Fornleifar í Rangárvallasýslu I.

Svæðisskráning fornleifa í Fljótshlíð, Hvolhreppi, Rangárvöllum, Djúpárhreppi, Ásahreppi, Holta- og Landssveit

Orri Vésteinsson og Sædís Gunnarsdóttir

Fornleifastofnun Íslands

FS095-99021

Reykjavík

1999

© Fornleifastofnun Íslands
Bárugötu 3
101 Reykjavík

Sími: 551 1033
Fax: 551 1047
netfang: fsi@instarch.is

Efnisyfirlit

Inngangur 4

Um fornleifaskráningu 4

Um svæðisskráningu 8

Niðurstöður svæðisskráningar í vestur- og norðurhluta Rangárvallsýslu í tölum 10

Heimildaskrá 13

Fornleifar í Fljótshlíð 18

Fornleifar í Hvolhreppi 113

Fornleifar á Rangárvöllum 148

Fornleifar í Holtahreppi 318

Fornleifar í Landmannahreppi 464

Inngangur

Í þessari skýrslu eru birtar endurskoðaðar niðurstöður úr fyrsta áfanga svæðisskráningar í Rangárvallasýslu. Snemma vetrar 1998 ákvað héraðsnefnd Rangæinga að láta gera svæðisskráningu fornleifa í sýslunni og var þá gerður samningur við Fornleifastofnun Íslands um framkvæmd verksins. Sædís Gunnarsdóttir vann að gerð skráningarinnar frá janúar í júní 1998. Frágang skýrslunnar og ritun inngangs annaðist Orri Vésteinsson. Ástæða þess að skýrslurnar eru endurskoðaðar er að Oddgeir Guðjónsson í Tungu las 1. hefti skýrslunnar yfir og bætti við nokkrum fjölda fornleifa sem hér birtast. Einnig hafði bæst nokkur fjöldi minjastaða við á meðan unnið var að síðari hluta skráningarinnar.

Ákveðið var að skipta verkinu í tvennt og yrði fyrri hluti gerður 1999 en sá síðari árið 2000. Í fyrsta áfanga voru skráðar fornleifar á 320 jörðum í sýslunni og hafa upplýsingar um 5239 minjastaði verið skráðar á gangagrun fornleifastofnunar ÍSLEIFU. Um er að ræða svæðisskráningu en það er undanfari eiginlegrar fornleifaskráningar. Hér að neðan verður gerð grein fyrir aðferðum sem beitt var við skráninguna og helstu tölulegum niðurstöðum en ítarlegri úttektir á fornleifum í Rangárvallasýslu er að finna í skýrslunni Menningarminjar í Rangárvallasýslu. Greinargerð um svæðisskráningu.[1]

Við uppsetningu skrárinnar er fylgt hefðbundnum hætti. Jörðum er gefin kennitala eftir Jarðatali Johnsens frá 1847 og er alfarið stuðst við það um skiptingu í jarðir, hreppa og afréttir. Skránni er því raðað eftir mörkum sveitarfélaga eins og þau voru á 19. öld en ekki eins og þau eru nú. Rétt er að benda á að hér er ekki um að ræða eiginlega fornleifaskráningu, heldur aðeins fyrsta skrefið í átt að slíkri skrá. Vettvangsathuganir hafa aðeins farið fram á takmörkuðum hluta minjastaðana. Reikna má með að upplýsingar vanti um ýmsa staði (fyrri reynsla sýnir að við svæðisskráningu koma í ljós upplýsingar um 80-90% af þeim minjastöðum sem finnast við vettvangsathuganir) og að aðrir staðir séu tvískráðir.

Um fornleifaskráningu

Hátt á aðra öld er liðið síðan skráning fornleifa hófst á Íslandi en þó er enn langt í land að til sé heildstæð skrá um fornleifar á Íslandi. Á síðustu áratugum 19. aldar voru margir

[1] Sædís Gunnarsdóttir: *Menningarminjar í Rangárvallasýslu. Greinargerð um svæðisskráningu* Reykjavík 2000

minjastaðir kannaðir á vegum Hins íslenzka fornleifafélags, einkum og sér í lagi staðir sem á einn eða annan hátt tengdust fornsögum og sögu þjóðveldisins. Eftir aldamótin dró úr fornleifakönnun á vegum félagsins og var þráðurinn ekki tekinn upp að nýju fyrr en um og eftir 1980.

Skoðanir manna á því hvað teljast fornleifar hafa breyst mikið á þessum tíma. Byggingar sem voru hversdagslegar fyrir hundrað árum síðan eru nú orðnar minjar um horfna lífshætti. Skilningur hefur vaknað á nauðsyn þess að skrá upplýsingar um slíkar minjar og vernda þær fáu sem eftir eru fyrir komandi kynslóðir. Nauðsynlegra upplýsinga um gerð og ástand fornleifa er aðeins hægt að afla með vettvangsathugun og við það er venjulega átt með hugtakinu fornleifaskráning. Til þess að vettvangsathugun komi að fullu gagni verður þó fyrst að taka saman ýmiskonar upplýsingar, bæði skriflegar og munnlegar, sem vísa á minjastaði og geta gefið vísbendingar um hlutverk mannvirkjaleifanna. Slík heimildakönnun er nauðsynlegur undirbúningur undir vettvangsathuganir en hún getur líka skilað sjálfstæðum niðurstöðum. Nægilegar heimildir eru til, til að gefa grófa mynd af fjölda, eðli og ástandi minja á ákveðnum svæðum og skipuleg heimildaúttekt í því skyni getur komið að gagni við skipulagsgerð jafnt sem minjavernd og rannsóknir. Af þessum ástæðum hefur Fornleifastofnun Íslands á undanförnum árum unnið að þróun aðferða við fornleifaskráningu sem fela í sér að skráningunni er skipt þrjú afmörkuð stig og eru þar höfð til viðmiðunar hin þrjú stig skipulagsvinnu. Svæðisskráning er gerð fyrir svæðisskipulagsgerð, aðalskráning fyrir aðalskipulagsgerð og deiliskráning fyrir deiliskipulagsgerð. Svæðisskráning felst í öflun heimilda um fornleifar á viðkomandi skipulagssvæði og söfnun gagna sem gefa margvíslegar vísbendingar um menningarminjar. Markmið svæðisskráningar er að gefa heildaryfirlit um ástand og eðli menningarminja á skipulagssvæðinu, finna og skilgreina svæði og staði sem eru sérstaklega athyglisverðir eða í sérstakri hættu og vera undirbúningur undir aðalskráningu fornleifa. Aðalskráning felst í vettvangsvinnu og miðar að því að staðsetja og kortleggja einstaka minjastaði og lýsa þeim á skipulagan hátt. Deiliskráning er síðan nákvæmari úttekt á litlu svæði og er unnin samhliða áætlanagerð um endanlega ráðstöfun jarðnæðis.

Að tengja fornleifaskráningu við skipulagsgerð á sér stoð í þjóðminjalögum þar sem segir í 18. gr. að skylt sé “að fornleifaskráning fari fram á skipulagsskyldum svæðum áður en gengið er frá skipulagi eða endurskoðun þess ...” Samkvæmt lögunum á Þjóðminjasafn Íslands að hafa samráð við skipulagsyfirvöld um fornleifaskráningu en að öðru leyti er ekki kveðið á um hvernig standa eigi að fornleifaskráningu og reglugerð hefur ekki verið samin. Þjóðminjasafn Íslands hefur ekki haft fjárhagslegt bolmagn til að sinna fornleifaskráningu

og hefur raunin orðið sú á undanförnum árum að kostnaður af fornleifaskráningu er borinn af sveitarfélögum. Þó að sveitarfélögum beri ekki lagaskylda til að kosta fornleifaskráningu eru það augljóslega hagsmunir þeirra að til séu nákvæmar og aðgengilegar upplýsingar um menningarminjar á yfirráðasvæðum þeirra. Fornleifar eru auðlindir sem ekki er hægt að varðveita né hafa tekjur af nema fyrir liggi upplýsingar um staðsetningu þeirra og gerð. Samkvæmt þjóðminjalögum (21. gr.) ber þeim sem fyrir meiriháttar framkvæmdum standa skylda til að greiða fyrir rannsóknir á fornminjum sem í ljós koma við jarðrask á þeirra vegum. Það eru því hagsmunir slíkra aðila að hægt sé fletta upp í ábyggilegum skrám um staðsetningu fornleifa áður en framkvæmdir hefjast svo komist verði hjá óþarfa kostnaði og töfum. Einnig eykst nú skilningur á að fornleifar eru vannýttar auðlindir í ferðaþjónustu en forsenda þess að hægt sé að velja staði til kynningar fyrir ferðamenn er að til séu heildstæðar upplýsingar um menningarminjar, ástand þeirra og staðsetningu á viðkomandi svæði.

Að auki má minna á að mat á því hvað teljast markverðar fornleifar hefur lengst af tekið mið af sögu lands og þjóðar í heild. Minni gaumur hefur verið gefinn að sérkennum ákveðinna svæða og fornleifum sem eru markverðar í samhengi héraðssögu. Af þessum ástæðum er eðlilegt að fornleifaskráning sé unnin í nánu samstarfi við sveitarstjórnir og stofnanir þeirra, með hliðsjón af þörfum þeirra.

Hér á eftir verður gerð rein fyrir þeirri aðferðafræði sem liggur að baki svæðisskráningu fornleifa. Hér er þó greint stuttlega frá þeim skilgreiningum sem lagðar eru til grundvallar við fornleifaskráningu. Í 16. grein þjóðminjalaga er þessi skilgreining:

Til fornleifa teljast hvers kyns leifar fornra mannvirkja og annarra staðbundinna minja sem menn hafa gert eða mannaverk eru á, svo sem:

A) Byggðaleifar, bæjarstæði og bæjarleifar ásamt tilheyrandi mannvirkjum, húsaleifar hvers kyns, svo sem kirkna, bænahúsa, klaustra og búða, leifar af verbúðum, naustum og verslunarstöðum og byggðaleifar í hellum og skútum;

B) Vinnustaðir þar sem aflað var fanga, svo sem leifar af seljum, verstöðvum, bólum, mógröfum, kolagröfum og rauðablæstri;

C) gömul tún- og akurgerði, áveitumannvirki og leifar eftir veiðar til sjávar og sveita;

D) gamlir vegir, stíflur, brýr, vatnsvöð, varir, hafnir og bátalægi, slippir, ferjustaðir, kláfar, vörður og vitar og önnur vega- og siglingamerki ásamt kennileitum þeirra;

E) virki og skansar og önnur varnarmannvirki;

F) gamlir þingstaðir, meintir hörgar, hof og vé, brunnar, uppsprettur, álagablettir og aðrir staðir og kennileiti sem tengjast siðum, venjum, þjóðtrú eða þjóðsagnahefð;

G) áletranir, myndir eða önnur verksummerki af manna völdum í hellum eða skútum, á klettum, klöppum eða jarðföstum steinum;
H) haugar, dysjar og aðrir greftrunarstaðir úr heiðnum eða kristnum sið;
I) skipsflök eða hlutar úr þeim.
Að jafnaði skal telja minjar 100 ára og eldri til fornleifa

Það er skýrt af þessari skilgreiningu að fornleifar eru ekki aðeins öll mannvirki heldur einnig staðir sem á einn eða annan hátt tengjast menningu og atvinnuvegum, hvort heldur sem er vöð eða álagablettir. Þessari víðu skilgreiningu hefur verið fylgt við gerð fornleifaskrárinnar og í anda hennar eru einnig skráðir staðir eins og orrustustaðir, skilgreinanlegir staðir þar sem atburðir, sem tengjast sögu og bókmenntum Íslands, hafa átt sér stað og staðir þar sem draugar eiga að hafa búið. Dæmi um staði sem eru ekki skráðir eru eyktamörk sem eru ekki manngerð og drangar sem kallaðir eru nátttröll, en það heiti virðist oftast vera tegundargreining á náttúrumundunum frekar en að sagnir séu um að tröll hafi dagað uppi. Þar sem slíkar sagnir eru, eru þær auðvitað skráðar. Á hinn bóginn eru öll grettistök skráð og er þetta vitanlega umdeilanlegt og byggir fyrst og fremst á því að fyrirsjáanlegt sé að gagn megi hafa af upplýsingunum. Annarskonar upplýsingar sem átt gætu heima í menningarsögulegum gagnagrunni eru t.d. um staðsetningu engja og bithaga, nytjaskóga og veiðistaða. Söfnun slíkra upplýsinga krefst hinsvegar annarskonar gagna og öðruvísi aðferðafræði en skráning eiginlegra fornleifa og er mun viðráðanlegri á stigi aðalskráningar. Þar sem til eru upplýsingar um gróðurfar og búskaparskilyrði fyrir einstakar jarðir (t.d. í sóknarlýsingum og héraðssöguritum) er slíkum upplýsingum safnað á stigi svæðisskráningar.

Samkvæmt lögunum eru öll mannvirki eldri en 100 ára skilgreind sem fornleifar en við skráninguna er notuð aðeins víðari skilgreining. Allar byggingar úr torfi og grjóti eru skráðar sem og önnur mannvirki sem eru vitni um horfið verklag eða tækni. Þar með geta talist elstu steypubyggingar, byggingar úr blönduðu efni (torf, grjót, timbur, steypa, bárujárn) og mannvirki eins og heimarafstöðvar, sundlaugar, upphlaðnir vegir frá því fyrir jarðýtuöld, fiskplön, áveituskurðir og hverskyns minjar aðrar sem tengjast umbreytingum í atvinnuvegum og lífsafkomu á fyrri hluta 20. aldar. Minjar sem tengjast Seinni heimstyrjöldinni, veru setuliðsins og framkvæmdum á vegum þess (vegir, flugvellir, braggahverfi, skotgrafir o.s.fr.v) eru einnig skráðar. Þær heimildir sem stuðst er við í svæðisskráningu geyma yfirleitt mjög lítið af upplýsingum um nútímaminjar og er því ekki að vænta heildstæðs yfirlit um þær fyrr en á stigi aðalskráningar. Hest er að upplýsingar um gamlar sundlaugar komi fram við svæðisskráningu.

Um svæðisskráningu

Við hefðbundna fornleifaskráningu hefur fyrst og fremst verið leitast við að finna og staðsetja einstakar rústir sem sýnilegar eru á yfirborðinu. Ekki var reynt að grennslast fyrir um hvar fornleifar gætu leynst þó þær séu ekki sýnilegar á yfirborði, en ætla má að meginþorri minja á Íslandi sé hulinn sjónum. Til að ráða bót á þessu hefur Fornleifastofnun Íslands þróað aðferðir til að áætla staðsetningu menningarminja en það er mikilvægt bæði frá vísindalegu sjónarmiði og nauðsynlegt ef forðast á röskun minja við framkvæmdir. Annarsvegar er um að ræða leit að vísbendingum um staðsetningu einstakra menningarminja, einkum með stuðningi gamalla túnakorta og örnefnaskráa. Hinsvegar eru óbeinar vísbendingar um byggð og búsetu en með því að fá yfirlit um hvar byggð hefur verið má gera sér allgóða hugmynd um umfang og eðli menningarminja sem þeirri byggð hafa fylgt jafnvel þótt þeirra sjái ekki stað lengur. Við upphaf svæðisskráningar fornleifa er gert yfirlit um sögu byggðar, skilgreindar jarðir og takmörk þeirra og gert yfirlitskort um staði sem vitað er að búið var á. Helstu heimildir eru jarðabækur frá ýmsum tímum, sölubréf og landamerkjalýsingar. Þá er farið skipulega yfir vísbendingar um menningarminjar á hverjum stað, þ.e. túnakort og örnefnaskrár. Að því loknu er leitað í beinum heimildum um fornleifar þ.e. eiginlegum fornleifaskýrslum.

Notagildi svæðisskráningar eru ákveðin takmörk sett og hún getur aldrei komið í staðin fyrir vettvangskönnun (aðalskráningu). Í fyrsta lagi takmarkast svæðisskráning við þá flokka heimilda sem eru aðgengilegastir og gefa heildstæðasta mynd af menningarminjum á viðkomandi svæði. Er þar um að ræða jarðabækur, fornleifaskýrslur, örnefnaskrár og túnakort. Aðrar heimildir eins og t.d. ævisögur eða ferðasögur, sem oft geyma nákvæmar upplýsingar um húsaskipan og staðsetningu mannvirkja á 19. öld, eru ekki rannsakaðar skipulega á stigi svæðisskráningar þar sem nákvæmni og fjöldi slíkra upplýsinga er tilviljanakenndur og erfitt að hafa upp á þeim þegar stór svæði eru könnuð. Heimildir af þessu tagi eru hinsvegar kannaðar á stigi aðalskráningar. Í öðru lagi getur svæðisskráning ekki gefið nákvæmar upplýsingar um staðsetningu allra minjastaða og í þriðja lagi er ekki hægt að segja til um ástand eða afdrif allra minjastaða á grunni svæðisskráningar. Nákvæmra upplýsinga um þessi atriði er ekki hægt að afla nema með vettvangsathugun, en á grunni svæðisskráningar má hinsvegar gefa grófa mynd af dreifingu og ástandi fornleifa á skráningarsvæðinu.

Helstu flokkar heimilda sem við er stuðst við svæðisskráningu fornleifa eru jarðabækur, túnakort, örnefnaskrár og fornleifaskýrslur. *Jarðabækur*. Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns er helsta og ítarlegasta verk sinnar tegundar og grundvallarheimildarrit um sögu bygðar á Íslandi og var hún tekin saman á árunum 1706-1709 í Rangárvallasýslu. Þar að auki má nefna Jarðatal Johansens frá 1847 og síðan ritið *Sunnlenskar byggðir* en saman gefa þessi rit allgóða mynd um dreifingu byggðar á skráningarsvæðinu. Með því að bera jarðabækurnar saman við jarða- og landamerkjaskjöl fæst einnig gróf mynd af þróun byggðar, skiptingu jarða og breytingum á eignarhaldsfyrirkomulagi. Þessar heimildir geta að jafnaði ekki um einstaka minjastaði, aðra en bæjarstæði og stöku sinnum selstöður, en heildstæðar upplýsingar um dreifingu byggðar eru grundvöllur fyrir túlkun flestra annarra minja, þ.e. þeirra sem orðið hafa til í sambandi við landbúnað, en það er þorri allra fornleifa. *Túnakort*. Á árunum 1916-21 voru gerðir uppdrættir í mælikvarðanum 1:2000 af túnum svo til allra jarða á Íslandi. Kortin eru allmisjöfn að gerð enda eftir mismunandi mælingamenn. Öll sýna þau þó mörk túnanna og langoftast er staðsetning bæjarhúsa og útihúsa innan þeirra sýnd, en yfirleitt engin hús utan túns. Einnig er ritað á kortin hversu stór túnin voru í fermetrum og/eða dagsláttum, hversu stór hluti þeirra var þýfður þegar mælt var og hversu stórir matjurtagarðar voru. Öll kortin á skráningarsvæðinu voru gerð eftir 1920 og koma fram á þeim bæði bæjarstæði og útihús en erfitt er að greina milli kálgarða og útihúsa. *Örnefnaskrár*. Söfnun og skráning örnefna hófst á seinni hluta 19. aldar og þá fyrst og fremst í samhengi við skýringar fornrita. Það var hinsvegar ekki fyrr en eftir 1920 að skipuleg skráning allra örnefna á einstökum jörðum hófst að marki. Örnefnaskráning varð síðan eitt af aðalverkefnum Þjóðminjasafnsins en örnefnasafnið er nú í umsjá Örnefnastofnunar Íslands. Örnefnalýsingar á skráningarsvæðinu eru nær undantekningalaust mjög ítarlegar og góðar. Nýjar skrár hafa verið unnar á grunni eldri lýsinga og til eru fjölmargar viðbætur og athugasemdir við þær skrár. Allmisjafnt er hversu nákvæmlega er getið um rústir í örnefnaskrám en sjaldgæft er að höfundar skránna láti alveg hjá líða að minnast á mannvirkjaleifar. Þar kemur auðvitað aðallega til að margar rústir bera nöfn og eru auk þess fastir punktar í landslaginu sem hægt er að miða við í lýsingum á landinu. Örnefnaskrár eru stærsta og heildstæðasta safn upplýsinga um fornminjar sem völ er á en helstu gallar þeirra eru, að það er ekki hægt að treysta því að fullt samræmi sé á milli skráa, þar sem þær eru samdar af ólíku fólki á ólíkum tímum og höfundar þeirra eru oft of staðkunnugir þannig að lýsingar á landslagi verið illskiljanlegar þeim sem ekki þekkja til. Sjaldgæft er að fornleifum sé lýst að marki í örnefnaskrám, heldur er langoftast aðeins getið um þær í framhjáhlaupi eða til skýringar.

Fornleifaskýrslur. Í lok 19. aldar var gert mikið átak á vegum Hins íslenzka fornleifafélags í að kanna íslenska fornleifastaði, og voru það einkum staðir sem tengdust frásögnum fornrita sem þóttu athyglisverðir. Fornfræðingarnir Sigurður Vigfússon og Brynjúlfur Jónsson fóru í okkra rannsóknarleiðangra um Rangávallasýslu í lok 19. aldar og um aldamótin en síðar hafa ýmsir orðið til að rita um fornleifar í vesturhluta sýslunnar, einkum eiðibýli. Engar skipulegar vettvangsathuganir hafa þó verið gerðar á fornleifum í vesturhluta sýslunnar á seinni hluta 20. aldar.

Það má því segja að jarðabækur, og skyldar heimildir gefi rammann utan um skráningu menningarminja, en þorri upplýsinga um einstaka staði kemur úr örnefnaskrám og af túnakortum. Á svæðum þar sem aðalskráning (vettvangsathugun) hefur ekki farið fram eru fornleifaskýrslur aðeins til um örfáa staði, og yfirleitt um staði sem á einhvern hátt hafa þótt sérstakir. Mjög sjaldgæft er að til séu nákvæmar lýsingar á minjum um landbúnaðarstörf og daglegt líf seinni alda.

Niðurstöður svæðisskráningar í vestur- og norðurhluta Rangárvallsýslu í tölum

Alls hafa verið skráðar 5239 minjastaðir í vestur- og norðurhluta Rangárvallasýslu. Fjöldi minjastaða eftir hinum fornu hreppum:

	fjöldi jarða	fjöldi minjastaða	minjastaðir á jörð – meðaltal
Fljótshlíð	56	972	17,4
Hvolhreppur	37	348	9,4
Rangárvellir	62	1430	23
Holtamannahreppur	121	1403	11,6
Landsveit	44	1086	24,7
Samtals	320	5239	16,4

Skipting milli núverandi sveitarfélaga er á þessa leið:

	fjöldi jarða	fjöldi minjastaða	minjastaðir á jörð – meðaltal
Fljótshlíð	56	972	17,4
Hvolhreppur	37	348	9,4
Rangárvellir	62	1430	23
Djúpárhreppur	39	281	7,2
Ásahreppur	35	382	10,9
Holta-og Landssveit	93	1826	16,6

Við skráningu á fornleifa er notast við tvennskonar flokkun minja. Í fyrsta lagi er flokkað eftir eðli fornleifa, en með því er reynt að greina á milli hvort á staðnum er mannvirki, hvort aðeins er vísbending um að mannvirki sé eða hafi verið þar, hvort um er að ræða stað sem tengist þjóðsögum eða náttúruminjuar sem hafa menningarsögulegt gildi. Innan hvers flokks er síðan reynt að greina frekar eftir gerð. Flokkun af þessu tagi kemur ekki nema að takmörkuðu gagni við svæðisskráningu vegna þess að heimildir þær sem stuðst er við eru yfirleitt ekki svo nákvæmar að hægt sé að sjá hvort mannvikri er enn á þeim stað sem lýst er eða hvort mannvirki hefur nokkurn tíma verið á minjastaðnum (t.d. þar sem talað er um stöðla eða ból). Þessi flokkun kemur fyrst að verulegu gagni eftir að farið hefur verið á vettvang. Tegundir fornleifa á skráningarsvæðinu eru skráðar í töfluna hér að neðan:

álagablettir	23	hús	2
áletranir	9	kuml	15
brunnar	2	lindir	10
bæjarhólar	298	mannabein	9
bæjarstæði	322	mannvirki	1
garðlög	111	náma	1
götur	86	rennur	3
gerði	4	sögustaðir	7
gripir	50	tóftir	179
gryfjur	1	vörður	234
heimildir	2703	vegir	14
hellar	162	þjóðsögustaðir	26
hleðslur	52	örnefni	915

Hægt var að greina hlutverk 4383 þeirra staða sem skráðir voru, og eru þau sýnd í eftirfarandi tölfu:

Búsetuminjar

bústaðir	391
býli	233
öskuhaugur	1

Minjar um jarðrækt

áveitur	70
akrar	17
kálgarðar	28

Búnaðaminjar innan túns

útihús (ótilgreind)	958
fjárhús	377
skemmur	6
lambhús	82
hesthús	41
fjós	63
túngarðar	55
hjallar	3
myllur	19
smiðjur	10
hlöður	10
eldshús	2
geitakofi	1
göng	2

Búnaðarminjar utan túns

stekkir	113
sel	61
mógrafir	72
réttir	124
kvíar	100
torfristustaðir	61
beitarhús	18
fjárskýli	104
kolagrafir	15
smalakofar	12
nátthagar	9
vörslugarðar	1
heygarðar	14
varnargarðar	8
heystæði	9

Aðrar búsetuminjar

brunnar	29
þvottastaðir	18
vatnsból	18
sundlaugar	5
bað	4

Útgerðarminjar

lendingar	2
naust	2

Veiðiminjar

refagildrur	10
herslubyrgi	1
herslugarður	1
skotbyrgi	2

Samgönguminjar

leiðir	287
samgöngubætur	7
vöð	306
áningarstaðir	8
traðir	47
brú	22
tjaldstaður	8
ferjur	24
náttstaðir	36
sæluhús	28
hlóðir	4
göngugarður	2

Samkomuminjar

þingstaðir	11
leikvellir	2
aftökustaðir	6
manndómsraun	2

Kirkjur og legstaðir

kuml/legstaðir	52
kirkjur	20
útkirkjur	16
bænhús	21

Þjóðsögustaðir

huldufólksbústaðir	53
draugar	13
tröll	3

Aðrar minjar

herminjar	2
virki	1
landamerki	176
útilegumannabústaðir	10
eyktamörk	17

Heimildaskrá

Ágúst Ó. Georgsson: *Fornleifaskrá. Skrá um friðlýstar fornleifar*, Reykjavík, 1993

Árni Hjartarson: *Manngerðir hellar á Íslandi* Reykjavík 1991

Árni Óla: *Þúsund ára sveitaþorp: Úr sögu Þykkvabæjar í Rangárþingi* Reykjavík 1962

Ásgeir Ólafsson: "Jólgeirsstaðir" *Árbók hins íslenzka fornleifafélags 1966*, 79-114

Bergsveinn Skúlason: *Sögur og sagnir úr Breiðafirði* Reykjavík 1950

Bjarki Bjarnason: *Njáluslóðir. Örnefni og staðfræði Njáls sögu* Reykjavík 1999

Björn Guðmundsson: "Hvar bjó Starkarður?" *Lesbók Morgunblaðsins* [24.5.1936], 166

Brynjúlfur Jónsson: "Athugasemd um Merkihvol" *Árbók hins íslenzka fornleifafélags 1911*, 66-67

Brynjúlfur Jónsson: "Fornleifafundur í Fljótsdal 1902" *Árbók hins íslenzka fornleifafélags 1904*, 21-24

Brynjúlfur Jónsson: "Fornleifar í Landsveit" *Árbók hins íslenzka fornleifafélags 1907*, 26-28

Brynjúlfur Jónsson: "Fornt gerði hjá Rauðnefsstöðum o.fl" *Árbók hins íslenzka fornleifafélags 1905*, 56-57

Brynjúlfur Jónsson: "Fornt gerði hjá Þorleifsstöðum" *Árbók hins íslenzka fornleifafélags 1905*, 55-56

Brynjúlfur Jónsson: "Rannsókn í Þórsmörk sumarið 1906" *Árbók hins íslenzka fornleifafélags 1907*, 16-22

Brynjúlfur Jónsson: "Rannsóknir í Rangárþingi sumarið 1893" *Árbók hins íslenzka fornleifafélags 1894*, 21-25

Brynjúlfur Jónsson: "Rannsóknir í Rangárþingi sumarið 1899" *Árbók hins íslenzka fornleifafélags 1900*, 1-8

Brynjúlfur Jónsson: "Rannsóknir í Rangárþingi sumarið 1901" *Árbók hins íslenzka fornleifafélags 1902*, 1-32

Brynjúlfur Jónsson: "Skrá yfir eyðibýli í Landsveit, Rangárvallasveit og Holtasveit í Rangárvallasýslu" *Árbók hins íslenzka fornleifafélags 1898*, 1-28

Brynjúlfur Jónsson: "Um landnám Sigvats rauða" *Árbók hins íslenzka fornleifafélags 1886*, 52-61

Chorographica: Árni Magnússon: *Corographica Islandica*, *Safn til sögu Íslands*, 2. flokkur) Reykjavík 1955

DI: *Íslenskt fornbréfasafn* I-XVI, Kaupmannahöfn/Reykjavík 1857-1972.

Eggert Ólafsson: *Ferðabók Eggerts Ólafssonar og Bjarna Pálssonar um ferð þeirra á Íslandi árin 1752-1757* Reykjavík 1974

Eyjólfur Guðmundsson: "Ritgerð um hella í Rangárvallasýslu" *Goðasteinn. Héraðsrit Rangæinga* 34. árg. 1998, 54-69

FF: *Frásögur um fornaldarleifar 1817-1823* I-II, Sveinbjörn Rafnsson bjó til prentunar, Reykjavík 1983.

FSP: Sveinn Pálsson: *Ferðabók. Dagbækur og ritgerðir1791-1797*, Reykjavík

Gestur Guðfinnsson: "Þórsmörk" *Árbók ferðafélagsins 1972. Rangárvallasýsla austan Markarfljóts*, 97-173

Gísli Gestsson. "Spjót frá Kotmúla í Fljótshlíð" *Árbók Hins íslenska fornleifafélags 1962*, 72-81

Gísli Gestsson: "Tjarnarkot og veiðivötn" *Árbók hins íslenzka fornleifafélags 1971*, 74-85

GR: *Göngur og réttir. Skaftafells- og Rangárvallasýsla* I [Akureyri] 1983

Guðjón Jónsson: "Kambsrétt" *Heima er bezt 1954* nr. 10 4. árg., 297-299

Guðlaugur E. Einarsson: "Holtavegur hinn forni" Blanda VII, 319-324

Guðmundur Árnason: "Örnefni á Landamannaafrétti" *Árbók hins íslenzka fornleifafélags 1928*, 81-93

Guðmundur Árnason: "Uppblástur og eyðing býla í Landsveit" *Sandgræðslan, minnzt 50 ára starfs Sandgræðslu Íslands* Reykjavík 1958

Hannes Þorsteinsson: "Rannsókn og leiðrjettingar á nokkrum bæjarnöfnum á Íslandi" *Árbók hins íslenzka fornleifafélags 1923*, 1-96

Haraldur Matthíasson: *Landið og Landnáma* II, Reykjavík 1982.

HB Sumar: Hjörtur Björnsson: *Sumar á fjöllum*, Reykjavík 1943

Helga Skúladóttir: "Örnefni á Keldum á Rangárvöllum" *Árbók hins íslenzka fornleifafélags 1937-1939*, 113-139

Helga Skúladóttir: "Örnefni í Þríhyrningi" *Árbók hins íslenzka fornleifafélags 1933-1936*, 19-24

Helgi Hannesson: "Kampastaðir. Kot sem draugur eyddi" *Goðasteinn. Tímarit um menningarmál* 1. hefti, 4. árg. 1965, 26-29

Helgi Þorláksson: "Byggð undir Heklu" *Goðasteinn. Héraðsrit Rangæinga* 33. árg 1997, 149-161.

Hermann Guðjónsson: "Hreysi og fornleg rétt" *Árbók hins íslenzka fornleifafélags 1984*,100

ÍF I: *Íslenzk fornrit I. Íslendingabók & Landnáma,* Reykjavík 1986

ÍF XII: *Íslenzk fornrit XII. Njáls saga,* Reykjavík 1954

JÁM: *Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín* I *Vestmanneyja- og Rangárvallasýsla,* Kaupmannahöfn 1913-1917

JJ: Johnsen, J: *Jarðatal á Íslandi,* Kaupmannahöfn 1847.

Jón Árnason: "Örnefni við Veiðivötn á Landamannaafrétti" *Goðasteinn. Tímarit um menningarmál*, 4. árg, 2., hefti, 61-70

Jón Jakobsson: "Yfirlit yfir muni selda og gefna Forngripasafni íslands árið 1905" *Árbók hins íslenzka fornleifafélags 1906*, 50-53

Jón Jakobsson: "Yfirlit yfir muni selda og gefna Forngripasafni íslands árið 1906" *Árbók hins íslenzka fornleifafélags 1907*, 47-49

Jón Skagan: *Saga Hlíðarenda í Fljótshlíð,* Reykjavík 1973

Kaalund, Kristian: *Íslenzkir sögustaðir*. *Sunnlendingafjórðungur* I Reykjavík 1986

KEKH: Kristján Eldjárn: *Kuml og haugfé úr heiðnum sið á Íslandi* Akureyri 1956

Matthías Þórðarson: "Forn jarðgöng fundin að Keldum á Rangárvöllum" *Árbók hins íslenzka fornleifafélags 1932*, 58-59

Matthías Þórðarson: "Klaustrið að Keldum" *Árbók hins íslenzka fornleifafélags 1909*, 32-33

Matthías Þórðarson: "Manngerðir hellar í Árnessýslu og Rangárvallasýslu" *Árbók hins íslenzka fornleifafélags 1930-1931*, 1-76

Matthías Þórðarson: "Skýrsla um viðbót við þjóðmenjasafnið árið 1914" *Árbók hins íslenzka fornleifafélags 1915*, 46-94

Matthías Þórðarson: "Skýrsla um viðbót við þjóðmenjasafnið árið 1910" *Árbók hins íslenzka fornleifafélags 1911*, 70-98

Matthías Þórðarson: "Yfirlit yfir muni selda og gefna Forngripasafninu 1907" *Árbók hins íslenzka fornleifafélags 1908*, 53-58

Matthías Þórðarson: "Skýrsla um viðbót við Þjóðminjasafnið árið 1915 (frh)" *Árbók hins íslenzka fornleifafélags 1917*, 16-35

Oddgeir Guðjónsson: "Fljótshlíð" *Árbók ferðafélagsins 1966. Rangárvallasýsla vestan Markarfljóts*, 101-112

Oddgeir Guðjónsson: "Minjar og kornmyllur í Fljótshlíð" *Goðasteinn. Héraðsrit Rangæinga* 34. árg. 1998 39-43

Páll Sigurðsson: "Um forn örnefni, goðorðaskipun og fornmenjar í Rangárþingi" *Safn til sögu Íslands og íslenzkra bókmennta að fornu og nýju* II, Kaupmannahöfn 1886

RLLF: *Rit hins íslenska lærdómslistafélags* I-XV, Kaupmannahöfn 1780-1794

SB IV: *Sunnlenskar byggðir. VI Rangárþing austan Eystri Rangár,* [án útgáfustaðar] 1982

SB V: *Sunnlenskar byggðir. V Rangárþing vestan Eystri-Rangár,* [Selfoss] 1987

Shetelig, Haakon: "Íslenzkar dysjar og fornleifar frá víkingaöld" *Árbók hins íslenzka fornleifafélags 1937-1939*,5-18

Sigurður Vigfússon. "Rannsóknir sögustaða sem gerðar vóru 1883 um Rangárvöllu og þar í grend, einkanlega í samanburði við Njáls sögu" *Árbók hins íslenzka fornleifafélags 1888-1892*, 35-62

Sigurður Vigfússon. "Rannsóknir sögustaða sem gerðar vóru 1885 í Rangárþingi og í Skaftafellsþingi vestanverðu" *Árbók hins íslenzka fornleifafélags 1888-1892*, 63-75

Skúli Guðmundsson: "Athugasemd við ritgerðir um sögustaði o. fl. í Njálu" *Árbók hins íslenzka fornleifafélags 1932*, 29-40

Skúli Guðmundsson: "Nokkur örnefni og staðhættir í Njálu" *Árbók hins íslenzka fornleifafélags 1928*, 1-21

Skúli Guðmundsson: "Undir Þríhyrningi. Nokkrar athugasemdir" *Árbók hins íslenzka fornleifafélags 1937-1939*, 108-112

Skýrsla FÍ I: *Skýrsla um Forngripasafn Íslands í Reykjavík* I, *1863-1866,* Kaupmannahöfn 1868

Skýrsla FÍ II *Skýrsla um Forngripasafn Íslands í Reykjavík* II, *1867-1870,* Kaupmannahöfn 1874

Skýrsla FÍ III: *Skýrsla um Forngripasafn Íslands í Reykjavík* III, *1871-1875,* Kaupmannahöfn 1881

SP Ferðabók sjá **FSP**

SSR: *Rangárvallasýsla. Sýslu og sóknalýsingar Hins íslenzka bókmenntafélags 1839-1845, 1856 og 1872-1873,* Reykjavík 1968

Sædís Gunnarsdóttir: *Menningarminjar í Rangárvallasýslu. Greinargerð um svæðisskráningu* Reykjavík 2000

Þór Magnússon. "Skýrsla um Þjóðminjasafn 1973" Árbók hins íslenzka fornleifafélags 1974, 153-173

ÚAT: Ólafur Briem: *Útilegumenn og auðar tóttir,* Reykjavík 1959

Valgeir Sigurðsson: *Rangvellingabók. Saga jarða og ábúðar í Rangárvallahreppi,* I-II Hella 1982

Vigfús Guðmundsson: “Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum.” *Árbók hins íslenzka fornleifafélags 1953*, 5-79

Vigfús Guðmundsson: “Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum” *Árbók hins íslenzka fornleifafélags 1951-1952*, 91-164

Vigfús Guðmundsson: *Saga Oddastaðar*, [án útgáfustaðar] 1931

Ö-[nafn jarðar] Örnefnaskrá á Örnefnastofnun Íslands

Fornleifar í Fljótshlíð

RA-177 Fljótsdalur

12 hdr. 1710, eyðihjáleigan Innara Stekkjartún. "Fljótsdalur var landmikil jörð og fjárbeit er þar góð, bæði sumar og vetur. Meginhluti beitilandsins, sem nú er allt vestan Þórólfsá er grösug og skjólgóð heiði. Þórólfsfell var áður hluti af Fljótshlíðarlandi, en við ábúandaskipti árið 1966, var Fellið selt Fljótshlíðarhreppi, sem notar það fyrir afrétt." SB IV, 287 Nýbýlið Fljót var byggt úr landi Fljótsdals árið 1941.

1710. "Engjar eru so litlar sem engar, hefur ábúandinn sótt heyskap stundum í afrjett, stundum undir Eyjafjöll að Stórumörk og Holti,þá því hefur orðið viðkomið, líka að Arngeirstöðum og Kirkjulæk í Fljótshlíð. Túnum grandar grjót og aur, sem á fellur í vatnagángi og leysíngum." JÁM I 138. 1920: Tún 5,6 ha, 4,5 ha sléttað, garðar 1167 m² "Engjar og tún eru talin góð, en sumt af þeim nokkuð bratt. Mikið graslendi var áður niður á sléttlendinu, sem Þverá sópaði öllu í burtu." SB IV, 287

RA-177:001 *Fljótsdalur* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1920

RA-177:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-177:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-177:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-177:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-177:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-177:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-177:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-177:009 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-177:010 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-177:011 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-177:012 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-177:013 heimild um túngarð
Heimildir: Túnakort 1920

RA-177:014 *hof* tóft
BJ: "Úlfar bóndi Jónsson í Fljótsdal í Fljótshlíð bygði í vor (1902) heyhlöðu við fjósið, sem er fyrir ofan og austan bæinn. Gróf hann hana vel 4 al. djúpt niður." "Svo sem 3 al. djúpt undir jarðvegi kom hann niður á leifar af vegg: undirstöðu og svo sem 2 steinalög ofan á. Mátti sjá á legu steinanna í veggnum, að norðurhliðin hafði vitað inn í tóft, en suðurhliðin inn í vegg. Með öðrum orðum: Þetta var framveggur tóftar. Þar við kemur það

heim, að bakvið fjósið og hlöðuna sér fyrir garðlagi, sem varla getur annað verið en bakveggur tóftar. Hefir sú tóft þá verið allstór, en þó ekki stærri en margar forntóftir aðrar. Eigi gróf Úlfar fyrir enda veggjarins, og eigi heldur alveg upp að bakveggnum. Nokkru fyrir innan veginn fann hann bollastein. Virtist hann tilhöggvinn og er kringlóttur að kalla, vel 1 al. á hæð, en ekki yfir 3 kvrt. í þvermál. Bollinn í honum nál. 14 þml. í þvermál, en alt að 16 þml. á dýpt. Barmurinn rúml. 3. þml. á þykt, og þó sprunginn á einum stað, svo bollinn er þeim mun brothættari. Enda er efni hans þursaberg (breccie) og eigi mjög fast í sér. Líka fann Úlfar þar kolubrot úr járni, ryðgað mjög og fallið framan af. Hún er nokkuð breið til að vera ljóskola. Þó bendir það á viðhöfn, að hún hefir snúinn tanga. Hafi bollasteinninn verið hlautbolli og tóftin hof (heimahof frá landnámsöld), þá gæti kolan verið ljóskola til lýsingar í hofinu og því í stærra lagi."
Heimildir: B J: "Fornleifafundur í Fljótsdal 1902" Árbók 1904, 21-24

RA-177:015 *Innara Stekkjartún* bæjarstæði býli
1710: "Innara Steckiartún hefur heitir hjáleiga frá Fljótsdal, skamt frá bænum. Er fyrst bygð og aftur eyðilögð fyrir manna minni. Verður ekki aftur bygð, því túnið er komið í jarðfall, þar til slægjur engar."
Heimildir: JÁM I, 138

RA-177:016 heimild
"Heimarafstöð var byggð 1928 af Bjarna Runólfssyni frá Hólmi og er hún starfrækt enn. Stöðin framleiðir um 8 kw orku."
Heimildir: SB IV, 387

RA-177:017 heimild
SV: Rétt við ána að vestan er graslendi töluvert, og hár bakki, sem áin er að brjóta, því að hún hefir gert mikla aura þar niðr eftir. Undir þessum bakka fundu synir bóndans í Fljótsdal fyrir fám árum grjóthleðslur tvær, með millibili, sem tóft. Í fyrra fundu þeir hér greinilegan vott af ösku og viðarkolum." SV telur að bærinn Þórólfsfell hafi staðið hér, nú er allt uppblásið. Hann getur um fleiri tóftir þarna í grenndinni sem gætu verið leifar af útihúsum.
Heimildir: SV "Rannsóknir sögustaða" Árbók 1888-1892, 72

RA-177:017 *Fljótsdalur* bæjarstæði bústaður
Tvíbýli var í F fram til 1894.
Heimildir: SB IV, 388

RA-177:018 *Vörðufell* örnefni
"Ofan við hana [Háumýri] er hátt fjall Háumýrarfjall og snýr frá aystri til vesturs. Innan við það taka við nafnlaus aurðarhraun [svo], á þeim er eitt fell, Vörðufell, það er vestur af Bláfelli, sem er í Fljótsdals landi." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Barkarstaðir, 1

RA-177:020 *Seltættur (innri)* heimild um sel
"Austan við Marðará tekur við Miðheiði og liggur hún að Selgili. ... Við upptök Selgils eru Selgilsklofningar. Við Selgil eru Seltættur (innri) ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Fljótsdalur, 2, 3

RA-177:021 *Marðarárvað* heimild um vað
"Austan við Marðará tekur við Miðheiði og liggur hún að Selgili. Í Svepphólum er vað yfir Marðará, Marðarárvað, en ekki er á öðrum stöðum fært yfir hana á þessum slóðum, því að hún rennur í gljúfri." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Fljótsdalur, 2

RA-177:022 *Seltættur* heimild um sel
"Niður með Dýjakrók að austan, og vestur í Marðará rennur lækur Dýjakrókalækur, framan við hann að austan eru stórar og grösugar valllendistorfur, sem heita Efriselstorfa og Neðriselstorfa og Seltættur í krikanum norðvestan við lækinn." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Fljótsdalur, 2

RA-177:023 *Tæpagata* gata leið
"Austan við Selgil [020], þar sem það fellur í Þórólfsá heitir Selgilstangi. Skammt framan við hann er Tæpagata, sem liggur fram í Kálfatorfu ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Fljótsdalur, 3

RA-177:024 *Vörðufell* örnefni
“Þar norður af [Rauðfossum] er Bláfell, en vestur af því fjöll, sem heita Smáfjöll. Þar norður á Hrauninu er lítið grjótfell, sem heitir Vörðufell.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Fljótsdalur, 3-4

RA-177:025 *Ausa* heimild um fjárhús
“Efst í brekkunni við Viðargil er torfa, sem heitir Fosstorfa. Innan við hana er hæð, sem fjárhús standa á og heitir Ausa.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Fljótsdalur, 4

RA-177:026 *Fremrastekkatún* örnefni stekkur
“Austan við Bæjargil er Fremrastekkatún (fjárhús) ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Fljótsdalur, 4

RA-177:027 *Innra-Stekkatún* örnefni stekkur
“Innan við Marðarár og niður af Háaþýfi heitir Innra-Stekkatún.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Fljótsdalur, 4

RA-177:028 *Viðargilsveita* örnefni áveita
“Undirlendið er mest brotið af Þverá, en þó er lítið eitt eftir, utast við Viðargil heitir Viðargilsveita.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Fljótsdalur, 4

RA-177:029 *Hrossvallarveita* örnefni áveita
“Milli lækjar og brekku inn undir tún liggur Hrossvallarveita.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Fljótsdalur, 5

RA-177:030 *Heljarstígur* gata leið
“Framan við Nautavað [sjá afrétt] heitir Heljarstígur, það eru smalagötur norðan í fellinu.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Fljótsdalur, 5

RA-177:031 *Bríkból* örnefni
“Sunnanmegin nokkuð ofar en Mögugilshellir er svokallað Bríkarból, annar hellir, í botni gilsins heitir Draugaból ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Fljótsdalur OG, 2

RA-177:032 *Draugaból* örnefni draugur
“Sunnanmegin nokkuð ofar en Mögugilshellir er svokallað Bríkarból, annar hellir, í botni gilsins heitir Draugaból ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Fljótsdalur OG, 2

RA-177:033 *Efri-Stígar* heimild um vað
“Uppundir Bláfell eru skriður að Þórólfsá og er þar víða fært yfir ána gangandi mönnum og kallast það Efri-Stígar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Fljótsdalur OG, 2

RA-177:034 heimild um traðir
“Fyrir neðan bæinn er Hlaðbrekkan, þar voru áður djúpar traðir niður fyrir brekkuna ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Fljótsdalur OG, 4

RA-177:035 *Fossvað* heimild um vað
“Á fossbúninni er stígur yfir gljúfrið og kallast Fossvað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Fljótsdalur OG, 5

RA-177:036 heimild um ristu
“ ... það var aðallega rist á Hrossvallaveitu, og mest notað á þök útihúsa og hey ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Fljótsdalur svör við sp., 2

RA-177:100 *Marðarárvað* heimild um vað
"... ofan við það [Langarof] og neðan við Dráputorfu er smá slakki með mörgum uppsprettum, kallast Hlaup, vestur og niður af því er vað á Marðarár, kallaðst Marðarárvað ..." Segir í örnefnalýsingu.
Oddgeir í Tungu segir þetta vera í Fljótsdalslandi.
Heimildir: Ö-Fljótsdalur OG, 3-4

RA-177:200 *Dráputorfuvað* heimild um vað
"Neðar með ánni er grasflöt, heitir Fagradalstorfa, fyrir neðan hana er Dráputorfa, vestur af henni er vað á Marðará, sem heitir Dráputorfuvað ..." Segir í örnefnalýsingu.
Oddgeir í Tungu segir þetta vera í Fljótsdalslandi.
Heimildir: Ö-Fljótsdalur OG, 3

RA-178 Barkarstaðir
20 hdr. 1710. 1521: Jarðarinnar getið í virðingargjörð á eignum Vigfúsar Erlendssonar. DI VIII, 798. "Arfjett á jörðin so sem Fljótsdalur, líka er jörðum Fljótshlíðar eignaður annar afrjettur kallaður Miðmörk (Þórs-mörk) og er hann líka brúkaður fyrir lömb á sumur af nokkrum búendum í Fljótshlíð." Tvær eyðihjáleigur Borg og Barkarstaðahjáleiga. JÁM I, 139-140 "Heiðin upp frá bænum er gróin og gott beitiland, skjól eru þar víða. Ofar er landið blásið og gróðurlítið." SB IV, 389
1710: "Slægjum granda mold og grjót úr fjallinu." JÁM I, 139 1920: Tún 8 ha, sléttað 7 ha, garðar 1776 m² "Tún eru nú að mestu niður á sléttlendinu, en voru áður að mestu uppi í hlíðinni." SB IV, 389

RA-178:001 *Barkarstaðir* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1920

RA-178:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-178:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-178:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-178:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-178:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-178:007 heimild um túngarð
Heimildir: Túnakort 1920

RA-178:008 heimild um túngarð
Heimildir: Túnakort 1920

RA-178:009 heimild um túngarð
Heimildir: Túnakort 1920

RA-178:010 heimild um túngarð
Heimildir: Túnakort 1920

RA-178:011 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-178:012 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-178:013 *Borg* bæjarstæði býli
JÁM: "Hjáleiga hefur bygð verið fyrir 14 árum í landi jarðarinnar, þar sem áður var brúkuð fjárborg, kölluð

Borg. Bygðin hjet ekki nema eitt ár. Landskuld var engin, því leiguliðinn gjörði upp húsin á sinn kost. Leigukúgildi var og ekkert. Þessi hjáleiga kann ekki aftur að byggjast án skaða ábúendum heimajarðarinnar, sökum aðþrengingar." "Lítið eitt vestan [en 025] eru bæjartættur, fornar, hét þar Borgir." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: JÁM I, 139; Ö-Barkarstaðir BK, 4

RA-178:014 *Barkarstaðahjáleiga* bæjarstæði býli
JÁM: "Er fyrst bygð fyrir 33 árum eða þar um. Bygðin varaði eki nema 5 ár. Landskuld var fyrsta ár engin, annað xx álnir, síðan í hin þrjú xxx álnir. Leigukúgildi var ekkert. Þrengdi þessi hjáleiga að heimajörðunni, sjerdeilis uppá slægjur, og sýnist hún þess vegna ei byggjast kunni."
Heimildir: JÁM I, 139-140

RA-178:015 heimild
"Við Bæjargilið var sett rafstöð 1928, sá Bjarni Runólfsson frá Hólmi um verkið."
Heimildir: SB IV, 389

RA-178:016 *Lambhúsgarður* örnefni
"Með bæjargilinu gengur heiðarbrúnin lengra fram, eru í brúninnu þrír stallar; Bæjarbrún, Miðbrún og Efstabrún. Vestast milli Efstubrúnar og Miðbrúnar er klettur, sem heitir Kálfaklettur. Vestur af honum eru brekkur, sem heita Lambhúsgarður ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Barkastaðir BK, 2

RA-178:017 *Gildruhóll* örnefni refagildra
"Með bæjargilinu gengur heiðarbrúnin lengra fram, eru í brúninnu þrír stallar; Bæjarbrún, Miðbrún og Efstabrún. Vestast milli Efstubrúnar og Miðbrúnar er klettur, sem heitir Kálfaklettur. Vestur af honum eru brekkur, sem heita Lambhúsgarður, en upp af honum hamrabelti og þar uppi hóll, Gildruhóll." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Barkastaðir BK, 2

RA-178:018 hellir tröllabústaður
"Í grljúfrinu nokkru fyrri ofan brúnir var til skamms tíma afar stór Hellir. Var talið, að hann tæki allt að 1000 fjár, og leitaði fé þar skjóls, en hann féll í stórrigningu árið 1925." Segir í örnefnalýsingu. FF: "Mælt er og ad Gladkona ein, hafe átt her Adsetur sitt j Bleiks-Ár-gliufre. /: Hver Á Liggur j Landamerkium Barkastada:/ - j Heller þeim, sem enn þá er kalladur Tröllkonu Heller."

"Sögn er um þennan helli, að þar hafi búið tröllkona, og hélt hún verndarhendi yfir fé prestsins á Barkarstöðum, en þáði að launum vænsta sauðinn á hverjum jólum. En eitt sinn liðu svo jólin, þrátt fyrir trúa þjónustu tröllkonunnar, að presturinn lét ekki sauðinn af hendi. Reið hann svo til messu á jóladag svo sem leið liggur að Eyvindarmúla. En er hann hélt heimleiðis, sér hann tröllkonu koma ofan af heiði og var hún reið og all gustmikil. Gekk hún í veg fyrir hann. Steig hann þá af hesti sínum, hinum mesta gæðingi, afhenti skessunni hann í jólapottinn til að sefa reiði hennar. Skildi þar með þeim, hélt prestur gangandi heim, en hún lagði hestinn á bakið og gekk upp á heiði til Hellis síns. Sjást enn spor hennar í brekkunni og heita Tröllkonulágar." FF: "Er Heller sá Giögur meked. Nálega fyrer ofann 1/3 part Bergsins, eru upp ad sama Pallar 3r sem gióra 8ta s(ive)11 9u fadma Leingd, og sagt er, ad sieu Spor Hennnar ippj Hellerenn, enn so er háttad, ad geingt er ad nedenn."
Heimildir: Ö-Barkastaðir BK, 3; FF ATH

RA-178:019 tóftir sel
"Niður af Háumýrarfjalli liggur mýrarfláki, sem heitir Háamýri. Við hana að Bæjargili er önnur mýri, Selmýri. Í Háumýri hefur gil eitt upptök sín. Það heitir Selgil. Neðan við Háumýri eru valllendisbrekkur og vestan við þær brekkur móti suðvestri Selbrekka, neðan við hana er lítil mýri. Þar við gilið eru fornar tættur, Seltættur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Barkastaðir BK, 3

RA-178:020 tóft smalakofi
"Vestan við Selgilið [sjá 019] er Stuðlabergsklettur, Selhóll, og austan í honum Smalakofatótt." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Barkastaðir BK, 4

RA-178:021 *Borgarbrún* örnefni
"Vestan við Selgilið [sjá 019] er Stuðlabergsklettur, Selhóll, og austan í honum Smalakofatótt. Þar komum við fram á hamrabrún, sem liggur milli Viðargils og Selgils, hún heitir Borgarbrún." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Barkastaðir BK, 4

RA-178:022 *Innriselshólar* örnefni sel
“Annar lækur rennur í Viðargil [sjá 021] og heitir Jónsdalslækur og landið umhverfis Jónsdalur og er hann umgirtur á þrjá vegu af hamrabelti. Neðan Jónsdals er þýfður og þurrlendur fláki, Innriselshólar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Barkastaðir BK, 4

RA-178:023 *Vestriselshólar* örnefni sel
“Annar lækur rennur í Viðargil [sjá 021] og heitir Jónsdalslækur og landið umhverfis Jónsdalur og er hann umgirtur á þrjá vegu af hamrabelti. Neðan Jónsdals er þýfður og þurrlendur fláki, Innriselshólar. Vestan við Jónsdalslæk eru Vestriselshólar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Barkastaðir BK, 4

RA-178:024 *Sauðhúsmýri* örnefni fjárhús
“Milli Selhóla [sjá 022 og 023] sprettur upp lækur, sem rennur alla leið niður á sléttu, Drápugilslækur. Vestan við hann er mýrarfláki, Sauðhúsmýri.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Barkastaðir BK, 4

RA-178:025 *Eystrabrúnarvað* heimild um vað
“Vestan við Borgargilið milli Bæjargils og Selgils heita Klappir að ofan niður að Bæjargilsbrún. Bæjargilið er þarna ófært nema á þremur vöðum: Eystrabrúnarvað, Miðbrúnarvað og Bæjarbrúnarvað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Barkastaðir BK, 4

RA-178:026 *Miðbrúanarvað* heimild um vað
“Vestan við Borgargilið milli Bæjargils og Selgils heita Klappir að ofan niður að Bæjargilsbrún. Bæjargilið er þarna ófært nema á þremur vöðum: Eystrabrúnarvað, Miðbrúnarvað og Bæjarbrúnarvað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Barkastaðir BK, 4

RA-178:027 *Bæjarbrúnarvað* heimild um vað
“Vestan við Borgargilið milli Bæjargils og Selgils heita Klappir að ofan niður að Bæjargilsbrún. Bæjargilið er þarna ófært nema á þremur vöðum: Eystrabrúnarvað, Miðbrúnarvað og Bæjarbrúnarvað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Barkastaðir BK, 4

RA-178:028 *Viðargilsveita* örnefni áveita
“Innst við Viðargil [sjá 021] er stór slétta, sem heitir Viðargilsveita.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Barkastaðir BK, 4

RA-178:029 *Selgilsflötur* örnefni sel
“Vestan við Horn er stór mýri, Kringlumýri. Upp af henni er torfa Kringlutorfa, upp af henni Kringluhnaus og Kringlulækur, vestan við hann upp að brekkunni heitir Selgilsflötur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Barkastaðir BK, 5

RA-178:030 *Stekkatún* örnefni stekkur
“Vestan við lækinn eru sléttir við bakkar. Ofan við þá heitir Stekkatún, en ofan við þau Bæjartorfa.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Barkastaðir BK, 5

RA-178:031 *Börkshaugur* heimild um legstað
“ ... Framtún sunnan við bæinn, austast í því er forn haugur Börkshaugur ...”
Heimildir: Ö-Barkastaðir BK, 5

RA-178:032 *Biskupstún* örnefni
“Brekkurnar ofan við bæinn heita Þerrikinnar. Vestan við þær er lítilll lækur, heitir Lind að ofan, en Hundagil er niður kemur. Vestan við það er Biskupstún, þá Lambhústún og Tuddakofatún.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Barkastaðir BK, 5

RA-178:033 *Lambhústún* örnefni lambhús

“Brekkurnar ofan við bæinn heita Þerrikinnar. Vestan við þær er lítilll lækur, heitir Lind að ofan, en Hundagil er niður kemur. Vestan við það er Biskupstún, þá Lambhústún og Tuddakofatún.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Barkastaðir BK, 5

RA-178:034 *Tuddakofatún* örnefni
“Brekkurnar ofan við bæinn heita Þerrikinnar. Vestan við þær er lítilll lækur, heitir Lind að ofan, en Hundagil er niður kemur. Vestan við það er Biskupstún, þá Lambhústún og Tuddakofatún.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Barkastaðir BK, 5

RA-178:035 *Myllulækur* örnefni mylla
“Þá koma Fossalækirnir saman í Myllulæk.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Barkastaðir BK, 5

RA-178:036 *Borgartorfa* örnefni
“Þá koma Fossalækirnir saman í Myllulæk. Vestan við hann er Borgartorfa.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Barkastaðir BK, 5

RA-178:037 bæjarstæði
“Þá koma Fossalækirnir saman í Myllulæk. Vestan við hann er Borgartorfa. Þar eru bæjartættur ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Barkastaðir BK, 5

RA-178:038 heimild um fjárhús
“Þá koma Fossalækirnir saman í Myllulæk. Vestan við hann er Borgartorfa. Þar eru bæjartættur, vestar er grasi gróið gil, Fjárhúsgil. Vestan við þetta í brekkunni eru fjárhús og tún umhverfis ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Barkastaðir BK, 5

RA-178:039 *Músagerði* örnefni
“Þá koma Fossalækirnir saman í Myllulæk. Vestan við hann er Borgartorfa. Þar eru bæjartættur, vestar er grasi gróið gil, Fjárhúsgil. Vestan við þetta í brekkunni eru fjárhús og tún umhverfis, en niður af því slægjuland, Músagerði.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Barkastaðir BK, 5

RA-178:040 *Niðurveitur* örnefni áveita
“Niður með Bæjarlæknum að vestan eru Niðurveitur alla leið að Hundagili ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Barkastaðir BK, 5

RA-178:041 *Öskuveita* örnefni áveita
“Niður með Bæjarlæknum að vestan eru Niðurveitur alla leið að Hundagili, en þar vestar af er tún, Öskuveita ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Barkastaðir BK, 5

RA-178:042 *Vesturveita* örnefni áveita
“Niður með Bæjarlæknum að vestan eru Niðurveitur alla leið að Hundagili, en þar vestar af er tún, Öskuveita ... Hér vestur af Bleiksá heitir Vesturveita.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Barkastaðir BK, 5

RA-178:043 *Grjótgerði* heimild
FF: “Soköllud Griotgerde j Storu Brecku hér j Barkastada-lande; einkanlegast Tvö, sem eru audsiáanleg Mannaverk á enn nú.”
Heimildir: FF I, 125

RA-179 Eyvindarmúli

60 hdr 1710, kirkjustaður. c. 1200: Jarðarinnar er getið í kirknaskrá Páls biskups. DI XII, 6 [1332]: Máldagi kirkjunnar. “Jons kirkia postula a eyuindarmula aa prestz skylld j heima landi.” DI II, 686 [1367]: Máldagi kirkjunnar. DI III, 216 [1387]: Máldagi kirkjunnar. DI III, 404 1397: Máldagi kirkjunnar. DI IV 76-77 1523: Hólmfríður Erlendsdóttir fær Eyvindarmúla til eignar frá Ögmundi biskup fyrir jörðina Sandgerði á Romhvalsnesi. DI IX, 182. 1575: Máldagi DI XV 670Jörðin á afrétt í Múlatungum við Þórsmörk. Jörðin á reka á Fjórðungafjöru í landi Bakka og Stakkholts í eystri Landeyjum með Kollabæ, Breiðabólstað og Stóra

Hofi. 1710 voru átta hjáleigur frá Eyvindarmúla, Háimúli, Árkvarnarkot, Ormskot, Bakkakot, Dúðastaðir, Sauðhústún og Múlahjáleiga allar í byggð og Jónssel aðeins byggð í eitt ár. JÁM I, 140 "Eyvindarmúli er talin ein af fegurstu og bestu jörðum í Fljótshlíð. Víðlendir hagar eru í heiðinni upp frá bænum, gróinir framantil en blásnir hið efra. ... Jörðin á beitarítak austur og inn af Goðalandi, sem kallast Múlatungur. Þar var hafður útigangur á sauðfé áður fyrr og talið hæfilegt land fyrir 15 kindur." SB IV, 393

1710: "Hætt er bænum, túni og engjum fyrir snjóflóðum, skriðum og jarðhlaupum. Fjallhögum spillir árlega blástur, hinum Markarfljót með aur og sandi." JÁM I, 140 1920: Tún 9,3 ha, sléttað 8 ha, garðar 1480 m² "Jörðin á mikið land sunnan Þverárfarvegs, þar hafa verið ræktuð víðáttumikil tún. Gömlu túnin á Eyvindarmúla liggja suður og vestur frá bænum, lárétt og slétt." SB IV, 393

RA-179:001 *Eyvindarmúli* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1920

RA-179:002 heimild um kirkju
EYVINDARMÚLI Í FLJÓTSHLÍÐ (R) -Jóni postula (TEIGSANNEXÍA)
c. 1200: Kirknaskrá Páls, DI XII 6
[1332]: Eyuindarmule. Gamall maldagi.
Jons kirkia postula a eyuindarmula aa prestz skylld j heima landi.
ix ær. messuklædi ij vtann stolu oc handlin skorter til annara. alltara klædi iij. kantara kapa eina. slopp. j. kross sæmilighann med likneskium. mariuskrift oc jons skriptt. munnlaughar ij. glodarker. elldbera. merki eitt. halft annat hundrad j bokum. oc vatzketil. fonts vmmbunat. kluckur iij. textabunat med silfur. paxspialld. alltaris steinn buinn. tiolld vmmhuerfis kirkiu.
þangat liggia ij bæir ad tyundum oc lysitollum
synia annann huern dag helgann til hlidarenda. oc takast ij merkur.
kirkiann a kalek oc kertistikur ij.
Jtem lagdi solmundur til iij ær oc ku. Máld DI II 686 [Þessi máld hefur staðið í Hít]
[1367]: ix. Jons kirkia postula ad Eyuindarmula.
Hier ber allt saman vid Wilchinsbok. þangad sem nefner kertistikur ij. þui ma allt skrifa aptter Vilchinsbok; Hítardalsbók, sjá [1387]; DI III 216
[1387]: LIII. Eyvindarmule
Jonskirkia postula ad Eyvindarmula a prestskylld j heimalandi. xij. ær oc kv. messuklædi tvenn. vtann stolu oc handlijn skorter til annara. alltarisklædi. iij. kantarakpaur. ij. slopp einn. kross sæmiligann med lykneskium. Mariuskript. Jons skripter. ij. mvvnlaugar. ij. glodarkier. elldbera. merki eitt. halft annad hundrad j bokumm. vattzkietill. fonts vmbunad. kluckur. iij. texta bunad med silfur. paxspialld. alltarissteinn. tiolld vmmhverfis kirkiu.
þangad liggia. ij. bæer ad tiundum oc lysitollumm.
syngia annann hvern dag helgann til Hlydarenda oc takast. ij. merkur; Máld DI III 404
1397: Jtem .ij. kvgilldi vmm fram þat sem stendur j maldaga Herra Michels.
Portio Ecclesiæ vmm .xij. ar .vijc. hefer þar af nidur falled .ccc. firir þat er Hallsteinn liet giora vpp kirkiuna; Máld DI IV 76-77
1575: Máld DI XV 670
1710: Þar er alkirkja og embættað Þriðja hvern helgan dag; JÁM I: 140
Heimildir: Túnakort 1920; JÁM I, 140; DI

RA-179:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-179:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-179:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-179:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-179:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-179:008 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1920

RA-179:009 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-179:010 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-179:011 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-179:012 heimild um túngarð
Heimildir: Túnakort 1920

RA-179:013 *Ormskot* bæjarstæði býli
"Þetta býli þykjast elstu menn heyrt hafa af sjer eldri, að í gamaldaga hafi bygt verið, varð þar eftir í eyði og fjell til grunns. Er aftur uppbygt fyrir 50-52 árum eða þar um." Ekki vitað hvenær býlið fór í eyði. Land jarðarinnar komið í Þverá segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: JÁM I, 141; SB IV, 395; Ö-Háimúli, Árkvörn og Eyvindarmúli, 6

RA-179:014 *Jónssel* bæjarstæði býli/sel
"Var fyrst bygt áður menn til minnast, að vísu fyrir hundrað árum, þar sem áður skyldi verið hafa sel frá heimajörðunni. Bygðin hjelst ekki nema 1 ár. Verður aldrei aftur bygt vegna slægjuleysis, grjóts- og vetrahörku." "Austan við hólinn [Mýrarhól] er mýri og lítil gil, en í hlíðinni fyrir ofan grasbrekkur skornar sundur af smálækjum allt austur af Selklettum, en þeir eru ofan við fjárhústún, sem nú heitir Selbrekkur, en áður var það býli, Jónssel." Segir í örnefnalýsingu. "Ofan við Miðklett er Selbrekknamýri og Selbrekkur þar fyrir ofan. Þar var bær fyrrum, og hét han Jónssel, en byggðin varaði ekki nema eitt ár. Þar voru beitarhús frá Eyvindarmúla fram til ársins 1940." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: JÁM I, 142; Ö-Múlatorfa, 2; Ö-Háimúli, Árkvörn og Eyvindarmúli, 5

RA-179:015 *Bakkakot* bæjarstæði býli
"Er fyrst bygt hjer um fyrir 30 árum. ... Landskuld xxx álnir." "Annar bær var þarna sunnar [en Háeyri 016], sem hét Bakkakot, og er allt land þeirrar jarðar einnig komið í Þverá." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: JÁM I, 142; Ö-Háimúli, Árkvörn og Eyvindarmúli, 6

RA-179:016 *Háeyri* bæjarstæði býli
"Háeyri var í byggð árið 1816. ... Háeyir mun hafa verið lítil jörð en hæg, enda fátt þar í heimili, aðeins 4 sálir." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Nokkru vestar [en 017] og nær Þverá eru enn tættur eftir eyðibýli, Háeyri. Þar sjást minni merki eftir húsin, enda mest komið í Þverá." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: SB IV, 395; Ö-Múlatorfa, 6

RA-179:017 *Skarð* bæjarstæði býli
"Skarð er í byggð árið 1801 ... Þessi jörð er komin í eyði árið 1816 og ekki verið búið þar síðan. Bærinn mun hafa staðið suður á Þverárbakka og áin brotið landið og kotið þá farið í eyði. Væn skák er þó enn eftir af túni." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Í suðvestur af bænum á Eyvindarmúla eru gamlar tættur af bæ. Þar heitir Skarð og var þar áður bær samnefndur, land Skarðs er enn skipt frá Eyvindarmúla og er það nytjað frá báðum bæjunum Árkvörn og Eyvindarmúla." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: SB IV, 395; Ö-Múlatorfa, 5

RA-179:018 *Skothústorfa* örnefni skotbyrgi
"Framan við Bleiksárbotna niður með Bleiksá eru grastorfur, Smjörbrekkur. Vestur af þeim eru tveir hnúkar með gili á milli, Stóriskyggnir og Litliskyggnir. Vestur af þeim er grösug torfa, Skothústorfa." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Múlatorfa, 1-2

RA-179:019 heimild um beitarhús
"Skal nú enn bregða sér að Bleiksá, þangað sem frá var horfið. Skammt sunnan við Steinboga er grösugur dalur. Þar eru fjárhús og heitir dalur þessi Mýrardalur." Segir í örnefnalýsingu. "Þar inn af, upp frá áðurnefndum Strákastíg, er Stóri-Mýrdalur. Í honum voru beitarhús frá Eyvindarmúla, Árkvörn og Hámúla." Segir í örnefnalýsingu.

Heimildir: Ö-Múlatorfa, 2; Ö-Háimúli, Árkvörn og Eyvindarmúli, 3

RA-179:020 heimild um beitarhús
"Lækur [Árkvarnarlækur] þessi á upptök sín uppi á heiðarbrún. Er þar grasdalur, sem heitir Botnar (þar er fjárhús og tún)." Segir í örnefnalýsingu. " ... upp með læknum að vestan, vestan undir Múlanum, eru valllendisflatir, sem heita Botnar. Þar voru beitarhús frá Árkvörn og Háamúla." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Múlatorfa, 3; Ö-Háimúli, Árkvörn og Eyvindarmúli, 4

RA-179:021 *Virkishamrar* örnefni virki
"Vestan við Botnagil hækkar brúnin aftur, og er þar hamrabelti, sem heitir Virkishamar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Múlatorfa, 3

RA-179:022 *Stöðlar* örnefni kvíar
"Vestan við Botnagil hækkar brúnin aftur, og er þar hamrabelti, sem heitir Virkishamar. Vestur af honum vestur við Selbrekknalæk er í brúninni grjóthnúkur, sem heitir Imbuklettur ... Niður af Imbukletti eru brattar grasbrekkur, sem heita Stöðlar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Múlatorfa, 3

RA-179:023 heimild um fjárhús
"Vestan við Rauðkoll í brúninnu er stakur klettur, sem heitir Litliklettur. Vestur af honum tekur við mýrlendur dalur, en vestan við þann dal aftur hæð, Kálfárhöfði og liggur hann að Kálfá, neðan við Kálfárhöfða í brekkunum eru fjárhús og bera brekkurnar nafn af þeim, Fjárhústorfur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Múlatorfa, 3

RA-179:024 *Smalaskálaholt* örnefni smalakofi
"Vestur af Stóra-Setbergi eru Smalaskálaholt." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Múlatorfa, 4

RA-179:025 *Smalaskál* örnefni smalakofi
"Hálendið milli Kálfár og Merkjár heitir Smalaskál." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Múlatorfa, 4

RA-179:026 *Bólstaðaflatir* örnefni
"Hálendið milli Kálfár og Merkjár heitir Smalaskál. Vestan við er Langirimi og frá honum og að Merkjá Langarimamýri. Neðan við hana með Merkjá eru Bólstaðaflatir og Bólstaðaflatagil." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Múlatorfa, 4

RA-179:027 *Gildrulágar* örnefni refagildra
"Austan við flatirnar [sjá 026] eru Gildrulágar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Múlatorfa, 4

RA-179:028 *Árnaskurður* heimild um áveitu
"Austan við flatirnar [sjá 026] eru Gildrulágar. Neðan við þær er skurður sem heitir Árnaskurður, gamalt mannvirki til áveitu." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Múlatorfa, 4

RA-179:029 *Þvottaklettur* örnefni þvottastaður
"Austur af þessu [028] er Bitárhöfði og Bitá. ... Vestan við Bitá er klettur, sem heitir Þvottaklettur ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Múlatorfa, 4

RA-179:030 *Litlibólstaður* örnefni
"Vestur af Vesturfjalli eru lautir, sem heita Lágar. Þar vestur af í brúninni skyggnir og niður af honum Betukletur. Vestur af honum hvammur, sem heitir Litlibólstaður og annar hvammur, Stóribólstaður liggur vestur af honum og að Merkjá." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Múlatorfa, 5

RA-179:031 *Stóribólstaður* örnefni
"Vestur af Vesturfjalli eru lautir, sem heita Lágar. Þar vestur af í brúninni skyggnir og niður af honum Betukletur. Vestur af honum hvammur, sem heitir Litlibólstaður og annar hvammur, Stóribólstaður liggur vestur

af honum og að Merkjá." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Múlatorfa, 5

RA-179:032 *Strákastígur* örnefni leið
"Brúnin frá gljúfrinu [sem Bleiksá rennur um] að næsta læk heitir Strákastígur ..."
Heimildir: Ö-Háimúli, Árkvörn og Eyvindarmúli, 1-2

RA-179:033 *Álatorfa* heimild um áfangastað
"Niður af Fossunum var Lónveita, þar sem Bleiksá rann áður, en Álatorfa sunnan við ána. Þar var fjallasafnið vaktað nóttina fyrir fjallrétt." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Háimúli, Árkvörn og Eyvindarmúli, 2

RA-179:034 *Lónveita* örnefni áveita
"Niður af Fossunum var Lónveita, þar sem Bleiksá rann áður, en Álatorfa sunan við ána. Þar var fjallasafnið vaktað nóttina fyrir fjallrétt." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Háimúli, Árkvörn og Eyvindarmúli, 2

RA-179:035 *Borgartunga* örnefni
"Vestan við Fossana er Borgartunga og upp af henni Borgartunguhaus." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Háimúli, Árkvörn og Eyvindarmúli, 2

RA-179:036 *Efristígur* heimild um leið
"Frá gljúfrinu í stefnu á hálendið er djúp laut, Langalág. Þar ofar og austar eru Smértorfur, allstórar grastorfur. þar ofar og innar er öxl við ána, kallast Púfa. Þar innan með ánni eru Efri- og Neðristígur, og má þar komast með hesta yfir ána." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Háimúli, Árkvörn og Eyvindarmúli, 3

RA-179:037 *Neðristígur* heimild um leið
"Frá gljúfrinu í stefnu á hálendið er djúp laut, Langalág. Þar ofar og austar eru Smértorfur, allstórar grastorfur. þar ofar og innar er öxl við ána, kallast Púfa. Þar innan með ánni eru Efri- og Neðristígur, og má þar komast með hesta yfir ána." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Háimúli, Árkvörn og Eyvindarmúli, 3

RA-179:038 heimild um vað
"Frá gljúfrinu í stefnu á hálendið er djúp laut, Langalág. Þar ofar og austar eru Smértorfur, allstórar grastorfur. þar ofar og innar er öxl við ána, kallast Púfa. Þar innan með ánni eru Efri- og Neðristígur, og má þar komast með hesta yfir ána." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Háimúli, Árkvörn og Eyvindarmúli, 3

RA-179:039 *Gapaból* örnefni
"Austur og niður af Virkishamri [sjá 021] er standberg við Árkvarnarlækinn, kallast það Gapaból, og niður af því Stöðlar [ekki sama og 022]."
Heimildir: Ö-Háimúli, Árkvörn og Eyvindarmúli, 5

RA-179:040 *Ekrur* örnefni akur
Samkvæmt Páli í Árkvörn var örnefni Ekra í Eyvindarmúla.
Heimildir: PS: "Um forn örnefni" StSÍ II, 533

RA-179:041 heimild um myllu
Mylluhús var uppistandandi í Eyvindarmúla fram um 1930.
Heimildir: OD: "Minjar og kornmyllur í FLjótshlíð", 43

RA-179b Eyvindarmúli [Múlatungur]

"Múlatungur liggja næst Hrunum á Goðalandi, til landnorðurs við þá. Afréttarheitið er stytting úr Eyvindarmúlatungur, enda er þetta hinn forni afréttur Eyvindarmúla í Fljótshlíð. Djúpur gilskorningum skilur að hruna og Múlatungur og síðan skilur að afrétti hrunakvísl." Þórður Tómasson: Þórsmörk, 74

RA-179b:001 heimild um leið
"Neðst í þeim [Múlatungum] er Uppgöngugil sem farið var um til smölunar."

Heimildir: Þórður Tómasson: Þórsmörk, 74

RA-179b:002 heimild um fjárskýli
"Sauðfé á Múlatungum var í smölun stundum rekið inn í skúta í útnorðursnefi þeirra niður við aurinn."
Heimildir: Þórður Tómasson: Þórsmörk, 75

RA-180 Hálfmúli [Háimúli]

5 hdr. 1710, byggt um 1660, hjáleiga Eyvindarmúla. Nafnið Hálfmúli hjá JJ er sennilega rangt því bæði í JÁM og SB er jörðin nefnd Háimúli. 1710: "Túninu spilla skriður." JÁM I, 141 1920: Tún 4,9 ha, sléttað 4 ha, garðar 1245 m² "Tún voru brött en töðufall gott. Hagar eru í heiðinni inni og upp frá bænum, góðir og grösugir neðantil, en blásnir uppi á háheiðinni. Skjólgott er í Hámula og vetrarbeit var talin góð, ... Gamla túnið er nú að mestu notað til beitar, en nýtt tún verið ræktað niður á sléttlendinu." SB IV, 391

RA-180:001 *Hálfmúli [Háimúli]* bæjarhóll bústaður
"Áður stóð bærinn ofar og vestar við lækinn, en var fluttur árið 1939 af ábúanda ..." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB IV, 391; Túnakort 1920

RA-180:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-180:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-180:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-180:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-180:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-180:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-180:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-180:009 heimild um túngarð
Heimildir: Túnakort 1920

RA-181 Árkvörn

5 hdr. 1710, hjáleiga Eyvindarmúla. Nefnd Árkvarnarkot í JÁM, og mundu menn þá ekki hvenær hún byggðist fyrst. 1710: "Túni og engjum þeim litlum, sem til eru, granda skriður." JÁM I, 141 1920: Tún 6,6 ha, sléttað 5 ha, garðar 1536 m² "Tún eru að mestu flatlend og góð. Engjar voru áður í svokölluðum Fossum, vestur frá Bleiksá, mjög brattar og sundur skornar af lækjum, en eru nú ekki notaðar til slægna." SB IV, 392

RA-181:001 *Árkvörn* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1920

RA-181:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-181:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-181:004 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1920

RA-181:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-181:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-181:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-181:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-181:009 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-181:010 *Kapellulambhús* heimild um lambhús **Friðlýstar fornleifar**
"Vestan við hvamminn er rúst af lambhúsi sem var kallað Kapellulambhús. Það er í munnmælum að Hólmfríður ríka Erlendsdóttir á Eyvindarmúla hafi átt þarna kapellu og farið þangað til bænahalds og þannig sé nafn þetta til komið." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Hólmfríðarkapella", hússtæðið sjálft og klöppin sem það stendur á, í hlíðinni milli Eyvindarmúla og Árkvarnar."
Heimildir: SB IV, 392; ÁG: Fornleifaskrá

RA-181:011 heimild um myllu
"Í Árkvörn var kornmylla við lækinn, aflögð um 1924." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB IV, 392

RA-181:012 *Hólmfríðargata* gata leið
Liggur að Kapellunni hennar Hólmfríðar Erlendsdóttur.
Heimildir: ÞT: "Stóri-Dalur undir Eyjafjöllum", 61

RA-182 Sauðhústún

Hjáleiga Eyvindarmúla, 1710 segir að byggð hafi verið á S frá aldaöðli. JÁM I, 143 "Þetta var lítil jörð, en fögur þótti þaðan útsýn til Eyjafjalla og suður um Aura." í eyði frá árinu 1904 þá nýtt frá Múlakoti að 1 og 3/4 hluta en Eyvindarmúli fékk 1/4 hluta. SB IV, 394 1710: "Túni og slægjum spillir ágángur úr fjallinu af vatni og skriðum." JÁM I, 143 1919: Tún 1,6 ha, 1 ha. sléttað. "Tún var fremur lítið og engjar brattar og var því heyskapur fremur erfiður þar, en vegna legu sinnar þornaði hey þar fljótt ef þurrkur gafst." SB IV, 294

RA-182:001 *Sauðhústún* bæjarhóll bústaður
"Bærinn stóð hátt upp í hlíðinni, vestur frá Eyvindarmúla, og var kotið afbýli frá þeirri jörð." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB IV, 394; Túnakort 1919

RA-182:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-182:003 heimild um fjárhús
"Bitá á upptök sín sunnan undir Vörðufelli, er sem gróin hæð; þar voru fyrrum sauðahús frá eyðibýlinu Sauðtúni, sem stóð í brekkunum vestan við Bitá." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Múlakot, 1

RA-182:004 *Þvottaklettur* örnefni þvottastaður
"Austan við bæjarstæðið í Sauðtúni, við ána, er bergstapi, sem Þvottaklettur heitir." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Múlakot, 1

RA-182:005 *Kvíaból* örnefni kvíar
"Austan við bæjarstæðið í Sauðtúni, við ána, er bergstapi, sem Þvottaklettur heitir. Beint þar upp af var Kvíabólið." Segir í örnefnalýsingu.

Heimildir: Ö-Múlakot, 1

RA-182:006 *Rauðistígur* heimild um leið
"Vestan við túnið í Sauðtúni, niður á brúninni, voru kallaðar Vesturengjar, sem eru hallandi brekkur; neðst úr þeim rennur smálækur fram af brúninni, sem Rauðilækur heitir. Uppganga er í hamrabeltið hjá Rauðalæk, kallast Rauðistígur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Múlakot, 1

RA-183 Daðastaðir (Dúða)
Hjáleiga Eyvindarmúla. Byggðist fyrst um 1660. Í eyði frá árinu 1868. Býlið var skammt austur frá Múlakoti, neðan þjóðvegarins. SB IV, 394. 1710. "Slægjum spilla skriður úr fjallinu. Hafa hjer komið stór hlaup og bæinn einu sinni aldeilis af tekið." JÁM I, 143 1919: Tún 2,2 ha, 2,5 ha. sléttað.

RA-183:001 *Daðastaðir (Dúða)* bæjarhóll bústaður
"Niður á láglendinu inn við Bitá eru fjárhús. Þar var áður býli (Dúða (Daðastaðir))." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Múlatorfa, 5; Túnakort 1919

RA-183:002 *Torfklettur* örnefni rista
"Brekkurnar þar upp af [001] heita Dúðubrekkur, en Dúðubalar fast við brekkurnar. Ofan við Dúðubrekkur er stór hamar út úr brekkunum, sem Torfklettur heitir." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Múlakot, 1

RA-184 Múlakot
20 hdr. 1710, nefnd Múlahjáleiga, hjáleiga frá Eyvindarmúla. Nú er tvíbýli í Múlakoti. 1710: "Á tún og engjar hrapar grjót, möl og skriður úr fjallinu og spillir stórlega slægjum." JÁM I, 144. 1920: Tún 5,4 ha, 4,5 ha sléttað, garðar 1200 m² "Hagar eru í heiðinni upp frá bænum, góðir og grösugur framantil en mjög blásnir þegar ofar dregur. ... Tún eru slétt og liggja inn með fjallinu. Þverá tók af þeim væna sneið áður en hlaðið var fyrir vötnin." SB IV, 396

RA-184:001 *Múlakot* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1920

RA-184:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-184:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-184:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-184:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-184:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-184:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-184:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-184:009 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-184:010 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-184:011 heimild um kálgarð
1781 veitti danska landbústjórnarfélagið Gunnlaugi Sigurðssyni í Múlakoti “2 rd. verdlaun fyrir 1 3/4 tunnu jardepla, sem hann aflafi árit 1780.”
Heimildir: RLLF II, 278

RA-184:012 heimild
“Árið 1927 byggðu bændurnir í Múlakoti rafstöð, sem framleiddi næga orku fyrir báða bæina í Múlakoti.” Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB IV, 396

RA-184:013 heimild um hesthús
Í SB er mynd af húsum sem eru hjallur, skemma og hesthús á hlaðinu í Múlakoti II.
Heimildir: SB IV, 397

RA-184:014 *Vörðufell* örnefni
“Bitá á upptök sín sunnan undir Vörðufelli, er sem gróin hæð; þar voru fyrrum sauðahús frá eyðibýlinu Sauðtúni, sem stóð í brekkunum vestan við Bitá.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Múlakot, 1

RA-184:015 *Votistígur* heimild um leið
“Vestan við Vesturengjar heitir Hvammur, niður af honum er smáeinstígi, heitir Votistígur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Múlakot, 1

RA-184:016 *Klif* heimild um leið
“Gatan upp frá bænum kallast Klif.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Múlakot, 2

RA-184:017 *Fjárhústorfa* örnefni fjárhús
“Neðst í Vesturfjalli er Háatorfa, upp af henni Fjárhústorfa og Fagratorfa þar fyrir ofan.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Múlakot, 2

RA-184:018 *Kvíaból* örnefni kvíar
“Ofan við Klifið eru Kvíabólin sitt hvoru megin við lækinn. Plantað hefur verið trjágróðri í Eystra-Kvíabólið.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Múlakot, 2

RA-184:019 *Kvíaból* örnefni kvíar
“Ofan við Klifið eru Kvíabólin sitt hvoru megin við lækinn. Plantað hefur verið trjágróðri í Eystra-Kvíabólið.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Múlakot, 2

RA-184:020 *Smalaskálarholt* örnefni smalakofi
“Vestan við Kálfárflatir er Smalaskálaholt og þar fyrir ofan eru Múlatungur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Múlakot, 3

RA-184:021 *Gildrulágar* örnefni refagildra
“Smálækur, sem á upptök sín við bríkog heitir Árnastokkur ... rennur hann vestan við Smalaskálaholt og austan við svokallaða Mýri og niður vestast um Gildrulágar, sem eru valllendislautir austur af Háabæli.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Múlakot, 3

RA-184:022 *Fjósstígur* örnefni leið
“Fjósstígur heitir gata eða pallur neðst í Fláanum upp af bænum og vestur í smádal, sem heitir Litli-Bólstaður ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Múlakot, 3

RA-184:023 *Litli-Bólstaður* örnefni
“Fjósstígur heitir gata eða pallur neðst í Fláanum upp af bænum og vestur í smádal, sem heitir Litli-Bólstaður ...”

Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Múlakot, 3

RA-184:024 *Fláar* heimild um leið
"... vestan við Klifið, er Grænalaut, og nær hún að götum þeim, sem liggja neðan við Borguklett um Vestra-Kvíaból [sjá 018-019] niðri og upp um Kvíaskarð, sem liggur á brúninnu á Fjárhúskletti, sem er vestan við Borguklett, og var sú leið oft farin með búsmala áður fyrr og kallaðist Fláar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Múlakot, 3

RA-184:025 heimild um fjárhús
"... vestan við Klifið, er Grænalaut, og nær hún að götum þeim, sem liggja neðan við Borguklett um Vestra-Kvíaból [sjá 018-019] niðri og upp um Kvíaskarð, sem liggur á brúninnu á Fjárhúskletti, sem er vestan við Borguklett, og var sú leið oft farin með búsmala áður fyrr og kallaðist Fláar. Neðan við Fjárhúsklett voru fjárhús frá Múlakoti ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Múlakot, 3

RA-184:026 heimild um rétt
"Vestan við lækinn, niður undir flatlendinu, heitir Stór-Bólstaður, og nær hann vestur að Merkjá. Upp af Bólstaðnum, vestur við ána, er Bólkletturinn og neðan við hann Bólstaðarbrekka. Við endan á klettinum, rétt við ána, var fjárrétt um langan aldur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Múlakot, 3-4

RA-184:027 heimild um fjárhús
"Vestan við lækinn, niður undir flatlendinu, heitir Stór-Bólstaður, og nær hann vestur að Merkjá. Upp af Bólstaðnum, vestur við ána, er Bólkletturinn og neðan við hann Bólstaðarbrekka. Við endan á klettinum, rétt við ána, var fjárrétt um langan aldur. Þar uppi á klettunum eru Bólflatir, og var þar sauðahús lengi." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Múlakot, 3-4

RA-184:028 heimild um vatnsból
"Vestan við Múlakotsbæ var smálækur, sem notaður var sem neyzluvatn áður, fyrr, en er nú að mestu þorrinn." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Múlakot, 4

RA-184:029 heimild um fjárhús
"Fjárhús eru niður af kórnum, en upp af þeim, inn undir hömrunum, heitir Klettakirkja, það er geil á bak við stórt bjarg, sem fallið hefur úr fjallinu." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Múlakot, 4

RA-184:030 *Klettakirkja* örnefni
"Fjárhús eru niður af kórnum, en upp af þeim, inn undir hömrunum, heitir Klettakirkja, það er geil á bak við stórt bjarg, sem fallið hefur úr fjallinu." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Múlakot, 4

RA-184:031 heimild um áveitu
"Áveita var tekin úr Merkjá, og var vatninu veitt í skurð austur með fjallinu; skammt frá fjárhúsunum; þar var þvegin ull." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Múlakot, 4

RA-184:032 heimild um þvottastað
"Áveita var tekin úr Merkjá, og var vatninu veitt í skurð austur með fjallinu; skammt frá fjárhúsunum; þar var þvegin ull." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Múlakot, 4

RA-185 Hlíðarendi

60 hdr., 1696/1710. Landnámsjörð Baugs. ÍF I, 352-353. Jarðarinnar getið í Njálu XII, 52. c. 1200: Jarðarinnar er getið í kirknaskrá Páls biskups, DI XII, 6 [1332]: [úr Eyvindarmúla skal] synia annann huern dag helgann til hlidarenda. oc takast ij merkur; DI II, 686 [1367]: DI III, 216 [1387]: Máld DI III 404 1382-91: DI IV, 76-77 1397: a .xxc. j heimalandi DI IV, 69 [um 1480]: Máldami Hlíðarenda, kirkjan á xxc í heimalandinu. DI VI

331-332 1436: Jörðin er nefnd í kaupmálabréfi Þorvarðar Loftssonar og Margrétar Vigfúsdóttur. DI IV, 562. [1446] Jarðarinnar getið í testamentisbréfi Þorvarðs Loftssonar DI IV, 674-6. 1521: Jarðarinnar getið í virðingargjörð á eignum Vigfúsar Erlendssonar. DI VIII, 798. 1575: Máld DI XV 6691710 var hálfkirkja á bænum. Jörðin á afrétt á Grænafjalli og Miðmörk ásamt fjörustúf í Vestari Landeyjum. Hjáleigur Hlíðarendahjáleiga, Nikulásarhús, Réttarhús og Hallskot. JÁM I, 144-146 "Hlíðarendi er landnámsjörð og var stórbýli fram eftir öldum, allt til þess að Þverá tók mikið af landi þessarar fallegu jarðar. Beitilandið var áður mikið og gott, en heiðarlandið spilltist mjög af uppblæstri og er nú ekki svipur hjá sjón hjá því sem áður var. Mikið land átti jörðin sunnan Þverár, þar var selstaða fyrrum. ... talið [er] að ágangur vatnanna hafi náð hámarki umog eftir 1811, þetta landbrot varð ekki stöðvað fyrr en hlaðið var fyrir Þverá og hafði þá þetta höfuðból og höfðingjasetur orðið fyrir svo þungum áföllum vegna landbrots og uppblásturs að seint mun verað bætt." Landi var skipt í Hlíðarnedatorfu árið 1958. Jörðin fór í eyði árið 1968. Rauðskriður er nýbýli úr Hlíðarendatorfu.SB IV, 400-402

1710: "Engjaplátsi er hætt við skriðum og ber á þær sand, grjót og leir, so með stórum kostnaði þarf burt að koma og lagfæra. Fjallhagar liggja fyrir blástri og sandágángi." JÁM I, 145 1919: Tún 6,3 ha, 5 ha sléttað, garðar 1160 m² . "Snemma eftir að afbýlin urðu til virðist hafa á orðið föst hefð um skiptingu beitilands og engja á Hlíðarnenda. Gildir sú hefð að mestu enn í dag. Afbýlunum heyrði til upplandið allt milli Merkiár og Litlu-Þverár. Heimajörðin átti hins vegar og nytjaði, auk engjanna við Merkiá, allt láglendið framan Stóru-Þverár." Jón Skagan: Saga Hlíðarenda í Fljótshlíð, 211

RA-185:001 *Hlíðarendi* bæjarhóll bústaðu
KK "Til minja um þann tíma er girðing sem gerð var um bæjarhús (húsagarður), sem er óvenju stór; nú standa húsin aðeins í fremsta hluta hans."
Heimildir: Túnakort 1919; KK I, 180

RA-185:002 heimild um útkirkja
"Hjer er hálfkirkja (Bænhús); embættar hjer presturinn að Teigi og Múla þegar heimilis og hjáleigna fólk er til sacramentis (fjórum sinnum á ári). Þó er prestinum ekki speciale salarium deputerað af kirkjuni, fyrir utan tíundur af gasta og lausa gótsi. heimaskyldur (ljóstollar) bæði af heimajörðinni og hjáleigunum falla niður og betalast ekki til sóknakirkjunnar að Teigi."
HLÍÐARENDI Í FLJÓTSHLÍÐ (EYVINDARMÚLAÞING) (R) -Þorláki HÁLFKIRKJA
c. 1200: Kirknaskrá Páls, DI XII 6
[1332]: [úr Eyvindarmúla skal] synia annann huern dag helgann til hlidarenda. oc takast ij merkur; Máld DI II 686 [Eyvindarmúla]
[1367]: x. Thorlaks kirkia ad Hlydarenda.
Þesse maldage ma eirnenn skrifa eptter Vilchinsbok; Hítardalsbók; DI III 216
[1387]: [úr Eyvindarmúla skal] syngia annann hvern dag helgann til Hlydarenda oc takast. ij. merkur; Máld DI III 404 [Eyvindarmúla]
1382-91: [úr Eyvindarmúla skal] syngia annann hvern dag helgann til Hlydarenda oc takst .ij. merkur.; Máld DI IV 76-77 [Eyvindarmúla]
1397: a .xxc. j heimalandi
Þar skal synia hvern helgann dag oc annann hvern dag ottusong tuo daga rumhelga j hverri viku vmm langafostu.
portio Ecclesiæ .xc.
Hun a j syna portionem sijdann Þolleifur tok jordina .cc. oc halfur sietti eyrer Þat sem Þolleifur a til ad svara. er olukt kirkiunni .xx. merkur vax. oc reykelsis. glitadur dvkur. alltaraklædi. mvnnlaug. psalltari.
Olukt oll portio af fiordungi jardarinnar sijdann Olafur Benediktsson anndadist; Máld DI IV 69
[um 1480]: Hlijdarendi forn maldage.
Þorlaks kirkia ad hlidarenda a xxc j heimalandi.
messoklædi ad ollu. kalek. sequentiubok. psalltara .ij. alltara klædi. ij kertistikur med kopar. vatzketill. kertaklofe. iij kluckur. ein bialla. kross med vndirstodum. mariu skriftt. þorlaks skriftt. olafs likneski. johannis likneski baptiste med alabastrum. ij katrinar likneski. glodar ker. Máld DI VI 331-332 [AM 263 fol, bl. 38 og 59; Þjsks Bps A II, 1, bl. 125a]
1575: Máld DI XV 669
{1598: hálfkirkja; AM 263 fol. bl. 58, 59}
1724: Hlíðarendakirkja gerð að alkirkju; (PP, 58)
23.4.1802: Hlíðarendakirkja af tekin og sóknin lögð til Teigs; (PP, 58) [konungsbréf]
18.11.1896: Teigs- og Eyvindarmúlakirkjur lagðar niður og sóknirnar sameinaðar í eina með kirkju á Hlíðarenda; [landshöfðingjabréf]
Heimildir: JÁM I, 144;Túnakort 1919; PP, 58; DI

RA-185:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-185:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-185:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-185:006 heimild um túngarð
Heimildir: Túnakort 1919

RA-185:007 *Réttarhús* bæjarstæði býli
"Hennar fyrstu bygð muna menn ekki." Fór í eyði árið eða 1813, lögð undir Hlíðarenda."Á tún og engjar fýkur sandur, líka ber uppá slægjur leir og mold í leysíngum og vatnavöxtum."
Heimildir: JÁM I, 146; SB IV, 399

RA-185:008 heimild um sel
"Mikið land átti jörðin sunnan Þverár, þar var selstaða fyrrum." "Snemma eftir að afbýlin urðu til virðist hafa á orðið föst hefð um skiptingu beitilands og engja á Hlíðarnenda. Gildir sú hefð að mestu enn í dag. Afbýlunum heyrði til upplandið allt milli Merkiár og Litlu-Þverár. Heimajörðin átti hins vegar og nytjaði, auk engjanna við Merkiá, allt láglendið framan Stóru-Þverár. ... Öldum saman var þar haft í seli að sumarlagi, bæði kýr og kindur. Vetrarbeit var þar mikil og kjarngóð og brást ekki, nema á sérstökum harðindaárum. Beitarhús voru þar löngum fyrir sauðfé og hross og mikið heyjað þar, þegar vel áraði."
Heimildir: SB IV, 400; Jón Skagan: Saga Hlíðarenda í Fljótshlíð, 211

RA-185:009 *Smalaskáli* örnefni smalakofi
"Efst skiptist áin í þrjár kvíslar og heita tungurnar á milli kvíslanna, Þrætutungur, en Dalaminni vestan við ána. Þar vestan við er vallendishæð, gróin, sem heitir Smalaskáli." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hlíðarendatorfa, 1

RA-185:010 *Selmýri* örnefni sel
"Niður af Smalaskála [005] er stór mýrarfláki, Selmýri." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hlíðarendatorfa, 2

RA-185:011 *Akrar* örnefni akur
"Móar ofan við bærinn á Hlíðarenda, sem heita einu nafni Akrar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hlíðarendatorfa, 3

RA-185:012 garðlag
"Móar ofan við bærinn á Hlíðarenda, sem heita einu nafni Akrar. Vestur af þeim er lítið gil, Grásteinsgil. Vestan við það er torfa, Sáðgarðstorfa og liggur hún að Litlu-Þverá. Í þessari torfu, sem í seinni tíð er nefnd Hallskotstorfa, má sjá leifar af gömlu garðbroti. Slík garðbrot finnast víða á heiðinni svo sem á Selmýri og víðar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hlíðarendatorfa, 3

RA-185:013 garðlag
"Móar ofan við bærinn á Hlíðarenda, sem heita einu nafni Akrar. Vestur af þeim er lítið gil, Grásteinsgil. Vestan við það er torfa, Sáðgarðstorfa og liggur hún að Litlu-Þverá. Í þessari torfu, sem í seinni tíð er nefnd Hallskotstorfa, má sjá leifar af gömlu garðbroti. Slík garðbrot finnast víða á heiðinni svo sem á Selmýri og víðar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hlíðarendatorfa, 3

RA-185:014 garðlag
"Móar ofan við bærinn á Hlíðarenda, sem heita einu nafni Akrar. Vestur af þeim er lítið gil, Grásteinsgil. Vestan við það er torfa, Sáðgarðstorfa og liggur hún að Litlu-Þverá. Í þessari torfu, sem í seinni tíð er nefnd Hallskotstorfa, má sjá leifar af gömlu garðbroti. Slík garðbrot finnast víða á heiðinni svo sem á Selmýri og víðar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hlíðarendatorfa, 3

RA-185:015 *Gunnarsstígar* örnefni leið
“Í suðvestur af Háfjalli er grastorfa, sem heitir Gunnarstorfa og vestan við hana eru lágar, sem heita Gunnarsstígar, í þeim er ávalur, gróinn hóll, Gunnarshaugur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hlíðarendatorfa, 3

RA-185:016 *Gunnarhaugur* örnefni legstaður
“Í suðvestur af Háfjalli er grastorfa, sem heitir Gunnarstorfa og vestan við hana eru lágar, sem heita Gunnarsstígar, í þeim er ávalur, gróinn hóll, Gunnarshaugur.” Segir í örnefnalýsingu. JS: “Mjög er á huldu um leiði Gunnars Hámundarsonar á Hlíðarenda. Á fjallinu austur af bænum er hár hóll, sem enn í dag er nefndur Gunnarshaugur. Síðari tíma rannsóknir hafa þó ekki getið leit rök að því, að þar hafi fornmaður verið grafinn. Hins vegar eru til sagnir, skráðar og óskráðar, um hól nokkurn niðri á láglendinu suður af Hlíðarenda. Talið er, að hann hafi lengi verið nefndur Gunnarshaugur, en horfið, með öllu fyrir ágángi Markarfljóts á síðari árum. Sumir ætla, að þar hafi Gunnar Hámundarson heygður verið.”KK: “Gunnarshaugur heitir á Hlíðarnda nokkru norðaustan við bæinn alllangt uppi í brekku. Þar er allstór haugur eða hóll, náttúrusmíð, efsta strýtan er grænni og bratari og gæti verið mannaverk, efst endar hóllinn í vörðu. Hóllinn er að mestu úr möl og grjóti, þó er hann vaxinn grasi nema að nokkru að austan.”
Heimildir: Ö-Hlíðarendatorfa, 3; Jón Skagan: Hlíðarendi í Fljótshlíð, 22; KK I, 179-180

RA-185:017 *Strákastígur* örnefni leið
“Vestan við Merkjá framan í brúninni er lægð, sem heitir Strákastígur, voru þar beitarhús frá Hlíðarendakoti.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hlíðarendatorfa, 3

RA-185:018 *Álfheiðarhóll* heimild
“Austan við bæinn á Hlíðarenda er lækur, vestan við læk þennan, en ofan við bæinn, heitir Álfheiðarhóll og á þeim hól, er talið, að skáli Gunnars hafi staðið.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hlíðarendatorfa, 4-5

RA-185:019 *Eldhústunga* örnefni eldhús
“Milli gilja í túninu á Hlíðarenda er Eldhústunga. Í henni er lægð, Sámsreitur ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hlíðarendatorfa, 5

RA-185:020 *Fjósatunga* örnefni fjós
“ ... neðan við bæinn er Kirkjubrekka, vestan við hana gil, sem skilur hana frá Fjósatungu, efst í henni Sáðgarðar ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hlíðarendatorfa, 5

RA-185:021 *Sáðgarður* örnefni kálgarður
“ ... neðan við bæinn er Kirkjubrekka, vestan við hana gil, sem skilur hana frá Fjósatungu, efst í henni Sáðgarðar ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hlíðarendatorfa, 5

RA-185:022 *Bólstaðaflatavað* heimild um vað
“Ofan við hann [Gluggafoss] er annar foss nafnlaus; neðan við hann er vað á ánni, sem nefnist Bólstaðaflatavað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hlíðarendakot, Hlíðarendi og Hallskot, 1

RA-185:023 *Borgarholtstraðir* örnefni traðir
“Ofan við Borgarholtið eru mjóar flatir, sem nefnast Borgarholtstraðir.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hlíðarendakot, Hlíðarendi og Hallskot, 3

RA-185:024 *Álfakirkja* örnefni huldufólksbústaður
“Ofan við Flatirnar kallast Hraunhólar. Í þeim er stór blágrýtisklettur, sem heitir Álfakirkja.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hlíðarendakot, Hlíðarendi og Hallskot, 3

RA-185:025 *Fjárhústangi* örnefni fjárhús
“Fjárhústangi liggur með Litlu-Þverá, frá Nátthagalæk og að Fremsta-Nátthaga.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hlíðarendakot, Hlíðarendi og Hallskot, 5

RA-185:026 *Vörðuhraun* örnefni
“Þar uppi á há-Hrauninu er hár hraunhaus, sem Vörðuhraun nefnist.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hlíðarendakot, Hlíðarendi og Hallskot, 5

RA-185:027 heimild um leið
“Sunnan við upprekstrargötu, upp frá bænum, er Stöðlatún. Vestast í því er hóll, Stöðulhóll.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hlíðarendakot, Hlíðarendi og Hallskot, 6

RA-185:028 *Stöðulhóll* heimild um kvíar
“Sunnan við upprekstrargötu, upp frá bænum, er Stöðlatún. Vestast í því er hóll, Stöðulhóll.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hlíðarendakot, Hlíðarendi og Hallskot, 6

RA-185:029 *Grásteinar* heimild um huldufólksbústað
“Austan við Stöðultúnið [sjá 028] er smálækur, Grásteinslækur. Í honum eru tveir klettar, sem heita Grásteinar. Þar var talin huldufólksbyggð fyrrum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hlíðarendakot, Hlíðarendi og Hallskot, 6

RA-185:030 *Gerðið* örnefni
“Austan við lækinn [Grásteinslæk 029] er Gerðið.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hlíðarendakot, Hlíðarendi og Hallskot, 6

RA-185:031 *Músagerði* örnefni
“Fyrir neðan Kirkjubrekku, niður á bakka Þverárfarvegs, er Músagerði, og nær það einnig að Kirkjubrekkugili.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hlíðarendakot, Hlíðarendi og Hallskot, 7

RA-185:032 *Gamligarður* örnefni
“Í vestara gilinu er uppspretta, sem kallast Máríulind, þá er Gamligarður ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hlíðarendakot, Hlíðarendi og Hallskot, 8

RA-185:033 *Stöðull* örnefni kvíar
“Í vestara gilinu er uppspretta, sem kallast Máríulind, þá er Gamligarður, og næst norðan við Stöðul ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hlíðarendakot, Hlíðarendi og Hallskot, 8

RA-185:034 *Húsagarður* örnefni
“Í vestara gilinu er uppspretta, sem kallast Máríulind, þá er Gamligarður, og næst norðan við Stöðul, þá Húsagarður ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hlíðarendakot, Hlíðarendi og Hallskot, 8

RA-185:035 *Skálastæði* örnefni
“Í vestara gilinu er uppspretta, sem kallast Máríulind, þá er Gamligarður, og næst norðan við Stöðul, þá Húsagarður, þar fyrir austan Skálastæði, austur að læknum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hlíðarendakot, Hlíðarendi og Hallskot, 8

RA-185:036 heimild um túngarð
Samkvæmt frásögn örnefnalýsingar var gamall túngarður í H.
Heimildir: Ö-Hlíðarendakot, Hlíðarendi og Hallskot, 8

RA-185:037 *Kvíatorfa* örnefni kvíar
“Austan við lækinn, móta við Akrana [011], kallast útseta, og þar austur af Kvíatorfa ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hlíðarendakot, Hlíðarendi og Hallskot, 8

RA-185:038 *Hlíðarendaveitur* örnefni áveita
“Fyrir neðan túnin, niður á ausunum, hét svo Hlíðarendaveitur, en eru nú allar brotnar eftir Þverá, en þó eru smánef eftir, og heitir eitt þeirra Götubakkanef.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hlíðarendakot, Hlíðarendi og Hallskot, 8

RA-185:039 *Götubakkanef* örnefni leið
"Fyrir neðan túnin, niður á ausunum, hét svo Hlíðarendaveitur, en eru nú allar brotnar eftir Þverá, en þó eru smánef eftir, og heitir eitt þeirra Götubakkanef." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hlíðarendakot, Hlíðarendi og Hallskot, 8

RA-185:040 *Gunnarshaugur* heimild um legstað
JS: "Mjög er á huldu um leiði Gunnars Hámundarsonar á Hlíðarenda. Á fjallinu austur af bænum er hár hóll, sem enn í dag er nefndur Gunnarshaugur [016]. Síðari tíma rannsóknir hafa þó ekki getið leit rök að því, að þar hafi fornmaður verið grafinn. Hins vegar eru til sagnir, skráðar og óskráðar, um hól nokkurn niðri á láglendinu suður af Hlíðarenda. Talið er, að hann hafi lengi verið nefndur Gunnarshaugur, en horfið, með ölu fyrir ágángi Markarfljóts á síðari árum. Sumir ætla, að þar hafi Gunnar Hámundarson heygður verið."
Heimildir: Jón Skagan: Hlíðarendi í Fljótshlíð, 22

RA-185:041 heimild um beitarhús
"Snemma eftir af afbýlin urðu til virðist hafa á orðið föst hefð um skiptingu beitilands og engja á Hlíðarnenda. Gildir sú hefð að mestu enn í dag. Afbýlunum heyrði til upplandið allt milli Merkiár og Litlu-Þverár. Heimajörðin átti hins vegar og nytjaði, auk engjanna við Merkiá, allt láglendið framan Stóru-Þverár. ... Öldum saman var þar haft í seli [008] að sumarlagi, bæði kýr og kindur. Vetrarbeit var þar mikil og kjarngóð og brást ekki, nema á sérstökum harðindaárum. Beitarhús voru þar löngum fyrir sauðfé og hross og mikið heyjað þar, þegar vel áraði."
Heimildir: Jón Skagan: Hlíðarendi í Fljótshlíð, 211

RA-185:042 heimild
KK "Fast austan við húsagarðinn er sagt, að staðið hafi hinn frægi skáli, þar sem Gunnar varðist svo hetjulega í síðustu orrustu sinni. Er bent á undistöðu syðri langveggjar með inngang rétt við austurgafl. Undirstaðan er úr stórum björgum eða blágrýtissteinum."
Heimildir: KK I, 180

RA-185:043 *Sámshaugur* heimild um smiðju
"Austan við bæinn á austurbrún áðurnefnds skornings, er græn þúfa, Sámssreitur, Sámshaugur, þar sem Sámur, hinn tryggi hundur Gunnars, á að vera grafinn." Sámsreitur nú horfinn. Sigurður Vigfússon gróf í Sámsreit og fann þar dýrabein og ýmislegt annað, taldi hann að smiðja hefði verið þar. FF: "nefndur Sáms Haugur, litell Kumle, skamt fyere Austann Hlidarenda, er sagt orpenn yfer Hund Gunnars adur nefnds Sám kalladann."
Heimildir: KK I, 180; FF I, 124-125

RA-185:044 heimild um akur
Akratunga nefnd í Njálssögu. "Talið er að þessir akrar Gunnars hafi verið á flatlendinu fyrir neðan hlíðina, þar sem Þverá hefur borið burt grasrót og mold ... Þess getur í Ferðabók Eggert Ólafssonar og dagbókinni, að á jafnlendinu fyrir sunnan Hlíðarenda hafi þá enn sézt greinileg merki um akra Gunnars." EÓBP: "Akrar Gunnars Hámundarsonar eða hinir ævafornu akrar liggja á sléttlendinu fyrir neðan túnið, og sjást þar enn minjar akurreinanna."
Heimildir: KK I, 181; EÓBP: Ferðabók II, 209; ÍF XII, 136-139

RA-185:045 heimild um akur
"Miklu síðar, á 17. öld, voru að nýju gerðar tilraunir um akuryrkju á Hlíðarenda, en þá voru akrarnir settir fyrir ofan bæinn, og má enn sjá þess merki." EÓBP: " ... þá var akuryrkja tekin upp á ný á Hlíðarenda fyrir nálægt 100 árum af Gísla Magnússyni. Þegar hann kom heim að lokinni dvöl og ferðum erlendis, settist hann að á Hlíðarenda og gerði þar tilraunir bæði með akuryrkju og garðrækt. Kunnu menn almennt frá því að segja að hann hefði árlega fegið þar fullþroskað korn. Við komum að Hlíðarenda 25 ágúst 1756. Dóttursonur Gísla Magnússonar, Brynjólfur Thorlacius, sem á jörðina, var þá enn á lífi ... Okkur var sýnt hvar akur Gísla Magnússonar hafði verið. Var það fyrir norðan og ofan bæinn gegnt sólu. Þar var nú aðeins eftirlítið eitt af mögrum og blásnum jarðvegi, sem hvorki er unnt að nota til heyskapar né beitar ... Brynjólfur Thorlacius, sem nú er sjötugur, mundi afa sinn og sagði okkur, að hann hefði aldrei fengið meiri kornuppskeru en eina tunnu ..."
Heimildir: KK I, 181; EÓBP: Ferðabók II, 209

RA-185:046 heimild um akur
Á 18. öld var hluti túnsins tekinn undir akur en það misheppnaðist.
Heimildir: KK I, 181

RA-185:047 heimild um kálgarð

EÓBP: “Kálgarðurinn á Hlíðarenda var vel sprottinn.”
Heimildir: EÓBP: Ferðabók II, 210

RA-185:048 heimild
“Rústir af Fornmanna Byggingum her j Sócknum, a.) Gerde á Hlídarenda Veitu ad Tölu 5. - ei ólóklega, sídann Gunnars Tid þar.”
Heimildir: FF I, 125

RA-185:049 heimild um traðir
“Traðirnar, sem sagan getr, hafa verið fyrir ofan túnið að eindilöngu og legið heim túnið að skálanum.”
Heimildir: SV: “Rannsóknir sögustaða” Árbók 1888-1892, 41

RA-186 Hlíðarendakot

Hjáleiga Hlíðarenda, nefnd Hlíðarendahjáleiga í JÁM I, 145. Ekki vitað hvenær jörðin byggðist fyrst. 1710: “Engjar liggja undir spjöllum eins og á heimajörðunni.” JÁM I 145 1920: Tún 5,6 ha, 4 ha sléttað, garðar 1305 m² “Hagar eru gróður upp á fjallinu og skjól í flestum áttum. Mikið gróið land er á Aurunum sunnan Þverár. Þar hefur ábúandi ræktað stórt tún, en gömlu túnin eru heima við bæinn og sunnan vegar allt að Merkjaá.” SB IV, 398

RA-186:001 *Hlíðarendakot* bæjarhóll bústaður
“Bæjarhúsin stóðu áður sunnar og vesta, en voru flutt um 1918, vegna landbrots nær fjallinu.”
Heimildir: SB IV, 298, Túnakort 1920

RA-186:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-186:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-186:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-186:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-186:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-186:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-186:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-186:009 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-186:010 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-186:011 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-186:012 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-186:013 *Hlíðarendakot* bæjarstæði bústaður
Tvíbýli var á jörðinni fram til 1911.
Heimildir: SB IV, 298

RA-186:014 heimild um beitarhús
"Vestan við Merkjá framan í brúninni er lægð, sem heitir Strákastígur, voru þar beitarhús frá Hlíðarendakoti. Hjá tættunum er grjóthóll, Fjárhúshóll." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hlíðarendatorfa, 3

RA-186:015 *Gildruhóll* örnefni refagildra
"Vestan við hann [Fjárhúshól sjá 014] rennur Þórðará, en vestan við hana er hóll, sem Gildruhóll heitir." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hlíðarendatorfa, 3

RA-186:016 heimild um beitarhús
"Vestan við hann [Fjárhúshól sjá 014] rennur Þórðará, en vestan við hana er hóll, sem Gildruhóll heitir. Vestur af honum eru flatir, Drífandaflatir, en vestan við þær rennur Drífandi. Vestan við Drífanda er graslendi, Stekkatún, og eru þar fjárhús frá Hlíðarendakoti. Ofan við fjárhúsin er hæð, Fjárhúshóll." Segir í örnefnalýsingu. "Ofan og austan við bæinn í Hlíðarendakoti, uppi á hábrúninnu, eru valllendisflatir, sem Stekkatún heita, og ná þær austur af Drífands; þar voru beitarhús frá Hlíðarendakoti (Austurbæ)." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hlíðarendatorfa, 3-4; Ö-Hlíðarendakot, Hlíðarendi og Hallskot, 2

RA-186:017 *Torfhóll* heimild um ristu
"Vestast á Selmýrinni [sjá Hlíðarenda], við Þórðará, er hóll, sem Torfhóll heitir. Þar var þurrkað heytorf frá Hlíðarendakoti." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hlíðarendakot, Hlíðarendi og Hallskot, 1

RA-186:018 heimild um fjárhús
"Sunnan undir honum [Svepphól] eru grasflatir, sem Vestra-Stekkatún nefnast. Þar var sauðahús frá Hlíðarendakoti, og átti það Jón Sveinsson." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hlíðarendakot, Hlíðarendi og Hallskot, 3

RA-187 Nikuláshús

Hjáleiga Hlíðarenda. Ekki vitað hvenær jörðin byggðist fyrst. Getið 1606: "… er sagt, að í hjáleigu hjá Hlíðarenda, sem heitir Nikulásarhús, sé sex ára gömul stúlka umskiptingur …" ÍA V, 500. "Hún þótti allgóð fjárjörð meðan beit var notuð á vetrum." Í eyði frá 1947. SB IV, 399

1710: "Á túnið fýkur mold með sandi, líka spillir engjum grjót og skriður." JÁM I, 146 1919: Tún 2,4 ha, 1,5 ha sléttað, garðar 685 m² "Tún eru mjög brött svo að notkun véla verður varla við komið, en töðufall gott og hey þornaði fljótt í brattlendinu. Engjar voru í brekkunum austur frá bænum, svo brattar að engum tækjum varð þar við komið öðrum og orfi og hrífu. ... Hagar eru uppi á heiðinni, grösugir og heldur skjólgóðir. Jörðin á allmikið land á Aurunum sunnan Þverár og er þar gott ræktunarland. Þar hafa nú verið ræktuð stór tún." SB IV, 399

RA-187:001 *Nikuláshús* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1919

RA-187:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-187:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-187:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-187:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-187:006 heimild um túngarð
Heimildir: Túnakort 1919

RA-187:007 heimild um fjárhús
"Vestan við hann [Innriskurð], upp á brúninnu, eru flatir, sem heita Maðkaflatir. Þar eru fjárhús frá Nikulásarhúsum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hlíðarendatorfa, 4

RA-187:008 heimild um fjárhús
"Vestan við hann [Innriskurð], upp á brúninnu, eru flatir, sem heita Maðkaflatir. Þar eru fjárhús frá Nikulásarhúsum. Vestan við þær er lækur, Ytriskurður. Næsti lækur vestar er Maríulækur. Austan við hann uppi á brúninni er Móhaus, en vestan við hann er hæð, Nikuhaus (fjárhús)." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hlíðarendatorfa, 4

RA-187:009 heimild um fjárskýli
"Ofan við Flatirnar kallast Hraunhólar. Í þeim er stór blágrýtirhklettur, sem heitir Álfakirkja. Framan í Háafjalli er grashvammur, sem Grænislakki heitir. Austur af honum er grastorfa, sem er nú mjög að blása upp og heitir Stakatorfa, og nær hún að nokkuð upp í Háafjall. Niður af Torfunni var fjárborg frá Nikulásarhúsum, sem var afbýli frá Hlíðarenda, en fór í eyði við Heklugosið 1947." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hlíðarendakot, Hlíðarendi og Hallskot, 3

RA-187:010 *Kvíatorfa* örnefni kvíar
"Ofan við túnið á Nikulásarhúsum er valllendistorfa, heitir Kvíahorfa." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hlíðarendakot, Hlíðarendi og Hallskot, 4

RA-187:011 *Mögruveitur* örnefni áveita
"Þá koma Nikubrekkur, þar er lækur, sem heitir Máríulækur. Hlíðarendi á land að honum að vestanverðu, á sléttunni, en Magraveita heitir þar við bakkana (land Réttarhúsa) ..."Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hlíðarendakot, Hlíðarendi og Hallskot, 8-9

RA-188 Hallskot

Hjáleiga Hlíðarenda. Ekki vitað hvenær jörðin byggðist fyrst. 1710: "Á engjar ber grjót og sand í vatnavöxtum." JÁM I, 147 1919: Tún 6 ha, 4 ha sléttað, garðar 894 m² "Tún eru grasgefin en nokkuð brött þar heima, en hagar grösugir og skjólgóðir. Jörðin á mikið land á Aurunum, sunnan Þverár og eru þar nú góð tún sem áður var beitiland." SB IV, 401

RA-188:001 *Hallskot* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1919

RA-188:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-188:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-188:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-188:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-188:006 heimild um túngarð
Heimildir: Túnakort 1919

RA-188:007 heimild um beitarhús
"Nátthagar liggja að Litlu-Þverá, en ofan við þá er land, sem heitir Litlulágar, en neðst í Nátthögum eru beitarhús frá Hallskoti. " Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hlíðarendatorfa, 2

RA-188:008 *Gerði* örnefni
" ... ofan við það [Sáðgarða sjá Hlíðarenda] og vestar er tún frá Hallskoti, er heitir Gerði." Segir í örnefnalýsingu.

Heimildir: Ö-Hlíðarendatorfa, 5

RA-188:009 heimild um áveitu
"Vestur af bænum er flöt með gili fyrir norðan, og heitir hún Skellir, en gilið Skellisgil. Um það var leitt vatn í bæinn í Hallskoti úr Litlu-Þverá fram til ársins 1930 ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hlíðarendakot, Hlíðarendi og Hallskot, 6

RA-189 Neðri-Þverá

30 hdr., 1710, aðeins ein Þverá. "Áður fyrr átti Þverárbóndi ítak (sumarbeit) í Hlíðarendalandi sunnan Þverár, en lét í þess stað torfristu til ábúanda á Hlíðarenda." SB IV, 403 1710: "Af túninu brýtur Þverá og ber á það grjót og sandi í ísleysíngum, líka tekur jakaferð þá grasrót í burtu. Högum spillir blástur og skriður." JÁM I, 147 1919: Tún 5,6 ha, 4,5 ha sléttað, garðar 1532 m² "Engjar voru nokkuð raklendar, en hafa nú verið þurrkaðar að miklum hluta. ... Hagar eru ofan við túnin, skjólgóðir og grösugir framantil, en blásnir þegar ofar dregur, þó er þar víða hlauphafi fyrir fé." SB IV, 403 "Engjar Þverárbæjanna liggja meðfram Þverá og hefur hún brotið þar talsvert land." Ö-Þverá BK, 1-2

RA-189:001 *Neðri-Þverá* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1919

RA-189:002 heimild um bænhús
ÞVERÁ Í FLJÓTSHLÍÐ (R) (TEIGS eða EYVINDARMÚLAÞING)
Heimildir:

RA-189:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-189:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-189:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-189:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-189:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-189:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-189:009 heimild um túngarð
Heimildir: Túnakort 1919

RA-189:010 heimild um kvíar
Fjórði fossinn í Þverá heitir Kvíafoss, þar voru kvíar frá Þverá, segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hlíðarendakot, Hlíðarendi og Hallskot, 9

RA-189:011 *Stekkatúnið* örnefni stekkur
"Í þessum skákum [Stóruskákum] eru nokkur örnefni. Efst koma Hæðar, og eru þær að heita má í Neðri-Þverár Stóruskák. Í Efri-Þverárskákinni eru þessi örnefni: Efst Hæðar, þá Smærnabali vestar, en Húsrimi austar, og nær hann að Mjóalæk, sem kemur úr Torflág og rennur í Þverá. Fyrir neðan Húsarima er Stekkatúnið, og þau tvö, sitt frá honum bæ, efri bæjar ofar, neðari bæjar neðar og austar ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þverá, 1

RA-189:012 *Stekkur* örnefni stekkur
Markalína milli Þ og Deildar liggur um Jaðar. Austan hans er Mýrarhagi og í honum er hóll sem heitir Stekkur , segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þverá, 2

RA-189:013 *Selbrekkur* örnefni sel
" ... þá Mosahvammur og Þrengsli; þar tekur Litla-Þverá alboga. Þar fyrir neðan eru mjög grösugar brekkur, sem Selbrekkur heita. Þá erum við aftur komin að Torfunum fyrir neðan hraunin." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þverá, 3

RA-189:014 heimild um ristu
"Áður fyrr átti Þverárbóndi ítak (sumarbeit) í Hlíðarendalandi sunnan Þverár, en lét í þess stað torfristu til ábúanda á Hlíðarenda." Segir í Sunnlenskum byggðum. Þegar Hlíðarendabændur komu að skera torf í Mýrarhaga fóru þeir yfir ána á Torfvaði, segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: SB IV, 403; Ö-Þverá, 3

RA-189:015 *Torfvað* heimild um vað
Þegar Hlíðarendabændur komu að skera torf í Mýrarhaga fóru þeir yfir ána á Torfvaði, segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þverá, 3

RA-189:016 *Lambhústún* örnefni lambhús
"Í túni Neðri-Þverá ... Fyrir neðan skákarnar eru svo Lambhústún ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þverá, 4

RA-189:017 *Fjóshólar* heimild um fjós
"Fyrir vestan Neðri-Þverá eru hólar eða gamlar tættur, sem heita Fjóshólar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þverá, 4

RA-189:018 *Borgarhólar* örnefni
" ... upp af Stóruskák eru Borgarhólar og Bringir fyrir ofan þá." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þverá BK, 2

RA-189:019 mannabein
Beinafundur að Neðri-Þverá, Fljótshlíðarhreppi: Mannabeinaleifar fundust árið 1949 í landi Neðri-Þverár, um 300 m suðaustur frá bænum í Deild, á svonefndum Borgarhól. Þar hafði mótað vel fyrir fyrir upphlöðnum hring, 5-6 m í þvm., líklega eins konar fjárborg, og inni í honum komu beinin í ljós, þegar rótað var jarðvegi með jarðýtu. Ég kom á þennan stað 30.9. 1952, en þá var slétt af öllu og vonlaust verk að hefja þarna uppgröft, enda sögðu finnendur, að þeir teldu mjög ólíklegt, að fleiri mannabein en þeir fundu hafi verið á staðnum. Beinin eru höfuðbeinaleifar tveggja manna, og verður ekkert fullyrt um, hve gömul þau kunna að vera. Sennilegast má þó virðast , að þau séu leifar kumlteigs frá heiðni.
Heimildir: KEKH, 34

RA-190 Háa-Þverá

30 hdr., 1710, aðeins ein Þverá, Háa-Þverá nefnd Efri-Þverá. Getið ábúa þar fyrst árið 1762.
1710: "Af túninu brýtur Þverá og ber á það grjót og sandi í ísleysingum, líka tekur jakaferð þá grasrót í burtu. Högum spillir blástur og skriður." JÁM I, 147 1919: Tún 3,5 ha, 1 ha sléttað, garðar 1073 m² "Mikið tún hefur nú verið ræktað upp frá bænum á landi, sem áður var úthagi. Engjar eru í hlíðinni vestur frá bænum., hallandi móti suðri." SB IV, 403 "Engjar Þverárbæjanna liggja meðfram Þverá og hefur hún brotið þar talsvert land." Ö-Þverá BK, 1-2

RA-190:001 *Háa-Þverá* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1919

RA-190:002 heimild um túngarð
Heimildir: Túnakort 1919

RA-190:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-190:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-190:005 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1919

RA-190:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-190:007 *Húsrimi* örnefni
"Í þessum skákum [Stóruskákum] eru nokkur örnefni. Efst koma Hæðar, og eru þær að heita má í Neðri-Þverár Stóruskák. Í Efri-Þverárskákinni eru þessi örnefni: Efst Hæðar, þá Smærnabali vestar, en Húsrimi austar, og nær hann að Mjóalæk ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þverá, 1

RA-190:008 *Torflág* örnefni rista
"Í þessum skákum [Stóruskákum] eru nokkur örnefni. Efst koma Hæðar, og eru þær að heita má í Neðri-Þverár Stóruskák. Í Efri-Þverárskákinni eru þessi örnefni: Efst Hæðar, þá Smærnabali vestar, en Húsrimi austar, og nær hann að Mjóalæk, sem kemur úr Torflág og rennur í Þverá." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þverá, 1

RA-190:009 *Stekkatúnið* örnefni stekkur
"Í þessum skákum [Stóruskákum] eru nokkur örnefni. Efst koma Hæðar, og eru þær að heita má í Neðri-Þverár Stóruskák. Í Efri-Þverárskákinni eru þessi örnefni: Efst Hæðar, þá Smærnabali vestar, en Húsrimi austar, og nær hann að Mjóalæk, sem kemur úr Torflág og rennur í Þverá. Fyrir neðan Húsarima er Stekkatúnið, og þau tvö, sitt frá honum bæ, efri bæjar ofar, neðari bæjar neðar og austar ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þverá, 1

RA-191 Heylækur

40 hdr., 1710, jörðin á skógarítak á Miðmörk. 1521: Jarðarinnar getið í virðingargjörð á eignum Vigfúsar Erlendssonar. DI VIII, 798. Hjáleigur 1710 eru Deild, Valstíta, Ámundakot hjáleiga byggð frá Valstrítu og Gambranes. JÁM I, 148-150 Í SB segir að jörðin hafi verið orðin tvíbýli fyrir 1801, nú er H II 1/4 af allri jörðinni.

1710. "Hagar jarðarinnar eru mikilega eyddir afblástri og komnir að miklu leyti í mold og grjót, so presturinn verður haga og selstöðu að fá í Teigslandi, hefur þar fyrir betalað um nokkur ár 20 álnir eða þar um." JÁM I, 148 1919: Tún 5,7 ha, 4,5 ha sléttað, garðar 1224 m² HI: "Tún eru í nokkrum halla, grasgefin og góð. Engjar voru suður og austur frá bænum, nokkuð raklendar en hafa nú verið þurrkaðar með skurðum og ræktaðar. Hagar eru í brekkunum upp frá bænum skjólgóðir og grösugir framantil en blásnir þegar ofar dregur." SB IV, 408 H II: "Tún eru góð og grasgefin og liggja vel við sól. Engjar eru suðaustur frá bænum, voru áður í skákum með Heylæk I, en hafa nú verið úrskiptar, þurrkaðar og ræktaðar að mestu." SB IV, 409

RA-191:001 *Heylækur* bæjarhóll bústaður
Tvíbýli var á jörðinni frá 1801.
Heimildir: SB IV, 408; Túnakort 1919

RA-191:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-191:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-191:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-191:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-191:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-191:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-191:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-191:009 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-191:010 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-191:011 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-191:012 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-191:013 *Heylækur* bæjarstæði bústaður
Tvíbýli var á jörðinni frá 1801.
Heimildir: SB IV, 408

RA-191:014 *Gambranes* bæjarstæði býli
"Er fyrst bygð áður menn vita af að segja. ... landskuld I álnir." "Þessi jörð var afbýli frá Heylæk og var syðst í landi þeirrar jarðar, niður við Þverá. Þetta hefur verið dágóð bújörð og bær, tún og engjar út frá bænum. Stór hluti af landi jarðarinnar fór í Þverá, eftir að Markarfljót braut sér farveg vestur í Litlu-Þverá, en hún mun hafa ráðið mörkum milli Heylækjar og Teigstorfu þar sem hún rann vestur, sunnan við Gömbruland. Hagar voru uppi á heiðunum, ofan við tún á Heylækjartorfu og sambeit allra jarða á torfunni. Jörð þessi fór í eyði árið 1805."
Heimildir: JÁM I, 150; SB IV, 407

RA-191:015 *Neðri-Stöðull* örnefni kvíar
"Ofan við bæinn [HI] er hallandi tún að læknum, kallast Tuðrur var óræktarþýfi áður en það var sléttað. Ofan við Tuðrurnar er Neðri-Stöðull og Efri-Stöðull þar ofar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Heylækur I, 1

RA-191:016 *Efri-Stöðull* örnefni kvíar
"Ofan við bæinn [HI] er hallandi tún að læknum, kallast Tuðrur var óræktarþýfi áður en það var sléttað. Ofan við Tuðrurnar er Neðri-Stöðull og Efri-Stöðull þar ofar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Heylækur I, 1

RA-191:017 heimild um fjárhús
" ... austan við Heylækinn er Efri-Dagteigur og nær hann að Mjóalæk, sem stundum var kallaður Mjóalækjargil. Neðst í Efra Dagteig eru fjárhús frá Heylæk." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Heylækur I, 1

RA-191:018 *Akratunga* örnefni akur
"Neðan við fjárhúsin [017] tekur við Neðri Dagteigur, hann nær niður í smá slakka eða gil, sem heitir Akratungugil, neðan við það er Akratunga."
Heimildir: Ö-Heylækur I, 1

RA-191:019 *Stekkatún* örnefni stekkur
"Austan við Elftingarlæk, neðan við þjóðveginn, kallast Stekkatún ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Heylækur I, 1

RA-191:020 *Meyjarhóll* þjóðsaga
"Austan við Elftingarlæk, neðan við þjóðveginn, kallast Stekkatún, þar umhverfis og neðan er einstakur hóll, heitir Meyjarhóll og umhverfis hann er Meyjarhólsmýri." Segir í örnefnalýsingu. "Sögn er um það að fjárstjóður hafi verið fólginn í þessum hól og menn hafi eitt sinn grafið í hólinn í leit að fjársjóðnum. Á þeim árum var sóknarkirkja í Teigi og sést hún vel frá hólnum. Þegar menn þessir höfðu grafið um hríð, varð einum þeirra litið heim að Tegi og sýndist honum þá og þeim öllum, sem að þessu verki unnu kirkjan í Teigi standa í björtu báli, köstuðu þeir þá frá sér grafartólum sínum og hlupu sem mest þeir máttu til bjargar kirkjunni, en þegar kom að Teigi var þar engin eldur og allt með ummerkjum, síðan hurfu menn þessir frá leitinni og enginn hefur grafið þar eftir fjársjóði þessum síðan."

Heimildir: Ö-Heylækur I, 1

RA-191:021 *Torfskák* örnefni rista
"Austan við Eflingarlæk, ofan þjóðvegar var engjaland frá báðum bæjum á Heylæk. ... Vestast var svokölluð Torfskák, um hana er vegur að Valstrýtu." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Heylækur I, 1

RA-191:022 heimild um sel
"Fyrir framan Heylækjarskyggni er Skyggnirshraun. Fram af því er graslendi, Selteigingar. Þar eru gamlar Seltættur, í Selteiginum er gil, sem heitir Selgil ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Deild, Valstrýta og Heylækur, 1

RA-191:023 *Vörðuhraun* örnefni
"Fyrir framan Heylækjarskyggni er Skyggnirshraun. Fram af því er graslendi, Selteigingar. Þar eru gamlar Seltættur, í Selteiginum er gil, sem heitir Selgil, fram af Selteiginum er Vörðuhraun ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Deild, Valstrýta og Heylækur, 1

RA-191:024 *Vörðumýri* örnefni landamerki
"Upp í högum eru mörkin úr Skelli í Langadalshnjúk um Vörðumýri og Klettaflatir." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Deild, Valstrýta og Heylækur, 2

RA-191:025 heimild um fjárhús
"Vestan við gilið er valllendistangi, sem heitir Fjárhústangi og gilið vestan við hann kallast Litla-Þvergil. Þar voru fjárhús frá Heylæk áður fyrr." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Deild og Valstrýta, 1

RA-191:026 *Meyjarhóll* heimild um legstað
FF: Haugar, nefnast hér j Teigs-Sókn, effterfylgjande: a.) Svokalladur meyjarhóll, sem ligur nidur undann Hejlæk, j Teigs-Sókn vid Myrlendi þar, nú j Eingiunum:" NM segir að ekki megi rugla þessum Meyjarhól saman við þann sem er vestan við Torfastaðagróf. "Hann er Ummals, her vid 100. Fadma; Enn á Hæd mille 15. til 20. Fadma. Þar Hærre er ad Sunnann, enn Nordann, sidann. Hann erj Hallanda, skamt frá Þverá; með Smápöllum uppj Topp - Audsiáanlega af mönnum upphaldenn. Nockrer giöra ser j lund, ad haugur edur Hóll þesse, hafe giordur verid, yfer Gunnar, sem bió á Hlidarenda, og ummgetur j Niálu."
Heimildir: FF I, 124-126

RA-192 Deild

Hjáleiga Heylækjar, byggð fyrir minni elstu manna. Deild ræður yfir landi hálfrar eyðijarðarinnar Gömbu. SB IV, 405 1919: Tún 6,8 ha, 5 ha sléttað, garðar 2004 m² "Tún eru dálítið brött, en góð og samfelld. Hey þorna þar fljótt því landið ligggur vel við sól. Engjar voru niður af túninu en hafa nú verið þurrkaðar og ræktaðar að mestu. ... Hagar eru í heiðinni, upp frá bænum og eru sambeitarland við aðrar Heylækjarjarðir ..." SB IV, 405

RA-192:001 *Deild* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1919

RA-192:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-192:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-192:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-192:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-192:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-192:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-192:008 heimild um túngarð
Heimildir: Túnakort 1919

RA-192:009 heimild um túngarð
Heimildir: Túnakort 1919

RA-192:010 heimild um sel
"Nokkuð ofan við Hestatorfuna [upp af Deild] kallast Selteygingar. Þar mun hafa verið selstaða frá Deild áður fyrr." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Deild og Valstrýta, 2

RA-192:011 hellir útilegumannabústaður
" ... en austan við það [Vestra-Hræringsgil] er allhátt fell, Hræringsfell, austan við það er Eystra-Hræringsgil, sameinast vestra gilinu og renna í Þjófá og kennd er (svo) við tvo útileguþjófa, sem lágu þar í helli við ána og hétu Þórður og Ögmundur Bjarnasynir. Þeir voru teknir af lífi á Þingskálum um 1742." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Deild og Valstrýta, 2

RA-193 Valstríta

Hjáleiga Heylækjar, byggð fyrir minni elstu manna, hjáleiga Ámundakot (Litla-Valstríta) í eyði 1710. 1919: Tún 6 ha, 5 ha sléttað, garðar 1330 m² "Tún eru góð og mestur hluti þeirrar hallalitlar, þó eru þar smá brekkur, sem ekki eru véltækar. Hagar eru norður frá bænum svo sem í Deild og mjög líkir að gæðum. Engjar voru neðan við túnið, mest mýrarseylur en hafa nú verið þurrkaðar með skurðum og ræktaðar." SB IV, 406

RA-193:001 *Valstríta* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1919

RA-193:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-193:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-193:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-193:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-193:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-193:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-193:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-193:009 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-193:010 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-193:011 heimild um túngarð
Heimildir: Túnakort 1919

RA-193:012 *Selgil* örnefni sel
"Vestast í Móanum [upp frá bænum í V] er valllendisrimi, sem heitir Þúfnatorfa. Vestan við hana er gil, sem Bleiktorfugil heitir, vestan við það er Bleikatorfa, vestan við hana er Selgil, og heldur það því nafni niður undir tún á Heylæk, en kallast þá Skellir ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Deild og Valstrýta, 1

RA-193:013 *Ámundakot (Litla-Valstríta)* bæjarstæði býli
"Hefur verið önnur hjáleiga, bygð frá Valstrýtu fyrir 28 árum eða þar um af eiganda Valstrýtu, sem þá var Magnús Hannesson vegna konu sinnar Ólafar Árnadóttur. Bygðin hjelst ei lengi, varð síðan auðn nokkur ár, þá byggðist hún aftur af ábúanda og eignarmanni heimajarðarinnar og hjelst sú bygð í 10 ár eða 11. ... Kann ekki aftur byggjast án skaða heimajarðarinnar ábúanda vegna landþrengsla." "Bærinn stóð austast í túninu í Valstrýtu, miðja vega milli Deildar og Valstrýtu. Þar eru nú fjárhús frá Valstrýtu."
Heimildir: JÁM I, 149; SB IV, 407

RA-194 Teigur

100 hdr 1710, kirkjustaður. c. 1200: Jarðarinnar getið í kirknaskrá Páls biskups. DI XII, 6. 1264: Andréssynir á fundi við Gissur. Íslendingasaga, Sturl, 755. [1332]: Máldagi kirkjunnar. "Mariu kirkia j teighi a þridiung j heima landi. þridiung j butrallda stodum." DI II, 686-687. Þorsteinn prestur Hallsson er nefndur í dómi um fjörumörk Holtskirkju 16.8.1363 og í Skarðsmáldaga Gyrðis bps. [1367]: Máldagi kirkjunnar. DI III, 216 [1387]: Máldagi kirkjunnar. DI III, 403 1397 Máldagi kirkjunnar. DI IV, 77-78. 1439: Jón prestur Pálsson gefur Brandi Jónssyni umboð sitt yfir Breiðabólsstað og yfi Teigi DI IV, 586. 1458: Máldagi kirkjunnar. DI V, 175-176 [um 1480]: Máldagi kirkjunnar. DI VI, 331. 1553: Máldagi DI XII 650 1575: Máldagi DI XV 669Hjáleigur 1710, voru tvær ónefndar eyðihjáleigur, Bolaenni (í eyði), Finnshús, Amundarkot, Miðkot, og Bollakot. Kirkjan á reka fyrir landi Bryggna í Eystri Landeyjum. Skógarítak á Miðmörk sem kallast Teigstún. Blástur eyðir fjallhögum jarðarinnar. JÁM I, 151-152. Á jörðinni er nú tvíbýli. "Jörðin á hálfa bryggnafjöru í Landeyjum og Teigstungur innst með Krossá. Talið var að þar mætti hafa á útigangi 25 kindur." SB IV, 410 Jörðin á afrétt, Teigstungur, við Þórsmörk. Þórður Tómasson: Þórsmörk, 75-76.

1919: Tún 6 ha, 5 ha sléttað, garðar 1408 m² T I: "Heimatún hallar mót suðri, nokkuð skorið af giljum. Mikið tún hefur nú verið ræktað á Aurunum, sunnan Þverár. ... Hagar eru enn miklir sunnan Þverá, einnig á jörðin haga upp frá bænum, gróna og skjólgóða fram til en blásna hið efra." SB IV, 410 T II: "Tún eru góð og hallalítil. Þessi jörð á mikið land á Aurunum sunnan Þverár og hafa þar verið ræktuð stór tún." SB IV, 412.

RA-194:001 *Teigur* bæjarhóll bústaður
"Norður af gömlu bæjartóftunum í Teigi ..." Segir í örnefnalýsingu. "Neðst í Fjárhústúninu stóð gamli bærinn í Teigi, af húsum þar stendur nú aðeins eitt, það er gamallt þinghús, sem mun hafa verið byggt um 1894." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Teigur, 2; Ö-Teigur vesturbær, 1; Túnakort 1919

RA-194:002 heimild um kirkju
"Hjer er alkirkja og embættað að tveim pörtum við Múla. Heyrt segist menn hafa að í gamaldaga hafi bæir þeir, sem nú liggja undir Eyvindarmúlasókn til kirkjusóknar, sókt híngað kirkju og mundi þá ekki alkirkja í Múla verið hafa."
TEIGUR Í FLJÓTSHLÍÐ (R) -Maríu
c. 1200: Kirknaskrá Páls, DI XII 6
1264: Andréssynir á fundi við Gissur. Voru þeir Andréssynir þar í kirkju og þeirra menn sem rúm höfðu, nær þrír tigir manna; Íslendingasaga, Sturl, 755
[1332]: Teigur. Gamall maldagi.
Mariu kirkia j teighi a þridiung j heima landi. þridiung j butrallda stodum. vj kugilldi. iij messuklædi. kalek. ij. corporalia. kluckur iiij. alltaraklædi iij. kertistikur ij. munnlaugh. glodarker. slopp. kantarakapu. alltarisduka iij. kross sæmiligann steindann. mariu skriftt. andres skrift. vj merkur vax. brik sæmiliga. tiolld vmm kirkiu. skrin litit.
þangat liggia vndir vij bæier at tijundum oc lysitollum. alltaris steinn med reliquiis.
eru af þessum bæium iij bænhus oc tekst half mork af hueriu.
tekur prestur heima iiij merkur.
kirkiann a sæmiligann kalek gylltann er þorsteinn Halsson gaf til.
Jtem lagdi haralldur þar glerglugg firir. Máld DI II 686-687 Þorsteinn prestur Hallsson er nefndur í dómi um fjörumörk Holtskirkju 16.8.1363 og í Skarðsmáldaga Gyrðis bps.

[1367]: xi. Mariukirkia j Teige a þridiung i heimalande
les Wilchins maldaga þui þetta ber nær saman vtann j þessum forna Hytardalsmaldaga stendur.
ij. salld korns.
og Wilchins maldage er langtum fyllre; Hítardalsbók, sjá [1387] DI III 216
xvi. Teigur [sjá 1458] Hítardalsbók DI III 216
[1387]: LIV. Teigur
Mariukirkia j Teigi a þridiung j heimalandi. þridiung j Butralldastodum. vj. kyr oc xij. ær. salld korns. hundrad vadmala. halfa fiordu mork vax. þrenn messuklædi. kaleika. ij annar gylltur sæmilega gior. corporalia. kluckur. iiij. alltaraklædi. iij. kiertistikur. ij. glodarkier. mvnnlaug. slopp. kantarakapu. alltarisdvkar. iij. kross sæmiligann steindann. Mariuskript. Andriesskript. bryk sæmiliga. tiolld vmm kirkiu. skryn litid.
þangad liggia vnder. vij. bæer ad tiundumm oc lysitollumm.
eru af þessumm. iij. Bænhvs. oc tekst half mork af hveriu.
þar skal vera prestur oc diakn. tekur prestur. iiij. merkur. Vilchinsbók Máld DI III 403 [Þessi máld er nánast eins og 1332 en er sennilega yngri því hann hefur 12 ær, sáld korns og hundrað vaðmála umfram og hefur sett gylta kaleikinn sem Þorteinn gaf inn í textann. Annars vantar í þennan Altarissteininn og glergluggann - enda gætu það verið yngri viðbætur við 1332]
1397 Þar hefur aukist vmm framm maldaga Herra Michels [6 kúgildi, 2 voðir, 2,5 mörk vax, 2 sáld korns]
portio Ecclesiæ vmm .xiij. ar .xvc.
Hefur allt nidur fallid firir Þat er Gudmundur Þorgeirsson liet giaura vpp kirkiuna og var þar lukt fyrer halft fiorda hundrad skal Gudmundur eignast Þav. enn hann leggur til kirkiunnar Þar fyrer [ýmis ornamenti]
yngra? Hefur aukist j Teigi sijdann Solmundur oc hanz hustrv vidtokv .v. kugilldi.
reiknadist portio .xiij. aurar oc .xiijc.
Jtem lagdi hvstrv Þvridur til kirkiunnar [ýmis ornamenti] oc liet giaura vpp kirkiu. fiell nidur epter .vj. presta mäti firir Þetta allt samann .viijc. oc .xiij. aurar. enn epter stendur .vc. olukt.
Jtem a ad lvkast haustsaudur arliga fra Þorunvpi; Máld DI IV 77-78
5.6.1439: Jón prestur Pálsson gefur Brandi Jónssyni umboð sitt yfir Breiðabólsstað og yfi Teigi og öllum Þeim peningum föstum og lausum sem Jón hafði til umboðs og meðferðar af Erlendi Narfasyni frænda sínum sem og öllum þeim peningum sem Jón átti milli Þjórsár og Markarfljóts. Skal Brandur taka alla ávöxtu og innrentur af öllum þessum peningum sér til eignar en fá Jóni aftur góssin jafngóð sem hann meðtekur og gjalda Erlendi Narfasyni þau fimmtán hundruð sem af Teigs peningum eiga að lúkast og Jón er honum skylldugur. Einnig skipar Jón Brandi til þjónustu alla þá arbeiðismenn konur og karla sem hann hefur ráðið á Breiðabólsstað og Teigi og hans ráðsmenn fyrir hann. Skal hann þessum umboðum halda til næstu fardaga; DI IV 586
1458: Teigur.
Anno domini M°. cd°. lviij°.
Virduligur herra og anligur fader mattheus med gudz nad Biskup ad holum og almenneligur vicarius allz Skalholltz Biskupsdæmis do j sinne riettre visitatione j Teige. var kirckian gior af hanns naverondum prestum fyrir xxc. enn bækur fyrir xvjc. enn onnur ornamenta kirkiunnar fyrir. iiijc.
þotte oss su bot sem Erlendur Narfason hafd giort fyrir xc. a kirkiunne. DI V, 175-176 [JS 143 4to, bl. 181 skr. 1607 eftir Hítardalsbók.]
[um 1480]: Teigur.
Mariu kirkia oc sancte andres j teigi aa þridiung j heima landi. þridiung j butralldastodum.
þrenn messuklædi ad ollu. ij kaleika. annar gylltur sæmiliga gior. graduale samsettur med sequentium. pistlar oc gudspioll cum collectis de tempore per anni circulum. sequentiu bok. jtem de sanctis bok. missale. oc er ecki eptir ordu. aspiciensbok oc þar med de sanctis syngiandi oc onnur er tekur til ad paschum. de tempore oc de sanctis til aduentu. de sanctis lesbok. oc adra de tempore. capitularium oc ymnarium psalltara. läga saungua bok. iij kluckur. ein kantara kapa oc sloppur. ij alltaris klædi. ij. mariu likneski. kross med vndirstodum. brik yfer alltari. andres skriftt. ample oc paxspialld.
kirkiann aa x kyr oc lx asaudar. skrijn litid. fontz vmbuning allann. vatzketil.
þangat liggia vndir. vij bæier ad tijundum oc lysitollum. eru af þessum .iij. bænahus oc tekzt half mork af hueriu. þar skal vera prestur oc diakn. tekur prestur .iiij. merkur kaups.
þangat skal lukazt haust saudur ärliga frä þorugnupi. Máld DI VI, 331 [AM 263 fol, bl. 38; Þjsks Bps A II, bl. 125a - byggt á Vilch]
1553: Máld DI XII 650
1575: Máld DI XV 669
1710: Hjer er alkirkja og embættað að tveim pörtum við Múla. Heyrt segjast menn hafa að í gamaldaga hafi bæir Þeir, sem nú liggja undir Eyvindarmúla til kirkjusóknar, sókt hingað kirkju og mundi Þá ekki alkirkja í Múla verið hafa;
23.4.1802: Hlíðarendakirkja af tekin og sóknin lögð til Teigs; (PP, 58) [konungsbréf]
27.2.1880: Teigs- og EyvindarmúlaÞing lögð undir Breiðabólsstað; (PP, 58) [lög]
18.11.1896: Teigs- og Eyvindarmúlakirkjur lagðar niður og sóknirnar sameinaðar í eina með kirkju á

Hlíðarenda; [landshöfðingjabréf]
Heimildir: Túnakort 1919; PP, 58; JÁM I, 150; DI

RA-194:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-194:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-194:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-194:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-194:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-194:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-194:009 heimild um túngarð
Heimildir: Túnakort 1919

RA-194:010 heimild um sel
1710. "Hagar jarðarinnar [Heylækjar] eru mikilega eyddir afblástri og komnir að miklu leyti í mold og grjót, so presturinn verður haga og selstöðu að fá í Teigslandi, hefur þar fyrir betalað um nokkur ár 20 álnir eða þar um."
Heimildir: JÁM I, 148

RA-194:011 bæjarstæði býli
"Hjáleiga hefur bygð verið í stekkjartúni þess helmíngs heimajarðarinnar, sem biskupinum tilheyrir, fyrir 40 árum eða þar um. Bygðin varaði ekki nema 2 eða 3 ár. Kann ekki aftur byggjast vegna skaða á slægjum og aðþrengíngar."
Heimildir: JÁM I, 152

RA-194:012 *Bolaenni* bæjarstæði býli
"Önnur hjáleiga hefur verið skamt frá túni heimajarðarinnar í takmarki því, sem heitir Bolaenne. Er byggð fyrir 60 árum og hjelst ekki byggíngin nema eitt ár, kann ekki aftur byggjast vegna sömu orsaka og segir um hina hjáleiguna. Þetta litla býli fylgir hinum helmíng heimajarðarinnar."
Heimildir: JÁM I, 152

RA-194:013 bæjarstæði býli
"Skamt hjer frá og so í Bolaenni var þriðja hjáleiga fyrst bygð fyrir 40 árum, og varaði sú bygging 4 ár eða þar um, fylgdi það litla býli biskupsins parti. Getur ekki aftur bygst án skaða jarðarinnar ábúendum sökum þrengingar."
Heimildir: JÁM I, 152

RA-194:014 heimild um myllu
"Kornmylla var um skeið við lækinn í Teigi." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB IV, 411

RA-194:015 heimild um sel
"Mikið tún hefur nú verið ræktað á Aurunum, sunnan Þverár. Þar voru fjárhús og lengi selstaða." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB IV, 410

RA-194:016 *Búastaðir* bæjarstæði býli
"Í engjum jarðarinnar Teigs I, á Teigsvelli, norðvestur af Geirshaugi, hefur veirð smá kot, kallað Búastaðir. Hvenær það fór í eyði, veit nú engin. Sennilega er þetta annað kot en það sem getið er um í Jarðamtasbókinni frá 1710 ..." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Norður af henni [Elftingaskák], norður undir Tanga, er enn ein

spildan, sem Búastaðaskák heitir. Austast í þeirri skák eru gamlar tóftir, sem Búastaðir heita." Segir í örnefnalýsingu. "Í [Teigs]vellinum eru gamlar tættur, þær eru nefndar Bústaðatættur, og er talið, að þar hafi verið bær." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: SB IV, 411; Ö-Teigur, 3; Ö-Teigur BK, 1

RA-194:017 *Fjósatunga* örnefni fjós
"Austan við bæjarlækinn er allstór tunga (túnblettur), sem heitir Fjósatunga. Hún afmarkast af bæjarlæknum í Teigi að vestan og Skelli að austan ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Teigur, 1

RA-194:018 *Hofmannsflöt* örnefni
"Neðan þjóðvegar, austur undir bæjarlæknum, sem nú heitir Elftingalækur, eftir að Skellir hefur sameinazt bæjarlæknum í Teigi, er Þríhyrningsspilda, sem Móbugur heitir. Þar neðar er svo til ferstrend flöt, er Hofmannsflöt heitir." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Teigur, 1

RA-194:019 *Torfhóll* örnefni rista
"Neðan þjóðvegar, austur undir bæjarlæknum, sem nú heitir Elftingalækur, eftir að Skellir hefur sameinazt bæjarlæknum í Teigi, er Þríhyrningsspilda, sem Móbugur heitir. Þar neðar er svo til ferstrend flöt, er Hofmannsflöt heitir. Þar suðvestur af er hóll, sem Torfhóll heitir." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Teigur, 1

RA-194:020 *Stekkatún* örnefni stekkur
"Austan og neðan við hann [019] er allstórt tún, sem nær allt að Elftingalæk, sem Stekkatún heitir." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Teigur, 1-2

RA-194:021 *Gerði* örnefni
"Norður af gömlu bæjartóftunum í Teigi er hóll, sem Kálfhóll heitir, þar norður af túnspilda, þríhyrningslöguð, sem Gerði heitir." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Teigur, 2

RA-194:022 *Vörðumýri* örnefni
"Síðan [eftir Hellisholti] koma aflíðandi brekkur, þýfðar, og eru þær kallaðar Brúnir. Efst í þeim er allstórt skarð, milli tveggja hóla. Skarð þetta heitir Stóraskarð. Norður og austur af þesu skarði er mýrlendi, nokkuð langt, er mjótt, er Vörðumýri heitir." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Teigur, 2

RA-194:023 *Bóllækur* örnefni
Bóllækur skilur að lönd Teigs og Butru segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Teigur, 2

RA-194:024 *Vallarstokkur* heimild um áveitu
"Engjar jarðarinnar, sem liggja austur af bænum Bollakoti, heita eftirfarandi: Teigsvöllur, eftir miðju hans er gamall áveitustokkur, sem kallaður er Vallarstokkur ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Teigur, 3

RA-194:025 *Tóftarhólmi* örnefni
"Suður af Affallsaurunum kemur stór hólmi, oddalaga að vestanverðu. Hann heitir Tóftarhólmi." Segir í örnefnalýsingu. "Á Affallinu upp af Gunnarshólma, sem heitir Tóttarhólmi." Segir í örnefnalýsingu. Oddgeir í tungu segiir Tóftarhólma vera framan við Affallið.
Heimildir: Ö-Teigur, 4; Ö-Teigur BK, 2

RA-194:026 *Kiðhús* bæjarstæði bústaður
"Suðvestur af bænum [vestur-Teigi], niður með Finnshúsakeldu, eru svokölluð Kiðhús. Þetta er smáspilda, sem hallar til vesturs." Segir í örnefnalýsingu. "Niður af Austurbænum er talið að verið hafi býli, og heitir þar Kiðtún." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Teigur, 4; Ö-Teigur BK, 1

RA-194:027 *Kvíhólmi* örnefni kvíar

“Suðvestur af bænum [vestur-Teigi], niður með Finnshúsakeldu, eru svokölluð Kiðhús. Þetta er smáspilda, sem hallar til vesturs. Norðast í túni eru tveir hólmar, sem afmarkast af Finnshúsakeldu að vestan og keldu að sunnan (ekki skírðri). Þeir heita einu nafni Kvíhólmi.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Teigur, 4

RA-194:028 *Búasteinn* álagablettur
“Í gili, sem er í túni Austurbæjar, er klettur, sem heitir Búasteinn. Var sú trú á honum, að ekki mætti hreyfa hann eða umhverfi hans.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Teigur BK, 1

RA-194:029 heimild um vatnsból
“Austurbærinn í Teigi stendur á vestri bakka smá gils, sem er venjulega kallað Lækur, þangað var sótt neysluvatn áður en vatnslögn kom í bæinn.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Teigur austurbær, 1

RA-194:030 heimild um fjárhús
“Fjárhús er norðan við bæinn í Teigi, það stendur á þeim stað, sem áður hét Kálfhóll, skammt þar framar stóðu bæjarhúsin í Teigi um aldnir, þau hafa nú verið færð sunnar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Teigur austurbær, 1

RA-194:031 *Grafir* heimild um mógrafir
“Umhverfis Búastaði [016] er svokölluð Búastaðaskák. Vestur og norður af henni eru Tangarnir, þeir náður vestur og norður að Grjótá. Sunan við Tangana eru fornar mógrafir, kallaðar Grafir.”
Heimildir: Ö-Teigur austurbær, 1

RA-194:032 heimild um mógrafir
“Neðan þjóðvegar, austan heimreiðar að Smáratúni, er slægjuland, sem kallast Mýri, hún hefur nú verið þurrkuð með skurðum. Austur af henni, upp við þjóðveginn og austur að Elftingarlæk er Móbungur og Mógrafir eru syðst og austast í honum við lækinn.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Teigur vesturbær, 1

RA-194:033 *Eystra-Stekkatún* örnefni stekkur
“Niður af Móbug [sjá 032] er Eystra-Stekkatún, norðast í því er slétt flöt, sem heitir Hofmannsflöt [011] ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Teigur vesturbær, 1

RA-194:034 *Vestra-Stekkatún* örnefni stekkur
“Niður af Móbug [sjá 032] er Eystra-Stekkatún, norðast í því er slétt flöt, sem heitir Hofmannsflöt [011] ... Vestur af Eystra-Stekkatúni er Vestra-Stekkatún, og nær það að heimreið að Smáratúni, þar stóðu áður fjárhús frá Teigi I, þeirra sér nú engin merki.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Teigur vesturbær, 1

RA-194:035 heimild um fjárhús
“Niður af Móbug [sjá 032] er Eystra-Stekkatún, norðast í því er slétt flöt, sem heitir Hofmannsflöt [011] ... Vestur af Eystra-Stekkatúni er Vestra-Stekkatún, og nær það að heimreið að Smáratúni, þar stóðu áður fjárhús frá Teigi I, þeirra sér nú engin merki.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Teigur vesturbær, 1

RA-194:036 *Ekrur* örnefni akur
Að sögn Páls í Árkvörn var örnefnið Ekra í Teigi.
Heimildir: PS: “Um forn örnefni” StSÍ II, 533

RA-195 Finnshús
10 hdr 1710, hjáleiga Teigs, fylgdi hluta biskups. Þarna eru nú fjárhús frá Teigi I, fór í eyði um 1882. 1710: “Slægjur eru hjer ærið þýfðar og ógreitt að vinna.” JÁM I, 153 1919: Tún 2,5 ha, 2 ha. sléttað. “Túnið var í kringum bæinn, en engjar þar niður af.” SB IV, 411.

RA-195:001 *Finnshús* bæjarhóll bústaður
“En vestur af Vesturbænum [í T] er eyðibýlið Finnshús.” Segir í örnefnalýsingu.

Heimildir: Ö-Teigur BK, 1; Túnakort 1919

RA-195:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-195:003 heimild um túngarð
Heimildir: Túnakort 1919

RA-196 Ásmundakot

Hjáleiga Teigs, byggðist fyrst fyrir minni elstu manna. Jörðin heitir nú Smáratún. 1710: "Slægjum spillir sandfjúk, líka brýtur af þeim nokkuð." JÁM I, 153 1920: Tún 5 ha, 3,5 ha sléttað, garðar 1565 m² "Engjar voru austar, neðan við heimaslægjurnar í Teigi. ... Áður var gróið land suður og austur frá bænum, Þverá braut þar mikið land, sem áður var engjar og hagar." SB IV, 414.

RA-196:001 *Ásmundakot* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1919

RA-196:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-196:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-196:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-196:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-196:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-196:007 heimild um túngarð
Heimildir: Túnakort 1919

RA-196:008 *Geirshaugur* örnefni legstaður
"Syðst í Teigsvelli [tún] er allstór hóll á mörkum Miðkots og Smáratúns, sem heitir Geirshaugur." Segir í örnefnalýsingu. "Austur af Búhól er allstór hóll, sem heitir Geirshaugur, þar var talið að fornmaður væri heygður." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Smáratún, 1; Ö-Miðkot, 1

RA-196:009 heimild um lambhús
"Austur frá bænum var Austurtúnið, það náði fram á Þverárbakka, en er nú að mestu tekið undir byggingar, veg og athafnasvæði við bæinn. Austan við Austurtúnið er hæð, sem heitir Lambhúshóll, á honum stóð lambhús þar sem hann er hæstur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Smáratún, 1

RA-196:010 heimild um fjárhús
"Austur frá bænum var Austurtúnið, það náði fram á Þverárbakka, en er nú að mestu tekið undir byggingar, veg og athafnasvæði við bæinn. Austan við Austurtúnið er hæð, sem heitir Lambhúshóll, á honum stóð lambhús þar sem hann er hæstur. Norðan í hólnum stóð fjárhús og annað fjárhús gegn því á Rifinu." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Smáratún, 1

RA-196:011 heimild um fjárhús
"Austur frá bænum var Austurtúnið, það náði fram á Þverárbakka, en er nú að mestu tekið undir byggingar, veg og athafnasvæði við bæinn. Austan við Austurtúnið er hæð, sem heitir Lambhúshóll, á honum stóð lambhús þar sem hann er hæstur. Norðan í hólnum stóð fjárhús og annað fjárhús gegn því á Rifinu." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Smáratún, 1

RA-196:012 álagablettur
“Álagablettur er norðan í Lambhúshólnum [sjá 009], sem ekki mátti slá, þetta er ílögn geil, frá norðri til suðurs um 10 metra löng.” Segir í örnefnalýsingu. “Þessi álagablettur er skammt austan við fjárhúsið, hann var alltaf vaxinn mjaðarjurt, blágresi og fleiri blómjurtum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Smáratún, 1

RA-196:013 *Torfhóll* örnefni rista
“Austan við heimreiðina er hóll, sem heitir Torfhóll og austan við hann er svoköllið Tangaskák ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Smáratún, 1

RA-196:014 *Kotarétt* heimild um rétt
“Sunnan við Þverárfarveg tekur við graslendi og farvegir eftir vötnin. Öllu landi Teigstorfu jarða sunnan Þverár var skipt árið 1950 og verður nú lýst örnefnum þar í landi Smáratúns. Norðast og vestast í þessu landi var svokölluð Koatrétt, þar var fjárrétt frá Smáratúni, Miðkoti og Bollakoti. Hennar sjást nú lítil merki. Þar austur af var fjárhús á norðurbakka Fljótsvegar, hann liggur þar vestur um landið ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Smáratún, 2

RA-196:015 heimild um fjárhús
“Sunnan við Þverárfarveg tekur við graslendi og farvegir eftir vötnin. Öllu landi Teigstorfu jarða sunnan Þverár var skipt árið 1950 og verður nú lýst örnefnum þar í landi Smáratúns. Norðast og vestast í þessu landi var svokölluð Koatrétt, þar var fjárrétt frá Smáratúni, Miðkoti og Bollakoti. Hennar sjást nú lítil merki. Þar austur af var fjárhús á norðurbakka Fljótsvegar, hann liggur þar vestur um landið ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Smáratún, 2

RA-196:016 heimild um fjárhús
“Sunnan við Fljótsveginn er graslendi, sem kallast Miðaurar. Vestast í landinu, skammt sunnan Fljótsvegar voru fjárhús frá Miðkoti, vegur liggur nú yfir fjárhússtæðið.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Smáratún, 2

RA-196:017 heimild um fjárhús
“Suður af Miðaurum er Sléttibakki, gott valllendi. Á honum voru fjárhús frá vesturbænum í Teigi, en voru flutt þaðan eftir landaskiptin.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Smáratún, 2

RA-196:018 *Huldukonuhóll* örnefni huldufólksbústaður
“Norðan við túnið í Ásmundarkoti er engjastykki, sem heiiri Steinaþýfi. Sunnan við það er hóll, grasivaxinn, sem heitir Huldukonuhóll. Þar þóttust menn hafa heyrt vefstólshljóð.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Ásmundakot, Miðkot og Bollakot, 1

RA-197 Miðkot

10 hdr. 1710, hjáleiga frá Teigi, menn muna ekki hvenær hún byggðist fyrst. “Jörðinni fylgdi allmikið land á Aurunum, sem notað var til beitar ásamt sambeitarlandi í högunum upp frá Teigi.” Í eyði frá 1943, lögð undir Bollakot. SB IV, 416 1919: Tún 4,2 ha, 2,5 ha sléttað, garðar 1450 m² “Túnið var kringum bæinn, slétt og grasgefið, en engjar norður og suður frá bænum. Nú eru suðurengjarnar farnar í Þverá.” SB IV, 416

RA-197:001 *Miðkot* bæjarhóll bústaður
“Bærinn stóð á dálitlum hól, niður við Þverá suðvestur frá Smáratúni. Nú eru þar fjárhús frá Bollakoti, sem bærinn stóð.”
Heimildir: SB IV, 416; Túnakort 1919

RA-197:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-197:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-197:004 heimild um túngarð
Heimildir: Túnakort 1919

RA-197:005 heimild um kálgarð
Heimildir: Túnakort 1919

RA-197:006 gripir
Öxi frá miðöldum, mögulega víkingaöld, "Fannst í mógröf í Miðkoti." Þjms. Öxin er "lítil, 10 sm að lengd, augað mikið í annarri hliðinni, mætti ef til vill teljast til E-gerðar."
Heimildir: KEKH, 288

RA-197:007 heimild um mógrafir
Öxi frá miðöldum, mögulega víkingaöld, "Fannst í mógröf í Miðkoti."
Heimildir: KEKH, 288

RA-197:008 heimild um mógrafir
"Mótak var í smágili vestan við túnið. Það var lengi notað frá Miðkoti og fleiri jörðum." "Vestur frá bænum í miðkoti er Vesturtún, vestan við það er hagastykki, sem kallast Mói, vestan við hann eru Eystri og Vestri mógrafir, þar var tekinn mór frá Miðkoti og Bollakoti framum 1930." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: SB IV, 416; Ö-Miðkot, 1

RA-197:009 *Búastaðir* bæjarstæði býli
"Kot mun hafa verið við svonefndan Búhól, norður frá Miðkoti, þar eru fornar rústir af byggingu. Engin veit um nafn á koti þessu eða hvenær það var í byggð, ekki heldur hvenær það fór í eyði. Jarðamatsbók 1710 getur ekki um þennan bæ, er sennilega mjög fornt býli." "... Búhóll, norður af honum er rúst af eyðibýli, sem hét Búastaðir, ekki er vitað um ábúendur þar eða hvenær það fór í eyði." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: SB IV, 416; Ö-Miðkot, 1

RA-197:010 heimild um fjárhús
"Norðanundir Búhól var Búastaðaskák, vestur af henni Elftingarskák, þar suðuraf er Kofaslétta, þar stóð fjárhús um eitt skeið, en var aflagt eftir að eldingu sló niður í húsið og grandaði fénu, sem í því var ásamt þremur hrossum ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Miðkot, 1

RA-197:011 *Geirshaugur* heimild um legstað
FF: "Geirshaugur kallast Holl, skamt frá Midkote j Teigs-Sókn, sem visar eingenn sierleg Mannaverk á sier. Lýklegr hellur til Manna verka er." Páll í Árkvör getur Geirshaugs og segir að sagnir séu um að hringur kirkjuhurðarinnar í Teigi hafi verið tekin úr haugnum. OG 1966: "... var það trú manna, að þar væru heygður fornmaður. Mátti ekki grafa í hólinn, og átti mönnum þá að sýnast kirkjan í Teigi standa í björtu báli."
Heimildir: FF I, 124, 127; PS: "Um forn örnefni" StSÍ II, 534; OG: Árbók Ferðafélagsins 1966, 107

RA-197:012 heimild um ferju
Að sögn Oddgeirs í Tungu var stofnuð ferja hjá Miðkoti árið 1906 og var hún úr tré.
Heimildir:

RA-198 Bollakot

Hjáleiga frá Teigi, menn muna ekki hvenær hún byggðist fyrst. 1710: "Af slægjulandi brýtur Þverá." JÁM I, 154 1919: Tún 4,5 ha, 4 ha sléttað, garðar 1360 m² "Tún eru stór, flatlend og gott vélaland. Hagar eru að mestu á Aurunum, þar eru fjárhús og um 10 ha. tún ..." SB IV, 417

RA-198:001 *Bollakot* bæjarhóll bústaður
"Áðru stóð bærinn sunnar og mun hafa verið færður vegna landbrots af völdum Þverár ..." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Áður stóð bærinn í Bollakoti syðst í túninu á efri bakka Þverár, en var færður um eða eftir 1830 vegna landbrots af völdum árinnar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: SB IV, 417; Ö-Bollakot, 1; Túnakort 1919

RA-198:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-198:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-198:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-198:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-198:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-198:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-198:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-198:009 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-198:010 heimild um túngarð
Heimildir: Túnakort 1919

RA-198:011 *Bollakot* bæjarstæði bústaður
"Áður stóð bærinn sunnar og mun hafa verið færður vegna landbrots af völdum Þverár ..." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Áður stóð bærinn í Bollakoti syðst í túninu á efri bakka Þverár, en var færður um eða eftir 1830 vegna landbrots af völdum árinnar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: SB IV, 417; Ö-Bollakot, 1

RA-198:012 heimild um mógrafir
"Mótak var í gilinu milli Miðkots og Bollakots, einnig hefur mór verið tekinn upp í túninu suður af bænum endur fyrir löngu."Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB IV, 417

RA-198:013 heimild um mógrafir
"Mótak var í gilinu milli Miðkots og Bollakots, einnig hefur mór verið tekinn upp í túninu suður af bænum endur fyrir löngu."Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB IV, 417

RA-198:014 heimild um stekk
"Norðaustur frá bænum, upp með Grjótá var valllendismói, hann var kallaður Stekkatún, þar sást örla fyrir kofarústum og mun þar hafa verið stekkur fyrrum. Þessum móa hefur nú verið breytt í tún og rústirnar jafnaðar við jörðu." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bollakot, 1

RA-198:015 heimild um mógrafir
"Framtún kallaðist túnið suður og austur frá bænum, þar voru djúpir lautarbollar, sem voru fornar mógrafir, þær hafa nú verið fylltar upp og túnið sléttað." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bollakot, 1

RA-198:016 heimild um fjárhús
"Fjárhús frá Bollakoti eru sunnan Þverár í suður frá Eyðibýlinu Miðkoti. Um 500 m. suðvestur frá fjárhúsunum er gamall skjólgarður, sem nú er að mestu fallinn." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bollakot, 1

RA-198:017 garðlag
"Fjárhús frá Bollakoti eru sunnan Þverár í suður frá Eyðibýlinu Miðkoti. Um 500 m. suðvestur frá fjárhúsunum er gamall skjólgarður, sem nú er að mestu fallinn." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bollakot, 1

RA-199 Butra

20 hdr. Teigskirkjueign, jörðin einnig nefnd Butruhallastaðir og Butryldastaðir. [1332]: Máldagi kirkjunnar í Teigi. "Mariu kirkia j teighi a þridiung j heima landi. þridiung j butrallda stodum." DI II, 686-687 Getið í flestum máldögum Teigskirkju. 1521: Jarðarinnar getið í virðingargjörð á eignum Vigfúsar Erlendssonar. DI VIII, 798. "Butra er talin góð bújörð, tún hallalítil og grasgefin. Engjar voru niður af túninu, grösugar og nærtækar, nú hefur þeim að mestu verið breytt í tún. Hagar eru í brekkunum upp frá bænum, þar er skjólsamt og grösugt. Jörðin á allmikið land á Aurunum, þar eru nú stór tún." SB IV, 413

RA-199:001 *Butra* bæjarhóll bústaður
Heimildir:

RA-199:002 *hof* tóft fjárhús
"Neðan við þetta tún kallast Enni og er það áframhaldandi tún af gamla túninu. Í Enninu var forn bygging og kallaðist Hoftóft." Segir í örnefnalýsingu. "Butra heitir bær í Fljótshlíð, skammt frá Teigi, og á engi niður með Grjótá. Þar í engjunum er tóftarrúst allmikil, sem menn halda að sje hoftóft. Hún snýr frá norðaustri til suðvesturs og hefir dyr á suðvesturendanum, en engar útidyr aðrar. Innar en í miðju er miðgafl með dyrum á. Lengd framtóftarinnar er hjer um bil 9 faðmar; lengd innri tóftarinnar 6 faðm., þykkt miðgaflsins 1 faðm., svo að lengd allrar rústarinnar er um 16 faðm., en breidd hennar er 8 faðm. og er mælt út á veggjabrúnir. Þegar teini er stungið niður í tóftina finnst, að hún er af grjóti, og hefir það verið flutt frá Grjótá; nær er ekki grjót að fá."

"Í Árbók fornleifafélagsins 1894 bls. 24 er skýrt frá tóft í Butruengjum í Fljótshlíð (og fylgir mynd af henni); hefir sú tóft verið haldin að vera hoftóft. Það mun þó frá fyrstu fremur hafa verið getgáta en munnmæli. Mér sýndist nauðsynlegt að ganga úr skugga um það, hvers konar tóft þetta væri, og gróf hana því út vorið 1899. Svo reyndist, að í henni var ekkert grjót, nema í undirstöðum veggjanna, og yfir höfuð engin hofs-einkenni. Þar á móti fanst í afhústóftinni gulleitt lag í gólfinu. Það voru auðsjáanlega leifar af gamalli heyskán. Er tóftin því ekki annað en fjárhústóft með hlöðu eða "kumli" við, og þarf ekki að tala meira um hana. - Það skal eg játa, að mér þótti leiðara að komast að þessari niðurstöðu. En svo varð að vera."
Heimildir: Ö-Butra, 2; BJ: "Rannsóknir í Rangárþingi sumarið 1893" Árbók 1894, 24 B J: "Rannsóknir í Rangárþingi sumarið 1899" Árbók 1900, 5

RA-199:003 heimild um vatnsból
1710 er vatnsból erfitt að vetrum.
Heimildir: JÁM I, 155

RA-199:004 *Vörðumýrargil* örnefni
"Sunnaní Langadalshrauni eru Klettaflata-trofur, og niður af þeim eru valllendisflatir, heita Klettaflatir. ... Austan við Klettaflatir er Vörðumýrargils, sem kallast Þvergil þegar neðar dregur, eða við fyrstu beygjuna á gilinu." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Butra, 1

RA-199:005 *Selhólar* örnefni sel
"Niður af þeim [Brúnum] er Breiðatorfa. Lækur rennur austanvið Breiðutorfu, sem Selhólslækur heitir og á upptök sín í Klettaflatamýri. ... Niður af Breiðutorfu Selhólar og niður af þeim Stekkatún, sem er Valllendismói." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Butra, 1

RA-199:006 *Stekkatún* örnefni stekkur
"Niður af þeim [Brúnum] er Breiðatorfa. Lækur rennur austanvið Breiðutorfu, sem Selhólslækur heitir og á upptök sín í Klettaflatamýri. ... Niður af Breiðutorfu Selhólar og niður af þeim Stekkatún, sem er Valllendismói." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Butra, 1

RA-199:007 *Þóruselslaut* örnefni sel
"Vestur af því [Vörðumýrargil 004] eru Grjóthólar, en framar Butruhólar. Í þeim er löng, graslaut, sem heitir Þóruselslaut." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Butra, Grjótá og Arngeirsstaðir, 1

RA-199:008 *Efri-Þverstokkur* heimild um áveitu
"Framan við Brúnir [sjá 005] eru tveir gamlir áveituskurðir, Efri-Þverstokkur og Neðri-Þverstokkur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Butra, Grjótá og Arngeirsstaðir, 2

RA-199:009 *Neðri-Þverstokkur* heimild um áveitu
"Framan við Brúnir [sjá 005] eru tveir gamlir áveituskurðir, Efri-Þverstokkur og Neðri-Þverstokkur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Butra, Grjótá og Arngeirsstaðir, 2

RA-200 Grjótá

20 hdr. 1710. Jarðarinnar getið í Njálu. ÍF XII, 87. 1521: Jarðarinnar getið í virðingargjörð á eignum Vigfúsar Erlendssonar. DI VIII, 798. 1710: "Slægjulandinu spillir Grjótá með grjóti og leir." JÁM I, 155 1919: Tún 6,5 ha, 4 ha sléttað, garðar 1700 m² "Tún er gott og grasgefið í halla mót suðri og engjar þar niður af. Þær hafa verið þurrkaðar og ræktaðar. Hagar eru uppi í hlíðinni, upp frá bænum, skjólgóðir og grösugir en ekki víðlendir, þeir eru girtir af að meiri hluta." SB IV, 419

RA-200:001 *Grjótá* bæjarhóll bústaður
Heimildir:

RA-200:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-200:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-200:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-200:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-200:006 heimild um túngarð
Heimildir: Túnakort 1919

RA-200:007 heimild
"Rafstöð var reist við ána á Grjótá árið 1938 af ábúendum Grjótár, Butru, Arngeirsstaða og Teigs I, en var aflögð þegar rafmagn kom frá samveitu (Sogi) í sveitina." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB IV, 419

RA-200:008 *Brúantóft* heimild um fjárhús
"Suður frá Grjóthólum er all stór mýri, sem kallast Mosmýri. Vestur af henni er Tíkarpyttalaut. ... Suður af Mosmýri kallast Valllendi og Brúnir þar suður af. Í Brúnunum er gömul fjártóft, heitir Brúnatóft." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Grjótá og Arngeirsstaðir, 1

RA-200:009 *Katrínarsel* heimild um sel
"Önnur tvö smágil eru vestar og ná upp í Brúnir [sjá 008] eru það Vestra og Eystra-Klofningsgil. Milli þeirra er Klofningstangi og þar austar og neðar er Hundaþúfubali. Katrínarsel er þar nokkru neðar og vestar. Niður af Hundaþúfubala er valllendislaut, sem heitir Sellág og Sellágarbali er þar við lautina, en Fjárhúsgil heitir gilið neðan við Klofningstangan." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Grjótá og Arngeirsstaðir, 1

RA-200:010 *Fjárhúsgil* örnefni fjárhús
"Önnur tvö smágil eru vestar og ná upp í Brúnir [sjá 008] eru það Vestra og Eystra-Klofningsgil. Milli þeirra er Klofningstangi og þar austar og neðar er Hundaþúfubali. Katrínarsel er þar nokkru neðar og vestar. Niður af Hundaþúfubala er valllendislaut, sem heitir Sellág og Sellágarbali er þar við lautina, en Fjárhúsgil heitir gilið neðan við Klofningstangan." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Grjótá og Arngeirsstaðir, 1

RA-200:011 *Fjárhústangi* örnefni fjárhús
"Úr því [010] liggur skurður þvert austur og kallast Þverstokkur. Neðan við hann er Kúaflag og Djúpibugur þar austar, við ána. Þar enn sunnar er Fjárhústangi." Segir í örnefnalýsingu.

Heimildir: Ö-Grjótá og Arngeirsstaðir, 1

RA-200:012 *Sellág* örnefni sel
“Grásteinsgil kemur ofan úr brekkunum, vestan við Arngeirsstaða-land, í því er klettur sem heitir Grásteinn. Niður og austur frá Grásteini er laut sem kallast Sellág og austur af henni er Sléttaflöt.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Grjótá og Arngeirsstaðir, 1

RA-200:013 *Hjáleiguholt* örnefni
“Frá Grásteini [sjá 012] liggur keldudrag suð-austur í mýrina og heitir það Þverkelda. Neðar er svo Tungugil og Hjáleiguholt þar austar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Grjótá og Arngeirsstaðir, 1

RA-200:014 *Þýfðagerði* örnefni
“Holt kallast túnið austur af Útsetu [efst og vestast í túninu] og Þýfðagerði þar neðar, vestan við gamlar traðir frá götum heim að bænum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Grjótá og Arngeirsstaðir, 1

RA-200:015 heimild um traðir
“Holt kallast túnið austur af Útsetu [efst og vestast í túninu] og Þýfðagerði þar neðar, vestan við gamlar traðir frá gögum heim að bænum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Grjótá og Arngeirsstaðir, 1

RA-200:016 *Þráinsgerði* örnefni **Friðlýstar fornleifar**
“Austan við þessar traðir [015], efst í túninu er Þráinsgerði og austur af því Króksgerði.” Segir í örnefnalýsingu. “Þránisgerði, umgirtur ferhyrndur reitur, uppi við túngarðinn.” KK: Ofan við bæinn, fyrir norðan hann, er í túnjaðri merki um gamla girðingu, ferhyrnd, ekki stór. Nefnist hún Þráinsgerði, er nú nokkuð upphækkuð.” Þráinsfoss heitir neðsti fossinn í Grjótá.
Heimildir: Ö-Grjótá og Arngeirsstaðir, 1; ÁG: Friðlýsingarskrá, 66; KK I, 178

RA-200:017 *Króksgerði* örnefni
“Austan við þessar traðir [015], efst í túninu er Þráinsgerði og austur af því Króksgerði.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Grjótá og Arngeirsstaðir, 1

RA-200:018 *Eldiviðargerði* örnefni
“Niður af Þráinsgerði [016] er Eldiviðargerði, þar austar Litlagerði ofar og Stóragerði neðar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Grjótá og Arngeirsstaðir, 1

RA-200:019 *Litlagerði* örnefni
“Niður af Þráinsgerði [016] er Eldiviðargerði, þar austar Litlagerði ofar og Stóragerði neðar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Grjótá og Arngeirsstaðir, 1

RA-200:020 *Stóragerði* örnefni
“Niður af Þráinsgerði [016] er Eldiviðargerði, þar austar Litlagerði ofar og Stóragerði neðar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Grjótá og Arngeirsstaðir, 1

RA-200:021 *Lambhústún* örnefni
“Lambhústún er austur af þessum Gerðum og nær austur á brúnina við Grjótá.”
Heimildir: Ö-Grjótá og Arngeirsstaðir, 1-2

RA-200:022 heimild um áveitu
“Gamall áveituskurður er neðst í Lambhústúninu, frá austur til vesturs og síðan suður túnið, sem kallast Austurtún ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Grjótá og Arngeirsstaðir, 2

RA-200:023 *Stekkatún* örnefni stekkur
“Stekkatún var þar neðar og Stekkatúnfoss er þar í ánni.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Grjótá og Arngeirsstaðir, 2

RA-200:024 heimild um lendingu
"Njála segir, að eftir bardagann við Markarfljót hafi lík Þráins verið flutt til Grjótár og lagt þar í haug, en nú veit engin um hauginn."
Heimildir: KK I, 178-179

RA-200:025 heimild um myllu
Mylla var gerð þar 1925.
Heimildir: OG: "Minjar og kornmyllur í Fljótshlíð", 43

RA-201 Arngeirstaðir

20 hdr. 1710, eyðihjáleiga Arngeirsstaðahjáleiga. 1332: Jörðin er nefnd í máldaga kirkjunnar á Breiðabólstað. DI II, 687-689. Tvíbýli til 1911. 1919: Tún 10,2 ha, 8,8 ha sléttað, garðar 1829 m² "Tún er grasgefin, en nokkuð óslétt. Engjar eru niður af túninu í mýrarhalla, hafa nú verið þurrkaðar með ræsiplógi og bíða þess að verða ræktaðar. Hagar eru í hlíðinni upp frá bænum, algrónir og grösugir, þar er skjól í flestum áttum." SB IV, 420

RA-201:001 *Arngeirstaðir* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1919

RA-201:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-201:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-201:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-201:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-201:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-201:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-201:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-201:009 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-201:010 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-201:011 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-201:012 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-201:013 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-201:014 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-201:015 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-201:016 *Arngeirstaðir* bæjarstæði bústaður
Tvíbýli á jörðinni fram til 1911.
Heimildir: SB IV, 420

RA-201:017 *Arngeirsstaðahjáleiga* bæjarstæði býli
"Arngeirs-stadahialeiga hjet býli í Arngeirsstaða landi við engjarnar. Fyrst bygð fyrir elstu mana minni. Eyðilagðist fyrir 15 árum eða þar um. ... Kynni aftur að byggjast fjelitlum, ómagalausum manni, ef til fengist."
Heimildir: JÁM I, 156

RA-201:018 *Tungukot* bæjarstæði býli
"Í fasteignamatsbók frá 1811 er kot þetta, sem byggt var úr Arngeirsstöðum, kallað Arngeirsstaðatunga. Ekki er hún nefnd sem jörð í Johnsens jarðatali, en neðanmáls er þar sagt að prestur einn nefni hana. Árið 1848 er kot þetta í byggð ... Samkvæmt tíundarskýrslu árið 1903 var bústofn Páls 1 kýr, 4 ær, 3 geml, 2 hross. Tungukotið var mjög lítil jörð, metin árið 1861 á 1,95 hundruð og mun bústærð hafa verið samkvæmt því. Engin hús eru nú þar sem bærinn stóð, en glöggt má sjá þar rústir bæjarhúsa. Kotið stóð skammt norður af bænum á Arngeirsstöðum." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Fór í eyði árið 1904.
Heimildir: SB IV, 421

RA-201:019 heimild
"Austur frá bænum á Arngeirsstöðum var smá lægt nálægt fornum rústur af byggingum og kallaðist Dalur."
Heimildir: Ö-Grjótá og Arngeirsstaðir, 2

RA-201:020 *Kuðungur* heimild
"Suð-vestur af bænum á Arngeirsstöðum er smá hólbunga, sennilega gömul kofatóft, heitir Kuðungur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Grjótá og Arngeirsstaðir, 2

RA-201:021 *Torfbali* örnefni rista
"Upp af Arngeirsstöðum, upp undir Brúnum heitir Sellág, vestast í Brúninni er Litla-Skjólholt efst, en suðvestur af því heitir Torfbali ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Butra, Grjótá og Arngeirsstaðir, 2

RA-201:022 *Arngeirsstaðahólar* heimild
"Fyrir ofan og neðan bæinn á Arngeirsstöðum eru stórir, flatir hólar, sem heita Arngeirsstaðahólar. Eru líkur til, að þar hafi verið fornar stórbyggingar, og hefur verið getið til, að þar hafi staðið hin forna Grjótá." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Butra, Grjótá og Arngeirsstaðir, 3

RA-202 Kirkjulækur

50 hdr. 1710 með hjáleigunum Ísólfskoti [sama og síðar var nefnt Kirkjulækjarkot SB IV, 423] 5 hdr., Hellirshólum 5 hdr., og Glámu 5 hdr. síðan var Tungukot eyðhjáleiga. 1332: Jörðin er nefnd í máldaga kirkjunnar á Breiðabólstað. DI II, 687-689. 1399: Jörðin seld Árna Einarssyni 1406: Jörðin nefnd í afskriptagjörð Vigfúsar Þorbjarnarsonar, Þorleifs Árnasonar og Jóhanness Arnviðssonar eftir Gunnar Eyjólfsson. DI III, 647, 613. Fremsta hluta haganna var skipt milli eiganda árið 1958. Nú er þríbýli á Kirkjulæk. Hlíðarból nýbýli úr landi K, byggt árið 1953. 1919: Tún 4,9 ha, 4 ha sléttað, garðar 1668 m² "Tún eru góð en sumt af þeim er í nokkurri fjarlægð. Engjum hefur verið breytt í tún." SB IV, 422

RA-202:001 *Kirkjulækur* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1919

RA-202:002 heimild um útkirkja
KIRKJULÆKUR Í FLJÓTSHLÍÐ (R) - Þorláki (TEIGSÞING) - HÁLFKIRKJA
[1371]: xij. Þorlaks kirkia ad kirkiulæk a xc j heimalande
Þad ber riett saman vid vilchinsbok. vtann þesse ord eru vt ä spassiunne
Anno domini M. ccc. lxxj. var sett kirkia ad kirkiulæk; Hítardalsbók, sjá 1371; DI III 216

1371 og síðar: LXII. Kirkiulækur.
Anno domini M. ccc. lxxj var sett kirkia ad kirkiulæk.
Þorlakskirkia ad kirkiulæk a xc j heimalande. rodukross steindann. þorlaks lykneski. Mariulykneski sliett pentad med hurdum. kirkiu kietill oc glodarker. ij alltarisklædi. einn glitadur dvkur oc hvijtur. jarnkiertistikyr. ij. kluckur. tiolld kringumm korinn.
Þar skal syngia annann hvernn dag helgann
portio Ecclesiæ vmm. xj. ar. cc. oc vj. aurar. Vilchinsbók DI III 263, DI IV
{1598: hálfkirkja; AM 263 fol. bl. 58}
Heimildir: DI

RA-202:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-202:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-202:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-202:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-202:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-202:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-202:009 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-202:010 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-202:011 *Kirkjulækur miðbær* bæjarstæði bústaður
Þríbýli lengi á K.
Heimildir: SB IV, 424-425

RA-202:012 *Kirkjulækur vesturbær* bæjarstæði bústaður
Þríbýli lengi á K.
Heimildir: SB IV, 424-425

RA-202:013 heimild
Rafstöð var byggð við Kirkjulækinn árið 1938.
Heimildir: SB IV, 424

RA-202:014 *Tungukot* bæjarstæði býli
“Tungu-kot hjet lítil hjáleiga frá Kirkjulæk, bygð úr austurpartinum. Hennar fyrstu bygð muna menn ekki. Eyðilagðist fyrir 10 árum eða þar um. Landskuld minnir menn væri lx álnir. Lagðist í eyði sjerdeilis vegna ágángs af annarra manna peningum og örðugleika að verja slægjur. Kynni að sönnu aftur byggjast, ef ábúandi tilfengist, því ekkert grandar túni nje engjum, er áður fylgdi, sem nú er lagt til heimajarðarinnar. Austurpartsins byggíng er fallin.”
Heimildir: JÁM I, 158

RA-202:015 heimild um mógrafir
“Mótak átti jörðin í smágili hjá gömlu réttunum og sandám í Þverá.” Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB IV, 422

RA-202:016 heimild um rétt
“Mótak átti jörðin í smágili hjá gömlu réttunum og sandám í Þverá.” Segir í Sunnlenskum byggðum.

Heimildir: SB IV, 422

RA-202:017 *Undir Þríhyrningi* bæjarstæði býli/sel **Friðlýstar fornleifar**
"Selstaða var frá Kirkjulæk sunnan undir Þríhyrningi fram á miðja síðustu öld, þar hefur verið bær til forna og örlar þar enn á túngarði og tröðum." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Innst er Hamragil, þá Bjalli, upp af honum Selhorn, þá Selgilsbotn, þá Kirkjulækjarsel (tættur)." Segir í örnefnalýsingu. BJ: "En suðaustanundir austurhorni fjallsins eru seltóftir, því þar hefir frá ómunatíð og framm á 19. öld verið selstaða frá Kollabæ eða Kirkjulæk. í fyrravetur sagði Jónas bóndi Árnason á Reynifelli mér þá ætlun sína, að einmitt þar hefði fornbærinn undir Þríhyrningi staðið, og á það hefði dr. Finnur Jónsson fallist ... Rennur þar lækur ofan og er seltóftarbungan á bakka hans. Hún var nál. 12 fðm. löng og 6-7 fðm breið, en há að tiltölu, því hvert selið hefir verið bygt á annars rústum, og eru efstu tóftirnar allnýlegar. Undir öllu þessu getur hæglega falist allstór bæjarrúst. En ganga má þá að því vísu , að grjótið úr henni hafi verið tekið til selgerðarinnar og árangur af uppgreftri því hæpinn. Fyrir afgömlum tóftum vottar þar í kring. Ein er vestur frá bungunni, að stærð 4x3 fðm; önnur niður frá henni, nál 6x3 fðm, mjög óglögg. Ein er austan við lækinn, nál 4x5 fðm, og er þvergarður fyrir dyrunum. Fleiri smátóftir eru þar frá ýmsum tímum. Ég skoðaði rústir þessar í sumar (1901) og fylgdi Jónas mér þangað."

SG: "Girðing. - Túngarðurinn er (um 400 faðma) suðaustur frá rústunum; hann liggur á jafnsljettu á 100 faðma svæði samhliða fjallinu, en þá hverfur syðri endi hans í gróið árennsli úr fjallinu, mikið um sig, en að norðurenda þverbeygir hann upp að læknum nálega í rjett horn. Sá spotti er 30 faðma að lengd, og virðist auk þess ná nuiður í gilið, að læknum, um 2 faðma. Beygist þar í brekkunni hæfilega inn á við, svo að aðsókn verður erfiðari utan-að. Garðurinn bendir tiilll, eða öllu heldur sannar, að hjer sé um meira að ræða en selstöðu einungis. Hann er að vísu lágur, en svo þarf hann ekki að hafa verið. Hinn mjúki jarðvegur er næg orsök til þess, og hann samsvarar tóftarleifum þar frá fornöld, sem allar eru mjög jafnaðar við jörðu."BG: "Selkofar hafa verið að minnsta kosti 3: Svefnkró, eldhúskofi og mjólkurhús; auk þess hafa verið hlaðnar kvíar, sem daglega hafa verið mokaðar út. Kofar þessir sennilega mjög ljelegir og oft þurft endurbyggingar." "Rústir undir Þríhyrningi suðaustanmegin; eru þar seljatóftir ofan á fornum bæjartóftum." Sjá RA-642:001
Heimildir: SB IV, 424; Ö-Kirkjulækjartorfa, 1; ÁG: Friðlýsingarskrá, 66; B J: "Rannsóknir í Rangárþingi sumarið 1901" Árbók 1902, 3; SG: "Undir Þríhyrningi." Árbók 1937-1939,109; BG: "Hvar bjó Starkarður?" Lesbók Morgunblaðsins, 166

RA-202:018 heimild um rétt
"Í landi Kirkjulækjar hafa skilaréttir staðið frá ómunatíð, fyrr á öldum innarlega í högunum, hjá Réttarhól, en síðan suður á Þverárbakka vestur frá Hellishólum til ársins 1926 ..." Segir í Sunnlenskum byggðum. Frá 1926 hafa réttirnar staðið við Kvoslækjará upp við þjóðveg, að sögn Oddgeirs í Tungu.
Heimildir: SB IV, 424

RA-202:019 heimild um rétt
"Í landi Kirkjulækjar hafa skilaréttir staðið frá ómunatíð, fyrr á öldum innarlega í högunum, hjá Réttarhól, en síðan suður á Þverárbakka vestur frá Hellishólum til ársins 1926 ..." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB IV, 424

RA-202:020 heimild um mógrafir
"Mótak átti jörðin hjá gömlu réttunum ..." Niðri við Þverá að sögn Oddgeirs í Tungu.
Heimildir: SB IV, 424

RA-202:021 *Gláma* bæjarstæði býli
"Engin veit að segja þess fyrstu byggð." "Vestur við Kvoslækjará, á norðurbakka Þverár, stóð bærinn Gláma. Jörð þessi fór í eyði árið 1820. ... Þegar ábúð lauk á Glámu, lagðist jörðin undir Hellishóla og hefur fylgt þeirri jörð síðan." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Af túninu (slægjum) brýtur á tvær síður. Þverá og Krókslækjará og liggur það undir enn meiri spjöllum, jafnvel eyðileggíngu." "Hún mun hafa lotið sömu örlögum og sumar af þeim jörðum, sem stóðu á bökkum Þverár, þ.e. áin hefur brotið mikið af túni og öðru landi jarðarinnar og hún er þar með orðin óbyggileg. Sögn er til um það að kofarústir, sem nú eru fremst á túninu, á árbakkanum, hafi áður verið í miðju túni." Stendur nálægt núverandi réttum. Samkvæmt túnakorti var tún 0,9 ha 1919 þar af 0,5 ha sléttað. Þar voru tóftir af bæjarhúsi og sennilega eitt útihús.
Heimildir: JÁM I, 159; SB IV, 432; Túnakort 1919

RA-202:022 heimild um sel
"Hagabeitarland sem verið hefur fyrir sunnan Þverá og brúkað var til forna fyrir selstöðu er meir en að helmíngi eytt fyrir sandi og blástri."
Heimildir: JÁM I, 157

RA-202:023 heimild um leið
“Selvegur er hjer lángur og örðugur.”
Heimildir: JÁM I, 157

RA-202:024 heimild um þingstað
“Þingstaður var fyrrum á Kirkjulæk.” Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB IV, 425

RA-202:025 *Broddastaðir* bæjarstæði býli
“Kot hefur staðið skammt austur frá Hlíðarbóli, í engjum Kirkjulækjar og hét það Broddastaðir. Hvenær þetta kot var í byggð veit nú enginn, ekki heldur um ábúendur eða hvenær það fór í eyði.” Segir í Sunnlenskum byggðum. Að sögn Oddgeirs í Tungu var reimt á Broddastöðum í gamla daga.
Heimildir: SB IV, 431

RA-202:026 *Smalaskáli* tóft
“Skammt vestan við félagsheimilið Goðaland er aflöng laut og norður af henni er forn bygging, sem kölluð hefur verið Smalaskáli, þetta er stór ferhyrningur og hefur verið allmikið mannvirki, þarna kunna að vera leifar af fleiri byggingum.” Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB IV, 431

RA-202:027 heimild um rétt
“Þar er lækur, Flóðalækur. Hann rennur úr flóðunum í Kvosalækjará; vestan við hann er slétt graslendi, Sölvabreiða. Fram af henni er Réttarhóll. Í honum voru almenningsréttir Fljótshlíðinga fyrr á tímum. Fram af honum er Réttartunga.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kirkjulækjartorfa, 1

RA-202:028 *Árnagirðing/Árnagerði* heimild um fjárhús
“Austur af gilinu [Útburðargili] hækkar landið, og heitir þar Brúnir. Sunnan við þær er Grásteinn. Vestur af honum er Lútanda. Vestur af Lautenda er Puttagil ... Austan við Pyttagilið eru gömul mannvirki, Árnagirðing og Litlistakkur (tótt).” Segir í örnefnalýsingu. “ “Suður af Lúranda er hóll, fjárhústættur og gömul garðlög kallast Árnagerði.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kirkjulækjartorfa, 2; Ö-Kirkjulækur og Lambalækur, 2

RA-202:029 *Litlistakkur* heimild
“Austur af gilinu [Útburðargili] hækkar landið, og heitir þar Brúnir. Sunnan við þær er Grásteinn. Vestur af honum er Lautendi. Vestur af Lautenda er Puttagil ... Austan við Pyttagilið eru gömul mannvirki, Árnagirðing og Litlistakkur (tótt).” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kirkjulækjartorfa, 2

RA-202:030 *Bóllækur* örnefni
“Milli Lambalækjar og Kvoslækjarár liggur, tunga, sem er afskipt land frá Lambalæk. Framan við girðinguna eru Hólar, innan við þá Bóllækur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kirkjulækjartorfa, 2

RA-202:031 *Borgarholt* örnefni
“Milli Lambalækjar og Kvoslækjarár liggur, tunga, sem er afskipt land frá Lambalæk. Framan við girðinguna eru Hólar, innan við þá Bóllækur. Þar er valllendishæð, Mýrarholt. Holtið þar inn af heitir Borgarholt.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kirkjulækjartorfa, 2-3

RA-202:032 *Fjárhúskelda* örnefni fjárhús
“Milli Lambalækjar og Kvoslækjarár liggur, tunga, sem er afskipt land frá Lambalæk. Framan við girðinguna eru Hólar, innan við þá Bóllækur. Þar er valllendishæð, Mýrarholt. Holtið þar inn af heitir Borgarholt. Innan við það er bugða á Lambalæk, Krókur. Vestur af honum er Fjárhúskelda.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kirkjulækjartorfa, 2-3

RA-202:033 *Selbugar* örnefni sel
“Milli Lambalækjar og Kvoslækjarár liggur, tunga, sem er afskipt land frá Lambalæk. Framan við girðinguna eru Hólar, innan við þá Bóllækur. Þar er valllendishæð, Mýrarholt. Holtið þar inn af heitir Borgarholt. Innan við það er bugða á Lambalæk, Krókur. Vestur af honum er Fjárhúskelda. Vestur af henni er Steinbogi (klettar í

ánni). Inn af þessu eru Selbugar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kirkjulækjartorfa, 2-3

RA-202:034 *Stöðulhóll* örnefni kvíar
"Ofan við bæinn heitir Rimi og Stöðulhóll ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kirkjulækjartorfa, 3

RA-202:035 *Bólgil* örnefni
Í Þríhyrningi vestan við selið 022 heitir Bólgil, segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kirkjulækjartorfa, 4

RA-202:036 *Innstasel* heimild um sel
Innstasel var undir Þríhyrningi, segir í örnefnalýsingu. Þar er talið að Þorkel bindifólti hafi búið. Þar var selstaða frá Kirkjulæk.
Heimildir: Ö-Kirkjulækur og Lambalækur, 1

RA-202:037 *Flosadalur* sögustaður
Dalur milli horna Þríhyrnings heitir Flosadalur þar sem sagt að Flosi hafi dulst eftir Njálsbrennu, segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kirkjulækur og Lambalækur, 1

RA-202:038 heimild um fjárhús
"Vestur af Flesi er hóll, þar voru lengi fjárhús, hann heitir Svínhóll." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kirkjulækur og Lambalækur, 2

RA-202:039 *Þinghóll* örnefni þingstaður
"Norðan við veststa bæinn á Kirkjulæk er smá hóll, heitir Þinghóll." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kirkjulækur og Lambalækur, 3

RA-202:040 *Lambhúsbakki* örnefni lambhús
"Smá gilrás er framan viðTunguna og framan við hana er tún frá Kirkjulæk 3, kallast Lambhúsbakki." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kirkjulækur og Lambalækur, 3

RA-202:041 *Siggapollur/Sigurðarpollur* heimild um sundlaug
"Vestur af Goðalandi [félagsheimilinu] er aflöng laut, sem notuð var sem sundlaug um eitt skeið og Kvoslækjará þá veitt í lautina, sem kallast Siggapollur eða Sigurðarpollur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kirkjulækur og Lambalækur, 3

RA-202:042 *Flosahellir* hellir
"Flosahellir er lítið hellisgjögur norðvestan í miðhorni Þríhyrnings. Hann er kenndur við Flosa í Svínafellir. Vont er að komast í hellinn, eftir snarbröttum bergfláa að fara." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Þjóðsagan segir að þar hafi Flosi átt að hafa falið gull. Maður nokkur komst í hellinn og fann þar gráviðarlauf sem hann hirti og stakk í vasa sinn en þegar heim kom og hann fór að athuga laufið, var það orðið að gulli."
Heimildir: SB V, 14

RA-202:043 heimild um legstað
FF: "Haugar edur Fornmannaleidi eru í Sokninni eingin sjáanleg nema ef telja skylde þúfur nockrar edur leide fyrir framann Vatnsdal (:hvör bær mun ádur kallast hafa undir Þríhyrníngi [sjá 017] / 12 til 14 ad tölu, og er sem votte til gyrdíngar kríngum þau."
Heimildir: FF I, 129

RA-202:044 *Tvídyraðaból* heimild um fjárskýli
"Nokkru sunnar [en selið] er Bólgil; það er allstórt og grasi gróið að neðanverðu. Dregur það nafn af tveimur bólum, sem eru þar hvort gegnt öðru. Heitir annað Tvídyraða-ból, því það er opið í báða enda, þótt nú sé raunar annar endi þess fallin saman, en hitt er nefnt Gapi. Áður var haft fé frá Kirkjulæk fram-undir jólin."
Heimildir: HS: "Örnefni í Þríhyrningi" Árbók 1933-1936, 22

RA-202:045 *Gapi* heimild um fjárskýli
"Nokkru sunnar [en selið] er Bólgil; það er allstórt og grasi gróið að neðanverðu. Dregur það nafn af tveimur

bólum, sem eru þar hvort gegnt öðru. Heitir annað Tvídyraða-ból, því það er opið í báða enda, þótt nú sé raunar annar endi þess fallin saman, en hitt er nefnt Gapi. Áður var haft fé frá Kirkjulæk fram-undir jólin."
Heimildir: HS: "Örnefni í Þríhyrningi" Árbók 1933-1936, 22

RA-202:046 hellir
Að sögn Oddgeirs í Tungu var hellir í landi austurbæjar Kirkjubæjar neðst í túninu við lækinn. Nú er gróið fyrir hann.
Heimildir:

RA-203 Kirkjulækjarkot

5 hdr 1710. Ísólfskot, sama og síðar var nefnt Kirkjulækjarkot SB IV, 423. Segir að býlið hafi verið bygt fyrir minni elstu manna, en nú er þríbýli á Kirkjulækjarkoti. 1919: Tún 3,9 ha, 3 ha sléttað, garðar 1687 m²

RA-203:001 *Kirkjulækjarkot* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1919

RA-203:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-203:003 *Kirkjulækjarkotshellir* hellir þingstaður
"Þingstaður var í Kirkjulækjarkotshelli um árabil, þar til þinghús var byggt í Teigi um 1896. Hellirinn er í gilinu n.v. af bænum." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Í gili við Lambalæk norðvestur af gamla bæjarhúsinu er hellir sem nefnist Kirkjulækjarkotshellir. Hann er í dálitlum hól sem er lítið áberandi sunnan og austan að séð, en þeim mun betur að vestan og norðan."

"Gengið er inn í hellinn að vestanverðu, þeim megin sem lækurinn er. Hleðsla úr torfi og grjóti er fyrir munanum sem er talsvert víður og eru dyr um það bil fyrir miðju. Hrunið hefur úr hleðslunni inn í hellinn svo gólfið gengur niður á við fyrstu 2 metrana en hækkar svo smátt og smátt og hefur náð sömu hæð innst sem fremst. Allþykkt moldar- og malarlag er á gólfinu. Hellirinn er víðastur og hæstur fremst. Mesta breidd hans er um 5 metrar og mesta lofthæð um 2,25 metrar. Innri helmingurinn er um 3 metrar á breidd og um 1,5 metrar á hæð fyrir miðju. Við suðurvegg nálægt miðju er hálfhrunin hleðsla fyrir hliðarskúta sem er um 1,80 metrar á hæð, tæpir 3 metrar á breidd en um lengd hans er ekki auðvelt að dæma. Þar var strompur á þakinu sem hlaðið var fyrir með torfi. Nú er innfall á norðurvegg nálægt munanum. Innst í aðalhellinum er hleðsla sem farin er að gefa sig og er breidd hans þar um 3 metrar og hæðin 1,50 m. Ekki er vitað hver lengd hellisins er innan við þessa hleðslu en vafalaust er hún allnokkur. Annars segir gömul munnmælasaga að göng séu frá þessum hellir í hellissúta við bæinn Kirkjulæk sem er 400-500 m suðaustur af hellinum. Kálfur á að hafa farið inn í annan hellinn, týnst þar og komið úr um hinn. Frá innri hleðslunni fram að dyrunum eru 8 metrar en syðst er hann 8,5-9 m á lengd. Nokkuð er hellirinn óreglulegur í laginu en þó heldur á lengdina frá vestri til austurs. Hvelfingin er víða talsvert ójöfn og sums staðar stöllótt. Kirkjulækjarkotshellir má muna sinn fífil fegri því nokkuð hefur hrunið framan af honum. Að sögn Guðna Guðnasonar í Kirkjulækjarkoti mun hann hafa náð fram á brúnina ofan við lækinn. Vegalengdin frá hellisdyrunum fram að brún er 5,5 m. Það þýðir að lengd hellirins hefur verið yfir 13 m. Þessi fremsti hluti mun að sögn heimamanna hafa verið álíka víður og hár og fremsti hluti þess sem uppi stendur. Þannig var hellirinn fram undir aldamótin síðustu eða til jarðskjálftans mikla 1896. Kirkjulækjarkots hellir hefur eflaust verið nýttur frá ómunatíð en er einkum merkilegur fyrir þær sakir að hann var lengi þingstaður Fljótshlíðinga eða þar til þinghús var byggt í Teigi um 1896.

Samkvæmt Manntalsbók Rangárvallasýslu fyrir árin 1892-1897 var síðast hadlið manntalsþing í Kirkjulækjarþingsókn 28. maí 1895. Árið eftir er Kirkjulækjarþingsókn ekki nefnd, en í staðinn er komin Teigaþingsókn en þá var risið þinghús í Teigi. Í elstu Manntalsbók Rangárþings sem er til í Þjóðskjalasafni, frá 1823-30, er þingsókn Fljótshlíðinga nefnd Kirkjulækjarþingsókn. Daníel Jónasson, sem skrifað hefur um Kirkjulækjarkotshelli, nefnir að dómur hafi gengur á Kirkjulækjarþingi 1578 um eignarhald Breiðabólsstaðakirkju á Goðaland. Af þessum tilvitnunum í manntalsbækurnar er augljóst að þingsókn Fljótshlíðarhrepps hét Kirkjulækjarþingsókn frá 1823- til 1895. Daníel telur að þinghald á þessum stað nái jafnvel nokkrar aldir aftur í tímann. Skýrslurnar nefna ekki hvaða hús eða staður var notaður til þinghaldsins. Af augljósum ástæðum gat sýslumaður ekki skráð manntalsskýrslurnar utan dyra því allra veðra var von í þesari sveit sem annars staðar á Íslandi. Hann hlaut því að leita skjóls undir þaki og hefur án efa þurft að eiga til þess vísan samstað frá ári til árs. Ekki fer miklum sögum af búnaði til þinghalds í hellinum. Þó mundu gamlir menn í sveitinni að í hellinum var skrifborð. Á borðplötunni var rifa sem atkvæðaseðlum var stungið niður um. Undir henni var skúffa. Mjög er ólíklegt að hellirinn hafi eingöngu verið notaður sem þinghús. Hefur hann eflaust verið notaður á vetrum fyrir fjárhús, enda hætt að hafa fé inni er þinghald fór fram í lok maímánaðar. Að sögn Guðna Guðnasonar var stungið út úr hellinum árlega meðan hann var notaður sem fjárhús. Stungið var og

hreinsað alveg niður í sand þannig að núverandi moldar- og malarlag er ekki gamalt. Hin síðari ár hefur hellirinn verið notaður sem kartöflugeymsla, enda geymast kartöflur óvíða betur."
Heimildir: SB IV, 427; Manngerðir hellar, 232-234

RA-203:004 heimild um myllu
"Kornmylla var sett við lækinn um 1926 og starfrækt í nokkur ár." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB IV, 427

RA-204 Hellishólar

1710: "Er fyrst bygð fyrir stórthundrað árum eða meir, fylgdi í fyrstu austurpartinum, er síðan að eignaskiftum úrskipt." JÁM I, 158. Byggð úr landi Kirkjulækjar. 1710: "Túnum grandar mold og sandur, er á fýkur í stórviðrum og er næsta fjórða partur þeirra eyddur." JÁM I, 158 1919: Tún 6,7 ha, 6 ha sléttað, garðar 1479 m² "Jörðin er talin fremur góð, túnin liggja að mestu út frá bænum, töðufall er þar gott. Engjar voru góðar í Hellishólum, nú hefur þeim verið breytt í tún. Hagar eru að mestu sunnan Þverár, einnig á jörðin haga í óskiptu landi á heiðunum upp frá Kirkjulæk og er það sambeitarland með öðrum Kirkjulækjarjörðum." SB IV, 418

RA-204:001 *Hellishólar* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1919

RA-204:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-204:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-204:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-204:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-204:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-204:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-204:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-204:009 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-204:010 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-204:011 heimild um túngarð
Heimildir: Túnakort 1919

RA-204:012 tóft sel
"Selstaða var fyrrum frá Hellishólum í Kirkjulækjarhögum við Kvoslækjará, skammt suðvestur af Réttargili. Glöggt sést þar enn til bygginga." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Við Réttargil eru Selhólar og Hellirshólasel (tættur)." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: SB IV, 418; Ö-Kirkjulækjartorfa, 1

RA-204:013 *Réttargil* örnefni rétt
"Selstaða var fyrrum frá Hellishólum í Kirkjulækjarhögum við Kvoslækjará, skammt suðvestur af Réttargili. Glöggt sést þar enn til bygginga." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB IV, 418

RA-204:014 heimild um fjárhús
“Vestur og suðvestur af þessum húsum [rjómabúi og þinghúsi] er landið hærra og var kallað Höfðingjabali, á honum hafa lengi staðið fjárhús frá Hellishólum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellishólar, 1

RA-204:015 *Hulduhóll* álagablettur huldufólksbústaður
“Vestur af bænum í Bollakoti, vestan við Grjótá er smá hóll, sem heitir Hulduhóll, var talið að hann væri bústaður huldufólks, ekki mátti slá hólinn og var því trúað að óhöpp hlytust af.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellishólar, 1

RA-204:016 *Lambhúslaut* örnefni lambhús
“Lambhúslaut liggur frá norðri til suðurs vestan við bæinn í Hellishólum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellishólar, 1

RA-204:017 heimild um rétt
“Réttamói kallast landspilda austur af gömlu Fljótshlíðarréttunum, þar var fjársafnið haft í vörslu áður og meðan réttað var á haustin.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellishólar, 1

RA-204:018 *Sandgata* örnefni leið
“Norðan við Réttamóann [sjá 017] kallast Sandgötur, þar var mikil mótekja fyrrum, þegar mór var aðal eldsneytið á heimilum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellishólar, 1

RA-204:019 heimild um mógrafir
“Norðan við Réttamóann [sjá 017] kallast Sandgötur, þar var mikil mótekja fyrrum, þegar mór var aðal eldsneytið á heimilum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellishólar, 1

RA-204:020 heimild um mógrafir
“Grafir hétu gamlar mógrafir norðan og norðaustan við gömlu réttirnar. Smá gil er norðvestur af þessum gömlu réttum, það nefnist Grafnir.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellishólar, 1

RA-204:021 heimild um rétt
“Grafir hétu gamlar mógrafir norðan og norðvestan við gömlu réttirnar. Smá gil er norðvestur af þessum gömlu réttum, það nefnist Grafnir.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellishólar, 1

RA-205 Lambalækur
15 hdr. 1710. “Lambalækur er allgóð bújörð en ekki landmikil.” SB IV, 430 1710. “Á slægjur ber grjót, líka brýtur nokkuð af túni og engjum.” JÁM I. 1919: Tún 6,5 ha, 5 ha sléttað, garðar 2111 m² “Tún eru að nokkru á mýrlendi, sem þurrkað hefur verið, grasgefið og
gott land.” SB IV, 430

RA-205:001 *Lambalækur* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1919

RA-205:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-205:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-205:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-205:005 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1919

RA-205:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-205:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-205:008 heimild
"Rafstöð var sett á Lambalæk 1937 og notuð um mörg ár og nægði til allra heimilisnota. Aflögð 1946." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB IV, 430

RA-205:009 *Akratunga* örnefni akur
"Á Lambalækjartúni austast heitir Akratunga, vestur af henni Lambatún, þar í norðvestur Lambhústún og niður af því Bólnef ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kirkjulækjartorfa, 3

RA-205:010 *Lambhústún* örnefni lambhús
"Á Lambalækjartúni austast heitir Akratunga, vestur af henni Lambatún, þar í norðvestur Lambhústún og niður af því Bólnef ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kirkjulækjartorfa, 3

RA-205:011 *Bólnef* örnefni
"Á Lambalækjartúni austast heitir Akratunga, vestur af henni Lambatún, þar í norðvestur Lambhústún og niður af því Bólnef og í því Hellirsskúti." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kirkjulækjartorfa, 3

RA-205:012 heimild um legstað
FF: "kringlóttur Hóll upp með kvokslækiar Á, fyrer ofann Lambalæk, ummáls /: á að giska: / yfer 120. Fadma og vel 30. fadmar á Hæd; Ofan til j sama er gjörd Lág: Lyklega einhvern tíma til Efftergrendslunar; þó nú sie Grase vaxenn." "Við Kvoslækjará norð-vestur af bænum á Lambalæk eru hólar, sem kallast Lambalækjarhólar eða aðeins Hólar og er talið að þar sé haugur Lamba Sigfússonar, en talið var að hann hefði búið á Lambalæk." Segir í örnefnalýsingu.

Í Teigs- eða Eyvindarmúlasókn.P 1886: "Skammt fyrir ofan Lambalæk er hóll, sem kallaðr er Lambahaugr, og eru fornar sagnir, að Lambi, sá er fyrst byggði Lambalæk, sé þar heygðr; en ekki vita menn, hvort Lambi, son Sighvats rauða, sem Landnáma nefnir, hafi bygt bæ þennan, eða annar af þeirri ætt, með sama nafni, þó hið fyrra sé líkara. Hóll þessi er holr að inna, og ekki ólíkr fyrri, að sé forn hellir, því snemma á þessari öld fundu drengir nokkrir lítið op ofan í topp hólsins, og rendu þar niðr í nokkurra faðma færi, þar til þeir fundu botninn. Hafi hóll þessi verið hellir, og þá tekinn til greptrunarstaðar, þá hefir hann verið byrgðr vandlega, en annars hefir hóll þessi að líkindum verið forn fjárhellir, og síðan hrunið fyrir dyrnar, og hann svo verið lagðr niðr; en þeir, sem nú hafa ráð á hól þessum, hafa ekki viljað leyta gröpt hólsins, af ótta fyrir þar af leiðandi óhöpum." OG 1966: "Lambahaugur er norðvestur frá bænum við Kvislækjará, er það strýtulagaður hóll, og fylgir sú trú, að ekki megi í hann grafa; þar á að vera heygður Lambi sá, er bærinn er við kenndur."
Heimildir: FF I, 124; PS: "Um forn örnefni": StSÍ II, 534; OG: Árbók Ferðafélagsins, 106; Ö-Kirkjulækur og Lambalækur, 4

RA-205:013 *Borgarholt* örnefni
"Valllendishæð er austan við Mýrarholtið, kallast Borgarholt." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kirkjulækur og Lambalækur, 4

RA-205:014 heimild um fjárhús
Norðvestur af Lambalækjarbæ eru fjárhús í túninu og er gil norðanvið túnið kallað Fjárhúsgil, segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kirkjulækur og Lambalækur, 4

RA-205:015 *Selbunga* örnefni sel
Skammt neðan við Drápufoss í Kvoslækjará eru bugar með ánni að austan sem heita Selbugar að sögn Oddgeirs í Tungu.
Heimildir:

RA-206 Kvoslækur

Jarðadýrleiki óviss 1710, því jörðin tíundaðist aðeins fátækum fyrir 20 hdr. 20 hndr 1839. Breiðabólstaðakirkjueign. Jörðin á upprekstrarland á Grænafjall en ekki að Miðmörk. Jörðin hét áður Kókslækur. 1839: "... þýfð tún, ei ógrasgefin, útslægjur litlar, um hagrými ágreiningur, árangurslítil." SSR, 94. 1919: Tún 7,5 ha, 4,5 ha sléttað, garðar 1068 m² "Tún er í halla móti suðri og töðufall gott. ... Engjar voru í brekkuhalla vestur frá bænum, þær hafa nú verið þurrkaðar og ræktaðar." SB IV, 433.

RA-206:001 *Kvoslækur* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1919

RA-206:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-206:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-206:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-206:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-206:006 heimild um túngarð
Heimildir: Túnakort 1919

RA-206:007 heimild
Rafstöð var byggð árið 1944 við Kvoslækjará.
Heimildir: SB IV, 433

RA-206:008 *Ból* örnefni kvíar
"Ofan við bæinn á Kvoslæk er þurrlendur mói, kallaður Ból." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kollabæjarhverfi, 6

RA-207 Kollabær (stóri)

60 hdr. 1710 með hjáleigunum Litla Kollabæ (10 hdr), Stöðlakoti (5 hdr) og Tumastöðum (5 hdr). 1270: Getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88 1470: Selur Sumarliði Eiríksson Þorleifi Björnssyni Kollabæ. DI V, 572. 1475: Ganga stefnumál um eignarhald á jörðinni. DI V, 802-806. 1496: Jörðin er nefnd í máldaga kirkjunnar á Breiðabólstað. DI VII, 316. 1496: Selja Gunnar Gunnarsson og Guðrún Teitsdóttir séra Jóni Gíslasyni 42 hndr. í Kollabæ. DI VII, 316. 1803 hafði Ormskot byggst á hálfum Litla Kollabæ. Jörðin á upprekstrarland á Miðmörk og í Frænafjalli og á fjórðung af reka fyrir landi Bakka og Stakkaholti í Eystri Landeyjum á móti Múla, Breiðabólstað og Stórahofi. JÁM I, 160-161 Nú er tvíbýli á K fram til 1900 og síðan aftur frá 1936. Allt beitiland Kollabæjarjarða og Kvoslækjar var óskipt.

1710: Á túnparti Þorbjargar fýkur sandur og mold, líka rennur á það leir og möl í leysíngum. Af landinu strax við engjarnar brýtur árlega Þverá og liggur það við meiri spjöllum." JÁM I, 160-161. 1839: "... með sléttum góðum túnum, engjum litlum, snögglendum og kostaslæmum, högum, eftir sem talið er í þessari landþrengslasveit, fremur miklum." SSR, 95 1919: Tún 8,6 ha, garðar 1840 m² "Gömlu túnin eru nokkuð brött, en engjar flatlendar, þær hafa nú verið þurrkaðar og ræktaðar, einnig hefur stórt tún verið ræktað í högum, upp frá bænum." SB IV, 438.

RA-207:001 *Kollabær (stóri)* bæjarhóll bústaður
"Fyrir aldamótin 1900 stóð austurbærinn í Kollabæ fyrir austan traðirnar, þar sem fjós og hlaða frá Sveini standa nú, en hann byggði sitt íbúðarhús áfast og austan við vesturbæinn árið 1936." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB IV, 437; Túnakort 1919

RA-207:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-207:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-207:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-207:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-207:006 *Kollabær (stóri)* bæjarstæði bústaður
"Fyrir aldamótin 1900 stóð austurbærinn í Kollabæ fyrir austan traðirnar, þar sem fjós og hlaða frá Sveini standa nú, en hann byggði sitt íbúðarhús áfast og austan við vesturbæinn árið 1936." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB IV, 437

RA-207:007 gripir
1867: "Forn Gjarðahringja úr kopar, stór, 3 þumlúngar þvert yfir, með snúníng allt í kríng að framan og á hliðunum, og liljulöguði þorni, og tveim ferstrendum typpum uppúr að ofanverðu. Hún er of ferhyrnd til þess að geta kallazt hófhringja, þó hefir hún helzt það lag, og er hún að því lík hinni fornu járnhringju úr Hafurbjarnastaða-fundinum ... Hún fannst á víðavángi fyrir innan Kollabæ í Fljótshlíð."
Heimildir: Skýrsla FÍ II, 14-15

RA-207:008 *Katrínarsel* heimild um sel
"Selvegur er örðugur og lángt í gag, líka blæs haglendið upp." "Þá var selstaða fyrrum við svokallað Katrínarsel, innarlega í högunum." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Sunnarlega í hálsinum austan til eru gamlar tætttur, Katrínarsel, en fyrir sunnan það er mýrarslakki, sem kallaður er Litlu-Hlaup." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: JÁM I, 161; SB IV, 437; Ö-Kollabæjarhverfi, 2

RA-207:009 heimild um leið
"Selvegur er örðugur og lángt í gag, líka blæs haglendið upp."
Heimildir: JÁM I, 161

RA-207:010 heimild um fjárhús
Sauðahús voru við Þríhyrning, langur vegur þangað, segir í Sunnlenskum byggðum. Fjárhús voru suð-vestan í Fjallgarði annað að suð-austan. Gamlar grjótvörður voru upp af þessum húsum að sögn Oddgeirs í Tungu.
Heimildir: SB IV, 437

RA-207:011 heimild um leið
Sauðhús voru við Þríhyrning, langur vegur þangað, segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB IV, 437

RA-207:012 heimild um mógrafir
Allir bæin í Kollabæjartorfunni áttu mótak í Dalagili segir í Sunnlenskum byggðum. Að sögn Oddgeirs í Tungu er Dalagil í landi Kollabæjar, Tuastaða og Tungu.
Heimildir: SB IV, 437

RA-207:013 heimild um mógrafir
Tunga á mótak í Illalæk í Kollabæjarhverfislandi en ekki notað í yfir 60 ár.
Heimildir: SB IV, 440

RA-207:014 heimild um fjárhús
"... en suðaustur af Fjallgarðinum er hóll, nokkuð aðskilin af smámýrarsundi. Á honum eru tættur gamlar, og einnig fjárhús frá Kollabæ. Þessi hóll heitir Tóttarhóll." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: Ö-Kollabæjarhverfi, 1

RA-207:015 *Selgil* örnefni sel
"Austan við Þríhyrningshaldi inn við Þríhyrning eru valllendisflatir, sem heita Kverk. Upp af Kverk, sunnan í Þríhyrningi, er Ingiríðargil, kallað af sumum Selgil." Segir í örnefnalýsingu. "Kverkin nefnist slakkinn suðvestan [rétt suð-austan] á móti. Þar hafa sumir látið sér detta í hug að bærinn "Undir Þríhyrningi" hafi staðið, en mjög er það ólíkara. Er sennilegt, að þar hafi verið haft í seli frá Kollabæ ..."
Þar voru síðar hafðir sauðir, sennilega sama og 010.

Heimildir: Ö-Kollabæjarhverfi, 2; HS: "Örnefni í Þríhyrningi" Árbók 1933-1936, 23

RA-207:016 *Bárðarborgir* tóftir
"Austan við Þríhyrningsháldi innan við Þríhyrning eru valllendisflatir, sem heita Kverk. Upp af Kverk, sunnan í Þríhyrningi, er Ingiríðargil, kallað af sumum Selgil. Syðst í Kverkinni, austan við gilið, eru gmlar tættur, kallaðar Bárðarborgir." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kollabæjarhverfi, 2

RA-207:017 heimild um áveitu
"Þá kemur allhá valllendistorfa með ánni, Steinbogatorfa. Austan undir henni var Kvosalækjará tekin til áveitu á árunum 1875-76." Segir í örnefnalýsingu. "Forgöngu í því verki hafði Bárður Sigurðsson bóndi í Kollabæ og unnu allir hverfisbændur að því með honum" Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kollabæjarhverfi, 2

RA-207:018 *Hillugötur* heimild um leið
"Hillugötur nefnast götur, sem liggja fram með ánni, þar sem hún beygir lengst til vesturs, sunnan við Steinbogatorfu [sjá 017]." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kollabæjarhverfi, 2

RA-207:019 *Torfholt* örnefni rista
"Austan við ána, fram af Hillugötum [sjá 014], er allstórt holt, kallað Torfholt. Vestur af því er mýri, Torfholtsmýri, og nær hún norður að Dalagili, og vestur að Ás, og suður að Kvoslækjarkeldu, sem er upptök Kvoslækjargils." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kollabæjarhverfi, 2

RA-207:020 *Þvergarður* garðlag
"Austur af Torfholtsmýri [sjá 019] er foss í ánni. Sunnan við hann eru klettar í ánni, Fremri-Steinbogi. Ásmýrar eru kallaðar mýrarnar austan og vestan í ásnum. Þvert yfir ásinn liggur garðbrot, afar mikið og fornt, sem heitir Þvergarður." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kollabæjarhverfi, 3

RA-207:021 *Bárðarskúti* hellir
"Dalagil rennur nærri í vestur fyrir norðan Ásinn, en beygir mjög til suðvesturs, þegar honum sleppir; er þar kallað Áshorn innan við Leynir. Þar í horninu niður við lækinn er smá-hellirsskúti, sem kallast Bárðarskúti, kenndur við Bárð í Kollabæ, sem áður er nefndur; hann gróf þar dálítinn helli, sem nú er hálfhruninn, því bergið reyndist ekki traust." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kollabæjarhverfi, 3

RA-207:022 *Torfastaðagróf* örnefni rista
"Landamerkjum að vestan ræður Torfastaðagróf í Torfastaðaengjum, og inn að Klittum; þá ráða Klittur, sem er áframhald af grófinni; þá Torflækur, alla leið að Blöndupytt." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kollabæjarhverfi, 3

RA-207:023 renna landamerki
"Norðaustur af Skyggni er allstór mýri, sem nær norður að Torflæk [sjá 022] og austur af Langholti, og heitir Langholtsmýri. Sunnan til í þessari mýri, vestan frá Klittum og austur á Fjallgarðsmýri, liggur kelda mikil, kölluð Illakelda (er að líkindum gamall landamerkjaskurður)." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kollabæjarhverfi, 4

RA-207:024 *Gatnatunga* örnefni leið
"Tungan innan við giliið [Grákollugil] heitir Mýrartunga, Mýrartungugil er fyrir innan hana, þá kemur Mýrartunga, svo Oddatungugil, og innan við það Oddatunga eða Gatnatunga." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kollabæjarhverfi, 5

RA-207:025 *Siggaskúti* heimild
"Tungan innan við giliið [Grákollugil] heitir Mýrartunga, Mýrartungugil er fyrir innan hana, þá kemur Mýrartunga, svo Oddatungugil, og innan við það Oddatunga eða Gatnatunga. Innan við þetta Kofatunga og svo Kofatungugil. Innri-Kofatunga er á milli þessara gilja; í fremra gilinu er skúti, sem kallast Siggaskúti." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kollabæjarhverfi, 5

RA-207:026 *Máríuhellrar* hellir fjárskýli
"Innan við Kofatungu [sjá 025] eru Hólatungur. Þá koma Máríutungugil, Fremra- og Innra-, í þeim eru þrír smáskútar, sem Máríuhellrar heita, og draga gilin nöfn af þeim. Áður voru hafðir þarna sauðir frá Kollabæ, og gengu þeir að mestu úti í Tungunum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kollabæjarhverfi, 5; HS: "Örnefni í Þríhyrningi" Árbók 1933-1936, 23

RA-207:027 heimild um fjárhús
Fjárhústóft er á Seylugilshöfða (ath ekki viss), að sögn Oddgeirs í Tungu.
Heimildir:

RA-207:028 heimild
Á mel austan vð Stórulaut er gamalt gjótbyrgi að sögn Oddgeirs í Tungu.
Heimildir:

RA-207:029 *Stekkjabakki* örnefni stekkur
"Neðan við þessa hóla [sjá 028] er Kollabæjarkelda. Hún er sennilega gamall farvegur eftir Torfastaðagróf og liggur allt að Þverá. Vestan og neðan við kelduna er valllendisbakki, Stekkjabakki." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kollabæjarhverfi, 7

RA-207:030 *Álfabrekka* örnefni huldufólksbústaður
"Upp af Stebbadýi [sjá 029] er brött brekka sunnan í túnunum, Álfabrekka." Segir í örnefnalýsingu. "Í vestur frá bænum er mjög brött brekka, Álfabrekka. Það var trú manna, að þar væri bústaður álfa." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kollabæjarhverfi, 7; Ö-Kollabær og Tunga, 7

RA-207:031 *Svarðhaus* örnefni mógrafir
"Nokkuð innan við Innri-Torfalækjarhól [við Torflæk sjá 022], vestan undir Brúnunum, er smávalllendishóll, áfastur við þær, en lægri, sem Svarðhaus kallast ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kollabær og Tunga, 5

RA-207:032 tóftir
"Upp frá bænum í Kollabæ, ofanvið túnið, kallast Útseta. Vestan við bæinn er slakki, sem kallast Dalur. Annar slakki er vestar og heitir Vesturdalur. Norðvestan við hann er nokkuð bratt tún, sem nær að Tumastaðamarki, nefnist Megra. Ofarlega þar í túninu eru fornar bæjarrústir." Segir í örnefnalýsingu. Að sögn Oddgeirs í Tungu er getið um Kollabæjarkot í prestsþjónustubók Breiðabólstaðar frá árinu 1792.
Heimildir: Ö-Kollabær og Tunga, 8

RA-207:033 varða landamerki
Landmælingavarða eftir Björn Gunnlaugsson stendur á vestasta horni Þríhyrnings.
Heimildir: HS: "Örnefni í Þríhyrningi" Árbók 1933-1936, 24

RA-207:034 heimild um fjárhús
Sauðahús voru við Þríhyrning, langur vegur þangað, segir í Sunnlenskum byggðum. Fjárhús voru suð-vestan [011] í Fjallgarði annað að suð-austan. Gamlar grjótvörður voru upp af þessum húsum að sögn Oddgeirs í Tungu.
Heimildir: SB IV, 437

RA-207:035 varða
Fjárhús voru suð-vestan [011] í Fjallgarði annað að suð-austan. Gamlar grjótvörður voru upp af þessum húsum að sögn Oddgeirs í Tungu.
Heimildir:

RA-207:036 hellir fjárskýli
Neðan við Hillugötuna [018] neðan við kvosækjará voru hellisskútar, sem hlaðið var fyrir og notaðir fyrir fjárhús frá Kvoslæk að sögn Oddgeirs í Tungu.
Heimildir:

RA-207:037 heimild um fjárhús
Önnur fjárhús voru í Drápu og Drápuhól að sögn Oddgeirs í Tungu.

Heimildir:

RA-207:038 hellir
Hellir var í Drápugili austan og framarlega, en gróið er fyrir hann að sögn Oddgeirs í Tungu.
Heimildir:

RA-207:039 garðlag
Vestan við Kvoslækjará mótrið Hellishólasel [?] gengur smá tangi út í ána sem kallast Hald. Garður hefru verið hlaðinn þvert yfir tangann, að sögn Oddgeirs í Tungu.
Heimildir:

RA-207:040 garðlag
Frá þvergarði [020] liggja ævafornir garðar annar fram með Ásnum að Kollalbæjartúni, hinn liggur inn Ásin og stefnir á vörðu, vestast á Fjallgarðinum hann nær inn á miðja Fjallsgarðsmýri tekur þá stefnu á bjarg á Sléttafelli. Hann endar við Kletta, að sögn Oddgeirs í Tungu.
Heimildir:

RA-207:041 garðlag
Frá þvergarði [020] liggja ævafornir garðar annar fram með Ásnum að Kollalbæjartúni, hinn liggur inn Ásin og stefnir á vörðu, vestast á Fjallgarðinum hann nær inn á miðja Fjallsgarðsmýri tekur þá stefnu á bjarg á Sléttafelli. Hann endar við Kletta, að sögn Oddgeirs í Tungu.
Heimildir:

RA-207:042 varða
Frá þvergarði [020] liggja ævafornir garðar annar fram með Ásnum að Kollalbæjartúni, hinn liggur inn Ásin og stefnir á vörðu, vestast á Fjallgarðinum hann nær inn á miðja Fjallsgarðsmýri tekur þá stefnu á bjarg á Sléttafelli. Hann endar við Kletta, að sögn Oddgeirs í Tungu.
Heimildir:

RA-207:043 heimild um fjárhús
Skammmt austan við Bárðarskúta [021] nroaðnvegin í gilinu er fjárhústóft frá Tumastöðum, að sögn Oddgeirs í Tungu.
Heimildir:

RA-207:044 heimild um fjárhús
Skammmt austan við Bárðarskúta [021] nroaðnvegin í gilinu er fjárhústóft frá Tumastöðum, önnur á Bölunum ofan við ??? (get ekki lesið) að sögn Oddgeirs í Tungu.
Heimildir:

RA-208 Litli Kollabær

10 hdr 1710, hjáleiga Kollabæjar. Hann var við heimatúnið og búin að vera í byggð lengi árið 1710. JÁM I, 161 Sameinað Ormskoti árið 1961. 1919: Tún 3,6 ha, garðar 1110 m² "Tún voru að meirihluta brött og varla véltæk af þeim sökum, en hey þornaði þar fljótt." SB IV, 435

RA-208:001 *Litli Kollabær* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1919

RA-208:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-208:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-208:004 heimild
Rafstöð var við Kvoslækjarár.
Heimildir: SB IV, 435

RA-208:005 heimild
"Vestur af honum [Moldhól sem er vestur af Ormskoti], upp við veginn, er fen eitt djúpt, sem heitir Stebbadý.

Suðvestur og niður af því eru valllendismóar, kallað Móar. En skammt fyrir vestan Stebbadý, við veginn, eru valllendishólar, og eru í þeim greinileg merki um forn mannvirki." Segir í örnefnalýsingu. Í engjum Litla Kollabæjar að sögn Oddgeirs í Tungu.
Heimildir: Ö-Kollabæjarhverfi, 7

RA-209 Ormskot

1803 hafði Ormskot byggst á hálfum Litla Kollabæ, hjáleiga Kollabæjar. Nú er Litli-Kollabær sameinaður Ormskoti. 1839: "Heyskapur lítill af túni og engjum. Haga á jörðin í Kollabæjarlandi." SSR, 94 1919: Tún 2,8 ha, garðar 924 m² "Túnið er út frá bænum, grasgefið og að mestu lárétt. Engjar voru norðaustur frá bænum, þær hafa nú verið þurrkaðar og ræktaðar, einnig hefur núverandi ábúandi ræktað allstórt tún þar sem áður voru hagar." SB IV, 434

RA-209:001 *Ormskot* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1919

RA-209:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-209:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-209:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-209:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-209:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-209:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-210 Stöðlakot

5 hdr. 1710, hjáleiga Kollabæjar, byggðist löngu fyrir 1710. 1839: "Eins heyskaparlítið að túni og engjum. Hagar í Kollabæjarlandi." SSR, 95 1919: Tún 3,2 ha, garðar 1046 m² "Túnið er út frá bænum í halla móti suðri, slétt og gott, einnig er nokkur túnræktun í engjum. Hagar eru norðaustur frá bænum, allir grónir og grasgefnir nema suðurhliðar Þríhyrnings." SB IV, 436

RA-210:001 *Stöðlakot* bæjarhóll bústaður
"Áður stóð bærinn neðar og vestar og standa tóftir hans enn óhreyfðar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: SB IV, 436; Túnakort 1919

RA-210:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-210:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-210:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-210:005 *Rokhóll* heimild
"Á bakkanum neðan við veginn er lítil hólbunga þar hafa fyrrum verið einhverjar byggingar, og heitir hún Rokhóll." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kollabær og Tunga, 8

RA-210:006 *Ingimundarstekkatún* örnefni stekkur

“Ingimundarstekkatún er ofan vegar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kollabær og Tunga, 8

RA-210:007 álagablettur
Austan við bæinn í Stöðlakoti vare smá garðbrot sem ekki mátti heyfa við, að sögn Oddgeirs í Tungu.
Heimildir:

RA-211 Tumastaðir

5 hdr. 1710, hjáleiga Kollabæjar, byggðist löngu fyrir 1710. Skógrækt ríkisins á jörðina. 1710: “Á engjarnar ber leir og grjót í leysíngum á vetur.” JÁM I, 162 1839: “Heyskapur af túni og engjum í samanburði við áður talin kot í betra lagi. Hagar sameiginlegir með Kollabæ.” SSR, 95 1919: Tún 3,4 ha, garðar 1468 m² “Tún voru lítil og svo brött að vélum varð ekki við komið á mestum hluta þeirra. Engjar vour góðar og gras bást þar varla. Þær hafa nú verið þurrkaðar og meirihluti þeirra tekinn til skógræktar, svo og túnið.” SB IV, 439

RA-211:001 *Tumastaðir* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1919

RA-211:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-211:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-211:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-211:005 *Myllubugur* heimild um myllu
“Kornmylla hefur verið við Torfastaðagrónf en aflögð fyrir elstu manna minni.” Segir í Sunnlenskum byggðum. “Suðvestur af Tumastöðum, niður í Grófinni, er hóll. Norðaustur af honum eru litlar tættur við lækinn, af gömlum myllukofa, efst á Myllubug.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: SB IV, 439; Ö-Kollabæjarhverfi, 8

RA-211:006 heimild
“Rafstöð var sett við Grófina, vestur frá bænum og var hún starfrækt í nokkur ár.” Segir í Sunnlenskum byggðum. .
Heimildir: SB IV, 439

RA-211:007 *Stöðullaut* örnefni kvíar
“Stöðullaut er þar skammt innar [en Svíri], þar voru gróðursett fyrstu barrtrén á Tumastöðum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kollabær og Tunga, 9

RA-211:008 álagablettur
Í Kinninni austur frá bænum er smá lautarbolli hann mátti ekki slá, var álagablettur.
Heimildir:

RA-211:009 heimild
Á fremri Torflækjarhól eru mannvirki alls um 2 m á breidd, snúa frá S-A til N-V, þessi ferhyrnd, önnur (get ekki lesið) grunnir skurðir eru um desin, þau lengri eru oftast með þverskurðum að sögn Oddgeirs í Tungu.
Heimildir:

RA-212 Túnga

15 hdr. 1710. 1519. Tunga nefnd í umboðsbréfi. DI VIII, 681. 1839: “... tún slétt og góð. Engjar litlar og ryttulegar. Hagar þröngvir.” SSR, 95 1919: Tún 7,8 ha, garðar 2480 m²

RA-212:001 *Túnga* bæjarhóll bústaður
“Áður stóð bærinn fremst í túninu, niður við gilið en árið 1912 hrundu öll bæjarhúsin í jarðskjálfta, sem varð 6. maí það ár, og flutti þáverandi ábúandi, Guðjón Jónsson, þá öll hús upp fyrir brekkuna.” Segir í Sunnlenskum

byggðum.
Heimildir: SB IV, 440; Túnakort 1919

RA-212:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-212:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-212:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-212:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-212:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-212:007 heimild
Rafstöð var við lækinn norðan við bæinn gerð 1929-30, segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB IV, 440

RA-212:008 *Einarshús* heimild um fjárhús
"Suðaustur undir Skyggni [allhá hæð] eru fjárhús frá Tungu, byggð í gömlum tóttum, sem heita Einarshús." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kollabæjarhverfi, 4

RA-212:009 *Illagerði* gerði
"Suður á túninu í Tungu eru gerði, sundurslitin af fornum garðbrotum. Norðast er Illagerði, næst Stóragerði, og syðst Litlagerði." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kollabæjarhverfi, 8

RA-212:010 *Stóragerði* gerði
"Suður á túninu í Tungu eru gerði, sundurslitin af fornum garðbrotum. Norðast er Illagerði, næst Stóragerði, og syðst Litlagerði." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kollabæjarhverfi, 8

RA-212:011 *Litlagerði* gerði
"Suður á túninu í Tungu eru gerði, sundurslitin af fornum garðbrotum. Norðast er Illagerði, næst Stóragerði, og syðst Litlagerði." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kollabæjarhverfi, 8

RA-212:012 *Stöðullaut* örnefni kvíar
"Vestur af gerðunum eru tvær lautir, Mosalaut ausar og Stöðullaut vestar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kollabæjarhverfi, 8

RA-212:013 heimild um traðir
"Vestan við Túnbarðið liggja gamlar Traðir upp yfir hátúnið og vestan við þær Eldiviðarkinn." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kollabæjarhverfi, 8

RA-212:014 heimild um lambhús
"Ofan við gamla bæinn, austur við lækinn, heitir Fagrakinn, og upp af henni Lambhústún, suðaustur í því gömul garðbrot, Lambhúsbrekkur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kollabæjarhverfi, 8

RA-212:015 heimild um kvíar
"Slétta túnið suðvestur af Tungu var fram að 1912 stöðull frá Tungu og kallað Ból." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kollabæjarhverfi, 8

RA-212:016 heimild um mógrafir
"Framan við lækinn, austur af bænum, var tekinn mór." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kollabær og Tunga, 10

RA-212:017 *Bólið* örnefni kvíar
"Þá tekur við Bólið [eftir Stöðullaut 012] sem er slétt tún og nær heim að bænum í Tungu ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kollabær og Tunga, 11

RA-212:018 heimild um fjárhús
"Austur af Dagteig er Útsetuhóll, þar stóðu lengi fjárhús frá Tungu." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kollabær og Tunga, 11

RA-212:019 *Tungubaðstofa* hellir
"Í Tungu var smáhellir vestan í svokölluðum Klittnabala og var kallaður Tungubaðstofan þessi hellir hrundi að hluta um 1920. Um þennan helli er sú sögn að göng áttu að vera úr botni hans og alla leið undir baðstofugólfið í Tungu (gamla bænum, sem stóð áður fram við gilið, var fluttur 1912 þangað sem hann er nú.)"
Heimildir: Manngerðir hellar, 235

RA-212:020 tóft stekkur
"Innan við Hellirsholt er laut, sem heitir Helllirslaut. Innan við hana er hæð, sem er nokkuð hærri en Hellirsholtið, hún heitir Stekkatúnshóll; framan í honum eru gamlar tættur." Segir í örnefnalýsingu. í landi Tungu að sögn Oddgeirs í Tungu.
Heimildir: Ö-Kollabæjarhverfi, 6

RA-212:021 heimild
Skammt austur frá Einarshúsum 008 er slétt flöt, austan við hana eru samskonar mannvirki og er Fremri Torfalækjarhól RA-211:009. Gæti verið des undir torfslakka.
Heimildir:

RA-212:022 garðlag
Ævaforn garður var norvestur yfir Bólið til norðvesturs að sögn Oddgeirs í Tungu.
Heimildir:

RA-212:023 garðlag
Marsa er msá bergstandur í Dalagili frá henni liggur garður norðan við Mönsuskál og Stórhól og endar við Litlalæk að sögn Oddgeirs í Tungu.
Heimildir:

RA-212:024 heimild um mógrafir
Mór var tekinn vestur af bænum að sögn Oddgeirs í Tungu.
Heimildir:

RA-212:025 heimild um fjárhús
Efst á Skyggni var fjárhús frá Tumastöðum, þá voru hagar í Kollabæjarhverfi óskiptir að sögn Oddgeirs í Tungu.
Heimildir:

RA-212:026 hellir
Annars hellir en 019 er vestan í Hellisholti, í honum var haft fé um eitt skeið.
Heimildir:

RA-213 Vatnsdalur

20 hdr., með afbýlinu Vatnsdalshjáleigu 1710. 1332: Jörðin er nefnd í máldaga kirkjunnar á Breiðabólstað. DI II, 687-689. 1710: Voru þar fjórar eyðihjáleigur Engidalur, Krummatóftir, Ólafshjáleiga og Vatnarveita sem byggðist úr landi Vatnsdalshjálegu. Bænhús var á jörðinni. Jörðin á skógarítak í Næfurholtslandi sem notað var til kolagjörðar en eyddist bæði af notkun og sandblæstri. JÁM I, 163-164

1710: "Túnið liggur undir nokkrum spjöllum af læk, sem rennur yfir það í vatnavöxtum og leysíngum og ber á það leir og mold, líka brýtur af því. Á engjar hrynur grjót úr fjalli og forárgast mjög." JÁM I, 164
1839: "... túnin slétt og falleg, engjar víða greiðfærar og grasgefnar og heyfallið í betra lagi. hagaganga sæmileg,

helzt framan af vetri. engjunum granda sums sstaðar skriður." SSR, 95 1919: Tún 17,7 ha, garðar 1886 m² "Tún eru stór og liggja vel við sól. Vestrarbeit er allgóð og sumarhagar í betra lagi." SB IV, 441

RA-213:001 *Vatnsdalur* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1919

RA-213:002 heimild um bænhús
"Þar er bænhús (hálfkirkja) á heimajörðunni standandi, og hefur fyrir 14 árum eða þar um embættað verið af prestinum að Breiðabólstað, þegar heimafólk hefur verið til sakramentis. Síðan hefur embættisgjörð þar verið aflögð og tíundum og ljóstollum svarað til sóknarkirkjunnar að Breiðabólstað."
Heimildir: JÁM I, 163

RA-213:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-213:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-213:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-213:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-213:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-213:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-213:009 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-213:010 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-213:011 *Engidalur* bæjarstæði býli
1710: "Einge-dalur hjet hjáleiga frá Vatnsdal út í högunum. Var bygð fyrst áður menn til muna. Eyðilagðist hjer fyrir 40 árum. Menn meina vegna aðþrengingar hagabeitar. Kann ekki aftur uppbygjast vegna grjóts og sands, sem á er fallið slægjur og annað landplátsið. Þá bygðin í þessarri hjáleigu aflagðist, voru hús seint um sumarið burttekin og niður sett nær bænum, þar nú kallast Krumma-tótter." "Engidalur, sá bær mun hafa staðið innn við Þríhyrning í svokölluðum Engidal." Segir í Sunnlenskum byggðum. Að sögn Oddgeirs í Tungu sést vel til bygginga þar.
Heimildir: JÁM I, 164; SB IV, 442

RA-213:012 *Krummatóftir* bæjarstæði býli
1710: "Þá bygðin í þessarri hjáleigu [011] aflagðist, voru hús seint um sumarið burttekin og niður sett nær bænum, þar nú kallast Krumma-tótter. Sú bygð hjelst um nokkur ár. Eyðilagðist síðan. Getur ekki aftur bygst vegna landþrengsla."
Heimildir: JÁM I, 164

RA-213:013 *Ólafshjáleiga* bæjarstæði býli
"Ólafshjáleiga hjet þriðja hjáleigan við heimatúnið. Er fyrst bygð fyrir 60 árum eða meir. Lagðist í eyði fyrir 21 ári. Landskuld var nær byggíngin hjelst xl álnir. Leigukúgildi i. Hjáleigan var eyðilögð vegna aðþrengingar, og þar fyrir kann hún ekki aftur byggjast, því alltíð gengur á landið og fer til minkunar." "þriðja býlið var Ólafshjáleiga, byggð um 1650 og mun hafa staðið austan í hólnum, efst á túninu austur frá bænum í Vatsnsdal." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: JÁM I, 164-165; SB IV, 442

RA-213:014 *Vatnsdalshellir* hellir fjárhús **Friðlýstar fornleifar**

“Manngerðir hellar eru í Vatnsdal bæði við Fiská og heima við bæinn, hann er notaður sem kartöflugeymsla o.fl., hinn sem fjárhús fram um 1930.” Segir í Sunnlenskum byggðum. “Austast í brekkunum eru margar grasi grónar torfur. Norðust þeirra og næst Fiská er Hellirstorfa, vestan við Selgil; neðst í henni er hellir stór, sem notaður hefur verið sem fjárhellir. Er hann vel manngengur, langur og víður milli veggja. Hann er nefndur Vatnsdalshellir. Nokkuð var hann farinn að fyllast af sauðfjártalið, því sú trú var á honum, að ekki mætti stinga hann út, en svo var það gert, og án allra tíðinda.” Segir í örnefnalýsingu. “Vatnsdalshellir. Hinn hellirinn er 500-1000 m innan við bæ, fast ofan við veg sem ligggur inn að Fiská.”

“Stór lækur rennur rétt neðan við hellinn en handan við hann eru víðlendar mýrar sem liggja upp að rótum Þríhyrnings.” ÁG: “Hellir manngjörður, inn-undir Fiská.” MH:”Andrés bóndi Magnússon í Vatnsdal hóf búskap sinn 1945. Hann telur að hellirinn hafi síðast verið notaður fyrir fé um 1940. Hellirinn er höggvinn í allhart móberg sem hvergi er verulega grýtt. Tiltölulega þægilegt hefur verið að meitla hann út. Hellirinn er tviskiptur. Í upphafi virðist hafa verið um tvo aðgreinda hella að ræða. Síðar hefur milliveggurinn verið brotinn niður lengra og lengra inn eftir. Gat er á veggnum framan til niðri við gólf, 70 cm hátt. Hægri hellirhvelfingin hefur verið víkkuð út, innst allt að einum metra. Á gafli sér enn móta fyrir gamla laginu. Innri hluti hægra hellishvels hefur verið hlaða. Þar er strompurinn, kringlóttur, um 1 m í þvermál efst og neðst en víðari þar á milli. Hann hefur augljóslega aukið hlöðuplássið líkt og strompurinn mikli í Þorleifsstaðahelli og fleiri góðir strompar. Móbergsþykktin í honum er 1,4-1,7 m. Hleðsla úr hraungrýti er þar ofan á 1,7 m há, og stendur ágætlega. Grópir eftir tréverk eru víða á veggjum. Hlaðnar jötur meðfram veggjunum og hlaðinn garði á gólfi ná ekki nema inn í miðjan helli en jötuómynd er þó fyrir gafli vinstra hellishvels. Í framhluta hellisins er hellulagt gólf en slíkt er nánast einstakt að sjá í hellum. Hellisgólfið er nokkuð lárétt þar sem hellulögnin er en fer síðan hækkandi inn, 50-80 cm. Skóflustunguþykkt moldarflag er í hægra helli en þynnra í honum. Tað hefur ekki verið skilið eftir í hellinum er notkun hans var hætt. Móbergsþykkt í hellismunna er 30-50 cm. Miklar hleðslur hafa verið í forskála. Einhvern tíma hefur hann verið reisulegur, en á síðasta notkunarskeiði hellisins hefur hann verið minni en fyrrum. ... Á árunum milli 1920 og 1940 var farið að hafa fé í hellinum. Þá hafa gömlu álögin verið virt að vettugi og stungið út úr honum eins og vera ber í fjárhúsi.”
Heimildir: SB IV, 441; Ö-Vatnsdalur, 2; ÁG: Friðlýsingarskrá, 66; Manngerðir hellar, 237-238

RA-213:015 *Heimahellir* hellir
“Manngerðir hellar eru í Vatnsdal bæði við Fiská og heima við bæinn, hann er notaður sem kartöflugeymsla o.fl., hinn sem fjárhús fram um 1930.” Segir í Sunnlenskum byggðum. “Heima við bæinn í Vatnsdal, í Bæjargilinu, þar sem það liggjur við heygarðinn, er allmerkilegur hellir. Um langt skeið var hlaðið fyrir hann, en nú aftur notaður til geymslu. Hann heitir Heimahellir, hann er nálægt 8x4 m. Fagurlega lagaður að innan með veggjum og hvelfingu.” Segir í örnefnalýsingu. “Oddgeir Guðjónsson í Tungu í Fljótshlíð segir frá Vatnsdalshellum á þessa leið: “Heima við bæinn í Vatnsdal er manngerður hellir, niður í hann eru margar tröppur og op eða kringlóttur strompur á þaki hans næstum innst. Byrjað hefur verið að höggva gat á loftið örlítið framan, en frá því horfið af einhverjum ástæðum. Sögn er til um að þessi hellir væri notaður sem geymsla á matvælum áður fyrr en þegar Magnús Stephensen sýslumaður bjó í vatnsdal á árunum 1845-1866 hafi kona hans Margrét Þórðardóttir haft svo mikinn ótta af hellinum að hún hafi látið hlaða fyrir op hans. Svo liðu áratugir og að lokum vissi enginn með vissu hvar þessi hellir var, en menn höfðu grun um að hann væri ofan við lækinn, sem rennur austan við bæinn í Vatnsdal því þar var smá skál niður í túnið. Þegar Guðjón Úlfarsson frá Fljótsdal bjó í Vatnsdal á árunum 1928-1948 lék honum hugur á að leita að þessum týnda helli, sem munnmæli sögðu að væri þar nálægt bænum. Guðjón fékk svo förðu minn, Guðjón Jónsson í Tungu, sér til aðstoðar við þessa leit. Þeir grófu niður í skálina, sem áður getur og komu þá niður á opið í hellisloftinu. Síðan var hellirinn grafinn upp og forskáli byggður yfir tröppurnar, síðan hefur þessi hellir verið notaður sem geymsla fyrir kartöflur, gulrófur og fleiri matvæli, þar geymist allir garðávöxtur mjög vel. Ekki hef ég séð nein búmörk eða aðrar ristur í þessum helli.” Hellirinn hefur verið notaður sem garðávaxtageymsla allt fram á síðustu ár. Vesturinn 1986-7 hrundu dyrahleðslurnar saman svo ekki er hægt að komast í hann.”
Heimildir: SB IV, 441; Ö-Vatnsdalur BK, 3; Manngerðir hellar, 235-236

RA-213:016 heimild um myllu
“Kornmylla var áður við lækinn vestur frá bænum, aflögð fyrir aldamót.” Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB IV, 441

RA-213:017 heimild
“Rafstöð var byggð 1952 vestur í túninu og var notuð um nokkur ár.” Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB IV, 441

RA-213:018 heimild um mógrafir
“Mótak var í Vatnsdal ... “ Segir í Sunnlenskum byggðum. “Neðan við túnið er mjó reim, er nefnist Krangi, en er nú orðin slétt af áveit úr Vatnsdalsvatni. Þar neðan við tekur við Kotsmýri, þá Vatnsdalslækur (Gil), og fyrir

sunnan Gilið Móþýfi, og var þar tekinn mór til eldiviðar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: SB IV, 441; Ö-Vatnsdalur JÁ, 1

RA-213:019 tóftir
“Austan við Hnauksgil, sem er á landamerkjum milli Árgilsstaða og Vatnsdals, eru tvö gil, sem heita Smágil, og torfur eru grónar milli þeirra; innan við þau er torfa með tóttarbrotum niður við Fiská, sem Vatnsdalstorfa heitir.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vatnsdalur BK, 1

RA-213:020 *Hvammaból* heimild um fjárskýli
“Austan við hana [019] eru þrjú hamragil, sem heita Hríslugil, en í þeim eru nú engar hríslur, nema vottar fyrri grávíðisleifum. Austan við þau er dalur nokkur í brekkunum, og heitir þar Hvammar; þar austast í hvömmunum er lítill hellir, Hvammból.” Segir í örnefnalýsingu. “Upp af því sem Fiská beygir, er fjárból, er nefnist Hvammból.” Segir í örnefnalýsingu. “Þar upp af bugðunni er fjárból (skúti), sem heitir Hvammból ...”
Heimildir: Ö-Vatnsdalur BK, 1; Ö-Vatnsdalur JÁ, 3; -Vatnsdalur, 2

RA-213:021 *Vatnsdalsborgir* tóftir
“Tvö Hríslugilin ná þarna langt upp í Mosana. Fram á búninni við vestasta gilið eru gamlar tættur, sem heita Vatnsdalsborgir.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vatnsdalur BK, 1-2

RA-213:022 tóftir sel
“En vestast á fjallsbrúninni milli Hnauksgils og Hríslugilja eru þrír hólar, sem heita Grjóthólar. Austur af Einbúa er stór mýrarfláki, sem heitir Selmýri. Austur á fjallsbrúninnu eru Serltættur, hefur verið sel frá Vatnsdal, þá Seltorfur og Selgilsbotnar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vatnsdalur BK, 2; Ö-Vatnsdalur JÁ, 2

RA-213:023 *Stekkatún* örnefni stekkur
“Hvammur vestan við fjallið heitir Stekkatún.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vatnsdalur BK, 3

RA-213:024 *Torflækur* örnefni rista
“Suður frá Vatnsdal er mýrarsund, sem heitir Torfalækjarmýri og Torflækur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vatnsdalur BK, 3

RA-213:025 heimild um heygarð
“Heima við bæinn í Vatnsdal, í Bæjargilinu, þar sem það liggjur við heygarðinn, er allmerkilegur hellir. Um langt skeið var hlaðið fyrir hann, en nú aftur notaður til geymslu. Hann heitir Heimahellir, hann er nálægt 8x4 m. Fagurlega lagaður að innan með veggjum og hvelfingu.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vatnsdalur BK, 3

RA-213:026 heimild um áveitu
“Neðan við túnið er mjó reim, er nefnist Krangi, en er nú orðin slétt af áveit úr Vatnsdalsvatni.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vatnsdalur JÁ, 1

RA-213:027 *Vörðuholt* örnefni landamerki
“Þar endar Kollabæjarhverfisland, en tekur við Torfastaðaland. Næst er Vörðuholt.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vatnsdalur JÁ, 4

RA-213:028 heimild um akur
FF: “af Fornmannabyggíngum er eckert i Sókninne ad finna nema ef telja skylde afgyrt akurgerde i Vatnsdalstúni i brekikunne yfir bænum 30 Fadma i hvört Horn af 4 edur óskackann Ferhyrníng.”
Heimildir: FF I, 130

RA-214 Vatnsdalskot
Hjáleiga Vatnsdals, þriðjungur heimajarðarinnar 1710, 6 hdr 80 álnir, Vetrarveita var byggð úr landi hjáleigunnar. Fór í eyði árið 1845 og var lagt til heimajarðarinnar. SB IV, 442
“Vatnsdalskot átti tún austur frá bænum og engjar þar niður af, austur með læknum og kallast þær Kotsmýri.” SB

IV, 442

RA-214:001 *Vatnsdalskot* bæjarhóll bústaður
Heimildir:

RA-214:002 *Vetrarveita* bæjarstæði býli
“Er fyrst bygð fyrir 21 ári. Bygðin hjelst í 3 ár og varð ekki lengur við haldið vegna slægnaleysis. Getur og þess vegna aldrei aftur bygst. Landskuld var annaðhvort lítil eða engin.” “Vetrarveita var byggð um 1689, og hélst í byggð þar í þrjú ár. Hvar þetta kot hefur staðið er nú ekki kunnugt, en einhverjar fornar rústir eru fram við gilið suðvestur frá bænum í Vatnsdal. Þar gætu verið leifar þessa forna býlis.” Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: JÁM I, 165: SB IV, 442

RA-214:003 tóftir
“Vetrarveita var byggð um 1689, og hélst í byggð þar í þrjú ár. Hvar þetta kot hefur staðið er nú ekki kunnugt, en einhverjar fornar rústir eru fram við gilið suðvestur frá bænum í Vatnsdal. Þar gætu verið leifar þessa forna býlis.” Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB IV, 442

RA-215 Torfastaðir eystri

20 hdr., 1710, konungseign, hagalandi jarðanna tveggja óskipt. Stofnað býli 1939 sem heitir Höfði í eyði frá 1964. Á Austur-Torfastöðum er nú tvíbýli. Í SB segir að Torfastaðir hafi áður verið ein jörð og hét þá Þorvarðsstaðir. HÞ telur nafn jarðarinnar hafa afbakast í Torfastaði. H Þ: “Rannsókn og leiðrjettingar ...” Árbók1923, 18 Skúli Guðmundsson getur þess til að hinn forni bær Hlíð sem getið er í Njálu sé sami og hinir fornu Þorvarðsstaðir vegna staðsetningar jarðarinnar. S G: “Nokkur örnefni og staðhættir í Njálu” Árbók 1928, 1 Hagar voru óskiptir á öllum Torfastöðum.

1710: “Af engjaplátsinu brýtur Þverá og liggur það undir spjöllum.” JÁM I, 166 1839: “... tún góð, grasgefin og greiðfær; engjar víðast mjög þýfðar, en loðnar, hagar lítilfjörlegir. Þverá brýtur framan af Torfastaðavelli.” SSR, 95 1919: Vestri bær Tún 6 ha, garðar 1630 m2 Eystri bær Tún 6,8 ha, garðar 1415 m² . ATI: “Tún og engjar voru áður í skákum með Austur-Torfastöðum II, en árin 1954 og 1961 var öllu slægjulandi skipt í heilar spildur. Heimatúnið er nokkuð bratt að hluta. engjar hafa verið þurrkaðar og ræktaðar að mestu. Hagar eru upp og austur frá bænum, sambeitarland allra Torfastaða, Kotmúla og Fögruhlíðar ...” ATII “Tún voru talin góð og engjar, sem áður voru nokkuð blautar, hafa nú verið þurrkaðar og ræktaðar.” SB IV, 444-445.

RA-215:001 *Torfastaðir eystri* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1919

RA-215:002 heimild um bænhús
“Kirkja var til forna á Austur-Torfastöðum ...”
TORFASTAÐIR Í FLJÓTSHLÍÐ (R) (TEIGSÞING) - BÆNHÚS17.5.1765: Bænhús á Torfastöðum tekið af; [konungsbréf]
Heimildir: SB IV, 445; PP, 58

RA-215:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-215:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-215:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-215:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-215:007 bæjarstæði bústaður
“Niður af Austurbænum var önnur Hlaðbrekka og síðan Péturstún. Í því voru gamlar bæjartættur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Torfastaðir ÞT, 2

RA-215:008 *Gerði* heimild
“Norðan við bæinn er Dagteigur frá Austurbænum, þá Útseta, lautardrag, þar sem áður hafði verið heimrekstur að bænum. Gerðið var þar austan við. Þar voru forn garðbrot.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Torfastaðir ÞT, 2

RA-215:009 *Sundflöt* örnefni sundlaug
“Innan við túnið á Austur-Torfastöðum er Hvammagil og Sundflöt neðst í því.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Torfastaðir ÞT, 4

RA-215:010 *Eystri-Borgarhóll* örnefni
“Sunnan við Langarima og Lambarimamýri er Borgarhóll, frá Austurbæ og Borgarhóll annar frá Vesturbæ, vestar, venjulega aðreindir með Eystri- og Vestri-Borgarhóll.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Torfastaðir ÞT, 4

RA-215:011 *Stekkatúnsbakki* örnefni stekkur
“Þá frá Austurbæ: Stekkatúnsbakki ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Torfastaðir ÞT, 5

RA-215:012 *Meyjarhóll* álagablettur legstaður
“Þá frá Austurbæ: Stekkatúnsbakki og Stóribugur. Þar vestan við er Meyjarhóll á Grófarbarminum. Stúlka frá Kollabæ bað um að láta jarða sig í Torfastaðalandi, þar sem lengst skini á kvöldsól. Hún er jörður í Meyjarhól. Meyjarhól mátti ekki slá; hlutust af því óhöpp.” Segir í örnefnalýsingu. “Slegið var upp í hann í tíð Jóns Bergsteinssonar. Jón fékk þá hnémein mikið og var lengi frá verki.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Torfastaðir ÞT, 5

RA-215:013 heimild um ristu
Torf var þurrkað á Meyjahól, sjá 012, segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Torfastaðir ÞT, 5

RA-215:014 *Kvíaskákar* örnefni kvíar
“Í Torfastaðavelli ... eru austast Vallarskákar. Vestan við þær eru Kvíaskákar ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Torfastaðir ÞT, 5

RA-215:015 *Kvíabólið* örnefni kvíar
“Nú verða greind örnefni í högum, inn frá Torfastöðum: Kvíabólið var ofan við túnið. Kvíholt var vestan við það.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Torfastaðir ÞT, 6

RA-215:016 *Réttarholt* örnefni rétt
“Þar norðan við er Þúfhóll [norðan við 015] ... Réttarholt er upp frá Þúfhól, vestan við Grjóthól. Stundum er það nefnt Kotmúlaholt, og nafnið dregið af því, að Kotmúli mátti hafa kýr sínar og brúkunarhross á beit í Torfastaðalandi ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Torfastaðir ÞT, 6

RA-215:017 lind vatnsból
“Hér austan við [réttina 016 og Moldgil norðan við hana] er Grænaflöt og Stórusteinar norðan við hana. Undan þeim sprettur lind, sem nú er tekin úr neyzluvatn á Torfastöðum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Torfastaðir ÞT, 6

RA-215:018 *Réttargil* örnefni rétt
“Innan við bæinn á Torfastöðum, suðaustan í móti, er Næstagil. Það liggur innan frá Grjóthól. Innan við það er Réttargil og hét því nafni niður að túngarði ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Torfastaðir ÞT, 7

RA-215:019 heimild um túngarð
“Innan við bæinn á Torfastöðum, suðaustan í móti, er Næstagil. Það liggur innan frá Grjóthól. Innan við það er Réttargil og hét því nafni niður að túngarði ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Torfastaðir ÞT, 7

RA-215:020 *Fjárhúsgil* örnefni fjárhús
“Næst hér fyrir innan [019] er Blautagil og þá Bollhólsgil, innan við Bollhól. Innna við það eru Fjárhúsgil, Sellágargil og Sellág.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Torfastaðir ÞT, 7

RA-215:021 *Skjólhólaból* örnefni
“Þar fyrir austan [019] eru Litli- og Stóri-Skjólhóll, sitt hvoru megin við Skjólhólagil. Austan í Litla[Fremri]-Skjólhól er hellisskúti, sem kallast Skjólhólaból við Grófina.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Torfastaðir ÞT, 7

RA-215:022 tóft sel
“Næst hér fyrir innan [019] er Blautagil og þá Bollhólsgil, innan við Bollhól. Innna við það eru Fjárhúsgil, Sellágargil og Sellág. ... Milli Sellágar og Sellágargils eru seltætttur uppi á barði.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Torfastaðir ÞT, 7

RA-215:023 tóft sel
“Innan við Skjólhóla er Selmói, austan við Leynimýri, austur að Grófinni. Þar inn af eru Þvergilshvammar ... Þvergil er innan við Þvergilshvamma. Inn með Þvergili að vestan er Selmýri. Þar sjást glöggar sletættur.” Segir í örnefnalýsingu. Þar hafði síðast í seli Stefán bóndi á 19. öld.
Heimildir: Ö-Torfastaðir ÞT, 7

RA-215:024 *Sauðhússeyla* örnefni fjárhús
“Þarna upp af gilunum [sjá 023] eru Hábrekur og Stóraflag þar fyrir ofan. Suðaustan við Hábrekkur er Leynimýri, og úr henni rennur Skjólhólagil niður í Gróf. Þar framan við er Sauðhússeyla.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Torfastaðir ÞT, 7

RA-215:025 *Barkarstaðir* örnefni
“Þar inn af [024] eru Þvergilshvamma, niður að Grófinni. Þar eru klettabelti við Grófina. Lítill klettarani það heitir Kattarnef. Smáfoss er innan við það. Þar innan við er klettaveggur úr móbergi og heitir Barkarstaðir.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Torfastaðir ÞT, 7

RA-215:026 *Torfrimi* örnefni rista
“Þar neðan við [025] er Hagamýri og í henni miðri Torfrimi. Á honum var þurrkað húsa- og heytorf.” Segir í örnefnalýsingu. Þar hefur sennilega verið skorið torf í grendinni.
Heimildir: Ö-Torfastaðir ÞT, 7

RA-215:027 *Stefánskofi* heimild um fjárhús
“Við þann Stefán [sjá 023] var kenndur Stefánskofi, kindakofi á Litluskák, ofarlega á túninu.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Torfastaðir ÞT, 7

RA-215:028 hellir fjárskýli
“Austan við Brattahrygg er Hellisgil. Þar austan við er Hellisholt. Vestan í því er gamall sauðahellir.” Segir í örnefnalýsingu. “Í dalnum vestur af Klittum [sjá 029] er Hellisgil, en vestur í Klittum heitir Hellisbæli. Þar er Hellir, sem notaður hefur verið fyri sauðfé.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Torfastaðir ÞT, 8; Ö-Torfastaðir BK, 2

RA-215:029 *Klittnakirkja* heimild um huldufólksbústað
“Austan við Brattahrygg er Hellisgil. Þar austan við er Hellisholt. Vestan í því er gamall sauðahellir. Þar austan við er Klittnahvammur og Klittnakirkja, grasi gróinn klettur í gilinu. Hann var með turni, sem brotnaði af í minni heimildarmanns. Þarna var álfakirkja og allt umhverfis álfabyggðir.” Segir í örnefnalýsingu. Drottningarsteinn heitir mjög stórt bjarg vestast í Klttnum, það var talið vera bústaður álfadrottningarinnar.
Heimildir: Ö-Torfastaðir ÞT, 8

RA-215:030 *Fossból* heimild um fjárskýli
“Næst við Klittnakirkju [sjá 029] er Klittnabali og þar undir Fossból, sem sauðir voru hafðir í.” Segir í örnefnalýsingu. Klottnabali er ílandi Tungu, Fossból r við Neðri-Klittnafoss að sögn Oddgeirs í Tungu.
Heimildir: Ö-Torfastaðir ÞT, 8

RA-215:031 *Brunnmýri* örnefni vatnsból
“Fyrir innan Klittur [sjá 029], ef svo nefnist þessi hluti gilsins einu nafni, er Brunnmýri og Brunnlækur, mikil uppspretta.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Torfastaðir ÞT, 9

RA-215:032 heimild um mógrafir
“Fyrir innan Klittur [sjá 029], ef svo nefnist þessi hluti gilsins einu nafni, er Brunnmýri og Brunnlækur, mikil uppspretta. Mótak var neðst í Brunnlæk, við lækinn” Segir í örnefnalýsingu.
Um mannhæð niður að mó, en 4-5 stungur af mó.
Heimildir: Ö-Torfastaðir ÞT, 9

RA-215:033 varða landamerki
“Innan við Selrima [sem er innan við Þvergils sjá 025] er Vörðuholt.” Segir í örnefnalýsingu. Vörðuholt dregur nafn af markvörðu á því á mörkum Árgilsstaða og Vatnsdals.
Heimildir: Ö-Torfastaðir ÞT, 9; Ö-Torfastaðir BK, 1

RA-215:034 *Stöðull* örnefni kvíar
“Hóllinn, sem nýbýlið Höfði stendur á, heitir Dagteigur, og lautir norðan við hann Stöðull. Efst við girðinguna er Neðraból, næsta skák við götuna heitir Gerði ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Torfastaðir BK, 4

RA-215:035 *Neðriból*örnefni
“Hóllinn, sem nýbýlið Höfði stendur á, heitir Dagteigur, og lautir norðan við hann Stöðull. Efst við girðinguna er Neðraból, næsta skák við götuna heitir Gerði ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Torfastaðir BK, 4

RA-215:036 *Gerði* örnefni
“Hóllinn, sem nýbýlið Höfði stendur á, heitir Dagteigur, og lautir norðan við hann Stöðull. Efst við girðinguna er Neðraból, næsta skák við götuna heitir Gerði ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Torfastaðir BK, 4

RA-215:037 garðlag
Frá Réttagili inn með brekkunum að Skjólhólagili er mjög forn garður, hann stefnir svo niður með gilinu milli skjólhólanna að sögn Oddgeirs í Tungu.
Heimildir:

RA-215:038 heimild um áveitu
Úr Þvergili liggur áveituskurður um Selmóa og Hammýri fram á Langarima að sögn Oddgeirs í Tungu.
Heimildir:

RA-215:039 heimild um áveitu
Annar áveituskurður var úr Grófinni þar sem Skjólhóagil kemdur í hana, hann lá fram í Innstkuskák (ath ekki viss) þessi áveita var notkuð af bænum á Austur-Torfastöðum að sögn Oddgeirs í Tungu.
Heimildir:

RA-215:040 *Selrimi* heimild um fjárhús
Fremst og efst á Selrima sjá 033 eru gamalr fjárhústóttir. Gömul grjótgarða er á litla kálhól ??, önnur á Vörðuolti sjá 033,að sögn Oddgeirs í Tungu.
Heimildir:

RA-215:041 varða
Fremst og efst á Selrima sjá 033 eru gamalr fjárhústóttir. Gömul grjótgarða er á litla kálhól ??, önnur á Vörðuholti sjá 033,að sögn Oddgeirs í Tungu.
Heimildir:

RA-216 Torfastaðir vestari

20 hdr 1710. Í SB segir að Torfastaðir hafi áður verið ein jörð og hét þá Þorvarðsstaðir. Þeirra er fyrst getið í máldaga frá árinu 1367 DI III 216”Vestare Torfastader eru strax við túnið á Eystri Torfastöðum og eignarskifti á

túnum og engjum milli þessarra jarða löngu fyrir elstu manna minni, en haglendi alt til fjelags. Meining manna er, þessar báðar jarðir hafi til forna verið ein jörð, sem líklegt er, þar hagar eru óskiftir, líka flutníngur og fyrirsvar fátækra fyrrum eftir sögn ei nema so sem af einni jörðu." Ein eyðihjáleiga var á jörðinni árið 1710. JÁM I, 166-167. Þríbýli er nú á Vestur-Torfastöðum.

1710. "Af engjum brýtur árlega Þverá, og liggja þær undir meiri spjöllum." JÁM I, 168 1919: Vesturbær, tún 4,2 ha, sléttað 3,2, garðar 1500 m² . Miðbæjar, tún 3,3 ha, 3 ha. sléttað, garðar 1240 m² . Austurbær, tún 3,2 ha, 2,5 sléttað, garðar 718 m² . VTI "Heimatúnið er nokkuð bratt að hluta, en annað tún, sem áður var engjar og er sunnan Torfastaðagrófar er lárétt gott land." VTIII: "Tún eru vestur og upp frá bænum, dálítið hólótt, en ekki brött." SB IV, 446-448

RA-216:001 *Torfastaðir vestari* bæjarhóll bústaður
"Á Vestur-Torfastöðum var þríbýli. Nefndust bæirnir í byrjun þessarar aldar: Vesturbær, Miðbær og Jónsbær." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Torfastaðir ÞT, 3; Túnakort 1919

RA-216:002 heimild um útkirkja
"Talið er að Torfastaðir hafi verið ein jörð til fonra og hét þá Þorvarðsstaðir." Sjá bænhús á Eystri Torfastöðum. ÞORVARÐSSTAÐIR (R) - Maríu (BREIÐABÓLSSTAÐARÞING) - HÁLFKIRKJA[1367]: xiij. Mariukirkia a þorvardsstoum a xc j lande. Þad ber og saman vid Wilchinsbok; Hítardalsbók DI III 2161397: a .xc. j landi Þar skal syngia annann hvern dag helgann af Breidabolstad. lvka presti .ij. merkur; Máld DI IV{1598: hálfkirkja; AM 263 fol. bl. 58}
Heimildir: SI IV, 444; DI

RA-216:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-216:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-216:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-216:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-216:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-216:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-216:009 heimild um túngarð
Heimildir: Túnakort 1919

RA-216:010 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-216:011 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-216:012 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-216:013 *Torfastaðahjáleiga* bæjarstæði býli
1710: "Skamt frá túni Vestarri Torfastaða hefur hjáeliga verið frá þessari jörðu. Fyrst bygð áður nokkrir til minnast og aftur eyðilögð víst fyrir 60 árum, aflagðist hún (eftir því sem menn halda) vegna aðþrengíngar uppá slægjur, kann og ekki þess vegna aftur að byggjast." "Neðan við þjóðveginn er einstakur hóll, sem kallast Einbúi. Skammt neðan við hann eru rústir af koti, sem hét Torfastaðahjáleiga, fór í eyði um 1650."
Heimildir: JÁM I, 168; SB IV, 446

RA-216:014 *Einbúi* þjóðsaga
Að sögn Oddgeirs í Tungu var talið að bóndinn á Vestur-Torfastöðum hefði grafið fjársjóð í Einbúa.
Heimildir:

RA-216:015 lind vatnsból
"Vatn var fyrrum sótt í brunna eða uppsprettulindir á Torfastöðum ..." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB IV, 447

RA-216:016 *Brunnatún* örnefni brunnur
"Næsta skák var frá Veturbænum og hét Brunnatún. Þar neðan undir var Seyla. Í henni voru dý, sem nefndust Brunnar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Torfastaðir ÞT, 2

RA-216:017 sögustaður
Gunnfríður vinnnukuna á Torfastöðum bar út barn sitt og þegar sýslumaður reyndi að rannsaka málið bjó húsbóndi Gunnfríðar henni leyni norður frá túngarði, segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Torfastaðir ÞT, 2

RA-216:018 heimild um túngarð
Gunnfríður vinnnukuna á Torfastöðum bar út barn sitt og þegar sýslumaður reyndi að rannsaka málið bjó húsbóndi Gunnfríðar henni leyni norður frá túngarði, segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Torfastaðir ÞT, 2

RA-216:019 *Gerði* örnefni
"Norðan við Vesturbæ var Gerði og Jónsbæjargerði vestan við það." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Torfastaðir ÞT, 3

RA-216:020 *Jónsbæjargerði* örnefni
"Norðan við Vesturbæ var Gerði og Jónsbæjargerði vestan við það." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Torfastaðir ÞT, 3

RA-216:021 *Lambhústún* örnefni lambhús
"Neðan við Gerðin [019-020] var Lambhústún frá Vesturbænum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Torfastaðir ÞT, 3

RA-216:022 *Lambhústún* örnefni lambhús
"Neðan við Gerðin [019-020] var Lambhústún frá Vesturbænum. Þar austur og niður af var Lambhústún frá Jónsbæ." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Torfastaðir ÞT, 3

RA-216:023 *Hellisbrekka* heimild um huldufólksbústað
"Neðan við Gerðin [019-020] var Lambhústún frá Vesturbænum. Þar austur og niður af var Lambhústún frá Jónsbæ. Það náði niður á Hellisbrekku, sem áður var nefnd. Framan í henni er hellir, sem sauðfé stóð oft í hrökum. Huldufólk bjó í Hellisbrekku. Aldrei var hún slegin, og varla, að börn mættu bruna sér niður hana í leikjum á vetrum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Torfastaðir ÞT, 3

RA-216:024 *Einbúi* álagablettur
"Miðbæjartún, öðru nefni heimatún, lá heiman frá bæ, niður með heimreiðinni og niður að hólnum Einbúa, sem er við þjóðveginn. Ekki mátti hreyfa við Einbúa, og ekki mátti slá upp í hann. Var alltaf skilin eftir kragi allt í kringum hólinn, er slegið var. Gilti einu, hvort grasleysi var eða ekki." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Torfastaðir ÞT, 3

RA-216:025 *Grófardraugur* þjóðsagadraugur
"Torfastaðagróf er vatnsfarvegur milli Torfastaða og Tumastaða [og Tungu]. Lækurinn, sem eftir henni rennur, er samnefndur inn að Klittnafossum, en nefnist þá Torflækur. Hann kemur úr Blöndupytt á Vatnsdalsmýri. Í Grófinni hafðist við draugur, sem nefndur var Grófardraugur." Segir í örnefnalýsingu. Oddgeir í Tungu segir að lækurin heitir Torfastaðagróf, Steinbogagil kemur í hann síðan síðan Klittur, sem er hamragil og huldufólksbyggð inn að Efri-Klittnafossi, síðan Torflækur inn í Blöndupytt. "Sögn var, að hann hefði að upphafi verið strákur frá Tumastöðum, er þarna var drepinn, um það bil vestur frá Tumastöðum. Hann var í mórauðri

úlpu, með barðastóran hatt og hljóðað undan vondum veðrum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Torfastaðir ÞT, 4

RA-216:026 *Vestri-Borgarhóll* örnefni
"Sunnan við Langarima og Langarimamýri er Borgarhóll, frá Austurbæ og Borgarhóll annar frá Vesturbæ, vestar, venjulega aðgreindir með Eystri- og Vestri-Borgarhóll." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Torfastaðir ÞT, 4

RA-216:027 *Gerði* garðlag
"Túnið ofan við Vesturbæina heitir Gerði." Segir í örnefnalýsingu. Að sögn Oddgeirs í Tungu eru þarna gamlir garðar.
Heimildir: Ö-Torfastaðir BK, 5

RA-216:028 heimild um myllu
"Þá er fram í Grófinni [Torfastaðagróf] kemur og skamt er til árinnar gerir gilið krók vestur á við en snarbeygir svo aftur til suðurs fram að ánni. Er bugur sá niður undan túninu á Torfastöðum og liggur næstum upp undir það. Á þessum stað hafði lækurinn, í leysingu vorið 1888, grafið sig inn í buginn og brotið þar bakka sem er nál. 9 al. hár." "Einn af Torfasstaðabændunum, er Gunnar hét, fór um vorið að leita að mó í bakkanum, fann hann þá staursenda, er stóð út úr miðjum bakkanum gróf hann eftir honum og náði honum. Staurinn var fúinn utan og til endanna, en innan í miðju hans var þó alt að 3 al. langur partur ófúinn og raftækur að digurð. Grjót var þar og nokkuð fyrir, en eigi grenslaðist Gunnar frekar eftir því í það sinn. Um haustið fór hann að leita enn meira, og var þá með honum annar af sambýlismönnum hans er Jens hét. Fundu þeir talsvert af grjóti og sáu merki til þess, að þar hefði verið sálítið hús og virtist sem staurinn hefði verið mænis-ás í því húsi. Þar fundu þeir nokkra kvarnasteina, flesta brotna; þó voru tveir óbrotnir, en eigi voru þeir samstæðir, eða úr sama pari. En með því að taka brotin saman, mátti fá fyrri víst 2 pör. Nokkuð var þar af fúaspýtum (eða stokkum), höfðu þær verið negldar saman með trénöglum. Enn 1/2 al. breiða í breiðari endann. Leit úr fyrir, að hún hefði verið lengri, en brotið af endanum. Þó var þetta, sem eftir var af henni, eigi svo fúið sem líklegt var. Lögun kvarnarinnar var einkennileg. Undirkvarnirnar kúptar ofan, en yfirkvarnirnar íhvolfar, svo að hvor yfirkvörn hafði fallið ofan í sína undirkvörn. Annað parið var úr hraunsteini nokkuð hörðum. Þar af tók Jens heilu kvörnina til sín, hjó hana til og gjörði úr henni handkvörn. En af því hann fékk ekki nógu breiðan stein á móti hjó hann alt um kring utan af henni. Hitt parið var úr útlendri steintegund, eigi ólíkri sandbrýnum ... í kvarnasteinunum var mikið af örsmáum svörtum eitlum hörðum mjög og gljáandi. Það parið virðist hafa verið heldur stærra um sig en hitt, en orðið mjög slitið. Á yfirkvörnunum sást gróp fyrir segl út frá auganu. Ás af tré hafði gengið gegnum allar kvarnirnar, sáust leifar af honum, fúnar mjög. Það hefir verið möndull vatnsmylnunnar." Munir úr greftrinum fóru á Þjóminjasafnið.
Heimildir: B J: "Rannsóknir í Rangárþingi sumarið 1901" Árbók 1902, 29-31

RA-217 Kotmúli

Jarðadýrleiki óviss 1710, talin 12 hdr eða 15 hdr. Breiðabólstaðakirkjueign. Fagrahlíð nýbýli frá árinu 1936. 1839: "Allgóð tún, engjar sæmilegar, hagar litlir, ekki ágangsfrí af landbroti." SSR, 96 1919: Tún 6,4 ha, garðar 1188 m² "Gömlu túnin eru nokkuð mishæðótt en góð. Engjar voru grasgefnar, mest
valllendi og hafa nú verið ræktaðar." SB IV, 449

RA-217:001 *Kotmúli* bæjarhóll bústaður
Bæjarstæði var fært suður af gamla bænum árið 1949.
Heimildir: SB IV, 449; Túnakort 1919

RA-217:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-217:003 garðlag landamerki
"Milli Kotmúla og Torfastaða var garður í mörkum niður fyrri Hellisbrekku ..."
Heimildir: Ö-Torfastaðir, 1

RA-217:004 *Torfhóll* örnefni rista
"Torfhóll heitir smá hóll í miðjum engjum, niður af bænum í Fögruhlíð." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Torfastaðir og Kotmmúli, 1

RA-217:005 *Lambhústún* örnefni lambhús

“Austan við gilið er Lambhúshóll. ... Í Lambhústúninu er laut, sem heitir Lambhúslaut.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Torfastaðir og Kotmmúli, 1

RA-217:006 *Traðarhóll* örnefni traðir
“Á upptúninu er hóll, sem heitir Traðarhóll.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Torfastaðir og Kotmmúli, 2

RA-217:007 *Djáknadalur* heimild
“Efst í því [Niðurtúni upp af Fögurhlíð] er lítil djúp laut, heitir Djáknadalur.” Segir í örnefnalýsingu.
“Sögn er til um það að djákni nokkur sekur, sem átti að handtaka faldist í þessari laut, en þeir sem eftir honum sóttu, fundi hann ekki.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Torfastaðir og Kotmmúli, 2

RA-217:008 heimild um rétt
“Ofan við túnið á Kotmúla er hæð, sem kallast Kotmúlaholt Þúfuhóll er þar fyrir austan. Fjárrétt var efst á Holtinu og Réttarlaut þar norðuraf.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Torfastaðir og Kotmmúli, 4

RA-217:009 gripir
Í ágústbyrjun sumarið 1960 fann 12 ára gamall drengur, Guðmundur Magnússon, spjót í bakka Þverár niður frá bænum á Kotmúla í Fljótshlíð. Var það afhent Þjóðminjasafninu 31. okt. sama ár. Þegar það fannst, stóð falurinn út úr árbakkanum, en fjöðrin var á kafi í moldinni. Ekki setti Guðmundur nákvæmlega á sig staðinn, þar sem spjótið fannst, en álítur, að það hafi legið svo sem 150 sm undir grassverðinum. Spjótið var heilt, þegar það fannst, en mjög ryðbólgið, fjöðrin hálfsívöl af ryði og þykk ryðkápa hafði setzt utan á falinn. Þórður Tómasson frá Vallnatúni kom á fundarstaðinn í september 1960 og athugaði staðhætti, og Kristján Eldjárn og Gísli Gestsson komu þar einnig í sept. 1961 í sama tilgangi. Þar sem spjótið fannst, er bakki Þverár þriggja til fjögurra mannhæða hár. Rennur nú aðeins lítil kvísl undir honum, og er bakkinn hallandi neðst, en hátt moldarbarð efst, þar sem spjótið fannst. Engin sáust merki, sem bent gætu til kumlstæðis á þessum stað. Öll mold er þar óhreyfð áfoksjörð og ekki finnanleg nein mannaverk í nánd fundarstaðarins. Uppi á bakkanum liggja æði fornlegar götur, sem stefna upp með Fljótshlíð, og er eins líklegt, að spjótið hafi týnzt þarna.Eins og fyrr segir, var spjótið að mestu heilt, þegar það fannst, en síðar varð það fyrir nokkru hnjaski, og var fjöðurin talsvert sprungin, er það kom á Þjóðminjasafnið, en falurinn var sem betur fer heill (sjá 2. mynd). Við nána athugun mátti sjá, að hann var silfurbúinn, en annars var allt að 1 sm þykkt ryðhnúður utan á honum. Ryðið var ákaflega hart, og varð að losa það frá málminum með smámeitlum, borum, þjölum, og ekki sízt með járnsög, þar eð ekki tókst að mýkja ryðið með neinum þeim efnum, sem ekki tærðu málminn sem undir var. Ekki voru tiltök að hreinsa fjöðrina, enda var mjög lítið járn eftir á henni eins og sést á röntgenmynd af henni (2. mynd). Horfið var að því ráði að nema aðeins af fjöðrinni verstu ryðgúlana, en grenna hana ekki meira, enda var upphafleg lögun hennar ekki með öllu ljós. Síðan var spjótið þvegið vandlega í eimuðu vatni og fágað á ný og fyllt í bresti í fjöðrinni með kítti úr selluloselakki og talkúm lituðu með koladufti. Seinast var lakkað yfir falinn með zaponlakki.
Heimildir: GG: “Spjót frá Kotmúla í Fljótshlíð” Árbók 1962, 72-81

RA-217:010 heimild
Skrímsli hefur sést í Þverá beint undan bænum. “Sögnin um að Jón Halldórsson hafi veitt vötnum frá Hlíðinni með galdri og notað til þess herts skötu, hefir orðið býsna lífseig. En það er vegna þess, að í Þverá sáust einhverjar ókindur við og við, allt fram að þeim tíma, er áin var stíflið, og af þessu eru komar sögurnar um “skötuna í Þverá” ... Sumarið 1797 var hann [Sveinn Pálsson læknir og náttúrufræðingur] staddur í Kotmúla í Fljótshlíð ... Þarna fyrir sunnan rennur Þverá, sem mikill hluti Markarfljóts hefir fallið í um nokkurt árabil. Rétt fyrir ofan vaðið, beint undan bænum, sáum við þá allt í einu koma stórar gusur og boðaföll í vatnið, alveg eins og dálítill hvalur lægi þar fastur á grynningum og hamaðist af öllum kröftum til að losa sig og komast aftur í djúpið. Þetta stóð yfir í nokkrar sekúndur, en hætti síðan um stund, og sáum við þá sem 3-4 svarta hausa og skanka gægjast þegjandi og hljóðalaust upp úr vatninu. Eftir stundarkyrrð hófst sami hamagangurinn á nýjan leik, og þannig gekk þetta slag í slag um stundarfjórðungs bil, unz það hvarf, en þá hafi leikurinn færzt upp eftir ánni, þangað sem dýpið var meira. Annríki mitt og þó einkum hitt, að ég hafði engan hest við höndina, hindraði mig í að nálgast þetta enda hefði ég orðið litlu nær, þar sem ég hafði ekkert áhald eða vopn til þess að taka upp eltingaleik. En um ekkert er eins víst og það, að eitthvað var þetta lifandi, hvað svo sem þar var, og lengd þess var á að gizka 8-10 faðmar. Að vísu svamla selir upp eftir þessari á og fleirum til að elta laxinn, en þeir haga sér allt öðruvísi, nema þá að heill hópur hafi safnazt þarna saman í kæpulátum, en engin dæmi eru til slíks í ósöltu vatni og 4-5 mílur frá sjó.”
Heimildir: Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp, 49

RA-218 Sámstaðir enir austustu

20 hdr. 1710. Sámstaðir nefndir í Njálu. ÍF XII, 248. 1481 er nefndur eystri hlutinn í meiri Sámsstöðum. DI VI, 414. 1495: Sámsstaða er getið í dómi, ekki ljóst hvaða jörð það er. DI, VII, 269 1519. Austustu Sámsstaðir nefndir í umboðsbréfi. DI VIII, 681. " ... en hagar allarra þessarra jarða (Sámstaða) liggja saman óaðskildar og er meining manna, sem líklegt er, að í fyrstu ein jörð verið hafi." JÁM I, 169 Í eyði frá 1936 tilheyrir Mið-Sámsstöðum.

1839: "Tún sæmileg, engjar lítil fjörlegar, hagar þröngvir, ágangslausir." SSR, 96 1919: Tún 6,6 ha, garðar 1610 m² "Tún eru góð með aflíðandi halla til suðurs. Engjar voru niður af túnunum og allt niður á Þverárbakka. Hagar eru í heiðinni, upp nema Vestur-Sámsstöðum neðri og landið girt." SB IV, 451 Hagar voru óskiptir á Sámstaðaæjum til 1928.

RA-218:001 *Sámstaðir enir austustu* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1919

RA-218:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-218:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-218:004 heimild um fjárhús
"Upp af bríkinni er greiðfært valllendi, og heitir það Bríkarteigur. Þar voru áður fjárhús frá Austurbænum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sámsstaðir TÁ, 2

RA-218:005 *Austurbæjarveitur* örnefni áveita
"Norðaustur af Litlahól eru Austurbæjarveitur, en norðavestur af Litlhólsmýri." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sámsstaðir TÁ, 3

RA-218:006 *Sámsstaðahjáleiga* bæjarstæði býli
"Austan við gilið, neðan til eru tóftir fornar sem kallast Sámsstaðahjáleiga og var hún í byggð um nokkurra ára skeið, hét sá Eiríkur sem þar bjó síðast." Segir í örnefnalýsingu. Í landi Austurbæjarins.
Heimildir: Ö-Sámsstaðaland, 1

RA-218:007 *Ból* örnefni
"Vestan við Sámsstðagilið, niður við tún kallast Ból." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sámsstaðaland, 1

RA-218:008 *Þvottagata* heimild um leið
"Gata lá frá bænum austur í gilið sem Þvottagata hét." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sámsstaðaland, 1

RA-218:009 *Gerði* örnefni
"Ofan við hana [008] var kallað Gerði." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sámsstaðaland, 1

RA-218:010 *Fornufjós* heimild um fjós
"... norðaustur af bænum á Austur-Sámsstöðum heita Fornufjós og var telið að þau hafi lagst af sökum reimleika og mátti þar ekki við neinu hreyfa." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sámsstaðaland, 2

RA-218:011 gripir
"Askalok úr steini, jarðfundnir á Sámsstöðum í Fljótshlíð."
Heimildir: J J: "Yfirlit yfir muni ..." Árbók 1907, 48

RA-218:012 heimild um draug
Að sögn Oddgeris í Tungu var draugur talinn vera í Austurbæjargilinu á Sámsstöðum, Árið 1855 varð hann manni að bana sem hét Einar Einarsson.
Heimildir:

RA-219 Mið-Sámstaðir

Talin 20 hdr. 1710, en jarðadýrleiki óviss vegna þess að jörðin tíundast fátækum. Breiðabólstaðakirkjueign. " ... en hagar allarra þessarra jarða (Sámstaða) liggja saman óaðskildar og er meining manna, sem líklegt er, að í fyrstu ein jörð verið hafi." JÁM I, 169 Þar var byggð tilraunastöð 1927. 1919: Tún 5,1 ha, garðar 1542 m² "Tún eru hér góð og liggja vel við sól. Engjar voru víðáttumiklar en dálítið raklendar. Hagar eru þeir sömu á Austur-Sámsstöðum." SB IV, 452

RA-219:001 *Mið-Sámstaðir* bæjarhóll bústaður
Stóðu áður skamt vestur af Austurbæ að sögn Oddgeirs í Tungu.
Heimildir: Túnakort 1919

RA-219:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-219:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-219:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-219:005 *Girðing* garðlag
"Í Vesturbæjar- og Miðbæjarlandi heitir næsta spilda upp af Bökkum Skipdælaþýfi eða Útseta. Sundum var þetta svæði og kallað Girðing. Mun það nafn vera dregið af torfgarði, sem hlaðinn hefur verið umhverfis og enn sjást glögg merki til." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sámsstaðir TÁ, 2

RA-219:006 heimild um fjárhús
´"Vestur af bríkateig eru hólar nokkrir, þar voru fénaðarhús frá Miðbænum. Þar heitir Stekkatún. Nú eru þar kornhlöður frá Tilraunastöðinni." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sámsstaðir TÁ, 2

RA-219:007 heimild um rétt
"Austur við mörkin, upp af þjóðveginum er Snubbsmýri. Vestast í henni er keilulagaður hóll, sem Snubbur heitir. Var tekinn úr honum ofaníburður í þjóðveginn, og var grófinn notuð fyrir fjárrétt." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sámsstaðir TÁ, 2

RA-219:008 heimild um huldufólksbústað
Huldufólk átti að búa í hólnum Snubbi sjá 007. Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sámsstaðaland, 2

RA-219:009 *Miðveita* örnefni áveita
"Þar vestur af [Austurbæjarveitum] heitir Finnbogamýri, þá Miðveita, og vestast vestur við mörkin, Vesturveita." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sámsstaðir TÁ, 2

RA-219:010 *Miðbæjargerði* örnefni
"Ofan við bæinn heitir Upptún. Efst á því heitir Miðbæjargerði." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sámsstaðir TÁ, 4

RA-219:011 heimild um rétt
"Vestur af henni eru hæðardrög, kölluð Miðtorfa. Þar fyrir vestan er djúpt gil, kallað Réttargil. Var gömul fjárrétt efst í því." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sámsstaðir TÁ, 5

RA-219:012 *Gerði* örnefni
"Neðan við bæinn á mið Sámsstöðum kallast Niðurtún, en Gerði ofan við bæinn." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sámsstaðaland, 2

RA-219:013 *Krosshóll* álagablettur
Krosshóll hét hóll skammt vestur frá Stórhól þar sem Mið-Sámsstaðir standa nú. Hann mátti ekki slá eða gera þar jarðrask.
Heimildir:

RA-220 Sámstaðir vestustu

Talin 20 hdr. 1710, en jarðadýrleiki óviss vegna þess að jörðin tíundast fátækum. [1332]: Máldagi kirkjunnar í Breiðabólstað á jörðin allt heimalandið Vestur-Sámsstaði, hálfan Konungsmúla, Þórugnúp, Borgarholt og Skálmholt. DI II 687-689 Breiðabólstaðakirkjueign. " ... en hagar allarra þessarra jarða (Sámstaða) liggja saman óaðskildar og er meining manna, sem líklegt er, að í fyrstu ein jörð verið hafi." JÁM I, 169 Nú er þar tvíbýli frá 1932.

1839:"... tún góð; sæmilegar útslægjur, hagar sömu." SSR, 96 1919: Tún 16,19 ha, garðar 2373 m² "Gömlu túnin eru nokkuð brött á köflum en góð. Engjar voru niður af túnunum, þær hafa nú verið ræktaðar í tún. Hagar eru upp frá bænum algrónir og girtir, skjól eru þar góð." SB IV, 454

RA-220:001 *Sámstaðir vestustu* bæjarhóll bústaður
Vestur-Sámsstaðar efri er eldra bæjarstæðið og var bæjarstæðið flutt árið 1944. Segir í Sunnlenskum byggðum. "Rétt austan við Vesturbæjarlækinn, ofan til í túninu, er gamli Vesturbærinn. Þar er gamla íbúðarhúsið, og hlöður og fjós frá báðum núverandi ábúendum jarðarinnar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: SB IV, 454; Ö-Sámsstaðir, 4; Túnakort 1919

RA-220:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-220:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-220:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-220:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-220:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-220:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-220:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-220:009 *Prestgarður* garðlag landamerki
"Í vesturmörkum er mannhæðarhár garður, nefndur Prestgarður." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sámsstaðir TÁ, 1-2

RA-220:010 *Vesturveita* örnefni áveita
"Þar vestur af [Austurbæjarveitum] heitir Finnbogamýri, þá Miðveita, og vestast vestur við mörkin, Vesturveita." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sámsstaðir TÁ, 2

RA-220:011 heimild um fjárhús
"Frá vesturmörkum austur að Vesturbæjarlæknum heitir Fjárhústún. Vestast í því er alldjúpt mýrargil, og heitir Fjárhústúnsgil. Vestan við það eru Bugar, en austan við, neðan til, Fjárhústúnslægð. Ofan við lægðina er há brekka. Upp á henni stóðu fjárhúsin." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sámsstaðir TÁ, 3

RA-220:012 heimild um vatnsból
"Ofan við þau [011] hækkar enn, og heitir bali. Austan við balann er mýrardrag, og er þar gamalt vatnsból."

Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sámsstaðir TÁ, 4

RA-220:013 *Fellstættur* tóft beitarhús
"Vestan í Sléttafelli eru gamlar beitarhúsatæftur, kallaðar Fellstættur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sámsstaðir TÁ, 6

RA-220:014 *Hryggjatóftir* tóft
"Vestan í Sléttafelli eru gamlar beitarhúsatæftur, kallaðar Fellstæftur. Í kvosinni milli Hryggja og Sléttafells eru aðrar tæftur, sem nefndar voru Hryggjatæftur." Segir í örnefnalýsingu. Oddgeir í Tungu segir þær heita Hryggjatóftir.
Heimildir: Ö-Sámsstaðir TÁ, 6

RA-220:015 *Stekkur* heimild um fjárhús
"Á hæðinni sunnan við Þvergilið var lengi vel sauðahús frá Vesturbænum. Þar heitir Stekkur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sámsstaðir TÁ, 6

RA-220:016 *Höskuldarlág* sögustaður
"Skammt neðan við Tryppaskurð, vestan í Ingimundarheiði er Höskuldarlág og segja munnmæli að þar hafi Lýtingur á Sámsstöðum setið fyrir Höskuldi Njálssyni sem segir í Njálssögu." Segir í örnefnalýsingu. Oddgeir í Tungu segir Höskuldarlág vera austan í Ingimundarheiði, niðurundir Steinsmýri.
Ekki ljóst í landi hvaða jarðar þetta er. "Beint norðr undan Sámsstöðum, uppi á hálsinum, er djúp laut, grasi vaxin, að austanverðu við götuna, þegar upp er riðið; er opið fram úr henni og slétt
grund fyrir neðan hana, sem gatan liggr yfir. Lautin er svo djúp, að hylur menn og nokkura hesta, og sést ekki fyrr en að kemr, einkanlega ofan frá. ... Þetta er alveg á veginum, þegar farið er upp hjá Sámsstöðum fyrir vestan túngarðinn ... Þetta er gróf sú, er þeir Lýtingr frá Sámsstöðum og bræður hans fólust í, er þeir sátu fyrir Höskuldi..."
Heimildir: Ö-Sámsstaðaland, 1; SV: "Rannsóknir sögustaða" Árbók 1888-1892, 46

RA-220:017 *Draugaskúti* örnefni draugur
"Framan við Steinsmýri er Miðtorfa og nær hún að Raftagili sem er á mörkum Sámsstaða og Breiðabólstaðar, í því er smá skúti sem kallast Drautaskúti, og er hans getið í sögum Odds Oddssonar frá Sámsstöðum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sámsstaðaland, 1

RA-220:018 *Finnbogagerði* örnefni
"Norð-austur af Vestur-Sámsstöðum er hóll sem Stórhóll kallast, niður af honum er Finnbogagerði ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sámsstaðaland, 2

RA-220:019 *Ból* örnefni
"Upp við girðinguna norð-austur af bænum kallast Ból ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sámsstaðaland, 2

RA-220:020 *Fjárhústún* örnefni fjárhús
"Upp við girðinguna norð-austur af bænum kallast Ból, niður af því Fjárhústún ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sámsstaðaland, 2

RA-220:021 heimild um rétt
"Vestan við rásina er smá laut sem heitir Pollagróf, þar var fjárrétt fyrrum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sámsstaðaland, 3

RA-220:022 heimild um fjárhús
Austan, framaní Sléttafelli eru gamlar fjárhústættur, þær munu vera frá Torfastöðum.
Heimildir:

RA-221 Breiðabólstaður
Jarðadýrleiki óviss 1710, kirkjustaður. 1075 segir af Breðabólstað Bsk I, 157, 229-230. 1179: Kirkjan á B

nefnd í máldaga. DI I, 257 f. 1194: Þorlákr bp réð undir Orm Jónsson Breiðabólsstað, Þá staðfestu er honum Þótti best Þeirra er hann ætti forráð; Prestssaga Guðmundar, Sturl, 172. c. 1200: Jarðarinnar getið í kirknaskrá Páls biskups, DI XII, 6 1218: Ormr Jónsson keypti við að Austmönnum til Þaks á kirkju sína og var eigi á land fluttur; Íslendingasaga, Sturl, 255. 1221: Björn Þorvaldsson og hans menn höfðu búist um fyrir sunnan kirkju. Íslendingasaga, Sturl, 266 1326: " Veðr bravt kirkiu a Breiða bolstað i Fliotzhlið". Skálholtsannáll, IA 205 Gottskálksannáll, IA 346, Flateyjarannáll, IA 96 [1332]: Máldagi kirkjunnar þá á jörðin allt heimalandið Ytri-Sámsstaði, yhálfan Konungsmúla, Þórugnúp, Borgarholt og Skálmholt. Máld DI II 687-689 1363: Dómur um fjörumörk milli Breiðabólsstaðar og Holts. DI III, 188-189, DI III,189-190 [1367]: Máldagi kirkjunnar.DI III, 217 [1371]: [til Lambeyjar] skal syngia annann hvern dag helgann af Breidabolstad.DI III, 263-264 [1371]: Máldagi kirkjunnar. DI III, 268-270 1393: "veitti herra Þorsteinn abboti ... Oddi prest raadsmanni Breidabolstad ok hellt þo Vallanes sua at hann tok aavoxtu af enn Sigurdr prestr Sigurdarson hafdi" Flateyjarannáll, IA 423 1394: veittr Breidabolstadr af byskupi; Flateyjarannáll, IA 424 1397: [sbr [1371] orðrétt] Jtem a hun yfer þat framm sem forner maldagar votta jordina ad Gnvpi med ollumm gognumm oc giædumm portio Ecclesiæ medann sira Oddur hiellt stadinn .vjc. [Teitsson, 1376-1393 eða lengur] yngra Jtem hafdi fallid j Mortuaria sijdann sira Oddur oc sira Hoskulldur hielldu stadinn .viij. hundrud. DI IV, 81-83 [Höskuldur Jónsson 1394-1402] 1397: [til Þorvarðsstaða] skal syngia annann hvern dag helgann af Breidabolstad. lvka presti .ij. merkur; DI, IV 1397: [til Lambeyjar] skal syngia annann hvern dag helgann af Breidabolstad. luka presti .ij. merkur; DI, IV ????: Anno 9¤. Kirkian a Breidabolstad a .lx. malnytukugilldi. oc .xviij. kugilldi oc .xx. j ollum gielldumm fienadi. portio obitalad wmm .xvj. är .vc. oc xx; DI III 69 [áfast við Vilchinsmáldaga Næfurholts] 1405/8: Jörðin nefnd í Lögmannsannál. Lögmannsannáll, IA 287 Lögmannsannáll, IA 289 .6.1439: Jón prestur Pálsson gefur Brandi Jónssyni umboð sitt yfir Breiðabólsstað DI IV, 586 [1446]: Þorvarður Loptsson gefur kirkjunni í sitt testamenti, DI IV 675 [um 1480]: Máldagi kirkjunnar. DI VI, 332 1495: Jörðin Kotvöllur er í Breiðabólstaðar kirkjusókn. DI VII, 269-70. 1496: Jörðin Kollabær er í Breiðabólstaðarkirkjusókn. DI VII, 316 1500: Jörðin Strönd í Vestur Landeyjum er í Breiðabólstaðarkirkjusókn. DI VII; 508 1523: Gefur séra Guðmundur Árnason kirkjunni á B jörðina Hólma í Eystri-Landeyjum eftir sinn dag. DI IX, 183. 1553: DI XII 650-651 [1554]: DI XII, 785 1575: DI XV, 667-669 [1591]: Fjörumörk kirkjunnar. "Þessi ero fiorumork hin eystri a mariufioru er kirkian a aa breidabolstad. At bryddi sudurey vestanverd vestur vndan klettnum j vestmannaeyum. En þessi ero hin vestare morck a somu fioru. at bryddi fyrr nefnd sudurey austanverd austur vndan lauphellum. standa þessi fiorumork þar til at stofustafninn a onundarstodum hinn vestara ber med sionhending af fiorunni vpp j miclu dimon midia et cetera." DI III, 192Hjáleigur 1710 voru Litla Árnagerði (í eyði), Bjargarkot, Tobbatóftir (í eyði), Stóra Árnagerði, Háakot (sama og Háfakot), og í Jám er greint frá því að sumir telja Flókastaði vera eina af hjáleigum frá B. 1839: "Kirkjan á Breiðabólstað á heimaland allt með gögnum og gæðum og þessar jarðir: a) í Fljótshlíð: kokkslæk, Kotmúla, Mið-Sámsstaði, Vestur-Sámsstaði, Aurasel, Háakot, Árnagerði, Bjargarkot, Flókastað, Núp; b) Í Hvolhreppi: Uppsali, Giljur, Þórunúp; c) í Eystri-Landeyjum: Ljótarstaði; í Kirkjulandi 20 hndr., Kirkjulandshjáleigu, Önundarstaði, Hólma, Hólmahjáleigu, Butru; d) í Út-Landeyjum: Ey, Brók, Strandarhöfuð, Akurey, Miðkot, item Forsæti og Sigluvík með tilheyrandi hja´leigu ... c) á Rangárvöllum: Dagverðarnes. Kirkjan á Maríufjöru að 2/3 móts við Holt, fjórðungafjöru að 1/4 móts við Múla, Kollabæ og Hof; alla Önundarstaðarfjöru og Kirkjulandsfjöru að 2/3. Líka eigna máldagar og skoðunargjörðir kirkjunni fjöru móts við Klofa. beitarland að Dagverðarnesi og Kanastöðum liggjandi fyrir vestan Markarfljót, 12 hrossa höfn í eystra-Fífuholti um vestur. Stóðhrossabeit í Kirkjulækjarlandi og réttarhald að Lundsmel. - Skóga og ítök: Völlu, er liggja norður frá Næfurholti, Langafell, sem langt sem skógi er vaxið að austan til. Melfell, er liggur í landnorður frá Næfurholti. Skóg hjá Stapa, svo langt sem skógi er vaxið fram fyrir Útsandagjá, og skóginn frá, sem kallast Marjutunga og liggur milli giljanna. Tvær skógartóftir hvörja hjá annarri fyrir framan Falljökul, svo langt ofan sem sléttan tekur við. Skógartóft í Langadal framanverðum fyrir vestan í dalnum, inn að brekkunni í Hlíðarendaskógi og fram á hálsinn; skóg í Réttafelli og litla skógartóft fyrir innan Kili upp undir jökulinn." SSR, 100. Árið 1847 eru nefndar tvær eyðihjáleigur, Sverriskot og Hryggvöllur. 1847: "Lambeyjar land, er áður var stórbýli fyrir neðan stórbýli fyrir neðan Þverá og lá undir Breiðabólstað, en fór af fyrir sandi, er síðan lagt undir staðinn, og hefur þar laungum verið haft fé þaðan vetur og sumar, en kýr í seli um sumartímann;; en bæði hefur land þetta mjög gengið af sér fyrir sandfoki, og líka er Þverá opt ófær yfirferðar, sumar og vetur, og verður þá að fara á ferju í landið, eða mikinn krók, og er því ekki annað sýnna, enn að staðarhaldarinn hafi það eina gagn af landinu, að hann láni það Landeyjarmönnum til lambagöngu og hrossabeitar. ... Af skógarítökum þeim, sem máldagar eigna brauðinu, hefir það engin not .. Eptir Goðalands afrétt, sem brauðið á, fær staðarhaldarinn árlega frá Austureyjafjalla mönnum 2 fiska vættir, en önnur hagaítök, sem kirkjunni hafa tilheyrt verða eigi notið ..." JJ, 49 Býlið Lambey var stofnað 1954 og fékk til ráðstöfunar eyðijörðina Lambey. Nýbýlið Ásvöllur stofnað árið 1929 að mestum hluta í landi Háakots sem býlið hefur til umráða, Staðarbakki var stofnaður árið 1963. Býlið Gilsbakki var bygt árið 1929 en fór í eyði árið 1934. "Land staðarins er nær í heiðinni upp frá bænum og sunnan Þverár. Fyrir mörgum árum tók Sandgræðslan þar stórt landsvæði, girti það og friðaði." SB IV, 458

1710: "Engja takmark grandar grjóts áburður af Flókastaða-á." JÁM I, 170. 1839: "Tún víðáttumikil en víða hvar þýfð og í langvarandi órækt. Engjar grasgefnar, en eltingarbornar og einstaklega þýfðar. hagar,

sem jörðinni tilheyra og liggja fyrir sunnan Þverá eru fyrir nokkrum árum gjörsamlega eyðilagðar af sandfoki. Engajr og tún árangurslaust." SSR, 96 1919: Tún 20,9 ha, garðar 1890 m² 1847: "... eru tún staðarins orðin mikil að víðáttu, en þau eru víðast hvar ógreiðfær. Engjar eru yfirfljótanlegar fyrir staðarhaldarann og optast nær loðnar, en eltíngarbornar mjög og ógreiðar afsláttar. Mótak, sem fundið er í landareigninni, er bæði íllt og oflítið, og verður því líka að brúka kúatað eða töðugræft hey. Hagaþreyngsli eru hér mikil og hvervetna sambeit." JJ 49. "Tún eru stór og grasgefin, en neðri hluti þeirra nokkuð raklendur. Engjar hafa verið þurrkaðar og ræktaðar." SB IV, 458

RA-221:001 *Breiðabólstaður* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1919

RA-221:002 heimild um kirkju

BREIÐABÓLSTAÐUR Í FLJÓTSHLÍÐ (R) -Maríu

c. 1075: Eptir Þetta fóru Þeir út higat til Íslands Jón ok Sæmundr, ok settust í bú, hvárr á sína föðurleifð, Jón á Breiðabólsstað, en Sæmundr í Odda, ok bjöggu Þar báðir mjök lengi ... Þeir prýddu báðir mjök heilagar kirkjur, Þær er Þeir höfðu að varðveita, í mörgum lutum, ok Þjónuðu Þeim lítilátliga í sínum prestsskap ok æxtu mikit rétt Þeirra í kennimanna vistum, Þeirra er Þjóna skyldu at hvárri kirkjunni fleiri en áðr höfðu verit; Jóns sagaA, Bsk I, 157

Eptir Þetta fóru Þeir Jón ok Sæmundr út til Íslands ok settust í bú, hvárr á sína föðurleifð, Jón á Breiðabólsstað í Fljótshlíð, en Sæmundr í Odda; bjuggu Þeir Þar mjök lengi ... Þjónaðu Þeir kirkjum fyrrnefndum með sönnu lítilæti, aukandi Þeirra heiður ok sæmd í kennimanna vistum, er Þeir lögðu í óðul sín fleir en áðr höfðu verit; Jón saga B, 229-230.

[1179]: kirkia i Ey ... þar skal syngia af breiðabolstað annan hvarn dag loghelgan messo . ok enn fiorþa hvern ottu song
hvert haust skal giallda tvævetran gellung á breiðabolstað; Máld DI I 257 [Eyjar]

f. 1194: Þorlákr bp réð undir Orm Jónsson Breiðabólsstað, Þá staðfestu er honum Þótti best Þeirra er hann ætti forráð; Prestssaga Guðmundar, Sturl, 172.

c. 1200: Kirknaskrá Páls, DI XII 6

1218: Ormr Jónsson keypti við að Austmönnum til Þaks á kirkju sína og var eigi á land fluttur; Íslendingasaga, Sturl, 255.

1221: Björn Þorvaldsson og hans menn höfðu búist um fyrir sunnan kirkju, höfðu lagt stórviðu frá stoðum Þeim er voru við húsamótin forkirkjunnar og aðalkirkjunnar og aðra Þar er mættust sönghúsið og kirkja og suður á kirkjugarðinn og skipuðu sér Þar á milli og horfðu sumir austur en sumir vestur; Íslendingasaga, Sturl, 266

1326: Veðr bravt kirkiu a Breiða bolstað i Fliotzhlið; Skálholtsannáll, IA 205
braut kirkiu aa Breida bolstad j Fliots hlid fyrir ofvidri laugardag fyrir paska; Gottskálksannáll, IA 346
Þa tok kirkiu or stad a Breidabolstad i Fliotzhlid ok sakadi ecki; Flateyjarannáll, IA 96

[1332]: Breidabolstadur. Gamall maldagi.
Mariukirkia a breidabolstad. aa heimaland allt. samstade hina ytre. konungsmula halfvann. þorugnup. borgarhollt. skaalmhollt.
xvj kýr. niutiher asaudar. xx hundrut j metfe. vij ross roskinn. ij. þreuetur. j. tuæuett. ij veturgomul. yxn ij fiogra vetra. oc einn v vetra. iiij kalfa. xvj saudi tuæuetra oc xl. veturgamla. iij naut tuæuetur. vij. veturgomul. jn summa halft v kugilldi oc xl.
iij vætter smiors oc ccc skrædar. xxx fiordunga skyrs. xx fiordung kiotz.
hun a niu manna messuklædi. oc ij hokla lausa. vij kantara kapur. iiij. alltara klædi med dukum. ij dalmatikur oc einn subtil. iiij. sloppa. iiij kaleka. fonz vmmbuning. vatzker. glodarker. iij smellta krossa ij. sæmiliga. skrin ij med helgum domum oc textum euangeliorum buinn. alltaris stein buin. kluckur vj oc biollur ij. mariuskriftt oc iacobs skrift oc kross storann med trie steindur vel. messufata kista oc sacrarium munnlaug oc tiolld slik sem eru.
þangad skal giallda fra kirkiulæk gellding gamlann oc halfa vætt matar.
vr langagerdi. a lodna oc lembda. adra snoggva oc gellda.
vr lambey. a gellda.
fra vpsolum. gellding tuæuetran oc halfua mork.
vr ey. gellding tuæuetran.
fra tialldastodum. gellding gamlann oc vsthlæf.
vr skarde hinu eystra. ij tuæuetra gelldinga oc osthlæf.
af breckulandi. tuæuetrann gellding.
fra gelldinga læk. gellding tuæuetrann.
af þorle[i]fsstodum. gellding tuæuetrann.
fra geilum. vetrgamlann oc gamlann saud.

fra vamulastodum. gamlann oc veturgamlann.
vr vatzdal. tvævetrann.
fra bergþors huoli. ij. gelldinga.
frä reynifelli gellding gamlann.
vætt miols vr hafvi.
vætt vr þyckuabæ
fra arngeirstodum gellding tuevetran.
xij rossa hofn j fiflaholtt hit eystra vmm vetrin.
stodhrossa beit j kirkiulækiar land. oc rettar halld ad hunnzmel.
vj aurar voru j vlfsstodum oc halfvann fiorda eyri j fit vestri.
hond hins heilaga iohannis holensis med armleggium.
cccc j bokum. ij jarnstikur storar. toflu yfir alltare.
þangad liggia vj oc xx bæier ad allri skylldu.
Þar skulu vera iij prestar oc ij diaknar.

At auk þessa lagdi sijra haflidi til kirkiunnar fiorar kyr. xxx asaudar. fimm hross gaumul firi þat sem gefist hefur til. halft land ad konungsmula. iijc fioru er liggur vid mariu fioru. skogur er liggur hia stapa. Máld DI II 687-689 Hafliða prests er getið í dómi um Holtsreka frá 1363.

1363: Dómur um fjörumörk milli Breiðabólsstaðar og Holts, skyldu ver þar sem Hesteyra bryddi undan Elliðaey; DI III 188-189

[um 1363]: So hliodar gamallt skrif a Stad a korbokinne.
mariufiara firer [a]ustan fliot.

Þessu eru fiorumork hin eystre. a mariufioru fyrir austan fliot. er liggur vid merkurfioru.
Elldijng j millum vrdalandz oc ellidaeyar.
Enn þessi hin vestri. at taka upp hesteyru aa ellidaey austan vndan Biarnarey.
fiordunga fiara.

Þesse eru fiorumork hin eystri a fiordunga fiorunne. ad Bvnkinn aa Biarnarey a ad taka vestur undan ellidaey. enn þessi hin vestre. ad elldijng er millum eya.

[enn nyu morkin eystri ä fiordunga fiorunne er. þar Brydder ä Bvnkan vestur vndan Ellidaey. Enn nyu fiorumorkin ä mariufioru: epter lexmans Briefi. Sa klettur hinn eystri er liggur fyrer austan og undann Ellidaey. kalladur Hesteyra. skal räda rekamorkum millum mariufioru oc Hvammstvfs. 1608 17. Augusti.

Onundarstada fiara.

Þesse eru fiorumork hin eystre a mariufioru er kyrkian aa ad Breidabolstad [fyrer vestan fliot]. ad Brydde Sudurey vestanverd vestur vndan klettnum j vestmannaeyum.

Enn þessi eru hin vestare mork aa somu fioru. ad bryddi fyrrnefnd Sudurey austanverd austur undann lauphellum. standa þessi fiorumork þar til. at stofustafninn aa onundarstodum hinn vestra ber med sionhendijng af fiorunne. uppi miklu dimon midia er kirkian eigur halfa.

[Anno dominj 1603. j klofa jatudu þeir s. Sugurdur Einarsson og hackon Arnason: huor odrum. ad huor þeirra skylldi eiga halftt þad sem ræki a þeim aagreinijngar fioru parti ä vestanverdri onundarstada fioru þangad til þar kiemur annarlagavegur aa.

Þesse eru fiorumork a kykiulandzfioru. ad elldijng er aa millum Grasleysu oc aalseyiar. eru þaug hin eystri.
Enn þessi hin vestri. mykla dimon aa milli fioss oc Bæiar a kyrkiulandi.

Eg n. n. s[on]. logfesti hier j dag þessar allar fyrrnefndar fiorur Breidabolstadar kyrkiu. med aullum þeim rekum oc gagnsemdum sem þeim fylgia. og mier ber stadarins vegna med riettu ad hafa. til ystu vmmerkia. sem adrer menn eiga a mote. oc nu var upplesid. logesti ec greindar fiorur oc reka ad ordfullu oc logfullu logmali riettu. firerbyd ec huorium manni sier hiedan j fra. þær ad nyta. edur af ad hafa vtan mitt sie lof edur leife til. at vitni þijnu. DI III 189-190

[1367]: xxi. Mariukirkia a Breidabolstad j fliotzhlid a heimaland allt
les Vilchinsbok; Hítardalsbók DI III 217

- xli. Mariukirkia a Breidabolstad j fliotzhlijd aa heimaland alltt. samstade ena ytre

les Vilchinsbok þui þetta ber saman vtan fra Reinefelle stendur skrifadur gelldingur tuævetur. hann er vtskafinn j Vilchinsbok. Og Vilchins maldage helldur meire; Hítardalsbók, sjá [1371]; DI III 219

[1371]: [til Lambeyjar] skal syngia annann hvern dag helgann af Breidabolstad.
luka presti. ij merkur; DI III 263-264 [Lambeyjar]

[1371]: [í Ey] skal syngia annann hvern dag helgan af Breidabolstad.
lvka presti. ij. merkur; DI III 263-264 [Eyjar]

[1371]: Mariukirkia aa breiðabolstað j fliotzhlíð aa hæima land allt. saa[m]stadi hina ytri. konungsmula. allann Þorugnup. borgarkot. skalmhollt.
sextan kýr. niutigi aasauðar.
tuttugu hundrat j metie.
Siau hross Roskin. tuo tuæuetur. tuo þreuetur. tuo veturgomul.

yxn tuo fiogurra vetra oc æinn fimm vetra. fiora kaalfua.
sextan sauði tuæuetra. oc fiora tigi veturgamallt.
þriu naut tuæuetur. siau weturgomul.
Jn summa haalft fimta kugilldi og fiorer tiger.
þriar vetter smiors. oc þriu hundrut skræiðar.
þriatigi fiorðunga skyrs.
tuttugu fiorðungar kiotz.
hun aa niu manna messuklædi oc tuo hokla lausa.
siau kanntara kaapur.
fiogur alltara klædi med dukum.
tuær dalmatikur oc æinn subtyl.
fiora sloppa.
fiora kaleka.
fontz vmbuning.
Vatzker. glodarker.
þria smellta krossa. tuo sæmiliga.
skrin med helgum domum. oc textum ewangeliorum
klockur sex oc biollur tuær.
Mariuskript oc jacobsskript oc kross storann med tre. stæindr vel.
messukæda kista oc sacrarium munnlaug oc tiolld slik sem eru.
Þangat skal gialldа fra kirkiulæk gellding gamlann oc haalfua vett matar.
wr langagerði aa loðna oc lembða æn aðra snoggua oc gellda.
wr lambey aa gellda.
fra vppsolum gellding tuæuetran oc haalfua mork
wr æy gellding tuæuetran.
fra tialldastodum gellding gamlann oc hæithleifr wr skarði.
wr æystra skarði tuæir gelldingar tuæuetrer oc hæithleifr aa breckulandi.
gellding tuæuetran fra gelldingalæk.
gellding tuæuetran fra þorleifs stoðum.
gellding tuæuetran fra gæilum.
gamlan gellding oc annan vetrgamlann fra vomulastoðum.
gamlan sauð oc annan veturgamlan wr vatzdal.
tuæuetur gelldingr fra bergþorshuoli.
gelldingr tuæuetr fra ræynifelli. [sbr Hít]
vett miols wr haafui.
wett miols wr þyckuabæ.
fra arngæirstoðum gelldingr tuæuetr.
tolf hrossa hofn j fiflhollt æystra vm vetrinn.
stodhrossa bæit j kirkiulækiar land oc Riettarhalld ath hundzmol.
sex aurar voru j wlfstoðum oc haalfuan fiorða æyri j vestri fit.
hond hins hæilaga johannis holensis med armleggium.
fiogur hundrut j bokum.
jarnstikur tuær storar.
tabulum yfuer alltari.
Þangat liggia sex og tuttughu bæir ath allri skylldu.
þar skulu wera þrir prestar oc tuæir diaknar.
ath auk þessa lagdi sira haflidi til fiorar kyr. þriatigi aasaudar. fimm hross gomul. halft land ath konungs mula. þriu hundrut fioru ær liggr wit mariu fioru. skogr er liggr hia stapa.
Jtem æin messuklædi. kertistikur tuær med kopar. eina kaapu. alltara klædi tuo. æina kloclu. kalek ær stænðr tolf aura. skirnarketil. likakrak. ælldbera. glitaðan duk. Máld DI III 268-270 [AM dipl afskr 2110 ‘ex originali Breidabolstad. Fliotzhlid.’ sem var transscript frá 12.2.1412]
1393: veitti herra Þorsteinn abboti ... Oddi prest raadsmanni Breidabolstad ok hellt þo Vallanes sua at hann tok aavoxtu af enn Sigurdr prestr Sigurdarson hafdi; Flateyjarannáll, IA 423
1394: veittr Breidabolstadr af byskupi; Flateyjarannáll, IA 424
1397: [sbr [1371] orðrétt]
Jtem a hun yfer þat framm sem forner maldagar votta jordina ad Gnvpi med ollumm gognumm oc giædumm portio Ecclesiæ medann sira Oddur hiellt stadinn .vjc. [Teitsson, 1376-1393 eða lengur]
yngra Jtem hafdi fallid j Mortuaria sijdann sira Oddur oc sira Hoskulldur hielldu stadinn .viij. hundrud; Máld DI IV 81-83 [Höskuldur Jónsson 1394-1402]
1397: [til Þorvarðsstaða] skal syngia annann hvern dag helgann af Breidabolstad. lvka presti .ij. merkur; Máld DI

IV [Þorvarðsstaða]
1397: [til Lambeyjar] skal syngia annann hvern dag helgann af Breidabolstad. luka presti .ij. merkur; Máld DI IV [Lambeyjar]
1397: [til Eyjar] skal syngia annann hvern dag helgann af Breiðabolstad. lvka presti ij. merkur; DI III 79 [Eyjar]
Anno 9¤. Kirkian a Breidabolstad a .lx. malnytukugilldi. oc .xviij. kugilldi oc .xx. j ollum gielldumm fienadi. portio obitalad wmm .xvj. är .vc. oc xx; DI III 69 [áfast við Vilchinsmáldaga Næfurholts]
1405: Tok vid radvm j Skalhollte sera Oddur Jonsson. er þa hiellt Breida bolstad j Fliotz hlid.; Lögmannsannáll, IA 287
1408: Siera Oddur resigneradi sitt beneficium kirkiuna a Breida bolstad. enn byskupinn veitte Sorarne [!] Andres syne. hiellt sera Oddur þo stadinn til næstv fardaga. tecum [!] fructibus svis; Lögmannsannáll, IA 289
5.6.1439: Jón prestur Pálsson gefur Brandi Jónssyni umboð sitt yfir Breiðabólsstað og yfi Teigi og öllum Þeim peningum föstum og lausum sem Jón átti milli Þjórsár og Markarfljóts. Skal Brandur taka alla ávöxtu og innrentur af öllum Þessum peningum sér til eignar en fá Jóni aftur góssin jafngóð sem hann meðtekur. Skal Brandur heimta allar skuldir Jóns og að sér taka þar sem hann kann að fá og kvittan gefa meiga Þeim sem honum lúka vel og reiðulega að öllu jafnfullu sem Jón sjálfur. Einnig skipar Jón Brandi til Þjónustu alla Þá arbeiðismenn konur og karla sem hann hefur ráðið á Breiðabólsstað og Teigi og hans ráðsmenn fyrir hann. Skal hann Þessum umboðum halda til næstu fardaga; DI IV 586
[1446]: [Þorvarður Loptsson gefur kirkjunni í sitt testamenti] c; DI IV 675
[um 1480]: Breidabolstadur.
Mariu kirkia a breidabolstad j fliotzhlijd a heimaland allt. samstadi hina ytri. konungsmula allan. þorugnup. nup. borgarkot. skalmhollt.
xiij kyr. xl. asaudar oc xxx kugillda med vtlodum. ccc j koplum. halft fiorda c. ofrijtt oc lagt til fridz. ix naut veturgomul. ij tuæuetur. xxx saudi veturgamla. ij hruta tuæuetra.
þangat skal giallda fra kirkiulæ [et c. samhljóða [1371 niður að 'ij diaknar']. Máld DI VI, 332 [AM 263 fol. bl. 37-38; Þjsks Bps A II, 1, bl. 125a-b - JS hafði talið þennan máld elsri en Vilch og má það vel vera - þessi er skyldastur [1371] og skeikar ekki öðru en kvikfjártölum og jörðinni Núpi sem hafði nýlega bæst við er Vilch var ritaður. Hér eru færi kýr og ær en í öllum öðrum máld og gæti verið um mislestur að ræða: xvj lesið xiij og lxl lesið xl. Þessa skýingu þarf þó ekki því hér er heildarfjöldinn meiri (tæplega 60 kúgildi alls) og gæti þessi máld því verið frá svipuðum tíma og Vilch]
28.6.1495: Jörðin Kotvöllur er í Breoðabólstaðar kirkjusókn. DI VII, 269-70.
12.101.1496: Jörðin Kollabær er í Breiðabólstaðarkirkjusókn. DI VII, 316
6.7.1500: Jörðin Strönd í Vestur Landeyjum er í Breiðabólstaðarkirkjusókn. DI VII; 508
[1550x60]: fiorvmork vr brefum s jons h biarnasonar feck eyrecur gudnason mier 1608 4. d. febr.
Þesse erv fiorumorck aa marivfirov fyrer avstan fliot.
env eystri elding aa ad siazt j millum vrdarlanz oc ellidaeyar.
env vestre aa somv fiorv. ad hesteyrv aa ellidaey eiga ad siazt avstvr yfer biarnarey.
Jtem fiorvmorck aa fiordvnga fiorvm.
env eystre. bvnckinn aa biarnarey aa ad siazt vestur undan ellidaey.
env vestre morck aa somv fiorv ad ellding aa ad siazt j millvm eya.
Jtem fiorumorck aa marivfiorv fyrer vestan fliot.
env eystra morck. ad vestanverd svdurey aa ad siazt vestur vndan klett j vestmanna eyvm
env vestre aa somu fiorv. ad avstanverd svdurey aa at siazt avstur vndan lavphellum.
Jtem a skiptefiorv vid klofa. ad hvsit id vestasta aa avnundarstodvm aa ad siazt ad sionhendingv af fiorunni j avstanverdan dimon. DI III 191
1553: Máld DI XII 650-651
[1554]: Máld DI XII 785
1575: Máld DI XV 667-669
[1591]: A kirkiu maldaganum
Þessi ero fiorumork hin eystri a mariufioru er kirkian a aa breidabolstad. At bryddi sudurey vestanverd vestur vndan klettnum j vestmannaeyum.
En þessi ero hin vestare morck a somu fioru. at bryddi fyrr nefnd sudurey austanverd austur vndan lauphellum. standa þessi fiorumork þar til at stofustafninn a onundarstodum hinn vestara ber med sionhending af fiorunni vpp j miclu dimon midia et cetera. DI III 192
1710: Beneficium og kirkjustaður.
27.2.1880: Teigs- og Eyvindarmúlaþing lögð undir Breiðabólsstað; (PP, 58) [lög]
Heimildir: PP, 58; DI, JÁM I, 170

RA-221:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-221:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-221:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-221:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-221:007 heimild um áveitu
Heimildir: Túnakort 1919

RA-221:008 heimild um áveitu
Heimildir: Túnakort 1919

RA-221:009 garðlag
"Sunnan við túnið á Ásvelli, framan við fornan garð, sem þar hefur verið hlaðinn frá austri til vesturs lækkar landið ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Breiðabólsstað, Flókastöðum og Núpi, 2

RA-221:010 *Hryggvöllur* bæjarstæði býli
"Síðan 2 kot í túninu, Hryggvöllur og Sverriskot, fyrir 70 árum voru lögð í eyði ..." "Hryggvöllur hét annað býli, var byggður eftir 1710, fór í eyði um 1752. Kot þetta stóð niður á túninu, austan heimreiðar og sér þar enn til allmikilla bygginga." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Austan við Girðingu [015] heitir Beinrófa. Suðaustur af henni voru tættur. Þar stóð bærinn Hryggvöllur. Er hann við mörk að Árnagerði ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: JJ, 49; SB IV, 462; Ö-Breiðabólsstaður BK, 2

RA-221:011 *Sverriskot* bæjarstæði býli
"Síðan 2 kot í túninu, Hryggvöllur og Sverriskot, fyrir 70 árum voru lögð í eyði ..." "Sverriskot hét annað býli í túninu á Breiðabólstað. Enginn veit með vissu hvar þetta kot stóð, sennilega hefur bærinn verið í túninu skammt austan við Flókastaðaá, suðaustur frá Flókastöðum. Mun kot þetta hafa verið fá ár í byggð og komið er það í eyði um 1650, er aftur í byggð um 1739." "Vestur við Flókastaðaá, fyrir neðan Vesturtraðir [016], heitir Magridalur, en austan við hann eru tættur, Sverriskot." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: JJ, 49; SB IV, 462; Ö-Breiðabólsstaður BK, 2

RA-221:012 *Lambey* bæjarstæði býli
1332: Jörðin er nefnd í máldaga kirkjunnar á Breiðabólstað. DI II, 687-689. 1710: "Lambey. Jarðadýrleiki verður ekki fyrir víst greindur, en heyrt segjast menn hafa hann nefndan lx hdr, alrir lxxx hdr, jafnvel ll hdr. Eigandi er Breiðabólstaðar kirkja. Ábúandi enginn, því jörðin hefur auðn verið 8 ár. ... Bygðin gat ekki lengur haldist vegna stórkostlegs yfirgángs af blásturssandi, so tún alt og mikið af högum er fordjerfað, kann þess vegna aldrei aftur byggjast. hagar sem eftir eru brúkast til beitar frá Breiðabólstað." 1847: "Lambeyjar land, er áður var stórbýli fyrir neðan stórbýli fyrir neðan Þverá og lá undir Breiðabólstað, en fór af fyrir sandi, er síðan lagt undir staðinn, og hefur þar laungum verið haft fé þaðan vetur og sumar, en kýr í seli um sumartímann;; en bæði hefur land þetta mjög gengið af sér fyrir sandfoki, og líka er Þverá opt ófær yfirferðar, sumar og vetur, og verður þá að fara á ferju í landið, eða mikin krók, og er því ekki annað sýnna, enn að staðarhaldarinn hafi það eina gagn af landinu, að hann láni það Landeyjarmönnum til lambagaungu og hrossabeitar." Árið 1954 var stofnað nýbýlið Lambey og fékk það til yfirráða eyðijörðina Lambey. Þar var kirkja áður og þingstaður, og síðasta aftakan fór þar fram á árunum 1640-50. Lambey var hólmi í Þverá og stóðu bærinn og kirkjan á Lambeyjarhól Nú eru þar tún. Segir í Sunnlenskum byggðum.

LAMBEY Í FLJÓTSHLÍÐ (R) (BREIÐABÓLSSTAÐARÞING) - HÁLFKIRKJA[1367]: xiv. Kirkia j lambey a xc j heimalande Þesse ber og saman. vtan Vilchins maldage er fyllre; Hítardalsbók, sjá [1371]; DI III 216[1371]: LVI. Lambey.Kirkia j lambey a xc j heimalande. vj. ær. Mariuskript. rodukross. paxspialld. alltaraklædi eitt. dvk einn. glodarkier. sacrarium munnlaugh. kluckur iij.Þangad skal syngia annann hvern dag helgann af Breidabolstad. luka presti. ij merkur. portio vmm .ij. är oc xx. tuo hundrud oc half mork. fiell þad allt nidr firir vppgiord kirkiu. er kirkian nv honum skylldug .ccc. Vilchinsbók DI III 263-264; DI IV{1598: hálfkirkja; AM 263 fol. bl. 58}

KK: "Suðvestan við Breiðabólstað, beint á móti bænum Núpi er aflöng landræma vaxin grasi og blöðku. Þetta er Lambey. Áður rann Þverá ýmist fyrir norðan eða sunnan hana, en nú ætíð fyrri sunnan. Lambey var einu sinni staður fyrir eitt af þriggja hreppa þingum, sem oft er minnzt á. Virðist hún hafa verið

allsnemma höfð að þingstað, þannig er nefnt Lambeyjarþing í annálum þegar um miðja 14. öld. Þá var kveðinn þar upp dauðadómur , og síðan fór fram aftaka. Hafði hún það í för með sér að hirðstjórinn, Smiður Andrésson lét hálshögva upphafsmanninn í Lambey. Bær með sama nafni stóð þar til loka 17. aldar."
Heimildir: JÁM I, 174; JJ, 49; SB IV, 460; KK I, 175

RA-221:013 *Litla Árnagerði* bæjarstæði býli
1710: "Litla Arnagerde hefur verið hjáleiga frá Breiðabólsstað. Er fyrst bygð áður menn til minnast. Lagðist í eyði fyrir 12 árum, þángað til hjelst bygðin öðruhverju. Landskuld var xxx álnir. Eyðileggíngin skeði vegna þess að býlið var afkomulítið til slægna og ágángssamt af peníngi annarra manna. Þar til hjeldu Sámstaða ábúendur það standa í sínu landi, jafnvel engjum. kann ekki aftur byggjast, vegna þessarra orðsaka." "Nálægt þeim stað [það sem Vestur-Sámsstaðir neðri standa], eða litlu vestar en íbúðarhúsið stendur, var til forna lítið kot, sem kallað var Litla-Árnagerði. Það mun hafa farið í eyði um 1698 ... " Segir í Sunnlenskum byggðum. "Vestast á honum var áður býli, sem hét Litla-Árnagerði, og mótaði fyrir túngarði þar, þangað til landið var tekið til ræktunar fyrir 30 árum. Rétt austan við hið forna Litla-Árnagerðistún hafa verið reistar hlöður, fjós og önnur fénaðarhús, og nú er verið að byggja þar íbúðarhús frá örðu býlinu á vesturjörðinni." Segir í örnefnalýsingu. "Austan við Árnagerði eru tættur. Þar heitir Litla-Árnagerði og mun hafa verið önnur hjáleiga." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: JÁM I, 171; SB IV, 455; Ö-Sámsstaðir TÁ, 3; Ö-Breiðabólsstaður BK, 2

RA-221:014 *Tobbatóftir* bæjarstæði býli
"Ekki vita menn að segja nær hún var fyrst bygð, en hitt er víst að bæði var býlið mjög lítið og við engjar staðarins þeim til skaða. Bygðin hjelst fá ár. Er eyðilagt að vísu fyrir 50 árum. Kann ei aftur byggjast sökum skaða á engjum staðarins."
Heimildir: JÁM I, 171

RA-221:015 heimild
Rafstöð var sett við Flókastaðaána 1938.
Heimildir: SB IV, 458

RA-221:016 *Grænaborg* bæjarstæði býli
"Grænaborg hét lítið kot í engjum Breiðabólstaðar. Það mun hafa staðið þar sem fjárhúsin á Breiðabólstað eru nú. Þarna var búið á árunum 1825 til 1831." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Suður af þessu [025] eru fornar bæjartættur, nefndar Grænaborg." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: SB IV, 463; Ö-Breiðabólsstaður, 3

RA-221:017 *Gilsbakki* bæjarstæði býli
Býlið var byggt árið 1929 en fór í eyði árið 1934. "Bærinn stóð á vestri bakka Bjargarkotsgils, næstur í vestur frá Ásvelli. Þetta var mjög lítil jörð og túnalaus að mestu ..." "Í úttektarbók hreppsins er íbúðarhúsið talið tvö herbergi, þ.e. stofa og eldhús. Grunnflötur hússins er talinn 6.32x4.10 m. Skúrar voru með báðum hliðum hússins og jafnlangir því 2,68 m breiðir. Þá var einnig byggð fjárhús þar skammt frá og mun það hafa rúmað um 50 kindur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: SB IV, 463

RA-221:018 *Fornufjós* heimild um fjós
"Efribrekkur nær alla leið frá Jakobslind að Fornufjósum, sem eru gamlar tættur, austan við tún og Kirkjugarð." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Breiðabólstaður BK, 1

RA-221:019 heimild um myllu
"Vestan við túnið á Breiðabólstað er djúpt gil, sem heitir Flókastaðagil, og er það í mörkum að Flókastöðum. Lækurinn, er í því rennur, er nefndur Flókastaðaá. Austan til í gilinu eru tveir hellar. Sá nyðri er lítill skúti, nefndur Arpishellir, en sunnar er Meyjarhellir, en milli þeirra lítil tótt, kölluð Mylla (hefur verið mylluhús)." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Breiðabólstaður BK, 2

RA-221:020 *Traðir* heimild um traðir
"Vestur af bænum heita Traðir, og vottar þar fyrir gömlum görðum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Breiðabólstaður BK, 2

RA-221:021 *Öskuhaugar* örnefni

“Efst í tröðunum er lítil lind eða brunnur, sem heitir Þokra, en hæðin austan við lindina heitir Öskuhaugar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Breiðabólstaður BK, 2

RA-221:022 *Girðing* heimild
“Austan við [021] heitir Hlaðbrekka. Neðan við hana heitir Girðing. Hefur þetta verið afgirtur blettur með torfgarði (verk Tómasar Sæmundssonar), en nú hefur þetta verið sléttað út.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Breiðabólstaður BK, 2

RA-221:023 *Vesturtraðir* örnefni traðir
“Vestur við Flókastaðaá, fyrir neðan Vesturtraðir, heitir Magridalur ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Breiðabólstaður BK, 2

RA-221:024 *Suðurtraðir* örnefni traðir
“Austan við það [Sverriskot 011], en vestan við Suðurtraðir, heitir Jónsrófa.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Breiðabólstaður BK, 2

RA-221:025 *Selkonuvað* örnefni vað
“En vestan við Bjargarkotsgil, og sunnan við Grænuborg, heitir Bakkar, en sunnan við þá er Læna, sem kemur úr gilinu við Selkonuvað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Breiðabólstaður BK, 3

RA-221:026 *Stertur* heimild
“Austur af honum [Gilnateig] heitir Háþýfi. Þar var gerði sams konar og Girðing [022] og er það kallað Stertur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Breiðabólstaður BK, 3

RA-221:027 *Selkonuvað* örnefni sel
“En vestan við Bjargarkotsgil, og sunnan við Grænuborg, heitir Bakkar, en sunnan við þá er Læna, sem kemur úr gilinu við Selkonuvað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Breiðabólstaður BK, 3

RA-221:028 *Brunnhús* örnefni brunnur
Brúnnhús var við Öskuhauginn 021. Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Breiðabólstaður BK, 4

RA-221:029 bæjarstæði býli
Að sögn Oddgeirs í Tungu hefur blásið upp bæjarstæði austur af Lambey. Þar hafa fundist gamlir munir. Norður af því er sandur uppúr honum standa trjástofnar um 30 cm langir.
Heimildir:

RA-221:030 *Draugabotn* örnefni draugur
“Austur frá Flókastaðaá gengur grassýki, sem heitir Langibotn. Ofan við hann er breiður valllendistangi við ána og nær hann að Staðarengjum, kallaður Gilnateigur, það var engjaítak frá Giljum í Hvolhreppi. Draugabotn gengur inn í Gilnateig frá vestri.” Segir í örnefnalýsingu. Oddgeir í Tungu segir þetta vera í landi Breiðabólstaðar.
Heimildir: Ö-Breiðabólsstað, Flókastöðum og Núpi, 3

RA-221b Breiðabólsstaður (Goðland)
“Landið sunnan Þórsmerkur skiptist í fjóra afrétti, Steinholt, Stakkholt, Merkurtungur og Goðaland. Landið fyrir botni Sunda (Krossársunda) skiptist í tvennt, Múlatungur og Teigstungur. Allir til samans heita þessir afréttir Suðurafréttir.” “Takmörk afréttarins að suðvestan eru um Hvannárgil sem Hvaná fellur eftir upp til Krossár. Krossá skilur að Goðaland og Þórsmörk. Að austan liggja mörkin um Hrunakvísl eða Hrunagilskvísl, sem áður nefndist hrunaá, svo um gjögrið milli Hruna á Goðalandi og Múlatungna og síðan um Tungnakvíslarjökul sem eyðst hefur til mikilla muna á þessari öld. Móti suðri liggja takmörk á Fimmvörðuhálsi um rætur Mýrdalsjörkuls og Eyjafjallajökuls, en jökullaust haft er nú milli jökla þegar kemur fram á sumar.” Þórður Tómasson: Þórsmörk, 50, 66-67. Eign Breiðabólsstaðarkirkju. 1847: “Eptir Goðalands afrétt, sem brauðið á, fær staðarhaldarinn árlega frá Austureyjafjalla mönnum 2 fiska vættir, ...” JJ, 49. “Seinna lét þó presturinn sér nægja, að landið væri aðeins smalað.” GR I, 199 - skógar á Goðalandi eru nú í umsjá Skógræktar ríkisins - GR I, 199

"Það er hálent og klettótt ... en nokkru grösugra [en hinir smáafréttirnir] ... Nálægt miðju Goðalandi, en innan við Réttarfell, eru Básar, grösugt skóglendi ... Innarlega á Goðalandi eru Hestagötur, snarbrattar brekkur, grösugar og lyngi grónar. Í Hestagötum töldu menn öruggan útigang, hverju sem viðraði." GR I, 199. Einn hnúkanna á Goðalandi heitir Útigönguhöfði og tíðkaðist lengi að láta fé ganga úti um vetur á Goðalandi. "Talið var hæfilegt, að hafa þar 30 kindur yfir veturinn, en oft mun hafa verið haft þar mun fleira fé." GR I, 200

RA-221b:001 gata leið
"Yfir tunguna allra neðst á Goðalandi, þar á sléttun, eru gamlar götur, greinilegar, alls 10 í röð." "Þær eru flestar uppgróar, nema sú ein, sem farin er."
Heimildir: SV: "Rannsóknir sögustaða" Árbók 1888-1892, 73

RA-221b:002 *Réttarfell* örnefni rétt
Til er örnefnaskrá fyrir Goðaland frá um 1591-1626: "Goðaland er innan Hrunagilsár og Hvanár, fyrir austan Krossá. Þar örnefni: Strákagil, Réttarflötur, Goðalandshellir í Básum, Réttarfell." Réttarfell er vestast á Goðalandi, niður við Krossáraura.
Heimildir: Þórður Tómasson: Þórsmörk, 70; Herforingjarásðkort; GR I, 199

RA-221b:003 *Fimmvörðuháls* heimild um leið
Fimmvörðuháls er jökullaus blettur milli Eyjafjallajökuls og Mýrdalsjökuls. "Fjölfarin göngustígur liggur norðan megin inn með Strákagili, með stefnu inn að Heiðarhorni í norðurbrún Morinsheiðar og er þetta upphaf göngugötunnar suður um Fimmvörðuháls og Skógarheiði." Rekstrarleið milli smáafrétta í norðurhlíðum Eyjafjallajökuls og Eyjafjallasveitar. "Var farið upp Útigönguhöfða, um Heljarkamb, upp Bröttufönn, suður Fimmvörðuháls og niður Skógaheiði. Þegar hægt var vegna veðurs, var á vorin einnig rekið til fjalls þessa sömu leið norður yfir. Leiðin yfir Jökulinn er að minnsta kosti þrefalt styttri heldur en ef farið er fyrir vestan ..." GR I, 200
Heimildir: GR I, 200, 202; Þórður Tómasson: Þórsmörk, 70-71

RA-221b:004 *Álfakirkja* örnefni
Við útnorðurhorn Réttarfells, lítill og einkennilegur hnaus.
Heimildir: Ö-Goðland ÞT, 2; Þórður Tómasson: Þórsmörk, 73

RA-221b:005 *Hattból* örnefni
"Austan í Réttarfelli er klettur, sem Hattur heitir. Voru þar góðar kindastöðvar á öllum tímum árs, hagsælar og skjólgóðar. Í Hatti var svokallað Hattból." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Goðland ÞT, 2

RA-221b:006 *Fjósafuð* örnefni fjós
"Innsti hálsinn heitir Réttarháls. Ofan við Básа [innan við 001] er brött hlíð, vaxin molsaþembum og nefnd Votupallar. Austan við þá eru Fuðanef og vestast í þeim Fjósafuð, hellisgjögur allmikið." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Goðland ÞT, 2

RA-221b:007 heimild um rétt
"Austan við Básа [sjá 006] er Strákagil. Á það upptök sín uppi við Morinsheiði og endar niðri við Krissáraur. Vestast í því var til skamms tíma fjárrétt uppi við bergið, en nú hefur lækurinn, sem rennur eftir Strákagili, jafnað um hana." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Goðland ÞT, 2

RA-221b:008 heimild um náttstað
"Austan við Básа [sjá 006] er Strákagil. Á það upptök sín uppi við Morinsheiði og endar niðri við Krissáraur. Vestast í því var til skamms tíma fjárrétt uppi við bergið, en nú hefur lækurinn, sem rennur eftir Strákagili, jafnað um hana. Á sama stað áttu fjallmenn sér líka hæli." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Goðland ÞT, 2

RA-221b:009 *Hestagötur* heimild um leið
"Innan við Strákagil [008] er stór háls, og er efri hluti hans kallaður Foldir. Vestast á hálsi þessum, norður við aurinn, er Fálkahöfuð. Þar var lengi varpstaður fálka. Fyrir innan Fálkahöfuð er Þvergil og inn frá því Gathillur í hlíðinni, ofan Krossársaurs. Innan við Gathillur eru Hestagötur austan á móti, há og brött hlíð ..." Segir í örnefnalýsingu. "Hlíðin austan í Goðalandi, norður frá Stóra-hruna og norður á hornið við Krossáraur, heitir Hestagötur. Þær horfa beint til vesturs frá Múlatungum og Teigstungum. Ekki er þarna um neinar raunverulegar götur að ræða nema þá fjárgötur ..."

Heimildir: Ö-Goðland ÞT, 2; Þórður Tómasson: Þórsmörk, 67

RA-221b:010 *Réttarflötur* örnefni rétt
Til er örnefnaskrá fyrir Goðaland frá um 1591-1626: "Goðaland er innan Hrunagilsár og Hvanár, fyrir austan Krossá. Þar örnefni: Strákagil, Réttarflötur, Goðalandshellir í Básum, Réttarfell."
Heimildir: Þórður Tómasson: Þórsmörk, 70

RA-221b:011 *Goðalandsból* tóftir sæluhús
Kofi og rétt í Strákagili, sem er innan við Básа sem er nálægt miðju Goðalandi en þó innan við Réttarfell. "Goðalandsból er í [Stráka]gilkjaftinum að sunnanverðu og rétt hjá því gamla Goðalandsréttin. Hét heitir Bólhöfuð fremst í gilinu." "Lágu [leitarmenn] í kofa í Strákagili. Kofi þessi var hlaðinn ú rgrjóti og reft yfir með birkihríslum. Fjárrétt var þar einnig. Réttin og kofinn eru nú fallin, en þó sést enn fyrir hvoru tveggja."

ÞT: "Gamla Goðalandsbólið lætur lítið á sér bera þar sem það kúrir undir hamrinum fremst í Strákagili, skammt inan við Fuðanef. Sú var þó tíð að þetta var eitt besta viðleguból á öllum afréttunum og nokkrir menn minnast enn þaðan glaðra og góðra stunda. Bólið sjálft er aðeins gapi, en við það voru hlaðnir upp traustir grjótkamptar og reft af þeim í þak upp undir bergið. Dyrnar voru með vænni hurð og fjallmenn áttu þarna oftast naðurslausa næturkvíld, nema því kaldara væri í veðri. Í króknum innan við dyrnar voru litlar, grjóthlaðnar hlóðir og þar var kynt undir kaffikatlinum ... Bólið rúmaði sæmilega níu menn ... Nú er skarð fyrir skildi, bólið hefur breytt um svip, þak er brottu og gólfið horfið í rof, raka og skán. Auðvitað komst þetta ból ekki hjá því frekar en önnur viðleguból að verða af sumum kennt við reimleika. ... Síðasta Goðalandsrétt er neðst í Strákagili, rétt framan við viðlegubólið og Strákagilslækur hefur leikið sér að því að brjóta hana niður. Þarna var hún fyrst byggð um 1878 úr völdu, nærtæku mógrjóti. Leifar af byrgi sjást framan við réttina. Þar var aðhald fyrir hesta fjallamanna í snuddleitum, svo síðla hausts að heypoki var hafður með í fjallaferð heimana úr sveit."
Heimildir: GR I, 200; Þórður Tómasson: Þórsmörk, 70, 74

RA-221b:012 *Goðalandsrétt* heimild um rétt
Kofi og rétt í Strákagili, sem er innan við Básа sem er nálægt miðju Goðalandi en þó innan við Réttarfell. "Goðalandsból er í [Stráka]gilkjaftinum að sunnanverðu og rétt hjá því gamla Goðalandsréttin. Hét heitir Bólhöfuð fremst í gilinu." "Lágu [leitarmenn] í kofa í Strákagili. Kofi þessi var hlaðinn ú rgrjóti og reft yfir með birkihríslum. Fjárrétt var þar einnig. Réttin og kofinn eru nú fallin, en þó sést enn fyrir hvoru tveggja." ÞT: "Síðasta Goðalandsrétt er neðst í Strákagili, rétt framan við viðlegubólið og Strákagilslækur hefur leikið sér að því að brjóta hana niður. Þarna var hún fyrst byggð um 1878 úr völdu, nærtæku mógrjóti. Leifar af byrgi sjást framan við réttina. Þar var aðhald fyrir hesta fjallamanna í snuddleitum, svo síðla hausts að heypoki var hafður með í fjallaferð heimana úr sveit."
Heimildir: GR I, 200; Þórður Tómasson: Þórsmörk, 70, 74

RA-221b:013 heimild
"Leifar af byrgi sjást framan við réttina. Þar var aðhald fyrir hesta fjallamanna í snuddleitum, svo síðla hausts að heypoki var hafður með í fjallaferð heimana úr sveit."
Heimildir: Þórður Tómasson: Þórsmörk, 74

RA-222 Bjargarkot

Hjáleiga Breiðabólsstaðar, 1710, ekki vitað hvenær hún byggðist fyrst. Í eyði árið 1801 og á árunum 1893-1900. 1839: "Allgóð tún, litlar útslægjur, hagar þröngvir." SSR, 96 1919: Tún 3,5 ha, garðar 839 m²

RA-222:001 *Bjargarkot* bæjarhóll bústaður
Bærinn stóð áður sunnar og austan við gilið, fluttu árið 1950. Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB IV, 459; Túnakort 1919

RA-222:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-222:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-223 Árnagerði

Hjáleiga Breiðabólsstaðar, 1710, ekki vitað hvenær hún byggðist fyrst, nefnd Stóra Árnagerði 1710. SB IV, 456 1839: "Þýfð tún, engjar nokkrar, hagar lítilfjörlegir." SSR, 96 1919: Tún 5,4 ha, garðar 1479 m² "Tún eru

flatlend og grasgefin en nokkuð raklend. Engjar voru áður austur og upp frá bænum og einnig sunnan við túnið og neðar. Þær hafa nú verið þurrkaðar og ræktaðar.” SB IV, 456

RA-223:001 *Árnagerði* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1919

RA-223:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-223:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-223:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-223:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-223:006 heimild um fjárhús
“Vestan við gilið, framan í Holtinu eru valllendisbrekkur, kallast Hvammur, þar voru lengi fjárhús frá Árnagerði.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Breiðabólsstað, Flókastöðum og Núpi, 1

RA-223:007 *Torfrimi* örnefni rista
“Suðvestur af Austurmýri er bærinn í Árnagerði. Norðan við bæinn er mýrarblettur, sunnan við hann er valllendisbali, nefnist Torfrimi.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Breiðabólsstað, Flókastöðum og Núpi, 1

RA-224 Háfakot [Háakot]

Hjáleiga Breiðabólsstaðar, 1710, ekki vitað hvenær hún byggðist fyrst, nefnd Háakot eða Brekkukot í JÁM. Í eyði frá árinu 1918. 1839: “... fallegt tún eður túnstæði, engjar litlar; hægt, en afkomulítið til haga á fjalllendinu fyrir ofan kotið.” SSR, 96 1919: Tún 3,4 ha, garðar 747 m² “Tún voru brött en engjar flatlendar niður frá Árnagerði, þýfðar en grasgefnar. Hagar voru óskiftir frá Breiðabólstað.” SB IV, 462

RA-224:001 *Háfakot [Háakot]*bæjarhóll bústaður
“... stóð bærinn efst í brekkunni, upp frá bænum á Breiðabólstað ... Nú eru þar engin hús, en gamlar tóttir vitna um byggð á staðnum.” Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB IV, 462; Túnakort 1919

RA-224:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-224:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-224:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-224:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-224:006 heimild um túngarð
“Gamall túngarður lá frá austri til vesturs og var hann markagarður milli túna á Háakkoti og Breiðabólstað.” Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: Ö-Breiðabólsstað, Flókastöðum og Núpi, 1

RA-225 Aurasel

Hjáleiga Breiðabólsstaðar. Fyrst nefnd árið 1803. 1847: “Líka er þar nú fyrri 70 árum bygt býli, Aurasel, og

hefur því staðarhaldarinn ráðir af, að halda fénu heldur í landi eyðijarða staðarins, sem áður var." JJ 49. Jörðin var byggð upp á selstöðu frá Breiðabólstað um 1785. Jörðin var í eyði frá árunum 1877-1899 og fór síðan úr ábúð árið 1954. 1839: "Túna- og engjalítið, en landrými gott til haga." SSR, 96 1920: Tún 2,3 ha, 1,5 ha, sléttað, garðar 812 m² "Aurasel var talin dágóð bújörð, tún lárétt og slétt út frá bænum, en engjar fremur reytingslegar og í nokkurri fjarlægð. Hagar eru víðlendir og góðir." SB IV, 464.

RA-225:001 *Aurasel* bæjarstæði býli/sel
Þarna var áður selstaða frá Breiðabólstað, var nytjuð frá B til beitar og ef til vill selstöðu þegar hún var í eyði undir lok 20. aldar.
Heimildir: SB IV, 464; Ö-Aurasel, 1; Túnakort 1920

RA-225:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-225:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-225:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-225:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-225:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-225:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-225:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-225:009 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-225:010 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-225:011 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-225:012 heimild um túngarð
Heimildir: Túnakort 1920

RA-225:013 heimild um beitarhús
"Landamerki að sunnan eru við Öldudalsmynni. Sunnan við Lágirnar, austan við Krossdal, er há sandalda, sem heitir Svartibakki. Sunnan við hann er graslendi, sem heitir Öldukrókar. Þar voru áður beitarhús frá Breiðabólsstað." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Aurasel, 2

RA-225:014 heimild um beitarhús
"Landamerki að sunnan eru við Öldudalsmynni. Sunnan við Lágirnar, austan við Krossdal, er há sandala, sem heitir Svartibakki. Sunnan við hann er graslendi, sem heitir Öldukrókar. Þar voru áður beitarhús frá Breiðabólsstað. Þar er líka Öldulækur. Öldukrókur liggur að Affallinu, en það skiptir löndum að Ossabæ. Austan við Öldukróka heitir Þorsteinsbakki, og eru þar beitarhús frá Auraseli." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Aurasel, 2

RA-225:015 tóft
"Í suðausturhorni túnsins er stór hóll, sem heitir Megruhóll. Þar sést marka fyrir gömlum húsatóttum." Segir í örnefnalýsingu.

Heimildir: Ö-Aurasel, 2

RA-225:016 *Kúavaðslækur* örnefni vað
"Annar lækur sameinast þessum læk [Brókarlæk], austur undir landamörkum Breiðabólsstaðar og Kirkjulækjar og kallast hann Kúavaðslækur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Aurasel OG, 1

RA-225:017 *Skjólgarðsbót* örnefni
"Suður af Jónsmel er Tjarnarbót, þar er tjörn sem þornar í þurrkatíð. ... Austan og ofan við Tjarnarbót er torfa, sem heitir Skjólgarðsbót, smá skarð er milli hennar og Tjarnarbótar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Aurasel OG, 1

RA-226 Flókastaðir

1710: "Er engum tíundað og so hefur það verið frá gamallri tíð, er því haldið af sumum að sje ein af Breiðabólstaðar hjáleigum., aðrir vilja láta lögbýli heita, sem ekki er ólíklegt, þó er þar ekkert víst um annað en hýsing fátækra og fyrirsvar sem á lögbýlum." JÁM I, 172

1710: "Á túnið tekur til að falla grjót. Líka ber Flókastaða-á á engjarnar grjót og möl. Engjunum spillir og annarstaðar grjótságángur úr fjallinu." JÁM I, 173 1839: "Stór, slétt og góð tún, engjar þýfðar, en ekki ógrasgefnar; hagar, eftir sem hér er, þolanlegir en kostalausir." SSR, 96 1918: Tún 6,1 ha, garðar 1620 m² . "Tún voru vestur með brekkunum með hæfilegum halla móti suðri. Mikill hluti þeirra hefur verið tekinn til kartöfluræktar. Engjar voru niður af túninu, þar hafa nú verið þurrkaðar og ræktaðar. Hagar eru í fjallinu, upp frá bænum." SB IV, 465

RA-226:001 *Flókastaðir* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1918

RA-226:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1918

RA-226:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1918

RA-226:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1918

RA-226:005 garðlag
" ... þar eru upptök Flókastaðaár. Djúpasund er mýrarslakki, sem nær allt að Þórunúpsgili og vestur að Nyðri Gráhól og Eystri-Gráhól, sem er þar örstutt austar, þetta eru litlir valllenishólar norður við Þórunúps mark. Á Nyðri Gráhól er gamalt skjólgarðsbrot." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Breiðabólsstað, Flókastöðum og Núpi, 1

RA-226:006 heimild um mógrafir
"Sunnan við gilið að Flókastaðaárgili er mýrarslakki og kallast Mógrafir, þar var tekinn mór áður fyrr." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Breiðabólsstað, Flókastöðum og Núpi, 1

RA-226:008 *Kúaból* örnefni
Kúaból heitir þar sem þvottasnúrur voru settar upp í árgilinu segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Breiðabólsstað, Flókastöðum og Núpi, 4

RA-227 Núpur

Jarðadýrleiki óviss 1710, Breiðabólstaðakirkjueign. 1480: Jörðin er nefnd í máldaga kirkjunnar á Breiðabólstað. DI VI, 332. Tvíbýli er á N 1710: "Túninu grandar grjót og aur, sem rennur úr fjallinu í vatnaleysíngum." JÁM I, 173 1839: "Beztu tún, stór og víða slétt; útslægjur mýrlendar og slæmar til heyfalls. hagar, eftir landslagi hér í meðaltali." SSR, 97 1919: Vesturbær, tún 10 ha, 9 ha sléttað, garðar 1700 m² , austurbær tún 9 ha, 8 ha. sléttað, garðar 1028 m² . NI: "Núpur I er talin allgóð bújörð hæð og skjólgóð. Túnið liggur austur með fjallinu, hallalítið og gott. Engjar voru fram af túninu, nokkuð blautar en hafa nú verið þurrkaðar og ræktaðar að meirihluta. Góð tún eru nú á bökkum Þverár þar sem áður voru móar og úthagar." NII: "Gamla túnið liggur

vestur frá bænum, slétt og grasgefið og nær upp í brekkurætur. Engjar voru suður af túninu, flatlendar og nokkuð blautar, þær hafa nú verið þurrkaðar með skurðum og ræktaðar, einnig eru komin mikil tún suður á Þverárbakka þar sem áður voru valllendismóar og bithagi." SB IV, 466-467.

RA-227:001 *Núpur* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1919

RA-227:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-227:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-227:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-227:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-227:006 heimild um rétt
Heimildir: Túnakort 1919

RA-227:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-227:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-227:009 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1919

RA-227:010 heimild um túngarð
Heimildir: Túnakort 1919

RA-227:011 heimild um vatnsból
1710 er vatnsból lítið og þrýtur oft.
Heimildir: JÁM I, 174

RA-227:012 *Núpshellir* hellir
"Austast í brúninni er allhár hamar, sem heitir Sauðhamar. Vestan við hann, og ofan við eystri bæinn, er stór og hár hellir; í honum hafa áður verið geymdir nautgripir, en síðan hafa hrunið niðru í hann úr berginu afar stór björg, þetta er Núpshellir." Segir í örnefnalýsingu. Oddgeir í Tungu segirhellinn vera með stærstu hellum á suðurlandi, í honum er berghöld, búmörk og rúmir. Sagt var að í helinum gæti grátt lamb, sem stundum hefur sést þar bregða fyrir.
Heimildir: Ö-Núpur og Flókastaðir, 1

RA-227:013 *Ólafstættur* tóft
"Vestast upp af túninu er stakur hnúkur, sem heitir Lambaklettur. Vestan við hann eru Bringir, ofan við þá gamlar tættur, Ólafstættur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Núpur og Flókastaðir, 1

RA-227:014 *Borgardalur* örnefni
"Vestur á miðju túni er dalur upp við brekkuna, Borgardalur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Núpur og Flókastaðir, 1-2

RA-227:015 *Gerði* örnefni
"Túnið niður af Lambakletti heitir Gerði." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Núpur og Flókastaðir, 1-2

RA-227:016 *Kartínarklif* heimild um leið

“Fyrir ofan austurbæinn á Núpi eru tvö einstigi upp hamrana, sem heita Katrínarklif og Jóruklif.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Núpur og Flókastaðir, 2

RA-227:017 *Jóruklif* heimild um leið
“Fyrir ofan austurbæinn á Núpi eru tvö einstigi upp hamrana, sem heita Katrínarklif og Jóruklif.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Núpur og Flókastaðir, 2

RA-641 Forn. á fl en 1 jörð

RA-641:001 *Dalagilsgötur* gata leið
“Þar austur í gilinu [við 017] er dálítill foss, Dalagilsfoss. Norðan við Dalagil er djúp laut, sem heitir Stóralaut. Eru þar miklar götur, heita Dalagilsgötur, austast yfir hana, sem liggja frá Kollabæ að Vatnsdal. ... Göturnar sem liggja um Skruggulágarbala ... liggja fyrir norðan Einarhús og norðvestur af Skyggni, og koma á veginn að Vatnsdal hjá Klittnafossi ...” Segir í örnefnalýsingu. Göturnar voru mjög fjölfarnar til 1928 þá var girt yfir þær milli K og Tungu. Að sögn Oddgeirs í Tungu má rekja þessar götur vestur um Rjúpubotna niður í Vallarkrók.
Heimildir: Ö-Kollabæjarhverfi, 3-4

RA-641:002 vegur leið
“Þar austur í gilinu [við 017] er dálítill foss, Dalagilsfoss. Norðan við Dalagil er djúp laut, sem heitir Stóralaut. Eru þar miklar götur, heita Dalagilsgötur, austast yfir hana, sem liggja frá Kollabæ að Vatnsdal. ... Göturnar sem liggja um Skruggulágarbala ... liggja fyrir norðan Einarhús og norðvestur af Skyggni, og koma á veginn að Vatnsdal hjá Klittnafossi ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kollabæjarhverfi, 3-4

RA-641:003 gata leið
“Suður frá Vatnsdal er mýrarsund, sem heitir Torfalækjarmýri og Torflækur [sjá RA-213:016] Vestan við hann er Kirkjuholt, og dregur það nafn af götum, sem eru vestan í því, gamlar og nýjar kirkjugötur að Breiðabólstað, sem eldri kynslóðir létu ekki gróa.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vatnsdalur BK, 3

RA-641:004 *Milli Fells og Heiðar* heimild um leið
“Kirkjugötur lágu frá Vatnsdal að Breiðabólstað milli Sléttadals og Ingimundarheiðar og þar kallaðist Milli Fells og Heiðar.” Segir í örnefnalýsingu. Milli Ingimundarheiðar og Sléttafells.
Heimildir: Ö-Torfastaðir og Kotmúli, 5

RA-641:005 *Aurgata* gata leið
“Suðaustan við Steinsmýri, milli Austurtorfu og Ingimundarheiðar, er svonefnd Aurgata. Eru það leifar af gömlum götutroðningum, sem legið hafa vestan í Ingimundarheiðinni, og hefur að líkindum áður fyrr verið alfaraleið frá ofanverðum Rangárvöllum suður í Fljótshlíð og Landeyjar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sámsstaðir TÁ, 5

RA-641:006 gata leið
BJ: “Umferð hefir mikil verið fyrir ofan Þríhyrning og fram hjá þessum stað [RA-202:017]; liggur sú leið milli Fljótshlíðar og efsta hluta Rangárvalla, sem nú er eyddur. Töldum við Jónas bóndi þar á einum stað 36 fornar götur samhliða.”
Heimildir: B J: “Rannsóknir í Rangárþingi sumarið 1901” Árbók 1902, 3-4

RA-641:007 heimild um leið
1839: “Innan með Hlíðinni og fram með Þverá fyrir sunnan bæina liggur einn alfaravegur úr Teigssókn gegnum þessa sókn [Breiðabólstaðarsókn] og út í Hvolhrepp . Nýlega er byrjað að brúa keldur og stinga úr götubökkum á þessum vegi. Suður yfir Þverá liggur enginn viss vegur, því hún breytir með jafnaði vöðum á sér.” Að sögn Oddgeirs í Tungu var þessi vegur á efri bakka Þverár en var færður ofar, nær bæjum, þar sem hann er nú.
Heimildir: SSR, 99

RA-641:008 heimild um leið
“Sunnar og ofan Heljarkambs er Brattafönn. Eftir henni liggur gönguleiðin milli Skóga og Goðalands.”
Heimildir: Þórður Tómasson: Þórsmörk, 71

RA-642 Óstaðsetjanlegar minjar í Fljótshlíð

RA-642:001 *Undir Þríhyrningi* bæjarstæði býli
"Því miður er eins mikill vafi á, hvar hefur verið bær Starkarðar "undir Þríhyrningi", og einnig þar hafa menn einkum gizkað á Reynifell. ... En þar mælir mjög á móti að Reynifell er í landnámi Hrólfs í Hólmslöndum." AÐ sögn Oddgeirs í Tungu telja flestir að hann hafi verið við Emstru-sel
suð-austur undir Þríhyrningi.
Heimildir: KK I, 172

RA-642:002 *Svertingsstaðir* bæjarstæði býli
"Enn er bær, sem síðar hefur týnzt, Svertingsstaðir, en hann er einnig nefndur á þessum stað í Landnámu, en eflaust má telja að hann hafi verið á afréttinum fyrir vestan Fljót, ef til vill enn ofan er Bólstaður, og kynni þeir að hafa verið nágrannabæir. Á Svertingsstöðum reisti landnámsmaðurinn Jörmundur goði stórt hof, og lagði til þess bjór ónuminn fyrir austan Fljót." "Ekki virðist hugsanlegt að bær hafi verið á afréttinum inn af Einhyrningsmörk. Þar hlýtur ætíð að hafa verið óbyggilegt. Munu flestir þeirrar skoðunar, að landnám Jörundar og bær hans, Svertingsstaðir, hafi verið innarlega á Markarfljótsaurum. Landið og Landnáma 429 og rit sem þar er vitnað til"
Heimildir: KK I, 184

RA-642:003 heimild
FF: "Nýlega hefur uppa Ejvindarmúla Heide, j flaga 1u fundest, sosem Hlóder, med ösku j, og miked fiinu Bryne, Lyku Slipsteine, enn þó af annare Soart. Ádur vid sama Takmark, hafde þar fundest, fyrer mörgum Arum, Litel Sylfur Plata."
Heimildir: FF I, 125

RA-642:004 *Holt* bæjarhóll býli
Holt þar sem Höskuldur Njálsson og móðir hans bjuggu. Bæjarnafnið er glatað en af sögunni má ráða að Holt hafi staðið einhvers staðar í námunda við Þríhyrning. Talið hefur verið að Holt sé Reynifell, Þórunúpur eða Vatnsdalur sem allt eru býli á þessum slóðum.
Heimildir: Bjarki Bjarnaso: Njáluslóðir, 37; ÍF XII, 248

RA-643 Grænafjall

Þórólfsfell og allt lad inn að Fremsta-Kanastaðagili var áður heimahagar frá Fljótsdal. Árið 1966 seldi þáverandi eigandi Fljótshlíðarhreppi allt land Fljótsdals austan Þórólfsár og tilheyrir það nú afréttinni. Grænafjall nefnist afréttur Fljótshlíðinga og takmarkast af Markarfljóti "að sunnan og austan neðan frá gljúfri því, sem Fljótið kemur fram úr innan við Húsadal á Þórsmörk, og inn fyrir Stóra-Grænafjall, sem er innst á afréttinum. Þar beygir svo fljótið til norðurs og síðan vesturs, og myndar þannig hálfhring um Stóra-Grænafjall. Ræður Fljótið þannig mörkum einnig að norðan á móti Hvítmögu, lítilli jökulkvísl, sem kemur úr norðaustanverðum Tindfjallajökli. Að vestan takmarkast afrétturinn af Tindfjallajökli fyrst, en síðan Þórólfsá niður undir Þórólfsfell, en þar beygir markalínan til austurs niður á Gilsáraurar austan fellsins og loks í Öldustein (Lausöldu) norðvestur [vestur] af Þórsmerkurrana. / Afrétturinn greinist í Innra- og Fremrafjall. Skilur jökulkvíslin Gilsá, er kemur úr Tindfjallajökli, þar á milli." - GR I, 212 "Afréttur Fljótshlíðinga er allhálendur, víða með giljum og gljúfrum. hann er því víða ófær hestum, enda eru leitarmenn alltf gangandi við smalamennsku. Fremur er afrétturinn vel gróinn miðað við nærliggjandi afrétti ... en ekki er skógur á honum nema í smátorfu, sem er í Fljótsgilinu innan við Tröllagjá. Eru þar beinvaxin og falleg tré, en einstigi ofan að fara. ófært fé. ... Í Fífuhvömmum, sem eru sunnan í Fauskheiði, vex dálítið af eini og þar - og víðar - er nokkuð af beitilyngi, en annars er aðallega vallendisgróður á afrétinum og svo nokkur háfjallagróður." GR I, 212

RA-643:001 *Einhyrningur* heimild um býli **Friðlýstar fornleifar**
1710: "Einhyrningur. (Under Einhyrninge) hefur í gamaldaga (eftir því sem menn segjast heyrt hafa) bær so kallaðir verið, sást þar fyrir 50 árum til tófta brota. Er þetta pláts í miðjum afrjett Fljótshlíðar manna, hver nú er almennilega kallaður Grænafjall, og er so vel þetta takmark sem landið þar um kríng brúkað fyrir afrjett. Enginn veit nú framar að segja um byggíng þessarrar jarðar; landið er mjög blásið og komið upp hraun og hrjóstur, og þar fyrir öldungis óbyggilegt." "Bólstaðarústarleifar. Þær eru [vestur" suður frá Einhyrningi, við læk þann er fellur ofan frá Hrútholti." Rétt nafn Hrútkollur. BJ 1886: "Rústin er grjótdreif, blásin út úr bakka-rofi, við suðausturhorn Hrútkolls. Af hæð bakkans má sjá, að allþykkur jarðvegur hefir gróið yfir hana; þó er þykk mold undir meiri hluta hennar; en þar sem fjærst er bakkanum, er öll mold blásin burt, liggur grjótið þar á malar-fláa, sem hallar ofan í gilið, - þar er nfl. lækjarbotninn niðurgrafið gil; hefir víst meira eða minna af grjóti rústarinnar hrapað þar ofaní og hærr við, að það hrapi þangað æ því meira, sem moldin blæs meira undan því." Friðlýstar

minjar. ÁM talar um eyðibýli með þessu nafni á Almenningi í Þórsmörk, en væntanlega eru þetta sömu rústir og enn sjást undir Einhyrningi á Grænajalli Gæti verið Bólstaður Sighvats rauða landnámsmanns sem nam Einhyrningsmörk.
Heimildir: JÁM I, 136; BJ: "Um landnám ..." Árbók 1886, 57-58; 1888-92, 71; KK I, 249; ÁG: Friðlýsingaskrá, 66; ÍF I, 348-349

RA-643:002 *Ker* þjóðsaga
Innri Botnsá rennur norðast gegnm Kerið, að sögn Oddgeirs í Tungu. Kerið er suðaustn við Innri-Botnsá. Er þetta allhár hnúkur, sem myndar næstum því hálfhring þeim megin sem veit að ánni - GR I, 213 "Þetta er Kerið sem þjóðsagan hermir, að séra Eiríki í Vogsósum hafi þótt tiltækilegasti staðurinn, sem hann þekkt, til þess að koma Höfðabrekku-Jóku fyrir í. ... líkur benda til þess, að Jóku hafi ekki litist vel á dvalarstaðinn, þegar hún sá hann, því að þjóðsaga segir, að hún hafi hljóðað svo, að allt fé hafi hlaupið burt af Grænafjalli nema einn vankanhrútur."
Heimildir: GR I, 214

RA-643:003 *Kanastaðir* örnefni
"Norður af Hellisvöllum [008] er stórt graslendi, sem heitir Kanastaðir. Upp af þeim eru þrjú gil, sem heita Kanastaðagil." Segir í örnefnalýsingu. "Norðan megin Gilsár, á Fremrafjalli, er allmikið graslendi, og heitir það Kanastaðir." "Bendir nafnið til þess, að þar hafi verið bær til forna, þó að ekki muni vera til sagnir um það." Merkt inn á kort.
Heimildir: Ö-Fljótshlíðarafréttur, 3; GR I, 214

RA-643:004 gripir
"Brýnisstúfur, blýstikki lítið með gati og steinbrot með gati, leifar af hnífi og ýmislegt járnrusl. Fundið á Einhyrningsflötum á Grænafjalli."
Heimildir: J J: "Yfirlit yfir muni ..." Árbók 1906, 50

RA-643:005 *Einhyrningsflatir* heimild um náttstað
"Á fjallaferðasunnudag er svo haldið áfram frá Streitum inn á Einhyrningsflatir um kvöldið og tjaldað þar í smáhvammi." "... þar eru grasflatir góðar, sem heita Einhyrningsflatir, og er þar náttstaður gangnamanna, bæði þeirra, sem safn Emstur og Fljótshlíðarafrétt." Segir í örnefnalýsingu. "Voru áður venjulega 6-7 tjöld" - GR I, 216 "Árið 1958 byggðu Fljótshlíðingar gott afréttarhús á Einhyrningsflötum nálægt hinu forna bæjarstæði, sem þar er talið hafa verið." .
Heimildir: GR I, 216, 227; Ö-Fljótshlíðarafrétt, 2

RA-643:006 *Hellar* heimild um náttstað
"Snemma næsta dag er svo farið af Einhyrningsflötum og haldið inn á afréttinn að Hellum, sem er næsti náttstaður leitarmanna. Er þar slegið upp tjöldum ... Tjaldað er á sléttri grasflöt við Þverá." -"Er tjaldað í dalsmynni, og rennur Þverá eftir dalnum. Norðan við hana eru sléttar valllendisflatir, og að norðan og austan eru grasi vaxnar brekkur, en frekar er þar snögglent, svo að það verður að vaka yfir hestunum, svo að þeir fari ekki fram." "Áður en prímusar komu til sögunar, urðu leitarmenn að hita sér kaffi í hlóðum, sem voru settar þar, sem eitthvert skjól var."
Heimildir: GR I, 216, 220

RA-643:007 *Hellar* hleðsla sæluhús
"Við Hella [við Þverá] er eftirleitarmannaskýli." "Er það hellir sem gegnur inn í sandbergshamar" Að sögn Oddgeirs í Tungu var gist þarna í öllum leitum. Nú er gist í Bólstað leitarmannaskála á Einhyrningsflötum. "Er hlaðið fyrir op hans, og er hurð fyrir. Er þar nægilegt rúm fyrir 12 menn. Þarna er sæmileg vistarvera. Þar er og skýli fyrir hesta ..."
Heimildir: GR I, 216

RA-643:008 heimild um sæluhús
"Á Hellisvöllum hefir verið leitarmannaskýli. Var það byggt við allháan hamar og reft upp að honum. En á síðari árum tók bergbúinn upp á því að láta allstór björg falla niður á skýlið. Brutu þau fyrir gestunum bæði járn og timbur... Þetta leiddi til þess, að nú nýlega [um 1945] hefir verið byggður allgóður kofi fyrir leitarmenn. Þá hefir einnig verið sett þarn upp fjárheld girðing fyrir fé [221] það sem kemur af Innrafjalli."
Heimildir: GR I, 220-21

RA-643:009 *Botnsöxl* heimild um náttstað
Botna- og Brúnamenn höðu stundum náttstað á Botnsöxl í stað Hellisvalla "Var það gert til þess að þeir væru

þar betur fyrir því fé, er vildi renn til baka. En oft var þr mikið illveður, þó að sæmilegt væri á Hellisvöllum, og nú á síðari árum [um 1945] hefir verið hætt að hafa þar náttstað."
Heimildir: GR I, 220

RA-643:010 *Álatorfa* heimild um náttstað
Álatorfa var utanvert við Bleiksárgljúfur (við Þórólfsfell). Oddgeir í Tungu segir Álatorfu vera suður af Fossunum ekki við Þórólfsfell. Áð er með allt safnið á Neðriflötum, vestan í Þórólfsfelli "Áður fyrr var svo haldið út á Álatorfu og verið þar með safnið síðustu nóttina. Var hún utanvert við Bleiksárgljúfur. Var tjaldað þar í kringum safnið og vakað yir því um nóttina. Nú er Álatorfan elgerlega horfin sökum landbrots frá Markarfljóti, og er því nú verið með safnið síðutu nóttina í Fljótsdal."
Heimildir: GR I, 221

RA-643:011 *Skiptingarhöfði* örnefni
Skiptingarhöfði er hnúkur í framhaldi af Lifrarfjöllum nær Stóra-Grænafjalli Vestan í Skiptingarhöfða er safnast saman við byrjun leita og skipar fjallkóngur þar fyrir um tilhögun leitanna og skiptir mönnum í leitir .
Heimildir: GR I, 217

RA-643:012 gripir
Þjms. 5287 Broddspori úr járni fannst á Einhyrningsflötum
Heimildir: KEKH, 261; J J: "Yfirlit yfir muni ..." Árbók 1907, 48

RA-643:013 *Baðstofa*hellir náttstaður
"Í Þverárgili er hellir, sem heitir Baðstofa. Þar er náttstaður gangnamanna og rúmar hellirinn um 14 menn." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Fljótshlíðarafréttur, 2

RA-643:014 *Musaskúti* heimild um útilegumannabústaður
Í hamri nálægt Hellisvelli, sjá 008, er skúti sem heitr Músaskúti og er erfitt að komast í hann. Munnmælasagnir segja að sakamaður hafi átt fylgsni þar, segir í örnefnalýsingu. Oddgeir í Tungu segir skútan heita Musaskúta og vera vestanmein í hamragili á Hellisvöllum og var kenndur við einhvern Erasmus. Þeir sem ekki komust upp í skútan þóttu ekki gjaldgengir á fjalli.
Heimildir: Ö-Fljótshlíðarafréttur, 2

RA-643:015 *Nautavað* heimild um vað
"Vestan árinnar [Þórólfsár] er Fljótsdalsheiði, þar er Nautavað á Þórólfsá." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Afréttur Fljótshlíðar, 1

RA-643:016 heimild um kláfferju
"Ofan við brúna [við Markarfljót] tekur aftur við gljúfur, þar var um fjölda ára kláfferja yfir Fljótið, hún mun hafa verið sett þar laust eftir aldamótin 1900, en aflögð með tilkomu brúarinnar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Grænafjall, 3

RA-643:017 heimild um ferju
"Austur af Hellunum, við Markarfljót eru brekkur og grasfitjar, en ekki gljúfur, það eru kallaðar Fitjar, þar var áður ferjustaður á Fljótinu." Segir í örnefnalýsingu. Ferjan aflögð eftir 1879 þá varð þar slys.
Heimildir: Ö-Grænafjall, 3

RA-643:018 *Þórólfsfell* bæjarstæði býli
"Mögugilshellir nefnist hellir nokkur í Rangárvallarsýslu, og vitum við ekki til, að nokkur hans líki sé til á Íslandi, hvorki sakir legu né efnis þess sem hann er gerður af. Hellismunninn er við rætur fjalls, er Þórólfsfell heitir, í Fljótshlíð. Stóð þar bær til forna." Þórólfsfell er vestast á framafrétt Fljótshlíðinga og er heimahagar frá Fljótsdal. PS: "Hvar bær Þórólfs hafi staðið, er ekki fullvíst, þó er líkast hann verið hafi rétt vestan við Þórólfsá, sem rennr vestan við Þorólfsfell, því þar hefir garðhleðsla gömul fundizt í flagbarði skammt frá brekkunni." "þá hafa verið skógar þar sem nú er uppblásið land." -
Heimildir: EÓBP: Ferðabók II, 199-200; GR I, 214; ÍF XII, 57; PS: "Um forn örnefni" StSÍ II, 515

RA-643:019 *Mögugilshellir* hellir
"Mögugilshellir nefnist hellir nokkur í Rangárvallarsýslu, og vitum við ekki til, að nokkur hans líki sé til á Íslandi, hvorki sakir legu né efnis þess sem hann er gerður af. Hellismunninn er við rætur fjalls, er Þórólfsfell heitir, í Fljótshlíð. Stóð þar bær til forna." "Kletturinn sem hellirinn opnast í, er jaspiskenndur eða úr dökkblárri

tinnu. Hellismuninn liggur 2 álnir frá jörðu. Hann er mjög þröngur og snarbrattur inn úr honum svo torvelt er að komast þar inn. Hæðin niður á hellisgólfið er 5 fet, en gólfið er glerhált og hallar inn eftir hellinum.Hellirinn er rúmgóður og allur húðaður innna með fíngerðri, blárri glerungshúð. Hellisgólfið er alsett dropasteinum. Gólf og loft er samlitt, og hallar gólfinu því meira sem innar dregur. Við skriðum nokkra faðma inn eftir hellinum eða svo lengi sem við höfðum skímu frá hellismunnanum. Við þorðum ekki að hætta okkur langt inn eftir honum, af því að við höfðum hvorki kerti né línu meðferðis, því að við höfðum ekki heyrt um helli þennan, fyrr en við af hendingu fórum fram hjá honum ..."
Heimildir: EÓBP: Ferðabók II, 199-200

Fornleifar í Hvolhreppi

RA-228 Bergvað

20 hdr., 1709. Getið í máldaga Oddakirkju frá 1270. DI II, 86-88 Túnin nú nytjuð frá Móeiðarhvoli.

RA-228:001 *Bergvað* bæjarhóll bústaður
"Rétt austan við Barnakletta stóð bærinn á Bergvaði sunnan í halla niður að öldubökkum."
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 9

RA-229 Móeiðarhvoll

30 hdr., 1709. Jarðarinnar er getið í Njálu ÍF XII,, 167. 1270: Getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88 1622: Jón vigfússon selur 5. hdr í Móeiðarhvol. Jarðabréf, 11709: hjáleigur Norðurhjáleiga 5 hdr., og Suðurhjáleiga 3 hdr 90 álnir. Krókatangi lá undir Odda á Rangárvöllum. Ö-Móeiðarhvoll, 5. Tvíbýli á M, en MI er nú í eyði.

1709: "Á engjar ber Þverá grjót í stórflóðum, nær ísaleysíngar er, og róta jaka grasrót víða í burt, þar með spillir Rangá slægjum, hafa þessi vötn orkað so mikils skaða, að fyrir 50 eða 60 árum halda menn fóðrast hafi hálfu fleiri peningur á jörðunni." JÁM I, 214. 1917: Tún 15 ha, þar af 9 ha slétt, garðar 262 m² . "Landið er að nokkrum hluta vallendis- og lyngmói og gott ræktunarland, en talsvert mikil mýri og var hún mjög blaut, en hefur nú verið ræst fram. Þverá hefur spillt landi jarðarinar mjög að sunnanverðu. Á hólma í Þverá voru engjar um 20 ha., rennisléttar og grasgefnar, en erfitt var að nytja þær. Var hey þaðan oft flutt heim á ís að vetrinum." SB IV, 523. Aðalengjar jarðarinnar voru í stóra hólamanum sem skiptir farvegum árinnar. "Næst Þverá eru sléttir bakkar, fjarska grösugir, en misþurrir, sundirskornir af illfærum keldum og kílum. Þar eru uppgripaslægjur frá náttúrunnar hendi, og voru þær nytjaðar frá Móeiðarhvoli fram undir 1930, en heybandsvegur var framúrskarandi ógreiður og leiðinlegur." Ö-Móeiðarhvoll, 6, 7

RA-229:001 *Móeiðarhvoll* bæjarhóll bústaður
"Bærinn á Móeiðarhvoli stendur landsunnanvert í hólbungu einni, og er um 5-600 metra vegur þaðan að Eystri Rangá ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 1; SB IV, 516; Túnakort 1917

RA-229:002 heimild um bænhús
MÓEIÐARHVOLL Í HVOLHREPPI (R) (NEÐRAHVOLSÞING)
Heimildir:

RA-229:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-229:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-229:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-229:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-229:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-229:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-229:009 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-229:010 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-229:011 *Ranavað*heimild um vað
“Ranavað er á Öldunni, milli Útigangsholts og Ranans.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 11

RA-229:012 varða landamerki
“Að austan liggja mörkin móts við Garðauka- og Miðkrikaland úr vörðu á syðri Öldubakkanum - er stendur þar, sem Blátindur á Vestmannaeyjum ber vestast í Strandabæ, og turninn á Oddakirkju jaðrar með norðurhorninu á Geitfelli ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 1

RA-229:013 varða landamerki
“Að austan liggja mörkin móts við Garðauka- og Miðkrikaland úr vörðu á syðri Öldubakkanum - er stendur þar, sem Blátindur á Vestmannaeyjum ber vestast í Strandabæ, og turninn á Oddakirkju jaðrar með norðurhorninu á Geitfelli - sjónhending til suðurs í vörðu á mýrinni fyrir norðan Heljarkerlumynni, og stendur sú varða, þar sem Eystri-Kirkjubær ber austan til við Skarðsfjall og Eystra-Fróðaárholt norðanvert við Geitafell í Ölfusi ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 1

RA-229:014 varða landamerki
“Að norðaustan móts við Stórólfshvolsland ræður hinn forni farvegur Rangár, sem er fyrir norðan svonefndan Stórhól, þar sem Eystri-Kirkjubær ber í vestri Búrfellsöxl á hreppamannaafrétti, allt að Svartabakka. Síðan liggja mörkin frá vörðu á Svartabakka beina stefnu á fyrst nefnda vörðu á syðri Öldubakkanum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 1

RA-229:015 *Suðurakur* heimild um akur
“Sunnan við veginn, sem liggur ein að nænum að austan, er Svíri, en þaðan til vesturs, framan við kálgarð, er Suðurakur. Þar gerðu danskir bændur kornyrkjutilraunir á 18 öld, og til skamms tíma sá þar fyrri framræsluskurði.” Segir í örnefnalýsingu. EÓBP: “Eigandi jarðarinnar Þorsteinn Magnússon, sýslumaður, lét einn erlenda bóndann plægja þar spildu úr túni og sá í korn. Jarðvegur var í meðallagi fjór og virtist allvel til kornyrkju fallinn. Tilraunin hafði einnig staðið þar í þrjú ár. Sýslumaðurinn sagði okkur, að kornið hafi einnig staðið þar og litið vel út og kjarninn orðið allstór, en samt ekki þroskazt fyllilega nema í fáeinum öxum. Hefði kornið því aðeins verið notað til skepnufóðurs. Sumarið 1756, er við komum þar, var einu sáð ...”
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 2; EÓBP: Ferðabók II, 210

RA-229:016 *Fjósatunga* örnefni fjós
“Sunnan við veginn, sem liggur ein að nænum að austan, er Svíri, en þaðan til vesturs, framan við kálgarð, er Suðurakur. Þar gerðu danskir bændur kornyrkjutilraunir á 18 öld, og til skamms tíma sá þar fyrri framræsluskurði. Þá tekur við Fjósatunga ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 2

RA-229:017 heimild um traðir
“Milli nýnefndrar brautar [?] og gamalla traða, sem liggja til norðaust til Rangár af bæjarhlaðinu, er mikill túnfláki, sem er kallaður Vesturtún ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 2

RA-229:018 *Gosugerði* örnefni
“Milli nýnefndrar brautar [?] og gamalla traða, sem liggja til norðaust til Rangár af bæjarhlaðinu, er mikill túnfláki, sem er kallaður Vesturtún ... Ekki eru örnefni innan Vesturtúns, nema 2, Gosugerði, syðst og vestast ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 2

RA-229:019 hellir hlaða
“Hóllinn, sem fyrst var nefndur, og bærinn stendur framan í, liggur fyrst smáspöl til norðurs, en beygir síðan til austurs og lækkar. Þar í krikanum er kallaður Hólkrókur. Þar sem hóllinn er hæstur, er í honum stór hellir, nú notaður fyrir hlöðu.” Segir í örnefnalýsingu. “Að sögn Helga Hannessonar var á Móeiðarhvoli forn, stór hellir notaður fyrir hey. Það skemmdarverk var unnið á honum í búskapartíð Þorsteins Thorarensesn (1885-1916) að brjóta niður hellishvolfið og breyta honum í hlöðu.”
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 2; Manngerðir hellar, 224

RA-229:020 *Gamlibrunnur* örnefni brunnur
“Norðavert í hólnum [sem bærinn setur á] er enn einn uppfylltur hellir, og er þar smágat inn í hólinn, sem nefnist Gamlibrunnur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 2

RA-229:021 heimild um fjárhús
“Austur af hólnum og Hólkrók er Austurtún, og stendur þar Lambhúshóll, fjárhúsleifar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 2

RA-229:022 *Búri* örnefni
“Austur af hólnum og Hólkrók er Austurtún, og stendur þar Lambhúshóll, fjárhúsleifar. Nær bænum eru flatar bungur, sem heita Búri og Skjálfti. Má vera, að útibúr hafi í fyrndinni staðið þar, sem Búri er nú ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 2-3

RA-229:023 *Norðurakur* heimild um akur
“Norður af Austurtúni er Norðurakur, gamalt koryrkjuland danskra, líkt og Suðurakur [015].” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 3

RA-229:024 *Bólgarður* heimild um túngarð
“ ... og er Bólgarður, afdankaður túngarður, austan við þær [Bólsléttur austur af RA-228:002].” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 3

RA-229:025 *Kvíakrókur* örnefni kvíar
“Kvíakrókur heitir smáblettur suðaustast á Bólsléttum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 3

RA-229:026 *Filpatótt* heimild um útihús
“Norður og norðvestur af Vesturtúni og allt að Rangá, er Húsanesholt. Þar stendur gömul útihústótt, Filpatótt, á þýfðum bletti, en annars hefur holtið, sem áður var óræktarmói, verið gerður að sléttu túni.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 3

RA-229:027 *Húsanes* örnefni
“Vestur af Húsanesholti [sjá 026] liggur Húsanes, fyrst vestur með Rangá, en beygir síðan til suðurs með ánni. ... Þar er tjörn, er nefnist Húsanestjörn, en austur frá henni skerst mýrarsvakki, er nefnist Fúli, sunnan við Húsanesholtið.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 3

RA-229:028 *Hjáleigkelda* örnefni
Austan af Móeiðarhvolsmýri fellur kelda ein, sem nefnist Hjáleigukelda, til vesturs á kafla, og síðan nokkurn spöl til suðvesturs, í Þverá.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 3-4

RA-229:029 heimild um fjárhús
“Milli Hjáleigukeldu [sjá 028] og Rangár er mjór bakki, en alllangur, og heitir hann Stekkjarbakki. Á honum ofanverðum eru sýnilegar tóttir eftir fjárhús.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 4

RA-229:030 *Stekkjarbakki* örnefni stekkur
“Milli Hjáleigukeldu [sjá 028] og Rangár er mjór bakki, en alllangur, og heitir hann Stekkjarbakki. Á honum ofanverðum eru sýnilegar tóttir eftir fjárhús.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 4

RA-229:031 *Bátsvað* heimild um vað
“Milli Suðumóa og Stekkjarbakka [sjá 029-030] er gamall farvegur, sem nú er á þurru á kafla. Sá nefnist Stekkjarbakkaós, og er þar hyldjúpt vatn, næst Rangá. Þar undan er vað á Rangá, og nefnist það Bátsvað, djúpt og leiðinlegt yfirferðar.” Segir í örnefnalýsingu.

Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 4

RA-229:032 *Brúarengi* örnefni brú
“Þá er komið að stóra hólmanum, sem skiptir farvegum árinnar. ... Vestast er Brúarengi, einna stærst af skákunum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 6

RA-229:033 *á Ósunum* heimild um vað
“Vað er á Þverá rétt fyrir vestan bæinn í Suðurhjáleigu, fram í Brúarengi og þaðan að Eystra-Fróðholti. Er kallað, að þar sé farið á ósum. Ekki eru önnur vöð á Þverá í Móeiðarhvolslandi.”
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 6

RA-229:034 heimild um leið
“Næst Þverá eru sléttir bakkar, fjarska grösugir, en misþurrir, sundirskornir af illfærum keldum og kílum. Þar eru uppgripaslægjur frá náttúrunnar hendi, og voru þær nytjaðar frá Móeiðarhvoli fram undir 1930, en heybandsvegur var framúrskarandi ógreiður og leiðinlegur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 6-7

RA-229:035 heimild um túngarð
“Þverkelda er uppi við túngarð á Móeiðarhvoli ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 7

RA-229:036 *Skjólgarður* heimild um fjárhús
“Austarlega á mýrinni, hjá Syðrikeldu, er fjárhúsrúst, er nefnist Skjólgarður, og heitir mýrin þar á stórum kafla Skjólgarðsmýri.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 7

RA-229:037 *Ytri-Skjólgarður* heimild
“Austarlega á mýrinni, hjá Syðrikeldu, er fjárhúsrúst, er nefnist Skjólgarður, og heitir mýrin þar á stórum kafla Skjólgarðsmýri. Allmiklu utar er Ytri-Skjólgarður, gömul tóttarbrot.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 7

RA-229:038 *Grænaborg* heimild um fjárhús
“Rétt hjá Efrikeldu, til austurs frá Móeiðarhvoli, er kelduklasi, er nefnist Keldukrókur, og dálítið þaðan til landnorðurs er Grænaborg, fjárhúsrúst.”
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 7

RA-229:039 *Eystra-Settusel* heimild um beitarhús
“Mýrlendið liggur nokkurn veginn í stefnu frá bænum á Móeiðarhvoli í bæinn Vestari-Garðsauka. Í Mýrlendinu eru nokkrar beitarhúsatóttir og beitarhús. Austast er tóttin af Eystra-Settuseli ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 7-8

RA-229:040 *Langur* heimild um beitarhús
“Mýrlendið liggur nokkurn veginn í stefnu frá bænum á Móeiðarhvoli í bæinn Vestari-Garðsauka. Í Mýrlendinu eru nokkrar beitarhúsatóttir og beitarhús. Austast er tóttin af Eystra-Settuseli, kippkorn þar til vesturs er Langur ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 7-8

RA-229:041 *Ytra-Settusel* heimild um beitarhús
“Mýrlendið liggur nokkurn veginn í stefnu frá bænum á Móeiðarhvoli í bæinn Vestari-Garðsauka. Í Mýrlendinu eru nokkrar beitarhúsatóttir og beitarhús. Austast er tóttin af Eystra-Settuseli, kippkorn þar til vesturs er Langur, og þá Ytra-Settusel.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 7-8

RA-229:042 *Mýrlendishús* heimild um beitarhús
“Mýrlendið liggur nokkurn veginn í stefnu frá bænum á Móeiðarhvoli í bæinn Vestari-Garðsauka. Í Mýrlendinu eru nokkrar beitarhúsatóttir og beitarhús. Austast er tóttin af Eystra-Settuseli, kippkorn þar til vesturs er Langur, og þá Ytra-Settusel. Þá koma Mýrlendishús, þá Grænhóll og loks Gamlistekkur, heima undir túngarði. Á þrem síðastnefndu stöðunum eru enn fjárhús.” Segir í örnefnalýsingu.

Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 7-8

RA-229:043 *Grænhóll* heimild um beitarhús
“Mýrlendið liggur nokkurn veginn í stefnu frá bænum á Móeiðarhvoli í bæinn Vestari-Garðsauka. Í Mýrlendinu eru nokkrar beitarhúsatóttir og beitarhús. Austast er tóttin af Eystra-Settuseli, kippkorn þar til vesturs er Langur, og þá Ytra-Settusel. Þá koma Mýrlendishús, þá Grænhóll og loks Gamlistekkur, heima undir túngarði. Á þrem síðastnefndu stöðunum eru enn fjárhús.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 7-8

RA-229:044 *Gamlistekkur* heimild um beitarhús
“Mýrlendið liggur nokkurn veginn í stefnu frá bænum á Móeiðarhvoli í bæinn Vestari-Garðsauka. Í Mýrlendinu eru nokkrar beitarhúsatóttir og beitarhús. Austast er tóttin af Eystra-Settuseli, kippkorn þar til vesturs er Langur, og þá Ytra-Settusel. Þá koma Mýrlendishús, þá Grænhóll og loks Gamlistekkur, heima undir túngarði. Á þrem síðastnefndu stöðunum eru enn fjárhús.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 7-8

RA-229:045 *Mýrlendisgötur* heimild um leið
“Mýrlendið liggur nokkurn veginn í stefnu frá bænum á Móeiðarhvoli í bæinn Vestari-Garðsauka. Í Mýrlendinu eru nokkrar beitarhúsatóttir og beitarhús. Austast er tóttin af Eystra-Settuseli, kippkorn þar til vesturs er Langur, og þá Ytra-Settusel. Þá koma Mýrlendishús, þá Grænhóll og loks Gamlistekkur, heima undir túngarði. Á þrem síðastnefndu stöðunum eru enn fjárhús. Meðfram húsum þessum og tóttum liggja götur, sem kallast Mýrlendisgötur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 7-8

RA-229:046 *Klaufarvað* heimild um vað
“Syðst og austast á bökkunum, upp við túnið, er allstór tjörn, vaxin stör og fergini, nefist Dalur. Ú Dalnum rennur örstuttur smálækur, Keldulækurinn, í Rangá, og er á þeim slóðum Klaufarvað yfir ána.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 8

RA-229:047 *Útigangur* heimild um fjárhús
“Völlurinn fellur bratt niður að Dal [sjá 038] og Dalklofa, og heitir þar Útigangsholt, norður að Öldunni. Þar stendur enn fjárhúsið Útigangur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 9

RA-229:048 *Ranahús* heimild um fjárhús
“Vallarhornið norðan Öldu, gegnt Útigangsholti, er kallað Rani, og er þar annað fjárhús, sem nefnist Ranahús.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 9

RA-229:049 *Bergvað* heimild um vað
“Vestur af Rana gengur hryggur til vesturs, allar götur út að Rangá, og endar þar í lágum hömrum úr afar hörðum leirsteini. Hamrar þessir kallast Barnaklettar. ... Fast framan við klettana er Bergvað á Rangá og mun það nú talið ófært yfirferðar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 9

RA-229:050 *á Móklöppum* heimild um vað
“Vestast og syðst við ána er Slægjunes, með stórri eyri, Slægjuneseyri. Þar er og tjörn, starvaxin, sem heitir Slægjunestjörn, og við hana lítill, en brattur hóll, Slægjuneshóll. Miðneshóll heitir annar hóll, stærri, innar með ánni ... Miðhólseyri er við Rangá norðan við hólinn. Vað er það yfir ána, yfir á Lambhagaland, er þar sagt, að farið sé yfir á Móklöppum. Mun það vera hið sæmilegasta vað, en er nú fáfarið.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 9

RA-229:051 *Fagrabrekkuvað* heimild um vað
“Annars er Rangá mest farin á Fögrubrekkuvaði, sem er neðar í nesjunum, og er þar ágætt vað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 9

RA-229:052 *Smáhólagötur* heimild um leið
“Um framanverðan völlinn liggja Smáhólagötur austur í Garðsaukahverfi.” Segir í örnefnalýsingu.

Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 10

RA-229:053 *Brattavaðsgötur* heimild um leið
“Þá liggja Brattavaðsgötur til norðausturs frá Móeiðarhvoli, upp að öldunni, þar sem er skarð í öldubakkann, sem nefnist Brattavað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 11

RA-229:054 *Brattavað* heimild um vað
“Þá liggja Brattavaðsgötur til norðausturs frá Móeiðarhvoli, upp að öldunni, þar sem er skarð í öldubakkann, sem nefnist Brattavað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 11

RA-229:055 *Öldugötur* heimild um leið
“Frá Brattavaði liggja götur um syðri bakkann, allt austur í Stórólfshvolshverfi, og kallast þær Öldugötur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 11

RA-229:056 *Ystri-Brattavað* heimild um leið
“Nokkru austar en Brattavað fara þær fram hjá öðrum skorningi, sem kallast Eystra-Brattavað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 11

RA-229:057 *Kúagötur* heimild um leið
“Kúagötur liggja til norðurs frá Móeiðarhvoli, yfir Útigangaholt austanvert, og yfir Ölduna í skorningum, sem kallast Kúavöð.”
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 11

RA-229:058 *Kúavöð* heimild um vað
“Kúagötur liggja til norðurs frá Móeiðarhvoli, yfir Útigangaholt austanvert, og yfir Ölduna í skorningum, sem kallast Kúavöð.”
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 11

RA-229:059 *Hjáleigutóftir* heimild um fjárhús
“Rétt hjá Kúavöðum eru rústir af fjárhúsi, og nefnast þær Hjáleigutóttir, líklega leifar af fjárhúsi frá Norðurhjáleigunni.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 11

RA-229:060 hellir hlaða
“Á Móeiðarhvoli voru nokkrir hellar, að minnsta kosti fram til loka 19. aldar.” “Sveinn Pálsson getur þeirra fyrstur í Ferðabók sinni og lýsir þeim lítillega. Hann segir svo frá: “En þá fór ég með Vigfúsi Thorarensen sýrlumanni út að Móeiðarhvoli til þess að skoða hellana þar. ... Ég skoðaði þrjá, og er einn þeirra hafður fyrir hlöðu, annar sem fjárhús, en þriðji til þess að geyma ýmis búsáhöld. Allir eru þeir eins að lögun, sporöskjulagaðar hvelfingar með sléttu gólfi.”
Heimildir: Manngerðir hellar, 224

RA-229:061 hellir fjárhús
“Á Móeiðarhvoli voru nokkrir hellar, að minnsta kosti fram til loka 19. aldar.” “Sveinn Pálsson getur þeirra fyrstur í Ferðabók sinni og lýsir þeim lítillega. Hann segir svo frá: “En þá fór ég með Vigfúsi Thorarensen sýrlumanni út að Móeiðarhvoli til þess að skoða hellana þar. ... Ég skoðaði þrjá, og er einn þeirra hafður fyrir hlöðu, annar sem fjárhús, en þriðji til þess að geyma ýmis búsáhöld. Allir eru þeir eins að lögun, sporöskjulagaðar hvelfingar með sléttu gólfi.”
Heimildir: Manngerðir hellar, 224

RA-229:062 hellir skemma
“Á Móeiðarhvoli voru nokkrir hellar, að minnsta kosti fram til loka 19. aldar.” “Sveinn Pálsson getur þeirra fyrstur í Ferðabók sinni og lýsir þeim lítillega. Hann segir svo frá: “En þá fór ég með Vigfúsi Thorarensen sýrlumanni út að Móeiðarhvoli til þess að skoða hellana þar. ... Ég skoðaði þrjá, og er einn þeirra hafður fyrir hlöðu, annar sem fjárhús, en þriðji til þess að geyma ýmis búsáhöld. Allir eru þeir eins að lögun, sporöskjulagaðar hvelfingar með sléttu gólfi.”
Heimildir: Manngerðir hellar, 224

RA-229:063 heimild um kálgarð
EÓBP: “Á Móeiðarhvoli var martjurtagarður, þar sem bæði kál og aðrar garðjurtir voru allvel sprottnar.”
Heimildir: EÓBP: Ferðabók II, 210

RA-229:064 heimild um legstað
FF: “Haugar eda Fornmannaleide ... Einasta er nefndur Móeidarsteinn og í mælt haft ad þar liggi Móeidur landnáms-qvinna skamt fra Bænum Móeiðarhvoli til útsudurs fyrir framan Keldudrag, nálægt nú brúkuðu fjárhúsi frá Móeidarhvols Sudushiáleigu.” “Steinn þessi er Mó- eda Sand-bergs-klöpp med hördum Steineitlum, samkynia þessháttar Sandgrióti, er Móeiðarhvolstún og hálendari Landareign ástendur. - klöppin tekur þar upp úr lítilli Túnhæd, er jardföst, jardgróin allavega og eins ad miklu leiti ofaná, er óregluleg ad lögun og stærri ummáls, enn mannaverkum lýsi.”
Heimildir: FF I, 135

RA-230 Norðurhjáleiga
1709: 5 hdr, 1709, hjáleiga Móeiðarhvols, fór í eyðir á 10 tug 19. aldar.

RA-230:001 *Norðurhjáleiga* bæjarhóll bústaður
“Að norðanverðu við hólinn [sem M stendur á] er Hjáleigutún, og stendur þar lágur, en flatur hóll, Hjáleiguhóll, raunar grasi grónar rústir bæjarhúsanna í Móeiðarhvols-Norðurhjáleigu, en sú jörð fór í eyði á tíunda tug 19. aldar. Sést enn greinilega móta fyrir húsaskipan uppi á hólnum, svo og kálgarðsveggnum í kring.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 3

RA-230:002 *Hjáleigugerði* örnefni
“Þar norður af [001] er Hjáleigugerði ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 3

RA-231 Suðurhjáleiga
1709: 3 hdr 90 álnir, 1709, hjáleiga Móeiðarhvols. Fór í eyði árið 1946, nefnd Móeiðarhvolshjáleiga í SB.
1917: Tún 2,4 ha, þar af 1 ha slétt, garðar 1164 m²

RA-231:001 *Suðurhjáleiga* bæjarhóll bústaður
“Í túngunni milli Þverár og Hjáleigukeldu er fyrst flatlendiskafli, er nefnist Nýgræður, sumstaðar þurrlent og sendið land, en sumstaðar mýrlent, en þar fyrir austan, austur að mýrinni, er túnið í Móeiðarhvols-Suðurhjáleigu, en það býli er nú í eyði, frá því 1946, og er því í rauninni ekki annað og meira en örnefni, sem nú stendur. Bæjarhúsin standa þar, sem túnið ber hæst, rétt við Þverá. Ekki er mér kunnugt um örnefni innan garðs í Hjáleigunni, en hætt er við, að þau hafi aldrei mörg verið.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 4-5; Túnakort 1917

RA-231:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-231:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-231:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-231:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-231:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-231:007 heimild um fjárhús
Fjárhús frá Suðurhjáleigu nefnd í lýsingu séra Steingríms Jónssonar frá 1818 á meintum legstað landnámskonunnar á Móeiðarhvoli.

Heimildir: FF I, 135

RA-232 Vestri Garðsauki

20 hdr., 1709, Oddakirkjueign, hjáleiga jarðarinnar er Garðsvíkurhjáleiga en hún var í eyði 1709. HÞ telur jörðina hafa heitið Vestri-Garðsvika. H Þ: "Rannsókn og leiðrjettingar ..." Árbók1923, 19. "Jörðin er landmikil miðað við aðrar jarðir í Hvolhreppi. Hún er öll grasi gróin og flatlend." SB IV, 521 1917: Tún 5,4 ha, þar af 2 ha slétt, garðar 1180 m² . "Um það bil helmingur landsins er þurrlendir móar, en hitt mýrlendi, mjög grasgefið. Valllendið auðræktað og gott ræktunarland, sauða- og hrossabeit er ágæt á mýrlendinu." SB IV, 521.

RA-232:001 *Vestri Garðsauki* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-232:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-232:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-232:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-232:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-232:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-232:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-232:008 heimild um áveitu
1709: "Á engjar hefur vatni veitt verið fyrrum, og voru þá slægjur gagnlegar, nú hefur það ekki orðið í næstu tvö ár, því vatnsfarveguirnn er umbreyttur, og hafa engjar síðan minna sprottið, sýnist mönnum þetta þó orka muni meiri grassbrest framvegis."
Heimildir: JÁM I, 212

RA-232:009 *Þvergarðshólar* örnefni
"Niður í mýrinni, skammt suður af Vestari-Garðsauka er Engjahóll, en vestur og norðvestur af honum, tveir eða þrír hólar, sem heita Þvergarðshólar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Garðsaukabæir, 1

RA-232:010 *Karlskofi* heimild
"Þar nokkru vestar [en 009] er þurrlendur og stórþýfður rimi, er liggur frá norðri til suðurs, kallaður Rif, en eyðst á því er tóftarbrot, nefnt Karlskofi." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Garðsaukabæir, 1

RA-232:011 *Langagerðisskákar* örnefni
"Skammt fyrir suðvestan Karlskofa taka mýrarslægjurnar við og liggja meðfram landamerkjum Dufþekju og Vesturbæja, alla leið að mörkum Móeiðarhvols og skipt í miðjafnlega breiðar skákar ... Langagerðisskákar frá Garðsaukahjáleigu og V.-Garðsauka." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Garðsaukabæir, 1-2

RA-232:012 *Brúarskák* örnefni brú
"Skammt fyrir suðvestan Karlskofa taka mýrarslægjurnar við og liggja meðfram landamerkjum Dufþekju og Vesturbæja, alla leið að mörkum Móeiðarhvols og skipt í miðjafnlega breiðar skákar ... Brúarskák frá Miðkrika." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Garðsaukabæir, 1-2

RA-232:013 heimild um leið
"Skammt fyrir suðvestan Karlskofa taka mýrarslægjurnar við og liggja meðfram landamerkjum Dufþekju og

Vesturbæja, alla leið að mörkum Móeiðarhvols og skipt í misjafnlega breiðar skákar ... Brúarskák frá Miðkrika. Upp frá henni lá heybandsvegurinn áður fyrr og voru verstu flóðin brúuð með trjám og torfi." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Garðsaukabæir, 1-2

RA-232:014 heimild um brú
"Skammt fyrir suðvestan Karlskofa taka mýrarslægjurnar við og liggja meðfram landamerkjum Dufþekju og Vesturbæja, alla leið að mörkum Móeiðarhvols og skipt í miðjafnlega breiðar skákar ... Brúarskák frá Miðkrika. Upp frá henni lá heybandsvegurinn áður fyrr og voru verstu flóðin brúuð með trjám og torfi." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Garðsaukabæir, 1-2

RA-232:015 garðlag vörslugarður
"Skammt fyrir suðvestan Karlskofa taka mýrarslægjurnar við og liggja meðfram landamerkjum Dufþekju og Vesturbæja, alla leið að mörkum Móeiðarhvols og skipt í miðjafnlega breiðar skákar ... Brúarskák frá Miðkrika. Upp frá henni lá heybandsvegurinn áður fyrr og voru verstu flóðin brúuð með trjám og torfi." Næst koma Skjólgarðsskákar frá Garðsaukahjáleigu og V-Garðsauka. Þar var skjólgarður fyrri hross." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Garðsaukabæir, 1-2

RA-232:016 *Tjarnarhóll* álagablettur
"Fyrir vestan túnið í Vestari-Garðsauka er Tjarnarhóll, mjög þýfður, en grasgefinn, en var aldrei sleginn vegna álaga, sem á honum eiga að hvíla."
Heimildir: Ö-Garðsaukabæir, 2

RA-232:017 *Réttarkrókur* heimild um rétt
"Nyrzt og vestast á Miðkrikaveitunum er dálítið stykki, sem var að nokkru afmarkað af garðbroti og tættum og heitir það Réttarkrókur." segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Garðsaukabæir, 2

RA-232:018 *Rot* heimild um fjárhús
"Samhliða Garðsaukalæk, en nokkrum föðmum norðar, er jarðfall, sem nokkurt vatn rann eftir og er það nefnt Læna. Nú hefur Garðsaukalæk verið gerður farvegur austast í Lænuna og rennur hann nú eftir henni. Rétt vestan við lænuna eru fjárhús frá Miðkrika, kölluð Borg en suðvestur af þeim voru önnur fjárhús frá Garðsauka og hjáleigunni, kölluð Rot." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Garðsaukabæir, 2-3

RA-232:019 *Skenkur* heimild um fjárhús
"Samhliða Garðsaukalæk, en nokkrum föðmum norðar, er jarðfall, sem nokkurt vatn rann eftir og er það nefnt Læna. Nú hefur Garðsaukalæk verið gerður farvegur austast í Lænuna og rennur hann nú eftir henni. Rétt vestan við lænuna eru fjárhús frá Miðkrika, kölluð Borg en suðvestur af þeim voru önnur fjárhús frá Garðsauka og hjáleigunni, kölluð Rot. Þar beint í vestur, réttt við landamörk Móeiðarhvols, voru fjárhús frá Vestri-Garðsauka, sem hétu Skenkur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Garðsaukabæir, 2-3

RA-233 Garðsaukahjáleiga

Hjáleiga Vestri Garsauka, reiknuð þriðjungur heimajarðarinnar 1709, þá í eyði. Menn muna ekki fyrstu byggð hennar. HÞ telur jörðina hafa heitið -Garðsvikahjáleigu. H Þ: "Rannsókn og leiðrjettingar ..." Árbók1923, 19. "Garðsaukahjáleiga er eyðibýli, sem hefur verið lagt undir Vestri-Garðsaukann." Sennilega í eiði frá um 1920. SB IV, 521 1917: Tún 2,8 ha, þar af 1 ha slétt, garðar 985 m²

RA-233:001 *Garðsaukahjáleiga* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-233:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-233:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-233:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-234 Miðkriki

Talin 10 hdr., 1709, Stórólfskirkjueign. 1917: Tún 4 ha, þar af 2 ha slétt, garðar 1446 m² . "Landið er allt grasi gróið, þurrir lyngmóar ofan til, en mýrlent sunnar og mjög grasgefið." SB IV, 520

RA-234:001 *Miðkriki* bæjarhóll bústaður
"Bærinn stendur á flatlendinu, um 2 km sunnan við Hvolsvöll, rétt við þjóðveginn."
Heimildir: SB IV, 520; Túnakort 1917

RA-234:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-234:003 *Borg* heimild um fjárhús
"Samhliða Garðsaukalæk, en nokkrum föðmum norðar, er jarðfall, sem nokkurt vatn rann eftir og er það nefnt Læna. Nú hefur Garðsaukalæk verið gerður farvegur austast í Lænuna og rennur hann nú eftir henni. Rétt vestan við lænuna eru fjárhús frá Miðkrika, kölluð Borg ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Garðsaukabæir, 2

RA-235 Skeið(Skeiði)

10 hdr 1709. "Skeið er eyðibýli í landi Hvolhrepps, sunnan Þverár, en fylgir nú Hemlu í Vestur-Landeyjahreppi." Jörðin fór í eyði árið 1905. SB IV, 524. "Land jarðarinnar er flatt og mýrlent, algróið og allt ræktanlegt með framræslu." SB IV, 524

RA-235:001 *Skeið(Skeiði)* bæjarhóll bústaður
Heimildir:

RA-236 Dufþekja

Sennilega 20 hdr 1709, sumir telja hana 18 hdr. Landnámsjörð. Dufþakur leysingi nam Dufþaksholt. ÍF I, 355.1332: Jörðin nefnd í máldaga Stórólfshvolskirkju. DI II, 689-690. Stórólfskirkjueign. HÞ telur Dufþaksholt vera aðalnafnið og eigi því að nota það. H Þ: "Rannsókn og leiðrjettingar ..." Árbók1923, 19. Tvíbýli 1917. "Jörðin liggur á norðurbakka Þverár milli lands Stóra-Moshvols að austan og Móeiðarhvols að vestan. Að norðan liggja að henni lönd Götu, Miðkrika og Vestri-Garðsauka." SB IV, 518

1839: "... góð túnajörð með nægum og afbragðs góðum starmýrarslægjum vestur með Þverá, ..." SSR, 1291917: Vesturbær, tún 5,3 ha, þar af 4 ha slétt, garðar 1555 m² . Austurbær, tún 4,7 ha, þar af 2,5 ha slétt, garðar 1160 m² . "Land jarðarinnar er mjög flatlent og mýrlent nema árbakkarnir, sem eru sléttir og þurrir. ... Engjarnar voru mikið slegnar áður fyrr og var komið víða að til að nytja þær." SB IV, 518

RA-236:001 *Dufþekja Vesturbær* bæjarhóll bústaður
"Bærinn stendur á hæð skammt sunnan Hvolsvallar um það bil 1 km norðan Þverár, og er útsýni þaðan frábært til allra átta."
Heimildir: SB IV, 518; Túnakort 1917

RA-236:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-236:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-236:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-236:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-236:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-236:007 *Dufþekja austurbær* bæjarstæði bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-236:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-236:009 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-236:010 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-236:011 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-236:012 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-236:013 kuml legstaður
Árið 1940 urðu vegargerðarmenn varir mannsbeinagrindar í Dufþaksholti, rétt fyrir sunnan gamlan túngarð, auður undan hliði, sem þar er á honum. Hafði þarna verið dálítil þúst eða upphækkun.
Matthías Þórðarson rannsakaði fundinn. Ekki sást, hvort, eða hve djúpt gröf hafði verið grafin. líkið hafði verið lagt á bakið og snéri SA-NV, höfuð í suðausturenda. Nálægt fótum varð vart lítilla, ryðþrunginna tréleifa. Beinin voru um 30-40 sm í jörðu og allmjög fúin. Haugfé var ekkert, og vantar því fullnaðarsönnun þess, að kumlið sé fornt, en af öllum svip legstaðarins virtist rannsóknarmanninum, að svo myndi vera. Beinin eru úr ungum karlmanni.
Heimildir: KEKH, 35

RA-236:014 *Dufþakshóll* heimild um legstað
FF: “Sama er ad segia um þann litid minni Hól sem ad visu er ad mestu kringlottur en flat vaxin ofannnverdt, sem stendur utannvid þad gamla Tungarsdbrot á Dufþaksholltí og nefndur er Dufþakshóll, hvar Dufþakur leisingi Stórólfs meinast heigdur vera, og siast á honum einginn mannaverk utan nordanvert i hönum vottar til gardlags sem líkast sínist til ad hann med sinu hinu sama hafi, sídar útgræddur verid Tuninu vidaukin.”
Heimildir: FF I, 132

RA-236:015 heimild um túngarð
FF: “Sama er ad segia um þann litid minni Hól sem ad visu er ad mestu kringlottur en flat vaxin ofannnverdt, sem stendur utannvid þad gamla Tungarsdbrot á Dufþaksholltí og nefndur er Dufþakshóll ...”
Heimildir: FF I, 132

RA-236:016 heimild um ferju
“... sumarið 1846 afsegja bændur á tveimur lögferjustöðum á henni [Þverá] að ferja þar lengur. Þessar lögferjur voru hjá Dufþaksholti og Fróðholtshjáleigu.”
Heimildir: Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp, 54

RA-237 Eystri Garðsauki

20 hdr 1709. 1519: Garðsauki hin stærsti nefndur í afhendingarbréfi. DI VIII, 681. HÞ telur jörðina hafa heitið Eystri-Garðsvika. H Þ: “Rannsókn og leiðrjettingar ...” Árbók1923, 19. “Land á jörðin mjög lítið, og er sögn manna að heyrt hafi af eldri sjer í gamaldaga skyldi slægjuland hafa lagt verið frá Eystri Garðsvika til Hvols, sem kallað er Túnga, fyrir peninga beit í Hvols landi, og er það enn so brúkað.” Fásakot er eyðihjáleiga 1709. JÁM I, 210 Jörðin hefur verið lögð undir Götu ekki er getið um ábúendur eftir 1955. SB IV, 489

1709: “Túninu spillir leir og mold, er lækur uppá ber um vetur, nær leysíng kemur eftir ísalög.” JÁM I, 210 1839: “... hefur slétt en mögum tún. Má kalla haga- og útslægjulaus, en nýtur beitar frá Stórólfshvoli.” SSR, 129. 1917: Tún 14,3 ha, þar af 11 ha slétt, garðar 2372 m²

RA-237:001 *Eystri Garðsauki* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-237:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-237:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-237:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-237:005 *Fásakot* bæjarstæði býli
JÁM "Fásakot aðrir kalla Fásatofter var hjáleiga frá Eystri Garðsvika. Hefur ekki bygst í 55 ár, eða þar um. Kann og aldrei aftur að byggjast vegna heyskaparleysis og aðþrengingar á jörðunni." "Beint suður frá Fásagarði [sjá 008], vestur undir merki, eru tættur, sem benda til að þar hafi áður verið bær - (Fásakot)." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: JÁM I, 210; Ö-Garðsaukabæir, 1

RA-237:006 *Garðsaukatröðum* heimild um traðir
"Að austan takmarkast land Eystri-Garðsauka af þjóðveginum eða Garðsaukatröðum ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Garðsaukabæir, 1

RA-237:007 *Þvottagarður* garðlag
"Norður af bænum er garðbrot, sem heitir Þvottagarður ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Garðsaukabæir, 1

RA-237:008 *Fásagarður/Fansagerði* garðlag
"Norður af bænum er garðbrot, sem heitir Þvottagarður, en vestur undir landamörkum er annað garðbrot, sem heitir Fásagarður, (Fansagerði?). Benda miklir götutroðningar á, að þar hafi þjóðvegurinn legið áður." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Garðsaukabæir, 1

RA-238 Stóri Moshvoll

20 hdr 1709. Áður var tvíbýli. SB IV, 516. Tjaldhólar stofnaðir árið 1939, Sunnuhvoll stofnaður úr landi Litla-Moshvols árið 1924. SB IV, 516-520. 1709: "Túni á þessum partinum spillir möl og mold, sem rennur á í leysíngum. Á engjar, sem fylgja pörtum Erlendar og Sigurðar, ber lækur grjót og spillir slægjum. Á beitilandið fýkur sandur, sem um getur hjá Litla Moshvoli, hafa báðar jarðinnar hagana til fjelags, og er þeim ekki í sundur skift." JÁM I, 209 1917: Austurbær, tún 2,5 ha, þar af 0,4 ha slétt, garðar 1026 m² . 1917: Vesturbær, tún 2,6 ha, þar af 0,4 ha slétt, garðar 981 m² .1982: SM "Mikill hluti landsins er mýri, sem var svo blaut áður en hún var framræst, að hún var nánast ónýt til allra nota en hefur þornað ágætlega og er mjög gott ræktunarland allt saman" SB IV, 515-516

RA-238:001 *Stóri Moshvoll* bæjarhóll bústaður
"Áður fyrr stóðu bæirnir suðaustan við háhólinn í brekku móti suðri og eru þar tvær bæjarrústir."
Heimildir: SB IV, 516; Túnakort 1917

RA-238:002 *Stóri Moshvoll* bæjarstæði bústaður
"Áður fyrr stóðu bæirnir suðaustan við háhólinn í brekku móti suðri og eru þar tvær bæjarrústir."
Heimildir: SB IV, 516; Ö-Austurbæir, 1; Túnakort 1917

RA-238:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-238:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-238:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-238:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-238:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-238:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-238:009 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-238:010 kuml legstaður
"Árið 1913 var verið að grafa fyrir hlöðu í smáhól vestan við svonefndan Moshvolshól, og var þá komið niður á mannabein mjög fúin, svo að ekki tolldi saman annað en kjálkarnir. Árið áður höfðu fundizt hrossabein á þessum sama stað." Niður að mannabeinunum var "rúmlega ½ alin" (um 35 sm). Haugfé: 6775. Öxi, vanheil og illa leikin, E-gerð, Sverd 35. Nokkuð mótaði fyrir skafti, sem hafði verið 2 álnir
(um 1,20 m) að l. Öxin hafði verið við vinstri hlið manninum. 6776. Blaðbrot af hníf.
Heimildir: KEKH, 34-35

RA-238:011 þjóðsagadraugur
Tjaldhólar eru norðan við þjóðveginn norður af bæjarhólnum. Þar á að vera reimt og ekki bott að búa. Þar nálægt var nýbýlið Sunnuhvoll byggður árið 1925 en þar henti slys flest árin sem býlið var í byggð. Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Austurbæir, 1

RA-238:012 *Skógargata* heimild um leið
"Fyrir norðan Tjaldhóla er grasgefið láglendi inn með Hvolsgili, sem heitir Móshagi. Innst í Móshaga er gata yfir gilið, sem heitir Skógargata. Dregur hún nafn af skógarlestum, sem þar lögðu leið sína." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Austurbæir, 1

RA-239 Ormsvöllur
Jörðin sameinuð Götu. Ekki getið um ábúendur eftir 1922. SB IV, 491. Bærinn reistur um 1820. KK I, 170.
1917: Tún 2,2 ha, þar af 2 ha slétt, garðar 559 m²

RA-239:001 *Ormsvöllur* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-239:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-239:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-239:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-240 Litli Mosvöllur
Talin 10 hdr., 1709, Skálholtskirkjueign. 1709: "Slægjuland er næsta lítið, þó spillir því lækur, sem brýtur af landinu og ber uppá engið grjót og leir í vatnavöxtum og leysíngum. Á hagana fýkur sandur go spilir þeim í stórveðrum." JÁM I, 208 1917: Austurbær, tún 1,2 ha, þar af 0,4 ha slétt, garðar 394 m² . Vesturbær, tún 2 ha, þar af 0,6 ha slétt, garðar 410 m² . LM "Þegar túninu sleppir tekur við mýri, sem áður var mjög votlend, en hefur verið ræst fram og þurrkuð." SB IV, 515-516

RA-240:001 *Litli Mosvöllur* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-240:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-240:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-240:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-240:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-241 Vindás

15 hdr., 1500/1709. 1399: Jörðin seld Árna Einarssyni DI III, 647. 1500: Jörðin Vindás í Stórólfshvolssókn. DI VII, 484. 1521: Jarðarinnar sennilega getið í virðingargjörð á eignum Vigfúsar Erlendssonar, þá í eyði. DI VIII, 798. 1553: Ólafur Brandsson færði Marteini biskup jarðirnar Vindás og Hreiður í Holtum í sakferli og tíundarhöld sem dæmd höfðu verið af föður hans. DI XII, 605-606. Stærð landsins er um 100 ha. SB IV, 514 1917: Tún 3,1 ha, þar af 0,8 ha slétt, garðar 780 m² . "Þurrlent er kringum bæinn og er þurrlendið mikið til allt ræktað í tún. Norðar tekur við framræst mýri og næst gilinu eru þurrir bakkar. Nefnist
þetta Móshagi. Landið er allt gróið og fremur grasgefið." SB IV, 514

RA-241:001 *Vindás* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-241:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-241:003 heimild um mógrafir
Mór var áður tekinn við gilbarminn og sjást þess enn merki.
Heimildir: SB IV, 514

RA-242 Giljar

10 hdr., 1709, Breiðabólstaðakirkjueign. HÞ telur jörðin aupphaflega hafa heitið Geilar. H Þ: "Rannsókn og leiðrjettingar ..." Árbók1923, 19. "Giljur er ríkisjörð, fremur lítil og nær frá þjóðvegi að sunna og inn að Hvolsgili að norðan móts við Efra-Hvolshella. Liggur landið að hluta í brekkunum í vestanverðu Kotmannafjalli og á grundunum undir fjallinu." SB IV, 513 1709: "Engjar á jörðin engar og kaupir ábúandinn slægjur að Breiðabólsstaðar haldaranum ..." JÁM I, 206 1917: Tún 4,6 ha, þar af 1,5 ha slétt, garðar 938 m² . "Allt land er gróið valllendi og ræktunarskilyrði í besta lagi." SB IV, 513

RA-242:001 *Giljar* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-242:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-242:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-242:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-242:005 heimild um leið
"Upp af Giljum, í brekkunnim heitir Rauðalag, en austan við bæinn er dálítil gróf, sem vatns rennur í í leysingum, og líka er þar lítil uppsprettulind. Þessi gróf heitir Gilnamynni. Eru þar götur eftir grófinni." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Austurbæir, 2

RA-242:006 þjóðsagadraugur
"Upp af Giljum, í brekkunnim heitir Rauðalag, en austan við bæinn er dálítil gróf, sem vatns rennur í í leysingum, og líka er þar lítil uppsprettulind. Þessi gróf heitir Gilnamynni. Eru þar götur eftir grófinni. Þar á að vera reimleiki nokkur, sem stafi af útburði þar í grófinni." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Austurbæir, 2

RA-243 Lángagerði

Talin 20 hdr., 1709, Oddakirkjueign. 1270: Getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88 1332: Jörðin er nefnd í máldaga kirkjunnar á Breiðabólstað og Stórólfshvolskirkju. DI II, 687-690. "Jörðin er fremur landlítil. Nær sunnan frá miðjum hinum forna farvegi Þverár norðan Lambeyjar og skammt norður fyrir bæinn, sem er um 400 m frá þjóðveginum." SB IV, 512

1709: "Á engjapláts ber lækur, sem rennur hjá bænum, aur og grjót og spilir þar með slægjum." JÁM I, 206. 1917: Tún 4,5 ha, þar af 2,2 ha slétt, garðar 1126 m² . "Dálítill lækur rennur þar í gegnum landið frá austri til vesturs. Svo taka við þurrir bakkar og þá framræst mýri, prýðilega grasgefin. Norðar í mýrinni eru hólar nokkrir og þurrlendara í kring. Upp úr framræsluskurðunum hafa komið sums staðar allsverir lurkar, sem benda til þess að þar hafi vaxið vænir skógar endur fyrir löngu. Norðan þjóðvegarins er að mestu leyti valllendi, ræktað tún." SB IV, 512.

RA-243:001 *Lángagerði* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-243:002 heimild um útkirkja
LANGAGERÐI Í HVOLHREPPI (R) - (NEÐRAHVOLSÞING) HÁLFKIRKJA[1332]: [á Neðrahvoli er] heima manna tijund. oc groptur oc lysitollar. oc af xij bæium odrum j allre skylldu. enn or langagerdi onnur huer missere.
Heimildir: DI II 689

RA-243:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-243:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-243:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-243:006 *Kvíhóll* örnefni kvíar
"Ofan við bæinn í Langagerði er lágur og flatur hóll, Kvíahóll."
Heimildir: Ö-Austurbæir, 2

RA-243:007 þjóðsagadraugur
"Norðan við bæinn er dálítið mýrarsund og vestur úr því gegnum túnið gengur svolítið gil, Langagerðarmynni. Munnmæli herma að þar hafi verið útburður og þaðan hafi mátt heyra ámátlegt gaul um nætur og á síðkvöldum." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB IV, 512

RA-244 Brekkur

20 hdr., 1709 að því að talið er, Skálholtskirkjueign. 1332: Jörðin er nefnd í máldaga kirkjunnar á Breiðabólstað. DI II, 687-689. "Suðurmörk jarðarinnar eru við eldri farveg Þverár, norðan Lambeyjar, en norðurmörkin við Þórunúpsgil." SB IV, 511. 1839: "sæmilega góð að túni og engjum, hagar litlir. Ágangslaus jörð." SSR, 97 1917: Tún 7,5 ha, þar af 5 ha slétt, garðar 1592 m²

RA-244:001 *Brekkur* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-245 Uppsalir

10 hdr. 1709. Breiðabólstaðakirkjueign. 1270: Getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88 1332: Jörðin er nefnd í máldaga kirkjunnar á Breiðabólstað. DI II, 687-689."Land jarðarinnar nær niður að farvegi Þverár og inn yfir Kotmannafjall að landi Þórunúps. Að austan eru hreppamörk Fljótshlíðar og Hvolhrepps." SB IV, 510 1839: "Tún allgóð, útslægjur ríkulegar og liggja fyrir troðningum. Notalegar til haga." SSR, 97 1917: Tún 4,2 ha, þar af 1,8 ha slétt, garðar 1044 m² . "Landið er allt gróið. Fjallið er fremur gott beitiland, ef hæfilega margt er í högum og skjólgott. Skiptast þar á mýrardrög og valllendisbrekkur. Túnin eru aflíðandi í brekkum móti suðri og stendur bærinn efst í túninu um 500 metra frá þjóðveginum og er vegurinn allbrattur upp á túnið." SB IV, 510

RA-245:001 *Uppsalir*bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-245:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-245:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-245:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-245:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-245:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-245:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-245:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-245:009 *Erill* bæjarstæði býli
"Sagnir eru um að býli hafi verið austan við bæinn á milli lækjanna og hét það Erill. Sjást greinilega tættur ofan við túnið."
Heimildir: SB IV, 510

RA-246 Þórunúpur

Talin 20 hdr., 1709., Breiðabólstaðakirkjueign. [1332]: Máldagi kirkjunnar í Breiðabólstað á jörðin Þórugnúp Máld DI II 687-689 Skúli Guðmundsson telur Holt sem getið er í Njálu vera sömu jörð og Þóreyjarnúp suðvestan í Vatnsfelli, í landi Þórunúps? S G: "Nokkur örnefni og staðhættir í Njálu" Árbók 1928, 2 1709: "Högum jarðarinnar grandar blástur, jarðföll og skriður." JÁM I, 224 1839: "Slétt og góð tún, sæmilegar engjar og hagaganga, en mikil vörn." SSR, 97 1917: Tún 4,2 ha, þar af 2,5 ha slétt, garðar 1374 m² . "Skiptast þar á valllendi og mýrar, sem fyrr meir voru nokkuð blautar en eru nú að mestu framræstar." SB IV, 509.

RA-246:001 *Þórunúpur* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-246:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-246:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-246:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-246:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-246:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-246:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-246:008 hellir
"Eldri heimildir greina að minnsta kosti frá einum helli til viðbótar, en inngangur hans er nú hruninn og týndur." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB IV, 509

RA-246:009 *Þóreyjarhóll* álagablettur
"Fyrir ofan bæinn er smáhóll eða haugur, svonefndur Þóreyjarhóll, sem ekki má hrófla við, eftir því sem gömul munnmæli herma, og eiga slys af að hljótast, ef það er gert." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB IV, 509

RA-246:010 heimild um fjárhús
"Sunnan í fjallinu eru grasi grónar brekkur, fremst Fremstabrekka, þá Fagrabrekka, og austast Innstabrekka. Í Fögrubrekku voru lengi sauðahús." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þórunúpur, 2

RA-246:011 heimild um mógrafir
"Í botni Þórunúpsgils er mógröftur, og heitir melholtið þar vestur af Móholt." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þórunúpur, 2

RA-246:012 *Þórunúpshellar* hellir **Friðlýstar fornleifar**
"Í botni Þórunúpsgils er mógröftur, og heitir melholtið þar vestur af Móholt. Vestar í gilinu eru tveir hellar, allmerkilegir, og auðsjáanlega gerðir af mannahöndum, Þórunúpshellar. Vestari hellirinn er stærri með strompi og afhelli, sá eystri er minni, en báðir eru vel manngengir." Segir í örnefnalýsingu. "Í landi jarðarinnar eru hellar, friðlýstir af þjóðminjaverði og taldir til orðnir af mannahöndum. Í tíð fyrrverandi ábúenda voru þeir nýttir sem fjárhús." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Þórunúpshellir er sunnan í rana sem gengur suðvestur úr Vatnsdalsfjalli fyrir neðan Rjúpubotna. Úr þeim kemur Þórunúpslækur. Neðar heitir hann Hvolslækur og enn neðan Garðsaukalækur. Hellirinn er í grasbrekku 50 m norðan við Þórunúpslæk, langt austur frá bænum." ÁG"Hellar tveir saman, manngjörvir, í brekku norðan við Þórunúpslæk, all-langt austur frá bænum."

"Hellismuninn snýr mót suðri. Við hann er forskálatóft mjög vallgróin. Sunnan við hann er ferhyrndur garður við lækinn, 20 x 22 m2, einnig mjög sokkinn í jörð. Hellirinn er stór, 23 m frá munna og inn úr. Hann er höggvinn í lagskipt móberg. bergið er sendið en steinvölur eru í því. Framan til eru þær dreifðar og stakar en innar eru þær þéttari og þar hafa veggirnir staðið verr. Hellirinn víkkar eftir því sem innar dregur, er um 3 m yst en inn undir botni nær hann 4,5 m. Þar hefur étist neðst úr vesturveggnum svo lág skvomla gengur inn undir bergið. Hæðin er 1,4 m yst og innst en nær 1,9 m rétt innan við miðju þar sem hann er hæstur. Tað og mold gera helinn lægri til lofts en ella. Gólfinu hallar inn og er lægst um 7 m inann við minann en síðan fer það hækkandi inn í botn. Hellisgólfið er hins vegar lægst yst en hallar og hækkar inn úr. Rúma 3 m innan við munann eru stutt göng til austur sem tengja lítinn hellir við aðalhellinn. Þau eru ekki nema rétt rúmlega 1 m há og 1 m breið þar sem þau eru þrengst. Í afhellinum eru hins vegar um 2 m til lofts í miðjunni. Strompur er í loftinu austanverðu og munni út til suðurs. Hlaðið var í munann á síðasta notkunarskeiði hans en nú eru þær hleðslur fallnar svo þarna er greiðasta inngangan í Þórunúpshelli. Berghöld eru þar í vegg vestan við opið. Í aðalhellinum eru berghöld á tveimur stöðum vestan til í loftinu, 3 og 10 m frá gafli. Í afhellinum er ljósahilla í norðurvegg 60 cm frá gólfi, 45 x 30 cm2 að stærð. Á vesturvegg eru rúnir. Brynjúlfur frá Minna-Núpi kom í hellinn 1904 og Matthías Þórðarson 1917. Hvorugur þeirra nefnir rúnirnar. Matthías sá hins vegar berghaldið við munann, einnig meðfram hluta af austurvegg aðalhellisins. Nú sést þar aðeins helludreif. Hellirinn virðist lítið eða ekki hafa verið notaður á þessari öld. Nýlegur kálgarður var þó framan við hann er Matthías var á ferð. Þegar hann var stunginn upp fannst þar í jörðu mikið af ösku og ryðbrunnu járnarusli. Þá vottaði fyrir tóftarbroti fram undan hellinum. Brynjúlfur segir munnmæli herma að áður en bær var reistur að Þórunúpi hafi hellirinn verið í landi Sámsstaða og að þar hafi verið sel."
Heimildir: Ö-Þórunúpur, 2; ÁG: Friðlýsingarskrá, 66; SB IV, 509; Manngerðir hellar, 228-231

RA-246:013 hellir fjárhús
"Í túninu eru tveir hellar, sem eitt sinn var geymt í fé, en hætt var að nota þá vegna leka." Segir í örnefnalýsingu. "Tvennar hellirleifar eru heima við bæ, aðrar frammi á svokölluðum Rana, en sá helir varlangt kominn með að

fyllast þegar Lárus og Bryndís voru þar [1931-1947]. Þar hafði Siguður Sighvatsson frá Eyvindarholti trippi þegar hann bjó á Þórunúp um síðustu aldamót. Hinn hellirinn var rétt fyrir neðan bæinn, alveg lokaður, og taldi Lárus að honum hefði verið lokað vegna vatnagangs. Út úr honum rann uppsprettulækur sem myndaði dý í mýrinni fyrir neðan sem skepnur lentu stundum í. Þar höfðu huldukonur sést við þvotta á fyrri tíð. Sagnir eru um þriðja hellinn er inngangur hans er nú hruninn og týndur."
Heimildir: Ö-Þórunúpur, 2; Manngerðir hellar, 231

RA-246:014 hellir fjárhús
"Í túninu eru tveir hellar, sem eitt sinn var geymt í fé, en hætt var að nota þá vegna leka." Segir í örnefnalýsingu. "Tvennar hellirleifar eru heima við bæ, aðrar frammi á svokölluðum Rana, en sá hellir var langt kominn með að fyllast þegar Lárus og Bryndís voru þar [1931-1947]. Þar hafði Siguður Sighvatsson frá Eyvindarholti trippi þegar hann bjó á Þórunúp um síðustu aldamót. Hinn hellirinn var rétt fyrir neðan bæinn, alveg lokaður, og taldi Lárus að honum hefði verið lokað vegna vatnagangs. Út úr honum rann uppsprettulækur sem myndaði dý í mýrinni fyrir neðan sem skepnur lentu stundum í. Þar höfðu huldukonur sést við þvotta á fyrri tíð. Sagnir eru um þriðja hellinn er inngangur hans er nú hruninn og týndur."
Heimildir: Ö-Þórunúpur, 2; Manngerðir hellar, 231

RA-246:015 heimild
"Sagnir eru um þriðja hellinn er inngangur hans er nú hruninn og týndur."
Heimildir: Manngerðir hellar, 231

RA-246:016 *Þóruleiði* álagablettur legstaður
"Í túninu ofan við bæinn er allstór hóll, sem heitir Þóruleiði. Þar segja munnmæli, að Þóra sú sé jörðuð, sem bærinn er við kenndur. Þennan hól má ekki slá, né hreyfa við honum á annan hátt." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þórunúpur, 2

RA-246:017 heimild um huldufólksbústað
"Sagt var, að huldufólk væri í Þórunúpsgili, og voru sagðar af því ýmsar sögur." Segir í örnefnalýsingu. "Það mun hafa verið laust eftir 1880, að tvær vinkonur, Soffía, dóttir séra Skúla Gíslasonar á Breiðabólstað, og Guðrún, dóttir Hermanns sýslumanns á Velli, voru á gangi hjá Þórunúpi um vetrartíma. Þær þurftu að komast yfir gilið, en það var nokkuð frostbólgið. Þegar þær komu á gilbarminn sunnan við túnið, þótti þeim bera vel í veiði, því þær sjá tvær stúlkur vera að skola þvott í gilinu, og kölluðu þær til þeirra, og spurðu, hvar hægast væri að komast yfir gilið, en svo kynlega brá við, að hvernig sem þær kölluðu, önzuðu stúlkurnar þeim engu orði. Þær fóru þá heim að bænum og sögðu frá, hvað gerzt hafði, en þar fengu þær að vita, að engar stúlkur hefðu verið þar við þvott, og svo langt er til annarra bæja, en þaðan gátu þær ekki verið. Heima á bænum var þeim vísuð leið yfir gilið ofan við Bæjarfoss, og héldu þær síðan leiðar sinnar."
Heimildir: Ö-Þórunúpur, 2-3

RA-246:018 heimild um huldufólksbústað
"Tvennar hellirleifar eru heima við bæ, aðrar frammi á svokölluðum Rana, en sá helir varlangt kominn með að fyllast þegar Lárus og Bryndís voru þar [1931-1947]. Þar hafði Siguður Sighvatsson frá Eyvindarholti trippi þegar hann bjó á Þórunúp um síðustu aldamót. Hinn hellirinn var rétt fyrir neðan bæinn, alveg lokaður, og taldi Lárus að honum hefði verið lokað vegna vatnagangs. Út úr honum rann uppsprettulækur sem myndaði dý í mýrinni fyrir neðan sem skepnur lentu stundum í. Þar höfðu huldukonur sést við þvotta á fyrri tíð."
Heimildir: Manngerðir hellar, 231

RA-247 Árgilstaðir
30 hdr., 1709, nefnd Arngeirstaðir. HÞ telur Arngeirsstaðanafnið rétt en segir Arngilsstaði og Ágilsstaðir rangnefni. H Þ: "Rannsókn og leiðrjettingar ..." Árbók1923, 18. Nú tvíbýli, en aðeins skipt túnum og engjum. "Jörðin er efsta jörð í Hvolhreppi og er fremur stór. Að norðan og vestan á hún lönd á móti Reynifelli og Keldum. Eystri-Rangá skiptir að vestan. Norðaustan og austan liggja lönd að Vatnsdal og Torfastöðum í Fljótshlíð." SB IV, 506 Árgilsstaðir eiga spildu, Krappa, sem er milli Fiskár og Rangár, en Rangá eystri skilur land jarðarinnar frá Rangárvöllum. Ö-Árgilsstaðir, 7

1709: "Túninu spilla skriður og jarðföll, á engjar ber aur og grjót, högum granda skriður úr fjallinu og forargast fjalllandið af bæstri." JÁM I, 229 1839: "Falleg jörð með sléttum túnum og greiðfærum valllendisengjum." SSR, 97 1917: Vesturbær, tún 6,6 ha, þar af 3,5 ha slétt, garðar 852 m² . Austurbær, tún 4,8? ha, þar af 3 ha slétt, garðar 7?? m² ."Engi var fremur blautlent, en er búið að þurrka upp að mestu og næstum fullræktað innan girðingar, nema þar sem brekkur hamla umferð." SB IV, 506. Neðan við Lágheiði eru engjar frá Árgilsstöðum." Ö-Árgilsstaðir, 5

RA-247:001 *Árgilstaðir Vesturbær* bæjarhóll bústaður
“Um langt skeið hefur þar verið tvíbýli, og bæirnir aðgreindir og nefndir Suðurbær og Norðurbær.” Segir í Sunnlenskum byggðum. Vesturbær og Austurbær á túnakortum.
Heimildir: Ö-Árgilsstaðir, 2; Túnakort 1917

RA-247:002 *Árgilstaðir, Austurbær* bæjarstæði bústaður
“Um langt skeið hefur þar verið tvíbýli, og bæirnir aðgreindir og nefndir Suðurbær og Norðurbær.” Segir í Sunnlenskum byggðum. Vesturbær og Austurbær á túnakortum.
Heimildir: Ö-Árgilsstaðir, 2; Túnakort 1917

RA-247:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-247:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-247:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-247:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-247:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-247:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-247:009 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-247:010 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-247:011 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-247:012 *Skútuvað* heimild um vað
“Af þessum giljum draga nafn sitt hnjúkar á fjallrbrúninni, Skútuhnausar, og sömuleiðis var á Fiská, Skútuvað, og foss skammt framan við vaðið, Skútufoss.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árgilsstaðir, 3

RA-247:013 *Efraból* örnefni kvíar
“Vestan við þær [Smátorfur] er stór og grösug torfa, sem nær alla leið upp á fjallsbrún. Hún heitir Breiðatorfa, og stendur bærinn beint niður af henni. Sunnan til í henni er fokskarð, Breiðutorfuskarð. Neðan við Breiðutorfu er Efraból, en neðan við það, niður að bænum, Neðraból.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árgilsstaðir, 3-4

RA-247:014 *Neðraból* örnefni kvíar
“Vestan við þær [Smátorfur] er stór og grösug torfa, sem nær alla leið upp á fjallsbrún. Hún heitir Breiðatorfa, og stendur bærinn beint niður af henni. Sunnan til í henni er fokskarð, Breiðutorfuskarð. Neðan við Breiðutorfu er Efraból, en neðan við það, niður að bænum, Neðraból.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árgilsstaðir, 3-4

RA-247:015 *Grýtuhellar* hellir fjárhús
“Ofan við bæinn eru gamlir fjárhellar, Grýluhellar, nú að mestu fylltir af mold. 1905 voru þeir grafnir upp og annar þeirra notaður fyrri fé. Sáust þá glöggt merki þess, að hellar þessir hefðu verið fjárhellar, þó ekki væri það í þeirra minni, sem þá lifðu, og var þar þó háöldruð kona, Þuríður Bergsteinsdóttir, sem þar hafði dvalið alla sína ævi. Í ásku minni fylgdi sú trú þessum hellum, og sömuleiðis norðurbæjartúninu ofan til Fjóshól og Hólatúni,

að þar mætti ekki hafa háreysti og hreyfa við neinu, að viðlagðri reiði huldufólksins.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árgilsstaðir, 4

RA-247:016 *Fjóshóll* örnefni fjós
“Í æsku minni fylgdi sú trú þessum hellum [015], og sömuleiðis norðurbæjartúninu ofan til Fjóshól og Hólatúni, að þar mætti ekki hafa háreysti og hreyfa við neinu, að viðlagðri reiði huldufólksins.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árgilsstaðir, 4

RA-247:017 *Norðurbæjartún* álagablettur huldufólksbústað
“Í æsku minni fylgdi sú trú þessum hellum [015], og sömuleiðis norðurbæjartúninu ofan til Fjóshól og Hólatúni, að þar mætti ekki hafa háreysti og hreyfa við neinu, að viðlagðri reiði huldufólksins.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árgilsstaðir, 4

RA-247:018 *Hólatún* álagablettur huldufólksbústaður
“Í æsku minni fylgdi sú trú þessum hellum [015], og sömuleiðis norðurbæjartúninu ofan til Fjóshól og Hólatúni, að þar mætti ekki hafa háreysti og hreyfa við neinu, að viðlagðri reiði huldufólksins.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árgilsstaðir, 4

RA-247:019 *Gamlarétt* heimild um rétt
“Sunnan við Grýluhella er Bæjarlækur, og í honum Grýlufoss. Skammt frá hellunum, ofan við þá, er gróin tótt stór, sem heitir Gamlarétt.”
Heimildir: Ö-Árgilsstaðir, 5

RA-247:020 *Lambhúsbrekkur* örnefni lambhús
“Sunnan við Bæjarlækinn heitir Lambhúsbrekkur. Sunnan við þær er gil, sem nefnt er Lambhúslækur ...”
Heimildir: Ö-Árgilsstaðir, 5

RA-247:021 *Borgartún* bæjarstæði býli
“Sunnan við Borgartúnsgil er Borgartún. Þar eru nú fjárhús, en var bær um nokkuð skeið.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árgilsstaðir, 5

RA-247:022 *Vondiskurður* heimild um áveitu
“Milli Bakka og Veita rennur Borgarúnsgil, en heitir þar Vondiskurður. Sagt er, að fyrir 80 til 100 árum hafi skurður þessi ekki verið til, og var þá lækurinn aur og skriður niður á veiturnar. Var þá stunginn grunnur skurður gegnum veiturnar, og hefur hann stækkað svo mjög.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árgilsstaðir, 6

RA-247:023 *Mangabakki* tóft
“Á miðjum Bakka, á barmi Vondaskurðs, er gamalt tóttarbrot, sem heitir Mangabakki. ... Sennilega bera þessir staðir nafn einsetufólks, sem þar hefur búið.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árgilsstaðir, 6

RA-247:024 *Gyðiskák* tóft
“Á miðjum Bakka, á barmi Vondaskurðs, er gamalt tóttarbrot, sem heitir Mangabakki. Tungan ofan við þar sem Lambhúslækur rennur í Vondaskurð, heitir Trippatunga. Þar er annað tóttarbrot, sem heitir Gyðuskák. Sennilega bera þessir staðir nafn einsetufólks, sem þar hefur búið.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árgilsstaðir, 6

RA-247:025 *Vörðuholt* örnefni landamerki
“Upp á fjallinu, í landi Árgilsstaða, er nyrzt Helgafell. Er það hæsti hnúkur Árgilsstaðafjalls (362m). Í því eru mörk að Vatnsdal. Sunnan við þar er Vatnsdalsvatn, og liggja mörkin yfir það og í Vörðuholt, sem er hornamark að Vatnsdal og Kollabæjarhverfi.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árgilsstaðir, 7

RA-247:026 *Innstaborg* hleðsla fjárskýli
“Sunnan við mörkin eru hæðir, sem heita Hryggir, en austan við þá djúpar lautir, sem heita kröppulágar. Á þessum hryggjum er gömul fjárborg, Innstaborg.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árgilsstaðir, 7

RA-247:027 *Haldfossarétt* hleðsla rétt
“Vestur af henni [026] renna Teitsvötn í Rangá. Þar eru hávaðar, sem heita Haldfossar, og skammt neðan við þá leifar af gamalli fjárrétt, Haldfossarétt.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árgilsstaðir, 7-8

RA-247:028 *Eysteinsvað* heimild um vað
“Þegar kemur fram að Skútufossi, heitir hryggurinn Eysteinshryggur. Þar er Eysteinsvað á Fiská, og Eysteinshvamur, grasi vaxinn, við það.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árgilsstaðir, 8

RA-247:029 *Miðvað* heimild um vað
“Sunnan við hann [Eysteinshvamm sjá 028] er Miðvaðshryggur, og Miðvað á Fiská, og Miðvaðshylur ofan við það, og Miðvaðsborg fjárborg syðst á hryggnum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árgilsstaðir, 8

RA-247:030 *Miðvaðsborg* hleðsla fjárskýli
“Sunnan við hann [Eysteinshvamm sjá 028] er Miðvaðshryggur, og Miðvað á Fiská, og Miðvaðshylur ofan við það, og Miðvaðsborg fjárborg syðst á hryggnum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árgilsstaðir, 8

RA-247:031 *Skollhólaborg* hleðsla fjárskýli
“Vestan við þessa hryggi [sjá 030] er grunn breið lág, auðsjáanlega gamall vatnsfarvegur eftir Teitsvötn eða Rangá, en vestan við lautina eru margir, lágir, öldumyndaðir hólar, sem heita Skerhólar. Sunnan við þá og áðurnefnda laut eru háir hólar og djúpar lautir. Það heita Skollhólar. Nyrzt í þeim er gömul fjárborg, Skollhólaborg.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árgilsstaðir, 8

RA-247:032 *Sauðhamar* heimild um huldufólksbústað
“Sunnan við Miðvaðshrygg [sjá 030] er djúp lægð, en sunnan við hana hár hamar með Fiská, sem heitir Sauðhamar.” Segir í örnefnalýsingu. “Í minni þeirra mannna, sem en lifa, skeði þar þessi atburður: Börn voru þar á gangi, og sáu þá handan við ána konu á rauðu pilsi vera að tína hrossatöð, en það var oft gert á vorin, þegar lítið var um eldivið, því þau þurnuðu fljótt, og loguðu vel. Börnin héldu, að þetta væri sambýliskonan, sem þó var ekki vön að tína töð á þessum slóðum. En þegar þau komu heim, fréttu þau, að hún hafði ekkert að heiman farið, og vissi eiginn deili á konu þessari.”
Heimildir: Ö-Árgilsstaðir, 8-9

RA-247:033 *Bæjarvað* heimild um vað
“Hamrarnir með Fiská, sunnan við Bæjarfoss, heita Lághamrar ... Sunanan við Lághamra er Bæjarvað á Fiská, og Bæjarvaðsflöt, grasigróin flöt við ána, stundum umflotin í vatnavöxtum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árgilsstaðir, 9

RA-247:034 *Heyborg* heimild um heystæði
“Sunnan undir Sauðhamri [sjá 032] er matjurtagarður, krappakálgarður, og lítið eitt sunnar Heyborg. Þar var geymt hey, sem gefið var útgöngufé.”
Heimildir: Ö-Árgilsstaðir, 9

RA-247:035 *Byrgi* hleðsla rétt
“Sunnan undir Sauðhamri [sjá 032] er matjurtagarður, krappakálgarður, og lítið eitt sunnar Heyborg. Þar var geymt hey, sem gefið var útgöngufé. Þarna á Langá upptök sín, og liggur til suðvesturs yfir þverna krappa, og er auðsjáanlega afar gamall farvegur eftir Fiská. Í henni, þar sem hún beygir meira til vesturs, er lítið Hraunhellisgjögur, sem heitir Skarnból, lítið eitt vestar fjárrétt, Byrgi ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árgilsstaðir, 9

RA-247:036 *Krapparétt* hleðsla rétt
“Sunnan undir Sauðhamri [sjá 032] er matjurtagarður, krappakálgarður, og lítið eitt sunnar Heyborg. Þar var geymt hey, sem gefið var útgöngufé. Þarna á Langá upptök sín, og liggur til suðvesturs yfir þverna krappa, og er auðsjáanlega afar gamall farvegur eftir Fiská. Í henni, þar sem hún beygir meira til vesturs, er lítið Hraunhellisgjögur, sem heitir Skarnból, lítið eitt vestar fjárrétt, Byrgi, og vestast í henni stór fjárrétt, sem oftast var notuð, Krapparétt.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árgilsstaðir, 9

RA-247:037 *Dalavað* heimild um vað
“Langalág skilur Hákrappa frá Hámosum en þeir eru sunnan við lágina og allvíðalendir. Sunnan við þá heitir Lágumosar, en austan við þá Dalvað á Fiská, og svo Fiskáreyrar, en þar skilur Fiská lönd Árgilsstaðar og Vallar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árgilsstaðir, 9

RA-247:038 *Tunguvað* heimild um vað
“Undir Hákrappa vestanverðum spretta upp nokkrir kaldavermsllækir, sem heita einu nafni Krappalækir. Renna sumir þeirra í Rangá sunnan við Rangárhólma, en aðrir syðst í Krappanum, ofan við Tunguvað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árgilsstaðir, 9

RA-247:039 *Bæjarborg* hleðsla fjárskýli
“Austast í Hákrappa og allt að Sauðhamri heitir Bæjarhryggur, og Bæjarborg fjárborg, sem þar er.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árgilsstaðir, 9-10

RA-247:040 þjóðsaga
“Austast í Hákrappa og allt að Sauðhamri heitir Bæjarhryggur, og Bæjarborg fjárborg, sem þar er. Sögn er til, að oft hafi sézt ljós í eða bak við Bæjarhrygg, og höfðu menn á orði, að þar mundi vera fólgið fé í jörð. Hafa svo margir séð ljós þetta, að erfitt er móti því að mæla, en trúlegast þætti mér, að þetta ljós sæist þá sjaldan sem þar ber við, að ljós er borið í kirkjuturninn á Keldum á Rangárvöllum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árgilsstaðir, 9-10

RA-247:041 *Fjárhústún* örnefni fjárhús
“Innst í túninu á Árgilsstöðum er fjárhústún, sem heitir Innveita, og er það skorið frá túninu af skurði, sem heitir Innveituskurður.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árgilsstaðir, 10

RA-247:042 *Skarfsagerði* örnefni
“Innst í túninu á Árgilsstöðum er fjárhústún, sem heitir Innveita, og er það skorið frá túninu af skurði, sem heitir Innveituskurður. Efst í því er hæð, Skrafsagerði ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árgilsstaðir, 10

RA-247:043 heimild um fjárhús
“Túnið niður af Suðurbæ heitir Niðurtún, en túnblettur upp af Bakka heitir Lambhústún, og hafa löngum verið þar fénaðarhús. Það liggur að Lambhúslæk ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árgilsstaðir, 10

RA-248 Völlur
60 hdr., 1709 með hjáleigunum, Bakkavelli 10 hdr., Austurhjáleiga [gæti verið sama og Vallarhjáleiga] 10 hdr., Markaskarð 10 hdr. en heimajörðin er 30 hdr. Jarðarinar getið í Njálu. ÍF XII, 5. [1491-1518]:Máldagi kirkjunnar “Hálfkirkian á Velle á 4 kúgillde. item eina litla klucku. DI VII, 40 [Lbs 108 4to, bl. 559] 1521: Jarðarinnar getið í virðingargjörð á eignum Vigfúsar Erlendssonar. DI VIII, 798. Nú tvíbýli, árið 1963 var landi skipt milli allra jarða sem byggð voru í Vallatorfunni. SB IV, 505.”Jörðin á öll mánaðarbeit á ári öllum peníng í því plátsi Arngeirstaða lands, sem hetiri Hólmur. Skógarplágts í Næfurholts landi nærri Glerhaus, þykir mönnum nú sem stendur varla nýtandi til kolagjörðar, hefur spilst af Hekluhlaupi. Reka fyrir Sigluvíkur landi í Vestari Landeyjum.” JÁM I, 226

1839: “... slétt og falleg tún, engjar og hagar sér í langi sæmilega góður.” SSR, 97 1917: Vesturbær, tún 7,5 ha, þar af 4,5 ha slétt, garðar 1344 m² . Austurbær, tún 5,4 ha, þar af 2,2 ha slétt, garðar 806 m² .”Jörðin er að mestu valllendismóar, mjög góðir til ræktunar. Þó var útengi að hluta á fremur þurrlendri mýri, og mýrlendi er sums staðar meðfram Rangá.” SB IV, 503.

RA-248:001 *Völlur, vesturbær* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-248:002 heimild um útkirkja
VÖLLUR Í HVOLHREPPI (R) (BREIÐABÓLSSTAÐARÞING)[1491-1518]: Veller. Hálfkirkian á Velle á 4

kúgillde.item eina litla klucku. Máld DI VII, 40 [Lbs 108 4to, bl. 559]1709: Bænhús (hálfkirkja) hefur hjer verið og embættað af prestinum að Breiðabólstað, þá heimafólk gekk til sacramentis, minnir menn þar væri síðast embættisgjörð framin snemma í tíð Sr. Magnúsar Jónssonar [1641-1707]. Húsið er fyrir löngu í burt og tóftarstæðið orðin sljettagrund.
Heimildir: JÁM I, 224; DI VII, 40

RA-248:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-248:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-248:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-248:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-248:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-248:008 *Völlur, austurbær* bæjarstæði bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-248:009 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-248:010 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-248:011 *Austurhjáleiga* bæjarstæði býli
10 hdr 1709, sennilega sama og Vallarhjáleiga.
Heimildir: JÁM I, 227

RA-248:012 *Heljarstígur* heimild um leið
"Þar norðar fellur Tangá alveg að Brúnunum, og heitir þar Heljarstígur. Þar er Heljarstígsgil og Heljarstígshellir, stundum notaður fyrri fé og hey, tók um 30 fjár ásamt heyi."
Heimildir: Ö-Völlur, 1

RA-248:013 *Heljarstígshellir* hellir fjárhús
"Þar norðar fellur Tangá alveg að Brúnunum, og heitir þar Heljarstígur. Þar er Heljarstígsgil og Heljarstígshellir, stundum notaður fyrri fé og hey, tók um 30 fjár ásamt heyi."
Heimildir: Ö-Völlur, 1

RA-248:014 garðlag
"Norðan við Heljarstíg [012] byrjar undirlendið aftur, og heitir þar Heljarstígsdý, og norðan við það er Langholt. Yfir það þvert liggur mjög fornt garðbrot."
Heimildir: Ö-Völlur, 1

RA-248:015 heimild um mógrafir
"Við ána vorðvestur af því [014] er Móbakki, gamall og nýr mógröftur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Völlur, 1

RA-248:016 *Hestaþingshóll* örnefni
"Norðvestur af flóðunum er stakur hóll, grasi vaxinn að austan, en að vestan með móbergshömrum, hann er nefndur Hestaþingshóll." Segir í örnefnalýsingu. "... hann er hár nokkuð og keulumyndaður, og slétt flöt hjá."
Heimildir: Ö-Völlur, 1-2; PS: "Um forn örnefni" StSÍ II, 535

RA-248:017 heimild um mógrafir
"Norðvestur af flóðunum er stakur hóll, grasi vaxinn að austan, en að vestan með móbergshöfmum, hann er

nefndur Hestaþingshóll. Norðaustur af honum, meðfram Fiská, er grasi gróinn dalur, Fagridalur. þar var áður mógröftur en er nú þrotinn." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Völlur, 1-2

RA-248:018 *Bátsvað* heimild um vað
"Vöð á Rangá eru þessi: Í Suðurnesi Bátsvað vetur af Suðurflóðum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Völlur, 2

RA-248:019 *Króknesvað* heimild um vað
"Vöð á Rangá eru þessi: Í Suðurnesi Bátsvað vetur af Suðurflóðum. Í Norðurnesi er syðst Króknesvað ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Völlur, 2

RA-248:020 *Bergnefsvað* heimild um vað
"Vöð á Rangá eru þessi: Í Suðurnesi Bátsvað vetur af Suðurflóðum. Í Norðurnesi er syðst Króknesvað, þá Bergnefsvað, hjá Móbakka ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Völlur, 2

RA-248:021 *Hólavað* heimild um vað
"Vöð á Rangá eru þessi: Í Suðurnesi Bátsvað vetur af Suðurflóðum. Í Norðurnesi er syðst Króknesvað, þá Bergnefsvað, hjá Móbakka, og Hólavað hjá Hestþingshól [016]." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Völlur, 2

RA-248:022 *Fornufjós* tóftir fjós
"Norðan við bæinn er lækur, sem nefndur er Bæjarlækur, og norðan við hann eru afar fornar tættur, sem munnmæli telja, að séu frá landnámsöld, og heita Fornufjós." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Völlur, 2

RA-248:023 heimild
"Á suðurbakka lækjarins er líka hóll, lítið eitt vestar, sem auðsjánlega er líka forn mannaverk." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Völlur, 2

RA-248:024 *Goðhof?* tóft
"Vestur í túninu, suðvestur af bænum er þriðja forna tóttin. Það er hringur, 12/16m, og segja sumir, að heiti Goðhof, en aðrir mæla á móti því." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Völlur, 2

RA-249 Bakkavöllur
10 hdr., 1709, hjáleiga Vallar gefin fáttækum í Fljótshlíð. 1709: "Túninu gandar sandur og vindur, sem blæs undan bakka túnsins og brotnar niður." JÁM I, 227 1839: "Tún mjög lítil fjörleg, liggur undir sandfoki norðan úr flögunum sunnan Fiskár. Engjar bærilegar, hagar sömuleiðis." SSR, 97 "Engi var nokkuð gott, að hálfu greiðfær mýri og að hálfu valllendismóar, en hluti þeirra var mjög þýfður. Tún voru fremur lítil og eyddust af sandfoki svo byggð lagðist þar alveg niður fyrir aldamót og jörðin var lögð vundir vesturbæinn á velli." SB IV, 505

RA-249:001 *Bakkavöllur* bæjarhóll bústaður
Heimildir:

RA-250 Vallarhjáleiga
Hjáleiga Vallar. "Land jarðarinnar er um 100 ha. ... Jörðin á land að Árgilsstöðum að norðan og austan og svo að öðrum jörðum á Vallartorfu." Jörðin fór í eyði árið 1906 og tilheyrir nú Árgilsstöðum II. SB IV, 507

RA-250:001 *Vallarhjáleiga* bæjarhóll bústaður
Heimildir:

RA-251 Markaskarð

10 hdr., 1696(1709, hjáleiga Vallar. “Bærinn stendur á hlíðum fjalls, sem nær frá Fiská að norðan og að Þórunúpi að sunnan.” SB IV, 508 “Upp af Markagili nyðra er dálítill mýrarfláki, sem heitir Kjóamýri. Í henni eru mörk að Árgilsstöðum, en ekki er talið, að jörðin eigi land nema upp á fjallsbrúnina, en beitiland mun jörðin eiga með Velli og Kotvelli.” Ö-Markaskarð, 1

1709: “Túninu spilir aur og grjót, sem úr fjallinu kemur í leysíngum; engjum í sama máta, högum vatnsrásir, sem orðsaka jarðföll, so grandar högum blástur og moldarflög, er árlega aukast.” JÁM I, 228 1839: “... tún og engjar litlar, notalegar til haga.” SSR, 97 1917: Tún 3,3 ha, þar af 1 ha slétt, garðar 1080 m² . “Túnin voru lítil og engjar litlar og fremur greiðfærar, en nokkuð blautar. Allar slægjur íhalla og erfiðar í umferð. Eftir að land jarða þeirra, sem byggðar voru úr Vallarlandi hinu forna var skipt, hefur tún verið ræktað á vellinum út undir Rangá og aðalheyskapur fenginn þar.” SB IV, 508

RA-251:001 *Markaskarð* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-251:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-251:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-251:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-251:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-251:006 heimild um fjárhús
Í SB segir að gömul torffjárhús séu á jörðinni.
Heimildir: SB IV,

RA-251:007 *Halldórsborg* tóft
“Land jarðarinnar liggjur milli Árgilsstaða og Þórunúps, og heita gilin, sem skipta löndum báðum megin Markagil. Sunnan við Nyðra-Markagil, í miðjum brekkum, er tóttarbrot, sem heitir Halldórsborg, og er talið, að hún beri nafn einsetumanns, sem þar hafi búið.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Markaskarð, 1

RA-252 Kotvöllur

12 hdr. 1709, Oddakirkjueign. 1495: Jörðin er nefnd í máldaga kirkjunnar á Breiðabólstað. DI VII, 269-70 1495: Jarðarinnar getið í dómi. DI, VII, 269 1839: “Sæmilega góð að túni, engjum og högum, árangurslaus.” SSR, 97 1917: Tún 5,4 ha, þar af 2 ha slétt, garðar 1098 m² . “Tún voru fremur lítil og ógreiðfær, en engi nokkuð stórt, að hálfu greiðfært mýrlendi og valllendismóar, mjög þýfðir, góðir til ræktunar ... Land jarðarinnar er fremur þurrlent og hallalítið, en nær þó upp á Íraheiði ...” SB IV, 502.

RA-252:001 *Kotvöllur* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-252:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-252:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-252:004 gripir
1869: “Fornt INNSIGLI úr bronzi; á því er skjöldur með sporði, sem markaður er á manns armelggur, sem heldur á spjóti. Þar fyrir ofan er stjarna. Allt í kring á innsiglið er grafið með hálf-engilsaxnesku latínuletri; S:[igillum] Thoslavi [eða Thoslaci] F:[ilii] Iohi, ... það er ílaginu eins og Þjms. 331 og 351, en krínlótt. Það fannst í tóptarbroti og mun vera frá 14. öld eða eldra, því hér er haft s fyrir r.” Þjms. 724. Gefandinn var yngispiltur á Kotvelli og sennilegast að tóftin hafi verið þar á bæ.

Heimildir: Skýrsla FÍ II, 128

RA-253 Efri Hvoll

60 hdr.1709. [1332]: "[frá Neðrahvoli] skal syngia annann huern dag helgann til efra huaals oc taka ij merkur" DI II 689-690 1397: "[frá Neðrahvoli] skal syngia annann hvern dag helgann til Efra Hvols." DI IV 83 1399: Jörðin seld Árna Einarssyni DI III, 647 [um 1480]: ["frá Neðrahvoli] skal syngia annann huern dag helgann til efra huols." DI VI, 328 1575: Máldagi kirkjunnar DI XV 669 "Bærinn eru fjórir í einu þorpi, fimti er í eyði og hefur verið 7 eða 8 ár." JÁM I, 221 Jörðin er um 800 ha. "Landið liggur frá Hvolsgili að sunnan og að Eystri-Rangá að norðan. ... Skógarítak átti Efri-Hvoll í Næfurholtsskógi, en skógurinn mun hafa farið undir hraun í Heklugosi." SB IV, 500

1709: "Hætt er túninu að vestan fyrri áfalli af mold og möl úr fjallinu, líka spillir túni fram undan bænum aur og mold." JÁM I, 223 1917: Tún 22,4 ha, þar af 15 ha slétt, garðar 2257 m² . "Meirihluti landsins er þurrlendur og góður til ræktunar." SB IV, 500

RA-253:001 *Efri Hvoll* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-253:002 heimild um útkirkja
EFRI HVOLL Í HVOLHREPPI (NEÐRAHVOLSÞING) (R) - HÁLFKIRKJA[1332]: [frá Neðrahvoli] skal syngia annann huern dag helgann til efra huaals oc taka ij merkur; Máld DI II 689-690 [Neðrahvols]1397: [frá Neðrahvoli] skal syngia annann hvern dag helgann til Efra Hvols.Máld DI IV 83 [Neðrahvols][um 1480]: [frá Neðrahvoli] skal syngia annann huern dag helgann til efra huols. Máld DI VI, 328 [Neðrahvols]1575: Máld DI XV 669
Heimildir: DI

RA-253:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-253:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-253:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-253:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-253:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-253:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-253:009 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-253:010 heimild um mógrafir
"Neðan við Efri-Hvol rennur lækur í djúpu gili, Efrahvolsgil, og er þar mógröftur forn og nýr."
Heimildir: Ö-Hvolsvöllur og umhverfi, 3

RA-253:011 hellir **Friðlýstar fornleifar**
ÁG: "Hellar þrír manngjörfir í útnorðurbakka Hvolslækjar, austur frá bænum ..." "Hellarnir að Efrahvoli eru í gili Hvolslækjar um 1 km innan við bæinn, neðan við sumarbústað sem girtur er stórum og efnilegum trjáreit. Þeir eru ofan til grafnir í fremur gróft þursaberg sem líklega er jökulberg að uppruna en neðan til er bergið fínna, gert úr lagskiptum, víxllalaga og skálaga sandsteini. Hellarnir eru þrír, tveir samtengdir með göngum en sá stærsti er stakur."

"Brynjúlfur frá Minna-Núpi skoðaði hella á Efrahvoli árið 1904 ... Kindur voru þá hafðar í efsta hellinum og hey í hellinum þar við hlaðina. Matthías Þórðarson kom í Efrahvol 1917. Hann minnist ekki á papa, en þó beinist rannsókn hans ekki síst að því að afsanna papahugmyndir Brynjúlfs. Hann lýsir hellunum

allnokkuð. Þá var sá efst fjárhús en miðhellirinn var nær fullur af mold og lokaður. Neðsti hellirinn og stærsti var hafður undir hey en innri hluti hans var hálffullur af mold svo sem enn er í dag. Hætt var að nota Efrahvolshella 1942-1043 og standa þeir nú auðir og ónotaðir. Gamlar götur liggja ofan við hellana og koma að þeim fast austan við þá. ... Efsti hellir. Efsti hellirinn við lækinn er vel hvelfdur og hefur lítið hrunið innan úr honum. Lagskiptingunni í veggjunum hallar í stórum dráttum upp og inn. Gaflinn er þverskorinn og gengur í léttum boga fyrir hellisenda. Gólfskán er allþykk, en leifar af hellujötu sjást í henni með vinstri vegg. Ummerki eftir milligerðir sjást hvergi á veggjum. Letur er ekkert sjáanlegt nema fangamarkið SG er skrifað stórum ógreinilegum stöfum í munann vinstra megin. Á nefinu milli hellanna sjást T og Þ og fleiri unglegt en ógreinilegt krot. Bergþykkt í munna er 80-100 cm. Dálítill moldar- og grjóthaugur er fremst í hellinum, leifar af vegg sem hlaðinn hefur verið fyrir munann. utan við hann er náttúrugerður veggur. Til austurs frá munanum eru leifar af afhelli, eða náttúrugerðum skúta, inn undir bergið. Hann er nú fullur af mold og hruni en hefur e.t.v. einhvern tíma verið hluti af þessum helli. Miðhellir. Hellisgólfið liggur um 1 m lægra en í efsta hellinum. Lagskiptingu í veggjum hallar upp og inn og það gerir hellisgólfið einnig. Gaflinn er allþverskorinn. í honum sjást grópir sem tréverk hefur verið skorðað í. Utarlega í hellinum gengur skonsa inn tilvinstri, 30-40 cm há frá moldarlaginu á gólfinu. Allþykk skán er í hellinum öllum. Leifar af grjóthleðslu eru fremst og mótar þar fyrir dyrum. Enginn raunverulegur forskáli hefur verið fyrir hellinum. Bergþykkt í munna er um 2 m. Krot er lítið: Á gafli sjást E og G og óljóst krass ungt. Yfir munnanum sjást ÓÓ. BE T ÞJ. IJ. Engir strompar eru á hellinum en þeir eu þurrir og þrifalegir. Veggirnir eru vaxnir mosa og skófum inn í botn. Göngin milli hellanna hafa augsjáanlega verið grafin úr efri hellinum því þak þeirra er ögn hærra en loft miðhellisins og verður brík í loftinu þar sem þau koma inn í miðhellinn. Grjót og mold eru í göngunum svo gólfinu hallar mjög. Þau eru 1,4 m á hæð austast, 1,5 m um miðjuna og 1,5 við brík, en bríkin sjálf er 45 cm. För eftir milligerðir eru í göngunum."
Heimildir: ÁG: Friðlýsingarskrá, 66; Manngerðir hellar, 225-228

RA-253:012 hellir **Friðlýstar fornleifar**
ÁG: "Hellar þrír manngjörfir í útnorðurbakka Hvolslækjar, austur frá bænum ..." "Hellarnir að Efrahvoli eru í gili Hvolslækjar um 1 km innan við bæinn, neðan við sumarbúskat sem girtur er stórum og efnilegum trjáreit. Þeir eru ofan til grafnir í fremur gróft þursaberg sem líklega er jökulberg að uppruna en neðan til er bergið fínna, gert úr lagskiptum, vixllalaga og skálaga sandsteini. Hellarnir eru þrír, tveir samtengdir með göngum en sá stærsti er stakur." "Brynjúlfur frá minna-Núpi skoðaði hella á Efrahvoli árið 1904 ... Kindur voru þá hafðar í efsta hellinum og hey í hellinum þar við hlaðina. Matthías Þórðarson kom í Efrahvol 1917. Hann minnist ekki á papa, en þó beinist rannsókn hans ekki síst að því að afsanna papahugmyndir Brynjúlfs. Hann lýsir hellunum allnokkuð. Þá var sá efst fjárhús en miðhellirinn var nær fullur af mold og lokaður. Neðsti hellirinn og stærsti var hafður undir hey en innri hluti hans var hálffullur af mold svo sem enn er í dag. Hætt var að nota Efrahvolshella 1942-1043 og standa þeir nú auðir og ónotaðir. Gamlar götur liggja ofan við hellana og koma að þeim fast austan við þá. ... Stóri hellirinn. Stóru hellirinn opnast um 20-30 m sunnan við hina hellana. hann er höggvinn á ská inn í bergið, en ekki þvert eins og langalgengast er. Að undanskildum Hellnahelli í Landsveit er þetta lengsti manngerði hellir landsins. Hann er þráðbeinn inn í botn svo út úr honum sést þótt setið sé innst í göngunum sem ganga inn úr botni hans. hellirinn er tiltölulega jafnbreiður inn að strompi en þar víkkar hann og hækkar lítið eitt umhverfis strompinn. Annars er loftið í stórum dráttum lárétt inn úr. Mikil mold er á gólfi og nær moldarhaugurinn upp undir loft neðan undir strompnum en inn um hann hefur hún skriðið og er mikill gígur úti fyrir. Bergþykkt í strompi er 75-90 cm. Engar hleðslur sjást enn mikið er um för og grópir á veggjum, einkum austurvegg. Veggirnir eru vaxnir mosa og skófum, langt inn eftir helli. Sérkennileg göng ganga inn úr hellisgaflinum. Lengd þeirra er 13,5 m en breiddin aðeins 1,15 m. Vatnsborin mold þekur allt gólfið og virðist þykkt hennar víðast nokkuð jöfn, um 60 cm. Upprunaleg hæð ganganna hefur verið um 150 cm. Tilgangur þeirra er öllum hulinn. Veggir ganganna eru úr fínum dökkum sandsteini með fínni lagskiptingu, láréttri, skálaga og vixllaga, stórir ávalaðir steinar eru á stöku stað í veggjunum. Einn er t.d. 1 m á lengd og nær út í mið göng."
Heimildir: ÁG: Friðlýsingarskrá, 66; Manngerðir hellar, 225-228

RA-253:013 garðlag **Friðlýstar fornleifar**
ÁG: "Sáðreitir, fornir í hárri brekku, suðaustan í Írarheiði, niður með Þórnúpslæk að vestan."
Heimildir: ÁG: Friðlýsingarskrá, 66

RA-254 Miðhús

40 hdr., 1709. 1399: Jörðin seld Árna Einarssyni DI III, 647. 1622 Jón Vigfússon kaupir 5 hdr í Móeiðarhvol fyrir 5 hdr. í Miðhúsum. Jarðabréf, 1 "Heyst þykja menn hafa jörðin ætti skógar ítak í Næfurholts landi, kallað Miðhúsa torfa, en hefur aldrei í manna minni brúkað verið, veit og enginn fyrir víst hvar er, ei heldur hvert þar er nokkur eða enginn skógur." JÁM I, 221 "Land jarðarinnar nær norðvestur yfir fjallið og niður í völlinn hinum megin." Nýbýlið Lynghagi stofnað 1953. SB IV, 494, 498.

1709: "Engjar eru litlar og fá ábúendur nær árlega slægjur að öðrum, stundum meira, stundum minna ...

Hætt er túni fyrir skriðum úr fjallinu." JÁM I, 221 1917: Tún 6,9 ha, þar af 3,5 ha slétt, garðar 1516 m² . "Túnið breiðir sig til beggja hansa meðfram fjallinu, þó meira til austurs, niður að Vallarvegi og einnig neðan vegar niður að Hvolsgili, sem er á landamörkum." SB IV, 498

RA-254:001 *Miðhús* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-254:002 heimild um mógrafir
"Mótekja var niður við Hvolsgil ..." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB IV, 498

RA-254:003 *Fornufjós* heimild um fjós
"Inn með fjallinu austan til er svo fyrst bæinn Miðhús. Norðaustur í túninu eru tættur gamlar, Fornufjós."
Heimildir: Ö-Hvolsvöllur og umhverfi, 3

RA-254:004 tóft
Lengra inn með fjallinu er bærinn Efri-Hvoll, og milli bæjanna hvammur með tóftarbroti, sem heitir Hafliðahvamur."
Heimildir: Ö-Hvolsvöllur og umhverfi, 3

RA-255 Stórólfshvoll

80 hdr., 1709, kirkjustaður. Í Landnámu er getið Stórólfs sem bjó á Hvoli. ÍF I, 355. c. 1200: Jarðarinnar getið í kirknaskrá Páls biskups, DI XII 6. 1271: Jörðin nefnd í samningi Árna biskups Þorlákssonar við Steinvararsyni. DI II, 92. [1332]: Máldagi kirkjunnar. "Mariu kirkia oc hins heilaga olafs at huale nedra a prestz skylld j heima landi. dufþaks hollt. v. kugilldi uis nema framar profuizt." DI II, 689-690 [1367]: Máldagi kirkjunnar. DI III 217 1397: Máldagi kirkjunnar. DI IV 83. [um 1480]: Máldagi kirkjunnar. DI VI 327-328. 1500: Jöðin Vindás í Hvolhrepp er í Hvolskirkjusókn DI VII, 484 1553: Máldagi kirkjunnar DI XII 651-652. 1575: Máldagi kirkjunnar. DI XV 666-667"Kirkjan á hálfan reka við Skálholts dómkirkju fyrir Fitjarlandi í Eystri Landeyjum. Hún á og tvö skógarítök í Næfurholts landi, eru kölluð Hvols skógar. Er annað ítakið af blásturssandi foreytt og að engu gagni, hitt að litlu til kolagjörðar, hefur því grandað yfirfall af vikri úr Heklu, hvar af skógurinn visnar upp, þar með hefur hann og eyðst fyrir yrkínga manna smám saman."

1709 er talað um eyðibýlatóftir í Djúpadal. Aðrar hjáleigur eru Gata, Kornhús, Stóragerði, Litlagerði, Króktún, Þinghóll, JÁM I, 216-219 Síðar voru í byggð Ormsvöllur og Magrivöllur. "Land jarðarinnar er víðlent, liggur til vesturs allt að Eystri-Rangá, að mestu leyti þurrir valllendis- og lyngmóar, prýðisgóðir til ræktunar. Nú hefur mikill hluti landsins verið tekinn undan jörðinni, undir grasköggla verksmiðju og undir þéttbýlið á Hvolsvelli." SB IV, 490. Hvolsvallarkauptún er byggt í landi Stórólfshvols og Króktúns. SB IV, 532. 1917: Tún 10,7 ha, þar af 4 ha slétt, garðar 2085 m² . "Engjar frá Stórólfshvoli voru á Þverárbökkum sunnan Dufþekju." SB IV, 490.

RA-255:001 *Stórólfshvoll* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-255:002 heimild um kirkju
NEÐRI HVOLL Í HVOLHREPPI (R) -Maríu, Ólafi
c. 1200: Kirknaskrá Páls, DI XII 6
[1332]: nedra huol. Gamall maldagi.
Mariu kirkia oc hins heilaga olafs at huale nedra a prestz skylld j heima landi. dufþaks hollt.
v. kugilldi uis nema framar profuizt.
heima manna tijund. oc groptur oc lysitollar. oc af xij bæium odrum j allre skylldu. enn or langagerdi onnur huer missere.
Jtem gaf ion fra efra huali. kirkiunni hundrat voru. j salugiof.
fru þuridur aa at giallda kirkiunni kugillde firir ku þa er hun selldi fra kirkiunni.
hun a v. manna messu klædi oc vij hokla. v. alltara klædi med dukum. kantara kapur iij. oc ein med sylfur flingiu. fontklædi. sacrarium munnlaugh. glodarker oc vatzketil. sloppa ij. kaleika ij. textum euangeliorum buinn med silfur. cc. j bokum. kluckur vj. oc biollu eina. krossa iij. likneski vij. oc mariu skriftt. tiolld vmm alla kirkiu. glergluggar v. vatzkarl rifinn. jarnstiku stora oc krokstikur. v. kertistikur ij med kopar. brik yfver alltare. baksturjarn.
þadan skal syngia annann huern dag helgann til efra huaals oc taka ij merkur.
tekur prestur heima iiij. merkur.

Jtem ij c j flytianda eyri. Máld DI II 689-690
[1367]: xx. Mariukirkia a Nedrahuole a prestskylld j heima lande. dufþaksholltt. viij kugillde.
les vilchinsbok þui þad ber allt saman; Hítardalsbók DI III 217
1397: a prestskylld j heimalandi. Dufþackshollt
Heimamanna tiund oc groptur oc lysitollur oc af .xij. bæium odrum. oc allri skylldu. Enn vr Langagierdi onnur hver misseri.
Jtem gaf Jon fra Efra Hvoli .c. voru j salugiof.
þadan skal syngia annann hvern dag helgann til Efra Hvols.Máld DI IV 83
[um 1480]: Huol.
Mariu kirkia oc hins heilaga olafs kongs. at nedra huoli a prestskylld j heima landi. dufþaks hollt. viij. kugilldi. heima manna tiund. groptur oc lysitollur. oc af xij bæium odrum j allri skylldu. enn or langagerdi onnu huer missere.
jtem [gaf] jon fra efra huoli c. voru j saalugiof.
hun aa ij kapur godar. oc einn slopp. ein messuklædi god. oc onnur lettare oc messuserkur laus. v hoklar lauser oc eru ij vonder. iij alltaris klædi med glitudum dukum. pax spiolld sæmilig oc ij. lettari. v. koparstikur. ampli med tin. glodar ker. kalekur forgylltur. ocannar ogylltur oc brakadur. ij alltaris steinar. ij burdar stikur. einar stolur lausar. skirnar saar. vatzketill. lectari oc dukur þar a til. ij kaleks hus. iij psalltarar. lesbok de sanctis per anni circulum. alltarisbok. sequentiu bok. graduale vondur a sumarid. lesbok aa veturinn de tempore til palmasunnudags. missale de tempore oc de sanctis per anni circulum. brestur til graduale de sanctis a veturinn. ottusonguabok a sumaret de tempore oc de sanctis fra trinitatis deigi til aduentu. lesbok fra de trinitatis til aduentu. kirial. processionale. ottusonguabok fra niu vikna fostu til paska de tempore. de tempore bok fra paskum til aduentu. matutinale handbok. brijk yfer alltari oc kross . jons likneski baptiste. andres skriptt. mariu skriptt. olafs skriptt. þorlaks likneski oc peturs. katrinar likneski oc kross med vndirstodum. ij merki. glitadur dukur yfer kosse oc annar yfer alltari. tiolld vmm kor. sæmiligur hialmur. skruda kista vond. kistill ed helgum domum. teikn buid med silfur. vj jarnstkur. vj. kluckur.
Jtem gefid eitt alltaris klædi.
Porcio ecclesie vmm ix aar a medan Einar heitinn hielltt halftt fiorda hundrad.
Jtem a einu are er cecilia hiellt. iij. voder oc xv alnar vadmals betur.
Var giortt ofnn a kirkiuna .xxx. hundrada.
Jtem brestur stora jarnstiku oc iij kolfa j kluckurnar er Einar heitinn fargadi.
Jtem brast eina silfur flingiu.
Þadan skal syngia annann huern dag helgann til efra huols. Máld DI VI 327-328 [AM 263 fol, bl. 39-40; Þjsks Bps A II, 1, bl. 124a - Einar Ormsson á Hvoli dó 1470]
25.5.1500: Jöðin Vindás í Hvolhrepp er í Hvolskirkjusókn DI VII, 484
1553: Máld DI XII 651-652
1575: Máld DI XV 666-667
1709: Kirkjustaður. Er hjer embættisgjörð framin annan hvern helgan dag mót við Skúmstaða kirkju..
8.11.1859: Stórólfshvolsprestakall lagt niður og sóknin lögð undir Keldur; (PP, 62) [bréf stiftsyfirvalda]
Heimildir: DI; JÁM I, 216; PP, 62

RA-255:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-255:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-255:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-255:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-255:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-255:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-255:009 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-255:010 heimild um vatnsból
"Vatnsból er hjer mjög lítið, og þrýtur tíðum í þurrkum og frostum, er þá mjög örðugt og lángt í vatn."
Heimildir: JÁM I, 217

RA-255:011 *Þinghóll* bæjarstæði býli
"Hennar fyrstu bygð muna menn ekki." "Bærinn stendur sunnan í vesturenda Hvolsfjalls, fyrstu bær til vinstri, þegar ekinn er Vallarvegur af Fljótshlíðarvegi. Þegar núverandi ábúandi keypti jörðina af Rangárvallarsýslu 1963, var tekið undan það land, sem tilheyrði jörðinni í Hvolsvelli og lagt undir grasmjölsverksmiðju ... Allt land Þinghóls eftir það er ekki nema 40 ha. Landið liggur niður frá bænum, niður að Hvolsgili beggja megin þjóðvegar austan við Sunnuhvol. Túninu hallar mót suðri, annars er laið mýrlent, en hefur verið ræst fram."
Heimildir: JÁM I, 219; SB IV, 496; Túnakort 1917

RA-255:012 *Djúpidalur* bæjarstæði býli
1270: Getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88 "Diúpedalur heitir í Stórólfshvolslandi, er auðsjáanlegt að þar hefur bær verið, sjer glögt fyrir húsarústum og girðingum, item garði, er menn halda merkigarð verið hafa milli Stórólfshvols og Djúpadals. Engin man að þessi jörð hafi bygð verið, meina menn hana eyðilagða fyrir i hdr. árum eða meir. Eignuð hefur hún verið kirkjunni að Stórólfshvoli og þykjast nokkrir heyrt hafa dýrleika hennar nefndan x hdr. Líklegt þykir að jörðin hafi eyðilagst fyrir haga þrengsl á Hvoli, því nú er málnytu beitt á sumrum frá í þessu plátsi og verður ekki vel annarsstaðar. Djúpidalur kann ekki aftur að byggjast nema Stórólfshvol til stórs skaða vegna aðþrengingar og jafnvel yrði sjálfur naumlegar byggilegur." "Djúpidalur var hjáleiga frá Stórólfshvoli, sem komin var í eyði fyrir aldamótin 1900, en var eindurreist sem nýbýli 1924 ..."
"Kringum 1930 eða nokkru fyrr voru þeir feðgar við torfskurð á hæðinni fyrir innan bæinn við Eystri-Rangá. Þeir misstu þá skyndilega skóflu niður í jörðina og var þar fyrir holrými. Þetta reyndist þá vera lokaður hellir. Hann var merkilegur að því leyti að jata var hlaðin úr blágrýti, og engin timburfjöl þar. Jata þessi var við vegginn öðrum megin og virðist þeim að þar væri rúm fyrir 10-15 kindur. ... Jörðin Djúpidalur hafði verið í eyði um 60 ár þegar Sigursteinn flutti þangað. Á hæðinni fyrir innan bæinn, í nánd við hellinn voru miklar bæjarrústir, fjárborgir úr grjóti og garðar hlaðnir úr torfi.""Djúpidalur var hjáleiga frá Stórólfshvoli. Bæjartóftir eru á hól nyrst í túnjaðrinum og sagt er að þar sé hellir sem tók 50 kindur, en er nú lokaður.
Heimildir: JÁM I, 216; SB IV, 525; Manngerðir hellar, 224; EG: "Ritgerð um hella í Rangárvallasýslu", 61-62

RA-255:013 *Gálgaklettar* örnefni aftökustaður
"Þess má geta að við tónfótinn, rétt ofan við bæinn, eru tveir stakir klettar með geil á milli. Sagnir herma, að þetta sé forn aftökustaður, enda eru klettarnir kallaðir Gálgaklettar." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Rétt hjá Skráp eru tveir stórir og háir klettar, sem heita Gálgaklettar, og er sagt, að séu forn aftökustaður sakamanna." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: SB IV, 496; Ö-Hvolsvöllur og umhverfi, 3; Athugasemdir Þórðar Tómassonar; SSR, 123

RA-255:014 heimild um vatnsból
"Út úr litlum skúta örstutt frá þeim kemur uppsprettulækur sá er Skráður heitir, og var hann um árabil notaður fyrir almenningavatnsveitu, þótt hann þorni í langvarandi þurrkum. Skútinn sem Skrápur kemur úr, er nú mjög samsiginn, en í sóknarslýsingum 1839 er þesss getið að hann sé þá gild mannhæð, en hafi áður verið miklu hærri."
Heimildir: SB IV, 496; Athugasemdir Þórðar Tómassonar

RA-255:015 *Gilsbakki* bæjarstæði bústaður
Húsmannsbýlið Gilsbakki var byggt í landi Þinghóls.
Heimildir: SB IV, 497

RA-255:016 *Ormsvöllur* bæjarstæði býli
"Bærinn var í suðri frá Götu, sunnan við lækkinn, sem kemur úr Hvolsgilinu. Landið var lítið en ágætlega grasgefið." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB IV, 291

RA-255:017 heimild um fjárhús
"Gamlar fjárhústættur frá Stórólfshvoli eru á dalbrúninni ..." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB IV, 525

RA-255:018 bæjarstæði býli
"Gamlar fjárhústættur frá Stórólfshvoli eru á dalbrúninni og bæjartættur á hól nyrst í túnjarðinum ..." Segir í

Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB IV, 525

RA-255:019 hellir fjárhús
"Gamlar fjárhústættur frá Stórólfshvoli eru á dalbrúninni og bæjartættur á hól nyrst í túnjarðinum og sagnir eru um að þar sé hellir, sem nú er lokaður og átti að vera fyrir 50 kindur." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB IV, 525

RA-255:020 heimild um herminjar
"Á styrjaldarárunum síðarí voru þar herskálar og setulið." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB IV, 525

RA-255:021 *Borgardalur* örnefni
"Næsta nes þar suður af [Lónslækjarnesi] heitir Borgardalur. Þar suður af, hjá brúnni og þjóðvegir, er Djúpidalur ..."
Heimildir: Ö-Hvolsvöllur og umhverfi, 2

RA-255:022 bæjarstæði býli
"Í túninu á Stórólfshvoli eru, auk Króktúns, bæjartættur fornar, norðan við Króktún Norðurgarður." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hvolsvöllur og umhverfi, 2

RA-255:023 *Húsadalur* örnefni
"Húsadalur er suðaustan við íbúðarhúsið."
Heimildir: Athugasemdir Þórðar Tómassonar

RA-255:024 *Kaldibrunnur* lind vatnsból
"Norðast í vesturhlíðum Hvolsfjalls eru Nónsteinar. Þá er lítil lind norðan við almenningarréttirnar, sem heitir Kaldibrunnur." Segir í örnefnalýsingu. Þar var sótt vatn er það þraut í Skrápi.
Heimildir: Ö-Hvolsvöllur og umhverfi, 2

RA-255:025 heimild um fjós
"Sunnar er Hádegisklettur. Hann er ofan við túnið á Stórólfshvoli. Næsti klettur heitir Hrafnhjalli. Sunnan við hann er djúpur dalur, heitir Fjósadalur, þá Heygarðshjalli. ... Neðst í Fjósadal eru Fornufjós." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hvolsvöllur og umhverfi, 3

RA-255:026 *Heygarðshjalli* örnefni heygarður
"Sunnar er Hádegisklettur. Hann er ofan við túnið á Stórólfshvoli. Næsti klettur heitir Hrafnhjalli. Sunnan við hann er djúpur dalur, heitir Fjósadalur, þá Heygarðshjalli. ... Neðst í Fjósadal eru Fornufjós." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hvolsvöllur og umhverfi, 3

RA-255:027 *Birga* bæjarstæði bústaður
"Neðan við bæinn eru enn gamlar bæjartættur, Birga, sem Birgittuvöllur er kenndur við." Segir í örnefnalýsingu. Þar sem núverandi íbúðarhús á Stórólfshvoli er.
Heimildir: Ö-Hvolsvöllur og umhverfi, 3; Athugasemdir Þórðar Tómassonar

RA-255:028 *Þinghóll* örnefni þingstaður
FF: "Þinghóll er nefndur Hóll sá er stendur ofannverdt vid Storolfshvols Bæ vestannverdt vid þann umtalada kornhusahol svoad lág ein skilur milli siast þar einginn þau umspurdu kénnimerki, þo fullhermt sie ad þar hafi þing haldið verid firrum." Ekki er víst að bærinn Þinghóll hafi verið byggður á nákvæmlega sama stað og þingið var haldið.
Heimildir: FF I, 132-133; Ö-Hvolsvöllur og umhverfi, 3; SSR, 123

RA-255:029 garðlag
"Enn má nefna eitt, sem er mjög einkennilegt við þetta landsvæði, en það eru gömul garðbrot, sem verið hafa mikil mannvirki. Eitt þeirra liggur upp allar Brúnir, en svo eru kallaðar brúnirnar fyrir ofan undirlendið með Rangá." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hvolsvöllur og umhverfi, 4

RA-255:030 garðlag
"Enn má nefna eitt, sem er mjög einkennilegt við þetta landsvæði, en það eru gömul garðbrot, sem verið hafa mikil mannvirki. Eitt þeirra liggur upp allar Brúnir, en svo eru kallaðar brúnirnar fyrir ofan undirlendið með Rangá. Eitt garðbrotið liggur yfir þvera Íraheiði ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hvolsvöllur og umhverfi, 4

RA-255:031 garðlag
"Enn má nefna eitt, sem er mjög einkennilegt við þetta landsvæði, en það eru gömul garðbrot, sem verið hafa mikil mannvirki. Eitt þeirra liggur upp allar Brúnir, en svo eru kallaðar brúnirnar fyrir ofan undirlendið með Rangá. Eitt garðbrotið liggur yfir þvera Íraheiði, og enn eitt í mörgum krókum á svæðinu milli Vallar og Efra-Hvols." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hvolsvöllur og umhverfi, 4

RA-255:032 *Húsahjalli* örnefni
"Á Stórólfshvoli er Húsahjalli næst frá bæ."
Heimildir: Athugasemdir Þórðar Tómassonar

RA-255:033 gripir
"Brot af beizlisstöng, sporöskjulöguð hálfkúla úr bronzi, skeifa fjórboruð, beizlishringur þríhyrndur, krókur úr bronzi og mót úr linum steini. Fundið við Eystri-Rangá nálægt Stórólfshvoli."
Heimildir: J J: "Yfirlit yfir muni ..." Árbók 1906, 50

RA-255:034 gripir
"Kotrutafla úr leir, fundin í Hvolsfjalli hjá Stórólfshvoli."
Heimildir: M Þ: "Yfirlit yfir muni ..." Árbók 1908, 54

RA-256 Kornhús
Hjáleiga Stórólfshvols, í byggð lengur en nokkrir muna 1709. Í eyði fyrir síðustu aldamót.

RA-256:001 *Kornhús* bæjarhóll bústaður
"Þar vestur í túninu [nálægt Þinghól] eru gamlar bæjartættur, Kornhús." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hvolsvöllur og umhverfi, 3

RA-256:002 heimild um legstað
FF: "til 1ta) Þad er mælt ad Storolfur sie lagdur i þan Hól er nú er kalladur Kornhusahóll, af kote þvi er han tilheirir og er han rett ofannverdt vid Hvols kyrkiugard, en á hönum siást eingin manna verk, og er næsta olik ad Sa Holl hafi allur verid af mönnum orpin vegna stærdar hans ..." FF: " ... nema Lik hafi verid nidur sett i han, er hann aflidandi Brecka nidur ad kyrkiugardinum og hierum bil half dagslatta ad vidattu."
Heimildir: FF I, 132

RA-257 Gata
Hjáleiga Stórólfshvols, í byggð lengur en nokkrir muna 1709. Ormsvallarland og Eystri-Garðsaukaland hafa verið lögð undir Götu og einnig á hún land í Vellinum vestur undir Djúpadal. SB IV, 187. 1917: Tún 3,4 ha, þar af 2,4 ha slétt, garðar 1209 m² . "Út frá bænum teygir túnið sig norður að þjóðveginum og vestur að Stórólfshvolslandi. ... Allt er landið þurrlent. Hluti af því er óræktaður að sunnanverðu." SB IV, 487.

RA-257:001 *Gata* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-257:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-258 Stóragerði
Hjáleiga Stórólfshvols, í byggð lengur en nokkrir muna 1709. Í eyði fyrir síðustu aldamót.

RA-258:001 *Stóragerði* bæjarhóll bústaður
Heimildir:

RA-259 Litlagerði

Hjáleiga Stórólfshvols, í byggð lengur en nokkrir muna 1709. Í eyði fyrir síðustu aldamót.

RA-259:001 *Litlagerði* bæjarhóll bústaður
Heimildir:

RA-260 Króktún

Hjáleiga Stórólfshvols, í byggð lengur en nokkrir muna 1709. Í eyði frá árinu 1966. "Land jarðarinnar nær upp á fjallsbrúnina og svo niður á Völlinn, niður fyrir Ölduna. Jörðin átti líka land vestur við Rangá." SB IV, 491 Hvolsvallarkauptún er byggt í landi Stórólfshvols og Króktúns. SB IV, 532. 1917: Tún 8,4 ha, þar af 2 ha slétt, garðar 1017 m²

RA-260:001 *Króktún* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-260:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-260:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-260:004 *Norðurgarður* örnefni
Í túninu á Stórólfshvoli eru, auk Króktúns, bæjartættur fornar, norðan við Króktún Norðurgarður." Segir í örnefnalýsingu. "Norðurgarður stóð í vorðvesturhorni túnsins í Króktúni." ÞT
Heimildir: Ö-Hvolsvöllur og umhverfi, 2; Athugasemdir Þórðar Tómassonar

RA-261 Magrivöllur

Hjáleiga Stórólfshvols, ekki nefnd 1709. Í eyði fyrir síðustu aldamót.

RA-261:001 *Magrivöllur* bæjarhóll bústaður
Heimildir:

RA-651 Forn. á fl en 1 jörð

RA-651:001 *Prestgötur* heimild um leið
"Prestgötur liggja frá Fögrubrekkuvaði, norðan Bervaðstúns, yfir Ölduna í Kúavöðum, og um syðri Öldubakkann að Brattavaði. Þar ríður Oddaprestur, er hann fer í messugerðar á annaxíu sína að Stórólfshvoli." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Móeiðarhvoll, 11

RA-651:002 gata leið
"Norður af bænum er garðbrot, sem heitir Þvottagarður, en vestur undir landamörkum er annað garðbrot, sem heitir Fásagarður, (Fansagerði?) [RA-237:005] . Benda miklir götutroðningar á, að þar hafi þjóðvegurinn legið áður." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Garðsaukabæir, 1

RA-651:003 heimild um leið
KK "Upphlaðinn vegur (gömul "brú") liggur fyrri Þverá fram hjá Brekkum bak við Hvolfjall í átt að Hofi og sýnir ef til vill, að landið næst fyrir norðan Þverá hefur verið torfarið vegna bleytu."
Heimildir: KK I, 170-171

RA-651:004 heimild um leið
1839: “Upp yfir hálsinn norður í efsta hluta Hvolhrepps liggur vegur vestan megin Flókastaðaár beina stefnu upp í Vallarhverfið, má þaðan halda hvörja stefnu menn vilja yfir Rangá hina eystri ...”
Heimildir: SSR, 99

RA-652 Óstaðsetjanlegar fornleifar

RA-652:001 *Strönd* bæjarstæði býli
Jörðin Strönd í Hvolhreppi er nefnd í skiptbréfi Árna ábóta í Viðey og Halldórs Brynjólfssonar frá 1503.
Heimildir: DI VII, 662-663

RA-653 Emstrur
Emstrur eru afréttur Hvolhreppinga. Emstrur eru norðan við Almenninga og skilur Fremri-Emstruá afréttina. Markarfljót er á merkjum við Grænafjall en Bratthálslkvísl við Laufaleitir. Innri-Emstruá skiptir afréttinum í tvennt - Fremri og Innri Emstrur. “Fremur hafa Emstrur þótt gróðurlitlar, og ekki er þar hesthagi nema á Súlufit, en hún er graslendi nokkurt undir Stórusúlu. Hún spilltist þó mjö í Kötlugosinu 1918, því ð þá fékk allur gróður á Emstrunum mikið áfall. / En þótt gróðurinn láti ekki mikið yfir sér, er hann mjög kjarngóður. Þangað mun hafa verið rekið allt að 900 fjár, en mátti víst ekki fleira vera. Þóttu lömb þaðan mjög væn og hraust og fóðrast mun betur en úr heimahögum.” GR I, 205

RA-653:001 gata leið
“Suðvestan undir Stórusúlu eru afar fornir og miklir götutroðningar.” “Þar hefir því einhverntíma verið alfaraleið, þótt nú þyki með ólíkindum.”
Heimildir: GR I, 205

RA-653:002 heimild um ferju
“Lengi var hafður bátur á [Markarfljóti], þar sem það er lygnst og rennur á svonefndum Eyrum undir Stóra-Grænafjalli.” “Voru lömb, menn og farangur ferjað þar yfir, en [206]stundum mun báturinn hafa verið dreginn milli landa með vað, ef mikið þurfti að flytja, en þá varð fyrst að róa yfir fljótið með vaðinn. Laust fyrir 1880 [druknuðu þarna tveir menn sem voru að róa með vaðinn] ... Ekki er ósennilegt að þetta sviplega slys hafi flýtt fyrir því, að farið var að hugsa um að setja kláfferju á fljótið; það komst í framkvæmd rétt eftir aldamótin ... hefir kláfferjan síðan verið notuð.” Brú var sett á fljótið skammt fyrir neða kláfferjuna 1978
Heimildir: GR I, 205-206, 211

RA-653:003 *Hattafellsgil* heimild um náttstað
“Lét [fjallkóngur] tvo menn fara með trússhesta og farangur í Hattfellsgil. Skyldu þeir tjalda, gæta hestanna og hlaða upp fjárréttina, en þar er náttstaður Emstrumanna.”. “Nú [um 1945] hefir annað þarft mannvirki verið byggt á Emstrum, en það er skýli fyrir menn og hesta í Hattfellsgili.” - GR I, 206. Nýr skáli var byggður 1963, en eldri skálar, sem þar eru tveir, notaðir fyrir hesta leitarmanna .
Heimildir: GR I, 208-211

RA-653:004 hleðsla rétt
“Lét [fjallkóngur] tvo menn fara með trússhesta og farangur í Hattfellsgil. Skyldu þeir tjalda, gæta hestanna og hlaða upp fjárréttina, en þar er náttstaður Emstrumanna.” “Nú er kominn skáli í Hattfellsgili og er væntanega enn rétt þar .
Heimildir: GR I, 206, 208

RA-653:005 heimild um hesthús
“Meðfram Hattafelli að vestanverðu er dálítið gil milli fjallsins og hraunfláka, sem er þar vestur af. Í gili þessu eru leitarmannahús. Þau eru orðin þrjú, tvö eldri hafa á seinni árum verið notuð fyrir hesthús ...”
Heimildir: SB IV, 476

RA-653:006 heimild um hesthús
“Meðfram Hattafelli að vestanverðu er dálítið gil milli fjallsins og hraunfláka, sem er þar vestur af. Í gili þessu eru leitarmannahús. Þau eru orðin þrjú, tvö eldri hafa á seinni árum verið notuð fyrir hesthús ...”
Heimildir: SB IV, 476

RA-653:007 *Baðstofuhnaus* heimild um sæluhús

“Meðfram Fauskheiðinni að sunnan er gil milli hraunsins og heiðarinnar, eftir því rennur lækur, sem fellur í Markarfljót. Skammt þar norður af er móbergshöfði, svonefndur Baðstofuhnaus, degur hann trúlega nafn af því, að þar var gist í dálitlum skúta, þegar menn voru í leitum, áður en leitarmannahús voru byggð. Skúti þessi, er skúta skyldi kalla, snýt á móti norðri og hætt er við að einhverjum hafi þótt kalsamt að gilsta þarna, kannski blautum og þreyttum eftir erfiðið dagsins.”
Heimildir: SB IV, 476

RA-653:008 *Svartikrókur* heimild um vað
“Á eyrunum framan við gamla flutninginn er fornt vað á Markarfljóti, sem heitir Svartikrókur, en framan undir Stórusúlu, við Bratthálskvísl, er rústir af stórri fjárrétt.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Emstrur, 3

RA-653:009 heimild um rétt
“Á eyrunum framan við gamla flutninginn er fornt vað á Markarfljóti, sem heitir Svartikrókur, en framan undir Stórusúlu, við Bratthálskvísl, er rústir af stórri fjárrétt.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Emstrur, 3

RA-653:010 gata leið
“Einar bóndi í Mörk sagði mér, að hann sjálfr séð fornar götur, sem liggji í skarðinu, sem farið er ofan í Emstrána fremri. Þetta vóru tvær götur, önnur dýpri, enn önnur grynnri.” “Þetta var á litlum jarðvegi, sem eftir var óblásinn, en sandr alt í kring.”
Heimildir: SV: “Rannsóknir sögustaða” Árbók 1888-1892, 72-73

RA-653:011 gata leið
“Einar bóndi í Mörk sagði mér, að hann sjálfr séð fornar götur, sem liggji í skarðinu, sem farið er ofan í Emstrána fremri. Þetta vóru tvær götur, önnur dýpri, enn önnur grynnri.” “Þetta var á litlum jarðvegi, sem eftir var óblásinn, en sandr alt í kring.”
Heimildir: SV: “Rannsóknir sögustaða” Árbók 1888-1892, 72-73

Fornleifar á Rangárvöllum

RA-262 Hátún (Ártún)

10 hdr., 1711, Oddakirkjueign. "Bærinn Ártún var fyrrum nefndur Hátún og kemur fyrst fyrir með því nafni í máldaga Oddakirkju 1553. Hátúna-nafnið var síðan einrátt á jörðinni fram yfir 1700, en nafnið Ártún kemur fyrst fyrir í manntalinu 1729 og tíðkuðust bæði nöfnin eftir það jafnhliða fram á miðja 19. öld, en síðan hefur Ártúnanafnið verið einrátt. Í máldaga Oddakirkju 1397 er getið bæjar í eigu kirkjunnar, sem hét Múlaland og gat Vigfús Guðmundsson frá Keldum þss til að þar bæri um sama bæ að ræða og nú nefnist Ártún." VS: Rangvellingabók, 11. "Land Ártúna er flöt, framræst mýri og þurrir bakkar við Þverá og Hólsá." SB V, 99. "Séra Markús Jónsson í Odda lýsti Ártúnum svo 1850: "Ártún með Ártúnakoti eru að landstærð í það heila 1400 faðmar að lengd og 1300 faðmar að breidd og verður eiginlega ekkert af þessu landi verð því skpnur okkar þriggja ábúenda verða á því að lifa. Túnblettur fylgir aðeins Ártúnakotinu." VS: Rangvellingabók, 12.

1711: "Af túninu brýtur Rangá. Engjar eru blautar og votar. Engjavegur torfær og verður hann að brúa." JÁM I, 259. 1917: Tún 2 ha, allt slétt, garðar 1605 m² . 1940: "Tún: Láglent, sendið. Engjar. Áveituengi, samfellt, grasgefið. Að hálfu vélfært, annað greiðfært. Fremur votlent. Beitiland: Mýri og sandbakkar, mjög þröngt." VS: Rangvellingabók, 12

RA-262:001 *Hátún (Ártún)* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-262:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-262:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-262:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-262:005 heimild um leið
1709: "Af túninu brýtur Rangá. Engjar eru blautar og votar. Engjavegur torfær og verður hann að brúa."
Heimildir: JÁM I, 259

RA-262:006 varða landamerki
Landamerki 1890: "Að austan ræður lína sú frá Landeyjamörkum samhliða Bakkakotalandi er myndast um vörðu á Jónsborgarrifi beina línu í garðlegg og vörðu sem er í Þverárbökkum, hvert mið skað austan til í mitt Skarðsfjall, að norðan ræður Þverá sunnan Oddaeyra, að vestan ræður Hólsá fram að Hólalandi, að sunnan að Hólsárbökkum bein lína í áðurnefnda vörðu á Jónsborgarrifi, skal sú lína miði lítið laust við Múlaenda."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 11

RA-262:007 garðlag landamerki
Landamerki 1890: "Að austan ræður lína sú frá Landeyjamörkum samhliða Bakkakotalandi er myndast um vörðu á Jónsborgarrifi beina línu í garðlegg og vörðu sem er í Þverárbökkum, hvert mið skað austan til í mitt Skarðsfjall, að norðan ræður Þverá sunnan Oddaeyra, að vestan ræður Hólsá fram að Hólalandi, að sunnan að Hólsárbökkum bein lína í áðurnefnda vörðu á Jónsborgarrifi, skal sú lína miði lítið laust við Múlaenda."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 11

RA-262:008 varða landamerki
Landamerki 1890: "Að austan ræður lína sú frá Landeyjamörkum samhliða Bakkakotalandi er myndast um vörðu á Jónsborgarrifi beina línu í garðlegg og vörðu sem er í Þverárbökkum, hvert mið skað austan til í mitt Skarðsfjall, að norðan ræður Þverá sunnan Oddaeyra, að vestan ræður Hólsá fram að Hólalandi, að sunnan að Hólsárbökkum bein lína í áðurnefnda vörðu á Jónsborgarrifi, skal sú lína miði lítið laust við Múlaenda."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 11

RA-263 Ártúnakot

Hjáleiga Hátúns. “Bærinn Ártúnakot, sem í upphafi var nefndur Ártúnahjáleiga, var svo sem nafnið bendir til hjáleiga frá Ártúnum og stóð á bökkum Hólsár um einn kílómetra suðvestur frá þeim bæ. Ártúnahjáleiga er fyrst nefnd í húsvitjanabók Oddakirkju 1831 og víst er að jarðaafnot hafði þetta býli ekki fyrr en það ár, en líklega hefur bær þessi fyrst verið byggður tveimur árum fyrr, því 1829 og 1830 er skráð í húsvitjanabók þriðja býlið í Ártúnum, en það var húsmennskubýli og bjó þar sama fólkið og fyrst var í Ártúnakoti.” VS: Rangvellingabók, 26. “Ártúnakort var hjáleiga frá Ártúnum, í byggð árin 1831-1904.” SB V, 100

RA-263:001 *Ártúnakot* bæjarhóll bústaður
“Eyðibýlið Ártúnskot liggur kippkorn suður af túninu við ána. Það fór í eyði vegna vatnságangs, áður en ósarnir voru tepptir.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bakkabæir, 10

RA-264 Bakkakot

10 hdr., 1711 Oddakirkjueign. “Bakkakots finnst fyrst gerið í visitasíubók Brynjólfs biskups Sveinssonar árið 1641. Jörðin var þá sem aðrar jarðir á Bakkabæjum eign Oddakirkju og hést svo til 1880 er hún var lögð prestinum í Landaþingum til uppbótar. Árið 1907 varð Bakkakot eign Kirkjujarðarsjóðs og er það síðan. Afbýli frá Bakkakoti voru Bakkakotskot sem byggt var 1826 og Litla-Bakkakot sem byggt var 1826.” VS: Rangvellingabók, 30. “Land Bakkakots er þurrir bakkar við Þverá og flatlend mýri, nú framræst.” SB V, 98.

1711: “Túnin því litla sem er hefur spilt aur og sandur frá Rangá, og er skaða von af framvegis. Heyskapur er peningi óheilnæmur, verður hann alloft sjúkur af því.” JÁM I, 258 1850: “Tún fylgja engin þessari jörð og hvergi svo stór bali að borin verði eldiviður. Hagar eru hér engin nema hið votlenda slægjuland og nýtur þeirra þess vegna ekki nema frá sumarmánuðum til veturnótta og það hleðst yst í landi jarðarinnar sem gjörir skepnuhirðingu svo miklu örðugri. - Vart mun þriðjungur þessarar landareignar verið graslendi, hinir tveir partarnir eru sandur og eyðilegging eftir Þverá sem geysar hér fram yfir alla Bakkabæi, einkum á vetrum og sprengir á stundum upp stykki úr heillri jörðu hvar af orsakast ósar og árflóð svo mikil að oft rennur inn í húsin og á stundum upp úr húsunum ... Víðátta landsins að meðreiknuðum báðum Bakkakotum fylgir að meðrieknuðu svokölluðu Þrætulandi er 1400 faðmar að lengd en 1300 faðmar að breidd.” VS: Rangvellingabók, 30-31 1917: Garðar 1345 m² . 1940: “Tún: Láglent, sendir. Engjar: Áveituengi, samfellt grasgefið, 2/3 vélfært, hit greiðfært. Fremur þurrlendar. beitilandið: Mýri og sandbakkar, gremur þröngt.” VS: Rangvellingabók, 30-31

RA-264:001 *Bakkakot* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-264:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-264:003 *Jónsborgarrif* örnefni
“Vestur og vesturjaðrinum er Jósborgarrif, slétt og véltækt engi.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bakkabæir, 8

RA-264:004 *Miðrétt* hleðsla rétt
“Fyrir ofan það [003] er Miðrétt, tóftarbrot, hefur staðið þar rétt fyrrum. Nokkuð ofar er Efstarétt.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bakkabæir, 9

RA-264:005 *Efstarétt* hleðsla rétt
“Fyrir ofan það [003] er Miðrétt, tóftarbrot, hefur staðið þar rétt fyrrum. Nokkuð ofar er Efstarétt.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bakkabæir, 9

RA-264:006 *Katrínartættur* tóft
“Norður af rifinu [sjá 003] liggur sandflæmi eftir ósinn. Þá tekur við Langhóll. Á honum eru tættur, nefndar Katrínartættur, kenndar við Katrínu, sem þar bjó ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bakkabæir, 9

RA-264:007 álagablettur
“Vesturmýrin liggur vestur af bænum. Í henni eru flóð, sem þau álög liggja á, að ekki megi slá (þá á að drepast snemmbæra).” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bakkabæir, 9

RA-264:008 heimild
Landamerki Ártúna og Bakkakots 1843: "Mörkin ættu að liggja úr tanga litlum sem skagar norður í svokallaða Kvísl, og í tvær þúfur grænar þar standandi sem nú stendur það byrgi sem ég og Bakkakotsmenn hlóðu þegar ég í Ártúnum var. Þetta beina stefnu í Gegnishóla sem að standa skammt fyrir vestan Skúmsstaði."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 30

RA-264:009 varða landamerki
1890: "Að austan skapast líða frá vöðu og garðlagi sem er á bakkanum skammt fyrir austan Eystra-Bakkakot, skal varða sú bera vestan í hæsta hnjúkinn á austanverðu Skarðsfjalli."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 30

RA-264:010 garðlag landamerki
1890: "Að austan skapast líða frá vöðu og garðlagi sem er á bakkanum skammt fyrir austan Eystra-Bakkakot, skal varða sú bera vestan í hæsta hnjúkinn á austanverðu Skarðsfjalli."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 30

RA-264:011 varða landamerki
1890: "Að austan skapast líða frá vöðu og garðlagi sem er á bakkanum skammt fyrir austan Eystra-Bakkakot, skal varða sú bera vestan í hæsta hnjúkinn á austanverðu Skarðsfjalli. Ræður lína sú mörkum sjónhending fram að Landeyjarmörkum sem eru þegar varðan við Kýraugapytt jaðrar við Múlaendann (lítið laus)."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 30

RA-264:012 varða landamerki
1890: "Að sunnan skapast lína frá vörðu sem er við Tunguland (hornmark austan og sunnan), bein lína sjónhending í vörðu á Jónsborgarrifi, hornmark að vestan og sunnan, skal sú lína miðuð að varðan við Tunguland sé lítið laus við Múlaendann (Fjallsendann). Að vestan skapast lína frá vörðu á Jónsborgarrifi [skráð áður] sjónhending í vörðu og garðlag á Þverárbökkum sem miða skal austan til í mitt Skarðsfjall."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 30

RA-264:013 varða landamerki
1890: "Að sunnan skapast lína frá vörðu sem er við Tunguland (hornmark austan og sunnan), bein lína sjónhending í vörðu á Jónsborgarrifi, hornmark að vestan og sunnan, skal sú lína miðuð að varðan við Tunguland sé lítið laus við Múlaendann (Fjallsendann). Að vestan skapast lína frá vörðu á Jónsborgarrifi [skráð áður] sjónhending í vörðu og garðlag á Þverárbökkum sem miða skal austan til í mitt Skarðsfjall."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 30

RA-264:014 varða landamerki
1890: "Að sunnan skapast lína frá vörðu sem er við Tunguland (hornmark austan og sunnan), bein lína sjónhending í vörðu á Jónsborgarrifi, hornmark að vestan og sunnan, skal sú lína miðuð að varðan við Tunguland sé lítið laus við Múlaendann (Fjallsendann). Að vestan skapast lína frá vörðu á Jónsborgarrifi [skráð áður] sjónhending í vörðu og garðlag á Þverárbökkum sem miða skal austan til í mitt Skarðsfjall."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 30

RA-264:015 garðlag landamerki
1890: "Að sunnan skapast lína frá vörðu sem er við Tunguland (hornmark austan og sunnan), bein lína sjónhending í vörðu á Jónsborgarrifi, hornmark að vestan og sunnan, skal sú lína miðuð að varðan við Tunguland sé lítið laus við Múlaendann (Fjallsendann). Að vestan skapast lína frá vörðu á Jónsborgarrifi [skráð áður] sjónhending í vörðu og garðlag á Þverárbökkum sem miða skal austan til í mitt Skarðsfjall."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 30

RA-264:016 *Runkaveldi* heimild
"Lánarstykki er í landsuður af bænum, sunnarlega, og liggur í mörk Fróðholts. Fyrir sunnan það er tóftarbrot, sem heitir Runkaveldi." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bakkabæir, 8

RA-265 Bakkakotskot

Ekki í byggð árið 1711. "Bakkakotskot var afbýli eða hjáleiga frá Bakkakoti, en ekki er mér kunnugt um hvort það stóð á sama stað og Litla-Bakkakot var síðar byggt (og raunverulega um sama bæ að ræða) eða annarsstaðar.

Bæjar þessa finnst fyrst getið í húsvitjunarbók Oddakirkju 1797, en í sveitarbók Rangárvallahrepps er hann ekki nefndur fyrr en 1805 en í hans stað er talið tvíbýli í Bakakoti svo sem verið hafði frá 1792. ... Bakkakotskot lagðist í eyði 1818." VS: Rangvellingabók, 39. Sennilega sama og býlið Litla-Bakkakot sem nefnt er í BS, og sagt vera hjáleiga frá Bakkakoti í byggð árin 1826-1904. SB V, 97

RA-265:001 *Bakkakotskot* bæjarhóll bústaður
"Nokkuð austur af bænum var smábýli, sem hét Litla-Bakkakot. ... Í tóftunum á að halda til gömul kerling í rollulíki, hafa Bakkabæingar stundum þózt sjá hana, er þeir hafa verið á ferð í skuggsýni að vetrarlagi." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bakkabæir, 9

RA-266 Vestra Fróðholt

Fróðholt vestra var einbýli fram til um miðja 17. öld þá var skipt út úr býlin Bakka Fróðholt 3 hdr og 40 álnir, Oddakirkjueign og Nýja Fróðholt en þangað var Vestra Fróðholt flutt, 6 hdr., 80 álnir, Oddakirkjueign. JÁM I, 256-257. "Elsta hemild sem til er um Vestra-Fróðholt er máldagi Oddakirkju frá 1270, þar sem talað er um Fróðaholt tvö [DI II, 86-88] ." VS: Rangvellingabók, 476. Jörðin í eyði frá 1906 og lagðist þá undir Fróðholtshjáleigu en býlið var í byggð annað slagið til 1969. Fróðholtshóll var hjáleiga í byggð frá 1819-1907. "Fróðholt er sagður elzti byggði bær á Bakkabæjum, kenndur við Sæmund fróða, er mun hafa haft þar útibú eða selstöð." Ö-Bakkabæir, 4. "Land jarðarinnar er framræst mýri og bakkar með Þverá." SB V, 96-97

1711: Þverá skemmdi engjar beggja jarðanna og í Bakka Fróðholti spillti sandblástur túnum. JÁM I, 256-258. 1850: "Fróðholts vestra með hjáleigunni og Fróðholtshól hafa enga túnbletti. Útheysskaparslægjur eru allr þýfðar og sumstaðar kargaþýfðar, votlendar mjög svo að þriðjungur heyskapar á vestari jörðunum verður að drýlast á vatni og berast upp, en engjavegurinn er þar á móti stuttur. Heyskapurinn er allur eflingarborinn og ónýtur til mjólkur og aðeins hæfur til fóðurs. - Högum er svoleiðis háttað að gefa verður hverri skepnu þegar áskýjar, á meðan jörð er auð eru þeir heldur áreiðanlegir, en að víðáttunni eru þeir heldur litlir." VS: Rangvellingabók, 477

RA-266:001 *Vestra Fróðholt* bæjarhóll bústaður
Elsta bæjarstæðið, flutt af því árið 1705.
Heimildir:

RA-266:002 *Stígstótt* bæjarstæði bústaður
"Hagarnir liggja vetur og suðvestur frá bænum. Þar eru Stígssláttulágar, allblautlendar, og Stígstótt. Dregur hún nafn af karli, sem Stígur hét og hét þar til um skeið." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bakkabæir, 6

RA-266:003 *Nýja Fróðholt* bæjarstæði bústaður
Býlið flutt þangað um 1705 vegna forðaða.
Heimildir: JÁM I, 257-258

RA-266:004 heimild um vatnsból
Árið 1709 var vatnsból í Bakka Fróðholti slæmt og þrotlegt.
Heimildir: JÁM I, 257

RA-266:005 hleðsla
"Bakkinn norður að Fróðholtshjáleigu heitir Krókabakki, sléttlendar engjar. Í miklum leysingum flýtur árin yfir bakkana og brýtur úr þeim. Um 1920 var hún búin að brjóta ós í bakkann, sem ekki náði þó til að gera mikið tjón, því hlaðið var í hann skömmu síðar."Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bakkabæir, 5

RA-266:006 hleðsla
"Bakkarnir liggja meðfram Þverá austur og suður af bænum. Hefur hún brotið ós í bakkann, Gamlaós, en hlaðið var í hann áður en spjöll urðu árið 1906." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bakkabæir, 5

RA-266:007 *Markhóll* bæjarstæði býli
"Á bökkunum milli Fróðholts og Uxahryggjar en eyðibýlið Markhóll, hann fór í eyði nokkuð eftir 1880 og var síðasti ábúandi þar Brandur ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bakkabæir, 5

RA-266:008 heimild um stekk
"Sunnan til á bökkunum er þurrlend lægð, sem heitir Stekkjarrifslág. Dregur hún nafn af stekk, sem þar var fyrrum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bakkabæir, 6

RA-267 Fróðholtshjáleiga

Ekki í byggð árið 1711. "Hennar er fyrst getið með því nafni í bændatali 1753 [Fróðholtshjáleiga], en í jarðabókinni 1711 og bændatalinu 1733 er getið um bæinn Bakka-Fróðholt, og í jarðabók Skúla fógeta frá 1760 eru bæði nöfnin notuð og sést af því að um sama bæ er að ræða." VG: Rangvellingabók, 97. Hjáleigan er byggð úr landi Vestra-Fróðholts og var þriðjungur þeirrar jarðar til 1906 er Vestra-Fróðholt fór í eyði en þá lagðist landið undir hjáleiguna. Búið þar til 1962. Ármót nýbýli úr jörðinni frá 1960. "Land jarðarinnar er þurrir bakar með Þverá og framræst mýri." SB V, 95-96

1711: "Túninu spillir blásturssandur. Engjaplátsinu grandar og Þverá í ísaleysingum." JÁM I, 256. 1917: Tún 0,9 ha, allt slétt, garðar 1270 m² 1940: "Engjar: Áveituengi, samfellt, grasgefið, 2/3 vélfært, hitt greiðfært. Votlent. Beitiland: Mýri og sendnir bakkar. Ókostir: Sandhætta frá vatnsfarvegum í rénun." VG: Rangvellingabók, 97

RA-267:001 *Fróðholtshjáleiga* bæjarhóll bústaður
Bakka-Fróðholt stofnað um 1650.
Heimildir: JÁM I, 256; Túnakort 1917

RA-267:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-267:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-267:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-267:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-267:006 *Fjárhúsnef* örnefni fjárhús
"Suður af hólnum [Fróðholtshól] er nefnt Fjárhúsnef." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bakkabæir, 7

RA-267:007 *Draugur* heimild
"Sandkelda sunnan við hólinn [Fróðholtshól] er í mörkum Heimaengja og haga, fyrir vestan hólinn er gömul kofatóft, nefnd Draugur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bakkabæir, 7

RA-267:008 *Gömlu-Kvíar* heimild um kvíar
"Bakkinn vestru af Fróðholti er nefndur Skák, vottar þar fyrir gamalli byggingu, sem nefnd er Gömlu-Kvíar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bakkabæir, 7

RA-267:009 *V-Fróðholtskálgarðar* heimild um kálgarð
"Austur af Vestara-Fróðholti voru kálgarðar, sem áin er nú að brjóta niður og löngu er hætt að setja niður í, en nafninu haldið og eru þeir nefndir V.-Fróðholtskálgarðar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bakkabæir, 7

RA-267:010 *Hjáleiguborgir* heimild um fjárhús
"Nýjuengjar liggja suður við Landeyjamörk. Hagarnir voru þarna fram til 1923 og fjárhúsin því látin standa þar og kölluð Hjáleiguborgir. Fjárhúsin nú voru reist við eða á rústum þeirra." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bakkabæir, 8

RA-267:011 *Skjólgarðsrimi* örnefni

“Í útsuður frá þeim [010] er Skjólgarðsrimi, hefur þar eflaust verið reistur skjólgarður áður fyrr.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bakkabæir, 8

RA-267:012 heimild um ferju
“... sumarið 1846 afsegja bændur á tveimur lögferjustöðum á henni [Þverá] að ferja þar lengur. Þessar lögferjur voru hjá Dufþaksholti og Fróðholtshjáleigu.”
Heimildir: Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp, 59

RA-268 Fróðholtshóll
Hjáleiga Vestra-Fróðholti í byggt á árunum 1819-1907. SB V, 96 “Fróðholtshóls finnst fyrst getið í kirkjubók Stórólfshvolsþinga 1827 ... Heimild um uppruna bæjarins er hinsvegar að finna í dóma- og þingabók Rangárvallsýslu 5. mars 1835, þar sem skráður er vitnisburður Odds Gunnarssonar. Segist hann þar hafa gifst fyrir 17. árum og búið fyrst eitt ár í Vestra-Fróðholti, “en síðan hafa búið í Fróðholtshól, hvar hann hafi byggt bæinn”. Samkvæmt þessum vitnisburði hefur Fróðholtshóll verið byggður árið 1819 ...” VG: Rangvellingabók, 102

RA-268:001 *Fróðholtshóll* bæjarhóll bústaður
Heimildir:

RA-269 Eystra Fróðholt
5 hdr., 1711., Oddakirkjueign. “Eystra Fróðárholts er fyrst gerið í máldaga Oddakirkju 1270 [DI II, 86-88] ...” VS: Rangvellingabók, 60 “Land Eystra-Fróðholts er þurrir og sendnir bakkar meðfram Þverá og flöt mýri sem nú hefur verið ræst fram og þurrkuð.” Blábringa var hjáleiga í byggð frá 1856-1907, Galtarholt einnig byggt úr jörðinni svo og Markhóll. SB V, 93-94
1711: “Engjum spillir Þverá, líka sandfjúk.” JÁM I, 256. 1850: “Fróðholt með Galtarholti og Markhól hafa túnrima sem ábúandi Galtarholts einn nýtur góðs af, - er þýft og heldur mýrlent. Utantúnsheyskapur á þessum jörðum öllum er svo eflingarborinn að óhætt mun að fullyrða að helmingurinn sé efling og aðeins helmingurinn sé starungur. Slægjurnar utantúns eru eins og túnriminn ósléttur til afsláttar og heyskapurinn af þeim heldur leirborinn og þverbrestasamur í rosaárum. - - Hagar sem þessum jörðum fylgja verða helzt Galtarholtsmanninum að notum og eru áreiðanlegir fram að jólum. Að víðáttu eru þeir heldur litlir.” VG: Rangvellingabók, 61 1917: Tún 2,4 ha, þar af 1,5 ha slétt, garðar 2324 m² 1940: “Tún: Sendið, sæmilegt vélfært. Engjaland: Samfellt, grasgefið. Að hálfu vélfært, hitt greiðfært og þýft. Fremur þurrlent: Beitiland: Flöt mýri og sendnir bakkar. Allgóð sumarbeit. Vetrarbeit lítil.” VG: Rangvellingabók, 61

RA-269:001 *Fornibær* bæjarhóll bústaður
“Bærinn stóð upphaflega tæpum hálfum kílómetri vestar en nú, þar sem enn heitir Fornibær, en var um 1810 fluttur þangað sem hann enn stendur.”
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 60

RA-269:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-269:003 *Eystra Fróðholt* bæjarstæði bústaður
“Bærinn stóð upphaflega tæpum hálfum kílómetri vestar en nú, þar sem enn heitir Fornibær, en var um 1810 fluttur þangað sem hann enn stendur.”
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 60; Túnakort 1917

RA-269:004 *Blábringa* bæjarstæði býli
“Blábringa var hjáleiga frá Eystra-Fróðholti, í byggð á árunum 1856-1907. Bær þessi var syðstur og næstur sjó allra bæja er verið hafa í Rangárvallahreppi fyrr og síðar.” Segir í Sunnlenskum byggðum. “Blábringa var hjáleiga frá Eystra-Fróðárholti og stóð röskan kílómetra suð-suðvestur frá Galtarholti., næst sjó allra bæjar sem verið hafa í Rangarvallahreppi. Síðan Galtarholti var skipt úr Eystra-Fróðholti er bæjarstæðið innan þeirrar jarðar. Bærinn reistu Jón Guðmundsson og Höskuldur Jónsson árið 1856, en árið 1907 lagðist hann í eyði.”
Heimildir: SB V, 94; VS: Rangvellingabók, 40

RA-269:005 varða landamerki
Landamerki 1889: “Að austan ræður lína frá vörðu eða garðlagi sem er á bakkanum fyrir austan Markhól, skal

varða sú bera í hæsta hnúkinn á vestanverðu Hagafjalli í Eystrahrepp ..."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 61

RA-269:006 varða landamerki
Landamerki 1889: "Að vestan skapast lína frá vörðu á bökkunum fyrir austan Fróðholtshjáleigu, sjónhending fyrir vestan svonefndan Fornabæ, bein lína suður að Landeyjarmörkum, sem eru þegar varðan við Kýrauga jaðar við Múlaendann sem er almennt kallaður Fjallsendi."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 61

RA-270 Galtarholt

Jarðýrleiki talinn 5 hdr., 1711, til forna var hún haldin helmingur Eystra-Fróðárholts. "Galtarholts er fyrst getið í máldaga Oddakirkju frá 1270 [1270: Getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88] og er svo jafnan í máldögum þeirrar kirkju til 1480. Jörðin mun síðan hafa lagst í eyði, því er Brynjólfur biskup Sveinsson visiteraði Oddakirkju 1641 taldi hann Galtarholt eign kirkjunnar nýbyggt úr Eystra-Fróðholti, en í hinum fornu máldögum Oddakirkju var Galtarholt ekki talið með eignum hennar." VS Rangvellingabók, 115-116. Oddakirkjueign. Árið 1942 voru gerð landaskipti milli G og Eystra-Fróðholts. SB V, 941711: "Engjum spillir Þverá." JÁM I, 255. 1917: Tún 1,6 ha, þar af 0,4 ha slétt, garðar 1670 m² 1940: "Tún. Vallendisrimi, rakt, greiðfært. Engjar: Samfelldar og blautar. Beitiland: Þýfð mýri. Fremur víðlent. Sæmilega til allrar beitar." VS Rangvellingabók, 116

RA-270:001 *Galtarholt* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-270:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-270:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-270:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-270:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-270:006 *Kýraugavarða* varða landamerki
"Kýraugavarða er landsuður-hornmark milli Rangárvalla og Landeyja." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bakkabæir, 3

RA-270:007 *Blábringa* bæjarstæði býli
Blábringa er eyðibýli sem liggur undir Galtarholti, því tilheyrðu engin Smjörkelda og Loðnadæld, segir í örnefnalýsingu. "Síðustu ábúendur voru þar Gunar Ásbjörnsson og Þórunn Jónsdóttir, nú búandi í Skipagerði." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bakkabæir, 3

RA-270:008 heimild um rétt
"Fyrir ofan það [Elftingarrif aðalegni G] er Heimrikelda og Rauðsrimi norður af henni. Þar var hús og rétt til skamms tína." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bakkabæir, 3

RA-270:009 heimild um vatnsból
"Í Pyttrifi var lengi pyttur eða vatnshola, er var þannig til komin. Jón Loftsson, bóndi á Geldingalæk, heyjaði þar grasleysissumarið 1882. Tók hann þá brunn eða pytt í rifið til að fá vatn til neyzlu." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bakkabæir, 4

RA-270:010 *Sólrúnartótt* bæjarstæði bústaður
"Í Sólrúnartótt bjó eitt sinn einsetukona." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bakkabæir, 4

RA-270:011 *Þvottarif*örnefni þvottastaður
“Syðrarif og Þvottarif liggja til útsuðurs frá bænum, en nafnlaust mýrarsund á milli þeirra og sundsins.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bakkabæir, 4

RA-270:012 heimild
“Heima og norðar [en 011] er nokkurt þurrlendi, kallað Bali, þar er tóftarbrot gamalt.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bakkabæir, 4

RA-270:013 *Gömlukvíar* heimild um kvíar
“Í túninu eru Gömlikvíar, þar sést til gamallar hleðslu.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bakkabæir, 4

RA-271 Markhóll
Ekki nefnd í jarðbók 1711. Fyrst nefnd árið 1828, varð grasbýli 1831. VS: Rangvellingabók, 60, 277

RA-271:001 *Markhóll* bæjarhóll bústaður
Heimildir:

RA-272 Stórholt
Ekki nefnd í jarðbók 1711. Stórholt var hjáleiga frá Uxahrygg, í byggð frá 1825-1883.

RA-272:001 *Stórholt* bæjarhóll bústaður
“Stórholt var hjáleiga frá Uxahrygg og stóð tæpan kílómetra suður frá Þverá og um 1 1/2 km vestnorðvestur frá Uxahrygg.”
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 425

RA-273 Uxahryggur
20 hdr., 1711, Oddakirkjueign. “Uxahryggjar finnst fyrst getið í máldaga Oddakirkju frá árinu 1332. Í máldaga sömu kirkju frá 1270 er talin meðal eigna kirkjunnar jörðin Fjóslandi, en aldrei síðar, og taldi Vigfús Guðmundsson frá Keldum að þar væru um að ræða sama bæ og Uxahrygg.” VS: Rangvellingabók, 452. Jörðin skiptist nú í tvö býli og er landið aðskilið, bæirnir stóðu saman til 1957. “Landareignin er að mestumýri, nú ræst fram og þurrkuð. Meðfram Þverá eru þurrir bakkar.” SB V, 90-91. Abýli frá Uxahrygg voru Stórholt byggt 1825 og Blábringa 1856.1711: “Túninu spillir vatn nokkurt (Þverá), er uppá ber sand og í ísaleysíngum rifur grassrót af, er og ekki þá bænum óhætt, líka grandar því sandfjúk. Engjum spillir í sama máta Þverá.” JÁM I, 255 1849. “Tún eru engin, en útslægjur afbragðs góðar og miklar so árlega má ljá öðrum. Hagbeit engin önnur en sú sem fæst fyrir slægjulán. Á sumrum er gagn af kúm ogso mikið gott, lítið af kúm á vetri. Jörðin er að öllu hæg, því garðhleðsla sem þarf til að verja landið árflóðum getur ei álitist eins, því síðar meiri vinna en túnræktun vanalega krefur.” 1850: “Uxahryggur með Stórholti hafa eigin tún. Utantúnsslægjur eru að kalla má allar þýfðar, nema tvö lítil stykki við Þverárbakka. Heyskapur þessara jarða er allur helmingjur efling sem heldur er árlega að aukast af sandfoki úr þverá og árflóðum á vetrum, mjög er þessi heyskapur votsamur í rosárum. - Þverá rétt við fyrstu frost rennur yfir bakkana fyrir austan Skeið og rennur svo vestur eftir allri mýri, þar sem hún er hvað líklegust til beitar.” VS: Rangvellingabók, 453 1917: Norðurbær: Tún 0,3 ha, ekkert slétt, garðar 1750 m² Suðurbær: Tún 0,3 ha, ekkert slétt, garðar 2080 m² 1940. “Túnið er valllendisrimi, rakt, greiðfært, vélfært að nokkru, votlent, blautt. beitiland: Votlend, flöt mýri, grasgefin. Sumarbeit góð, hausbeit sæmileg, vetrarbeit leggst undir, votbeit góð.” VS: Rangvellingabók, 453

RA-273:001 *Uxahryggur* bæjarhóll bústaður
“Fornibær stendur skammt suður af bænum úti í mýrinni. Bærinn sennilega fluttur þaðan vegna örðugra samgangna.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bakkabæir, 2

RA-273:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-273:003 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1917

RA-273:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-273:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-273:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-273:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-273:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-273:009 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-273:010 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-273:011 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-273:012 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-273:013 *Langhólar* bæjarstæði býli
"Bakkarnir, eru þar lágir og brýst Þverá stundum yfir þá á vetrin. Nokkuð austar eru ávalir hæðarhryggir, sem nefnast Langhólar (eyðibýli) stendur nokkuð út í mýrinni í vestur frá bænum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bakkabæir, 2

RA-273:014 *Jónstóft* tóft fjárskýli
"Suður af holtinu [sjá 013] er Skollarimi, en austur af honum Borgarholt, sennilega staðið þar fjárborgir. Sést móta fyrir gamalli kofatóft, sem kölluð er Jónstóft." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bakkabæir, 2

RA-273:015 garðlag
"Engjarnar liggja suður og austur af bænum. Sorarnir liggja í austur næst bænum, þýfð mýri og blautlend. Í þeim er gamall skjólgarður, er stendur þar í rima, sem kenndur er við hann og kallaður Skjólgarðsrimi." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bakkabæir, 2-3

RA-273:016 *Blábinga* bæjarstæði býli
Blábringa var afbýli frá Uxahrygg byggt árið 1856.
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 452

RA-273:017 heimild um landamerki
Landamerki 1629: "Í fyrstu skal sá garður ráða sem liggur á milli Skeiðs og Uxahryggjar, síðan úr honum sjónhending í þann skurð, sem kallast Markaskurður, en sumir nefna Markalæk. So þaðan sjónhending í rima þann sem nefnist Krákuskjól. Þá út eftir honum öllum í móts við Kýrauga."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 452

RA-273:018 heimild um varnargarður
"Á Þverárbökkum þarf árlega að hlaða og viðhalda girðingu til að afstýra ágangi af Þverá ..."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 453

RA-274 Oddahóll

"Bærinn Oddhóll finnst fyrst enfndur í máldaga Oddakirkju 1553 og stóð upphaflega á hól tæpa tvo kílómetra suð-suðaustur frá Odda, en var árið 1949 fluttur austur á bakka Eystri-Rangár andspænis Móeiðarhvoli." VS: Rangvellingabók, 301. "Oddahóll var áður hjáleiga frá Odda en 1922 var jörðinni skipt frá Oddalandi og er síðan sjálfstæð bújörð. ... Landareignin er öll gróin, valllendi og mýri." SB V, 89. 1850: "Túnið er hálft greiðfært en hitt þýft. - Utantúnsslægjur eru flóð sem fást af 40 hestar, stör og fergin. Af öðrum útslægjum jarðarinnar fást 280 hestar af meðalbandi af eflingarheyi, og er því létt til fóðurs. Þar til fást 20 hestar af gulstarung. Mikið stykki af engjum er komið í sand, er það í mæli að þar af hafi fengist 300 hestar. Hagar eru litlir og léttir. Hættur fyrir fé af flóðum og dýjum. Engjarnar liggja undir áföllum. Reiðingsrista til eigin brúkunar og torfrista er hér næg." VS: Rangvellingabók, 302 1917: Tún 5,7 ha, þar af 3 ha slétt, garðar 1690 m² 1940: "Tún: Gott, 1/2 vélfært, samfellt, grasgefið. Að mestu vélfært. Vallendi og mýrgresi. Þurrar. Beitiland: Valllendisbakkar og mýri. Þröngt miðað við heyafla. Góð sumarbeit. Lítil vetrarbeit. Ókostri: Hætta af flóðum." VS: Rangvellingabók, 302

RA-274:001 *Oddahóll* bæjarhóll bústaður
1709: "Engin man hennar fyrstu bygð. ... Túninu grandar sandur, sem uppblæs. Engjar eru mjög votunnar og í vætusumrum heyskapur ærið ljettur." "Bærinn Oddahóll stóð frá fornu fari á hól tæpa tvo km suð-suðaustur frá Odda en árið 1949 var hann fluttur austur á bakka Eystri-Rangár." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: JÁM I, 260-261; SB V, 89; Túnakort 1917

RA-274:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-274:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-274:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-274:005 heimild
"Í Langekrutúni sjást merki um fallin helli, eins í gamla Oddhól."
Heimildir: SB V, 12

RA-274:006 *Flögrubrekkuvað* heimild um vað
"Með Rangá er Fagrabrekka og hallar móti suðri. Þar er prestsvað á ánni að Hvoli, dregur það nafn af brekkunni og kallast Fögrubrekkuvað." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Oddhóll, 2

RA-274:007 *Klaufarvað* heimild um vað
"Vestar í engjunum, rétt við ána, er hár og sléttur hóll, sem nefndur er Ferstikla, skammt vestar er Klaufarvað á Rangá." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Oddhóll, 2

RA-274:008 *Bátsvað* heimild um vað
"Enn vestar er Bátsvað, alldjúpt landa á milli." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Oddhóll, 2

RA-274:009 heimild um ferju
"Syðst oddinn milli ánna heitir Króktangi. Þar er ferja yfir að Fróðholtshjáleigu.." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Oddhóll, 2

RA-274:010 *Einbúi* heimild um huldufólksbústað
"Eystri-Einbúi nefnist grashóll fyrir vestan Kríuflóð, en Vestri-Einbúi á bökkum Þverár. Hann er úr móbergi og er að brotna á ána. Hóllinn er á mörkum Oddahverfis. Í Einbúa á að vera huldufólk, en engar sagnir eru til um það lengur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Oddhóll, 2

RA-275 Lambhagi

20 hdr 1619. 6 hdr. 1847. "Lambhagi er fyrst nefndur í máldaga Oddakirkju frá 1270 [1270: Getið í máldaga

Oddakirkju. DI II, 86-88] en árið 1922 fannst kuml úr heiðni sem gæti bent til að bærinn hafi verið kominn í byggð fyrir kristnitöku. Lambhagi lagðist í eyði 1704 og var það með vissu enn 1719, og ekki er getið um búskap þar aftur fyrr en 1749 ... Fyrsti eigandi Lambhaga sem um getur var Skálholtsstóll ... Næst finnst þess getið að Jón Magnússon á Nípu í Fljótshvergi og kona hans Halla Sigmundsdóttir seldu Torfa Eiríkssyni á Keldum hálfan Lambhaga X hundruð að dýrleika 2. október 1619, en Torfi seldi hann aftur 1636 Hákoni Bjarnasyni stjúpsyni sínum. Guðmundur Torfason á Keldum átti hálfan Lambhaga er hann lést 1670 og erfði hann Guðlaug dóttir hans er síðar varð kona Odds Jónssonar digra. Árið 1695 átti Björn Þorleifsson prestur í Odda Lambhaga. Síðan hefur Eiríkur Oddsson prestur í Hrepphólum eignast jörðin hálfa, en seldi þann helming 26. júní 1703 Marteini Björnssyni á Reyðarvatni sem var enn eigandi hans 1711, en hinn helming Lambhaga átti þá Jón Jónsson á Syðriströnd en seldi hann 3. júlí 1719 séra Þorsteini Oddssyni í Holti." VS: Rangvellingabók, 250-251. Í eyði 1709 og 1760 en í byggð 1847, 1709 segir af eyðihjáleigu við Lambhagatún. "Gamalt gróðurlendi Lambhaga er valllendi og mýri en hluti jarðarinnar er örfoka sandur, nú á gróðri leið til að gróa upp fyrir atbeina manna." Nýbýlið Hjarðarbrekka byggt árið 1953. SB V, 87-88.

1711: "Engjar eru stórum af sandi spiltar; það eftir er brúka eignedur til slægna." JÁM I, 254 1850: "Tún eru hér greiðfær en sendin og harðlend. - Utantúnsslægjurnar eru að miklu leyti sendnir bakkar og fast af þeim einungsis elftingarhey mjög létt til fóðurs. - Hinar slægjurnar eru svonefnd Lambhagaflóð sem eru sérlega erfið vegna vatns og bleytu, og verður að standa í þeim venjulega upp í mitti. - Meira er helmingur landsins er nú austur sandur á einstaka stað með hnjótum, en það sem eftir er, sem er lítið að víðáttu, en sumt mýrlendi og sumt valllendi. Hagar eru bærilegir framan af vetri en ónýtir þá álíður. Hættur eru miklar bæði af flóðum og dýjum. Torfrista engin eður nokkur hlunnindi en ágangur af sandi og nokkur af Rangá í vatnavöxtum." 1884: "Grastorfa sú sem túnið liggur vesta í liggur öll eins og það undir sandágangi bæði úr háum sandrofum fáa faðma fyrir austan og sunnan túngarðinn og úr sandgára fyrir norðan túnið. - Allir hagarnir fyrir norðan túnið eru undirorpnir sandágangi, en engjum jarðarinnar er ekki búinn bráður voði þar af." VS: Rangvellingabók, 252 1917: Tún 4,8 ha, þar af 3,5 ha slétt, garðar 1217 m² 1940. "Tún: 1/2 vélfært, hitt greiðfært. Jarðvegur: Sendinn. Engjar: Flæðiengi samfellt 2/5 vélfært, hitt þýft og greiðfært. Votlendar. Beitiland: Mýri og valllendi, fremur þröngt. Góð sumarbeit, lítil vetrarbeit. Ókostir: Nokkurt sandfok á tún." VS: Rangvellingabók, 252

RA-275:001 *Lambhagi* bæjarhóll bústaður
1709. "Tún alt og tóftir þar bærinn stóð, er kafið sandi." "Bærinn stóð upp í hátúninu, Gamlibær, fram til um 1800, en þá var hann fluttur undan sandfoki og þá settur í rústir Lambhagahjáleigu [004], sem þá var búin að vera í eyði í 50 ár." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: JÁM I, 254; Ö-Lambhagi, 1

RA-275:002 *Lambhagahjáleiga* bæjarstæði býli
1709: "Í úngdæmi manna var við Lambhagatún Hjáleiga lítil fjörleg. Eyðilagðist eitthvað fyrir 50 árum. Landskuld vita menn ekki hvað verið hefur. Tún og tóftir er komið í sand. Kann ekki aftur byggjast." "Bærinn [001] stóð upp í hátúninu, Gamlibær, fram til um 1800, en þá var hann fluttur undan sandfoki og þá settur í rústir Lambhagahjáleigu, sem þá var búin að vera í eyði í 50 ár." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: JÁM I, 254; Ö-Lambhagi, 2; Túnakort 1917

RA-275:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-275:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-275:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-275:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-275:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-275:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-275:009 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-275:010 kuml legstaður
"Fyrir austan túni er allhá bakkabrot, sem blástur stafar frá, einkum á vorin. Þeir eru nefndir Rof. Þar hefur blásið upp dys,m og fundust bein af manni og hesti." Segir í örnefnalýsingu. Árið 1922 var safninu afhent spjót fornt (Þjms. 8598) ásamt jaxli úr manni og fylgdi sú greinargerð, að hvort tveggja hefði fundizt í "uppblásinni dys" fyrir vestan Lambhaga. Sennilega hefur þarna verið kuml úr heiðni. Spjótið er illa farið, falurinn brotinn um legg, en þó hefur það skýr einkenni K-gerðar, Sverd 21. Heimildir: Safnaukaskrá ópr.
Heimildir: KEKH, 43; Ö-Lambhagi, 1

RA-275:011 gripir
Spjót frá miðöldum, hugsanlega 10. öld, fannst í Lambhaga Þjms. Ásbúðarsafn. Spjót, 31.2 sm að lengd, vantar neðan á falinn, oddar út frá legg eins og á Þjms. 5004, enda eru þessi tvö spjót lík, þótt Lambhagaspjótið sé stærra.
Heimildir: KEKH, 283

RA-275:012 *Sæmundarhellir* hellir lambhús
"Í Lambhaga eru fallnir hellar. Sagan segir að þar hafi verið lambahellir Sæmundar fróða." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Nafnið Lambhagi mun vera frá tímum Oddaverja. Munu þeir, áður en byggð þar hófst, hafa haft þar fénað sinn upp við þurrlendið. Hefur það legið þar við helir mikinn, sem Sæmundarhellir heitir og er þar suður í túninu. Hefur hann verið grafinn upp af núverandi ábúanda, og var skánin í honum tvær skóflustungur á þykkt." Segir í örnefnalýsingu. "Í Lambhaga eru fallnir hellar. Munnmæli herma að þar hafi verið lambhellir Sæmundar fróða."
Heimildir: SB V, 12; Ö-Lambhagi, 1; Manngeðir hellar, 215-216

RA-275:013 *Torfuvað* heimild um vað
"Suður af bænum er graslendi nokkurt, sem nefnt er Torfa. Þar var vað á Rangá, nefnt Torfuvað, en er nú sjaldan eða aldrei farið." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lambhagi, 1

RA-275:014 heimild um áveitu
"... austan við Fremflóðin, er mýrarstykki, sem kallað er Mosar, og ná þeir vestur að skurði, sem grafinn er úr Vatninu í Framflóðin, er svo annar skurður grafinn úr þeim og í Rangá."
Heimildir: Ö-Lambhagi, 3

RA-275:015 heimild um áveitu
"... austan við Fremflóðin, er mýrarstykki, sem kallað er Mosar, og ná þeir vestur að skurði, sem grafinn er úr Vatninu í Framflóðin, er svo annar skurður grafinn úr þeim og í Rangá. Gunnlaugur bóndi, sem flutti að Lambhaga 1882, gróf þann skurð í gegnum stykki, sem nefnt er Kragi."
Heimildir: Ö-Lambhagi, 3

RA-275:016 heimild um fjárhús
"Bakkar heita utan fjárhúsa með Oddagötum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lambhagi, 3

RA-275:017 *Oddagötur* heimild um leið
"Bakkar heita utan fjárhúsa með Oddagötum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lambhagi, 3

RA-275:018 *Rauðkollur* varða
"Vestast og nyrzt í landareigninni er Rauðkollur, grashóll með vörðu, hornmark." Segir í örnefnalýsingu.
Landamerki 1890: "... eru að suðvestan úr vörðu við Eystri-Rangá á holtinu upp af Fögrubrekku, þaðan beina stenfu í Rauðkoll, svo frá Rauðkoll sjónhending í svokallaðan Markamel er stendur við
þjóðveginn og Strandarútsenda, og þaðan beina línu í Djúpadalshelli, svo ræður Rangá að fyrst nefndri vörðu."
Heimildir: Ö-Lambhagi, 3; VS: Rangvellingabók, 251

RA-275:019 *Klappavað* heimild um vað
"Í annarri örnefnalýsingu, sem hér liggur fyrir, segir svo: "Lítið eitt sunnan við Torfu er vað á Rangá, sem heiti Klappavað." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lambhagi, 4

RA-275:020 hellir
"Í Lambhaga fundust hrundir hellar er grafið var fyrir heyhlöðu og fjóskjallara."
Heimildir: Manngerðir hellar, 223

RA-275:021 varða landamerki
Landamerki 1890: "... eru að suðvestan úr vörðu við Eystri-Rangá á holtinu upp af Fögrubrekku, þaðan beina stefnu í Rauðkoll, svo frá Rauðkoll sjónhending í svokallaðan Markamel er stendur við þjóðveginn og Strandarútsenda, og þaðan beina línu í Djúpadalshelli, svo ræður Rangá að fyrst nefndri vörðu."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 251

RA-275:022 heimild um túngarð
1884: "Grastorfa sú sem túnið liggur vesta í liggur öll eins og það undir sandágangi bæði úr háum sandrofum fáa faðma fyrir austan og sunnan túngarðinn og úr sandgára fyrir norðan túnið. "
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 252

RA-276 Strönd

Fyrir 1711 var tvíbýli, Efri og Syðri Strönd en efra býlið var í eyði frá 1707, það var eign Skálholtsdómkirkju og talið 20 hdr., syðra býlið var einnig metið á 20 hdr en eigandi var Oddakirkja. 1270: Getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88 "Fyrsti eigandi Efristrandar sem vitað er um, var Hrafn Hængsson lögsögumaður á Hofi sem seldi Þorgeiri Ásgrímssyni landnámsmanni í Odda Strandir báðar ásamt Oddalöndum. Næst er vitað um eigendur jarðarinnar að Oddur Einarsson biskup í Skálholti 1589-1630 keypti jörðina til Skálholtsstóls og var hún síðan eign stólsins uns hann var lagður niður 1785 ..." "Strönd eða Syðriströnd eins og hún var nefnd um margar aldir, finnst fyrst nefnd í Landnámabók Sturlu Þórðarsonar sem skráð var um miðja 13. öld. Jörðin lagðist í eyði 1882 en fólk var þar í húsum skamma stund eftir það. ... " VS: Rangvellingabók, 59, 431"Eftir auðn frá 1882 var Strönd endurbyggð árið 1933 en þar var reistur heimavistarbarnaskóli er starfaði til 1970. ... og 1974 var þar aftur hafinn búskapur. Gróðurlendi Strandar er mest valllendi en mikill hluti af landareigninni var til skamms tíma örfoka sandur." Nýbýli Litla-Strönd byggð árið 1934. SB V, 85.

1711: "Engjar eru litlar og sækir ábúandinn heyskap til eyðijarðarinnar Lambhaga. ... Túni, slægjum og högum grandar mikið blástur sandur. Jörðin liggur undir stórum spjöllum." JÁM I, 253-254 1839: Syðriströnd: "Útiganga góð, heyskapur oftast lítill því jörðin er mikið eyðilögð og eyðilegst árlega af sandfoki." 1849 Syðriströnd: "Tún slétt og söndug, engjar litlar. Land lítið og blásið. Stórgripahagi sárlítill." 1884 Syðriströnd: "Lítil grasspilda fyrir sunnan Strandasíki, túnstæðið og smá grasblettir í kringum það er það eina af landareigninni sem ekki er komið í beran sand, en er þó nú allt sandétið og undir eyðingu." 1940 Syðriströnd. "Tún: Slétt og greiðfært. Jarðvegur: Sendinn. Engjar: Samfelldar, greiðfarar og þýfðar, þurrar. beitilandið: Grasgeirar. Lítið en allgott til beitar. Jörðin er mjög eydd af sandfoki og enn í hættu." VS: Rangvellingabók, 432

RA-276:001 *Strönd* bæjarhóll bústaður
Heimildir:

RA-276:002 *Efri-Strönd* bæjarstæði bústaður
Tvíbýli var til ársins 1707. "Þessi jörð halda menn ekki kunni aftur byggjast, því blásturs sandur er yfirgenginn tún mestalt og engjar, so slægjur eru litlar eða engar. ... Hús öll í burt og mikið af beitilandinu komið í aur og sand." "Efri-Strönd var smábýli. Það stóð á alháum hól, skammt frá Síkinu, fór hún í eyði 1709, vegna sandfoks." Segir í örnefnalýsingu. "Efriströnd stóð á hól um 150 metra vestur frá Strandarsíki og um einn kílómetra norðaustur frá Strönd. Bæjar þessa finnst fyrst getið í Landnámabók Sturlu Þórðarsonar sem skráð var um miðja 13. öld, en 1709 lagðist hann í eyði." SV: "Hún stóð neðar við Síkið að vestanverðu, 4 km sv. frá Eystri Kirkjubæ og 5 1/2 km na. frá Odda."

Heimildir: JÁM I, 253; Ö-Vestri-Kirkjubær, Strönd og Grafarbakki, 8; VS: Rangvellingabók, 59; VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1951-1952, 149

RA-276:003 *Gamlaströnd* bæjarstæði bústaður
Sennilega sama og 001. "Suður af henni [Stóruflöt] eru grastægingar, en sunnan við þá stór og hár hóll, Efri-Standarhóll. Þar stóð bærinn Gamlaströnd." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vestri-Kirkjubær og Strönd, 2

RA-276:004 *Melhús* heimild um fjárhús
"Skammt suðvestur af túninu á Kirkjubæ er lág, sem heitir Bleikslág fram af henni heita Melar. Fyrir þeim

miðjum norðan til Melhús (fjárhús).” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vestri-Kirkjubær og Strönd, 2

RA-276:005 *Presttættur* tóft fjárhús
“Vestur á Melnum er allstór hóll lyngi og kjarri vaxinn, sem heitir Lynghóll. Hann er hornmark milli Kirkjubæjar, Strandar og Varmdals. Norður af honum eru tættur, sem heita Preststættur. Voru eitt sinn sauðahús frá Odda, er Gamlaströnd lá undir Odda.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vestri-Kirkjubær og Strönd, 2

RA-276:006 heimild um landamerki
Landamerki Efri-Strandar 1652: “Í fyrstu sá landamerkjagarður sem er á milli Strandanna og svo langt austur sem til hans sést. Þaðan sjónhending í Hrosshól. Úr Hrosshól og í Melkotshól. Úr Melkotshól og í Tréhól. Úr Tréhól í Lynghól. Úr Lynghól og í fyrr skrifaðan garð.”
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 59

RA-276:007 varða landamerki
Landamerki Syðristrandar 1890: “Að norðanverðu liggja mörkin úr Lynghól sjónendingu í vörðu á Geitasandi, er stendur þar sem kirkjuvegurinn frá Stórahofi liggur yfir þjóðveg, og er sú stefna á milli Heimaeyjar og Bjarnareyjar. Úr nefndri vörðu sjónhending í þúfu á svokölluðum Strandarrana við þjóðveginn, úr nefndri þúfu sömu stefnu í Merkmel er einnig stendur við þjóðveginn á svokallaðri Langrófu. Síðan ligggja mörkin úr Markamel beina stefnu í fyrst nefndan Lynghól.”
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 432

RA-277 Vestari Kirkjubær

Jarðadýrleiki óviss, en tíund til fátækra samsvarar 20 hdr 1709, Skálholtsdómkirkjueign. “Vestri-Kirkjubæjar er fyrst getið í sölubréfi Gunnarsholts frá 1398, þar sem nefnd er Ytri-Kirkjubæjarjörð, en óvist er hvort þar er traust heimild. Að því frágengnu er sölubréf sömu jarðar gert 12. júní 1475 elsta heimild um Vestri-Kirkjubæ. Í skrá um jarðir Skálholtsstóld frá 1859 er jörðin nefnd Stærri-Kirkjubær og 1655 er hún kölluð Syðri-Kirkjubær í bréfabók Brynjólfs biksups Sveinssonar. ... Fyrir 1589 var Vestri-Kirkjubær orðinn eign Skálholtsstóls ...” VS: Rangvellingabók, 494. Eyðihjáleiga var í túnfætinum 1711 og einnig var gamalt kot sem ekki er víst að sé byggt úr landi Vestari-Kirkjubæjar. Gíslahjáleiga var einnig byggð úr jörðinni fyri 1767. “Vestri-Kirkjubær lagðist í eyðir 1950. Land jarðarinnar er að mestu gróið og er meirihluti þess valllendi en einnig nokkur mýri og er það gott beitiland.” SB V, 84

1711: “Engjar eru engar.” JÁM I, 251 1840: “Útigangur allgóður. Heyskapur enginn nema túnið. Liggur undir áföllum af sandfoki, hefur sums staðar af sér gengið af blástri, en aftur annars staðar heldur batnað að því leyti kvistur hefur aukist í högum, þar sem mold eða fínn sandur hefur mátulega á fokið.” 1849: Tún mikil og góð. Engjar litlar. Land til hagbeitar gott og mikið. Gripagagn í meðallagi.” 1882: “Þessi (jörð) hefur engar utantúns slægjur nema aðeins í bestu grasárum, en víðáttumiklar og fremur kjarngóða haga, sem ekki eru ennþá spilltir svo teljandi sé.” VS: Rangvellingabók, 495 1917: Tún 13,3 ha, þar af 7 ha slétt, garðar 21550 m² 1940: “Tún: Vélfært að mestu. Jarðvegur: Sæmilegur. engjar: Engar. Beitiland: Meirihluti valllendi, nokkur kvistur, dálítil mýri, mjög víðlent og ágætt til allrar beitar. Ókostir: Mikill búfjárgangur. Nokkur uppblástur í högum.” VS: Rangvellingabók, 495

RA-277:001 *Vestari Kirkjubær* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-277:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-277:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-277:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-277:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-277:006 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1917

RA-277:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-277:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-277:009 *Kirkjubæjarhjáleiga* bæjarstæði býli
1709: "Í túnfætinum hefur lítilfjörlegt býli staðið, var Hjáleiga frá Vestari Kirkjubæ. Meinast fyrst bygð eitthvað fyrir 70 árum. Eyðilagðist fyrir 40 árum eða því nær." "Vestur af hólnum er gamalt eyðibýli (tættur), Kirkjubæjarhjáleiga." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: JÁM I, 251; Ö-Vestri-Kirkjubær og Strönd, 1

RA-277:010 *Melakot* bæjarstæði býli
1709: "Sjest nú aðeins til undirstöðu eða steinaldana nokkurra í sandinum þar bærinn staðið hefur. Enginn veit að segja þessarar bygðar eyðilegging, meinast þó hafa skeð fyrir nokkrum mannsöldrum. Bæjarstæðið og landið um kring er alt sandi blásið og grasslaust og þar fyrri alldeilis óbyggilegt. Landplátsið hafa menn tilheyrði Oddakirkju." "Völlurinn sunnan við það [Strandarsíki] heitir Móflatir og suður af þeim Bætur, Smábætur, Stórbætur. Framan við Stórubót eru gamlar tættur. Þar stóð bærinn Melkot." Segir í örnefnalýsingu. VG: "Staðið hefir það til útnorðurs frá ... [Sandi] vestan við Síkið, drjúgan kipp ssv. frá Vestri Kirkjubæ og telst nú í landi þeirrar jarðar. Grjót sést þar aðeins á berum mel, bæði mógrjót úr nefi við Síkið þar nærri og blágrýti flutt frá Eystri Kirkjubæ, úr hellunámi, er þar hefir verið frá fornum öldum."

"Annað Melakot stóð vestan við Strandarsíki, um 1 1/2 km suðsuðvestur frá Vestri-Kirkjubæ. Bæjar þessa er fyrst getið með nafni í vitnisburði Erlends Jónssonar um landamerki jarðarinnar 12. maí 1653, en jarðarinnar er getið í máldögum Oddakirkju allt frá 1397, jafnan nefnd þar jarðarpartur sem sé eign kirkjunnar, og hélst svo til 1685 en þá er hennar getið með nafni í máldaga Oddakirkju. Í máldaga Oddakirkju 1397 er takmörkum jarðarpartsins lýst svo: "Kirkjan á jarðapart er liggur með Neðriströnd millum þessara takmarka: Er merkigarður fyrir ofan Torfrima fyrir austan. Túngarður á Strönd fyrir neðan." Vitnisburður Erlends Jónssonar um landamerki Melakots er á þá leið: "Að Melkoti átti í grófarjarðfallið fyrir norðan grænablett og úr því jarðfalli og út í Tréhól vesturá, en austur úr jarðfallinu og í þá einstöku torfu við lækinn norðast þar sem Miðmelar enda." "
Heimildir: JÁM I, 251; Ö-Vestri-Kirkjubær og Strönd, 1; VS: Rangvellingabók, 279; VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1951-1952, 149

RA-277:011 heimild um mógrafir
"Mótak er í landareigninni." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 84

RA-277:012 *Fornufjós* heimild um fjós
"Þar eru og austan [við hólinn] í hólnum tættur, sem heita Fornufjós." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vestri-Kirkjubær og Strönd, 1

RA-277:013 *Ostbúr* tóft
"Norðan við bæinn er stór tóft, gróin og mjög fornleg, sem heitir Ostabúr." Segir í örnefnalýsingu. SV gróf í tóftina: "... lét eg grafa ofan í vestri enda þess gröf, sem var 6 fet á lengd, 4 fet á breidd og 7 fet á dýpt. Þegar komið var 4 fet niðr, fór að koma vettr af ösku, sem varð meiri og meiri eftir því sem neðar kom. Á 3 álna djúpi varð hún mest, rauðleit aksa, sem var mikið af, og líka svört viðaraska. Ýmis vóru þar kennimerki úr eldi, svo sem hella, svört að utan, er fanst á 6 feta dýpi. Hún hafði auðsjáanlega verið í eldi og var rauðleit í sárið, þegar hún var brotin, og alt öðruvísi enn önnur hella, sem fanst uppi í moldarlaginu, meir enn alin ofar, þegar vóru bornar saman. Þessi var gráleit í sárið. Þegar hún var brotin, sem annar steinn. Þetta vóru því ljós merki. Það er auðvitað, að þessi aska og kennimerki úr eldi hljóta að vera frá foröld, þar sem askan var mest í 3 álna dýpi niðr í jörðinni, og þessi brunna hella, og það er auð'séð, að hér hefir aldrei síðan verið hreyft við. Það sýnir líka þunt öskulag svart úr Heklu, sem var glögt 1 ½ al. niðr í moldarlaginu. ... Mannvirki þetta er nú flatt eða slétt að mestu að ofan, líkt og þar hefði í fornöld verið sléttað yfir. Þar er 2-3 fet á hæð. Syðri hlið þess er nokkrun veginn bein og glögg og eins fyrir báða enda, enn hliðin, sem snýr heim að bænum, er einni eins jöfn eða glögg." SV gróf aftur í tóftina í austurendann: "Hún var 16 fet á lengd, og 5 fet á breidd, og um 6 fet á dýpt. Hér fundust öll hin sömu eða lík kennimerki og í vesturendanum 1883."
Heimildir: Ö-Vestri-Kirkjubær og Strönd, 1; SV: "Rannsóknir sögustaða"Árbók 1888-1892, 53-54;SV "Rannsóknir sögustaða" Árbók 1888-1892, 74

RA-277:014 *Smiðjuhóll* örnefni smiðja
“Vestur af henni [006] lítill hóll, sem heitir Smiðjuhóll.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vestri-Kirkjubær og Strönd, 1

RA-277:015 *Stekkatún* örnefni stekkur
“Norður af bænum er nýtt tún, sem heitir Stekkatún, og heimast á því hóll, sem heitir Bratthóll.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vestri-Kirkjubær og Strönd, 1

RA-277:016 *Heimarihús* heimild um fjárhús
“Vestur af bænum er hæð, sem heitir Leiti. Á henni hóll, Leitishóll. ... Suðvestur af Leitishól eru fjárhús, sem nefnd eru Heimarihús, nokkru vestar, vestan við Grófina, Ytrihús.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vestri-Kirkjubær og Strönd, 2

RA-277:017 *Ytrihús* örnefni
“Vestur af bænum er hæð, sem heitir Leiti. Á henni hóll, Leitishóll. ... Suðvestur af Leitishól eru fjárhús, sem nefnd eru Heimarihús, nokkru vestar, vestan við Grófina, Ytrihús.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vestri-Kirkjubær og Strönd, 2

RA-277:018 gata leið
“Vestan við Grófina heitir Bakkar, syðst á þeim Markagil og lítið eitt ofar Dagmálagil. Nokkru ofar er lægð í gökkunum, þar er engjavegur frá Kirkjubæ og heitir lægðin Vonarskarð.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vestri-Kirkjubær og Strönd, 2

RA-277:019 *Smiðjunes* örnefni smiðja
“... ofan [við] Krók er stór hammur, sem heitir Alviðra. Ofan við hvamminn heitir Smiðjunes ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vestri-Kirkjubær og Strönd, 3

RA-277:020 *Brynjuhóll* heimild um legstað
“... ofan [við] Krók er stór hammur, sem heitir Alviðra. Ofan við hvamminn heitir Smiðjunes, ofan við nesið Blesalág og ofan við hana Brynjunes. Í því er hóll, sem talinn er að vera [svo] fornt dys, Brynjuhóll.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vestri-Kirkjubær og Strönd, 3

RA-277:021 *Presttættur* heimild
“... ofan [við] Krók er stór hammur, sem heitir Alviðra. Ofan við hvamminn heitir Smiðjunes, ofan við nesið Blesalág og ofan við hana Brynjunes. Í því er hóll, sem talinn er að vera [svo] fornt dys, Brynjuhóll. Langt þar fyrir innan eru Preststættur (í Brynjunesi).” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vestri-Kirkjubær og Strönd, 3

RA-277:022 *Gröf* bæjarstæði býli
“Landið meðfram læknum [Hróarslæknum] heitir einu nafni Grafarnes, því þar var áður sérstakt býli, sem hét Gröf.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vestri-Kirkjubær og Strönd, 3

RA-277:023 *Hofsbakki* örnefni
“Efst í Grafarnesi næst læknum heitir Bjallamýri, með læknum heitir Bakkar, í þeim eru 3 skurðir, Efstiskurður, Miðskurður og Syðstiskurður, við hann er Hofsbakki, næst honum Stokkalækjartangi.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vestri-Kirkjubær og Strönd, 3

RA-277:024 *Kofahólar* örnefni
“Upp af Efstaskurði [sjá 023] heitir Tungustykki og vestur af því Kofahólar, suður af þeim Kofamýri, en norðan við þá Kofaflóð ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vestri-Kirkjubær og Strönd, 3

RA-277:025 *Orustuhóll* örnefni
“Þá [eftir 024] Grafarlækur og vestan við hann Hólamýri, í henni miðri er hóll, sem heitir Orustuhóll.” Segir í örnefnalýsingu.

Heimildir: Ö-Vestri-Kirkjubær og Strönd, 3

RA-277:026 *Hofsmýri* örnefni
"Þá [eftir 024] Grafarlækur og vestan við hann Hólamýri, í henni miðri er hóll, sem heitir Orustuhóll. Niður af Hólamýri liggur Hofsmýri." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vestri-Kirkjubær og Strönd, 3

RA-277:027 *Tröllkonugil* örnefni
"Syðst í Grafarnesi er stórt og djúpt móbergsgil sem heitir Tröllkonugil." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vestri-Kirkjubær og Strönd, 3-4

RA-277:028 garðlag
"Kirkjubæjarmýri liggur upp á holti. Skjólgarðsmýri ber nafn af skjólgörðum, sem þar hafa verið hlaðnir fyrir hross." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vestri-Kirkjubær, Strönd og Grafarbakki, 8

RA-277:029 *Gíslahjáleiga* bæjarstæði býli
"Í manntali Oddasóknar 1816 er Þrúður Gísladóttir húsfreyja í Suður-Móeiðarhvolshjáleigu, sem þá er 49 ára, sögð fædd í Gíslahjáleigu hjá Vestri-Kirkjubæ. Engin önnur heimild er kunn um þennan bæ, svo ekki er vitað hvort hann stóð á sama stað og Kirkjubæjarhjáleiga hafi áður staðið, né hve lengi hann var í byggð. Ekki er einu sinni fullvíst hvort þetta var grasbýli eða tómthús, þó hið fyrra
sé líklegra."
Heimildir: VS. Rangvellingabók, 212

RA-277:030 heimild um skemmu
"Þar í túninu [Á Kirkjubæ] er sýnd lítið eitt upphækkuð aflöng tóft allstór, sem er talin vera skemmutóftin eða staður útibúrsins sem brennt var." PS: "Á Kirkjubæ, í túninu, fáa faðma fyri vestan bæinn, sést enn merki til að hús verið hafi, og eru gamlar sagir, að þar hafi staðið útibúrið, sem Hallgerðr lét stela matnum úr og brenna."
Heimildir: KK I, 161; PS: "Um forn örnefni" StSÍ II, 537-538

RA-277:031 gripir
SV: "Á sandinum fram undan Kirkjubæ vóru sandhólar vaxnir melgresi. Þeir blésu upp veturinn 1884-85, og var þar undir harðvelli, og þar fornar götur. Þar fannst og brýni."
Heimildir: SV "Rannsóknir sögustaða" Árbók 1888-1892, 74-75

RA-277:032 heimild um leið
SV: "Á sandinum fram undan Kirkjubæ vóru sandhólar vaxnir melgresi. Þeir blésu upp veturinn 1884-85, og var þar undir harðvelli, og þar fornar götur. Þar fannst og brýni."
Heimildir: SV "Rannsóknir sögustaða" Árbók 1888-1892, 74-75

RA-278 Eystri Kirkjubær

Jarðadýrleiki óviss 1711, Skálholtskirkjueign. [1367]: "xxiij. Mariukirkia j kirkiubæ er helgud vorre fru. hun a þriu kugillde" DI III 217 1397: Máldagii kirkjunnar DI IV 84 {1598: hálfkirkja; AM 263 fol. bl. 59}"Elstu heimildir sem geta um Kirkjubæ eru Landnámabók og Njálssaga er segja frá Otkeli Skarfssyni (eða Hallkelssyni) sem þar bjó á 10. öld. Þar sem kirkja var í Eystri-Kirkjubæ en ekki í Vestri-Kirkjubæ, verður að álíta að það sé Eystri-Kirkjubær sem sögurnar greina frá. ... Í jarðaskrám Skálholtsstóls 1589 er hún nefnd Minni-Kirkjubær og 1655 er hún kölluð Efri-Kirkjubær í bréfabók Brynjólfs biskups Sveinssonar." VG: Rangvellingabók, 76; ÍF XII, 120. Hálfkirkja var þar. Jörðin átti engjapláss í Sökkum í Bjólulandi 1709. JÁM I, 250 "Land jarðarinnar er valllendi og mýri, beitiland gott, en hluti landareignar er þó örfoka sandur, nú innan sandgræðslugirðingar ..." SB V, 83

1655: "Þá jörð hefur sandur eyðilagt og liggur fljótlega við spjöllum ef rækslu brestur." VG: Rangvellingabók, 77. 1711: "Túninu spillir sandfjúk. Högum grandar blástur, líka sandur." JÁM I, 250. 1840: "Útigangur nokkur, en heyskapur enginn utantúns, liggur undir áföllum af sandfoki og gengur af sér." 1849: "Tún ekki stór, en allgrasgefin og engjr nokkrar. Land kafið og gott. Gripagagn í meðallagi." 1882: "Þessi jörð er fremur rýr að högum og slægjur litlar og aðeins í grasárum." VG: Rangvellingabók, 77-78 1917: Tún 1,6 ha, þar af 0,4 ha slétt, garðar 1670 m² 1940: "Túnjarðvegur: Harður, sendinn. Engjar: Reytingssamar, greiðfærar og þýfðar. Valllendi og mýrgresi. Fremur þurrlendiar. Beitiland: Mýri og vallendi með kvisti. Gott fyrir allan fénað." VG: Rangvellingabók, 77-78

RA-278:001 *Eystri Kirkjubær* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-278:002 heimild um útkirkja
KIRKJUBÆR (EYSTRI) Á RANGÁRVÖLLUM (R) -Maríu (KELDNAÞING) - HÁLFKIRKJA[1367]: xxiij. Mariukirkia j kirkiubæ er helgud vorre fru. hun a þriu kugillde les Vilchins maldaga; Hítardalsbók DI III 217. 1397: a .iiij. kugilldi; Máld DI IV 84{1598: hálfkirkja; AM 263 fol. bl. 59}1709: Hjer hefur í gamaldaga hálfkirkja verið löngu fyrir manna minni.
Heimildir: JÁM I, 249; DI

RA-278:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-278:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-278:005 *Preststættur* tóft
"Norður af mýrinni [Kirkjubæjarmýri] vottar fyrir gömlum tættum, sem heita Preststættur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Eystri-Kirkjubær, 1

RA-278:006 *Sauðatættur* tóft
"Norður af mýrinni [Kirkjubæjarmýri] vottar fyrir gömlum tættum, sem heita Preststættur. Norðaustur af þeim [eru] aðrar tætur, Sauðatættur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Eystri-Kirkjubær, 1

RA-278:007 *Djúpavað* heimild um vað
"Við girðinguna, sem skilur lönd Eystri-Kirkjubæjar og Reyðarvatns, er vað á læknum, sem heitir Djúpavað." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Eystri-Kirkjubær, 1

RA-278:008 *Geitmelsvarða* varða landamerki
"Sandurinn austan við Strandarsíki heitir Geitasandur. Ofarlega á sandinum eru smálægðir í sandinum, sem heita Síkisbotnar. Við þá er melur, sem nefnist Geitamelur, og á honum stór Varða, en hún er hornmark milli Eystri-Kirkjubæjar og Reyðarvatns Stokkalækjar og Minna-Hofs." Segir í örnefnalýsingu. Landamerki Eystri-kirkjubæjar 1890: "Að austan frá Djúpavaði á Hróarslæk í Geitmelsvörðu og frá henni í Markamel, og frá Markamel út með Stórholfslandi þangað til stefna kemur í svokallaða Eyfalág og úr Eyfalág vestarlega í ásinn og svo úr ásnum beina stefnu í vestri Búrfellsöxl upp að hróarslæk, og svo með lkunum austur að Djúpavaði."
Heimildir: Ö-Eystri-Kirkjubær, 2; VS: Rangvellingabók, 77

RA-278:009 varða landamerki
"Sandurinn austan við Strandarsíki heitir Geitasandur. Ofarlega á sandinum eru smálægðir í sandinum, sem heita Síkisbotnar. Við þá er melur, sem nefnist Geitamelur, og á honum stór Varða, en hún er hornmark milli Eystri-Kirkjubæjar og Reyðarvatns Stokkalækjar og Minna-Hofs. Úr þessari vörðu liggur markið í vörðu, sem er í Litla-Sóki. Það mark er á milli Minna-Hofs og Eystri-Kirkubæjar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Eystri-Kirkjubær, 2

RA-278:010 *Stöðull* örnefni kvíar
"Neðan við túnið á Eystri-Kirkjubæ, rétt hjá Strandarsíki, heitir Hellutak ... Upp af Hellutaki að vestanverðu heitir Stöðull." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Eystri-Kirkjubær, 2

RA-278:011 *Hólgarður* garðlag
"Neðan við túnið á Eystri-Kirkjubæ, rétt hjá Strandarsíki, heitir Hellutak ... Upp af Hellutaki að vestanverðu heitir Stöðull. Norður af stöðli er garður, sem heitir Hólgarður, og upp af honum há brekka, Bólbrekka." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Eystri-Kirkjubær, 2

RA-278:012 *Bólbrekka* örnefni
"Neðan við túnið á Eystri-Kirkjubæ, rétt hjá Strandarsíki, heitir Hellutak ... Upp af Hellutaki að vestanverðu

heitir Stöðull. Norður af stöðli er garður, sem heitir Hólgarður, og upp af honum há brekka, Bólbrekka." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Eystri-Kirkjubær, 2

RA-278:013 *Gerði* örnefni
"Vestan við Strandarsíki móts við Geitasand eru jarðföll, það innsta þeirra heitir Djúpiskurður. Sunnan við hann er graslendi, Gerði ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Eystri-Kirkjubær, 2

RA-278:014 garðlag landamerki
Landamerki milli Kirkjubæjarjarðanna 1801: "Að það gamla garðlag, sem finnst nærfelt mitt á milum nefndra bæja við (svokallað) Eyfalág, skuli vera virt landamerki millum téðra jarða fyrir alda og óborna hér eftir. Þetta garðlag liggur frá áðurnefndum stað, eftir sem næst verður komist allt norður á holtið eða svokallaðan Ás, þar garðurinn aftur sést skýrt, og þaðan rétta leið eður stefnu á vestri Búrfellsöxl, hvar víðast sér til hans allt norður í Hróarslæk."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 77

RA-279 Stóra Hof

50 hdr. 1711 Landnámsjörð Ketils Hængs. ÍF I, 347-348. Jarðarinnar getið í Njálu XII, 68. 1198: Páll bp vígir kirkju, - Jarteinabók 1199, Bsk I, 334, sbr. Þorlákssaga yngri, Bsk I, 316. [1367]: Máldagi kirkjunnar. DI III 217 1397: Máldagi kirkjunnar. "Jtem jordina a Draflalausu Þa er Olafur Þollaksson oc Pall Jngialldsson logdu til fyrer refla oc tyunda Reikning." DI IV 84. "Heimildir um fyrstu byggð á Hofi er að finna í Landnámabók, enda jörðin landnámsjörð fyrst byggð um 879. Í Egils sögu Skallagrímssonar er einnig sagt frá landnámi á Hofi og er hún elst þeira fornrita sem geta bæjarins skráð um 1220-1230. ... Ketill Þorkelsson hængur eignaðist land að Hofi við landnám og niðjar hans sem bjuggu þar, hafa vafalaust einnig verið eigendur jarðarinnar. Frá því snemma á 11. öld og fram á síðari hluta 16. aldar eru eigendur Stórahvols ókunnir, nema hvað líklegt er að Ólafur Þorláksson og Páll Ingjaldsson sem gáfu Hofskirkju jörðina Draflaleysu fyrir 1397 hafi verið eigendur jarðarinnar. Sigmundur Þórólfsson lögsagnari á Stórahofi hefur átt alla jörðina og synir hans Ögmundur og Páll fengið hana að helmingi hvor. Ögmundur Sigmundsson seldi Guðmundi Eyjólfssyni mági sínum helming jarðarinnar 30. apríl 1605, en hinn hlutann keypti Guðmundur 12. maí 1616 af Erlendi Jónssyni presti í Miðdal með samþykki konu hans Katrínar Einarsdóttur ... Eftir Guðmund hafa synir hans Þórólfur, Sigmundur og Magnús erft Stórahof að þriðjungi hver. Þórólfur seldi þeim Sigmundi og Magnúsi sinn hluta 2. des 1635 ... Magnús Guðmundsson seldi 28 jan. 1652 Katrínu Erlendsdóttur rúku á Stórólfshvoli sinn helming Stórahofs, 25 hundruð að dýrleika, og 5 ágúst 164 seldi Sigmundur Guðmundsson Katrínu sinn helminginn. Að Katrínu látinni 1694 hefur dóttir hennar Salvör Vigfúsdóttir ... erft jörðina." VS: Rangvellingabók, 411. Jörðin átti skógarítak til eigin þarfa í Næfurholtslandi 1709, einnig fjörðustúf í Eystri Landeyjum með Breiðabólstað, Kollabæ og Múla. 15 hdr. 1847. Hálfkirkja var hér. Í túninu var eyðihjáleigan Hofshjáleiga 1709 og þá er einnig nefnt örnefnið Draflaleysa og var talið að þar hefði verið býli. JÁM I, 249 "Gróið land jarðarinnar skiptist í vallendi og mýri og er gott beitiland." Nýbýlið Hofteigur var stofnað árið 1958. SB V, 81-82

1711: "Túninu hefur sandfjúk stórlega grandað og helmíng, að menn meina af því tekið um næstu 20 ár. Spillir það líika mikið húsum og heyjum, jafnvel mjólk í húsum í stórviðrum. ... Engjaslægja er ærið slæm." JÁM I, 248-249 1850: "Túnið er stórt og víða ógreitt til sláttar, bæði sökum þýfis og svo eru í því harðlendir og snöggir balar, sem eru harðslægir í rekju auk þess heldur í þerrir. - Úr flóðum í nesi því sem nefnist Hofsnes fást í betra meðalári 60 hestar af því heyi sem gefa má kúm, eru þau blaut og vatnsmikil og verður að draga heyið upp úr þeim á hestum. Aðrar utantúnsslægjur eru lítilfjörlegar. Heyið er þrotalétt og seintekinn heyskapur bæði sökum þýfis og sneggju, þar víða verður að henda topp og topp innan um hagana hvar fénaður á að ganga á sumrum. - Hagarnir eru kostalitlir fyrir málnytu, svo gagn hennar er í kalara meðallagi einkum hvað ærnar áhrærir. - Útigangur fyrir fé á vetrum engan veginn góður ... Landareign jarðarinnar hefur fyrrum verið stór, en nú er mikið af henni komið í sand sem árlega eykst og færir sig meir og meir upp á graslendið, - blöðrumelar sem hér voru eru að mestu afblásnir." 1882: "Þessi jörð hefur lítilfjörlegar slægjur en allgóða haga einkum fyrir hross og er nú talsvert spillt bæði að slægjum og högum af sandfoki." VS: Rangvellingabók, 413 1917: Tún 8,8 ha, þar af 5 ha slétt, garðar 1979 m² 1940. Tún: Að mestu vélfært. Jarðvegur: Allgóður. Engjar: Samfelldar. Vélfært og greiðfært. Þurrlendar. Beitiland: Mýri og valllendi, allvíðlent, snjólétt og gott fyrri sauðfé og hross, lakara fyrir kýr." VS: Rangvellingabók, 413

RA-279:001 *Stóra Hof* bæjarhóll bústaður **Friðlýstar fornleifar**
1709: "Bæirnir eru tveir og skamt í milli." PS: "Bær sá er Ketill bygði, er nú fyrir löngu í eyði, vegna sandblástrs, var hann þá fluttr neðar, nær Rángá, þángað sem goðahofið áðr stóð; en sumar sagnir eru, að hofið hafi staðið þar, sem nú er bæirnn, - aðrir segja að það hafi staðið örskammt frá bænum í túninu; þar sést votta

fyrir fornri byggingu." "Stóra-Hof hefur gengið mjög af sér á liðnum öldum. Allur Stórholfsvöllur er örblásinn fram á brún og þar með Hof hið gamla, bær Ketils hæng. Hann stóð upp á brúninni í hánorður af bænum nú. Þar er nokkurt seinni tíma gróðurhrúgald. Árið 1711 lá jörð og tún undir störum spjöllum af sandi og túnið hafði þá minnkað um helming síðustu 20 ár. Sennilega hefur Hof Ketils farið af skömmu seinna. Skúli á Keldum gizkar á árið 1728, þá var harðindaár mikið, en sandárin fylgja í kjölfar harðindaáranna." Segir í örnefnalýsingu. "Fyrir norðan bæinn eru sléttar grundir grasi vaxnar; en fyrir ofan þetta sléttlendi er löng brekka, enn lág, og er atlíðandi suðr að bænum. Þar hefir hinn forni bær á Hofi staðið, svo sem 400 faðma norðr frá bænum nú, eða rétt mælt 370 faðma. Þar er nú alt uppblásið og þess vegna hefir bærinn verið fluttr."

"Þar eru tveir hólar, sem bærinn hefur staðið, og er sín varða á hvorum stað. Einkanlega hafa bæjarhúsin staðið á hinum eystra hól; þar sést fyrir steinaröðum af hleðslu utan í hólnum og grjót á stangli, enn ekki sést fyrir verulegum tóftum þar, því það er alt blásið." "Bæjarrústir gamlar í graslendisbrúninni uppi við sandinn fyrir ofan bæinn."

Heimildir: JÁM I, 246; Ö-Stóra-Hof, 2; ÁG: Friðlýsingarskrá, 67; SV. "Rannsóknir sögustaða"Árbók 1888-1892, 50; Túnakort 1917; PS: "Um forn örnefni" StSÍ II, 499

RA-279:002 heimild um kirkju

HOF Á RANGÁRVÖLLUM (R) -Þorláki

1198: Páll bp vígir kirkju, - Þá var vátviðri mikit,, En sa er Þar bio. aTi von til sin margra gesta oc vaNdamaNa. en Þar var eki sva ørvGr hvsa costr. at eki Þette Þar beina spell møNdo verÞa at husa dropom oc fata meiÞing. ef eki leTe vatviÞri Þvi eno mikla er a var.. Heitið á Þorlák - at enom sela Þorlaki biscopi scylde helga Þa kirkio meÞ GvÞe oc helgom moNom. ef veÞrit ÞornaÞe at none dax oc eki siÞaR. En veÞrit ÞornaÞe iamt at aqveÞiNe stvndo. oc var su kirkia vigÞ fyrst til glorie enom sela Thorlaci biscopi,;

Jarteinabók 1199, Bsk I, 334, sbr. Þorlákssaga yngri, Bsk I, 316.

[1367]: a iiij kyr

les Vilchinsbok Þui Þetta ber alltt saman; Hítardalsbók DI III 217

1397: hun a .iiij. kyr. giefa skal nyt vndann tveimur ad morni Laugardaga edr Drottinsdaga. Kirkia ad Hofi a heima ad taka tijund syna oc af Þrem bæiumm audrum halfann vaxtoll oc annann huern dag helgann saung og fiorda hvern ottusong. og Þesa daga yfer ef eij hlytst kirkiumessa. Þollaksmessur badar allar tijder. kyndilmessu oc paskadag. kirkiann a mork vax. eyri reykelsis .ij. merkur ad giallda presti og fædi med hverri messu mann edr hest millum veturnatta oc sumarmäla

Jtem jordina a Draflalausu Þa er Olafur Þollaksson oc Pall Jngialldsson logdu til fyrer refla oc tyunda Reikning; Máld DI IV 84

1709: Hjer hefur fyrir 5 eða 6 árum hálfkirkja verið og embættað af prestinum að Odda, Þegar heimafólk gekk til sacramentis, nú er bænhúsið af fallið; JÁM I: 247

Heimildir: Jám I, 247; DI

RA-279:003 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1917

RA-279:004 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1917

RA-279:005 *Goðalág [Hof]* tóft **Friðlýstar forneleifar**

"Í túninu. Goðalágar liggja útsuður af bænum, og er Goðahús í þeim. Grafið hefur verið í það, en ekkert fundizt. Mun þar hafa verið hof það, er bærinn dregun nafn af." PS: "Bær sá er Ketill bygði, er nú fyrir löngu í eyði, vegna sandblástrs, var hann þá fluttr neðar, nær Rángá, þángað sem goðahofið áðr stóð; en sumar sagnir eru, að hofið hafi staðið þar, sem nú er bærinn, - aðrir segja að það hafi staðið örskammt frá bænum í túninu; þar sést votta fyrir fornri byggingu.

ÁG: "Hoftóft forn, rjett fyrir noraðn svo-nefnda Goðalág, austur frá bænum, austur á brekkunni." KK: "Nafn sitt hefur bærinn [Stóra Hof] auðvitað af því, að þar var, eins og víða annars staðar á Íslandi, sett goðahof, en þó er það ekki nefnt í sögunum. Munnmæli herma, að staður einn, sem er nú í túninu, hafi fyrrum verið nefndur Goðalágar. [Nmgr. Í fornminjaskýrslu frá Odda er þetta nafn sett í samband við orðið goði og talið að hofið hafi staðið á hæðinni fyrir austan.] Þar er löng grasivaxin laut eða drag, og þar er hoftóftin. Er hún aflöng, 5 faðma löng, en breidd er 4.5 faðmur [Sigurður Vigfússon gróf þarna 1883 og taldi hana nokkru lengri og mjórri. Gólfskán fann hann enga né grjót í veggjum. Árb. Fornl. 1888-1892."] KK 1, 162. SV 1892: "Austr frá bænum nýja Hofi, austr á brekkunni við túngarðinn er sýnd hoftóft; hún er mjög niðrsokkin og vallgróin, og þannig orðin mjög óglögg; þó mun óhætt að fullyrða, að þetta er forn tóft; hún hefir frá ómuna tíð, svo lengi sem menn vita, verið kölluð hoftóft eða goðahús. Rétt fyrir sunnan hoftóftina heitir Goðalág, stór laut og nokkuð

djúp. Tóft þessi snýr frá austri til vesturs; í vestra enda hennar sýnist vera afhús og þar þykkr millumveggr með engum dyrum á (það er glögt). Í nyrðra hliðvegg við milliveggginn sýnast dyrnar hafa verið. Afhúsið er orðið mjög ógreinilegt, því að tvö lambhús hafa verið bygð við enda þess, eða ofan á gaflhlaðið. Tóftin er 48 fet á lengd að lambhúsunum, að því er mælt verðr, og 18 fet á breidd. Það sem eg gat mælt af afhúsinu, var um 17 fet af miðjum milliveggnum. Sigurður Vigfússon. (1892, 52) Lýsing á uppgreftri bls. 52-53.BJ: "Ekki er hægt að segja með vissu, hvar hofið að Hofi hefir staðið. Nálægt Stóra-Hofi sjást engar fornar rústir, en hjá Minna-Hofi er talsvert af rústum og girðingum frá fyrri öldum. Þar mun því hoftóftarinnar að leita. ..."Brynjúlfur Jónsson. (1894, 14-15)
Heimildir: KK 1, 162; Árb. 1892, 52-53; Ö-Stóra-Hof, 5; ÁG: Friðlýsingarskrá, 67; PS: "Um forn örnefni" StSÍ II, 499

RA-279:006 *Stóra Hof* bæjarstæði bústaður
Bærinn á Stóra Hofi stóð á sama stað fram á 18. öld á Hofsvelli, 001, bærinn líklega fluttur um 1760-80. Þaðan flutti Einar Ben hann á núverandi stað rétt eftir síðustu aldamót. PS: "Bær sá er Ketill bygði, er nú fyrir löngu í eyði, vegna sandblástrs, var hann þá fluttr neðar, nær Rángá, þángað sem goðahofið áðr stóð; en sumar sagnir eru, að hofið hafi staðið þar, sem nú er bærinn, - aðrir segja að það hafi staðið örskammt frá bænum í túninu; þar sést votta fyrir fornri byggingu.
Heimildir: VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1951-1952, 145; Haraldur Matthíasson: Landið og landnáma II, 425; PS: Um forn örnefni" StSÍ II, 499

RA-279:007 heimild
SV: "Niðr frá bænum á grundinni er ákaflega stór forn tóft ..." PS: "Bær sá er Ketill bygði, er nú fyrir löngu í eyði, vegna sandblástrs, var hann þá fluttr neðar, nær Rángá, þángað sem goðahofið áðr stóð; en sumar sagnir eru, að hofið hafi staðið þar, sem nú er bærinn, - aðrir segja að það hafi staðið örskammt frá bænum í túninu; þar sést votta fyrir fornri byggingu. SV: " ... kringlótt, enn dálítið aflöng; hún er 16 faðmar í þvermál; dyr vestr úr. Þetta hefir auðsjáanlega verið hestarétt, því haugr sést uppgróinn vestr frá dyrunum. Þetta er víst, að þetta er hinn forni bær, því að hér hefir fundizt mikið af stórgripabeinum og bæði koparrusl og járnrusl og fleira."
Heimildir: SV. "Rannsóknir sögustaða"Árbók 1888-1892, 50; PS: "Um forn örnefni" StSÍ II, 499

RA-279:008 *Stóra Hof* bæjarstæði bústaður
1709: "Bæirnri eru tveir og skamt í milli."
Heimildir: JÁM I, 246

RA-279:009 heimild
Páll Sigurðsson (1886) nefnir hringrúst á Hofi: "Skammt frá Hofi sést móta fyrir jarðhríng stórum, sem hefir verið til búinn í fornöld, hann er hérumbil 15 faðmar að þvermáli, en til hvers hann hefir brúkaður verið, er óljóst; má ske hann hafi verið blítveizluhríngr, eða þá dómhríngr, áðr þíng var sett að Þíngskálum."
Heimildir: PS: "Um forn örnefni" StSÍ II, 535

RA-279:010 *Hofshjáleiga* bæjarstæði býli
1709: "Engin veit hennar fyrstu bygging. Eyðilagðist fyrir 13 árum eða þarum. ... Kann ekki aftur byggjast vegna ágángs af sandi og slægnaleysis." "Hofshjáleiga stóð nokkuð vestar í sömu brún fyrir neðan þjóðveginn, þar sem hann liggur niður í Nesið." Segir í örnefnalýsingu. "Hofshjáleiga var hjáleiga frá Stóraholfi og stóð vestast í túninu þar áður en Hofsbærinn var fluttur."
Heimildir: JÁM I, 249; Ö-Stóra-Hof, 3; VS: Rangvellingabók, 184

RA-279:011 *Hestarétt* hleðsla rétt
"Suður af Gamla-Hofi vottar fyrri gamalli hleðslu og heitir hún Hestarétt, mun hún frá ævagamalli tíð." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóra-Hof, 2

RA-279:012 *Gvendarkofi* tóft
"Tagl, svo er nefndur fremsti tangi Nessins hjá Djúpadal, þar er tóft, sem nefnd er Gvendarkoti." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóra-Hof, 3

RA-279:013 *Borgarundirlendi* örnefni
"Austur af taglinu [sjá 012] með ánni er Borgarundirlendi og Haldbakkinn austur af því, þar sem krókurinn er á ánni, en Borgarhólar og Borgarflóð fyrir heiman hann." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóra-Hof, 3

RA-279:014 heimild um mógrafir
“Með ánni eru svonefndar Eyrar, vallgrónar slægjur með gömlum mógröfum, munu þær vera frá tíð Gamla-Hofs.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóra-Hof, 3

RA-279:015 heimild um fjárhús
“Í norður af króksundirlendi er Surtsteigur, pyttir og dý. Austar eru Gömlu-fjárhúsin, ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóra-Hof, 3

RA-279:016 *Stóralág* heimild um huldufólksbústað
“Fyrir norðan túnið er Votabergslág, með læknum upp að sandinum, en norðar er Stóralág. Þar á að vera huldufólk, og á jafnan að hafa hljótt um sig í laut þeirri.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóra-Hof, 4

RA-279:017 *Mónef* heimild um huldufólksbústað
“Við lækinn er móbergsklettur, sem nefndur er Mónef, þar á einnig að vera huldufólk.” Segir í örnefnalýsingu. “Eitt sinn kom heimildarmaður framan yfir á í mjög skuggsýnu veðri. Sér hann þá ljós og stefnir á það, en er leiti bar á milli, hvarf ljósið, en stefnan reyndist frá Mónefi.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóra-Hof, 4

RA-279:018 garðlag göngugarður
“Frá Hofi Gamla niður í Votabergslág inn og vestur af Mónefi vottar fyrir gömlum garði, sem gegnið hefur verið eftir að sækja vatn.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóra-Hof, 5

RA-279:019 *Helgukofi* tóft
“Niður í ölduna gegnur smágil, á vestri barmi þess er kofatóft, sem nefnd er Helgukofi.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóra-Hof, 5

RA-279:020 heimild um smiðju
“Niður í ölduna gegnur smágil, á vestri barmi þess er kofatóft, sem nefnd er Helgukofi. Vestur og norður af honum er smiðja Ketils hængs.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóra-Hof, 5

RA-279:021 *Öskuhóll* örnefni öskuhaugur
“Í oddanum milli ár og lækjar austast og syðst í túninu er hár, grösugur og fagur hóll, sem heitir Öskuhóll, en brekkurnar norður af honum með læknum Öskuhólsbrekkur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóra-Hof, 5

RA-279:022 *Torfrimi* örnefni rista
“Norður og vestur af Dýjakrók hét áður Torfrimi, nú komið í tún.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóra-Hof, 5

RA-279:023 varða landamerki
Landamerki: “Bein stefna frá Djúpadalshelli í vörðu á Geitasandi, sem er þar sem nyrsta tindinn á Trippafjöllum ber laust fyrir sunnan Heklu og gamli Selalækjarbær ber í Vetleifsholt. Þaðan í Markamel sem er norðvesturhornmark. Síðan beina línu í Mónefslækjarbotn og eftir þeim læk þar til hann kemur í Bolalæk (Sveiflulæk) en Bolalækur ræður mörkum uns hann fellur í Rangá.”
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 412

RA-279:024 bæjarstæði býli
“Á Geitasandi tæpa þrjá kílómetra austnorðaustur frá Strönd og rúma þrjá kílómetra vestnorðvestur frá Stórahofi eru fornar bæjarrústir.”
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 532

RA-279:025 heimild
SV: “ ... fyrir austan hólinn [001] sést fyrir þremr tóftum, eða brot af þeim; ein af þeim er mjög breið.”
Heimildir: SV. “Rannsóknir sögustaða”Árbók 1888-1892, 50

RA-279:026 kuml legstaður
Árið 1885 gaf drengur frá Kirkjubæ safninu met úr bronsi, og hafði það fundizt í sandinum nálægt Stóra-Hofi, innan um mannabein, og mun því vafalítið úr kumli. Metið er kúla með flötum skautum, þrjár holur á öðrum fleti, en ein á hinum. Mjög líkt Rygh 478. Það er óskaddað og vegur 1,635 g. Þess má geta, að Páll Sigurðsson í Árkvörn segir frá haug, sem verið hefur á milli Minna-Hofs og Stóra-Hofs: "...var fyrrum nokkrum tíma grafinn upp haugur einn, sem eignaður var Valgarði (gráa), og fannst í honum einhverjar leifar af beinum, og héldu menn sum þeirra væri hrossbein." Óheimilt er þó að setja þetta í samband við kumlið með metinu, þótt frá líkum slóðum sé.
Heimildir: KEKH, 43

RA-279:027 gripir
SV: "Austr frá hinum forna bæ er móbergshryggr og standa háar móklappir upp úr. Þessi staðr er nú kallaðr, Valgarðr. Þar hefir fundizt fyrir löngu öxi ..." SV: "... hún var heldr lítil, enn járnþykk, með uppbrettum hyrnum og hringmynduð fyrir egg."
Heimildir: SV. "Rannsóknir sögustaða"Árbók 1888-1892, 50

RA-279:028 heimild um stekk
VS: "Enn undir háa bakknum undan bænum, þar sem áin rennr nú og er að brjóta, hefir þá verið undirlendi að ánni. Þessi kona [heimildarmaður VS] sagði með vissu, þar þar hefði staðið stekkr frá gamla Hofi, og sá hún leifar af honum í sinni tíð ..."
Heimildir: SV. "Rannsóknir sögustaða"Árbók 1888-1892, 51

RA-279:029 heimild um vað
SV: "Nú er vaðið á Rangá kippkorn fyrir austan bæinn ..."
Heimildir: SV. "Rannsóknir sögustaða" Árbók 1888-1892, 51

RA-279:030 heimild um vað
SV: "Eftir túninu á Stórahofi liggja fornar götur í beina stefnu ofan frá Gamlahofi og þvert í gegnum túnið að miðjum bænum eða húsagöflunum. Vaðið hefir því verið beint suðr undan bænum á Hofi, sem nú er."
Heimildir: SV "Rannsóknir sögustaða" Árbók 1888-1892, 74

RA-279:031 heimild um leið
SV: "Eftir túninu á Stórahofi liggja fornar götur í beina stefnu ofan frá Gamlahofi og þvert í gegnum túnið að miðjum bænum eða húsagöflunum. Vaðið hefir því verið beint suðr undan bænum á Hofi, sem nú er. Göturnar hafa legið gegnum kálgarðana fyrir framan bæinn, og þar ofan í eyrina, sem er afbrotin. Göturnar liggja að túngarðinum fyir noraðn bæinn, og sjást koma aftr undan honum í beina stefnu upp að gamla Hofi. Þessar götur eru 8 að tölu, vallgrónar og eru sumsstaðar hnédjúpar."
Heimildir: SV "Rannsóknir sögustaða" Árbók 1888-1892, 74

RA-279:032 heimild um kálgarð
SV: "Eftir túninu á Stórahofi liggja fornar götur í beina stefnu ofan frá Gamlahofi og þvert í gegnum túnið að miðjum bænum eða húsagöflunum. Vaðið hefir því verið beint suðr undan bænum á Hofi, sem nú er. Göturnar hafa legið gegnum kálgarðana fyrir framan bæinn, og þar ofan í eyrina, sem er afbrotin. Göturnar liggja að túngarðinum fyir noraðn bæinn, og sjást koma aftr undan honum í beina stefnu upp að gamla Hofi. Þessar götur eru 8 að tölu, vallgrónar og eru sumsstaðar hnédjúpar."
Heimildir: SV "Rannsóknir sögustaða" Árbók 1888-1892, 74

RA-279:033 heimild um túngarð
SV: "Eftir túninu á Stórahofi liggja fornar götur í beina stefnu ofan frá Gamlahofi og þvert í gegnum túnið að miðjum bænum eða húsagöflunum. Vaðið hefir því verið beint suðr undan bænum á Hofi, sem nú er. Göturnar hafa legið gegnum kálgarðana fyrir framan bæinn, og þar ofan í eyrina, sem er afbrotin. Göturnar liggja að túngarðinum fyir noraðn bæinn, og sjást koma aftr undan honum í beina stefnu upp að gamla Hofi. Þessar götur eru 8 að tölu, vallgrónar og eru sumsstaðar hnédjúpar."
Heimildir: SV "Rannsóknir sögustaða" Árbók 1888-1892, 74

RA-279:034 gripir
"Drengr frá Kirkjubæ fann lítinn tenging, merkilegan, úr bronze. ... Tengingrinn fanst á sandinum nálægt Stórahofi innan um fúin bein."
Heimildir: SV "Rannsóknir sögustaða" Árbók 1888-1892, 74

RA-279:035 gripir
"Járnlás lítill, ryðbrunninn; fundinn á Hvolsfelli, skamt fyrir neðan Stóra-Hof."
Heimildir: M Þ: "Yfirlit yfir muni ..." Árbók 1908, 54

RA-279:036 garðlag
"Rekstrargarður liggur eftir nesinu endilöngu, en sauðir voru reknir eftir til beitar. ... Frá Gömlu fjárhúsum [015] liggur Rekstrargarður eftir Nesinu miðju." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóra-Hof, 2-3

RA-279:037 gripir heygarður
1866: "KOPARINNSIGLI. Það er aflángt og gengur lítið eitt í odd til beggja enda. Það hefir að eins lítinn fót með auga að ofan. Allt í kring á því stendur með engilsaxnesku latínuletri: "S[igillum] ÞORLAKI. PS. SVEINI." Á því miðju er kaleikur með dúk yfir, og kross þar yfir. Það er eigi yngra en frá fimtándu öld, en getur verið töluvert eldra. Það fannst, er verið var að taka grundvöll fyrir heygarði á Hofi á Rangárvöllum."
Heimildir: Skýrsla FÍ I, 135

RA-279:038 *[Sandur]* bæjarstæði býli
Sennilega sama og 024. "Sandur. Bæjarrúst önnur og ókunn að öllu leyti er langt norður á þessum mikla og sama sandi sa. frá Strandabótum og við götuna frá Djúpadal að Kirkjubæjum. ... Hofsmenn telja vafasamt hvort "Sandur" sé í landi þeirra eða Kirkjubæjar." VG: "Aðalrústin er vestan við götuna, og þar hafa fundizt kornkvarnarbrot samstæð, kljásteinar og fleira smávegis af augljósum leifum bæjar. Svo sem 16 föðmum norðaustar sjást líka húsaleifar, sem benda á hús búpeningsins og heystæði. Nærri 30 föðmum suðaustar eru rústir tvær samstæðar, miklu gleggri en hinar, því að rof er nú (1936) að blása frá þeim. Sést þar fyrir hleðsluvegg með alfluttu grjóti að norðanverðu og gaflhlaði að austan í eystri rústinni, og er hún 18x6 fet. Líkast því sem væru kvíar eða stekkur. Hvort þetta er miklu yngri bygging, ellegar rofabakki hefir um aldaraðir varnað örfoki, verður nú ekki sannað. Hvorki er þetta fjárhúslag né líkindi til, að þarna hafi verið byggt til nokkurra nota a.m.k. síðustu tvær til þrjár aldir."
Heimildir: VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1951-1952, 148-149

RA-279:039 *[Draflaleysa I]* bæjarstæði býli
VG: "Draflaleysa I. Gervinafn þetta er gefið rúst nokkurri, sem nú er aðeins grjótdreif með hellublöðum á gjörblásum mel. Hún er á lágum bala í líðandi halla móti ssa. fáa tugi faðma upp frá veginum milli Hofs og Djúpadals, vestan við Hofsnes og nær því en Rangárbrúnni." VG: "Rúst þessa sá eg af veginum á falkki mínu um eyðibýlin 1936, og veit ekki til þess, að enginn hafi veitt henni eftirtekt áður. ... Hellublöðin og grjótið þarna er auðsjáanlega aðflutt, og þó að það sé ekki svo mikið, að úr því einu hafi húsveggir verið hlaðnir að innanverðu, þá er það dreift svo vítt úr í aðalrústinni, að mæling er þar árangurslaus. ... dreifar af litlum hellublöðum sjást nú til og frá á sandunum dálítið vestar. Og munu þær vera lefiar af hellunámi því, sem getið er um á Hofi, en ekki aðflutt af mönnum og ekki af veikari afli en jökli ísaldar. Sönnun fyrir .því, að þarna hafi staðið bær, en ekki önnur hús, tel eg vera m.a. lítilsháttar leifar af málmi, aðborna smásteina, nokkur brot af brýnum og heilt brýni 12-15 sm." 1397: Máldagi kirkjunnar. "Jtem jordina a Draflalausu Þa er Olafur Þollaksson oc Pall Jngialldsson logdu til fyrer refla oc tyunda Reikning."
Heimildir: VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1951-1952, 147; DI IV 84

RA-279:040 *[Draflaleysa II]* bæjarstæði býli
VG: "Draflleysa II. Staður sá, er hér um ræðir, er nokkrum hundruðum metra austar en hinn síðastnefndi, alveg á Hofsveginum í slakka norðan við steinstólpann í vesturhorni girðingar um hofsnes. Sjást þar nokkrir helluklumpar báðumegin við götuna, en engar aðrar byggðarleifar, því að þetta er í lægð og hulið bæði af sandi og gróðri." VG: "Get því ekki fullyrt að þarna hafi verið bæjarstæði, en tek það þó í tölu vegna þeirra munnmæla, að þarna hafi Drafleysa verið. Má og vel vera, að fyr hafi sézt þar betur til rústa en nú." 1397: Máldagi kirkjunnar. "Jtem jordina a Draflalausu Þa er Olafur Þollaksson oc Pall Jngialldsson logdu til fyrer refla oc tyunda Reikning."
Heimildir: VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1951-1952, 147-148; DI IV 84

RA-279:041 *Draflaleysa* örnefni býli
1397: Máldagi kirkjunnar. "Jtem jordina a Draflalausu Þa er Olafur Þollaksson oc Pall Jngialldsson logdu til fyrer refla oc tyunda Reikning." DI IV 84 1709: "Halda menn í gamladaga hafi þar bygð verið eftir sögn eldri manna, en ekki sjást þar nú klíkindi til nema lítið garðsbrot. Þetta pláts er engri vissri jörð tileinkað Landið er blásið og grasslaust og þar fyrir alldeilis óbyggilegt." "Draflaleysa stóð sunnan undir öldunefi, sem farið er yfir til Djúpadals." Segir í örnefnalýsingu. "Á sandinum tæpa þrjá kílómetra vestsuðvestur frá núverandi Stórahofsbæ sér lítils háttar til rústa. Munnmæli herma að þar hafi staðið bærinn Draflaleysa. Bæjar þessa finnst

fyrst getið í máldaga kirkjunnar á Hofi 1397, en fyrr þann tíma höfðu Ólafur Þorlákssson og Páll Ingjaldsson lagt jörð þessa til kirkjunnar sem greiðslu fyrir refla og tíundarreikninga. Í máldaga Hofskirkju frá um 1570 er Drafaleysa enn talin meða, eigna kirkjunnar en ekki er ljóst hvort hún var í byggð."
Heimildir: JÁM I, 249; Ö-Stóra-Hof, 3; VS: Rangvellingabók, 58; DI IV 84

RA-279:042 heimild um fjós
"Á Hofi hinu forna hefir verið mikið fagrt, eru rústir þær nú tveir hólar uppi í brekkubrúninni, norðr frá bænum, og var í þeim hinum vestari bærinn, en í honum austari fjós og heygarðr. Árni hreppstjóri Jónsson, er lengi bjó á Hofi, sagði mér frá, að þegar hann var að grafa í eystri hólinn eptir grjóti til heimflutnings, þá mundi hann hafa hitt hið forna fjósstæði, hann fann steinaröð, og voru þeir 18 annars vegar."
Heimildir: PS: "Um forn örnefni" StSÍ II, 499-500

RA-280 Minna Hof

15 hdr. 1711. "Elsta heimild sem getur Minnahofs er Njálssaga, en þar segir frá Skammkel er bjó á Hofi öðru. Sagan er talin skráð á síðari helming 13. aldar, en samkvæmt sögunni var jörðin komin í byggð á 9. tug tíundu aldar. [1270: Getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88] Næsta heimild sem til er um jörðina er dómur sem gekk á Kýraugarstöðum á Landi 11 jan 1535. ... Fyrsti eigandi Minnahofts er nú þekkist, var Guðni Þórarinsson lögréttumaður sem fyrir dauða sinn 1534 gaf Þórarni (syni sínum?) jörðina Efrahof eftir sinn dag ... en sú gjöf var dæmd ógild 11. jan 1535. Næsti eigandi jarðarinnar sem um er vitað, var Örnólfur Guðmundsson á Hellum sem seldi Ólafi Árnasyni í Gunnarsholti Minnahof 15 hundrið að dýrleika 11. júlí 1636. Tengdadóttir Ólafs, Ragnheiður Bjarnadóttir, gaaf Bergsteini Guttormssyni síðari manni sínum Innahof 11. des 1659 og að honum látnum 1694 erfðu börn hans Guttormur, Guðrún og Katrín jörðina." IF XII, 120; VS: Rangvellingabók, 279 "Annar helmingur jarðarinnar er gróinn, bæði valllendi og mýri og er það gott beitiland. Hinn hluti jarðarinnar er örfoka sandur, nú nokkuð tekinn að gróa." SB V, 80

1711: "Engjaslægjum spilla skriður af gjróti og blásutrs sandur. Af beitarlandinu halda menn þriðjúng eyddan og kominn í sand." JÁM I, 246 1850: "Þessi jörð er heldur landlítil og snögglend, hér um bil helmingur af landi hennar er komið í sand. - Hættujörð fyrri sauðfé, vegna dýja og má telja að kúgildi farist í þeim á ári, hvað vel sem passsað er. Túnin eru greiðfær." 1882. "Þessi jörð hefur góð tún og nokkrar utantúnsslægjur, en litla haga og talsvert spillta af sandfoki." VS: Rangvellingabók, 281 1917: Tún 1,6 ha, þar af 0,4 ha slétt, garðar 1670 m² 1940: "Tún: 3/5 velfært, hitt greiðfært og þýft. Votlendar. Beitiland: Valllendi, skýlt og snjólétt, fremur lítið en gott til allrar beitar. Ókostir: Lítils háttar landbrot frá Rangá. Nokkrar hættur af dýjum." VS: Rangvellingabók, 281. "Áður fyrr var lítið um heimaslægjur á Hofi. Var þá heyfengur sóttur í Grafarnes, en nú hefur ábúandinn, Ingvar Ólafsson, stækkað og bætt túnið mjög og ræst fram mýri fyrir neðan, svo að slægjur eru yfrið nógar." Ö-Minna-Hof, 1

RA-280:001 *Minna Hof* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-280:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-280:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-280:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-280:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-280:006 hellir
"Á Minna-Hofi fannst hellir fyrir nokkru er verið var að grafa fyrir haughúsi. Ekki var hann neitt rannsakaður svo ekki er vitað hvort um stóran helli var að ræða en í honum fundust merki þess að þar höfðu menn gegnið um." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Á Minnahofi á Rangárvöllum fannst vel höggvinn hellir djúpt í jörðu fyrir fáum árum. Grafið var fyrri haugkjallara undir nýju fjósi og fannst þá hellismuninn í móklapparbrún. Um það bil fets þykkt fokmoldarlag var þar á hellisgólfi. Við hellisgafl lá hvalshryggjarliður en öðuskel í smáskáp höggnum í bergið."
Heimildir: SB V, 14; Manngerðir hellar, 222-223

RA-280:007 heimild
BJ: “Ekki er hægt að segja með vissu, hvar hofið að Hofi hefir staðið. Nálægt Stóra-Hofi sjást engar fornar rústir, en hjá Minna-Hofi er talsvert af rústum og girðingum frá fyrri öldum. Þar mun því hoftóftarinnar að leita. Ferhyrnd girðing er skammt fyrir sunnan túnið. Hún er utan um bunguvaxna flöt, sem tóftir eru á eftir tvo smákofa eigi forna. Verið getur, að hofið hafi staðið í þessari girðingu, en verið rifið niður og sljettað út eftir kristni; smákofarnir svo byggðir þar aftur seinna. ...”Brynjúlfur Jónsson. (1894, 14-15)
Heimildir: BJ: “Rannsókn í ofanverðu Árnessþingi 1893” Árbók 1894, 14-15

RA-280:008 varða landamerki
“Geitavarða stendur utarlega á Geitasandi. Hún er hornmark (Reyðarvatns, Stokkalækjar, Kirkjubæjar og Hofs) ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Minna-Hof, 2

RA-280:009 heimild
BJ: “En það eru líka fornar rústir fyrir neðan hlaðbrekkuna á Minna-Hofi. Þær eru miklar fyrirferðar, en óglöggvar. Þó er ein þeirra hin austasta, alls eigi ólík því, að hún gæti verið hoftóft. En hjer er ekki við neitt að styðjast, nema mismunandi tilgátur.”Brynjúlfur Jónsson. (1894, 14-15)
Heimildir: HG: “Athugasemd um Innra-hreysi og fornlega rétt” Árbók 1894, 14-15

RA-280:010 gata leið
“Syðst og austast á Geitasandi, fyrir ofan brúna, sem liggur austur og vestur, er hann nefndur Háisandur. Hann má kalla gróðurlaus. Fyrir neðan brúnina, við götuna upp úr ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Minna-Hof, 2

RA-280:011 *Akurgarðar* örnefni akur
“Úr Tittlingagili fellur smálækur, Akurgarðalækur, um Akurgarða. Örlítil spilda af þeim fylgir Hofinu.” Segir í örnefnalýsingu. Landamerki 1636: “Millum Stórahofs og Litlahofs: Að lækurinn skyldi ráða sá hinn litli sem rennur í stóra lækinn og so suður í Rangá. Item millum Stokkalækjar og litlaholf hefur hann tilsagt þessi landamerki: Í þann stein sem stendur í Akurgörðum, þar við einn læk og sjónhending í Bergsnef.”
Heimildir: Ö-Minna-Hof, 3; VS: Rangvellingabók, 280.

RA-280:012 heimild um fjárhús
“Úr Tittlingagili fellur smálækur, Akurgarðalækur, um Akurgarða. Örlítil spilda af þeim fylgir Hofinu. Allt frá Akurgörðum og heim undir fjárhús er einu nafni nefnt Inn með brekkum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Minna-Hof, 3

RA-280:013 *Króknesvað* heimild um vað
“Suður af brekkunum er Króknesið, tangi, sem gengur út í Rangá. Króknesberg er við ána og Króknesvað á ánni í tanganum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Minna-Hof, 3

RA-280:014 heimild um mógrafir
“Mótak er niður af túninu og heitir þar Mótangi, sem mórinn er tekinn upp.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Minna-Hof, 3

RA-280:015 heimild
“Ýmis nöfn eru í Nesinu [engjalöndunum] engjunum, og sum ung [ritað 1934], eins og Skálastykki. Það dregur nafn sitt af rjómaskálanum, sem stóð þar við ána.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Minna-Hof, 3

RA-280:016 *Simbarimi* örnefni legstaður
“Austur af Mónefsrimanum [við fyrirhleðslulónið] er Simbarimi, mjög þýfður. Þar á maður að vera heygður, sem Simbi hét.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Minna-Hof, 4

RA-280:017 garðlag
“Norður af Suðurmýrinni liggur Heimamýri, en garður á milli.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Minna-Hof, 4

RA-280:018 *Vaðbakki* örnefni vað

“Vaðbakki heita bakkar Rangár, suður af mýrinni.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Minna-Hof, 4

RA-280:019 *Kúaból* heimild um kvíar
“Í túninu eru ýmis örnefni, Kúaból er gamall stöðull milli túngarðs og girðingar, eiginlega fyrir norðan Norðurtúnið.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Minna-Hof, 5

RA-280:020 garðlag túngarður
“Í túninu eru ýmis örnefni, Kúaból er gamall stöðull milli túngarðs og girðingar, eiginlega fyrir norðan Norðurtúnið.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Minna-Hof, 5

RA-280:021 heimild um fjós
“Djúpa lautin fyrir austan bæinn heitir Fljótsdalur. Vatn stendur þar á vetrum og var sótt þangað vatn í fjósið, áður en vatnsveitan kom.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Minna-Hof, 5

RA-280:022 gripir
1868: “Gamall REIÐABÚNÍNGUR úr kopar af karlmanns söðli; í miðju er stór kríngló́ttur skjöldur, allur útgrafinn með hríngrósum með hálf býzönskum blöðum og dýrahöfðum, mjög vel gjört. Allt í kríng er grafið með latínuletri: Ellendvr, ásmvnds, son, á, pennan, reiða, enn, einginn, annar, 1639. ... á öðrum sprota-endanum, sem hefir verið að aptan, er ártalið 1620. ... Hann fannst fyrir neðan svokallaðan Hásand milli Hofs og Reyðarvatns á Rángárvöllum.”
Heimildir: Skýrsla FÍ II, 82

RA-280:023 heimild um traðir
“Meðfram tröðunum að sunnan er kallað Austurskák.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Minna-Hof, 5

RA-280:024 *Fornufjós* örnefni fjós
“Fornufjós eru fram á túninu, þar sést enn til framrennslisskurðar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Minna-Hof, 5

RA-280:025 heimild um áveitu
“Fornufjós eru fram á túninu, þar sést enn til framrennslisskurðar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Minna-Hof, 5

RA-280:026 *Mörður* örnefni legstaður
“Norðvestur af húsinu á brekkubrúninni er hóll, nefndur Kjálkhóll. Nokkuð sunnar í brúninni er Mörður, gamall öskuhaugur. Þar á Mörður gamli að vera heygður.” Segir í örnefnalýsingu. “Haugar tveir eru nálægt Minna-ofi, er stærri haugrinn nefndr Kjálki, en hinn Mörðr.” “Á stærri haugnum eru auðsjáanlega mannaverk, og jafnvel á báðum. Nokkrir hafa haldið, að þetta væri haugar þeirra feðga Valgarðs og Marðar, en eg læt ósagt, svort svo er; mér þærri eins líklegt, að þetta vera kynnu haugar þeirra Hrafns lögsögumanns og Marðar gígu ...”
Heimildir: Ö-Minna-Hof, 5; PS: “Um forn örnefni” StSÍ II, 535

RA-280:027 *Kjálki* örnefni legstaður
“Norðvestur af húsinu á brekkubrúninni er hóll, nefndur Kjálkhóll. Nokkuð sunnar í brúninni er Mörður, gamall öskuhaugur. Þar á Mörður gamli að vera heygður.” Segir í örnefnalýsingu. “Haugar tveir eru nálægt Minna-ofi, er stærri haugrinn nefndr Kjálki, en hinn Mörðr.” “Á stærri haugnum eru auðsjáanlega mannaverk, og jafnvel á báðum. Nokkrir hafa haldið, að þetta væri haugar þeirra feðga Valgarðs og Marðar, en eg læt ósagt, svort svo er; mér þærri eins líklegt, að þetta vera kynnu haugar þeirra Hrafns lögsögumanns og Marðar gígu ...”
Heimildir: Ö-Minna-Hof, 5; PS: “Um forn örnefni” StSÍ II, 535

RA-281 Stokkalækur
20 hdr. 1711, Keldukirkjueign. Stotalækur er nefndur í Njálssögu. ÍF XII, 147. “Bærinn Stokkalækur finnst fyrst nefndur í Vilkinsmáldaga Oddakirkju sem skráður var 1397. Þar er bærinn nefndur Statalækur, en það mun vera afbökun af Stotalækur, en svo er lækurinn sem bærinn er kenndur við nefndur í Njálu.” VS: Rangvellingabók, 402. Jörðin varð Keldnakirkjueign fyrir 1518. DI VII, 40. “Gróið land Stokkalækjar er að

mestu mólendi en einngi mýri að hluta og er gott beitiland. Nokkur hluti jarðarinnar er örfoka sandur innan sandgræðslugirðingar og græddur upp að nokkru." SB V, 79

1711: "Túninu grandar blástur, sandur og skriður í leyingum og hefur um manna minni jafnvel næstu 20 ár, tekið af því fjórða part. Beitilandinu spillir líka blástur og sandur." JÁM I, 241 1840: "Hagasamt á vetrum en landlétt. Heyskapur enginn utan túns. Liggur undir nokkrum áföllum af sandfoki, gengur þó ei ennú mikið af sér." 1849: "Tún slétt og góð, engjar engvar. Land til hagbeitar fyrir sauðfé gott og kýr sæmilegar. Gripagagn gott sumar og vetur." 1884: "Haglendi norðan og austan í landareigninni sem var það kjarnbesta, er nú gjöreytt, og það af högunum, sem ekki hefur nýlega orðið fyrir stórkostlegum skemmdum, er bæði þröngt og magurlent." VS: Rangvellingabók, 403 1917: Tún 4,9 ha, þar af 4,5 ha slétt, garðar 552 m² 1940: "Tún: Þurrlent, 1/2 vélfært, 1/2 greifært. Engjar. Samfelldar, greiðfærar. Mýri og valllendi. Meirihluti þurrlent. beitiland: Að mestu mólendi. Fremur lítið . Gott til allrar beitar. Ókostir: Lítil háttar sandfok á haga. - Aurrennsli á engar." VS: Rangvellingabók, 403

RA-281:001 *Stokkalækur* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-281:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-281:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-281:004 heimild um áfangastað
Kirkjuhóll er við mörk Keldna og Stokkalækjar við upptök lækjarins. "Um nesið og yfir Kirkjuhólsvað, sem er fyrir sunnan hólinn, lá þjóðvegur Skaftfellinga til kaupstaðar, lágu þeir oft í nesinu, því þar er hagi góður og staðurinn friðsæll." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stokkalækur, 1-2

RA-281:005 heimild
"Norður að Harðavelli og vestur að Austur-Öldu er Miðalda, nokkuð ofar með öldunni er Hraunslækjarbotn. Þangað á Stokkalækur land lengst til norðurs. Skammt vestar, í viki vestan Miðöldu, hyggur Skúli á Keldum að býli hafi staðið, vegna aðflutts grjóts, sem þar er allmikið af. Eins hafa smáhlutir fundizt þar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stokkalækur, 2

RA-281:006 heimild um rétt
"Utasta-Alda eða Réttaalda er vestur af Miðöldu [sjá 005]. Áður en sandgræðslugirðingin kom umhverfis Reyðarvatnsland lá vegurinn af öldunni til réttanna og út á bæi." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stokkalækur, 2

RA-281:007 *Gömluborgir* hleðsla fjárskýli
"Tittlingagril heitir stórt og djúpt móbergsgil í mörkum að Hofi, eru bakkabrot allmikil umhverfis það. Norður af því í Velinum eru Hryggjalágar. Á Vallarbrúninni standa rústir af gömlum fjárborgum, nefndar Gömluborgir." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stokkalækur, 3

RA-281:008 *Akurgarðar* örnefni akur
"Fyrir austan Tittlingagil, með læknum, liggja Akurgarðar. Mun þar hafa verið stunduð kornrækt í gamla daga, enda staðurinn vel velinn, ágætt skjól, bæði fyrir norðan- og austanátt." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stokkalækur, 3

RA-281:009 heimild um fjárhús
"Litlagil nefnis næsta gil fyrir austan Arnarnef, og upp af því Háunef. Fyrir vestan ærhúsin ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stokkalækur, 3

RA-281:010 *Borgargil* örnefni fjárskýli
"Litlagil nefnis næsta gil fyrir austan Arnarnef, og upp af því Háunef. Fyrir vestan ærhúsin skerst allhrinkalegt gil inn í vallarbrúnina, sem er nefnt Borgargil." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stokkalækur, 3

RA-281:011 heimild um fjárhús
“Lágivöllur, svo er sléttan nefnd, sem liggur vestur af túninu. Upp af honum er Lambhúshóll. Þar standa nú fjárhús og umhverfis þau byrjun til nýræktar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stokkalækur, 3

RA-281:012 heimild um rétt
“Fyrir austan völlinn [Lágavöll sjá 011] er Réttargil, er það grafið eftir að rennslisvatni. Nafnið dregur það af fjárrétt, sem byggt er í botni þess.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stokkalækur, 4

RA-281:013 heimild um kvíar
“Austan við það [012] e Kvíaflöt, sem nú er orðin að túni. Þar stóðu kvíarnar, meðan fært var frá.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stokkalækur, 4

RA-281:014 varða
“Stokkalækjarhólar heita einu nafni þrír stórir hólar norðvestur af bænum. Eru tveir þeirra allháir og sjást víða að. Skyggnir heitir sá fremsti. Er af honum gott útsýni (hann er 147 m yfir sjó). Blásinn er hann af bakkabroti, en er nú farinn að gróa á ný. Á honum er varða allmikil.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stokkalækur, 4

RA-281:015 heimild um fjárhús
“Sauðahúsin standa suðvestan í háhólnum [sjá 014].” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stokkalækur, 4

RA-281:016 *Byrgi* örnefni fjárskýli
“Fyrir austan hana [Vatnslág] liggur Langhóll inn með læknumað Kirkjuhólsnesi. Fyrir honum miðjum við lækinn er Byrgi svonefnt.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stokkalækur, 4

RA-281:017 *Útbungsvað* heimild um vað
“Á veginum úr á milli hóla er Útbungsvað á læknum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stokkalækur, 4-5

RA-281:018 vegur leið
“Á veginum úr á milli hóla er Útbungsvað á læknum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stokkalækur, 4-5

RA-281:019 *Prestsvað/Stokkalækjarvað* vegur vað
“Á veginum úr á milli hóla er Útbungsvað á læknum. Nokkuð sunnar er Prestsvað eða Stokkalækjarvað á veginum frá Keldum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stokkalækur, 4-5

RA-281:020 *Gamlavað* heimild um vað
“Þarna [við 019] eru á læknum svonefndir Steinbogar, Gamli-Steinbogi og Steinbogi, Nýi-. Milli þeirra er svonefnt Gamlavað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stokkalækur, 5

RA-281:021 gata leið
“Þarna [við 019] eru á læknum svonefndir Steinbogar, Gamli-Steinbogi og Steinbogi, Nýi-. Milli þeirra er svonefnt Gamlavað. Á götunni frá Steinboga heim norðanvert við túnið er falleg og slétt flöt, sem heitir Messuflöt.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stokkalækur, 5

RA-281:022 hellir
“Skagar heita tangarnir fram af túninu. Þar er smáskúti, dottinn hellir, sem notaður var til að setja upp mjólk, áður en skilvindur komu.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stokkalækur, 5

RA-281:023 hleðsla
“Upp af austurtanganum er Litlidalur, ferhyrndur, allstór blettur, hlaðinn, e.t.v. gamalt korngerði.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stokkalækur, 5

RA-281:024 *Lambhúslaut* örnefni lambhús
“Suðvestur af bænum er Lambhúslaut.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stokkalækur, 5

RA-281:025 *Fornukvíar* heimild um kvíar
“Suðvestur af bænum er Lambhúslaut. Austanvert í henni eru Fornukvíar, sem munu hafa verið notaðar áður en færikvíar þekktust.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stokkalækur, 5

RA-281:026 áletrun
“Heima á hlaði er stór hestasteinn með höggnum stöfum, B.B. 1783.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stokkalækur, 5

RA-281:027 varða landamerki
Landamerki 1890: “Bergsnef við Eystri-Rangá, vestan við þar, sem Stokkalækur fellur í hana, er mark milli Stokkalækur fellur í hana, er mark milli Stokkalækjar og Minnahofs. Ræður svo Tittlingagilupp á brúnina. Úr Tittlingagili sjónhending út í Geitamelsvörðu, úr Geitamelsvörðu sjónhending beint upp í vörðu hjá Hraunslækjarbotni, úr þeirri vörðu sjónhending austur í Kirkjuhól. Frá Kirkjuhól ræður lækurinn (Stokkalækur) merkjum þangað til hann fellur í Rangá hjá upphaflega nefndu Bergsnefi.”
Varðan hjá Hraunbotnum.
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 403

RA-281:028 *[Alda]* bæjarstæði býli
“Röskan 1,5 km vestnorðvestur frá Keldum eru fornar jökulöldur sem Keldnaöldur heita. Hin nyrsta þeirra og hæsta heitir Háalda. Í slakka vestnorðvestur af Háöldu, sunnan Hróarslækjar og innna landamerkja Stokkalækjar, eru rústaleifar sem taldar eru bæjarrústir, því þar hafa fundist mannvistaleifar.” VG: “Dálítin spöl niður með læknum að sunnanverðu í landi Stokkalækjar eru rústir þær, er eg gef ekki annað nafn en Alda. Nærri eru þær í læknum, í slakka, neðst vnv. í Háöldu.” Þar hafa fundist bein og fleiri mannvistaleifar.
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 531; VG: “Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum” Árbók 1951-1952, 132

RA-281:029 hellir
“Á Stokkalæk voru tveir hellar, báðir fyrir löngu niður fallnir. Í öðrum þeirra var gert til mjólkur eftir því sem sagt er.” Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 14

RA-281:030 *Kirkjuhólsvað* heimild um vað
Kirkjuhóll er við mörk Keldna og Stokkalækjar við upptök lækjarins. “Um nesið og yfir Kirkjuhólsvað, sem er fyrir sunnan hólinn, lá þjóðvegur Skaftfellinga til kaupstaðar, lágu þeir oft í nesinu, því þar er hagi góður og staðurinn friðsæll.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stokkalækur, 1-2

RA-282 Keldur

60 hdr til forna en síðan 40 hdr og 1711 aðeins 20 hdr. 1847, Kirkjustaður. Jörðin nefnd í Njálssögu XII, 71. aq. 1186: Teitr prestur Hauksson bjó Þar; Guðmundarsaga dýra, Sturlungasaga, 161. c. 1190: Jón Loftsson lét ... smíða kirkju ok klaustrhús firir norðan Læk, at Keldum, ok ætlaði sjálfr í at ganga, en engir urðu menn til ráðnir. - sagt að helga ætti Jóhanni baptista - þá er Jón kom til Keldna, tók hann bráðliga sótt ... e. 1197: Eptir dauða hans lét Sæmundr sonr hans um sína daga bæta fyrnd kirkjunnar ok húsanna. c. 1200: Jarðarinnar er getið í kirknaskrá Páls biskups, DI XII 7 e. 1222: En at honum liðnum skiptu synir hans kirkjunni ok húsunum ofanteknum, sem sínum föðurarfi; Þorlákssaga yngri, Bsk I, 293. [1332]: Máldagi kirkjunnar. “Paals kirkia aa kelldum a fiordung j heima landi oc halft sandgil.” DI II, 693 [1367]: Máldagi kirkjunnar. DI III, 217 [1371]: Máldagi kirkjunnar. DI III, 264-265; DI IV, 85-86. 1547: Máldagi kirkjunnar DI XI, 542-543 1548: Fjörumörk Keldnakirkju. Kirkjan 6 hndr faðma fjöru og væru 3 hndr fyrir Krossi og 3 hndr fyrir Hallgeirsey. “Eru Eystri mörk austasta husid a minni Holldisey fast I vestanverdan minna þrijhyrning. hinu vestri mörk vestasta húsid I Hallgeirsey ber I Þrijhyrningsháls austanverdan þar sem hann ber lægstan. er þad hinn stærri

Þríhyrningur." DI XI, 630. [1491-1518]: Máldagi kirkjunnar. "Kirkia sancti pauli apostoli a kelldum a nv alla iordina stockalæk." DI VII, 40. [1553]: Máldagi DI XII, 654 1575: Máldagi DI XV, 662-663: Landnámsjörðin Sandgil innan marka Keldna. ÍF I, 356. "Heimildir um elstu byggð á Keldum er að finna í Njálssögu þar sem sagt er frá Ingjaldi Höskuldssyni er þar bjó fyrri og eftir 1000, en elsta samtímaheimild sem getur bæjarins er kirknaskrá Páls biksups Jónssonar frá því um 1200 og litlu yngri eru Odaverjaþáttur í Biskupasögum og Guðmundarsaga dýra í Sturlungu. ... á síðari hluta 12. aldar er Jón Loftsson í Odda var eigandi jarðarinnar. Sæmundur í Odda, sonur Jóns, hefur erft jörðina eftir hann og átti hann þar bú sem frilla hans, Keldna-Valgerður stjórnaði, en að Sæmundi látnum kom jörðin í hlut Hálfdanar á Keldum sonar hans. Árið 1332 var kirkjan á Keldum orðin eigandi að fjórðungi heimalands. Líkur benda til þess að Óli Svarthöfðason prestur í Odda hafi átt Keldur á síðari hluta 14. aldar og má vera að hann hafi verið niðji Hálfans Sæmundssonar og jörðin gengið í erfðir. Fyrir 30 maí 1434 hefur Oddur Þórðarson, leppur lögmaður á Ósi í Bolungavík eignast Keldur því þann dag á Mýrum í Dýrafirði gaf hann dóttursyni sínum Skúla Loftssyni "jörðina Keldur er stendur í króki millum Rangá." Eiríkur Þorsteinsson sem bjó á Keldum langan aldur hefur vagalaust átt jörðina og dóttir hans Steinunn erft hana því 1. ágúst 1546 seldi maður Steinunnar Þorleifur Pálsson lögmðaur á Skarði á Skarðsströnd, Birni syni sínum Keldur með samþykki konu sinnar. Sonar Björns, Eiríkur á Keldum, hefur síðan eiganst jörðina og við skipti eftir hann 11. sept 1614 kom hún í hlut sonar hans Torfa á Keldum. Guðmundur á Keldum, sonur Torfa, átti jörðina, er hann lést og við skipti eftir hann 3. júní 1670 erfði hana sonur hans Jón á Keldum. Jón átti Keldur til æviloka 1681 en þá erfði Torfi bróðir hans jörðina. Torfi lést árið 1700 en að honum látnum giftist ekkja hans Kristín Jónsdóttir Sigurði Sigurðssyni í Eyjum í Kjós og var hann eigandi Keldna 1711." VS: Rangvellingabók, 199Tunga og Króktún hjáleigur í JÁM en Króktún var komið í eyði 1803. Skógarítök eru í Bjólfelli að vestan í Næfurholtslandi og á Næfurholtsjörðu í Bakkaskógi og Filtingaholt og Sandholti í Landmannahrepi. Jörðin á einnig fjörustúf í Hallgeirseyjarlandi, ekki er vitað hvort ítökin tilheyra jörðinni eða kirkjunni. JÁM I, 238-239 1840: "Kirkjan á Keldum á fjórðung í heimalandi og jarðirnar Stokkalæk, Reynifell, Rauðnefsstaði, 1/2 Sandgil (nú í eyði) og Kornbrekkur og þessi ítök: Torfskurð í Strandarjörð neðri, hellunám í Kirkjubæjarlandi eystra, 6 hndrða fjöru er liggur fyrir Krossi og Hallgeirsey, Fitjaskóg fyrir norðan Mógil, afrétt í Norðurkinn (þessi 2 síðastnefndu ítök vita menn varla, hvar eru)." SSR, 157-158. "Jörðin er hin víðlendasta í Rangárvallarhreppi, en aðeins hluti af landi hennar gróinn og er það mest mólendi og hraun, gott til sauðfjárbeitar. Mikill hluti Keldnalands er blásið hraun og er mestur hluti þess innan sandgræðslugirðingar, nú nokkuð tekin að gróa ..." SB V, 78

1711: "Túni og högum spillir sandur, sem á fýkur í veðrum. Engjar eru ekki fyrir utan teig nokkurn eður engjapláts í Þykkvabæjar landi, kallað Keldna engi ..." JÁM I, 239 1840: "Útigangur hinn besti fyrir sauðfé og landrými afar mikið. Heyskapur er þar líka nokkur í góðum árum, einkum melaslægjur. Jörðin liggur undir miklum áföllum af sadni og gengur víða af sér, en aftur sumsstaðar grær upp og batnar." 1884: "Það sem eftir er af túni jarðarinnar liggur nú fyrir bráðri eyðingu. - Öll landareignin fyrir norðan og austan bæinn er nú ym hásumarið eins og svart sandhaf yfir að líta og hvergi með hreinni grasrót, á stöku stöðum eru nokkrir sundurslitnir meðli vaxnir blettir á stangli og sandspilltar grastóir hingað og þangað. Á svonefndu Eldiviðarhrauni er hagaspilda mestpart vaxinn mosa og lyngi, en er undirorpin sandblástri bæði að austan og sunnan. Líka er ennþá nokkuð haglendi á hinni svokölluðu Réttaheiði og Knafhólaheiði, en á báðum stöðum, þó einkum þeim síðarnefnda, er það rótlítið, sandspillt og liggur bersýnilega fyrir bráðri eyðilingu. Hagblettir eru líka suður við Rangá, fyrir austan Keldnalæk. Öll þessi landareign er orðin kvistlaus að kalla. Króktúnsheiði milli Keldnalækjar og Stokkalækjar er nokkuð spillt á tveim stöðum og lítur út fyrir að þau spjöll fari vaxandi. Land hjáleigunnar Tungu er óspillt ennþá." 1940: "Tún: Þurrlent og slétt. Jarðvegur: Sendinn og harður. Engjar: Reytingssamar, greiðfærar, snöggar, þurrar. Beitiland: Mjög víðlent mólendi og hraun gróin og blásin. Gott fyrir sauðfé og allgott fyrir gripi." VS: Rangvellingabók, 203.-204. "En ekki eru nytjar þessa lands í hlutfalli verið stærðina. meginhluti þess eru blásin hraun og öræfi. Graslendið, sem heita má, er aðeins eftir fremst í landareigninni, þar sem ár og lækir hlífa; örlítið brot af því, sem áður var. Túnið er geiri sem gengur úr í sandauðnina, blásið langt fram með því til beggja hliða. Tilvera þess er mannshendinni að þakka. Síðla á 19. öld og 20. hefur það margoft verið þakið sandfönnum, og ekið af því hundruðum vagna af sandi, og mætti segja, að það hefði næstum verið teigalagt með skóflu. 1882-8 og 1917 munu mestu sandárin. Þá brunuðu sandfannirnar fram af öllum hæðadrögum í túninu og mannvirkjum, húsum, tröðum, görðum o.s. frv. En lík barátt hefir staðið lengur. Árið 1682 er farið að fjúka á Keldnatúnið. Síðan mun það stöðugt, þó áraskift sjeu að. Hundrað árum síðar, 1787, eru sandfannirnar orðnar óviðráðanlegar undir görðunum, þó hreinsað sje oft á ári; og enn hundrað árum síðar, 1882-8, þá yfirlíkur að öllu með innhaga. ... Fram að þeim tíma (um 1880) var enn mikið af heiðalöndum innanvert við lækinn. Var það afbrigðagott beitiland, vaxið kjarnmiklu grasi, allskonar lyngjurtum, hnjeháum víðirunnum og grávíði, birki á stöku stað. en nú er það allt horfið á burtu ..." HS: Árbók 1937-1939, 114

RA-282:001 *Keldur* bæjarhóll bústaður

Varðveitur gamall bær í eigi Þjóðminjasafnsins. HS: "Bærinn stendur nálæga á miðju túni. Bæjarröndin er 53 m á lend; snúa 7 hús, íbúðir og skemmur, stöfnum fram (skálinn langs við). Íbúðin er undir járni, en önnur hús

árefti og hellu, með vallgrónum þekjum. Öll er byggingin rammbyggileg. Að baki þeirra er Húsagarðuinn, samhliða skálnum, baka-til, er gömul bað-stofutóft; heftur verið gengið beint inn úr bæjardyrunum. Ekkert gripahús er nálægt bænum. Húsbærinn náði áður töluvert lengra austur."

BJ: "Á Keldum á Rangárvöllum er enn til forn skáli frammi í bænum. Hann snýr frá austri til vesturs, en bærinn snýr móti suðri, og ganga bæjardyrnar inn í suðurhlið skálans. Er sá hluti hans, sem austur gengur frá dyrunum, nú notaður fyrir búr, en vesturhlutinn er hafður fyrir göng til stofu. Bæði búrið og göngin eru skilin frá bæjardyrunum með þili þar á eru dyr, aðrar inn í göngin, hinar inn í búrið, hvorar móti öðrum, og eru bogamyndaðar að ofan. Bæjardyrnar eru 5 1/4 al., á lengd, 3 1/2 al. á vídd inn þangað, sem skálaþilin taka við, en milli þeirra er 4 1/2 al., sem er eiginlega hluti úr lengd skálans. Austurendi skálans, sem nú er búr, er 6 al. langir, en sá hluti, sem hafður er fyrir göng, er 6 1/2 al. langur. Hæð undir bita er 3 al. 10 þuml, en lengd bita 6 al., á þykt eru bitar nær 8 þuml. Undir endum þeirra eru stafir mjög digrir. Baktil að ofan eru greyptar í þá syllur, 10 þuml. breiðar, og nær 3 þuml. þykkar með nótu að neðan til að greypa þiljur í. Risið er gjört með sperrum og eru kjálkarnir nálega 4 al. langir, 8 1/2 þuml. breiðir og um 3 1/3 þuml. þykkir. Bitar, syllur og sperrukjálkar eru með kýlingarstrikum. Ofan á syllunum uppi við ræfið eru áfellur, viðlíka breiðar og syllurnar sjálfar. Langbönd hafa áður verið greypt í sperrukjálkana, en liggja nú utan á þeim, en reisifjöl þar ofan á í stað súðar. Loft er í þeim hluta skálans sem fyrir göng er hafður, og eru nál. 3 ál til mælis af loftinu. Í búrinu er ekki loft nú. Af því eigi þarf svo víð göng sem skálinn er víður, er gjört skilrúm eftir þeim hluta hans, og eru göngin með norðurveggnummm, en sunnanmegin hefir verið hafður vefstaður. er þar gluggi á veggnum og skilrúmið þannig opið, að hann ber líka birtu í göngin. Við vesturenda hans er þil og dyr til stofunnar, sem auðvitað er."
Heimildir: SB V, 78; HS: Árbók 1937-1939, 115-116; B J: "Rannsóknir í Rangárþingi sumarið 1899" Árbók 1900, 7-8

RA-282:002 heimild um kirkju
KELDUR Á RANGÁRVÖLLUM (R) -Páli
aq. 1186: Teitr prestur Hauksson bjó Þar; Guðmundarsaga dýra, Sturlungasaga, 161 [sbr. Konungsannáll, IA 119]
c. 1190: Jón Loftsson lét ... smíða kirkju ok klaustrhús firir norðan Læk, at Keldum, ok ætlaði sjálfr í at ganga, en engir urðu menn til ráðnir. - sagt að helga ætti Jóhanni baptista - þá er Jón kom til Keldna, tók hann bráðliga sótt ...
e. 1197: Eptir dauða hans lét Sæmundr sonr hans um sína daga bæta fyrnd kirkjunnar ok húsanna.
c. 1200: Kirknaskrá Páls, DI XII 7
e. 1222: En at honum liðnum skiptu synir hans kirkjunni ok húsunum ofanteknum, sem sínum föðurarfi; Þorlákssaga yngri, Bsk I, 293.
[1332]: Kelldur.
Paals kirkia aa kelldum a fiordung j heima landi oc halft sandgil.
vjc. j busgagni oc eina ku.
messuklædi iiij oc ij hokla lausa. ij. sloppa. alltarisklædi iiij. med dukum. kantara kapur iiij. oc lektara duk. kaleka ij. tiolld vmmhuerfis kirkiu. munnlaughar ij oc klofa. kertistikur v. oc hin vj. stor med jarn. skrin med helgum domum. krossa iiij oc lecktara. mariuskrifter ij. einn glerglugg. peturs skrift oc pals skriftt. kluckur vij. xiij merkur vax oc mork reykelsis. glodarker ij. oc elldbera. baksturjarn. messufatakistu olæsta. merki ij. fontz vmmbuning. cccc j bokum. Máld DI II 693
[1367]: xxv. Palskirkia as Kelldum a fiordung j heimalandi og halftt sandgil
þesse maldage er halfu leingre j Vilchinsbok. enn ber allt saman þad sem badar hallda.
Hítardalsbók DI III 217
[1371]: LXVII. Kielldur.
Palskirkia ad keldum. a fiordung j heimalande og halftt sandgil.
vjc j Bvsgagni oc eina kv.
messuklædi fern oc. ij. hokla lausa. ij. sloppa. alltarisklædi. iiij. med dvkum. kantara kapur. iiij. oc lectara dvk. kaleika. ij. tiolld vmmhuerfis kirkiu. mvnnlaugar. ij. oc klofa. kiertistikur. v. oc hin sietta stor med jarn. skrijn med helgum domum. krossa. iiij. oc lectara. Mariuskripter. ij. einn glerglugg. Pieturs skript oc paals skript. kluckur. vij. xiij. merkur vax oc mork reykelsis. glodar kier. ij. oc elldberi. baksturjarn. messuklæda kistu olæsta. merke tvo. fontz vmbuningur. cccc. j Bokum.
Sira Ole lagde til. ij kyr. kross smelltann oc kaleik gylltann. vegur vel. x. aura.
Hun a vmm þat framm sem j maldaga hennar er skrifad jord er Reynifell heiter sem er .xxc. og .iiij. kugilldi med sem gaf Salgierdur heitin.
Jtem .v. kugilldi oc ij. hestar [+torfskurð, hellunám, fjöru, skóg og afrétt, og frekari ornamenti]
portio Ecclesiæ vmm næstu .xvij. är .iij. merkur aa hveriu are. fellur nidur oll firir kirkiu vppgiord.
var kirkian vird firir xxc. Vilchinsbók Máld DI III 264-265; DI IV 85-86 [JÞ telur að línan um síra Óla hafi staðið í Hítardalsbók og að hitt sé viðbót Vilchins. Ef það væri skrifað 1397 þá ætti Hít. að vera frá 1370]
17.4.1547: Máld DI XI 542-543

[1491-1518]: Kirkia sancti pauli apostoli a kelldum a nv alla iordina stockalæk. Máld DI VII, 40 [AM 257 4to; AM Apogr. 2658]
[1553]: Máld DI XII 654
1575: Máld DI XV 662-663
1709: Þar er alkirkja og embættað hverja tvo helga daga að tveim hlutum við Gunnarsholt; JÁM I: 238
8.11.1859: Stórólfshvolsprestakall lagt niður og sóknin lögð undir Keldur; (PP, 62) [bréf stiftsyfirvalda]
27.2.1880: Keldna- og Stórólfshvolssóknir lagðar undir Odda; (PP, 63) [lög]
Heimildir: PP, 63; Jám I, 238; DI

RA-282:003 gripir
Þjms. 8844: Knappur af sverði. fimmskiptur, afbrigði af S-gerð, sbr. Sverd 115, sem er þó ekki alveg eins. Frá 10. öld, sbr. Hafurbjarnastaðasverðið. - Fannst fyrir norðan svonefndan Hólavöll í túninu á Keldum, um 8 álnir neðan við grasrót, en áfok er þarna mikið."
Heimildir: KEKH, 268

RA-282:004 gripir
Tvö blýmet hafa fundist í landi Keldna, ekki ljóst hvort þau fundust á sama stað Þjms. 6871. Blýmet, nær teningsmyndað, 18.217 gr. Þjms. 7247. Blúmet, sívalt, kollótt að ofan, 7.185 gr.
Heimildir: KEKH, 356

RA-282:005 *Knafahólar* kuml legstaður **Friðlýstar fornleifar**
Á hinu mikla uppblástarsvæði norður af Keldum standa fimm strýtumyndaðir hólar, sem heita Knafahólar (í daglegu tali ætíð kallaðir Knæfhólar). Víða í nánd við þá hafa áður verið bæir, þó að nú séu þar eyðisandar. Þar fundust mannabein og gripir sem benda til þess að þar hafi verið konukuml úr heiðni.

Í ferðabók sinni segja Eggert Ólafsson og Bjarni Pálsson svo frá: "Hlutaskaaler eller Lodskaale blever brugte her i Norden i de hedenske Tiider: deri laae smaa Afguds-Billeder, hvoraf Eierne spaaede eller søgte at efterforske tilkommende Ting. Saadant et Par Skaale, dog den eene noget beskadiget, blevet fundet ved Knævahole paa Rangaarvalle, kort fra Kiælde-Præstegaard, omtrend fo 30 Aar siden, hvilke vi have faaet til Eie. De vare af stærkt forgyldt Messing, og dobbeltle, med udpukklet, giennemskaaret Arbeide. Paa Fodret, som var støbt, sad kiendeligt Aftryk af fiint Lærret, og neder i Bunden var en breed Ring lodded fast, uden Tvil for at trække et Baand der igiennem. Forbenævnte gamle Skrift, Nials-Saga (Cap. 57), mælder, at Gunnar af Hlidarenda blev, henved Aar 990, eller lidet før, overfalden af 30 af hans Fiender, da han med hans tvende Brødre reiste forbi Knævhole. Den eene af disse blev ihielslagen, og 14 af de andre. Det riimeligste er, at disse Broder, at hans døde Legeme blev ført dafra. Stedet, hvor Skaalene fandtes, er en Hob af smæltede Smaasteene; der laae og nogle Menneskebeen, som vare meget fortærede."

Hlutirnir, sem hér er lýst, eru sýnilega kúptar nælur. Vafalaust sýnist hér vera um að ræða konukuml úr heiðni: grjóthrúga uppblásin, með leifum af mannabeinum og skrautgripum konu. Þegar Eggert Ólafson drukknaði á Breiðafirði 1768, fórust með honum ýmsir forngripir, og hafa nælurnar frá Knafahólum getað verið meðal þeirra. Fráleitt er að nefna kuml þetta í sambandi við Rangárbardaga, þar sem það er konukuml. Heimildalaust er það einnig, er Kålund telur fund þennan með kumlunum við Rangá, þar sem skýrt er sagt, að gripirnir fyndust "ved Knævahole" og annað ekki. Þetta hlýtur að vera annar fundarstaður, enda byggð kringum Knafahóla fyrrum, og fundizt hafa þar í nánd forngripir í uppblæstri öðru hverju, t.d. hjalt af engilsaxnesku sverði (Þjms. 3959). En bæði í safnaukaskrá og prentuðum ritum verður vart tilhneigingar til að gera eitt úr fundunum frá Knafahólum og Rangárfundunum. Þessu veldur frásögn Njálu um fyrirsátina við Knafahóla og bardagann við Rangá, sem hvort tveggja er einn atburður, og viðleitnin til að setja allt fornt, sem á báðum stöðum finnast, í sambandi við hann.
Heimildir: KEKH, 40-41; ÁG: Friðlýsingarskrá, 67

RA-282:006 heimild um sel
"Málnytu beit á sumur er mjög örðug og lángt í burt, hefur til forna út í högum jarðarinnar selstaða brúkast, en ei í manna minni, verður nú og ekki brúkuð sökum vatnsleysis."
Heimildir: JÁM I, 239

RA-282:007 *Króktún* bæjarstæði býli
Hjáleiga frá K, var nálægt túninu í byggð 1709 en komin úr ábúð 1803. HS: "Króktún var hjáleiga frá Keldum; það var lagt í eyði vegna sandágangs heimajarðarinnar 1839. Króktúnshúsin, er þar standa nú, voru sett í bæjarrústirnar." VG: "Bærinn á Króktúni stóð á miðju túninu. Þar eru nú þrjú lambhús, hesthús og hlaða. En ekkert teljandi sést eftir af gamla bænum." "Bærinn stóð vestan Keldnalækjar þar sem enn heitir Króktún ... en 1839 lagðist það í eyði."
Heimildir: JÁM I, 239-240; HS: Árbók 1937-1939, 118; VS: Rangvellingabók, 239; VG: "Eyðibýli og auðnir á

Rangárvöllum" Árbók 1953, 62

RA-282:008 heimild um rétt
"Skilaréttir Rangárvallahrepps eru Reyðarvatnsréttir á Reyðarvatnshæðum. Þar hafa þær verið frá árinu 1892, voru fluttar þangað frá Eldiviðarhrauni í Keldnalandi og nefndur fram að því Keldnaréttir. Síðast var réttað þar 1892. Þá voru réttirnar að kaffærast af sandfoki og hurfu síðan að mestu í sandfönn."
Heimildir: SB IV, 18

RA-282:009 heimild um göng
HS: "Framan af bæjardyrunum er Hlaðið og Varpinn. Þar liggja leynigöng undir skálanum og út um Hlaðbrekkuna."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 116

RA-282:010 *Heimagarðurinn* heimild um kálgarð
HS: "Fyrir vestan það [009] ,en sunnan-við bæjarröndina vestanverða, er Heimagarðurinn (rófnagarður), en fyrir sunnan Hlaðið austarlega er Blómagarðurinn."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 116

RA-282:011 *Blómagarðurinn* heimild um kálgarð
HS: "Fyrir vestan það [009] ,en sunnan-við bæjarröndina vestanverða, er Heimagarðurinn (rófnagarður), en fyrir sunnan Hlaðið austarlega er Blómagarðurinn."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 116

RA-282:012 *Bæjarlind* lind vatnsból
HS: "Undan garðinum [kirkjugarðinum ?] miðjum kemur stór og falleg uppspretta. Bæjarlindin; þangað var sótt vatnið í bæinn, þar til það var leitt inn úr annarri lind vestast í Hlaðbrekkunni."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 116

RA-282:013 lind vatnsból
HS: "Undan garðinum [kirkjugarðinum ?] miðjum kemur stór og falleg uppspretta. Bæjarlindin; þangað var sótt vatnið í bæinn, þar til það var leitt inn úr annarri lind vestast í Hlaðbrekkunni."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 116

RA-282:014 *Bæjarlind* lind þvottastaður
HS: "Undan garðinum [kirkjugarðinum ?] miðjum kemur stór og falleg uppspretta. Bæjarlindin; þangað var sótt vatnið í bæinn, þar til það var leitt inn úr annarri lind vestast í Hlaðbrekkunni. ... Lindin er hreinsuð árlega og hlaðin upp, þar er þvegin ull, þvottur og annað því um líkt."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 116

RA-282:015 heimild um heygarð
HS: "Nokkuð austur frá bænum en önnur húsþyrping; þar var Heygarðurinn með 5 samhliða desum, þar er nú hlaða, 2 hesthús og fjós. Þar er 90 m. frá bæjardyrum."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 116

RA-282:016 *Stóraréttheimild um rétt*
HS: "Vestan undir heygarðinum 8015] er Stóra-Rjettin, tekur nálægt 700 fjár." Steypt baðþró og pallur í einu horninu.
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 116

RA-282:017 *Litlarétt* heimild um rétt
HS: "Litla-rjettin er nokkuð vestar; tekur um 300 fjár."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 116

RA-282:018 *Austurgarður* heimild um kálgarð
HS: "Fram af heygarðinum [015] er kálgarður (rófur), sem nefndur er Austurgarður."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 116

RA-282:019 heimild um traðir
HS: "Frá heygarðinum [015] liggja vel hlaðnar Traðir heim að bænum, og þaðan vertur úr túninu, byggðar 1879 frá stofnu."

Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 116

RA-282:020 heimild um fjós
HS: “Austurtún liggur austur af heygarðinum; fyrir því miðju er Fljósalindin, og Fjósalautin upp af henni. Í lindina var sótt vatn í fjósið áður en vatnsleiðslan kom, Fjóshólinn er fyrir austan fjósið ...”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 116

RA-282:021 lind vatnsból
HS: “Austurtún liggur austur af heygarðinum; fyrir því miðju er Fljósalindin, og Fjósalautin upp af henni. Í lindina var sótt vatn í fjósið áður en vatnsleiðslan kom, Fjóshólinn er fyrir austan fjósið ...”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 116

RA-282:022 *Hólhesthúsið* heimild um hesthús
HS: “Austurtún liggur austur af heygarðinum; fyrir því miðju er Fljósalindin, og Fjósalautin upp af henni. Í lindina var sótt vatn í fjósið áður en vatnsleiðslan kom, Fjóshólinn er fyrir austan fjósið, sunnan í honum er Hólhesthúsið, þar var fjósið fyrrum.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 116

RA-282:023 heimild um traðir
HS: “Niður við lækinn er hesthúsströðin og Traðarlind niður af henni.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 116-117

RA-282:024 *Tóft* garðlag kálgarður
“Upp á balanum fyrir vestan Tröðina er kringlóttur kálgarður, sem heitir Tóft - Byggður 1895.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 117

RA-282:025 heimild um leið
HS: “Austurtún og Upptún takmarkast af langri laut, sem liggur heim undir heygarð. Þar var heimreiðin af uppbæjum, norðan-að og austan-að (Dagverðarnesi og Árbæ o.s.frv.), fram undir árið 1890 ...”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 117

RA-282:026 heimild um túngarð
HS: “Austurtún og Upptún takmarkast af langri laut, sem liggur heim undir heygarð. Þar var heimreiðin af uppbæjum, norðan-að og austan-að (Dagverðarnesi og Árbæ o.s.frv.), fram undir árið 1890, þá var lautin eitt flag, sem gróf út frá sjer á allar hliðar; nú er hún grædd upp út að túngarði.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 117

RA-282:027 *Hólavallavarða* varða
HS: “Hólavöllur er einkar fagur, eggsljettur; sjer þaðan til hafs. Á hólnum hæst uppi er varða mikil, hringhlaðin, mannhæðará, hol að innan.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 117

RA-282:028 *Stöðull* heimild um kvíar
HS: “Sljettan fyrir norðan bæinn er nefnd Flöt og krikinn milli hennar og Hólavallar Stöðull. Kýrnar voru mjólkaðar þar, til 1920, þá var hann að mestu ógróinn, með háum bakkabrotum.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 117

RA-282:029 *Mylna* heimild
HS: “Hólavallarbrekkan er sunnan-í Hólavellinum ... Í botninum stendur enn gömul Mylna.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 117

RA-282:030 *Maríubrunnur* lind vatnsból
HS: “Fram af lækjarbotninum koma upp nokkrar lindir. Fremst er Maríubrunnur.” “Frá honum er sagt í Biskupasögum. Guðm. góði Hólabiskup á að hafa vígt hann. Vatn hans var notað til lækninga, er ein jarteinasagan um hann í Biskupasögunum. Nú í seinni tíð hefur trúin að mátt hans vaknað aftur, og þykir vatn hans einkum gott til augnlækninga (þó ekki fái blindir sýn). ... í botni Maríubrunns, mittisdjúpt, á að vera móbershella með 18 götum, sem vatnið bólar upp um.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 117-118

RA-282:031 *Stöplarnir* heimild um kvíar

HS: “Stöplarnir, nýju og gömlu, eru í Krókatúnslæk fremst í Tanga. Þeir voru hlaðnir fyrir kvíær, sem voru mjólkaðar í færikvíum fremst í honum (síðast 1920).”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 117-118

RA-282:032 *Örlygsvað* heimild um vað
HS: “Örlygsvað mætti kann ske nefna í Tanga, upp við brekku austan-megin; ber það nafn síðan Borgarættin var leikin hjer 1919.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 118

RA-282:033 *Skyggnir* heimild um huldufólksbústað
HS: “Útsuður frá bænum (Króktúni) var Skygnir, nú nefndur Króktúnshóll. Í hólnum á að búa huldufólk.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 118

RA-282:034 *Gerðisgarðurinn* garðlag
HS: “Þvert yfir Króktúnið framarlega liggur Gerðisgarðurinn. Hann er frá því í fornöld, og nær út í hraunið fyrir utan; er það nokur hluti garðs þess sem liggur umhverfis túnið.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 118

RA-282:035 *Gerðið* örnefni
HS: “Þvert yfir Króktúnið framarlega liggur Gerðisgarðurinn. Hann er frá því í fornöld, ognær út í hraunið fyrir utan; er það nokur hluti garðs þess sem liggur umhverfis túnið. ... Fyrir sunnan garðinn er Gerðið; þar er útseta frá Króktúni.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 118

RA-282:036 heimild
HS: “Framtúnið er túnið nefnt fyrir sunnan lækinn. Til er sögn um það, að bærinn hafi staðið þar fyrst, og er bent á upphækkun á miðju túninu í því sambandi. Því til sönnunar sást til gamalla geila (traða ?) fram um 1880, er allt fylltist af sandi, og Framtúnslambhúsin, er þar standa nú, voru sett á gamlar rústir 1884.” “En aðallega mun stuðzt við ummæli Þorlákssögu helga, hinnar ngri, er segir að Jón Loftsson hafi látið byggja kirkju og klaustrshús fyrir norðan læk. En má vera, að það stafi af ókunnleika söguritara, því þar er ljótara bæjarstæði, nema þá skilyrði hafi upphaflega verið betri fyrir framan lækinn - skógminna.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 118

RA-282:037 heimild um lambhús
HS: “Framtúnið er túnið nefnt fyrir sunnan lækinn. Til er sögn um það, að bærinn hafi staðið þar fyrst, og er bent á upphækkun á miðju túninu í því sambandi. Því til sönnunar sást til gamalla geila (traða ?) fram um 1880, er allt fylltist af sandi, og Framtúnslambhúsin, er þar standa nú, voru sett á gamlar rústir 1884.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 118

RA-282:038 *Gömlu-lambhús* heimild um lambhús
HS: “Á móts við bæjarlækinn eru Gömlu-lambhúsin. Þau voru flutt undan sandi heimar 1884.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 118

RA-282:039 *Framtúnsgarður* garðlag
HS: “Sunnan við Framtúnshólinn, til austanáttar, var Framtúnsgarðurinn.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 118-119

RA-282:040 *Framtúnsréttin* heimild um rétt
HS: “Sunnan við Framtúnshólinn, til austanáttar, var Framtúnsgarðurinn. Innan-við hann, austarlega, var Framtúnsrjettin ...”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 118-119

RA-282:041 *Framtúnsstöðullinn* örnefni kvíar
HS: “Sunnan við Framtúnshólinn, til austanáttar, var Framtúnsgarðurinn. Innan-við hann, austarlega, var Framtúnsrjettin og austar utan garðs Framtúnsstöðullinn.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 118-119

RA-282:042 garðlag
HS: “Fyrir sunnan túnið vestarlega, utan-við forna torfgarðinn, rennur smá lind, sem heitir Skurður.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 119

RA-282:043 *Skruður* renna
HS: “Fyrir sunnan túnið vestarlega, utan-við forna torfgarðinn, rennur smá lind, sem heitir Skurður. Hann var grafinn frá syðsta lækjarbotninum vestur í læk af núvernadi ábúanda, Sk. G. eftir aldamót, til varnar sandfoki..”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 119

RA-282:044 vegur leið
“Forn vegur liggur yfir hólmann austarlega og upp úr austanvert við túnið, senilega úr miðhlíð til upp- og út-sveita.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 119

RA-282:045 *Móagarðurinn* garðlag
HS: “Móinn liggur suður-af Framtúni, frá heiðarbrúninni og vestur að læknum. ... Á Móanum er fornmanagarður, Móagarðurinn, enn óblásinn; er það nokkur hluti garðs þess, er umlukt hefur túnið.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 119

RA-282:046 heimild um áveitu
HS: “Um 1760 var áveita fyrir Móann, Keldna- og Hóma-lækir teknir upp í botni; fyrirhleðsla sjest enn, þá að Sandgiljar hafi nú rutt mestu í burtu. Slægjurnar voru þá á Móanum. Um 1870 var aðeins mjór gári niður brúnina; sást þá áveituskurður austur með hennni, einnig sást til hans fyrir ofan Stórahólma efst.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 119

RA-282:047 *Grjótavað* heimild um vað
HS: “Vestur við lækinn, þar sem hann tekur stefnu til vesturs, eru klettar nokkrir í þyrpingu, nefndur Grjót; Grjótvað er hjá þeim. Nú er það ófært.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 119

RA-282:048 gata leið
HS: “Vestur við lækinn, þar sem hann tekur stefnu til vesturs, eru klettar nokkrir í þyrpingu, nefndur Grjót; Grjótvað er hjá þeim. Nú er það ófært. Eru þar háar brekkur að til beggja hliða. Til gamalla gatna sást í brekkunum fyrir vestan lækinn áður en Móinn bljes og fyllti misjöfnurnar.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 119

RA-282:049 heimild um áveitu
HS: “Fram undir aldamót 1900 voru Teitsvötnin er þau komu móts við Austurhlaðið, alfaravegur Rangár, en smá-áll rann þá milli haldanna, en í miklum leysingum á veturna gróf hún sig dýpra niður, og nú hefur hún algjörlega skilið Austurhaldið frá landareign Keldna. Er þar þur eyri milli Rangár og Teitsvatns, þar sem hún fjell áður. Líklegast hefur áin lagzt í gamla áveituskurði yfir höldin; benda til þess skurðir miklir í Vestur-haldinu og Skarð á miðjum Móa.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 119-120

RA-282:050 heimild um áveitu
“Það lítur út fyrir, að hjer hafi verið gerðar stórfelldar jarðarbætur fyr á tímum; geysimiklir áveituskurðir bera þess merki, þar sem bæði Rangá og lækurinn á tveim stöðum hafa verið teknir upp og bægt af braut sinni yfir heiðar og móa, einnig Sandgilju; sjást líka fyrirhleðslugarðar, auk hins mikla vörzlugarðs er umlukti túnið. Mundi engum einstökum kleift að ráðast í aðrar eins framkvæmdir. Eru þær sennilega frá fornöld meðan vinnukraftur var ódýr og dugnaður nógur.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 119-120

RA-282:051 *Haldborgin* heimild um fjárskýli
HS: “Nokkur örnefni eru í höldunum: Haldsporður heitir syðsta taglið í Vesturhaldi; stendur þar Haldborgin.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 120

RA-282:052 *Haldvað* heimild um vað
HS: “Nokkru ofar [en 051] með læknum er allhár hóll, nefndur Haldhóll. Syðsta-lind sprettur upp undan honum; í henni er smá-hólmi, víðivaxinn. Þá er Miðlind og Efstalind efst. Milli fremri linda er Haldvað. Nú er það að vísu úr sögunni, en að því liggur mikið af gömlum götum svo auðsjeð er, að það hefir verið tíðfarið fyrrum.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 120

RA-282:053 gata leið

HS: “Nokkru ofar [en 051] með læknum er allhár hóll, nefndur Haldhóll. Syðsta-lind sprettur upp undan honum; í henni er smá-hólmi, víðivaxinn. Þá er Miðlind og Efstalind efst. Milli fremri linda er Haldvað. Nú er það að vísu úr sögunni, en að því liggur mikið af gömlum götum svo auðsjeð er, að það hefir verið tíðfarið fyrrum.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 120

RA-282:054 *Þorgeirsvað* heimild um vað
HS: “Fyrir haldinu miðju, á Rangá gömlu eða Teitsvötnum nú er Þorgeirsvað, kennt við Þorgeir Otkelsson, er Gunnar á Hlíðarenda vá og kastaði á atgeirnum út í Rangá; rak þá líkið ofan á vaðið og festist þar á steini og heitir hann síðan Þorgeirssteinn.” Vaðið er um 450 m fyrir norðan Þorgeirsstein.
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 120; S G: “Nokkur örnefni og staðhættir í Njálu” Árbók 1928, 5

RA-282:055 *Skógarmannavað* heimild um vað
HS: “Skógarmannavað er nokkru ofar [en 054] og Eyrarvað efst, nú í þjóðbraut.” “Skógarmannavað er 230-280 m ofar en Þorgeirsvað [054]. Það lagðist niður að mestu leyti um hríð .... Fyrir neðan þetta vað og að Þorgeirsvaði liggja móbergsklappir, nær 190 m að lengd og um 1 1/2-2 m að hæð.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 120; S G: “Nokkur örnefni og staðhættir í Njálu” Árbók 1928, 5

RA-282:056 *Eyrarvað* heimild um vað
HS: “Skógarmannavað er nokkru ofar [en 054] og Eyrarvað efst, nú í þjóðbraut.” “Eyrarvað eða -vöð hefir jafnan verið mjög breytileg; það er þar sem áin fór að slá sér út, fyrir ofan Austurhald.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 120; S G: “Nokkur örnefni og staðhættir í Njálu” Árbók 1928, 8

RA-282:057 *Austurhaldhúsin* heimild
HS: “Skógarmannavað er nokkru ofar [en 054] og Eyrarvað efst, nú í þjóðbraut. Austurhaldshúsin eru í miðju haldi.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 120

RA-282:058 *Lambhúshóll* tóft lambhús
HS: “Lambhúshóll er á brúninni fyrir ofan Austurbotnana; sjer þar til tóftarbrota.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 121

RA-282:059 *Vörðuhóll* varða
HS: “Upp á brún að sjá í Þríhyrning er all-hár hóll með vörðu, sem heitir Vörðuhóll.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 121

RA-282:060 heimild um stekk
HS: “Vestur af honum [059] í brúninni er Stekkjartúnshvammur.” “Páll Guðmundsson, bóndi á Keldum, áður-nefndur, byggði þar stekk með túngarði og fjekk verðlaun fyrir.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 121

RA-282:061 *Innvörðuhóll* örnefni
HS: “Land-norður af honum [060] er Innvörðuhóll eða Innrivaðra, eins og hóllinn er kallaður. Þar hafa staðið 2 lambhús.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 121

RA-282:062 heimild um lambhús
HS: “Land-norður af honum [060] er Innvörðuhóll eða Innrivaðra, eins og hóllinn er kallaður. Þar hafa staðið 2 lambhús.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 121

RA-282:063 heimild um lambhús
HS: “Land-norður af honum [060] er Innvörðuhóll eða Innrivaðra, eins og hóllinn er kallaður. Þar hafa staðið 2 lambhús.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 121

RA-282:064 *Þrívörðuhóll* varða
HS: “Hrosshagi var þar góður umhverfis [063] í tíð Guðmundar Brynjólfssonar ... Inn af þeim hól er Lómurinn. Fornmannagarður [045] liggur að honum. Landnorður af honum er allmikill hóll, sem heitir Þrívörðuhóll. Er hann kenndur við þrjú vörðubrot, er standa á honum. Umhverfis hann er Þrívörðuheiði.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 121

RA-282:065 heimild um lambhús
“Austan í hólnum [Þrívörðuhól 064] voru Lambhúsin fram yfir miðja 19. öld, er þau voru flutt undan sandi á Framtún (Gömlu-lambhús).”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 121

RA-282:066 heimild um lambhús
“Austan í hólnum [Þrívörðuhól 064] voru Lambhúsin fram yfir miðja 19. öld, er þau voru flutt undan sandi á Framtún (Gömlu-lambhús).”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 121

RA-282:067 garðlag
HS: “Hjá hólnum [Þrívörðuhól 064] er einnig gamall skjólgarður fyrir hesta.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 121

RA-282:068 *Langalág* heimild um áveitu
HS: “Eftir heiðinni [Þrívörðuheiði ?] liggur laut, sem vera mun gamall áveituskurður yfir Móann, úr Rangá frá Árholti. Lautin er kölluð Langalág.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 121

RA-282:069 *Fossdalsréttin* hleðsla rétt
HS: “Fyrir austan brúarhornið við ána er Fossdals-rjettin.” “Hún er að mestu náttúrusmíð, skipt í þrjár rjettir, og mun taka um tvö þúsund fjár. Árið 1875 eða 1876 voru allir Keldnahagarnir smalaðir fyrir slátturinn til upprekstrar á fjall og allt rekið í Fossdalsrjett, og var þá talið úr henni allt að 2400. Var hún þá vel full. Innsta réttin heitir Stekkur. Þar var fæst frá, þar til fráfærur lögðust niður 1920, og baðað lengi. Baðpallurinn er nærri sjálfgerður. Nú er fje safnað þar tilrúninga, austan lækjar. Rjettin er sérkennileg og fögur, blágrýtishamraborg, að miklu leyti á þrjá vegu.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 121

RA-282:070 *Sauðaborgir* heimild um fjárskýli
HS: “... fram undan sauðakumlinu; standa Sauðaborgirnar á brúnum dalanna.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 122

RA-282:071 *Vígi/Einvígi* örnefni
“Vígið eða Einvígi, eins og það er venjulega nefnt, er einkennilegt klettabelti, sem gengur langt út í ána vestan megin og þrengir mjög að henni.” “Segja munnmæli, að þarna hafi þeir skotizt á spjótum, Flosi og Ingjaldur, efitr Njáls-brennu. En fræðimönnum, sem hafa rannsakað það mál finnst það ólíklegt, vegna óhagstæðra aðstæðna og úrleiðis fyrir Flosa til Þríhyrnings ...”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 122

RA-282:072 heimild um fjárskýli
HS: “Fyrir austan Innra-láglendi er Hestasteinn, stór klettur, sem hestar munu hafa hamað undir í óveðrum. Nú er fjárborg reist upp við klettinn.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 122

RA-282:073 *Gunnarssteinn* sögustaður
“Vestur af Árholti við ána, er Gunnarssteinn. Ber hann nafn Gunnars á Hlíðarenda.” “Hann hleypti þangað undan óvinafyrirsát við Knafahóla. Barðist þar með bræðrum sínum, Kolskeggi og Hirti, móti ofurefli liðs, eins og segir í Njálu.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 122-123

RA-282:074 heimild um vað
HS: “Þar, undir Áholtsbrún [sjá 073], hefur verið vað á ánni; sáust þar gamlar götur í hæfilega blásnum jarðvegi.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 123

RA-282:075 gata leið
HS: “Þar, undir Áholtsbrún {sjá 073], hefur verið vað á ánni; sáust þar gamlar götur í hæfilega blásnum jarðvegi. Legið úr innhlíð um uppsveitir til Þingvalla.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 123

RA-282:076 *Ártúnsrúst* bæjarstæði býli
HS: “Undir Áholtinu er bæjarrúst; nafn óþekkt, nefnd Ártúnsrúst.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 123

RA-282:077 *Vallartangaborgin* hleðsla fjárskýli
HS: “Í Vallartanganum stendur Vallartangaborgin á hæsta hólnum, úr notkun síðan melar bljesu þar, komin að hruni.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 123

RA-282:078 *Steinkuvarða* varða
HS: “Á sljettunni miðri [Sandgiljuslétta] er Hálftímaklettur; þaðan er hálftími frá bænum; og Steinkuvarða, er hún kennd við vinnukonu á Keldum og ber það nafn síðan, að þarna voru melaslægjur fyrir nálægt 50 árum.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 123

RA-282:079 heimild um rétt
“Fyrir innan Sandgiljusljettu er gljúfur í árfarveginum, nefnt Þrengsli. Eftir kláðaniðurskurðinn um 1860 voru byggðar þar almenningsrjettir fyrir hreppinn og rjettað þar í eitt ár, til varúðar gegn smitun í aðalrjettum ...”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 123

RA-282:080 *Sandgil I* bæjarstæði býli
Landnámsjörð. Jarðarinnar getið í Njálu. 1270: Getið í máldaga Oddakirkju. 1371: Kirkjan á Keldum á hálft Sandgil. 1709: “Lagðist í eyði fyrir 19 árum af blásturssandi. Eigandi er kirkjan að Keldum. ... Hús öll eru í burt og tóftir fullar af sandi. Þar með tún alt sandi kafið. Högum spillir blásturssandi. ... Fyrir vatnsból hefur brunnur brúkast nær byggíngin hjelst nú er hann kafinn sandi og þykri vansjeð vatn mundi þar nást, þó til væri grafið.” HS: “Sandgil forna er landnámsjörð. Kolur Óttarsson byggði þar fyrstur; hann nam land fyrir ofan Reyðarvatn og Stokkalæk og vestan Tröllaskógar. Bærinn hefur stðið á fögrum stað í viki milli tveggja hraunbrúna, Laufflatar og Lægriskóshraunsbrúnar.” VG segir Sanbdgil hafa verið flutt 2x og því þrjú bæjarstæði. “Slægjur eru engar nema nokkuð af blöðku, þá þó aðeins er vel vegglur uppá nýtíng.”

VG: “Bæjarrústin sjálf er nú hulin undir stórri, þykkri torfu að mestu leyti. Þó sést grjót og beinarusl að nv. og norðan. Norður frá bæjartorfunni vestarlega sjást leifar af tveim nálægum húsarústum, svo úthrundum, að ekki verða mældar. Hjá annari eru viðarkol og líkindi til smiðju. Þar austur af, ofarlega í brúninni, er gleggri hústótt í nokkrum halla og dyr á fafli til sv., en 8x16 fet að innanmáli. ... Uppi í hábrún vestan við Sandgilju eru leifar af kofum tveimur, litlum og samhliða, sem nú verða ekki mældir. Kofarnir hafa verið (geitakofar) í litlum slakka og halla mót suðaustri, lítið eitt ofar en móts við kofarústirnar tvær nýnefndu. Á hamrabrún, bak við kofa þessa, hefir byrjað varnargarður mikill. Stefnir hann fyrst í vestlæga átt lítinn spöl og nokkuð upp fyrir hábrúnina, beygir svo ssv. niður eftir um langan veg og viðlíka langt frá brúninni, og hefir að líkindum endar með sama móti á hamrabrún þar um bil, sem neðra gljúfrið byrjar - móts við aðrar rústir ... óglöggt sést garðstæðið, með grjótleifum hér og þar. Er það ómælt, en vafalaust nokkur hundruð metra á lengd. Laust vestur frá garðlagi þessu að neðanverðu, austast í lauglatahrauni, er grjótdreif úr kofa, sem vel mátti vera fjárborg frá keldnaseli. Mjög nærri farvegi að austanverðu sést greinilega fyrir túngirðingu úr grjóti víst að nokkru, 25 faðma vestan í rústahólnum og svo 40 f áfram þaðan niður eftir, en 35 f. ofar upp í horn. Að norðan sést ógleggra, stuttan spöl, upp á austurbrúnina, utan kofarústar, en svo sést víða fyrri garðlagi, er nemur hundruðum faðma suður eftir hábrúninni. - Vera mátti og torfgarður um þvert að sunnanverðu á flatlendinu, þó að nú sjáist ekki merki þess.” “Áin Sangilja fjell fram milli þeirra, meðfram bænum að vestan, sennilega ísandgili eins og nafnið bendir til. Engjar hafa líklega legið beggja megin ár, sýna það varnargarðar miklir, er en sjást. Sandgil fór í eyði 1692 af sandi.”Keldnakirkja eigandi hálfrar jarðarinnar 1332 og hafði eignast hana alla fyrir 1668.
Heimildir: ÍF XII, 147; DI III, 264-265; JÁM I, 235; HS: Árbók 1937-1939, 123-134; VG: “Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum” Árbók 1951-1952, 115

RA-282:081 *Sandgil II* bæjarstæði býli
HS: “Sandgil yngra, eða flutt, stóð sunnnar, vestan í Lágaskógshraunsbrún; enn í byggð 1760.” VG segir Sandgil hafa verið flutt 2x, og því eru bæjarstæðin þrjú. VG: “Aðalrústin er á blásnum hól, sem þó er ekki stærri en hún tekur yfir. Virðast þar hafa verið þrjú hús í röð og snúið öll til suðlægrar áttar, en stærðin innanmáls líklegast þannig, Austasta húsið 8x14 fet, svo 8 (?) x6 fet og vestast 10 (?)x17 fet. Veggir þykkir hafa verið milli húsanna, svo að rústalengdin öll er 10 faðmar. Sunnan við hól þennan hafa verið hús tvö sérstæð, líklega með dyr á suðurgöflum, og vestra húsið stærra, allt að 9x17 fet. Ekkert markvert hefir fundizt nýlega í rústum þessum. Túnið þarna innan girðingar hefir varla getað verið yfir 1 1/2 dagslátta, en algirt að klettabrún í nyrðri hólnum við farveginn. Má rekja 50 faðma garðlag að austanverðu, um 20 faðma að sunnan og 50 faðma líka að vestan. Frá þeim garðlagsenda, við klettana, eru 28 faðmar að rústum, 10 10 faðmar milli þeirra og garðlags að

austan."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 124; VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1951-1952, 116-117

RA-282:082 *Sandgil III* bæjarstæði býli
HS: "Sandgil yngra, eða flutt, stóð sunnnar, vestan í Lágaskógshraunsbrún; enn í byggð 1760." VG segir Sandgil hafa verið flutt 2x, og því eru bæjarstæðin þrjú. "Bæjarstæði þetta var drjúgan spöl sa. en Sandgil I, uppi á sömu brún, Skógarhraunsbrún lægri, sem er bak við gamla býlið, og er þar á mjóu, nokkuð löngu brúnarnefi, grýttu og sendnu, með grastætlum. Rústirnar eru grjótdreif ein, um 30 faðmar á lengd upp eftir nefinu, en 4-8 faðmar á breidd. Húsaskil sjást engin, því að undan þeim er blásið. En líkur eru til, að bærinn hafi staðið fremst, en fjósið efst."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 124; VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1951-1952, 117

RA-282:083 *Skógarhraunsrúst* bæjarstæði býli
HS: "Uppi við hærri brún er Stóra-Skógslágarmyni. Norðar, undir sömu brún, er Skógarhraunsrúst; að líkindum eyðibær, nafn óþekkt."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 124

RA-282:084 heimild
HS: "Uppi við hærri brún er Stóra-Skógslágarmyni. Norðar, undir sömu brún, er Skógarhraunsrúst; að líkindum eyðibær, nafn óþekkt. Þrír hringar, stórir, eru fyrir suðvestan rústina."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 124

RA-282:085 *Herjólfsheiðarvarða* varða
HS: "Norðurhluti Sógarhrauns heitir Herjólfsheiði: "heiði" hefur haldizt í nafninu, þó nú sje apalhraun. Þar er smávarða, jafnvel hlaðin af Birni Gunnlaugssyni, nefnd Herjólfsheiðarvarða."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 124

RA-282:086 garðlag
HS: "Nokkru vestar [en 288:005] er forn vatnsveitugarður, hlaðinn úr grjóti fyrri Sandgilju."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 126

RA-282:087 *Pálssteinn* heimild
HS: "Í vesturátt fra Torfunum eru Löngubrekkur, háar og fagrar grasbrekkur. Löngubrekkuhóll er uppi á hábrekkunni. Nokkru austar er Pálssteinn, í mörkum afréttar, Dagverðarness, Kots og Keldna. Hann er allstór, klofinn í tvennt, sjest af Austurtúni. Til er þjóðsaga um uppruna nafn hans: Einu sinni var bóndi í Haukadal, er Páll hjet. Hann var þjófgefinn og lagðist út í helli, sem er þar skammt frá bænum. En er menn urður varir, hvar hann var, flýði hann til Pálssteins og heldur þar til í klettaskorunni."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 126

RA-282:088 heimild um kolagröf
HS: "Kolviðarhraun liggur um hagamörk Keldna og Dagverðarness. Eins og nafnið bendir til, hefur þar verið skógi vaxið og gert til kola; sjást þar enn margar kolagryfjur." HS: "Nú er það við mosa og finnungi."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 126

RA-282:089 *Hlíðargata* gata leið
"Í brúninni fyrir suðvestan þær [Stórusteinsflatir] er Hlíðargötuhvammur. Liggur gata um hann frá Koti um Sandgil til Fljótshlíðar, nefnd Hlíðargata."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 127

RA-282:090 *Húsagötuhvammur* tóftir
HS: "Fyrir sunnan og vestan Hlíðargötuhvamm, í suðurbrún Eldiviðarhrauns, er Hrafnasteinslág og Húsgötuhvammur. Þar voru töluverðar byggingar, fastar kvíar, tvíhlaðnar, fyrir 100 fjár, og hesthús; nú eru þær sokknar á kaf í sandi."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 127

RA-282:091 hleðsla fjárskýli
"Fyrir vestan hann [090] eru Smáhvammarnir. Suður af þeim er borg- fjárrhringur, 40 fet í þvermál, tvíhlaðinn, mikil hleðsla."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 127

RA-282:092 *Keldnaréttir* hleðsla rétt
HS: “Sauðanef gengur lengst til vesturs af Eldiviðarhrauni. Vestan-undir því nefi, við götuna að Koti, stóðu almenningsrjettir fyrir hreppinn fram yfir aldamót 1800 (nálægt 1820). Hjetu þær Keldnarjettir.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 127

RA-282:093 hleðsla fjárskýli
HS: “Gömul fjárborg, byggð 1885, rifin 1896 (Sauðanefsborg), er milli bugsins og nefsins.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 128

RA-282:094 *Keldnaréttir elstu* hleðsla rétt
HS: “Vestur-af Rjettabug liggur Fornurjettasandur. Það er víðlendur sandfláki, vikurborinn og gróðursnauður. Á honum stóðu Keldnarjettir elztu. Þær voru fluttar þaðan að Sauðanefi undan sandi.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 128

RA-282:095 *Keldnaréttir síðustu* hleðsla rétt
HS: “Í Réttaheiði stóðu Keldnarjettir síðustu fram til ársins 1892, er þær voru fluttar undan sandi í Reyðarvatnsland, ...”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 128

RA-282:096 hleðsla fjárskýli
HS: “Gömul fjárborg, byggð 1881, var spölkorn fyrir framan rjettirnar (Rjettaheiðarborg); rifin aftur 1896, ásamt síðustu Seltungnaborginni; toldi þar þó engin skepna, allt þar umhverfis var orðið svart af sandi.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 128

RA-282:097 *Seltunguborg* hleðsla fjárskýli
HS: “Gömul fjárborg, byggð 1881, var spölkorn fyrir framan rjettirnar (Rjettaheiðarborg); rifin aftur 1896, ásamt síðustu Seltungnaborginni; toldi þar þó engin skepna, allt þar umhverfis var orðið svart af sandi.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 128

RA-282:098 *Markhólarúst* bæjarstæði býli
HS: “Austast á tungunum er bæjarrúst er Brynjólfur frá Minna-Núpi nefndi Markhólarúst; annars er bæjarnefnið óþekkt.” “Á norðurbrún Sandgilju um einn kílómetra suðvestur frá Melkoti og innan núverandi landamerkja Keldna eru rústir allmiklar. Í ritum þar sem getið var eyðibýla á Rangárvöllum var rúst þessi fyrrum kölluð Markhólsrúst. Þar hefur fundist kléberg sem er talið öruggt merki fornrar mannabygðar.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 128; VS: Rangvellingabók, 531

RA-282:099 garðlag
HS: “Fyrir norðan rústina [098] er gamall vatnsveitugarður, fyr nefndur [?].”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 128

RA-282:100 heimild um heygarð
HS: “Í Axarhrauni, dálítið uppi á brúninni, er fjárhringur tvíhlaðinn úr grjóti, 10 feta þykkur og á að gizka axlarhár, tvídyraður, norður og suður; þvermál 44 fet í kross.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 129

RA-282:101 *Vörðuhóll* örnefni
HS: “Suðvestast á heiðinni er Kubbhóll, í mörkum milli Keldna og Reyðarvatns, og Fjárhólll nokkru austar. “Knæfhólar” eða Knafarhólar, eins og þeir eru nefndir í Njálu, eru austast í heiðinni. Þeir eru 5 að tölu og gnæfa yfir umhverfið; hefur verið getið til, að af þeim sökum hafi nafn þeirra upphaflega verið Gnæfhólar. Norðvestasti hóllinn heitir Vörðuhóll.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 129

RA-282:102 sögustaður
HS: “Í einum þeirra [hólanna sjá 101], þeim vestri við götuna að Koti, sat Starkarður undan Þríhyrningi fyrir Gunnari á Hlíðarenda en Gunnar hleypti unan að Rangá. Í hólnum sjert enn votta fyrir laut, þótt nú sje hún full af sandi.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 129

RA-282:103 hleðsla
HS: “Lítið fyrir austan austasta “Knæfhólinn” [sjá 101] er gjafahringur.”

Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 129

RA-282:104 *Keldnasel yngra* bæjarstæði býli/sel
HS: "Seltungur liggja upp og inn brúnina fyrir austan Knafahóla, austur með Axarhrauni á sömu brún. Þar voru óblásin víðilönd til 1882. Nú eru þær alveg gróðurlausar, og illreitt yfir þær, vegna grjótna og hola, sem huldar eru af mold og sandi. Keldnasel yngra stóð vestarlega á þeim eitt ár). Síðast voru þar sex sauðaborgir byggðar frá 1798 til 1840. Notaðr frá Keldum til 1882, þá fór allt í sand." VG. "Bæjarkompu, eldhúskytru og fjósmynd mun Jón Jónsson hafa byggt ... Bær þessi var notaður á eftir fyrir fjárhús og nefndist Bitahúsið. Því [var] breytt í borg og nefnt Húsborgin." "Bærinn Keldnasel finnst fyrst nefndur í prestverkabók séra Orms Snorrasonar árið 1751. Hann stóð "vestan við nefið sem lengst skagar niður úr Seltungubrúninni, milli og dálítið nær Knæfurhólum en Sandgili forna." ... Keldnasel lagðist í eyði um eða laust eftir 1780. Aftur var byggð upp tekin í Keldnaseli 1798 og bær þá reistur skammt frá hinum fyrri. þessi bær var ekki í byggð nema eitt ár, en laðist í eyði 1799."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 129-130; VS: Rangvellingabók, 198; VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1951-1952, 113

RA-282:105 *Digravarða* varða
HS: "Austarlega á þeim [sjá 104] stendur Digravarða uppi á hð, landmælingavarða Björns Gunnlaugssonar."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 130

RA-282:106 *Keldnasel gamla* bæjarstæði býli/sel
"Keldnasel gamla stóð sunnan í Seltungnabrún, austarlega, þar sem nú gengur lengst fram. Þar mun hafa verið selstaða frá Keldum og byggt svo upp úr því. Undan sandi hefur það verið flutt vestur á brúnina. Jarðabók Árna Magnússonar nefnir ekki býli þarna, og hefur það því byggzt síðar. Þar fór í eyði 1782-83." VG: "Eigi hefir sézt aðgreining húsa í bæjarrústum þessum, því að bæði er hleðslugrjót oltið út og gróið yfir miðpart þeirra. Að fyrirferð er rústin 70 fet á lengd, en breiddin óviss. Fyrir norðurhliðinni sést nokkurn veginn, og fyrir hústótt, er tekur 4 fet upp fyrir aðalhliðina, 5 fet á vídd inni, er gæti verið leifar af eldhúsi gegnt bæjardyrum. Tún hefir verið þar bæði fyrir ofan bæinn og að neðanverðu, helzt vestan til. Hefir það verið umgirt með grjóti að mestu, trúlegast afGuðmundi, og að stærð á þriðju dagsláttu. Vestur frá túninu að neðanverðu eru rústir tvær saman, jafnhliða og jafnstórar. Þær virðast vera 30 fet á lengd og 6 fet á vídd. Lítur út fyrir, að þar hafi verið kvíar og gátu tekið til samans yfir 100 ær. Borgarrúst hefir líka sézt þar lengra frá bænum. Gárinn milli tungnanna hefir eyðilagt býlið." "Guðmundur Erlendsson, er síðar varð stórbóndi á Keldum, var síðasti ábúandi þar." "Bærinn Keldnasel finnst fyrst nefndur í prestverkabók séra Orms Snorrasonar árið 1751. Hann stóð "vestan við nefið sem lengst skagar niður úr Seltungubrúninni, milli og dálítið nær Knæfurhólum en Sandgili forna." ... Keldnasel lagðist í eyði um eða laust eftir 1780. Aftur var byggð upp tekin í Keldnaseli 1798 og bær þá reistur skammt frá hinum fyrri. Þessi bær var ekki í byggð nema eitt ár, en lagðist í eyði 1799."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 130; VS: Rangvellingabók, 198; VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1951-1952, 113

RA-282:107 *Þéttuvörður* varða
HS: "Við götuna [?], nokkuð ofarlega í hrauninu, eru vörðurnar mjög þjettar á kafla og heita einu nafni Þjettuvörður, og sunnan þeirra er klettur með skorðu í gegn og vörðu á, sem heitir Klofakerling."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 131

RA-282:108 gata leið
HS: "Við götuna [?], nokkuð ofarlega í hrauninu, eru vörðurnar mjög þjettar á kafla og heita einu nafni Þjettuvörður, og sunnan þeirra er klettur með skorðu í gegn og vörðu á, sem heitir Klofakerling."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 131

RA-282:109 *Klofakerling* varða
HS: "Við götuna [?], nokkuð ofarlega í hrauninu, eru vörðurnar mjög þjettar á kafla og heita einu nafni Þjettuvörður, og sunnan þeirra er klettur með skorðu í gegn og vörðu á, sem heitir Klofakerling."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 131

RA-282:110 *Matarhóll* heimild um áfangastað
HS: "Vestarlega á þeim miðjum [blöðkumelunum], suðvestur af Fjárhól, í Knafahólaheiði, er all-hár hóll, er heitir Matarhóll, síðan engjafólk hafðist þar við."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 131

RA-282:111 heimild um leið

HS: “Fram undan brún [sjá 110] er Jónshóll, Imbuhóll og Þuruhóll. Þessir hólar eru kenndir við börn Guðmundar Brynjólfssonar á Keldum. Smalavegur þeirra var á nefnda hóla, að sitja fyrir rennslisfje ... Þessir hólar heita einu nafni Vörðuhólar.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 131

RA-282:112 hleðsla fjárskýli
HS: “Vestur-af Jónshól [011] er Hraunborgarhóll. Þar voru þrjár fjárborgir byggðar 1840 fram til 1882, þá toppfylltust þær af sandi.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 131

RA-282:113 hleðsla fjárskýli
“Nokkru austar [en Krummaklettur] uppi á brúninni er Borgarklettur. Hann hlaut það nafn af fjárborg, er byggð var við hann um 1920, fyrir kindur að standa í (er gengu í melum).”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 132

RA-282:114 varða
HS: “Fram undan brún [sjá 110] er Jónshóll, Imbuhóll og Þuruhóll. Þessir hólar eru kenndir við börn Guðmundar Brynjólfssonar á Keldum. Smalavvegur þeirra var á nefnda hóla, að sitja fyrir rennslisfje ... Þessir hólar heita einu nafni Vörðuhólar. ... Þuruhóll er í hánorður af bænum, uppi á brún. Stór hóll með vörðu (áður nefndur).”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 131-132

RA-282:115 *Dagverðarnesgata* gata leið
HS: “Við Dagverðarnessgötuna, fremst á brún, situr Draugur.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 132

RA-282:116 varða
HS: “Við Dagverðarnessgötuna, fremst á brún, situr Draugur. Hann er nú steingerður með vörðu.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 132

RA-282:117 gripir
HS: “Kirkjuhóll er hátt í vestur að heiman, með bakkahárri grastorfu á miðjum hólnum, eins og reiðingur á hesti. ... Í hólnum á að hafa fundizt loparhringur sá er lengi var í kirkjuhurðinni, en er nú á bæjardyrahurðinni. Hann á að vera úr skipi Ingjalds á Keldum, sem á að vera grafið þar með rá og reiða.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 132

RA-282:118 þjóðsagalegstaður
HS: “Kirkjuhóll er hátt í vestur að heiman, með bakkahárri grastorfu á miðjum hólnum, eins og reiðingur á hesti. ... Í hólnum á að hafa fundizt loparhringur sá er legni var í kirkjuhurðinni, en er nú á bæjardyrahurðinni. Hann á að vera úr skipi Ingjalds á Keldum, sem á að vera grafið þar með rá og reiða.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 132

RA-282:119 *Keldnakot* bæjarstæði býli **Friðlýstar fornleifar**
“Keldnakot hjet býli fyrir norðan hólinn. Þar sjer til allmikilla bygginga og túngarðs. Þar er nú allt blásið umhverfis fyrir ævalöngu. Um miðja 15. öld var býlið í byggð. Þess er getið í Biskupaannál Jóns Egilssonar.” BJ: “Keldnakot ... stóð svo sem stekkjarveg vestur frá bænum , við upptök Stokkalækjar. Stóð bærinn fyrir austan lækjarbotninn og sjást þar rústirnar ...” VG: “Þær [rústirnar] eru vestast í Keldnalandi, 1 1/3 km í norðurhallt vestur frá Keldum, norðan við uppsprettur Stokkalækjar.” VG: “Frá einni uppsprettu lækjarins eru ekki nema 33 faðmar upp á lítin hól, að bæjarrústunum. Sýnist líklegt, að þar hafi verið skálabygging löng með millivegg og framhlið til ssv., um 8 faðmar á lengd og næstum 2 faðmar á vídd. Bæjardyr hafa verið vestan við miðja framhlið; sést það af mósteinum, sem hafa verið lagaðir í dyrakampana, en annars er hraungrjót í byggingaleifunum. Við skálann að norðanverðu hefir verið einhver útbygging, en ekki stór. Á öðrum litlum hól, vatnsvegarlengdinni vestar, hefir staðið fjór og hlaðan eða annað hús. Hafa þau verið sambyggð og snúið eins og skálinn. Eg ekki jafnvíð, þá litlu mjórri. Fjósið að austanverðu 4 faðmar á lengd, tvístætt og fyrir 12 gripi. Hitt húsið 2 1/2 faðmur á lengd, allt að innanmáli, en vafi þó um fulla vissu veggjanna. Dyrnar virðast hafa verið út til beggja enda. Fyrir aldamótin varð vart við moldarleifar þarna í túninu og á fleiri stöðum, en nú er allt sandi fyllt. Í gilskoru við lækinn hefir sézt rétt, fyyrir austan bæjarvatnsbólið, þegar mikið leysingavatn rífur sér þar farveg aftur og er þar jafnan slétt yfir alla hleðslu af sandi. - Frá fjósinu hefir vatnsveguirnn verið viðlíka langur og frá bænum, í aðra ágæta uppsprettu. Túnið hefir getið verið allt að 8 dagsláttur ... Garðurinn hefir líklega verið úr torfi að mestu leyti, og gætu því hafa náð allt niður að læk á báðar hliðar, þótt nú sjáist engin merki til

þess. ... Lengd garðsins má þannig rekja um 160 faðma a.m.k.. Og þar að auki sést fyrir 60 föðmum af garði, sem legið hefir að heiman, þvert upp eftir miðju túninu." "Rústir eyðibýlanna Tröllaskógs, Landgils, Melakots og Keldnakots""Keldnakot stóð vestast í landi Keldna, við uppsprettu Stokkalækjar þar sem heitir Lágahraun. Séra Jón Egilsson í Hrepphólum, sem fæddur var 1548 og lifði til 1636, getur í Biskupaannálum sínum um málsháttin að svo megi spilla Dagverðarnesi að ekki verið betra en Keldnakot, og er það elsta ritaða heimild sem til er um þennan fund, en í rústum hans hefur fundist kléberg sem er talsvert öruggt merki fornrar byggðar."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 132; ÁG: Friðlýsingarskrá, 67; VS: Rangvellingabók, 198; B J: "Skrá yfir eyðibýli ..." Árbók 1898, 19; VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1951-1952, 130-131

RA-282:120 *Hornvarða* varða
HS: "Hraunið fyrir vestan það að öldunum og hraunbrúninni heitir Lágahraun. Fyrir austan það er stór varða við veginn, kölluð Hornvarða."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 132

RA-282:121 varða
HS: "Hraunið fyrir vestan það að öldunum og hraunbrúninni heitir Lágahraun. Fyrir austan það er stór varða við veginn, kölluð Hornvarða. Nokkuð austar með götunni er Grákarl, stór, grár klettur, með vörðu."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 132

RA-282:122 *Gildruhóll* örnefni refagildra
HS: "Gildruhóll er móbergsalda vestur við lækinn. Þar er allt blásið umhverfis. Suðvestan í hólnum eru rústir af bæ."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 132

RA-282:123 *Gildruhólsrúst* bæjarstæði býli
HS: "Gildruhóll er móbergsalda vestur við lækinn. Þar er allt blásið umhverfis. Suðvestan í hólnum eru rústir af bæ. Gildruhólsrúst; nafn óþekkt. Útsýnið þaðan er lítið og lokað; hefir því bæjarnafnið getað verið Gildra." "Austan Stokkalækjar um 1,5 km vestur frá Keldum og innan landamerkja þeirrar jarðar er forn jökulalda sem Gildruhóll heitir. Suðvestan undir öldunni skammt frá læknum eru rústir sem líkur eru taldar á að séu leifar bæjar."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 132-133; VS: Rangvellingabók, 531

RA-282:124 *Jarðborg* heimild um fjárskýli
HS: "Gildruhólshraun liggur suðvestur-af hónum [123]. Það er nú heldur í uppgróningi; fjárborg stendur þar, byggð 1902, nefnd Jarðborg."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 133

RA-282:125 heimild um stekk
HS: "Fyrir sunnan Króktún [007] er Króktúnslaut. Þar var um skeið stekkjartún og síðan mjaltastöðull frá Keldum, austan og neðan við kálgarðinn, sem nú er."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 133

RA-282:126 *Nýjahús* heimild um fjárhús
HS: "Girðing er framanvert við dalinn [Fagradal] frá læknum og norður að hrauni, notuð til slægja; fjárhús er innan hennar, nefnt Nýja-hús (þó það sé elzt ærhúsanna)."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 133

RA-282:127 heimild um stekk
HS: "Sunnan í heiðarbrúninni, móti Austurbug sem er austan lækjar, er undirlendi með læknum, sem heitir Litlu-Bugur; þar var síðasta stekkjartún Króktúns [sjá 007]."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 133

RA-282:128 *Bugrúst* bæjarstæði býli
HS: "Vestar er Stóri-Bugur. Þar er eyðibýli, Bugrúst, og sjer til töluverða bygginga. Nafnið er óþekkt." "Vestan Keldnalækjar um einn kílómetra suðvestur frá Keldum skerst undirlendið inn í Króktúnsheiði (Keldnaheiði) sem Stóribugur heitir. Efst og austast í Stórabug eru vallgrónar bæjarrústir allmiklar." "Samfelld hefir hún verið allt að 12 föðmum að lengd og 3-6 faðmar breiddin, en skipt í fimm afhýsi. Efsta rústin er stærst og dýpst, sýnist því vera leifar af heyhlöðubyggingu og svo sem 24x10 fet innann veggja, en næsta rúst 15x12 fet. Fremri rústirnar eru ennþá ógreinilegri, og sleppi ég því getgátu um stærð þeirra. Laust vestan-við efri enda þessarar löngu byggingar hefir verið stakur kofi. Allt í kringum næinn og mjög nærri honum að norðanverðu,

hefir verið afgirt tún, um 2 1/4 dagsláttur að stærð. Líklega úr torfi einungis, sem þó hefir ekki blásið, heldur gróið niður í flatan hrygg. En svo lítið út, sem að miklu síðar hafi átt að stækka túnið, með því að hlaða garða frá báðum neðri hornum túngarðsins, niður að læknum."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 133; VS: Rangvellingabók, 531; VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1953, 62

RA-282:129 gata leið
HS: "Heiðin uppaf Bugnum austan gatna, heim að Nefninu áður-nefndu er öll nefnd Nef í daglegu tali."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 133

RA-282:130 *Kaffisteinn* heimild um áfangastað
HS: "Heiðin uppaf Bugnum austan gatna, heim að Nefninu áður-nefndu er öll nefnd Nef í daglegu tali. Fyrir norðan Buginn eru Bughólar, og er Stóri-Bughóll þeirra vestastur. Nokkru utar er Kaffisteinn, nýtt nafn; meðan slegið var í heiðinni, var kaffi drukkið við hann."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 133

RA-282:131 *Vörðuhóll* örnefni
HS: "Varnargirðing liggur þvert yfir heiðina, frá Gamla Steinboga og austur að læk, í Vörðuhólinn; vestan í honum stendur Vírhúsið (ærhús) og skammt vestar Vírrjettin."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 133-134

RA-282:132 *Vírhús* heimild um fjárhús
HS: "Varnargirðing liggur þvert yfir heiðina, frá Gamla Steinboga og austur að læk, í Vörðuhólinn; vestan í honum stendur Vírhúsið (ærhús) og skammt vestar Vírrjettin. Þar er rekið saman til rúnings á vorin vestan lækjar; hvort tveggja ung örnefni. Gerði var hlaðið og girt úr frá rjettardyrunum til hægðarauka við innrekstur."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 133-134

RA-282:133 *Vírréttin* heimild um rétt
HS: "Varnargirðing liggur þvert yfir heiðina, frá Gamla Steinboga og austur að læk, í Vörðuhólinn; vestan í honum stendur Vírhúsið (ærhús) og skammt vestar Vírrjettin. Þar er rekið saman til rúnings á vorin vestan lækjar; hvort tveggja ung örnefni. Gerði var hlaðið og girt úr frá rjettardyrunum til hægðarauka við innrekstur."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 133-134

RA-282:134 heimild
HS: "Frá Steinboganum fellur Stokkalækur fram milli hrauns og öldu í djúpu gili, Króktúnsgili. Keldna-megin eru brekkurnar allar grónar og undirsamlega fallegar. ... Þær heita Bólabrekkur, kenndar við smából."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 134

RA-282:135 *Skúti* örnefni
HS: "Frá Steinboganum fellur Stokkalækur fram milli hrauns og öldu í djúpu gili, Króktúnsgili. Keldna-megin eru brekkurnar allar grónar og undirsamlega fallegar. ... Þær heita Bólabrekkur, kenndar við smából. Skúti er efst uppi af Gamla-Steinboga."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 134

RA-282:136 *Króktúnsból* heimild um fjárhús
HS: "Frá Steinboganum fellur Stokkalækur fram milli hrauns og öldu í djúpu gili, Króktúnsgili. Keldna-megin eru brekkurnar allar grónar og undirsamlega fallegar. ... Þær heita Bólabrekkur, kenndar við smából. Skúti er efst uppi af Gamla-Steinboga. Þá Króktúnsból eða Gamlaból; það er hraunból og var notað fyrir fjárhús, en hrundi fyrir nokkrum árum."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 134

RA-282:137 *Litlaból/Draugaból* heimild um fjárskýli
HS: "Syðst er Litlaból eða Draugaból; mun nafn það stafa af dimunni sem í því er. Það er neðarlega í gilinu og er höggvið úr í móbergið, fallið niður innst." "Bólið var fyrst stungið út í tíð Þuríðar jónsdóttur, húsfreyju á Keldum (frá 1852, dáin 1898), árið 1894, líklega aldrei fyr; var þá 3/4 alin; þá var sett geilin inn í bólið, því þá voru flest fjárskyli fyrir innan bæinn gjörsamlega af."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 134

RA-282:138 garðlag varnargarður
HS: "Fyrir ofan það [137] er Draugabólsbrekka, grösug, enda slegin, þó bratt sje að reiða upp úr henni.

Krókgilið skerst lengst til suðausturs. Þar var hlaðinn varnargarður milli lækjanna fyrri hluta síðustu aldar ..."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 134

RA-282:139 heimild um áveitu
HS: "Tunguheiðin liggur fyrir framan Garðinn, milli Stokkalækjar og Keldnalækjar [138], og svo Rangá og er sjálf varin af þeim. Gamlir áveituskurðir liggja um hana þvert og endilagt."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 134

RA-282:140 hleðsla
HS: "Tunguheiðin liggur fyrir framan Garðinn, milli Stokkalækjar og Keldnalækjar [138], og svo Rangá og er sjálf varin af þeim. Gamlir áveituskurðir liggja um hana þvert og endilagt. Keldnalækur var tekinn upp fyri ofan Garð, sjer þar til fyrirhleðslu vestan-megin."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 134

RA-282:141 hleðsla heygarður
HS: "Skammt fyrir framan Garðinn [138] er Djúpalaut. Fyrir austan hana er gjafahringur, geysistór."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 134

RA-282:142 *Tungugata* gata leið
HS: "Skammt fyrir framan Garðinn [138] er Djúpalaut. Fyrir austan hana er gjafahringur, geysistór. Grjóthóll er hóll nefndur við Tungugötuna; stendur þar allmikið afgrjóti og klettum upp úr."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 134

RA-282:143 *Landgil* bæjarstæði býli **Friðlýstar forleifar**
"Rústir eyðibýlanna Tröllaskógs, Landgils, Melakots og Keldnakots"
Heimildir: ÁG: Friðlýsingarskrá, 67

RA-282:144 *Hóll* bæjarstæði býli
"Í jarteinabók Guðmundar biskups góða er getið um bæ sem Hóll hét og virðist hafa verið á Rangárvöllum á fyrsta hluta 14. aldar. Þess hefur verið getið til að hann hafi staðið á háum hól sem er norðvestast í Keldnatúni er Hólavöllur heitir, en þar hefur orðið vart bæjarrústa." VG: "Hóll eða Hólar. Þetta er enn gervinafnið, notað um rústir sem blásið hefir upp austan í stærsta og hæsta hólnum í Kelndatúni, að norðvestanverðu. Hóllinn er víðlendur og mishæðóttur, en heitir þó einu nafni Hólavöllur." VG: "Ekki virðist enn hafa sézt nema nokkuð af rústum þessum, sem komu í ljós fyrir meira en hálfri öld, undan mjög háum rofabakka, en þá allt útflennt og ógreinilegt. En þar hjá sjást aska og talsvert af jaxla- og beinabrotum og vottur af málmi, sem bendir allt á bæjarleifar."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 187; VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1951-1952, 129

RA-282:145 *Kelduvarða* varða landamerki
Landamerki 1843: "Frá Kirkjuhól stefnu á Hraunslækjarbotn, úr honum beina stefnu á Blesuvikshól, úr honum beina stefnu á Pálsstein, úr Pálsstein rétta stefnu á Rauðkoll, úr Rauðkoll stefnu á Skógaröldu, af Skógaröldu stefnu á Stóra-Aurhól og svokallaða Keldnavörðu í Rangá. vo ræður áin fram að Haldfossi þar sem Rangá hefur fallið úr farveg, svo eftir þeim gamla farveg miðjum, þar til hann kemur að Rangá aftur fyrir ofan Tungufoss, svo ræður áin fram undir Bergsnef þar sem Stokkalækur fellur í Rangá, svo ræður lækurinn upp að Kirkjuhól er áður var nefndur."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 203

RA-282:146 varða landamerki
Landamerki 1890: "Kirkjuhóll við botn Stokkalækjar er hagamark milli Keldna og Stokkalækjar, úr Kirkjuhól stefnu á vörðu þá er stendur hæst á öldu þeirri er lengst gengur norður af Stokkalækjarhólum ..."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 203

RA-282:147 *Skógslág* bæjarstæði býli
"Í skrá sem séra Jón Hinriksson samdi 1794 um byggðir jarðar og óbyggðar í sóknum sínum telur hann hjáleigu frá Tröllaskógi og nefnir hana Skógslág.""Engin önnur heimild getur þessa bæjar, en Skógslág heitir lægð er gengur til suðvesturs frá Tröllaskógi. Suðurbrún Skógslágar heitir Húsbrún. Vigfús Guðmundsson nefnir eyðibýli er stóð vestan undir Húsbrún, sem hann þekkir ekki nafn á og kennir við brúnina. Bær þessi stóð um 2-3 km suðsuðvestur frá Tröllaskógi og viðlíka langt austsuðaustur frá Litlaskógi. Líkegt má telja að hér sé um einn og sama bæ að ræða."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 394

RA-282:148 bæjarstæði býli
“Loks er þess svo að geta, að miðju vega milli kumlleifanna við Gunnarsstein og Árholtsbrún eru bæjarrústir fornlegar (Árbók 1951-52, bls. 125). Mættu kumlin öll hæglega vera frá þeim bæ, ef byggður var í heiðni, svo sem vel má vera.” “Vestan við Árholtsbrún stuttan spöl frá Eystri-Rangá og innan núverandi landamerkja Keldna eru rústir forns bæjar.”
Heimildir: KEKH; ???; VS: Rangvellingabók, 531

RA-282:149 *Reynifellsvað* heimild um vað
“Mjög er eðlileg leið Gunnars yfir Rangá, þegar hann er á heimleið fram hjá Knafahólum. Ein af leiðum þeirra sem heima eiga á efri hluta Rangárvalla, er yfir Reynifellsvað (fyrir austan Keldur) , þá suður á við milli Vatnsdalsfjalls og Þríhyrnings og síðan niður að bæjum utan til í Fljótshlíð.”
Heimildir: KK I, 165

RA-282:150 *klaustur* heimild
“c. 1190: Jón Loftsson lét ... smíða kirkju ok klaustrhús firir norðan Læk, at Keldum, ok ætlaði sjálfr í at ganga, en engir urðu menn til ráðnir. - sagt að helga ætti Jóhanni baptista - þá er Jón kom til Keldna, tók hann bráðliga sótt ... “ Matthías Þórðarson getur þess til að klaustirð hafi staðið mest í 30 ár en ekki er getið um neina príora eða munka þar. Á Keldum fannst innsigli Sveins príors og vill Matthías geta þess til að sá Sveinn gæti hafa verið próir í klaustrinu.
Heimildir: M Þ: “Klaustrið að keldum” Árbók 1909, 32-33

RA-282:151 heimild um vað
Rétt ofan við Þorgeirsstein [sjá 054] var vað á ánni.
Heimildir: S G: “Nokkur örnefni og staðhættir í Njálu” Árbók 1928, 6

RA-282:152 *Haldfossvað* heimild um vað
“Haldfossvað nefni ég [Skúli] syðsta vaðið, fremst við Austurhaldið, ofan við fossinn. Þar er um 340-360 m. neðar en hið síðastnefnda [151].”
Heimildir: S G: “Nokkur örnefni og staðhættir í Njálu” Árbók 1928, 6

RA-282:153 heimild um vað
“Auk þessara vaða ... má enn nefna vað á henni [Rangá] upp hjá Gunnarssteini, 2-3 km nálega beint í austur frá Keldum. BJ kallar það Orustuvað.
Heimildir: S G: “Nokkur örnefni og staðhættir í Njálu” Árbók 1928, 9

RA-282:154 *Hlíðarréttir* heimild um rétt
SK: “Ekki heldur Hlíðarréttir þar, enda eru þær að eins frá síðustu öldum. Þær voru til landsuðurs af syðsta horni á Réttarhól, suður af Kirkjulækjarslóðum.”
Heimildir: SG: “Athugasemd við ...” Árbók 1932, 31

RA-282:155 heimild um göng
“Í sumar var grafið fyrir þró sunnanvið vesturenda hins forna skála á Keldum á Rangárvöllum. Er komið var 1-2 m. niður, urðu fyrir jarðgöng.” “Stefndu þau beint suður frá bænum og fram úr bakkanum, upp frá læknum. Varpð komizt eftir þeim 10 m. og voru þau bein, bogamynduð að ofan,, en árefti ekkerrt, og veggir óhlaðnir. Höfðu þau verið grafin í gegnum hörð lög af mold og sandi. Þau voru um 1 m br., og ámóta há, en um skóflustungu af lausamold hafði safnast á gólfið.”
Heimildir: MÞ: “Forn jarðgöng ...” Árbók 1932, 58-59

RA-282:156 garðlag
HS: “Upp-af Guðmundar-hnubbum [nálægt 081] (suðvestast) er það nefnt Ósljetta. Sunnan í henni er skjólgarður, hlaðinn frá Árbæ eftir miðja 19. öld.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 124

RA-282:157 heimild
VG: “Í austur frá Sandgili I, laust neðan við efri Skógshraunsbrúnina er rúst mikil og óvenju löng, full 50 fet og um 9 fet á vídd, eftir því sem grjótdreif sýnir.” “Dyr hafa, vegna afstöðu og halla, verið á vesturenda hússins, og líkindi virðast til þvergirðingar nærri innri enda. Of mjótt er þetta til að geta verið rétt fyrir fé eða hross og of vítt sem mjaltakvíar. En þar sem engar rústir útihúsa hafa sést þarna í kring né heldur kunnugt um neitt annað, er sannað geti íbúð fólks þar að staðaldri, get ég þess til, að þetta hafi verið nautafjós frá Sandgili með sambyggðu

kumbli."
Heimildir: VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1951-1952, 118

RA-282:158 heimild um fjárskýli
VG: "Á heldur stærra flatlendi, sunnar, suðvestur með sömu brún [og 157], voru þrír gjafahringir eða fjárskýli, óvenju stórir á mælikvarða síðustu alda." "Skýlin eru hvert nærri öðru. Öll eru þau hringlaga og mælast 24-30 fet í þvermál að innanverðu, eftir því sem grjótdreif sýna, sem hrunið hafa meira út en inn að því er virðist."
Heimildir: VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1951-1952, 119

RA-282:159 heimild
VG: "Austan við skýli þessi [158] og dálítið lengra frá en bilin milli þeirra, nærri brúninni, eru rústir tvær, óljósar og minni.""Þar hefir líka verið ræktað tún umhverfis ..." Sést fyrir túngarði.
Heimildir: VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1951-1952, 119

RA-282:160 *Knafahólar* sögustaður
Við Knafahóla var ein þekktasta fyrirsát sem frá segir í Njálssögu, þegar 30 manna lið sat fyrir Gunnari og Kolskeggi.
Heimildir: Bjarki Bjarnason: Njáluslóðir, 47-48; ÍF XII, 157-160

RA-283 Túnga

Hjáleiga Keldna, árið 1711 segir að bygð hafi staðið lengur en í 100 ár. "Tunga var hjáleiga frá Keldum, fjórðungur þeirrar jarðar að dýrleika. Bærinn stóð í tungu þeirri er Eystri-Rangá og Stokkalækur munda, á bakka Eystri-Rangá skammt fyrir ofan Tungufoss. Tungu er fyrst getið í manntalinu 1703 ..." VS: Rangvellingabók, 447. "Tunga var syðsti bærin í Keldnalandi. Hún var hjáleiga frá Keldum og byggð fyrst 1611, en lögð úr byggð 1876, vegna sandgangs heimajarðarinnar; annars er land það, er Tunga hafði, óblásið." HS: Árbók 1937-1939, 135 1840: "Útigangur góður, en heyskapur lítill, gengru ei mikið af sér." VS: Rangvellingabók, 447. "Tungutúnið er afgirt, sléttað fyrir nokkrum árum, og er slegið í ærhúsin þar." HS: Árbók 1937-1939, 135

RA-283:001 *Túnga* bæjarhóll bústaður
"Tættur bæjarrústanna eru nú allar umturnaðar, því að í staðinn hafa þar og rétt hjá verið byggð ærhús og hlaða."
Heimildir: VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1953, 64

RA-283:002 hleðsla heygarður
HS: "Fjárhringur gamall er fyrir vestan bæinn; var hann innangarðs, er túngarðurinn var hlaðinn 1836-39 af Höskuldi Einarssyni, bónda þar."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 135

RA-283:003 garðlag túngarður
HS: "Fjárhringur gamall er fyrir vestan bæinn; var hann innangarðs, er túngarðurinn var hlaðinn 1836-39 af Höskuldi Einarssyni, bónda þar."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 135

RA-283:004 heimild um fjárhús
HS: "Tungubólshvammur er milli Fossa og Tungubóls, sem er klappað út í móbergsöldu, og var notað fyrir fjárhús áður en jötuhúsin komu." "Það er hlaðið fyrir framan það, og það tók um 120 fjár."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 135

RA-283:005 heimild um stekk
HS: "Syðst undir móergshömrum fyrir sunnan Tunguból, var síðasti stekkur frá Tungu. Nú er bergið hrunið þar og yfir gróið, sjest nálega ekki."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 135

RA-283:006 *Fjósaflötin* örnefni fjós
HS: "Dalurinn fyrir norðan veginn, milli hrauns og öldu, norðan í móti, heitir Gapi. Fyrir framan hann er Fjósaflötin. Hún liggur á möbergsöldu, sljettlend að ofan, en með háum bakkabrotum, einkum að sunnan frá ánni."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 135

RA-283:007 heimild um áveitu
HS: “Á flötinni [006] sjer til mikilla áveituskurða frá fyrri tíð, - framhald þeirra úr heiðinni.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 135

RA-283:008 *Tunguvað* heimild um vað
HS: “Skammt fyrir ofan Fiskármynni er Tunguvað, alldjúpt, en lyngt.”
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 135

RA-284 Reynifell

20 hdr 1711, bænhús var á jörðinni. Keldukirkjueign. “Jörðin Reynifell finnst fyrst nefnd í máldaga kirkjunnar á Breiðabólstað í Fljótshlíð sem talinn er frá 1332 [DI II, 687-689.]. [Nefnd í máldaga Keldnakirkju frá 1371 DI III,, 264-265] Um eigendur Reynifells finnst það fyrst að árið 1397 var það orðið eign Keldnakirkju, gefið henni af Salgerði (Svarthöfðadóttur).” VS: Rangvellingabók, 359. Jörðin á afrétt eins og aðrar jarðir í hreppnum og á hún skóg í Keldnakirkjuskógi. “Land Reynifells er að mestu gróið hraun og mólendi, ágætt til sauðfjárbeitar, en nokkur hluti landareignarinnar er þó bert hraun og blásið.” SB V, 77

1711: “Högum spillir blásturssandur. Túninu grandar möl og gjót í stórviðrum.” JÁM I, 231 1840: “Útgangur bregst sjaldan fyrir sauðfé á vetrum. Heyskapur alls enginn utantúns.” 1849: “Tún góð, engjar engar. Sauðhagar hinir bestu en fyrir kýr og hross mjög litlir sumar og vetur.” 1882: “Þessi hefur hvorki slægjur né stórgripahaga, en góða hagbeit fyrri sauðfé einkum á vetrum, sem þó eru talsvert blásnir og spilltir af sandfoki.” VS: Rangvellingabók, 359-360 1917: Tún 6,4 ha, þar af 3,5 ha slétt, garðar 982 m² 1940: “Tún: Greiðfært. Jarðvegur: Grunnur. Engjar: Reytingur á dreif um haga. Beitiland: Mjög víðlent, hraun, mólendi og fjalllendi, ágætt til sauðfjárbeitar, sæmilegt fyrir kýr, en lakara fyrir hross. Jörðin nokkuð skemmd af uppblástri en hafi græðsla.” VS: Rangvellingabók, 359-360

RA-284:001 *Reynifell*bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-284:002 heimild um bænhús
REYNIFELL UNDIR ÞRÍHYRNINGI (R) (KELDNAÞING) - BÆNHÚS 1709: Heyrt segjast menn hafa að til forna hafi hjer bænhús (hálfkirkja) verið, og líka sjást Þar merki til af girðíng í kringum hússstæðið, en engi veit nær bænhúsið er af fallið.
Heimildir: JÁM I, 230

RA-284:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-284:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-284:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-284:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-284:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-284:008 heimild um mógrafir
“Móak er í landareigninni.” Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 77

RA-284:009 *Miðvað* heimild um vað
“Austur af Öldu er Fremri-Dalur og Hraunkall austur af honum, en hraunið heitir Miðvaðshraun, kennt við Miðvað á Fiská.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Reynifell, 2

RA-284:010 *Stekkjatún* örnefni stekkur
“Í heiðinni er smábrún, sem liggur norður og suður, nefnd Holubrún. Austur af henni og fremridal er

Stekkjatúnið og Stekkjatúnsbrún fyrir norðan og austan það." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Reynifell, 2

RA-284:011 *Vörðuhóll* örnefni
"Vörðuhóll heitir hæsti hólinn fyrir austan túnið og Stóristeinn norðan hans." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Reynifell, 2-3

RA-284:012 *Strákseldhús* tóft
"Strákseldhús, svo er nefnd kofatóft milli Norðurhrauns og Fjárhólsheiðar, sem liggur norður af því." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Reynifell, 2-3

RA-284:013 *Melavarða* varða
"Suður af hólnum [Fjárhóll] er Melvarða og Melvörðuhraun umhverfis, útsuður af Fjárhólsheiði."
Heimildir: Ö-Reynifell, 3

RA-284:014 *Þorgerisból* heimild um fjárskýli
"Út við Rangá á móts við Árbæjarborgir er Þorsteinsból, skýli fyrir fé að standa í." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Reynifell, 3

RA-284:015 *Krókborgir* heimild um fjárskýli
"Krókhóll er í landsuður af honum [Króknum]. Topphlaðnar fjárborgir eru á Króknum, kenndar við hann og kallaðar Krókborgir." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Reynifell, 3

RA-284:016 *Skothústorfa* örnefni
"Skothústorfa er móts við Ásholtið." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Reynifell, 3

RA-284:017 *Orustuhóll* örnefni
"1930 var sett sandgræðslugirðing umhverfis hættulegasta blásturinn, svo vonandi er Hólminum borgið. Orustuhóll er á móts við Vallartanga í Keldulandi." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Reynifell, 4

RA-284:018 vegur leið
"1930 var sett sandgræðslugirðing umhverfis hættulegasta blásturinn, svo vonandi er Hólminum borgið. Orustuhóll er á móts við Vallartanga í Keldulandi. Fyrrum hefur verið legið þarna neðan Hærribrúnar og yfir ána fyrir neðan Árholtið um hinar efri þurrlendari sveitir til Þingvalla. Þann veg fór Gunnar á Hlíðarenda, en hann þeystist undan fyrirsátinu við Knafarhóla. Þegar hæfilega var tilblásið Keldnamegin, sáust margar götur liggja samhliða í moldinni út og austur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Reynifell, 4

RA-284:019 *Einvígi* örnefni
"Í Rangá, nokkuð framar, er hamrabelti, er áin hefur sagað sundur smátt og smátt, gegnum aldirnar, nefnist það Einvígi og Einvígislág stærsta lautin upp á brúninni." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Reynifell, 4

RA-284:020 heimild um fjárskýli
"Þar sem sandurinn fellur fram af brúninni niður í Lághólminn heitir Breiðavík. Litlu sunnar í brúninni eru Ytri-Skjól milli Breiðaviks og Borgarhvamms, sem dregur nafn af fjárborgum, sem standa þar í brúninni." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Reynifell, 4

RA-284:021 heimild um vað
"Þar sem sandurinn fellur fram af brúninni niður í Lághólminn heitir Breiðavík. Litlu sunnar í brúninni eru Ytri-Skjól milli Breiðaviks og Borgarhvamms, sem dregur nafn af fjárborgum, sem standa þar í brúninni. Teitsvötn eru bergvötn, koma þau upp undan brúninni fyrri sunnan Fossdalsrétt í Keldnalandi. Fram undir aldamótin 1900 voru þau farvegur Rangár, hún féll þá austur með brúnakorninu og var þá aðalvaðið þarna." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Reynifell, 4

RA-284:022 gata leið
“Hæsti hóllinn fyrir austan þau [vötnin 021] heitir Teitsvatnsahóll og Teitsvatnalág stærsta lautin. Liggur hún til austurs í brúnirnar. Messuklif er nefndur hvammur í hærri brúninni, þar sem gömlu göturnar lágu upp.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Reynifell, 4

RA-284:023 *Teitsvatnavað* heimild um vað
“Fyrir austan Teitsvatnavað, sem er á veginum milli Keldna og Króksbæjar er Nefið.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Reynifell, 5

RA-284:024 vegur leið
“Fyrir austan Teitsvatnavað, sem er á veginum milli Keldna og Króksbæjar er Nefið.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Reynifell, 5

RA-284:025 vegur leið
“Fyrir austan Teitsvatnavað, sem er á veginum milli Keldna og Króksbæjar er Nefið.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Reynifell, 5

RA-284:026 heimild um fjárskýli
“Fyrir austan Teitsvatnavað, sem er á veginum milli Keldna og Króksbæjar er Nefið. Standa þar gamlar fjárborgir, sem heita Nefjaborgir, og eru þær nú að mestu fallnar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Reynifell, 5

RA-284:027 *Sellækur* örnefni sel
“Sellækur heitir lítill lækur, sem fellur þarna í Teitsvötnin, og Selhólar upp af læknum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Reynifell, 5

RA-284:028 *Grjótkvíar* örnefni kvíar
“Við Fiská, suður við Árgilsstaðamörk, eru svonefndar Grjótkvíar, nokkuð austar er Drápshvammur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Reynifell, 5

RA-284:029 *Smiðjuhóll* örnefni smiðja
“Í Austurtúni er Stelpulág, hóll fyrir austan bæinn heitir Smiðjuhóll og lautin fyrir norðan hann Smiðjulág.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Reynifell, 6

RA-284:030 *Fjósatunga* örnefni fjós
“Fjósatunga er á Austurtúni, er sennilegt, að fjós hafi staðið þar fyrrum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Reynifell, 6

RA-284:031 *Stöðull* örnefni kvíar
“Upp í Öldunni, að austan, innangarð[s], er Stöðull nefndur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Reynifell, 6

RA-284:032 heimild um túngarð
“Upp í Öldunni, að austan, innangarð[s], er Stöðull nefndur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Reynifell, 6

RA-284:033 *Ullarenni* örnefni þvottastaður
“Upp af bænum heitir Ullarenni. Hefur ull verið breidd þar til þerris.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Reynifell, 6

RA-284:034 heimild um brunn
“Í Vesturtúni er Brunntunga, kennd við brunn, sem nú er hætt að nota öðrvísi en til vatnsleiðslu heim.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Reynifell, 6

RA-284:035 *Vesturgerði* örnefni

“Norður í túninu er Leynirinn, djúpur og fallegur dalur. Vesturgerði er fyrir vestan hann, en Austurgerði fyrir austan.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Reynifell, 6

RA-284:036 *Austurgerði* örnefni
“Norður í túninu er Leynirinn, djúpur og fallegur dalur. Vesturgerði er fyrir vestan hann, en Austurgerði fyrir austan.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Reynifell, 6

RA-284:037 *Flosahellir* hellir útilegumannabústaður
“Flosatorfa heitir gras- og mosatorfa hátt upp í fjallinu, milli vestri hornanna. Þar eru kindur oft á sumrin, þó torfan virðist næsta ógrasgefin og um það bil snarbrött. Flosahellir mun eins og Flosatorfa vera kennd við Brennu-Flosa.” Segir í örnefnalýsingu. “Hellis þessi er í nípunni á miðhorni, og verður tæpast eða ekki í hann komizt. Í hellinum á að vera kista mikil, full af gulli. Segir sagan, að Flosi hafi komið því þar fyrir og mælt svo um, að enginn skyldi í hann komast, nema hann væri fyrst búinn að ala sig á nýmjólk í 20 ár. Einn maður kvað hafa reynt það, en var svo bráðlátur, að hann fór þangað eftir 191/2 ár. Hann gat líka snúið lyklinum jafn marga snúninga og árin voru mörg, en þá stóð allt fast. Önnur sögn hermir, að öðrum hafi tekizt að opna kistuna, en hún hafi þá, þegar til kom, verið full af grálaufi. Í gremju sinni tók hann þá vettling sinn fullan til þess að hafa til sýnir, er niður kæmi. En er hann hvoldi úr vellingnum, reyndist hvert lauf skínandi silfurpeningur.”
Heimildir: Ö-Reynifell, 7-8

RA-284:038 *Bólgil* örnefni
“Innri-Palltorfa myndar odda milli Nauthylsgils og Inra-Palltorfugils. Falla þau saman, innanvert við torfuna, og heitir þá bólgil af tveimur smáskútum, sem eru í því.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Reynifell, 8

RA-284:039 *Miðvaðstorfa* örnefni vað
“Innri-Palltorfa myndar odda milli Nauthylsgils og Innra-Palltorfugils. Falla þau saman, innanvert við torfuna, og heitir þá Bólgil af tveimur smáskútum, sem eru í því. Næsta torfa inn af henni heitir Miðvaðstorfa. Hún er mjög breið að neðan.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Reynifell, 8

RA-284:040 *Holt?* bæjarstæði býli **Friðlýstar fornleifar**
“Í Njálssögu er getið um bæinn Holt og lá leiðin frá Bergþórshvoli þangað við garð á Sámsstöðum, en að öðru leyti verður ekki af sögunni ráðið hvar sá bær stóð og engar aðrar fornar heimildir geta hans. Við suðvesturhorn Reynifellsöldu um 1 1/2 km suðvestur frá Reynifelli eru fornar bæjarrústir og hefur verið álitið að þar hafi bærinn Holt staðið, enda kemur það ekki illa heim við frásögn sögunnar.” “Holts-rúst sunnaní Reynisfells-öldu.” BJ: “Rústin er hleðslugrjótsbreiða mikil, sem mestöll liggur á moldar undirlagi. Suðausturendi hennar er horfinn í árburð úr Fiská ...”

SV: “Norðr undan vestra parti Þríhyrnings er stórt grjótholt. Það er sem lágt fell. Sunnan í því er alt uppblásið og láglendið eytt af Fiská. Þar sunnan í holtinu er mikið grjót saman borið, sem auðsjáanlega er tekið úr hrauninu þar fyrir neðan. Þetta grjót er því ekki líkt því, sem þar er. Þar sést á tveimr stöðum votta fyrir hleðslu og slíkum kennimerkjum. Hér lítr því úr fyrir að vera hafi bær til forna, enn að hann hafi lagzt af, þegar tók að blása upp og Fiská að eyðileggja ... Hér mun Holt hafa staðið, þar sem Hróðný bjó og Höskuldur Njálsson.” Samkvæmt Njálssögu er ekki vitað hvar Holt var og því er Holt skráð sem óstaðsetjanleg fornleif, þó bærinn gæti allt eins hafa verið þarna.
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 185; ÁG: Friðlýsingarskrá, 67; SV: “Rannsóknir sögustaða” Árbók 1888-1892, 47; B J: “Skrá yfir eyðibýli ...” Árbók 1898, 22

RA-284:041 varða landamerki
Landamerki 1890: “Norðaustasta horn Þríhyrnings er hagamark milli Reynifells og Þorleifsstaða, þaðan eftir fjallinu í vestasta horn Þríhyrnings, þaðan beina línu í vörðu þá sem stendur syðst á Reynifellsöldu, niður að Fiská.”
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 359

RA-284:042 *Reynifellsvað* heimild um vað
“Frá Fossdölum að Haldfossum hafa verið 6 vöð. Efst er Reynifellsvað, undir fossinum ...”
Heimildir: S G: “Nokkur örnefni og staðhættir í Njálu” Árbók 1928, 2

RA-285 Þorleifstaðir

20 hdr 1711, bænhús var á jörðinni. “Elsta heimild um Þorleifsstaði er máldagi Oddakirkju frá 1270 [1270: Getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88], og er því ókunnugt við hvaða Þorleif jörðin er kennd. [1332: Jörðin er nefnd í máldaga kirkjunnar á Breiðabólstað. DI II, 687-689.] Þorleifsstaðir fóru í eyði árið 1947. Fyrsti eigandi Þorleifsstaða sem þekkist var Eiríkur Björnsson á Keldum, en að honum látnum 1614 erfði Ástríður dóttir hans jörðina. Næsti eigandi Þorleifsstaða sem vitað er um var Daði Jónsson í Haga í Gnúpverjahreppi sem seldi Brynjólfi Sveinssyni biskupi jörðina 15. jan. 1660 ... Markús Bjarnason á Stokkseyri eignaðist átta hundruð í Þorleifsstöðum og seldi þau 16. maí 1677 Jóni Vigfússyni sýslumanni á Stórólfshvoli. Árið 1695 var iegandi hálfrar jarðarinnar (10 hundraða) Magnús Kortsson lögréttumaður á Árbæ í Holtum Að honum látnum erfði sonur hans Magnús á Villingavatni þennan helming Þorleifsstaða ... Hinn helming Þorleifsstaða átti 1695 Þórdís Þorvaldsóttir ekkja ...” VS: Rangvellingabók, 521-522. Eyðibýlið Hrappsstaðir árið 1711, gæti verið sömu Hrappstaðir og nefndir eru í Njálu XII, 220.. “Engjaítak segnast menn af gömlum mönnum heyrt hafa jörðunni eignað í Torfastaða landi í Fljótshlíð, sem kallað hafi verið Þorleifsstaða teigur, en ekki hefur það brúkað verið í manna minni.” JÁM I, 232 “Þorleifsstaðir lögðust í eyði 1947. Land jarðarinnar er að stórum hluta gróið fjalllendi en að öðru leyti gróið hraun og mólendi og er það allt gott beitiland fyrri sauðfé.” SB V, 76

1711: “Engjum spillir grjót, sem í leysíngum á vetur stórlega uppá berst. Högum grandar blástur. Líka er peníngi hætt fyrir giljum.” JÁM I, 232 1840: “Landgott er þar við vetrarhart. Heyskapur mikill eftir sem hér er að gera. Liggur ekki undir áföllum.” VS: Rangvellingabók, 523 1917: Tún 5,5 ha, þar af 2 ha slétt, garðar 570 m² 1940: “Tún. Greiðfært. Jarðvegur: Grunnur á hrauni. Engjar: Reytingssamar, greiðfærar, þurrlendar. Beitiland: Víðlent fjalllendi og gróið hraun.” VS: Rangvellingabók, 523

RA-285:001 *Þorleifstaðir* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-285:002 heimild um bænhús
ÞORLEIFSSTAÐIR UNDIR ÞRÍHYRNINGI (R) (KELDNAÞING) - BÆNHÚS1709: Heyrt segjast menn hafa hjer hafi fyrrum bænhús verið, en ekkert er Þar víst annað en að hús hefur verið á jörðunni í manna minni í kirkju formi.
Heimildir: JÁM I, 231

RA-285:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-285:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-285:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-285:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-285:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-285:008 *Hrappstaðir/Smiðjunes* bæjarstæði býli **Friðlýstar fornleifar**
“Hreppstader (Smidiunes) er pláts nokkurt í Þorleifsstaða landi kallað, sem meinast í gamaldaga hafi bygt verið, og líka sjást þar merki til af rústum og girðingum, en enginn veit að segja nær eða hvar fyrir byggíngin af fjell. Kann ekki aftur byggjast vegna grass- og slægjuleysis.” “Á millum Þorleifsstaða og Reynifells við Fiskaá eru nefndir Hrafnsstader (ei ólíkara að Hreppstadir heiti, þar Njála nefnir bústað Hrapps því nafni).” “Hrappstaða-rústir í Hrappstaða-nesi (Smiðju-nesi) norðanmegin Fiskár, móti norðurhorni Þríhyrnings.”

“Hrappstaðir kallast bæjarrúst í landi Þorleifsstaða þar sem heitir Smiðjunes, en það er láglendi vestan Fiskár norðnorðvestur af Þríhyrningi. ... Bærinn Hrappsstaðir er nefndur í Njálu og virðist Þráinn Sigfússon á Grjótá þá hafa átt landið.” KK: “ ... þar eru tóftir, margar gamlar girðingar og gerði.” “Svo sem bæjarleið inn með Fiská, norðan undir Þríhyrningi, þar sem hann er hæstr, eru ákaflega miklar tóftarústir, fornar og stórar, og miklar girðingar, se enda sýnist vera varnargarðar. Hér hefir því auðsjáanlega verið stórbýli. Þetta hygg eg [SV] verið hafa bæ Starkarðar ... Þessar rústir heita nú á Hrappsstöðum.” BJ: “Heitir sá krókur Hrappstaðanes. í því er girðing mikil og í girðingunni vestarlega er bæjarrúst, nál. 20 fðm. löng og nálþ 10 faðma breið. ... Nokkrum föðmum ofar er rúst af fjósi og heygarði. Er fjóstóftin rúmlega 8 faðm. að lengd og heygarðurinn 8 faðm að lengd og breidd, en honum er skift í tvent með þvergarði. Löngum spöl vestar í girðingunni er önnur

rúst, sem mér sýnist líklegast að verið hafi kot; þó getur raunar verið, að það séu fénaðarhúsatóftir, t.a.m. tvö fjárhús, heytóft og stekkur með lambakró."
Heimildir: JÁM I, 231; ÁG: Friðlýsingarskrá, 67; VS: Rangvellingabók, 187; KK I, 172; JÁM I, 278; SV: "Rannsóknir sögustaða" Árbók 1888-1892, 47-48; B J: "Skrá yfir eyðibýli ..." Árbók 1898, 22

RA-285:009 tóftir
"Smiðjunes er láglendi vestan Fiskár, norðnorðvestur af Þríhyrningi. Vestast í því og innan sama garðlags og umlykur tún á Hrappsstöðum [sjá 008] eru húsarústir fjórar, allvænar, sem Vigfús Guðmundsson frá Keldum tekur ekki ólíklegt að séu bæjarrústir, en geti þó verið leifar útihúsa frá Hrappsstöðum." VG: "Nærri vestast í nesi þessu [Smiðjunesi], innan garðs, um 20 faðma suður frá honum [008?],eru húsarústir fjórar, samanbyggðar og svo stórar, að vel gátu hæft hverju meðalbýli. Vegna þess hefi eg leyft mér að tölusetja þær sem sjálfstætt býli, annaðhvort í bróðerni með búendum á Hrappstöðum eða á eftir þeim. En mögulegt er þó, að þarna hafi verið einhver útihús frá stóra býlinu, og þá helzt peningahús.. ... Húsin hafa staðið saman nálægt því í ferhyrning, tvö framar og tvö að baki. Fremri húsin sýnast jafnvíð inni, 9 fet, og lík að lengd, 24-26 fet, en þó tekur vestra húsið nærri 2 faðma lengra fram með þykku gaflhlaði og þykkur veggur á milli. Dyr sýnast vera sunnan á báðum, en austan á eystra bakhúsinu (12x15 fet9, og húsin öll aðskilin með þykkum veggjum tvöföldum. Hitt bakhúsið sýnist um 13 fet á lengd og 6 á vídd og líklega innangengt í það, en dyr ekki sýnilegar."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 532; VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1951-1952, 127-128

RA-285:010 hellir fjárhús **Friðlýstar fornleifar**
"Á Þorleifsstöðum er hellir, sem notaður var sem fjárhús meðan búið var þar. Hann er í Fiskárgilinu vestan árinnar, rétt ofar en þar sem bærinn var." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Þorleifsstaðahellir er í gilbarmi Fiskár, steinsnar fyrri ofan rústir bæjarhúsana á Þorleifsstöðum. Hellirinn er grafinn í sendið smásteinótt móberg sem kemur fram undan hraunjaðrinum sem Fiská rennur niður með. Móbergið er beggja vegna gilsins og það er ekki harðara en svo að áin hefur átt auðvelt með að rjúfa það. Hellirinn er í hraunviki við ána svo hann gengur ekki inn undir hraunið sjálft. Móbergið er lítillega lagskipt og dálítið er um fylltar sprungur í því. Smáleki er í hellinum fremst. Hann er í góðu lagi þótt opinn standi fyrir veðri og vindum. Sáralítið hraun hefur orðið úr hellisloftinu. Engin forskáli er að helli þessum enda varla pláss fyrir hann því skammt frá munanum er brött brekka niður að fiská. Í stað forskála hefur verið hlaðinn veggur úr torfi og grjóti upp a munanum og á honum eru dyr. Nú hefur veggurinn gengið saman þannig að nokkurt bil er frá ystu brún hans og upp í hellisrjáfrið. Vera má að þeta bil hafi verið klætt með járnplötum en leifar þeirra sjást í veggjabrotunum. Hvelfing hellisins er regluleg og bogalaga og hækkar í stórum dráttum eftir því sem innar dregur. Hellirinn er mjóstur um miðjuna og víkkar fram til opsins en þó meira inn til endans. Þótt bergið geti ekki kallast hart hefur það verið seinunnið með handverkfærum, meitil- og axarför sjást enn um allan hellinn. Við op hellisins er útskot vinstra megin. Það gæti auðveldlegast verið hluti af náttúrulegum skúta sem upphaflega var þarna. Allur er hellirinn mjög fornlegur. Innsti hluti hans virðist nokkru yngri en framparturinn því þar sjást för eftir meitla og axir skýrar en annars staðar í hellinum. Mikið er um för eftir bita og sperrur, naglar standa enn víða í veggjum. Innst í hellinum, fast framan við strompinn, eru för eftir tréþil sem ætti hafa náð til lofts og hólfað af innst tvo metra hellisins. Þetta hefur verið hlaða, en hún hefur tekið drjúgt af heyi því þarna er hellirinn bæði víðastur og hæstur og að auki kemst dágóð tugga fyrir í strompinum en hann er mikið mannvert. Móbergsþykktin þar í þakinu er 60-70 cm en síðan kemur vönduð hraungrýtis- og móbergshleðsla sem er víðust neðst og töluvert víðasri en opið í móberginu. Hún er borghlaðin upp svo opið í hana efst er 50 cm vítt og lokað með hellum. Úti fyrir er strompurinn sem fallega hringhlaðin þúfa með gati í kollinn.

Fast sunnan við hana er kofatótt, 4x6 m2 að utanmáli en 4,5x2,0 að innan, með dyr mót suðri, veggir stæðilegir, 2,0-2,5 m háir úr tóft. Dyrnar eru að byrja að síga saman, en mikil hellar er yfir þeim. Hleðslan í tóftargaflinum virðist vera hluti af stromphleðslunni. Sæmundur Jónsson bjó á þorleifsstöðum 1918-1944. Þegar hann hóf búskap voru hvergi fjárhús á efstu bæjum á Rangárvöllum. Fjárborgir voru til handa fé, en á Þorleifsstöðum var hellirinn. Fénu var alltaf gefið á stalla við kuml eða heybyrgi. Jötur voru ekki í borgunum og reyndar ekki í Þorleifsstaðahelli heldur. Sæmundur setti jötur í hellinn 1920. Þar eru þær enn meðfram veggjum beggja megin. Neðri hlutinn af bálkunum er hlaðinn úr ýmsu grjóti en jötubotninn er steyptur. Þar ofan á hafa verið trégrindur en lítið er orðið eftir af þeim nema einstaka stoðir. Bálkarnir eru að mestu hlaðnir úr sams konar grjóti og er í hellisveggjunum þótt þar megi finna harðari steintegundir, hraun eða jafnvel vatnsnúið grjót. Þorleifsstaðahellir tók 80 fjár að jötum. Sæmudur grót einnig lokræsi í gólfið til að veita burt leka. Hellur sem enn sjást á gólfinu eru leifar ræsisins. Dýrlingsmyndin. Brynjúlfur frá Minna-Núpi kom í Þorleifsstaðahelli og skrifaði um hann í Árbók Fornleifafélagsins 1905. Athygli hans beindist þá mest að "dýrlingsmyndinni" í hellinum. Matthías Þórðarson skoðaði hellinn rúmum áratug síðar. Skrif þeirra um myndina sýna hve mismynandi augum þessir menn litu oft hlutina.

Brynjúlfur segir: "Hið merkilegasta við hann er þó það, að úthöggvin mynd í umgjörð hefir verið á vestur-veggnum, nál. 4 3/4 al. frá gaflinum. Því miður er myndin nú eigi heil; burt er fallið höfuð líkneskjunnar og alt ofan á brjóst. Neðri hlutinn er heinn, en nokkuð máður, því þar hefir verið sett jata með hellisveggnum og

hafa horn kindanna nuddast við myndina. Þó sér enn fyrir kviðar-bungunni og klæðafellingum niður frá henni, einnig fyrir kápubörmum báðum megin til hliða. Umgjörðin er alheil og nokkurn vegin glögg. Hæð hennar er 2 al., en breidd út á brúnir 3/4 al. Hún er fallega bogamynduð að ofan og svo breiðar stoðir undir, nær 2 þuml. breiðar. Svo segir Böðvar bóndi Jónsson á Þorleifsstöðum, að í æsku hans var myndin heil, að því er hann bezt gat séð. En svo fór hann þaðan og var mörg ár annarsstaðar. Þá er hann kom aftur, tók hann eftir skemmdinni, sem myndin hafði orðið fyrir. En enginn gat sagt honum, hvernig það hafði atvikast. Mestar líkur þykja mér til, að manna höndum sé um að kenna, þó eg geti eki fullyrt það. En hvernig sem á skemmdinni stendur, er að henni mikill skaði. Því af umgjörðinni og því, sem eftir er af myndinni, er helzt að ráða, að það hafi verið dýrlingsmynd og gæti þá enn bent til Papa. ... Matthías Þórðarson afgreiddi dýrlingsmyndina í fáum orðum. “Ca. 1 m frá stalli er á syðri veggnum “mynd” sú, er Br. J. getur um. Hún er nokkuð á ská, umgjörðin sporbaugsmynduð, lengd 1,15 m, breidd 53 cm .... Mun þetta vera náttúrunnar verk, en ekki manna”. Að okkar mati er myndaumgjörðin ekki náttúrulegt verk, enda vandséð hvernig slíkt megi verða innan á tilhöggnum vegg. Þetta er sporöskjulagaður upphleyptur móbergsrammi, eilítið hallandi, 52x110 cm, en neðsti hluti myndarinnar hverfur bak við jötuna. Ramminn rís vel frá veggnum, einkum neðst, víða 10-15 cm, en efst er myndflöturinn sjálfur höggvinn dýpra inn í vegginn. Engin mynd er á því sem nú sést í rammanum; ekkert er því samt til fyrirstöðu að þar hafi verið einhverskonar myndverk en það hefur legið undir ágangi hornprúðra sauða og ógætinna manna. Það er erfitt að vísa á bug frásögn Böðvars bónda á Þorleifsstöðum að þarna hafi verið mannsmynd og Matthías þórðarson rökstyður ekki niðurstöðu sína. ... Skútar. Lítill skúti, líklega að mestu náttúruverk, er við hliðina á Þorleifstaðahelli og skilur grjóthleðsla þá að. Fyrir framan hann er hlaðinn garður úr torfi og grjóti og eru á honum dyr. Trúlega hefur þetta verið hrútakofi þeirra Þorleifsstaðabænda. Þar fyrir ofan er annar skúti með svipuðum umbúnaði en hann er þó líkega að mestu manngerður því grunnur hans og hvelfing eru mjög regluleg. Enn innar er náttúrugerður stór skúti. Þar má sjá leifar af fjárbaði sem steypt hefur verið innst í honum, en það er nú að mestu fullt af taði og mold. Fleiri rústir eru inn með gilinu en þær eru allar mjög ógreinilegar. Ekki eru fleiri hellar þarna, ef frá eru taldir nokkrir náttúrulegir skútar handan árinnar.”
Heimildir: SB V, 14; Manngerðir hellar, 218-222; ÁG: Friðlýsingarskrá, 67

RA-285:011 *Þjófahellir* hellir útilegumannab ústaður
“Í Þorleifsstaðalandi, í gili sunnan við svo nefnt Þjófholt, er hellir sem vart verður fundinn nema af kunnugum. Þar héldu til tveir útileguþjófar og er hellirinn kenndur við þá og nefndur Þjófahellir. Menn þessir hétu Þórður og Ögmundur Björnssynir. Þeir voru teknir af lífi á Þingskálaþingi árið 1744. Var þar síðasta aftaka er þar fór fram.” Segir í Sunnlenskum byggðum. “Innra-Þjófholtsgil og Þjófholt eru við Þjófá. Fremst í Þjófaholt er hár klettur, sem heitir Standur. Hann er klofinn frá sjálfu holtinu neðan frá jörð og upp úr, 7-8 m á hæð. Þjófholtsgil, Fremra- er framan við holtið. Þjófahellir er í brekkunni á móts við Stand.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: SB V, 14; Ö-Þorleifsstaðir, 2

RA-285:012 hellir fjárhús
“Þá eru á Þorleifsstöðum nokkrir skútar sem kindum var gefið í en geta tæpast talist til hella.” Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 14

RA-285:013 hleðsla fjárskýli
“Mosar heitir flatlendið frá búnum og út að Rangá, Melar út með Rangá vestanvert við Mosa; þar eru gamlar borgartóftir.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þorleifsstaðir, 1

RA-285:014 *Stóragerði* örnefni
“Stóragerði, Litlagerði og Nýjagerði eru öll í túninu og eru öll eldri og yngri útfærslur á túninu.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þorleifsstaðir, 1

RA-285:015 *Litlagerði* örnefni
“Stóragerði, Litlagerði og Nýjagerði eru öll í túninu og eru öll eldri og yngri útfærslur á túninu.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þorleifsstaðir, 1

RA-285:016 *Nýjagerði* örnefni
“Stóragerði, Litlagerði og Nýjagerði eru öll í túninu og eru öll eldri og yngri útfærslur á túninu.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þorleifsstaðir, 1

RA-285:017 *Stöðull* örnefni kvíar
“Stöðull heitir fremst í túninu og Mói suðvestur með Fiská.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þorleifsstaðir, 1

RA-285:018 *Djúpavað* heimild um vað
“Djúpavað heitir vað á Fiská, þar sem Þjófá rennur í hana. Djúpavaðstangi við Fiská aðeins innan við Þjófá.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þorleifsstaðir, 1

RA-285:019 *Smiðjunes* örnefni smiðja
“Hrafnsstaðatangi, eða Raf[n]sstaðatangi, er norður af Hrafnatanga. Smiðjunes þar vestur frá, Smiðjunesbrún er í suðvestur frá Smiðjunesi.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þorleifsstaðir, 1

RA-285:020 heimild um leið
“Skyggnir heitir stór hóll við götuna fram að Reynifelli. Við þann hól eru borgir, nefndar Einarsborgir.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þorleifsstaðir, 1-2

RA-285:021 *Einarsborgir* heimild
“Skyggnir heitir stór hóll við götuna fram að Reynifelli. Við þann hól eru borgir, nefndar Einarsborgir.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þorleifsstaðir, 1-2

RA-285:022 *Háaból* örnefni
“Efst í Hamragili er Háaból, en neðst, sunnan megin Nefból.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þorleifsstaðir, 2

RA-285:023 *Nefból* örnefni
“Efst í Hamragili er Háaból, en neðst, sunnan megin Nefból.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þorleifsstaðir, 2

RA-285:024 *Bólafoss* örnefni
“Smágil heita öll gilin frá Maragili og fram að Holtsmýri. Í fremstu Smágiljum efst er Votikrókur, en Holtsmýri heitir mýrin, sem liggur niður að Fisá móts við Bólafoss. Torfrófa; Stekkjagil liggur frá henni í Fiská.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þorleifsstaðir, 3

RA-285:025 *Torfrófa* örnefni rista
“Smágil heita öll gilin frá Maragili og fram að Holtsmýri. Í fremstu Smágiljum efst er Votikrókur, en Holtsmýri heitir mýrin, sem liggur niður að Fisá móts við Bólafoss. Torfrófa; Stekkjagil liggur frá henni í Fiská.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þorleifsstaðir, 3

RA-285:026 *Stekkjagil* örnefni stekkur
“Smágil heita öll gilin frá Maragili og fram að Holtsmýri. Í fremstu Smágiljum efst er Votikrókur, en Holtsmýri heitir mýrin, sem liggur niður að Fisá móts við Bólafoss. Torfrófa; Stekkjagil liggur frá henni í Fiská.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þorleifsstaðir, 3

RA-285:027 *Austurból* örnefni
“Austurból, smáskúti skammt fyrir innan bæinn, austanvert við ána.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þorleifsstaðir, 3

RA-285:028 *Hjáleigubakki* örnefni býli
“Hjáleigubakki og Hjáleigugil eru innst í Reynifellsstykki.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þorleifsstaðir, 3

RA-285:029 *Háaból* örnefni
“Háaból er við Þjófá, á móts við Efrifoss.” Segir í örnefnalýsingu.

Heimildir: Ö-Þorleifsstaðir, 3

RA-285:030 *Heyvaðsflöt* örnefni vað
"Stóristeinn er við Fiská austan megin, framarlega móts við túnið. Heyvaðsflöt er vestan við Fiská. Heyvaðsflatahraun þar framar, austan við ána." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þorleifsstaðir, 3-4

RA-285:031 *Norðurból* örnefni
"Stóristeinn er við Fiská austan megin, framarlega móts við túnið. Heyvaðsflöt er vestan við Fiská. Heyvaðsflatahraun þar framar, austan við ána. Iða og Iðufoss í Fiská. Norðurból, hellir í árgilinu." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þorleifsstaðir, 3-4

RA-285:032 *Hundavörðuhólar* örnefni
"Hundavörðuhólar eru beggja megin við Skollagróf, við götuna, sem liggur að Fossi." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þorleifsstaðir, 4

RA-285:033 gata leið
"Hundavörðuhólar eru beggja megin við Skollagróf, við götuna, sem liggur að Fossi." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þorleifsstaðir, 4

RA-285:034 *Byrgisvik* örnefni
"Byrgisvik heitir hvammur inn í brúnina vestur af Litla-Grákalli [NV af 033]." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þorleifsstaðir, 4

RA-285:035 *Borgartóft* tóft
"Borgarvik er sunnan í brúninna; þar í smánefni er borgartótt." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þorleifsstaðir, 4

RA-285:036 *Árbæjarvað* heimild um vað
"Hötusteinn heitir einstakur klettur við götuna út að Árbæjarvaði á Rangá." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þorleifsstaðir, 4

RA-285:037 garðlag akur **Friðlýstar fornleifar**
ÁG: "Sáðgirðingar tvær fyrir neðan túnið, samfastar." BJ: "Nú í sumar (1894) sá ég fyrir neðan túnið á Þorleifsstöðum tvær girðingar, sem líta út fyrir að vera sams konar. Þær eru samfastar, aðskildar með garði. Þeim hallar mót suðri og er einn garður fyrir báðum að neðan, en að ofan tekur eystri girðingin lengra upp eftir. Hún er öll stærri; nál. 10 fðm. upp og ofan, en 12 fðm. frá austri til vesturs. Vestri girðingin er um 8 fðm. á hvorn veg. Smátóftir eru í suðausturhornum veggja. Í vesturgirðingunni er hún 3 fðm. á hvern veg, en í austurgirðingunni er hún vel 3 fðm. vestur með niðurgarðinum, en aðiens 2 fðm. breið, og svo er að sjá sem hún skiftist í tvo hluta. Auk þess er austan við austurgirðinguna löng og mjó girðing, heldur óglögg: Hún er varla 2 fðm. breið, en hér um bil 7 fðm löng (upp og ofan). Hér getur nú ekki verið um skjólkvíar að ræða. ... Mér datt því í hug, að þetta væri fornir nátthagar og smátóftirnar í hornunum mjaltakvíatóftir. ... Komst ég að þeirri niðurstöðu að girðingarnar hefði án efa verið akrar, eða einhvers konar sáðreitir, og smátóftirnar gróðrastíur, vermireitir eða þess háttar."
Heimildir: ÁG: Friðlýsingarskrá, 67; B J: "Fornt gerði hjá Þorleifsstöðum" Árbók 1905, 55-56

RA-285:038 heimild um áveitu **Friðlýstar fornleifar**
ÁG: "Vatnsveituminjar á Veitu og Harðavelli norðaustanundir Þríhyrningi." "Með Fiská er sléttlendur og þurr grasvöllur, sem heitir Harðivöllur. Þar sér til gamalla veitustokka."
Heimildir: ÁG: Friðlýsingarskrá, 67; HS: "Örnefni í Þríhyrningi" Árbók 1933-1936, 21

RA-285:039 heimild um mógrafir
HS: "Með Fiská er sléttlendur og þurr grasvöllur, sem heitir Harðivöllur. Þar sér til gamalla veitustokka. Á Harða-velli er mótar, og er mórinn 9 stungulög, en mjög djúpt er niður að honum. tanginn sem mórinn er tekinn í, nefnist Mótangi ..."
Heimildir: HS: "Örnefni í Þríhyrningi" Árbók 1933-1936, 21

RA-285:040 heimild um áveitu **Friðlýstar fornleifar**
ÁG: "Vatnsveituminjar á Veitu og Harðavelli norðaustanundir Þríhyrningi." "Fyrir vestan hólinn [Flaghólinn]

er Flaghólsgil; það liggur ofan- úr fjallinu og niður að Fiská, gróið að neðanverðu. En austur af honum eru mýrardrög, og sér þar til gamalla veitustokka. Hefir mýrin hlotið nafnið Veitan af þeim jarðarbótum."
Heimildir: ÁG: Friðlýsingarskrá, 67; HS: "Örnefni í Þríhyrningi" Árbók 1933-1936, 21-22

RA-285:041 heimild um leið
Götur liggja frá Þorleifsstöðum 200-300 m að hellinum, 010.
Heimildir: Manngerðir hellar, 222

RA-285:042 *Lágaból* heimild um fjárskýli
"Við Hrafná, norðvestur af Langa-bakka, er smáskúti fyrir kindur, er nefnist Lága-ból."
Heimildir: HS: "Örnefni í Þríhyrningi" Árbók 1933-1936, 22

RA-285:043 *Þorleifstaðaból* heimild um fjárskýli
"Niður af þeim [Smérbrekkum austan í fjallinu], en suður af Veitunni er Þorleifsstaðaból. Það er allstórt, tekur um 100 fjár; voru þar hafðar kindur frá Þorleifsstöðum, einkum framan-af vetri, fram á síðustu ár."
Heimildir: HS: "Örnefni í Þríhyrningi" Árbók 1933-1936, 22

RA-286 Rauðnefsstaðir

20 hdr. 1711, Keldnakirkjueign Mun vera landnámsjörðin Fors sem nefnd er í Landnámu. "Landnámabók segir "Hrólfur rauðskeggur hét maður, hann nam Hólmslönd öll milli Fiskár og Rangár og bjó að Forsi, hans börn voru þau Þorsteinn rauðnefnur er þar bjó síðan og "Þóra - " Þetta mun vera elsta heimild sem til er um jörðina Rauðnefsstaði og samkvæmt þessu er hún landnámsjörð sem upphaflega hefur heitið Fors ... Rauðnefsstaðir koma annars ekki fyrir með því nafni fyrr en 1641 í visitasíu Brynjólfs biskups Sveinssonar á Keldum." VS: Rangvellingabók, 339. Í eyði frá 1947. "Land hennar er að stórum hluta gróið fjalllendi en annar hluti landareignar er gróið hraun og mólendi. Er það allt gott beitiland fyrir sauðfé." SB V, 75

1711: "Engjum spillir mold og grjót í vatnaleysíngum." JÁM I, 233 1849. "Tún lítið en gott, engar sæmilegar. Sauðhagar miklir og góðir, en vetrarríki mikið. Gripagagn gott á sumri." 1882: "Þessi jörð hefur nokkrar slægjur og góða sumarhaga, en vetrarbeit er fremur lítilfjörleg enda talsvert spillt af blástrumm og sandfoki." VS: Rangvellingabók, 340 1917: Tún 3,6 ha, þar af 1,6 ha slétt, garðar 710 m² 1940. "Tún: Þurrlent, 1/3 vélfært, hitt greiðfært. Jarðvegur: Grunnt á grjót. Engjar: Reytingssamar, greiðfærar, 1/3 valllendi, 2/3 mýrgresi. Beitiland: Mjög víðlent fjalllendi og gróið hraun. Gott fyrir allan fénað. Ókostir: Mikill ágangur af afréttarfé." VS: Rangvellingabók, 340

RA-286:001 *Rauðnesfsstaðir* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-286:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-286:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-286:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-286:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-286:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-286:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-286:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-286:009 þjóðsaga
KK: "Hrólfur rauðskeggur nam Hólmslönd öll og bjó á Fossi. Hans son var Þorsteinn rauðnefur, sem bjó þar

síðan. Þorsteinn var mikill blótmaður, hann blótaði fossinn, og skyldi bera allar leifar á fossinn; þá nótt sem hann andaðist, rak allt hans fé í fossinn. Bærinn Foss, sem fyrr var nefndur, hlýtur að vera sá er nú heitir Rauðnefsstaðir austast í tungunni, og í samræmi við það er, að fossinn sem Þorsteinn blótaði, er fossinn í Fiská fast við tún á Rauðnefsstöðum." Allstórir fossar eru þó í Rangá, (en fossar í Fiská eru allir litlir); efstur er sá sem bærinn Foss er kenndur við, hinum megin við ána, en í sóknarlýsingu Keldna nefna sumir hann Rauðnefsstaðafoss, og mætti því láta leiðast til að telja blótfossinn þar. Það er þó naumast líklegt. Frásögnin um leifar sem skyldi daglega kasta í fossinn, sýnist reist á því, að hann hafi verið rétt við bæinn. "
Heimildir: KK 1, 171-72.

RA-286:010 *Ból* heimild um fjárskýli
"Vestan Vondugilja, norðan í Rauðnefsstaðafjalli, en það er samnefni alls fjallsins, heita fyrst Fláar, mosavaxin hlíð. Þar neðst í hlíðinni er Ból, við Valagilið, sem gæti rúmað 100 kindur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Rauðnefsstaðir, 2-3

RA-286:011 hellir fjárskýli
"Vestar [en 010] niður úr hlíðinni kemur Steðjagil, alldjúpt hamragil, þar er hellir, samnefndur gilinu, nálægt 1,5 m á hæð, mundi taka alt að 40 kindur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Rauðnefsstaðir, 3

RA-286:012 *Gráflöt* heimild um tjaldstæði
"Innst með hlíðunum heitir Gráflöt, þar var tjaldstaður austanmanna á meðan þeir fóru með ullina til Eyrarbakka." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Rauðnefsstaðir, 3

RA-286:013 *Brattastígar* örnefni leið
"Suðvestan við Kálfatunguöldu er Kálfatunga, algrösug og allstór tunga, er gengur svo niður í odd á milli tveggja gilja, er heita Nyrðra- og Syðra-Kálfatungugil. ... Í nyrðra gilinu fórust (hröpuðu) 2 vinnumenn Þorgilsar á Rauðnefsstöðum, nálægt svonefndum Góðadal, mjög grösugu dalverpi, Brattastígar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Rauðnefsstaðir, 5

RA-286:014 garðlag
"Í því [Stigagili] er geysháir hamrar, 30-40 mannh(æðir). Um það rennur Fiská niður úr fjallinu. Síðan eftir breiðum eyrum vestur undir Rangá (160m á milli ánna, þar er grjótgarður á milli) ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Rauðnefsstaðir, 5-6

RA-286:015 *Þarastígur* örnefni leið
"Þar eru þessi nöfn ofan til, sunnan við Syðra-Kálfatungugil [013]: Þarastígur yfir gilið ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Rauðnefsstaðir, 6

RA-286:016 *Vörður* örnefni
"Vörður, suður af Harðavelli, geysistórir 2 grjóthólar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Rauðnefsstaðir, 6

RA-286:017 *Akurgerði* heimild um rétt **Friðlýstar fornleifar**
"Á milli Sauðhaga og Seyla heitir Holt, bungumynduð hæð, austan við Fiská, gegnt bænum. Valllendi og mýri. Þar er réttin hans Rauðnefs eftir rannsókn Br. J., en Matthías Þórðarson kallar hana Akurgerði." Segir í örnefnalýsingu. "Gömul gerði og tóftir austanmegin Fiskár gegnt bænum og nokkur austar og ofar [039]." "En hvort sem réttara er, þá mun gerði þetta hafa tekið um 4400 fjár." Segir í örnefnalýsingu. BJ: "En austanmegin árinnar á móts við bæinn er forn girðing, sem sagt er að sé fjárrétt Þorsteins rauðnefs. Hún er ferhyrnd og nál. 18 fðm. á hvorn veg. Neðan við hana er snarbratt að ánni og er auðséð, að þar hefir áður verið bakki efst, en er nú uppgróinn. Girðingin liggur fast fram á brúnina, og það svo að parturinn að neðanverðu hefir brotnað af. Hann vantar alveg. en meðan girðingin var notuð, hefir hann víst ekki vantað, án hans var hún ekki held. Hvort sem hún hefir verið fjárrétt Þorsteins eða ekki, þá hefir hún á sínum tíma verið höfð fyrir nátthaga. Í henni er löng og örmjóo tóft upp við efri garðinn, og getur hún ekki verið annað en mjaltarkvíatóft. Hún er ekki mjög fornleg að sjá, en garðar girðingarinnar eru miklu fornlegri."
Heimildir: Ö-Rauðnefsstaðir, 7; B J: "Fornt gerði hjá Rauðnefsstöðum o.fl" Árbók 1905, 56-57

RA-286:018 *Stekkatún* heimild um rétt
"Skammt þar frá [017] eru gamalr réttartættur, kallaðar Stekkatún." Segir í örnefnalýsingu.

Heimildir: Ö-Rauðnefsstaðir, 7

RA-286:019 *Lambhúsvað* heimild um vað
“Næst [eftir 018] tekur við Fiská. Vöð Lambhúsvað, Kúavakir, Heybandsvað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Rauðnefsstaðir, 7

RA-286:020 *Lambhúsvað* örnefni lambhús
“Næst [eftir 018] tekur við Fiská. Vöð Lambhúsvað, Kúavakir, Heybandsvað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Rauðnefsstaðir, 7

RA-286:021 *Kúavakir* heimild um vað
“Næst [eftir 018] tekur við Fiská. Vöð Lambhúsvað, Kúavakir, Heybandsvað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Rauðnefsstaðir, 7

RA-286:022 *Heybandsvað* heimild um vað
“Næst [eftir 018] tekur við Fiská. Vöð Lambhúsvað, Kúavakir, Heybandsvað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Rauðnefsstaðir, 7

RA-286:023 *Bólafoss* örnefni
“Næst [eftir 018] tekur við Fiská. Vöð Lambhúsvað, Kúavakir, Heybandsvað. Fossar: Bólafoss, Leifafoss.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Rauðnefsstaðir, 7

RA-286:024 *Leifafoss* heimild
“Næst [eftir 018] tekur við Fiská. Vöð Lambhúsvað, Kúavakir, Heybandsvað. Fossar: Bólafoss, Leifafoss.” Segir í örnefnalýsingu. “Þorsteinn rauðnefnur lét bera allar leifar í fossinn og blótaði hann.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Rauðnefsstaðir, 7

RA-286:025 *Ból* örnefni
“Bærinn stendur undir brekku á vestri Fiskárbakkanum. Austan við bæinn var kölluð Áarbrekka, sunnar Ból, há hamranef með ánni ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Rauðnefsstaðir, 7

RA-286:026 *Draugaskúti* hellir
“Norðar en nípan er Draugaskúti, geipistór steinn með dálitlum skúta.” Segir í örnefnalýsingu. “Þorgils ætlaði að fara að hlaða fyrir skútann (bólið), en kerlingin í nípunni sagði honum að hætta og hann gerði það.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Rauðnefsstaðir, 8

RA-286:027 heimild um legstað
“Austan við bæinn er mjög stór þúfa (smáhaugur). Þar á Rauðnefur að vera heygður.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Rauðnefsstaðir, 8

RA-286:028 heimild um fjós
“Heitir svo í túninu, Fjóshóll, gamlar fjósatættur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Rauðnefsstaðir, 8

RA-286:029 *Lambhústún* örnefni lambhús
“Heitir svo í túninu, Fjóshóll, gamlar fjósatættur. Vesturtún, Framtún, Lambhústún ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Rauðnefsstaðir, 8

RA-286:030 *Suðurhús* heimild um útihús
“Suður af túninu heitir Rani, grasrani með 2 flögum. Austur af honum Suðurhús, mjög gamlar tættur. Er þar nú tún í kring, Þórðargerði (nýtt).” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Rauðnefsstaðir, 8

RA-286:031 *Þórðargerði* örnefni
“Suður af túninu heitir Rani, grasrani með 2 flögum. Austur af honum Suðurhús, mjög gamlar tættur. Er þar nú tún í kring, Þórðargerði (nýtt).” Segir í örnefnalýsingu.

Heimildir: Ö-Rauðnefsstaðir, 8

RA-286:032 *Kvíhólahraun* örnefni kvíar
"Norður af heiðinni, að Rangá, er Kvíahólahraun, minna gróið. Þar eru Stóri-Kvíahóll og Syðri-Kvíahóll, geysiháir grjóthólar með smágróðri og mosa, en mest grjót." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Rauðnefsstaðir, 9

RA-286:033 *Borgarvík* örnefni
"Vestar Brúnir, 3ja hraunbrúnin úr Heklu neðan frá, grösug brún með mörgum víkum. Messuvík, Litlavík, Borgarvík og Grákollsvík." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Rauðnefsstaðir, 9

RA-286:034 *Brúnagerði* heimild um fjárhús
"Vestar Brúnir, 3ja hraunbrúnin úr Heklu neðan frá, grösug brún með mörgum víkum. Messuvík, Litlavík, Borgarvík og Grákollsvík. Þar er nýtt fjárhústún, Brúnagerði." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Rauðnefsstaðir, 9

RA-286:035 *Árbæjarvað* heimild um vað
"Vöð á Rangá: Árbæjarvað, Fossvað, Illugavað og Dalavað á Valá." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Rauðnefsstaðir, 9

RA-286:036 *Fossvað* heimild um vað
"Vöð á Rangá: Árbæjarvað, Fossvað, Illugavað og Dalavað á Valá." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Rauðnefsstaðir, 9

RA-286:037 *Illugavað* heimild um vað
"Vöð á Rangá: Árbæjarvað, Fossvað, Illugavað og Dalavað á Valá." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Rauðnefsstaðir, 9

RA-286:038 *Dalavað* heimild um vað
"Vöð á Rangá: Árbæjarvað, Fossvað, Illugavað og Dalavað á Valá." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Rauðnefsstaðir, 9

RA-286:039 tóftir **Friðlýstar fornleifar**
"Gömul gerði og tóftir austanmegin Fiskár gegnt bænum [017] og nokkur austar og ofar." BJ: "Nokkru austar og ofar [en 017], - því landinu hallar að ánni - er önnur girðing, miklu stærri." BJ; "Hún er nál. 40 fðm. breið og aðalhluti hennar nál. 60 fðm. langur (upp eftir talið), en þar fyrir ofan taka við margar, óreglulegar smágirðingar. Þær auka næstum þriðjungi við girðinguna. Norðurhliðar--garðurinn verður neðan til að grænum bala, sem auðsjáanlega er rústabunga; enda standa ofan á henni margar nýlegar stekkjarrtóftir og einn stekkur sem enn er notaður. Hygg ég varla, að öll þessi rústabunga sé eftir stekki, heldur sýnist mér líta út fyrir, að hér hafi á sínum tíma staðið bær. Sú ætlan styrkist við það, að neaðn við norðvesturhorn girðingarinnar er sérstök tóft forn, sem eigi getur stafar frá stekk, heldur svarar stærð hennar og lögun því að þar hafi verið hesthús fyrir 1 hest eða 2, og hefði það þá varla tilheyrt bænum fyrir vestan ána. Smágerðin líta út fyrir að vera útræðslugerði, og bendir það einnig til hins sama."
Heimildir: ÁG: Friðlýsingarskrá, 67; B J: "Fornt gerði hjá Rauðnefsstöðum o.fl" Árbók 1905, 56-57

RA-287 Foss

10 hdr., 1711. "Bærinn Foss finnst fyrst nefndur í kaupbréfi frá árinu 1546. Árið 1700 var jörðin í eyði og svo var enn 1703 ... Fyrsti eigandi Foss sem þekktist, var Þorleifur Pálsson lögmaður á Skarði á Skarðsströnd, er seldi syni sínum Birni á Keldum jörðina 1. ágúst 1546. Eftir Björn hefur sonur hans Eiríkur á Keldur erft Foss og við skipti eftir hann 11. sept. 1614 gekk jörðin í arf til sona hans Torfa á Keldum. Guðmundur á Keldum, sonur Torfa, átti Foss er hann lést og við skipti eftir hann 3. júní 1670 kom jörðin í hlut sonar hans Jóns á Keldum. Ekkja Jóns, Helga Gísladóttir, giftist aftur Bjarna Sigurðssyni í heynesi og hefur Foss þannig komist í eigu hans. Bjarni í Heynesi seldi Ásgeiri Ólafssyni á Mófellsstöðum og systur hans Steinunni hálfan Foss 5. ágúst 1688 og fyrir 1695 hafa þau eignast hinn helminginn því það ár áttu þau alla jörðina. Steinunn Ólafsdóttir seldi Sigurði Sigurðssyni alþingisskrifara síðar í Saurbæ hálfan Foss finn hundruð að dýrleika 11. sept 1703 .." VS: Rangvellingabók, 91-92. "Foss lagðist í eyði 1968. Verulegur hluti af landi jarðarinnar er uppblásin hraun eða hálfgróin en graslendið er mólendi að mestum hluta. Landið er gott til sauðfjárbeitar og skjólgott." SB V, 74. "Í Landnámu segir að Þorsteinn rauðnefur hefi byggt á Fossi, en það er ekki sá bær, sem nú ber nafið Foss,

heldur eru það Rauðnefsstaðir. Bærinn fékk nafn Þorsteins rauðnefns eftir hans dag, en Fossnafnið hefur flutzt út yfir ána, þar sem nú stendur hann."

1840: "Útigangur hinn besti, heyskapur enginn utanhúss, nema lítið eitt af melaslægjum. Liggur undir áföllum af sandfoki." 1882: "Þessi jörð er alveg slægjulaus, en hefur áður haft fremur góða haga fyrir sauðfé, en sem nú eru að miklu leyti uppblásnir og eyddir af sandfoki." VS: Rangvellingabók, 92-93 1917: Tún 2,3 ha, þar af 0,8 ha slétt, garðar 446 m² 1940: "Tún: Sæmilegt, þurrlent, greiðfært. Engjar: Engar. beitiland: Víðlent mólendi og uppgróður. Hraun. Ágætt til sauðfjárbeitar og haustbeitar fyrir hross, að öðru léleg gripabeit. Ókostir: Mikill ágangur af afréttarfé. Nokkur hætta af sandfoki." VS: Rangvellingabók, 92-93

RA-287:001 *Foss* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-287:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-287:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-287:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-287:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-287:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-287:007 kuml legstaður
Laufahvammur er örnefni í Hrauninu skammt austur frá Skógsöldu, en suðvestast á henni eru rústirnar af Tröllaskógi, hinum forna eyðibæ. Fyrir 1880 var þarna blöðkuslægja, en á árunum 1880-90 blés landið upp, og fundust þar þá leifar af kumli. Haugfé er þetta: 3333. Öxi, lítil og ólöguleg, líkust leikfangi, aðeins 8 sm fyrir egg. Fannst 1886.3334. Spjót, 15,5 sm að l., mjög einkennasnautt. Fannst 1887 ásamt með mannsbeinagrind. Bæði eru vopnin einkennilega smá og veigalítil (9. mynd). í safnaukaskrá segir Sigurður Vigfússon, að þau séu frá Fossi, enda er hann næsti bær við, en þó er allt eins líklegt, að sá, sem þarna hefur verið heygður, hafi verið frá Tröllaskógi, og réttast er að kenna fundinn aðeins við örnefnið. Skýrsla um fundinn er í bréfi Boga lækni Péturssyni í Kirkjubæ. Spjótið "stóð upp á endann hjá hauskúpu af manni; þar var líka (að finnandi hélt) að mestu "complet" beinagrind af manni. Engin sást steinlegging kringum beinin, en svo virðist sem maðurinn hefði legið frá norðri til suðurs, en samt svo sem hann hefði ekki legið flatur, heldur eins og boginn í keng." Líklega á að skilja þessi ummæli um horf þannig, að höfuð hafi verið í suðurenda kumlsins, en víst er það ekki. Aths. Í safnaukaskrá 1893 segir Pálmi Pálsson frá þremur gripum, sem fundust 1892 í svonefndum Laufahvammi norður af Fossi á Rangárvöllum. "Þar höfðu áður fundizt öxi og spjót", og er hér eflaust átt við Þjms. 3333-3334. Gripir þessir eru ístað úr járni, brýnisbrot og hnífsoddur (Þjms. 3936-38). Að vísu er engin bæjarrúst í Laufahvammi, en þó er varhugavert að telja þessa gripi til kumlsins, því að ístaðið er af þekktri miðaldagerð.
Heimildir: KEKH, 41-42

RA-287:008 varða
"Sunnarlega í henni [Heiðinni] í útsuður af St(óra)-Skyggni er Hnífilsdalur, fallegur og grösugur (þar á að hafa drepist sauður, er Hnífill hét). Suður af honum er smáhóll með vörðu, kallaður Innri-Vörður ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Foss, 2

RA-287:009 *Sandvarða* varða
"Sunnarlega í henni [Heiðinni] í útsuður af St(óra)-Skyggni er Hnífilsdalur, fallegur og grösugur (þar á að hafa drepist sauður, er Hnífill hét). Suður af honum er smáhóll með vörðu, kallaður Innri-Vörður, nokkuð vestar er Langihóll, grasigróinn að sunnan. Skammt sunnar er kringlóttur sandhóll, með vörðubroti, nefndur Sandvarða." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Foss, 2

RA-287:010 heimild um stekk
"Beint vestur af Sandvörðu [009] eru tveir hólar. Heitir sá nyrðri Sandbóla. Þar var stekkur og stíað fram yfir

aldamót, en var hætt vegna þess, hvað erfitt var að reka féð inn. Stóð réttin í laut, en féð sótti á brekkuna, svo var hún flutt að ánni." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Foss, 2

RA-287:011 heimild um rétt
"Beint vestur af Sandvörðu [009] eru tveir hólar. Heitir sá nyrðri Sandbóla. Þar var stekkur og stíað fram yfir aldamót, en var hætt vegna þess, hvað erfitt var að reka féð inn. Stóð réttin í laut, en féð sótti á brekkuna, svo var hún flutt að ánni." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Foss, 2

RA-287:012 *Stóravarða* varða
"Fremst í heiðinni er nefnd Heiðarbrún og er hún austur af bænum, á hennni er hóll með vörðu og heitir hann Stóravarða." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Foss, 2-3

RA-287:013 tóft sel
"Vestan undir Hraunhálsi er grasigróin flöt, sem heitir Selflöt, þar var haft í seli frá Fossi áður fyrr. Hafa sézt þar tættur til þessa." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Foss, 3

RA-287:014 heimild um fjárhús
"Þegar því sleppir [Innstanefi] að vestan er Húsaflötin, jafnlend og grösug, er Húsanef fremst á henni. Þar standa fjárhús frá Fossi ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Foss, 3

RA-287:015 heimild um fjárhús
"Nokkru vestar [en Fálkaþúfa sem er vestur af 015] liggur grasbrekka frá norðri til suðurs, nefnist hún Borgarbrekka, fjárhús stóðu þar áður, þær eru skammt frá hraunjaðrinum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Foss, 3; Ö-Foss ath, 1

RA-287:016 varða landamerki
"Mörkin milli Árbæjar og Foss liggja í útsynningsnef. Þar er brekka með grashvammi sunnan í, en blásið fram klettinn, sem er fremst í því. Liggja mörkin þaðan í hól, sem er landsuður af Skógsöldu og heitir Markhóll, og úr honum í Steðja og úr Markhól í vörðu, sem er fyrir vestan vellina, vestan við túnið." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Foss, 3

RA-287:017 heimild um rétt
"Fjárrétt stór og stekkur eru í Nátthagahrauni og þar rétt hjá, við Eystri-Rangá, er Nátthagahóll. Þarna var stíað." Segir í viðbótum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Foss viðb, 1

RA-287:018 heimild um stekk
"Fjárrétt stór og stekkur eru í Nátthagahrauni og þar rétt hjá, við Eystri-Rangá, er Nátthagahóll. Þarna var stíað." Segir í viðbótum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Foss viðb, 1

RA-287:019 heimild um huldufólksbústað
"Í Blesulágum bjó huldukona, sem stundum sást. Blesulágar eru fast við túnið á Fossi. Þar eru fallegir og einkennilegir klettar, sem liggja í brekku. Alltaf var gengið þar hljóðlega um." Segir í athugasemdum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Foss viðb, 2

RA-287:020 varða landamerki
Landamerki 1892: "Tvær vörður standa saman niður við Rangá skammt fyrir innan múlann á Árbæ, sem eru markavörður milli Árbæjar og Fosslands ..."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 92

RA-287:021 varða landamerki
Landamerki 1892: "Tvær vörður standa saman niður við Rangá skammt fyrir innan múlann á Árbæ, sem eru markavörður milli Árbæjar og Fosslands, úr téðum vörðum beina stefnu í hól sem varða er á á Borgarbrekkunni

..."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 92

RA-287:022 varða landamerki
Landamerki 1892: "Tvær vörður standa saman niður við Rangá skammt fyrir innan múlann á Árbæ, sem eru markavörður milli Árbæjar og Fosslands, úr téðum vörðum beina stefnu í hól sem varða er á á Borgarbrekkunni, aftur úr þeirri vörðu beina stefnu og sjónhending í vörðu sem er á háhraunsnefinu austur af Skógsöldu, sem er vestur- og norður-hornmark á Fosslandi."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 92

RA-288 Árbær

20 hdr. 1475/1711. Bændaeign. Skv. JÁM voru Litliskógur, Stóriskógur (Tröllaskógur) Hraunkot og Melakot eyðijarðir í Árbæjarlandi. "Árbær er fyrst nefndur í kaupbréfi frá 1475, en bréf það er e.t.v. falsbréf. Næst finnst bæjarins getið í visitasíubók Brynjólfs biskups Sveinssonar 1641. Í fyrrnefndu kaupbréfi frá 1475 er Þorsteinn Árnason í Gunnarsholti sagður selja Finni Magnússyni presti á Skúmsstöðum jörðina. Hákon Bjarnason í Haga í Holtum átti Árbæ XX hundruð og seldi hann 16. nóv. 1656 séra Jóni Daðasyni presti í Arnarbæli. Hinn 8. maí 1659 seldi séra Jón Sigurður Hákonarson á Breiðabólsstað í Ölfusi hálfa jörðina og 1 ágúst 1663 galt hann Rafni Jónssyni VIII hunduð í Árbæ, en þau kaup munu hafa gengið til baka því 3. október s. á seldi séra Jón Torfa Erlendssyni sýslumanni í Þorkelsgerði hálfan Árbæ." VS: Rangvellingabók, 1-2. . "Árbær lagðist í eyði árið 1899. ... Land Árbæjar er að mestu blásið hraun en gróin valllendisspilda er við Eystri-Rangá." SB V, 74 Í eyði frá árinu 1899.

1849: "Tún sæmileg, engjar engar. Sauðahagar góðir, en land litið og blásið." 1884: "Túnið er undirorpið sandfoki, þó álízt því ekki búinn þar af bráður voði. - - Hagar jarðarinnar eru flagbarðir og hrjóstrugir, og er það af þeim sem ennþá er lít skemmt, nokkuð víðlent, en í talsverðri hættu af sandfoki, því sandur gengur á landareignina að norðan og vestan." 1940: "Er nú land jarðarinnar að mestu upp blásið, nema tún og dálítil hagspilda." VS: Rangvellingabók, 3. "Tún er þar stórt og enn óblásið og blettir af heiðinni, bæði vestan bæjar út með ánni, og að austan og ofanverðu. En að vísu er meginhluti haganna blásinn í hraun, sem enn er mjög gróðursnautt." VG Árbók 1953, 59

RA-288:001 *Árbær* bæjarhóll bústaður
Heimildir:

RA-288:002 *Stóriskógur (Tröllaskógur)* bæjarstæði býli **Friðlýstar fornleifar**
1709: "Stóre skógur (Tröllaskógur) er sem rúmlega hálf bæjarleið frá Litla skógi í Arbæjar landi, sem nú er haldið. Hefur án efa byggður verið til forna, og kirkja þar staðið, sem bevisa girðingar og mannabein, er uppblása í stórviðrum. Nú er bæjarstæðið og landið um kring sumpart kafið sandi, sumpart komið í blásið hraun og vatnsból ekkert og þar fyrir aldeilis óbygggilegt." Tröllaskógur nefndur í Njálssögu. HS: "Bærinn Tröllaskógur hefur staðið útsunnan í öldunni. Bæjarstæðið hefur verið fallegt og víðsýni mikið." "Rústir eyðibýlanna Tröllaskógs, Landgils, Melakots og Keldnakots"

"Bærinn Tröllaskógur er nefndur í Landnámabók og Njálu í sambandi við Önund Kolsson sem fyrstur manna reisti þar bú um miðja 10. öld. Ekki er bæjarins getið í byggð í öðrum ritum. Bærinn stóð neðst suðvestan í öldu sem stendur upp úr hrauninu sunnan Sandgilju og Skógaralda nefnist. Kirkja var í Tröllaskógi á fyrstu öldum kristninnar." BJ: "Þar er ávöl alda úr móbergi, aflöng frá norðaustri til suðvesturs, og hefir bærinn staðið á suðvesturendanum. Aldan er hraunum girt alt um kring. Farvegur eftir uppþornaðan læk er suðaustanmegin hennar og eigi ólíkt, að annar sé hinumegin. Hraunin eru án efa eldri en Íslands bygging, og hafa fyrrum verið grasi og skógi vaxin og aldan einnig. En nú er þetta svæði örblásið fyrir löngu. Bæjarrústin er allmikil og mikið flutt í hana af hraungrjóti; en öll er hún úr lagi gengin. Þó sést, að fjósið hefir verið vestast og að eins laust frá. Standa þar tvær beizluhellur uppi. Skamt frá fjósdyrunum hafði verið brunnur, kom hann í ljós við jarðskjálftan í fyrra (1896), því sandurinn, sem hafði fylt hann, þéttist saman og lækkaði, svo brunnurinn varð meir en 1 al. djúpur. Hleðslan í honum var óhögguð. Nú er hann orðinn fullur aftur. Austasti hluti rústarinnar er nú ekki annað enn grjótbreiða." "Ei lángt frá Árbæ til útnorðurs liggur blásin eyðijörð, er oftast kölluð Stóri Skógur (en rjett nefnd Tröllaskógur), hvar sagt er til garðlaga og tófta mynda sjáist, einninn mannabein, sum stór, í einni breiðu helst; þar meinast kirkja verið hafi." "Tröllaskógs er getið í Njálu; sennilega hefur þar verið stórbýli, sbr. Litla-Skóg, nokkruð sunnar. Aðlíkindum hefur kirkja verið þar - mannabein hafa fundizt þar-, en farið af fyrr en kirkjumáldagar sýna, sem nú eru til."
VG: "Bæjarhúsaleifarnar eru nú, eins og á öðrum slíkum örblásnum stöðum, bala- eða hólmyndaðar, vegna þess að mesta grjóthrúgan heldur óblásinni mold þeirri úr jarðvegi, sem byggt var á, með því líka að þar grær yfir öððru hvoru á mörgum stöðum, þótt örfoka sé umhverfis. ... Þrátt fyrir þessar ástáður hér sést þó að höfuðbólið hefir verið mikil og löng bygging, með framhlið móti ssv. Grjótdreif þess tekur nú (1946) yfir 18 faðma á lengd

og allt að 12-15 faðma á breidd. Grjótið er allt aðflutt, mest hraungrjót, en líka mikið af mógrjóti ofan úr öldunni, þar eigi langt frá. Sjá má, að það hefir verið notað í dyrakampa, nærri miðsvæðis að sunnanverðu, og lagað til þess. Líklegt er, að þarna hafi verið býnsa mikill skáli, auk annarra húsa og bygginga. Kirkjugarðurinn hefir verið neðan við bæinn að austanverðu. Þar hafa oft sést mannabein og verið hulin með grjóti. Sézt hefir fyrir garðinum, ferhyrndum, en varla alveg jafnhliða; mældust mér austur- og vesturhliðar 10 faðmar hvor, norðurhlið 14 og suðurhlið 12 faðmar. Sálarhlið nærri miðri vesturhlið, og varla meira þaðan en 8-10 faðmar upp til bæjardyra. Kirkjurústin er lítil og óglögg, en hefir verið sunnantil við miðjan austurvegg og gaflhlaðið notað fyrir þann spöl úr garðinum. Hússrúst er neðan við kirkjugarðinn, sem ekki verður mæld, ef til vill af smiðju. Þar að neðan og vestanverðu hefir verið grjóti girtur akur að öllum líkindum, í góðu skjóli og halla móti sól og suðri. Virtist mér hann um 22 faðmar á tvær hliðar, en 18 og 30 faðmar hinar. Vel má vera, að austan bæjar og kirkjugarðs hafi líka verið akur; þar sjást leifar af annarri girðingu. Fjósið hefur staðið skammt nv. frá bænum. Sjást þar enn báshellur, reistar á rönd. Virðist móta fyrir sex básum við eystri vegg. ... Brunnurinn fyrrnefndi er þarna í slakka fáum föðððmum suðvestar. Og enn er ein húsarúst á bala fyrir neðan brunninn.”Alltaf vatnsskortur á þessu svæði sem að mati Helga Þorlákssonar dregur úr líkum á því að þarna hafi verið stórbýli, hann vill meina að Tröllaskóur hafi aldrei stórbýli verið, e.t.v um 10 hdr jörð.
Heimildir: JÁM I, 234, 278; HS: Árbók 1937-1939, 125; ÁG: Friðlýsingarskrá, 67; ÍF XII, 147. VS: Rangvellingabók, 446; B J: “Skrá yfir eyðibýli ...” Árbók 1898, 21-22; VG: “Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum” Árbók 1951-1952, 120-121; HÞ: “Byggð við Heklu”, 150-152

RA-288:003 *Litliskógur* bæjarstæði býli
1709: “Litle-skógur kallast pláts nokkurt í Árbæjarlandi (sem nú er so haldið). Þar sjest til tóftarbrota, so sem bygð muni í fyrri tíð verið hafa, en enginn veit að segja nær þessi jörð hefur eyðilagst, ekki heldur fyrir hverja orsök, nema hvað menn meina að vegna blásturssands skeð hafi, þykir og líklegt af því, að nú er landið fyrir norðan og útnorðan bæjarstæðið komið í dan og hraun grasslaust orðið. Þykir mönnum þessi jörð óbyggileg vegna slægjuleysis og vatnsbóls sem er ekki nær að fá en eina bæjarleið að vísu.” HS: “Suðaustan-í hrauninu er Litli-Skógur. Ekki er kunnugt um hve nær hann fór í eyði.”

BJ: “Þar heitir enn “Litli-Skógur”, sést þar ein rúst nokkuð stór, melgrasi vaxin og nokkrar smærri í kring. En svo sem stekkjarveg sunnar, undir sömu brún, er önnur rúst eigi öllu minni og nokkrar smærri þar hjá.” “Þar skamt frá ein eyðijörð blásin, kölluð Litli-Skógur, vestur frá þessum Melakot, er og sagt hleðslur myndir sjá megi.”“Litliskógur hét bær sem stóð í slakka suðaustan í brún, um það bil 2-3 km suðaustur frá Sandgili og svipaða vegalengd suðvestur frá Tröllaskógi.” VG: “Bæjarhúsin hafa verið tvö samstæð langhús með dyr á göflum móti suðaustri. Hleðsla sést af millivegg, 4 fet á þykkt og 25 fet á lengd, og nyrðra húsið 8 fet á vídd. Hitt er enn meira hrunið út, en sýnist þó helzt hafa verið jafnstórt. Gat líka verið sundurskipt eða með hliðardyrum, þótt ekki sjáist þess nú merki. Við næsta hól að norðaustan eru rústir í suðausturhalla, líking af þremur kofum saman, og er líklegt, að þar hafi staðið fjósið m.m. Þaðan liggur lausagrjót úr garði, 25 faðma til suðuráttar. Er það nokkrum föðmum fyrir austan aðaltúngarðinn, og kynni að vera viðbót við túnið, ef ekki úr göngugarði yfir lægð á leið í fjósið ...”
Heimildir: JÁM I, 234, 278; HS: Árbók 1937-1939, 124; VS: Rangvallabók, 276; B J: “Skrá yfir eyðibýli ...” Árbók 1898, 22; VG: “Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum” Árbók 1951-1952, 123-124

RA-288:004 *Hraunkot* bæjarstæði býli
“Hraunkot er þriðja eyðijörð í Keldnakirkju landi, sem nú er so haldið. Hefur löngu fyrir elstu manna minni lagst í eyði. Þar sjest mikið til girðinga og tóftabrota af grjóti, líka merki túnstæðis. Þetta pláts þykri ómögulegt byggjast kunni vegna slægju- og vatnsleysis.” “Landnorður af hólnum sjást rústir af eyðibýlinu Hraunkoti; sennileg sami bær og Undir-Hrauni (Dipl). Ókunnugt er, hve nær það fór í eyði; blástur hefir ekki eyðilagt það, heldur slægna- og vatns-leysis.” “Hraunkot hét bær er stóð á lágum hól spölkorn vestsuðvestur frá Sauðanefi á Eldiviðarhrauni og lítið eitt norðaustur frá Hraunshól og því skammt frá því sem talið er að bærinn Hraun [RA-662:002] sjá hafi staðið. Er það innan núverandi landamerkja Kelda.”
VG: “Rústir þessa býlisskoðaði ég bezt 1944. Litu þær þannig út: Bærinn hefir staðið á lágum hól eða bala, sem ekki er stærri en byggðarleifarnar. Eftir næstum örfok er þar að byrja gróður og smáhnjótar, þéttir yfir rústunum. Sést þó móta fyrir stærð og lagi byggingarinnar, er verið hefir ein og samfelld, frá austri til vessturs, alls að lengd um 66 fet, og virðist vera um 12 fet á breidd að innanmáli, en kann þó að hafa verið minna. Greinilega sést fyrir beinum vegg enda milli að norðanverðu, og fyrir þvervegg um 6 fet á þykkt frá vestur enda. Gætu þetta verið leifar af fjósi og hlöðu eða útikofum, þó að líkara sé nú einni heild. Austan þverveggjarins er líklegt að verið hafi bæjardyr og eldhús, og bæjarhús sjálft austast. Túngarður hefir verið hlaðinn úr grjóti að nokkru leyti kring um kotið, og mótar fyrir honum í krókum og hlykkjum, að mestu leyti umhverfis. Túnið allt, að sústunum meðtöldum, hefir þó ekki verið yfir 1 2/3 dagslátta, eða slægt tún varla 1 1/2 dagslátta.” “Þar skamt frá ein eyðijörð blásin, kölluð Litli-Skógur, vestur frá þessum Melakot, er og sagt hleðslur myndir sjá megi. Ei lángt frá þessum er nefnt Hraunkot, hvar og til tófta er sagt sjáist, hvort eg hygg Hraun heitir ...”
Heimildir: JÁM I, 234-235, 278; HS: Árbók 1937-1939, 129; VS: Rangvellingabók, 188; VG: “Eyðibýli og

auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1951-1952,107-108

RA-288:005 *Melakot* bæjarstæði býli **Friðlýstar fornleifar**
"Melakot hefur heitir fjórða eyðijörðin ogso í Keldnakirkjulandi. Engi veit nær þetta býli hefur eyðilagst, þar sjest nokkuð til tóftarbrota, en miklu minna en í Hraunkoti. Kann ekkki byggjast vegna sömu orsaka og segir um Hraunkot." HS: "Melakot, eyðibær, mun draga nafn af víðimelum. Í Melakoti er nokkur túnblettur, sem þó er klofinn í tvennt af sandgára." "Rústir eyðibýlanna Tröllaskógs, Landgils, Melakots og Keldnakots" VG: "Melakot hefir verið 4-5 km austur frá fjárskýlinu, síðastnefnda, og nærri 5 km suður frá Skarðs- eða Selsundsfjalli. Bærinn hefir staðið á bala, nokkuð hátt, á fögrum stað og mjög viðsýnum. En undir jarðvegstorfu, mjög þykkri virðist nú (1936-44) vera falin aðal-bæjarrýustinn, og er grastorfa nokkuð stór í líðandi halla þar vestur af. ... Upp frá þessum stöðum að norðanverðu eru greinilega leifar akurgerða."

HS: "Túninu hallar mót suðri og hefur bæjarstæðið verið fallegt. Rústir eru þar miklar." VG: "Austasta á sléttu er einn þeirra, óreglulegur ferhyrningur, um 18-19 faðmar á þrjár hliðar, en 10 faðmar á vesturhlið. Milli rústanna fyrrnefndu og rofbakkans á hólnum sést garðlag, 16 faðmar á lengd, er kynni að vera norðurhliðin á öðru akurgerði. Norður frá hólnum munu og sjást leifar af tveimur gerðum, í litlum vesturhalla. Sést þar á stöku stað greinilega steinn yfir steini, í einfaldri grjóthleðslu, en lögun og lengd sést ekki.""Þar skamt frá ein eyðijörð blásin, kölluð Litli-Skógur, vestur frá þessum Melakot, er og sagt hleðslur myndir sjá megi." "Melkot hét bær er stóð norðan Sandgilju, á bala sunnan í hraunbrúnn um fimm kílómetra norðvestur fra Tröllaskógi. Í rústum hans hefur fundist Klébert sem er talið öruggt merki fornrar byggðar, en eina samtímaheimildin um þennan bæ er máldagi Oddakirkju frá 1332 ... í næsta máldaga Oddakirkju sem er frá 1397 er þessa ítaks ekki getið ..." Helgi Þorláksson telur þetta býli hafa verið í bygð til 1510.
Heimildir: JÁM I, 235, 278; HS: Árbók 1937-1939, 125-126; ÁG: Friðlýsingarskrá, 67; VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1951-1952, 109

RA-288:006 kuml legstaður
"Lengi hafa menn vitað, að leifar fornra kumla eru skammt frá Rangá eystri, um 2,5 km austur frá Keldum. Kuml þessi hafa orðið fyrirferðarmikil í íslenzkum fornleifaritum, sökum þess að þau hafa verið sett í samband við bardaga Gunnars á Hlíðarenda, er óvinir hans gerðu honum fyrirsát við Knafahóla (um 990) . Land er nú gjörblásið þarna svo og kumlin öll. Skal nú upp talið það, sem fyrri menn hafa ritað um þau."

Séra Halldór Magnússon, prestur til Keldnaþinga, ritar svo í fornleifaskýrslu 1818: "Í Árbæjar landareign, Keldna sókn, eru kallaðar Fjallmannabrúnir og í þeim einn hvammur eður vík, sem kallað var Haugsvík, en sást þó ei merki til, að þar væri haugur eður fornmannaleiði; en hér um 1800 blés þar uppi mold og sand, og þá komu þar upp bein af 5 mönnum, sem voru mjög rotin orðin; ekkert hefur þar fémætt fundizt af vopnum eður öðru." Árbær er eyðibýli fyrir ofan Keldur. Örnefnið Haugsvík er nú glatað, og virðist einnig örnefnið Fjallmannabrúnir. Sennilegt mun þó, að þar sé einmitt þar, sem nú heitir Árholtsbrún, og stafi nafnið af því, að Fjallabaksvegur lá þarna um. Kæmi það vel saman við þá sennilegu tilgátu Kålunds, að Haugsvík sé einmitt bali sá, sem er fyrir neðan Árholtsbrún, en hún liggur þvert norður frá Rangá, miðs vegar milli Keldna og Árbæjar. Mannabein þau, er séra Halldór nefnir, mega þá með sterkum líkindum teljast til Rangárkumla.

Árið 1866 fékk Þjóðminjasafnið beinhólk með sérkennilegu kroti, m. a. tveimur tiltölulega náttúrulegum hjartarmyndum (Þjms. 329). Að sögn Sigurðar Guðmundssonar fannst hann í "dysi við Rangá, mitt á milli Keldna og Árbæjar. Dysið var hlaðið upp af steinum eða steinum hlaðið umhverfis. Steinarnir voru vatnslitnir og ólíkir hraungrjóti því, sem þar er í kring, og eru því auðsjáanlega teknir úr Rangá. Engi sáust þar mannabein, enda var þeirra eigi leitað. Dys þetta var uppi í brún eða barði, hér um bil 10 faðma frá öðrum 4 eða 5 dysjum, sem þar eru." Þess ber að gæta, að Sigurður hefur ekki sjálfur séð það, sem hann er að lýsa. Páll Sigurðsson í Árkvörn virðist hins vegar hafa séð kumlin sjálfur. Hann skrifar svo um 1870: "Ofar með Rangá, nokkru fyrir ofan Keldur, eru dysjar tvær, vestan megin hennar, og er önnur minni; en sú litlu ofan eða fjær ánni. Dysjar þessar eru nú blásnar mjög eins og landið þar í kring, grjótið í þeim er vatnsorfið og auðsjáanlega borið upp úr ánni. Á þessum stað við Rangá barðist Gunnar með bræðrum sínum við Egil í Sandgili og þá undan Þríhyrningi. Í dysjum þessum hafa og fundizt mörg mannabein fram að þessum tíma, en nú er loftið búið að leysa þau flest upp; þó fundust í minni dysinni nokkrir jaxlar sumarið 1861; sú dysin, sem fjær er ánni, hefur minni verið, sem sagt var, og er ei ólíklegt, að Egill og synir hans og þeir bræður undan Þríhyrningi, sem féllu í bardaganum, hafi þar heygðir verið, og kannske Þórir austmaður, mágur Egils. Í dys þessari hafa fundizt bein af 5 eða 6 mönnum, en fleiri í hinni. Í kringum 1780 reið Jón Ísleiksson fálkafangari, sem þá bjó í Árkvörn í Fljótshlíð og síðar Eyvindarmúla, út á Rangárvelli til fálkaveiða; þá kom hann að dysjum þessum og skoðaði þær, og þá sá hann þar mörg mannabein, sem þá voru að blása upp úr dysjunum; þar sá hann í minni dysinni höfuðskel, er honum þótti stór vera, og..."

Kålund hafði einnig sjálfur séð kumlin: "....mere end to kan ikke med bestemthed påvises. De er opførte af vandslide fra åen hentede sten hinanden; man har derved - i løbet af de sidste 100 år- fundet adskillige menneskeben her; navnlig i den sydligeste og større af disse dysser synes flere mennesker at have været begravede." Þetta mun vera skilmerkileg lýsing, og frásögnin um mannabeinin er staðfest, því að árið 1876 komu

til safnsins fúnar beinaleifar frá þessum stað, leggjabrot og flísar (Þjms. 1116), og 1883 kom brot af stórgripslegg, og mun því hestur vera heygður þarna. Árið 1883 fékk safnið lítið og ógerðarlegt spjót (Þjms. 2446), er fannst "nær dysjunum", og járnmel með hringum og svipum í frá sama stað (Þjms. 2447). Þá segir Sigurður Vigfússon í safnaukaskrá: "Þar er gjörsamlega uppblásið og ekki annað en hraun og sandur, en þar eru glögg kennimerki; dysjarnar eru tvær; grjótið í þeim eru veltisteinar stórir og smáir, teknir úr ánni og næsta ólíkir því hraungrjóti, sem þar er; hér fundust og nýlega tvö spjót önnur, en sem voru svo ryðbrunnin, að þau duttu í sundur; hér hafa fundizt margir hlutir fyrri og síðar." Þessi lýsing kumlanna kemur vel heim við lýsingu Kålunds, og munu þær báðar réttar. Sama ár kom hestfjötur (Þjms. 2452) frá sama stað til safnsins sagður hafa fundizt í annarri dysinni.". Þá getur Sigurður Vigfússon þess í safnaukaskrá, að í kumlinu hafi einnig fundizt 7-8 boruð skeifa: ".....hún var svo ryðbrunnin, að hún hékk naumast saman." Aldrei kom þessi skeifa til safnsins, og víst hefur hún ekki verið úr kumlunum, þótt rétt kunni að vera, að hún hafi fundizt þar í grennd.

Af forngripum hefur síðan komið stakt hringamel (Þjms. 6020) og kinga (skrauthengi) úr bronsi (Þjms. 12384, sjá bls. 324-25, 143. mynd). Skúli Guðmundsson á Keldum hefur og lýst kumlunum. Einnig hann telur kumlin tvö, hvort á sínum hól, með 32 m millibili. Skammt frá þeim, uppi í Árholtsbrún, segir hann, að séu auðsjáanlega dys á þremur stöðum, með sams konar grjóti og er í hinum (þ.e. grjóti úr Rangá), en þar hafi ekkert fundizt. Vigfús Guðmundsson segir, að dysjaleifar þessar í Árholtsbrún sjáist á tveimur stöðum. Helga Skúladóttir segir í örnefnalýsingu sinni: "Skammt frá steininum (þ.e. Gunnarssteinu) sjást enn Dysin á smáhólum sitt hvoru megin Fjallabaksvegar, sem nefna má í þessu samhengi. Hann var fyrrum höfuðleið skaftfellskra bænda til kaupstaða, Eyrarbakka og Reykjavíkur." Loks segir Skúli Guðmundsson, að tæpum 1 km austar hafi blásið upp hauskúpu mikla.

Ég svipaðist um á þessum slóðum 1948, en Gísli Gestsson gerði lýsingu og staðaruppdrátt 1954 (7. mynd). Ennþá sér til kumlanna. Með tilliti til ummæla fyrri manna, sem greind hafa verið hér að framan, virðist mega segja eftirfarandi um staðinn og kumlin: Gunnarssteinn eða Gunnarsklettur er 1-2 m hár steinn rétt við Rangá, vestur af Árholtsbrún. Nafn steinsins er sennilega mjög ungt, úr því að þess er hvorki getið í fornleifaskýrslunni frá 1818 né hjá Kålund. Á lágum hraunhólum, 70-100 m norður af steininum, sjást vatnsnúnir hnullungar (8. mynd), aðallega þar sem merkt er I og II í uppdrætti, en einnig við III og IV, og þar fann Gísli Gestsson hrossatennur 1954. Þetta eru leifar kumlanna tveggja, sem nægilega er lýst hér að framan. Verða þær lýsingar trauðlega rengdar um, að fleiri en einn maður hafi verið heygður í hvoru kumli. Líklega er átt við sama beinafundinn í fornleifaskýrslunni og grein Páls Sigurðssonar, og mega þau bein vel hafa verið úr þessum kumlum. Hestur eða hestar hafa verið heygðir þarna, og sýnir það eitt, að kumlin eru úr heiðnum sið. Forngripir þeir, sem safnið hafur smá saman eignazt frá þessum slóðum, eiga að hafa fundizt í þessum kumlum, allir nema beinhólkurinn. Fundarvitneskja um þá er því miður ófullkomin. Járnmélin (Þjms. 2447) eru af gerð, sem grunur leikur á, að ekki hafi verið til í heiðnum sið, og munu því varla vera úr kumlunum. Um hina hlutina er ekki ástæða til að efast, að fornir séu.

Auk þessa tveggja kumla geta sumir hinna fyrri höfunda sams konar ummerkja uppi í Árholtsbrún. Sigurður Guðmundsson á eflaust við þessar leifa, og benda orð hans til, að þær hafi sést á 5-6 stöðum. Skúli Guðmundsson segir, að þær sjáist á þremur stöðum, en Vigfús Guðmundsson tveimur. Missagnir þessar stafa af því, að leifarnar eru mjög lítilfjörlegar og óskýrar. Þó er greinilegt, að steinar frá ánni liggja þarna uppi í brúninni og skera sig úr með líkum hætti og hinar kumlleifarnar. Má segja, að nú sé þetta á fjórum stöðum kringum grunna lægð. En fráleitt verður nú gengið úr skugga um, hve mörg kuml kunna að hafa verið þarna í upphafi. Ekkert hefur fundizt þarna annað en beinhólkurinn. Stílsvipur hans er af rúnsteinaætt, sem ger mun sagt síðar, og er því fremur ósennilegt, en ekki óhugsandi, að hann hafi verið í heiðnu kumli. Ber sífellt að minnast, að á þessu uppblástrarsvæði, sem áður var gróið og byggt, geta fundizt hlutir nærri kumlaleifum, þótt þeir hafi ekki verið í kumlunum upphaflega. Loks er þess svo að geta, að miðju vega milli kumlleifanna við Gunnarsstein og Árholtsbrún eru bæjarrústir fornlegar (Árbók 1951-52, bls. 125). Mættu kumlin öll hæglega vera frá þeim bæ, ef byggður var í heiðni, svo sem vel má vera.

Heimildir: KEKH, 35-40

RA-288:007 *[Húsbrún]* bæjarstæði býli

HS: "Fyrir austan Skógslágina, en austan Húsbrúna í Árbæjarlandi er bæjarrúst; nafn óþekkt." "Og staðurinn svo sem 2-3 kmm ssv. frá Tröllaskógi og líkt asa, frá Litla Skógi." VG: "Gróið er yfir aðalbæjarleifarnar, sem eru á bala, laust frá brúninni. Hleðslugrjót sést þó þar og í jöðrum, sem eigi hefir getað oltið langt vegla lítils halla. Lengd rústarinnar frá sa. til nv. eru um 8 faðmar og breiddin allt að 5 faðmar. Og líkindi sýnast til þess, að hún skiptist í 4 eða 5 hússtæði og samhýsi, er þó verða ekki mæld. 8 föðmum vestar er hleðslugrjót nokkurt, líklega úr stöku húsi, er grastorfa hylur þar á milli. Að bæjarbaki sést fyrir túngarði, bogadregnum og allt að 4 föðmum frá rústinni. Og 26 föðmum austur frá bæjarrúst er greinilegra tóttarbrot rétt upp við brúnina; mælist hún 9x14 fet inni. Fágætt er það um tótt þessa, að vesturendi er opinn, og sést ekki á sömu hæð eða lítið lægra, að þar hafi nokkurt gaflhlað verið. ... Ennþá, nærri 150 föðmum sunnar, neðst í sömu brún, voru að öllum líkindum kvíar, í nokkrum halla til dyra, um 7x40 fet. Voru fast við túnið og notaðar fyrir túngarð, það sem þær næáðu til, en hann liggur aftram frá norðurvegg kvíanna 45 faðma í nnv. og svo áfram í nna. heim undir

bæjarrústir að vestanverðu."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 124; VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1951-1952, 124

RA-288:008 gata leið
HS: "Melakot [005] er fyrir ofan farveginn móts við Skotvöll. Á Skotvelli sáust 8 götur samhliða í hæfilega blásnum jarðvegi, er legið hafa milli Tröllaskógs og Melkots."
Heimildir: HS: Árbók 1937-1939, 126

RA-288:009 *Keldnavarða* varða landamerki
"Fyrst norður Markgilið frá Fiská og upp í Öldu[r], síðan ræður gilið og í hnúk þann, sem er sunnan við gilið, þaðan í mitt Þjófholt, þaðan í Þríhyrningsháls, svo langt suður sem maður lengst sér af Þorleifsstaðahlaði, og svo vestur yfir Þorgeirshól. Þaðan sjónhendingu í Keldnavörðu í Árbæjarlandi að Rangá. Síðan ræður áin að Fossnípu, þaðan sjónhending og í Markgilsmynni, sem fyrr er greint."
Heimildir: Ö-Þorleifsstaðir, 1

RA-288:010 varða landamerki
"Landamerki Árbæjar samkvæmt landamerkjabók Rangárvallasýslu eru þannig: Fyrst er Rauðkollur að norðan, úr Rauðkolli í vörðu, sem er uppi á háhraunsbrúninni, þaðan beina stefnu í vörðu við Rangá fyrir vestan Foss eða í hæsta hornið á Þríhyrningi. Þaðan ræðin áin fram í Árholt, þar sem er bein stefna úr Rauðkolli, sem fyrr er greindur, í Hnauk á Vatnsdalsfjalli, þaðan beina stefnu í Rauðkoll, sem áður er nefndur."
Heimildir: Ö-Árbær, 1

RA-288:011 varða landamerki
"Landamerki Árbæjar samkvæmt landamerkjabók Rangárvallasýslu eru þannig: Fyrst er Rauðkollur að norðan, úr Rauðkolli í vörðu, sem er uppi á háhraunsbrúninni, þaðan beina stefnu í vörðu við Rangá fyrir vestan Foss eða í hæsta hornið á Þríhyrningi. Þaðan ræðin áin fram í Árholt, þar sem er bein stefna úr Rauðkolli, sem fyrr er greindur, í Hnauk á Vatnsdalsfjalli, þaðan beina stefnu í Rauðkoll, sem áður er nefndur."
Heimildir: Ö-Árbær, 1

RA-288:012 *Digravarða* varða
"Digravarða er á Þverbrúnum, nær Dölum. Hún er ekki hlaðin af mönnum, nema að hluta. Þetta er bjarg, sem hlaðið hefur verið ofan á. Varðan sést trúlega enn." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árbær, 2

RA-288:013 *Þrívörður* varða
"Þverbrýr ná alveg niður þangað, sem kallaður er Múli eða Árbæjarmúli. Á honum og í áframhaldi af Þverbrúnum eru Þrívörður.""Þær voru þrjár vörður, hlaðnar. Ekki veit Jónína, í hvaða tilgangi þær voru hlaðnar, en gizkar á, að smalar hafi hlaðið þær í hjásetu. Þegar hún kom þarna síðast, var ein varðan fallin." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árbær, 2

RA-288:014 *Jónasarvað* heimild um vað
"Dálítið suður með ánni er vað á henni, sem kallað var Jónasarvað. ... Líklega er þetta sama vað og nefnt er Árbæjarvað á korti." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árbær, 2-3

RA-288:015 *Vað í Múlanum* heimild um vað
"Annað vað var á ánni fyrir Árbæjarlandi, í Múlanum. Það hafði ekki nafn, var aðeins talið um "vaðið í Múlanum." Segir í örnefnalýsingu. "Rauðnefsstaðafólk fór þar yfir til kirkju að Keldum, á fundi og fleira." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árbær, 3

RA-288:016 heimild um fjárskýli
"Áframhald af heiðinni eru moldarflákir og sandur, en þar fyrir neðan er graslendi með ánni, sem heitir Krókur eða Árbæjarkrókur. Þar er bugða á ánni. Fjárborg var austast á Króknum, og mótar líklega fyrri henni enn. Hún var í suður eða suðvestur frá bæ." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árbær, 3

RA-288:017 heimild um fjárhús
"Syðst í Árbæjarlandi voru fjárhúsin." Segir í örnefnalýsingu.

Heimildir: Ö-Árbær, 3

RA-288:018 heimild um fjárhús
"Hraunið liggur síðan langt til suðvesturs, og myndast þar brún, fram af Laskhól og Skógsöldu. Í þeirri brún er útsynningsnef, vestast í Árbæjarlandi. Austast á sömu brún er Húsanefn. Á því voru fjárhús." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árbær, 4

RA-288:019 varða
"Áfram er hraun, ekkert nema hraun. Langt fram af Útsynningsnefi er Aurhóll, aurlitaður hóll. Ljósir litir eru í honum og ýmis litbrigði. Varða er á Aurhól." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árbær, 4

RA-288:020 garðlag túngarður
VG: "Á 19. öld hefur túnið verið girt með torfgarði og traðir heim að sunnanverðu ..."
Heimildir: VG Árbók 1953, 59

RA-288:021 heimild um traðir
VG: "Á 19. öld hefur túnið verið girt með torfgarði og traðir heim að sunnanverðu ..."
Heimildir: VG Árbók 1953, 59

RA-288:022 bæjarstæði býli
"Við Eystri-Rangá hjá Skógarmannavaði [RA-282:055], sem er um 1,3 km vestan Árbæjar og innan landamerkja þeirrar jarðar, hafa blásið upp rústir af fornu býli."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 531

RA-288:023 heimild um fjárskýli
VG: "Fjárbyrgi eða gjafahringur mikill og óvenju stór. Hann er á flötum hól réttt hjá og sa. frá hærri vörðuhól, dálítið upp frá Axarhraunsbrúnninni, í suðaustur frá Sauðanefi, viðlíka langt frá því og Hraunkotið." "Byrgið er alveg hringlaga, með dyrum mót suðvestri. Tvíhlaðið hefir það verið, út grjóti og torfi, og allt að 40 fetum í kross að innanmáli. Laglegur hópur, 300-400 fjár, get staðið þar inni, og eigi þarf að ætla, að kotbóndi hafi átt slíka hjörð."
Heimildir: VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1951-1952,108

RA-288:024 heimild um áveitu
VG: "Vatnsveita úr Sandgilju. Sandgilja er áður nefnd, uppsprettulind í Vatnafjöllum, og hefir runnið alla leið fram í Austurbotna Keldnalækjar. Hún hefir verið eina vatnsbólið í Sandgili og ef til vill í Melakoti líka, þó að bæði væri langur og erfiður vatnsvegur. ... Niður undan túninu [Í Melakoti] þar hefir verið gerð fyrirhleðsla mikil til vatnsveitu." VG: "Byrjar fyrirhleðslan á 24 föðmum í sjálfum farveginum, hverfur svo á 7 föðmum í sjálfum farveginum, og kemur svo aftur í ljós með grjóthleðlsuleifum á litlum kafla. Hverfur aftur á 30 föðmum en svo kemur í sömu beinu stefnu til vesturs 60 faðma löng fyrirhleðsla, þykk með fláa, úr stórum steinum að utanverðu, er enn sjást á bletti óhreyfðir í 2-4 lögum. Hleðslan öll (hátt á 2. hundrað faðmar) hefir verið á líkri hæð, en farið þó lækkandi vestast, og virðist þar vatna spottakorn að hól, til þess að mjótt lín, sem hlaut að safnast við garðinn, næði framráðs norðan við hólinn."
Heimildir: VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1951-1952, 109-110

RA-288:025 *[Gilbrún]* bæjarstæði býli
VG: "Gilbrún. Bæjarleifar sjást greinilega á norðurbrún Sandgilju, dálitlum spöl neðar en fyrirhleðslan [024] var. Farvegurinn liggur þar ofan aflíðandi brún og beygir nokkuð meira til suðlægrar áttar." "Þarna sést vel fyrir túngarði að ofanverðu, en að neðan hefir Sandgilja, með brún sinni snarbrattri og klettabelti að suðaustan, verið til varnar. Túnið hefir verið nálægt 1 1/2 dagslátta að stærð, á fötrum stað og í líðandi halla móti suðri. Uppi við túngarðinn, vestar miðju, er mikil rúst með bakhliðina bærði sem túngarð og húsagarð. Rúst þessi er mikil að fyrirferð, 9 faðmar á lengd og 3 á breidd og gæti því verið bæjarhúsaleifar. En svo er grjótið umrótað, að ekkert sést fyrir tóttum. Neðar sjást leifar bygginga greinilegar. Austur við klettabrún þá, sem er við hlykk á farveginum og í halla að henni, eru tvær samhliða rústir, langar og mjóar, 5 faðmar á lengd og 2 1/2 og 3 á vídd, líklega með dyr eða hlið á neðri enda. Hús hafa þetta ekki verið, eða heystæði. Dyrnar eru of nærri hamrabrún til innrekstrar og aðflutnings. Líkast að væru sáðreitir. Þremur föðmum vestar í litlum suðurhalla eru þrefaldar rústir, byggðar í réttan ferhyrning aflangan, er snúa eins og hinar neðri, með dyrum til asa. Líkast að væru hús tvö til hliðanna 13x7 fet og 13x12 fet, en rétt eða heystæði á milli. Öðrum þremur föðmum vestar er rofabakki grastorfu mjög hárrar. Hún er löng til vestur,, en mjó (27x7 faðmar). Undir henni geta vel dulizt húsarústir ..."

Heimildir: VG: “Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum” Árbók 1951-1952, 111

RA-288:026 *[Árbrún)* bæjarstæði býli
VG: “Árbrún. Gervinafn er þetta á alóþekktu býli, en dregið af því, að neðan við bæjarstæðið er snarbrött brún niður að Eystri Rangá. Drjúgum kipp er það neðar en Árbær, og fyrir ofan krók á ánni, er hlíft hefir grassnoppu dálítilli, sem heitir Árbæjarkrókur.” VG: “Bæjarrústin hefir líklega öldum saman verið hulin jarðvegi, en er yhann blés af fyrir nokkrum áratugum fann Skúli á Keldum þar bæjarleifar. Hefir þar verið skálabygging, um 24 fet á lengd og 9 fet á vídd, en það er óljósara. Hliðin hefir snúið að ánni, móti suðurátt. Eigi sér fyrir dyrum með vissu. En stétt hefir legið frá austurendaskálans, fáa faðma að húsi, sem nú er grjótdreif einungis. - Þar hefir Skúli fundið kljástein og brot af kvarnasteini. enn norðaustar (10-12 faðmar) má ætla, að verið hafi fjós með þar tilheyrandi byggingum.. Mótar fyrir 4 rústum sambyggðum, 3 jafnvíðum, um 9 fet og í einni lengdu, 34 fet, og að auki 18x30 fet. Tún hefir verið þar alveg afgirt fram á klettabrúnir við ána á báðar hliðar, og á þriðju dagsláttu að stærð. Gata hefir legið gegnum túnið, milli fjóss og bæjar, frá Skógamannavaði vestan við klettanefið og um hlið á túngarði að norðanverðu.”
Heimildir: VG: “Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum” Árbók 1951-1952, 125

RA-288:027 *(Árholt)* bæjarstæði býli
VG: “Árholt. Nafnlaust búli, jafnókunnugt og fornlegt og Árbrún. Það hefir verið á bala fyrir neðan brún, er Árholtsbrún heitir, og liggur þvert norður frá Rangá, miðsvegar milli Keldna og Árbæjar, í Keldnalandi og hálfrar klukkustundar gang þaðan.” VG: “Nú er það hóll, sem rústin er á, og grjót oltið úr, því allt er þar gjörblásið í kring, spölkorn frá ánni, sunnan við Árbæjargötu. Skáli hefir verið þar með hliðarvegg móti suðri, eftir helztu líkindum 24 fet á lengd, en varla yfir 7 fet á vídd, og litlar eða engar útbyggingar. Litlar leifar mannabyggða að öðru leyti hafa fundizt þar.”
Heimildir: VG: “Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum” Árbók 1951-1952, 125

RA-289 Reyðarvatn

20 hdr 1711, aðeins vestasta Reiðarvatn þríbýli var áður á R en Eystra og Mið Reiðarvatn voru bæði í eyði árið 1709 og land fyrrnefndu jarðarinnar hafði lagst undir Mið-Reyðarvatns 1709 er einnig eyðihjáleigan Spámannsstaðir í landi Vestasta-Reyðarvatns, þar var einnig bænhús. Jörðin átti skógarítak í Næfurholtslandi í Þórunnarhálsi og heyja í jörðinni Lambhaga. JÁM I, 241-242. Vatnsins Reyðarvats er getið í Njálssögu ÍF XII, 147. “Bærinn Reyðarvatn finnst fyrst nefndur í máldaga Oddakirkju frá 1270 [1270: Getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88] .” “Elsta heimild sem getur þessa bæjar er kaupbréf Árbæjar á Rangárvöllum frá 1475 en grunur liggur á að það sé falsað. Austasta-Reyðarvatn hefur þó verið til löngu fyrr sem sjá má af jarteinabók Þorláks biskups Þórhallssonar hinni yngstu er skráð var um 1300 en þar er getið um Ysta-Reyðarvatn sem sýnir að þá hafa verið til þrír bæir með Reyðarvatnsnafninu. Yngsta heimild sem getur um Austasta-Reyðarvatns í byggð er visitasíubók Brynjólfs biskups Sveinssonar frá 1641, en skömmu síðar hefur jörðin lagst í eyði eftir því sem ráða má af jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns ... Austasta Reyðarvatn var fyrri 1589 orðin eign Skálholtsstóls og eftir að byggð tók þar af lagðist landið til Mið-Reyðarvatns sem einnig var stólsjörð.” “Litla-Reyðarvatn var nefnt Mið-Reyðarvatn meðan Austasta-Reyðarvatn var í byggð og nokkurn tíma þar eftir ... Mið Reyðarvatns finnst fyrst getið í skrá um jarðir Skálholtsstóls 1589, en bærinn hefur verið til löngu fyrr sem sjá má af jarteinabók Þorláks biskups Þórhallssonar hinni yngstu frá því um 1300 þar sem getið er um Ysta-Reyðarvatn.” VS: Rangvellingabók, 1, 270, 346

1849: “Tún góð, engjar litlar. Land gott og mikið en blásið víða. Gripagan gott á sumri. Jörðin er hæg.” 1884. “Túnið hefur orðið fyrir nokkru sandfoki úr heiðarjaðrinum fyrir norðan það og hefur útnorðurshorn þess kafist af sandi, einnig líka hagabrekkur þær sem jörðin á vestur af túninu og liggja fyrir norðan Reyðarvatnslæk eru sandkafðar. - Hagaland jarðarinnar fyrir sunnan Reyðarvatnslæk er óskemmt nema blettur syðst í því, en sumsstaðar er það að gróa upp og er gott land. Með fram norðurjaðri landareignarinnar liggur sandgári sá sem eytt hefur Brekknalandi og hefur hann einnig eytt stóra spildu af landnorðurhorni hennar, og borist hefur vikur og sandur í lágar og brekkur í högunum þar, eða þeim megin. Á landsuðurhorni landareignarinnar er líka byrjaður sandgári úr einum sandblástrum þeim sem eyða Keldnalandi og er von mikils skarðræðis af honum. Líka er sandblástur með endilöngum suðurjaðri landareignarinnar en ennþá er haglendi jarðarinnar víðlent og ósundirslitið af sandskemmdum.” VS: Rangvellingabók, 348 1917: Tún 6,3 ha, þar af4,5 ha slétt, garðar 1218 m²

RA-289:001 *Vestasta Reyðarvatn* bæjarhóll bústaður
“Árið 1926 var bærinn á Reyðarvatni fluttur frá hinu upprunalega bæjarstæði norðaustan Hróarslækjar og suðvestur yfir lækinn, þangað sem hann enn stendur.” “Árið 1926 var bærinn fluttur vestur fyrir lækin og settur þar í Stekkjartún, var þá sandurinn kominn allt í kringum húsin og aðeins smátangi óblásinn af túninu.” Segir í örnefnalýsingu.

Heimildir: SB V, 73; Ö-Reyðarvatn, 2; Túnakort 1917

RA-289:002 heimild um bænhús
REYÐARVATN VESTASTA Á RANGÁRVÖLLUM (R) (KELDNAÞING) – BÆNHÚS 1709: Þar er bænhús (hálfkirkja) og embættað af prestinum að Keldum og Gunnarsholti, Þegar heimafólk er til sacramentis, betalast honum Þar fyrir árlega xx álnir, ljóstollur og tíund fellur niður og gelst ekki til sóknarkirkjunnar að Keldum.
Heimildir: JÁM I, 241-242

RA-289:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-289:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-289:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-289:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-289:007 *Eystra Reyðarvatn* bæjarstæði bústaður **Friðlýstar fornleifar**
1709: "Eystasta Reidarvatn hefur að sögn eldru manna í þeirra úngdæmi bygt verið, þar sem nú almennilega kallast Kónsgháll, hvar og enn sjást líkindi til af girðing nokkurri, en tóftir eru litlar eða engar, og halda menn þetta muni lítilvægt býli verið hafa, eður og Miðreyðarvatn héðan flutt; bæjarstæðið, er menn meira verið hafi, og landið um kríng mestallt er uppblásið, og þar fyrir alldeilis óbyggilegt. Landið heyrir nú annars til Miðreyðarvatns." Hringnæla úr bronsi "Fannst í hinum uppblásnu fornu bæjarrústum á Austasta-Reyðarvatni, þar sem fundizt hafa margir fornlegir hlutir." "Suður frá Litla-Reyðarvatni eru stórir hólar, blásnir niður í mógerg. Heitir sá efsti Kóngshóll. Þar stóð Austasta-Reyðarvatn." Segir í örnefnalýsingu. "Austasta-Reyðarvatn stóð á hæð sem Kóngshóll heitir, en hún er norðaustan Hróarslækjar. Bæjarstæðið er um þrjá og hálfan kílómetra norðvestur frá Keldum, um tvo km suð-suðaustur frá Reyðarvatni (Ysta-Reyðarvatni) og um hálfan kílómetra suð-suðvestur frá því sem Litla-Reyðarvatn stóð."

Þjms. 6886: Hringnæla úr bronsi, opin og undið upp á endan í lykkju, þvm. 4.8-5.1 sm. "Elsta heimild sem getur þessa bæjar er kaupbréf Árbæjar á Rangárvöllum frá 1475 en grunur liggur á að það sé falsað. Austasta-Reyðarvatn hefur þó verið til löngu fyrr sem sjá má af jarteinabók Þorláks biskups Þórhallssonar hinni yngstu er skráð var um 1300 en þar er getið um Ysta-Reyðarvatn sem sýnir að þá hafa verið til þrír bæir með Reyðarvatnsnafninu. Yngsta heimild sem getur um Austasta-Reyðarvatns í byggð er visitasíubók Brynjólfs biskups Sveinssonar frá 1641, en skömmu síðar hefur jörðin lagst í eyði eftir því sem ráða má af jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns ... Austasta Reyðarvatn var fyrri 1589 orðin eign Skálholtsstóls og eftir að byggð tók þar af lagðist landið til Mið-Reyðarvatns sem einnig var stólsjörð."

VG: "Suðvestan í háhæðinni er rúst mikil. En yfir hana er svo gróið, að ekki sést fyrir húsaskipun; kynnni þó að finnast, ef grafið væri, því að líklega hefir aldrei blásið niður í mel þarna í skjólinu. Öll er rúst þessi í aflöngum ferhyrning, með beinum hliðum, sýnist vera, um 24 faðma hallalaust til vesturs og 8 faðma í litlum suðurhallla. Við austurenddann tekur þó að líkindum, hlið að húsi 2 faðma lengra upp, 4 faðmar á lengd. Vestast er og líking til, að móti fyrir stóru húsi (fjósi?). Þótt rústin sé mikil, tel eg líklegra, að hún sé af peningahúsum og heystæðum en af öðru býli eða bænum sjálfum. Hann hefir staðið á lágri hæð, rúmum 60 föðmum vestar á öldunni. ... Ekkert mótar hér fyrir húsaskipun, og erfitt er að ákveða takmörk byggingarinnar. En hún mun varla minni er 12 faðmar til vestur og 6 faðmar til suðurs. Nærri bæjarhólnum að austan og lítið neðar eru leifar tveggja húsa, samhliða en ekki alveg samstæðra og eigi lítilla. Slakki dálítill eru í öldunni miðja vega milli "fjóss og bæjar". Ofar og efst í honum er ein kofarústin, gjörblásin og grjótdreif ein. Svo sem 36 faðma suður og niður frá bæjarrústinni sjást ennþá leifar af nokkuð stóru húsi, smiðju vafalaust, því að þar hefir fundizt sindur og kolaaska, járnrusl og hamarshaus, lítill og brot af löð ... Ennþá neðar og vesar hefir einhver kofi verið. Undir hraunbrúninni, litlu suðaustar kemdur lítil lind. Hefir þar verið gott vatnsból, en þó bæði nokkuð langt og bratt upp að bænum. ... Enn hefir sérstakt hús staðið laust austan við eystri aðalhúsin. Þarna austan við og niður frá eru merkilegar leifar mikilla girðinga, er eg held, að verið hafi til skýlis fjórum eða fimm kornökrum. Samtals eru þeir allir að stærð hátt á aðra dagsláttu, en þó gæti verið, að minnsta hólfið hafi verið fjárrétt. Öllum þessum blettum hallar móti suðri í skjóli norðanverðra af öldunni, en sunnan- og suðaaustanveeðra af hraunbrúninni. Vorið 1938 var svo vel blásið af girðingaleifum þessum öllum að eg gat vel mælt þær og gerði þá af þeim .. lauslegt riss ... Neðsti hluti girðinganna fjögurra er jafnframt túngarður, og sást greinilega fyrir framhaldi hans úr grjóti, austur með og svo þvert upp í háölduna að austan. Líka vestur fyrir smiðjuna nýnefndu, sem gekk inn í garðinn. Eins sést lítill spotti þvert upp í ölduna, dálítið vestar, en að öðru

leyti mun hafa verið afgirt með torfgarði. Norðan í öldunni sjást laussir hraunsteinar, aðfluttir, hér og þar sem eg hefi sett punktalínu, og geri ráð fyrir að þar hafi torfgarður verið. Enn er eftir að lýsa bygging þeirri, er við enga aðra rúst hefir sézt slík, svo nærri bæ. Það er hringur mikll uppi á öldunni, vestan við háhólinn, 35 faðma na. frá fjósrústinni. Hlaðinn hefir hann verið innan allt um kring úr aðfluttu hraungrjóti og 7-8 faðmar í þvermál. Óljóst sást fyrir dyrunum að nv. verðu. Líkur er hringur þessi fjárskýlinu ... nema ennþá stærri. Þykir hann og líklegastur til fjárskýlis og gjafa í byljum og til varnar gegn hrakningi í læki eða á berangur. ... Loks er að nefna holu eða hellisop lítið í móbergi, um 15 faðma austur frá hringum og á dálítið lægri stað."
Heimildir: JÁM I, 241; Árb 1898, 18-19; Árb 1917, 23; Árb 1951-52, 132-36; KEKH, 317; Ö-Reyðarvatn, 5; ÁG: Friðlýsingarskrá, 67; VS: Rangvellingabók, 1; VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1951-1952, 133-134

RA-289:008 *Mið Reyðarvatn* bæjarstæði bústaður
1709: "Hefur í eyði verið síðan stóru bóluna 1707. Jarðadýrleiki er óviss ... Eigandi er Skálholts dómkirkja." "Litla-Reyðarvatn er suður af Stórhálsi. Þar var byggð til 1872 [1812?]. Enn er nokkuð óblásið af túninu og hefur verið slegið frá Keldum hin síðari ár, eftir að sandgræðslugirðingin kom þar. Bærinn stóð á hólnum norður af lækjarbotninum." Segir í örnefnalýsingu. "Litla-Reyðarvatn stóð tæpa tvo kílómetra suðaustur frá Reyðarvatni (Ysta-Reyðarvatni) undir hraunbrún norðan Hróarslæk, skammt vestan upptaka lítils lækjar sem kemur undan hrauninu og rennur í Hróarslæk." VG: "Bærinn hefir staðið á lágum bala eða að síðustu á sléttum og djúpum jarðvegi. En er nú, eins og víðar, strýtuhóll, með gróðri á kolli, og grjótið hrunið út allt um kring. Sést þar því alls ekkert fyrir húsatóttum ... Túnið mun hafa náð upp í efri brúnina, og í slakka sunnan í hennni við götuna eru leifar greinilegar af grjótgirðingu, ferhyrningi, tæpa 15 faðma á hvern veg eða nærri 220 ferfaðmar. Eigi þarf að efast um, að hér séu leifar af fornaldar akri, eins og á Austasta-Reyðarvatni ... Litlu ofar, uppi á brúninni og austan við götuna sást á rúst af kofa, sem að mestu var hulin, þó sást hleðslugrjót og hellubörð út úr rofi. hefir líklega verið lambaborg. Enn er eftir að nefna mesta mannvirkið á Litla-Reyðarvatni, sem vissulega getur ekki verið yngra að mun en akurinn, þ.e. varnargarður mikill. Sést fyrir honum, að því er virðist frá uppsprettu lækjarins alveg í sand í slakkanum milli brúna, eða hefir verið þar úr torfi. En virðist þó hafa legið þvert norður yfir Stóraháls. Sást þar samt óljóst fyrir honum, þá er eg skoðaði, bæði af sandfylli og miklum blöðkumelahólum. En norðan við hálsinn kemur hann aftur greinilega í ljós út undan stórum meðhól (árið 1945), og sést fyrir hleðslu á moldarhrygg, nokkra tugi faðma, í stefnu á uppsprettur miklar, sem nefnast Miðbotnar ..."" Litla-Reyðarvatn var nefnt Mið-Reyðarvatn meðan Austasta-Reyðarvatn var í byggð og nokkurn tíma þar eftir ... Mið Reyðarvatns finnst fyrst getið í skrá umjarðir Skálholtsstóls 1589, en bærinn hefur verið til löngu fyrr sem sjá má af jarteinabók Þorláks biskups Þórhallssonar hinni yngstu frá því um 1300 þar sem getið er um Ysta-Reyðarvatn."
Heimildir: JÁM I, 241; Ö-Reyðarvatn, 5; VS: Rangvellingabók, 270; VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1951-1952, 136-138

RA-289:009 *Spámannsstaðir* bæjarstæði býli
"Spámannsstader hefur kallast hjáleiga frá þessu Reyðarvatnsi. Er fyrst byggð fyrir elstu manna minni. Eyðilagðist til fulls fyrir 16 árum eða þar um. ... Kann ekki vel aftur byggjast vegna aðþrengingar og slægnaleysis." "Eyðibýlið Spámannsstaðir er í Hádegisstað frá Vestasta-Ryðarvatni. Það hefur verið smábýli, það hefur staðið á Hæðum, en svo er graslendið nefnt af engjum, suður af bænum." Segir í örnefnalýsingu. BJ: "Spámannsstaðir voru hjáleiga frá Reyðarvatni, sem menn vita heldur eigi nær lagst hafa í eyði. þeir stóðu suðvestur frá bænum fyrir sunnan lækinn. Þar er óblásið og rústin grasbali og mótar nokkuð fyrir tóftum, en þó ógreinilega."
Heimildir: JÁM I, 242; Ö-Reyðarvatn, 6; B J: "Skrá yfir eyðibýli ..." Árbók 1898, 18

RA-289:010 *Stekkjartún* örnefni stekkur
"Árið 1926 var bærinn fluttur vestur fyrir lækin og settur þar í Stekkjartún, var þá sandurinn kominn allt í kringum húsin og aðeins smátangi óblásinn af túninu." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Reyðarvatn, 2

RA-289:011 heimild um þingstað
"Reyðarvatn var eitt afhöfuðbýlum hreppsins og þingstaður um langt skeið, fram til 1920, er hann var fluttur að rjómabúinu að Hofi og nú síðast að Strönd." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Reyðarvatn, 1

RA-289:012 *Bæjarvarða* varða
"Fremst á brún heiðarinnar í hánorður af bænum er Bæjarvarða ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Reyðarvatn, 2

RA-289:013 *Hvammvarða* varða
“Fremst á brún heiðarinnar í hánorður af bænum er Bæjarvarða, Hvammbrún heitir Brúnin suðaustan í móti Grjótheiðinni. Skárust inn í hana smávik eða hvammar mjög grösugir, nú er þetta jafnað með sandi. Upp á þeirri brún er Hvammvarða.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Reyðarvatn, 2-3

RA-289:014 heimild um heystæði
“Inn af Grjótheiðinni lágu Blesuviksflatir. ... Þær náðu að Blesuviki. Það er í stefnu að Heklu, að heiman og er hvammur, sem hallar móti vestri. Þar sló T(ómas) í fjárhúskumlið á fyrstu búskaparárum sínum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Reyðarvatn, 3

RA-289:015 varða
“Heiðin [Smalaskálaheiði] var kennd við hól með vörðu, sem bar hæst og kallaður var Smalaskáli.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Reyðarvatn, 3

RA-289:016 *Rönkukofi* tóft smalakofi
“Fyrir norðan heiðina liggur brún til landnorðurs og útsuðurs - Smalaskálabrún, milli Blesuviksflata og Smalaskálaheiðar. Í brúninni var tóttarbrot, sem hét Rönkukofi.” Segir í örnefnalýsingu.
Kofinn byggður fyrir Ragnhildi sem sat þar yfir ánum.
Heimildir: Ö-Reyðarvatn, 3

RA-289:017 *Dalsmynnisvarða* varða
“Í suð-suðvestur af Smalaskála er Dalmynnisvarða.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Reyðarvatn, 3

RA-289:018 heimild um fjárhús
“Í suð-suðvestur af Smalaskála er Dalmynnisvarða. Vestur af henni er Efra- og Neðra-Dalamynni, allstór hvammur, óblásinn til 1882. Norður af Dalsmynni að Hvammbrún Gamla-Húsbrún, en þar stóðu fjárhús fram yfir aldamót.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Reyðarvatn, 3

RA-289:019 *Illugagerði* heimild um fjárhús
“Frá Dalsmynnisvörðu [sjá 017] að Kubbshól er Litla-Reyðarvatnsheiðin, haglendi þaðan meðan það ver í byggð ... Fyrir framan hana og vestan er Illugagerði. Þar voru fjárhús fram yfir aldamót.” Segir í örnefnalýsingu.
“Þar telur Skúli á Keldum að býli hafi staðið, finnst nafnið benda til þess.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Reyðarvatn, 4

RA-289:020 *Siggavarða* varða
“Hjá götunni að fjárhúsunum í Illugagerði [019] er varða, er stendur enn, nefnd Siggavarða.” Segir í örnefnalýsingu” “Strákur, sem Siggi hét, hlóð hana bar hann steinana langt að, eða reiddi fyrir framan sig, þegar hann var að sækja hross.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Reyðarvatn, 4

RA-289:021 gata leið
“Hjá götunni að fjárhúsunum í Illugagerði [019] er varða, er stendur enn, nefnd Siggavarða.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Reyðarvatn, 4

RA-289:022 mannabein legstaður
“Fyrir sunnan Illugagerði er Litli-Háls, en Stóri-Háls nokkuð framar. Um aldamótin blesu þar upp mannsbein, áleit Þorveldur Thoriddsen, að þau væru af unglingi 14-16 ára.” Segir í örnefnalýsingu. Beinin dysjuð aftur.
Heimildir: Ö-Reyðarvatn, 4

RA-289:023 *[Miðbotnar]* bæjarstæði býli
“Fyrir vestan Litlaháls [sjá 022] er Miðbotn. Hann er nálægt miðja vegu milli Reyðarvatnanna, stóra og litla. Fyrir ofan hann hefur Skúli á Keldum fundið bæjarrúst. E þess býlis hvergi getið og er því nafn ókunnugs.” Segir í örnefnalýsingu. “Norðan Litla-Reyðarvatns gengur hrauntunga til vesturs sem heitir Stórh´las. Norðan við hrauntunguna eru uppsprettur sem Miðbotnar heita. Í slakka austur af uppsprettunum eru rústir litlar, en í

þeim hefur fundist kléberg sem er talið öruggt merki fornrar byggðar."

VG: "Bygging þarna hefir sennilega verið úr torfi (eða kekkjum) að miklu leyti. Þó sést þar nokkuð löng dreif af aðfærðu hleðslugrjóti og litlum hellublöðum, en engin líking af skipulagi húsa. Svo er þetta nærri gömlum bæjum á báðar hliðar, ekki meira en 10-15 mínútna gangur, að selstaða þar í næstu heimahögum kemur ekki til greina. En sönnun fyrir bæjarleifum hafa Skúli og fleiri fundið; Steinsnúða af snældum, brúnabrot, glerperlu blá og brot úr steinbolla eða potti, 3x4 þumlungar að stærð og greinilega eldborið með svörtu sóti á bungunni."

Heimildir: Ö-Reyðarvatn, 4; VS: Rangvellingabók, 531-532; VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1951-1952, 138-139

RA-289:024 heimild um ristu

"Fyrir sunnan Giltjörn er Votanes, svo kallað af bleytu og nær botnlausum fenjum. Þar var skorið heytorf frá Keldum. Nú er nokkur hluti þess kominn í sund, en á hitt er hæfilega gengið, svo er þar ágætis slægja." Segir í örnefnalýsingu.

Heimildir: Ö-Reyðarvatn, 4

RA-289:025 tóftir

"Á minni, þó þar suður við [sjá 007] sést líka tilrústa, aðflutt hraungrjót og hellublöð. Hyggur Skúli á Keldum, að þar hafi býli staðið, ef til vill hjáleiga frá A-R(eyðarvatni)." Segir í örnefnalýsingu.

Heimildir: Ö-Reyðarvatn, 5

RA-289:026 *Kóngshóll* örnefni

"Suður frá Litla-Reyðarvatni eru stórir hólar, blásnir niður í mógerg. Heitir sá efsti Kóngshóll. Þar stóð Austasta-Reyðarvatn. ... Um nafnið Kóngshóll segir Skúli á Keldum í Eyðibýlum. "Kóngshóll (Dómhringurinn) er líka fyrir ofan bæinn á Austasta-Reyðarvatni.)." Segir í örnefnalýsingu."Nafnið gæti bent á konungsvald, rétt, dóma, t.d. efitr kópavogserfðarhyllinguna 1662, ef ekki ölllu heldur eftir 1262-64. Dómhringur 40 fet í kross, mikið hraungrjót aðflutt. Gizkar hann á, að þar hafi verið þing á undan Vestara-Reyðarvatnsi. Beinahrúgur voru þar miklar af stórgripum, áður en eyddust af veðsjum, óskiljanlegar af heimildum einum. Háar grastorfur voru í hólnum fram undir aldamót." Segir í örnefnalýsingu.

Heimildir: Ö-Reyðarvatn, 5-6

RA-289:027 heimild um fjós

"Fjósatunga lá vestur af fjósinu, vestur að læknum, norðan heimreiðar ..." Segir í örnefnalýsingu.

Heimildir: Ö-Reyðarvatn, 6

RA-289:028 heimild um myllu

"Reyðarvatnið fylltist af sandi 1882. Í ósnum hafði verið mylla ..." Segir í örnefnalýsingu.

Heimildir: Ö-Reyðarvatn ath, 1

RA-289:029 gripir

SV: "Sami drengr [frá Kirkjubæ] fann og hjá Reyðarvatni hinu minna, sem er löngu í eyði, tvo brot af fornu, brunnu keri og enda af bryni."

Heimildir: SV "Rannsóknir sögustaða" Árbók 1888-1892, 74

RA-290 Steinkross

Jarðadýrleiki óviss 1711 talin 20 hdr eða 10 hdr. "Elsta heimild sem getur um Steinkross er máldagi Oddakirkju frá 1270 [DI II, 86-88] , en 1882 lagðist Steinkross í eyði. Fyrir 1580 var Steinkross orðinn eign konungs ..." VS: Rangvellingabók, 397. Jörðin er lénsjörð prestsins á Stórólfshvoli og Skúmsstöðum. "Steinkross lagðist í eyði 1882 ... Land jarðarinnar er að hluta valllendisflatir og gróið hraun, að hluta örfoka hraun." SB V, 69

1711: "Túninu hefur grandað blásturssandur, líka blöðruslægju. Beitilandinu hefur og sandur spilt og ligggur undir spjöllum. Engjar eru engar fyrir utan það af laufi kann lítið að fást, og hafa ábúendur sókt heyskap þángað sem hann hefur kunnað fást ..." JÁM I, 237-238 Miðja 19. öld Gamli Steinkross: "... heima við bæinn voru "allir búshluta skemmdum undirorpnir af sandroki úr öllum áttum í hverjum vindblæ."" VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1951-1952, 101

RA-290:001 *Gamla-Steinkross*bæjarhóll bústaður

"Bærinn Steinkross stóð upphaflega á hól við suðvesturhorn Steinkrossheiðar, en var 1849 fluttur austar á sömu heiðarbrún, í slakka austan undir Dagverðarnesmörkum." "Ennþá er fögur torfa eftir af gamla Steinkrosstúninu, sunnan í brekkunni og niður frá bæjarstæðinu, en yfir því er gróinn bali og víst djúpt á tóttum. Vestan við

bæjarstæðið er torfan sundurskorin eftir leysingavatn, með háum bökkum og sandflagi neðan við á sléttunni. En áfast við túnið að öðru leyti og í skjóli af því að nokkru leyti er enn eftir löng og mjó grasræma á sléttunni, sem nú er nefnd Jaðar. ... Austan við bæjartorfuna er grjótrúst á nýlega blásnum bala, nærri 8x8 faðmar að fyrirferð. Hefir þar verið fjósið og heygarðurinn. Sér enn glöggt fyrir garðlaginu að norðan og austan, en ekki sjást húsaskil." Galli á jörðinni að þar var ekkert vatnsból.
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 394; B J: "Skrá yfir eyðibýli ..." Árbók 1898, 12; VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1951-1952, 100

RA-290:002 *Steinkross* bæjarstæði bústaður
"Bærinn Steinkross stóð upphaflega á hól við suðvesturhorn Steinkrossheiðar, en var 1849 fluttur austar á sömu heiðarbrún, í slakka austan undir Dagverðarnesmörkum."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 394

RA-290:003 *Fjárhólsborgir* örnefni fjárskýli
"Heiðir suður af Fjárhól í Kotslandi er kölluð Fjárhólsheiði og Fjárhólsborgir skammt frá Grásteini." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Steinkross, 1

RA-290:004 *Axarvarða* varða landamerki
Landamerki 1816: "Sjónhending af Axarvörðu er stendur á Vagnbrekkum austan við almenningsgötu er liggur frá Steinkrossi að Reyðarvatni, af hennni sjónhending á Melavörðu út við melana, þaðan sjónhending á Ballarholt austan við Svínavöll, þaðan sjónhending á Hvítamel austan við Bolholtsbót, en vestan við Svínhagamessugötu, og loksins sjónhending úr Hvítamel í Grásteinshvamm, en síðast þaðan sjónhending í Axarvörðu."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 398

RA-290:005 gata leið
Landamerki 1816: "Sjónhending af Axarvörðu er stendur á Vagnbrekkum austan við almenningsgötu er liggur frá Steinkrossi að Reyðarvatni, af hennni sjónhending á Melavörðu út við melana, þaðan sjónhending á Ballarholt austan við Svínavöll, þaðan sjónhending á Hvítamel austan við Bolholtsbót, en vestan við Svínhagamessugötu, og loksins sjónhending úr Hvítamel í Grásteinshvamm, en síðast þaðan sjónhending í Axarvörðu."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 398

RA-290:006 *Melavarða* varða landamerki
Landamerki 1816: "Sjónhending af Axarvörðu er stendur á Vagnbrekkum austan við almenningsgötu er liggur frá Steinkrossi að Reyðarvatni, af hennni sjónhending á Melavörðu út við melana, þaðan sjónhending á Ballarholt austan við Svínavöll, þaðan sjónhending á Hvítamel austan við Bolholtsbót, en vestan við Svínhagamessugötu, og loksins sjónhending úr Hvítamel í Grásteinshvamm, en síðast þaðan sjónhending í Axarvörðu."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 398

RA-290:007 *Svínahgagamessugata* gata leið
Landamerki 1816: "Sjónhending af Axarvörðu er stendur á Vagnbrekkum austan við almenningsgötu er liggur frá Steinkrossi að Reyðarvatni, af hennni sjónhending á Melavörðu út við melana, þaðan sjónhending á Ballarholt austan við Svínavöll, þaðan sjónhending á Hvítamel austan við Bolholtsbót, en vestan við Svínhagamessugötu, og loksins sjónhending úr Hvítamel í Grásteinshvamm, en síðast þaðan sjónhending í Axarvörðu."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 398

RA-291 Kot

"Elsta heimild sem til er um eigendur Kots er jarðabókin 1696, en þá voru eigendur jarðarinnar kirkjur á Leirubakka og Klofa að helming hvort." VS: Rangvellingabók, 228-229. Í eyði 1711, eigendur til helminga Leikbakkakirkja og Klofakirkja. Jörðin átti áður skóg til kolagjörðar. Býlin Ketilstaðavík og Kastalabrekka skráð með Koti. "Land Kots er að mestu uppgróin og hálfróin hraun sem eru ágæt til sauðfjárbeitar og skjólgóð. Hluti af landareigninni er gróðurvana hraun og er sneið af því innan sandgræðslugirðingar. Það land er undir eignarráðum Landgræðslunnar." SB V, 68

1849: "Tún nokkurt, engjar engar. Sauður gerir gagn betur en annars staðar." 1882: "Þessi jörð hefur engar slægjur né stórgripahaga, en aðeisn nokkra fjárbeit, sem þó er talsvert, upplásin og spillt af sandfoki." VS:

Rangvellingabók, 230 1917: Tún 2,3 ha, þar af 0,8 ha slétt, garðar 446 m² 1940: "Tún. Þurrlent, greiðfært. Jarðvegur: Sendinn og vikurblandinn. Engjar: Engar. Beitiland: Að mestu hraun með mosa og smá valllendisgróðri. Ágæt sauðfjárbeit. Mjög lítlir griphagar." VS: Rangvellingabók, 230

RA-291:001 *Kot* bæjarhóll bústaður
1709: "Kynni að sönnu aftur byggjast, ef brunnurinn yrðri upp grafinn, þó er býlið fyrirferðarlítið, þar með hús öll í burt."
Heimildir: JÁM I, 236; Túnakort 1917

RA-291:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-291:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-291:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-291:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-291:006 heimild um brunn
1709: "Brunnur, sem fyrir vatnsból brúkaðist, er byrgður af sandi. Kynni að sönnu aftur byggjast, ef brunnurinn yrðri upp grafinn, þó er býlið fyrirferðarlítið, þar með hús öll í burt."
Heimildir: JÁM I, 236

RA-291:007 *Kastalabrekka* bæjarstæði býli
1709: "Enginn veit nær þetta býli hefur fyrst bygst, ei heldur eyðilagst. meiníng manna er, að Kot hafi bygt verið í tvennu lagi, og muni Kastalabrekka hafa verið helmíngur jarðarinnar. Rústir sem til sjest eru grasi vaxnar og vottar að eins til þar hafi bygging verið. Byggjast mætti þetta pláts ef Kotsbrunnur næðist, þó ekki til stórra gagnsmuna." "Kastalabrekka erskammt fyrir vestan bæinn í hvammi. Þar er eyðibær, er álitið, að þar hafi aðalbærinn staðið, en Kot byggzt frá honum og heitið þá Kastalabrekkukot. Þar sést enn til rústa, en ókunnugt er þar um byggð og búsetu." Segir í örnefnalýsingu.

B J: "Skrá yfir eyðibýli ..." Árbók 1898, 11-12 "Kastalabrekka hét bær sem stóð um hálfan kílómetra norðvestur af Koti." VG: "Þar er yfirgróin rúst, svo sem 5 mínútna spöl nv. frá Koti og um 6 km vsv frá Fálkhamri. hraun er þar undir og halli lítill, en engin veruleg brekka. Húsaskil verða ekki greind á rústabungu þessari, enda virðist þar hafa verið kot eitt eða smábýli, því að engar aðrar byggingaleifar sjást þar í nánd." Helgi Þorláksson vill meina að þarna hafi ekki verið býli heldur tengist nafnið Kastalabrekku í Vetleifsholtshverfi og hafi staðurinn átt skógarítök þarna.
Heimildir: JÁM I, 236; Ö-Kot, 5; VS: Rangvellingabók, 197; VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1951-1952, 98; HÞ: "Byggð undir Heklu", 159

RA-291:008 *Ketilsstaðavík* bæjarstæði býli
"Í norður frá Koti sem svarar bæjarleið er örnefni nokkurt kallað Ketilstadavik, segjast menn heyrt hafa sagt hjer muni í fyrndinni bær verið hafa, og hrun hann yfir fallið í Helkuhlaupi, sjást þau líkindi þar til, að undir hrauninu er sljett glöt og girðíng nokkur, sem tilgátur eru að túngarður hafi verið. Plátsið er óbyggilegt vegna vatnsleysis, þar til slægjur engar og hagar litlir." "Ketilsstaðanef er norðvestast í hrauninu í mörkum Selsunds. Þar er álitið, að bærinn hafi staðið, en orðið undir hrauninu, er það rann fram, að líkindum á 14. öld." Segir í örnefnalýsingu.

BJ: "Ketilstaðir hafa staðið skamt vestur frá Selskógum; þar gengur hraunkvíslin lengst til útnorðurs og heitir þar Ketilsstaðanef. Undir því ætla menn, að bæinn sé hulinn. Þar skamt frá sér fyrir hringamyndaðri byggingu á hinu flata eldra hrauni, og er getið til, að það hafi verið fjárborg frá Ketilsstöðum. Þetta flata hraun myndar aftur brún nokkru vestar og liggur hún fyrst til útsuðurs, en beygist síðan til suðuráttar." "Ketilsstaðanef heitir tangi sem skagar vestur úr Selsundshrauni syðra (Suðurhrauni) nær miðja vegur milli bæjanna Selsunds og Kots. Það hraun er talið runnið í Heklugosi árið 1300 (Heklueldar) og munnmæli herma að nefið sé kennt við bæinn Ketilsstaði sem þar hafi hulist undir er hraunið rann. ... Garðbrotið sem jarðabókn [JÁM] nefnir er enn sýnilegt. Það gengur þó ekki út frá Suðurhrauni, heldur nokkru sunnar udnan öðru hrauni sem sést beggja megin Ketilsstaðanefs og Suðurhraun hefur fallið yfir er það rann. Það hraun er eldra en svo að Ketilsstaðir geti hulist undir því, svo garðbrotið getur ekki verið leifar túngarðs þaðan, enda má vera að það sé náttúrusmíð sem líkist garðbroti en ekki mannaverk." VS ekki sammála um að Kot hafi heitið Ketilsstaðkot.Helgi Þorláksson vill meina að hér hafi eki verið býli heldur sé nafnið tengt skógaítaki Haga í Holtum og tengist nafið hjáleigu þaðan.

Heimildir: JÁM I, 236-237; Ö-Kot, 2; VS: Rangvellingabók, 224; B J: "Skrá yfir eyðibýli ..." Árbók 1898, 11-12;HÞ: Byggð undir Heklu, 159

RA-291:009 varða
"Vestan undan nefninu [008] eru sléttar grundir, sem heita Flatir. Þarna er Flathóll, allstór hóll með vörðu. Hann er skammt fyrir norðan Svínhagagötur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kot, 2

RA-291:010 *Svínhagagata* gata leið
"Vestan undan nefninu [008] eru sléttar grundir, sem heita Flatir. Þarna er Flathóll, allstór hóll með vörðu. Hann er skammt fyrir norðan Svínhagagötur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kot, 2

RA-291:011 *Valhúshóll* örnefni
"Svartahraun nær frá Selsundslæk og fremst í Kotslandi. Það er nú örfoka, en heldur farið að gróa á ný. Innarlega í því er Valhúshóll. Svínhagi eignaðist sér hann, hann mun því nálægt mörkum ..."
Heimildir: Ö-Kot, 2

RA-291:012 *Bæjarvarða* varða
"Sauðbabrekka heitir vestasta nefið í Bæjarhrauni, að sjá í Bjólfell frá bænum, líka er hún stundum nefnd Hestur, af stórum kletti þar, líkum hesti. Nokkuð austar er Bæjarvarða að sjá í Heklu." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kot, 3

RA-291:013 heimild um fjárskýli
"Upp í brúnina að bera í Tindafjallajörkul að heiman ver Borgarhóll við himin. Þar hefur fjárborg staðið áður." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kot, 4

RA-291:014 heimild um kolagröf
"Upp í brúnina að bera í Tindafjallajörkul að heiman ver Borgarhóll við himin. Þar hefur fjárborg staðið áður. Fyrir vestanhólinn eru mosalautir nefndar Hólmar. Kolviðarhrun ber við himin í landsuðri. Eins og nafnið bendir til hefur það verið skógi vaxið og þar gert til kola, sjást þar enn margar kolagrafir." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kot, 4

RA-291:015 *Brunnhraun* örnefni brunnur
"Hrauntunga neðan við túnið í landsuður er kölluð Brunnhraun, ef til vill hefur veirð reynt að taka þar brunn nálægt, þótt ekki tækist." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kot, 4

RA-291:016 *Hádegisvarða* varða eyktamark
"Hádegisvarða ber við himin upp á Brún, en svo er brunin nefnd suður af bænum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kot, 4

RA-291:017 gata leið
"Hádegisvarða ber við himinn upp á Brún, en svo er brúnin nefnd suður af bænum. Norðan í þeirri brún fyrir vestan göturnar að Dagverðarnesi er Víðihvammur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kot, 4

RA-291:018 *Fjárhúsnef* örnefni fjárhús
"Hádegisvarða ber við himinn upp á Brún, en svo er brúnin nefnd suður af bænum. Norðan í þeirri brún fyrir vestan göturnar að Dagverðarnesi er Víðihvammur. ... Fyrir vestan hvamminn er Fjárhúsnef, og upp af því Fjárhóll, er ber við himinn." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kot, 4-5

RA-291:019 *Steinkrossgata* gata leið
"Við Steinkrossgötuna er Engjahóll. Þar kemur bærinn fyrst í ljós, þegar komið er af engjunum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kot, 5

RA-291:020 *Kofabarð* örnefni
"... norðan við túnið er barð mosagróið, nefnt Kofabarð. Hefur þar sjálfsagt staðið kofi einhverntíma. Nú er það heldur að blása." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kot, 5

RA-291:021 *Fornufjós* heimild um fjós
"Í túninu eru Fornufjós fyrir vestan bæinn. Sést þar til tófta, vestur af þeim er Kolahóll og Lambhúshóll útsuður af honum og norður af bænum eru Túnhólar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kot, 5-6

RA-291:022 *Kolhóll* örnefni kolagröf
"Í túninu eru Fornufjós fyrir vestan bæinn. Sést þar til tófta, vestur af þeim er Kolahóll og Lambhúshóll útsuður af honum og norður af bænum eru Túnhólar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kot, 5-6

RA-291:023 *Lambhúhóll* örnefni lambhús
"Í túninu eru Fornufjós fyrir vestan bæinn. Sést þar til tófta, vestur af þeim er Kolahóll og Lambhúshóll útsuður af honum og norður af bænum eru Túnhólar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kot, 5-6

RA-292 Dagverðarnes

"Biskupsannálar séra Jóns Egilssonar í Hrepphólum eru elsta heimild sem getum um Dagverðarnes. Þar segir hann frá Heklugosi sem hann telur að orðið hafi á dögum Gottsvins sem var biskup í Skálholti 1437-1447 og hafi í þeim eldri eyðst 18 bæir fram undan Heklu, þar í meðal tveir stórir staðir sem hétu Skarð eystra og Dagverðarnes. Öskulagarannsóknir hafa leitt í ljós að á 15. öld varð ekkert eldgos í Heklu, en vera megi að um 1440 hafi grsið í hraununum suðaustan eða sunnan við Heklu. ... Næstelsta heimild sem getur um Dagverðarnes, er bréf gert á Keldum 21. ágúst 1684." VS: Rangvellingabók, 54. 1709: "Eyðilagðist til fulls fyrir 12, 14 árum eða þar um. Þángað til hjelst byggíngin öðru hverju um 16 ár eða so, þar fyrir hafði býlið lánga tíma í eyði verið. Eigandi er haldin kirkjan að Breiðabólstað í Fljótshlíð. ... Vatnsból ekki nær en tvær bæjarleiðir og þar fyrir nefur bygíng af fallið, væri annars vel byggilegt." JÁM I, 236 "Dagverðarnes lagðist í eyði 1912. Land jarðarinnar er að mestum hluta gróið hraun og valllendi en hluti þess er sandur sem nú hefur að miklu leyti verið græddur upp." SB V, 69. 1711: "Beitiland jarðarinnar er rjett gott, túnstæði og gagnlegt." JÁM I, 136

RA-292:001 *Dagverðarnes* bæjarhóll bústaður
Heimildir:

RA-292:002 heimild um kvíar
VG: "Vestlægari garðurinn [18-19] bendir á kvíar stórar til afnota fyrir Dagverðarnes ... Armurinn að sunnanverðu er brött brún Eldiviðarhraunsins, sennilega lítið gróin þá og ekki aðgengilegt stórgripum. Dyr kvíanna að vestanverðu voru víðari en gaflhlaðið."
Heimildir: VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1951-1952, 103

RA-292:003 *Fornuréttarsandur* heimild um rétt
"Fyrr á tímum vour skilaréttir hreppsins í landi Dagverðarness, einnig fluttar sökum sandfoks og heitir þar nú Fornuréttarsandur." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Fornuréttasandur liggur vestur af nefinu [Hraunnefi], dregur hann nafn af því, að þar muni áður hafa staðið almeningsréttir." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: SB IV, 18; Ö-Dagverðarnes, 2

RA-292:004 heimild um tjaldstæði
" ... í Dagverðarnesi hafa verið tjöld skógarhöggsmanna, líkt og heyskaparmanna við Safamýri um sláttinn." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Dagverðarnes, 1

RA-292:005 *Kolviðarhóll* heimild um kolagröf
"Innst við brún á Pálssteinshrauni er Kolviðarhóll, mosahóll allstór. Mun hann áður hafa verið skógi vaxinn og þar gert til kola." Segir í örnefnalýsingu. VG: "Sést þar enn votta fyrir mörgum kolagröfum."
Heimildir: Ö-Dagverðarnes, 1; VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1951-1952, 102

RA-292:006 heimild um fjárskýli

“Vatnshólar eru norður af Fornuréttasandi [sjá 003] syðst og norður af Blesuvikshólum (sem er hornmark Dagverðarness og Reyðarvatns). Þeir eru ekki alveg blásnir. Þar stóðu áður fjárborgir frá Dagverðarnesi.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Dagverðarnes, 2

RA-292:007 *Axarvarða* varða landamerki
“Vestur og norður af hólnum [sjá 006] eru Hrísin, þar er aðeins óblásin örmjó grasræma, en í minni manna var þar blómlegur gróður og gulvíðirunnar. Hrísin ná að Axaarvörðu, en hún er hornmark Dagverðarn. ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Dagverðarnes, 2

RA-292:008 gata leið
“Í landnorður frá vörðunni [007] er Lækjarkrókur, sem er vatnsfarvegur eftir vetrarvatn. Hafa myndast út frá þeim gárar miklir, sem liggja frá Botnhól. Var farvegurinn greindur í Djúpaskurð. Hann var á götunni að Reyðarvatni.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Dagverðarnes, 2

RA-292:009 *Djúpulágarvarða* varða
“Í lágheiðarbrúninni er Víðihvammur austur af Steinkrossi og Einarshvammur í hærri brún. Inn með hærri brún gengur hvilft inn í brúnina, sem kölluð er Djúpulágar, og er Djúpulágarvarða í hól upp af þeim.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Dagverðarnes, 3

RA-292:010 *Böðvarsvarða* varða
“Austur af honum [Stóra-Fjárhól] í brúninnu [á lágheiðinni] er Böðvarsvarða. Hlaðin af bónda frá Koti, er Böðvar hét.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Dagverðarnes, 3

RA-292:011 hleðsla fjárskýli
“Í vestur af Kolviðarhól [005] er Botnshóll. Hann er við botn Lækjarkrókafarveganna, vestur af honum er Húsanef eða Borgarnef, og er Borgarhóll, þar sem húsin stóðu. Borgirnar voru 3 og tók sú stærsta allt að hundrað fjár í stæði, það voru ærhús Dagverðarness.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Dagverðarnes, 3

RA-292:012 *Stöðull* örnefni kvíar
“Stöðull er austur af túninu.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Dagverðarnes, 3

RA-292:013 *Kvíaflöt* örnefni kvíar
“Í túninu austur og norður af bænum er há brekka, sem heitir Sauðabrekka. Var oft bælt í henni geldfé. Fyrir neðan hana var Kvíaflöt.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Dagverðarnes, 3-4

RA-292:014 heimild um rétt
“Fyrir neðan hana [013] er Kolbeinsflöt eða Kolbeinsteigur. Fyrir vestan hana er Réttarklaufin. Þar var fjárréttin, og er henni haldið við frá Koti, því gott þykir að geta rekið þar að fé, ef með þarf.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Dagverðarnes, 4

RA-292:015 *Fornufjós* örnefni fjós
“Á Vesturtúni eru Fornufjós og Skyggnir.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Dagverðarnes, 4

RA-292:016 heimild um vatnsból
“Niður af Vesturtúni er Brunnlág. Þar var aðalvatnsbólið. Felld hella var í botni og seig vatn þarna að frá nærliggjandi umhverfi.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Dagverðarnes, 4

RA-292:017 *Blesuviksvarða* varða landamerki
Landamerki 1885: “Að austan er Pálssteinn, þaðan sjónhending í Blesuviksvörðu, þaðan aftur sjónhending í

Grástein og svo aftur úr Grásteini sjónhending í fyrstnefndan Pálsstein."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 51

RA-292:018 heimild
VG: "Garðar. Þarna, nærri innst á nesinu, vestan við háan vörðuhól, Kolviðarhól, sem er uppi á norðurbrúninni, sést greinilega fyrir mjög gömlum garði, sem nú er ávalur hryggur, vaxinn mosa og grasi. Beinn er hann og þvert yfir nesið, milli brúna, að kletta nefi í brún Eldiviðarhrauns, og að lengd nærri 160 faðmar."
Heimildir: VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1951-1952, 102-103

RA-292:019 heimild
VG: "En vestur frá garði þessum [018], 13-14 faðma frá enda hans, í beinni stefnu á Dagverðarnes sýnist vera annað garðlag eins, nema nokkuð rýrara og minna áberandi, líklega lítið styttra og yngra. Það mun enda nú á bakka við grafskurð eftir leysingavatn."
Heimildir: VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1951-1952, 102-103

RA-292:020 heimild um leið
VG: "En vestur frá garði þessum [018], 13-14 faðma frá enda hans, í beinni stefnu á Dagverðarnes sýnist vera annað garðlag eins, nema nokkuð rýrara og minna áberandi, líklega lítið styttra og yngra. Það mun enda nú á bakka við grafskurð eftir leysingavatn. Götuslóðar gamlir sjást við garðlag þetta á báðar hliðar og inn yfir þvergarðinn."
Heimildir: VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1951-1952, 102-103

RA-293 Selsund [Skarð eystra]

Jarðadýrleiki óviss 1711, talin 10 eða 15 hdr, Klofakirkjueign. Skarð eystra landnámsjörð Þorsteins tjaldstæðings. ÍF I, 362. 1198: Á Skarði eystra. Þar bjó Hallr prestur Þorsteinsson og Eyjólfr hinn óði bróðir hans en þó sér báðir; Guðmundarsaga dýra; Sturl, 161-162 Skarðs eystra er getið c. 1200: í kirknaskrá Páls biskups. DI XII 7. [um 1209]: Máldagi kirkjunnar. "Sa er kirkiu maldagi j scarði hinu eystra. at kirkia a halft land a scarði." DI I 355 1270: Getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88 1300: "settu natt jola vard landskialfte sua michill fyrir sunnan land at jordin skalf vida. fell ber j Skarde hinu eystra." Lögmannsannáll, IA 262-263; sbr.Flateyjarannáll, IA 387 1332: "Einar Haflida son vigdr till prestz af herra Jone byskope Halldors syne vm haustit j Skarde aa Rangar vollum eftir Þui sem herra Laurencius hafde rad fyrir gert" Lögmannsannáll, IA 270 [1332]: Máldagi kirkjunnar. "Nicholaskirkia I eystra skardi ä halft heimaland." DI II, 693 [1367]: Máldagi kirkjunnar DI III, 217 1390: "[Heklugos] eydduz Skard ok Tialldastadir af bruna" Flateyjarannáll, IA 416 1397: Máldagi kirkjunnar. DI IV 68"Selsunds er fyrst getið í dómi sem upp var kveðinn á Reyðarvatni 16. febrúar 1587, en leiða má að því verulegar líkur að þetta sé sama jörðin og að fornu nefndist Skarð eystra, og bær hafi verið reistur á þessum stað þegar eftir eyðingu Skarðs sem varð eftir því sem annálar herma í Heklugosinu 1389-1390. Í opinberum skjölum (Vilkinsmáldaga) hefur bærinn í fyrstu haflið sínu forna nafni, en síðar verið kenndur við örnefni, sem að líkindum hefur verið fyrir hendi á þesum stað er bærinn var byggður." "Heimildir um fyrstu byggð í Skarði eystra er að finna í Landnámabók og Þorsteinsþætti tjaldstæðings enda var jörðin landnámsjörð, en elstu samtímaheimildir sem geta bæjarins eru kirknaskrá Páls biskups Jónssonar frá því um 1200 og máldagi kirkjunar í Skarði eystra frá 1209. Bæjarins er einnig getið í Guðmundarsögu dýra í Sturlungu sem er litlu yngri og segir frá ábúendaskiptum þar árið 1198. Tvívegis er í heimildum getið um eyðingu Skarðs eystra. Í fyrra skiptið er Flateyjarannáll gleggsta heimildin ... Í síðara skiptið sem getið er um eyðingi Skarðs eystra eru Biskupaannálar séra Jons Egilssonar ..." Skarð eystra er talið hafa eyðst um miðja 15. öld. VS: Rangvellingabók, 383, 391. 1332: Skarð eystra er nefnd í máldaga kirkjunnar á Breiðabólstað. DI II, 687-689. Litla-Selsund var eyðibýli í landinu í eyði frá um 1660-1670. "Verulegur hluti jarðarinnar er hálfgróin hraun, góð til sauðfjárbeitar og skjólgóð, en fjalllendi, sandar og mólendi, er einnig í landareigninni og þar er nokkurt skógarkjarr." SB V, 67

1849: "Tún sæmilegt, engjar öngvar. Land gott og mikið með skógi góðum. Sauður gerir gott gagn." 1884: "Túnið sem liggur í hléi við Norðurhraunið er óskemmt. - Ekkert annað slægjuland er í landareigninni. Austur af túninu er dálítill blettur með grasrót, varinn blástri með því að hlaða í skörðin á honum við vikurflög þau þó ekki varinn áfoki. Allar aðrar grasflatir í landsuður af bænum, milli Suður- og Norðurhraunsins, eru orðnar ýmist berir vikurflákar eða vikurþaktar mosaþembur, svo engin stórgripabeit er í landareigninni, svo heysókn, sem áður var lítt kleif fyrir fjarlægðarsakir, virðist þess vegna varla mögulegt. Á Norður- og Suðurhraununum, hinu eina nýtilega beitarlandi jarðarinnar, sem þó verður fyrir sandfoki, er allgott sauðland á sumardag, og á vetrardag ef snjólétt er, á hraunum þessum er nokkur skógarló, sem þó er að eyðast af feykingu og kali." VS: Rangvellingabók, 384 1917: Tún 3,4 ha, þar af 1,8 ha slétt, garðar 220 m² 1940: "Tún: 4 ha, véltækt, hitt greiðfært. Jarðvegur: Sendinn og vikurblandinn. Engjar: Samfelldar, þýfðar, þurrar. beitiland: Mest hraun með nokkrum skógi. Nokkurt mólendi utan hraunsins. Ágæt sauðfjárbeit. Lakara fyrir gripi.

Ókostir: Ágangur af afréttarfé. Nokkurt sandfok.” VS: Rangvellingabók, 384

RA-293:001 *Selsund* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-293:002 heimild um kirkju
SKARÐ (EYSTRA) Á RANGÁRVÖLLUM (R) - Nikulási (KELDNAÞING)
1198: Þar bjó Hallr prestur Þorsteinsson og Eyjólfr hinn óði bróðir hans en Þó sér báðir;
Guðmundarsaga dýra; Sturl, 161-162
c. 1200: Kirknaskrá Páls, DI XII 7
[um 1209]: Sa er kirkiu maldagi j scarði hinu eystra. at kirkia a halft land a scarði. oc halfan siaunda tog asauðar oc eina ku. kirkia a til fiogurra tyga hundraða alna vaðmals j bunaði sinum j tioldum oc messu fötum oc klukkum oc kalec. oc ollu hennar skruði. þvi sem þar þarf at hafa.
Pund vax j oðru lagi oc var þat eigi virt.
Su er þar skyld a. at þar scal vera prestr oc diacn
Sa er j skarði byr skal abyrgiast kirkiu oc hennar fe eptir sliku sem biskup vill; Máld DI I 355
1300: settu natt jola vard landskialfte sua michill fyrir sunnan land at jordin skalf vida. fell ber j Skarde hinu eystra. Þar j kirkiunne var michill malmpottr festr vid brun assinn honum barde sua rauid kirkiunnar af skialftanum at braut pottinn. kistur tvér stodu ok j andyrinu þeim barde saman sua af landskialftanum at badar braut j sman mola; Lögmannsannáll, IA 262-263; sbr. Flateyjarannáll, IA 387
1332: Einar Haflida son vigdr till prestz af herra Jone byskope Halldors syne vm haustit j Skarde aa Rangar vollum eftir Þui sem herra Laurencius hafde rad fyrir gert ;
Lögmannsannáll, IA 270
[1332]: Eystra skarde.
Nicholaskirkia I eystra skardi ä halft heimaland.
asaud sextygi oc ij ær. þriar kýr.
þrenn messoklædi oc vmm framm messu serk. stola. hofudlijn. fontur. ij. kantara kapur. ij. kerttistikur oc hin þridia jarnnstika. tiolld vmmhuerfis sig. glodaker oc elldbera. mvnnlogar. ij. oc kirkiu kolu. alltaraklædi ij. brijkarklædi sæmiligt. kerttistikur iiij. texta. Máld DI II 693
[1367]: xxvii. Nichulaskirkia j eystra skarde a halftt heimaland og lx asaudar og ij ær. iij. kyr. iij messuklæde les Vilchinsbok. þui þad ber nær saman; Hítardalsbók DI III 217
1390: [Heklugos] eydduz Skard ok Tialldastadir af bruna; Flateyjarannáll, IA 416
1397: a halft heimaland
portio Ecclesiæ vmm .vij. ar .iij. merkur. fiell aptur .vj. aurar af portione firir psalltara er lagdur var til kirkiunnar; Máld DI IV 68
Heimildir:

RA-293:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-293:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-293:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-293:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-293:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-293:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-293:009 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-293:010 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-293:011 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-293:012 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-293:013 *Sundrétt* heimild um rétt
“Fjárhús standa norðan undir hrauninu. Skammt austur af þeim eru rústir af rétt, Sundarétt, í hraunbrúninni.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selsund, 2

RA-293:014 heimild um fjárskýli
“Fjárhús standa norðan undir hrauninu. Skammt austur af þeim eru rústir af rétt, Sundarétt, í hraunbrúninni. Skammt suður af réttinni, uppi af hrauninu, er Bólið. Þar var lengi annað fjárbólið í Suðurhrauninu.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selsund, 2-3

RA-293:015 heimild um fjárskýli
“Fjárhús standa norðan undir hrauninu. Skammt austur af þeim eru rústir af rétt, Sundarétt, í hraunbrúninni. Skammt suður af réttinni, uppi af hrauninu, er Bólið. Þar var lengi annað fjárbólið í Suðurhrauninu. Hitt var í Litla-Selsundi. ... Í suður frá Nónklettum eru Litlu-Selsundsflákar og sunnan í þeim Litla-Selsundsból, opið móti austri, vestur frá Þraut.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selsund, 2-3

RA-293:016 heimild um heystæði
“Fjárhús standa norðan undir hrauninu. Skammt austur af þeim eru rústir af rétt, Sundarétt, í hraunbrúninni. Skammt suður af réttinni, uppi af hrauninu, er Bólið. Þar var lengi annað fjárbólið í Suðurhrauninu. Hitt var í Litla-Selsundi. Hjá Bólinu stendur lítið heykuml.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selsund, 2-3

RA-293:017 gata leið
Gata að Bólinu 014 eða 015 lá frá Miðdalsbóli segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selsund, 3

RA-293:018 *Syrjuvaðsból* örnefni
“Háu klettarnir fyrir ofan hraunbrúnina heita Nónklettar. Austan í þeim eru Syrjuvaðsból móti austri.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selsund, 3

RA-293:019 *Syrjuvaðsból* örnefni vað
“Háu klettarnir fyrir ofan hraunbrúnina heita Nónklettar. Austan í þeim eru Syrjuvaðsból móti austri.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selsund, 3

RA-293:020 *Litlilækur* heimild um vatnsból
“Vestur frá Nónklettum gengur Litlalækjarnef (einnig nefnt Kotsnef). Undan því sprettur Litlilækur, aðalvatnsból Kotsmanna.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selsund, 3

RA-293:021 *Útilegumannadys* örnefni
“Vestur frá Nónklettum gengur Litlalækjarnef (einnig nefnt Kotsnef). Undan því sprettur Litlilækur, aðalvatnsból Kotsmanna. Framan við lækjarbotninn er rofin dys, Útilegumannadys.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selsund, 3

RA-293:022 *Svínahagaból* örnefni
“Milli Selskógs og Leyniskraga, vestur frá Siggastól, eru Svínhagaból. Þar var fengin beit frá Svínahaga í harðindum eða heyleysi, segja munnmæli.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selsund, 3

RA-293:023 *Útilegumannshellir* örnefni útilegumannab ústaður
“Uppi á lengsta nefninu, sem gengur vestur á Selskóginn austan til, er Útilegumannshellir. Þar hefur til þess dags sézt mikið af kindabeinum í holu hjá hellinum.” Segir í örnefnalýsingu. “Mosabingur kvað hafa verið þar fram á tíð núlifandi manna. Nokkrar kindur frá Koti hafa legið þar, og hefur hellisgólfið þakizt skán.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selsund, 3-4

RA-293:024 *Kofakargi* heimild
“Austur af suðurhorni Selskógs er áberandi strýtuklettur, sem heiti Háastrýta. Fram af honum er mjög ósléttur kragi. Þar var hlaðinn kofi við skúta, og heitir þar Kofakargi.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selsund, 4

RA-293:025 *Dýjavað* heimild um vað
“Rétt vestur af lækjarmótum er vað á læknum, Dýjavað, skammt vestar er Miðvað, vestan við Háubakka er Syrjuvað, vestarlega við Salgerðarflöt er Kotsvað, hjá Hestatorfu Nýjavað, og Skógarvað er vestur undir Krókbrúnum, á veginum sunnan af Rangárvöllum að Næfurholti. ... Nú er þar trébrú á læknum.”
Heimildir: Ö-Selsund, 4-5

RA-293:026 *Miðvað* heimild um vað
“Rétt vestur af lækjarmótum er vað á læknum, Dýjavað, skammt vestar er Miðvað, vestan við Háubakka er Syrjuvað, vestarlega við Salgerðarflöt er Kotsvað, hjá Hestatorfu Nýjavað, og Skógarvað er vestur undir Krókbrúnum, á veginum sunnan af Rangárvöllum að Næfurholti. ... Nú er þar trébrú á læknum.”
Heimildir: Ö-Selsund, 4-5

RA-293:027 *Syrjuvað*heimild um vað
“Rétt vestur af lækjarmótum er vað á læknum, Dýjavað, skammt vestar er Miðvað, vestan við Háubakka er Syrjuvað, vestarlega við Salgerðarflöt er Kotsvað, hjá Hestatorfu Nýjavað, og Skógarvað er vestur undir Krókbrúnum, á veginum sunnan af Rangárvöllum að Næfurholti. ... Nú er þar trébrú á læknum.”
Heimildir: Ö-Selsund, 4-5

RA-293:028 *Kotsvað* heimild um vað
“Rétt vestur af lækjarmótum er vað á læknum, Dýjavað, skammt vestar er Miðvað, vestan við Háubakka er Syrjuvað, vestarlega við Salgerðarflöt er Kotsvað, hjá Hestatorfu Nýjavað, og Skógarvað er vestur undir Krókbrúnum, á veginum sunnan af Rangárvöllum að Næfurholti. ... Nú er þar trébrú á læknum.”
Heimildir: Ö-Selsund, 4-5

RA-293:029 *Nýjavað* heimild um vað
“Rétt vestur af lækjarmótum er vað á læknum, Dýjavað, skammt vestar er Miðvað, vestan við Háubakka er Syrjuvað, vestarlega við Salgerðarflöt er Kotsvað, hjá Hestatorfu Nýjavað, og Skógarvað er vestur undir Krókbrúnum, á veginum sunnan af Rangárvöllum að Næfurholti. ... Nú er þar trébrú á læknum.”
Heimildir: Ö-Selsund, 4-5

RA-293:030 *Skógarvað* heimild um vað
“Rétt vestur af lækjarmótum er vað á læknum, Dýjavað, skammt vestar er Miðvað, vestan við Háubakka er Syrjuvað, vestarlega við Salgerðarflöt er Kotsvað, hjá Hestatorfu Nýjavað, og Skógarvað er vestur undir Krókbrúnum, á veginum sunnan af Rangárvöllum að Næfurholti. ... Nú er þar trébrú á læknum.”
Heimildir: Ö-Selsund, 4-5

RA-293:031 *Fjárhúsnef* tóft
“Á Mosunum eru þessi örnefni. Norðvestur með hrauninu: Fjárhúsnef heitir hraunnef næst fyrir vestan túnið. Þar eru upptök Bakkalækjar. Í því eru tóttarbrot.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selsund, 5

RA-293:032 *Sigurðarhús* tóft stekkur
“Á Mosunum eru þessi örnefni. Norðvestur með hrauninu: Fjárhúsnef heitir hraunnef næst fyrir vestan túnið. Þar eru upptök Bakkalækjar. Í því eru tóttarbrot. Þá kemur Litlalækjarnef; undan því kemur Litlilækur, sem sameinar Bakkalæk mjög bráðlega. Í krykkjunni vestan þess er Stekkurinn, rétt með stekk, nú tættur Sigurðarhúsa.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selsund, 5

RA-293:033 heimild um fjárhús
“Innan á Selsundstúninu stendur Nýjahús, þar er og fjárhús.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selsund 2, 2

RA-293:034 tóft fjárhús
“Klunguhöfði er norður af Litlabotni, en það er lækjarbotn skammt austan við túnið. Austan við hann eru sauðahúsin, nú tættur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selsund, 6

RA-293:035 *Gamlarétt* heimild um rétt
“Þar sem lækurinn fellur frá Norðurhrauni, heitir Jaðarnef, en Sauðnef hrauntota austan við bæinn. Austan hennar er gerði. Gamlarétt og Leggjarétt heita rústir austan í bæjarkamnum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selsund, 6-7

RA-293:036 *Leggjarétt* heimild um rétt
“Þar sem lækurinn fellur frá Norðurhrauni, heitir Jaðarnef, en Sauðnef hrauntota austan við bæinn. Austan hennar er gerði. Gamlarétt og Leggjarétt heita rústir austan í bæjarkambnum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selsund, 6-7

RA-293:037 *Hrauntorfustígur* heimild um leið
“Þar sem lækurinn fellur frá Norðurhrauni, heitir Jaðarnef, en Sauðnef hrauntota austan við bæinn. Austan hennar er gerði. Gamlarétt og Leggjarétt heita rústir austan í bæjarkambnum. Hrauntorfustígur hefst upp geilina frá réttinni, og nær hann allt að Hrauntorfu í Hraukadalslandi.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selsund, 6-7

RA-293:038 *Morsokkuból* örnefni
“Framan við Hrygg, á þeim stíg, er Morsokkuból.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selsund, 7

RA-293:039 *Vörðutóft* örnefni
“Framan við Hrygg, á þeim stíg, er Morsokkuból. Nefið, sem bærinn stendur undir, heitir Vörðutóft.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selsund, 7

RA-293:040 *Nefkofi* tóft
“Í vesturbarmi Leynisins er Nefkofi, nú tættur, Nefnkofanef og Nefkofastígur þar í stefnu austan til á Haukadal.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selsund, 7

RA-293:041 *Nefkofastígur* heimild um leið
“Í vesturbarmi Leynisins er Nefkofi, nú tættur, Nefnkofanef og Nefkofastígur þar í stefnu austan til á Haukadal.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selsund, 7

RA-293:042 *Balakofi* heimild
“Vestast í túninu er Balinn og Balakofinn, nú gjörfallinn.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selsund, 7

RA-293:043 heimild um skemmu
“Gömul skemma stendur vestan við bæinn í Selsundi; er hún af sumum talin fornt bænhús.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selsund, 7

RA-293:044 heimild um leið
“Gömul skemma stendur vestan við bæinn í Selsundi; er hún af sumum talin fornt bænhús. Milli hennar og tófta gamla bæjarins er þröngur stígur. Þar eiga allir að ganga, þegar þeir koma að bænum eða fara frá honum í ferðalög.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selsund, 7

RA-293:045 álagablettur

“Lindina má ekki hreyfa, hvorki dýpka né róta í henni. Var sú trú, að þeir, sem brytu þessi álög, mundu verða fyrir óhöppum, og þykjast sumir hafa séð þess merki á síðari árum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selsund, 7

RA-293:046 álagablettur
“Hvalbein var þar í garði og mátti ekki hreyfa það. Nú mun það týnt.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selsund, 7

RA-293:047 *Réttarnef* örnefni rétt
“Nefið, sem bærinn stendur í, heitir Vörðutóft [039], næst austan er Réttarnef, þá Sauðanef og Gerðisnef ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selsund, 7

RA-293:048 *Gerðisnef* örnefni
“Nefið, sem bærinn stendur í, heitir Vörðutóft [039], næst austan er Réttarnef, þá Sauðanef og Gerðisnef ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selsund, 7

RA-293:049 heimild
“Nefið, sem bærinn stendur í, heitir Vörðutóft [039], næst austan er Réttarnef, þá Sauðanef og Gerðisnef, Fagranef, Jarðsnef og Klif. Austan við það er lítill hvammur, sem heitir Litlibotn; í honum er uppsprettulind, og var talið, að vatnið í henni hefði lækningarmátt.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selsund, 7-8

RA-293:050 *Tjarnarvað* heimild um vað
“Up upptök Selsundslækjar er grastorfa niður við lækinn, sem heitir Tjarnartorfa. Við enda hennar er vað á læknum, Tjarnarvað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selsund, 8

RA-293:051 *Steinvað* heimild um vað
“Við Þverlæk, sem kemur úr fjallinu, er Steinvað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selsund, 8

RA-293:052 *Siljuvað* heimild um vað
“Nroðan við Nónkletta er Siljuvað, þá Kotsvað [028]. Vestar er Vetrarvað ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selsund, 8

RA-293:053 *Vetrarvað* heimild um vað
“Nroðan við Nónkletta er Siljuvað, þá Kotsvað [028]. Vestar er Vetrarvað ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selsund, 8

RA-293:054 *Lindin* heimild um vatnsból
“Næst bænum er Lindin, vatnsból bæjarins, þá Balalækur, Fjárhúslækur og Litlilækur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selsund, 8

RA-293:055 *Fjárhúslækur* örnefni fjárhús
“Næst bænum er Lindin, vatnsból bæjarins, þá Balalækur, Fjárhúslækur og Litlilækur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selsund, 8

RA-293:056 *Vörðulækur* örnefni
“Vestan við áðurnefndan Slýslæk er Vörðulækur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selsund, 8

RA-293:057 *Nýjahús* heimild um útihús
“Innan á Selsundstúninu stendur Nýjahús, þar er og fjárhús.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selsund 2, 2

RA-293:058 *Litliskógur* bæjarstæði býli
“Vestan undir Skyggni milli Norðurhrauns og Botnsfjalls um þrjá kílómetra norðaustur frá Selsundi heitir Litliskógur. Munnmæi herma að þar hafi fyrrum verið bær samnefndur sem hafi orðið undir Norðurhrauni þegar

það rann."
Heimildir: VS: Rangvallabók, 276

RA-293:059 *Skarð-eystra* bæjarhóll bústaður
1709: "Þykjast menn heyrt hafa í gamladaga hafi bær so heitir, þar sem nú kallast Skarðshólmar, og eru munnmæli að hraun hafi yfir bæinn fallið í einu Hekluhlaupi, er nú eftir pláts nokkurt innaní hrauninu þar nálægt sem bygðin skyldi verið hafa, að vídd sem stórt túnstæði. Kann aldrei aftur byggjast, því slægjur eru engar, grasi lítið, vatn ekkert." "Hugmyndir manna um það hvar Skarð eystra stóð hafa verið nokkuð á reiki á síðari öldum. Elsta heimild um það er jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns ... Skarðshólmar eru í austur frá Dagverðarnesi á milli Eldiviðarhrauns og Kolviðarhrauns og eru innan núverandi landamerkja Keldna.

Hin eina heimild sem getur Skarðs eystra á þessum slóðum er þáttur um eyðibýli á Rangárvöllum sem prentaður er með jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns. Hann er eftir ókunnugan höfund og mun vera ritaður um svipað leyti og jarðabókin. Í þættinum segir: "Vestan frá þessum eyðibýlum í hrauninu er graspláts, sem kallast Skarðshólmar, sagt er það hafi Stóraskrað staðið og udnri hrauninu orðið." Þó þetta bæri ríkjandi skoðun manna við upphaf 18. aldar, fær það ekki staðist því hraun hafa ekki runnið yfir þessar slóðir síðan land byggðist. Á síðast liðinni öld og langt fram eftir þessari var það staðföst meining allra að Skarði eystra hafi staðið suðaustan Selsundsfjalls (Háafjalls) og orðið undir hraunflóðinu sem rann suður með því að austan, fyrir suðurenda þess og nokkuð norður með því að vestan, og nefnt Selsundshraun syðra eða Suðurhraun. Suðaustan í fjallinu er grastorfa sem Skarðstorfa heitir og talin var kennd við bæinn Skarð. Í grein sem dr. Arni Brynjólfsson ritaði í Náttúrufræðinginn 1959 véfengir hann að Skarð eystra hafi staðið austan Selsundsfjalls og færir hann m.a. sem rök fyrir því að öskulög sýni að Suðurhraun sé runnið fyrir 1389, ekki síðar en 1341. Telur hann að Skarð hafi staðið í dalnum milli Bjólfells og Botnafjalls, nánar tilgreint norðan þeirra er hann nefnir Hraunfossbrekku, og hafi hraunfossinn er hann kennir brekkuna við eytt bænum verið endurbyggður þar nærri, en hann eyddist aftur um 1440, en um það leyti telur hann Norðurhraun runnið. Dr. Sigurður þórarinsson er í bókinni Heklueldar sama sinnis og dr. Ari að því leyti að hann telur Skarð eystra hafa staðið í dalnum milli Bjólfells og Botafjalls, þó ekki undir Hraunfossbrekku, því hraunfossinn þar segir hann eldri en frá 1389. Telur dr. Sigurður að árið 1390 er eldrásin fluti sig úr fjallinu sjálfu og í skógana litlu fyrir ofan Skarð hafi Rauðöldur myndast og Norðurhraun þó runnið þaðan og eytt Skarði eystra, og það ekki byggst aftur. Frásögnin af eyðingu Skarðs, um 1440 telur hann ranga því öskulög sýna að ekkert Heklugos hafi orðið um þær mundir. Arfsagnir herma að bær sem heitið hafi Stóriskógur hafi verið á þeim slóðum, sem nú er talið að Skarð eystra hafi staðið og gætu þær sagnir verið óljós minning um Skarð eystra."
Heimildir: VS: Rangvallabók, 392; JÁM I, 235

RA-293:060 *Stórskógur* bæjarstæði býli
"Frásögnin af eyðingu Skarðs, um 1440 telur hann ranga því öskulög sýna að ekkert Heklugos hafi orðið um þær mundir. Arfsagnir herma að bær sem heitið hafi Stóriskógur hafi verið á þeim slóðum, sem nú er talið að Skarð eystra hafi staðið og gætu þær sagnir verið óljós minning um Skarð eystra."
Heimildir: VS: Rangvallabók, 392

RA-293:061 *Litla-Selsund* bæjarstæði býli
1709: "Litla Selsund meina menn hafi verið afbýli eða hjáleiga frá Selsundi. Enginn veit þess fyrstu bygð. Eyðilagðist til fulls fyrir 40 eða 50 árum vegna slægnaleysis. Þar eru hús öll í burt og tóftir fallnar, tún sem var er óblásið, halda menn þar kynni fóðrast i kýr ef ræktað yrði, annars eru slægjur engar aðrar. Kann ekki vel aftur byggjast, því afkomulítið er mjög so." "Suður af því er litla-Selsundsnef, en í krikanum sunnan undir því er Litla-Selsund, fornt eyðibýli." Segir í örnefnalýsingu. BJ: "Litla-Selsund, en það hefir verið í eyði frá ómunatíð, og eru þar fjárhús frá Selsundi." Býli var byggt á jörðinni aftur 1811 en lagðist aftur í eyði árið 1813.
Heimildir: JÁM I, 275; Ö-Selsund, 3; VS: Rangvellingabók, 272; B J: "Skrá yfir eyðibýli ..." Árbók 1898, 11

RA-293:062 hellir
"Í Selsundi er hraunhellir í hrauninu suðurfrá bænum. Í honum leyndust tveir þjóðverjar um tíma sumarið 1940, þó með vitund bóndans í Selsundi." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Þetta voru þýskir skipbrotsmenn af skipinu Bahia Blanka, sem af mörgum var álitið, að hefði verið viljandi sökkt, voru nokkrir menn af því á ferð um Rangárþing. Álitu margir að þetta væru einhverslags njósnarar sendir af Hitler. En um vorið þegar Englendingar hertóku Ísland, brugðu þeir sér fljótlega austur og hirtu þessa menn, en tveir sluppu og komust undan til Reykjavíkur. Maður nokkur úr Reykjavík ók þessum tveimur mönnum síðan inn í Landmannalaugar. Höfðust þeir síðan við inn á Landmannaafrétti fram á sumar. Maður þessi úr Reykjavík færði þeim vistir og eitthvað munu þeir hafa skotið af fugli sér til matar. Fljótlega komust Bretar af því að ekki myndi allt með felldu og sendu menn austur til þess að njósna um ferðir manna á efstu bæjum Rangárvalla. Lítið munu þeir hafa haft upp úr sínum ferðum. Þá næst er sendur maður að Selsundi, ekki hafði hann erindi sem erfiðið af sinni ferð. Enginn vissi um felustað þeirra þýsku, nema Þorsteinn, svo og bjargvættur þeirra úr Reykjavík, en að lokum var

hann tekinn af Bretum og varð þá að gefast upp fyrir þeim og fylgja að Selsundi. Frá komu þeirra segir Þorsteinn Björnsson á þessa leið: "En svo ber það við einn morgun í ágúst að ég vakna tæplega sex við að barið er á gluggann. Ég lít út og eru þar komnir hermenn og í fylgd með þeim bjargvætturinn. Hafa þeir neyt hann til sagna og vilja að ég sjálfur vísi þeim leiðina að hellinum. Ég læt undan. Mér er ljóst að ég hefi tapað fyrir heimsveldinu og tilgangslaust að berjast til þrautar. Ég vísa hermönnunum á felustaðinn. - Þar með var hlutverki mínu sem mannvinar í heimsstyrjöldinni lokið."
Heimildir: SB V, 13-14

RA-293:063 hellir fjárhús
"Annar hellir er í Selsundi í sama hrauni í suðvestur af bænum. Við hann var haft fé hér áður fyrr." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 14

RA-293:064 varða landamerki
"Að suðvestan að úr vörðu á hábungu Fálkahamars, sem er lítið eitt vestan en hásuður frá bænum, um Ketilstaðanef vestur í Geldingabæli. Þar er hornmark milli Selsunds, Bolholts, Svínhaga og Kots."
Heimildir: Ö-Selsund, 1

RA-293:065 varða eyktamark
"Inn við dalinu [Efridali] er Miðmorgunhnúkur (með vörðu)." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selsund, 2

RA-293:066 *Skútinn í Grænupöllum* heimild um fjárskýli
"Þar sem fjallið er breiðarst og hraunið nemur næst því, er Syðri-Skógartorfa, en Innri-Skógartorfa nokkuð innar. Inn af henni er hvilft í fjallið, Grænupalla; niður undan þeim er malarhnúkur, Skyggnir. Efst og austast í Grænupöllum er lítið fjárból, Skútinn í Grænupöllum, þar hefur tófa lagst á seinni árum og nefnist því stundum Grensslakki." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selsund, 2

RA-293:067 *Völvukofanef* örnefni
"Suðurhraunið liggur suður frá bænum. Nyrzti og austasti tangi þess heitir Völukofanef." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selsund, 2

RA-293:068 *Grænuból* örnefni
"Suður af Syðstadal, en vestan við Lækjarhraunið, er Grenjabrekka, skógi vaxin. Skammt sunnan við hana eru Grænuból." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selsund, 2

RA-293:069 *Siggahólsstígur* heimild um leið
"Í miðju Suðurhrauni er hæsti hóll þess með kletti, Siggastóll. Hann ber laust vestur af Fálkhamri frá bænum séð. Næstum því [í] sömu sjónhendingu liggur stígur yfir hraunið að Siggastól og áfram að Litlu-Svikatorfu í Kotslandi. Hann heitir Siggahólsstígur. Á stígnum, miðja vegu milli nyrðri hraunbrúnarinnar og Siggastóls, er Þraut." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selsund, 2

RA-293:070 heimild um fjárhús
"Fjárhús standa norðan undir hrauninu. Skammt austur af þeim eru rústir af rétt, Sundarétt, í hraunbrúninni." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selsund, 2

RA-294 Haukadalur

5 hdr 1711 Klofakirkjueign. "Elsta heimild sem þekkt er um Haukadal er visitasía kirkjunnar í Klofa á Landi frá 1662 en nær vist má telja að bærinn hafi byggst löngu fyrr. Jörðin var í eyði árin 1789-1792 og 1920-1927." VS: Rangvellingabók, 149. "Land Haukadals er fjalllendi, hálfgróin hraun og gróðurvana sandar. Graslendi jarðarinnar er gott til sauðfjárbeitar. Lítilsháttar kjarr er í landareigninni og þar er skjólgott." SB V, 66Landamerki 1886: "Fyrst er það Stóristeinn vestan í Bjólufelli, þaðan sjónhending austur yfir fjallið í Nautaskarð, þaðan í Þríhyrndaklett, þaðan sjónhending í Kanastaðabotna, þaðan sjónhending í vörðu vestarlega á höfðanum við Rangá, þaðan ræður áin inn fyrir Ártorfur á móts við svonefndan beinakrók. Þaðan sjónhending í Stórastein aftur." VS: Rangvellingabók, 150

1849: “Tún sáralítið, engjar engvar. Land til haga gott en blásið mjög.” 1882: “Þessi jörð er mjög landlítil og hefur hvorki slægjur né stórgripahaga, en aðeins hafa fyrir sauðkindur.” VS: Rangvellingabók, 150 1917: Tún 1,4 ha, þar af 1,2 ha slétt, garðar 202 m² 1940: “Tún: Slétt og greiðfært. jarðvegur: Magur, harður. Beitiland: Að mestu fjalllendi og hraun, nokkuð kjarr. Góð sauðfjárbeit, lítil fyrir gripi. ókostir: Búfjárágangur. Lítil háttar uppblástur á túni.” VS: Rangvellingabók, 150

RA-294:001 *Haukadalur* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-294:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-294:003 áletrun
“Vestan í því [Bólfelli] er Stóristeinn, sem er í mörkum milli Næfur(holts) og Haukad(als). Er klappað í hann N. á norðurhlið, segir sagan að Haukadalsbónda hafi verið haldið, meðan Næfurholtsbóndi klappaði það í klettinn, sem er þursaberg.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Haukadalur, 1-2

RA-294:004 *Hellisbjalli* hellir fjárskýli
“Austur af Fögrubrekkur eru gilskorningar, kallaðir Klaufir. Þar neðanvert er klapparhnaus, kallaður Hrafnabjalli, sökum þess, að hrafnar verpa þar. ... Norður af honum er Moshnaus, klöpp vaxin mosa. Þaðan í austur er Hellisbjalli. Þar er hellir, er notaður var til fjárgeymslu.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Haukadalur, 2

RA-294:005 hleðsla
“Fyrir austan hann [Einbúa] er Nautaskarð. Þar var áður bil milli hrauns og fjalls, en nú er þar fullt af sandi. Sögn er um það, að þá Oddinn geymdi naut sín í Oddagljúfri, þá hafi verið hlaðið upp í skarðið, svo að þau komust ekki fram.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Haukadalur, 2

RA-294:006 heimild um kvíar
“Skammt vestar [en Þríhyrndarklettur hronmark] eru Kvíhólar. Er líkast sem grjótkvíar séu í þeim sunnanverðum, þær eru skógivaxnar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Haukadalur, 3

RA-294:007 heimild um fjárhús
“Þar beint í vestur [af 006] er Hrauntorfuklettar, þrír í röð, í hraunbrúninni með talsverðu millibili. Þar vestur í brúninni er Hrauntorfa, var þar byggt fjárhús árið 1863 og hafa þau verið notuð síðan.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Haukadalur, 3

RA-294:008 hellir fjárskýli
“Þar beint í vestur [af 006] er Hrauntorfuklettar, þrír í röð, í hraunbrúninni með talsverðu millibili. Þar vestur í brúninni er Hrauntorfa, var þar byggt fjárhús árið 1863 og hafa þau verið notuð síðan. Áður var hellir notaður til fjárgeymslu.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Haukadalur, 3

RA-294:009 hellir fjárskýli
“Norðar í hraunbrúninni er Stakkhyrnunef, hraunsnös er gengur norður. Þar var áður fjárból, hraunhellir, en hann smáfyllist af sandi, mest af vatnsrennsli.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Haukadalur, 3

RA-294:010 gata leið
“Langanef liggur að vesturenda öldunnar. Í þessari brún, nokkuð vestar, er allstór klettur, kallaður Sauðaklettur. Skammt fyrir vestan klettinn liggur gata, milli Selsunds og Haukadals, fyrir gangandi menn.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Haukadalur, 3-4

RA-294:011 *Kanastaðir* bæjarstæði býli
“Norðan við Ölduna er Hrauntáin, en undan henni kemur Kanastaðalækur. Uppspretta hans heita Kanastaðabotnar, Syðst- í Selsundslandi. Þar á að hafa staðið bær, Kanastaðir.” Segir í örnefnalýsingu. 1711:

“Kanastaðabotnar kallast eyðipláts nokkur, meinast í Haukadalslandi, nálægt Gráhrauni (Selsundshrauni). Þar í nádn, þykjast menn heyrt hafa í gamladaga muni bær hafa verið, kallaður Kanastaðir, en engin sjást þar nú líkindi til. Munnmæli eru að hraunið skyldi yfir bæinn fallið hafa og hann so aftekinn.” “Syðst vestur undir Hrauntánni eru Kanastaðabotnar (skiptast þar lönd Haukadals, Svínhaga og Selsunds), vestur af þeim er Kanastaðatorfa.” Segir í örnefnalýsingu. Hraunið þar runnið 1440 eða 1389-90. Helgi Þorláksson vill meina að þarna hafi bær ekki staði hefur komi nafið frá Kanastöðum í Landeyjum og tengist skógarítökum sem Ossabær hafi átt á Skarðssvæðinu.
Heimildir: Ö-Selsund, 6; JÁM I, 275; VS: Rangvellingabók, 197; Ö-Haukadalur, 4; HÞ: “Byggð undir Heklu”, 159

RA-294:012 heimild um stekk
“Á vestari öldunni er blágrýtisklettur, klofinn í tvennt, hann er í mörkum milli Næfurh(olts) og Haukad(als), og því kallaður Markasteinn. Fyrir austan Lágar kemur upp lækur, sem nefndur er Stekkjatúnslækur, niður með honum að vestanheita Seylur (mýrlendi), en vestur af þeim Stekkatúnsflöt. Hefur þar verið stekur til forna.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Haukadalur, 5

RA-294:013 *Ullarhvammur* örnefni þvottastaður
“Niður á túninu er Ullarhvammur, er nú búið að setja þar Kálgarð, og Ullarlág, vestan traða.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Haukadalur, 6

RA-294:014 heimild um traðir
“Niður á túninu er Ullarhvammur, er nú búið að setja þar Kálgarð, og Ullarlág, vestan traða.” Segir í örnefnalýsingu. “Gamal túnið í Haukadal skiftist í tvennt um gamlar upphlaðnar traðir sem lágu frá bænum til norðvesturs. Það tún sem var fyrir ofan bæ og traðir nefndist Norðurtún.” Segir í viðbótum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Haukadalur, 6; Ö-Haukadalur viðb., 2

RA-294:015 *Viðargarður* garðlag varnargarður
“Upp af lækjarbotninum er garður, sem hlaðinn var fyrir skriðurennsli í tíð heimildarmanns. Hann er nefndur Viðargarður, af því að við hann var gert til kola.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Haukadalur, 6

RA-294:016 heimild um kolagröf
“Upp af lækjarbotninum er garður, sem hlaðinn var fyrir skriðurennsli í tíð heimildarmanns. Hann er nefndur Viðargarður, af því að við hann var gert til kola.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Haukadalur, 6

RA-294:017 *Þórðarklettur* heimild um útilegumannabústað
“Fyrir sunnan túnið er klettahnaus, sem kallaður er Þórðarklettur, og Þórðarflöt vestan hans . Þar átti að hafa haldið til þjófur, sem Þórður hét; matreiddu hjónin í hann og leyndu honum þar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Haukadalur, 6

RA-294:018 garðlag nátthagi
“Norðan við Öldu á Þórðarflöt [sjá 017] var Nátthagi. Þetta svæði var afmarkað með torfhleðslugarði og var notað til fjárgeymslu.” Segir í viðbótum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Haukadalur viðb., 1

RA-294:019 *Skógarvað* heimild um vað
“Fremsti lækur og Stórilækur sameinast norður á sandi skammt sunnan þjóðvegar, sem nú er og heitir Höfðalækur. Skammt norðan brúar á þjóðvegi er gamalt vað yfir lækinn. Heitir það Skógarvað.” Segir í viðbótum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Haukadalur viðb., 2

RA-294:020 *Dývað* heimild um vað
“Vað yfir Rangá, neðan við Mýrarskóga eða norðvestan við þá. Það heitir Dývað. Sagt var einnig að fara yfir ána á Dýjafiti, en svo heitir graslendi Landsveitarmegin fyrir landi Leirubakka.” Segir í viðbótum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Haukadalur viðb., 2

RA-294:021 heimild um rétt
"Í háaustur frá Undirlendishól er graslendi flatlent sem heitir Mosar. Ná þeir yfir í Næfurholsland. Suðaustan við Mosa, en örskammt norður frá Helgunefi var fjárrétt, sem er enn vel varðveitt." Segir í viðbótum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Haukadalur viðb., 2

RA-294:022 heimild um ristu
"Í Seylum suðaustan við Valllendisöldu var torfrista og var það svæði nefnt Torfpæla." Segir í viðbótum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Haukadalur viðb., 2

RA-294:023 *Fjósflöt* örnefni fjós
"Í norður frá bænum er Fjósaflöt." Segir í viðbótum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Haukadalur viðb., 2

RA-294:024 heimild um útihús
"Norður af aut er Otrfa um það bil sjö dagsláttur. Á seinni árum var talað um niðurtorfu og upptorfu. Á niðurtorfu voru mjög gamlar kofarústir samtals fimm. Þær voru jafnaðar við jörður þegar Torfan var gerð að nýrækt. Var það á fimmta áratugnum. Sagt var að í einni kofarústinni sæust stundum ljós og jafnvel huldufólk." Segir í viðbótum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Haukadalur viðb., 2

RA-294:025 *Garði* heimild
"Í háaustur frá bænum hét Gerði. Var það afmarkað með torfhlöðnum vegg og stendur hluti af honum enn. Í Gerðinu var stórgripum leyft að taka niður og hafðir þar til geymslu." Segir í viðbótum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Haukadalur viðb., 3

RA-294:026 heimild um lambhús
"Est á Norðurtúni var áður fyrr lambhús, sem aflagðist um 1940. Út frá húsinu er rennislétt flöt, sem heitir Lambhúsflöt." Segir í viðbótum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Haukadalur viðb., 3

RA-294:027 heimild um leikvöll
"Fyrri ofan Brekkur eru þrjár klettaborgir, þar sem börn léku sér gjarnar með sinn búsmala. Þessar borgir nefndust einu nafni Klettar." Segir í viðbótum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Haukadalur viðb., 3

RA-294:028 varða landamerki
Landamerki 1886: "Fyrst er það Stóristeinn vestan í Bjólufelli, þaðan sjónhending austur yfir fjallið í Nautaskarð, þaðan í Þríhyrndaklett, þaðan sjónhending í Kanastaðabotna, þaðan sjónhending í vörðu vestarlega á höfðanum við Rangá, þaðan ræður áin inn fyrir Ártorfur á móts við svonefndan beinakrók. Þaðan sjónhending í Stórastein aftur."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 150

RA-294:029 bæjarstæði býli
"Nokkuð í útnorður af bænum er bæjarrúst. Ekki er kunnugt um nafn þess bæjar, en fundizt hefur þar ýmislegt, er bendir til, að þar hafi bær staðið ... Þar var síðar byggt stekkjartún." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Haukadalur, 1

RA-295 Bolholt

Að fornu var jarðardýrleiki 12 hdr, en jörðin tíundaðist sem hún væru 20 hdr 1711. 20 hdr. 1847. Lénsjörð Keldna- og Gunnarholtssókna. "Bolholts hefur fyrir 1580 verið orðið eign konuns, því það ár afhenti Hohn Bucholt höfuðsmaður Gísla Jónssyni biksupi í Skálholti jörðina til að vera lénsjörð prestsins í Skúmsstaðaþingum." VS: Rangvellingabók, 41. "Bolholt lagðist í eyði 1950 en húsmennskufólk hefur verið þar öðru hvoru á síðari árum í nýlega byggðu íbúðarhúsi. Meginhlutinn af Bolholtslandi er nú örfoka sandur og hraun en áður en það blés upp var það hið kostabesta land." SB V, 61

1711: "Túninu, engjum og högum spillir stóum blástur sandur og liggur framvegis undir skaða." JÁM I, 273 1787: "Túnin eru hér hreint af foksandi og bærinn sjálfur sést ekki að standa kunni næsta ár fyrri dalega áfallandi sandfenni." VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1953, 34. 1840: "Útigangur rétt góður,

þegar ekki koma sandveður mikil, en þegar það skeður á vetrardegi, tekur nálega af allan haga, því sandur er víðast gengin yfir land þessarar jarðar. - Heyskapur er þar þó nokkur enn, þegar vel lætur í ári." 1849: "Tún engin, engjar snöggar en ekki litlar. Landmikið til forna, en mjög blásið og gott það eftir er." 1884: "Túnið er ennþá ekki stórskemmt af því Rangá hlífir því nokuð á innveginn en að öðru elyti ligja sandblástrar fast að því. - Slægjunes fyrir landnorðan túnið er sumpart eytt, sumpart lítt skemmt. - Litlar og mjóar graslendisræmur í sunnanverði landareigninni eru að fara af og að kalla einskis virði, en nokkuð meiri nytjar eru af sundurtættum mela og laufnubbum í norðanverðri landareigninni, að öðru leyti er landareignin gjöreydd." VS: Rangvellingabók, 41-42 1917: Tún 2,9 ha, þar af 2,2 ha slétt, garðar 528 m² 1940: "Tún: Þurrlent, vélfært að mestu. Jarðvegur: Sendinn. Engjar: Út frá túni, sléttar og greiðfærar, milli mýrar og valllendis, þurrar. beitiland: Að mestu uppblásið eftir smágeirar með Rangá. Sæmilegt til beitar." VS: Rangvellingabók, 41-42

RA-295:001 *Elsta-Bolholt* bæjarhóll bústaður
"Elsta-Bolholt, kallað Forna-Bolholt á uppdrætti Íslands, blaði 47. Tæpan kílómetra austur af Hamri og svipaðan spöl suður af Gilhól." Segir í örnefnalýsingu. "Fyrsti bærinn stóð á flötum bala, er nú gæti ekki kallazt holt." 1691: "... mest partur af húsgarðinum ósstæðilegur og ónýtur, einnig heygarðurinn víða lasinn." BJ: "Fyrst stóð það inn með ánni, nokkru framar en á móst við Járnlaugarstaði. Þar sjást rústir allmiklar í sandunum; en hið bezta af grjótinu er þó búið að draga heim að Bolholti sem nú er." "Frá Elsta-Bolholti mun bærinn hafa verið fluttur hingað á 17 öld, en frá Gamla-Bolholti 1789 út að Rangá, þar sem byggð hést til 1950, er síðasti Bolholtsbóndinn, Böðvar Böðvarsson, flutti að Kaldbak." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bolholt, 3; B J: "Skrá yfir eyðibýli ..." Árbók 1898, 12; VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1953, 30-31

RA-295:002 *Gamla-Bolholt* bæjarstæði bústaður
"Gamla Bolholts, í örnefnaskrá Helgu Skúladóttur nefnt Mið-Bolholt, en Gamla-Bolholt virðist vera hið algengara örnefni nú. Rústir sunnanvert á háum grasi grónum hól, sem ber hátt og sést langt að, um kólímetra suðastur af Elsta-Bolholti; upp á jarðri hraunsins." Segir í örnefnalýsingu. VG: "Austan við bæjarholtið á lægri stað sjást leifar af tveimur húsum, er staðið hafa saman, en með dyrum á andstæðum hliðarveggjum, til austurs og vesturs. Eystri rústin er sætrri, um 35 fet á lend og 8 fet á vídd, líklega einstætt fjós. Hin 22x7-8 fet ... Á enn lægri stað norðvestar, laust frá holtinu, er grjótdreif af kofa, að líkindum, sem ekki verður mæld. Þar er líka mikið af beinarusli ýmiss konar." "Frá Elsta-Bolholti mun bærinn hafa verið fluttur hingað á 17 öld, en frá Gamla-Bolholti 1789 út að Rangá, þar sem byggð hést til 1950, er síðasti Bolholtsbóndinn, Böðvar Böðvarsson, flutti að Kaldbak." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bolholt, 3; VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1953, 32

RA-295:003 *Bolholt* bæjarstæði bústaður
"Frá Elsta-Bolholti mun bærinn hafa verið fluttur hingað á 17 öld, en frá Gamla-Bolholti 1789 út að Rangá, þar sem byggð hést til 1950, er síðasti Bolholtsbóndinn, Böðvar Böðvarsson, flutti að Kaldbak." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bolholt, 3; Túnakort 1917

RA-295:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-295:005 heimild um mógrafir
"Mótak er í landareigninni." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 61

RA-295:006 varða landamerki
Landamerki skráð 1989. "Að norðaustan liggja mörkin (móts við Svínahagaland) frá Geldingjabæli, sjónhending í vörðu norðvestan við Járnlaugsstaðabæjartóftir." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bolholt, 1

RA-295:007 heimild um fjárhús
"Bolholtsnes. Við Ytri-Rangá framan frá Hamri inn að Gilhól. Þar er enn óblásið eina verulega haglendi Bolholts, annað en Hrísnes. Í nesinu miðju, skammt frá ánni, var ærhús til 1950." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bolholt, 2

RA-295:008 heimild um fjárskýli
"Borgarhraun. Suðvesturhluti þess hluta hraunsins sem er í landi Bolholts. Þetta örnefni nær suður í Kaldbaks og Þingskálaland. Árni Böðvarsson tekur réttara að rita Borgahraun, enda er það kennt við fjárborgir, bæði frá

Bolholti og Kaldbak." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bolholt, 2

RA-295:009 heimild um fjárhús
"Grashraun, austast í landi Bolholts, allvel gróið, en grjótið víða upp úr. Vestarlega í Grashrauni var byggt fjárhús 1922, þegar fjárborgin í Borgarhrauni [008] var lögð niður." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bolholt, 3-4

RA-295:010 heimild um áfangastað
"Háholtsheiði, nú örblásið hraun. Háholtsheiðarklettur sagður vera á henni miðri. Heiðin var fyrrum mjög grasgefin, enda "segja munnmæli að þar hafi eitt sinn verið taklin 18 tjöld um heyannir" ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bolholt, 4

RA-295:011 *Hellisvað* heimild um vað
"Hellisvað, á Rangá, um 250 m fyrir ofan Maragil. Kennt við Hólfsstaðahelli á Landi. Mun vera ófært nú orðið." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bolholt, 4

RA-295:012 *Húsgarðsvað* heimild um vað
"Húsgarðsvað, á Rangá innan við Hamar, yfir í Húsgarðshólma, skammt fyrir suðaustan Húsagarð á Landi." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bolholt, 4

RA-295:013 heimild um vað
"Vað "inn í Klettum", kallaði Árni Böðvarsson vað á Rangá örskamt austan en þar, sem Bolholtsnes skagar lengst til norðvesturs. Kennt við svonefnda Kletta, háa brún Þjóðrárhrauns utan (vestan) við ána, á Landinu." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bolholt, 6

RA-295:014 heimild um huldufólksbústað
"Í holtinu [Mið-Bolholti] á að vera huldufólk." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bolholt BK, 1

RA-295:015 varða
Norður af hvítmel, við Bótina er kletturinn Einbúi með vörðu á, segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bolholt BK, 2

RA-295:016 heimild um vað
KK: "Eitt aðalvaðið yfir Ytri-Rangá er nú nokkuð fyrir ofanÞingskála hjá bænum Bolholti, en skammt fyrir sunnan þingstaðinn eru við ána nokkrir smáhólar, Vaðhólar, og þar telja menn að gamalt aðalvað hafi verið og því fremur sem margar gamlar reiðgötur liggja niður að ánni fram hjá þingstaðnum."
Heimildir: KK I, 161

RA-295:017 gripir
"Rreiðbjalla steypt úr kopar, með venulegri gerð, þverm.. 3,7 sm. Blöð mótuð ofan og neðan. Fannst á fornum götum hjá Bolholti á Rangárvöllum."
Heimildir: M Þ: "Skýrsla um viðbót ..." Árbók 1915, 58

RA-295:018 heimild um leið
"Rreiðbjalla steypt úr kopar, með venulegri gerð, þverm.. 3,7 sm. Blöð mótuð ofan og neðan. Fannst á fornum götum hjá Bolholti á Rangárvöllum."
Heimildir: M Þ: "Skýrsla um viðbót ..." Árbók 1915, 58

RA-295:019 gripir
1864: "Stór SKAFLASKEIFA fimmboruð, eigi mjög fornleg. Hún fannst fyrir 25 árum síðan, á sandi nálægt Bolholti eldra, norður af Þingskálum."
Heimildir: Skýrsla FÍ I, 81

RA-296 Næfurholt

50 hdr 1711, kirkjustaður. c. 1200: Jarðarinnar getið í kirknaskrá Páls biskups, DI XII, 7. [1332]: Máldagi kirkjunnar. DI II, 694. [1367]: Máldagi kirkjunnar. DI III, 217 1397: Máldagi kirkjunnar.DI IV 68 1575: Máldagi kirkjunnar DI XV, 662Talið líklegt að þetta sé landnámsbýli, Þórunnarhálsar sem nefndir eru í Landnámu sennilega í landi jarðarinnar. ÍF I, 364. "Elsta heimild sem getur Næfurholts er kirknaskrá Páls biskups Jónssonar frá því um1200, en næst að aldri er Guðmundar saga dýra, sem skráð var snemma á 13. öld og segir frá Beini Sigmundssyni og áverkum sem hann fékk á Alþingi 1196. Líkur benda til þess að Þórunn landnámskona sem nam Þórunnarháls hafi fyrst reist bæinn í Næfurholti en bústaður hennar er ekki nefndur í Landnámabók. ... Um eigendur Næfurholts er það fyrst vitað fyrir 1397 átti Þuríður Kolbeinsdóttir jörðin, en næst er það vitað um eigendur jarðarinnar að þann 26 júlí 1399 seldi Björn Einarsson Jórsalafari í Vatnsfirði hana Árna Einarssyni staðarhaldara á Grenjaðarstað með samþykki konu sinnar Sólveigar Þorsteinsdóttur. Einar Eyjólfsson í Stóradal undir Eyjafjöllum átti Næfurholt, en að honum látum hlaut ekkja hans Hólmfríður Erlendsdóttir jörðin í arg og gaf hana síðari manni sínum Jóni Hallssyni sýslumanni í Næfurholti árið 1522. Eftir lát Jóns komst jörðin í eigu stjúpsonar hans Eyjólfs Einarssonar í Stóradal, en að honum látnum erfði hana Hólmfríður dóttir hans. Markús Snæbjörnsson sýslumaður í Ási í Holtum átti Næfurholt 1681 og 1695 ..." VS: Rangvellingabók, 289. "Land jarðarinnar er víðáttumikið. Verulegur hluti þess er fjalllendi, sumt vaxið kjarnmiklum gróðri, annað gróðurvana. Láglendi er að hluta gróið vallendi og mýri en að hluta örfoka sandar og hraun. Landið er víða vaxið birkiskógi og áttu margar jarðir áður ítök í Næfurholtsskógum. Jörðin er ágæt beitarjörð og land skjólgott." SB V, 64 Hjáleigur 1709 Háls, Breiðholt og Nýibær allar í eyði. "Skóg á jörðin mikinn að víðáttu brúkandi til kolagjörðar, selur ábúandi hann með leyfi eigenda nokkrum mönnum úr Mýrdal, flestum þó úr Landeyjum til kolagjörðar, og betala fyrir hverja 5 og 6 tunnur sumir v sumir iv, sumir iii ánir. Uppber ábúandi skógartottlana og segja sjer þá lagða af eigendum, og eigi að standa fyrir tíundum, því jörðin sje meira tíunduð en hún þykir verð vera. Skógartollar kynnu að hlaupa sig í meðallagi um árið (eftir sögn ábúanda) hjer um lx álnir." JÁM I, 276 Hjáleigur frá Næfurholti voru Ás og Nýibær sem byggðust snemma á öldum, Breiðholt byggt um 1680, Háls byggður um 1683 og Hraunteigur byggður 1863.. Hólar nýbýli frá 1943.

1849: "Tún lítið og snöggt. Útfrá fæst lítið. Land til haga gott en víða blásið. Skógarleifar eru í landinu." 1882: "Þessi jörð er alveg slægjulaus, hagar mikið spiltir af sandfoki og uppblæstri. VS: Rangvellingabók, 292 1917: Tún 2,6 ha, þar af 2 ha slétt, garðar 280 m² 1940: "Tún: Þurrlent, slétt og greiðfært. Jarðvegur: Grýttur. Beitiland: Mjög víðlent, mest fjalllendi, mikið skóglendi. Ágætt til sauðfjárbeitar. Sæmilegt fyrir gripi." VS: Rangvellingabók, 292

RA-296:001 *Gamla Næfurholt* bæjarhóll bústaður

"Árið 1846 var bærinn fluttur sökum afleiðinga Heklugossins ári fyrr, frá bæjarstæði fyrri alda (Gamla Næfurholti) austur fyrir Næfurholtslæk og aftur þaðan 1912 á núverandi bæjarstæði." Segir í Sunnlenskum byggðum. Túnið er enn nytjað, og sést bæjartóftin vel segir í örnefnalýsingu.

Heimildir: SB V, 64; Ö-Næfurholt, 2-3

RA-296:002 heimild um kirkju

"... austan við þær [Traðirnar í elsta túninu] Kirkjuflöt og Kirkjugarður." Segir í örnefnalýsingu.

NÆFURHOLT (R) -Pétri (LANDÞING) RANG

c. 1200: Kirknaskrá Páls, DI XII 7.

[1332]: næfurhollt. Gamall maldagi.

Peturs kirkia j nefurloste aa prestz skylld j laundum.

xxx. asaudar oc iij kyr oc gefa vndann freadagh. laughardagh. drottins dagh. sinn daginn vndann huerre j huerre viku.

kluckur v. tiolld vmmhuerfi kirkiu. glerglugg. glodarker ij. munnlaug. kertistikur v. kross sæmiligann. skrin oc mariu skrift. kalek gylltann. alltarisklædi iiij. messuklædi ij. kantarakapu oc slopp. iiij merkur vax. oc vj aurar reykelsis. font med vmmbuningi kerta fioll. kertastokk. c j bokum.

tekur prestur iiij merkur. Máld DI II 694

[1367]: xxviii. Peturskirkia j Næfurloste a prestskylld j heimalande. xxx. asaudar og iij kyr.

les Vilchinsbok; Hítardalsbók DI III 217

1397: a prestskylld j heimalandi

xxx. asaudar oc .iij. kyr og giefa vndann friadag. laugardag og Drottinsdag. sinn dag vnder hverri j hverri viku.

tekur prestur .iiij. merkurMáld DI IV 68

1575: Máld DI XV 662

1709: Þar er alkirkja og embættað níunda hvern helgan dag til jafns við Leirubakka og Klofa.

17.5.1765: Næfurholtskirkja lögð niður;[konungsbréf]

Heimildir: Ö-Næfurholt, 3; JÁM I, 276; PP, 67; DI

RA-296:003 *Næfurholt* bæjarstæði bústaður

“Árið 1846 var bærinn fluttur sökum afleiðinga Heklugossins ári fyrr, frá bæjarstæði fyrri alda (Gamla Næfurholti) austur fyrir Næfurholtslæk og aftur þaðan 1912 á núverandi bæjarstæði.” Segir í Sunnlenskum byggðum. “Á Gamlatúni heita Tættur, þar sem bærinn stóð frá 1845 til 1912.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: SB V, 64; Ö-Næfurholt svör við sp., 5

RA-296:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-296:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-296:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-296:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-296:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-296:009 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-296:010 *Huldufólkskvos* örnefni huldufólksbústaður
“Vestan við heimreiðartraðirnar Huldufólkskvos ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Næfurholt, 1

RA-296:011 heimild um fjárhús
“Norður af bænum er gróið hraun, sem skýlir bænum í norðurátt. Örnefni á því: Kolsýrulaut, krikabrún, milli hennar og Vesturáss er Kriki, í honum er fjárhús.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Næfurholt, 1

RA-296:012 bæjarstæði bústaður
“Næsta stykki fyrir tekið er Hraunteigur og byrjað fremst. Verður þá fyrst talinn Fremstisporður, Miðsporður. Í Miðsporði byggði Halldór Jónsson frá Næfurholti og bjó þar í nokkur ár, og sjást byggingarleifar þar enn ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Næfurholt, 1

RA-296:013 *Hraunteigsgata* heimild um leið
“Austur frá Topp er Háibali. Við Hraunteigsgötu, vestur frá Háabala, skammt þó, eru sauðahús.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Næfurholt, 1

RA-296:014 heimild um fjárhús
“Austur frá Topp er Háibali. Við Hraunteigsgötu, vestur frá Háabala, skammt þó, eru sauðahús.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Næfurholt, 1

RA-296:015 heimild um fjárhús
“Í Rangá Klapparhólmi og Klapparfoss. Þaðn í austur er Sauðaklettur, skammt suður af honum Krossgjá. Í norður frá Sauðklett er Arnarsetur og austan við það gamlar fjárhúsættur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Næfurholt, 1-2

RA-296:016 *Hraungerðistraðir* örnefni traðir
“Í austur frá Arnarsetri [sjá 015] er Sauðanef, skammt suðaustur frá því er Stelpuskil, sem er allstór kletttur, utast við Hraungerðistraðir og norðan við Ölduvaðsgötu.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Næfurholt, 2

RA-296:017 *Ölduvaðsgata* heimild um leið
“Í austur frá Arnarsetri [sjá 015] er Sauðanef, skammt suðaustur frá því er Stelpuskil, sem er allstór kletttur, utast

við Hraungerðistraðir og norðan við Ölduvaðsgötu.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Næfurholt, 2

RA-296:018 *Ölduvað* heimild um vað
“Í austur frá Arnarsetri [sjá 015] er Sauðanef, skammt suðaustur frá því er Stelpuskil, sem er allstór kletttur, utast við Hraungerðistraðir og norðan við Ölduvaðsgötu.” Stúlka drukknaði við Ölduvað. Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Næfurholt, 2

RA-296:019 *Norðurból* örnefni
“Út við ána, norður frá Arnarsetri [sjá 015], er lág alda, kölluð Alda, við enda hennar að austan er Norðurból.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Næfurholt, 2

RA-296:020 *Grjótréttir* heimild um rétt
“ ... og þar innnar Bakkaskógur við Bakkaskógarlæk, sem þar rennur á leið sinni suðvestur í Rangá. Myndast þá tangi milli ár og lækjar, sem heitir Vonditangi, er hann upphaf að blásnu hrauni, nokkuð stóru, sem kallast Grjótréttarhraun; í því eru Grjótréttir; í þær var áður rekið og ragað fjársafnið úr Næfurholtsfjöllum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Næfurholt, 2

RA-296:021 *Traðir* örnefni traðir
Traðir voru í túninu á elsta bæjarstæðinu sem fór í eyði um 1845, segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Næfurholt, 3

RA-296:022 *Jóns Erlindssonar tóft* heimild
“Þá er Jóns Erlindssonar tóft rétt vestur frá bænum [001].” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Næfurholt, 3

RA-296:023 *Kindaból* örnefni
“Innan við Fremragil er Hellirsdalur, í honum er Kindaból ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Næfurholt, 3

RA-296:024 *Hofstorfur* örnefni
“Innan við Fremragil er Hellirsdalur, í honum er Kindaból, þá kemur Innragil, innan við það Valshamar, stór klettur. Þar innar af Myrkviður og Hofstorfur, inn frá þeim Gunnarholtstorfa ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Næfurholt, 3

RA-296:025 *Kindakofatótt* heimild um fjárhús
“Austur í hrauninu, suður af Markhlíð, er sjálfstætt fell, heitir það Melfell. Vestan í því er Kindakofatótt ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Næfurholt, 4

RA-296:026 heimild um fjárhús
“Veður nú farið heim á leið, verður þá fyrst sagt frá fjárhúsum vestan undir Strillu, en framan undir hennni er Fjárhúshóll.” Segir í örnefnalýsingu.

Heimildir: Ö-Næfurholt, 5

RA-296:027 *Litlistígur* heimild um leið
“Hraunið fram af Tundilfelli og Gljúfur og Pæla verður næst tekið fyrir og byrjað syðst og vestast. Verður þá fyrst fyrir Litlistígur, til landsuðurs frá Gaplastaðakletti ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Næfurholt, 5

RA-296:028 heimild um fjárhús
“Austan undir Tindafelli, en vestan Gljúfurs, er Krakatá, við hornið á henni gömul fjárhús.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Næfurholt, 5

RA-296:029 *Stóristígur* heimild um leið
“Gljúfur heitir gamalt hraun, gróið skógarrunnum, nær inn að Pælu. Austan við það er Kriki, upp úr honum

Stóristígur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Næfurholt, 5

RA-296:030 *Selvatn* örnefni sel
"Austan við hann og vestan við Strillu fyrrnefndan er Selskarð. Á Hálsinum er fyrst Miðmorgunshnúkur, þá Stígur, og Dagmálahnjúkur, vestan í honum Grænabrekka. Milli Háfjalls (svo) heitir Slakki, en austan í honum Selhamar, þar [fyrir] sunnan Selkrókur og við hann Selvatn." Segir í örnefnalýsingu. Samkvæmt svörum við spurningum finnast engar heimildir um sel þarna utan við nöfnin, en fjárhús var til skammt tíma nálægt Selskarði sjá 049.
Heimildir: Ö-Næfurholt, 5-6; Ö-Næfurholt svör við sp., 4

RA-296:031 *Myllulækur* örnefni mylla
"Gamla túnið framan við lækinn, örnefni á því eru þessi: Tangi, upp af honum Myllulækur ..." Segir í örnefnalýsingu. "Svonefnd Myllukofatótt sést enn á norðurbakka lækjarins." Í svörum við spurningum segir "Norðan við Myllulækinn er myllukofatótt."
Heimildir: Ö-Næfurholt, 6; Ö-Næfurholt svör við sp., 4, 5

RA-296:032 *Stekkatún* örnefni stekkur
"Þar sem bærinn stendur nú hafa skapast ýmis örnefni. "Horn austast, næst Bakki, þá Stekkatún, Hesthúsflöt ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Næfurholt, 6-7

RA-296:033 *Hesthúsflöt* örnefni herminjar
"Þar sem bærinn stendur nú hafa skapast ýmis örnefni. "Horn austast, næst Bakki, þá Stekkatún, Hesthúsflöt ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Næfurholt, 6-7

RA-296:034 *Heimavað* heimild um vað
"Verður nú sagt frá vöðum á bæjarlæknum. Fyrst Heimavað, Dvergasteinsvað og Kókavað, Ærvað, Flatavað norðan við Hólatún, utast Vagnavað." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Næfurholt, 7

RA-296:035 *Dvergasteinsvað* heimild um vað
"Verður nú sagt frá vöðum á bæjarlæknum. Fyrst Heimavað, Dvergasteinsvað og Kókavað, Ærvað, Flatavað norðan við Hólatún, utast Vagnavað." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Næfurholt, 7

RA-296:036 *Krókavað* heimild um vað
"Verður nú sagt frá vöðum á bæjarlæknum. Fyrst Heimavað, Dvergasteinsvað og Kókavað, Ærvað, Flatavað norðan við Hólatún, utast Vagnavað." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Næfurholt, 7

RA-296:037 *Ærvað* heimild um vað
"Verður nú sagt frá vöðum á bæjarlæknum. Fyrst Heimavað, Dvergasteinsvað og Kókavað, Ærvað, Flatavað norðan við Hólatún, utast Vagnavað." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Næfurholt, 7

RA-296:038 *Flatavað* heimild um vað
"Verður nú sagt frá vöðum á bæjarlæknum. Fyrst Heimavað, Dvergasteinsvað og Kókavað, Ærvað, Flatavað norðan við Hólatún, utast Vagnavað." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Næfurholt, 7

RA-296:039 *Vagnvað* heimild um vað
"Verður nú sagt frá vöðum á bæjarlæknum. Fyrst Heimavað, Dvergasteinsvað og Kókavað, Ærvað, Flatavað norðan við Hólatún, utast Vagnavað." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Næfurholt, 7

RA-296:040 *Sporðvað* heimild um vað
"Vöð á Rangá ytri: Sporðvað við Fremstasporð. Dývað við Norðastasporð ... Bílvað inn í Vondatanga og Glerhausavað móti Glerhaus." Segir í örnefnalýsingu.

Heimildir: Ö-Næfurholt, 7

RA-296:041 *Dýavað* heimild um vað
“Vöð á Rangá ytri: Sporðvað við Fremstasporð. Dývað við Norðastasporð ... Bílvað inn í Vondatanga og Glerhausavað móti Glerhaus.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Næfurholt, 7

RA-296:042 *Bílvað* heimild um vað
“Vöð á Rangá ytri: Sporðvað við Fremstasporð. Dývað við Norðastasporð ... Bílvað inn í Vondatanga og Glerhausavað móti Glerhaus.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Næfurholt, 7

RA-296:043 *Glerhausvað* heimild um vað
“Vöð á Rangá ytri: Sporðvað við Fremstasporð. Dývað við Norðastasporð ... Bílvað inn í Vondatanga og Glerhausavað móti Glerhaus.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Næfurholt, 7

RA-296:044 hellir
“Hellir er austan til við Gömlutraðir, sunnarlega í Hellistúni. Sú þjóðsaga var um Hellinn, að í honum hefði verið gersemar geymdar og hlaðið hefði verið upp í munann. Sverrir man eftir hleðslu þarna, og þar sér fyrir hellinum enn.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Næfurholt ath og viðb., 1

RA-296:045 *Gömlutraðir* örnefni traðir
“Hellir er austan til við Gömlutraðir, sunnarlega í Hellistúni. Sú þjóðsaga var um Hellinn, að í honum hefði verið gersemar geymdar og hlaðið hefði verið upp í munann. Sverrir man eftir hleðslu þarna, og þar sér fyrir hellinum enn.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Næfurholt ath og viðb., 1

RA-296:046 heimild
“Á hól skammt frá upptökum Nýjabæjarlækjar má sjá móta fyrri vallgrónum tóttum, smáum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Næfurholt svör við sp., 1

RA-296:047 *Koltorfa* heimild um kolagröf
“Koltorfa var skammt suður frá Gamla-Næfurholti, og mun hún hafa eyðst að fullu kringum 1950.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Næfurholt svör við sp., 3

RA-296:048 heimild
“Koltorfa var skammt suður frá Gamla-Næfurholti, og mun hún hafa eyðst að fullu kringum 1950. Skammt frá Kolatorfu sjást liefar lítillla rústa á malarhól blásnum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Næfurholt svör við sp., 3

RA-296:049 heimild um fjárhús
“Austan við Selskarð [sjá 030] er mikið af rústum, greinilega mjög misgamlar. Þarna hefur verið fjárhús til skamms tíma.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Næfurholt svör við sp., 4

RA-296:050 *Tangavað* heimild um vað
“Vöð á læknum eru: Heimavað [034] suður af Næfurholti, Tangavað litlu vestar ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Næfurholt svör við sp., 4

RA-296:051 heimild um ristu
“Torf var rist mest í Nesinu og notað á hey, svo og undir þökur á kofaþök, og sneri þá svörðurin niður.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Næfurholt svör við sp., 5

RA-296:052 *Gömlutraðir* heimild um traðir
“Niður frá þeim [006], allt niður að læk, eru Gömlutraðir, og heimur Heimavað [034] eflaust verið við enda

þeirra." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Næfurholt svör við sp., 5

RA-296:053 *Gránaskjónatótt* heimild
"Skammt sunnan við Tættur [006] er Gránaskjónatótt." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Næfurholt svör við sp., 5

RA-296:054 *Milli garða* heimild
"Ofan við Gamlatún heitir Milli garða. Þar hefur yngri garður verið hlaðinn nær fjallinu." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Næfurholt svör við sp., 5

RA-296:055 *Heimagarður* heimild
"Á Heimatúni er Heygarður, austur af bænum, fremst á Lambhústúni ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Næfurholt svör við sp., 5

RA-296:056 *Tappakofatótt* heimild
"Á Heimatúni er Heygarður, austur af bænum, fremst á Lambhústúni, og þar skammt fram af Tappakofatótt." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Næfurholt svör við sp., 5

RA-296:057 *Halldórsstíflur* heimild um samgöngubót
"Þá eru og Halldórsstíflur í Hraunteigslæk vestan við Þrenglistorfu, kenndar við Halldór bónda í Hraunteig, sem mun hafa gert þær til að komast þurrum fótum til húsa á vetrum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Næfurholt svör við sp., 5

RA-296:058 *Stígurinn* örnefni leið
"Markahlíðartorfur heita grastorfur upp af vesturenda Markhlíðar, en vestur af þeim, í hraunkrika, þar sem Stígurinn yfir Næfurholtshraun kemur norður af, er stakur klettur, sem heitir Grettistak." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Næfurholt svör við sp., 6

RA-296:059 *Grettistak* heimild
"Markahlíðartorfur heita grastorfur upp af vesturenda Markhlíðar, en vestur af þeim, í hraunkrika, þar sem Stígurinn yfir Næfurholtshraun kemur norður af, er stakur klettur, sem heitir Grettistak." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Næfurholt svör við sp., 6

RA-296:060 *Ás* bæjarstæði býli
"Munnmæli herma að svo hafi heitið bær er staðið hafi nær miðja vega milli Gamla-Næfurholts og núverandi Næfurholtsbæjar, vestan undir hæð sem Vesturás heitir. Bæjar þessa er hvergi getið í ritum fyrr en í ritgerð Brynjúlfs Jónssonar frá Minnanúpi um eyðibýli á Rangárvöllum ... en lítillega sér þar til rústa." BJ: "Ás hét hjáleiga frá Næfurholti, og sóð vestan í ásnum, sem er suður frá gamla Næfurholti, en norður frá Hálsi. Þar er blásið, og sér til gamalla rústa." VG: "Litlu nær nýja en gamla Næfurholti, austan við götuna þar á milli, er hár og brattur ás, sem Vesturás heitir. ... Flag eitt lítið er mjög nærri lindinni, að norðanverðu, neðan við götuna. Í flagi þessu sjást nokkrir dreifðir hleðslusteinar úr þrenns konar efni, blágrýti og þursagrjót, eins og sést utar og uppi á ásnum, og líka hraunsteinar, sem þar eru ekki. þeir hljóta því að hafa verið fluttir þar að, úr hrauni því, sem þar er drjúgum spöl neðar. Þetta sýnir því, þótt lítið sé, að þarna hefir einhver bygging verið að fornu fari. Vestan við flagið er grasbakki, og má vel ætla, að umfangsmeiri leifar af byggingu dyljist þar undir. ... Sunnan við þennan stað [Þar sem byggt er nýtt fjárhús] og skógarbrekkuna er bert og blásið gildrag eftir leysingavatn. Í gili þessu, hátt upp í brekkunni , rakst ég á leifar af grjótgarði. Hann hefir legið þvert yfir gildragið, milli tveggja brattra brekkna, á móts við skógartorfuna ofarlega, og virðist norðurendi garðlagsins hverfa þar undir bakka, en suðurendinn liggja að klettu uppi í bröttu brekkunni, og garðlagið allt um 35 faðma á lengd - víst að mestu leyti úr þar fengnu grjóti. Meira en helmingur af garðrúst þessari liggur á grjótmel, með litlum halla til suðvesturs og nær melurinn þaðan spölkorn í sömu átt. Syðri brúnin er gróðurlítil og skóglaus, hún víkur þarna til suðlægrar áttar. Þegar mældir eru fram með henni, frá nefndu garðlagi, 40 faðmar, rekst maður á enn greinilegri leifar af garði. Hverfur endi hans rétt neðst í brekkunni, sem þar er með nokkrum gróðri, en svo sjást leifar hans 22 faðma vestur á melinn."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 29; B J: "Skrá yfir eyðibýli ..." Árbók 1898, 9; VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1951-1952, 48

RA-296:061 *Hraunteigur* bæjarstæði býli

“Á sjöunda tug 19. aldar reisti Halldór Jónsson frá Næfuholti bæ í Hraunteig sem er skógarspilda í Næfurholtslandi. Bærinn stóð fyrir framan skóginn nærri því þar sem Hraunteigslækur kemur í Ytri-Rangá en þar heitir Hraunteigssporður.” BJ: “Hraunteigur heitir þar sem ný-nefndur lækur fellur fellur í trangá. Þar var býli fáein ár um eða eftir miðju þessarar aldar, sér þar tóftirnar.” “Bærinn Hraunteigur finnst fyrst nefndur í sóknarmannatali Landþinga 1864 en síðast í prestþjónustubók sama prestakalls 25. ágúst þar ýmist talið í Hraunteigi eða Næfurholti þegar skráð eru prestverk ... Árið 1870 var Halldór eini ábúandinn á öllu Næfurholti og er því liklegt að það ár fremur en árið áður hafi bærinn farið í eyði.”
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 189; B J: “Skrá yfir eyðibýli ...” Árbók 1898, 9

RA-296:062 áletrun landamerki
Landamerki 1765: “Í fyrstu milli Haukadals og Næfurholts úr stóra steininum vestan í Bjólfelli, hvar N er uppá klappað, sjónhending í Ytri-rangá fyrir norðan Ártorfur, síðan ræður áin inn í Ófærugil og allt um Sauðafellsbotna, úr botnunum í Rauðöldur, úr þeim í þríhyrnda klettinn í hrauninu, þaðan og í Nautaskarð fyrir austan Bjólfell, þaðan sjónhending vestur yfir fjallið og í Stórastein aftur.”
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 292

RA-296:063 *Breiðholt* bæjarstæði býli
1709: “Önnur hjáleiga hefur og staðið í Næfurholtslandi, kölluð Breidhollt. Er fyrst bygð fyrir 20 árum eða þar um. Byggíngin varaði fá ár. ... Kann ekki aftur byggjast, því heyskapur er enginn.” “Nú verður tekið fyrri Breiðholt og nágrenni þess. Fyrst við lækinn Dvergasteinn, og þar vestar Breiðholtshús og Breiðholtstún ...” Segir í örnefnalýsingu. BJ: “Breiðholt heitir flöt hæðarbunga vestur frá Næfurholti. Hún er nú mjög blásin norðan og vestan til, en austan í henni eru fjárhús frá Næfurholti. Þar er sagt, að bær hafi verið til forna. Þó er þar engar rústir að sjá, nema eina stekkjartóft, nokkuð gamla. En svo er að sjá, sem hér hafi alt blásið áður, en verið gróið upp aftur, þá er fjárhúsin voru bygð. Er því ekki að marka, þó bæjarrúst sjáist ekki. En fyrir neðan brekkuna hefur aldrei blásið, og er þar forn garður, sem líklegt er að sé túngarður. Engin fornvirki gat ég heldur séð annarsstaðar á bungunni.” “Breiðholt var hjáleiga frá Næfurholti er stóð að austanverðu í samnefndu holti, neðarlega nærri því miðju. Breiðholts er fyrst getið í alþingingbókinni 1682, þar sem greint er frá vitnisburði er Jón Bjarnason gaf um ábúð þar og í Haukadal. Þetta hefur verið á fyrstu árum byggðar í Breiðholti ...”
Heimildir: JÁM I, 277; Ö-Næfurholt, 6; VS: Rangvellingabók, 48; B J: “Skrá yfir eyðibýli ...” Árbók 1898, 9-10

RA-296:064 *Nýibær* bæjarstæði býli
“So kallast eyðipláts nokkurt í Næfurholts landi. Þar hefur í gamaldaga bygð verið, en ei vita menn hvort það hefur jörð verið út af fyrir sig eður hjáleiga frá Næfurholti. Munnmæli eru, að þetta býli hafi eyðilagst af einu öskufalli úr Heklu. Þar sjást nokkur merki til tóftarbrota, og sýnist af þeim þetta muni hafa smábýli verið. Kann ekki aftur byggjast vegna heyskaparleysis og blásturs.” “Við lækinn Tangar, Nestjörn og Koltjörn, Brún, Moldarskarð, Nýibær, gamalt eyðibýli.” Segir í örnefnalýsingu. BJ: “Nýibær hét hjáleiga út með læknum, sem rennur frá Næfurholti (Hálsi) til útnorðurs. Stekkjarbrot er ofan á rústinni.” VG: “Auk þess bólar á þremur öðrum kofaleifum, fast við “stekkinn”, einni að vestan og tvennum að norðanverðu. Allar litlar, varla meira en svo sem 6-8x10 fet.”
Heimildir: JÁM I, 277; Ö-Næfurholt, 1; B J: “Skrá yfir eyðibýli ...” Árbók 1898, 9; VG: “Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum” Árbók 1951-1952, 49

RA-296:065 heimild um kolagröf
“Skóg á jörðin mikinn að víðáttu brúkandi til kolagjörðar, selur ábúandi hann með leyfi eigenda nokkrum mönnum úr Mýrdal, flestum þó úr Landeyjum til kolagjörðar, og betala fyrir hverja 5 og 6 tunnur sumir v sumir iv, sumir iii ánir. Uppber ábúandi skógartottlana og segja sjer þá lagða af eigendum, og eigi að standa fyrir tíundum, því jörðin sje meira tíunduð en hún þykir verð vera. Skógartollar kynnu að hlaupa sig í meðallagi um árið (eftir sögn ábúanda) hjer um lx álnir.”
Heimildir: JÁM I, 276

RA-296:066 hellir fjárhús
“Í Næfurholti er hellisgjögur í svonefndum Hellisdal. Þar var sumum gefið áður fyrr. Aðfelli er þar og verður að fylgjast vel með ef kindur leita þar skjóls að vetri að þær fenni ekki inni.” Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 13

RA-296:067 *Lambhústún* örnefni lambhús
“Túnið fyrir austan bæinn Lambhústún ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Næfurholt, 1

RA-296:068 *Áveitudæla* örnefni áveita
" ... fram af bænum Bali og Flöt og Flatarhóll og Mýrarseila, ennfremur Áveitudala." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Næfurholt, 1

RA-296:069 heimild
"Við Nýjabæ sjást engin mannvirki önnur ... En skammt austur við brúnina hefir verið rétt (fremur en kálgarður) frá 19. öld að líkindum."
Heimildir: VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1951-1952, 49

RA-296:070 tóft
"Húsarúst fágæt. Ekki muni nú sjást eða þekkja neinar fornaldarrústir austan Bjólfells, nema aðeins af einu stóru húsi. Hún er norðausstan undir Austurbrekkum svonefndum, á berum mel, sem er ávalur og mikill um sig, en eki hár." Við Selvatn, sjá 030 Þótt grjótdreifin nái nú yfir nærri 20 faðma, bæði á lengd og breidd, held ég, eftir halla og afstöðu, að þessi mikla lengd, 80 fet, geti varla verið svo mikil að réttu máli. ... Engin líkindi sjást til milliveggjar í húsinu, þótt líkara virðist, að því væri tvískipt, svo löngu húsi, með dyrum á báðum endum. Ekki leyna sér norðurdyrnar, þar liggja stórir og lögulegir kampsteinar úr þursagrjóti ..."
Heimildir: VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1951-1952, 54-55

RA-297 Háls

Hjáleiga Næfurholts. 1711 segir að jörðin hafi byggst fyrir 28 árum en eyðilagðist fyrir 14 eða 15 árum. Jörðin var í eyði til 1779, búið þar 1779-1787m 1798-1815 og 1829-1844. Bærinn í Næfurholti fluttur á bæjarstæði Háls 1846. "Sögn er þó að Háls hafi verið sami bærinn og landnámsbærinn Þórunnarhálsar, og er það líklegt, því upp af yfir bænum er hálsahryggur sá hinn mikli, er gengur inn af Bjólfelli." B J: "Skrá yfir eyðibýli ..." Árbók 1898, 9

RA-297:001 *Háls* bæjarhóll bústaður
Heimildir:

RA-298 Svínahagi

Jarðadýrleiki að fornu 20 hdr, 1711 þá í eyði. Landnámsjörð. ÍF I, 356. "Elsta heimild um Svinahaga er Landnámabók, enda var jörðin landnámsjörð, en síðan finnst hennar ekki getið fyrr en í máldaga Oddakirkju 1553. Svínhagi fór í eyði 1708 og var það enn 1711, en fyrir 1729 var aftur hafinn þar búskapur. ... Björn landnámsmaður í Svínhaga eignaðist land þar við landnám. Síðan er ekki vitað umeigendur jarðarinnar fyrr en 1553, en þá var hún orðin eign Oddakirkju. Fyrir 1580 eignaðist konungur fjórðung jarðarinnar (V hundruð) og 1696 var sá hluti þess partur jarðarinnar orðinn eign Jóns Pétrussonar í Hlíð á Álftanesi ..." VS: Rangvellingabók, 440. "Gróðurlendi jarðarinnar er valllendi og gróið hraun, gott til sauðfjárbeitar, en stór hluti hennar er blásið hraun og örfoka sandur." SB V, 62

1711: "Af túninu hefur sandblástur fjórðúngi að vísu eytt um næstu 20 ár, og hinu sem eftir er mikið spilt. Blöðkuslægjum hefur og grandað blástur sandur og þriðjúng þeirra að vísu af tekið. Hagar eru af sandi stórum spjallaðir, sýnist jörðin framvegis liggja undir spjöllum, jafnvel eyðiuleggíng." JÁM I, 274 1787: "Hér er heldur ekkert garðefni að fá, þar jarðsvörður er ónýtur af sandi og sandfoki. Túnin hefir verið stórt og slétt að austan og sunnan við bæinn, og þar hefir sandurinn sorfið mest að í fyrstu." VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1951-1952, 38-39 1840: "Útigangur allgóður, heyskapur enginn útantúns nema lítið af melaslægjum, þegar vel árar. Liggur undir áföllum af sandi." 1849: "Tún greiðfær en snögg, engjar engar. Hagland gott og mikið ummáls, en víða blásið. Gripagan gott." 1882: "Þessi jörð er eydd og uppblásin, en óskemmd að túnum." VS: Rangvellingabók, 440 1917: Tún 6,1 ha, þar af 2 ha slétt, garðar 620 m² 1940: "Tún: Slétt og greiðfært. Engjar: Samfelldar, snöggar. Beitiland: Víðlent valllendi, kjarngott. Gott til sauðfjárbeitar, lakara fyrir gripi. Ókostir: (Ágangur) af afréttarfé. Jörðin er skemmd af uppblæastri, ekki hættulaust enn." VS: Rangvellingabók, 440

RA-298:001 *Svínahagi* bæjarhóll bústaður
"... hefur bærinn verið tvífluttur undan sandi." "... fyrir austan Torfuna, en svo er nefnd hæðin suður af túninu, fyrir austan lækinn. Á þessari hæð stóð bærinn áður, en var fluttur undan sandinum norðan við lækinn. ... fyrir austan Bæjarstæði hið gamla, sem er þar uppi á brekkunni, þar stendur nú varða." "Á túninu suðvestur af bænum er nefnt Gamlibær. Þar var bærinn fyrst settur, fluttur af torfunni, sem bærinn stóð á lækjarbakka og valt allt í lækinn, sem út fyrir fyr var sett. Var hann þá fluttur þanga, sem hann stendur nú." Segir í örnefnalýsingu. VG: "Bær þessi hefir staðið nokkuð hátt frá ánni, varla minna en 1/2 km að vegalengd, og alveg áveðra á flatlendri brún ... Til rústanna hefi ég ekki getað séð fyrir mjög þykri torfu, sem liggur yfir þeim, ..."

Heimildir: Ö-Svínhagi, 1, 3-4; VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1951-1952, 39

RA-298:002 *Svínahagi* bæjarstæði bústaður
"... hefur bærinn verið tvífluttur undan sandi." "... fyrir austan Torfuna, en svo er nefnd hæðin suður af túninu, fyrir austan lækinn. Á þessari hæð stóð bærinn áður, en var fluttur undan sandinum norðan við lækinn. ... fyrir austan Bæjarstæði hið gamla, sem er þar uppi á brekkunni, þar stendur nú varða." "Á túninu suðvestur af bænum er nefnt Gamlibær. Þar var bærinn fyrst settur, fluttur af torfunni, sem bærinn stóð á lækjarbakka og valt allt í lækinn, sem út fyrir fyr var sett. Var hann þá fluttur þangað, sem hann stendur nú." Segir í örnefnalýsingu. "Flutti bærinn var settur upp á brún nokkurri við lækinn að norðanverðu, á lægri brún og mikið lægra en áður. Gert var þar gott tún og girt frá og að læknum með torfgarði."
Heimildir: Ö-Svínhagi, 1, 3-4; Túnakort 1917; VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1951-1952, 39

RA-298:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-298:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-298:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-298:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-298:007 mannabein
"Beinafundur í Svínhaga, Rangárvallahreppi: Í Árbók 1953, bls. 40, getur Vigfús Guðmundsson um "dys" í Svínhaga. Ég sá þessar leifar 20.6. 1949. Um 50 m SV frá gamla bæjarstæðinu, sem er hálfblásið eða vel það, sást grjót- og moldarhrúgald á örfoka svæði sunnan undan háu rofbarði. Hjá þessu hrúgaldi og að nokkru leyti í því voru leifar af mannsbeinagrind, leggbein úr útlimum, hnakkabein o.fl. Ekki er auðið að ganga úr skugga um, hvort þetta eru leifar úr fornmannsgröf. En of nærri virðist það hinu gamla bæjarstæði til þess að það sé líklegt, og gætu þetta verið leifar af bænhúsreit frá fyrri öldum."
Heimildir: KEKH, ?

RA-298:008 heimild um fjárhús
"Svínahöfði er innstur í mörkum milli Svínagaga og Haukadals, að norðanverðu er hann grasi gróinn, víði og birki er þar heldur í vexti; að innan er hann blásinn. Hann á að draga nafn af svínum, sem sagan segir, að gengið hafi úti og fundizt þar, nú eru þar fjárhús." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Svínhagi, 1

RA-298:009 heimild um ferju
"Djúpalaut er suðvestur af Höfðanum og Dýjalautarhóll fyrir vestan og norðan hana, laus við hraunið. Langhóll er norður og vestur af honum, allstór, liggur frá landnorðri til útsuðurs." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Svínhagi, 2

RA-298:010 heimild
"Skógartengi er innsta örnefnið í Svínahagalandi með læknum, dregur hann nafn af því, að þarna lágu skógarmenn úr suðursveitum, er þeir komu úr skógi ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Svínhagi, 2

RA-298:011 heimild um túngarð
"Mýrarseyla, svo er nefndur tangi út í lækinn fyrir austan túngarðinn." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Svínhagi, 2

RA-298:012 *Gerði* örnefni
"Útseta og Gerði nefnast engjastykki norður af túninu. Í Gerðinu, sem er vestar, er hóll með vörðubroti, sem kallaður er Grjóthóll." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Svínhagi, 2

RA-298:013 varða
"Útseta og Gerði nefnast engjastykki norður af túninu. Í Gerðinu, sem er vestar, er hóll með vörðubroti, sem

kallaður er Grjóthóll.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Svínhagi, 2

RA-298:014 *Torfdalur* heimild um ristu
“Í Torfdal mun hafa verið skorið torf.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Svínhagi, 2

RA-298:015 *Gerðistagl* örnefni
“Útsuður af dalnum er Gerðistag. ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Svínhagi, 3

RA-298:016 *Nálhús* heimild um huldufólksbústað
“Í Grashrauninu, suður af Markhól, er Nálhúshóll. Þar á að hafa fundizt nálhús frá huldufólki.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Svínhagi, 3

RA-298:017 *Kotsvað* heimild um vað
“Fyrir austan túngarðinn er vað á læknum á Kotsgötum, það nefnist Kotsvað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Svínhagi, 3

RA-298:018 *Kotsgötur* heimild um leið
“Fyrir austan túngarðinn er vað á læknum á Kotsgötum, það nefnist Kotsvað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Svínhagi, 3

RA-298:020 varða
“Á þessari hæð stóð bærinn áður, en var fluttur undan sandinum norðan við lækinn. ... fyrir austan Bæjarstæði hið gamla, sem er þar uppi á brekkunni, þar stendur nú varða.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Svínhagi, 3-4

RA-298:021 *Klifið* heimild um leið
“... Heimranes er við ána og lækinn ... Upp úr Heimranesi gengur Klifið ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Svínhagi, 4

RA-298:022 heimild um fjárhús
“Vestur og norður af honum [Drangi], en suður af Miðnesi er Tjarnarnes, mun það draga naf af pytti eða tjörn, sem er í því. Fjárhús stóð í nesinu til skamms tíma.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Svínhagi, 4

RA-298:023 heimild um leið
Gata milli S og Bolholts. Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Svínhagi, 4

RA-298:024 *Laugin* örnefni bað
“Lækurinn er allstrangur þar og því vörn fyrir ágangi búfjár. Skammt vestar er Laugin, volg uppspretta við lækjarbakkann.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Svínhagi, 5

RA-298:025 *Lambhúsflöt* örnefni lambhús
“Norðvesturhorn túnsins er nefnd Lambhúsflöt.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Svínhagi, 5

RA-298:026 *Tjaldflöt* heimild um áfangastað
“En vestan við lækinn er Tjaldflöt, þar tjölduðu fjallamenn fyrst eftir að réttir voru fluttar í Réttanesið, áður en farið var að hafa þar veitingar, hopp og í.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Svínhagi, 5

RA-298:027 *Rétttarnes* örnefni rétt
“En vestan við lækinn er Tjaldflöt, þar tjölduðu fjallamenn fyrst eftir að réttir voru fluttar í Réttanesið, áður en farið var að hafa þar veitingar, hopp og í.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Svínhagi, 5

RA-298:028 varða landamerki
Landamerki 1886: "Fyrst er varða vestantil á höfðanum við Rangá, þaðan sjónhending í Kanastaðabotna, þaðan í illadý, þaðan í geldingabæli, þaðan sjónhending hjá Járnlaugsstaðabæjartóftum við Rangá, þaðan ræður áin í fyrst nefnda vörðu vestatil á höfðanum."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 440

RA-299 Kaldbakur

Jarðadýrleiki Víkingslækjar 20 hdr 1711. Fyrst byggður árið 1784 og er land hans hinn helmingjur eyðijarðarinnar Víkingslækjar, hinn hemingurinn er land Þingskála. "Land Kaldbaks og Þingskála er að stærstum hluta örfoka sandar og hraun, nú nokkuð tekin að gróa. Gróðurlendi jarðanna er að mestu leiti valllendi, land gott til beitar." SB V, 60 "Vestan Víkingslækjarland renur Ytri-Rangá. Þar sem Víkingslækur rennur í hana heitri Kaldbakshólmi og var hann fyrrum hluti af landi jarðarinar Tjörfastaða á Landi, en á 18. öld braut Rangá sér farveg yfir í Bjallalæk og lenti hann þá austan árinnar. Árið 1768 keypti Loftur Bjarnason þá bóndi á Víkingslæk, en síðar á Kaldbak þetta landsvæði, sem þá var nefnt Tjörfastaðahólmi, og lagði við land sitt og hefur Kaldbakshólmi síðan verið séreign kaldbakseigenda, þó annað land jarðanna Kaldbaks og Þingskála sé óskipt." Ö-Víkingslækjarland, 1

1884: "Túnið er ennþá ekki í miklum háska því Ytri-Rangá hlífir því. - Landspilda við Rangá sem er óspillt, er aðkeypt sérstök eign jarðarinnar. Jörð þessi hefur óskipta haga með Þingskálum og gildir því að öðru leyti en því sem talir er sama um hana og þá." VS: Rangvellingabók, 192 1917: Tún 2,7 ha, þar af 1,7 ha slétt, garðar 502 m² 1940: "Túnjarðvegur: Sendinn og harður. Tún: Greiðfært og þýft. Engjar: Samfelldar, þýfðar, snöggar, þurrar. Beitialnd: Flatlent valllendi, smáþýft. Gott til allrar beitar, en mjög þröngt. Ókostir: Mikill ágangur búfjár. Jörðin er mjög eydd af sandfoki." VS: Rangvellingabók, 192

RA-299:001 *Kaldbakur* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-299:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-299:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-299:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-299:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-299:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-299:007 heimild um mógrafir
"Mótak er í landareigninni." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 60

RA-299:008 heimild um fjárskýli
"Borgarhraun. Suðvesturhluti þess hluta hraunsins sem er í landi Bolholts. Þetta örnefni nær suður í Kaldbaks og Þingskálaland. Árni Böðvarsson tekur réttara að rita Borgahraun, enda er það kennt við fjárborgir, bæði frá Bolholti og Kaldbak." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bolholt, 2

RA-299:009 heimild um fjárhús
"Höfðinn austur af Kaldbak ... Suðvestan við Höfðann stóðu ærhúsin frá Kaldbak, þar til í ár (1935), er þau eru flutt framarlega í landareignina." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þingskálar og Kaldbakur, 2

RA-299:010 gata leið
"Landið við götuna vestanvert við Höfðann er nefnt Mýrarsund." Segir í örnefnalýsingu.

Heimildir: Ö-Þingskálar og Kaldbakur, 2

RA-299:011 heimild um ferju
"Í Kaldbakstúni er Bátshvammur, er það nafn frá því að Kaldbakur var ferjustaður." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þingskálar og Kaldbakur, 2

RA-299:012 *Bátshvammur* örnefni naust
"Í Kaldbakstúni er Bátshvammur, er það nafn frá því að Kaldbakur var ferjustaður." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þingskálar og Kaldbakur, 2

RA-299:013 heimild um fjárhús
"Hefur kvíst úr Rangá fallið ofanvert við hann, er er nú dýjavætla og nefnist Dý. Standa í tanganum fjárhús frá Kaldbak, syðsti oddi hans heitir Lambatangi." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þingskálar og Kaldbakur, 3

RA-299:014 *Hólmatóft* heimild um fjárhús
"Kaldbakshólmi er í daglegu taki aðeins nefndur Hólmi. Í Hólmanum var um skeið fjárhús frá Kaldbak, en það var rifið 1950 og heitir þar síðan Hólmatóft." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Víkingslækjarland, 1

RA-299:015 *Laugukofar* heimild um fjárhús
"Túnið sunnan bæjarins á Kaldbak heitir Framtún. Vestarlega á því voru fjárhús frá Kaldbak, sem hétu Laugukofar. Þau voru kennd við Guðlaugu Þorvarðsdóttur d. 1903, sem fyrr var húsfreyja á Kaldbak, en síðar húskona þar og lét þá byggja þarna kofa yfir kindur sínar. Laugukofar voru lagðir niður sem fjárhús og rifnir 1965." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Víkingslækjarland, 6

RA-299:016 heimild um þvottastað
"Skammt austan Bátshvamms [012] við beyju á ánni er Þvottasteinn. Þar var skolaður og klappaður þvottur frá Kaldbak og stundum einnig frá Þingskálum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Víkingslækjarland, 6

RA-299:017 *Kaldbaksborgir* heimild um fjárskýli
"Austan við Flatirnar er hraunbrún og heita brekkurnar vestan í hrauninu Borgarbrekkur. Á hraunbrúninni eru gamlar fjárborgir uppistandandi en fullar af sandi. Þær heita Kaldbaksborgir, en á landakorti er örnefnið Grímsborgir á þessum slóðum ..." Segir í örnefnalýsingu. "... má vera að sumir hafi kennt þessar borgir við Grím Hallsson, sem bjó á Kaldbak 1886-1915. Hraunið umhverfis Kaldbaksborgir heitir Borgarhraun."
Heimildir: Ö-Víkingslækjarland, 7

RA-299:018 varða landamerki
Í landamerkjaskrá segir að merki Kaldaks, Þingskála og Bolholts sé úr Djúphól sem er áberandi hraunhóll með vörðu á um 1 km uppi á, um 1 km uppi á hraunbrúninni, segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Víkingslækjarland, 7

RA-299:019 *Borgartún* bæjarstæði býli
"Upp á hraunbrúninnu skammt frá upptökum lækjarins, stóð fyrrum hjáleiga frá Víkingslæk, sem hét Borgartún, en ekki muna menn lengur að greina rústir hennar." Segir í örnefnalýsingu. "Sagnir eru að svo hafi heitið [Borgartún] hjáleiga frá Víkingslæk er staðið hafi uppi á hrauninu nokkru fyrir ofan upptök Víkingslækjar, og hefur mátt sjá rústir þar sem bærinn stóð. Ókunnugt er hvenær býli þetta var í byggð, því engar heimildir geta þess fyrr en Brynjúlfur Jónsson frá Minnanúpi ..."
Heimildir: Ö-Víkingslækjarland, 8; VS: Rangvellingabók, 48

RA-299:020 *Bitholtsvað* heimild um vað
"Frá Bitholtsvaði liggur gata austur yfir Botn ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Víkingslækjarland, 9

RA-299:021 *Vatnshólsgata/Kotsgata* heimild um leið
"Frá Bitholtsvaði liggur gata austur yfir Botn, milli Vatnshólanna og síðan austur yfir hraunið, og heitir hún Vatnshólagata eða Kotsgata.." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Víkingslækjarland, 9

RA-299:022 heimild um vatnsból
“Frá Bitholtsvaði liggur gata austur yfir Botn, milli Vatnshólanna og síðan austur yfir hraunið, og heitir hún Vatnshólagata eða Kotsgata. Vatnshólar draga naf af því, að vatn var oft sótt frá bæjunum Steinkrossi og Dagverðarnesi út í Víkingslæk, meðan þeir vou í byggð, því á hvorugum þeirra var vatnsból ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Víkingslækjarland, 9

RA-299:023 *Bitholtsvað* heimild um vað
“Á móts við Bitholt er Víkingslækur jafnan nefndur Bitholtslækur. Skammt suðvestan við þar, sem lækurinn beygir frá vestri til suðvesturs er vað á honum, sem Bitholtsvað nefnist. Gata liggur af Móa austur yfir sand og yfir lækinn á Bitholtsvaði og heitir hún Bitholtsgata.”
Heimildir: Ö-Víkingslækjarland, 9

RA-299:024 *Bitholtsgata* heimild um leið
“Á móts við Bitholt er Víkingslækur jafnan nefndur Bitholtslækur. Skammt suðvestan við þar, sem lækurinn beygir frá vestri til suðvesturs er vað á honum, sem Bitholtsvað nefnist. Gata liggur af Móa austur yfir sand og yfir lækinn á Bitholtsvaði og heitir hún Bitholtsgata.”
Heimildir: Ö-Víkingslækjarland, 9

RA-299:025 *Fögrubrekkuvað* heimild um vað
“Austantil við miðja Fögrubrekku [vestan við Mýrarhól] er vað á Víkingslæk, sem Fögrubrekkuvað heitir.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Víkingslækjarland, 10

RA-300 Þingskálar

Jarðadýrleiki Víkingslækjar 20 hdr 1711. Þingskálar nýbýli frá 1811 þá var lagt til jarðarinnar helmingur jarðarinnar Víkingslækjar sem fór í eyði ári síðar. Kaldbakur einnig byggður út úr landi Víkingslækjar og eiga þessar tvær jarðir óskipt land að öðru en túni og engjum. 1840: “Útigangur og landkostir hinir bestu. heyskapur nokkur í góðum árum en lítill sem enginn í bágum. Littur undir miklum áföllum af sandfoki og gengur heldur af sér.” 1849: “Tún og engar sérlega góðar. Land er mikið en blásið mjög. Jörðin er til slægna og að vörn hin hægasta.” 1884: “Túnið liggur beint fyrir opnum sandblástri úr eyðisandi fyrir austan það og stórum sandskörðum rétt við það. Það er allt flagbarið að austan en sandkafið að vestan. - Nesið fyrir vestan og útnorðan bæinn er ennþá lítt skemmt. - Haglendi jarðarinnar má heita algerlega eytt nema hvað rótlaust og sandspillt graslendið loðir efitr við hin svonefndu Bitholt.” VS: Rangvellingabók, 517. 1917: Tún 4,7 ha, þar af 3 ha slétt, garðar 866 m² 1940: “Tún. Greiðfært. Jarðvegur: Sendinn og harður. Engjar: Samfelldar, þýfðar, þurrar. beitiland. Valllendi, smáþýft, flatlent. Gott til allrar beitar en mjög þröngt. Ókostir: Nokkur ágangur búfjár. Jörðin mjög eydd af sandfoki.” VS: Rangvellingabók, 517.

RA-300:001 *Þingskálar* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-300:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-300:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-300:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-300:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-300:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-300:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-300:008 tóftir þingstaður **Friðlýstar fornleifar**

"Túnið er greint í Austurtún og Vesturtún og liggur sunnan í Þinghól. Á söguöld var hér þriggja hreppa þing, enn mótar fyrir búðartóftum, þótt mikla ágjöf hafi fengið af sandi. Sýnir það, að allmiklir munu veggir þeirra hafa verið." "Þingskálabær var reistur þar sem fyrr hafði verið háð vorþing Rangæinga og staðarins því getið í fornritum svo sem Njálu og Sturlungu. Miklar minjar hins forna þingstaðar sjást heima við bærinn." Segir í Sunnlenskum byggðum.

"Þingskálarústir fornar, flestar (um 40) í túninu hjer og þar, en nokkrar utan túns, vestan og norðan og milli Þingskála- og Kaldbaks-túna." 1864: "Gömul snúin JÁRNMÉL með óvanalega stórum hringum og í lengsta lagi. Þau eru 4 1/2 þumlúngur milli hrínganna, en hríngirnir eru 3 þumlúngar og 5 línur þvert yfir. Þau fundust á Þingskála þíngstað." Skýrsla FÍ I, 62. (Þjms. 48. 20/1 1864 - Sigurður Guðmundsson gaf)Halldór Magnússon í fornleifaskýrslu frá 1818 segir frá búðatóftum "Eirninn er lika audséd ad þar heft mikill mannfjöldi samann komid, af þeim mörgu Búdartoptum sem þar eru, storum og smáum; enn hvar domhringr hefr verid siest ej." Páll Sigurðsson lýsir staðnum einnig og telur að lögréttan hafi verið í "lángstærstu tóptinni".

Sigurður Vigfússon: "Austast, lengst upp með hæðinni í útsuðr niðr frá þar sem varðan er og hæðin er hæst, sem sumir kallla Þinghól, er búð (1.) sérstök, mjög sokkin, snýr frá austri til vesturs, eða með brekkunni; hún er 35 fet á lengd og 20 fet á breidd; dyr sýnast hafa verið á syðri hlið undan brekkunni; sjást öglögg. Þrettán föðmum vestar er önnur búð (2). mjög niðr sokkin, 52 fet á lengd, 20 fet á breidd; vestra gaflhlaðið er hátt; dyr líta helzt úr fyrir að hafa verið á vestrigafli við hliðarvegginn. Fjórtán föðmum vestar er búð (3.), mjög niðr sokkin, 51 fet á lengd, 20 fet á breidd; dyr á syðra hliðarvegg vestarlega, óvíst hvar, því veggrinn er á þeim kafla mjög óglöggr; snýr í austr og vestr. Vestan við þessa búð er önnur búð ($.), og eitt haflhlað undir báðum; hún er 49 fet á lengd, 21 fet á breidd. Yfir hana er hlaðinn þverveggr, sem auðjáanlega er yngri og allr eystri helmingr búðarinnar síðar hlaðinn, og búðin þannig mínkuð;, dyr á miðjum syðra hliðarvegg. Fimm föðmum vestar og litlu ofar er enn búð (5.), með ákaflega þykkum veggjum og mikilli upphækkun, 49 fet á lengd, að því er séð verðr; breidd lítr út fyrir að hafa verið um 36 fet. Auðséð er á þessari búð, að henni hefir verið eitthvað umbreytt eða hlaðið ofan í hana síðar. Dyr hafa auðsjáanlega verið á syðra hliðvegg. Búðin er mjög aflöguð. Snýr í austr og vestr. Vestr frá syðra horni þessarar búðar er ákaflega stór búð (6.); snýr í austr og vestr; hún er 59 fet á lengd enn 24 fet á breidd. Dyr sjást óglöggt á miðjum syðra hliðvegg. Beint vestr af þessari búð en enn búð (7.), og er sami gafl undir báðum; hún nær vestr undir traðirnar, sem eru nori frá bænum, þannig, að traðarveggrinn hefir skorið meira eða minna af enda búðarinnar. Að því er mælt verðr, er búðin 49 fet á lengd og 24 fet á breidd. Norðar og nær brekkunni hefur verið önnur búð (8.), og er einn hliðarveggr udnri báðum, lengd á þessarri búð verðr ekki sén, því hún er víst að helmingi afskorin af tröðunum, og að því leyti meiri en hin, þar traðarveggrinn gengr skáhalt yfir tóftina; breidd er 24 fet; dyr sjást ekki af fyrrgreindum ástæðum, enn hafa að líkindum verið á vestrgafli búðarinnar, og þannig er auðséð, og hefur verið á hinni fyrstu búð, því glögglega sést, að þær hafa ekki verið á hliðarveggjum. ... Suðri af þessum tveimr síðasttöldu búðum, með 2 föðmum á milli, sést enn fyrir búð (9.), sem líka hefir snúið frá austri til vestrs; allr vesturpartar búðarinnar er upp tekinn og borinn í burtu; eystri gaflhlaðinn sést glögt; lengd búðarinnar verðr samt ákveðin með nokkurn veginn vissu, 45 fet. Breidd eða dyr sjást ekki. Beint vestr af þessari síðasttöldu búð, með 3 faðma millibili, er mjög stór búð (10.), og einkar glögg, 57 fet á lengd og 25 fet á breidd. Dyr sjást glögt á hinum syðra hliðvegg nær eystra enda. Við hinn nyrðra hliðvegg við eystri enda búðarinnar á móti dyrunum hefir auðsjáanlega verið útbygging út úr búðinni, og eru glögg dyramerki á hliðarveggnum milli hennar og búðarinnar. Við vestra gaflhlað þessarrar búðar sýnist vera sem endai að búð (11.), enn er miklu lægri, og mjög niðrsokkin og óglögg. Þetta sýnist vera brot af hinni fornari búð, þannig að hin stóra og háa búð hefur verið bygð ofan í hana að nokkru leyti. Fjórum föðmum vestr undan gaflinum á þessu búðarbroti hefir staðið önnur búð (12.) svo mjög niðrsokkin og óglögg, að hvorki verðr með vissu ákveðin lengd hennar né breidd, og er hún þó ein af þeim fornustu. Í suðr frá búðarbrotinu, með 2 faðma millibili, er enn búð (13.) með háum veggjum; hún snýr í norð og suðr, og er 53 fet á lengd og 25 á breidd; dyr á hinum eystra hliðarvegg miðjum þó heldr nær hinum nyrðra enda. Fast við syðra horn þessarrar búðar kemr enn búð (14.), og snýr frá austri til vestrs; hún er 50 fet á lengd og 22 fet á breidd; bæði gaflhlaðið og hinn syðri veggr er mjög hátt, því að þar er grundvöllr búðarinnar hærri enn undir norðrveggnum, enda er hann miklu lægri og óglöggvari. Dyr hafa verið úr úr honum miðjum tril norðrs. Þessi búð er hin neðsta í brekkunni og næst hinum stóra jarðfalli, er liggr fyrir neðan túnið. Sjö til átta föðmum vestar sýnist votta fyrir lítilfjörlegri upphækkun eða lítilli búð (15.), sem þá hefir snúið í norð og suðr. Hún er rétt á jarðfallsbakkanum. Svo sem 3 föðmum ofar enn hið síðasttalda er ákaflega löng upphækkun eða mannvirki (16.), hið lengsta og stærsta fyrri austan traðirnar. Þetta hefir því varla getað verið ein búð, heldr búðir hlaðnar hver ofan á aðra, sem staðið hafa saman. Upphækkun þessi verðr ekki fullkomlega sundrdeild, enn öll hennar lengd er 94 fet og nær vestrendi hennar fast í traðarvegginn enn breidd þessa mannvirkis um miðjuna, þar sem það er hvorki mjóst né breiðarst, er 26 fet. Mér virðist þessu vera þannig farið, að búð (17.), hafi síðar verið hlaðin ofan á miðju þessa mannvirkis, því að þar er hæst um miðjuna. Dyr á þessari búið munu þá hafa verið á syðra hliðvegg við austurendann. Heszt lítr úr fyrir, að mildin hafi verið tekin úr austrgaflinum í lítinn og ómerkilegan kofa, er bygðr hefur verið í vestrendanum, enn nú er tekinn burt. Hér kynni því að hafa verið þannig haðar, að

upphaflega hafi verið hér tvær búðir, og sjálfsagt ein síðar hlaðin ofan á. ... Hér gætu því alls hafa verið 3 búðir (16, 17, 18), sem ekki eru allar frá sama tíma. ...

Uppi á brekkunni, þar sem bærinn stendr, fyrir vestan kálgarðinn, stendr búð (19.) langsetis á brekkunni; snýr í austr og vestr; hún er á lengd 58 fet og 24 fet á breidd. Við syðra hliðvegg búðarinnar á brekkubrúninni er þrep eða stallr, sem hlaðinn hefir verið til að ganga eftir. Dyr munu hafa verið á syðra hliðvegg, sem annaðhvort hafa verið dyr inn úr afhúsi eða útbyggingu, sem þá ekki ´sest, eða það er af mannavöldum síðar, því eðlilegast er, að hafa aðaldyrnar undan brekkunni. Ég hugaði vandlega að öllu kringum kálgarðinn, og fann við suðrhlið hans auðsjáanlega búðarvegg (20.) er stóð fram undan öllum garðinum. Fyrir vestenda þessarrar búðar sést greinilega úr undan vestrhorni á garðinum, enn hinn eystri endi búðarinnar er undir öðrum kálgarðsvegg, er bygðr hefir verið fyrir austan þennan og nær lengra niðr í brekkuna. Það sem sést af hliðarveggnum er 45 fet á lengd. Meðfram öllum veggnum er hár og breiðr stallr á brekkunni, og hefir hann verið hlaðinn fram undan búðinni eins og á þeirri fyrrtöldu. Eftir því, sem munnmæli segja, eru þetta leifar af búð Marðar gígju ... Beint niðr undan þessari búð, fyri rneðan brekkuna, nærri á jafnsléttu, stendr búð (21) 34 fet á lengd og 24 fet á breidd; snýr í austr og vestr; dyr á syðra hliðvegg miðjum; þessi búð er víst 1 ½ mannhæð frá grundvelli og með ákaflega þykkum veggjum, og er auðsjáanlegt, að hún er hlaðin síðan ofan í aðra búð. Fast við vestrgafl þessarar búðar er stór búð (22.), 65 fet á lengd og 24 fet á breidd; dyr á syðra hliðvegg, heldr nær vestra enda. Við hinn nyrðra hliðvegg við vestrenda þessarrar búðar hefir verið stór útbygging, og jsást dyrnar glögt fram undan þessarri búð og hinni næstu á undan. Hefir verið ákaflega stórt hlað langsetis með búðunum. Fyrir ofan þessa búð sést endi af byggingu eða dálítilli búð (23.), er snýr þvert upp í brekkuna; syðri endinn er óglöggr, enn sýnist hafa náð fast niðr að veggjum á hinni stóru búði; dyr sjást á hinum vestra hliðvegg; lengd búðarinnar verðr ekki vel mæld, enn hún hefir verið mjög stutt. Þessar tvær síðasttöldu búðir eru fyrir vestan traðirnar. Sex faðma norð og suðr frá háu búðinni er hár bali, áfastr við hinn vestra traðarvegg, og beint vestr undan langa mannvirkinu sem árð er nefnt. Annaðhvort hefir hann verið áfamhald af því, og það er þá gegnum skorið af tröðunum, eða þetta er bíð (24.), sér.

Tveimr föðmum fyrir neðan þennan bala hefir staðið búð (25.) með mjög útsléttuðum og breiðum veggjum, ekki alháum; hún er 47. fet á lengd, 24 fet á breidd; snýr frá landnorðri til útsuðurs; dyr óglöggvar, sem sýnast hafa verið á hinum syðra hliðvegg miðjum. Tveimr föðmum norð undan þessarri búð hefir enn verið búð (26.), er snúið hefir líkt og hin, enn er nú orðin að bala, eða sléttum hól, aflöngum, og verðr því ekki mæld. Búðin hefir verið lítil. Fjórum föðmum vestr frá þessum búðum, sem síðast eru taldar, hefir verið búð (27), sem er mjög niðrsokkin, 38 fet á lengd; breidd verðr ekki vel mæld; dyr hafa verið á hinum vestra hliðvegg, annaðhvort miðjum eða nær suðrenda. Svo sem tíu föðmum vestr frá þessarri búð virðist hafa staðið búð (28.), á jafnsléttu, sem nú er orðin svo noðrsokkin og óljós, að ekki verð með vissu séð, hvernig hún hefir snúið, og því síðr verðr hún mæld. Tveimr föðmum vestar er stór búð (29.), er snýr austr og vestr; hún er 64 fet á lengd og 25 fet á breidd, dyr hafa verið á syðra hliðvegg nær eystra enda, enn sá veggr er mjög niðrsokkinn, enn bæði gaflhlöðin há og norðveggrinn. Út úr honum nær eystra enda hefir verið útbygging; dyrnar sjást ekki á hliðveggnum inn í bygginguna, og mun hafa sigið saman; fram undan öllum syðra hliðvegg er breiðr stallr eða hlað, enn suðr frá búðinni er flöt jafnslétt. Fimm föðmum vestar kemr enn búð (30.), eigi ákaflega löng, snýr í austr og vestr; veggir ákaflega breiðir og útflattir; lengd hennar er 80 fet, enn breidd 28 fet. Vestan til í miðju búðarinnar er sem þverveggr, sem þó líkist meir haug enn vegg, því hann er miklu hærri og breiðari en gaflhlöð búðarinnar. Það er því ekki hægt að segja með vissu, hvort búðinni hefir verið skift í tvær búðir, eða haugr þessi er borinn þangað á annan hátt; dyr hafa verið á syðra hliðvegg, enn sjást þó óglögt, helzt nær austrenda við upphækkunina. Fjórum föðmum vestar kemr enn búð (31.); snýr í austr og vestr, 34 fet á lengd og 21 fet á breidd; dyr á syðra hliðvegg nær vestra enda; við vestrgafl búðarinnar er útbygging; veggr að henni allir virkjaminni; dyr suðr úr henni, enn engar milli hennar og búðarinnar. Einum faðmi vestar og litlu ofar kemr enn mjög stutt búð (32.), er snýr í austr og vestr, 30 fet á lengd og 20 fet á breidd. Þremr föðmum fyrir vestan þessa búð og litlu neðar eru leifar af búð (33.) er snúið hefur í austr og vestr; eystri partr búðarinnar er glöggr, enn yfir hana miðja hefir túngarðurinn verið hlaðinn og allr vestri endi hennar verið stunginn upp; dyr sjást glöggvar á syðra hliðvegg við eystri enda. Einum faðmi ofar enn þessi búð er löng búð (34.), sem nær miklu lengra austr enn hin; snýr frá sutri til vestrs; búðin er full 60 fet á lengd og 25 fet á breidd; dyr á syðra hliðvegg miðjum; vegir búðarinnar eru mjög útflattir, allr eystri hluti hennar er fyltr upp síðar og sléttað yfir. Átta faðma í landnorðr frá þessarri búð er lítil búð (35.), er snýr frá útsuðri til landnorðurs; hún er 31 fet á lengd; er hún orðin útflött og aflöguð af ofaníburði síðar. Verðr breidd hennar þess vegna ekki mæld; dyr hafa verið móti landnorðri við gaflinn.

Tíu faðma í landnorðr hér frá hæð nokkurri í túninu er mannvirki eitt (36) nærri ferskeytt að lögun; veggir ákaflega útflattir og breiðir orðnir; það er að því er mælt verðr 38 fet á annan veg og 36 fet á hinn; dyr sýnast hafa verið vestr úr. Þetta mannvirki hefir aldrei verið búð, það sýnir lögun þess, heldr hefir það verið einskonar samkomustaðr eða lögrétta. Fyrir vestan traðirnar noðr á jarðfallsbakkanum hefir verið bygðr kofi, sem stendr enn; vestr undan honum er upphækkun, sem enga lögun hefr, enn hér verðr þó að álíta, að verið hafi búið (37), enn hér er alt svo aflagað og umrótað, að enga lögun er unt að sjá með því að hér mun hafa verið stungið upp í kofann og sléttað yfir.” Sigurður sá einnig ?”mannvirki eitt, nærri kringlótt upphækkun, mjög hátt

umhverfis" en "Ómögulegt er því að ákveða, hvað þetta hefir verið upphaflega..."

Brynjúlfur Jónsson skoðaði staðinn árið 1893 og segir að "dómhringurinn á að hafa verið þar sem bærinn Kaldbak er, og þar í túninu eru fáeinar búðatóftir." (1894,25) Hann kom aftur á Þingskála árið ? :"Mannvirkið sem varð undir Þingskálabænum, þykir mér líklegast að hafi verið dómhringurinn" (1898,13) Mynd aftan við árb 1908 KK: "Þingstaðurinn er aflöng hæð, er nefndist áður þinghóll, nær frá austri til vesturs, og á suðurbrekkunni er bærinn reistur, rétt hjá þar sem stærsta búðin var, og þá hvarf hún. Alls eru eftir um 50 tóftir, og eru þær fyrir neðan bæinn, í túninu eða rétt fyrri utan það, en heimamenn muna, hvar voru horfnar búðir og benda á stað fyrir fleiri en 100. Margar búðir hafa verið allstórar, hinar stærstu 9-18 faðma langar, 3 faðma breiðar. Sérkennileg fyrir búðirnar er óvenjuleg hæð (margar álnir), einkum á útvegg og hliðarvegg, þar sem búðirnar standa í halla. Flestar virðast hafa snúið hlið að jafnlendinu fyrri neðan. Margar hafa haft útbyggingi við annan enda, sumar dyr á hlið eða sennilega jafnvel tvennar, hvorar gagnvart annarri á áðum langveggjum."
Heimildir: Ö-Þingskálar og Kaldbakur, 4; SB V, 59; ÁG: Friðlýsingarskrá, 67; KK I, 160-161; FF I, 175; SV. "Rannsóknir sögustaða" Árbók 1888-1892, 54-60; BJ: "Rannsóknir í Rangárþingi sumarið 1893" Árbók 1894, 25

RA-300:009 gripir
1868: Þjms. 596: "Forn BRODDSPORI eða oddur úr járni; hann er öldúngis beinn, með sívölum broddi aptur úr, sem verður digrari, og ferstrenur aptast, líkt og stafbroddur ... Sporinn fannst fyrir sunnan Þingskála ofanjarðar á moldum 1867, broddurinn lá kvartilsbil þar frá." Þjms. 597: "METASKÁLALÓÐ (?) fornt úr kopar, líklega fyllt með blýi ... það fannst nálægt sama stað og sporinn, á sama ári."Þjms. 596-597. KE telur metið úr járni með bronshúð. Það er kúla með flötum skautum, á flötunum 13 smáhringar umhverfis og einn í miðju. Rygh 478, 25,220 gr.
Heimildir: Skýrsla FÍ II, 83-84; KEKH, 261

RA-300:010 garðlag
Hringprjónn "Fannst í gamalli rúst" á Þingskálum, mögulega einni af búðunum Þjms. 4239: Hringprjónn, lengd 6 sm, hringinn vantar, nean við hausinn krans af upphleyptum bólum, grafin einföld srik á fleti neðan á hausnum.
Heimildir: HS: "Íslenskar dysjar og fornleifar ..." Árbók 1937-39, 11; KEKH, 319

RA-300:011 *Víkingslækur* bæjarhóll bústaður
Bæjarstæði gamla bæjarins í Víkingalæk hlítur að standa sér vegna þess að Þ og Kaldbakur voru byggð áður en býlið fór í eyði árið 1812. 20 hdr jörð sem átti skógarítak í Næfurholtslandi en sandfjúk grandaði túnunum og beitarlandinu. "Bærinn Víkingslækur stóð í brún þess [Botnhrauns], fyrir ofan botninn á Víkingslæk. Þar var stórbýli mikið, en fór algjörlega í eyði 1811, er bærinn var fluttir til Þingskála." Segir í örnefnalýsingu. "Bærinn Víkingslækur er fyrst nefndur í Oddamáldaga 1270 [1270: Getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88], en lækjarins Víkingslækjar er fyrst getið í Landnámabók, þar sem sagt er frá takmörkum landnáms Eilífs, er nam Odda inn litla upp til Reyðarvatns og Víkingslækjar." Segir í örnefnalýsingu. Bæjarins er getið í mádlaga Oddakirkju 1270, Austurbærinn fór í eyði 1811 og Vesturbærinn 1812. 1794: "Var svo riðið um jarðarinnnar landareign og fyrirfannst vel helmingur af henni sléttlendi eyðilagt af blástri og sandfioki. útheysskapur lítill af valllendi og nokkur blöðkuslægjur, sem þó er meiripart rauðlauf. Austurtúnin eru sérdeilis af sér gengin og eyðilögð af rúmum þriðjungi. ... Rústir gömlu býlanna eru nú svo gjörblásnar og útvelt hleðslugrjót, að þar verður ekkert mælt. Vestra býlið hefir staðið dálítið hærra, ofarlega og rétt vestast á nefi hraunsins. ... Eru þar nú grjótdreifar miklar á gróðurlausum sandinum, bæði frá bænum og útihúsum, fjósi, heygarði, o.s. frv. Eins er umhorfs á eystri bústaðnum. ... Milli síðastnefndu bæjarrústa, uppi á hraunbrúninni sést vel fyrir 8lamba?) borgum þremur, sem allar hafa staðið á sama hól."
Heimildir: JÁM I, 271-272; Ö-Þingskálar og Kaldbakur, 1; Ö-Víkingslækjarland, 1; VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1953, 27-29

RA-300:012 heimild um leið
Götur að Koti liggja um Botnhraunið.
Heimildir: Ö-Þingskálar og Kaldbakur, 1

RA-300:013 *Aftökugil* heimild um aftökustað
"Fyrir austan túnin eru Flatirnar, allar blásnar. Norðnvert við þær er Aftökugil. Þar voru sakamenn teknir af líki, þá þing var á Þingskálum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þingskálar og Kaldbakur, 2

RA-300:014 varða
"Milli Bolholts og Þingskála er allmikill sandfláki, gjörsamlega gróðurlaus. Þar er Gilhóll, í landsuðurátt, með

vörðuu á kollinum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þingskálar og Kaldbakur, 3

RA-300:015 heimild um fjárhús
"Hefur kvíst úr Rangá fallið ofanvert við hann, er er nú dýjavætla og nefnist Dý. Standa í tanganum fjárhús frá Kaldbak, syðsti oddi hans heitir Lambatangi. Dýjalækur skilur hólmann og Tangann, sem er aðalbeitiland Þingskála, og standa þar fjárhúsin." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þingskálar og Kaldbakur, 3

RA-300:016 heimild um vað
"Við krókinn á ánni [sjá 015] er allstór hóll, sem er kallaður Vaðhóll, ekki er þar þó vað á ánni, nú á þessum stað, en mun áður hafa verið og nafnið þar af komið." Segir í örnefnalýsingu. KK: "Eitt aðalvaðið yfir Ytri-Rangá er nú nokkuð fyrir ofanÞingskála hjá bænum Bolholti, en skammt fyrir sunnan þingstaðinn eru við ána nokkrir smáhólar, Vaðhólar, og þar telja menn að gamalt aðalvað hafi verið og því fremur sem margar gamlar reiðgötur liggja niður að ánni fram hjá þingstaðnum."
Heimildir: Ö-Þingskálar og Kaldbakur, 3; KK I, 161

RA-300:017 *Tangavað* heimild um vað
"Útsuður af honum [Vaðhól 016] er Lynghóll, Hálfhóll við Tangavað, mestu kryppuna á ánni." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þingskálar og Kaldbakur, 3

RA-300:018 *Drekkingarhylur* heimild um aftökustað
"Nesið vestur af bæjunum er aðalengjar beggja bæjanna, eru þar nokkur örnefni. Merkast mun vera Þjófapyttur eða Drekkingarhylur vestur við Rangá, þar var sakakonum drekkt, meðan á Þingskálum var "hæstiréttur" laga og réttar í Rangárvallasýslu." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þingskálar og Kaldbakur, 4

RA-300:019 *Vaðflöt* örnefni vað
"Þá er Vaðflöt við Rangá, norður af Nátthögum, nú er það ekki vað á ánni og mun því nafnið gamalt." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þingskálar og Kaldbakur, 4

RA-300:020 heimild
"Hjá Hálfhól er vað á Rangá er Tangavað heitir [017]. Skammt austan Hálfhóls, undir lágri brún, mótar fyrir fonru garðbroti, er liggur til útsuðurs vestan Lynghóls, og hefur sá garður girt Tangnn af meðan áin rann austan Hólmans." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Víkingslækjarland, 2

RA-300:021 heimild um rétt
"Hjá Hálfhól er vað á Rangá er Tnagavað heitir [017]. Skammt austan Hálfhóls, undir lágri brún, mótar fyrir fonru garðbroti, er liggur til útsuðurs vestan Lynghóls, og hefur sá garður girt Tangnn af meðan áin rann austan Hólmans. Við garðbrotið skammt frá ánni sést móta fyrri rétt, og má geta þess til að þarna hafi fornmenn geymt hesta sína meðan á þinghaldi stóð." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Víkingslækjarland, 2

RA-300:022 *Götur* heimild um leið
"Til landnorðurs frá Lynghól [021] heita Götur, og ná þær að öðrum hól er Vaðhóll heitir [sjá RA-299]." Segir í örnefnalýsingu. "Götur; svo heita gamalr götur milli Lynghóls og Vaðhóls." KK: "Eitt aðalvaðið yfir Ytri-Rangá er nú nokkuð fyrir ofanÞingskála hjá bænum Bolholti, en skammt fyrir sunnan þingstaðinn eru við ána nokkrir smáhólar, Vaðhólar, og þar telja menn að gamalt aðalvað hafi verið og því fremur sem margar gamlar reiðgötur liggja niður að ánni fram hjá þingstaðnum."
Heimildir: Ö-Víkingslækjarland, 2; Ö-Víkingslækur í stafrófsröð, 4; KK I, 161

RA-300:023 heimild um vað
"Vestan við Feysteinsholt var vað Á Víkinslæk. Lá ferðamanna vegur upp (norður) Geldingalækjarheiði austan Hundhóls, niður á krókinn og yfir Heiðarlæk á Krókvaði, og síðan yfir Heiðarnes að áðurnefndu vaði." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Víkingslækjarland, 3-4

RA-300:024 *Litli-Vaðhóll* örnefni vað
“Austast á henni [grjóturðaröldu] er hóll nokkur hærri. Er hann hádegismark frá Þingskálum og heitir Hádegishóll, en vestast á öldunni heitir Litli-Vaðhóll.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Víkingslækjarland, 3

RA-300:025 heimild um lambhús
“Austast á henni [grjóturðaröldu] er hóll nokkur hærri. Er hann hádegismark frá Þingskálum og heitir Hádegishóll, en vestast á öldunni heitir Litli-Vaðhóll. Norðvestan í honum var lambhús frá Þingskálum, en lítt sjást þar rústir.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Víkingslækjarland, 3

RA-300:026 heimild
“Norðan Litla-Vaðhóls [024] og öldunnar voru moldir, sem sáð var í 1969 og sandurinn austur af þeim var græddur upp 1970. Á moldunum voru rústir búða, þriggja eða fleiri.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Víkingslækjarland, 3

RA-300:027 heimild um rétt
“Norðan moldanna [sjá 026] heitir Flöt ... Á Flötunni er rúst af rétt ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Víkingslækjarland, 3

RA-300:028 heimild um fjárhús
“Sunann við honum [Þinghólnum 008] eru fjárhús frá Þingskálunum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Víkingslækjarland, 3

RA-300:029 *Hlöðugarður* heimild um kálgarð
“Ofan við Búðirnar [008] er gamall kálgarður, löngu aflagður, sem heitir Hlöðugarður, enda liggur hann fast neðan við heyhlöðuna.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Víkingslækjarland, 3

RA-300:030 heimild um hlöðu
“Ofan við Búðirnar [008] er gamall kálgarður, löngu aflagður, sem heitir Hlöðugarður, enda liggur hann fast neðan við heyhlöðuna.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Víkingslækjarland, 3

RA-300:031 heimild um traðir
“Vestan við Hlöðugarðinn [029] og Búðirnar liggja djúpar traðir niður að Gilinu.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Víkingslækjarland, 3-4

RA-300:032 *Neðrigarður* heimild um kálgarð
“Vestan þeirra [031], fast við bæinn, er annar gamall kálgaður (kartöflugarður), sem kallast Neðrigarður og vestan bæjarins var hinn þriðji, sem hét Efrigarður. Þessir tveir síðast nefndu garðar voru síðast notaðir 1947.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Víkingslækjarland, 4

RA-300:033 *Efrigarður* heimild um kálgarð
“Vestan þeirra [031], fast við bæinn, er annar gamall kálgaður (kartöflugarður), sem kallast Neðrigarður og vestan bæjarins var hinn þriðji, sem hét Efrigarður. Þessir tveir síðast nefndu garðar voru síðast notaðir 1947.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Víkingslækjarland, 4

RA-300:034 *Heygarður* örnefni
“Að húsabaki á Þingskálum var Heygarður.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Víkingslækjarland, 4

RA-300:035 *Gömlutraðir* heimild um traðir
“Austanvert við miðjan Efrigarð liggja grunnar traðir norður fyrir túnið, oft nefndar Gömlutraðir, en vestan þeirra er slétt flöt sem heitir Lambhúshóll.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Víkingslækjarland, 4

RA-300:036 brunnur vatnsból

“Rétt neðan við Neðrigarð [032] er brunnur, grafinn skömmu eftir síðast liðin aldamót, sem neyzluvatn er tekið úr á Þingskálum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Víkingslækjarland, 4

RA-300:037 heimild um hesthús
“Austasti og stærsti hólinn á Hólnum heitir Hesthúshóll. Þar var hesthús, sem rifið var 1955, en hafði þá ekki verið notað í nokkur ár.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Víkingslækjarland, 4

RA-300:038 heimild um lambhús
“Austasti og stærsti hólinn á Hólnum heitir Hesthúshóll. Þar var hesthús, sem rifið var 1955, en hafði þá ekki verið notað í nokkur ár. Norðanvert við Hesthúshól var lambhús, sem löngu er aflagt.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Víkingslækjarland, 4

RA-300:039 *Gamlibrunnur* heimild um brunn
“Austast á Niðurtúni, til suðurs frá Hesthúshól og suðvestur frá Gunnarsbúð [sjá 008] var eitt sinn brunnur, og heitir þar enn Gamlibrunnur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Víkingslækjarland, 4

RA-300:040 heimild um rétt
“Vestan við túnið á Þingskálum heitir Flöt eða öðru nafni Vaðflöt [019]. Syðst á henni eru þrír nátthagar. ... Í suðvestur horni Fremri Nátthaga og eru rústir af gamalli rétt.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Víkingslækjarland, 4

RA-300:041 *Píutóft* heimild um lambhús
“Austan við Vestribala er Eystribali jafnhár honum og er þröngur skorningur á milli. Rétt syðst og vestast á Eystribala stóð um skamma hríð lambhús frá Þingskálum, og var tóftin af því nefnd Píutóft ...” Segir í örnefnalýsingu. “ ... kennd við Filippíu Sæmundsdóttir, dóttur Sæmundar Guðmundssonar er bjó á þingskálum 1886-1913, en hún stóð fyrir byggingu þessa húss. Aðrir nefndu tóftina Tumatóft, því Tómas Tómasson frá Reyðarvatni reif húsið haustið 1919. Píutóft var sléttuð út haustið 1971” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Víkingslækjarland, 5

RA-300:042 *Langavað* heimild um vað
“Skammt norðan markanna milli bæjanna Þingskála og kaldbaks er vað á Rangá, sem Langavað heitir.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Víkingslækjarland, 5

RA-300:043 *Píutóft* heimild um fjárhús
“Austarlega og norðarlega í Fögubrekku var um eitt skeið sauðahús frá Þingskálum. Rústir þess kalla Heiðarmenn Píutóft og kenna þær við Filippíu Sæmundsdóttir ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Víkingslækjarland, 10

RA-300:044 *Bitholtsgata* heimild um leið
“Bitholt eru víðáttumikið grasleni grasi gróið suðvestur af Leirum og sunnan Víkingslækjar ... Bitholtsgata liggur heiman frá Þingskálum beint suðaustur á Bitholt.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Víkingslækur í stafrófsröð, 1

RA-300:045 *Bitholtsvað* heimild um vað
“Bitholtsvað er á Víkingslæk um 300 m vestar en þar, sem Bitholt ná lengst til norðurs. Bitholtsgata liggur að Bitholtsvaði.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Víkingslækur í stafrófsröð, 1

RA-300:046 *Aftökusteinn* örnefni aftökustaður
“Frá tíma slíks réttarfars er “aftökusteinn”, stór steinn, sem stóð þar sem nú er matjurtagarður.”
Heimildir: KK I, 161

RA-300:047 heimild
SV: “Eg skal enn fremr geta þess, að ég fann mannvirki eitt fyrir austan traðirnar, ofan til við hinar fyrrnefndu búðir, eða nær brekkuni; það stendr rétt við kálgarðshornið austasta; þeir eru alls þrír niðr undan bænum.”
“Mannvirki þetta er nærri kringlótt upphækkun, mjög hátt umhverfis, og myndar þannig nær kringlótta tóft með

ákaflega digrum veggjum, enn er orðið mjög útfaltt og vallgróið. Niðr úr því til suðrs er vítt op, sem lítr helzt úr fyrir að hafa verið inngangr. Mannvirki þetta er 42 fet á hvern veg, að því er mælt verðr, enn hér er ilt að ákveða víst mál ..."
Heimildir: SV. "Rannsóknir sögustaða" Árbók 1888-1892, 60

RA-300:048 gripir
"Rýtingur og hnífur við; fundnir á Víkingslæk við Þingskála í jörðu."
Heimildir: J J: "Yfirlit yfir muni ..." Árbók 1907, 48

RA-300:049 gripir
"Döggskór gamall úr eirblendingi, sléttur og óvandaður, oddur á efri enda en vatnar neðan á hinn; 1,8 sm, br. 1,7-3,2 sm; 3 hringar eru dregnir á með hringfara annarsvegar. Af sverðslíðrum eða hnífskeiðum."
Heimildir: M Þ: "Skýrsla um viðbót ..." Árbók 1911, 78

RA-300:050 gripir
"Járnístað fornlegt, nær kringlótt þverm. 12,6-12,7 sm. úr sívölum teini, þverm. 0,8 sm. út frá því gengur 2,6 sm 1 og álíka br. spaði upp, og er 1,5 sm, l gat á milli, sem ólin hefir verið í. Undir ilinni greinist beygjan í þrent og myndast þar ferhyrningur, 5x5,8 sm, að stærð með miðbandi. Hefir verið vel gert, en er nú mjög ryðétið. Fanst síðastliðið vor í uppblæstri í Þingskála landi. Virðist vera frá miðöldum."
Heimildir: M Þ: "Skýrsla um viðbót ..." Árbók 1915, 70

RA-301 Heiði

20 hdr að fornu 1711, Skálholtsdómkirkjueign. "Heiði finnst fyrst nefnd í máldaga Gunnarsholtkirkju sem telinn er frá 1332." "Meir en helmingur af landi Heiðar er hraun, sumt algróið valllendi, en sumt uppblásið og nokkuð tekið að gróa upp aftur. Sá hluti Heiðarlands sem ekki er hraun, skiptist í valllendi, mýri og uppgrædda sanda. Lnadið er gott til beitar og skjólgott." Jörðin er nytjuð frá Heiðarbrekku. Nýbýli er Heiði II og Heiðarbrekka. SB V, 56-58.1711: "Á túnið fýkur sandur og vikur og spillirþví mikið. Högum grandar og stórum sandfjúk." JÁM I, 271. 1849: "Tún mikil en snögglend, engjar engar en reytist þó nokkuð utantúns. Hagar mjög góðir og grösugir, þeir sem óblásnir eru." 1884: "Túnið er lítt skemmt og rönd af grasheiði austur, suður og vestur af bænum. Grastangi við Rangá ytri, á milli lækjar, óskemmdur, öll landareignin fyrir austan heiðarlæk ýmist sandflög eða sunurtættar og rótlausar grastóir, og var það áður helstu útheyskapur jarðarinnar. VS: Rangvellingabók, 162
1917: Tún 6,8 ha, þar af 2,5 ha slétt, garðar 943 m² 1940: "Tún: hart og sendið, mishæðótt, gott að mestu vélfært. Engjar: Reytingssamar, greiðfærar þurrar. beitiland: Að mestu vallendi og flatlent hraun: Skýlt. Gott til allrar beitar. Ókostir: Jörðin hefur eyðst allmikið af uppblástri, en fer þó minnkandi." VS: Rangvellingabók, 162

RA-301:001 *Heiði I* bæjarstæði bústaður
"Bærinn Heiði hefur oftar verið fluttur en nokkur annar bær í Rangárvallahreppi. Núverandi bæjarstæði er það fimmta og var bærinn fluttur á það á síðasta áratug 18. aldar." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Fyrstei bærinn á Heiði hefir staðið á lágum bala uppi á hraunbrúnn, sem horfir móti norðurátt." "Bærinn stóð upphaflega á nefni nyst á Heiðarhrauni röska þrjá kílómetra aust-suðaustur frá núverandi bæ á Heiði, en þaðan var bærinn fluttur um hálfan kílómetra suðaustur frá hinu forna bæjarstæði. Engar heimildir eru þekktar sem geta þess hvenær sá fluttningur skeði, en líkur eru til þess að það hafi verið snemma á 18. öld. Fyrir 1756 var bærinn fluttur á hól sem er austast á svonefndu Heiðarholti um einn kílómetra vestur frá elstu Heiði og um tvo kílómetra austsuðaustur frá því sem Heiði stendur nú. Stóð bærinn þar uns Jón Ögmundsson sem bjó í Heiði 1796-1800 flutti hann nyrst á svonefnda Hellistorfu um hálfan kílómetra aust-norðaustur frá núverandi bæ. Þar stóð bærinn í tvö ár, en þá flutti Jón bæinn aftur og setti hann á heiðarbrúnina sunnan Heiðarlækjar og stendur hann þar síðan."
Heimildir: SB V, 56; VS: Rangvellingabók, 159; VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1953, 21-22

RA-301:002 heimild um bænhús
"Á elstu Heiði hafa blásið upp leifar af kirkjugarði, sem sýnir að þar hefur um eitt skeið verið grafarkirkja."
HEIÐI Á RANGÁRVÖLLUM (GUNNARSHOLTSÞING) (R) [1332]: [til Gunnarsholts] liggur vndir kirkia at gelldinga læk. bænhus a heidi med tiund ... at ollum skylldum; Máld DI II 692 [Gunnarsholts]
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 160

RA-301:003 *Heiði II* bæjarstæði bústaður
"Bærinn Heiði hefur oftar verið fluttur en nokkur annar bær í Rangárvallahreppi. Núverandi bæjarstæði er það

fimmta og var bærinn fluttur á það á síðasta áratug 18. aldar." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Bærinn stóð upphaflega á nefni nyst á Heiðarhrauni röska þrjá kílómetra aust-suðaustur frá núverandi bæ á Heiði, en þaðan var bærinn fluttur um hálfan kílómetrasuðaustur frá hinu forna bæjarstæði. Engar heimildir eru þekktar sem geta þess hvenær sá fluttningur skeði, en líkur eru til þess að það hafi verið snemma á 18. öld. Fyrir 1756 var bærinn fluttur á hól sem er austast á svonefndu Heiðarholti um einn kílómetra vestur frá elstu Heiði og um tvo kílómetra austsuðaustur frá því sem Heiði stendur nú. Stóð bærinn þar uns Jón Ögmundsson sem bjó í Heiði 1796-1800 flutti hann nyrst á svonefnda Hellistorfu um hálfan kílómetra aust-norðaustur frá núverandi bæ. Þar stóð bærinn í tvö ár, en þá flutti Jón bæinn aftur og setti hann á heiðarbrúnina sunnan Heiðarlækjar og stendur hann þar síðan."
Heimildir: SB V, 56; VS: Rangvellingabók, 159

RA-301:004 *Gamla-Heiði III* bæjarstæði bústaður
"Bærinn Heiði hefur oftar verið fluttur en nokkur annar bær í Rangárvallahreppi. Núverandi bæjarstæði er það fimmta og var bærinn fluttur á það á síðasta áratug 18. aldar." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Milli Mýrarinnar og Puntsins er grjótholt, sem heitir Heiðarholt. Austast í þeim er torfa, kölluð Gamla-Heiði; þar hefur bærinn staðið á þriðja staðnum." Segir í örnefnalýsingu. "Bærinn stóð upphaflega á nefni nyst á Heiðarhrauni röska þrjá kílómetra aust-suðaustur frá núverandi bæ á Heiði, en þaðan var bærinn sluttur um hálfan kílómetrasuðaustur frá hinu forna bæjarstæði. Engar heimildir eru þekktar sem geta þess hvenær sá fluttningur skeði, en líkur eru til þess að það hafi verið snemma á 18. öld. Fyrir 1756 var bærinn fluttur á hól sem er austast á svonefndu Heiðarholti um einn kílómetra vestur frá elstu Heiði og um tvo kílómetra austsuðaustur frá því sem Heiði stendur nú. Stóð bærinn þar uns Jón Ögmundsson sem bjó í Heiði 1796-1800 flutti hann nyrst á svonefnda Hellistorfu um hálfan kílómetra aust-norðaustur frá núverandi bæ. Þar stóð bærinn í tvö ár, en þá flutti Jón bæinn aftur og setti hann á heiðarbrúnina sunnan Heiðarlækjar og stendur hann þar síðan."
Heimildir: SB V, 56; Ö-Heiði, 2; VS: Rangvellingabók, 159

RA-301:005 *Heiði IV* bæjarstæði bústaður
"Bærinn Heiði hefur oftar verið fluttur en nokkur annar bær í Rangárvallahreppi. Núverandi bæjarstæði er það fimmta og var bærinn fluttur á það á síðasta áratug 18. aldar." Segir í Sunnlenskum byggðum. Við Víkingslæk, sem fellur inn í Heiðarland, er smá torfa, sem heitir Skeggjabæli. Vestanvert við það eru móklappir, og er það smáhellir og grastorfa. Stóð Heiði þar í fjórða staðnum." Segir í örnefnalýsingu. "Bærinn stóð upphaflega á nefni nyst á Heiðarhrauni röska þrjá kílómetra aust-suðaustur frá núverandi bæ á Heiði, en þaðan var bærinn sluttur um hálfan kílómetrasuðaustur frá hinu forna bæjarstæði. Engar heimildir eru þekktar sem geta þess hvenær sá fluttningur skeði, en líkur eru til þess að það hafi verið snemma á 18. öld. Fyrir 1756 var bærinn fluttur á hól sem er austast á svonefndu Heiðarholti um einn kílómetra vestur frá elstu Heiði og um tvo kílómetra austsuðaustur frá því sem Heiði stendur nú. Stóð bærinn þar uns Jón Ögmundsson sem bjó í Heiði 1796-1800 flutti hann nyrst á svonefnda Hellistorfu um hálfan kílómetra aust-norðaustur frá núverandi bæ. Þar stóð bærinn í tvö ár, en þá flutti Jón bæinn aftur og setti hann á heiðarbrúnina sunnan Heiðarlækjar og stendur hann þar síðan."
Heimildir: SB V, 56; Ö-Heiði, 3; VS: Rangvellingabók, 159

RA-301:006 *Heiði V* bæjarstæði bústaður
"Bærinn Heiði hefur oftar verið fluttur en nokkur annar bær í Rangárvallahreppi. Núverandi bæjarstæði er það fimmta og var bærinn fluttur á það á síðasta áratug 18. aldar." Segir í Sunnlenskum byggðum."Bærinn stóð upphaflega á nefni nyst á Heiðarhrauni röska þrjá kílómetra aust-suðaustur frá núverandi bæ á Heiði, en þaðan var bærinn sluttur um hálfan kílómetrasuðaustur frá hinu forna bæjarstæði. Engar heimildir eru þekktar sem geta þess hvenær sá fluttningur skeði, en líkur eru til þess að það hafi verið snemma á 18. öld. Fyrir 1756 var bærinn fluttur á hól sem er austast á svonefndu Heiðarholti um einn kílómetra vestur frá elstu Heiði og um tvo kílómetra austsuðaustur frá því sem Heiði stendur nú. Stóð bærinn þar uns Jón Ögmundsson sem bjó í Heiði 1796-1800 flutti hann nyrst á svonefnda Hellistorfu um hálfan kílómetra aust-norðaustur frá núverandi bæ. Þar stóð bærinn í tvö ár, en þá flutti Jón bæinn aftur og setti hann á heiðarbrúnina sunnan Heiðarlækjar og stendur hann þar síðan."
Heimildir: SB V, 56; VS: Rangvellingabók, 159; Túnakort 1917

RA-301:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-301:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-301:009 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1917

RA-301:010 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-301:011 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-301:012 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-301:013 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-301:014 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-301:015 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-301:016 hellir fjárskýli
"Á heiði var lítill hellir notaður sem fjárhús. Vat hægt að hafa í honum 20-30 kindur. Hann er allur fallin niður." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 13

RA-301:017 heimild um skemmu
"Á túninu fyrir framan bærinn er Skemmuhóll og Skemmudalur. Á hólnum hefur skemma staðið áður fyrr." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Heiði, 1

RA-301:018 *Kvíalág* örnefni kvíar
"Kvíalág er fyrir vestan gamla túnið og Hólar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Heiði, 1

RA-301:019 heimild um myllu
"Sunnan og framanvert við þá [Hóla sjá 018] er Myllulind; gekk kornmylla fyrir afli hennar um nokkurra ára skeið. Mylluflöt er meðfram lindinni." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Heiði, 1

RA-301:020 *Vagnvað*heimild um vað
"Vaðflöt liggur norður og austur með læknum að vaðinu, sem nú er nefnt Vagnavað (er er aðalvegur á uppbæi.)." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Heiði, 1

RA-301:021 *Heygarður* örnefni heygarður
"Fyrir vestan bæ og heygarð er alldjúp laut, kölluð Konulág ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Heiði, 1

RA-301:022 *Stellukofi* heimild
"Fyrir vestan bæ og heygarð er alldjúp laut, kölluð Konulág, og er Norðurkinn norður af henni. Þar stóð kofi, sem enn nefnist Stellukofi." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Heiði, 1

RA-301:023 *Kokkskofi* heimild um hesthús
"Austan við lækinn er Kokkskofahóll, kenndur við Kokkskofa, sem er hesthús þar í túninu." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Heiði, 1

RA-301:024 *Fjárhústún* örnefni fjárhús
"Suður af henni er Fjárhústún og Húsalág austanvert við það." Segir í örnefnalýsingu.

Heimildir: Ö-Heiði, 1

RA-301:025 *Húsalág* örnefni
"Suður af henni er Fjárhústún og Húsalág austanvert við það." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Heiði, 1

RA-301:026 *Puntgata* gata leið
"Nyrzt í henni [Heiðinni] er Langanef. Þar í austur liggur gata, sem kölluð er Puntgata." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Heiði, 1

RA-301:027 *Gamlistekkur* örnefni stekkur
"Nyrzt í henni [Heiðinni] er Langanef. Þar í austur liggur gata, sem kölluð er Puntgata. Fyrir sunnan hana eru tveir steinar, Stór-Messusteinn og Litli-Messusteinn, og Gamlistekkur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Heiði, 1

RA-301:028 *Stelpa* varða landamerki
Stelpa er varða á merkjum Heiðar, Gunnarholts og Geldingalækjar, segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Heiði, 2

RA-301:029 heimild um mógrafir
"Í Mógili er mótekja nokkur, en mórinn þykir ekki góður." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Heiði, 2

RA-301:030 *Ingukofi* heimild
"Í Mógili er mótekja nokkur, en mórinn þykir ekki góður. Austur af gilinu heitir Móflöt, en Ingukofaflatir vestan þess. Eru þær kenndar við Ingukofa, kofarúst sem stendur á flötunum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Heiði, 2

RA-301:031 varða landamerki
Varða á landamerkjum Heiðar og Heiðar II. Varðan á Heiðarholti.
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 161

RA-302 Geldíngalækur

40 hdr með Staðarkoti, heimajörðin 30 hdr. 1711 Staðarkot byggt úr jörðinni fyrir eldri manna minni. Bænhús var á jörðinni. "Geldingalækur finnst fyrst nefndur í máldaga Oddakirkju sem talinn er frá 1270 [1270: Getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88]. [1332: Jörðin er nefnd í máldaga kirkjunnar á Breiðabólstað. DI II, 687-689]. ... Um eigendur Geldingalækjar er það fyrst vitað að árið 1526 seldi Ögmundur Pálsson biskup í Ksálholti Runólfi Þorsteinssyni hálfa jörðina. ... Páll prestur á Staðarstað, sonur séra Ketils Jörundssonar erfði svo Geldingalæk 40 hundruð að dýrleika árið 1670. Jón Vigfússon sýslumaður á Stórólfshvoli eignaðist Geldingalæk fyrir 24. júlí 1675 en lét hann þann dag í skiptum til Björns Nikulássonar klausturhaldara á Kirkjubæjarklaustri. Mágur Björns Nikulássonar, Björn Jónsson, síðar sýslum. á Staðarfelli, hefur síðan eignast jörðin og lét hana í skiptum 6. nóv. 1680 til Jóns Vigfússonar sýslumanns á Stórólfshvoli með samþykki konu sinnar Margrétar Nikulásdóttur." VG: Rangvellingabók, 67-68. Geldingalækjartorfa er skógarítar jarðarinnar í Næfurholtslandi, einnig á jörðin engjateig í Þykkvabæjarlandi. JÁM I, 270 Frá 1800 til ársins 1943 voru tvö býli á Geldingalæk. "Land Geldingalækjar er að mestum hluta algróið hraun, gott til beitar og skjólgott, en mýrlendi talsvert." SB V, 55

1711: "Engjar spillast eftir hendinni og hrjóstrast upp með mosa og þýfi, halda menn það orsaki frost og vorþurkar." JÁM I, 270. 1840, Eystri-Geldingalækur: "Útigangur hinn besti. Heyskapur allgóður og nægilegur. Liggur undir nokkrum áföllum af sandi, gengur þó ei mikið af sér." 1849 Eystri-Geldingalækur: "Tún góð og engjar sæmilegar. land gött og grösugt, en lítið Gripagagn gott." 1882: Eystri-Geldingalækur: "Þessi jörð hefur lítið spillst um nokkuð langan tíma og álízt vera í fullu gildi." VG: Rangvellingabók, 70 1917: Tún 5 ha, þar af 3 ha slétt, garðar 1179 m² 1940, Eystri-Geldingalækur: "Tún: Mislent, þurrlent, greiðfært og þýft. Engjar: Áveituengi, samfellt, greiðfært og þýft. Votlent. beitiland. Meirihluti grasgefið valllendi. Skýlt. Ágæt sumar og haustbeit. Létt vorbeit." VG: Rangvellingabók, 70 1849: Vestri Geldingalækur: "Tún og engjar sæmilegar. Land í meðallegi á vetri að gæðum, eins og stærð. Gripgan ekki gott." VS: Rangvellingabók, 486 1917: Tún 6,4 ha, þar af 3 ha slétt, garðar 1303 m² 1940. "Tún: 1/2 vélfært, hitt greiðfært." VS: Rangvellingabók, 486

RA-302:001 *Geldíngalækur* bæjarhóll bústaður
"Bærinn stóð upphaflega sunnan undir brún Geldingalækjarheiðar, fast við lækinn (Geldingalæk). Síðar skiptist

jörðin í tvennt. Eystri-Geldingalæk og Vestri-Geldingalæk og stóð Eystri-Geldingalækur uppi á heiðarbrúninni skammt frá hinu forna bæjarstæði. Ekki er nú þekkt heimild um hvenær bærinn var fluttur en það hefur að líkindum átt sér stað um eða laust eftir aldamótin 1800." Frá 1800 til ársins 1943 voru tvö býli á Geldingalæk. Árið 1954 var byggt nýtt íbúðarhús um 200 m suðvestur frá því sem Vestri-Geldingalækur stóð áður og lagðist Eystri-Geldingalækur þá í eyði. Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 61; SB V, 55

RA-302:002 heimild um útkirkja
"Í túni austurbæjar eru þessi örnefni: Vestur af bænum er lítill hóll, Smiðjuhóll, niður af honum heitr Dagteigur. Í brekkunni austur af honum eru Tóftir. Er sagt að þar hafi staðið bænhús." Segir í örnefnalýsingu.
GELDINGALÆKUR Á RANGÁRVÖLLUM (GUNNARSHOLTSÞING) (R)
[1332]: [til Gunnarsholts] liggur vndir kirkia at gelldinga læk. bænhus a heidi med tiund ... at ollum skylldum; Máld [Gunnarsholts]
1709: Heyrt segjast menn hafa hjer hafi fyrrum bænhús verið, en fyrir elstu manna minni er Það af fallið
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 3; JÁM I, 269; DI II, 692

RA-302:003 *Vestri-Geldíngalækur* bæjarstæði bústaður
"Bærinn stóð upphaflega sunnan undir brún Geldingalækjarheiðar, fast við lækinn (Geldingalæk). Síðar skiptist jörðin í tvennt. Eystri-Geldingalæk og Vestri-Geldingalæk og stóð Eystri-Geldingalækur uppi á heiðarbrúninni skammt frá hinu forna bæjarstæði. Ekki er nú þekkt heimild um hvenær bærinn var fluttur en það hefur að líkindum átt sér stað um eða laust eftir aldamótin 1800." Frá 1800 til ársins 1943 voru tvö býli á Geldingalæk. Árið 1954 var byggt nýtt íbúðarhús um 200 m suðvestur frá því sem Vestri-Geldingalækur stóð áður og lagðist Eystri-Geldingalækur þá í eyði. Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 61-62; SB V, 55; Túnakort 1917

RA-302:004 *Eystri-Geldíngalækur* bæjarstæði bústaður
"Bærinn stóð upphaflega sunnan undir brún Geldingalækjarheiðar, fast við lækinn (Geldingalæk). Síðar skiptist jörðin í tvennt. Eystri-Geldingalæk og Vestri-Geldingalæk og stóð Eystri-Geldingalækur uppi á heiðarbrúninni skammt frá hinu forna bæjarstæði. Ekki er nú þekkt heimild um hvenær bærinn var fluttur en það hefur að líkindum átt sér stað um eða laust eftir aldamótin 1800." Frá 1800 til ársins 1943 voru tvö býli á Geldingalæk. Árið 1954 var byggt nýtt íbúðarhús um 200 m suðvestur frá því sem Vestri-Geldingalækur stóð áður og lagðist Eystri-Geldingalækur þá í eyði. Segir í Sunnlenskum byggðum.
"Eystri-Geldingalækjar finnst fyrst gerið í prestþjónustubók Keldnaþings 22. mars 1803 en óbein heimild um bæinn er eldri því samkvæmt manntalinu 1816 var Kristín Loftsdóttir, sem þá var húskona á Brekkum á Rangárvöllum, fædd á Eystri-Geldingalæk 1764, og má vera að jörðinni hafi verið skipt í eystri og vestri hluta meðan bærinn stóð enn á sínum forna stað [001]."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 61-62; SB V, 55, Túnakort 1917

RA-302:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-302:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-302:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-302:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-302:009 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-302:010 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-302:011 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-302:012 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1917

RA-302:013 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-302:014 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-302:015 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-302:016 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-302:017 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-302:018 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-302:019 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-302:020 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-302:021 *Staðarkot* bæjarstæði býli
10 hdr 1709: "Túnið spiilist af blástri og brotnar niður eftir hendinni þar sem undan blæs. Engjar litlar sem voru hrjótrsast upp og eru orðnar að litlu gagni." "... Staðarkot. Það eyðilagðist 1789, mun hafa verið byggt úr Gunnarsholti og kennt við þann stað, en síðan lagzt til Geldingjalækjar." Segir í örnefnalýsingu. "Staðarkot var hjáleiga frá Geldingalæk og stóð á hól syðst á svonefndum Rotum um tvo kílómetra suðvestur frá Geldingalæk. Staðarkots finnst fyrst getið í manntalinu sem skráð var 1703, en 1789 fór það í eyði."
Heimildir: JÁM I, 269; Ö-Geldingalækir, 2; VS: Rangvellingabók, 396

RA-302:022 hellir fjárhús
1709: "Hellir er í túninu, brúkaður fyrir fjárhús."
Heimildir: JÁM I, 270

RA-302:023 bæjarstæði bústaður **Friðlýstar fornleifar**
"Á Vestri-Geldingalæk er hellir sem greinilega hefur verið búið í í fyrri tíð. Munnmælasaga segir að þar hafi búið sauðamaður Gunnars Baugssonar landnámsmanns í Gunnarsholti. Jón Loftsson bóndi á Vestri-Geldingalæk 1869-1989 gróf hellinn upp og byggði forskála framan við hann. Vart voru færri en 30 tröppur niður í hellinn." Segir í Sunnlenskum byggðum.

"Þegar inn í hellinn kemur, eru tveir litlir afhellar, sitt til hvorrar handar. Í öðrum þeirra er höggvin rúmbálk í bergið. Uppúr þaki hins er mjór strompur hlaðinn úr hraungrjóti upp úr jörð. Við uppgröft þarna kom í ljós aska og leifar af hlóðum. Uppúr þaki aðalhellisins er allvíður stropmur (seinni tíma verk). Þar voru heybaggar látnir falla niður því hellirinn var notaður sem heyhlaða eftir að hafa verið hreinsaður út. Innri endi aðalhellisins er hruninn en á yfirborði má sjá að hann hefur verið allmiklu stærri en nú. Forskálinn hrundi um eða fyrir 1960 og hefur ekki verið byggður upp síðan. Hægt er að fara í bandi niður um heystrompinn og komast þannig í hellinn. hann er friðlýstur af þjóðminjaverði."Skammt frá bænum er hóll og í honum manngeður hellir. Brynjúlfur frá Minna-Núpi kom í hellinn og lýsir honum í Árbók fornleifafélagsins árið 1900. Sú lýsing á vel við hellinn enn í dag, að því undanskildu að dyr hans eru saman fallnar svo lítt mótar fyrir inngangi að utan en komast má í hann niður um stromp. Nota verður kaðal því 6 m eru niður á gólf. Það sem hér er sagt um hellinn er mest byggt á frásögn Brynjúlfs.

Jón Loftsson bjó á Vestri-Geldingalæk frá 1869-98. Þegar hann hóf búskapinn hafði helirinn lengi staðið ónotaður og var hruninn að innanverðu. Einnig voru dyr fallnar saman. Að auki hafði leysingavatn borið aur um hann allan. Jón hreinsaði hellinn, hlóð gafl úr grjóti fyrir hann að innanverðu sem enn stendur og gerði dyr á hann að framan. Að þessu loknu var hellirinn um 14 m langur frá munna að gafli en dyraumbúnaður með þrepum að auki. Hann hækkar og víkkar er innar dregur og er hæstur og víðastur við gaflinn, 3 m á hæð og 5,7 m á breidd. Þar er strompur í loftinu. Rétt innan við munann ganga stíkur til beggja handa út fr´ahonum. Sú

sem er til hægri handar, eða austan megin, er stærri, 7,5 x 2,5 m2 með uppmjóum dyrum út í aðalhellinn. Þakið er hvelft og strompur upp úr. Þar við vegginn fann Jón Lotsson hlóðir með ösku í. Hin stúkan, sem er norðan megin við hellismunann, er mun minni, hringmyndið, 2,5 m í þvermál. Dyrnar eru mjóar að ofan, næstur oddmyndaðar. Fyrri gafli stúkunnar gegnt dyrunum er höggvinn bálkur í bergið. Brynjúlfur taldi að þetta væri rúmstæði, hæfilegt fyrir einn mann stóran eða tvo litla. Framan við bálkinn, til beggja enda, eru háar steinbríkur líkar rúmbríkum og sitt gatið í gegnum hvora þeirra svo víð að smeygja má hendi í gegn. Á miðjum "rúmstokknum" var hnúpur sem skipti honum í tvö sæti. Gat var í gegnum hnúðinn, mun þrengra en hin götin. Matthías Þórðarson, sem skoðaði hellinn 1919, taldi bálkinn hafa verið jötu og götin gerð í því skyni að binda skepnur. Ljóst er að hellirinn hefur verið mun stærri í fyrri tíð. Norðurhluti hans hefur fallið saman og þegra Brynjúlfur kom að Vestri-Geldingalæk sást móta fyrir lagnri dæld norður af hellinum. Þegar Brynjúlfur skoðaði hellinn fyrst var hann í vaga um að hann væri manngerður en um það sannfærðist hann síðar eftir að hann hafði skoðað fleiri hella. hins vegar var hann viss um að fólk hefði búið í hellinum, hlóiðirnar og rúmstæðið sannfærðu han um það. Að auki heyrði hann þá sögn að einhvern tíma hefði búið það einsetukarl sem nefndur var Eiríkur rauði. Jón Loftsson hafði söguna eftir Sigurði bónda á Eystri-Geldingalæk sem þá var gamall orðinn er Jón kom að Vestri-Geldingalæk. Önnur munnmæli herma að í hellinum hafi búið sauðamaður Gunnars Baugssonar landnámsmanns í Gunnarsholti."
Heimildir: SB V, 13; Manngerðir hellar, 217-218; ÁG: Friðlýsingarskrá, 67

RA-302:024 *Traðarhóll* örnefni traðir
"Á túni vestri bæjar eru þessi örnefni, byrjað syðst og farið eftir sólargangi: ... Traðarhóll ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 1

RA-302:025 *Fjóshóll* örnefni fjós
"Á túni vestri bæjar eru þessi örnefni, byrjað syðst og farið eftir sólargangi: ... Norðurtún, Fjóshóll og Austurtún." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 1

RA-302:026 *Áveitur* örnefni áveita
"Vestur frá túninu og upp með Ytri-Rangá heita Áveitur, en hét áður Grandar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 1

RA-302:027 *Torfmýri* örnefni rista
"Vestur frá túninu og upp með Ytri-Rangá heita Áveitur, en hét áður Grandar. Þar eru þessi örnefni: Næst túninu Mylnustykki ... Torfmýri, Torfmýrarnef, Torfmýrarlækur ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 1

RA-302:028 *Gömlukvíar* örnefni kvíar
"Vestur frá túninu og upp með Ytri-Rangá heita Áveitur, en hét áður Grandar. Þar eru þessi örnefni: Næst túninu Mylnustykki ... Torfmýri, Torfmýrarnef, Torfmýrarlækur, Breiðidalur, Gömlukvíar ..."
Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 1

RA-302:029 *Norðuráveita* örnefni áveita
"Vestur frá túninu og upp með Ytri-Rangá heita Áveitur, en hét áður Grandar. Þar eru þessi örnefni: Næst túninu Mylnustykki ... Torfmýri, Torfmýrarnef, Torfmýrarlækur, Breiðidalur, Gömlukvíar, Norðuráveita ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 1

RA-302:030 *Miðkvíanef* örnefni kvíar
"Vestur frá túninu og upp með Ytri-Rangá heita Áveitur, en hét áður Grandar. Þar eru þessi örnefni: Næst túninu Mylnustykki ... Torfmýri, Torfmýrarnef, Torfmýrarlækur, Breiðidalur, Gömlukvíar, Norðuráveita, Miðkvíanef ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 1

RA-302:031 *Fjárhúsbrekka* örnefni fjárhús
"Vestur frá túninu og upp með Ytri-Rangá heita Áveitur, en hét áður Grandar. Þar eru þessi örnefni: Næst túninu Mylnustykki ... Torfmýri, Torfmýrarnef, Torfmýrarlækur, Breiðidalur, Gömlukvíar, Norðuráveita, Miðkvíanef, Stórihvammur, Komputún, Fjárhúsbrekka ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 1

RA-302:032 *Renna* heimild um áveitu
“Vestur frá túninu og upp með Ytri-Rangá heita Áveitur, en hét áður Grandar. Þar eru þessi örnefni: Næst túninu Mylnustykki ... Torfmýri, Torfmýrarnef, Torfmýrarlækur, Breiðidalur, Gömlukvíar, Norðuráveita, Miðkvíanef, Stórihvammur, Komputún, Fjárhúsbrekka, Þrengsli, Steinbogi, Renna (áveituskurður), ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 1

RA-302:033 *Stöðull* örnefni kvíar
“Vestur frá túninu og upp með Ytri-Rangá heita Áveitur, en hét áður Grandar. Þar eru þessi örnefni: Næst túninu Mylnustykki ... Torfmýri, Torfmýrarnef, Torfmýrarlækur, Breiðidalur, Gömlukvíar, Norðuráveita, Miðkvíanef, Stórihvammur, Komputún, Fjárhúsbrekka, Þrengsli, Steinbogi, Renna (áveituskurður), Stöðull.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 1

RA-302:034 *Nátthagagarður* örnefni nátthagi
“Vesturheiði. Hún liggur noður og norðaustur frá bænum, þar eru þessi örnefni: Nátthagagarður ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 1

RA-302:035 örnefni ferja
“Vesturheiði. Hún liggur noður og norðaustur frá bænum, þar eru þessi örnefni: Nátthagagarður, Stóri-Nátthagi, Skutseyrardalur, þar var ferjað á bát yfir ána.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 1

RA-302:036 *Stekkatún* örnefni stekkur
“Vesturheiði. Hún liggur noður og norðaustur frá bænum, þar eru þessi örnefni: ... Grjót, Litli-Nátthagi, Stekkatún, Stekkatúnslækur, Stekkatúnsberg, Stekkatúnshvammur, Stekktúnsdý, Stekkatúnsbrún ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 1

RA-302:037 *Lásavarða* örnefni
“Vesturheiði. Hún liggur noður og norðaustur frá bænum, þar eru þessi örnefni: ... Grjót, Litli-Nátthagi, Stekkatún, Stekkatúnslækur, Stekkatúnsberg, Stekkatúnshvammur, Stekktúnsdý, Stekkatúnsbrún, Hólmar, Ytrihólmi, Eystrihólmi, Vondanef, Lásavarða ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 1

RA-302:038 *Syðstavarða* örnefni
“Vesturheiði. Hún liggur noður og norðaustur frá bænum, þar eru þessi örnefni: ... Grjót, Litli-Nátthagi, Stekkatún, Stekkatúnslækur, Stekkatúnsberg, Stekkatúnshvammur, Stekktúnsdý, Stekkatúnsbrún, Hólmar, Ytrihólmi, Eystrihólmi, Vondanef, Lásavarða, Syðstavarða ....” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 1

RA-302:039 *Miðvarða* örnefni
“Vesturheiði. Hún liggur noður og norðaustur frá bænum, þar eru þessi örnefni: ... Grjót, Litli-Nátthagi, Stekkatún, Stekkatúnslækur, Stekkatúnsberg, Stekkatúnshvammur, Stekktúnsdý, Stekkatúnsbrún, Hólmar, Ytrihólmi, Eystrihólmi, Vondanef, Lásavarða, Syðstavarða, Miðvarða ....” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 1-2

RA-302:040 *Innstavarða* örnefni
“Vesturheiði. Hún liggur noður og norðaustur frá bænum, þar eru þessi örnefni: ... Grjót, Litli-Nátthagi, Stekkatún, Stekkatúnslækur, Stekkatúnsberg, Stekkatúnshvammur, Stekktúnsdý, Stekkatúnsbrún, Hólmar, Ytrihólmi, Eystrihólmi, Vondanef, Lásavarða, Syðstavarða, Miðvarða, Innstavarða ....” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 1-2

RA-302:041 *Selhvammur* örnefni sel
“Vesturheiði. Hún liggur noður og norðaustur frá bænum, þar eru þessi örnefni: ... Heiðarlækur, Markhóll, Selhvammur, Selhvammsbrúnir ....” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 2

RA-302:042 *Klif* örnefni leið
“Vesturheiði. Hún liggur noður og norðaustur frá bænum, þar eru þessi örnefni: ... Heiðarlækur, Markhóll, Selhvammur, Selhvammsbrúnir, Klif ....” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 2

RA-302:043 *Digravarða* örnefni
“Vesturheiði. Hún liggur noður og norðaustur frá bænum, þar eru þessi örnefni: ... Heiðarlækur, Markhóll, Selhvammur, Selhvammsbrúnir, Klif, Krókbrúnir, Miðheiði, Háarof, Hundhóll, Hundhólsheiði, Langalaut, Digravarða ....” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 2

RA-302:044 *Fornuborgarhólar* örnefni
“Austuheiði. Norðast í henni er Stóristeinn, þá Marklág, Strýtuhóll, Steinhóll, Fornuborgarhólar ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 2

RA-302:045 *Miðmorgunsvarða* varða eyktamark
“Hraun. Það liggur suðaustur frá Austurheiði. Norðast í því er hraunklettur, sem heitir Stelpa. Sunnar eru þessi kennileiti: Oddhólar, Miðmorgunsvarða ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 2

RA-302:046 *Brenndavarða* varða
“Hraun. Það liggur suðaustur frá Austurheiði. Norðast í því er hraunklettur, sem heitir Stelpa. Sunnar eru þessi kennileiti: Oddhólar, Miðmorgunsvarða, Vatnsdalur, Brenndavarða ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 2

RA-302:047 heimild um rétt
“Hraun. Það liggur suðaustur frá Austurheiði. Norðast í því er hraunklettur, sem heitir Stelpa. Sunnar eru þessi kennileiti: Oddhólar, Miðmorgunsvarða, Vatnsdalur, Brenndavarða, Hátún, Hátúnsholt. Rétt og byrgi (stekkur) er efst vestan í hraunbrúninni sunnarlega.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 2

RA-302:048 heimild um stekk
“Hraun. Það liggur suðaustur frá Austurheiði. Norðast í því er hraunklettur, sem heitir Stelpa. Sunnar eru þessi kennileiti: Oddhólar, Miðmorgunsvarða, Vatnsdalur, Brenndavarða, Hátún, Hátúnsholt. Rétt og byrgi (stekkur) er efst vestan í hraunbrúninni sunnarlega.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 2

RA-302:049 *Hádegisvarða* varða eyktamark
“Suðaustur af bæjunum liggur gróðurlaus Sandur. Á honum er Vakhóll og norðast Vaklág. Hásandur, Hæðir, Stórholt, Hádegisvarða ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 2

RA-302:050 *Seltóur* örnefni sel
“Framhagar. Þar er Grákollustaðagil syðst og talið norður eftir Seltóur ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 2

RA-302:051 *Heyvaðshóll* örnefni vað
“Út frá Staðarkoti er Staðarkotsmýri ... Miðmundarimi, Heyvaðshóll, Steinvað, Veita, Efrifoss ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 2

RA-302:052 *Steinvað* örnefni vað
“Út frá Staðarkoti er Staðarkotsmýri ... Miðmundarimi, Heyvaðshóll, Steinvað, Veita, Efrifoss ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 2

RA-302:053 *Veita* örnefni áveita
“Út frá Staðarkoti er Staðarkotsmýri ... Miðmundarimi, Heyvaðshóll, Steinvað, Veita, Efrifoss ...” Segir í örnefnalýsingu.

Heimildir: Ö-Geldingalækir, 2

RA-302:054 *Austurveita* örnefni áveita
“Út frá Staðarkoti er Staðarkotsmýri ... Miðmundarimi, Heyvaðshóll, Steinvað, Veita, Efrifoss, Fremrifoss, Austurveita, Veitutagl, Sundlág, Undirveita ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 2

RA-302:055 *Veitutagl* örnefni áveita
“Út frá Staðarkoti er Staðarkotsmýri ... Miðmundarimi, Heyvaðshóll, Steinvað, Veita, Efrifoss, Fremrifoss, Austurveita, Veitutagl, Sundlág, Undirveita ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 2

RA-302:056 *Sundlág* örnefni sundlaug
“Út frá Staðarkoti er Staðarkotsmýri ... Miðmundarimi, Heyvaðshóll, Steinvað, Veita, Efrifoss, Fremrifoss, Austurveita, Veitutagl, Sundlág, Undirveita ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 2

RA-302:057 *Tíðavörður* varða
“Austar með hæðum, við gömlu Gunnarsholtsgötu, eru tvær vörður, Tíðavörður.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 3

RA-302:058 *Bjargveita* örnefni áveita
“Út frá Staðarkoti er Staðarkotsmýri ... Miðmundarimi, Heyvaðshóll, Steinvað, Veita, Efrifoss, Fremrifoss, Austurveita, Veitutagl, Sundlág, Undirveita, Köllunarnef, Bjargveita, Bjargveitubrún, Miðveita, Jónsgarður ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 2

RA-302:059 *Miðveita* örnefni áveita
“Út frá Staðarkoti er Staðarkotsmýri ... Miðmundarimi, Heyvaðshóll, Steinvað, Veita, Efrifoss, Fremrifoss, Austurveita, Veitutagl, Sundlág, Undirveita, Köllunarnef, Bjargveita, Bjargveitubrún, Miðveita, Jónsgarður ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 2

RA-302:060 *Jónsgarður* örnefni
“Út frá Staðarkoti er Staðarkotsmýri ... Miðmundarimi, Heyvaðshóll, Steinvað, Veita, Efrifoss, Fremrifoss, Austurveita, Veitutagl, Sundlág, Undirveita, Köllunarnef, Bjargveita, Bjargveitubrún, Miðveita, Jónsgarður ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 2

RA-302:061 *Bugur* heimild um áveitu
“Bugur var áveituengi.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 3

RA-302:062 *Þórhildarvað* heimild um vað
“Norðan við Buga rennur Geldingalækur, á honum eru þessi vöð: Austast Þórhildarvað, Kirkjuvað, Atkelda og Kúavað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 3

RA-302:063 *Kirkjuvað* heimild um vað
“Norðan við Buga rennur Geldingalækur, á honum eru þessi vöð: Austast Þórhildarvað, Kirkjuvað, Atkelda og Kúavað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 3

RA-302:064 *Atkelda* heimild um vað
“Norðan við Buga rennur Geldingalækur, á honum eru þessi vöð: Austast Þórhildarvað, Kirkjuvað, Atkelda og Kúavað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 3

RA-302:065 *Kúavað* heimild um vað
“Norðan við Buga rennur Geldingalækur, á honum eru þessi vöð: Austast Þórhildarvað, Kirkjuvað, Atkelda og

Kúavað." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 3

RA-302:066 *Smiðjuhóll* örnefni smiðja
"Í túni austurbæjar eru þessi örnefni: Vestur af bænum er lítill hóll, Smiðjuhóll ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 3

RA-302:067 *Hjalli* örnefni hjallur
"Upp af þeim [002] heitir Hjalli." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 3

RA-302:068 *Fjárhúsgerði* örnefni fjárhús
"En uppi á brekkubrúninni er austast Fjárhúsgerði ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 3

RA-302:069 *Smiðjuhóll* örnefni smiðja
"En uppi á brekkubrúninni er austast Fjárhúsgerði, en vestar Bali, Smiðjuhóll og Hjallberg." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 3

RA-302:070 *Hjallberg* örnefni hjallur
"En uppi á brekkubrúninni er austast Fjárhúsgerði, en vestar Bali, Smiðjuhóll og Hjallberg." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 3

RA-302:071 *Svíragarður* heimild um túngarð
"Í túni vesturbæjar: Svíragarður, túngarður." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 3

RA-302:072 *Gamla Gunnarsholtsgata* heimild um leið
"Austar með hæðum, við gömlu Gunnarsholtsgötu, eru tvær vörður, Tíðavörður." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 3

RA-302:073 *Staður/Lyngstaður* bæjarstæði býli
"Við Framhaga: Staður, aðrir segja Lyngstaður, var eyðibýli nálægt Lynghól." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 4

RA-302:074 varða landamerki
"Fyrst að útsunnanverðu við Rangá skammt fyrir ofan Gutlfoss er djúpt gil, sem skilur Geldingalækjar- og Grákollustaðaland (sem er Gunnarsholtsteigur), úr nefndu gili liggur markið til suðurs í grjótvörðu, sem er á hásandbrúninni, þaðan beina línu til landsuðurs í Vakhól- hér liggja að lönd Grafarbakka og Ketilshúshaga, úr Vakhól liggur markið í stefnu til landnorðurs í Hátúnakot, þaðan sömu línu í stelpu, sem er landnorðurstakmark- hér liggur Gunnarholtsland að austanverði. Úr stelpu liggur markið til útnorðurs í Stórastein og þaðan beina línu í steinhrúgu á vestri heiðarbrúninni, þaðan í Heiðarlæk við vaðið, þaðan ræður lækurinn að Rangá, sem ræður svo að fyrrnefndu gili."
Heimildir: Landamerki

RA-302:075 heimild um vað
"Fyrst að útsunnanverðu við Rangá skammt fyrir ofan Gutlfoss er djúpt gil, sem skilur Geldingalækjar- og Grákollustaðaland (sem er Gunnarsholtsteigur), úr nefndu gili liggur markið til suðurs í grjótvörðu, sem er á hásandbrúninni, þaðan beina línu til landsuðurs í Vakhól- hér liggja að lönd Grafarbakka og Ketilshúshaga, úr Vakhól liggur markið í stefnu til landnorðurs í Hátúnakot, þaðan sömu línu í stelpu, sem er landnorðurstakmark- hér liggur Gunnarholtsland að austanverði. Úr stelpu liggur markið til útnorðurs í Stórastein og þaðan beina línu í steinhrúgu á vestri heiðarbrúninni, þaðan í Heiðarlæk við vaðið, þaðan ræður lækurinn að Rangá, sem ræður svo að fyrrnefndu gili."
Heimildir: Landamerki

RA-302:076 heimild um mógrafir
"Mótak er í landareigninni." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 55

RA-302:077 *Undirveita* örnefni áveita
"Út frá Staðarkoti er Staðarkotsmýri ... Miðmundarimi, Heyvaðshóll, Steinvað, Veita, Efrifoss, Fremrifoss, Austurveita, Veitutagl, Sundlág, Undirveita ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Geldingalækir, 2

RA-302:078 heimild
"Drjúgum spöl norðar [en Húsadalur í Gunnarsholtslandi], í sömu brún, í landi Geldingalækjar og í klettaklauf, er fornleg bygging, vafalaust fjárrétt með stekk eða fjárbyrgi litlu þar hjá, og haganlega notaðir klettar í hleðslur á báðum stöðum."
Heimildir: VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1953, 15nm

RA-303 Gunnarsholt

80 hndr 1475. DI V, 791. Jarðadýrleiki að fornu 60 hdr., með Kornbrekku og afbýlinu Gunnarholtshjáleigu vestari, en dýrleiki heimajarðarinnar er nú aðeins 20 hdr. 1711 Jarðarinnar getið í Njálu XII, 52.Jarðarinnar getið í landnámu, er þangð flutti Gunnar Baugsson. ÍF I, 352. aq. 1186: Teitr prestur Hauksson bjó Þar; Guðmundarsaga dýra, Sturl, 124, Sturlungasaga, 161 [sbr. Konungsannáll, Isl. Ann, 119] c. 1200: Jarðarinnar er getið í Kirknaskrá Páls biskups DI XII, 7 [1332]: Máldagi kirkjunnar. "aa fiordung j heima landi oc kotbreckum Þangat liggur vndir kirkia at gelldinga læk. bænhus a heidi med tiund oc iiij bæir adrir at ollum skylldum" DI II, 692 [1367]: Máldagi kirkjunnar. "a fiordung j heimalande" DI III 217 1397: Máldagi kirkjunnar. "a fiordung j heimalandi oc Kotbreckum med ollum gognum oc giædum Þeim sem Þar liggia til" DI IV, 84-85 1398: Runólfur Jónsson, Björg Skeggjadóttir kona hans og sonur Þeirra Hallur djákni selja Árna Einarssyni jörðina. "Skyllde [seljandi] taka under sier j landzverdid Þad ädurgreint lausagotz sem kirkian ätte. Sagde [seljandi] ad Gunnarsholt ætte [torfgrafir, fiskveiði, skóga, fjöru, hellunám, hrossbeit, eyju í Rangá og geldfjárrekstur]" DI III, 635-636 1553: Máldagi DI XII, 653-654 1575: Máldagi DI XV 664.

"Heimild um fyrstu byggð í Gunnarsholti er að finna í Landnámabók sem segir frá Gunnari Baugssyni er fyrstur reisti þar bú, en elsta samtímaheimild sem getur bæjarins er kirknaskrá Páls biskups Jónssonar frá því um 1200 og litlu yngri eru Oddaverjaþáttur og Guðmundarsaga dýra. ... Gunnar Baugsson hefur vafalaust verið eigandi Gunnarsholts er hann bjó þar. Á 12. og 13. öld mun jörðin hafa verið í eigu Oddaverja og fyrir 1332 hafði kirkjan í Gunnarsholti eignast fjórðung í heimalandi. Þorsteinn Nikulásson og niðjar hans sem bjuggu í Gunnarsholti á 14. og 15. öld sýnast líklegir til að hafa verið eigendur jarðarinnar, þó kaupgerningur gerður í Ási í Holtum 7. okt 1398 segir annað [sjá DI III, 635]. Samkvæmt honum seldi Runólfur Jónsson Árna Einarssyni Gunnarsholts ásamt Kotbrekkum og Grákollsstöðum. ... Kaupbréfið frá 1398 er að ýmslu öðru leyti tortryggilegt og ekki ólíkt því að vera falsbréf, og er vafasamt að það sé að nokkru hafalndi. Maður að nafni Loftur þorsteinsson átti Gunnarsholt fyrir 1475. Fjórðungu þess gaf hann Ingigerði konu sinni í fjórðungsgjöf en hinn hlutann erfði Loftur sonur hans. Að Lofti Loftssyni látnum erfði afi hans Þorsteinn Árnason jörðina. Þorsteinn seldi síðan Gunnarsholt 12. júní 1475 Ingigerði tengdadóttur sinni og Guðmundi Jónssyni föður hennar. Þorsteinn skildi af sér í kaupgerningnum allan kirkjureikningin fyrir sig og Snorra heitinn Jónsson mág sinn ... Næsti eigandi Gunnarsholts sem þekkist var Gísli Björnsson í Gerðum í Landeyjum, sem seldi Árna Gíslasyni presti í Holti undir Eyjafjöllum jörðin 10. jan. 1595 ... Árni prestur í Holtum andaðist 1621 og hefur sonur hans Ólafur, síðar bóndi í Gunnarsholti, þá eiganst jörðina að mestu eða öllu leyti." VS: Rangvellingabók, 129-130. Gunnarsholtshjáleigna getið 1707 og 1803. Jörðin á skógarítak í Næfurholtslandi í Gunnarsholtstorfu, einnig á jörði ey í Ytri Rangá og 6 hrossa beit í kirkjubæjarmýri, hellutak í Kirkjubæjargili og mógröf í Helluvaðslandi, nautabeit í Norðukinn (staðsetning hennar ekki þekkt) og eyðilandið Grákollustaði, torfstungu í Brekkulandi, veiði í Hróarslæk, reka í Eystri-Landeyjum. JÁM I, 246. "Land jarðarinnar er annarsvegar flatar valllendisgrundir, hinsvegar örfoka hraun og sandar. Hefur það land nú verið grætt upp að mestu." SB V, 70

1840: "Sandur gengur þar mikið á og enginn veit nær það fer af með öllu. Landkostir eru þar einig þeir bestu meðan nokkur skiki er eftir." 1884: "Allir hagar jarðarinnar fyrir norðan túnið gjöreyddir. Túnin sjálf liggja í krika undir hárri sandbrún sem er rétt í fokveðursstöðunni og er öll grasrót á þeim sandétin. Fyrir sunnan og vestan bæinn er sem stendur nokkuð stórt graslendi sem í fyrra og í ár hefur tekið sig talsvert aftur, en er þó rótlaust og sundurétið og í bráðum voða af sandfoki. Á túninum er eins og nú er nokkur reytings heyskapur, en að öllum líkindum enginn til frambúðar." VS: Rangvellingabók, 132 1917: Tún 3,5 ha, þar af 3 ha slétt, garðar 1420 m² 1940: "Tún: Flatlend. Sendinn jarðvegur. Þurrlent, vélfært. Engjar: Samfelldar að mestu, vélfærar þurrar. Beitiland: Flatlent vallendi. Gott til greipbeitar." VS: Rangvellingabók, 132

RA-303:001 *Gunnarsholt* bæjarhóll bústaður
"Bærinn stendur nú á sínum fjórða stað. Á árunum 1854-1925 stóð hann á hól austast í landareigninni þar sem nú eru starfsmannabústaðir frá Akurhól, en 1928 hófst búskapur á þeim stað er bærinn stendur nú." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Bæjarstæði elzta Gunnarholts er spöl vestar [en 002]. Þar er nú allstór ávalabingur."

Segir í örnefnalýsingu. “Bærinn stóð upphaflega sunnan í holti um 300-400 metra norður frá núverandi bæ. Sá bær lagðist í eyði 1836, en aftur var byggð upptekin á jörðinni 1839 og bærinn þá reistur austan við lækinn sem rennur neðan elsta Gunnarsholts. Þar stóð hann til ársins 1854 er hann var fluttur austur á háan hól við landamerki Brekkna. Sá bær lagðist í eyði 1925 en 1928 reisti Sandgræðslan bæ þar sem hann enn stendur ...”

BJ: “Sunnnan í því stóð bærinn Gunnarsholt. Þar var kirkjustaður fram til 1837, þá var bærinn færður undan sandfoki, kirkjan lögð niður ... Eigi var þó bærinn færður lengra en austur í lægðina, sem þar verður næst fyrir austan holtið. Þar stóð hann fram til 1854. Þá var honum eigi lengur vært þar, og var hann þá færður yfir á austasta holtið. Þar stendur hann enn. Graslendi er enn kringum miðbæjarrústina, og er hún varla nema hálf-fallin. En holtið, sem elzti bærinn var á, er örblásið norðan og vestan til. Bæjarrústin er í hlé sunnan í því og hefir orðið sandoprin. En síðustu árin hefur brekkan gróið upp aftur. Sér því lítt til rústa. Fjós og heygarður var uppi á hryggnum; þar er ógróið og sést grjótdreifin.” Mótar ekki fyrir húsarústum. “En þar er nú samfelldur grasbali og hnjótagróður að norðan og austan, og sést þar á staka steina. Byggingasvæðið virðist vera um 23 fm. til austurs og 18. fm til suðurs. Óvíst er þó hvort kirkjugarðurinn er þar með talinn, nema þá að litlu leyti. Þá er og lítil húsrúst þarna sv. við. En um 13 fm austar og hærra eru dreifar af grjóti og hellublöðum, ef til vill leifar af fjósi o.s. frv. ... Garðar allir eru horfnir, enda hafa þeir víst verið úr torfi að mestu leyti, því að grjótlaust er þar á holtinu. Norðaustan til á holtinu sjást stakir steinar nokkurn veginn í röð, er ætla má að séu leifar af túngarði, og stefna þeirra er svo sem hefði garður verið 50-60 m norður frá bænum. Og enn lítið austar á flötu holtinu eru helluklumpar og blöð, leifar af kofa.” 1866: Þjms. 358: “Forn SYLGJA úr kopar með þorni. Hún er 1 þumlúngur og 6 línur þvert yfir, með opi á hliðinni, ... en í staðinn fyrir hnúða þá eru á báðum endum hríngsins tvö drekahöfuð eða ormahöfuð, sem horfa saman. Hríngurinn er digrastur í miðju, en mjókkar til beggja enda, og er allur með þverliðum. Hríngurinn er mjög slitinn. Þornið hefir eflaust upphaflega verið með drekahöfði, en þornið, sem nú fylgir, er auðsjáanlega talsvert yngra en hríngurinn, og er lítið sem ekkert slitið, enda er það úr öðrum málmi. Sylgja þessi fannst í rústunum á Gunnarsholti gamla, í Rangárvallasýslu.” Skýrsla FÍ I, 142-42 sbr. KEKH, 317

Heimildir: SB V, 70; Ö-Gunnarholt og Brekkur, 6; VS: Rangvellingabók, 129; B J: “Skrá yfir eyðibýli ...” Árbók 1898, 15-16; VG: “Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum” Árbók 1953, 7

RA-303:002 heimild um kirkju

“En hún [kirkjan] var aftekin með konungsbréfi 1837, en rifin 1838 og sóknin löfð til Keldna. Kirkjan var mjög lítil, einkum kórinn, t.d. varð fólkið að standa uppi á bekkjum, meðan presturinn útdeildi því sakramenti, og aumast gat hann snúið sér við í grátunum. Nú er slétt flöt, þar sem kirkjan stóð, og sér engin merki hennar.” Segir í örnefnalýsingu.

GUNNARSHOLT Á RANGÁRVÖLLUM (R) -Pétri (KELDNAANNEXÍA)

aq. 1186: Teitr prestur Hauksson bjó Þar; Guðmundarsaga dýra, Sturl, 124, Sturlungasaga, 161 [sbr. Konungsannáll, Isl. Ann, 119]

c. 1200: Kirknaskrá Páls, DI XII 7

[1332]: aa fiordung j heima landi oc kotbreckum
Þangat liggur vndir kirkia at gelldinga læk. bænhus a heidi med tiund oc iiij bæir adrir at
ollum skylldum; Máld DI II 692

[1367]: a fiordung j heimalande
les Vilchinsbok; Hítardalsbók DI III 217

1397: a fiordung j heimalandi oc Kotbreckum med ollum gognum oc giædum Þeim sem Þar liggia til
Þangad liggur vnder kirkia ad Gielldingalæk. Bænhvs a Heidi med tiund oc .iiij. bæer adrer ad
skylldum ollum
ccc, voru er Þorsteinn gaf.
c. j vadmälum. er giefid var med lyke Valgierdar.
Hefur aukist j Gunnarshollti sydann Snori Jonsson keypti jordina eitt asaudar kugilldi oc .iij.
hundradz hestar.
vppa .ix. ar sydann kirkiann var metin reiknadist portio Ecclesiæ .xiij. aurar a hvert är.
So micid atte kirkiann j Gunnarshollti firir jnnann sig er Pietur Þorsteinsson slepti. enn Snorri
Jónsson tok med [ornamenti talið aftur, Það sem á milli ber er að 2 mssuklæði, serkur, kantarakápa, tabulum, kola, kertahjálmur, glergluggur, 2 borðar og vatnsketill hafa tapast en við bæst Péturs líkneski og 10 bækur vondar og nokkrar skrár]
Gaf Snorri Jonsson kirkiunni Jons lyknesi med alabastrum. Jngibiorg kvinna hanns Pieturs
lykneski med alabastrum; Máld DI IV 84-85 [allur seinni hluti máldagans (Þ.e. frá ccc. voru) er eflaust miklu yngri en Vilchin, nema Runólfur og fjölskylda og Oddur á undan Þeim hafi átt jörðina í undraskamman tíma hver um sig]

7.10.1398: Runólfur Jónsson, Björg Skeggjadóttir kona hans og sonur Þeirra Hallur djákni selja Árna Einarssyni jörðina. Seljandi jarðarinnar sagði
ad j Gunnarzhollte ætte ad vera prestur og diakne. og kirkian ætte Þar fiordung j heimalande j Kotbreckum og

xij. kyr. xxx. asaudar. iiijc. j vadmälum og hrossum. skillde hann og af sier kirkiu Reikning allan smäan og storan. og Þad sem ornamentum ber til. um so langan tima sem hann hafde bued j Gunnarshollte. og Oddur Arnason hafde a hann skilid i Þeirra kaupe.

Skyllde [seljandi] taka under sier j landzverdid Þad ädurgreint lausagotz sem kirkian ätte.

Sagde [seljandi] ad Gunnarsholt ætte [torfgrafir, fiskveiði, skóga, fjöru, hellunám, hrossbeit, eyju í Rangá og geldfjárrekstur]; DI III 635-636

1553: Máld DI XII 653-654

1575: Máld DI XV 664

1709: Þar er alkirkja og embættað Þriðja hvern helgan dag af prestinum að Keldum.

7.6.1837: Kirkja í Gunnarsholti tekin af; [konungsbréf]

Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 5-6; PP, 65; JÁM I, 244; DI

RA-303:003 *Gunnarsholt* bæjarstæði bústaður

"Bærinn stendur nú á sínum fjórða stað. Á árunum 1854-1925 stóð hann á hól austast í landareigninni þar sem nú eru starfsmannabústaðir frá Akurhól, en 1928 hófst búskapur á þeim stað er bærinn stendur nú." Hólinn hét áður Akraholt og Akrahlíð var sunnan í honum. "Bærinn stóð upphaflega sunnan í holti um 300-400 metra norður frá núverandi bæ. Sá bær lagðist í eyði 1836, en aftur var byggð upptekin á jörðinni 1839 og bærinn þá reistur austan við lækinn sem rennur neðan elsta Gunnarsholts. Þar stóð hann til ársins 1854 er hann var fluttur austur á háan hól við landamerki Brekkna. Sá bær lagðist í eyði 1925 en 1928 reisti Sandgræðslan bæ þar sem hann enn stendur ..." VG: "Eftir að jörðin hafði verið 3 ár í eyði (1836-39) lét jarðeigandinn byggja lítinn og lélegan bæ til bráðabirðgða, 1839. Settur var hann neðan við lækinn fyrrnefnda á sléttuna, mikið nær Kornbrekkum en gamla bænum."

BJ: "Sunnnan í því stóð bærinn Gunnarsholt. Þar var kirkjustaður fram til 1837, þá var bærinn færður undan sandfoki, kikrjan lögð niður ... Eigi var þó bærinn færður lengra en austur í lægðina, sem þar verður næst fyrir austan holtið. Þar stóð hann fram til 1854. Þá var honum eigi lengur vært þar, og var hann þá færður yfir á austasta holtið. Þar stendur hann enn. Graslendi er enn kringum miðbæjarrústina, og er hún varla nema hálffallin. En holtið, sem elzti bærinn var á, er örblásið norðan og vestan til. Bæjarrústin er í hlé sunnan í því og hefir orðið sandoprin. En síðustu árin hefur brekkan gróið upp aftur. Sér því lítt til rústa. Fjós og heygarður var uppi á hryggnum; þar er ógróið og sést grjótdreifin."

Heimildir: SB V, 70; Ö-Gunnarholt og Brekkur, 3; VS: Rangvellingabók, 129; B J: "Skrá yfir eyðibýli ..." Árbók 1898, 15-16; VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1953, 10

RA-303:004 *Gunnarsholt* bæjarstæði bústaður

"Bærinn stendur nú á sínum fjórða stað. Á árunum 1854-1925 stóð hann á hól austast í landareigninni þar sem nú eru starfsmannabústaðir frá Akurhól, en 1928 hófst búskapur á þeim stað er bærinn stendur nú." Hólinn hét áður Akraholt og Akrahlíð var sunnan í honum. "Bærinn stóð upphaflega sunnan í holti um 300-400 metra norður frá núverandi bæ. Sá bær lagðist í eyði 1836, en aftur var byggð upptekin á jörðinni 1839 og bærinn þá reistur austan við lækinn sem rennur neðan elsta Gunnarsholts. Þar stóð hann til ársins 1854 er hann var fluttur austur á háan hól við landamerki Brekkna. Sá bær lagðist í eyði 1925 en 1928 reisti Sandgræðslan bæ þar sem hann enn stendur ..."

BJ: "Sunnnan í því stóð bærinn Gunnarsholt. Þar var kirkjustaður fram til 1837, þá var bærinn færður undan sandfoki, kirkjan lögð niður ... Eigi var þó bærinn færður lengra en austur í lægðina, sem þar verður næst fyrir austan holtið. Þar stóð hann fram til 1854. Þá var honum eigi lengur vært þar, og var hann þá færður yfir á austasta holtið. Þar stendur hann enn. Graslendi er enn kringum miðbæjarrústina, og er hún varla nema hálffallin. En holtið, sem elzti bærinn var á, er örblásið norðan og vestan til. Bæjarrústin er í hlé sunnan í því og hefir orðið sandoprin. En síðustu árin hefur brekkan gróið upp aftur. Sér því lítt til rústa. Fjós og heygarður var uppi á hryggnum; þar er ógróið og sést grjótdreifin." VG: "Flutti hann [Einar Guðmundsson] því bæinn árið 1854 á hól einn stóran, sem er lítið suðaustar og við landamerki Brekkna. gerðist hann þar athafnamaður mikill, græddi tún og girti um holtið, sem þá var hrjóstrugt að ofan. ... Gerði hann því brunn innan túngarðs, sunnan við holtið. Fyrir utan þetta og bygging bæjarins ... hlóð hann torfgarð mörg hundruð faðma, niður frá túni og vestur reitina alla, með skurði, er hann veitti læknum í, fyrir vesturendann."

Heimildir: SB V, 70; Ö-Gunnarholt og Brekkur, 3; VS: Rangvellingabók, 129; B J: "Skrá yfir eyðibýli ..." Árbók 1898, 15-16; Túnakort 1917; VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1953, 10-11

RA-303:005 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1917

RA-303:006 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1917

RA-303:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-303:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-303:009 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-303:010 *Garðsendi* örnefni
“Garðsendi liggur heim að túnhól.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 1

RA-303:011 *Hólmavað* örnefni vað
“Garðsendi liggur heim að túnhól. Samhliða lknum er Langalág lítið ofar, þá eru Hólmar og Hólmavað, Stekkur og Stekkjalágar þar umhverfis.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 1-2

RA-303:012 *Stekkir* örnefni stekkur
“Garðsendi liggur heim að túnhól. Samhliða lknum er Langalág lítið ofar, þá eru Hólmar og Hólmavað, Stekkur og Stekkjalágar þar umhverfis.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 1-2

RA-303:013 *Helluvað* heimild um vað
“Garðsendi liggur heim að túnhól. Samhliða lknum er Langalág lítið ofar, þá eru Hólmar og Hólmavað, Stekkur og Stekkjalágar þar umhverfis. Helluvað ber sennilega nafnið, síðan hellur hafa verið fluttar þaðan frá Kirkjubæ ... Suðvestur af vaðinu er Helluvaðskrókur. Þar voru lambhús í seinni tíð. Rústir þeirra eru nú austast í suðurgirðingunni, suður af brúnni.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 1-2

RA-303:014 tóft lambhús
“Garðsendi liggur heim að túnhól. Samhliða lknum er Langalág lítið ofar, þá eru Hólmar og Hólmavað, Stekkur og Stekkjalágar þar umhverfis. Helluvað ber sennilega nafnið, síðan hellur hafa verið fluttar þaðan frá Kirkjubæ ... Suðvestur af vaðinu er Helluvaðskrókur. Þar voru lambhús í seinni tíð. Rústir þeirra eru nú austast í suðurgirðingunni, suður af brúnni.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 1-2

RA-303:015 *Húsanes* heimild
“Við Húsanes er Háihóll að austanverðu og Viðarhóll fyrri sunnan nesið vestan króksins. Nesið gengur dálítið til suðurs, það er kennt við fjárhúsin, sem staðið hafa uppi á brúninni skammt þaðan.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 2

RA-303:016 *Húsavað* heimild um vað
“Við Húsanes er Háihóll að austanverðu og Viðarhóll fyrri sunnan nesið vestan króksins. Nesið gengur dálítið til suðurs, það er kennt við fjárhúsin, sem staðið hafa uppi á brúninni skammt þaðan. Þarna er vað á læknum, sem heitir Húsavað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 2

RA-303:017 *Stekkjarhóll* örnefni stekkur
“Stekkjardalur skerst inn í brúnina upp af Stekkjartanga, er allhá hólstrýta í tanganum, nefndur Stekjjarhóll, og Stekkjarof vestan í honum. Hefur sjálfsagt verið fært þar frá, þótt ekki sé það í manna minnum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 2

RA-303:018 *Skollaspor* þjóðsaga
“Vestur við mark klýfur Skollagróf brúnina. Á hún sína sögu í þjóðsögum, semkunnugt er, alldjúp að framanverðu, og er þar gott skjól fyrir veðrum. Mynni hennar heitir Lágarkjaftur. Þar eru þrjú
Skollaspor (vatnspyttir) í röð hver fram af öðrum. Skolli hefur stigið þungt til jarðar, áður en hann
lagði úr í lækinn með viðarköstinn.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 2

RA-303:019 tóft
“Veitujaðar er grasjaðarinn nefndur upp að holti. Í syðri girðingunni er hann girtur af og nefnist nú Bolholtsskák. ... Í syðri girðingunni er Ketlurimi. Það eru smáhólar, eða að líkindum ættur, sennilegt að Ketlubóndinn hafi fengið að hafa þar kindakofa, eftir að landrými minnkaði þar heima.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 2

RA-303:020 heimild um kálgarð
“Fram af bænum [007] var kálgarður ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 3

RA-303:021 *Fálkakofi* örnefni
“Fram af bænum [007] var kálgarður, en uppi á háhólnum, fyrri austna bæinn, Fálkakofi og Hólhesthús.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 3

RA-303:022 *Hólhesthús* örnefni hesthús
“Fram af bænum [007] var kálgarður, en uppi á háhólnum, fyrri austna bæinn, Fálkakofi og Hólhesthús.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 3

RA-303:023 *Gerðisgarður* garðlag
“Garðurinn, sem nefndur var Gerðisgarður, var heiman frá hól og vestur að sandi. Hlóðu hann Halldór í Gunnarsholti og Guðmundir á Kornbrekkum til varnar búpeningi á engjar og tún.” Segir í örnefnalýsingu. “Nú er garðurinn orðin að djúpu jarðfalli vestan til, og liggur brú yfri það á leiðinni heim að bænum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 3

RA-303:024 *Langagerði* örnefni
“Þessi gerði eru fyrri neðan við vestan kálgarðinn [020]: Langagerði liggur austur og vestur neðan við garðinn og upp að brekkunni ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 3

RA-303:025 *Akurgerði* örnefni
“Þessi gerði eru fyrri neðan við vestan kálgarðinn [020]: Langagerði liggur austur og vestur neðan við garðinn og upp að brekkunni, Akurgerði liggur upp og niður sunnan í hólnum og Nýjagerði vestar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 3

RA-303:026 *Nýjagerði* örnefni
“Þessi gerði eru fyrri neðan við vestan kálgarðinn [020]: Langagerði liggur austur og vestur neðan við garðinn og upp að brekkunni, Akurgerði liggur upp og niður sunnan í hólnum og Nýjagerði vestar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 3

RA-303:027 heimild um traðir
“Austur af túninu var kallað Mói. Þar var tröðin, notuð áður bæði frá Gunnarsholti og Brekkum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 3

RA-303:028 *Heimragerði* örnefni
“Austur af túninu var kallað Mói. Þar var tröðin, notuð áður bæði frá Gunnarsholti og Brekkum. Þá tekur við Heimragerði og liggur alllangt út með læknum (töluvert úr fyrir bugðuna á læknum) út að Þvergarði, sem liggur frá læknum í Gerðisgarð.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 3

RA-303:029 *Ytragerði* örnefni
“Fyrir vestan hann [028] eru tvær Mjóuskákar og tvær Breiðuskákar og vestur af þeim tvær Möðruskákar. ... Þessi Möðruskák var líka nefnd Ytragerði.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 3-4

RA-303:030 *Stöðulskálar* heimild
“Norður og vestur af þeim [029] og húsinu voru tveir Stöðulskálar; er þar enn nefnt Stöðull og Stöðulgata, frá því að Gunnarsholt eldra var í byggð. þar eru og torfkvíar norður og vestur af húsinu.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 4

RA-303:031 heimild um kvíar
“Norður og vestur af þeim [029] og húsinu voru tveir Stöðulskálar; er þar enn nefnt Stöðull og Stöðulgata, frá því að Gunnarsholt eldra var í byggð. þar eru og torfkvíar norður og vestur af húsinu.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 4

RA-303:032 *Stöðulgata* gata leið
“Norður og vestur af þeim [029] og húsinu voru tveir Stöðulskálar; er þar enn nefnt Stöðull og Stöðulgata, frá því að Gunnarsholt eldra var í byggð. þar eru og torfkvíar norður og vestur af húsinu.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 4

RA-303:033 tóft
“Þá er í skákunum smáhóll, sem mun vera gömul tótt, hann heitir Toppur. Sennilega hefur [þar verið] nauta- eða uxakofi frá elzta bænum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 4

RA-303:034 heimild um mógrafir
“Mótak er í landareigninni og dálítill skógarteigur.” Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 70

RA-303:035 heimild um fjárhús
“Austurtún lá fyrir austan bæinn, þar stóðu hrútakofi og tryppakoti.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 4

RA-303:036 heimild um hesthús
´”Austurtún lá fyrir austan bæinn, þar stóðu hrútakofi og tryppakoti.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 4

RA-303:037 heimild um lambhús
“Austurkinn suðaustan í móti, Lambhústún var norðan í móti. Þar lá austur og vestur. Á Lambhústúni var lambhús og merakofi.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 4

RA-303:038 heimild um hesthús
“Austurkinn suðaustn í móti, Lambhústún var norðan í móti. Þar lá austur og vestur. Á Lambhústúni var lambhús og merakofi.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 4

RA-303:039 heimild um túngarð
“Bilið milli túngarðanna voru Traðirnar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 4

RA-303:040 heimild um traðir
“Bilið milli túngarðanna voru Traðirnar. Þær lágu niður túnið.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 4

RA-303:041 *Fjósakinn* örnefni fjós
“Fjósakinn hét austan Traðanna ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 4

RA-303:042 *Smiður* tóft
“Útsuður af bænum fyrir neðan túnið, var Tappagerði. Þar voru tættur, sem hétu Smiður (Snúður?) og Sjómi. Áttu þessi nöfn að vera eftir tveimur samnafndum nautum, sínu frá hvorum bæ.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 4

RA-303:043 *Sjómi* tóft
“Útsuður af bænum fyrir neðan túnið, var Tappagerði. Þar voru tættur, sem hétu Smiður (Snúður?) og Sjómi. Áttu þessi nöfn að vera eftir tveimur samnafndum nautum, sínu frá hvorum bæ.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 4

RA-303:044 *Stöðulgötur* gata leið
“Upp á Hábrekku lágu Stöðulgötur, því Stöðull var uppi á brekkunni.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 4

RA-303:045 *Stöðull* örnefni kvíar
“Upp á Hábrekku lágu Stöðulgötur, því Stöðull var uppi á brekkunni.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 4

RA-303:046 heimild um lambhús
“Beint norður af bænum, skammt þaðan, voru Stöðuhólar og Fjárhóll. Þar voru lambhús uppi á brekkunni og ærhús nokkuð innar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 4-5

RA-303:047 heimild um fjárhús
“Beint norður af bænum, skammt þaðan, voru Stöðuhólar og Fjárhóll. Þar voru lambhús uppi á brekkunni og ærhús nokkuð innar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 4-5

RA-303:048 *Brunnflatir* heimild um brunn
“Fyrir vestan túnið voru Brunnflatir. Þar var brunnur frá Kornbrekkum [034] ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 5

RA-303:049 *Fornibær* bæjarstæði býli
“Fyrir vestan túnið voru Brunnflatir. Þar var brunnur frá Kornbrekkum [034], en vestan þeirra Hvammsmói og Hvammur, Fornibær í Fornabæjarnefi fyrir vestan Hvamminn. Kornbrekknabæinn stóð þar áður, en var fluttur austar undan aðfenni.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 5

RA-303:050 *Heiðargata* gata leið
“Nokkuð vestan [en 049] er Lækjarnef og Heiðargata. Hún er aflögð, síðan sandgirðingin kom.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 5

RA-303:051 *Glampakofi* tóft hesthús
“Niður með Gunnarholslæk að austan er rúst af kofi, er hét Glampakofi. (Einar Guðmundsson byggði hann yfir reiðhest sinn).” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 5

RA-303:052 *Geldingalækjarvað* heimild um vað
“Beint vestur af gamla bænum [001?] er Geldingalækjarvað á læknum og Geldingalækjargötur út frá því.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 5

RA-303:053 *Geldingalækjargata* gata leið
“Beint vestur af gamla bænum [001?] er Geldingalækjarvað á læknum og Geldingalækjargötur út frá því.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 5

RA-303:054 *Stöðulvað* heimild um vað
“Fyrir austan Mangavelli er Kirkjuflöt [sjá 002], og er Stöðulvað niður af henni (Stöðullinn var fyrir neðan lækinn).” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 5

RA-303:055 heimild um kvíar
“Fyrir austan Mangavelli er Kirkjuflöt [sjá 002], og er Stöðulvað niður af henni (Stöðullinn var fyrir neðan

lækinn).” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 5

RA-303:056 *Legsteinavað/Kirkjuvað* heimild um vað
“Fyrir austan Mangavelli er Kirkjuflöt [sjá 002], og er Stöðulvað niður af henni (Stöðullinn var fyrir neðan lækinn). Nokkuð vestar er Legsteinavað eða Kirkjuvað, eins og það hét, meðan kirkjan stóð þar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 5

RA-303:057 *Heygarður* örnefni heygarður
“Tveir hólar, Heygarður og Lambhús austar, eru norður af bænum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 6

RA-303:058 *Lambhús* örnefni lambhús
“Tveir hólar, Heygarður og Lambhús austar, eru norður af bænum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 6

RA-303:059 *Geldingalækjarvegur hinn gamli* gata leið
“Tveir hólar, Heygarður og Lambhús austar, eru norður af bænum. Sundið milli þeirra heitir Kirkjuklif. Geldingalækjarvegur hinn gamli liggur þar í gegn.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 6

RA-303:060 *Austur-Húsadalur* örnefni
“Útnorður af Lækjarbotninum gegnur alldjúpur dalur milli hrauns og holts, það er Austur-Húsdalur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 6

RA-303:061 *Tortuvað* heimild um vað
“Útnorður af Lækjarbotninum gegnur alldjúpur dalur milli hrauns og holts, það er Austur-Húsdalur. Í þeim dal kom upp Tortulækur og féll í Gunnarsholtslæk við Lækjarnef. ... Tortutangi og Ófeigsteigur eru áfastir honum, en fram af Lkjarbotni að vestan er Tortuvað, er á læknum vestan við Glampakofa.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 6

RA-303:062 *Torta* bæjarstæði býli
“Útnorður af Lækjarbotninum gegnur alldjúpur dalur milli hrauns og holts, það er Austur-Húsdalur. Í þeim dal kom upp Tortulækur og féll í Gunnarsholtslæk við Lækjarnef. ... Tortutangi og Ófeigsteigur eru áfastir honum, en fram af Lækjarbotni að vestan er Tortuvað, er á læknum vestan við Glampakofa. Þessi Tortunöfn eru kennd við eyðibýlið Tortu, er stóð í norðausturhorninu á holtinu. Ekki er kunnnugt um hennar fyrstu byggð eða eyðiár.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 6; VS: Rangvellingabók, 131

RA-303:063 *Vestur-Húsdalur* örnefni
“Fyrir norðvestan holtið, milli holts og alda, er Vestur-Húsdalur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 7

RA-303:064 heimild um fjárskýli
“Í dölunum [Húsadölunum ?] hafa staðið fjárborgir, og er þar nú örnefnið Borgir á tveimur blöðkuhólum, sem sennilega hafa gróið upp af tóftunum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 7

RA-303:065 heimild um mógrafir
“Vestarlega á Leirum er móalda. Þar var mór tekinn, og sést móta fyrir mógröfum. Þrjú stungulög voru niður að mónum og hann svo þrjú stungulög, en ekki var hann góður.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 7

RA-303:066 heimild um fjárskýli
“Leiruhvammur og Borgarhvammur genga inn í hraunbrúnina. Þar voru fjárborgir frá Gunnarsholti.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 7

RA-303:067 *Brenndavarða* varða landamerki
“Í Fífulækjarbotnum eru upptök Fífulækjar eða Geldingalækjar, sem er sami lækur, en heitir svo út í Bugbotn. Botnakvosir við mörk neðan við Brennduvörðu í mörkum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 7

RA-303:068 *Smalahvellur* varða
“Austur frá Kornbrekkutúni, uppi á brún, er hóll með vörðu, nefndur Smalahvellur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 7

RA-303:069 *Bæjarvarða* varða
“Vestur af honum [068] er Bæjarvarða.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 7

RA-303:070 *Stöðull* örnefni kvíar
“Þar lá Stöðulgata upp á Hábrún, en svo nefnist brúnin uppi. Stöðullinn var uppi á Hábrún.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 7

RA-303:071 hleðsla heystæði
“Skammt norðar [en 070] er Gaddhóll; vestan í honum er stór gjafahringur, hringhlaðinn, eindyra, rúmaði að sögn um 1000 fjár.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 7

RA-303:072 heimild um fjárhús
“Nokkuð innar [en 071] eru Ærhúshólar. Þar vrou ærhús, en lambhúsin stóðu frammi á brún austan Stöðuls.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 7

RA-303:073 heimild um fjárskýli
“Frá Gunnasholti liggur Langalág til Oddhóla. Þeir eru alllangt vestar og utan. Hólarnir eru þrír, Ytrihóll, Miðhóll og Fjárhúshóll. Þar voru fjárborgir frá Gunnarsholti til 1860, er fé hrakti frá þeim suður í Tröllkonugil, sem skilur Varmadalsbug og Grafarnes.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 8

RA-303:074 *Tröllkonugil* örnefni tröllabústaður
“Frá Gunnasholti liggur Langalág til Oddhóla. Þeir eru alllangt vestar og utan. Hólarnir eru þrír, Ytrihóll, Miðhóll og Fjárhúshóll. Þar voru fjárborgir frá Gunnarsholti til 1860, er fé hrakti frá þeim suður í Tröllkonugil, sem skilur Varmadalsbug og Grafarnes.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 8

RA-303:075 heimild um kálgarð
“Frá Gunnasholti liggur Langalág til Oddhóla. Þeir eru alllangt vestar og utan. Hólarnir eru þrír, Ytrihóll, Miðhóll og Fjárhúshóll. Þar voru fjárborgir frá Gunnarsholti til 1860, er fé hrakti frá þeim suður í Tröllkonugil, sem skilur Varmadalsbug og Grafarnes. Þar var lítill kartöflugarður, og hafa
sézt merki hans til þessa.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 8

RA-303:076 *Gægir* varða
“Stelpa er hraunklettur (í mörkum milli Gunnarholts, Heiðar og Geldingalækjar). ... Við Heiðargötu norðanvert, í landsuður frá stelpu, er hóll með stórum kletti og vörðu á, sem heitir Gægir, góður sjónarhóll yfir hraunið.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 8

RA-303:077 *Kornbrekkuhús* heimild um fjárhús
“Landnorður af Gægi [076] eru Kornbrekkuhús, þar voru sauðahús frá Kornbrekkum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 8

RA-303:078 *Kolagrafarholt* örnefni kolagröf
“Austur af þeim [077] er Kolagrafarholt, þar hefur sjálfsagt verið gert til kola áður fyrr.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 8

RA-303:079 *Hátún* bæjarstæði býli
"Í suður frá Oddhólum á Hraunbrúninni er Hátúnahóll. Þar var eyðikot, er Hátún hét, hjáleiga frá Gunnarsholti." Segir í viðbótum við örnefnalýsingu. Hátún er ekki lengur í landi G. "Í viki sem gengur inn í hraunbrúnina nær miðja vegu milli Gunnarsholts og Geldingalækjar er hóll með bæjarrústum. Umhólinn eru nú landamerki mili þessara jarða en fyrr meir mun þar hafa teilheyrt Gunnarsholti. Munnmæli herma að bær þessi hafi heitið Hátún en hans finnst hvergi getið í ritum fyrr en Brynjúlfur frá Mminnanúpi ritaði þátt um eyðibýli á Rangárvöllum ..."
Heimildir: Ö-Gunnarholt viðb., 1; VS: Rangvellingabók, 158

RA-303:080 *Grákollustaðir* bæjarstæði býli
BJ: "Grákollustaðir eru og talir til Gunnarsholtstorfunnar; þeir stóðu út við Rangá, litlu ofar enn á móts við Árbæjarhelli í Holtum. Þar sér nú ekki til rústa, en blásið hafa þar upp brot úr kvarnasteini." "Bæjarrústin mun vera svo sem 100 faðma frá Rangá hér um bil miðja milli Árbæjar og Snjallsteinshöfða, sem eru þar andspænis utan ár. ... Ofan við lindina er leysingavatnið af flata sandinum þar í nánd að mynda foss, þar sem það mylur sandsteins- eða móhellubrúnina á leið sinni. Upp með rás þessari, fáa tugi faðma, eru hellubrot, að líkindum leifar af kofa eða fjósi."
Heimildir: B J: "Skrá yfir eyðibýli ..." Árbók 1898, 17; VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1951-1952, 162

RA-303:081 *Staðarkot* bæjarstæði býli
BJ: "Staðarkot var við Rangá móts við Snjallsteinshöfðahjáleigu. Það eyddist af sandfoki 1788. Grastorfa hylur rústina að nokkru."
Heimildir: B J: "Skrá yfir eyðibýli ..." Árbók 1898, 17

RA-303:082 *Gunnarholtshjáleiga vestari* bæjarstæði býli
1709: "Er annað afbýli ogso í túninu. Engin man þess fyrstu bygging." "Suðvestur af holtinu er Hjáleigutún og Hjáleigubakkar með læknum. Gunnarsholtshjáleiga vestri stóð vestan í holtinu. Sá bær fór í eyði 1829 af sandfoki, sem gekk fram fyrir vestan bæinn." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: JÁM I, 246; Ö-Gunnarholt og Brekkur, 6

RA-303:083 *Miðmorgunvarða* varða eyktamark
"Miður morgun á Miðmörgunsvörðu, hóll austan við gömlu brekkur." Segir í viðbótum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt viðb., 1

RA-303:084 *Eystri Gunnarholsthjáleiga* bæjarstæði býli
"Eystre Gunnarholltshjáleiga hefur staðið í túninu. Hennar fyrstu bygð muna menn ei. Eyðilagðist fyrri 17 árum eða þar um, þángað til var hún öðruhverju í eyði, öðruhverju í bygð. ... Þetta býli kann ekki vel aftur byggjast sökum slægnaleysis og aðþrengingar á heimajörðunni. Tún sem fylgdi, brúka ábúendur heima til slægna, og er það áður reiknar með heyskap í Gunnarsholti. Hús öll eru af fallin og í burt." "Gunnarholtshjáleiga eystri mun hafa staðið austast í túninu í Gunnarholti elsta."
Heimildir: JÁM I, 246; VS: Rangvellingabók, 76

RA-303:085 *Gunnarshóll* gripir legstaður
1864: "FJAÐRASPJÓTSODDUR. Nokkuð er ryðgað framan af oddinum og aptan af falnum. Gat sést gegnum falinn fyrir geirnagla. Falurinn á að hafa verð allt að því hálfu lengri, er það fannst. Spjót þetta fannst uppblásið í jörðu hérumbil 100 faðma frá hól þeim, er Gunnarshóll heitir, og nú er upp blásinn, skammt frá Gunnarsholti hinu forna. Hóll þessi er kenndur við Gunnar Baugsson í Gunnarsholti, afa Gunnars á Hlíðarenda."
Heimildir: Skýrsla FÍ I, 71; KEKH, 277

RA-303:086 *Gunnarholtsveita* heimild um áveitu
"Gunnarsholtsveita heitir einu nafni allt graslendi Gunnarsholts. Hún er yfirleitt sléttlend og mishæðalaus. Áður hét hún Hrísteigur, og bendir nafn það til, hvernig gróður hefur þróazt þar. Áttu þá Kirkjubæjarbændur skógarítak þar, en í stað þess átti Gunnarsholts beit fyrir 6 hross í Kirkjubæjarmýri, bæði sumar og vetur. Ókunnugt er, hvenær nafnaskiptin urðu; mun veitan hafa hækkað mikið síðan af sandburði úr hraununum og lækur grafizt niður, svo nú er ókleift að ná áveitu á veituna." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 1

RA-303:087 bæjarstæði býli
"Húsadalur. Þar er eg í engum vafa að telja enn eitt afbýli Gunnarsholts, með því að "sjón er sögu ríkari".

Hvammurinn mjór og lítill liggur upp í hraunbrúnina, nýlega nefndu. ... Á barði nokkru, rétt efst í dalverpi þessu og laust innan við girðinguna, fann eg eftir eigin leit og án tilvísunar, rúst svo vel sýnilega, að ekki er vafi um bæjarstæði." "Að vísu er þar gróður vaxinn yfir tal baga, þó sést fyrir grjóthleðslu og virðist mér marka vel fyrir skálatótt, um 40 fet á lengd og 8 fet á vídd innan veggja. Dyr hafa líklega verið á suðurhlið, en þar er mest hulið jarðvegi og litlu neðar sést laust grjót undir rofbakka. Norðan við rúst þessa að austanverðu sést vel fyrir húsgarði. Og svolítið lægra fyrir norðan vesturenda skálans mótar fyrir öðrum húsrústum, fjósi og heystæði sennilega."
Heimildir: VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1953, 14

RA-303b Gunnarsholt (Grafarbakki)

Talin 20 hdr 1711, Skálholtskirkjueign. "Grafarbakki stóð á sandöldu norðan Hálækjar, rösklega einn kílómetra norðaustur frá Gröf. Elsta heimild um þennan bæ er skrá um jarðir Skálholtsstól frá árinu1589, en árið 1813 blés upp hjá bænum kuml tveggja manna frá því fyri rkristnitöku, sem sýnir að þá hefur verið hafin þar byggð." VS. Rangvellingabók, 121. Í eyði frá árinu 1788. "Land jarðarinnar varð að mestum hluta örfoka sandur, og nú nytjaður sem grænfóðursakur, en sneið af landareign meðfram Hróarslæk er gróin. ... Jörðin er nú nytjuð frá Gunnarsholti." SB V, 53.

1711: "Af túninu er hlaupin grasrót, sem orsakast af brattlendi miklu og vatnsaga, sýnist frammvegis horfa til meiri spjalla. Engjum grandar og hróarslækur." JÁM I, 252 1834: "Túnstæðið
með öllu uppblásið í sandi og háan melhól." VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1951-1952, 158

RA-303b:001 *Gunnarsholt (Grafarbakki)* bæjarhóll bústaður
Í fornleifaskýrslu sinni frá 1818 getur séra Halldór Magnússon, prestur til Keldnaþinga, um tvö kuml í landi eyðijarðarinnar Grafarbakka á þessa leið: "Þar í Gunnarsholtssókn var bær, sem hét Grafarbakki, Skálholtsstólsjörð, er fór af með öllu fyrir sandblástri 1787 og hefur ei verið byggð síðan. Bærinn stóð á háum hól eða hæð, og hefur því blásið þar upp mold og sandur niður í stóramöl; meðan moldin var fyrst að blása, fannst þar oft eirpjatla, sumar stærri, en aðrar, með eirnöglum, ónýtt til smíða, brot af eirskeifu hef ég heyrt, að þar fundizt hafi. Næstliðið sumar fannst hellir þar undir, sem bærinn stóð, ei fundust dyr hans, og ekki var hann stór, en sjáanlegt er, að hann af mönnum klappaður er, ekkert fémætt fannst í honum."
Heimildir: KEKH, ?

RA-303b:002 bæjarstæði
"Á sandinum milli Helllisness og Hálækjarstykkir hefir Skúli á Keldum fundið bæjarrúst, en ekki er kunnugt um nafn þess býlis." Segir í örnefnalýsingu. "Nær miðja vegu milli þess sem bæirnir Ketilshúshagi og Grafarbakki stóðu fyrrum gengur nes út í Hróarslæk sem hellisnes heitir, og eru landamerki jarðarinnar nú um það mitt. Ofanvert í hellisnesi, innan landamerkja Grafarbakka, undir brún hárrar sandöldu eru leifar fornrar byggingar sem eru ekki ólíkar því að vera bæjarleifar." VG: "Á mel þessum, upp við hábrúnina, er einföld dreif úr blágrýti, klumpum og nokkrum hraunsteinum ... Og þó að nú orðið sjáist ekki meiri sönnunargögn, verður varla efað, að þarna hefir staðið bær á fornum öldum. ... Vatnsvegur hefir verið nokkuð langur og brattur, í litla lind rétt við lækinn, vestast undir neðri brúninni. hellishola, lík og brunnur væri, er þarna skammt suðaustar, í sömu landareign. Vottar fyrri dyrum undir móbergsbrík, og kann að hafa verið notuð hellisholan fyrir kindur eða á annan hátt. Þar af hegir nesið fengið nafn. Á öðru nefi á sömu hæð, drjúgum spöl vestar, næst nefi austan við Hálækjarstykkið, er önnur rúst á sama hátt útflennt á með, um 11x13 faðmar. Tel ég líklegra, að þar hafi verið fjós og heystæði frá hinu bæjarstæðinu, heldur en smákot tvö svo nálægt. Og hefir þá verið nokkur stórbæjarbragur á einbýlinu. Hjá vestri rústinni gat ekki verið tún nema lítið og bratt. Hærra og brattara er þar líka að vatni í læknum, en á hinum staðnum."
Heimildir: Ö-Vestri-Kirkjubær, Strönd og Grafarbakki, 5; VS: Rangvellingabók, 531; VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1951-1952, 159-160

RA-303b:003 heimild um áveitu
"Nokkuð vestur af henni [Lindinni] er Fimmhundrðardý, ... í stykkinu miðju er smágróf, sem nefnd er Skurður. Er hann að líkindum mannaverk, gerður til að ræsa dýið fram." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vestri-Kirkjubær, Strönd og Grafarbakki, 6

RA-303b:004 *Lækjamót* heimild um sæluhús
"Lækurinn er nú allir niðurgrafinn og ekki Hálækur lengur. Lækjamót, svo var nefndur frálegukofi frá Keldum. Stóð hann þó drjúgan spöl s(uð)s(uð)v(estur) frá mótum Hálækjar og Hróarslækjar." Segir í örnefnalýsingu. "Þetta var torfkofi og reis hann ekki úr rústum eftir jarðskjálftana 1912. Þegar búið var í honum var hann tjaldaður og prýddur innan. Fleiti tvö voru í kofanum fyrir karla og konur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vestri-Kirkjubær, Strönd og Grafarbakki, 6

RA-303b:005 *Gilsbakki* heimild um sæluhús
“Krókur nefnist þar sem beygjan er á Hálæknum til suðurs og Bakki eða Bakkastykki niður með honum að vestanverðu. Þar var frálegukofi frá Reyðarvatni, sem kallaður var Gilsbakki.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vestri-Kirkjubær, Strönd og Grafarbakki, 6-7

RA-303b:006 *Aftanköld* heimild um sæluhús
“Í Austureyri (Reyðarv.) og Vestureyri (Keldna) stóðu skamt hver frá öðrum eldri frálegukofar frá hvorum bæ og báru hvor sitt nafn, Aftanköld (frá Reyðarvatni), Nepja frá Keldum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vestri-Kirkjubær, Strönd og Grafarbakki, 7

RA-303b:007 *Nepja* heimild um sæluhús
“Í Austureyri (Reyðarv.) og Vestureyri (Keldna) stóðu skamt hver frá öðrum eldri frálegukofar frá hvorum bæ og báru hvor sitt nafn, Aftanköld (frá Reyðarvatni), Nepja frá Keldum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vestri-Kirkjubær, Strönd og Grafarbakki, 7

RA-303b:008 *Geldingaborgir* örnefni
“Kálfabugur er fyrir ofan Bjalla, nálægt mörkum Kirkjubæjar og Reyðarvatns. Þar eru Geldingaborgir.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vestri-Kirkjubær, Strönd og Grafarbakki, 7

RA-303b:009 kuml legstaður
Í fornleifaskýrslu sinni frá 1818 getur séra Halldór Magnússon, prestur til Keldnaþinga, um tvö kuml í landi eyðijarðarinnar Grafarbakka á þessa leið: “Þar í Gunnarsholtssókn var bær, sem hét Grafarbakki, Skálholtsstólsjörð, er fór af með öllu fyrir sandblástri 1787 og hefur ei verið byggð síðan. Bærinn stóð á háum hól eða hæð, og hefur því blásið þar upp mold og sandur niður í stóramöl; meðan moldin var fyrst að blása, fannst þar oft eirpjatla, sumar stærri, en aðrar, með eirnöglum, ónýtt til smíða, brot af eirskeifu hef ég heyrt, að þar fundizt hafi. Næstliðið sumar fannst hellir þar undir, sem bærinn stóð, ei fundust dyr hans, og ekki var hann stór, en sjáanlegt er, að hann af mönnum klappaður er, ekkert fémætt fannst í honum. Líka hafa fundizt í sömu jarðar landeign uppblásin bein af tveimur mönnum nú fyrir 5 árum og hestbein með hjá öðrum þeirra; hjá öðrum áðurnefndum beinum fannst lítið af ryðguðu járni, sem sýndist af lögun vopni.” Aðrar heimildir eru ekki um fundinn, en sýnilega eru þetta forn kuml, og kynni járnið að hafa verið spjót.
Heimildir: KEKH, 43-44

RA-303b:010 hellir
“Helgi Hannesson getur um tvo gamla hella á Grafarbakka, báða fulla af sandi. Annar er í melbrúninni austan við bæjarhólinn, algjörlega horfinn sjónum manna.”
Heimildir: Manngerðir hellar, 223; FFI, 176

RA-303b:011 hellir
“Helgi Hannesson getur um tvo gamla hella á Grafarbakka, báða fulla af sandi. Annar er í melbrúninni austan við bæjarhólinn, algjörlega horfinn sjónum manna. Hinn er í örfoka móbergsöldu kippkorn norðaustur frá bænum. Strompur á honum, ennþá opinn, vísar á hvar hann var. Grasblettur norðvestan í melbrúninni blasir við af Gunnarholsvegi og sýnir hvar forskálinn var. Þessi hellir virðist hafa verið nokkuð stór.”
Heimildir: Manngerðir hellar, 223

RA-303b:012 heimild um landamerki
Landamerki 1890: “Niður með Hróarslæk, er skilur löndin milli Grafarbakka og Kirkjubæjar, er þúfa með aðbornum steinum rétt norðan við þjóðveginn. Hún er mark milli jarðanna Grafarbakka og Grafar.”
Heimildir: VS. Rangvellingabók, 122

RA-303b:013 varða landamerki
Landamerki 1890: “Niður með Hróarslæk, er skilur löndin milli Grafarbakka og Kirkjubæjar, er þúfa með aðbornum steinum rétt norðan við þjóðveginn. Hún er mark milli jarðanna Grafarbakka og Grafar. Þaðan bein lína á “litla vörðu”, er stendur uppi á sandbrún vestnorðanvert við Grafarnes.”
Heimildir: VS. Rangvellingabók, 122

RA-303b:014 varða landamerki
Landamerki 1890: “Niður með Hróarslæk, er skilur löndin milli Grafarbakka og Kirkjubæjar, er þúfa með aðbornum steinum rétt norðan við þjóðveginn. Hún er mark milli jarðanna Grafarbakka og Grafar. Þaðan bein

lína á “litla vörðu”, er stendur uppi á sandbrún vestnorðanvert við Grafarnes. Þaðan bein lína í norðurenda Vörðufells, allt úr að Ytri-Rangá, þaðan bein lína í Vakhól uns mætist þverlína þaðan eftir greindri línu í þrjár vörður, sem þá bera hver í aðra og liggja niður á móbergsnef það, sem gengur suður í mitt Hellisnesið. Nær sú lína niður að Hróarslæk. Þaðan ræður nefndur lækur alla leið að fyrrgreindri þúfu.”
Heimildir: VS. Rangvellingabók, 122

RA-303b:015 varða landamerki
Landamerki 1890: “Niður með Hróarslæk, er skilur löndin milli Grafarbakka og Kirkjubæjar, er þúfa með aðbornum steinum rétt norðan við þjóðveginn. Hún er mark milli jarðanna Grafarbakka og Grafar. Þaðan bein lína á “litla vörðu”, er stendur uppi á sandbrún vestnorðanvert við Grafarnes. Þaðan bein lína í norðurenda Vörðufells, allt úr að Ytri-Rangá, þaðan bein lína í Vakhól uns mætist þverlína þaðan eftir greindri línu í þrjár vörður, sem þá bera hver í aðra og liggja niður á móbergsnef það, sem gengur suður í mitt Hellisnesið. Nær sú lína niður að Hróarslæk. Þaðan ræður nefndur lækur alla leið að fyrrgreindri þúfu.”
Heimildir: VS. Rangvellingabók, 122

RA-303b:016 varða landamerki
Landamerki 1890: “Niður með Hróarslæk, er skilur löndin milli Grafarbakka og Kirkjubæjar, er þúfa með aðbornum steinum rétt norðan við þjóðveginn. Hún er mark milli jarðanna Grafarbakka og Grafar. Þaðan bein lína á “litla vörðu”, er stendur uppi á sandbrún vestnorðanvert við Grafarnes. Þaðan bein lína í norðurenda Vörðufells, allt úr að Ytri-Rangá, þaðan bein lína í Vakhól uns mætist þverlína þaðan eftir greindri línu í þrjár vörður, sem þá bera hver í aðra og liggja niður á móbergsnef það, sem gengur suður í mitt Hellisnesið. Nær sú lína niður að Hróarslæk. Þaðan ræður nefndur lækur alla leið að fyrrgreindri þúfu.”
Heimildir: VS. Rangvellingabók, 122

RA-304 Brekkur

30 hdr 1711. Jörðin á skógarítak í Þórunnarhálsi í landi Næfurholts og engjar í Brekkuteig í Sökkum í Þykkvabæjarlandi. Eyðihjáleigan Skrafsgerði var í túninu. 1497: Magnús Magnússon lofaði biskup 17 hdr og 6 aura í jörðinni Brekkum. DI VII, 375 “Í sölubréfi Gunnarholts frá 7. október 1398 er nefndur bærinn Meiri-Brekkur og er þetta elsta heimild sem getur Brekkna. Bréf þetta er að ýmsu leyti tortryggilegt og ekki ólíkt því að vera falsað en annað bréf um sölu Gunnarsholts frá 12. júní 1475 er samhljóða og er það elsta heimild um Brekkur ef hitt er falsbréf. ... Um eigendur Brekkna finnst þess fyrst getið að Magnús Magnússon frá Krossi galt Stefáni Jónssyni biskupi í Skálholti jörðina upp í skuld árið 1497. Næsti eigandi jarðarinnar sem vitað er um var Magnús Jónsson prúði sýslumaður í Ögri sem seldi Torfa Jónssyni sýslumanni á Kirkjubóli Brekkur 30 hundruð að dýrleika 7. nóvember 1576. Árið 1695 var Salvör Einarsdóttir kona Árna Halldórssonar prests í Hruna eigandi Brekkna ...” VS: Rangvellingabók, 48-49. “Bærinn Brekkur var endurreistur árið 1896 þar sem heitri Litli-Klofi, hafði þá verið í eyði frá 1882. Árið 1924 lögðust Brekkur aftur í eyði. Land Brekkna er að nokkrum hluta gróið vallendi en stærsti hluti þess er hraun, að hluta algróið en sumt blásið og nú verulega farið aftur að hluta.” SB V, 71.

1840: “Tún mikil og góð. Engjastykki í Grafarnesi fylgir jörðinni. Land gott en blásið.” 1884: “Túnið er eintómir sandblettir með rótlausum grasflákum á stangli og eins er hagaspilda sú sem liggur fyrir sunnan túnið. - - Hagabeitarblettur norðast í landareigninni liggur á milli tveggja sandgára, er allur rótlaus og með sandflögum.” VS: Rangvellingabók, 50 1917: Tún 3,2 ha, þar af 3 ha slétt, garðar 1044 m²

RA-304:001 *Brekkur* bæjarhóll bústaður
“Bærinn stóð upphaflega sunnan undir heiðarbrún um 350 m austan við Kornbrekkur, norðaustan við Kornbrekkur, norðaustan við hól þann er Vistheimilið Akurholt standur nú sunnan undir, en 1876 lagðist hann í eyði á þessum stað. Árið 1881 var reistur bær um 150 metrum vestar og nefndur Brekkur en þar hafði áður staðið hjáleigan Skrafsgerði. Sú byggð varaði aðeins eitt ár. Enn var bær reistur í Brekknalandi 1896. Stóð hann við Hróarslæk þar sem heitir Litliklofi milli Hróarslækjar og Klofalækjar. Var bærinn í fyrstu nefndur Hrafnabjörg, en það nafn festist ekki við hann hefur var hannn jafnan nefndur Brekkur. Þessi bær fór í eyði árið 1924.” “Bæjarstæðið. Það var á hæðarbungu, eins og Kornbrekkur, og nokrum hundruðum faðma austar, undir sömu heiðarbrún.”
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 49; Túnakort 1917; VG: “Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum” Árbók 1953, 15

RA-304:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-304:003 *Skrafsgerði* bæjarstæði býli

1709: “Hennar fyrstu bygð man enginn. Lagðist í eyði fyrir 20 árum að vísu. ... Tún, sem fylgdi og gagnlítið er, hefur heimajarðar ábúandi brúkað og er áður reiknað með heyskap á Brekkum.” “Bærinn stóð upphaflega sunnan undir heiðarbrún um 350 m austan við Kornbrekkur, norðaustan við Kornbrekkur, norðaustan við hól þann er Vistheimilið Akurholt standur nú sunnan undir, en 1876 lagðist hann í eyði á þessum stað. Árið 1881 var reistur bær um 150 metrum vestar og nefndur Brekkur en þar hafði áður staðið hjáleigan Skrafsgerði. Sú byggð varaði aðeins eitt ár. Enn var bær reistur í Brekknalandi 1896. Stóð hann við Hróarslæk þar sem heitir Litliklofi milli Hróarslækjar og Klofalækjar. Var bærinn í fyrstu nefndur Hrafnabjörg, en það nafn festist ekki við hann hefur var hannn jafnan nefndur Brekkur. Þessi bær fór í eyði árið 1924.” “Skrafsgerði hét hjáleiga frá Brekkum, en tvennum sögum fer um það hvar hún stóð. Brynjúlfur Jónsson frá Minnanúpi segir í Árbók Hins íslenska fornleifafélags 1898 að hún hafi staðið við lækinn (Hróarslæk) nærri þar sem Brekkur stóðu þá. Vigfús Guðmundsson segir hins vegar í Árbók Hins íslenska fornleifafélags 1954 að Skrafsgerði hafi staðið milli bæjanna Brekkna og Kornbrekkna nærri landamerkjum Brekkna og Gunnarsholts og 1881 hafi Brekkur verið endurbyggðar á þeim stað er Skrafsgerði hafi áður staðið.”
Heimildir: JÁM I, 243; VS: Rangvellingabók, 49, 394

RA-304:004 *Hrafnabjörg/Brekkur* bæjarstæði bústaður
“Bærinn stóð upphaflega sunnan undir heiðarbrún um 350 m austan við Kornbrekkur, norðaustan við Kornbrekkur, norðaustan við hól þann er Vistheimilið Akurholt standur nú sunnan undir, en 1876 lagðist hann í eyði á þessum stað. Árið 1881 var reistur bær um 150 metrum vestar og nefndur Brekkur en þar hafði áður staðið hjáleigan Skrafsgerði. Sú byggð varaði aðeins eitt ár. Enn var bær reistur í Brekknalandi 1896. Stóð hann við Hróarslæk þar sem heitir Litliklofi milli Hróarslækjar og Klofalækjar. Var bærinn í fyrstu nefndur Hrafnabjörg, en það nafn festist ekki við hann hefur var hannn jafnan nefndur Brekkur. Þessi bær fór í eyði árið 1924.” “Auk bæjarhúsa byggði Magnús lambhús við brúnina vestan lækja, en það fór fljótt í sandi. Svo og fjárhús tvö langt inni í högum, annað að vísu jötuhús með kumlbi, og sjást þess merki enn, hjá Valhól.”
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 49; VG: “Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum” Árbók 1953, 17

RA-304:005 *Axarvarða* varða landamerki
Landamerki 1890: “Að austan er svonefnd Skiptislág sem liggur upp frá Hróarslæk skammt fyrir vestan Reyðarvatnshöfða. Úr Skiptislán sjónhending í Axarvörðu, landnorðurhornmark, þaðan sjónhending í Ballarholt, útnorðurshornmark, þaðan sjónhending í Búkonuhól, hliðarmark, þaðan sjónhending í fyrrnefndan Hróarslæk að Búkonuhól beri beina línu í Ballarholt. Svo ræður mörkum áðurnefndur lækur að sunnan þar til fyrrnefnd Skiptilág ber sjónhending í Axarvörðu.”
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 50

RA-304:006 heimild
“Vallarholt. Heyrt hef ég nafn þetta á holti einu, ekki háu, en nokkuð löngu, n. og s. Það er á flatlendi (velli), sem nú er upp blásinn, býsna langt austur frá Brekkum, en mikið nær Steinkrossi gamla, og því að líkindum í landi þess að fornu fari. Heyrst hefur líka, að eitt sinn hafi þar átt að vera bær.” “En eftir skoðun þar 1946 þori ég eki að taka það upp í tölu eyðibýlanna, með því líka að eigar heimildir finnast fyrir því ... Norðaustast á Vallarholti sjást að vísu grjótdreifar úr tveimur nálægtum stökum kofum (ca. 9x12 fet), sem mér þykri vera líklegri úr fjárborgum en bæjarrústum.”
Heimildir: VG: “Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum” Árbók 1953, 19

RA-305 Kornbrekkur
Sumir telja jörðin 1711 vera afbýli frá Gunnarsholti aðir teja býlið vera eign kirkjunnar þar, jörðin aðeins tíundið fyrir 5 hdr. áður tíundaðist hún fyrir 10 hdr. “Kornbrekkna finnst fyrst gerið af hjáleigum Gunnarsholts árið 1332 [DI III, 692] ...” “Kornbrekkur (Kotbrekkur) voru þegar þeirra var fyrst getið eign kirkjunnar í Gunnarsholti að einum fjórða hluta, en 1475 voru allar kornbrekkur orðnar eign kirkjunnar. Samkvæmt kaupbréfi frá 7. okt 1398 seldi Runólfur Jónsson Árna Einarssyni Kotbrekkur ásamt Gunnarsholti en vera má að það bréf sé falsað.” VS: Rangvellingabók, 131, 226. Jörðin í eyði frá 1882. 1711: “Slæjgur utan túns eru engar. Högum sem til félags eru með Gunnarsholti spillir sandur.” JÁM I, ??. 1849: “Tún góð, engjar mjög litlar, landgott en lítið orðið af blástri. Gripagagn gott sumar og vetur. Sandgángur er á tún.” VS: Rangvellingabók, 226

RA-305:001 *Kornbrekka/Kornbrekkur* bæjarhóll bústaður
“Kotbrekkur stóðu sunnan í brekku, beint norður af Gunnarholtshól eða Akurhlíð; í seinni tíð var bærinn nefndur Kornbrekkur. Þær höfðu 1/3 lands úr Gunnarsholti og voru því afbýli þaðan. Bærinn lagðist í eyði 1881 af sandfoki, og er nú umhverfi hans allt komið í sand.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gunnarholt og Brekkur, 4

RA-306 Ketilshúshagi

Menn telja að jarðadýrleiki hafi verið 20 hdr, Skálholtskirkjueign 1711. 1492: Halldór Brynjólfsson greiðir jörðina Ketilhúshaga í sekt til Stefáns Skálholtskirkju. DI VII, 117. 1566: Bréf um uppgjöf til tilkalls á Ketilhúshaga. DI XIV, 529-530. Fór í eyði árið 1888 en endurbyggð árið 1935, en lagðist aftur í eyði árið 1962. "Land Ketilhúsahaga er að hluta örfoka sandur, nú nytjaður sem grænfóðursakrar." Nytjuð frá Gunnarholti. SB V, 54 Jörðin nefnd Ketla.

1711: "Engjaslægjum litlum sem voru hefur Hróarslækur spilt og borið uppá grjót, eru nú að so litlu sem engu gagni." JÁM I, 252 1839: "Nokkur heyskapur og nokkur útigangur, landgott en landlítið, liggur undir miklum áföllum af sandfoki og gengur af sér." SSR. 153 1849: "Tún góð og grasgefin, útslægjur sæmilegar en hagar mestallir blásnir, gripagagn sæmilegt sumar og vetur. Sandblástur er hætulegur túni." 1884: "Sandgári liggur fast við túnið og er það hálft komið í beran sand, bærinn stendur á sandbrúninni, hálft túnið og neshotn inn af því ennþá óskammt, hagar sárlitlir í teygingum með Hróarslæk." 1940: "Tún: Vélfært. Engjar: Samfelldar, greiðfærar og þýfðar, þurrar. Beitiland: Að mestu valllendi. Þröngt en gott til allrar beitar. Mikið af landinu uppblásið en byrjar að gróa og uppblástur fer minnkandi. Ókostir: Allmikill búfjárbangur." VS: Rangvellingabók, 217

RA-306:001 *Ketilshúshagi* bæjarhóll bústaður
"Á brúninni, fyrir ofan bærinn, var gamli bærinn, en nú búið að slétta rústirnar og búa til tún úr þeim." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Ketilhúshagi, 1

RA-306:002 *Engjakofi* heimild
"Líka búið að slétta í tún nokkuð stóran Engjakofa, sem legið var við frá Selsundi og Næfurholti ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Ketilhúshagi, 1

RA-306:003 varða landamerki
Landamerki 1889: "Á milli Gunnarholts og Ketilhúshaga eru mörkin úr svokölluðum Vakhól í Tittlingagil sem lítill lækur kemur úr og rennur í Hróarslæk, ræður svo téður Hróarslækur vestur að miðju Hellisnesi og bera þrjár vörður saman upp á sandnefi því er lengst skagar fram, frá vörðum þeim sjónhengin í Há-Snjallsteinhöfða að vörðu þeirri sem byggr er úr hraungrjóti og stendur nokkuð framar en á miðjum sandi, hornmark á milli Geldingalækjar og Grafarbakka; þaðan sjónhending í fyrnefndan Vakhól."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 216

RA-306:004 varða landamerki
Landamerki 1889: "Á milli Gunnarholts og Ketilhúshaga eru mörkin úr svokölluðum Vakhól í Tittlingagil sem lítill lækur kemur úr og rennur í Hróarslæk, ræður svo téður Hróarslækur vestur að miðju Hellisnesi og bera þrjár vörður saman upp á sandnefi því er lengst skagar fram, frá vörðum þeim sjónhengin í Há-Snjallsteinhöfða að vörðu þeirri sem byggr er úr hraungrjóti og stendur nokkuð framar en á miðjum sandi, hornmark á milli Geldingalækjar og Grafarbakka; þaðan sjónhending í fyrnefndan Vakhól."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 216

RA-306:005 heimild
BJ: "En Bogi bóndi í Varmadal, Þórðarson bóndi í Ketlu, sagðist á yngri árum oft hafa smalað út með læknum, og þá tekið eftir rústarbroti á nefi einu við lækinn yzt í Ketlulandi, og hefði faðir sinn eigi vitað nafn hennar." BJ: "Bogi sýndi mér rúst þessa. Var hún nú eigi orðin anað enn grjótdreif og sumt grjótið hrapað í lækinn með aurrennsli. En nú tókum við eftir því, að rústirnar voru tveir, sín á hvoru nefi, sem eru hvort hjá öðru að kalla. Þótti mér líklegt að annað væri bæjarrúst, en hitt fjós og heystæði. Ellegar, ef til vill, að bærinn hefði fyrst verið færður þennan litla spöl, en síðan lengra austur með læknum í beitilandið eða hagann, þar sem Ketla var síðast, - því ekki þótti mér annað líklegra en að allt væri sama býlið ..."
Heimildir: B J: "Skrá yfir eyðibýli ..." Árbók 1898, 17

RA-307 Helluvað

Jarðadýrleiki óviss, en jörðin tíundast því sem samsvarar 20 hdr., "Helluvaðs finnst fyrst nefnt í máldaga Oddakirkju 1270 [1270: Getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88] en næst í máldaga sömu kirkju 1397 og var jörðin þá orðin eign kirkjunnar." VS: Rangvellingabók, 168. Oddakirkjueign. Helluvaði er skipt í þrjú býli, Helluvað II og III stofnað 1951, ekki búskapur á II frá 1961. "Land jarðanna, hið gróna, er valllendi og mýri og er gott beitiland en hlut af landareign er örfoka sandur." SB V, 50-52. Nes er nýbýli.

1711: “Högum spillir blástur.” JÁM I, 267 1849: “Tún allgóð, en ligjga fyrir skemmdum af sandfoki. Land til hagbeitar til forna mikið, en blásið meira en til helminga. jörðin er hæg.” 1884: “Tún jarðarinnar er kallað af að 1/4 hluta þess. Hitt af því er ennþá lítt skemmt, en því og bæjarstæðinu er bersýnileg hætta búin, engjanes fyrir vestan túnið ennþá óskemmt. - Sandgári jarðar með endilangri landareigninni að sunnanverðu, en haglendi jarðarinnar sem enn er eftir er töluvert viðlent og gott og mætti að líkindum finna í því bæjar og túnstæði ef á lægi.” VS: Rangvellingabók, 170-171 1917: Tún 5,4 ha, þar af 3 ha slétt, garðar 817 m² 1940: “Tún: 2/3 vélfært, hitt greiðfært. Engar: Áveituengi, grasgefið, vélfært að mestu, þurrlent. Aðrar engjar: Samfelldar, greiðfærar, mýri og valllendi. Þurrar. beitiland: Mýri og valllendi. Gott til allrar beitar. ókostir: Landið mjög eytt af uppblæstri, en hætta í rénum á seinni árum. Nokkur hætta af dýjum.” VS: Rangvellingabók, 170-171

RA-307:001 *Helluvað* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-307:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-307:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-307:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-307:005 hellir
“Á Helluvaði er lítill hellir sem lengi var notaður til þess að geyma í jarðávöxt. Hellar voru þar einnig sem notaðir voru fyrir hey og sem fjárhús en nú fallnir.” Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 13

RA-307:006 hellir fjárskýli
“Á Helluvaði er lítill hellir sem lengi var notaður til þess að geyma í jarðávöxt. Hellar voru þar einnig sem notaðir voru fyrir hey og sem fjárhús en nú fallnir.” Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 13

RA-307:007 hellir hlaða
“Á Helluvaði er lítill hellir sem lengi var notaður til þess að geyma í jarðávöxt. Hellar voru þar einnig sem notaðir voru fyrir hey og sem fjárhús en nú fallnir.” Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 13

RA-307:008 *Stöðull* örnefni kvíar
“Austan við bæinn heitir Sandbakki, en norður af Sandbakka heitir Stöðull.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Helluvað, 1

RA-307:009 *Hlöðuhóll* örnefni hlaða
“Austan við bæinn er hólinn hærri og heitir þar Hlöðuhóll.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Helluvað, 1

RA-307:010 *Grákollustaðir* bæjarstæði býli/sel
Jörðin nefnd í sölubréfi Gunnarholts frá 1398. Jörðin [Gunnarsholt] á ítak í eyðilandinu Grákollustöðum árið 1709. “Grákollsstader. So er kallað landpláts nokkurt við Grafarland grasivaxið, eignað Gunnarsholti, sem áður um getur. Þykjast nokkrir heyrt hafa þar muni í gamladaga hafa bær verið, aðrir sel síðar frá Gröf, og muni þá í leyfi Gunnarholts eiganda hafi brúkað verið. Þar sjest nú ekki nema til nokkurra uppgrínna tóftarbrota, en í úngdæmi manna votað þar til túngarðs myndar.” “Inn með Ytri-Rangá í Helluvaðslandi er eyðibýli, sem heitir Grákollustaðir.” Segir í örnefnalýsingu.

“Svo fylgir tíðri jörð [Gunnarsholti] selstöð, sem heitir Grákollustaðir, og liggja tún vestur við Ytri-Rangá.” Landamerki 1890. “Grákollustaðir sem fyrr nefndust Grákollsstaðir, stóð um 100 metra frá Ytri-Rangá, nær miðja vegu milli bæjanna Árbæjar og Snjallsteinshöfða, sem eru þar handan árinnar. Grákollustaða finnst fyrst getið í getið í kaupbréfi Gunnarsholts frá 7. október 1398 en óvíst er að það sé traust heimild, en sölubréf sömu jarðar frá 12. júní 1475 er næstelsta heimild sem getur þess bæjar. Brynjólfur biskup Sveinsson getur jarðarinnar sem byggðrar við visitasíu í Odda 1641, en litlu síðar mun hún hafa lagst í eyði ...” Jörðin tilheyrir Helluvaði frá 1902.

Heimildir: DI III, 635; JÁM I, 246, 268; Ö-Helluvað, 1; VS: Rangvellingabók, 123

RA-307:011 *Sel* örnefni sel
"Norðasta gilið skilur lönd Helluvaðs og Geldingalækjar og heitir Þvergil. Næsta gil heiri Miðgil og syðst Syðstagil. Sunnan við Syðstagil og fram með ánni er óslitið graslendisgagar frá Helluvaði. Innst við Syðstagil heitir Sel." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Helluvað, 2

RA-307:012 *Traðarhóll* örnefni traðir
"Norðasta gilið skilur lönd Helluvaðs og Geldingalækjar og heitir Þvergil. Næsta gil heiri Miðgil og syðst Syðstagil. Sunnan við Syðstagil og fram með ánni er óslitið graslendisgagar frá Helluvaði. Innst við Syðstagil heitir Sel. Sunnan við Sel er hóll, sem heitir Traðarhóll ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Helluvað, 2

RA-307:013 hellir fjárhús **Friðlýstar fornleifar**
"Vestan í Traðarhól [012] eru þrír Móbergshellar, sem notaðir voru fyrir sauðfé á seinni hluta 19. aldar, og tóku þeir 50-60 fjár." Segir í örnefnalýsingu. "Hellar fjórir manngjörvir; er einn í túninu útsuður frá bænum, en þrír eru inn-við Rangá." Sennilega sama 003 og 004
Heimildir: Ö-Helluvað, 2; ÁG: Friðlýsingarskrá, 66

RA-307:014 *Veita* örnefni áveita
"Austur af Breiðateig eru hólar, sem heita hryggir. Austur af þeim stór lægð, sem liggur undir vatni og ís á vetrum og heitir Veita." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Helluvað, 2

RA-307:015 heimild um draug
"Á Hryggjum á að vera reimt. Hús var byggt þar á hólnum, ekki alls fyrir löngu. Það féll skyndilega, svo ekki var steinn yfir steini. Kindur, sem við það voru, fundust dauðar einkennilega útleiknar, fætur útstandandi eða kindur hangandi á hornum á jötum o.s. frv." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Helluvað, 3

RA-307:016 *Helluvað* heimild um vað
Mörk voru í vaðið.
Heimildir: Ö-Varmdalur, 2

RA-307:017 hellir **Friðlýstar fornleifar**
"Hellar fjórir manngjörvir; er einn í túninu útsuður frá bænum, en þrír eru inn-við Rangá."
Heimildir: ÁG: Friðlýsingarskrá, 67

RA-307:018 heimild um landamerki
Landamerki 1702: "Að vestan í landamerkjagarðinn milli Helluvaðs og Gaddastaða. En að ofan í annan garð fyrir norðan Traðarholt norður að Rangá. Úr þeim garði sjónhending í þúfu þá er stendur fyrir austan skógargöturnar, sem liggja upp í hæðir. Úr þeirri þúfu sjónhending í tvær aðrar þúfur þar vestur eftir hvor fram af annarri."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 169

RA-307:019 heimild um landamerki
Landamerki 1702: "Að vestan í landamerkjagarðinn milli Helluvaðs og Gaddastaða. En að ofan í annan garð fyrir norðan Traðarholt norður að Rangá. Úr þeim garði sjónhending í þúfu þá er stendur fyrir austan skógargöturnar, sem liggja upp í hæðir. Úr þeirri þúfu sjónhending í tvær aðrar þúfur þar vestur eftir hvor fram af annarri."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 169

RA-307:020 garðlag landamerki
Landamerki 1890: "Að sunnan liggja mörkin móts við Gaddastaðaland úr Marksteini er liggur spölkorn austur á sandinum þar sem Selsundsfjall ber í austanverðan slakkann milli Heklu og Trippafjalla og lítill hnjúkur norðan í Vatnsdalsfjalli ber í syðsta háhornið á Þróhyrningi, - til vesturs yfir holtið milli Helluvaðs og Gaddastaða í hinn nýja markagarð er síðan ræður að Rangá ytri. Að austan liggja mörkin móts við Grafarland úr nefndum Markasteini til norðausturs beina stefnu í vörðu vestan megin við Skollagróf og stendur sú varða þar sem Selsundsfjall ber í austanverðan slakkann milli Heklu og Trippafjalla og þar sem nesta norðurtáin á

Vatnsdalsfjalli ber í miðhornið á Þríhyrningi. Að norðanverðu liggja mörkin frá þessari vörðu beinta stefnu til norðvesturs fram hjá norðurhorninu á Traðarholti, alla leið vestur í Ytri-Rangá, og ber þessi stefna fast norðan við Vörðufell. Að vestan ræður Ytri-Rangá mörkum."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 169-170

RA-307:021 varða landamerki
Landamerki 1890: "Að sunnan liggja mörkin móts við Gaddastaðaland úr Marksteini er liggur spölkorn austur á sandinum þar sem Selsundsfjall ber í austanverðan slakkann milli Heklu og Trippafjalla og lítill hnjúkur norðan í Vatnsdalsfjalli ber í syðsta háhornið á Þróhyrningi, - til vesturs yfir holtið milli Helluvaðs og Gaddastaða í hinn nýja markagarð er síðan ræður að Rangá ytri. Að austan liggja mörkin móts við Grafarland úr nefndum Markasteini til norðausturs beina stefnu í vörðu vestan megin við Skollagróf og stendur sú varða þar sem Selsundsfjall ber í austanverðan slakkann milli Heklu og Trippafjalla og þar sem nesta norðurtáin á Vatnsdalsfjalli ber í miðhornið á Þríhyrningi. Að norðanverðu liggja mörkin frá þessari vörðu beinta stefnu til norðvesturs fram hjá norðurhorninu á Traðarholti, alla leið vestur í Ytri-Rangá, og ber þessi stefna fast norðan við Vörðufell. Að vestan ræður Ytri-Rangá mörkum."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 169-170

RA-307b Hellivað (Gröf)

30 hdr. 1711, Gröf aðeins 20 hdr., Kóngspartur aðeins 5 hdr. Í eyði árið 1799. "Bærinn Gröf stóð í Grafarnesi við Hróarslæk, suðvestan undir öldu, sem Bjalli heitir. 1270: Getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88 1524: Ögmundur biskup fær Eiríki Torfasyni til fullrar eignar 15 hndr í Gröf fyrir jörðina Grafarbakka í Hrunamannahreppi. DI IX, 204. Jörðin átti skógarítak í Grafartorfu í Næfurholtslandi, og engjateig í Sökkum í Þykkvabæjarlandi. JÁM I, 268 "Um eigendur er það að segja að fyrir 1528 eignaðist Skálholtsstóll hálfa Gröf, því það ár skipti Ögmundur biskup Pálsson við Eirík Torfason í Klofa á þeim hluta og Grafarbakka í Ytrihreppi. Árið 1592 var konungur orðinn eigandi að hluta Grafar. Næsti eigandi jarðarinnar að hluta Grafar. Næsti eigandi jarðarinnar sem þekkist var Sigurður Hákonarson á Breiðabólstað í Ölfusi sem átti 20 hundruð í jörðinni, en það voru 2/3 hlutar hellar. Helming þess, 10 hundruð, gaf hann 20. október 1662 Þorsteini Þorsteinssyni í Krýsuvík, kona Ólafs Þorleifssonar á Gauksstöðum í Garði var 1695 eigandi 10 hundraða í Gröf, en systir hennar Sesselja á þá 5 hundruð í sömu jörðu. Hinn hluti bændaeignarinnar í Gröf, 10 hundruð, er þá þegn Sólveigar Jonsdóttur konu Sæmundar Magnússonar á Hóli í Bolungavík, en 5 hundruð í nefndir jörðu eru þá í eign konungs." VS: Rangvellingabók, 124. "Land Grafar er að hálfu gróið, mýrlent nes við Hróarslæk (Grafarnes), og að hálfu örfoka sandur, nú að hluta græddur upp, en að hluta nytjaður sem grænfóðursakur." SB V, 53. 1711: "Á engjar ber Hróarslækur grjót, aur og mold, og spillir þeim eftir hendi. Högum spillir blástur." JÁM I, 268

RA-307b:001 *Hellivað (Gröf)* bæjarstæði bústaður
Gróið er yfir rústirnar. Kofatóftin á bæjarstæðinu er eftir Bjarna Árnason og ætlaði að reisa þar nýbýli og reif upp mikið af grjóti en hætti við.
Heimildir: VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1951-1952, 154-156

RA-307b:002 gripir
1868: "MELLULÁS-LYKILL (?) úr bronzi; hann er með ferstrendu gati fremst á pípunni, til að þrýsta saman mullunum á standinum, og 4 skörðum, hérumbil jafnstórum, utan í randirnar að framan, sem aptur virðist vera gjört til að þrýsta sundur öðrum mellum innan í lásnum. ... Þessi lykill fannst á söndunum vestanvert við Grafarnes, eyðijörð á Rángárvöllum."
Heimildir: Skýrsla FÍ II, 83

RA-307b:003 varða landamerki
Landamerki 1890: "Að sunnan móts við Gaddastaðaland liggja mörkin úr svokölluðum Markhól við Hróarslæk, eða Varmadalslæk, beina stefnu til vesturs í Markastein, er liggur á sandsteininum fyrir austan Gaddastaði, þar sem Selsundsfjall ber í austanverðan slakkann milli Heklu og Trippafjalla og lítill hnúkur norðan í Vatnsdalsfjalli ber í syðsta háhornið á Þríhyrningi. Úr Markasteini liggja svo mörkin móts við Helluvaðsland til norðausturs, beina stefnu í vörðu vestanmegin við Skollagróf, og stendur sú varða þar, sem Selsundsfjalls ber í austanverðan slakkann milli Heklu og Trippafjalla og þar sem neðsta norðurtáin í Vatnsdalsfjalli ber í miðhornið á Þríhyrningi."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 125

RA-307b:004 varða landamerki
Landamerki 1890: "Frá þessari vörðu [003] liggja mörkin til norðvesturs fram hjá norðurhorninu á Traðarholti alla leið í Ytri-Rangá og ber sú stefna fast norðan við Vörðufell. Úr nefndri vörðu liggja svo mörkin til suðurs í

vörðu er stendur á öldubrúninni við Grafarnes, og úr henni í vörðu, sem stendur við lækinn lítið fyrir norðan heybandsveginn frá Vestri-Kirkjubæ, svo ræður lækurinn að fyrrnefndum Markhól."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 125

RA-307b:005 varða landamerki
Landamerki 1890: "Frá þessari vörðu [003] liggja mörkin til norðvesturs fram hjá norðurhorninu á Traðarholti alla leið í Ytri-Rangá og ber sú stefna fast norðan við Vörðufell. Úr nefndri vörðu liggja svo mörkin til suðurs í vörðu er stendur á öldubrúninni við Grafarnes, og úr henni í vörðu, sem stendur við lækinn lítið fyrir norðan heybandsveginn frá Vestri-Kirkjubæ, svo ræður lækurinn að fyrrnefndum Markhól."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 125

RA-307b:006 heimild um leið
Landamerki 1890: "Frá þessari vörðu [003] liggja mörkin til norðvesturs fram hjá norðurhorninu á Traðarholti alla leið í Ytri-Rangá og ber sú stefna fast norðan við Vörðufell. Úr nefndri vörðu liggja svo mörkin til suðurs í vörðu er stendur á öldubrúninni við Grafarnes, og úr henni í vörðu, sem stendur við lækinn lítið fyrir norðan heybandsveginn frá Vestri-Kirkjubæ, svo ræður lækurinn að fyrrnefndum Markhól."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 125

RA-308 Gaddstaðir

15 hdr. 1711. "Bærinn Gaddastaðir finnst fyrst nefndur í máldaga Oddakirkju 1270. Þar er hann nefndur Gauxstaðir, það er Gauksstaðir, en nafnið Gaddastaðir kemur fyrst fyrri í Vilkinsmáldaga Oddakirkju frá 1397. ... Fyrsti eignadi Gaddastaða sem þekkist var Hákon Bjarnason í Haga í Holtum sem seldi jörðin með samþykki konu sinnar, Ragnheiðar Snæbjörnsdóttur, Brynjólfi Sveinssyni biskupi í Skálholti árið 1652. Vigfús Gíslason á Hofi á Höfðaströnd eignaðist hálfa Gaddastaði og seldi þá 14. júní 1693 séra Bjarna Hallgrímssyni í Odda, sem er eingandi þessa hluta jarðarinnar 1695." VG: Rangvellingabók, 105. HÞ telur nefnið Gaddastaðir eigi að halda sér en hann telur að Gauksstaðir sé eflaust elsta nafnið. H Þ: "Rannsókn og leiðrjettingar ..." Árbók1923, 19 Jörðin á engjateig í Bjólulandi. Í eyði frá árinu 1957 og er nú hluti jarðarinnar komun undir hús á Hellu. "Land Gaddastaða er að nokkrum hluta valllendisgrundið meðfram Ytri-Rangá en verulegur hluti þess er annars örfoka sandur." SB V, 48

1849: "Tún góð en liggja fyrir sandgángi. Engjar reytingssamar af landi til hagabeitar. Skikar einir eftir." 1884: "Bæjar og túnstæði svo að segja af vegna sandágangs og hvergi óhultur staður fyrir það í landareigninni. Nes við Rangá ytri útnorður af bænum ennþá lítt skemmt. - Óskemmd engjaskák í Hrafntóftarlandi. - Hagaskák vestur með Rangá ennþá lítt skemmd, lítill haghólmi í Rangá (Gaddstaðarey), óskemdur grasblettir suður við Selalæk og vestur á sandi eru rótlaust sauðkropp á sumardegi." VG: Rangvellingabók, 107 1917: Tún 2,3 ha, þar af 2 ha slétt, garðar 1009 m² 1940. "Tún: 2/3 vélfært, annað greiðfært. Engjar. Reitingssamar, þýfðar. beitiland: Að mestu vallendi og örfoka sandur. Fremur lítið beitiland, en sæmilegt til beitar. Ókostir: Nokkur ágangur. Beitiland mjög eytt af sandfoki." VG: Rangvellingabók, 107

RA-308:001 *Gaddstaðir* bæjarhóll bústaður
"Bærinn á Gaddastöðum var árið 1896 fluttur á slétta grund vestur að Ytri-Rangá. Áður stóð hann á lágum ás, um 200-300 metrum sunnar. Hún stóð á gamla bæjarstæðinu langt fram á þessa öld." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Suður á Hrygg stendur bærinn Gömlu-Gaddastaðir. Þar var áður Gaddastaðabærinn, en áðurnefndir smáhólar eru þar í túninu." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: SB V, 48; Ö-Gaddastaðir, 1

RA-308:002 *Gaddstaðir* bæjarstæði bústaður
"Bærinn á Gaddastöðum var árið 1896 fluttur á slétta grund vestur að Ytri-Rangá. Áður stóð hann á lágum ás, um 200-300 metrum sunnar. Hún stóð á gamla bæjarstæðinu langt fram á þessa öld." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Suður á Hrygg stendur bærinn Gömlu-Gaddastaðir. Þar var áður Gaddastaðabærinn, en áðurnefndir smáhólar eru þar í túninu." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: SB V, 48; Ö-Gaddastaðir, 1; Túnakort 1917

RA-308:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-308:004 hellir **Friðlýstar fornleifar**
"Á Gaddastöðum voru tveir hellar, nú að einhverju leyti niður fallnir." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Matthías Þórðarson lýsir tveim hellum sem voru uppi standandi þegar hann kom þar árið 1917. Hvorugur þerra var þá í notkun. Annar var skammt frá bænum, um 5 m langur og 2,5 á breidd með görðum veggja vegna. Þar

voru nokkur fangamörk og ártölin 1779, 1891 og auk þess búmerki. Hinn var fullur af mold og hafði áður verið fyrir ömg. Báðir þessir hellar eru nú týndir."
Heimildir: SB V, 13; Manngerðir hellar, 216; ÁG: Friðlýsingarskrá, 66

RA-308:005 hellir **Friðlýstar fornleifar**
"Á Gaddastöðum voru tveir hellar, nú að einhverju leyti niður fallnir." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Matthías Þórðarson lýsir tveim hellum sem voru uppi standandi þegar hann kom þar árið 1917. Hvorugur þerra var þá í notkun. Annar var skammt frá bænum, um 5 m langur og 2,5 á breidd með görðum veggja vegna. Þar voru nokkur fangamörk og ártölin 1779, 1891 og auk þess búmerki. Hinn var fullur af mold og hafði áður verið fyrir ömg. Báðir þessir hellar eru nú týndir."
Heimildir: SB V, 13; Manngerðir hellar, 216; ÁG: Friðlýsingarskrá, 66

RA-308:006 *Selalækur* örnefni sel
"Sunnan við Sandvöll [austur af Fossflötum] rennur Hróarslækur, sem þarna heitir Selalækur. Hann hefur þarna skorið sandmel nokkurn frá Gaddastaðalandi, er hann breytti um farveg, því áður rann hann í mörkum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gaddastaðir, 2

RA-308:007 *Huldukonuhóll* örnefni huldufólksbústaður
"Heim undir bænum er stór hóll, Huldukonuhóll. Hann liggur að Dælum ..." Segir í örnefnalýsingu. "Halldór bóndi, sem nú býr þar, þótti laginn við að hjálpa skepnum við ýmsum kvillum. Eitt sinn var komið til hans höltum hesti til lækninga og var hann á beit uppi á Huldukonuhól. Gestkomandi var þá á Gaddastöðum gömul kona, er Sigríður hét. Halldór er úti staddur og annar maður með honum, og sjá þeir báðir, að Sigríður þessi er að huga að fæti hestsins, þeir þekktu hana á fatnaði hennar, en voru of fjarri til að þekkja hana á annan veg. Þeir fara bú inn litlu síðar og spyr Halldór konu sína, hvernig Siggu gömlu hafi litizt á hestinn. En hún sagði, að Sigríður hefði alls ekki stigið færi út úr bænum á þessum tíma. Var nú hugað að hestinum og kringum hólsins, en enginn maður sást. En hestinum batnaði mjög skjótt. Nafn hólsins mun þó miklu eldra en þessi frásaga." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gaddastaðir, 3

RA-308:008 *Gamlavað* örnefni vað
Ekki getið um staðsetningu.
Heimildir: Ö-Gaddastaðir ókunnugur skrásetjari, 1

RA-308:009 *Nýjavað* örnefni vað
Ekki getið um staðsetningu.
Heimildir: Ö-Gaddastaðir ókunnugur skrásetjari, 1

RA-308:010 varða landamerki
Vaða var hlaðin á Markhól fyrir árið 1921.
Heimildir: Landamerki 1921

RA-308:011 hellir
"Þegar verið var að grafa fyrri grunni nýr íbúðarhúss ða Freyvangi 6 á Hellu á Rangárvöllum þann 3. júlí 1991 fannst áður óþekktur hellir." "Austast í húsgrunninum kom vélskóflan, sem notuð var við verkið, niður á hellisop í sandsteininum neðst í grunninum. Við nánari athugun kom í ljós að við hliðina á því var og annar inngangur og var hann grafinn út með skóflum. Það sem sjáanlegt er af hellinum er um 6,5 m langur gangur, víðast um 1 m á breidd en um 1,6 m á hæð því talsvert af lausamold liggur á gólfinu. Gangurinn hefur í upphafi verið um 1,7 til 1,8 m á hæð og eða nokkurn veginn manngengur. Innst víkkar gangurinn út eins og þar hafi verið nokkru víðari hvelfing en erfitt er að gera sér grein fyrir því vegna þess að hún er full af mold sem annaðhvort hefur hrunið niður um innfall sem þar er innar eða þakið hefur gefið sig. Hellirinn er höggvinn í frekar linan sandstein og víða má sjá för eftir verkfærið sem notað hefur veirð til að gera hellinn. Þessi för eru víða rétt eins og þau hafi verið gerð í gær og bendir það til að hellirinn hafi lítið verið notaður eftir að hann var gerður. Það sérkennilega við þennan helir eru munarnir tveir sem á honum eru. Í nyrðri munanum eru 4 þrep en í þeim syðri, sem er með tveim hlykkjum, er tvö þrep og þar fyrir neðan dálítill stallur. Erfitt er að segja til um hversu gamall hellirinn er. Gamla bæjarstæðið á Gaddastöðum var á hólnum uppi yfir honum og hugsanlegt er að einhvern tíma hafi verið innangengt úr helli í bæ."
Heimildir: Manngerðir hellar, 215

RA-308:012 garðlag landamerki

Landamerki 1854 milli G og Helluvaðs: "Garðlag það er byrjar vestur við Rangá og þar austur eftir fyrir sunnan veituna og það áfram fyrir hæð þá er bærinn stendur á, og í láginni sem Messulág heitir var garðlag og að því garðlagi var slegið af báðum óátalið á báðar síður."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 106

RA-308:013 garðlag landamerki
Landamerki 1854 milli G og Helluvaðs: "Garðlag það er byrjar vestur við Rangá og þar austur eftir fyrir sunnan veituna og það áfram fyrir hæð þá er bærinn stendur á, og í láginni sem Messulág heitir var garðlag og að því garðlagi var slegið af báðum óátalið á báðar síður."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 106

RA-308:014 *Litli Oddi* bæjarstæði býli
VG: "Litli Oddi var hliðhalt að norðanverðu við Oddastað, og skildi löndin Hróarslækur. Oddi sá, er þar milli og Rangár ytri. Bærinn hefur staðið laust norðan við lækinn, heldur nær Selalæk en Varmadal, og lagst í eyði af sandfoki, mjög snemma á öldum." VG: "Bærinn hefir staðið nokkuð langt frá sjálfum oddanum, nær læknum en ánni, og þó drjúgan kipp frá læknum uppi á hárri brún, á sömu hæð og flatlendi þaðan norður eftir. Þaðan sýnist vera mjög líkt um línulengd að Varmadal og Selalæk ... Svo er fjörblásið þarna, að ekki sést örmull eftir af öskuleifum eða beinum öðrum teljandi en stórgripajöxlum og jaxlabrotum. En miklar leifar eru þar af smágrjóti og hellublöðum, sem er útvelt og dreift um svæði 3 faðma frá austri til vesturs og um 25 faðma frá norðri til suðurs, auk þess sem nú er oltið ofan eftir brekkunni. ... Eigi verður nú séð móta fyrir leifum af fjósi og hlöðu eða heygarði nær bæjarstæðinu en fyrir austan næsta öldunef. Er það nokkru lengra en vanalegt er á fornaldar stórbýlum eða um 115 faðmar, og þykir mér þó þann veg líklegra, en að verið hafi annað býli. Eru þar dreifar af smágrjóti sams konar og á bæjarstæðinu ..." Þar hefur verið byggt fjárhús frá Gaddastöðum."Samkvæmt Landnámabók nam Eilífur landnámsmaður bróðir Bjarnar í Svínhaga "Odda inn litla upp til Reyðarvatsn og Víkingslækjar", þar er svæðið milli Ytri-Rangár og Hróarslækjar, en ekki er þar greint frá bústað hans. Í arfsögum síðari alda er talið að bær er rústir sjást af á sandbrúninni drjúgan spöl frá mótum Hróarslækjar og Rangár, nokkru nær læknum, en ánni, í landi Gaddastaða hafi heitið Litlioddi og verið landnámsbærinn."
Heimildir: Vigfús Guðmundsson: Saga Oddastaðar, 3; VS: Rangvallabók, 276; VG: "Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum" Árbók 1951-1952, 152-154; ÍF I, 356

RA-308:015 mannabein legstaður
"Þjóðminjavörður rannsakaði hinn 25. júlí beinagrind sem komið hafði í ljós á Hellu, rétt hjá þar sem bærinn Gaddstaðir stóð fyrrum. Þetta var heilleg beinagrind sem kom upp við jarðýtuvinnu; hafði líkið verið lagt á bakið en gripir fundust engir og virðist hér ekki um heiðið kuml að ræða. "
Heimildir: ÞM: "Skýrsla um Þjóðminjasafn 1973" Árbók 1974, 160

RA-308:016 heimild um mógrafir
"Sunnan við Fögrubrekku er Mótorfa. Ber hún nafn af því, að á henni hefur verið þurrkaður mór. Þar eru og Mógrafir." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gaddastaðir, 1

RA-308:017 hellir
Hellir á Hellu neðan Suðurlandsvegar og hefur verið notaður undir kartöflur, hann er hvergi á skrá og er um 6 m langur.
Heimildir: EG: "Ritgerð um hella í Rangárvallasýslu", 55

RA-308:018 hellir
Vitað er um tvö lokaða hella á Hellu. Annar við hús nr. 15 við Freyvang.
Heimildir: EG: "Ritgerð um hella í Rangárvallasýslu", 55-56

RA-308:019 hellir
Vitað er um tvö lokaða hella á Hellu. Annar við hús nr. 15 við Freyvang.
Heimildir: EG: "Ritgerð um hella í Rangárvallasýslu", 55-56

RA-309 Varmadalur
Jarðadýrleiki 20 hdr 1711, Skálholtsdómkirkjueign. "Bærinn Varmdalur finnst fyrst nefndur í Landnámabók Sturlu Þórðarsonar sem skráð var um miðja 13. öld, en næsta heimild sem getur bæjarins er máldagi Oddakirkju frá 1270 [1270: Getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88]. Í Landnámu segir frá því að Hrafn Hængsson lögsögumaður á Stóraholi seldi Þorgeiri Ásgrímssyni landnámsmanni í Odda Varmdal. Síðan er ekki vitað um

eigendur jarðarinnar fyrr en 1589 en þá var Skálholtsstóll orðinn eigandi ... “ VS: Rangvellingabók, 465. Skiptist í tvö býli en land óskipt. “Mestur hluti þess er valllendi en nokkur hluti mýrlendur.” SB V, 46 1711. “Túninu grandar möl og sandur, sem á fýkur í veðrum. Engjum spillir Hróarslækur mikið og ber uppá grjót, aur og sand í hlaupum og ísaldaleysíngum, líka rífa jakar í burt grassrót.” JÁM I, 266 1839: “Mjög af sér gegnin af sandfoki, en mikið farin að koma til aftur. Útigangur góð, heyskapur sæmilegur þó Hróarsholtslækur hafi mikið spillt engjunum.” 1849: “Tún mikil og greiðfær, engjar sæmilega að víðáttu, en heyfall af þeim létt. 1882. “Þessi jörð er talsvert spillt af sandfoki bæði á túni og slægjum, en hefur víðáttumikla og kjarngóða haga bæði sumar og vetur sem eru ennþá að mestu óskemmdir. VS: Rangvellingabók, 467 1917: Tún 8,2 ha, þar af 5 ha slétt, garðar 1830m² 1940. “Tún. Að mestu velfært. jarðvegur: Harður en sæmilegur. Engjar. Samfelldar. Greiðfærar og þýfðar. Votlendar. beitiland: Að mestu valllendi, allvíðlent, Gott til allrar beitar.” VS: Rangvellingabók, 467

RA-309:001 *Varmadalur* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-309:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-309:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-309:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-309:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-309:006 *Smiðjuhóll* örnefni smiðja
“Vestasti hóllinn [í túninu] heitir Skyggnir, næstur Hallfríðarbrekka. Austan við hana Smiðjulaut og Smiðjuhóll, næstur bænum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Varmdalur BK, 1

RA-309:007 heimild um traðir
“Hóllinn vestan við traðirnar heitir Gylta ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Varmdalur BK, 1

RA-309:008 *Álfhóll* örnefni huldufólksbústaður
“Í nesinu eru fjórir hólar. Syðst tveir hólar, sem heita Þurrhólar. Álfhóll er nær læknum. Þar er Álfhólseyri.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Varmdalur BK, 1

RA-309:009 *Stekkatúnshóll* örnefni stekkur
“Í nesinu eru fjórir hólar. Syðst tveir hólar, sem heita Þurrhólar. Álfhóll er nær læknum. Þar er Álfhólseyri. Austar í nesinu er stór hóll, Stekkatúnshóll” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Varmdalur BK, 1

RA-309:010 *Heybandsvað* heimild um vað
“Á læknum er mörg nafngreind vöð. Í Heimamýri er Heybandsvað. Árbæjarvað er hjá Árbæjarbakka og lítið eitt ofar Djúpavað. Ofan við nesið er Grafarvað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Varmdalur BK, 2

RA-309:011 *Árbæjarvað* heimild um vað
“Á læknum er mörg nafngreind vöð. Í Heimamýri er Heybandsvað. Árbæjarvað er hjá Árbæjarbakka og lítið eitt ofar Djúpavað. Ofan við nesið er Grafarvað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Varmdalur BK, 2

RA-309:012 *Djúpavað* heimild um vað
“Á læknum er mörg nafngreind vöð. Í Heimamýri er Heybandsvað. Árbæjarvað er hjá Árbæjarbakka og lítið eitt ofar Djúpavað. Ofan við nesið er Grafarvað.” Segir í örnefnalýsingu.

Heimildir: Ö-Varmdalur BK, 2

RA-309:013 *Grafarvað* heimild um vað
"Á læknum er mörg nafngreind vöð. Í Heimamýri er Heybandsvað. Árbæjarvað er hjá Árbæjarbakka og lítið eitt ofar Djúpavað. Ofan við nesið er Grafarvað." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Varmdalur BK, 2

RA-309:014 *Hofsvað* heimild um vað
"Skammt fyrir innan Lambatanga er allstórt gil, sem liggur að læknum. Það heitir Skiptigil. Innan við það er enn eitt vað á læknum, sem heitir Hofsvað." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Varmdalur BK, 2

RA-309:015 *Hofsvað* örnefni
"Skammt fyrir iannan Lambatanga er allstórt gil, sem liggur að læknum. Það heitir Skiptigil. Innan við það er enn eitt vað á læknum, sem heitir Hofsvað." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Varmdalur BK, 2

RA-309:016 *Stekkatún* örnefni stekkur
" ... framan Skiptagils [sjá 014] heitir Hábrún. Suður af Hábrún, austur af bænum, er lítill dalur í Grófinni, sem heitir Stekkatún." Segir í örnefnalýsingu. "Stekkjartún beint austur af bænum, framan við fjárhús, sem nú er." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Varmdalur BK, 2; Ö-Varmdalur, 2

RA-309:017 *Tjaldstæði* örnefni áfangastaður
"Skammt fyrir framan þjóðveginn er hvolft inn í brekkurnar og heitir þar Tjaldstæði." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Varmdalur BK, 3

RA-309:018 *Tröllkonugil* örnefni tröllabústaður
"Í miðjum Bugum er allstór melhóll, sem heitir Markhóll. Bugarnir ná að Tröllkonugili." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Varmdalur BK, 3

RA-309:019 *Ból* örnefni
"Í miðjum Bugum er allstór melhóll, sem heitir Markhóll. Bugarnir ná að Tröllkonugili. Suður af Markhól, nær læknum, er annar hóll, sem heitir Bughóll. Sunnan við hólinn Galta er Galtalaut og sunnan við hana heitir Ból." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Varmdalur BK, 3

RA-309:020 heimild um fjárhús
"Innanrlega á Hágrununum eru nú fjárhús. Hjá þeim er Borgarhvammur og skammt þar fyrir innan Sæmundartótt." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Varmdalur BK, 3

RA-309:021 *Borgarhvammur* heimild um fjárskýli
"Innanrlega á Hágrununum eru nú fjárhús. Hjá þeim er Borgarhvammur og skammt þar fyrir innan Sæmundartótt." Segir í örnefnalýsingu. "Borgarhvammur, við ærhúsin, í suður af ærhúsunum. Þar voru borgir fyrrum innan girðingar, tún. Sæmundartótt er á milli ærhúsa Varmadals og Kirkjubæjar. Þar var einhver Sæmundur, er hafði þar ærhús sín." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Varmdalur BK, 3; Ö-Varmidalur, 2

RA-309:022 *Sæmundartótt* heimild
"Innanrlega á Hágrununum eru nú fjárhús. Hjá þeim er Borgarhvammur og skammt þar fyrir innan Sæmundartótt." Segir í örnefnalýsingu. "Borgarhvammur, við ærhúsin, í suður af ærhúsunum. Þar voru borgir fyrrum innan girðingar, tún. Sæmundartótt er á milli ærhúsa Varmadals og Kirkjubæjar. Þar var einhver Sæmundur, er hafði þar ærhús sín." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Varmdalur BK, 3; Ö-Varmidalur, 2

RA-309:023 heimild um fjárskýli
"Nyrzt á Vallarbrúninni er Borgargil, kennt við fjárborgir, er stóðu þar skammt frá." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Varmdalur, 1

RA-309:024 heimild um leið
"Nokkru sunnar í brúninnu [en 023] er annað gil, nefnt Pétursgil. Nafn það er tileinkað Pétri á Minna-Hofi. Hann átti stykki í Grafarnesi og lág þá heybandsvegurinn upp um skarðið." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Varmdalur, 1

RA-309:025 *Stekkjartúnsholt* örnefni stekkur
"Varmadalsnes norður af bænum, engjar. Stekkjartúnsholt norður með læk ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Varmdalur, 1

RA-309:026 *Galti* heimild um huldufólksbústað
"Í túni: Galti, langur hóll austan við traðirnar. Í Galta er huldufólk." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Varmdalur, 2

RA-309:027 *Ból* örnefni
"Ból slétta; bælt þar fé við túngarð, austan við traðirnar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Varmdalur, 2

RA-309:028 heimild um túngarð
"Ból slétta; bælt þar fé við túngarð, austan við traðirnar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Varmdalur, 2

RA-309:029 *Oddagötur* heimild um leið
"Fagrabrekka rétt fyrir vestan Oddagötur ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Varmdalur, 2

RA-309:030 *Kirkjubæjargötur* heimild um leið
"Hábrún beint austur af bænum, þar sem Kirkjubæjargöturnar liggja eftir Vellinum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Varmdalur, 2

RA-310 Selalækur

Jarðadýrleiki óviss 1711 jörðin tíundast til sem svarar 20 hdr., Skálholtskirkjueign. 1270: Getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88 "Land Selalækjar er að mestu leiti gróið og skiptist það í vallendi og mýri. Hluti af landareign er örfoka sandur, nú gróinn að mestu." SB V, 44 1711: "Engjar eru ærið votlendar. Túninu spillir smá möl, sem á fýkur í veðrum. Engjum grandar lækur og ver á þær sand og leir, farvegur lækjarins fyllist upp af sandi, hleypur so vatnið um engjarnar með bleytu og leir." JÁM I, 265 1849: "Tún góð, en hálend og greiðfær. Engjar miklar, en votlendar og grasgefnar. Hagar ekki miklir, en gróa árlega upp. Jörðin er hæg." 1882: "Þessi jörð hefur enga vetrarhaga og er stórspillt af sandfoki. Slægjur nokkrar en svo votlendar að þær verða ekki notaðar nema einungis í þurrkatíð. Þar til verður að brúka þær til hagbeitar fyrir málnytufénað á sumrum vegna skorts á öðru haglendi." VS: Rangvellingabók, 368-369 1917: Tún 8,8 ha, þar af 6 ha slétt, garðar 2476 m² 1940: "Tún: Gott, að mestu vélfært. Engjar: Áveituengi, greiðfært, samfellt. Aðrar engjar: Samfelldar, greiðfærar, þýfðar, blautar. Beitiland. Valllendi og mýri. Þröngt miðað við heyskap. Góð gripabeit. Ókostir: Nokkur hætta af dýjum." VS: Rangvellingabók, 368-369.

RA-310:001 *Selalækur* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-310:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-310:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-310:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-310:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-310:006 hellir

“Á Selalæk voru að minnsta kosti tveir hellar, nú niður fallnir. Sagt er að fólk sem sótti heyskap í Selalækjarflóð hafi fengið aðsetur í öðrum þeirra.” Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 12-13

RA-310:007 hellir
“Á Selalæk voru að minnsta kosti tveir hellar, nú niður fallnir. Sagt er að fólk sem sótti heyskap í Selalækjarflóð hafi fengið aðsetur í öðrum þeirra.” Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 12-13

RA-310:008 *Selalækjarvað* heimild um vað
“Norður af Selalæk er vað á læknum, sem heitir Selalækjarvað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selalækur, 1

RA-310:009 heimild um fjárhús
“Vesturparturinn [af] túninu á Selalæk var áður kallað Fjárhústún.” Segir í örnefnalýsingu. Í svörum við speungingum segir að fjárhús hafi verið á túninu, búið að slétta þau.
Heimildir: Ö-Selalækur, 1; Ö-Selalækur svör við sp., 2

RA-310:010 *Lækjarvað* heimild um vað
“Suðvestur af Móhellugili heitir Nes. Syðst í því er vað á læknum, sem heitir Lækjarvað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selalækur, 2

RA-310:011 heimild um áveitu
“Sigurður Guðmundsson, sem lengi bjó á Selalæk, lét gera skurð í Selalækjarmýri til þurrkunar og vetraráveitu.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selalækur, 2

RA-310:012 *Stórholt* heimild um huldufólksbústað
“Vestan við Þverlæk er allstór hóll, nefndur Smalaskáli. Í beinni stefnu austur af Þverlæk er Stórholt. Þar á að búa huldufólk.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selalækur, 2

RA-310:013 varða landamerki
“Eru úr svokölluðu Þuríðarskarði að Varmadalslæk sjónhending í Rauðkoll, úr Rauðkoll sjónhendingu í vörði á Smalaskálarholti, og frá nefndri vörðu beina stendu í tvær vörður við Ytri-Rangá móts við Bjólu, svo ræður Rangá og lækurinn að fyrrnefndu Þuríðarskarði.”
Heimildir: Landamerki 1890

RA-310:014 varða landamerki
“Eru úr svokölluðu Þuríðarskarði að Varmadalslæk sjónhending í Rauðkoll, úr Rauðkoll sjónhendingu í vörði á Smalaskálarholti, og frá nefndri vörðu beina stendu í tvær vörður við Ytri-Rangá móts við Bjólu, svo ræður Rangá og lækurinn að fyrrnefndu Þuríðarskarði.”
Heimildir: Landamerki 1890

RA-310:015 varða landamerki
“Eru úr svokölluðu Þuríðarskarði að Varmadalslæk sjónhending í Rauðkoll, úr Rauðkoll sjónhendingu í vörði á Smalaskálarholti, og frá nefndri vörðu beina stendu í tvær vörður við Ytri-Rangá móts við Bjólu, svo ræður Rangá og lækurinn að fyrrnefndu Þuríðarskarði.”
Heimildir: Landamerki 1890

RA-310:016 heimild
“... fyrir sunna túnin á milli skurða er Stórholt, þar er hlaðinn hringur, ég ætla að það hafi verið gefið hey í hann, þá gefið varasauðfé úti og hringurinn gjörður til að hey fyki síður.” Segir í svörum við spurningum.
Heimildir: Ö-Selalækur svör við sp., 2

RA-310:017 heimild um fjárhús
“Í Dölunum var fjárhús fyrir 100 ær.” Segir í athugasemdum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selalækur ath, 1

RA-310:018 heimild um fjárhús
“Í Dölunum var fjárhús fyrir 100 ær. Annað hús fyrir 100 ær var vestur af Holtinu.” Segir í athugasemdum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selalækur ath, 1

RA-310:019 gata leið
“Götur lágu um bakkana. Farið var um þær þegar ferjað var yfir ána, Ytri-Rangá. Báturinn var hinum megin við ána, í Hrafntóftum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selalækur ath, 1

RA-310:020 heimild um ferju
“Götur lágu um bakkana. Farið var um þær þegar ferjað var yfir ána, Ytri-Rangá. Báturinn var hinum megin við ána, í Hrafntóftum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selalækur ath, 1

RA-310:021 *Oddagötur* heimild um leið
“Oddagötur lágu að Odda, Móeiðarhvolsgötur að Móeiðarhvoli, Varmadalsgötur að Varmdal.” Segir í athugasemdum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selalækur ath, 2

RA-310:022 *Móeiðarhvolsgötur* heimild um leið
“Oddagötur lágu að Odda, Móeiðarhvolsgötur að Móeiðarhvoli, Varmadalsgötur að Varmdal.” Segir í athugasemdum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selalækur ath, 2

RA-310:023 *Varmadalsgötur* heimild um leið
“Oddagötur lágu að Odda, Móeiðarhvolsgötur að Móeiðarhvoli, Varmadalsgötur að Varmdal.” Segir í athugasemdum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selalækur ath, 2

RA-310:024 heimild um leið
“Þá voru götur að Lambhaga og út að Ægissíðu yfir lækinn.”Segir í athugasemdum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selalækur ath, 2

RA-310:025 heimild um ristu
“Torf var rist í mýrinni til að hafa á hey, en annars voru miklar hlöður.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selalækur ath, 2

RA-310:026 heimild um hlöðu
“Torf var rist í mýrinni til að hafa á hey, en annars voru miklar hlöður.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Selalækur ath, 2

RA-311 Oddi

80 hdr. að fornu. Jarðadýrleiki óviss 1711, Kirkjustaður. c. 1075: Jarðarinnar getið.Bsk I, 157;Jón saga B, 229-230. Sæmundr auðgaði staðinn með stórum tillögum ok miklum ríkdómi, ok smíðaði þar kirkju mikla, ok lét vígja hinum heilaga Nicholao erkiboskupi; Þorlákssaga yngri, Bsk I, 320. 1133: Sæmundur deyr, Eyjólfr prestur, sonur hans tekur við 1158: Eyjólfr deyr. c. 1200: Jarðarinnar getið í kirknaskrá Páls biskups, DI XII 7. [1270]: Máldagi kirkjunnar. “Nichulas kyrkia j odda. a heima land allt froda hollt tuav. Bergvad. langagerdi. fiosa land. selsland. stadnvm skolv fylgia xxx” DI II 86-88 24.7.1273: Erkibyskup dæmir Oddastað undir Skálholtsbyskup; DI II 95-98; Árna saga byskups [1332]: Máldagi kirkjunnar. “Nicholaskirkia j Odda a heima land allt. frodahollt. ij. langagerdi. yzta gardzvika haalfvann oxahrugg. pula heidi.” DI II 691-692 1334: Ø sira Benedict af Odda; Annálsbrot frá Skálholti; IA 220 Gefinn Odda staðr Sira Arngrimi; Skálholtsannáll, IA 207 gefin Odda stadr sira Arngrimi; Gottskálksannáll, IA 349 [1367]: Máldagi kirkjunnar. “xl. Nikulasskirkia j odda a heimaland alltt. frodholltt tuo.les Vilchinsbok þuij þetta ber alltt samann vm eign og jtok. oc vmm xijc fioru er liggr fyrir grijstodum og viijc fioru er liggur fyrir Bergþorshuole.” DI III 218-219 aq 1385: “aa heimaland allt. frodholft tvo. OxaRygg. Langagerdi. yrstan gardsuika halfuan. helluvad. Mulaland.[180 ásauðar, 25 kýr, 7 hdr í hrossum, 9 hdr í metfé, 9 merkur vax] ... kirkiann a [skóga, fjörur, jarðar part með neðri Strönd, afrétt]” DI IV 70-76. 1411: Odda mal. var stadurinn j Odda dæmdur burt. af sera Vigfusi vndir nad herra Ions byskups oc allt hans goz af xii prestum; Lögmannsannáll, IA 290. 1453: Marcellus Skálholtbp veitir Ólafi Rögnvaldssyni

Oddastað sem Áslákur Bolt hafði veit Jóni Sigmundssyni en hann sleppir tilkalli vegna þess að han nær ekki staðnum með góðu. DI V, 102-103 [um 1480]: Máldagi kirkjunnar. DI VI 323-327 1488: Máldagi kirkjunnar. DI VI 628-631. 1495: Dómur um ágreining milli sr. Þorvarðs Ívarssonar vegna Oddakirkju og erfingja sr. Halldórs Jónssonar og var jörðin Kotvöllur sæmd kirkjunni í Odda til ævinlegrar eignar. DI VII, 269-70. 1553: Máldagi kirkjunnar DI XII 652-653 1575: Máldagi kirkjunnar DI XV 664-665.

"Oddi er landnámsjörð. Þorgeir Ásgrímsson landnámsmaður þar keypti Oddalönd af Hrafni Hængssyni lögsögumanni á Hofi, og niðjar hans er bjuggu í Odda og kölluðust Oddaverjar átti síðan jörðina. Einhver hinna fyrstu kristnu Oddaverja gaf kirkjunni í Odda alla jörðina, en þar sem þeir voru eftir sem áður eigendur kirkjunnar, fóru þeir áfram með jörðina sem eign sína. ... Sæmundur Jónsson í Odda sonarsonur Lofts Sæmundssonar, átti engin börn skilgetin, en synir hans Haraldur í Odda og Björn í Gunnarsholti erfðu Odda eftir hans. Sonur Loðmundar Sæmundarsonar hét Jón en hans son Eyjólfur. Dóttir Eyjólfs hét Álfheiður og fyrir hennar hönd gerði Sturla Sighvatsson kröfu til hálfs Odda sumarið 1238 ... Eftir Harald Sæmundsson erfði Sæmundur sonur hans hálfan Odda. Af honum og Birni í Gunnarsholti keypti Steinvör Sighvatsdóttir á Keldum jörðina. Áður en hún dó seldi hún Sighvati syni sínum helming jarðarinnar, en hinn hlutann erfðu synir hennar Sighvatur, Loftur og Sturla ... Árið 1270 hóf Árni Þorláksson Skálholtsbiskup að vinna þá staði undir vald sitt er kirkjan átti en leikmenn höfðu ráðið yfir ... Oddi var dæmur á vald biskups 24. júlí 1273. Þegar Eiríkur presthatari Noregskonungur sendi út bréf árið 1283 er buðu leikmönnum að taka staðinn aftur á sitt vald, tók Loftur Hálfdánarson Odda. Hafði hann þar forræði til 1290 er hann varð að gefa staðinn aftur á vald biskups." VS: Rangvellingabók, 310Sjö hjáleigur árið 1709, Oddahóll, Kumli, Kragi (í eyði), Langekra, Jónshjáleiga (Tröð), Dvergasteinn og Vindás. Einnig eru sagnir af tveimur eyðibýlum nálægt Oddalandi sem heita Núningar og Kampastaðir. JÁM I, 260-264. Um 1629 er getið um Oddahjáleigu en ekki er víst við hvaða bæ þar er átt. Á 18. öld var hjáleigurnar Bakrangur og For byggðar um 1800 kom Strympa í stað Bakrangs. Sólvellir voru byggðir 1930.

1709: "Allan hálfan afrjett í Miðmörk, hvar nú er ljeður til brúkunar af staðarins landsetum. Skógarítak eitt í Næfurholtslandi, kallað Oddagljúfur, er brúkandi til eldíngar, valla kolagjörðar. Annað skógarítak á Brúarfellsháldi í Hreppum. Rekaítök tvö, eitt fyrir Berþórshvolslandi, annað fyrir Grímstaða (Ytra Hóls) landi í Ytri Landeyjum, gagnleg þegar til vill. ... Silúngsveiði er að sönnu í Rángá Eystri fyrir landi staðarins, þó er hún ekki brúkuð ..." JÁM I, 260. 1839: "Jarðir Oddakirkju eru þessar: Hjáleigurnar í kringum Odda, Bakkabæir, Helluvað, Syðriströnd í þessari sókn; Kotvöllur í Breiðabólstaðarsókn; Langagerði, Garðsauki ásamt Garðsaukahjáleigu í Stórólfshvolssókn; Bergþóruhvoll og Káragerði í Krossókn í Lnadeyjum, Efrihamar hálfir í Kálfholtssókn; Pula í Marteinstungusókn; Svínhagi í Keldnasókn. Ítök eru þessi: reki fyrir Berþóruhvolslandi og fyrir Grímstaðalandi; skógur á 4rum stöðum í Engidal í Þórsmörk (þar er nú enginn skógur), í Búrfellshálsi fyrir utan Þjórsá (hefur lengi ekki verið yrktur héðan, ef nokkur er nú), fram hjá Sandatungu sem enginn veit hvar er, í Oddagljúfri í NBæfurholtslandi (að mestu gjöreyddur); geldingafjárrekstur í Norðurkinn (sem enginn veit, hvar er); hálfur afréttur í Miðjamörk (ekki fullvíst, hvað mikill partur þar er af Þórsmörk)." SSR, 139. 1847: "Silungsveiði í Þverá launar vart ómakið. Skólendi þau, sem máldagarnir eigna staðnum, koma eigi að notum; hann á og afrétt saman við aðrar jarðir á Rangárvöllum og "hálfan afrétt á Miðju-Mörk", sem leigist fyrir 40 álnir árlega. Fjörur á staðurinn 2, aðra fyrir Grímstaða land, tólf hundrið faðma tólfræð, og hina fyrir Bergþórshvols land, átta hundrið faðma tólfræð að leingd." JJ, 51 "Oddaland er að verulegu leyti mýri með valllendisrimum. Meðfram Þverá eru þurrir bakkar." SB V, 39

1711: "Engjum spillir Rangá með grjóti og aur, so nú þykja þær hálfu gagnminni en þegar menn fyrst til vissu. Engjavegur er bágur og yfir Rángá eystri að sækja. Högum grandar sandur. Beitarland er lítil og þykir ekki meir í það setjandi en hálfpartur af þeim kvikfjenaði, sem heyskapur allarrar jarðarinnar fosorgast." JÁM I, 260. 1719: "Staðurinn hefir fyrrum gefið af sér heyskap mikin og góðan. En nú gengur mjög sandur á suma staði á túnið, og á einum stað lemur árlega úr vellinum. Engjar mjög upphrjóstraðar og bágbornar, einkum þær er Oddaeyrar nefnast." Vigfús Guðmundsson: Saga Oddastaðar, 172. 1847: "Odda-staðar tún eru slétt en snögglend, og fást af þeim í meðalári 240 hestar. Eingjar á staðurinn á tveim stöðum, Oddaflóð og Odda-Eyrar, sem böi eru stórar, störvaxnar að mestu og grasgefnar, en liggja undir áföllum af Þverá og Ránánum. Eingjar þessar eru mjög votlendar, og eingja vegur lángur, og verður að fara útí Odda-Eyrar, yfir Þverá, en þar fást í meðalári 1080 hestar. Oddaflóð gefa af sér í meðal ári 960 hesta en þau eru, að austanverðu slegin af kotamönnum." JJ, 51 1850: "Á Oddastaðar heimajörð eru túnin öll slétt að kalla má, en heldur eru þau snögglend og harðlend, grasið sem þau af sér gefa er blandað miklu laufi og súrum, og þess vegna heldur kraftlítið hey til mjólkur, auk þess vill brenna af túninu þegar þurrkar ganga, því það er því nær allt saman hálendishólar. - Útslægjur eru í svokölluðum Oddaeyrum og í svonefndum Oddaflóðum. Eyrarnar eru stór hólmi úri Þverá með tveim litlum hólmum hjá, eru þeir alltaf heldur að eyðast af ánni sem smábrýtur utan úr þeim, og af sandfoki sem árlega etur grasrót úr norðurbakka stóahólmans. ... Í Oddaflóðum hef ég einnig heyjað og eru sömu vandkvæði á þeim heyskap sem þar fæst að hvert strá verður upp að draga. ... Hagar sem þessari jörðu fylgja eru sameiginlegir með hinum hverfisjörðunum, og má fullyrða að þeir séu sáralitlir að víðáttu handa svo mörgum, einkanlega sá hluti þeirra hvar staðarhaldararnir hafa haft fjárhús sín, hvar af leiðir að þeir hafa þóknast bóndanum í Lambhaga fyrir misgöngu."

1882: “Oddi með hjáleigum er talsvert spilltur að högum af sandfoki og engjarnar sömuleiðis af landbroti og sandburði úr Þverá, svo óhætt mun að fullyrða að þær gefi nú ekki af sér meira en helmings heyfall við það er þær gáfu af sér öndverðlega á þessari öld.” VS: Rangvellingabók, 313-314 1917: Tún 9,9 ha, þar af 8 ha slétt, garðar 1984 m² 1940: “Tún: Gott, 1/2 vélfært. Engjar: Flæðiengi hefur horfið fyrir það að Þverá hefur grafið sig niður, og vatnsborð því lægra en áður. Bakkar með Þverá og hólmar í henni fremur grasgefnir, 1/3 vélfærar, hitt greiðfært. Þurrlendar. beiitilandið. Mýrlendi með valllendisrimum. Góð sumarbeit. Vetrarbeit lítil. Ókostir. Nokkur hætta af flóðum.” VS: Rangvellingabók, 313-314 “Þrátt fyrir afbýlin öll hefir Oddi verið, fyr og síðar, langmesta slægjujörð á Rangárvöllum. En haglendið minna að tiltölu og vetrarbeit fremur lítil og stopul á síðari öldum, því flatlent er þar og skjólfátt. Heimatúnið gefur 200-300 töðuhesta. Slétt er það að miklu og flatlent austur og suður frá bænum, en er líka á öldu mikilli, sem liggur suður um túnið vestanvert.” Vigfús Guðmundsson: Saga Oddastaðar, 170

RA-311:001 *Oddi* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-311:002 heimild um kirkju
ODDI Á RANGÁRVÖLLUM (R) -Nikulási
c. 1075: Eptir þetta fóru þeir út higat til Íslands Jón ok Sæmundr, ok settust í bú, hvárr á sína föðurleifð, Jón á Breiðabólsstað, en Sæmundr í Odda, ok bjöggu þar báðir mjök lengi ... þeir prýddu báðir mjök heilagar kirkjur, þær er þeir höfðu að varðveita, í mörgum lutum, ok þjónuðu þeim lítilátliga í sínum prestsskap ok æxtu mikit rétt þeirra í kennimanna vistum, þeirra er þjóna skyldu at hvárri kirkjunni fleiri en áðr höfðu verit; Jóns sagaA, Bsk I, 157
Eptir þetta fóru þeir Jón ok Sæmundr út til Íslands ok settust í bú, hvárr á sína föðurleifð, Jón á Breiðabólsstað í Fljótshlíð, en Sæmundr í Odda; bjuggu þeir þar mjök lengi ... þjónaðu þeir kirkjum fyrrnefndum með sönnu lítilæti, aukandi þeirra heiður ok sæmd í kennimanna vistum, er Þeir lögðu í óðul sín fleir en áðr höfðu verit; Jón saga B, 229-230.
Sæmundr auðgaði staðinn með stórum tillögum ok miklum ríkdómi, ok smíðaði þar kirkju mikla, ok lét vígja hinum heilaga Nicholao erkiboskupi; Þorlákssaga yngri, Bsk I, 320.
1133: Sæmundur deyr, Eyjólfr prestur, sonur hans tekur við
1158: Eyjólfr deyr
c. 1200: Kirknaskrá Páls, DI XII 7
[1270]: Odda maldagi
Nichulas kyrkia j odda. a heima land allt froda hollt tuav. Bergvad. langagerdi. fiosa land. selsland. stadnvm skolv fylgia xxx. kva. ok halft annat. hundrat. asaudar. hestar xij.
Þessar eru skylldur j odda. at giallda a hverium tolf manadum.
at fellzmula gelldingur tuævetvr
at a. gelldingur gamall.
a. vollum hinvm ytrum gelldingur tuæuetur.
a vollum hinum eystrum gelldingr gamall
j klofa. gelldingr gamall.
a hrofstavdvm gelldingr tvævetur.
a tiorfa staudvm gamall gelldingr.
j flagbiarnar hollti gelldingur gamall ok annar tuævetur.
j ostvaz hollti gelldingr gamall
j sniallz havfda gelldingr gamall.
at a. gelldingr gamall.
a ægis sidv gelldingr gamall
ath hrafn toftum gelldingr. gamall.
at rauda læk hinum ytra. gelldingr gamall.
at rauda læk hinum eystra gelldingr tuævetur.
a brekkv gelldingr. tvævetr.
j tvngunne litlv. gelldingr. gamall.
j þiodolbs haga gelldingar ij tvævetrer
at havmrum gelldingur tuævetur.
at gasa hvsvm gelldingur tuævetr.
j kalfa hollti gelldingur tvævetur.
j kroki gelldingur gamall.
a heidi gelldingur tuævetur.
a lytings staudum gelldingr tvævetur.
j hreidri gelldingur veturgamall.

j gutthorms haga gelldingur gamall.
j kalldadarhollti gelldingur tuævetur.
at þverlæk gelldingur tvævetur.
a skambeins staudum gelldingur veturgamall.
j nesi gelldingur tuævetur
j hollzmula. gelldingr tuævetur.
j kallda kin. gelldingur tvævetur.
j akbravtar holti. gelldingur gamall.
a. tialldar stavdum gelldingur gamall.
j skardi hinv eystra gelldingr gamall og annar tvævetur.
at steinkrossi gelldingur gamall.
j sandgili gelldingur gamall.
vnder hraune gelldingur gamall.
j holmi a þorleifs staudum gelldingur gamall
at hofi hinv nedra gelldingur gamall. ok annar tvævetur ok hin þridie veturgamall.
j lambhaga gelldingur gamall.
at reydar vatni gelldingur ok annar tuævetur.
at gelldingalæk. gelldingur tuævetur.
at vikingslæk gelldingur gamall.
at helluvadi gelldingur gamall ok annar tuævetur.
ath gauxstaudum gelldingur tvæuetur.
at sela læk gelldingur tuævetur.
j varma dal gelldingur tvævetur.
j grof gelldingur gamall.
j galltarhollti geldingur veturgamall.
j froda hollti hinv eystra gelldingur tuævetur.
at moeidarhuoli gelldingur tuævetur
at bergvadi gelldingur tuævetur.
j divpadal gelldingvr tuævetur.
a. velli hinvm efra gelldingur gamall
at vpsaulvm. gelldingur gamall.
j lambey. gelldingur tvævetur
a stravnd gelldingur gamall
at bergþors huoli gelldingur tvævetur.
at arnar hvoli gelldingur tuævetur.
a. forsæti gelldingur gamall ok ij tvævetrer.
a. strandar hofdi gelldingur vetur gamall
a vomula staudum gelldingur veturgamall
j næfr hollti gelldingar xij veturgamler ok skal þa giallda fimtv dægin fysta j svmri afendi ok skvlv aller vera svo hollduger ath their anne gautv a deigi j odda.
j hafi vett matar
a. þorkels stavdum vett matar ok vj alnar vadmals.
a. grims staudvm vett matar.
a. skvms staudum vett matar.
a klas bardi haluett mattar.
a strandar hala fiordung matar
j holmvm vett matar.
j kollabæ vett matar
ath moshvoli hinvm eystra vj fiordvngar matar.
at griot. a. vett matar
at hofi hinv nedra vett ostz
j sangili haluett ostz.
j stvfa hollti halvett ostz
a. arnkaullu staudum half vett ostz
at. a. half vett ostz
a kalf staudum fiordvngur.
j gardzhuika hinvm vestazta. ij fiordvngar ostz
j langagerdi fior[d]vngur ostz
at hofi hinv nædra ost leifur
j ase ost leifvr.

a. skambeins stavdvm ost leifur.
j. sneillz havfda ost leifvr.
at merki huoli ostleifur
a tialldar staudum ost leifur.
j skardi hin eystra ost leifur
at vikings læk ost leifur.
vnder hravne ost leifur.
ath eyvindar mvla ost leifur.
a. heradar stavdum fiordvngur ostz.
j hvammi fiordvngur ostz.
a. medal þiors ar ok iokvls ar a. solheima sandi. þa skal bondi hver giallda ost leif j odda hvert havst. slikan sem lætur sier til bus ysta.
j guttorms haga vj aurar vadmala.
a. vakurstavdvm xij alnar j mælvm xij aurar vdmals.
a. oxa hrygg. xv. alnar.
j vestur holltvm xviij alner
j dvfdags hollti. xij avrar laugaura.
j siglv vik hini vestari. a stadur iiij hluti j fiorv. en adrer tvo.
j þvfna fiorv fiordvng.
j skvmstada fiorv ij hluti.
j grimstada fiorv xij hvndrvt.
j þycka bæ cc j fiorv.
i vestmanna eygivm firi ofan leiti c fiska ok sallt belgir iiij.

Þessir vorv domsavgv vottar. þa alþingis domur dæmdi þessar eigner. Nichvlas kirkiu j odda. sem adur erv ritadar j maldaga þessvm. hafurbiorn tyrkarson. pall þorsteins son oddur prestur eysteins son. ketill prestur þorlaks son þorleifur Reimr ketil son. þordur þorsteins son. Eygiolfur jonsson. Haukur olafs son. þorgeir biarnar son. sygurdvr þorvallzson. jon skvm son loptur kolsson; Máld DI II 86-88

24.7.1273: Erkibyskup dæmir Oddastað undir Skálholtsbyskup; DI II 95-98; Árna saga byskups

[1332]: Odde. Gamall mäldagi.

Nicholaskirkia j Odda a heima land allt. frodahollt. ij. langagerdi. yzta gardzvika haalfvann oxahrugg. pula heidi.
haalfvann þridia tog kua.
halft annad hundrad aasaudar.
vijc j rossum.
ixc j metfie oc er þa lokid firi xij merkur vax.
þad er skyllda ad luka j odda huert haust halfvann fiorda tegh gamalla sauda. halfuann fiorda togh tuævetra oc er þar j þrir veturgamlir.
xij saudi veturgamla vr nefurhollti huertt vor.
saud veturgamlann vr hreidri.
annann af skammbeinstodum.
þridia af strandarhollti.
iiij vr galltarhollti. oc viij alnar soluvadar.
xij aurar skylld j melkot.
sex aurar j guthormshaga.
xij alnar a vakursstodum.
a oxahrugg xv alnar.
vj aurar j dufþakshollte.
j vesturholltum xxx letorfs.
fyrir ofanleite j eyium vt. c. skreidar. oc iiij salltbelger.
sandhola feria oleigis ævinliga þeim sem j odda býr.
half xvda vætt matar. huerr bonda sa sem býr mille Þiorsar oc jokulsaar a solheimasandi a at luka þangat fiordung matar j osttoll. sa sem þingfararkaupi a ad gegna.
vr dynskogum x fiordunga smiors oc xiij merkur oc færa j skoga firir veturnætur.

Hun a innann sig xij manna messuklædi. oc iij hokla lausa. ij. dalmatikur oc ij svbtila. viij kapur oc ij myrkblar litlar. iiij antependia. ij med glitudum dukum. eitt til litla alltaris med glitadum duk. fontzvmmbuning. toflu fyrer haalltari oc adra vpp yfver. skrin. oc ij smellta krossa. oc einn gylltann med stalli basiliskum. alltaris steinn buinn oc textum buinn. iiij kertistikur smelltar. oc ij med kopar. oc ij jarnstikur. mariu skriftt stora. jons skriftt. nichulas skriftt. thomas skriftt. oc mariu skiftt magdalene. kaleka iij. vatzker med kopar. munlaugh ad skijra born j. sloppa iiij. stol oc messufata kistu. sacrarium. munnlaugh. glodarker. ij. kluckur vj. Máld DI II 691-692

1334: Ø sira Benedict af Odda; Annálsbrot frá Skálholti; IA 220

Gefinn Odda staðr Sira Arngrimi; Skálholtsannáll, IA 207

gefin Odda stadr sira Arngrimi; Gottskálksannáll, IA 349
[1367]: xl. Nikulasskirkia j odda a heimaland alltt. frodholltt tuo.
les Vilchinsbok þuij þetta ber alltt samann vm eign og jtok.
oc vmm xijc fioru er liggr fyrir grijstodum og viijc fioru er liggur fyrir Bergþorshuole;
Hítardalsbók DI III 218-219
aq 1385: aa heimaland allt. frodholft tvo. OxaRygg. Langagerdi. yrstan gardsuika halfuan. helluvad. Mulaland.
[180 ásauðar, 25 kýr, 7 hdr í hrossum, 9 hdr í metfé, 9 merkur vax]
Suo margar iskyllder a kirkiann i Odda i annara manna iarder.
Jn primis. ad Fellzmula [gelldingar eins og [1270] utan hér er bv]
ad Statalæk g[elldingur] gamall oc annaR tuæuetur
og skal Þa giallda fimta dag hinn fyrsta j sumre og skulu aller wera suo hollduger ad ÞeiR anne a deige ofuan j Odda.
j Haafue uett matar [og ostar sbr. [1270] utan hér er Þykkvabær fyrir Þorkelsstaði, Hólmum og Ásólfsskála ytra sleppt, DufÞaksholt í stað Hofs neðra og Áss]
j Dynskogum tueiR hluter hins ellifta fiordungs smiors oc færa j Skoga vnder Eyiafiaull ad Michialsmessu.
hueR skattmadr j millvm ÞiorsaaR og JokulsaaR a Soleimasande skal luka fiordvng osta aa hveRium tolf manudum og eigi siduR prestar Þeir sem bvnad hafa j fyRsaugdu takmarke.
Jtem i Guttormshaga sex aura wauru.
aa Vakurstaudum .xij. alner vadmals.
aa Vesturholltvm .xxx. letorfs
aa OxahRygg .xviij. alner sauluvodar.
aa Kirkiubæ firir ofan leiti hundrad skreidaR. iiij. salltbelger oc flytia inna a land.
kirkiann a [skóga, fjörur, jarðar part með neðri Strönd, afrétt]
flutning ad SandholafeRiu leigulausann af aullu sinu godzi og allra ÞeiRa manna sem aa stadarins kosti eRu]
pq 1381: Porcio ecclesie slik sem fallid hefiR i mortuaria Þau sem gefuizt haufdu til kirkiunnaR sidan herra Ottgeir godrar minningar liet Reikna næst. fiell nidur oll porcio firir Þa hlute sem Sira Ole hafdi lagt til kirkiunnaR. enn kirkiann vard hinum skylldug .xxx. hundrada.
25.10.1385: Anno domini M. ccc. lxxx. v. jn festo sanctorum Crispini et Crispiniani lagdi siRa Ole til [tolf manada tidabækur per anni circulum]
1397 Jtem aa kirkiann i Odda yfer Þat framm sem forner maldagar votta.
Jordina a strund nedri. og Þar til v. kyR oc xxx asaudar sem gaf sira Oli og Halla moder hans Jonsdotter. med Þeim skilmala. ad Þar skal syngiazt tuæR messur i hueRi uiku. salumessa firir saal allra kristinna manna, aunnur de sancto Thoma. adra hueria uiku. enn de sancta Katherina adra hueRia og lukazt prestinum aarliga Þeim sem uppi helldur messosaunginum. fiorar merkur epter skipan biskups i Scalhollte.
Jtem half iaurd i Gardsuika er gaf Kolbeinn Petursson. xij. æR og .ij. kyr. med Þeim skilmala ad Þar skal syngiazt .xxx. salumessna i Odda aarliga firir hans saal oc allra annara kristinna manna. luka .x. aura prestinum i sina Rentu frida.
Porcio ecclesie vmm .x. aaR næstu sidann heRa Michael visiteRadi .xx. hvndrut; Máld DI IV 70-76 [síra Óli Svarthöfðason var prestur í Odda c.1367-1402]
1411: Odda mal. var stadurinn j Odda dæmdur burt. af sera Vigfusi vndir nad herra Ions byskups oc allt hans goz af xii prestum; Lögmannsannáll, IA 290
20.3.1453: Marcellus Skálholtbp veitir Ólafi Rögnvaldssyni Oddastað sem Áslákur Bolt hafði veit Jóni Sigmundssyni en hann sleppir tilkalli vegna þess að han nær ekki staðnum með góðu. DI V, 102-103
[um 1480]: [samhljóða Hít og Vilch niður að klausu um jarðarpart fyrir Neðri Strönd nema að sleppt er klausu um kvikfé]
Jtem a kirkiann so fallit ornamenta.
in primis. lesbækur per anni circulum. de tempore. oc de sanctis. ottusonguaabækur de sanctis. oc de tempore per anni circulum oc ad auk de tempore bok a sumared sæmileg cum ymnis. og capitularius. de tempore bok fra jola fostu til paska cum ymnis og capitulis. iij gradlar de tempore og de sanctis. sequentiubok. missale. gudspioll oc pistlar cum collectis per anni circulum oc ad auk dominiciubok fra paskum oc til jola fostu syngiandi samsett med gudspiollum pistlum oc collectum. ij laga saungua bækur. ordubok. kiriall. processionale. artijdaskraa. einn psalltari. ij textar secundum epistolas et ewangelias bader med silfur. iiij kaleikar oc eru .ij. gullder. vij corporalia. propiciatorium med silfur .ij. glodar ker oc er annad med silfur.
jtem commonsbok. iiij kopar stikur smelltar oc adrar iiij osmelltar. eru ij af þeim litlar. oc onnur brotinn. ix manna messoklædi. oc ij hoklar vmm framm.
jtem hokull oc serkur. vij kantara kapur. iiij dalmadikur. ij alltaris klædi med silki til haalltarisins oc hit iij med lereptt fornt. iiij alltarisklædi til vt alltara oc eru vond. einn sloppur. fontz vmbuningur. pascha blad. baxtur jarn

oc budkur. vatzketill oc ample. sacrarium munnlaug. ij vpphalldz stikur. fostu tiolld. ij paspiolld. ij dukar glitader oc ij vigder dukar. nichulas saga. ij jarnstikur storar. xj klockur med ij biollum oc hin xij rifinn. elldbere. ij merki. metaskaler med blymetum.

Jtem lxxx kugillda. ixc j metfee. xviiij. hundrut j koplum.

hefer porcio fallid amedan sira gisl jonsson hefer halldit vmm. xij aar. halfur þridie tugur hundrada. oc half atta alin vadmals betur.

Jtem hefer gefizt .iiij hundrud. Máld DI VI 323-327 [AM 263 fol, bl. 40-42; Þjsks A II, 1, bl. 123b sem fellir úr allt milli ‘j annara manna jarder.’ og ‘Jtem lxxx kugillda.’ Gísli Jónsson dó 1488]

8.7.1488: Odde

Anno domini 1 : c : d : lxxx octauo in festo sanctorum in celio var svo mikill skrude kirkiunnar j odda.

blar hokul med gullrondum. med alfærum messuklædum.

Jtem god mariumessu klædi alfær.

Jtem gulur hokull med messuklædum. og brestur hofudlinet.

Jtem raudur hokull med alfærum messuklædum.

Jtem gulur hokull med alfærum messuklædum.

Jtem hringahokul med alfærum messuklædum.

Jtem hokull med grænum hrijngum og ollum færum. nema hofudlijn.

Jtem blar hokull med messuklædum og brestur hofudlijn.

Jtem messuhaukull af huitu silki slitinn.

Jtem vj corporalar med iij husum.

Jtem vij sacrarium handklædi vond.

Jtem iiij kalekar. ij gyllter. ij ogyllter.

Jtem iiij dalmatikur. ij ruadar og ij huitar.

Jtem .j. sloppur.

Jtem vij kantarakapur. iij og þar af þriar vondar. iiij slitnar meir enn ein. fostutialld sprangat med lerefsdukum. fontz vmmbuningur vondur.

Jtem ij alltarisklædi.

Jtem alltaris dukur og brun med fordumum.

Jtem ij glodar ker annat af silfri. enn annat af kopar.

Jtem lagdi sijra gisli jonsson sterk messuklædi til kirkiunnar fyrir þau ij. sem hann feck burtt.

Jtem alltarisklædi med brun. og eru þar aa iij skilder.

Jtem aanad alltaris klædi med brun. og eru aa vj skilder.

Jtem brun og alltaris klædi til litla alltaris.

Jtem ij dukar glitader.

Jtem ij sloppar og kom annar fyrir hofudlijn.

Jtem vj corporalar litler og slitner.

Jtem iij huersdaglog alltarisklædi med brunum og fordukum.

Jtem textar ij med silfur. enn þridie med kopar. ij kanonumbækur.

Jtem missale de tempore per anni circulum. syngianda fra paskum til adventu.

Jtem missale de tempore per anni circulum. gudspioll og pistlar.

Jtem de sanctisbok per anni circulum. missale gudspioll og pistlar. og de tempore fra paskum til aduentu.

Jtem iij grallarar helldur .i. per anni circulum de tempore og de sanctis.

Jtem kiriall sæmiligur.

Jtem ordobok de sanctis og de tempore per annum.

Jtem capitularius per annum.

Jtem ij legendur per annum onnur de tempore og onnur de sanctis.

Jtem sequentiubok de tempore og de sanctis per annum.

Jtem matutinale fra aduentu til paska de tempore med capitularium oratium og himnum.

Jtem de sanctisbok og de tempore fra aduentu til paska.

Jtem ottu songua boc de sanctis og de tempore fra paskum og til aduentu.

Jtem matutinale de tempore fra adventu til paska.

Jtem comuniom alfært.

Jtem vj koparstikur. iiij smelltar.

Jtem psalltare gamall.

Jtem elldbere.

Jtem aartidaskraa.

Jtem paska blad med paskakerte.

Jtem yfer haaltare skrin. ij. krossar smellter oc .j. litet skrin. brijk sæmilig. monstrantium. iiij alltaris steinar. ample. vaskall. ij formar olæster. ij lecktara. skruda kista læst. lijka krok. fontz kross. ij biollur. mariu magdalenu likneski. sancte thomas canturarieij. johannis apostola. mariu likneski. niculas likneski.

Jtem martinus likneski. heimrams ikneski. trinitatis likneski. gudmundar likneski. jons postula likneski. mariu magdalenu. mariu likneski nytt lited med katrinar likneski. thomas likneski. sancti johannis holensis likneski. iij paxspiolld.

Jtem nefndi herra magnus vj presta oc vj leikmenn til ad giora oc meta kirkiuna I odda. giordu þeir hana firir lxxc. firir vtann mäl oc ornamenta. enn ofann a kirkiuna xvc j kirkiu spioll. oc at auk þat sem hun hafdi bætt verid sidan sira gisli tok med stadnum. Oll husin a stadnum voru virt firir vj hundrut oc xl. hundrada. med vthysum af þrimur ærligum prestum oc af iij leikmonnum.

Jtem var suo felldur skilamale giordur med þeim herra magnuse og sygurde jonssyne. vm þa brijk er sijra gilse heitenn keypti kostolega ad sigurdur luckte hana kirkiunne j xxc. enn ef sa prestur sem kirkiuna fær til fullrar eignar. vilde ecki taka hana firir xxc þa lofvadi herra magnus at leysa til sin brikina firir xxc friduirt. suo framt sem þær tuær hurdernar sem þa voru ecki heima. kæmi heim j odda oskemdar.

Jtem suo mikel kuikfie afhent med oddastad. jm primis xviij kyr. ij naut tuæuetur oc þreuett naut. ix naut veturgaumul vj kalfvar. jtam asaudur j innstædu. xiij asaudar kugillde. jtem a fialle xvj sauder oc lx tuæuetrer oc eldre. jtem veturgamlir saudir a fialle xv oc lx. jtem lomb þrimur fatt j hundrade. jtem luckt j mortualia iij kyr oc v. asaudar kugillde.

Jtem kaplar luckter .v. hestar firir .v. hundrut oc iiij hross fullroskenn. jtem lucktur tuæuetur hestr firir veturgamalt hross. jtem lcktur veturgamall hestur.

Suo mikler reiknudust peningar j porcio kirkiunnar. xl hundrut oc xvc j kirkiu spell. xijc j decimam partem. viijc j mortualia. jtem lucktizt hier j suovordner peningar viij malnytukugilldi oc xx. xvijc j veturgomlum saudum. tuæuetrum oc eldrum. hundrat j kalfvum. brijk j xxc skip fyrir vjc. iiij[c] j vidum oc xv aurar betur. jtem lagdist til kirkiunnar skrijn buit med silfur. einn sprangdukur. boc er erfinginn leysti firir halft þridia .c. med biskupsens samþycki. jtem lucktizt þar .v. vætter smiors nytt. xij fiordunga smiors fornt .v. tunnur skyrs .c. skreidar a ofannleiti j jskylld xv fiskar oc xx heim a stadnum. Máld DI VI 628-631 [AM 263 fol, bl. 28-29]

28.6.1495: Dómur um ágreining milli sr. Þorvarðs Ívarssonar vegna Oddakirkju og erfingja sr. Halldórs Jónssonar og var jörðin Kotvöllur sæmd kirkjunni í Odda til ævinlegrar eignar. sr. Halldór hafði í testamenti sínu ánafnað kirkjunni psaltara og áklæði og eru erfingjarnir dæmdir til að flytja þessa peninga heim til Odda. DI VII, 269-70.

1553: Máld DI XII 652-653

1575: Máld DI XV 664-665

1709: Beneficium og kirkjustaður;

27.2.1880: Keldna- og Stórólfshvolssóknir lagðar undir Odda. [lög]

Heimildir: JÁM I: 259; PP, 63; DI

RA-311:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-311:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-311:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-311:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-311:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-311:008 heimild um fjós

“Í Oddatúni sést glöggt að þar hefir hellir fallið niður. Sögn er að þar hafi verið nautahellir Sæmundar gróða. Í jarðteinabók Þorláks helga segir að hellirinn hafi fallið ofan á nautin og bjargaðist eitt fyrir mátt hins helga biskups.” “Nú eru engir hellar í Odda en í túninu milli kirkjustaðarins og Langekru ganga sérkennilegar langar og krappar lautri þvert á hólana. Lag þeirra og lega sýnir að vart getur verið um annað að ræða en dældir eftir fallna hella. Þarna virðast tveir miklir hellar hafa verið höggnir hlið við hlið inn í hólinn. Lengd hvorrar dældarinnar fyrir sig er um 40 m, breiddin um 6 m og víða eru þær 1,5-2,0 m á dýpt. Páll Ísleifsson bóndi á Langekru nefndi dældirnar Nautadali. ... Vafalaust eru þetta sömu lautir og sr. Steingrímur Jónsson í Odda og síðar biskup nefnir í skýrslu sinni til fornleifanefndarinnar 1818: “... sjást þess merki í suðurhala túnsins, er kallast Hellirsdalur, að þar muni hafa hellrar verið, en sem ráð má af þeim þar djúpu og mjóu lautum, að hafi fallið saman. Nú er það allt grasgróið. Sagt er að í fortíðinni hafi þar fjósið verið.” Ekkert mælir gegn því að þetta séu rústir hellanna sem Jarteinabókin getur um. E.t.v. hefur sá frægi galdraklerkur síra Sæmudur fróði, sem

hélt Oddann um 1100, haft kýr sínar í þessum hellum og hver veit nema þarna hafi einmitt verið fjósbitinn sem púkinn fræg sat á."
Heimildir: SB V, 12; Manngerðir hellar, 214

RA-311:009 *Oddhóll* heimild um huldufólksbústað
"Einbúi er í mörkum að Oddhól, hár hóll, einstæður í mörkum Oddhól, hár hóll, einstæður, á bökkum Þverár. Þar á að vera huldufólk, en ekki ætlar það að verja þennan bústað sinn fyrir (mót)ágangi náttúruaflanna. Hann er nú að brotna í ána." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Oddi, 4

RA-311:010 heimild um leið
Gata út á bakkana (engjarnar).
Heimildir: Ö-Oddi, 5

RA-311:011 heimild um smalakofa
"Í landnorður af Borgarflötum [sjá Kumla] er Smalaskáladæla. Strákur sem sat hjá ám, byggði sér skýli á hæsta hólnum og heitr hann síðan Smalaskáli." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Oddi, 6

RA-311:012 heimild um fjós
"Fyrir framan Oddabæinn er Fjósdalur, þar stóð fjósið fram yfir 1807, er fólkið varð úri í Oddabylnum alræmda. Þá var það flutt í Forartættur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Oddi, 8

RA-311:013 heimild um fjós
"Fyrir framan Oddabæinn er Fjósdalur, þar stóð fjósið fram yfir 1807, er fólkið varð úri í Oddabylnum alræmda. Þá var það flutt í Forartættur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Oddi, 8

RA-311:014 *Oddatraðir* örnefni traðir
"Dyrvellir sunnan við Oddatraðir, úr við túngarðinn." Segir í örnefnalýsingu.
"Oddatraðir voru mikið mannvirki. Þær voru girtar báðumegin mannhæðaháum görðum, en í botninum var móhella. En þær voru jafnaðar við jörðu nál. 1948."
Heimildir: Ö-Oddi, 8, 9

RA-311:015 heimild um túngarð
"Dyrvellir sunnan við Oddatraðir, úr við túngarðinn." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Oddi, 8

RA-311:016 heimild um ristu
"Suður af Oddahúsum er hóll, sem nefndur er Torfhóll. Dregur hann nafn af því, að torf, sem skorið er í mýrinni, er þurrkað í honum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Oddi, 7

RA-311:017 heimild um fjárhús
"Í landnorður af Odda er smáhóll, sem grænkar mjög fljótt, nefndur Grænhóll. Þar hafa staðið fjárhús og er því betri rót í honum en landinu umhverfis." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Oddi, 7

RA-311:018 *Oddastöðull* heimild um kvíar
"Við götuna upp úr er Stórhóll. Oddastöðull er fyrir sunnan traðirnar. Ber hann það nafn enn, þótt löngu sé hætt að nota hann sem stöðul. Við hann er kennt Stöðulflóð, sem er þar skammt fyrir sunnan." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Oddi, 7

RA-311:019 heimild um landamerki
Landamerki 1567: "enn garð(ur) lá uppá krókinn fyrir vestan Lambhagaós, af honum átti Oddi og rétt í smalaskálann sem hefur verið í suðvest(ur) frá Selalæk ..."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 311

RA-311:020 *smalaskáli* örnefni smalakofi

Landamerki 1570: "... riðum vér í fyrstu að þeim smalaskála sem stenst á við bæjardyrnar á Bjólu. Síðan tókum vér oss beina stefnu frá smalaskálanum austur á sandana að einni þúfu sem stendur fyrir neðan Lambhaga, hvor þúfa stenst á við áðurnefndan smalaskála og svo rétt í Bjólubæ að kalla. Í þessari nefndur þúfu fundum vér rétta lýritta að gömlu niðurlagða. Síðan tókum vér oss stefnu ofan í þann garðsenda enn neðri sem gengur yfir um nesið hver garðsendi liggjur fram í Rangá ina eystri hvor garðsendi æ hefur verið lanamerki millum Lambhaga og Odda. Því leist oss best fara að varða væri hlaðin á efri endanum þessa garðs. "
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 311

RA-311:021 heimild um landamerki
Landamerki 1570: "... riðum vér í fyrstu að þeim smalaskála sem stenst á við bæjardyrnar á Bjólu. Síðan tókum vér oss beina stefnu frá smalaskálanum austur á sandana að einni þúfu sem stendur fyrir neðan Lambhaga, hvor þúfa stenst á við áðurnefndan smalaskála og svo rétt í Bjólubæ að kalla. Í þessari nefndur þúfu fundum vér rétta lýritta að gömlu niðurlagða. Síðan tókum vér oss stefnu ofan í þann garðsenda enn neðri sem gengur yfir um nesið hver garðsendi liggjur fram í Rangá ina eystri hvor garðsendi æ hefur verið lanamerki millum Lambhaga og Odda. Því leist oss best fara að varða væri hlaðin á efri endanum þessa garðs. "
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 311

RA-311:022 varða landamerki
Landamerki 1890: "Að austan ræður Eystri-Rangá mörkunum að sunnan Þverá, að vestan Ytri-Rangá allt þangað til á móts við Bjólubæ. Að norðaustan móts við Lambhagaland ræður bein lína frá vörðu við Eystri-Rangá, - og stendur sú varða þar sem Uxahryggjarbær ber austanvert við Eiðið í Vestmanneyjum og Eystri-Kirkjubær ber neðst í austanvert Bjólfell ..."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 312-313

RA-311:023 varða landamerki
Landamerki 1890: "Að austan ræður Eystri-Rangá mörkunum að sunnan Þverá, að vestan Ytri-Rangá allt þangað til á móts við Bjólubæ. Að norðaustan móts við Lambhagaland ræður bein lína frá vörðu við Eystri-Rangá, - og stendur sú varða þar sem Uxahryggjarbær ber austanvert við Eiðið í Vestmanneyjum og Eystri-Kirkjubær ber neðst í austanvert Bjólfell, - sjónhending í Rauðkoll sem er varða austanvert við götuna milli Odda og Varmdals og stendur þar sem Vestri-Kirkjubær ber mitt í Selsundsfjall og Lambhagabær í Krókatúnsbæ."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 312-313

RA-311:024 varða landamerki
Landamerki 1890: " Að norðan móts við Selalækjarland liggja mörkin úr Rauðkolli sjónhending í vörðu á Smalaskálaholti, og stendur varða sú þar sem Vallarbær ber í miðhornið á Þríhyrningi og Vetleifsholtsbær ber á milli Hrafntóftar og Steinstóftar. Frá þessari vörðu á Smalaskálaholti liggja svo mörkin út yfir Oddaflóð, sjónhending í Bjólubæ."
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 312-313

RA-311:025 heimild um kálgarð
EÓBP: "Í Odda, skammt frá Móeiðarhvoli, var einnig kálgarður, en lítið hafði komið upp í honum."
Heimildir: EÓBP: Ferðabók II, 210

RA-311:026 *Gammabrekka* heimild
FF "Gammabrecka stór og hár hóll framanundir hvörium Bæarhúsin hér í Odda standa, er eins ólíklegt ad af mannahöndum sé giördur ... Gammabrecka er eingu ad sídur sá Hóll, sem mælt er, ad Sæmundur prestur fródi egi ad hafa sett skip í, reynt hafi líka verid ad grafa inní Hólinn og hafi þá all ad nást hringur úr Skipstafninum, og sé han sá enn sami er enn sé, og í manna minni hafi verið í Odda Kirkiuhurd."
Heimildir: FF I, 135-136

RA-311:027 heimild um leið
1709: "Engjum spillir Rangá með grjóti og aur, so nú þykja þær hálfu gagnminni en þegar menn fyrst til vissu. Engjavegur er bágur og yfir Rángá eystri að sækja."
Heimildir: JÁM I, 260

RA-311:028 *Núningar* bæjarstæði býli
1709: "Í vestur frá Odda, ei svo lángt sem svarar hálfri bæjarleið, í Odda landi, er takmark nokkurt kallað Núningar. Þykjast menn heyrt hafa þar hafi til forna bær verið, en engin sjást þar merki til, landplátsið er grasslaust með sandi, mold og móaklettum og þar fyrir aldeilis óbyggilegt." "Þar nálægt [010] hefur líklega

staðið eyðibýlið Núningur. Var það löngu komið í eyði 1711, en munnmæli sögðu, að staðið hefði mitt á milli Kampstaða og Odda ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: JÁM I, 264; Ö-Oddi, 5

RA-311:029 *Kampastaðir* bæjarstæði býli/sel
1709: “Í vestur frá Núníngum, álíka lángt og til Odda, skamt frá Ytri-Rangá, er annað pláts, grasivaxið, kallað Kampastader. Segjast nokkrir heyrt hafa sagt þar skyldi og líka bygð verið hafa, eða í annan máta sel frá Odda, sjest þar og nokkuð til tóftarbrota. Munnmæli eru, að bygðin hafi aflagst vegna reimleika. Mætti að sönnu aftur byggjast landplátsins vegna, en þrengdi þá so að högum staðarins, að ekkert undanfæri væri, því á sumur er þángað beitt málnytu og verður hvergi annarstaðar.” VG: “Þeir hafa verið vestur frá Odda, nærri miðja vegu að Ytri Rangá ... Sést þar enn fyrir algrónum rústum ...”
HH: “Á þriðja áratug þessarar aldar hremdi ágengur áll úr Þverá meira en helming þeirra [tóftanna]. Nú sér þar ekki annað rústa en fáein vegggjabrot, sigin og sundurtriðin. ... Reglulegur ferhyrndur reitur basir þarna enn við augum, líklega heygarður, fremur en fjárrétt eða laukagarður.” “Kampastaðir voru hjáleiga frá Odda sem stóð skammt frá mótum Þverár og Ytri-Rangár, syðst á austurbakka Oddaflóða, sunnan í hól sem Kamphóll heitir.”
Heimildir: JÁM I, 264; VS: Rangvellingabók, 197; VG: “Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum” Árbók 1953, 67-68; HH: Kampastaðir, 28

RA-311:030 *Dvergasteinn* bæjarstæði býli
1709. “Sjötta Odda hjáleiga. Er og fyrst bygð í tíð Sr. Snæbjörns. ... Á túnið fýkur sandur og spillir því eftir hendinni.” Dvergasteinn hét hjáleiga frá Odda er stóð hjá samnefndum kletti norðan við Vindás. ... Í ská um hjáleigur Oddastaðar 1710 er Dvergasteins ekki getið en í hans stað er nefnd Valdahjáleiga og mun þar vera um sama bæ að ræða.”
Heimildir: JÁM I, 263; VS: Rangvellingabók, 59

RA-311:031 *Jónshjáleiga (Tröð)* bæjarstæði býli
1709. “Meinast fyrst bygð í tíð Sr. Snæbjörns Stephánssonar, er hjelt Odda. ... Engjar eru votar mjög og næst ekki hálfpartur af þeim nema í bestu þerrasumrum. Hinu öðru engjaplátsinu grandar grjót og aur, sem Rangá uppá ber í ísaleysíngum.” “Jónshjáleiga, sem öðru nafni nefndist Tröð, var ein af hjáleigum Oddastaðar, en ekki er ljóst hvar bær þessi stóð. Mun það annað hvort hafa verið framan (suðvestan) við austurtraðir staðararins, austarlega, eða vestan Vindkvarnar, við vestri heimreiðina, þar sem hjáleigan For stóð síðar og þá um sama bæ að ræða sem skipt hefur um nafn eftir að hafa verið í eyði um sinn.”
Heimildir: JÁM I, 262-263; VS: Rangvellingabók, 191

RA-312 Kumbli

Hjáleiga Odda. Fyrst byggð um 1650. Fór í eyði árið 1928 en Sólvellir byggðir tveimur árum síðar á sama stað ? 1711: “Engjaplátsi nokkru fyrir heiman Rangá, er hjáleigunni fylgir, spillir áin með grjóti og sandi meir en staðarenginu.” JÁM I, 261 1850: “Tún fylgja þessari jörðu og eru að kalla slétt og heldur grasgefin. - Utantúns slægjur eru úti á svokölluðum Oddaeyrum útí Þverá. - Vegurinn þangað er sami og frá Odda og grasfallið í þessum hluta hólmas sama og í þeim sem sleginn er frá Odda. Hér að auki á Kumli skák vestur við vöðla, þegar af hennni hefur náðst fyrir vatni. Fram í Oddahólsbökkum á Kumli líka svonefndan Kumlateig. - Úr Oddaflóðum fæst ekkert, því sá teigur sem þessari jörðu tilheyrir þar að austanverðu er nú orðinn að rotum og vöðlum vegna umferðar á málnytupening sem þar er rekinn út í flóðinn. Hagarnir eru mjög litlir, en heldur góðir.” VS: Rangvellingabók, 244 1917: Tún 3,1 ha, þar af 2,8 ha slétt, garðar 752 m²

RA-312:001 *Kumbli* bæjarhóll bústaður
“Bærinn stóð á lágri hæð austast í túninu, hafði nokkuð stórt og gott tún og var eitt af betri býlunum ...”
Heimildir: Túnakort 1917; VG: “Eyðibýli og auðnir á Rangárvöllum” Árbók 1953, 69-70

RA-312:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-312:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-312:004 heimild um fjárskýli
“Bærinn Sólvellir stendur á Hólaflötum. Norðvestur af þeim eru Borgarflatir, þar stóðu topphlaðnar borgir frá Kumla og Vindási.” Segir í örnefnalýsingu.

Heimildir: Ö-Oddi, 5

RA-312:005 *Gerði* örnefni
"Leynir og Gerði eru í Kumlatúni." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Oddi, 8

RA-313 Vindás

Hjáleiga Odda. Ekki vitað hvenær hún byggðist fyrst. Fyrst nefnd með nafni í máldaga 1583. Ekki er skip land milli V og Odda að undanskilu túni og engjum. SB V, 41 1711: "Á túnið fýkur sandur og spillir því stórum." JÁM I, 264.1850: " ... og svo þessu býli fyrir tún, slétt og sendið sumstaðar og heldur graslítið. Bakkar eru fyrir engjar við Þverá 200 faðmar að lengd en 60 faðmar að breidd, með mörgum sandblettum, fyrir ofan þessa bakka er sandur 100 faðma breiður, en jafnlangur bökkunum. Ag bökkum þessum fást í meðalári 90 hestar, heyfall er heldur í betra langi. Úr eyrunum fást í meðalári 200 hestar, þar eru bakkarnir um allt í kring, en flóð í miðju með stör heldur léttvæg til fóðurs. Þeir hafa í ár fengið mikið áfall af sandi. Stærð engja þessara veit ábúandinn ekki og heldur ekki sandsins sem á þær barst. - Hagarnir eru litlir og umvafðir hættum sem eru lækur, dý og tjarnir." VS: Rangvellingabók, 504 1917: Tún 2,2 ha, þar af 2 ha slétt, garðar 1036 m² 1940: "Tún. 2/3 vélfært, hitt greiðfært, jarðvegur allgóður. Engjar. Flæðiengi, samfellt. Nokuð vélfært, hitt greiðfært. Að nokkru votlendar. Ókostir: Þverá fæðir á engjar." VS: Rangvellingabók, 504

RA-313:001 *Vindás* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-313:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-313:003 *Andrésarstekkir* heimild um stekk
"Suður af bökkunum [á Selalæk] eru Andrésarstekkir. Standa þar fjárhús frá Vindási, nú er verið að bylta landinu og gera að túni." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Oddi, 6

RA-313:004 heimild um þvottastað
"Norður af Vindási er svonefnd Ullardæla. Þvo Vindásmenn ull sína í henni." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Oddi, 6

RA-313:005 *Tættarhóll* örnefni
"Norður af Vindási er svonefnd Ullardæla. Þvo Vindásmenn ull sína í henni. Austur af henni er Tættarhóll." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Oddi, 6

RA-313:006 heimild
"... í Vindási var komið niðru á helli er grafinn var grunnur að fjósi þar fyrir allmörgum árum. Hrossabein voru í einum hellinum."
Heimildir: Manngerðir hellar, 215

RA-313:007 hellir
"Á Vindási í Oddahverfi voru einn eða tveir hellar fast við gamla bæinn."
Heimildir: Manngerðir hellar, 223

RA-313:008 heimild um fjárskýli
"Bærinn Sólvellir stendur á Hólaflötum. Norðvestur af þeim eru Borgarflatir, þar stóðu topphlaðnar borgir frá Kumla og Vindási." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Oddi, 5

RA-314 Strympa

Hjáleiga Odda.Ekki nefnd í jarðbók 1711. "Strympa var hjáeliga frá Odda og stóð vestan kirkjugarðsins þar norðanvert á hól er Vindkvörn heitir. Upphaflegt nafn bæjar þessa var Bakrangur og stóð hann þá að húsabaki í Odda og sneri fremhlið hans öfugt við bæjarhúsin. Bakrangs finnst fyrst getið í kirkjubók Oddakirkju 1757, en Strympu í sömu kirkjubók 1785. ... Búskap var hætt í Strympu 1815 en í stað hennar kom húsmennskubýli sem nefnt var Ráðleysa ... en 1817 lagðist Ráðleysa í eyði. Bærinn var í eyði til 1831, en það ár byggðist hann aftur

og var í byggð til 1872." VS: Rangvellingabók, 428 "Munnmæli herma að tún sem fylgdi Strympu hafi aðeins verið kirkjugarðurinn og húsbærinn í Odda." 1850: "Túnblettir fylgja þessu býli -, meiripartur þeirra er sléttur. Engjar afbýlis þessa liggja með Þverárbökkum 200 faðmar að lengd, en 60 faðmar að breidd og þar þó í æðimargur sandblettur, sem ei verður sleginn eftir endilöngum þessum engjum liggur sandur sem er 120 faðmar á breidd. Gras á þessum bökkum er efling og mjógresi, heldur áreiðanlegt fyrir fé og hross. - Fyrir ofan þennan sandgára er lítill stargresisjaðar jafn langur bökkunum, 30 faðmar á breidd, þar í eru leirkeldur og fimar á milli sem eru með elfting og verður að brúka þetta kúhey og gengur það illa út. Hagar eru mjög litlir og víða í þeim sadn og moldarblettir, mæling verður ei á þeim höfð vegna þess að þeir eru sameiginlegir með öðrum." VS: Rangvellingabók, 428

RA-314:001 *Strympa* bæjarhóll bústaður
Býlið stóð norðaustan við útsuðurshorn kirkjugarðsins.
Heimildir: Ö-Oddi, 7

RA-315 For

Hjáleiga Odda.Ekki nefnd í jarðbók 1711. "For var hjáleiga frá Odda og sóð þar vestan við bæinn, hátt í skallanum norðan Vindkvarnar. Bæjar þessa finnst fyrst getið í kirkjubæik Oddakirkju 1761, en vera má að þetta sé sami bær og fyrr nefndist Jónshjáleiga (Tröð). For var lögð í eyði 1888." VG: Rangvellingabók, 87 1850: "Tún fyrir býli þessu - - það er að mestu slétt. Engjar liggja með Þverárbökkum, 100 faðmar að lengd en 60 faðmar á breidd, með mörgum sandrotum. Gras á þeim er heldur í betra lagi að gæðum - -. 200 faðma breiður sandur liggur vestur eftir endilöngum þessum engjum, þar fyrir ofan er stargresisjaðar, 65 faðma breiður og jafn langur bökkunum með leirkeldum og uppdráttarfenjum og vel oft hafa komið þau ár að ei hafi náðst meira en helmingur úr þessar mýri sakir vatns. - - Vörn

RA-315:001 *For* bæjarhóll bústaður
og átroðningur af fé og hrossum er hér mikill. Hagar eru hér heldur litlir og sandblettir víða í þeim, For stóð norðvestan í hólnum norðarlega, gamall heygarður var settur í tætturnar.en stærð þeirra verður ei tilgreind, þar eru sameiginlega með öðrum." VG: Rangvellingabók, 88
Heimildir: Ö-Oddi, 7

RA-316 Lángekra

Hjáleiga Odda.Ekki nefnd í jarðbók 1711. Fyrst byggð um 1650. Enn er óskipt land milli L og Odda, að undanskildu túni og engjum. SB V, 40 1850: "Túnblettur fylgir býli þessu og eru tveir partar af því þýfðir. - Engjablettur fylgir einnig þessari jörðu út við Þverá. Þar að auki hefur Oddaprestur úthlutað þessu býli til slægna svokallaðan Völurima. - Þær (engjarnar) eru undirorpnar ágangi af sandfoki og vatnságangi. Hagarnir eru sameiginlegir með hverfismönnum öðrum, heldur litlir og víða gallaðir." VS: Rangvellingabók, 261 1917: Tún 1,6 ha, þar af 0,8 ha slétt, garðar 1209 m² 1940: "Tún: Rakt, greiðfært. Engjar: Reytingssamar, 1/2 vélfært, hitt greiðfært. Þurrlendar. Ókostir: Þverá skemmir engjar." VS: Rangvellingabók, 261 Árið 1880 braut Þverá sér leið yfir Oddaeyrar og var sand á engjar og kvörtuðu bændur á Lanagekru og Kraga yfir þessum skemmdum. Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp, 54

RA-316:001 *Lángekra* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-316:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-316:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-316:004 heimild
"Í Langekrutúni sjást merki um fallin helli, eins í gamla Oddhól."
Heimildir: SB V, 12

RA-316:005 *Ekrustekkatún* örnefni stekkur
"Norður af honum [Forás] er Kragholt, suður af Kraga. Ekrustekkatún er slegið frá Ekru og girt þaðan." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Oddi, 5

RA-316:006 heimild
"Í Langekrutúni sjást merki um fallna hella ...."
Heimildir: Manngerðir hellar, 215

RA-317 Kragi

Hjáleiga Odda. Í eyði árið1707, byggðist fyrst um 1630-40. Aftur hafinn þar búskapur 1724, í eyði frá árinu 1947 og sameinaður Langekru. 1711: "Engjum spillir Rángá með grjóti og sandi framar en staðarenginu." JÁM I, 262 1850: "Tún fylgir þessu býli og er það meirapart þýft. - Utantúns eru slægjurnar sendnir elftingarbakkar á allavegu umkringdir af vötnum sumum djúpum - þeir eru undirorpnir árlegu sandfoki. Hagar eru mjög litlir og þrotaléttir og afkoma af málnytu í lakara lagi." VS: Rangvellingabók, 236 1917: Tún 1,6 ha, þar af 1,2 ha slétt, garðar 922 m² Árið 1880 braut Þverá sér leið yfir Oddaeyrar og var sand á engjar og kvörtuðu bændur á Lanagekru og Kraga yfir þessum skemmdum. Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp, 54

RA-317:001 *Kragi* bæjarhóll bústaður
1709: "Er fyrst byggð að vísu fyrir 70-80 árum, hafði þar áður verið fjós og heygarður frá staðnum."
Heimildir: JÁM I, 261; Túnakort 1917

RA-317:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-317:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-317:004 *Byrgishólmi* örnefni
"Ofanvert við Kragabakka er Byrgishólmi, einnig frá Kraga, þegar færst var frá voru lömb byrgð í þessum hólma; hann er um 50 hesta stykki." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Oddi, 3

RA-317:005 hellir
"Í Kragatúni er líklega hellisrúst."
Heimildir: Manngerðir hellar, 223

RA-661 Forn. á fl en 1 jörð

RA-661:001 heimild um leið
Gamla leiðin að Svínhaga frá Bolholti lá um ytri og lægri hluta sandsins.
Heimildir: Ö-Bolholt, 2

RA-661:002 *Kotsgata/Bolholtsgata* heimild um leið
"Kotsgata nefnist leiðin suðaustur að bænum Koti [frá Bolholti], um Borgarhraun, Bolholtsbót og áfram skammt fyrri norðan Hvítamel. Fólkið í Koti nefndi götuna Bolholtsgötu." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bolholt, 5

RA-661:003 heimild um leið
"Í landsuður frá Langhól [í landi Svínhaga] er æðimikið af uppgrónum götum frá fyrri tímum. Liggja þær bæði upp og fram, austur og vestur. Munu þær, sem liggja ausur og vestur, vera hluti af hinum forna Þingvallavegi um uppsveitir. Þessar krossgötur eru kallaðar Götuskipti." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Svínhagi, 2

RA-661:004 heimild um leið
"Kirkjugata frá Bolholti lá á fyrru hluta þessarar aldar yfir höfðalæk fyrir austan Höfða og fram hjá Kirkjujarðfalli, sem við hana var kennt, en síðan beinustu leið að Bitholtsvaði og sameinaðist þar kirkjugötu frá Þingskálum og Kaldbak." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Víkingalækjarland, 7

RA-661:005 heimild um leið
"Kirkjugata frá Bolholti lá á fyrru hluta þessarar aldar yfir höfðalæk fyrir austan Höfða og fram hjá

Kirkjujarðfalli, sem við hana var kennt, en síðan beinustu leið að Bitholtsvaði og sameinaðist þar kirkjugötu frá Þingskálum og Kaldbak. Fyrr meir mun þó kirkjufólk frá þessum bæjum hafa farið norðar (hjá Steinkrossi ?).” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Víkingalækjarland, 7

RA-661:006 vegur leið
“Vestan við Feysteinsholt var vað Á Víkinslæk. Lá ferðamanna vegur upp (norður) Geldingalækjarheiði austan Hundhóls, niður á krókinn og yfir Heiðarlæk á Krókvaði, og síðan yfir Heiðarnes að áðurnefndu vaði. Eftir það var farið austan Lynghóls um Götur og Skörð, vestan túns á Þingskálum að Kaldbak, en þeir sem fóru yfir Rangá á Tangavaði beigðu af þessum götum er komið var upp fyrir Lynghól. Síðan breyttist þessi vegur nokkuð. Var þá farið um hlað á heiði, en þaðan í Heiðarnes og síðan sömu götu uns komið var upp fyrir Skörðin, en þá var hlaðið austan við tún á Þingskálum upp á Móa. Árið 1948 var Víkingslækur brúaður og dró þá smátt og smátt úr umferð um þessnn veg og um 1960 lagðist hann niður með öllu.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Víkingslækjarland, 2-3

RA-661:007 vegur leið
“Vestan við Feysteinsholt var vað Á Víkinslæk. Lá ferðamanna vegur upp (norður) Geldingalækjarheiði austan Hundhóls, niður á krókinn og yfir Heiðarlæk á Krókvaði, og síðan yfir Heiðarnes að áðurnefndu vaði. Eftir það var farið austan Lynghóls um Götur og Skörð, vestan túns á Þingskálum að Kaldbak, en þeir sem fóru yfir Rangá á Tangavaði beigðu af þessum götum er komið var upp fyrir Lynghól. Síðan breyttist þessi vegur nokkuð. Var þá farið um hlað á heiði, en þaðan í Heiðarnes og síðan sömu götu uns komið var upp fyrir Skörðin, en þá var hlaðið austan við tún á Þingskálum upp á Móa. Árið 1948 var Víkingslækur brúaður og dró þá smátt og smátt úr umferð um þessnn veg og um 1960 lagðist hann niður með öllu.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Víkingslækjarland, 2-3

RA-661:008 heimild um leið
Kirkjuhóll er við mörk Keldna og Stokkalækjar við upptök lækjarins. “Um nesið og yfir Kirkjuhólsvað, sem er fyrir sunnan hólinn, lá þjóðvegur Skaftfelinga til kaupstaðar, lágu þeir oft í nesinu, því þar er hagi góður og staðurinn friðsæll.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stokkalækur, 1-2

RA-661:009 *Skollagróf* heimild um leið
“Skollagróf liggur eftir endilöngum Eangárvöllum frá Oddagljúfri í Selsundsfjalli og að Odda. Á hún að vera vegur kölska, er hann dró að eldivið fyrri Sæmund fróða.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Dagverðarnes, 3

RA-661:010 heimild um leið
“Mjög er eðlileg leið Gunnars yfir Rangá, þegar hann er á heimleið fram hjá Knafahólum. Ein af leiðum þeirra sem heima eiga á efri hluta Rangárvalla, er yfir Reynifellsvað (fyrir austan Keldur) , þá suður á við milli Vatnsdalsfjalls og Þríhyrnings og síðan niður að bæjum utan til í Fljótshlíð.”
Heimildir: KK I, 165

RA-661:011 gata leið
BJ: “Að Þorgeirsvaði [RA-282:054] liggja miklir, fornir götutroðningar, bæði norðan að, frá Keldum, - sú leið liggur til Hvolshrepps, - og vestan að, frá Reyðarvatni, Kirkjubæ og Stokkalæk, hefir þá verið farið yfir Keldnalæk, sem rennur suður með sléttuspildunni ...”
Heimildir: B J: “Rannsóknir í Rangárþingi sumarið 1901” Árbók 1902, 8

RA-661:012 gata leið
BJ: “Að Þorgeirsvaði [RA-282:054] liggja miklir, fornir götutroðningar, bæði norðan að, frá Keldum, - sú leið liggur til Hvolshrepps, - og vestan að, frá Reyðarvatni, Kirkjubæ og Stokkalæk, hefir þá verið farið yfir Keldnalæk, sem rennur suður með sléttuspildunni ...”
Heimildir: B J: “Rannsóknir í Rangárþingi sumarið 1901” Árbók 1902, 8

RA-661:013 heimild um leið
“Þar - við Knafahóla- sá ég á moldum nær einum tug gatna nálægt aldamótum, að hæfilega blásinni Knafahólaheiðinni, framhald þess vegar norðan-við norðvestasta knafarhóll, og er varða á honum einum, stefna fyrir framan Hraunshól, þar sem Hraunkot stóð, skamt norðar, austlægt og allmikil bygging. Það er sennilegast vegur sá sem Gunnar heitir farið, er hann kom frá Tungu, og legið hefir um Nauta- eða Árnes-vað á Þjórsá, um Þingskáal og líklega um elztu Heiði og beina stefnu austur til Gunnarssteins, milli austustu knafarhóla sem allir

hinir. Þessi vegur þekktist ekki fyr en göturnar voru komnar í ljós og sönnuðu stefnuna."
Heimildir: S G: "Nokkur örnefni og staðhættir í Njálu" Árbók 1928, 10

RA-661:014 heimild um leið
"Annar vegur, að öllu miklu meiri, liggur frá Keldum, upp á milli Knafarhóla, upp á Réttarheiði, skiftist þar, liggur að nokkru um Dagverðarnes, en hið mest af honum um Fornuréttir, fyrir neðan Steinkross, eftir þeim fjölmörgu götum að dæma á þeim stöðum, um Víkingslæk, bæði til Bolholts og Þingskála o.s. frv. - Þar var og kirkjuvegur þessara bæjar, þangað til Steinkross lagðist í eyði 1882. Síðan var farin hin syðri leið, hjá Valshól og Reyðarvatni gamla, þangað til Gunnarsholtsgirðingin kom 1926."
Heimildir: S G: "Nokkur örnefni og staðhættir í Njálu" Árbók 1928, 10

RA-661:015 heimild um leið
"Annar vegur, að öllu miklu meiri, liggur frá Keldum, upp á milli Knafarhóla, upp á Réttarheiði, skiftist þar, liggur að nokkru um Dagverðarnes, en hið mest af honum um Fornuréttir, fyrir neðan Steinkross, eftir þeim fjölmörgu götum að dæma á þeim stöðum, um Víkingslæk, bæði til Bolholts og Þingskála o.s. frv. - Þar var og kirkjuvegur þessara bæjar, þangað til Steinkross lagðist í eyði 1882. Síðan var farin hin syðri leið, hjá Valshól og Reyðarvatni gamla, þangað til Gunnarsholtsgirðingin kom 1926."
Heimildir: S G: "Nokkur örnefni og staðhættir í Njálu" Árbók 1928, 10

RA-661:016 heimild um leið
"Hin þriðja krossgata um Knafahóla var smágaata, einkum úr Króknum, um Árbæ að Reyðarvatni, lá hún út um Knafhólaheiði, þangað til hún fór af 1885-87; var þó tíðfarnari um Keldur. Hér hefir og verið leiðin út úr til forna, frá Keldnaseli, Sandgili, Litla-Skógi og máske Tröllaskógi."
Heimildir: S G: "Nokkur örnefni og staðhættir í Njálu" Árbók 1928, 10

RA-661:017 heimild um leið
SG: "Hvort sem var farið frá Hlíðarenda fyrir vestan eða austan Þríhyrning, var farinn einn og hinn sami vegur út undir syðsta hornið. Þar skiptist vegurinn; hinn syðri lá um Réttarhól og yfir hálsinn, út á sunnanverða Rangárvelli, til Þorgeirsvaðs, Hofs, Kirkjubæjar o.s. frv ..."
Heimildir: S G: "Athugasemd við ..." Árbók 1932, 33

RA-661:018 heimild um leið
SG: "Hvort sem var farið frá Hlíðarenda fyrir vestan eða austan Þríhyrning, var farinn einn og hinn sami vegur út undir syðsta hornið. Þar skiptist vegurinn; hinn syðri lá um Réttarhól og yfir hálsinn, út á sunnanverða Rangárvelli, til Þorgeirsvaðs, Hofs, Kirkjubæjar o.s. frv; en hinn vegurinn lá norður með allri suðausturhlið fjallsins, um garð á bænum "Undir Þríhyrningi", yfir Hrafnagilin, bæði, niður Hrafnatungu, fyrir sunnan Þjófafoss, og yfir Fiská nálægt Hrappstöðum. Sú leið liggur um efstu byggð Rangárvalla.""
Heimildir: S G: "Athugasemd við ..." Árbók 1932, 33

RA-661:019 heimild um leið
1840: "Yfir Rangá hina ytri hjá Svínahaga austur yfir Krókahraun að Koti, þaðan að Dagverðarnesi og suður hjá Knafahólum að Keldum."
Heimildir: SSR. 156

RA-661:020 heimild um leið
1840: "Yfir Rangá hina ytri hjá Þingskálum austur yfir Víkingslækjarhraun hjá Steinkrossi, suður hjá Knafahólum yfir Keldnahraun að Keldum. Þaðan liggur aftur vegur suður hjá Tungu og yfir Rangá hina eystri á Tunguvaði að Velli í Breiðabólstaðarsókn og annar vegur frá Keldum austur yfir Rangá á Reynifells eða Þorgeirsvaði suður að Vatnsdal í Breiðabólstaðarsókn."
Heimildir: SSR. 157

RA-661:021 heimild um leið
1840: "Yfir Rangá hina ytri hjá Þingskálum austur yfir Víkingslækjarhraun hjá Steinkrossi, suður hjá Knafahólum yfir Keldnahraun að Keldum. Þaðan liggur aftur vegur suður hjá Tungu og yfir Rangá hina eystri á Tunguvaði að Velli í Breiðabólstaðarsókn og annar vegur frá keldum austur yfir Rangá á Reynifells eða Þorgeirsvaði suður að Vatnsdal í Breiðabólstaðarsókn."
Heimildir: SSR. 157

RA-661:022 heimild um leið
1840: "Annar vegur yfir Rangá hina ytri hjá Þingskálum suður yfir Vókingalækjarhraun hjá Reyðarvatni og

Stokkalæk, suður yfir Rangá á Tunguvaði eða Hestþingshólsvaði."
Heimildir: SSR. 157

RA-661:023 heimild um leið
1840: "Yfir Rangá hina ytri á Ægissíðuvaði hjá Kirkjubæ austur að Keldum etc."
Heimildir: SSR. 157

RA-662 Óstaðsetjanlegar minjar

RA-662:001 gripir
1874: "Fingurgull úr skíru gulli, en ekki er það gullmikið ... Þetta fingurgull hefir þau einkenni, að vera fornt; það getur verið frá 11. eða 10. öld og jafnvel eldra ... Það fannst í gaflhlaði í peningshúsi úti í túni, sem verið var að rífa, austur á Ráangárvöllum; þar sem húsið stóð, getur hafa verið gömul tótt, og gullið þar í ..."
Heimildir: Skýrsla FÍ III, 60-61

RA-662:002 *Hraun* bæjarstæði býli
"Hraun hét bær á Rangárvöllum, en ekki hafa varðveist neinar arfsagnir um það hvar sá bær stóð." "Elsta heimild sem getur þessa bæjar er máldagi Oddakirkju frá 1270. Þar er hann nefndur "undir hrauni" og skyldi gjalda þaðan árlega gelding gamlan og osthleif að Odda [DI II, 86-88]. Í kaupbréfi frá 1546 er þess getið að Hraun sé í Keldnasókn, og í þætti um eyðibýli á Rangárvöllum ... er þess getið til að Hraun hafi verið sami bær og Hraunkot. Vigfús Guðmundsson frá Keldum segir ... að Hraunkot hafi staðið svo langt frá hraunbrún Eldiviðarhrauns að þar hafi ómögulega getið kallast "undir hrauni" og álítir hann að Hraun hafi staðið við suðvesturhorn Eldiviðarhrauns þar sem heitir Sauðanef. Er það innan núverandi landamerkja Keldna og skammt austnorðaustur frá Hraunkoti." Hraun var í byggð 1497 og 1546.
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 188

RA-662:003 *Tjaldstaðir* bæjarstæði bústaður
"Elsta heimild sem getur bæjarins Tjaldstaða er Þorsteins þáttur tjaldstæðings sem talinn er skráður snemma á 13. öld. Þar segir að nú heitir Tjaldtaðir, þar sem Þorsteinn lét gera tjaldbúð yfir sjúka skipshöfn er hann tók undir sinn verndarvæng. Ekki er nú vitað hvar bær þessi stóð, en það hefur verð allnærri Skarði eystra því í annálanum er þess getið að Tjaldstaðir hafi eyðst ásamt Skarði í Heklugosinu 1389-1390." 1270: Getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88 1332: Jörðin er nefnd í máldaga kirkjunnar á Breiðabólstað. DI II, 687-689.
Heimildir: VS: Rangvellingabók, 446

RA-663 Laufaleitir
Laufaleitir eru afréttur Rangvellinga. Austurmörk eru um Mælifellssand, austan um Mælifell, Strút og í Hólmsá. Norðurmörk eru hábunga Torfajökuls og þaðan lín um hætu fjöll í Laufafell. Ekki er skýrt afmarkað milli Landmanna og Rangvellinga um Reykjadali þó þeir tilheyri frekar Landmönnum. Suðurmörk eru Mýrdalsjökull, þá Bláfjallakvísl-Kaldaklofskvísl í Markarfljót þar til Hvítmaga rennur í það og með henni upp í Tindfjallajökul. Laufaleitir eru tvö leitarsvæði; Austurfjall og Vesturfjall, hvort með sinn fjallkóng

RA-663:001 *Lambadalur* heimild um náttstað
"Lambadalur er tangi, sem afmarkast af Rangá að vestan en Valá að sunnan. Að norðan og austan eru Dalöldur." "Þarna er nokkuð graslendi, sem hestum er beitt á, en upp af tjaldstaðnum er löng og falleg brekka lyngi gróin og finnaskeggi. Heitir hún Dalabrekka. Þar er gott berjaland eins og raunar víðar á afréttinum." "Frá Fossi og Rauðnefsstöðum héldu fjallamenn inn í Lambadal en hann er syðst á afréttinum ... Þarna voru saman komnir 13 menn með 3-4 tjöld." Í Lambadal var einnig legið síðustu nóttina á leið af fjalli .
Heimildir: GR I, 229, 242

RA-663:002 *Dalsrétt* heimild um rétt
Í Lambadal. Rétt niðri í dalnum notuð til að geyma safnið síðustu nóttina eftir að komið er af fjalli en áður en rekið er yfir Rangá - GR I, 242 Réttin var byggð árið 1925.
Heimildir: GR I, 242; ÞO: Laufleitir, Rangárvallaafréttur, 2

RA-663:003 *Kerling* varða manndómsrau
Stór klettur við veginn innarlega á sandhraunsbelti austan við Blesá. "... þykir ekki viðeigandi annað, er menn fara þar um í fyrsta sinn, en að kerlingu sé sinnt, enda munu margir þar gert hafa. Sýna það börg hennar mörg,

þótt úr grjóti séu, er standa umhverfis hana." "Þar er nokkuð stór klettur norðan við gömlu hestagötuna sem kallaður er Kerling. Margar smá vörður eru þar í kring en þeir sem fóru í fyrsta sinn á fjlal áttu að eiga barn með kerlingunni þ.e. hlaða vörðu sem var barnið."
Heimildir: GR I, 231, 239; ÞO: Laufleitir, Rangárvallaafréttur, 3

RA-663:004 heimild um manndómsrau
Einstakur klettur við veginn niður á andi í Hungurskarði. "Áttu þeir menn, er í fyrsta sinn fóru til fjalls, að klifra upp á klett þennan á vissum stað á skinnsokkum og með vettlinga á höndum. Skyldu þeir eigi teljast fjallfærir, sem ekki gátu leyst þessa þraut, en mörgum reyndist hún torleyst, þótt kletturinn sé varla yfir þrjár mannhæðir, svo slútir hann fram yfir sig. Ekki munu menn þó hafa verið gerið afturreka af fjalli, þótt þeir sigruðu ekki klett þennan."
Heimildir: GR I, 231, 239

RA-663:005 *Reiðskarð* örnefni
Reiðskarð er á leið gangnamanna inn á Laufaleitir. Það er á milli tveggja ölduhnúka austan við Hungurfitjar
Heimildir: Hkort; GR I, 231

RA-663:006 *Hvítmöguból* heimild um náttstað
Rétt hjá graslendi þar sem Hvítmaga fellur í Markarfljót. "Aðalfossinn er nefndur Hvítmögufoss. Uppi í brekkunni er all stór klapparbrún. Innundir hana er skúti og framan við hann er hlaðinn veggur upp að berginu með dyrum á og var þá kominn allgróður skúti, Hvítmöguból."“Rétt hjá er ból, sem oft var legið við í seinutu leitum, og þótti betra en úti, þótt kalt væri og óvistlegt. Heitir það Hvítmöguból." 1928: "Ból þetta er skúti undir berg, allstór ummáls, en svo lágur, að menn gátu eigi setið þar réttum beinum, heldur urðu að hallast á hlið eða liggja endilangir. Hlaðið hafði verið fyrir op skútans, en hleðslunni hætti til að síga frá berginu, svo að stórar rifur urðu á milli." Notað í eftirleit 1896. Skammt frá þessum stað, í s.k. Krók var reist sæluhús eftir 1928 og er þar geymt hey sem gangnamenn taka með sér á fjall - "Á Króknum hefur verið byggður skúr. Þar er rúm fyrir hesta í öðrum enda, en menn í hinum. Þar er gist í seinni leitum." "Lengi var svo á Króknum, að standa yrði yfir safninu alla nóttina, því að ekkert aðhald var fyrir nema Markarfljót á einn veg. Skiptust þá Austurfjalls- og Vesturfjallsmenn á að vaka hálfa nóttina hvor flokkur ... Áður var það einnig siður að binda hestana á streng, tvo og tvo saman, gefa þeim í hauspoka og breiða yfir þá. En nú er komin girðing á Krókinn fyrir fé og hesta.". "Illa gekk að halda vegghleðslunni við bólið í lagi og vildi hún síga frá berginu vegna þess hve bratt var þarna. Síðast var gist í Hvítmögubóli í fjórðu leit 1928, en þá var bólið ekki betra en það að kindum hélst það ekki svo að treysta mætti, en þær höfðu smalar inni hjá sér í þetta sinn og töpuðust út tvö eða þrjú lömg um nóttina sem náðust morguninn eftir. Kalt þótti að gista í Hvítmögubóli."
Heimildir: GR I, 231-251; ÞO: Laufleitir, Rangárvallaafréttur, 3-4

RA-663:007 *Krókur* heimild um ferju
Krókur heitir austan við Faxa þar sem Hvítmaga fellur í Markarfljót. Krókur er 6 tíma ferð úr Lamabadal. Þar var áður farið yfir Markarfljót með fráfærnalömb á báti á vorin "og var bæði seinlegt verk og vont, því að fljótið er þarna alls staðar straumþungt og fellur víða þröngt." Á þessum stað var síðar komið fyrir lausabrú "Eru fjögur tré, um 8,5 m löng, lögð milli klappa yfir fljótið, og eru timburflekar lagðir ofan á. Þarna er fé rekið yfir hasut og vor, en brúin ætíð tekin af þess á milli." GR I, 231-32. 1928 lá enn spýtnabrak úr bátinum á árbakkanum og notuðu eftirleitarmenn spýtnabrakið sem eldivið til að halda á sér hita í Hvítmögubóli .
Heimildir: GR I, 231-32

RA-663:008 *Hvanngil* tóft sæluhús
Hvanngil er austan undir Ófæruhöfða - tjaldstaður og eftirleitakofi. "... langur og mjór dalur, að mestu gróinn í botninn, en umkringdur háum fjöllum." "Þarna er nátttaður fjallmanna [aðra] nótt. ... Þegar fjallmenn hafa tjaldað, flutt hesta í haga og fengið sér hressingu, er farið að aðgæta fjárrétt og hestarétt, sem þarna eru, svo allt verði í fullu lagi í bakaleiðinni. / Í Hvanngili er sæluhús, sem legið er í, þegar illviðri eru og í eftirleitum, en annars nota fjallmenn tjöld sín." Í Hvanngili hefur verið byggt hús sem rúmar yfir 30 hesta, en svefnloft er þar yfir -- Nú kofarúst - LM Rang
Heimildir: GR I, 233-34

RA-663:009 heimild um rétt
Fjárrétt í Hvanngili "[í Hvanngili] er náttstaður fjallmanna [aðra] nótt. ... Þegar fjallmenn hafa tjaldað, flutt hesta í haga og fengið sér hressingu, er farið að aðgæta fjárrétt og hestarétt, sem þarna eru, svo allt verði í fullu lagi í bakaleiðinni."
Heimildir: GR I, 234 sbr 238

RA-663:010 heimild um rétt
Hestarétt í Hvanngili. "[í Hvanngili] er náttstaður fjallmanna [aðra] nótt. ... Þegar fjallmenn hafa tjaldað, flutt hesta í haga og fengið sér hressingu, er farið að aðgæta fjárrétt og hestarétt, sem þarna eru, svo allt verði í fullu lagi í bakaleiðinni." GR I, 234 sbr 238
Heimildir: GR I, 234, 238

RA-663:011 *Skiptingaralda* örnefni
Skiptingaralda er norðan við Mælifellssand, undir hlíðum Torfajökuls 3. tíma lestagangur úr Hvanngili. Hér æja leitarmenn, fjallkóngur skipar í leitir og þær hefjast á þessum stað .
Heimildir: GR I, 235

RA-663:012 *Strútsrétt* heimild um rétt
Náttstaður og rétt í Hólmsárbotnum sem eru austan undir Torfajökli, austast á Laufaleitum. "Hesthagar eru grænir og loðnir eins og í Landmannalaugum." . "Hitalaug eða hver er skammt frá Strútnum. Nefnist hún Strútslaug." Í Hólmsárbotnum er rétt og náttstaður leitarmanna hina 3. nótt. Þangað komu Álftveringar og Tungumenn og drógu úr fé sitt - Rangvellingar lágu í tjöldum þá einu nótt sem þeir voru undir Strút og þurftu Tungumenn stundum að gista þar - "Samtími því að Rangvellingar fóru réttarferði á Álftaversafrétt, sóttu Álftveringar og Skaftártungumenn fé sitt til Rangvellinga í rétt við Strútslaug, sem er sunnan undir Torfajökli. En fyrir 60-70 árum [um 1945] var því hætt af Álftveringum, og tóku þá Skaftártungumenn að sér að hirða fé Álftveringa ásamt sínu eigin fé, sem þar var í Strútsrétt." Réttin var byggð árið 1918.
Heimildir: GR I, 146-47, 163, 236; ÞO: Laufleitir, Rangárvallaafréttur, 9

RA-663:013 *Móhella* mannvirki
"...út með Strútsöldum, er kennileiti eitt sérkennilegt, sem Móhella heitir. Er það há og þunn mógrýtis eða þursabergshella, sem stendur upp úr sandfletinum austan við Kaldaklof. Eru ótal göt í gegnum hellu þessa, sem fjallmenn hafa borað að gamni sínu."
Heimildir: GR I, 237

RA-663:014 mannabein
Á Mælifellssandi, suðvestan við Móhellu. "Skammt í suðvestri [frá Móhellu], á Mælifellssandi, er um mjaðmarhár móbergshamar á lágri sand- [238] öldu. Stormar hafa kastað frá honum möl og sandi að norðan og myndað þar talsverða skál í ölduna. Þarna urðu fjórir Skaftfellingar úti 1868 eins og segir frá í 1. hefti Íslenzkra sagnaþátta Guðna Jónssonar. Fundust bein þeirra þarna 10 árum seinna." GR I, 237-38
Heimildir: GR I, 237-38

RA-663:015 heimild um rétt
Í Þvergili austan í Sléttafelli, vestan við Kaldaklof. Í Þvergili "er rétt, hlaðin undir berg. Þarna er allt safnið [austan af Strút og Strútsöldum] rekið inn og skoðað." áningarstaður leitarmanna. Sama og 'réttarbrot við Strútslaug'? - LMRang
Heimildir: GR I, 238

RA-663:016 *Grashagi* heimild um náttstað
Grashagi eru grasi vaxnar hlíðar sunnan Torfajökuls og austan Markarfljóts - GR I, 245 í Grasahaga eru heitar laugar og loðnir hesthagar - GR I, 239 Vesturfjallsmenn gista tvær nætur í Grashaga. "Áður var fé það, er fundist hafði [fyrsta daginn], rekið suður í Sátu, alla leið suður fyrir Tvíeggjar, en nú er komin fjárheld girðing í Grashaganum."
Heimildir: GR I, 239

RA-663:017 *Álftavatnsból* hleðsla sæluhús
í Álftaskarði í grennd við Álftavatn vestan við Brattháls. "Í Álftaskarði ... er eftirleitarkofi, bergskúti, sem hlaðið hefur verið fyrir. Hafa margir aukaleitarmenn átti honum líf að launa. Á kofabergið hafa margir stungið fangamark sitt og ártal. Sést það allt gjörla."
Heimildir: GR I, 240

RA-663:018 *Blesárból* heimild um náttstað
"Rétt innan við Blesmýri er all djúpt gil sem heitir Blesárgil. Neðarlega í því er Blesárból. Þar var oft gist í aukaleitum." Eftirleit 1896: "Þeir félagar héldu svo sem leið liggur inn í Blesárból við Blesá, og lágu þar um nóttina, en að morgni skiptu þeir með sér leitum." GR I, 244 Gamalt grjótbyrgi var skammt frá bólinu
og var það hresst við í eftirleitum 1928 - GR I, 252
Heimildir: GR I, 244; ÞO: Laufleitir, Rangárvallaafréttur, 3

RA-663:019 *Hagafellskofi* heimild um sæluhús
Kofinn var norðan í Hagafelli, sem er nær beint suður af Laufafelli og skammt vestan Markarfljóts. Getið í sögu af eftirleitum 1896 - hvítveðraður hurðarfleki
Heimildir: GR I, 244. 245

RA-663:020 *Beinakerling* varða
Beinakerling á Fjallabaksvegi (Mælifellssandi)
Heimildir: HB Sumar, 13

RA-663:021 heimild um rétt
"Skilaréttir Rangárvallahrepps eru Reyðarvatnsréttir á Reyðarvatnshæðum. Þar hafa þær verið frá árinu 1892, voru fluttar þangað frá Eldiviðarhrauni í Keldnalandi og nefndur fram að því Keldnaréttir. Síðast var réttað þar 1892. Þá voru réttirnar að kaffærast af sandfoki og hurfu síðan að mestu í sandfönn. ... Réttirnar frá 1892 eru byggðar úr torfi og grjóti og orðnar mjög hrörlegar."
Heimildir: SB IV, 18

RA-663:022 *Fjallabaksvegur fremri* heimild um leið
"Eftir afréttinum endilöngum liggur Fjallavaksvegur fremri, eða hinn eiginlegi Fjallabaksvegur. Hann var fyrrum höfuðleið skaftfellskra bænda til kaupstaðar, Eyrarbakka og Reykjavíkur ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Laugaleitir, 2

RA-663:023 *Krókur* heimild um sæluhús
Á Króki var sæluhús og fjárgirðing. "Á Króknum var byggður leitamannakoti 1929." "Veggir úr torfi og grjóti, pallur í öðrum enda þar gátu 4-5 menn legið. Rúm fyrir hesta í honum enda. Þetta hús stóð til 1963 en þá var byggður skúr fyrir menn og hesta. Haustið 1929 var girt smá girðing sem safnið var geymt í yfir nóttina en áður en sú girðing kom var vakað yfir safninu niður við Fljótið eða á Klöppunum eins og það var nefnt."
Heimildir: Ö-Laufleitir, 8; ÞO: Laufleitir, Rangárvallaafréttur, 4

RA-663:024 heimild um náttstað
"Milli Hungurskarðs og Reiðaskarðs eru Hungurfitjar. Þær er allgrösugar að innanverðu, en árennslissamar að framan. Austanmenn höfðu stundum legið þar í kaupstaðaferðum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Laufleitir, 9

RA-663:025 *Dalvað* heimild um vað
"Suður á móts við Daltanga eru Hvammar og Nes við Dalvað." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Laufleitir, 12

RA-663:026 heimild um leið
"Austan Rangár er Dalhraun noður af Rauðöldu sem er gamall gígur við suðvestur endann á Dalöldum. Sunnan við Rauðuöldu lá hestagatan upp á Dalaöldur, þar var æfinlega farið þegar farið ver til fjalls þar til eftir Heklugos 1947 ..."
Heimildir: ÞO: Laufleitir, Rangárvallaafréttur, 2

RA-663:027 heimild um vað
"Þegar komið er fyrir suðurenda Hafrafells liggur vegaslóði að Rangá og á vaði yfir í Lambadal."
Heimildir: ÞO: Laufleitir, Rangárvallaafréttur, 2

RA-663:028 heimild
"Hverfum þá aftur fram í Faxaskarð, en þar kemur vegurinn upp á Faxa. Skarðið markast af tveimur all háum móbergshnausum. Sunnan undir nyrðri hnausnum er hlaðið lítið byrgi sem fannst fyrir fáum áratugum, ekki hef ég heyrt hverju það hefur át að þjóna eða nein ummæli um það."
Heimildir: ÞO: Laufleitir, Rangárvallaafréttur, 4

RA-663:029 heimild um náttstað
"Þegar ekið hefir verið nokkurn spöl eftir Laufalæk norðan undir Hagafelli er komið að Hagafellsrana, liggur leiðin yfir hann og hallar þá fljótlega austuraf í áttina að Markarfljóti. Þegar komið er niður brekkuna er farið yfir Laufalæk sem rennur þar í fljótið nokkruð neðar. Þar er hár og gildur móbergshnaus milli norðurenda Faxa og Markarfljóts sem nefndur er Standur eða Standurinn. Í gilskorningi vestan við standinn var lítill skúti þar var stundum gist í seinnileitum, nú niðurfallinn." "Í Standinum var fyrrum skýli til að liggja í." Segir í

örnefnalýsingu.
Heimildir: ÞO: Laufleitir, Rangárvallaafréttur, 5; Ö-Laufleitir, 8

RA-663:030 heimild um náttstað
"Á móts við fossinn, sunnan við Markarfljót er dálítill hvammur gróðurlaus og grýttur. Í honum er allstór klettur, við hann er hlaðið byrgi úr hraungrjóti sem Guðmundur Kjartansson jarðfræðingur mun hafa hlaðið sér til skjóls og gist í er hann var við jarðfræðirannsóknir á Torfajökulssvæðinu."
Heimildir: ÞO: Laufleitir, Rangárvallaafréttur, 5

RA-663:031 heimild um náttstað
"Þegar komið er yfir Ljósá á veginum er farið yfir litla grasflöt nafnlausa og upp sandbrekku er þá komið upp á Launfitasand. Niður af Launfitasandi meðfram Markarfjóti er allstór grasgit, Launfit. Launfit er talin vera gamall vatnsbotn, vatnið síðan grafið Fljótsgil milli Faxa og Sátu. Á Launfit höfðu Skaftfellingar gjarnar náttstað er þeir ráku fé til slátrunar Fjallabaksleið syðri og fóru efri leiðina sem svo var nefnd ..."
Heimildir: ÞO: Laufleitir, Rangárvallaafréttur, 5

RA-663:032 heimild um náttstað
"Jökultungur eru undorhlíðar Torfajökuls. Vestast í Jökultungum móts við Sátubotna er Grashaginn sem er vel gróið svæði. Þar var náttstaður vesturfjallsmanna meðan afrétturinn var smalaður í tvennu lagi af austur- og vesturfjallsmönnum."
Heimildir: ÞO: Laufleitir, Rangárvallaafréttur, 6

RA-663:033 heimild um náttstað
"Hverfum þá aftur út á veginn á Launfitasandi, þaðan höldum við í Grashagann norðan undir Sátubotnum. Grashaginn var náttstaður vesturfjallsmanna meðan afrétturinn var smalaður í tvennu lagi."
"Þar eru allgóður hagar og heitt vatn við tjaldstaðinn sem þótti góður kostur, þó ekki væri vatnið sjóðandi heitt."
Heimildir: ÞO: Laufleitir, Rangárvallaafréttur, 7

RA-663:034 heimild um vað
"Hverfum þá að syðri leiðinni fram á Krók þar sem áður var frá horfið. Vað er á fljótinu rétt neðan við þar sem skyndi brúin er sett ..."
Heimildir: ÞO: Laufleitir, Rangárvallaafréttur, 7

RA-663:035 *Gamli kofi* heimild um sæluhús
"Í miðju Hvannagili við vesturhlíðin er malarhryggur sem nær niður á sléttu. Á honum er lítilkofarúst, Gamli kofi, saman sigin svo að ekki er hægt að komast þar inn, hefur þó ekki hrunið."
Heimildir: ÞO: Laufleitir, Rangárvallaafréttur, 7

RA-663:036 heimild um náttstað
"Norðaustan við Svartafell eru Hólmsárbotnar. Þar var náttstaður Rangvellinga. Lítill grasbali er þar oft vel loðinn en beist fljótt upp af hestum fjallamanna."
Heimildir: ÞO: Laufleitir, Rangárvallaafréttur, 9

RA-663:037 heimild um rétt
"Norðaustan við Svartafell eru Hólmsárbotnar. Þar var náttstaður Rangvellinga. Lítill grasbali er þar oft vel loðinn en beist fljótt upp af hestum fjallamanna. Neðan við hann var rétt þar sem kindur þær sem fundust voru geymdar yfir nóttina."
Heimildir: ÞO: Laufleitir, Rangárvallaafréttur, 9

RA-663:038 varða
"Austur á miðjum Mælifellssandi suður af Kaldaklofi nokkuð norðar en bólabrautin liggur er alda sem snýt frá norðri til suðurs, vestan við hana er ávöl móbergstunga. Á henni stendur lítil varða." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: ÞO: Laufleitir, Rangárvallaafréttur, 9

RA-664 Hekluhraun
"Afrétturinn útsuður af Heklu milli Selsundsfjalls og Hafrafells heitir einu nafni Helkuhraun. ... Hraunbreiða þessi hefur oltið fram yfir sveitina milli Selsundsfjalls og Vatnafjalla, hver hraunbreiðan yfir aðra í hækkandi röð inn eftir. ... Þessar jarðir eiga land að Hekluhraunum: Selsund vestast, þá Kot og Dagverðarnes, Keldur og Foss. Mörkin eru í Fálkhamar (Kot, Selsund). Þaðn beina stefnu í Pálsstein (Keldnaholt, Dagverðarnes), úr Pálssteini í

Rauðkoll (Keldur) og þaðan í Hraunháls (Foss).” Ö-Hekluhraun, 1-2

RA-664:001 *Bjalli* heimild um náttstað
“Fremsta hraunnefið í Kötlunum heitir Bjalli. Þar var tjaldstaður hraunamanna, meðan siður var að nátta sig í hraunferðum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hekluhraun, 5

RA-664:002 heimild um rétt
Rétt var við rætur Heklu þar sem menn sem gengu á fjallið gátu geymt hesta sína.
Heimildir: ÁFÍ 1966, 60

Fornleifar í Holtahreppi

RA-318 Hábær

5 hdr. 1709. Bændaeign. Skv. JÁM var Háibær aðalbýlið í Þykkvabæ, 60 hdr jörð, með eyðihjáleigunum Önnutóft og Glæsi. "Þykkvabæjar er fyrst getið, svo að ég viti, í máldaga Oddakirkju árið 1270, og segir þar, að kirkjan eigi 200 (faðma?) í Þykkvabæjarfjöru. Þó getur verið, að Þykkvabæjar sé getið tuttugu árum fyrr í Sturlungu ..." 1332: Þykkvibær er nefndur í máldaga kirkjunnar á Breiðabólstað. DI II, 687-689. Árni Óla telur kenningu Finns Jónssonar biskups lang líklegasta þegar kemur að því að skýra nafnið Þykkvibær og að það býði þéttbýli (densas habitationes). Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp, 29-30. "Er sundur skipt í smá parta, og eru sumir hjá örðrum, aðrir nokkuð lengra í burt. Sögn manna er að heyrt hafi af eldri sjer, þar sem nú heitri Háibær og þar um kríng, hvað haldið er fyrri víst, því allir partarnir eiga afmarkað pláts í túnunum, sem eru í kringum Háabæ, þó hafa býlin fyrir manna minni flutt verið." JÁM I, 374. 1847 var jörðinni skipt í 34 býli.

"1803 segir, að eingjarnar í Þykkvabæ nær því alltaf séu undir vatnaflóði, og að heyskapur því sé mjög örðugur; að þær allar sé óskiptar og brúki þær hver, sem hann hefur menníngu til; að allir eigi saman viðreka í Þykkvabæ, þó eigi nokkrir bændur, og einkum kirkjur, þar rekaítök, og er þess sérílagi getið um kirkjuna, sem var á Hlíðarenda, að hún hafi þar við á einn hest árlega; að Þykkvabæjarbændur allir hafi tækifæri til silúngsveiðar og vorfiskis, sem þó um nokkur ár eigi hafi orðið að arði, og að kotin öll eigi vetrarbeit í Vetleifsholts landi, fyrir viðreka ítak." JJ, 39

RA-318:001 *Hábær* bæjarhóll bústaður
"Næst [eftir RA-324] er Stóra-Rimakot, þar í túnjaðrinum er Ögmundarkot, nú í eyði. Næst er Norður-Nýibær, og undir hann liggur nú Stekkjarkot; næst er Tjörn og Melur. Norðan til eftir Boðleið telst nú Miðkot, Jaðar, Hábær og Skinna." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þykkvibær, 1-2

RA-318:002 heimild um bænhús
SSR: "Bænhús var í Glæsir í Þykkabæ, lagt niður á að gizka fyrir rúmum 100 árum."
Heimildir: SSR, 210

RA-318:003 *Syðstibakki* bæjarstæði býli
1709: "Byggíng er á þessum parti í burt og fallin." Ekki ljóst hvar þetta býli var, ekki nefnt í Johnsen og því skráð með Háabæ. "Hans er síðast getið 1825 og bjuggu þar þá Árni Jónsson og Ólöf Einarsdóttir."
Heimildir: JÁM I, 376; Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp, 82

RA-318:004 *Miðbakki* bæjarstæði býli
3 hdr. 1709.
Heimildir: JÁM I, 376

RA-318:005 *Efstibakki* bæjarstæði býli
3 hdr. 1709.
Heimildir: JÁM I, 376-377

RA-318:006 *Vestast býli á Bökkunum* bæjarstæði býli
3 hdr. 1709. 1709: "Hefur óbygt verið þetta ár, nema hvað ekkjan Þorgerður hefur það til slægja brúkað látið."
Heimildir: JÁM I, 377

RA-318:007 *Útgarður* bæjarstæði býli
1709: "... var hjáleiga og fylgdi Miðbakka og Búð. Er nú óbygð og hefur ei bygst í 10 ár. hennar fyrstu bygð muna menn ekki."
Heimildir: JÁM I, 377

RA-318:008 *Auðnhóll* bæjarstæði býli
5 hdr. 1709.
Heimildir: JÁM I, 377

RA-318:009 *Þorbjarnarkot* bæjarstæði býli
3 hdr. 1709. 1709: "Hefur óbygt verið síðan fardaga 1708, því ábúandi fekkst ekki."

Heimildir: JÁM I, 378

RA-318:010 bæjarstæði býli
"Í suður frá þessum parti [009] við túnið hefur verið hjáleiga, sem fylgdi Syðstabakka og Vestruholtum, pörtum Eyjólfs. Var fyrst bygð fyrir 30 og nokkrum árum. Eyðilagðist fyrir 15 eða 16 árum. ... Allar tóftir eru hjer fallnar til grunns."
Heimildir: JÁM I, 378

RA-318:011 *Oddskot* bæjarstæði býli
3 hdr. 1709. 1709: "Hefur í eyði verið þetta þar, því ábúandi fekkst ekki."
Heimildir: JÁM I, 383

RA-318:012 *Auðnhólshjáleiga* bæjarstæði býli
"Auðnhólshjáleiga fylgdi Auðnhól [008]. Var fyrst bygð hjerum fyrir 40 árum, og hjelst byggíngin ei legnur en 3 eða 4 ár." "Hún er nefnd í Jarðabókinni, en síðan ekki. Norðaustan í bæjarhólnum í Unhól, um 15 m suður frá bænum, sér enn fyrir gömlum húsatóttum. Sennilegt, að þar hafi Auðnhólshjáleiga verið. Á seinnni árum hafa rústir þessar verið nefndar Gerði." Ekki ljóst hvar þetta býli var, ekki nefnt í Johnsen og því skráð með Háabæ.
Heimildir: JÁM I, 379; Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp, 83

RA-318:013 *Valahraun* bæjarstæði býli
3 hdr. 1709. "Valahraun. Hefur ei bygst í 12 ár, nema ábúandinn á Háarima hefur brúkað það til slægna ..."
Heimildir: JÁM I, 379

RA-318:014 *Rúnkakot* bæjarstæði býli
3 hdr. 1709.
Heimildir: JÁM I, 380

RA-318:015 bæjarstæði býli
"Heima við þetta býli [001] er hjáleiga sem fylgir Syðstabakka parti og Vestasta bakka býli, pörtum Magnúsar. Er það bygð fyrir manna minni."
Heimildir: JÁM I, 381

RA-318:016 *Gunnupartur* bæjarstæði býli
3 hdr. 1709. Í eyði 1709, notað frá Háabæ.
Heimildir: JÁM I, 381

RA-318:017 *Vesturholt* bæjarstæði býli
3 hdr. 1709. 1709: "Þar hefur ei bygð verið undir 20 ár og er öll bygging foreydd." "Næst [eftir RA-319] er talin Brekka, þá Búð (tvíbýli), og undir það liggur Halakot. Næst er Hávarðarkot, þá Dísukot, og liggur Háakot undir það; næst er Vesturholt og undir það liggur Stöðulkot [RA-328] ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: JÁM I, 382; Ö-Þykkvibær, 2

RA-318:018 *Nýlenda* bæjarstæði býli
"Nýlenda. Hennar er getið í manntali 1762 en annars staðar ekki."
Heimildir: Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp, 82

RA-318:019 *Megin* bæjarstæði býli
"Megin. Þessa býlis er getið nokkrum sinnum á árunum 1832-1844 en síðan ekki, og ... enginn veit nú, hvar það hefir staðið."
Heimildir: Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp, 82-83

RA-318:020 *Afakot* bæjarstæði býli
"Afakot. þess er getið í manntali 1791 og öðru hvoru fram til 1820."
Heimildir: Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp, 83

RA-318:021 *Jónskot* bæjarstæði býli
"Jónskot. Þess er getið öðru hvoru 1795-1844."
Heimildir: Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp, 83

RA-318:022 *Melurinn/Litli-Melur* bæjarstæði býli
“Melurinn eða litli-Melur, eins og hann var stundum nefndur, sést skráður á árunum 1854-1859. ... Býli þetta var á smáhól í túnjaðri Unhóls, um 270 m í suðvestur frá bænum.”
Heimildir: Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp, 83

RA-318:023 *Ísólfsskáli* bæjarstæði bústaður
“Ísólfsskáli hefir nefnt verið tómthúsbýli, sem stóð um 330 m í háaustur frá Tobbakoti. Þar eru nú fénaðarhús. Bæjarheiti þetta sést hvergi skráð og óvist um, hver hefir búið þar og hvenær.”
Heimildir: Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp, 83

RA-318:024 *Kólga* bæjarstæði bústaður
“Kólga var húsmannsbýli nefnt ... [byggt] árið 1898. Dvöldust þau þar til 1905 ... Þá var býlið rifið. Nú hefur verið sléttað yfir tætturnar. Það stóð um 160 m í norðaustur frá Hrauki.”
Heimildir: Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp, 83-84

RA-318:025 *Norðurkot* bæjarstæði býli
“Norðurkot á að hafa verið norðaustan við veginn, um 120 m frá Stóra-Rimakoti. Þar er nú smábali sléttur.”
Heimildir: Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp, 85

RA-318:026 *Vesturkot* bæjarstæði býli
“Vesturkot. Gamlir menn segja að um 190 m norður frá Stóra-Rimakoti hafi býli verið, er nefnt var Vesturkot. Það var norðan vegarins og markanna á milli Rimakots og Norður-Nýjabæjar. Sléttað hefur verið yfir tætturnar.”
Heimildir: Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp, 85

RA-318:027 *Árnagerði* bæjarstæði bústaður
“Árnagerði var sameinað Rimakoti.”
Heimildir: Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp, 85

RA-318:028 *Gata* bæjarstæði bústaður
“Gata var sameinuð Stöðlakoti.”
Heimildir: Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp, 85

RA-318:029 *Önnutóft*bæjarstæði býli
Skv. JÁM var Háibær aðalbýlið í Þykkvabæ, 60 hdr jörð, með eyðihjáleigunum Önnutóft og Glæsi.
Heimildir: JÁM I, ??

RA-318:030 *Glæsir* bæjarstæði býli
Skv. JÁM var Háibær aðalbýlið í Þykkvabæ, 60 hdr jörð, með eyðihjáleigunum Önnutóft og Glæsi. “Gæsir er nefndur í bæjartali 1762 og 1801, en ekki í manntali 1816. hefir ekki alltaf verið í byggð. Frá 1850-1890 er búið þar, en ekki síðan. ... Glæsir var á hólnum norðan við Hábæ I.”
Heimildir: JÁM I, ??; Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp, 86

RA-318:031 *Einkofi* bæjarstæði bústaður
“Einkofi (tómthúsbýli). Þess er getið í kirkjubókum 1810-1818 og í manntali 1816. Fá ár mun það hafa verið í byggð að því sinni, eða heitið því nafni. Mestar líkur eru taldar til, að það hafi staðið um 30 m suður frá prestssetrinu Kirkjuhvoli. Þar voru gömul tóttarbrot, sem sléttað hefir verið yfir nú fyrir skemmstu, og segja gamlir menn, að þar hafi verið nefnt Árnagerði á uppvaxtarárum sínum.”
Heimildir: Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp, 87

RA-318:032 *Gljábær* bæjarstæði bústaður
“Gljábær (tómthúsbýli). Það reisti Bjarni Sigurðsson (sem bjó í Litla-Hrauk 1901) árið 1890 ... [og bjó þar] til 1896. ... Gljábær var um 400 m suðvestur af Skarði.”
Heimildir: Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp, 87

RA-318:033 *Vallarhús* bæjarstæði bústaður
“Vallarhús var nefnt tómthúsbýli, er Guðlaugur Jónsson byggði 1916 og var þar með konu sinni ... fram til 1931. Þá voru húsin rifin. Býli þetta var um 300 m suðvestur af Skarði.”
Heimildir: Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp, 87

RA-318:034 mannabein kuml
"Prestssetrið í Þykkvabæ var reist árið 1943 ... Þegar grafið var fyrir gunni hússins, kom þar upp mannhauskúpa og leifar af beinagrind." "Beinin voru mjög fúin, en samt mátti á þeim sjá, að hinn dauði hafði legið á hliðinni og sneri höfðinu í suðaustur." Á svæðinu hefur fundist exi og fleira sem bendir til heiðins grafreits, samanber spjótið 036.
Heimildir: Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp,235

RA-318:035 *Háaþúfa* álagablettur
Háaþúfa er eign álfa og er hún norðaustur af bænum, efst á hólnum. Það er ekki banað að slá en ekki má hrófla við henni.
Heimildir: Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp, 255

RA-318:036 gripir
Spjót frá miðöldum, hugsanlega 10. öld, "fundið í nýja kirkjugarðinum í Hábæ í Þykkvabæ." Þjms. 8209: spjót, 32,7 sm að lengd, vantar lítið eitt neðana á falinn; út af legg standa þverstýfðir hnúðar eða tappar.
Heimildir: KEKH, 283

RA-319 Skinnar
5 hdr. 1847

RA-319:001 *Skinnar* bæjarhóll bústaður
"Næst [eftir RA-324] er Stóra-Rimakot, þar í túnjaðrinum er Ögmundarkot, nú í eyði. Næst er Norður-Nýibær, og undir hann liggur nú Stekkjarkot; næst er Tjörn og Melur. Norðan til eftir Þoðleið telst nú Miðkot, Jaðar, Hábær og Skinna. Er talið, að bærinn beri nafn af því, að skinn hafi verið þurrkuð í brekkunnni, þar sem hann stendur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þykkvibær, 1-2

RA-320 Unuhóll
3 1/4 hdr. 1847 HÞ vill taka aftur upp nafnið Auðnuhól en að Unuhóll fái að halda sér sem varanafn. H Þ: "Rannsókn og leiðrjettingar ..." Árbók1923, 21 1920: Tún 2,6 ha, sléttað 2 ha, garðar 1580 m²

RA-320:001 *Unuhóll* bæjarhóll bústaður
"Austast að norðan er Unhóll ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Túnakort 1920; Ö-Þykkvibær, 1

RA-320:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-320:003 *Útgarður* bæjarstæði býli
"... Útgarður, eyðibýli, sé norðan við Unhól ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þykkvibær, 4

RA-320:004 heimild um huldufólksbústað
Huldufólk var talið búa í þar sem bæjarhóllinn er hæstur austan við húsin á U.
Heimildir: Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp, 261

RA-321 Tobbakot
1 1/4 hdr, tvíbýli. 1920: Tún 1,2 ha, sléttað 0,4 ha, garðar 1670 m²

RA-321:001 *Tobbakot* bæjarhóll bústaður
"Suður við Gljána er Suður-Nýibær, næst er Vatnskot (tvíbýli), þar er tjörn, Vatnskotstjörn. Tjarnarkot er nú í eyði og liggur undir Vatnskot. Norðaustur af því Tobbakot." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Túnakort 1920; Ö-Þykkvibær, 1

RA-321:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-322 Vatnskot

3 hdr. 1709, nú þríbýli.
1920: Tún 0,9 ha, sléttað 0,4 ha, garðar 1505 m²

RA-322:001 *Vatnskot* bæjarhóll bústaður
"Suður við Gljána er Suður-Nýibær, næst er Vatnskot (tvíbýli), þar er tjörn, Vatnskotstjörn." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Túnakort 1920

RA-322:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-322:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-322:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-322:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-322:006 *Tjarnarkot* bæjarstæði býli
"Suður við Gljána er Suður-Nýibær, næst er Vatnskot (tvíbýli), þar er tjörn, Vatnskotstjörn. Tjarnarkot er nú í eyði og liggur undir Vatnskot." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þykkvibær, 1

RA-323 Háfi Rimi

3 hdr. 1709. "Þetta býli eyðilagðist á nærstliðna vori 1708, því ábúandi fekkst ekki." JÁM I, 379 Jarðeign 3 ha., nú þríbýli. 1920: Tún 1,7 ha, sléttað 0,5 ha, garðar 1707 m²

RA-323:001 *Háfi Rimi* bæjarhóll bústaður
"Suður við Gljána er Suður-Nýibær, næst er Vatnskot (tvíbýli), þar er tjörn, Vatnskotstjörn. Tjarnarkot er nú í eyði og liggur undir Vatnskot. Norðaustur af því Tobbakot. Næsta jörð er Háirimi, og í hann hafa fallið tvö gömul býli, Harðhaus og Þórutótt." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Túnakort 1920; Ö-Þykkvibær, 1

RA-323:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-323:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-323:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-323:005 *Harðhaus* bæjarstæði býli
"Suður við Gljána er Suður-Nýibær, næst er Vatnskot (tvíbýli), þar er tjörn, Vatnskotstjörn. Tjarnarkot er nú í eyði og liggur undir Vatnskot. Norðaustur af því Tobbakot. Næsta jörð er Háirimi, og í hann hafa fallið tvö gömul býli, Harðhaus og Þórutótt." Segir í örnefnalýsingu. "Harðhaus var nefnt býli, sem stóð um 170 m í suður frá Háarima. Þar er nú lítil hólbunga í túninu á Háarima. Ekki er vitað, hve lengi var búið þarna."
Heimildir: Ö-Þykkvibær, 1; Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp, 84

RA-324 Rimakot

1709: "Hefur verið hjáleiga frá Háarima og Valahrauni. Hennar fyrstu bygð muna menn ekki. Eyðilagðist fyrir 21 ári og hefur síðan aldrei bygst." JÁM I, 379. 2 2/3 hdr. 1847 Tvíbýli, Litla- og Stóra-Rimakot. 1920: Litla-

Rimakot: Tún 0,9 ha, sléttað 0,8 ha, garðar 810 m² ; Stóra-Rimakot: Tún 1,4 ha, sléttað 0,8 ha, garðar 1054 m²

RA-324:001 *Stóra- Rimakot* bæjarhóll bústaður
"Næst [eftir RA-324] er Stóra-Rimakot, þar í túnjaðrinum er Ögmundarkot, nú í eyði." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Túnakort 1920; Ö-Þykkvibær, 1

RA-324:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-324:003 *Litla- Rimakot* bæjarstæði bústaður
"Austast að norðan er Unhóll, næst Litla Rimakot ..." Segir í örnefnalýsingu. "Kvíavellir, Kvíabekkur, Borg og Litla-Rimakot eru heiti á einu og sama býli, að sögn kunnugra manna í Þykkvabæ. Það var austan vegarins á litlum hól um 90 m sunnan við gripahúsin frá Hábæ, við veginn að Miðkoti. Árið 1886 var bær þessi fluttur austur í plássið og stóð um nokkur ár um 60 m sunnan við fénaðarhúsin frá Suður-Nýjabæ. Þaðan var hann aftur fræður 1839 austur á Hólsárbakka, þar sem hann er nú. Rétt nafn hans er Litla-Rimakot, en er oft nefndur Borg í daglegu tali."
Heimildir: Túnakort 1920; Ö-Þykkvibær, 1; Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp, 85

RA-324:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-324:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-324:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-324:007 *Ögmundarkot* bæjarstæði býli
"Næst [eftir RA-324] er Stóra-Rimakot, þar í túnjaðrinum er Ögmundarkot, nú í eyði." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þykkvibær, 1

RA-325 Nýibær

5 hdr. 1709. Í byggð 1709. "Fyrir innan 20 ár var hjer tvíbýli ..." JÁM I, 380 1920: Tún 1,9 ha, sléttað 1 ha, garðar 1063 m²

RA-325:001 *Nýibær* bæjarhóll bústaður
"Suður við Gljána er Suður-Nýibær, næst er Vatnskot (tvíbýli), þar er tjörn, Vatnskotstjörn." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Túnakort 1920; Ö-Þykkvibær, 1

RA-325:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-325:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-325:004 *Gernshóll* bæjarstæði býli
1709: "Grenshóll. Er hjáleiga frá Nýjabæ. Meinast fyrst bygð fyrir 74 árum og hefur aíðan alljafnt bygð verið."
"Hans er líka getið í bæjartali 1762 og svo er hans getið 1810-1816. ... Grenshóll stóð 1200-1500 m norðaustur af Hábæ."
Heimildir: JÁM I, 383; Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp, 86

RA-325b Hraukur

1920: Tún 1,6 ha, sléttað 1,6 ha, garðar 920 m²

RA-325b:001 *Hraukur* bæjarhóll bústaður
"Austast að norðan er Unhóll, næst Litla Rimakot, þá Bali, Gvendarkot, sem nú er í eyði og liggur undir Bala. Þá er Húnakot, næst Hraukar." Segir í örnefnalýsingu.

Heimildir: Túnakort 1920; Ö-Þykkvibær, 1

RA-325b:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-325b:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-325b:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-325b:005 *Litli-Hraukur* bæjarstæði bústaður
"Þurrabúðir í nánd við Hrauk. Mikinn hluta 19. aldar og fyrstu áratugi þessarar voru nokkrar þurrabúðir í byggð í Þykkvabæ. Litli Hraukur (stundum nefndur Rok) var í byggt til 1901." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Var 50 metra í norðaustur frá Hrauni, rifið 1907.
Heimildir: SB V, 453; Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp, 84

RA-325b:006 *Hraunstún* bæjarstæði bústaður
"Þurrabúðir í nánd við Hrauk. Mikinn hluta 19. aldar og fyrstu áratugi þessarar voru nokkrar þurrabúðir í byggð í Þykkvabæ. ... Hraunkstún, stundum skráð Hraukskot (og manna á milli Kólga) hefir verið í byggð til 1915. ." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 453

RA-325b:007 *Tjarnarkot* bæjarstæði bústaður
"Þurrabúðir í nánd við Hrauk. Mikinn hluta 19. aldar og fyrstu áratugi þessarar voru nokkrar þurrabúðir í byggð í Þykkvabæ. ... Tjarnarkot hét býli sem stóð nálægt fyrrtöldum býlim. Þar var búið til 1946. Býlið taldist eiga rúman hektara lands. Þar var rekinn búskapur sem byggðist að mestu á heyskap úr Safamýri en fénaður gekk umyrðalaust í óskiptu landi Austbæinga." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 453

RA-325b:008 *Stekkjarholt* bæjarstæði býli
"... og eyðibýlið Stekkjarholt sé í túninu á Hrauk." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þykkvibær, 4

RA-326 Norður-Nýibær
1920: Tún 1,4 ha, sléttað 1,2 ha, garðar 1022 m²

RA-326:001 *Norður-Nýibær* bæjarhóll bústaður
"Næst [eftir RA-324] er Stóra-Rimakot, þar í túnjaðrinum er Ögmundarkot, nú í eyði. Næst er Norður-Nýibær, og undir hann liggur nú Stekkjarkot ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Túnakort 1920; Ö-Þykkvibær, 1-2

RA-326:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-326:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-326:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-327 Gvendarkot
1 1/4 hdr. 1847 "Býlið Gvendarkot gekk undir Bala laust fyrri 1920." SB V, 450 Það er nú Jaðarinn. Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp, 86

RA-327:001 *Gvendarkot* bæjarhóll bústaður
"Austast að norðan er Unhóll, næst Litla Rimakot, þá Bali, Gvendarkot, sem nú er í eyði og liggur undir Bala." Segir í örnefnalýsingu. "Gvendarkot, 1,5 hndr. Þess sést fyrst getið 1835. Var svo búið þar allt fram til 1914,

nema árin 1870-79. ... Býlið var síðan sameinað Bala. Þar stóð um 85 m í suður frá íbúðarhúsinu í Húnakoti og hefur nú verið sléttað fyrir rústirnar."
Heimildir: Ö-Þykkvibær, 1; Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp, 84

RA-328 Stöðulkot

5 hdr. 1709. 1920: Tún 1,3 ha, sléttað 0,8 ha, garðar 1040 m² . Með Miðkoti

RA-328:001 *Stöðulkot* bæjarhóll bústaður
3 hdr. 1709. 1709: "Þar hefur ei bygð verið undir 20 ár og er öll bygging foreydd." "Næst [eftir RA-319] er talin Brekka, þá Búð (tvíbýli), og undir það liggur Halakot. Næst er Hávarðarkot, þá Dísukot, og liggur Háakot undir það; næst er Vesturholt og undir það liggur Stöðulkot ..." Segir í örnefnalýsingu. Búið þar fram til um 1905, en sameinað Vesturholtum. "Bærinn stóð á lágum hól um 30 m suður frá Miðkoti. Þar eru gripahús núna."
Heimildir: Ö-Þykkvibær, 2; Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp, 85+6

RA-329 Búð

3 hdr. 1709. Í eyði 1709, engin ábúandi fékkst, heitir nú Sólbakki að hluta, þríbýli. 1920: Tún 1,5 ha, sléttað 1,2 ha, garðar 1600 m²

RA-329:001 *Búð* bæjarhóll bústaður
"Næst [eftir RA-319] er talin Brekka, þá Búð (tvíbýli), og undir það liggur Halakot." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Túnakort 1920; Ö-Þykkvibær, 2

RA-329:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-329:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-329:004 *Halakot* bæjarstæði býli
"Næst [eftir RA-319] er talin Brekka, þá Búð (tvíbýli), og undir það liggur Halakot." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þykkvibær, 2

RA-330 Búðarkot

0,5 hdr. 1847 "Þess er fyrst getið um 1830, og búið er þar til 1872 ... Þá er býlið lagt undir Búð I." Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp, 86

RA-330:001 *Búðarkot* bæjarhóll bústaður
"Það stóð um 60 m suðvestur frá Búð."
Heimildir: Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp, 86

RA-331 Hákot

1 1/4 hdr. 1847 "Það mun hafa verið byggt laust fyrir aldamótin 1800 (1791) og verið búið þar fram til 1923 ..." Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp, 86-87

RA-331:001 *Hákot* bæjarhóll bústaður
"Næst [eftir RA-319] er talin Brekka, þá Búð (tvíbýli), og undir það liggur Halakot. Næst er Hávarðarkot, þá Dísukot, og liggur Háakot undir það ..." Segir í örnefnalýsingu. "Hákot var um 70 m suður frá Dísukoti."
Heimildir: Ö-Þykkvibær, 2; Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp, 87

RA-332 Dísukot

3 hdr. 1709. Í eyði 1709 ábúandi fékkst ekki.

RA-332:001 *Dísukot* bæjarhóll bústaður
"Næst [eftir RA-319] er talin Brekka, þá Búð (tvíbýli), og undir það liggur Halakot. Næst er Hávarðarkot, þá Dísukot, og liggur Háakot undir það ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þykkvibær, 2

RA-332:002 *Mangahjáleiga* bæjarstæði býli
1709: "Fylgir Þorbjarnarkoti og Dísukoti. Hennar fyrstu bygð muna menn ekki. Hefur í eyði verið 9 ár."
Heimildir: JÁM I, 382

RA-333 Vestur-Holt
3 hdr. 1709.

RA-333:001 *Vestur-Holt* bæjarhóll bústaður
Heimildir:

RA-334 Önnupartur
1 1/4 hdr. 1847 1920: Tún 0,6 ha, sléttað 0,5 ha, garðar 880 m²

RA-334:001 *Önnupartur* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1920

RA-335 Borgartún
3 hdr. 1709, tvær hjáleigur, önnur nafnlaus, hin nefnd Gróukot, og báðar í eyði. 1920: Tún 2 ha, sléttað 1 ha, garðar 1800 m²

RA-335:001 *Borgartún* bæjarhóll bústaður
3 hdr. 1709. 1709: "Þar hefur ei bygð verið undir 20 ár og er öll bygging foreydd." "Næst [eftir RA-319] er talin Brekka, þá Búð (tvíbýli), og undir það liggur Halakot. Næst er Hávarðarkot, þá Dísukot, og liggur Háakot undir það; næst er Vesturholt og undir það liggur Stöðulkot [RA-328], næst er Oddspartur, Ögmundarpartur, þá Skarð og Borgartún (tvíbýli)." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Túnakort 1920; Ö-Þykkvibær, 2

RA-335:002 *Borgartúnshjáleiga* bæjarstæði býli
"Hjáleiga, sem fylgir Borgartúni og Vatnskoti, hefur verið þar sem nú standa hús af áðurnefndum Borgartúns parti, því húsin af honum voru hingað flutt (sökum vatns uppgángs) eftir það hjáleigan varð í eyði og hennar hús fallin." "Borgartúnshjáleiga. Hennar er getið í Jarðabókinni, og hefir hún þá legni verið í eyði. Ekki er hægt að sjá, að þar hafi verið búið aftur fyrr en 1866-1873. ... Árið 1932 byggðu þau Sigurjón Elíasson og Valdís Guðmundsdóttir nýbýli þar sem Borgartúnshjáleiga hafði staðið. Það heitir Borgartún II, og þar hefir verið búið síðan."
Heimildir: JÁM I, 384; Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp, 87

RA-335:003 *Gróukot* bæjarstæði býli
"Gróukot heitir önnur hjáleiga hjá Borgartúni og fylgir hún Háabæ, er í eyði síðan nærstliðið vor 1708, því ábúandi fekkst ekki." "Gróukot. Þess er getið í Jarðabókinni, og er það þá í eyði, og mun ekki hafa byggzt eftir það. Norðaustan við Borgartún I, um 70 m frá bænum, er lítill hóll í túninu og nefndur Gróuhóll. Þar sjást fornar húsatættur, og er sennilegt, að þar hafi Góukot staðið."
Heimildir: JÁM I, 384; Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp, 87

RA-335:004 heimild um fjárhús
"Á kirkjuleið Þykkbæinga var kofi nokkur í Borgartúnsnesi og voru allir krakkar hræddir við hann, því að þar áttu að vera tveir afturgengir strákar ... Kofinn stóð á vatnsbakkanum, og voru sauðir hafðir í honum."
Heimildir: Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp, 257-258

RA-336 Oddspartur
1 1/4 hdr. 1847 1920: Tún 0,8 ha, sléttað 0,8 ha, garðar 940 m²

RA-336:001 *Oddspartur* bæjarhóll bústaður
3 hdr. 1709. 1709: "Þar hefur ei bygð verið undir 20 ár og er öll bygging foreydd." "Næst [eftir RA-319] er talin Brekka, þá Búð (tvíbýli), og undir það liggur Halakot. Næst er Hávarðarkot, þá Dísukot, og liggur Háakot undir það; næst er Vesturholt og undir það liggur Stöðulkot [RA-328], næst er Oddspartur, Ögmundarpartur, þá Skarð og Borgartún (tvíbýli)." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Túnakort 1920; Ö-Þykkvibær, 2

RA-336:002 *Ögmundarpartur* bæjarstæði býli
3 hdr. 1709. 1709: "Þar hefur ei bygð verið undir 20 ár og er öll bygging foreydd." "Næst [eftir RA-319] er talin Brekka, þá Búð (tvíbýli), og undir það liggur Halakot. Næst er Hávarðarkot, þá Dísukot, og liggur Háakot undir það; næst er Vesturholt og undir það liggur Stöðulkot [RA-328], næst er Oddspartur, Ögmundarpartur, þá Skarð og Borgartún (tvíbýli)." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þykkvibær, 2

RA-337 Bali
0,5 hdr. 1847 Jarðastærð um það bil 6/10 hndr., tvíbýli. 1920: Tún 1,2 ha, sléttað 1,2 ha, garðar 580 m²

RA-337:001 *Bali* bæjarhóll bústaður
"Austast að norðan er Unhóll, næst Litla Rimakot, þá Bali, Gvendarkot, sem nú er í eyði og liggur undir Bala." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Túnakort 1920; Ö-Þykkvibær, 1

RA-337:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-338 Húnakot
1 hdr.,1847 tvíbýli. 1920: Tún 1,7 ha, sléttað 1,4 ha, garðar 1216 m²

RA-338:001 *Húnakot* bæjarhóll bústaður
"Austast að norðan er Unhóll, næst Litla Rimakot, þá Bali, Gvendarkot, sem nú er í eyði og liggur undir Bala. Þá er Húnakot, næst Hraukar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Túnakort 1920; Ö-Þykkvibær, 1

RA-338:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-339 Stekkjarkot
1 1/4 hdr. 1847

RA-339:001 *Stekkjarkot* bæjarstæði býli
"Næst [eftir RA-324] er Stóra-Rimakot, þar í túnjaðrinum er Ögmundarkot, nú í eyði. Næst er Norður-Nýibær, og undir hann liggur nú Stekkjarkot ..." Segir í örnefnalýsingu. "Stekkjarkot, 1,5 hndr. Þess er fyrst getið 1836 og þar búið til 1913, að Jósef Jónsson og Margrét Einarsdóttir fluttust þaðan. Þá var býlið sameinað Norður-Nýjabæ. Býli þetta var um 310 m í hafsuður frá Vatnskoti I. Nú hefir það verið jafnað við jörð. Þar sem það stóð, er lág bunga í túninu."
Heimildir: Ö-Þykkvibær, 1-2; Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp, 84

RA-340 Kvíavöllur
1 hdr. 1847

RA-340:001 *Kvíavöllur* bæjarhóll bústaður
Heimildir:

RA-341 Jónskot
1 1/4 hdr. 1847

RA-341:001 *Jónskot* bæjarhóll bústaður
Heimildir:

RA-342 Melurinn
7/12 hdr. 1847

RA-342:001 *Melurinn* bæjarhóll bústaður
Heimildir:

RA-343 Þórutópt
0,5 hdr. 1847

RA-343:001 *Þórutópt* bæjarstæði býli
1709: "Þórutofter hefur heitið hjáleiga í vestur hjer frá [010], sem fylgdi Rúnakoti og Efstabakka. Var fyrst bygð fyrir 40 árum eður þar um bil og varaði bygðin 6 eða 7 ár, hefur síðan í eyði verið. ... Þetta býli kann ekki aftur að byggjast, nema með skaða og aðþrengingu á öðrum pörtum. Öll bygging og tóftir er hjer í burt og hrapað til grunns." "Suður við Gljána er Suður-Nýibær, næst er Vatnskot (tvíbýli), þar er tjörn, Vatnskotstjörn. Tjarnarkot er nú í eyði og liggur undir Vatnskot. Norðaustur af því Tobbakot. Næsta jörð er Háirimi, og í hann hafa fallið tvö gömul býli, Harðhaus og Þórutótt." Segir í örnefnalýsingu. "Þórutótt er nefnd í Jarðabókinni og segir þar, að hún hafi þá verið í eyði rúm 30 ár. ... Þó er hún í byggð öðru hvoru fram til 1870. ... Þórutótt var um 280 m í hásuður frá Háarima, syðst í túninu."
Heimildir: JÁM I, 378; Ö-Þykkvibær, 1; Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp, 84-85

RA-344 Snotra
1 hdr. 1847 "Snotra var sérstök jörð í jarðamati 1860." SB V, 463

RA-344:001 *Snotra* bæjarhóll bústaður
"Snotra, 1 hndr, var reist um 1834, og þar var alltaf búið fram til 1905. ... Þá var jörðin lögð undir Háarima. Snotra stóð um 70 m í suðaustur frá Háarima."
Heimildir: Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp, 84

RA-345 Melur
2 hdr. 1847 1920: Tún 1,2 ha, sléttað 1,2 ha, garðar 1220 m²

RA-345:001 *Melur* bæjarhóll bústaður
"Næst [eftir RA-324] er Stóra-Rimakot, þar í túnjaðrinum er Ögmundarkot, nú í eyði. Næst er Norður-Nýibær, og undir hann liggur nú Stekkjarkot; næst er Tjörn og Melur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Túnakort 1920; Ö-Þykkvibær, 1-2

RA-345:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-345:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-345:004 *Tjörn* bæjarstæði býli
"Næst [eftir RA-324] er Stóra-Rimakot, þar í túnjaðrinum er Ögmundarkot, nú í eyði. Næst er Norður-Nýibær, og undir hann liggur nú Stekkjarkot; næst er Tjörn og Melur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þykkvibær, 1-2

RA-346 Miðkot

1709: “Miðkot hefur verið hjáleiga frá Stöðulkoti, bygð fyrir manna minni, er í eyði fyrir 4 árum. Hefur Stöðulkots ábúandi brúkað hana til slægna og ei framar eftir goldið en fyrr um getur af hans býli.” JÁM I, 380 1 2/3 hdr. 1847 1920: Tún 1,3 ha, sléttað 0,8 ha, garðar 1040 m² . Með Stöðulkoti

RA-346:001 *Miðkot* bæjarhóll bústaður
“Næst [eftir RA-324] er Stóra-Rimakot, þar í túnjaðrinum er Ögmundarkot, nú í eyði. Næst er Norður-Nýibær, og undir hann liggur nú Stekkjarkot; næst er Tjörn og Melur. Norðan til eftir Þoðleið telst nú Miðkot, Jaðar, Hábær og Skinna.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þykkvibær, 1-2

RA-347 Jaðar

2 hdr. 1847

RA-347:001 *Jaðar* bæjarhóll bústaður
“Næst [eftir RA-324] er Stóra-Rimakot, þar í túnjaðrinum er Ögmundarkot, nú í eyði. Næst er Norður-Nýibær, og undir hann liggur nú Stekkjarkot; næst er Tjörn og Melur. Norðan til eftir Þoðleið telst nú Miðkot, Jaðar, Hábær og Skinna.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þykkvibær, 1

RA-348 Bakki (Norðurbakki)

2 hdr. 1847 “Hann sést fyrst skráður 1810. Þar var búið fram til 1879 ... þá var býlið sameinað Dísukoti.” Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp, 86

RA-348:001 *Bakki (Norðurbakki)* bæjarhóll bústaður
“Bærinn stóð um 80 m norður frá Skinnum.”
Heimildir: Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp, 86

RA-348:002 *Efsti-Bakki* bæjarstæði býli **Friðlýstar fornleifar**
ÁG: “Rústir Efsta-, Mið- og Syðsta Bakka á sandunum fyrir ofan Hólsá.”
Heimildir: ÁG. Friðlýsingarskrá, 70

RA-348:003 *Mið-Bakki* bæjarstæði býli **Friðlýstar fornleifar**
ÁG: “Rústir Efsta-, Mið- og Syðsta Bakka á sandunum fyrir ofan Hólsá.”
Heimildir: ÁG. Friðlýsingarskrá, 70

RA-348:004 *Syðsti-Bakki* bæjarstæði býli **Friðlýstar fornleifar**
ÁG: “Rústir Efsta-, Mið- og Syðsta Bakka á sandunum fyrir ofan Hólsá.”
Heimildir: ÁG. Friðlýsingarskrá, 70

RA-348:005 *Kryppill* bæjarstæði býli
“Kryppill var lagður við Norðurbakka.”
Heimildir: Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp, 82

RA-349 Brekka

1 1/4 hdr. 1847

RA-349:001 *Brekka* bæjarhóll bústaður
“Næst [eftir RA-319] er talin Brekka, þá Búð (tvíbýli), og undir það liggur Halakot.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þykkvibær, 2

RA-350 Hávarðarkot

1 2/3 hdr. 1847

RA-350:001 *Hávarðarkot* bæjarhóll bústaður

“Næst [eftir RA-319] er talin Brekka, þá Búð (tvíbýli), og undir það liggur Halakot. Næst er Hávarðarkot, þá Dísukot, og liggur Háakot undir það ...” Segir í örnefnalýsingu. “Péturskot. Í kirkjubókum Háfssóknar er þessa kots getið 1808-1818, en þó ekki í manntali 1816. Gamlir menn í Þykkvabæ segja, að maður, er Hávarður hét, muni hafa endurbyggt býli þetta og þá breytt nafni þess og nefnt það Hávarðarkot, sem það hefir heitið síðan. Það nafn finnst þó ekki skráð fyrr en um 1825.”
Heimildir: Ö-Þykkvibær, 2; Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp, 86

RA-351 Skarð

3 hdr. 1709. 1709: “Þar hefur ei bygð verið undir 20 ár og er öll bygging foreydd.” 1920: Tún 1,8 ha, sléttað 0,8 ha, garðar 1000 m²

RA-351:001 *Skarð* bæjarhóll bústaður
3 hdr. 1709. 1709: “Þar hefur ei bygð verið undir 20 ár og er öll bygging foreydd.” “Næst [eftir RA-319] er talin Brekka, þá Búð (tvíbýli), og undir það liggur Halakot. Næst er Hávarðarkot, þá Dísukot, og liggur Háakot undir það; næst er Vesturholt og undir það liggur Stöðulkot [RA-328], næst er Oddspartur, Ögmundarpartur, þá Skarð og Borgartún (tvíbýli).” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Túnakort 1920; Ö-Þykkvibær, 2

RA-351:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-351:003 *Vallarhús* bæjarstæði bústaður
“Þetta var svonefnd Þurrabúð sem byggð var í túninu á Skarði um 1912. ... Hún flutti þá [1937] að Tjörn og Vallarhús voru ofan tekin.” Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 496

RA-352 Háfur

Jörðin talin 60 hdr, jarðadýrleiki óviss, kirkjustaður. Skálholtskirkjueign. c. 1200: Jarðarinnar getið í kirknaskrá Páls biskups, DI XII, 7 1270: Getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88 1476: Jörðin Sandhólaferja í Holtamannahreppi er í Háfskirkjusókn. DI VI, 85, 86 1575: Máldagi kirkjunnar DI XV 658 Hjáleigur, Túnhjáleiga, Grænhóll (í eyði), Rimi og Háfshóll. 1709: “Engjar fordjarfar sandur, sem fýkur á þær frá sjó, að Þjórsá; líka eru slægjur undir stórum spjöllum af Fiskvatni, sem ekki hefur í 3 ár útrás haft venjulega um Háfsós, þrútnar þar fyrir vatnið upp meir og meir, sjerdeilis í vatnavöxtum, og flýtur yfir engjar og haga, so gripum er hætt og farast er og stundum ófært að komast frá bænum að vakta gripi, líka reka fjenað í hagann.” JÁM I 385-386. 1920: Tún 2,4 ha, sléttað 1,8 ha, garðar 1220 m²

RA-352:001 *Háfur* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1920

RA-352:002 heimild um kirkju
HÁFUR Í HOLTUM (R)c. 1200: Kirknaskrá Páls, DI XII 7
1476: Jörðin Sandhólaferja í Holtamannahreppi er í Háfskirkjusókn. DI VI, 85, 861575: Máld DI XV 6581709: Þar er kirkja og embættað þriðja hvern helgan dag á móts við Kálfholt og Ás af prestinum að Kálfholti; JÁM I: 3855.5.1914: Háfskirkja flutt að Hábæ í Þykkvabæ; (PP, 69) [stjórnarráðsbréf]
Heimildir: Túnakort 1920; DI VI, 85, 86; DI XV, 658; PP, 69; JÁM I, 385

RA-352:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-352:004 *Túnhjáleiga* bæjarstæði býli
Byggð fyrir 1709.
Heimildir: JÁM I, 386

RA-352:005 *Bátatangi* örnefni
“Sunnan við bæina og að Gljánni heitir Háfanes, en vestast í nesinu, vestur við Þjórsá, heitir Bátatangi.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Háfshverfi, 1

RA-352:006 heimild
"Við suðausturhorn kirkjugarðsins þar var ævagamall moldarkofi, að mestu grafinn inn í hólinn. Fylgdu honum þau munnmæli, að meðan honum væri vel við haldið, þá mundi búskapurinn í Háfi blessast vel, en miður, ef kofanum væri enginn sómi sýndur."
Heimildir: Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp, 257

RA-352:007 heimild um legstað
"Enn gengur sú sögn um hólinn þarna í Háfi [sama og 006] að þar hafi í fornöld verið heygður maður, eða menn, í skipi, og geymist það enn í hólnum."
Heimildir: Árni Óla: Þúsund ára sveitaþorp, 257

RA-352:008 *Rimi* bæjarstæði býli
Fyrst byggð fyrir 1650. "Í mýrinni sunnan við Háfhjáleigu er stakur hóll, sem heitir Grænhóll, en neðan við túnið í Háfi er gamalt eyðibýli, sem hét Rimi." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: JÁM I, 386; Ö-Háfshverfi, 2

RA-352:009 *Grænhóll* bæjarstæði býli
1709: "Var fyrst bygð hjerum fyrri 30 árum og hefur síðan öðru hverju í eyði verið, nú er hún og í eyði síðan nærstliðna fardaga." "Í mýrinni sunnan við Háfhjáleigu er stakur hóll, sem heitir Grænhóll ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: JÁM I, 386; Ö-Háfshverfi, 1-2

RA-352:010 heimild
1840: "Gamall garður, hár og þykkur, sýnist fyrr meir hafa verið hlaðinn frá Háfstúni upp að Háfhólstúni, líkl(ega) göngugarður í snjó og vatnsaga."
Heimildir: SSR; 214

RA-353 Háfshjáleiga
Hjáleiga Háfs 1920: Tún 0,9 ha, sléttað 0,8 ha, garðar 820 m²

RA-353:001 *Háfshjáleiga* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1920

RA-353:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-353:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-354 Horn
Hjáleiga Háfs

RA-354:001 *Horn* bæjarstæði býli
"Milli Hala og Háfshjáleigu er annað gamalt eyðibýli, sem nú liggur undir Hala. Það hér Horn." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Háfshverfi, 2

RA-355 Hali
Hjáleiga Háfs 1920: Tún 3,4 ha, sléttað 2,2 ha, garðar 1960 m²

RA-355:001 *Hali* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1920

RA-355:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-355:003 *Torfmelur* örnefni rista
“Austan við bæinn í Hala er lítill sandmelur, sem heitir Torfmelur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Háfshverfi, 2

RA-355:004 heimild um fjárhús
“Austur að Gömlutóttum [RA-356:009] er mjög lágur rimi, sem heitir Hringir. Þar voru sauðahús frá Hala.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Háfshverfi, 2

RA-355:005 heimild um huldufólksbústað
“Við girðinguna milli Háfshjáleigu og Hala er hár Hóll og og djúpur Dalur. Þar bjó huldufólk, og mátti stundum heyra skrokkhljóð og fleiri búumsvif.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Háfshverfi, 2

RA-356 Háfshóll
Hjáleiga Háfs, byggð fyrir 1670. 1840: “... rétt góðar engjar, gott haglendi á sumrum í Háfsbót ...” SSR, 206 1920: Tún 3,6 ha, sléttað 2,5 ha, garðar 1540 m²

RA-356:001 *Háfshóll* bæjarhóll bústaður
“Upp með Þjórsá fyrir ofan Flóðin er bærinn Háfshóll, fyrir stuttu lagðist í eyði ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Túnakort 1920; Ö-Háfshverfi, 2

RA-356:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-356:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-356:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-356:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-356:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-356:007 heimild um fjárhús
“ ... austan við bæinn [001] er rimi, sem heitir Borgarholt, suður af því er annar rimi, Dagmálarimi, og alllangt austur af honum er enn rimi, sem heitir Gömlutættur. Í Borgarholti stóðu ærhús frá Háfshól, en á honum rimunum sauðahús.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Háfshverfi, 2

RA-356:008 heimild um fjárhús
“ ... austan við bæinn [001] er rimi, sem heitir Borgarholt, suður af því er annar rimi, Dagmálarimi, og alllangt austur af honum er enn rimi, sem heitir Gömlutættur. Í Borgarholti stóðu ærhús frá Háfshól, en á honum rimunum sauðahús.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Háfshverfi, 2

RA-356:009 *Gömlutættur* tóft fjárhús
“ ... austan við bæinn [001] er rimi, sem heitir Borgarholt, suður af því er annar rimi, Dagmálarimi, og alllangt austur af honum er enn rimi, sem heitir Gömlutættur. Í Borgarholti stóðu ærhús frá Háfshól, en á honum rimunum sauðahús.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Háfshverfi, 2

RA-357 Sandhólaferja
30 hdr 1709, Ferjuhjáleiga eyðihjáleiga 1709. Jarðarinnar getið í Njálu ÍF XII, 52. 1332: Jarðarinnar getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 691-692. 1476: Jarðarinnar er getið í vottunarbréfum. DI VI, 85. “Útak á

Sandhólaferja í Áss landi beit á vetrardag, hvar fyrir að Ás á engja takmark í Ferjulandi kallað Klofskiella." JÁM I, 363 1709: "Engjavegur er lángur og blautur, og þar til liggja engjarnar undir skaða og ágángi af Frakkavatni, sem í nærstu 4 ár ekki hefur venjulegri útrás náð vegna sands, er í ósinn boruð hefur; þrútnar því vatnið og gengur uppá slægjulandið, so ei verður enginu náð, nema þerrir gángi, og sýnist það muni þó liggja undir meiri spjöllum, en ómögulegt vatninu úr að veita." JÁM I, 263. 1920: Tún 7,8 ha, sléttað 4,3 ha, garðar 1760 m²

RA-357:001 *Sandhólaferja* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1920

RA-357:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-357:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-357:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-357:005 heimild um leið
"Engjavegur er lángur og blautur, og þar til liggja engjarnar undir skaða og ágángi af Frakkavatni, sem í nærstu 4 ár ekki hefur venjulegri útrás náð vegna sands, er í ósinn boruð hefur; þrútnar því vatnið og gengur uppá slægjulandið, so ei verður enginu náð, nema þerrir gángi, og sýnist það muni þó liggja undir meiri spjöllum, en ómögulegt vatninu úr að veita."
Heimildir: JÁM I, 263

RA-357:006 *Ferjuhjáleiga* bæjarstæði býli
"Er hjáleiga frá Sandhólaferju, hefur í eyði legið síðan bóluna 1707. Var fyrst bygð fyrir 26 eða 27 árum."
Heimildir: JÁM I, 363

RA-357:007 heimild um ferju
"Sandhólaferju getur í Landnámu ..." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Norðan við bæinn upp með Þjórsá er klattabelti, sem heitir Ferjuhamar. Hann ber nafn af ferjustað á þjórsá, sem var sunnan við hann, og var þar mjög fjölfarið um skeið, þar til Þjórsá var brúuð." Segir í örnefnalýsingu. "Framan í Hamrinum er sem lítil sandvík; þar eru ferjubátar hafðir og er því líklegt, og enda víst, að þar hafi ferjustaðrinn verið í fornöld ..."
Heimildir: SB V, 305; Ö-Sandhólaferja, 1; SV: "Rannsóknir sögustaða" Árbók 1888-1892, 35; ÍF I, 349

RA-357:008 *Hjáleiguholt* örnefni býli
"Fyrir norðan túnið er hátt holt, sem er nefnt Hjáleiguholt." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sandhólaferja, 1

RA-357:009 *Stekkatún* örnefni stekkur
"Fyrir norðan túnið er hátt holt, sem er nefnt Hjáleiguholt. Austan í því heitir Stekkatún." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sandhólaferja, 1

RA-357:010 *Níelsborg* örnefni
"Upp með ánni eru tveir klettar, sem heita Hallur og Halla. Sunnar er lítil hæð, sem heitir Níelsborg ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sandhólaferja, 1

RA-357:011 heimild um vað
"Upp með ánni eru tveir klettar, sem heita Hallur og Halla. Sunnar er lítil hæð, sem heitir Níelsborg, en ofan við hana upp við þjóðveginn gamla heitir Prestsvaðsbakki, og ber hann nafn af vaði á Steinslæk." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sandhólaferja, 1

RA-357:012 *Burðarholt* bæjarstæði býli
"Útburðarholt er litlu vestar [en Gorhóll]. Þar var um tíma bær og var nefndur Burðarholt ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sandhólaferja, 2

RA-357:013 *Ferjuós* örnefni ferja
“Útburðarholt er litlu vestar [en Gorhóll]. Þar var um tíma bær og var nefndur Burðarholt, en lítið eitt vestar rennur Ferjuós í Þjórsá.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sandhólaferja, 2

RA-357:014 *Lambhúshóll* örnefni lambhús
“Heima á túninu er Lambhúshóll.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sandhólaferja, 2

RA-357:015 *Fjárhúshóll* örnefni fjárhús
“Sunnan við bæinn vestur á túninu er Fjárhúshóll.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sandhólaferja, 2

RA-357:016 heimild um fjárhús
“Stórt holt austur af bænum heitir Fjárhúsholt. Þar eru fjárhús.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sandhólaferja, 2

RA-357:017 *Útgarður* örnefni
“Við Hrútsvatn skammt sunnan og austan Dagmálarima er annar rimi minni og heitir Útgarður.” Segir í viðbótum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sandhólaferja viðb., 1

RA-357:018 *Stekkjarhúshóll* örnefni stekkur
“Norðaustur af Hádegisholti er Stekkjarhúshóll og norður af honum Stekkjarhúsflóð.” Segir í viðbótum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sandhólaferja viðb., 1

RA-357:019 *Kvíarhóll* örnefni kvíar
“Norðvestur á túni Sandhólaferju er hóll sem Þjórsá hefur brotið að hluta og heitir Kvíarhóll.” Segir í viðbótum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sandhólaferja viðb., 1

RA-357:020 *Hólshúshóll* örnefni
“Norðvestur á túni Sandhólaferju er hóll sem Þjórsá hefur brotið að hluta og heitir Kvíarhóll. Nær bænum er Ívarshóll og eilítið sunnar er Hólshúshóll, hæsti punktur á túninu.” Segir í viðbótum við örnefnalýsingu. Í Athugasemdum segir að þetta sé sama og Fjárhúshóll 016
Heimildir: Ö-Sandhólaferja viðb., 1; Ö-Sandhólaferja ath, 1

RA-357:021 *Varða* varða
“Vestur af Hjáleiguholti [008] er hlaðin klettavarða forn að talið er og minnist ég ekki að hafa heyrt hana nefnda annað en Varðan.” Segir í viðbótum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sandhólaferja viðb., 1

RA-357:022 heimild
“Norðan hennar [021] er sérkennilega lagaður hóll hringlaga sléttur að ofan og hefur staðist einkenilega vel þann uppblástur sem þarna hefur átt sér stað. Nafn bar hann ekkert en sumir eldri menn töldu hér vera haug.” Segir í viðbótum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sandhólaferja viðb., 1-2

RA-357:023 *Einarsbryggja* garðlag lending
“Á Ferjuhamri nnorðanverðum eru lséttar blágrýtishlelur og heitir þar Klöpp. Litlu austar er hlaðin steinbryggja út í Steinslæk og heitir Einarsbrygja.” Segir í viðbótum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sandhólaferja viðb., 2

RA-357:024 *Bleikjalyngur* þjóðsagadraugur
“Draugurinn Bleikjalyngur bjó í Bleikjalyngsmel sunnan við Ferjuós skammt frá landamerkjum Sandhólaferju og Háfshóls.” Segir í viðbótum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sandhólaferja viðb., 2

RA-357:025 hellir
"Í norðurenda hólaraðar sem rís upp úr mýrarflákum vestan við Safamýri um 1 km suðaustur af Sandhólaferju eru hellisleifar." "Hellirinn sem þarna hefur verið er að mestu fallinn, aðeins innsti hluti hans stendur uppi, hálffullur af hruni. Sá hluti er 9 m á lengd og 5 m á breidd. Upphaflega lengd hellisins hefur verið um 19 m. Forskáli hefur staðið framan við hann, 7 x 3 m2. Brunnur er úti í mýrinni skammt norðan hólanna. Aftan við hellinn sér fyrir hlöðu eða heystæði 7 x 8 m2. Túnblettur 75 x 100 m2 hefur verið á hólnum sunnan hellisins og virðist hann hafa verið sléttaður. Hár garður hefur verið þar um kring og stendur hann enn, víða fullur metri að hæð."
Heimildir: Manngerðir hellar, 142-143

RA-357:026 tóft
"Sunnar í hólnum [en 025] eru garðleifar og tóftarbrot og einhverjar hellulagnir syðst. Allt er þetta mun ellilegra en hellirinn."
Heimildir: Manngerðir hellar, 143

RA-357:027 tóft
"Önnur hólaröð liggur í mýrunum nær veginum milli Ferju og Háfs. Þar eru allmiklir tóftarbrot en ekki ótvíræð ummerki eftir hella."
Heimildir: Manngerðir hellar, 143

RA-357:028 *Hrafntóftir* bæjarstæði býli
"Nokkrum mílum fyrir austan Sandhólaferju eru Hrafntóftir við Ytri-Rangá." "Þar dvaldist Ketill hængur fyrsta vetur eftir komu sína til Íslands. Fékk staðurinn nafn eftir Hrafni syni Ketils, síðar lögsögumanni, er fæddist þar. Foss er í Rangá ofan við Hrafntóftir. Er sagt að þar sé járnhringur í klettinum, þar sem Ketill hafi bundið skipt sitt ..." Sennilega í landi Hrafntófta RA-420 en ekki er víst að bærinn þar hafi verið byggður á hinum fornu tóftum.
Heimildir: KK I, 155

RA-357:029 heimild
"Uppi á þessum Hamri [við ferjustaðinn] hefur því hinn forni bær staðið, rétt við ána, enn nú er hann fluttr, síðan þar tók að blása upp." "Hafa á Hamrinum fundizt ýmis kennimerki, svo sem smiðjugjall, járnrusl og eirrusl og brýni; flögu af því sá ég þar; hrossbein hafa og fundizt þar upp blásinn í þeirra manna minnum, sem nú lifa; þykir mér því líklegast, að haugr Sigmundar hafi verið á Hamrinum fyrir ofan víkina, þar sem hann mun hafa fallið, og geta hrossbeinin verið úr haugnum."
Heimildir: SV: "Rannsóknir sögustaða" Árbók 1888-1892, 35

RA-357:030 heimild um legstað
"Sigmundr féll við Sandhólaferju, þar er haugr hans fyrir austan Þjórsá." "Hafa á Hamrinum [sjá 029] fundizt ýmis kennimerki, svo sem smiðjugjall, járnrusl og eirrusl og brýni; flögu af því sá ég þar; hrossbein hafa og fundizt þar upp blásinn í þeirra manna minnum, sem nú lifa; þykir mér því líklegast, að haugr Sigmundar hafi verið á Hamrinum fyrir ofan víkina, þar sem hann mun hafa fallið, og geta hrossbeinin verið úr haugnum." 1840: "Haugur Sigmundar, sonar Sighvats rauða, sem átti að vera fyrir austan Þjórsá á Sandhólaferju, sést ekki hvar verið hefur, er hann annaðhvört kominn á ána eða hefur máske verið austan undir hamrinum, því þar hafa fyrir skemmstu uppblásið mikið gömul hrossabein, hefði hestur hans kannske verið heygður með honum."
Heimildir: ÍF I, 349; SV: "Rannsóknir sögustaða" Árbók 1888-1892, 35; SSR, 214

RA-357:031 heimild
"Norðan til á Hamrinum (sjá 029) er jarðtorfa há, nær þrjár mannhæðir á hæð; er hún að blása upp; norðan til við jarðtorfuna hafa verið einhverjar byggingar, ekki stórar, og einhver mannvirki, sem hafa blásið upp." "Bóndinn, sem þá var á Sandhólaferju, er eg kom þar, hafði rifið þar upp grjót og flutt heim og fann hann þar forna hrosstönn og beinköggul nokkurn, mjög svo fúinn."
Heimildir: SV: "Rannsóknir sögustaða" Árbók 1888-1892, 35-36

RA-358 Ás
100 hdr., 1709, Kirkjustaður. c. 1200: Jarðarinnar er getið í kirknaskrá Páls DI XII, 7 [1367]: Máldagi kirkjunnar. DI III 218 1397: Máldagi kirkjunnar. DI IV 61-62 [um 1480]: Máldagi kirkjunnar. "Mariukirkia oc hins heilaga olafs kongs j ase ä jordina geirolfsstade er kolbeinn peturs son gaf henni." DI VI, 322. 1495. Jarðarinnar getið í testamenti Sólveigar. DI VII, 245. [1491-1518]: Máldagi kirkjunnar. "Kirkian I Ase á Jólgeirstade er Kolbeinn Petursson gaf henne. Hún á Reka er greindur Kolbeinn gaf henne. er liggur fyrer

Þyckvabæ. Enn þesse eru þar fiorumork. fyrer vestan audner I midt Burfell. enn fyrer austan tendurStika. og þadan rettsyni I þyckvabæar [biorg] Skardsfiall austanvert." DI VII, 41."Í Landnámi getur Áss í Holtum í sambandi við kristnitökuna. ... Bærinn var á tímbili nefndur Riddaraás vegna þess að Björn ríki Þorleifsson hafði átt Ás og að líkindum haft þar bú." SB V, 381. Afbýli, Hóll 10 hdr, Sel 10 hdr, Ásmundarstaðir 7 hdr., Ámúli 10 hdr., Framnes 7 hdr., Kot (í eyði) 3 hdr, Imbukot (í eyði) 3 hdr. og Hellnatún 10 hdr. Einnig eyðihjáleigan Geldnautatún. Stutt frá Hóli er eyðibýlið Jólgeirsstaðir. Ítak á jörðin í Næfurholts skógi, sc. fjórðu hverju hríslu, og er hann mjög eyddur, so varla er til kolagjörðar. Engjapláts í Ferjulandi heitri klofskella ... Item er ábúandi hjer ferjutolls frí á Snadhólaferju, þá flutningur er á. Rekafjöru á jörðin fyrir þykkvabæjarlandi, sem kölluð er Eystri Ássfjara; kirkjan hjer á og rekafjöru fyrri háfslandi, heitri Ytri-Ássfjara. Fjörufar á og þessi jörð fyrir einn mann í Stokkseyrarfjöru, krossmessna í milli á sumar." JÁM I, 364 Ás var einbýli fram til 1840, nú fjórbýli.1709: "Engjunum spillir grjót og sandur, sem Rauðilækur uppá ber í vatnavöxtum og ísa leysingu." JÁM I, 364. 1840: "Rétt góð heyskaparjörð og sæmileg hagajörð." SSR, 205 1920: Tún 10,6 ha, sléttað 5,8 ha, garðar 3400 m² , með Áskoti "Landareign Áss er víðlend, landið algróið og grasgefið, enda jarðveguri djúpur. Mest er það mýrlendi, sem nú er búið að þurrka með framræslu að stórum hluta. Víða veita ásar, hólar og rimabörð gott skjól í högum. Engjalönd voru stór, nokkuð votlend, grasspretta árviss. Þær voru véltækar að miklum hluta. Heyfengur var um 2000 hestburðir en fóðurgildi tæplega í meðallagi." SB V, 381

RA-358:001 *Ás* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1920

RA-358:002 heimild um kirkju
ÁS Í HOLTUM (R) -Maríu, Ólafi (KÁLFHOLTSANNEXÍA)
c. 1200: Kirknaskrá Páls, DI XII 7
[1367]: xxxiv. Mariukirkia og hins heilaga olafs kongs j ase a iij kugillde
Vilchins maldage er hier fyllre; Hítardalsbók DI III 218
1397: a .iij. kugillde
Þar skal greida presti .iiij. merkur
Jtem hefur so micid aukist. Þriu kugilldi.
Jtem Peturs kyr.
Jtem Olafs kyr. oc gefa vndann miolkina j bædi mäl.
Jtem .vj. Peturs ær
Kirkian a reka er Kolbeinn bondi gaf henne
Jtem gaf Þuridur Kolbeinsdotter [ornamenti
fiordung j ollumm skogum þeim er fylgia Næfrahollti; Máld DI IV 61-62
[um 1480]: Olafskirkia j ase.
Mariukirkia oc hins heilaga olafs kongs j ase ä jordina geirolfsstade er kolbeinn peturs son gaf henni.
vij kyr oc skal gefa miolk vnndann einni fatækum monnum huernn miduikudag j bæde mal. iiij asaudar kugillde.
hun a reka er greindur kolbeinn bonde gaf henni er liggur fyrir þyckuabæ. Enn þesse eru þar fiorumork. fyrir vestann audnner j mitt burfell. Enn fyrir austan stenndur stika oc þadann rettsyne j þyckuabæiar biorg j skrdzfiall austannvertt.
jtem a kirkian fyrir jnnann sig et cetera.
kirkian ä fiordung j ollumm skogumm þeim er fylgia nefrahollte.
jtem gaf ormur til kirkiunnar eitt kugillde oce inn hest. nyiann duk ätta alna langann med ronndumm oc annann iiij alnna. stora munnlaog et cetera.
þar skal greida presti iiij merkur kaups.
Einginn reiknnijnngskapur gior af porcione vmm langann tijma.
jtem fiell þä einns xij manude er magnnus var radzmadurinn. vj aurar j porcionem. Máld DI VI, 322 [Þjsks Bps A II, 1, bl. 123b]
[1491-1518]: As
Kirkian I Ase á Jólgeirstade er Kolbeinn Petursson gaf henne.
Hún á Reka er greindur Kolbeinn gaf henne. er liggur fyrer Þyckvabæ. Enn þesse eru þar fiorumork. fyrer vestan audner I midt Burfell. enn fyrer austan stendurStika. og þadan rettsyni I þyckvabæar [biorg] Skardsfiall austanvert.
Jtem á kirkian 12 kugillde.
Jtem I kirkiunne þrenn messuklæde. 1 kaleikur brákadur.
Jtem 2 kluckur. 2 koparhialmar.
Jtem Járnhiálmur. 2 kertapípur med kopar.
item 1 alltaresklæde.
item brún med 10 skilldum med Silfur. og 2 smápeningar milllum hvers skilldar.

item eitt glódarker. Máld DI VII, 41 [Lbs 108 4to, bl. 560]
1709: kirkjustaður; JÁM I: 363
27.5.1803: Áskirkja lögð niður, en kom þó ei til framkvæmda; (PP, 69) [konungsbréf]
20.5.1908: Áskirkja aftur lögð niður og sóknin lögð til Kálfholts; (PP, 69) [stjórnarráðsbréf]
Heimildir: Túnakort 1920; PP, 69; JÁM I, 363; DI

RA-358:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-358:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-358:005 *Áskot* bæjarstæði býli
Heimildir: Túnakort 1920

RA-358:006 *Vörðuvað* heimild um vað
"Rauðalækur rennur í bugðum og krókum eftir eyrum og með bökkum, en til þess að vegurinn væri sem beinastur og styztur, var farið yfir vöð á læknum. Voru þau 18 á allri leiðinni sem farin var, og höfðu hvert sitt nafn. Hét fremsta vaðið Lækjarmótavað eða Ásmúlavað. Þá var Vörðuvað, Engjavað, Sigmundarvað, Sauðavað og Ísleifsvað, öll í landaereign Áss og Hellatúns."
Heimildir: Guðlaugur E. Einarsson: "Holtavegur hinn forni" Blanda VII, 320

RA-358:007 *Vörðuvað* örnefni
"Rauðalækur rennur í bugðum og krókum eftir eyrum og með bökkum, en til þess að vegurinn væri sem beinastur og styztur, var farið yfir vöð á læknum. Voru þau 18 á allri leiðinni sem farin var, og höfðu hvert sitt nafn. Hét fremsta vaðið Lækjarmótavað eða Ásmúlavað. Þá var Vörðuvað, Engjavað, Sigmundarvað, Sauðavað og Ísleifsvað, öll í landaereign Áss og Hellatúns."
Heimildir: Guðlaugur E. Einarsson: "Holtavegur hinn forni" Blanda VII, 320

RA-358:008 *Engjavað* heimild um vað
"Rauðalækur rennur í bugðum og krókum eftir eyrum og með bökkum, en til þess að vegurinn væri sem beinastur og styztur, var farið yfir vöð á læknum. Voru þau 18 á allri leiðinni sem farin var, og höfðu hvert sitt nafn. Hét fremsta vaðið Lækjarmótavað eða Ásmúlavað. Þá var Vörðuvað, Engjavað, Sigmundarvað, Sauðavað og Ísleifsvað, öll í landaereign Áss og Hellatúns."
Heimildir: Guðlaugur E. Einarsson: "Holtavegur hinn forni" Blanda VII, 320

RA-358:009 *Sigmundarvað* heimild um vað
"Rauðalækur rennur í bugðum og krókum eftir eyrum og með bökkum, en til þess að vegurinn væri sem beinastur og styztur, var farið yfir vöð á læknum. Voru þau 18 á allri leiðinni sem farin var, og höfðu hvert sitt nafn. Hét fremsta vaðið Lækjarmótavað eða Ásmúlavað. Þá var Vörðuvað, Engjavað, Sigmundarvað, Sauðavað og Ísleifsvað, öll í landaereign Áss og Hellatúns."
Heimildir: Guðlaugur E. Einarsson: "Holtavegur hinn forni" Blanda VII, 320

RA-358:010 *Sauðavað* heimild um vað
"Rauðalækur rennur í bugðum og krókum eftir eyrum og með bökkum, en til þess að vegurinn væri sem beinastur og styztur, var farið yfir vöð á læknum. Voru þau 18 á allri leiðinni sem farin var, og höfðu hvert sitt nafn. Hét fremsta vaðið Lækjarmótavað eða Ásmúlavað. Þá var Vörðuvað, Engjavað, Sigmundarvað, Sauðavað og Ísleifsvað, öll í landaereign Áss og Hellatúns."
Heimildir: Guðlaugur E. Einarsson: "Holtavegur hinn forni" Blanda VII, 320

RA-358:011 *Ísleifsvað* heimild um vað
"Rauðalækur rennur í bugðum og krókum eftir eyrum og með bökkum, en til þess að vegurinn væri sem beinastur og styztur, var farið yfir vöð á læknum. Voru þau 18 á allri leiðinni sem farin var, og höfðu hvert sitt nafn. Hét fremsta vaðið Lækjarmótavað eða Ásmúlavað. Þá var Vörðuvað, Engjavað, Sigmundarvað, Sauðavað og Ísleifsvað, öll í landaereign Áss og Hellatúns."
Heimildir: Guðlaugur E. Einarsson: "Holtavegur hinn forni" Blanda VII, 320

RA-358:012 *Gelldnautatún* bæjarstæði býli
1709: "Á milli þessa býlis [Imbukots RA-362] og heimajarðar túnsins var lítil hjáleiga, kölluð Gelldnautatún. Hefur ei byggð verið í 42 ár, Bygging hjelst í 4 ár." "Býli þetta var um 100 m s.v. frá Norður-Áskoti og lágu tún

saman. Bærinn stóð sunnarlega í Nautatúni og mótaði fyrri vatnsbóli hans (brunni) til skamms tíma. Þar hafa fundist hleðslur og leifar af fjósflór." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Sennilega ekki búið þar frá því á 17. öld.
Heimildir: JÁM I, 369; SB V, 387

RA-358:013 *Stekkatúnshellir I* hellir útihús **Friðlýstar fornleifar**
"Í Ási voru 10 móbergshellar og fram til 1932 höfðu bændur nægilegt rými í þeim fyrir allan sauðfénað sinn og hey handa honum, að sauðum undanskyldum. Þetta voru hlý og góð fénaðarhús og því til mikilla hlunninda. Við jarðaskiptin 1932 lentu hellarnir allir innan landareignar jarðarinnar Ás I. Nú er notkun þeirra lokið og frost molar þá niður frá ári til árs."

"ÁS. Hellar manngjörvir, fornir, við bæinn (einn), í svonefndu Stakkatúni (tveir), í smáhól skamt fyrir norðvestan það (einn), austur á heimatúninu (einn) og í hólnum norðvestur frá bænum (einn mikill sauðahellir með afhelli fyrir hey).""... í lýsingu Kálfholts-, Áss og Háfssókna frá því um 1840 er dálítil klausa um hella í Ási: Í Ási eru 4 heima við og einn upp í högunum. Einn af þeim er heyhelir, tekur víst af 200 hestum, mikið hár á sumum stöðum, í hönum skal vera letur. Annar er brúkaður bæði fyrir lömb og tekur 60 við jötur; annar í Stekkjartúninu er bæði fjár- og heyhellir; tekur undir 100 fjár og af 60 hestum hey, en hinn er brúkaður fyrir hesthús, tekur 18 hesta við stall. Sá 5ti tekur meir 100 fjár. Þessi 5ti hellir í Ási er í svokölluðum Skollhólum, norður-landnorður frá Ási. Þar er mér nú sagt, að víst muni rúnaletur vera." Í skýrslum um tjón af völdum jarskjálftanna 1896 er nefnt að 9 hellar hafi fallið í Ási. Þessi tala virðist ofan há, hrun kann að hafa orðið í 9 hellum en ekki er líklegt að þeir hafi allir gerfallið." "Stekkatúnshellar I og II eru í sandsteinshóli í s.k. Stekkatúni norðaustur af bæjarhúsunum. Sætermoen mældi og teiknaði Stekkatúnshelli I fyrri Einar Benediktsson árið 1915. Vegna lögunarinnar kallaði hann hellinn "Vinkelheller ved Ás". Þá var inngangurinn í hann að sunnan.

Matthías Þórðarson kom að Ási tveimur árum síðar eða 1917 og á lýsing hans af hellinum ennþá furðu vel við. Þegar hann var á ferð hafði nýlega verið gerður inngangur í hellinn að norðvestan og reistur forskáli með 10 þrepum niður. Einnig var nýleg hlaða sem byggð hafði verið yfir þann hluta hellisins sem hruninn var. Matthías segir að þegar hlaðan var gerð hafi framhald hellisins komið í ljós og lágu hvelfingabrot með höggförum á gólfinu en undir þeim um 25 cm þykkt lag af taði. Nýleg hlaða og fjárhús, hvort tveggja steinsteypt, hafa verið reist á sama stað og gamla hlaðan við hellinn stóð. Forskálarnir sem voru við inngang hellisins eru hrundir beggja vegna og þrepin inn frá þeim eru grafin í hrun. Að sunnan hefur það borist inn um innganginn í nokkrum mæli, en þó fyrst og fremst niður um strompinn. Strompurinn var lokaður með steinhellum og jarðvegi. Fyrir nokkrum árum fór hjól á hlöðnum heyvagni niður um þessa þerkju og er mikill moldarbingur þar neðan undir. hinn strompurinn er 1,4 x 1,2 m2 og sandsteinþykktin er um 40 cm. Yfir honum liggja helluleifar og þykk mold þar ofan á. Strompurinn á miðjum helli er trekmyndaður, 1,9 x 2,0 m2 neðst en ca. 0,5 x 0,5 m2 efst. Sandsteinninn er 1,10 m þykkur og þar ofan á er um 1,0 m torfhleðsla. Engin upphækkun er úti fyrir. Steinsteyptur garði, 65, cm breiður, er á miðju gólfi. Noður úr hellishluta þeim sem liggur að hlöðunni er gat eða renna á ská upp úr hellinum. Hlaðið er fyrir gatið úti. Þarna voru göng upp í hesthús sem stóð við hellinn áður en núverandi hús voru byggð. Hlaðan var hálffull af heyfyrningum þegar hellirinn var skoðaður svo ekki varð séð hvernig hellisveggirnir ganga inn í hana. Framahald er á hellinum úr hinum enda hlöðunnar. Í enda hans er gat upp úr og hefur mikil mold komið niður um það. hellirinn hefur náð mun lengra til austurs og tengdist Stekkatúnshelli II, sem er austar í hólnum en milligöngin eru fyrir löngu hrunin. Ef hellirinn hefur einhvern tíma verið samfelldur frá norðurenda Stekkatúnshellis I um hlöðuna og inn í Stekkatúnshelli II hefur hann verið um 80 m langur og þar með lengstur allra manngerðra hellar á landinu. Þetta er hellirinn sem sóknarlýsingin frá um 1840 segir að hafi tekið upp undir 100 fjár og 60 hestburði af heyi. hugsanlegt er að hann sé einn af þeim hellum sem hrundi í skjálftunum 1896. Eftir það hefur hlaðan verið byggð yfir opið. Á 20. öld voru kindur hafðar í suðurálmu hellisins. Hrútar og tryppi voru höfð í norðvesturhlutanum inni við hlöðuna. Í austurenda hellisins, austan við hlöðuna, voru lömg. Við hlöðuna var hesthús fram yfir 1950. Þá var hlaðan endurbyggð og fjárhús reist við hana. Þeim var breytt í refaskála á 9 áratugnum. Hætt var að nota hellinn milli 1950 og 1960."
Heimildir: SB V, 381; ÁG: Friðlýsingarskrá, 70; Manngerðir hellar, 130-132

RA-358:014 *Stekkatúnshellir II* hellir fjárhús **Friðlýstar fornleifar**
"Í Ási voru 10 móbergshellar og fram til 1932 höfðu bændur nægilegt rými í þeim fyrir allan sauðfénað sinn og hey handa honum, að sauðum undanskyldum. Þetta voru hlý og góð fénaðarhús og því til mikilla hlunninda. Við jarðaskiptin 1932 lentu hellarnir allir innan landareignar jarðarinnar Ás I. Nú er notkun þeirra lokið og frost molar þá niður frá ári til árs."

"ÁS. Hellar manngjörvir, fornir, við bæinn (einn), í svonefndu Stakkatúni (tveir), í smáhól skamt fyrir norðvestan það (einn), austur á heimatúninu (einn) og í hólnum norðvestur frá bænum (einn mikill sauðahellir með afhelli fyrir hey).""... í lýsingu Kálfholts-, Áss og Háfssókna frá því um 1840 er dálítil klausa um hella í Ási: Í Ási eru 4 heima við og einn upp í högunum. Einn af þeim er heyhelir, tekur víst af 200 hestum, mikið hár

á sumum stöðum, í hönum skal vera letur. Annar er brúkaður bæði fyrir lömb og tekur 60 við jötur; annar í Stekkjartúninu er bæði fjár- og heyhellir; tekur undir 100 fjár og af 60 hestum hey, en hinn er brúkaður fyrir hesthús, tekur 18 hesta við stall. Sá 5ti tekur meir 100 fjár. Þessi 5ti hellir í Ási er í svokölluðum Skollhólum, norður-landnorður frá Ási. Þar er mér nú sagt, að víst muni rúnaletur vera." Í skýrslum um tjón af völdum jarskjálftanna 1896 er nefnt að 9 hellar hafi fallið í Ási. Þessi tala virðist ofan há, hrun kann að hafa orðið í 9 hellum en ekki er líklegt að þeir hafi allir gerfallið. ... Stekkatúnshellir II. Um þennan heli er litlu við að bæta umfram það sem grunnmyndin sýnir. Hann er í stuttu máli sagt ónýtur. Lýsing Matthíasar Þórðarsonar á honum er fremur óskýr en þó má vel þekkja hann. Húsin sem þá stóðu við hellinn eru nú öll fallin. Halða sem Matthías sagði nýlega árið 1917, og byggð var yfir miðhluta hellisins, er nú þekjulaus en hlaðnir grjótveggir hellar standa að töluverðu leyti enn. Síðast voru kindur í honum. Hann féll úr notkun 1964, síðastur allra hella í Ási. Á síðustu árum hefur ruslu verið hent í hellinn í nokkrum mæli og sennilega færi best á því að hann yrði nýttur þannig meðan rúm leyfir."
Heimildir: SB V, 381; ÁG: Friðlýsingarskrá, 70; Manngerðir hellar, 130-133

RA-358:015 *Skollhólsahellir* hellir útihús **Friðlýstar fornleifar**
"Í Ási voru 10 móbergshellar og fram til 1932 höfðu bændur nægilegt rými í þeim fyrir allan sauðfénað sinn og hey handa honum, að sauðum undanskyldum. Þetta voru hlý og góð fénaðarhús og því til mikilla hlunninda. Við jarðaskiptin 1932 lentu hellarnir allir innan landareignar jarðarinnar Ás I. Nú er notkun þeirra lokið og frost molar þá niður frá ári til árs."

"ÁS. Hellar manngjörvir, fornir, við bæinn (einn), í svonefndu Stakkatúni (tveir), í smáhól skamt fyrir norðvestan það (einn), austur á heimatúninu (einn) og í hólnum norðvestur frá bænum (einn mikill sauðahellir með afhelli fyrir hey).""... í lýsingu Kálfholts-, Áss og Háfssókna frá því um 1840 er dálítil klausa um hella í Ási: Í Ási eru 4 heima við og einn upp í högunum. Einn af þeim er heyhelir, tekur víst af 200 hestum, mikið hár á sumum stöðum, í hönum skal vera letur. Annar er brúkaður bæði fyrir lömb og tekur 60 við jötur; annar í Stekkjartúninu er bæði fjár- og heyhellir; tekur undir 100 fjár og af 60 hestum hey, en hinn er brúkaður fyrir hesthús, tekur 18 hesta við stall. Sá 5ti tekur meir 100 fjár. Þessi 5ti hellir í Ási er í svokölluðum Skollhólum, norður-landnorður frá Ási. Þar er mér nú sagt, að víst muni rúnaletur vera." Í skýrslum um tjón af völdum jarskjálftanna 1896 er nefnt að 9 hellar hafi fallið í Ási. Þessi tala virðist ofan há, hrun kann að hafa orðið í 9 hellum en ekki er líklegt að þeir hafi allir gerfallið."

"Skollhólahellir. Utan túns að Ási, um 1800 m norð-norðaustur af bæjunum, standa sandsteinshólar upp úr víðáttumiklu mýrlendi. Þeir nefnast einu nafni Skollahólar, ein einstakir hólar og hólaþyrpingar bera eigin nöfn. Hellishóll heitir einn hóllinn. Þar eru mikil ummerki mannlegra athafnasemi, tóftarbrot, hellar og garðlög. Langmesta mannvirkið þarna er Skollhólahellir, gripahús mikið og fornt. Matthías Þórðarson lýsti Skollahólahelli og mældi stærð hans. Þó eru einkennilegar gloppur í lýsingunni, einkum hvað varðar ristur og letur á veggjum. Skollhólahellir er hið haganlegasta hús en þó engin listasmíði. Hann stendur enn allvel þótt úr honum séu allar hurðir en nokkurt hrun hefur nýlega orðið úr þaki hans og hleðslum. Aðalhellirinn stefnir nálægt því í austur-vestur og er nú um 25 m að lengd, en 3-5 m á breidd. Við vestruenda hans gengur afhellir á ská norðvestur frá aðalhellinum, nálægt 7 x 3 m2. Hæð hellisins er á bilinu 1,7-2,3 m en ef jarðvegi og taði væri mokað af gólfi hans, myndi hann eflaust dýpka allnokkuð. Óljós dæld er í hólinn út frá vesturenda hellisins, um 10 m löng. Ef til vill er þetta fallin þekja og hefur hellirinn þá upprunalega náð lengra til vesturs. Fjórir inngangar eða dyr eru á Skollahólahelli en ekki munu þó nema einn eða tveir hafa verið í notkun samtímis. Stærsta opið er á vesturenda. Þar má ganga niður í hellinn og stendur og stendur gólfið 1,5-2,0 m lægra en opið. Á síðari tímum hefur þetta op alltaf verið lokað með sandsteinshleðslu sem nú er fallin. E.t.v. hefur það aldrei verið notað sem innangur því fast þar innan við eru mjóar dyr í suðvegg hellisins. Þar er tröppur upp að fara, 8 þrep segir matthías Þórðarson, en þær eru nú grafnar í mold og fallna steinhleðslu sem í dyrunum hefur verið. Hermann Guðjónsson, sem fæddur er í Ási og uppalinn þar, segir að inngangur þessi hafa ekki verið notaður á allrasíðasta brúkunarskeiði hellisins en þó örugglega fram á fjórða áratuginn. Gróið hefur fyrir opið að utan og sjást þar aðeins óljós merki um dyr en umhverfis sér fyrir hleðslum að forskála, 4 x 4 m2. Nú er þessi inngangur að opnast á ný og komið gat á jarðvegsþekjuna. Þriðji inngangurinn er nálægt hinum enda hellisins, einnig á suðurvegg. Um hann hefur búfénaður farið. Allmörg þrep er þar upp að ganga. Sams konar forskáli hefur verið þar úti fyrir og við vestari innganginn en tætturnar eru nokkuð óljósar. Vegna erfiðleika við að koma taði upp þrepin úr hellinum var á seinni hluta fjórða áratugarins gerður nýr inngangur gegnt eystri forskálanum, þar sem hægt var að koma börum og hestakerru við, að sögn Hermanns Guðjónssonar. Þá var gamla innganginum lokað með bárujárni og tyrft yfir. Nú er þessi þekja fallin og grjót og jarðvegur hylja þrepin. Yngsti inngangurinn er heldur lágur og óvandaður og á síðustu árum hefur orðið allnokkurt hrun úr loftinu við hann. Tveir strompar eru á hellinum. Við vestari strompinn eru 3 m frá gólfi og upp úr en loftþykkt er 1,4 m. Við eystra opið eru 4,0 m frá gólfi og upp úr en loftþykktin er 1,8 m. Hleðsla er innan í þessum strompi. Engar upphækkanir sjást lengur við strompana úti á hólnum en fyrrum voru þær til staðar.

Lag hellisins er hið sígilda form ofan til en neðar eru þeir grafnir inn undir sandsteininn neðst fyrir jötur. Axarför eru um alla hvelfinguna og niður á miðja veggi en máð burtu þar fyrir neðan. Fyrir miðjum

norðurvegg gengur hellirinn mjög út undir sig, og er það breiður og lágur sveigur inn undir bergið, líklega afleiðing hruns. Leifar af hellujötum sjást með báðum veggjum. Jatan norðan megin er tiltölulega heilleg. Hún er úr basalthellum sem raðað hefur verið upp á rönd. Breidd hennar er 60-70 cm, nema þar sem sveigurinn er í vegginn, þar er hún allt að 2,25 m breið. Við suðurvegg vottar fyrir sams konar hellujötu. leifar af tréverki sjást við jöturnar sem hefur átt að verna því að skepnurnar træðu upp í þær. Steypt drykkjarker er hálfgrafið í hrun við nýjustu dyrnar. Þar er og brunnur undir hruninu. Brunnurinn var garfinn árið 1929. Austurendi hellisins virðist yngri en vesturendinn, t.d. ber þar mun meira á meitil- og axarförum á vegjum. Um afhellinn er fátt að seja. Hann er lítill miðað við aðalhellinn. Grópir eru í veggina beggja vegna í mynninu fyrir skilrúm sem þar hefur verið. Baggagat er í loftinu ferhyrnt, 1,4 x 1,6 m2 og hleðsla í því ofan á sandsteininn. Hæðin mjókkar upp þannig að opið í torfþekjuna úti á hól er 1 x 1 m2. Hermann Guðjónsson segir að sökum smæðar afhellisins hafi jafnan verið sett hey í vesturenda aðalhellisins. Í honum hafi verið hlaðinn veggur þar sem hann er mjóstur milli strompanna. Á þeim tíma var einnig trégarði eftir miðjum austurhluta hellisins að endilöngu. Garðanum var skipt í tvennt, sá eystri var tæplega 5 m að lengd og náði fast austur af gafli hellisins, sá vestari var 9-10 m að lengd og um 80 cm gangur á milli þeirra. Einnig var um eins metra bil frá innri enda lengri garðans að heyhellisvegg. Ekki sést tangur né tetur eftir af þessum görðum nú né milliveggnum. Garðarnir voru fjarlægðir á seinni hluta 4 áratugarins um leið og dyrnar voru settar á norðurvegg hellisins. hermann telur að á 19. öld hafi hellirinn verið hafður undir sauði. Þeir voru miklu léttari á fóðrum en ær og gæti hafa nægt sá vetrarforði sem komst í afhellinn. Grópirnar þar í mynninu kunna að vera frá þeim tíma. eftir að sauðabúskapur lagðist af hafa ær verið hafðar í Skolhólum, en þá hefur jafnframt orðið að taka hluta af aðalhellinum undir hey. Vorið 1909 varð sú breyting í Ási að þriðju bóndinn hólf þar búskap svo þar var þá þríbýli, en hafði verið tvíbýli frá 1840. Segir Hermann að einn Ásbænda hafi verið með ær sínar í hellinum til vors 1945. Síðan þá hafi hann ekki verið notaður. Allmikið er um stafi og ristur á hellisveggjunum, einkanlega kringum mynni afhellisins. Þetta eru mjög misgömul verk, sum alveg ný, önnur fornleg mjög, máð og mosavaxin. ... Hér eru vafalítið rúnir þær sem minnst er á í sóknarlýsingunni frá um 1840. Ekki er víst að krossarnir tengist letrinu neitt, en þó eru þeir fornlegir eins og það og virðast síst yngri. Fltöruinn undir letrinu hefur verið sléttaður áður en það var rist og er hér því ekki um neitt handafólskennt krot að ræða. Flöturinn er 50x 30 cm2 og stærstu stafnirnir allt að 6 cm háir."

Heimildir: SB V, 381; ÁG: Friðlýsingarskrá, 70; Manngerðir hellar, 130, 133-137

RA-358:016 *Litlihellir* hellir útihús **Friðlýstar fornleifar**

"Í Ási voru 10 móbergshellar og fram til 1932 höfðu bændur nægilegt rými í þeim fyrir allan sauðfénað sinn og hey handa honum, að sauðum undanskyldum. Þetta voru hlý og góð fénaðarhús og því til mikilla hlunninda. Við jarðaskiptin 1932 lentu hellarnir allir innan landareignar jarðarinnar Ás I. Nú er notkun þeirra lokið og frost molar þá niður frá ári til árs."

"ÁS. Hellar manngjörvir, fornir, við bæinn (einn), í svonefndu Stakkatúni (tveir), í smáhól skamt fyrir norðvestan það (einn), austur á heimatúninu (einn) og í hólnum norðvestur frá bænum (einn mikill sauðahellir með afhelli fyrir hey).""... í lýsingu Kálfholts-, Áss og Háfssókna frá því um 1840 er dálítil klausa um hella í Ási: Í Ási eru 4 heima við og einn upp í högunum. Einn af þeim er heyhelir, tekur víst af 200 hestum, mikið hár á sumum stöðum, í hönum skal vera letur. Annar er brúkaður bæði fyrir lömb og tekur 60 við jötur; annar í Stekkjartúninu er bæði fjár- og heyhellir; tekur undir 100 fjár og af 60 hestum hey, en hinn er brúkaður fyrir hesthús, tekur 18 hesta við stall. Sá 5ti tekur meir 100 fjár. Þessi 5ti hellir í Ási er í svokölluðum Skollhólum, norður-landnorður frá Ási. Þar er mér nú sagt, að víst muni rúnaletur vera." Í skýrslum um tjón af völdum jarskjálftanna 1896 er nefnt að 9 hellar hafi fallið í Ási. Þessi tala virðist ofan há, hrun kann að hafa orðið í 9 hellum en ekki er líklegt að þeir hafi allir gerfallið."

"Litlihellir í Skolhólum. Í vesturenda Hellishóls gengur rani til norðurs, jafnhár hólnum. Í norðurenda ranans var gerður fjárhellir inn í sandsteininn, 6-7 m langur, 4 m víður og 2 m á hæð. Guðjón Jónsson bóndi í Ási II (1909-1954) gerði hellinn á öðrum áratug aldarinnar. úti fyrir hellismunnanum var hlaðinn forskáli úr sandsteinum sem höggvinn var til úr uppgreftri hellisins. hann var tæplega 3 m langur, 1,5 m hár og 1 m víður. Gólf hans var hallalaust, í jarðhæð, og gengur niður eina tröppu í hellinn. Þar voru fóðraðar veturgamlar ær og hellirinn því ýmist kallaður Gimbrahellir eða Litlihellir til aðgreiningar frá Skollahólahelli. Lengst af var trégarði í hellinum miðjum að endilöngu en á fjórða áratugnum var garðinn rifinn og jötus settar með veggjum. hellirinn rúmaði 20 kindur. Síðan hæt var að nota hellinn hefur mikið hrunið úr lofti hans út við munann og hann styst svo mjög að nú er hann líkari hellisgjögri en því fallega húsi sem hann áður var. Árið 1928 var heyhlaða reist uppi á hólnum. Hún snéri í norður - suður svo norðurgafl hennar var við suðurgafl hellisins. Enginn gangur var þó þar á milli. Hún var grafinn í hólinn niðru á berg og þar ofan á sett trégrind með háu risi, klædd bárujárni. Nú er hlaðan horfin en tóftir sýna hvar hún var."

Heimildir: SB V, 381; ÁG: Friðlýsingarskrá, 70; Manngerðir hellar, 130, 137-138

RA-358:017 *"Áshellir, Heyhellirinn eða Þinghellirinn gamli* hellir útihús **Friðlýstar fornleifar**

"Í Ási voru 10 móbergshellar og fram til 1932 höfðu bændur nægilegt rými í þeim fyrir allan sauðfénað sinn og

hey handa honum, að sauðum undanskyldum. Þetta voru hlý og góð fénaðarhús og því til mikilla hlunninda. Við jarðaskiptin 1932 lentu hellarnir allir innan landareignar jarðarinnar Ás I. Nú er notkun þeirra lokið og frost molar þá niður frá ári til árs."

"ÁS. Hellar manngjörvir, fornir, við bæinn (einn), í svonefndu Stakkatúni (tveir), í smáhól skamt fyrir norðvestan það (einn), austur á heimatúninu (einn) og í hólnum norðvestur frá bænum (einn mikill sauðahellir með afhelli fyrir hey).""... í lýsingu Kálfholts-, Áss og Háfssókna frá því um 1840 er dálítil klausa um hella í Ási: Í Ási eru 4 heima við og einn upp í högunum. Einn af þeim er heyhelir, tekur víst af 200 hestum, mikið hár á sumum stöðum, í hönum skal vera letur. Annar er brúkaður bæði fyrir lömb og tekur 60 við jötur; annar í Stekkjartúninu er bæði fjár- og heyhellir; tekur undir 100 fjár og af 60 hestum hey, en hinn er brúkaður fyrir hesthús, tekur 18 hesta við stall. Sá 5ti tekur meir 100 fjár. Þessi 5ti hellir í Ási er í svokölluðum Skollhólum, norður-landnorður frá Ási. Þar er mér nú sagt, að víst muni rúnaletur vera." Í skýrslum um tjón af völdum jarskjálftanna 1896 er nefnt að 9 hellar hafi fallið í Ási. Þessi tala virðist ofan há, hrun kann að hafa orðið í 9 hellum en ekki er líklegt að þeir hafi allir gerfallið." "Áshellir, Heyhellirinn eða Þinghellirinn gamli. Stærsti og e.t.v. merkilegasti hellirinn í Ási var Heyhellirinn eða Þinghellirinn gamli, stundum nefndur Áshellir og er það nafn notað hér. Þessi hellir er ekki lengur til. Þegar nýtt íbúðarhús var byggt á jörðinni um 1952 lenti hann í grunni þess, þótt friðlýstur væri. Á síðustu öld og fam eftir þessari var hellinn lengst af notaður sem heyhlaða við fjósið. ... Hlóðir og aska fundust þar eitt sinn í föllnum afhelli að sögn Matthíasar Þórðarsonar. Mannabústaður hefur hann vþí e.t.v. verið um eitthvart skeið. Innangengt var úr gamla bænum í Ási í hellinn. Þar var hola í kjallaranum, sem Grotta kallaðist, og op úr helli í hellinn. Um aldamótin 1900 voru manntalsþing háð í Áshelli, þó ekki nema einu sinni eða tvisvar. Um það leyti féll allmikið stykki úr hellisloftinu svo ekki þóti forsvaranlegt að stenfa þangað fjölmenni. Um aldur Áshellis er lítið vitað. Ártalið 1756 sem krotað var á hellisvegginn er vísbending um lágmarksaldur hans en sennilega er hann miklu eldri og ævaforn. Eftir lýsingu Matthíasar Þórðarsonar að dæma bar hann þess merki að hafa verið mun stærri fyrrum og hefur líklega oft verið endurgerður og mótaður af breytilegum þörfum frá kynslóð til kynslóðar."

Heimildir: SB V, 381; ÁG: Friðlýsingarskrá, 70; Manngerðir hellar, 130, 138-139

RA-358:018 hellir útihús

"Í Ási voru 10 móbergshellar og fram til 1932 höfðu bændur nægilegt rými í þeim fyrir allan sauðfénað sinn og hey handa honum, að sauðum undanskyldum. Þetta voru hlý og góð fénaðarhús og því til mikilla hlunninda. Við jarðaskiptin 1932 lentu hellarnir allir innan landareignar jarðarinnar Ás I. Nú er notkun þeirra lokið og frost molar þá niður frá ári til árs."

"Biskupshóll er norður af Stekkjartúninu í Ási. Hermann Guðjónsson frá Ási segir að hellir hafi verið norðvestan í hólnum, 12 fermatrar að stærð. Þetta var þurr og þrifalegur hellir sem gengið var niður í um eina tröppu. Í hellinum voru jafnan tryppi, 5-6 talsins, og vetrarforði af heyi fyrir þau. Sú sögn fylgir hellinum að við hann hafi Skálholtsbiskupar slegið upp tjöldum í vísitasíuferðum. Um miðja þessa öld var hóllin lækkaður og hellirinn fylltur upp."

Heimildir: SB V, 381; Manngerðir hellar, 138

RA-358:019 *Lambhellir* hellir útihús

"Í Ási voru 10 móbergshellar og fram til 1932 höfðu bændur nægilegt rými í þeim fyrir allan sauðfénað sinn og hey handa honum, að sauðum undanskyldum. Þetta voru hlý og góð fénaðarhús og því til mikilla hlunninda. Við jarðaskiptin 1932 lentu hellarnir allir innan landareignar jarðarinnar Ás I. Nú er notkun þeirra lokið og frost molar þá niður frá ári til árs."

"Lambahellir er austan í bæjarhólnum og ekki aðgengilegur. Fyrir framan hann er braggaræksni og hellirinn sjálfur er fullur af drasli. Matthías Þórðarson mældi hann upp og lýsir honum í alllöngu máli. Hann var þá um 10 m að lengd og 6 m þar sem hann var breiðastur og með tvo strompa í lofti. Hann var lambhús og hafði hvort býlið í Ási sinn hluta hellisins. Hlaða var við hann og tveir forskálar. Matthías taldi að hann væri endi á helli sem hefði verið mun stærri fyrrum. Hugsanlegt er að hellarnir í bæjarhólnum í Ási hafi tengst bæjarhúsunum og hver öðrum með einhverjum hætti."

Heimildir: SB V, 381; Manngerðir hellar, 142

RA-358:020 hellir útihús

"Í Ási voru 10 móbergshellar og fram til 1932 höfðu bændur nægilegt rými í þeim fyrir allan sauðfénað sinn og hey handa honum, að sauðum undanskyldum. Þetta voru hlý og góð fénaðarhús og því til mikilla hlunninda. Við jarðaskiptin 1932 lentu hellarnir allir innan landareignar jarðarinnar Ás I. Nú er notkun þeirra lokið og frost molar þá niður frá ári til árs."

Heimildir: SB V, 381

RA-358:021 hellir útihús

"Í Ási voru 10 móbergshellar og fram til 1932 höfðu bændur nægilegt rými í þeim fyrir allan sauðfénað sinn og

hey handa honum, að sauðum undanskyldum. Þetta voru hlý og góð fénaðarhús og því til mikilla hlunninda. Við jarðaskiptin 1932 lentu hellarnir allir innan landareignar jarðarinnar Ás I. Nú er notkun þeirra lokið og frost molar þá niður frá ári til árs."
Heimildir: SB V, 381

RA-358:022 hellir útihús
"Í Ási voru 10 móbergshellar og fram til 1932 höfðu bændur nægilegt rými í þeim fyrir allan sauðfénað sinn og hey handa honum, að sauðum undanskyldum. Þetta voru hlý og góð fénaðarhús og því til mikilla hlunninda. Við jarðaskiptin 1932 lentu hellarnir allir innan landareignar jarðarinnar Ás I. Nú er notkun þeirra lokið og frost molar þá niður frá ári til árs."
Heimildir: SB V, 381

RA-358:023 heimild um myllu
"Vatnsknúin kornmylla fyrir Ásbæi var sett upp 1911, rétt norðan gömlu heimreiðarinnar sem lá að bænum sunnan bæjarhólsins." Segir í örnefnalýsingu. "Mylluna reisti Siguður Símonarson vinnumaður í Ási. Hún var aflögð 1915."
Heimildir: SB V, 381

RA-358:024 *Ásgarður* bæjarstæði bústaður
"Ásgarður var grasbýli frá Ási I." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Hjónin Sigurður Guðbrandsson, f. 1879, og Kristín Benediktsdóttir, f. 1878, byggðu sér lítinn, snotran bæ norðarlega á Ásgarðssléttu sem var ofan við túngarðinn í Vestur-Áskoti. Þetta gerðist 1908 og þarna bjuggu þau hjónin til 1915. Býlinu fylgdi 2/3 ha, lands, sem þau ræktuðu í kálgarð og tún. Engar engjar fylgdu ... Við brottfor þeirra [ábúandanna] voru húsin rifin og bæjartóftirnar jafnaðar við jörðu. Þar er nú ofurlítil hæð í túninu." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 388

RA-359 Ásmúli
10 hdr 1708. 1840: "Þar er reytingsheyskapur." SSR, 205 1920: Tún 2,5 ha, sléttað 1 ha, garðar 1020 m² . "Þetta er fremur landlítil jörð og var áður fremur votlend en þó þurrir bakkar meðfram Steinslæk og Hrútsvatni, stóru stöðuvatni við túnfót sem er hin mesta bæjarprýði." SB V, 390

RA-359:001 *Ásmúli* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1920

RA-359:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-359:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-359:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-359:005 *Ásmúlavað/Lækjarmótavað* heimild um vað
"Rauðalækur rennur í bugðum og krókum eftir eyrum og með bökkum, en til þess að vegurinn væri sem beinastur og styztur, var farið yfir vöð á læknum. Voru þau 18 á allri leiðinni sem farin var, og höfðu hvert sitt nafn. Hét fremsta vaðið Lækjarmótavað eða Ásmúlavað."
Heimildir: Guðlaugur E. Einarsson: "Holtavegur hinn forni" Blanda VII, 320

RA-360 Framnes
7 hdr 1708, byggt úr landi Áss.
1840: "... sæmileg heyskaparjörð." SSR, 205 1920: Tún 2 ha, sléttað 0,5 ha, garðar 740 m² . "Jörðin er landlítil, hæg og notarleg til búskapar, jafnlend með aflíðandi halla, klettáttum ásbrúnum og gróðursælum brekkum. Víðast hvar er djúpur jarðvegur svo allt land er ræktanlegt. Var fremur blautlent, meiri hlutinn mýrlendi sem nú er búið að grafa fram og þurrka að mestu." SB V, 389

RA-360:001 *Framnes*bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1920

RA-360:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-360:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-360:004 heimild um mógrafir
Að sögn Sunnlenskra byggða var mótak á jörðinni.
Heimildir: SB V, 389

RA-361 Vesturkot (Suðurkot)
Kot byggðist úr landi Áss, í eyði árið 1709, þá í eyði í 3 ár. Býlið í byggð til 1946.

RA-361:001 *Vesturkot (Suðurkot)* bæjarhóll bústaður
"Bæjarhúsin stóðu rúmlega 100 m s.v. frá Geldnautatúni ... Öll útihús hafa verið jöfnuð við jörðu en íbúðarhúsið er notað sem sumarbústaður." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 388

RA-362 Norðurkot
Byggt úr landi Áss, einnig nefnt Imbukot. Í eyði 1709, síðan 1690. "Býli þetta var rúmlega í 200 m fjarlægð norður af Ásbænum, 3 hundruð að fornu mati." Í eyði frá 1902. SB V, 386

RA-362:001 *Norðurkot* bæjarhóll bústaður
"Bæjarhúsin stóðu á svonefndu Norðurtúnskoti, nálægt miðju þess. ... Frá því um 1828 og rúmlega út öldina var það lengstum í byggð. ... Þar er nú lág bunga í túni sem bærinn stóð." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 386

RA-363 Hellnatún
Byggt úr landi Áss, nú tvíbýli. 1709: "Engjum spillir Rauðilækur með möl og sandi." JÁM I, 368. 1840: "... sæmileg heyskaparjörð." SSR, 205 1920: Tún 2,5 ha, sléttað 1 ha, garðar 120 m²

RA-363:001 *Hellnatún* bæjarhóll bústaður
1709: Hellir er innar af bænum, brúkaður fyrir búr og eldivið ..." "Í sóknarlýsingu frá um 1840 segir um hellana: "Í Hellnatúni eru víst 4; einn er innanbæjar, brúkaður fyrir búr. Á þeim merkilegasta, hann er 12 faðm, á lengd, í lögin innan eins og skip á hvolfi, eru dyrnar saman fallnar; þar er sagt að hafi verið nógar rúnir á ristar."
Heimildir: Túnakort 1920; JÁM I, 368; Manngerðir hellar, 124

RA-363:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-363:003 hellir fjárhús
1709: "... annar [hellir] í túninu, fyrir lömb ..."
Heimildir: JÁM I, 368

RA-363:004 hellir fjárhús
1709: "... annar [hellir] í túninu, fyrir lömb, þriðji skamt frá bænum brúkaður fyrir fjárhús."
Heimildir: JÁM I, 368

RA-363:005 heimild um mógrafir
Í Sunnlenskum byggðum segir að mótak hafi verið á jörðinni.
Heimildir: SB V, 382

RA-363:006 hellir **Friðlýstar fornleifar**
ÁG: "Hellar tveir manngjörvir, fornir, 2 í túninu rétt fyrir norðan bæinn, einn milli þeirra og bæjarins, 2 og 1

smágjörgur í bala, sem er fyrir norðvestan túnið."
Heimildir: ÁG: Friðlýsingarskrá, 70

RA-363:007 hellir **Friðlýstar fornleifar**
ÁG: "Hellar tveir manngjörvir, fornir, 2 í túninu rétt fyrir norðan bæinn, einn milli þeirra og bæjarins, 2 og 1 smágjörgur í bala, sem er fyrir norðvestan túnið."
Heimildir: ÁG: Friðlýsingarskrá, 70

RA-363:008 hellir **Friðlýstar fornleifar**
ÁG: "Hellar tveir manngjörvir, fornir, 2 í túninu rétt fyrir norðan bæinn, einn milli þeirra og bæjarins, 2 og 1 smágjörgur í bala, sem er fyrir norðvestan túnið."
Heimildir: ÁG: Friðlýsingarskrá, 70

RA-363:009 *Lambhellir-Ærhellir* hellir hlaða
"Nú eru í Hellnatúni 4 uppistandandi hellar og sagnir um þann fimmta en hann er talinn fullur af jarðvegi. Auk þess sér fyrir a.m.k. 4 föllnum hellum. Inngangur Lambahellir er nú úr heyhlöðu. Hellirinn er ekki í notkun lengur en var lengst af hafður undir hey."
Heimildir: Manngerðir hellar, 124-126

RA-363:010 *Gimbrahellir* hellir lambhús
"Nú eru í Hellnatúni 4 uppistandandi hellar og sagnir um þann fimmta en hann er talinn fullur af jarðvegi. Auk þess sér fyrir a.m.k. 4 föllnum hellum. ... Gimbrahellir, Bolhellir og Gjögrið eru allir í hæðarhrygg í túnið milli Hellatúns og Áss." "Forskálinn að Gimbrahelli er hlaðinn úr sandsteini og skáröðuðum basalthellum með torfþaki, bárujárn er undir. Sex mikil helluþrep eru niður í hellinn. Hann beygir um 40 gráður til vinstri inn frá þrepunum. Hellisveggurinn er um 80 cm hár út undir þakinu sem er óreglulega bogadregið. Þakið lækkar niður að innganginum, er þar 1,5 m en er annars 1,6-2,0 m, hæst í kringum strompinn, sem er hringlaga, 1,2 m neðst en mjókkar upp og er 0,7 m efst. Þykkt sandsteinsins í strompinum er 50-60 cm. Þar yfir er snyrtileg torfhleðsla. Trégarði á steinhleðslu er í miðjum helli og nær frá gafli og út fyrir stromp. Fyrir helisgafli er gömul torfhleðsla sem lokar af innsta hluta hellisins. Hægt er að reka prik inn með helli og hellisloftinu um 1,5 m. Þarna virðist vera gamall útgangur og er lægð í hólinn úti fyrir. Til hægri við innganginn er tréjata sem myndar jafnframt skilrúm milli króarinnar og hlöðu. Fyrir jötuendanum eru óvandaðar dyr inn í hlöðuna. Þar er nú nokkurt hey. Fremri endi hlöðunnar er undir sandsteinsþaki en innri hluti hennar er opinn. Þar er sandsteins- og torfhleðsla ofan á sandsteininum. Yfir er síðan burstalaga bárujárnsþak. Gimbrahellir er ennþá í notkun sem lambhús."
Heimildir: Manngerðir hellar, 126-129

RA-363:011 *Bolhellir*hellir fjárhús
"Nú eru í Hellnatúni 4 uppistandandi hellar og sagnir um þann fimmta en hann er talinn fullur af jarðvegi. Auk þess sér fyrir a.m.k. 4 föllnum hellum. ... Gimbrahellir, Bolhellir og Gjögrið eru allir í hæðarhrygg í túnið milli Hellatúns og Áss." "Bolhellir er í fullri notkun. Nú eru kindur hafðar í honum en áður voru þar hestar enda er hellirinn stundum nefndur Hesthúsið. hellismuninn er víður og er hesthúsið byggt framan við hann er hellirinn sjálfur er halað. hesthúsið er hlaðið, að mestu úr sandsteini en einnig úr basalthellum, sums staðar röðuðum (skáhlöðnum). Burstalaga bárujárnsþak er yfir. óvandaður trégarði myndar skilrúm milli húss og hlöðu. Gólf hellisins er nokkru lægra en gólfið í húsinu. Fremst til vinstri í honum er útskot inn í vegginn og þar í er fallinn hleðsla. Innst í horninu vinstra megin er mikil torfhleðsla sem lokar af hella tvo. Sá fremri gengur nokkuð hornrétt inn til vinstri og er fullur af mold. Fast innan við þennna ranghala má sjá yfir torfhleðsluna langan afhelli, 6-8 m, og ekki víst að sjáist inn í botn. Fremst, yfir torfhleðslunni, sér fyrir opi úr hellinum. Strompurinn er víður og jafn upp úr, 1,0-1,1 m í þvermál, sandsteinsþykktin er 40-50 cm. þar ofan á er hlaðið sandsteini og smáhellum á ská, 40-50 cm á þykkt, og yfir er bárujárnslok. Þak hellisins er tvíbogmyndað. Annar boginn hefur sömu stefnu og lokaði afhellirinn en hinn eins og aðalhellirinn. Smá brík gengur niður úr þakinu milli boganna. Engar álegtranir eru á veggjum en járnlykkjur tvær eru á einum stað í hellisvegg."
Heimildir: Manngerðir hellar, 129

RA-363:012 *Gjögrið* hellir
"Nú eru í Hellnatúni 4 uppistandandi hellar og sagnir um þann fimmta en hann er talinn fullur af jarðvegi. Auk þess sér fyrir a.m.k. 4 föllnum hellum. ... Gimbrahellir, Bolhellir og Gjögrið eru allir í hæðarhrygg í túnið milli Hellatúns og Áss." "Gjögrið er í sama hól og Gimbrahellir og Bolhellir. Það er augljóslega bláendinn af föllnum helli. Skorningur sem liggur niður frá gjögrinu sýnir hvernig þessi hlelir hefur legið. Áður voru þar hænsni en nú er það notað sem ruslgjóta."
Heimildir: Manngerðir hellar, 129

RA-363:013 heimild
"Í hólnum sunnan við Lambhelli eru þrjár dældir sem augljóslega eru eftir fallna hella."
Heimildir: Manngerðir hellar, 129

RA-364 Ásmundarstaðir

Byggð úr Ási, jörðin skiptist nú í Ásmudarstaði I-III. 1709: "Engjaslægjum spillir Steinslækurálíka og á Ássmundarstöðum og Seli." JÁM I, 367. 1840: "... allgóð heyskaparjörð eftir hundraðatali hennar." SSR, 205 1920: Tún 2,8 ha, sléttað 0,5 ha, garðar 1020 m² .

RA-364:001 *Ásmundarstaðir* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1920

RA-364:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-364:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-364:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-364:005 heimild um mógrafir
"Mótak var áður til gagns." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 374

RA-365 Sel

Byggð úr Ási, nýbýlið Bólstaður byggt árið 1957, í eyði frá 1970 jörðin nýtt frá Bólstað. SB V, 372 1709: "Slægjum spillir Steinslækur ut supra um Hól segir. Engjavegur ærið blautur." JÁM I, 366 1840: "... hefur rétt góðar engjar við lækinn, en liggur undir sandfoki af sandinum, einkum túnið." SSR, 206 1920: Tún 2,6 ha, sléttað 1,5 ha, garðar 880 m²

RA-365:001 *Sel* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1920

RA-365:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-365:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-365:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-365:005 heimild um leið
1709: "Slægjum spillir Steinslækur ut supra um Hól segir. Engjavegur ærið blautur."
Heimildir: JÁM I, 366

RA-365:006 hellir fjárhús **Friðlýstar fornleifar**
"Stór hellir við bæjarhús var áður talinn býlinu til bóta." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Hellir manngjörður, rjett útnorðurundir bænum." "Í Seli er fornlegur hellir í foksandshól þeim sem bærinn stendur á. Sjást þar víða trjástofnaför í lofti eftir tré sem þarna hafa vaxið er foksandurinn myndaði hólinn. Stofnarnir hafa flestir verið grannir. Hellirinn hefur, að því best er vitað, ævinlega verið notaður fyrir fé en heyið haft utan við. Hann er víður og lágur, rétt um mannhæðar hár þar sem hann er hæstur. Engin axarför sjást. Tveir strompar eru á hellinum. Sandsteinsþykktin í innri strompi er 20 cm en 70 cm í þeim ytri. Brunnur er í hellinum en er nú fallinn saman. Áður fyrr var dælt úr honum upp í gamalt tundurdufl sem stendur við húsið og var það notað sem vatnstankur. Ranghalar tveir, sem hefur verið hlaðið upp í, ganga inn úr hellinum svo að í fullri stærð virðist hann hafa verið alleinkennilegur í laginu. Leifar af steyptri plötu eru við hleðsluna beint á móti inngangi. Hún mun hafa verið notuð sem þurrkpallur við baðþró í hellinum. Hellulögn er hér og hvar í gólfi. Vigfús

Guðmundsson, síðasti bóndi í Seli, breytti innganginum þegar fjárhús voru byggð framan við hellinn. Af þeim eru nú allmiklar tóftir við hellismunann, 10 x 12 m2. Engin þrep eru nú út, en áður vrou þau allmörg. Hellirinn er afar fátækur að kroti. Utan við munann fyrir miðju stendur djúpum og greinilegum stofum MG. Heldur innan við miðju á hægri vegg eru nokur lítil krossmörk. Hellirinn í Seli kemur við sögu í Kambsránsmáli, einu frægasta sakamáli 19. aldar. Árið 1927 var framið rán að kambi í Flóa. Grímiklæddir menn brutust inn í bæinn um nótt, ógnuðu heimilisfólkinu og höfðu í brott með sér ýmisa fémuni. Upp komst um ránsmennina fyrir hyggindi þess fræga kvennskörungs Þuríðar fornamnns. Foringi þeirra var Siguður Gottsvinsson. Þeir voru teknir höndum og hafðir í járnum á Óseyrarnesi. Sigurður strauk úr haldi og kom árla morguns til Gísla Þorkelssonar í Seli og bað hann að leyna sér um daginn. Gísli vísaði honum í hellinn, bar grjót á hellishurðina utanverða og sendi eftir nágrönnum sínum sem handtóku strokumanninn. Sigurður var síðan dæmdur til vistar á Brimarhólmi og átti þaðan aldrei afturkvæmt. Í fjárkláðanum síðari, árið 1858, geymdi Gísli Þorkelsson kvíaaærnar sínar allar nætur í þessum helli, en lét mann fylgja þeim í haga og tókst þannig að verja þær fyrir fjárkláðasmitun."
Heimildir: SB V, 372; ÁG: Friðlýsingarskrá, 70; Manngerðir hellar, 117-119

RA-366 Áshóll

Byggt úr landi Áss, stutt frá Hóli er eyðibýlið Jólgeirsstaðir sem er landnámsjörð. 1709. "Bærinn Áshóll stendur á eystri bakka Steinslækjar, niður frá Hárlaugsstöðum. ... Þetta er meðalstór jörð, nokkuð að jöfnu mýrlend og þurrlend. Nokkur hluti Selsands er í landi jarðarinnar. ... Hún er hluti hinnar fornu Ástorfu." SB V, 371 1709: "Engjum spillir Steinslækur og ber uppá þær grjót og sand nær vatanvextir eru og í ísaleysingu rífur grasrót af." JÁM I, 365. 1920: Tún 1,5 ha, sléttað 0,5 ha, garðar 1040 m²

RA-366:001 *Áshóll* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1920

RA-366:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-366:003 varða landamerki
Landamerki: "Markakelda er í suðvesturhorninu við Steinslæk, síðan ræður Steinslækur að Svartagilskjafti. Þaðan er bein lína í Flaghól, síðan bein lína í Markvörðu í Vatnsholtsmýri og úr henni í aðra vörðu, þar sem austurhornmark Selsjarðar er. Þaðan bein lína í fyrrnefnda Markakeldu við Steinslæk."
Heimildir: Ö-Áshóll, 1

RA-366:004 varða landamerki
Landamerki: "Markakelda er í suðvesturhorninu við Steinslæk, síðan ræður Steinslækur að Svartagilskjafti. Þaðan er bein lína í Flaghól, síðan bein lína í Markvörðu í Vatnsholtsmýri og úr henni í aðra vörðu, þar sem austurhornmark Selsjarðar er. Þaðan bein lína í fyrrnefnda Markakeldu við Steinslæk."
Heimildir: Ö-Áshóll, 1

RA-366:005 heimild um fjós
"Í túninu fyrir norðan bæinn erhóll, sem heitir Austurhóll. Hlaða og fjós hafa nú verið byggð við hólinn." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Áshóll, 1

RA-366:006 heimild um fjárskýli
"Suðvestan undir þeim hól [nýju íbúðarhúsin] voru tveir hólar, sem nefndust Borgir, en búið er að jafna þá út. Þar beint niður af er Borgarvað á Steinslæk. Ingvaldur kannast ekki við, að Borgir væru hólar, og segir, að þeir hljóti að hafa verið litlir. Hann taldi að Borgarvað drægi nafn af fjárborgum, sem þarna hefðu verið." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Áshóll, 1-2

RA-366:007 *Borgarvað* heimild um vað
"Suðvestan undir þeim hól [nýju íbúðarhúsin] voru tveir hólar, sem nefndust Borgir, en búið er að jafna þá út. Þar beint niður af er Borgarvað á Steinslæk. Ingvaldur kannast ekki við, að Borgir væru hólar, og segir, að þeir hljóti að hafa verið litlir. Hann taldi að Borgarvað drægi nafn af fjárborgum, sem þarna hefðu verið." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Áshóll, 1-2

RA-366:008 *Gerði* heimild
“Fram (þ.e. suður) af Borgunum, lækjarmegin, var mýrarhorn, sem nú er orðið að túni. Það var kallað Gerði. Ingar man eftir, að vottaði fyrir garði í kringum það.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Áshóll, 2

RA-366:009 heimild um útihús
“Næst túninu, fyrir uastan bæinn, var mýrarlægð, sem hét Veita, og voru í henni pyttir. Hún hefur nú verið þurrkuð. Við suðausturhornið á henni er nefndur Dagmálahóll. Ingvaldur man ekki eftir þessu nafi og ekki, að dagmál væru miðuð við þennan stað. Þetta getur varla kallazt hóll, en stóð aðeins upp úr mýrinni, og tættur voru þarna, sem gátu verið af hesthúsi eða öðru áþekku.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Áshóll, 2

RA-366:010 heimild um mógrafir
“Innriveita nær nærri því inn undir Mónef eru líklega u.þ.b. 100 metrar á milli. Mónef er nef út að læknum. Þar var tekinn mór.” Segir í örnefnalýsingu. “Mjög djúpt var niður á móinn, líklega tveir metrar, og síðan tóku við margar stungur af mó, líklega einar tíu, þannig að grafirnar urður mjög djúpar. Grá lög voru í mónum, e.t.v. öskulög, og var þetta kallað skessuskítur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Áshóll, 2-3

RA-366:011 heimild um mógrafir
“Mór var líka tekinn fyrir austan bæ, austan við Veitu, en það var í stærri stíl og munu þær grafir horfnar nú.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Áshóll, 3

RA-366:012 *Gilvað* heimild um vað
“Innan við Mónef [010] er Hvammur. ... Hvammur er inn að Gilvaði á lækum. Gilvað er, þar sem gilið milli Efri-Hamra og Hárlaugsstaða kemur í lækinn.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Áshóll, 3

RA-366:013 heimild
“Innan við Hádegiskeldur eru Kistuhólar við lækinn. Kistuhólar eru þrír, nokkuð langir og mjóir hólar. Bakkinn meðfram þeim er kallaður Kistuhólabakki, og við innsta hólinn er Kistuhólahylur. Ingivaldur hefur heyrt, að Kistuhólar hafi dregið nafn af laxakistum. Hann man eftir grjóthrúgu á eyri við lækinn, sem talið var, að kisturnar hafi verið festar með.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Áshóll, 3

RA-366:014 *Svartagilsvað* heimild um vað
“Þar sem Svartagil kemur í Steinslæk, er vað á honum, sem kallað var Svartagilsvað. Farið var um þetta vað milli Áshóls og Sumarliðabæjar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Áshóll, 4

RA-366:015 heimild um leið
“Þar sem Svartagil kemur í Steinslæk, er vað á honum, sem kallað var Svartagilsvað. Farið var um þetta vað milli Áshóls og Sumarliðabæjar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Áshóll, 4

RA-366:016 garðlag
“Sem fyrr segir, eru landamerki Áshóls og Þjóðólfshaga úr Svartagilskjafti í Flaghól. Mörkin liggja um Markalág. Það er mjó, gróin laut, sem liggur upp brekkuna frá Svartagili upp í Ásbrúnin. Þar var hlaðinn garður.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Áshóll, 5

RA-366:017 *Flaghólshringur* hleðsla rétt
“Flaghóll er rétt sunnan við þjóðveginn. Þar voru tvær eða þrjár smáhólstrýtur, en menn muni ekki vissir um, hver þeirra var Flaghóll, en lítið sést fyrir hólnum nú. E.t.v. var það miðhóllinn, en við hann var hlaðinn svonefndur Flaghólshringur, þar sem fé var geymt nóttina áður en það var rekið á
fjall.” Segir í örnefnalýsingu. “Réttin var hlaðin úr kekkjum, og óvist að hún sjáist enn.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Áshóll, 5

RA-366:018 *Kistusý/Peningadý* þjóðsaga

“Mörkin milli Áshóls og Sels munu liggja um hann [Kistuklett]. Kistuklettur dregur nafn af dýi, sem er neðan undir honum er neft er Kistudý eða Peningadý. Dýið er töluvert stórt um sig, og kom fyrir að kindur fóru í það.” “Sú sögn er um Peningadý, að í því sé kista full af gulli. Hún á að vera uppi sjöundu hverja Jónsmessunótt.”
Heimildir: Ö-Áshóll, 6

RA-366:019 *Haldgil* örnefni
“Norðvestur úr Breiðavíki rennur Hladagil, sem er grafið eftir vatn. Ingivaldur veit ekki, af hverju það nafn er dregið, en e.t.v. hefur gilið verið haft sem aðhald við að ná fé.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Áshóll, 6

RA-366:020 heimild um kálgarð
“Meðfram Selsandi að norðan eru Jarðar sem nú eru tún. Fyrst voru þarna kálgarðar; var sett þrisvar niður í hvert stykki, en síðan gert að túni.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Áshóll, 6

RA-366:021 heimild um fjárskýli
“Í suður af bænum, sunnan við veginn, er holt, sem heitir Borgarholt. Austan í því eru fjárhús, og telur Ingivaldur, að holtið dragi nafn þar af, þar hafi verið fjárborg.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Áshóll, 6

RA-366:022 heimild um nátthagi
“Í suður af bænum, sunnan við veginn, er holt, sem heitir Borgarholt. Austan í því eru fjárhús, og telur Ingivaldur, að holtið dragi nafn þar af, þar hafi verið fjárborg. Gerður var nátthagi fyrir ær í Borgarholti.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Áshóll, 6

RA-366:023 heimild um stekk
“Skammt fyrir norðan markakeldur er hóll við lækinn, sem heitir Engjhóll, svolítil strýta. Honum fylgir bakki, sem heitir Engihólsbakki. Norðan við Engihólsbakka er Stekkjarnes með læknum. Þar vottar fyrir veggjahleðslu.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Áshóll, 7

RA-366:024 *Jólgeirsstaðir* bæjarstæði býli **Friðlýstar fornleifar**
Landnámsjörð. 1709: “Í syður og útsuður frá þessu býli er eyðipláts, sem heitir Joolgeirstader. Munnmæli eru, að kirkjan hafi hjeðan flutt verið að Odda. Er sögn manna, að í gamallri tíð hafi hjer bygð verið, og eru þar merki til tóftarbrot af grjóti, sem til vottar, líka mannabein og tegund af málmi, er upp kemur úr sandinum nær blástur gengur. Þetta plásts og þar um kríng er sú sandi kafið, að lengd sem svarar vel hálfri bæjarleið. Á kirkjan að Ási þessa Jólgeirsstaði, þeir hafa ekki bygðir verið frá elstu manna tíð, og löngu fyrr, kunna og aldrei aftur að byggjast, því þetta er alt eyðisandur, sem áður sagt er.” “Sandfok hefur eytt byggð á Jólgeirsstöðum, ekki seinna en á 15. öld ...” Segir í Sunnlenskum byggðum. BJ: “Er rúst Jólgeirsstaða næstum fremst á sandinum, skamt austur frá bænum Seli og spölkorn austur frá Ámundarstöðum, sem standa í hæðarbrúninni.”

ÁÓ: “... sunnarlega á sandinum er hrúka eða þúst, ekki allmikil. Eru þetta einu leifarnar, sem eftir eru af hinum forna jarðvegi, um miðbik sandsins, og hefir þó hrúkan sett allmjög ofan, frá því er ég man fyrst eftir. Var hún þá stórum víðáttumeiri og hærri. Kollurinn vaxinn vallendis- og töðugresi og vottaði fyrri tóftum og hleðslu. Nú sést ekki lengur töðugresi á þessum stað, og tóftarbrot og hleðslur horfnar með öllu.” BJ: “Þykkur moldarbali er undir þeim hluta rústarinnar sem virðist hafa verið frambærinn. Sér þar fyrir undirstöðum hér ov svar, og sýnist hafa verið 4 hús í röð og snúið stöfnum fram, til suðausturs. Því svo virðist bærinn hafa snúið. Alt er það þó óglögt, því hið bezta af grjótinu hefir verið tekið upp og flutt heim að Seli. ... Litlu austar eru grjótdreifar sem geta verið úr fjós- eða heystæðisrúst eða öðrum peningshúsum.”

JÓLGEIRSSTAÐIR Í HOLTUM (R)c. 1200: Kirknaskrá Páls, DI XII 71709: Munnmæli eru, að kirkja hafi hjeðan flutt verið að Odda. Er sögn manna, að í gamallri tíð hafi hjer bygð verið, og eru þar merki til tóftabrot af grjóti, sem til vottar, líka mannabein og tegund af málmi, er upp kemur úr sandinum nær blástur gengur; JÁM I: 365” Til er í handriti grein eftir Guðjón Jónsson bónda í Ási um Jólgeirsstaði, skrifuð um 1950. Þar segir: “Þar sem Jólgeirsstaðir stóðu er núna móbergshóll, básinn að norðan en farin að gróa að sunnan. Hann er suðvestur í Selsadni, um 700 m frá bænum Seli. Þar sjást enn smáleifar af hleðslugrjóti, ösku og beinum. Fram undir síðustu aldamót voru mannabein að blása þar upp. Til þess tíma voru þar húsatóftir og veggjahleðslur úr mjög gróðu hleðsluefni, fallegu og kantbeinu blágrýti.”. Eftir að Ásbændur “létu þar allt afskiftalaust”, þ.e. um 1900, fóru menn að sækja þangað grjót og nú hefur mikið af því verið flutt burt.” Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: ÍF I, 367; JÁM I, 365; SB V, 344; ÁG: Friðlýsingarskrá, 70; B J: “Skrá yfir eyðibýli ...” Árbók

1898, 24-25; ÁÓ: “Jólgeirsstaðir” Árbók 1966, 79

RA-367 Arnkötlustaðir

15 hdr., 1709. 1270: Getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88 1332: Getið í máldaga Árbæjarkirkju. DI II, 698.”Jörðin er um 270 ha, algróin, grasgefin, þurrlend að einum þriðja.” SB V, 245. 1708: “Af landi jarðarinnar brýtur Rauðilækur so spjöllum nemur og ber uppá slægjulandið grjót og sand.” JÁM I, 356. 1917: Tún 3,6 ha, þar af slétt 1,5 ha, garðar 940 m² . “Til suðvesturs frá bænum liggja Brúnir. Þar eru engjar jaðarinnar. Þær halla móti suðri niður að læknum. Ekki þykja þær grasgefnar nema í góðum grasárum, en heyfall er þar létt og hollt.” Ö-Arnkötlustaðir, 3

RA-367:001 *Arnkötlustaðir* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-367:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-367:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-367:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-367:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-367:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-367:007 heimild um mógrafir
“Tittlingagil er stutt gilspræna, sem fellur í Rauðlæk. Það mun draga nafn af smæð sinni. Fyrir vestan það er Mógil, fremur jarðfall en gil. Þar var áður tekinn mór frá Arnkötlustöðum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Arnkötlustaðir, 2

RA-367:008 heimild um beitarhús
“Tittlingagil er stutt gilspræna, sem fellur í Rauðlæk. Það mun draga nafn af smæð sinni. Fyrir vestan það er Mógil, fremur jarðfall en gil. Þar var áður tekinn mór frá Arnkötlustöðum. Þá koma Borgarhólar. Þar voru áður beitarhús frá Arnkötlustöðum, og þar var ám smalað saman um sauðburð, stíað og fært frá.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Arnkötlustaðir, 2

RA-367:009 heimild um tjaldstæði
“Tittlingagil er stutt gilspræna, sem fellur í Rauðlæk. Það mun draga nafn af smæð sinni. Fyrir vestan það er Mógil, fremur jarðfall en gil. Þar var áður tekinn mór frá Arnkötlustöðum. Þá koma Borgarhólar. Þar voru áður beitarhús frá Arnkötlustöðum, og þar var ám smalað saman um sauðburð, stíað og fært frá. Þar mátti og oft sjá tjöld og hesta ferðamanna, meðan gamli ferðamannavegurin lá með Rauðalæk.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Arnkötlustaðir, 2

RA-367:010 *Stekkjartúnsnef* örnefni stekkur
“Skörð, Jarðfall, Stekkjartúnsnef og Börð eru á leiðinni heim að bænum frá fjárhúsunum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Arnkötlustaðir, 3

RA-367:011 heimild um fjárhús
“Skörð, Jarðfall, Stekkjartúnsnef og Börð eru á leiðinni heim að bænum frá fjárhúsunum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Arnkötlustaðir, 3

RA-367:012 *Tættur* örnefni
“Næst bænum er Bjalli, þá Tættur ...” Segir í örnefnalýsingu.

Heimildir: Ö-Arnkötlustaðir, 3

RA-367:013 *Torfhóll heimri* örnefni rista
“Næst bænum er Torfhóll heimri og ytri ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Arnkötlustaðir, 3

RA-367:014 *Torfhóll ytri* örnefni rista
“Næst bænum er Torfhóll heimri og ytri ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Arnkötlustaðir, 3

RA-367:015 heimild um fjárhús
“Næst bænum er Torfhóll heimri og ytri og nokkuð fjær Sandhóll, sem ekki tiheyrir Presthólum. Þá koma Þverhólar og Smáhólar. Þar eru nú fjárhús frá Arnkötlustöðum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Arnkötlustaðir, 3

RA-367:016 *Réttarhóll* örnefni rétt
“Næst bænum er Torfhóll heimri og ytri og nokkuð fjær Sandhóll, sem ekki tiheyrir Presthólum. Þá koma Þverhólar og Smáhólar. Þar eru nú fjárhús frá Arnkötlustöðum. Þá er langi-Presthól, Réttarhóll eða Stóri-Presthóll ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Arnkötlustaðir, 3

RA-367:017 *Stöðulbarð* örnefni kvíar
“Nær bænum [en 016] annars vegar er Stöðulbarð, Tóttarhóll, Byrgishóll. Þar voru lömb setin og byrgð um fráfærur, þá Stekkhóll og Vörðuhóll, sem ekki teljast til Presthóla.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Arnkötlustaðir, 3

RA-367:018 *Tóttarhóll* örnefni
“Nær bænum [en 016] annars vegar er Stöðulbarð, Tóttarhóll, Byrgishóll. Þar voru lömb setin og byrgð um fráfærur, þá Stekkhóll og Vörðuhóll, sem ekki teljast til Presthóla.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Arnkötlustaðir, 3

RA-367:019 heimild um fjárskýli
“Nær bænum [en 016] annars vegar er Stöðulbarð, Tóttarhóll, Byrgishóll. Þar voru lömb setin og byrgð um fráfærur, þá Stekkhóll og Vörðuhóll, sem ekki teljast til Presthóla.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Arnkötlustaðir, 3

RA-367:020 *Vörðuhóll* örnefni
“Nær bænum [en 016] annars vegar er Stöðulbarð, Tóttarhóll, Byrgishóll. Þar voru lömb setin og byrgð um fráfærur, þá Stekkhóll og Vörðuhóll, sem ekki teljast til Presthóla.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Arnkötlustaðir, 3

RA-367:021 *Fjósholt* örnefni fjós
“Með Skammalæk er Grjótbugur og Grjótbugsholt og nær nænum Heybugur og Heybugsholt og Ferstikla. Fjósholtsmýri ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Arnkötlustaðir, 4

RA-367:022 *Mógilsvað* heimild um vað
“Vöð á Rauðalæk í Arnkötlustaðalandi eru þessi: Mógilsvað, Brattastígsvað, Gíslakotsvað, Grynningar og Mýrarvað niðri undan bænum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Arnkötlustaðir, 4

RA-367:023 *Brattastígsvað* heimild um vað
“Vöð á Rauðalæk í Arnkötlustaðalandi eru þessi: Mógilsvað, Brattastígsvað, Gíslakotsvað, Grynningar og Mýrarvað niðri undan bænum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Arnkötlustaðir, 4

RA-367:024 *Gíslakotsvað* heimild um vað
“Vöð á Rauðalæk í Arnkötlustaðalandi eru þessi: Mógilsvað, Brattastígsvað, Gíslakotsvað, Grynningar og Mýrarvað niðri undan bænum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Arnkötlustaðir, 4

RA-367:025 *Grynningar* heimild um vað
“Vöð á Rauðalæk í Arnkötlustaðalandi eru þessi: Mógilsvað, Brattastígsvað, Gíslakotsvað, Grynningar og Mýrarvað niðri undan bænum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Arnkötlustaðir, 4

RA-367:026 *Mýrarvað* heimild um vað
“Vöð á Rauðalæk í Arnkötlustaðalandi eru þessi: Mógilsvað, Brattastígsvað, Gíslakotsvað, Grynningar og Mýrarvað niðri undan bænum. Það dregur nafn af því að þar fóru um heybandslestir á fyrri tíð, þegar Holtamenn sóttu almennt heyskap í Safamýri.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Arnkötlustaðir, 4

RA-367:027 *Guðnýjarvað* heimild um vað
“Steinkupyttir er neðan við túnið, en er nú miklu grynnri en áður var. Litlu sunnar er Guðnýjarvað, þá Krikavað heimra og syðra, Hrossaviksvað, Grænaflóðsvað og Grænarimavað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Arnkötlustaðir, 4

RA-367:028 *Krikavað heimra* heimild um vað
“Steinkupyttir er neðan við túnið, en er nú miklu grynnri en áður var. Litlu sunnar er Guðnýjarvað, þá Krikavað heimra og syðra, Hrossaviksvað, Grænaflóðsvað og Grænarimavað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Arnkötlustaðir, 4

RA-367:029 *Krikavað syðra* heimild um vað
“Steinkupyttir er neðan við túnið, en er nú miklu grynnri en áður var. Litlu sunnar er Guðnýjarvað, þá Krikavað heimra og syðra, Hrossaviksvað, Grænaflóðsvað og Grænarimavað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Arnkötlustaðir, 4

RA-367:030 *Hrossaviksvað* heimild um vað
“Steinkupyttir er neðan við túnið, en er nú miklu grynnri en áður var. Litlu sunnar er Guðnýjarvað, þá Krikavað heimra og syðra, Hrossaviksvað, Grænaflóðsvað og Grænarimavað.” Segir í örnefnalýsingu. “Rauðalækur rennur í bugðum og krókum eftir eyrum og með bökkum, en til þess að vegurinn væri sem beinastur og styztur, var farið yfir vöð á læknum. Voru þau 18 á allri leiðinni sem farin var, og höfðu hvert sitt nafn. Hét fremsta vaðið Lækjarmótavað eða Ásmúlavað. Þá var Vörðuvað, Engjavað, Sigmundarvað, Sauðavað og Ísleifsvað, öll í landaereign Áss og Hellatúns. Næst var Grænrimavað efra og syðra, þá Grænaflóðsvað og Hrossaviksvað syðra, öll í landi Arnkötlustaða.”
Heimildir: Ö-Arnkötlustaðir, 4; Guðlaugur E. Einarsson: “Holtavegur hinn forni” Blanda VII, 320

RA-367:031 *Grænaflóðsvað* heimild um vað
“Steinkupyttir er neðan við túnið, en er nú miklu grynnri en áður var. Litlu sunnar er Guðnýjarvað, þá Krikavað heimra og syðra, Hrossaviksvað, Grænaflóðsvað og Grænarimavað.” Segir í örnefnalýsingu. “Rauðalækur rennur í bugðum og krókum eftir eyrum og með bökkum, en til þess að vegurinn væri sem beinastur og styztur, var farið yfir vöð á læknum. Voru þau 18 á allri leiðinni sem farin var, og höfðu hvert sitt nafn. Hét fremsta vaðið Lækjarmótavað eða Ásmúlavað. Þá var Vörðuvað, Engjavað, Sigmundarvað, Sauðavað og Ísleifsvað, öll í landaereign Áss og Hellatúns. Næst var Grænrimavað efra og syðra, þá Grænaflóðsvað og Hrossaviksvað syðra, öll í landi Arnkötlustaða.”
Heimildir: Ö-Arnkötlustaðir, 4; Guðlaugur E. Einarsson: “Holtavegur hinn forni” Blanda VII, 320

RA-367:032 *Grænarimavað* heimild um vað
“Steinkupyttir er neðan við túnið, en er nú miklu grynnri en áður var. Litlu sunnar er Guðnýjarvað, þá Krikavað heimra og syðra, Hrossaviksvað, Grænaflóðsvað og Grænarimavað.” Segir í örnefnalýsingu. “Rauðalækur rennur í bugðum og krókum eftir eyrum og með bökkum, en til þess að vegurinn væri sem beinastur og styztur, var farið yfir vöð á læknum. Voru þau 18 á allri leiðinni sem farin var, og höfðu hvert sitt nafn. Hét fremsta vaðið Lækjarmótavað eða Ásmúlavað. Þá var Vörðuvað, Engjavað, Sigmundarvað, Sauðavað og Ísleifsvað, öll í landaereign Áss og Hellatúns. Næst var Grænrimavað efra og syðra, þá Grænaflóðsvað og Hrossaviksvað syðra, öll í landi Arnkötlustaða.”
Heimildir: Ö-Arnkötlustaðir, 4; Guðlaugur E. Einarsson: “Holtavegur hinn forni” Blanda VII, 320

RA-367:033 *Skrokkhólsvað* heimild um vað
“Á Skamalæk eru þessi vöð: Skrokkhólsvað, Markhólsvað, Þvergilsvað, Kúabrot og Messuvað.” Segir í

örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Arnkötlustaðir, 4

RA-367:034 *Markhólsvað* heimild um vað
“Á Skamalæk eru þessi vöð: Skrokkhólsvað, Markhólsvað, Þvergilsvað, Kúabrot og Messuvað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Arnkötlustaðir, 4

RA-367:035 *Þvergilsvað* heimild um vað
“Á Skamalæk eru þessi vöð: Skrokkhólsvað, Markhólsvað, Þvergilsvað, Kúabrot og Messuvað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Arnkötlustaðir, 4

RA-367:036 *Kúabrot* heimild um vað
“Á Skamalæk eru þessi vöð: Skrokkhólsvað, Markhólsvað, Þvergilsvað, Kúabrot og Messuvað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Arnkötlustaðir, 4

RA-367:037 *Messuvað* heimild um vað
“Á Skamalæk eru þessi vöð: Skrokkhólsvað, Markhólsvað, Þvergilsvað, Kúabrot og Messuvað. Þar láleiðin, er farið var til kirkju að Árbæ, en þaðan eiga Arnkötlustaðir kirkusókn.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Arnkötlustaðir, 4

RA-367:038 heimild um leið
“Á Skamalæk eru þessi vöð: Skrokkhólsvað, Markhólsvað, Þvergilsvað, Kúabrot og Messuvað. Þar lá leiðin, er farið var til kirkju að Árbæ, en þaðan eiga Arnkötlustaðir kirkusókn.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Arnkötlustaðir, 4

RA-367:039 heimild um fjós
“Austur af fjósi og heygarði, sem er spölkorn frá bænum, er Fjósflöt (fjós voru tvö áður fyrr).” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Arnkötlustaðir, 4

RA-367:040 heimild um heygarð
“Austur af fjósi og heygarði, sem er spölkorn frá bænum, er Fjósflöt (fjós voru tvö áður fyrr).” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Arnkötlustaðir, 4

RA-367:041 heimild um fjós
“Austur af fjósi og heygarði, sem er spölkorn frá bænum, er Fjósflöt (fjós voru tvö áður fyrr).” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Arnkötlustaðir, 4

RA-367:042 *Borgir* heimild um fjárskýli
“Brekka liggur suður frá bænum. Yfir henni er Bjallinn. Þá koma fjárhústún með Borgum, tveim, önnur nú horfin og hin að falla saman.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Arnkötlustaðir, 5

RA-367:043 *Borgir* heimild um fjárskýli
“Brekka liggur suður frá bænum. Yfir henni er Bjallinn. Þá koma fjárhústún með Borgum, tveim, önnur nú horfin og hin að falla saman.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Arnkötlustaðir, 5

RA-367:044 *Gömlutraðir* heimild um traðir
“Gömlutraðir, löngu aflögð heimreið.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Arnkötlustaðir, 5

RA-367:045 *Kötlhóll* þjóðsaga legstaður
“Þá er hinn einkennilega Kötlhóll. Segja munnmæli, að þar sé Arnkatla landnámskona heygð. Hóllinn snýr frá norðri til suðrs, nálægt 10 faðmar á lengd og einn faðmur á breidd að ofan, og álíka hár frá jafnsléttu.” Segir í

örnefnalýsingu. “ ... Kötluhóll eður Arnkötluheiði það er vestur á túnjaðrinum fyrir vestan bæinn Arnkötlustaði í Árbæjarsókn; það er 14 faðmar ummáls við jarðveginn og 10 faðmar að lengd, við 3 al. Að hæð. Þótt Landnáma ekki geti þess, er það í mæli, að Jólgeir, sem eftir Landnámu 5ta parti VIIIC eignaðist land milli Rauðalækjar og Steinslækjar og bjó á Jólgeirsstöðum, hefði átt tvær dætur, Arnkötlu og Beru, og hafi byggt Arnkötlu Arnkötlustaðina, en Beru Berustaðina, sem standa framar í aflendu holti í norður skammt frá Arnkötlustöðum.”
Heimildir: Ö-Arnkötlustaðir, 5; SSR, 195

RA-367:046 heimild um fjárhús
“Vestan við Kötlhól er Kötlhólssund og vestan við það Gimbraholl. Þar var einu sinni fjárhús fyrir veturgamlar ær, gimbrar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Arnkötlustaðir, 5

RA-367:047 *Gamlistöðull* heimild um kvíar
“Gamlistöðull var þar rétt hjá áður fyrr, “utangarðs”, en er nú tún.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Arnkötlustaðir, 5

RA-367:048 *Stöðulgata* heimild um leið
“Gamlistöðull var þar rétt hjá áður fyrr, “utangarðs”, en er nú tún. Að honum lá Stöðulgata frá bænum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Arnkötlustaðir, 5

RA-367:049 *Lambhústún* örnefni lambhús
“Lambhústún er norðan við bæinn.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Arnkötlustaðir, 5

RA-367:050 heimild um kvíar
“Kvíaflöt var heima við Litlahól, í kvíarnar er farið norður Troðninga og yfir Rásina.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Arnkötlustaðir, 5

RA-367:051 heimild um leið
“Kvíaflöt var heima við Litlahól, í kvíarnar er farið norður Troðninga og yfir Rásina.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Arnkötlustaðir, 5

RA-367:052 *Egilsstaðagötur* heimild um leið
“Egilsstaðagötur heita uppgrónir götutroðningar, sem liggja í útnorður frá bænum. það nafn er frá þeim tíma, er ferja var á Þjórsá hjá Egilsstöðum í Flóa.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Arnkötlustaðir, 5

RA-367:053 heimild um skemmu
“Skemmuhóll er austan við bæjarhornið. Þar var áður fyrr skemma.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Arnkötlustaðir, 5

RA-367:054 *Brattistígur* heimild um leið
Sjá örnefnakort.
Heimildir: Örnefnakort

RA-367:055 heimild um fjárhús
Samkvæmt örnefnakorti var sauðahús við Borgarhóla.
Heimildir: Örnefnakort

RA-367:056 *Lambhúsveita* örnefni lambhús
Lambhúsveita er á örnefnakorti.
Heimildir: Örnefnakort

RA-368 Berustaðir
20 hdr. 1654/1709. Tvíbýli, formleg landskipti 1959. “Jörðin er ekki landmikil, en þurrlendi að nokkru og skjólgóð.” SB V, 378 1840: “Rétt góð hagajörð, en heyskaparlítil.” SSR, 205 1920: Tún 7,4 ha, sléttað 5 ha, garðar 1280 m²

RA-368:001 *Berustaðir* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1920

RA-368:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-368:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-368:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-368:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-368:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-368:007 *Berustaðahellir* hellir fjárhús **Friðlýstar fornleifar**
1709: "Hellrar fjórir eru í túninu, sem brúkaðir eru fyrri fje, lömb, hesta og eldivið." ÁG: "Hellar tveir manngjörvir fyrir vestan bæinn." "Í sóknarlýsingu sr. Benedikts Eiríkssonar frá um1840 er aftur minnst á hella á Berustöðum: "Einn hellirinn er á Berustöðum, tvíbyraður, skiptur í þrjú rúm með torfhleðslu, víða hvar fjórar al. á hæð, tekur víst 200 fjár. Í honum er móberg orðið grátt af elli, en glyttir í það víða, þegar í það er skafið. Hellir þessi er merkilegur að því, að í honum víða hvar sjást yngri og eldri (já, mikið gamlar) ristur og rósir, sumt af því eru lík. rúnir, en sumt kannske ómerkilegar rispur, fyrri utan ártöl og fanganöfn ýmisra manna frá næstliðinni öld .... Annar hellirinn er þar aflagður vegna vatnsuppgangs og svo eru signar saman á honum dyrnar. Þriðji hefur líka verið þar , allur niður fallin, sem sagt er að hafi verið fjós fornmanna, máksi fyrir 20 naut og hvör bás höggvinn í bergið út af fyrir sig." Á Berustöðum eru nú tvier hellar uppi standandi. Annar þeirra, Berustaðahellir, er tvídyraði hellirinn sem sóknarlýsingin getur um, hinn nefist Litlihellir. Varðandi aðra hella á Berustöðum segir Trausti Runólfsson, fyrrum bóndi þar, að þegar hann gróf fyrir fjósi og hlöðubyggingu árið 1957 hafi margt bent til að þar hafi verið hellir fyrrum. Berustaðahellir. Berustaðahellir er með stærstu hellum. Hann er í bæjarhólnum milli fjóss og íbúðarhúss á Berustöðum II og hefur um langar aldur verið notaður sem fjárhús og svo er enn. Á Berustöðum er tvíbýli en hellirinn fylgir Berustöðum II og er í eign ábúenda þar. hann er tvískiptur í Austur- og Vesturhelli. Berustaðabændur nota hann báðir og hafa þar gemlinga. Egill Sigurðarson nýtir Vesturhellinn en Stefán Runólfsson Austurhellinn. Sín hvor hlaðan fylgir hellishlutunum og eru þær byggðar við hellinn hvor fyrir sínum enda.

Bæjarhóllinn á Berustöðum er úr foksandi og er lagskipting hans bogasveigð eins og hóllinn sjálfur. Dálítið er um för í sandsteininum eftir tré sem sandurinn hefur kaffært þegar hóllinn var að myndast og má sums staðar reka tommustokk meira en metra inn í þau. Hellirinn er allur fornlegur og steinninn í lofti hans er með hvítri húð. Mjög lítið ber á meitilförum í Vestruhellinum. Hann er tiltölulega beinn, 20 m langur með forskálanum, og jafnvíður að framan til, 3-4 m, en víkkar innst, þar sem strompurinn er. Strompurinn er 1,4 m á vídd. Sandsteinsþykktin í honum er 0,8-0,9 m en ofan á honum er 1,5 m torfhleðsla og bárujárnslok yfir. Þakið er hvelft og reglulegt en veggir nokkuð útgrafnir. Trégarði gengur eftir miðjum helli. Undir strompinum er garinn hlaðinn á kafla. Þar er brunnur, hlaðinn efst, um 2 m djúpur. Góður forskáli er fyrir hellinum, með nýlegu bárujárnsþaki. Runólfur Þorsteinsson bóndi á Berustöðum hlóð hann um 1960. Forskálinn er eitt af hans síðustu verkum. Handbragðið er listilegt og ber vott um forn og þjóðlega verkkunnáttu. Breið steinþrep þrjú eru niður í hellinn. Norður úr honum innst gnengur hlaðan sem byggð var 1939. Grunnur hennar er grafinn í sandsteininn, 0,3-1,7 m djúpur. Þar ofan á er hleðsla 1,3-2,3 m há. Efst er steinsteypuveggur um 1,5 m hár og bárujárnsþak á. hestuhús og geymsla eru byggð við þann hlöðuendann sem frá hellinum snýr. Í Austurhellinum ber mikið á meitlförum nema þar sem stykki hafa fallið úr lofti. Þar er loftið slétt og bogahvelft samsíða lagskiptingu sandsteinsins. Miðhluti þessa hellisparts er notaður fyrir fé, en hliðar hans beggja vegna eru geymslur undir jarðávexti og alls kyns dót. Strompur er nálægt miðjuum helli, 0,75x1,3 m, sandsteinsþykkt 0,4-0,9 m og 1,5 m torfhleðsla ofan á. Brunnur er í gólfi, steyptur efst, 2 m djúpur. Hlaða gengur suður úr hellinum. Hún var fyrst byggð um 1920. Grunnur hellar er að hluta til grafinn í sandsteininn. Annars eru veggir hellar hlaðnir, 3-3,5 m háir, og bárujárnsþak yfir. Norður úr hellinum inn af forskálanum hefur veið fyllt upp í gjögur inn undir vegginn. Forskálinn sjálfur gengur suður úr hellinum austan við hlöðuna. Hann er hrörlegur nokkuð með gömlu lagi og hellum undir bárujárnsþakinu. Engin þrep eru í honum en halandi gangur inn í hellinn. Áður var mýrlendið fyrir norðvestan Berustaði var ræst fram var grunnvatnsstaða það há að gera varð ræsi í hellisgólfiðmeðfram vegg Austurhellir og fram af brekkubrún út af austurforskála til varnar bleytu."
Heimildir: JÁM I, 356; ÁG. Friðlýsingarskrá, 70; Manngerðir hellar, 120-124

RA-368:008 *Litlihellir* hellir útihús **Friðlýstar fornleifar**
1709: “Hellrar fjórir eru í túninu, sem brúkaðir eru fyrri fje, lömb, hesta og eldivið.” ÁG: “Hellar tveir manngjörvir fyrir vestan bæinn.” “Í sóknarlýsingu sr. Benedikts Eiríkssonar frá um1840 er aftur minnst á hella á Berustöðum: “Einn hellirinn er á Berustöðum, tvíbyraður, skiptur í þrjú rúm með torfhleðslu, víða hvar fjórar al. á hæð, tekur víst 200 fjár. Í honum er móberg orðið grátt af elli, en glyttir í það víða, þegar í það er skafið. Hellir þessi er merkilegur að því, að í honum víða hvar sjást yngri og eldri (já, mikið gamlar) ristur og rósir, sumt af því eru lík. rúnir, en sumt kannske ómerkilegar rispur, fyrri utan ártöl og fanganöfn ýmisra manna frá næstliðinni öld .... Annar hellirinn er þar aflagður vegna vatnsuppgangs og svo eru signar saman á honum dyrnar. Þriðji hefur líka verið þar , allur niður fallin, sem sagt er að hafi verið fjós fornmanna, máksi fyrir 20 naut og hvör bás höggvinn í bergið út af fyrir sig.” Á Berustöðum eru nú tvier hellar uppi standandi. Annar þeirra, Berustaðahellir, er tvídyraði hellirinn sem sóknarlýsingin getur um, hinn nefist Litlihellir. Varðandi aðra hella á Berustöðum segir Trausti Runólfsson, fyrrum bóndi þar, að þegar hann gróf fyrir fjósi og hlöðubyggingu árið 1957 hafi margt bent til að þar hafi verið hellir fyrrum. ... Litlihellir. Meðal þeirra húsa sem standa á hlaðinu á Berustöðum er verkfærageymsla og við hliðina á henni lykur sérkennilegur grasi vaxinn hóll um Litlaheli. Þegar verkfærageymslan var byggð 1953 var henni valinn staður svo að hún mæti tengjast hellinum. Um leið voru rifnir þrír kofar sem þarna voru; útieldhús, skemma og hesthús. Inngangurinn í Litlahelli var úr hesthúsinu. Nú er þannig um hnúta búið að ó gólfinu við vestari langvegg verkfærageymslunnar er hleri og undir honum klefi sem er um 1,1 m á dýpt með hlöðnum veggjum. Þaðan er gengið inn í helllinn um dyr sem eru um 1,2 m á hæð. Um 13 cm eru frá botni klefans og niður á hellisgólfið. Gafl hellisins, sá sem snýr að verkfærageymslunni er steyptur, enda hluti af vegg verkfærageymslunnar. Á hinum gafli hellisins er fornlegt letur sem illmögulegt er að ráða og tveir krossar, báðir litlir, 11x10 og 8x11 cm. Hellishvelfingin er regluleg að lögun en hefur einhvern tíma verið stækkuð til hægri. Á lofti eru tvö göt, annað fyrir því sem næst miðjum helli, um 30 cm vítt. Þar er sandsteinninn 55 cm á þykkt. Hitt um 0,5 m frá gafli og nokkru stærra, um 50 cm vítt, en þar er sandsteinninn mjög þunnur. Hellirinn er notaður sem kartöflugeymsla og er hin ákjósanlegasti til þeirra hluta. Áður var hann hafður fyrir hrúta. Á miðju gólfi er ræsi sem tók við vatni sem leitaði inn í hann í vætutíð.”
Heimildir: JÁM I, 356; ÁG. Friðlýsingarskrá, 70; Manngerðir hellar, 120-124

RA-368:009 hellir útihús
1709: “Hellrar fjórir eru í túninu, sem brúkaðir eru fyrri fje, lömb, hesta og eldivið.” “Í sóknarlýsingu sr. Benedikts Eiríkssonar frá um1840 er aftur minnst á hella á Berustöðum: “Einn hellirinn er á Berustöðum, tvíbyraður, skiptur í þrjú rúm með torfhleðslu, víða hvar fjórar al. á hæð, tekur víst 200 fjár. Í honum er móberg orðið grátt af elli, en glyttir í það víða, þegar í það er skafið. Hellir þessi er merkilegur að því, að í honum víða hvar sjást yngri og eldri (já, mikið gamlar) ristur og rósir, sumt af því eru lík. rúnir, en sumt kannske ómerkilegar rispur, fyrri utan ártöl og fanganöfn ýmisra manna frá næstliðinni öld .... Annar hellirinn er þar aflagður vegna vatnsuppgangs og svo eru signar saman á honum dyrnar. Þriðji hefur líka verið þar , allur niður fallin, sem sagt er að hafi verið fjós fornmanna, máksi fyrir 20 naut og hvör bás höggvinn í bergið út af fyrir sig.” Á Berustöðum eru nú tvier hellar uppi standandi. Annar þeirra, Berustaðahellir, er tvídyraði hellirinn sem sóknarlýsingin getur um, hinn nefist Litlihellir. Varðandi aðra hella á Berustöðum segir Trausti Runólfsson, fyrrum bóndi þar, að þegar hann gróf fyrir fjósi og hlöðubyggingu árið 1957 hafi margt bent til að þar hafi verið hellir fyrrum.”
Heimildir: JÁM I, 356; Manngerðir hellar, 120-121

RA-368:010 hellir útihús
1709: “Hellrar fjórir eru í túninu, sem brúkaðir eru fyrri fje, lömb, hesta og eldivið.”
Heimildir: JÁM I, 356

RA-368:011 heimild um mógrafir
Í Sunnlenskum byggðum er getið um mótak.
Heimildir: SB V, 378-379

RA-369 Efri Hamar
20 hdr Oddakirkjueign að 10 hdr. 1270: Jarðarinnar e.t.v. getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88. 1510: Úrskurðarbréf um það er Herdís Gísladóttir gaf Oddakirkju hálfa jörðina Efri Hamar. DI VIII, 301. “Heyst segjast menn hafa þessa jörðu eignað afmarkað plást í Ásslandi, sem kallast Kríngumýri og eigi að vega 5 hdr land.” JÁM I, 351. “Bærinn Efri-Hamar stendur hátt í brekku upp frá Steinslæk, milli Sumarliðarbæjar og Hárlaugsstaða. Þetta virðast þeir hamrar er um getur í máldaga Oddakirkju 1270 í röð milli Þjóðólfshaga og Gásahúsa. ... Landareignin er allvíðlend og skiptast á mýrar og móar. Skjól eru góð.” SB V, 368 1708: “Engjum spillir árlega nefndur Steinslækur með grjóts og sands áburði.” JÁM I, 351. 1840: “... langleg jörð að

högum og engjum." SSR, 205 1920: Tún 4,5 ha, sléttað 1,5 ha, garðar 1360 m² .

RA-369:001 *Efri Hamar* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1920

RA-369:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-369:003 *Litla-Vörðugil* örnefni
"Fyrir vestan Hrafnsgil er mýrardrag, sem heitir Svartakelda. Fyrir vestan hana heita Jarðföll og í þeim Litla-Vörðugil." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efri-Hamar, 1

RA-369:004 *Vörðuholt* örnefni
"Vestan við Giljatungur heitir Vörðuholt ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efri-Hamar, 2

RA-369:005 *Borgarrimar* örnefni
Fyrir ofan Hamra er Bæjarholt. Austur af enda þess að norðan eru tveir rimar, sem heita Borgarrimar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efri-Hamar, 2

RA-369:006 heimild um sel
1708: "Sögn manna er, að Heiði hafi fyrrum í eyðilegið 3 ár og þá hafi sel sett verið frá Efri-Hömrum þar sem heita Seljabrekkur, heldur ábúandinn Hannes, að ef þessi selstaða væri brúkuð frá Efri-Hömrum, þá mundi ei Heiði byggjast vegna aðþrengingar. ... Selstöðu á jörðin, þar sem heita Seljabrekkur, og hefur að fornu brúkuð verið, og þykri ábúendanmum á Heiði það of nærri sínu landi, ut supra dictur." "Klettarnir fyrir ofan bæinn heita Hamrar. Upp af þeim er stór mýrarfláki, og ofan við hann eru fyrst Seljabrekkur og milli þeirra ás, sem heitir Miðás." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: JÁM I, 350-351; Ö-Efri-Hamar, 1

RA-369:007 *Stekkjarnes* örnefni stekkur
"Vestan við Breiðanes er Stekkjarnes." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efri-Hamar, 2

RA-369:008 hellir fjárhús
"Efrihamrar standa í brekkunni upp frá Steinslæk milli Hárlaugsstaða og Sumarliðabæjar. Í sóknalýsingu frá um 1840 er getið um helli þar:" 1840: ""Einn er á Efrihömrum, fjárhellir, tekur 30 kindur, hvörgi meir en 2 al. á hæð. Upp úr miðjum honum er gluggi 1 1/2 í þvermál; upp af honum er halðinn faðmhár strompur að draga til sín hitann." Hellirinn á efrihömrum er í bæjarlækjargilinu, Hamragili, út og niður frá bænum í 40 m y.s. Þetta er lítil gripahellir og hlaða. Lítill forskáli er fyrir hellismunnanum. Veggir hans standa enn að nokkru, hlaðnir úr blágrýti, 1-1,5 m á hæð. Væn hella liggur yfir lágum og þröngum dyrum forskálatóftarinnar. Gripahellirinn er 15 m2, 5 m langur og 1,7-1,8 m á hæð. Í þaki hans er stórt gat sem fyllt hefur verið í með torfi og mold en sú fylling er nú fallin. Þetta er sennilega glugginn sem nefndur er í sóknarlýsingunni. Hlaðinn garði gengur eftir miðju gólfi, hálfkaffærður í hrunið. Grópir eru í veggjum fyrir spilverk en engar áletranir að séð verði. Hlaðan er 6x3 m2 og 1,7-2,0 m há. Innri helmingur hennar er opinn upp úr og allmikið hrun komið þar inn á gólf. Hleðsluleifar eru í opinu. Opið kann að vera frá jarðskjálftanum 1896 en þá fell hellir á Efrihömrum. Gáttin milli hellishlutanna er um 1,5 m á hæð. Hlaðan hefur eit sinn verið opin fram úr en haft dyr við hlið núverandi hellisdyra. Nú er hleðsla þar í og úti fyrir sjást lítil verkummerki dyra. Völuberg er í hellisgólfi. Lesa má ártölin 1901-1916 á veggjum."
Heimildir: Manngerðir hellar, 119-120

RA-370 Harlaugstaðir

15 hdr. 1709. [1524]: Gefur Ögmundir biskup Hárlaugsstaði og Hús í Holtum fyrir Kolsholt í Flóa. DI IX, 256. HÞ telur Hárlaugsstaðir rétt nafn á jörðinni er Háleygsstaðir gætu átt við sem forn nafn. H Þ: "Rannsókn og leiðrjettingar ..." Árbók1923, 21. "Jörðin er nokkuð stór, að jöfnu votlend og þurrlend, mjög skjólgóð." Nýbýlið Borgarholt stofnað árið 1941. SB V, 366 1709: "Engjum spillir Steinslækur, nær vatnavextir eru um sumur; ber hann uppá slægjulandið leir og ókláindi, so heyið verður þá peníngi ekki til nota, en nær ís leysir um vor og vetur, rótar jakaferð grasrót í burt, og er slægja til keypt, þó gagnlítil sje, af ábúanda á jörðunni Húsum, kemur

þar fyrir greiði, sem ábúendur forlíkast um." JÁM I, 357. 1840: "... hefur góða haga, í minna lagi engjar." SSR, 205. 1920: Tún 3,5 ha, sléttað 1,5 ha, garðar 140 m²

RA-370:001 *Harlaugstaðir* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1920

RA-370:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-370:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-370:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-370:005 *Eiríksvarða* varða
"Vestan við bæinn er Hárlaugsstaðagil. Austan við gilið, neðst, er smáhóll, Eiríksvarða." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hárlaugsstaðir, 1

RA-370:006 *Illabæli* örnefni
"Vestan við gilið [Litlagil] heitir lægðin með veginum Illabæli, og nær það upp að Borgarholti, sem er austar, norður af Fossrima, langt holt ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hárlaugsstaðir, 1

RA-370:007 *Borgarholt* örnefni
"Vestan við gilið [Litlagil] heitir lægðin með veginum Illabæli, og nær það upp að Borgarholti, sem er austar, norður af Fossrima, langt holt ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hárlaugsstaðir, 1

RA-370:008 *Vörðuás* örnefni
"Austan við hana [Hofmannaflöt] er holt, sem heirti Skollaás. Austan við hana mýrarsund, en fyrir uastan það Vörðuás ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hárlaugsstaðir, 1-2

RA-370:009 *Torfhólar* örnefni rista
"Austur af Kristínarás eru tveir stórir hólar, sem heita Torfhólar, og ná þeim heim undir Hárlaugsstaðatún." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hárlaugsstaðir, 2

RA-370:010 *Borgarhóll* örnefni
"Austast í túninu er stór hæð, sem heitir Borgarhóll." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hárlaugsstaðir, 2-3

RA-370:011 *Kirkjuklettur* heimild um huldufólksbústað
"Austast í túninu er stór hæð, sem heitir Borgarhóll. Þar er Austurklettur. Austan við hann er djúp laut, sem heitir Klauf, og hjá henni Kirkjuklettur (huldufólkskirkja)." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hárlaugsstaðir, 2-3

RA-371 Húsar

15 hdr., 1534/1709. "Húsar voru fornbýli í Holtum. Þeirra getur í máldaga Oddakirkju 1270 og hétu þá Gásahús." SB V, 360 sjá DI II, 86-88 [1524]: Gefur Ögmundir biskup Hárlaugsstaði og Hús í Holtum fyrir Kolsholt í Flóa. DI IX, 256. 1534: Ögmundur biskup selur jörðina fyrir 15 hndr. DI IX, 695. 1709: "Engjum spillir Steinslækur eins sem fyrr segir um Hárlaugsstaði." JÁM I, 358. 1920: Tún 3,5 ha, sléttað 0,7 ha, garðar 1600 m²

RA-371:001 *Húsar* bæjarhóll bústaður
"Fram um 1950 voru bærnir þar einstakt dæmi um lífskjör íslenskrar alþýðu á liðnum tíma, lágreistir, hlýlegir, hlaðnir úr torfi og gróti, löng húsaröð við eina stétt og fjárhúskofar dreifðir út um ógreiðfært tún. ... Krossbyggt fjögrakúa fjós með hlöðubás var flutt frá Húsum til byggðasafnsins í Skógum og endurbyggt þar. Beislur í því

eru miklar steinhellur alveg með sama hætti og í fornaldarfjósinu í Stöng."
Heimildir: SB V, 360; Túnakort 1920

RA-371:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-371:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-371:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-371:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-371:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-371:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-371:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-371:009 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-371:010 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-371:011 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-371:012 *Brattistígur* heimild um leið
"Í brekkunni var gata, nefnd Brattistígur, og var það nafn ævinlega notað að sögn Margrétar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Húsar, 1

RA-371:013 *Kumlholt* örnefni
"Norðan Steinslækjar, stutt fyrir neðan þjóðveg, er Kumlholt, hátt og langt einstakt holt. Ekki þekkir Margrét neinar sagnir um nafnið." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Húsar, 2

RA-371:014 heimild um tjaldstæði
"Þar þjóðveginum [en 013] alveg með honum, er Tjaldrimi, eini riminn þar. Í Tjaldrima var tjaldað, er verið var við heyskap. Tjaldrimi er rétt hjá Steinslækjarbrú, sem er á þjóðveginum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Húsar, 2

RA-371:015 heimild um leið
"Norðast í Kumlaholti [013] er Innraskarð og syðst Syðraskarð eða Fremraskarð. Farið var um skörðin, t.d. er fært var á engjar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Húsar, 2

RA-371:016 *Selsvað* heimild um vað
"Selsstykkið er við Selsvað. Á Selsvaði er auðvelt að fara yfir Steinslæk, annars er ekki gott að komast yfir hann. Farið var á þessu vaði, er farið var að Seli og annað austur fyrri læk." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Húsar, 3

RA-371:017 *Hamrabrú* heimild um samgöngubót
"Engin enda við Hamrabrú, sem er í mörkum milli Húsa og Syðri-Hamra. Það er svolítil upphækkun, sem gengið

var eftir." Segir í örnefnalýsingu. "Trúlega hefur einhvern tíma verið hlaðið þarna upp, þótt ekki sjáist hleðslur nú." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Húsar, 3

RA-371:018 heimild um ristu
"Milli Brúna og Kumlaholts [013] er mýri, sem nefnd var Sund. Í því var rist torf á hús og hey." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Húsar, 3

RA-371:019 *Fjárhústún* örnefni fjárhús
"Bringir ná inn, þar sem Brúnir byrja, niður að Sundi og allt að Fjárhúskletti, sem er fyrir austan Fjárhústún. Grasgefinn blettur er uppi á klettinum, en hann mátti ekki slá, og var það aldrei gert að sögn Margrétar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Húsar, 4

RA-371:020 álagablettur
"Bringir ná inn, þar sem Brúnir byrja, niður að Sundi og allt að Fjárhúskletti, sem er fyrir austan Fjárhústún. Grasgefinn blettur er uppi á klettinum, en hann mátti ekki slá, og var það aldrei gert að sögn Margrétar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Húsar, 4

RA-371:021 heimild um túngarð
"Bæjarholt heitir alveg fyrir norðan tún, nær að túngarði." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Húsar, 4

RA-371:022 heimild um fjós
"Austan við er Fjóshóll, og lá braut millli hans og folaldakofans [hluti af bæjarhúsaröðinni]. Þar var t.d. farið um með kýrnar, og við hirðingu var farið þar með heyvagn, og mátti ekki miklu muna, að vagninn kæmist, brautin var ekki breiðari en svo. Fjóshóll er laus við fjósin, er austar en þau. Hann er sléttur og grasgefinn. Ekki mátti hreyfa við honum, en hann var þó sleginn. Ekkert hús var á hólnum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Húsar, 4

RA-371:023 *Fjárhústún* örnefni fjárhús
"Fjárhústún eru tvö; annað upp af Guðnýjarrás, hitt austur af því og austan við það Fjárhúskletturinn [009]." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Húsar, 4

RA-371:024 brunnur vatnsból
"Brunnskákir eru tvær samliggjandi. Vel yfirbyggður brunnur va á mörkum þeirra og sést enn. Mjög gott vatn var í brunninum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Húsar, 4

RA-371:025 heimild um ristu
"Torfið var rist milli Guðnýjarrásar og Selvaðs [016]." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Húsar, 5

RA-371:026 heimild um rétt
"Fyrir norðan túngarðshliðið er Stöðull. Þar voru kýrnar mjólkaðar á sumrin, og þar voru hafðar færikvíar, þar sem ærnar voru mjólkaðar um fráfærur. Margrét man eftir fráfærum; hún hefur verið u.þ.b. 10 ára, þegar þær voru lagðar niður. Fjárrétt á Stöðlinum stendur enn." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Húsar, 5

RA-371:027 *Móagirðing* örnefni
"Norður af Stöðlinum var þýfður mói, alltaf nefndur Mói. Hann var seinna hakaður (plægður) í tún, og er nú lítið eftir af honum, en kölluð þar Móagirðing; er gott tún og grasgefið." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Húsar, 5

RA-371:028 *Upp í mó* heimild um mógrafir
"Norður af Móanum er Mýri, ekki blaut. Þar var mórinn tekinn, alltaf kallað Upp í mó. Þarna fékkst mikill og góður mór." Segir í örnefnalýsingu. "Voru einar 6 stungur ofan af og mórinn sjálfur 12-13 stungur. Ekki var

látið á aðra bæi." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Húsar, 5

RA-371:029 heimild um stekk
"Hátt holt þar fyrir ofan [028] og fyrir norðvestan Bæjarholt heitir Skjólholt. Mjög skjólsamt er þar. Stekkur var aðeins vestan við holtið, og sést fyrir honum enn." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Húsar, 5

RA-371:030 heimild um leið
"Austan við Skjólholt [sjá 029] er Tíðholt. Götur lágu yfir það mitt, og var þar farið til kirkju." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Húsar, 5-6

RA-371:031 tóft sel
"Selholt er hátt og stórt holt norðvestur frá Tíðholti [sjá 030]. Tíðholt nær alveg að Selholti, vesturendi þess er milli Selholts og Skjólholts. Fyrir vestan Selholt og suður af því er mikil mýri. Sel var í vestur- eða suðurenda Selholts, og sjást enn veggjabrot." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Húsar, 6

RA-371:032 varða landamerki
"Norðaustur af Selholti er slægjuland, sem nefnt er Flóð. Flóðin eru hinum megin við þjóðveginn. Talað var um að fara "Upp Í Flóð". ... Vestan við Flóðin er Vatnsstæðisholt, einnig ofan við veg. Þar er ekki mjög stórt. Í því er steinn eða varða, sem er á landamerkjum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Húsar, 6

RA-372 Hamar (syðri)

30 hdr., 1709. 1534/1270: Getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88 1397: Máldagi kirkjunnar. "a .xc. j heimalandi. portio Ecclesiæ vm .xix. är mork oc hundrad." DI IV 60 1534: Ögmundur biskup selur jörðia fyrir 30 hndr. DI IX, 695. {1598: hálfkirkja; AM 263 fol. bl. 57} "Eru þrír bæri aðskildir liggja tveir samtýnis, þriðji stendur í túnhorninu, sem kallast Hamra Hooll." JÁM I, 358. "Í hinni gömlu Syðri-Hamratorfu eru 3 bæir, Syðri-Hamrar I og II og Hamarhóll. Bærinir standa í skjóli sunnan undir lágri hamrabrún skammt ofan Steinslækjar."SB V, 358-359 1709: "Tún jarðarinnar eru ærið þýfð og grýtt og þar fyrir mjög seinunnin, engjavegur lángur og blautur. Engjum spillir Steinslækur, ut supra um Hárlaugstaði segir." JÁM I, 360. 1920: Tún 4,3 ha, sléttað 1,3 ha, garðar 2160 m²

RA-372:001 *Hamar (syðri)* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1920

RA-372:002 heimild um útkirkja
HAMRAR Í HOLTUM (R) -Tómasi eb - HÁLFKIRKJA1397: a .xc. j heimalandi.
portio Ecclesiæ vm .xix. är mork oc hundrad; Máld DI IV 60{1598: hálfkirkja; AM 263 fol. bl. 57}
Heimildir:

RA-372:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-372:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-372:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-372:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-372:007 mannabein legstaður
Fornleifafundurá Syðri-Hömrum, Ásahreppi: Úr fornleifaskýrslu séra Brynjólfs Guðmundarsonar í Kálfholti (einnig til í dönskum útdrætti Finns Magnússonar í Lbs. 268 fol.): "Segja menn mér, að fundizt hafi á næstliðinni öld utan til í stórum hól í Syðri-Hamra túni, kölluðum Leynhól, í öðru sinni spjót, en öðru sinni öxi og einu sinni

skeifa með 6 götum. Öxin er enn nú til á Syðri-Hömrum, brúkuð fyrir skógaröxi. Nefndan hól er mér sagt, að menn hafi einhvorn tíma leitazt við að grafa upp, en hafi hindrazt fyrir missýningar." Ekki virðist örugglega mega telja fund þennan til kumla, þótt rétt þyki að geta hans að nokkru.
Heimildir: KEKH,

RA-372:008 *Kolavatn* örnefni kolagröf
Landamerki: "Landamerki að austan eru samliggjandi Húsamörkum, upp í Grástein, framan við Vatnsstæðisholt, þaðan beina línu í svonefndan Lónbotn, þaðan í Kálfalæk, en svo nefnist lækur, sem rennur austan við túnið í Kálfholtshjáleigu. Þessi lína liggur yfir endilagt Kolavatn og þaðan í rima neðan við Gónholt, þaðan í vörðu á rifi efst í Sauðholtsnesi, svo þaðan í rima suður við Steinslæk, en þaðan ræður lækurinn mörkum."
Heimildir: Ö-Syðri-Hamrar, 1

RA-372:009 varða landamerki
Landamerki: "Landamerki að austan eru samliggjandi Húsamörkum, upp í Grástein, framan við Vatnsstæðisholt, þaðan beina línu í svonefndan Lónbotn, þaðan í Kálfalæk, en svo nefnist lækur, sem rennur austan við túnið í Kálfholtshjáleigu. Þessi lína liggur yfir endilagt Kolavatn og þaðan í rima neðan við Gónholt, þaðan í vörðu á rifi efst í Sauðholtsnesi, svo þaðan í rima suður við Steinslæk, en þaðan ræður lækurinn mörkum."
Heimildir: Ö-Syðri-Hamrar, 1

RA-372:010 álagablettur
"Í klettunum fyrri ofan bæina eru tvær gráviðarhríslur, og var það gömul trú, að ekki mætti við þeim hreyfa, og sagt ef slitin væri grein af þeim, þá dæi einhver á bænum, en við hvert barn, sem fæddist, yxi á þeim ný grein." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Syðri-Hamrar, 1

RA-372:011 heimild um huldufólksbústað
"Sagt er, að huldufólk búi í klettunum fyrir ofan Hamra, og oft hafi sézt þar ljós, þegar skyggja tók." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Syðri-Hamrar, 2

RA-372:012 *Engihólavað* heimild um vað
Samkvæmt örnefnakorti er þetta vað á Steinslæk.
Heimildir: Örnefnakort

RA-372:013 *Stekkur* heimild um rétt
Samkvæmt örnefnakorti var rétt sem hét Stekkur í landi jarðarinar.
Heimildir: Örnefnakort

RA-372:014 *Torfholt* örnefni rista
Samkvæmt örnefnakorti var Torfholt móaholt út við Kálfalæk.
Heimildir: Örnefnakort

RA-372:015 *Hreinstóft* heimild um fjárhús
Samkvæmt örnefnakorti var Hreinstóft smá sauðakofi.
Heimildir: Örnefnakort

RA-372:016 heimild um leið
1709: "Tún jarðarinnar eru ærið þýfð og grýtt og þar fyrir mjög seinunnin, engjavegur lángur og blautur. Engjum spillir Steinslækur, ut supra um Hárlaugstaði segir."
Heimildir: JÁM I, 360

RA-373 Hamarhóll

30 hdr., 1709. "Eru þrír bæri aðskildir liggja tveir samtýnis, þriðji stendur í túnhorninu, sem kallast Hamra Hooll." JÁM I, 358. "Jörðin er í meðallagi að stærð, votlend að mestu en landið svo til allt ræst fram og grafið." SB V, 157 Innan landamerkja sem tilgreind eru í RA-372 1708: "Tún jarðarinnar eru ærið þýfð og grýtt og þar fyrir mjög seinunnin, engjavegur lángur og blautur. Engjum spillir Steinslækur, ut supra um Hárlaugstaði segir." JÁM I, 360. 1840: "... góðar heyskaparjarðir, en magrir hagar." SSR, 205. 1920: Tún 2,2

ha, sléttað 1 ha, garðar 980 m²

RA-373:001 *Hamarhóll* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1920

RA-373:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-373:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-373:004 *Leynihóll* álagablettur
"Þar í túninu austan við bæinn er hóll, sem nefnist Leynihóll. Um hann er sú sögn, að við honum megi ekki hreyfa." Segir í örnefnalýsingu. "Einhvern tíma átti að grafa þar fyrri hellir (svo), og sýnist mönnum þá bærinn standa í björtu báli, og var þá hætt við það verk." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hamrahóll, 1

RA-373:005 *Vaðstykki* örnefni vað
" ... en neðan með læknum [en Stóraflóð] koma svo Leirrófur og svo Brýnisdælur, svo Vaðstykki ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hamrahóll, 1

RA-373:006 *Hreinstótt* heimild
"Fram með læknum, utan við engjarnar, er svokallað Nes; efst í Nesinu er Krókflóð og Austurflóð og Vesturflóð. Vestan við flóðin er Hreintótt." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hamrahóll, 1

RA-373:007 *Torfholt* örnefni rista
"Vestan við Miðás er Gónholt, en upp að Kálfalæk er svokallað Torfholt." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hamrahóll, 2

RA-373:008 *Gildrulækur* örnefni refagildra
"Þar austur af [005] eru Ytribjörg og Estribjörg. Austan við Björgin er lækur, kallaður Gildrulækur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hamrahóll, 2

RA-373:009 *Stekkur* örnefni stekkur
"Þar austur af [005] eru Ytribjörg og Estribjörg. Austan við Björgin er lækur, kallaður Gildrulækur. Austan við hann er Stekkjarholt og Stekkjarmýri. ... Austan við Gildrulæk er Stekkur ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hamrahóll, 2

RA-373:010 *Hamraholt* bæjarstæði býli
"Holtið ofan við bæinn heitir Hamraholt. Var þar áður samnefnt býli." Segir í örnefnalýsingu. "Hamraholt var býli er Sigurður Þórðarson byggði 1861 á holtinu sem Syðri-Hamrabæirnir standa sunnan undir." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Sigurður hlóð þar túngarð og ræktaði smátúnblett og kálgarð. Slægjur og beit fékk hann hjá nábúum sínum. Sigurður bjó þarna með konu sinni, Málfríði Guðmundsdóttur, til 1879. Þá hættu þau búskap þar og býlið fór í eyði." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: Ö-Hamrahóll, 2; SB V, 356

RA-373:011 *Lambhúsklettur* örnefni lambhús
"Bót nefnist mýrin fyrir vestan Hamrahól, en fyrir ofan bæinn er stakur klettur, sem heitir Lambhúsklettur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hamrahóll, 2

RA-373:012 *Réttaklettur* örnefni rétt
"Bót nefnist mýrin fyrir vestan Hamrahól, en fyrir ofan bæinn er stakur klettur, sem heitir Lambhúsklettur. Vestan við hann er vik, sem heitir Kaplaskjól, en vestan við það er Réttaklettur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hamrahóll, 2

RA-373:013 gripir

“Í Hamrahólstúni stendur hóll, nefndur Leynihóll, og er í munnmælum að þar hafi einhvörn tíma verið bardagi, þar hefur líka fundizt rúml(ega) fyrir mannsaldri öxi; af henni mun eyfið vera hjá hreppstjóra Árna Jónssyni á Hofi á Rangárvöllum, og lítið spjót, úr hvörju smíðaður hafi verið gæruhnífur. Þar eru menn að geta til að haugur sé í hólnum, hafa menn reynt að grafa í hólinn á 2 stöðum, en hindrast af einhvörjum töfrum eða hvað ég á að kalla það, samt meina ég það eins og hálfreynt.”
Heimildir: SSR, 214

RA-374 Sauðholt

10 hdr 1709. “beit á jörðin í Kálfholts landi fyrir engi, so sem áður um getur, en sagt er landsdrotnar vilja eiga 8 vikna beint, mánuð á sumar og annan um vetur á Kálfholtsland.” JÁM I, 362. Í eyði frá 1947. 1709: “Túninu grandar sandur, sem á það fýkur frá Þjórsá.” JÁM I, 362. 1920: Tún 6 ha, sléttað 2,5 ha, garðar 1380 m² . “Tún voru slétt og fremur grasgefin, engjar sæmilega góðar og að nokkru véltækar, hagabeit ágæt og garðland gott.” SB V, 352

RA-374:001 *Sauðholt*bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1920

RA-374:002 heimild um mógrafir
Í Sunnlenskum byggðum segir að mótak sé í landareigninni.
Heimildir: SB V, 352

RA-374:003 *Brúarós* örnefni brú
“Norðvestan við túnið er Háibakki, og þar fyrir ofan, upp með Þjórsá, er Brúarósholt og Brúarós ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sauðholt, 1

RA-374:004 heimild um fjárhús
“Fyrir vestan Nesbrún, framan til sauðahúsið ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sauðholt, 1

RA-374:005 *Byrgi* örnefni
“Einnig eru á Eyrunum tveir hólar, er nefnast Byrgi.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sauðholt, 2

RA-374:006 *Lambhúsdæl* örnefni lambhús
“Austan við túnið að framanverðu er Lambhúsdæl ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sauðholt, 2

RA-374:007 *Þrasbraut* gata leið
“Þrasbraut nefnast götutroðningar, er liggja fram að Steinslæk, meðfram Sláttudæl og Stóraflóði að austan.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sauðholt, 2

RA-374:008 *Rimavað* heimild um vað
“Vöð á Steinslæk eru þrjú, austast er Rimavað, þar fyrir vestan Hemjutangavað, og loks Prestsvað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sauðholt, 2

RA-374:009 *Hemjutangavað* heimild um vað
“Vöð á Steinslæk eru þrjú, austast er Rimavað, þar fyrir vestan Hemjutangavað, og loks Prestsvað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sauðholt, 2

RA-374:010 *Prestsvað* heimild um vað
“Vöð á Steinslæk eru þrjú, austast er Rimavað, þar fyrir vestan Hemjutangavað, og loks Prestsvað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Sauðholt, 2

RA-375 Kálfholt

40 hdr. 1696, 1705. 30 hdr. 1847. Kirkjustaður. c. 1200: Jarðarinnar er getið í kirknaskrá Páls biskups, DI XII 7. [1332]: Máldagi kirkjunnar. “a Þridiung j heimalandi” DI II 698-699 [1367]: Máldagi kirkjunnar: “a heimaland alltt x kyr lx asaudar. iiij hross” DI III 218 [1371]: Ma´ldagi kirkjunnar. “a heimaland allt” DI III 268 1386: Máldagi kirkjunnar. “Jtem gaf kolbeinn petursson fertuga grof j krokz jord æfinnliga og Þerrivollinn vnder ad frialzu.” DI III, 394 1397: Máldagi kirkjunnar: “a heimaland allt” DI IV 60. 1397: Máldagi kirkjunnar DI IV 87 1398: “Pontianus Ólafsson afhendir Oddi Ásbjarnarsyni, kvikfé og innbú; Staðarafhending.” DI III 632 1439: Pétur Þorsteinsson gefur kirkjunni 4 hdr fjöru tólfræð að helmingi við sig fyrir Þykkvabæ í Holtamannahreppi - með fjörumörkum.” DI IV 584 [um 1500]: Máldagi kirkjunnar DI VII 453 1568: Máldagi kirkjunnar. DI XV 101-102 1575: Máldagi kirkjunnar DI XV 659-6591709 voru Eystri og Vestri Kálfholtshjáleigur og sú vestari í eyði. Hin var enn í byggð 1847 (RA-376), en 1912 var Fífilbrekka byggð 1912-1921. 1709: “Reka á staðurinn fyrri þykkvabæjar landi, og er það rekapláts kallað Kálfholtsfjara. 4 hndr. faðmar tólfræði að lengd, item engjapláts í Sauðholts landi (sem áður er reiknað í heyskap jarðarinnar, (kallað Prestengi og Kálfholtsengi)), hvar fyrir koma á mánaðarbeit málnytu frá Sauðholti á sumar í Kálfholts land í bæði mál, eða tveggja mánaða í annað.” JÁM I, 360. “Presturinn á frí flutníng yfir Þjórsá á Egilstaða ferju og “stakkseingi” í Sauðholts landi, mót beit frá Sauðholti í Kálfholts landi. Staðuinn á líka fertuga gröf í Króks landi og þerri völll undir að frjálsu; sömuleiðis laxveiði í Þjórsá og fjöru fyrir Þukkvabæjar landi, fjögur hundruð faðma tólfræði.” JJ, 52 “Þetta er sú landareign sem kennd er við Áskelshöfða í Landnámu. ... Lækjartún [Kálfholtshjáleiga] og Þjórsárhús eru byggð úr Kálfholtslandi. Jörðin er enn víðlend, holt, móar og mýrar en mikið hefur verið gengið á mýrlendið með framræslu og ræktun.” SB V, 353.

1709: “Tún eru hjer víða mjög þýfð með steinum jarðföstum og þar fyrir bágt þau að vinna. Engjavegur lángur og blautur.” JÁM I, 360. 1920: Tún 5,4 ha, sléttað 2 ha, garðar 1280 m² . 1874: “Af túninu fást 140 hestar, og af útheysslægjum 60 hestar; það fóðrar í meðal-ári 5 kýr, 60 fjár fullorðið, 2 gjafarhesta og 12 útigánshross, en ef meira á að halda, verður að kaupa slægjur í Vetleifsholtsmýri.” JJ, 52

RA-375:001 *Kálfholt* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1920

RA-375:002 heimild um kirkju
KÁLFHOLT Í HOLTUM (R) -Ólafi
c. 1200: Kirknaskrá Páls, DI XII 7.
[1332]: a Þridiung j heimalandi
Þar aa at vera heimilis prestur oc diakni; Máld DI II 698-699
[1367]: a heimaland alltt x kyr lx asaudar. iiij hross
les Vilchinsbok; Hítardalsbók, sjá [1371]; DI III 218
[1371]: a heimaland allt; Máld DI III 268
1386: Vtskript af Þeim maldaga sem liggr j kalfhollti fyrer Þui sem kirkian hefur att ad fornu. og hun a enn nu. miog rotinn og lasinn.
Anno M. ccc. lxxx. sexto reiknast suo mikit kirkiunnar gotz j kalfhollti. Þaa er pontianus tok med enn sera jon liet af.
.jc. j metfie og .v hross.
jtem. x. kyr og .xij. kugilldi j asaud.
jtem var stadurinn metinn iafn og Þa er sera jon tok.
Jtem gaf kolbeinn petursson fertuga grof j krokz jord æfinnliga og Þerrivollinn vnder ad frialzu. og suo frialst ad giora vm kaustu.
Huad kirkiann hefur j Þennann fyrskrifadan tijma ätt jnnann sig Þat synest mier sumt j burtu skafed. enn sumt er ecki læst. Þui get eg Þat ecki skrifad; Staðarafhending DI III 394 [Máldagabók Odds biskups frá um 1590, Add. Bristish Mus. 11,245. 4to bl. 225a-b (FM. 402)]
1397: a heimaland allt
fiell nidur oll portio su sem sira Jon hafde tekid firir Þau Þing sem hann keypti kirkiunni jnnan sig. olukt c.; Máld DI IV 60
1397: sjá [1371]; DI IV 87
1398: Pontianus Ólafsson afhendir Oddi Ásbjarnarsyni, kvikfé og innbú; Staðarafhending DI III 632
18.4.1439: Pétur Þorsteinsson gefur kirkjunni 4 hdr fjöru tólfræð að helmingi við sig fyrir Þykkvabæ í Holtamannahreppi - með fjörumörkum; DI IV 584
[um 1500]: Máld DI VII 453
14.5.1568: Máld DI XV 101-102
1575: Máld DI XV 659-659
1708: Kirkjustaður og beneficium; JÁM I: 360
16.11.1907: HoltaÞing lögð niður og Árbæjarkirkja lögð til Kálfholts; (PP, 68) [lög]

20.5.1908: Áskirkja lögð niður og sóknin lögð til Kálfholts; (PP, 69) [stjórnarráðsbréf]
Heimildir: PP, 69; JÁM I, 360; DI

RA-375:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-375:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-375:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-375:006 gripir
1864: "Sexboruð SKAFLASKEIFA. Það er dragstappa stór, og miklu þykkvari og járnmeiri, en nú tíðkast. Hún fannst manni í mjaðmarhöfuð niður í jörðu, nálægt Kálfholti."
Heimildir: Skýrsla FÍ I, 99

RA-375:007 *Vestar-Kálfholtshjáleiga/Pottur* bæjarstæði býli
"Puttur var hjáleiga frá Kálfholti og stóð bærinn í fallegri kvos í um 500 m fjarlægð vestur frá kirkjustaðnum." Segir í Sunnlenskum byggðum. Sama og er nefnt Vestur-Kálfholtshjáleiga. 1709: "Var fyrst bygð hjer um 30 árum og varaði sú bygð continue, þar til nú fyrir 3 árum, þá lagðist hún í eyði eittt ár, bygðist þá aftur eitt ár landskuldarlaust, síðan hefur hún í eyði verið." "Í vesturbami Bæjarholts er kelttabelti, er heitir Klettar, norður af þeim er Pottur. Þar hafa lengi verið fjárhús. En í fyrndinni er sagt, að þar hafi verið býli, og er sögn um það, að kerling ein, er þar bjó, kom eitt sinn heim að Kálfholti, þá er allt fólk var við stekk. Stal hún þá vellheitum dragla úr potti, er stóð á hlóðum, og bar brott í svuntu sinnni. Við það brendist hún svo mjög að hún sálaðist. ... (Pottur hafði verið í byggð um þrjátíu ára skeið, fyrir og um 1700. Einnig kallað Vestur-Kálholtshjáleiga, en núverandi hjáleiga Austur-Kálfholtshjáleiga ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: SB V, 356; Ö-Kálfholt, 3; JÁM I, 361

RA-375:008 *Fífilbrekka* bæjarstæði bústaður
"Vestan í Austurás er Sauðaklettur og skammt þar frá, sunnan í ásnum, var þurrabúð nokkur ár, er kallaðist Fífilbrekka, og heitir svo enn þar sem tóftirnar eru." Segir í örnefnalýsingu. "Þetta var smábær, byggður í Kálfholtslandi árið 1912 af Jónsi f. 1844 Jónssyni bónda í Mykjunesi í Holtum, Jónssonar, og bústýru hans, Sigríði, f. 1854, Gunnarsdóttur bónda í Norður-Áskoti, Guðmundarsonar. Stóð bærinn í lítill kvos syðst í Lónsheiði, um 500 m frá Þjórsártúni." "Þarna ræktuðu þau kálgarð og lítinn túnblett. Einnig heyjuðu þau ofurlítið í mýrarsundinu vestan vegarins. Á þessum heyfeng fóðruðu þau nokkrar kindur og tvö hross. Þau dvöldust í Fífilbrekku til 1921. Fór þá kotið í eyði og hefur engin byggð verð þar síðan. Enn vottar fyrir bæjartóftum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kálfholt, 5; SB V, 356

RA-375:009 *Þjórártún* bæjarstæði býli
"Þjórsártún stendur á holtinu austan Þjórsár, við Þjórsárbrú, fyrst byggð af Ólafi Ísleifssyni sem nýbýli 1898 og lagt til þess land frá Kálfholti." Segir í Sunnlenskum byggðum. Byggt það snemma að sennilega hefur þar staðið torfbær fyrst. Á túnakorti má sjá að túnið hefur verið 5,4 ha árið 1920, allt sléttað. Við hlaðið var hesthús, eldhús og rétt en aftan við húsin var annað hesthús og brunnur.
Heimildir: SB V, 362; Túnakort 1920

RA-375:010 varða landamerki
Landamerki: "Austurmörk eru: Fyrst Lónið, sem er djúpt gildrag, er rennur í Þjórsá, og sem áin fyllir up í stórflóðum og hefir myndað að nokkru leyti. Úr Lónbotnum um Kolavatn í Kálfalæk. Þaðan í vörðu í Langarima og síðan vestur um í Stóraós, sem rennur í Þjórsá."
Heimildir: Ö-Kálfholt, 1

RA-375:011 heimild um traðir
"Kálfholtstúnið skiptist í Vesturtún og Austurtún. Traðirnar norður út í miðju ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kálfholt, 2

RA-375:012 *Heygarður* heimild um heygarð
"Kálfholtstúnið skiptist í Vesturtún og Austurtún. Traðirnar norður út í miðju, (kirkjan Lindin, húsið og Heygarðurinn miðsvæðis.)" Segir í örnefnalýsingu.

Heimildir: Ö-Kálfholt, 2

RA-375:013 *Hesthúsflöt* örnefni hesthús
“Í Austurtúni er Hesthúsflöt ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kálfholt, 2

RA-375:014 *Prestgata* heimild um leið
“Norðaustur Bæjarholtið, upp af Heygarðinum [013] eða Tröðunum í Kálfholti, liggur Prestgata, og við hana er Prestlág og Prestvarða.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kálfholt, 2-3

RA-375:015 *Prestvarða* varða samgöngubót
“Norðaustur Bæjarholtið, upp af Heygarðinum [013] eða Tröðunum í Kálfholti, liggur Prestgata, og við hana er Prestlág og Prestvarða.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kálfholt, 2-3

RA-375:016 heimild um stekk
“Í vesturbami Bæjarholts er klettabelti, er heitir Klettar, norður af þeim er Pottur [007]. Þar hafa lengi verið fjárhús. En í fyrndinni er sagt, að þar hafi verið býli, og er sögn um það, að kerling ein, er þar bjó, kom eitt sinn heim að Kálfholti, þá er allt fólk var við stekk. Stal hún þá vellheitum dragla úr potti, er stóð á hlóðum, og bar brott í svuntu sinnni. Við það brendist hún svo mjög að hún sálaðist.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kálfholt, 3

RA-375:017 *Bleikja* lind
“Ein af lindunum, sem koma upp sunan undan Vesturtúninu, heita Bleikja. Var talið, að vatnið úr henni hefði lækningarkraft.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kálfholt, 3

RA-375:018 *Ferjuholt* örnefni ferja
“Upp af Grjótnesi tekur við meðfram ánni, holt mikið, er heitir Ferjuholt.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kálfholt, 4

RA-375:019 *Borgarholt* örnefni
“Þegar þeim sleppir, tekur við Ferjumýri, mýrarkriki inn í Ferjuholt [018], þá er Þverholt út að ánni, innan við það er Leynir og Leynismýri, að Þvergili, sem er samdráttur úr Borgarholtssundi, en Borgarholt þar sunnan við, og er það nokkurn vegin miðsvæðis í landareigninni.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kálfholt, 4

RA-375:020 *Sauðhúsrimi* örnefni fjárhús
“Innan við Þvergil er mýrarþemba uppfrá ánni, er Bunga heitir, og samhliða Sauðhúsrima.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kálfholt, 4-5

RA-375:021 heimild um sel
“Skiptist hún [Heiðin] í Vesturheiði, Miðheiði og Austurheiði. Fram úr henni ganga Selás vestast, þar var fyrrum sel, en síðar fjárhús ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kálfholt, 5

RA-375:022 *Torfrimi* örnefni rista
“Suðaustur úr Grásteinsholti gengur holtstagl, sem Torfrimi heitir.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kálfholt, 6

RA-375:023 *Lambhústún* örnefni lambhús
“Fyrir neðan veginn er Lambhústún og Suðurtún norður undir Urriðafossi.” Segir í örnefnalýsingu Þjórsártúns.
Heimildir: Ö-Þjórsártún, 1

RA-375:024 heimild um leið
1709: “Tún eru hjer víða mjög þýfð með steinum jarðföstum og þar fyrir bágt þau að vinna. Engjavegur lángur og blautur.”
Heimildir: JÁM I, 360

RA-375:025 tóft
"Í handriti sem varðveitt er í byggðasafninu á Skógum bendir faðir minn, Guðjón Jónsson, fyrrum bóndi í Ási, á stað [þar sem Áskelshöfði gæti verið, sjá annars 672:002] vestur við Þjórsá, um 2 km suðvestur frá Kálfholti, sem nefnist Grjótanes. Það liggur sunnanundir brattir hæð sem Ferjuholt [018] nefnist." "Nánari rök Guðjóns fyrir þessari hugmynd eru þau að bæjarnafnið Áskelshöfði bendi til þess að bærinn hafi staðið nálægt hæð. Hún sé fyrir hendi þar sem Ferjuholt rísi þarna í um 40 m hæð, svipaða höfða að sjá. Landkostir hafa fyrrum óvíða verið betri, landið grasi og skógi vafið, stutt til veiðifangs, því í Þjórsá hafi þá sem nú verið sax og selur. Og nefnir megi munnmæli lifi um það að Áskelshöfða bóndinn hafi beitt geldnautum sínum í Kálfholti og suðum í Sauðholti. Að síðustu vekur Guðjón athygli á því að ósennilegt sé "að nafn landnámsjarðar og stórbýlis glatist og gleymist svo gjörsamlega að ekki lifi örnefni þess þótt bærinn hafi verið færður, en hann hafi verið færður, ef hann hefur verið á óröskuðum eða óeyddum stað, og það á þeim tíma sem örnefnum hefur verið vel viðhaldið fram á þessa öld." ... Gömul rúst er sunnarlega í holtinu ofarlega. Er hún með millivegg um vþert nálægt miðju. Mjög lausleg könnun á aldri hennar hefur farið fram. bendir hún til að rústin sé yngir en frá landnámsöld. Reynist það rétt við ýtarlega rannsókn, vakanr sú hugmynd að rústin tengist umferðinni sem þara var um ladaraðir, vegna Egilsstaðaferju. Má vera að þarna hafi verið byggt skjól, kannski sæluhús fyrir ferðamnn og hesta þeirra." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 345, 346

RA-375:026 heimild um brú
"... nú er hér brú, vönduð og vegleg, var fullgerð 1949. Kom hún í stað gömlu Þjórsárbrúna, er var gerð árið 1895, hengibrú. Var hún lítið neðar en brúin er nú." "Hún var mikið mannvirki á sinni tíð og næstum ótrúlegt, að slíkt skyldi vera unnt ..."
Heimildir: ÁFÍ 1966, 14

RA-376 Kálfholtshjáleiga
"Er hjáleiga frá Kálfholti og stendur við heimatún staðarins. hefur bygð verið lengur en menn til muna og er reiknuð með dýrleika heimajarðarinnar." JÁM I, 360. Heitir nú Lækjartún og er þar tvíbýli. Jörðin komin í byggð fyrir 1600. "Frá fornu fari var land hér ýmist móar og mýrar en hefur nú til muna breytt um svip fyrir framræslu og ræktun. " SB V, 354 1920: Tún 1,9 ha, sléttað 0,5 ha, garðar 760 m²

RA-376:001 *Kálfholtshjáleiga* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1920

RA-376:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-376:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-376:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-376:005 heimild um mógrafir
Í Sunnlenskum byggðum segir að mótak hafi verið til nytja fyrr á árum.
Heimildir: SB V, 354

RA-376:006 *Lambhúshóll* örnefni lambhús
"Suðaustast í Kálfholtshjálegutúni er Lambhúshóll." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kálfholt, 2

RA-376:007 heimild um fjárhús
"Suður frá Fífilbreku er lágur mói, nafnlaus, og þar er malargryfjan Grúsin, en landið hækkar brátt til vesturs, og heitir þar Fjárhúsholt. Þar voru sauðahús hjá hjáleigunnni." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kálfholt, 5-6

RA-377 Krókur
15 hdr 1692/1708. 1270: Getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88 1708: "Túnum og engjum spillir sandfjúk

frá Þjórsá og sýnist jörðin undir spjöllum liggja árlega." JÁM I, 349. 1920: Tún 2 ha, sléttað 2 ha, garðar 440 m² . "Jörðin er víðlend, þurrlendi mikið en einnig mýrar. Landareignin er varin með skurðum og girðingum." SB V, 363

RA-377:001 *Krókur* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1920

RA-377:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-377:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-377:004 *Króksbjalla* bæjarstæði bústaður
"Á síðastliðinni öld fór land að blása upp hjá Króki. Árið 1869 byggði Vigfús Jónsson bæ uppi á Bjallanum ofan bæjarins og nefndi Króksbjalla. Vigfús bjó þarna til 1894 með konu sinni Vilborgu Vigfúsdóttur. Þá var Króksbærinn fluttur upp á hæðina, enda þá kominn að því að fara í sand og túnið komið í flag." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 363

RA-377:005 *Krókur* bæjarstæði bústaður
"Á síðastliðinni öld fór land að blása upp hjá Króki. Árið 1869 byggði Vigfús Jónsson bæ uppi á Bjallanum ofan bæjarins og nefndi Króksbjalla. Vigfús bjó þarna til 1894 með konu sinni Vilborgu Vigfúsdóttur. Þá var Króksbærinn fluttur upp á hæðina, enda þá kominn að því að fara í sand og túnið komið í flag." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 363

RA-377:006 heimild um ferju
"Þarna er forn ferjustaður á ánni." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Ferjutangi er spölkorn ofan við Djúpadal. Þar er hár kettur, sem skagar út í ána." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: SB V, 363; Ö-Krókur, 2

RA-377:007 heimild um mógrafir
Í Sveitum og jörðum segir að næg mótekja hafi verið á jörðinni.
Heimildir: SB V, 363

RA-377:008 bæjarstæði býli
"Kotsklettur er í suður frá bænum. Þar var áður býli." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Krókur, 1

RA-377:009 *Borgarholt* örnefni
"Í austur frá bæjarhólnum er Borgarholt, klettótt holt, en milli þeirra er sund." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Krókur, 1

RA-377:010 *Stekkatún* örnefni stekkur
"Svartibakki var syðst við Fífublett, rofabakki, nú að mestu eyddur. Austan Fífubletts er Stekkatún." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Krókur, 1

RA-377:011 *Borg* örnefni
"Þar austur af [Gjánni sem er austar og ofar en stekkurinn 010] og ofar eru Melar, en þá kemur Borgarholt. Vestast í Borgarholti er Sauðhóll, en austan við það Galtarhóll, en milli þeirra mýrarsund, Borgarholtssund. Vestan í því er hvilft, Borg ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Krókur, 1-2

RA-377:012 *Siggutóft* tóft
"Norðvestur frá bænum er allstórt holt, Lambhagi, og Lambhagahóll hæst í holtinu. Sunnan til í Lambhaga er Siggutótt, en Byrgi, nú tættur, heitir utan í klettum norðan til í Lambhaganum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Krókur, 2

RA-377:013 *Byrgi* tóft
"Norðvestur frá bænum er allstórt holt, Lambhagi, og Lambhagahóll hæst í holtinu. Sunnan til í Lambhaga er Siggutótt, en Byrgi, nú tættur, heitir utan í klettum norðan til í Lambhaganum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Krókur, 2

RA-378 Heiði

10 hdr. 1708. 1270: Getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88 Konungseign, var ein af jörðum 1920: Tún 3,2 ha, sléttað 1 ha, garðar 450 m²Þykkvabæjarklausturs. "Hún er meðaljörð að stærð, mýrlend en holt nokkuð." SB V, 165

RA-378:001 *Heiði* bæjarhóll bústaður
"Við síðustu endurbyggingu hefur bærinn verið fluttum um 50 m norður frá gamla bæjarstæðinu." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 365; Túnakort 1920

RA-378:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-378:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-378:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-378:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-379 Herríðarhóll (Herra)

15 hdr., 1708 "Ágreiningur er á milli þessarar jarðar og Heiðar sökum óskýrra landamerkja, og þykir sjerhverjum ábúendanna aðþrengja annars beit og brúkun nema liðun til komi." JÁM I, 348 1920: Tún 6,3 ha, sléttað 2,5 ha, garðar 820 m² "[Jörðin] Var nokkuð að jöfnu þurrlendi og mýri. Nú e mestallt votlendi ræst fram og þurrkað." SB V, 364

RA-379:001 *Herríðarhóll (Herra)* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1920

RA-379:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-379:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-379:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-379:005 *Torfrimi* örnefni rista
"Riminn norðan við túnið heitir Torfrimi." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Herríðarhóll, 1

RA-379:006 *Brunnmýri* örnefni brunnur
"Riminn norðan við túnið heitir Torfrimi. Austan við hann er mýrarsund, sem heitir Brunnmýri." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Herríðarhóll, 1

RA-379:007 heimild um vað
"Í miðri mýrinni [Brunnmýri 006] er lítill rimi, sem heitr Vaðrimi, og dregur hann nafn af vaði á litlum Læk, sem rennur út vatninu og í Þjórsá." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Herríðarhóll, 1

RA-379:008 *Stöðull* örnefni kvíar
“Austan við bæinn er holt, sem heitir Stöðull ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Herríðarhóll, 1

RA-379:009 *Ferðamannahóll* örnefni
“Vestan við Langholt er dálítil lág með sléttri flöt, og er það Ferðamannalág. Vestur af henni er lítill urðarhóll, sem heitir Ferðamannahóll.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Herríðarhóll, 2

RA-379:010 heimild um fjárhús
“Norður af Bratthólum er mýrarsund, sem heitir Nautamýri, og vestur af henni er Stekkatúnsholt, og eru þar fjárhús.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Herríðarhóll, 2

RA-379:011 *Borgarhólar* örnefni
“Norðan við Krossholt er stór mýrarfláki, sem liggur norður undir Þjórsá og heitir Útmýri. Austast í henni eru grýttir hólar, Berghólar. Í henni miðri eru Borgarhólar, en austast og norðast í henni er nærri þornuð tjörn, sem heitir Leira ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Herríðarhóll, 3

RA-379:012 *Herríðarhóll* þjóðsagalegstaður
“Í túninu norðan við bæinn er lítill, strýtumyndaður hóll, og eru munnmæli, að þar sé Herríður heygð, en hóllinn heitir Herríðarhóll.” Segir í örnefnalýsingu. 1840: “Haugur Herríðar er áður nefndur í túninu á Herríðarhóli.”
Heimildir: Ö-Herríðarhóll, 3; SSR, 214; FFI, 188

RA-379:013 *Vörðuás* örnefni
“Vestan við Vörðuás eru Borgarhólar [011].” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Herríðarhóll, 4

RA-380 Gíslaholt

20 hdr. með hjáleigunni Kambi og eyðihjáleigunni Sæld, báðar reiknaðar fjórðungur jarðarinnar. “Gíslaholts getur í heimildum frá 17. öld ... Jörðin er landrík. Gíslholtsfjall sem rís upp frá bænum er um helmingur landsareignar sem nær þar á kafla í Þjórsá. Vötnin Gíslaholtsvatn eystra og vestra eru að vænum hluta í landi Gíslholts og stendur bærinn milli vatnanna.” SB V, 286 1708: “Landi jarðarinnar hefur Þjórsá spilt, sjerdeilsi í nokkur umliðin ár, síðan húnfjell austur undir landið, so hún brýtur af árlega.” JÁM I, 346 1917: Tún 5 ha, þar af slétt 1,5 ha, garðar 900 m²

RA-380:001 *Gíslaholt* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-380:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-380:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-380:004 *Stekkhóll* örnefni stekkur
“Vestan í fjallinu heima undir túni eru tveir hólar; nær bænum Stekkhóll og Hölluhóll lítið eitt vestar. Umhverfis þá heita Troðningar. ... niður undan Troðningum er Stekkjarflöt.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gíslholt, 1

RA-380:005 *Kambsvað* heimild um vað
“Austan við bæinn er Eystra-Gíslholtsvatn, og úr því rennur lækur í Kaldárholtslæk og heitir Langilækur. Á honum er eitt vað, sem heitir Kambsvað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gíslholt, 2

RA-380:006 *Grænaborg* örnefni
“Austan við bæinn er Eystra-Gíslholtsvatn, og úr því rennur lækur í Kaldárholtslæk og heitir Langilækur. Á

honum er eitt vað, sem heitir Kambsvað. Vestan við Langalæk er Slöngumýri. Í henni standa fjórir hólar; norðasti og stærsti Grænaborg ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gíslholt, 2

RA-380:007 *Seltættur* tóft sel
“Suðaustur af Drang er ás, sem heitir Selás, og gengur hann út í mýrina. Suður af honum er Selhóll og við hann Seltættur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gíslholt, 2

RA-380:008 tóft fjárhús
“Innst í fjallinu að austan er hár hóll, sem heitir Slöguhóll, og í honum gamlar fjárhúsatættur ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gíslholt, 2

RA-380:009 *Borgargil* örnefni
“Út Illavatni liggur gil, sem heitir Borgargil. Fjallsbrúnin sunnan við það heitir Borgargrjót.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gíslholt, 2

RA-380:010 *Pálsstekkatún* örnefni stekkur
“Suður frá Svartagili er tangi út í vatnið, sem heitir Svanhildartangi ... Vestan við hann er vik, sem heitir Dráttur; upp af honum ofarlega í hlíðinni Pálsstekkatún ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gíslholt, 2

RA-380:011 *Byrgisheiði* örnefni
“Næst túninu er tangi út í eystra vatnið og heitir Höfði. Suðaustur af honum heitir Langalaut og skiptist þar heiðin; Heiði austan og Byrgisheiði vestan Löngulautar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gíslholt, 2

RA-380:012 heimild um fjárhús
Samkvæmt örnefnalýsingu var sauðhústótt við Drang.
Heimildir: Örnefnakort

RA-380:013 *Svartbakkavað* heimild um vað
Sjá örnefnalýsingu við Kaldárholtslæk.
Heimildir: Örnefnakort

RA-380:014 *Móhraukabrú* örnefni brú
Sjá örnefnalýsingu við Slöngumýri.
Heimildir: Örnefnakort

RA-380:015 *Stekkjarflöt* örnefni stekkur
Smakvæmt örnefnakorti var Stekkjarflöt við Vestra-Gíslholtsvatn.
Heimildir: Örnefnakort

RA-380:016 *Sæld* bæjarstæði býli
1708: “Sælld, Önnur hjáleiga frá Gíslaholti, liggur skamt frá hinni hjáleigunni, og sem lángan stekkjarveg frá heimajörðinni. Sýrleiki er og var iii hdr. Er nú í eyði og hefur í eyði legið í næstu 7 eða 8 ár. Þar fyrir var hún bygð í 4 eða 5 ár, þar fyrir lá hún í eyði 2 ár. hennar fyrstu bygð muna menn ekki vel, meinast þó verið hafi hjerum fyrir 50 árum.”
Heimildir: JÁM I, 346

RA-381 Kambur

“Bærinn stendur sunnan undir Kambsfjallli. Jörðin er meðaljörð á mælikvarða Holtamanna. Hún er þurrlend að hálfu. Ræktunarland gott með framræslu. Hagar skjólgóðir. ... Jörðin á land í Gíslaholtsvatni vestra.” SB V, 287
1917: Tún 2,4 ha, þar af slétt 0,5 ha, garðar 700 m²

RA-381:001 *Kambur* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-381:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-381:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-381:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-381:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-381:006 heimild um rétt
"Sögn er til um það, að Kambsrétt hafi fyrst verið byggð í Kambslandi í Holtum, suðvestan í svonefndu Flatholti 80 metra frá landamörkum Kambs og Herríðarhóls (Herríðarhólslæk) í holtsjaðrinum þar sér enn vel fyrir tóttum af 5 réttum sem eru þar hlið við hlið svipaðar að stærð.""Lengd þeirra er um 12-14 m og samanlögð breidd þeirra um 34 m. með öllum veggju sem eru signir mjög. Ofan við tóttirnar, þvert við þeim um 5 m frá þeim, hefur verið hlaðinn garður um 40 m langur. Gæti þar hafa verið allstór rétt, þótt engir gaflveggir sjáist að hafi verið í henni. Ekki sýnist gott að samræma þetta, því hún liggur ofan við hinar réttirnar, sem eru í svolitlum halla, og er nokkuð hærri og hefur að líkindum alltaf verið það. Allar hleðslur hafa verið út kökkum. Hvergi sést fyrir dyrum á milli réttana eða norður (upp) úr þeim. En dyr hafa verið suður úr þeim. Ekki er sjáanlegt neitt mannvirki annað er geti bent til þess að þar hafi almenningur verið. Um 33 m vestan við þessar tóttir er borgartóttt (hringlaga) um 10 m að stærð. Svoleiðir hringir voru hlaðnir víða til forna til skjóls fyrri fé og hross. Þótt réttir þessar séu nokkuð stórar og hafi rúmað allmargt fé er ekki sennilegt að þar hafi verið skilarétt fyrir allan Holtamannahrepp. Til þess verður að álíta þær of litlar og sérstaklega illa í sveit settar ..."
Heimildir: Guðjón Jónsson: "Kambsrétt" Heima er bezt 1954 nr. 10, 298

RA-381:007 tóft fjárhús
"Á sléttum grasbala suðaustur við Háegg voru fjárhústóftir og fjárrétt og eru þar sjálfsagt enn." Segir í örnefnalýsingu. "Voru munnmæli um það, að ekki hafi verið hægt að nota hús eða rétt, vegna þess að féð var svo styggt og fékkst ekki til að fara inn í húsin eða rekast inn í réttina, alltaf eins og einhver stæði fyrir því." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kambur, 2

RA-381:008 heimild um mógrafir
"Frá Neðrikletti og vestur að Lágegg voru kallaðar Brúnir, en þaðan og vestur að Þjórsá voru kallaðar Flatir. Þar var oft slegið því það var greiðfært og því fremur fljótslegið. Fyrst þegar ég man eftir, þá var tekinn mór þarna við Þjósá ..." Segir í örnefnalýsingu. "... en mórinn þarna var ekki góður eldiviður og var því hætt. En þarna var mjög mikið af birkilurkum og sumir mjög sverir, en þeir molnuðu alfveg niður, þegar þeir voru þurrkaðir."
Heimildir: Ö-Kambur, 2

RA-381:009 *Sæld* tóft fjárhús
"Austan við túnið á Kambi eru nokkrir grjóthólar með mosaskófum. Þeir voru kallaðir Sældarhólar. Þeir munu hafa fengið nafn sitt af því að fjárhúsin, sem stóðu skammt austar hétu Sæld, en þar eru nú aðeins gömul tóftarbrot." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kambur, 3

RA-381:010 *Kerlingagötur* heimild um leið
"Vesturbrún dalsins og klettarnir austan vð Sæld heita Sældarklettar. Þar sem vegurinn liggur ofan í dalinn heirti Kerlingarstígur. Þar voru áður reiðgötur, sem eru sennilega horfnar, enda er kominn þar bílvegur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kambur, 3

RA-381:011 gata leið
"Þessi brún dalsins heitir Tófubær. Skamt fyrir ofan Tófubæ, þar sem gömlu ferðamannagöturnar lágu er dálítill klettóttur mosagróin hóll, sem heitir Litli-Tófubær." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kambur, 3

RA-381:012 *Stóri-Skiphóll* örnefni

“Nú förum við að hlaði heimleiðis og hölðum skammt frá ánni, enda rennur hún með allri landareigninni. Við göngum upp á allstóra hæð með klettabelti ármegin. Það heitir Stór-Skiphóll.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kambur, 4

RA-381:013 *Litli-Skiphóll* örnefni
“Skammt framar [en 012] er Litli-Skiphóll, sem fer nú ekki mikið fyrir. Hann stendur ekki alveg við ána og er ekki annað en lágt klettabelti, upphækkað á litilli mosagróinni hæð.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kambur, 4

RA-381:014 *Tófubær* bæjarstæði bústaður
Sjá örnefnakort.
Heimildir: Örnefnakort

RA-381:015 *Litli Tófubær* örnefni
Sjá örnefnakort.
Heimildir: Örnefnakort

RA-382 Raptholt
10 hdr 1708. Jarðarinnar getið í heimildum frá 17. öld. “Landrými er allgott og umhelmingur þess þurrlendi. Ræktunarskilyrði góð og hagar skjólgóður.” Tvíbýli frá 1976. 1708: “Engjaslægjur eru ærið votunnar.” JÁM I, 345 1917: Tún 3,5 ha, þar af slétt 1,5 ha, garðar 1080 m²

RA-382:001 *Raptholt* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-382:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-382:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-383 Kvíarholt
15 hdr. 1708. Skáholtskirkjueign. Jarðarinnar getið í heimildum frá 17. öld. Tvíbýli frá því snemma á 19. öld en bæirnir stóðu saman. 1917: Upplýsingar á túnakort vantar. “Þurrlendi um helmingjur landareignar. Hagar eru skjólgóðir. Ræktunarland er gott.” SB V, 282

RA-383:001 *Kvíarholt* bæjarhóll bústaður
Heimildir: SB V, 283; Túnakort 1917

RA-383:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-383:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-383:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-383:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-383:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-383:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-383:008 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1917

RA-383:009 tóft stekkur
"Bærinn stendur sunnan í samnefndu holti, Kvíarholti. Vestan í því er stór hóll, sem heitir Stekkatúnshóll. Suðvestan í honum er slétt laut með tóttarbrotum og heitir Stekkatún." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kvíarholt, 1

RA-383:010 *Hangandar* heimild um mógrafir
"Syðst í gilbotninum [Suðurgils] eru brattar brekkur og mógarla mógrafir, sem heita Hangandar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kvíarholt, 1

RA-383:011 heimild um fjárhús
"Á háholtinu nyrzt er ásmynduð hæð, sem heitir Byrgisás. Þar stóðu fjárhús." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kvíarholt, 1

RA-383:012 heimild um fjárhús
"Sunnan við það [Nesið, engjarnar] eru hæðir, sem einu nafni heita Kambsheiði. Á henni eru þessi örnefni: Nyrzt er hár hóll, sem Stórhóll heitir; þar voru fjárhús." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kvíarholt, 1

RA-383:013 heimild um áveitu
"Sunnan við það [Nesið, engjarnar] eru hæðir, sem einu nafni heita Kambsheiði. Á henni eru þessi örnefni: Nyrzt er hár hóll, sem Stórhóll heitir; þar voru fjárhús. Vestan við hann skerst heiðin sundur af smálæk, er heirti Býjalækur og á upptök sín á Skeiðavelli, sem er sunnan undir Stórhól, og á Kvíarholt sneið af henni. Þessi lækur hefir verið notaður til áveitu á nesið." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kvíarholt, 1-2

RA-383:014 *Fjárhústún* örnefni fjárhús
"Í túninu eru þessi örnefni: Austasti hluti túnsins heitir Fjárhústún og er það aðskilið frá aðaltúninu af smálægð, sem er víst gömul vatnsrás ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kvíarholt, 2-3

RA-383:015 *Buna* lind vatnsból
"Lind er í túninu fyrir austan bæinn, og kallast hún Buna, og er hún vatnsból jarðarinnar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kvíarholt, 3

RA-383:016 *Lambhúshóll* örnefni lambhús
Sjá örnefnakort
Heimildir: Örnefnakort

RA-383:017 *Álfaklettar* örnefni huldufólksbústaður
Sjá örnefnakort
Heimildir: Örnefnakort

RA-383:018 *Brúarrimi* örnefni brú
Sjá örnefnakort
Heimildir: Örnefnakort

RA-384 Hreiður
10 hdr 1708. 1270: Getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88 1553: Ólafur Brandsson færði Marteini biskup jarðirnar Vindás og Hreiður í Holtum í sakferli og tíundargjöld sem dæmd höfðu verið af föður hans. DI XII, 605-606 Skálholtskirkjueign. "Hreiður er landrík jörð en drjúg spilda af landinu er á uppblásurssvæði í Kambsheiði. Hagar eru ágætlega skjólgóðir. Þurrlendi er um 1/3 jarðar." Í eyði frá 1964 en jörðin er nýtt. SB V, 281. 1708: "Engjaslægjur eru votunnar mjög í regnasumrum og varla að gagni. Land ærið þröngt." JÁM I, 330 1917: Tún 2 ha, þar af slétt 1 ha, garðar 1200 m²

RA-384:001 *Forna Hreiður* bæjarhóll bústaður
"Bærinn stendur á hæð norðan undir Kambsheiði. Forna-Hreiður heitir í holti austur af bænum. Þar eru

bæjarrústir í skál eða dæld og svarar vel til bæjarheitisins. Ætla má að bærinn hafi verið fluttur sökum uppblásturs í Kambsheiði." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Áður fyrr mun bærinn hafa staðið suður undir Heiðinni og þá verið nálægt miðri landareigninni. Þar heitir enn Forna-Hreiður og Gamlibær, og sést þar móta fyrir tóftum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: SB V, 281; Ö-Hreiður, 2; Túnakort 1917

RA-384:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-384:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-384:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-384:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-384:007 *Heiður* bæjarstæði bústaður
"Bærinn stendur á hæð norðan undir Kambsheiði. Forna-Hreiður heitir í holti austur af bænum. Þar eru bæjarrústir í skál eða dæld og svarar vel til bæjarheitisins. Ætla má að bærinn hafi verið fluttur sökum uppblásturs í Kambsheiði." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 281

RA-384:008 *Hreiðurs-Bjalli* heimild um huldufólksbústað
"Á meðan er að hitna á katlinum, göngum við bræður upp á Bjallann, Hreiðurs-Bjalla. Hann er efst í túninu, í norðaustur frá bænum. Þar bjó huldufólk í tíð foreldra okkar." Segir í örnefnalýsingu. "Huldukonan kom til móður minnar í draumi og bað hana að lána sér kaffi í könnuna og borgaði henni ríflega aftur með "mjög bragðgóðu" kaffi. Einnig bað hún móður mína að ámálga við börnin að láta ekki illa upp við Bjalla. Þvott sinn þurrkuðu þær á sömu skógarhríslunum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hreiður, 1

RA-384:009 *Fjárhústún* örnefni fjárhús
"Af Bjallanum rennum við augum yfir túnið og næsta nágrenni. Sunnan við Bjallann er Hellishóll, Fjárhústún og Flötin." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hreiður, 1

RA-384:010 *Gömlutraðir* örnefni traðir
"Austan við bæinn Austurkinn og vestan við bæinn Vesturkinn, Niðurtún og Gömlutraðir niður frá bænum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hreiður, 1

RA-384:011 *Stöðullaut* örnefni kvíar
"Vestur af Vesturkinn er Stöðullaut, Vatnsgarðar og Norðurtún ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hreiður, 1

RA-384:012 *Vatnsgarðar* örnefni
"Vestur af Vesturkinn er Stöðullaut, Vatnsgarðar og Norðurtún ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hreiður, 1

RA-384:013 *Brekkukofalaut* örnefni
"Vestur af Vesturkinn er Stöðullaut, Vatnsgarðar og Norðurtún, þá Lambhúsmói og Brekkukofalaut." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hreiður, 1

RA-384:014 *Fjárhúsflóð* örnefni fjárhús
"Austan í Nesinu ... eru Hreiðursflóð, slægjuland frá Hreiðri. Í þeim er Langaflóð, Hólmaflóð, Stjörnukíll og Þverkíll, Fjárhúsflóð ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hreiður, 3

RA-384:015 *Gamlabrú* örnefni brú
“Nær bænum er Langirimi, nær hann vestur undir gil. Uastar er Veita, þá Hrossarimi, vestur af honum Gamlabú og Nýivegur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hreiður, 3

RA-384:016 *Nýivegur* örnefni leið
“Nær bænum er Langirimi, nær hann vestur undir gil. Uastar er Veita, þá Hrossarimi, vestur af honum Gamlabú og Nýivegur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hreiður, 3

RA-384:017 *Stekkatún* örnefni stekkur
“Nær bænum er Langirimi, nær hann vestur undir gil. Uastar er Veita, þá Hrossarimi, vestur af honum Gamlabú og Nýivegur. Þá Stekkatúnsýri; suður frá henni er Einbúi, vestan í honum Stekkatún.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hreiður, 3

RA-384:018 *Tjaldlaut* örnefni tjaldstæði
“Í austur frá F[orna]-Hreiðri [001] er Tjaldlaut og uppi á Heiðinnni Sandskörð ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hreiður, 3

RA-384:019 *Gamla-Kambsrétt* heimild um rétt
“Vestur þaðan [018] er Sandskarðsmýri, Murnadæluholt, Murnadæla og Murnadæluhóll. Þá Kambsréttarholt með Skollagróf og sunnan í því Gamla-Kambsrétt, aflögð fyrir löngu.” Segir í örnefnalýsingu. “Þar þótti ekki “tryggt” fyrrum, er dimma tók. “Hafi ég nokkrun tíma orðið var við myrkra illan anda, þá var þar hjá Gömlu-Kambsrétt.” Þetta voru orð séra Benedikt Eiríkssón, er lengi var prestur í Guttormshaga.” Segir í örnefnalýsingu. “Fyrir löngu, engin veit hvenær, hefur rétt verið byggð í Hreiðurslandi, sem enn sjást glögg merki til, þó að hún sé nú öll saman sigin og vallgróin. Hún stóð suðvesturs af svonefndum “Sandskörðum” í holtsbrúninni norðaustur af “Sótás” skammt sunnan við “Murnadælu”. Það lítur hest út fyrri að í holtsjaðrinum hafi verið bogmynduð lág eða slakki, sem notaður hefur verið fyrri almenning, en dilkar úr grjóti og torfi til beggja hliða, og fyrir gafli almenningsins, sem að mestu hafi verið í jörðu. Ekki er hægt að sjá með vissu hvað þeir hafa verið margir, að líkindum 12-15. Almenningurinn hefur verið um 35 m langur, en mjór. Sitt hvoru megin við almenningsdyrnar, um 5-6 m. frá dilkunum eru hringaðar tóttir. Það gætu verið fjárborgir sem ekki hefðu verið í neinu sambandi við réttirna. Þessi rétt hefur verið miklu stærri en réttin hjá Kambi og ætluð fyrir miklu fleira fé. Varla er hægt að gera ráð fyrir að þessi rétt hafi verið skilarétt fyrir allan Holtamannahrepp. Til þess verður að telja hana of litla og illa setta, á öðrum enda sveitarinar. Þaðan var réttin flutt, að sögn vegna reimleika eins og segir í íslenzkum sagnaþáttum Guðna Jónssonar 1951, ekki 1880 eins og þar er sagt, heldur miklu fyrr, en hvenær er ekki vitað.”
Heimildir: Ö-Hreiður, 3; Guðjón Jónsson: “Kambsrétt” Heima er bezt 1954 nr. 10, 298

RA-384:020 *Kirkjugötur* gata leið
“Þarna heita og Jaðar [019], Vondadý og Vatnsgrafarlækur, og nú er komið að örnefnum þeim, er áður voru nefnd í “áreiðinni”. Þó eru eftir að nefna Klifhóla, sem eru austast á moldunum, eru þar Krossgötur. Til austurs liggja Kirkjugötur, en Ferðamannagötur til vesturs.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hreiður, 3

RA-384:021 *Ferðamannagötur* gata leið
“Þarna heita og Jaðar [019], Vondadý og Vatnsgrafarlækur, og nú er komið að örnefnum þeim, er áður voru nefnd í “áreiðinni”. Þó eru eftir að nefna Klifhóla, sem eru austast á moldunum, eru þar Krossgötur. Til austurs liggja Kirkjugötur, en Ferðamannagötur til vesturs.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hreiður, 3

RA-384:022 *Mógrafarstykki* örnefni mógrafir
“Upp frá þeim [Lönguhvömmum] Puntublettur, þá Mógrafarstykki, Vaðhvammur og Vaðrimi.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hreiður, 4

RA-384:023 *Vaðhvammur* örnefni vað
“Upp frá þeim [Lönguhvömmum] Puntublettur, þá Mógrafarstykki, Vaðhvammur og Vaðrimi.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hreiður, 4

RA-384:024 *Lambhúsmói* örnefni lambhús
"... þá Norðurtún, þá Lambhúsmói og Brekkukofalaut [013] ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hreiður 2, 3

RA-384:025 *Lambhúsdý* örnefni lambhús
Sjá örnefnakort við Eggjarnar.
Heimildir: Örnefnakort

RA-384:026 *Vatnsgarður* örnefni
Sjá örnefnakort við Eggjarnar.
Heimildir: Örnefnakort

RA-384:027 heimild um mógrafir
Sjá örnefnakort við heimreiðina.
Heimildir: Örnefnakort

RA-384:028 hellir
"Forna-Hreiður [001] heitir bæjarrúst í Hreiðurslandi. Augsýnilega er þar hellir í hól austan við tóftarbrotin."
Heimildir: Manngerðir hellar, 197

RA-385 Guttormshagi

15 hdr 1708, tíundast til fátækra. 1270: Getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88 Jörðin var lénsjörð presta í Efri-Holtaþingum. Eyðihjáleigan Guttornshagahjáleiga. JÁM I, 328-329. "Hún var löngum með betri jörðum í Holtunum og átti engi allgott í Hagaleiru. Landið var vítt og hvarvetna vel gróið. Þurrlendi er um það bil helmingur landareignar með ágætu ræktunarlandi." SB V, 279 1847: "Á prestsetrinu Guttormshaga má fóra 4 kýr, 2 geldneyti, 2 reiðhesta, 120 fjár, 16 lömb og allt að 20 útigangs-hrossum. Jörðin er fremur landlítil og hagaþröng og létt fyrir búsmala; túnin eru að kalla slétt, og fást af þeim 150 hestar, en nautgæf hey fæst eigi utan túns, nema það orni og mygli." JJ, 52-53 1917: Tún 6,5 ha, þar af slétt 5 ha, garðar 1140 m²

RA-385:001 *Guttormshagi* bæjarhóll bústaður
"Neðst í túninu er tættur, sem heita Gamlibær. Þar stóð bærinn áður, og suður af tóttunum heitir Gamlatún." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Guttormshagi, 2; Túnakort 1917

RA-385:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-385:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-385:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-385:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-385:006 *Guttormshagahjáleiga* bæjarstæði býli
1708: "Guttormshaga hjáleiga hefur heitið þar í túninu, er í fyrstu uppbygð fyrir nokkrum árum og 50 árum, en fyrir 7 árum er hún í eyði orðin. Kynni endilega byggjast ef vildi, en þar við minkaði heyskapur og hagar jarðarinnar, og lenti svo alt í sama stað." "Guttormshagahjáleiga stóð á hólnum sem er á milli bæjarins og nýja fjóssins." Sjá örnefnakort.
Heimildir: JÁM I, 329; Örnefnakort

RA-385:007 heimild um leið
"Eingjavegur er lágnur í "Safamýri"."
Heimildir: JJ, 53

RA-385:008 *Borg* bæjarstæði býli **Friðlýstar fornleifar**
"Sunnan undir Borgarfelli, um 800 m austur af bænum stóð eyðibýlið Borg, og eru rústir þess friðlýstar." Segir í

Sunnlenskum byggðum. “Austan Bæjarholts heitir að norðan Borgarfellskriki og Borgarfell. Sunnan í því eru fornar bæjartættur, og hét sá bær Borg.” Segir í örnefnalýsingu. BJ: “Þar er tóft mjög fornleg og girðing í kring, fornleg og sterkleg, en eigi víðlend. Þetta býli mun ábúandi heimajarðar hafa lagt undir sig af frjálsum vilja.” “Borgar-fornleifar, túngirðing og bæjarrústir suðvestanundir Borgarfelli, norðaustur frá bænum.”
Heimildir: SB V, 279; Ö-Guttormshagi, 1; ÁG: Friðlýsingarskrá, 69; B J: “Skrá yfir eyðibýli ...” Árbók 1898, 27.

RA-385:009 heimild um leið
“Bærinn stendur sunnan í holti, sem heitir Stórholt. Vestur af því er lítill hóll, litli-Reiðhóll, en Stóra-Reiðholt er handan við markið. Ber holt þessi nöfn af reiðgötum, sem eru í stærra holtinu.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Guttormshagi, 1

RA-385:010 tóft stekkur
“Norður af Dammi heitir Hjáleigumýri. Þar eru tættur í hvammi, sem heitir Stekkatún ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Guttormshagi, 1

RA-385:011 *Áveita* örnefni áveita
Sjá örnefnakort.
Heimildir: Örnefnakort

RA-385:012 *Lindargata* örnefni leið
Sjá örnefnakort.
Heimildir: Örnefnakort

RA-385:013 *Reiðholsvað* örnefni vað
Sjá örnefnakort.
Heimildir: Örnefnakort

RA-385:014 *Gerði* örnefni
Sjá örnefnakort.
Heimildir: Örnefnakort

RA-385:015 *Garðbrot* örnefni
Sjá örnefnakort.
Heimildir: Örnefnakort

RA-385:016 *Stöðull* örnefni kvíar
Sjá örnefnakort.
Heimildir: Örnefnakort

RA-385:017 *Gömlutraðir* örnefni traðir
Sjá örnefnakort.
Heimildir: Örnefnakort

RA-385:018 *Dagmálavarða* örnefni eyktamark
Sjá örnefnakort.
Heimildir: Örnefnakort

RA-385:019 *Sauðahús* örnefni fjárhús
Sjá örnefnakort.
Heimildir: Örnefnakort

RA-385:020 *Ærhús* örnefni fjárhús
Sjá örnefnakort, hjá Borg.
Heimildir: Örnefnakort

RA-385:021 *Mógrafir* örnefni mógrafir
Sjá örnefnakort.
Heimildir: Örnefnakort

RA-385:022 *Brúargil* örnefni samgöngubót
Sjá örnefnakort.
Heimildir: Örnefnakort

RA-385:023 *Sauðahús* örnefni fjárhús
Sjá örnefnakort.
Heimildir: Örnefnakort

RA-386 Saurbær

10 hdr 1708. "Landrými er hér sæmilegt og algróið, þurrlendi um 1/3 landsins. Ræktunarland er gott. Allgóð skjól eru í högum." SB V, 278 1917: Tún 4,6 ha, þar af slétt 1 ha, garðar 750 m²

RA-386:001 *Saurbær* bæjarhóll bústaður
"Íbúðarhúsið hefur verið síðustu endurbyggingu verið flutt nokkuð upp frá hinu gamla bæjarstæði og er þar víðsýni meira." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Fyrir 1910 var bærinn í Saurbæ torfbær ofurlítið austan en það timburhús, sem flutt var úr 1976." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: SB V, 278; Ö-Saurbær, 7; Túnakort 1917

RA-386:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-386:003 heimild um brunn
"Austurdý, öðru nafni Pyttur, Í Niðurmýri beint suður og niður frá bænum. "Gamalt vatnsból bæjarins áður en brunnur var grafinn vestan við gamla bæinn nokkru fyrir aldmaót." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Saurbær, 1

RA-386:004 *Áveitur* örnefni áveita
"Áveitur, Fremsta-, Mið- og Innstaáveita, voru sunnarlega á Saurbæjarengjum, vestur af Töglum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Saurbær, 1

RA-386:005 *Beinarimi* örnefni
"Beinarimi í Saurbæjarmýri örskammt vestan við Kýrholt. Lítill rimi." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Saurbær, 2

RA-386:006 *Bjallarétt* heimild um rétt
"Bjallarétt "byggð af Elíasi Þórðarsyni einhvern tíma milli 1910-20." Er norðaustan á Bjallanum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Saurbær, 2

RA-386:007 *Fornufjós* örnefni fjós
"Fornufjós, gamalt örnefni niður og suðaustur af gamla bænum sem flutt var úr 1976. Þar sem nefnt var Fornufjós er nú fjós Páls bónda Elíassonar." Segir í örnefnalýsingu. Suður af 001.
Heimildir: Ö-Saurbær, 2, 7

RA-386:008 heimild um fjárhús
"Geldingabæli, allhátt holt eða hnúkur suður af Kýrholti en suðvestur af Hallsteinsholti. Þar eru fjárhús." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Saurbær, 2

RA-386:009 heimild um fjárhús
"Græniblettur, vorlendi í suðvesturjaðri Sauðrbæjarholts. Hagabraut liggur um norðurneda Grænabletts. Þar er "nú fjárhús frá Saurbæ"." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Saurbær, 2

RA-386:010 *Guðnatættur* heimild um fjárhús
"Guðnatættur, um 100 m norðaustan nýja íbúðarhússins frá 1976 "kenndar við Guðna Jónsson í Skarði (á Landi); heyjaði á Saurbæjarengjum 1918 og byggði suðahús, af því er nefnið dregið." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Saurbær, 3

RA-386:011 *Hagabraut* vegur leið
“Hagabraut liggur þvert yfir Sauðrbæjarland sunnanvert frá austri til vesturs, framan og neðan við íbúðarhúsið sem byggt var 1976. Gamli bærinn var fast sunnan vegarins.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Saurbær, 3

RA-386:012 *Holutótt* tóft fjárhús
“Holutótt, vestan í eða undir Bjallanum. Gömul fjárhústótt.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Saurbær, 3

RA-386:013 *Klettur* heimild um huldufólksbústað
“Klettur “ranglega nefndur Stnadbergshamar í örnefnalýsingu Bergsteins Kristjánssonar. Þetta er lítill stuðlabergshóll við Saurbæjargil vestan Skinnhúfu. Gömul trú að í Klettinum sé byggð huldufólks. Þar má ekki gera neitt jarðraks, né taka nokkurn stein”. “ Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Saurbær, 4

RA-386:014 *Kvíaflöt* örnefni kvíar
“Kvíaflöt var fáa tugu metra vestan eða norðvestan við íbúðarhúsið nýja.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Saurbær, 4

RA-386:015 *Kvíahóll* örnefni kvíar
“Kvíahóll “í túnjaðri vestur af Bjalla”, austan við Kvíarima. Kvíarimi “vestur af bænum”.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Saurbær, 4

RA-386:016 heimild um lambhús
“Lambadý, í Niðurmýri, “uppsprettulind, nú í skurðarenda”, í sundinu suður frá Kvíarima. “Dregur nafn af lambhúsum sem stóðu á Rananum. Þessi lambhús stóðu síðast 1972”.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Saurbær, 4

RA-386:017 *Norðlingatangavað* heimild um vað
“Norðlingatnagavað, “á læknum”, í mörkum að haga, um 100 m norðan við b´runa þar sem Hagabraut liggur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Saurbær, 4

RA-386:018 *Skinnhúfuvað* heimild um vað
“Skinnhúfuvað á Saurbæjargili “skammt fyrir ofan bú á vegi að Guttormshaga”. Kennt við holtið Skinnhúfu, sem er í landi Guttormshaga.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Saurbær, 5

RA-386:019 *Torfrimi* örnefni rista
“Torfrimi “norður af Kvíarima, norðvestur frá Saurbæ”. Þar var þurrkað torf.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Saurbær, 6

RA-386:020 heimild um fjárhús
“Tögl, framhald Bjallans til norðaustus. Á suðvesturhorni Tagla eru sauðhústættur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Saurbær, 6

RA-386:021 heimild
“Þar fyrir austan]001] voru mikil tóttarbrot, og gamall öskuhóll.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Saurbær, 7

RA-386:022 heimild um útihús
“Eins og títt var á bæjum, voru kofar á víð og dreif um tún og haga. Ellefu kofar voru í Saurbæjartúni þegar Elías Þórðarson hóf þar búskap.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Saurbær, 7

RA-386:023 heimild um vatnsból
“Austurdý, öðru nafni Pyttur, Í Niðurmýri beint suður og niður frá bænum. “Gamalt vatnsból bæjarins áður en brunnur var grafinn vestan við gamla bæinn nokkru fyrir aldmaót.” Segir í örnefnalýsingu.

Heimildir: Ö-Saurbær, 1

RA-387 Hagi

30 hdr 1708 með Ketilsstöðum. Kirkjustaður. c. 1200: Jarðarinnar er getið í kirknaskrá Páls biskups, DI XII, 7 1397: "a prestskylld j heimalandi" DI IV, 63 1539: Ögmundur biskup kvittar Jón Björnsson fyrir reikningsskap kirkjunnar. DI X, 439. 1575: Máldagi kirkjunnar DI XV, 6591708: "Engi er jörðunni eignað í Guttormshaga landi, kallað Stakksengi, og er það til forna reiknað í heyskap jarðarinnar." Þá voru tvær hjáleigur í landi Haga, Ketilsstaðir og Krosshús, þá í eyði. JÁM I, 327. "Jörðin er landrík, algróin og grasgefin, um helmingur þurrlendi. Ræktunarland er hér gott og hagar skjólsælir." Nú tvíbýli. SB V, 267. 1917: Tún 9,4 ha, þar af slétt 4,5 ha, garðar 850 m²

RA-387:001 *Hagi* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-387:002 heimild um kirkju
HAGI Í HOLTUM (R) -Pétri (HOLTAÞING)c. 1200: Kirknaskrá Páls, DI XII 7
1397: a prestskylld j heimalandi portio Ecclesiæ vm .vj. ær .vc. Hefur giefist til kirkiunnar sydann Justinus tok med [kvikfé og voð] portio Ecclesiæ vmm .xij. ær sydann biskup Michel reid .vijc. var hann skylldugur adur kirkiunne eitt hundrad; Máld DI IV 631575: Máld DI XV 6591708: Þar er alkirkja og embættað Þriðja hvern helgan dag móts við Marteinstúngu og Árbæ. 16.11.1907: Holtaþing lögð niður og Marteinstungu- og Hagakirkjur lagðar til Landþinga; (PP, 68) [lög]
Heimildir: Túnakort 1917; PP, 68; DI; JÁM I, 326

RA-387:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-387:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-387:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-387:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-387:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-387:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-387:009 *Selfjall* örnefni sel
"Suður af Reiðholti er hátt fjall, sem heitir Selfjall ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hagi, 1

RA-387:010 *Kot* bæjarstæði býli
"Norðan við bæinn heitir Hagholt. Vestur af því eru tættur af eyðibýli sem hét Kot og hnúkurinn þar Kotsholt ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hagi, 1

RA-387:011 *Brandsborgarbakki* örnefni
"Austur af bænum er uppblásinn melur, sem heitir Brandsborgarbakki ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hagi, 2

RA-387:012 *Akrar* örnefni akur
"Austur af bænum er uppblásinn melur, sem heitir Brandsborgarbakki, en austan við túnið er Hamrabelti, en neðan við það eru brekkur með fjörlbreyttum og ilmríkum gróðri, sem heita Akrar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hagi, 2

RA-387:013 *Krosshús* bæjarstæði býli
1708: “Krosshús hjet önnur hjáleiga í Haga landi strax hjá túninu. Liggur nú í eyði og hefur í eyði legið í 11 ár, er fyrst bygð fyrri 24 árum, var svo ýmist bygð eður lá í eyði í 13 ár þar til hún eyðilagðist sem sagt er.” “Krosshús hét forn Hagahjáleiga norðan við Bæjarholtið. Þar sá eg {helgi Hannesson] fyrir nær 60 árum, austan megin við bæjartóftina, tvö algróin jarðföll hlið við hlið, sem hljóta að hafa myndast
við hellahrun.”
Heimildir: JÁM I, 327; Manngerðir hellar, 197

RA-388 Hagahjáleiga
Ekki í byggð 1708.

RA-388:001 *Hagahjáleiga* bæjarhóll bústaður
“Syðst í túninu [á Haga] eru tættur; þar var bær, sem hét Hagakot; sunnan við það er Hagakotsgil.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hagi, 2

RA-389 Ketilstaðir
1708 talin 5 hdr, hjáleiga Haga, byggð löngu fyrir manna minni. “Landareignin er hvarvetna gróin og um það bil helmingjur þurrlendi. Ræktunarland er gott. Hagar sæmilega skjólgóðir.” SB V, 275 1917: Tún 2,5 ha, þar af slétt 0,4 ha, garðar 640 m²

RA-389:001 *Ketilstaðir* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-389:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-389:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-390 Kaldárholt
30 hdr. 1708. 1270: Getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88 Elsta orðmynd Kallaðarholt. HÞ segir Kaldárholt vera afbökun á gömlu nafni, Kallaðarholti. H Þ: “Rannsókn og leiðrjettingar ...” Árbók1923, 20. Eyðihjáleigan Kaldárholtshjáleiga 1708. “Hér er landrými gott. Ágangur sandfoks var allmikill imm með þjórsá en það land er nú að mestu gróið, annað land algróið og ræktunarland er hér gott.” SB V, 274 1708: “Jörðin blæs upp stórlega og fordjarfast árlega meir og meir af sandi, sjerdeilis tún jarðarinnar, sömuleiðis blæs vindur engjarnar upp og ber á sand, svo sýnilegt er að þessi jörð muni með tíð eyðileggjast.” JÁM I, 325 1917: Tún 9,3 ha, þar af slétt 5 ha, garðar 1280 m²

RA-390:001 *Kaldárholt* bæjarhóll bústaður
Gripirnir Þjms. 293, 296-297, 304-306 fundust “í gömlum uppblásnum bæjarrústum í ási fyrir austan Kaldárholt, þar sem Kaldárholts bær á að hafa staðið áður.”
Heimildir: Skýrsla FÍ I; 130; Túnakort 1917

RA-390:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-390:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-390:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-390:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-390:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-390:007 bæjarstæði bústaður
Gripirnir Þjms. 293, 296-297, 304-306 fundust "í gömlum uppblásnum bæjarrústum í ási fyrir austan Kaldárholt, þar sem Kaldárholts bær á að hafa staðið áður." 1865: Þjms. 293: Lítill STEINSNÚÐUR með auga, allur ávalur annars vegar og með hríng í kríng um augað, en hins vegar flatari, en þó með ávölum brúnum. Hann er úr útlendum steini (fidtsten?). Hann er 1 þumlúngur og 2 línur á breidd. Árni [Jónsson] fann snúð þenna í bæjarrústum á eyðijörð fyrir austan Kaldárholt, ásamt brotum af fleiri samskonar snúðum (sbr. Þjms. 306)." Þjms. 295: "Lítil TALA úr grjóti (fidtsten?) í lagnu sem mylnusteinn. Hana fann Árni á sama stað og nr. 293." Þjms. 296: "Þrjár glertölur mjög litlar, hnöttóttar að mestu, með rákum, sem allar liggja eins. Ein þeirra er rauð og tvær eru samfastar. Þær hafa mjög fagran lit, líkastan lit á skygðu silfri. Þær fann Árni alveg á sama stað og nr. 293 og 295." Þjms. 297: "Hálf RAFURTALA eða GLERTALA, að stærð og gjörð lík nr. 294, en mylnusteinslöguð. Hún er með hvítum og rauðum fléttíng utanum á einn veg. Sjálf talan hefir verið gul, en jörðin hefir getað verkað á hana og eins og feygt hana. Hana fann Árni á sama stað og hinar (nr. 293, 295 og 296) með nokkru millibili." Skýrsla FÍ I, 127-28. 1866: Þjms. 304: "STEINSNÚÐUR. Hann er mjög líkur nr. 293, en lítið eitt stærri og alveg ávalur báðumegin." Þjms. 305. "Annar STEINSNÚÐUR líkur að stærð og gjörð." Þjms. 306: "Tvö brot af samskonar SNÚÐ. - Alla þessa snúða (nr. 304-306 fann Árni í gömlum uppblásnum bæjarrústum í ási fyrir austan Kaldárholt, þar sem Kaldárholts bær á að hafa staðið áður. Þar fundust fleiri sníðar smátt og smátt, alls nálægt 10, auk þeirra, sem fyrr er getið." Skýrsla FÍ I, 130
Heimildir: Skýrsla FÍ I; 130

RA-390:008 heimild um ferju
"Hjá Kallaðarholti hefur verið ferja yfir Þjórsá, og dregur bærinn nafn af því." Ferjustaðurinn var í Naustanesi. Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kaldáhrolt, 1

RA-390:009 *Kaldárholtshjáleiga* bæjarstæði býli
1708: "Hjáleiga ein hefur staðið í landi jarðarinnar kölluð Kalldarhollts hiáleiga. Er fyrst bygð hjer um fyrri 50 árum, var svo bygð nokkur ár og eyðilagðist síðan fyrri hjer um 35 árum. Verður aldrei aftur bygð, því túnið er komið í flag og fordjarfað af sandi."
Heimildir: JÁM I, 326

RA-390:010 *Bólbakki* örnefni
"Norður af túninu er þurrlendur mói; að honum hallar frá austri og vestri og brött brekka niður að Þjórsá. Þessi mói heitr Leynisholt, en milli hans og Áss er dalur, sem heitir Leynir. ... Í Leyni er barð sem heitir Bólbakki." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kaldárholt, 1

RA-390:011 *Miðmundarvarða* varða
"Á há-Ásnum eru tvær vörður, sem heita Miðmundavarða og Dagmálavarða." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kaldárholt, 1

RA-390:012 *Dagmálavarða* varða eyktamark
"Á há-Ásnum eru tvær vörður, sem heita Miðmundavarða og Dagmálavarða." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kaldárholt, 1

RA-390:013 *Naustanes* örnefni naust
"Norður og austur af Helguhól er mýri, sem heirti Naustanes, í því er Svanhildartangi ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kaldárholt, 1

RA-390:014 *Skiphóll* örnefni
"Í Naustanesi eru nokkrir hólar; næst Þjórsá er Skjóhóll, þá Skiphóll og austast Gildruhóll, sem líklega er afbakað úr Gyltuhóll." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kaldárholt, 1-2

RA-390:015 *Gildruhóll* örnefni refagildra
"Í Naustanesi eru nokkrir hólar; næst Þjórsá er Skjóhóll, þá Skiphóll og austast Gildruhóll, sem líklega er afbakað úr Gyltuhóll." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kaldárholt, 1-2

RA-390:016 *Selhvammur* örnefni sel
“Suður af Innstahól liggja svonefndar hellishæðir, austast í þeim er Selhvammur ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kaldárholt, 2

RA-390:017 *Fjárhúsholt* örnefni fjárhús
“Suður af Innstahól liggja svonefndar hellishæðir, austast í þeim er Selhvammur, en milli þeirra og Naustaness er Fjárhúsholt.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kaldárholt, 2

RA-390:018 *Stekkjabakkar* örnefni stekkur
“Suður og suðvestur af því [017] og austan í Ásnum eru valllendisbakkar, sem heita Ásbakkar; austast á þeim heita Stekkjabakkar ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kaldárholt, 2

RA-390:019 *Messuvað* heimild um vað
“Suðausturhluti Kaldárholtsmýrar er kallað Messuvaðsmýri, og ber hún nafn af vaði á Kaldárholtslæk, sem heitir Messuvað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kaldárholt, 2

RA-390:020 *Kaldárholtsbót* heimild um áveitu
“Ofan frá Melum og alla leið niður að Kaldárholtslæk ganga tvö hóldrög, sem heita Rimar, en svæðið milli þeirra heitir milli Rima. Þar austur af, að landamerkjum Saurbæjar, sem markast af áveituskurði, heitir Kaldárholtsbót ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kaldárholt, 2

RA-390:021 *Ferstikla* tóft
“Suðvestur í Breiðumýri, á Dragbakka, eru tóttarbrot, sem heita Ferstikla.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kaldárholt, 2

RA-390:022 *Steinbogi* heimild um vað
“Á Kaldárholtslæk eru þessu vöð: Austast er Steinbogi, næst Bæjarholtsvað, þá Messuvað [014] og svo Breiðabakkavað, þá Brúnkolluvað og Brotið, en næst Þjórsá Ártangavað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kaldárholt, 3

RA-390:023 *Bæjarholtsvað* heimild um vað
“Á Kaldárholtslæk eru þessu vöð: Austast er Steinbogi, næst Bæjarholtsvað, þá Messuvað [014] og svo Breiðabakkavað, þá Brúnkolluvað og Brotið, en næst Þjórsá Ártangavað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kaldárholt, 3

RA-390:024 *Breiðabakkavað* heimild um vað
“Á Kaldárholtslæk eru þessu vöð: Austast er Steinbogi, næst Bæjarholtsvað, þá Messuvað [014] og svo Breiðabakkavað, þá Brúnkolluvað og Brotið, en næst Þjórsá Ártangavað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kaldárholt, 3

RA-390:025 *Brúnkolluvað* heimild um vað
“Á Kaldárholtslæk eru þessu vöð: Austast er Steinbogi, næst Bæjarholtsvað, þá Messuvað [014] og svo Breiðabakkavað, þá Brúnkolluvað og Brotið, en næst Þjórsá Ártangavað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kaldárholt, 3

RA-390:026 *Brotið* heimild um vað
“Á Kaldárholtslæk eru þessu vöð: Austast er Steinbogi, næst Bæjarholtsvað, þá Messuvað [014] og svo Breiðabakkavað, þá Brúnkolluvað og Brotið, en næst Þjórsá Ártangavað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kaldárholt, 3

RA-390:027 *Ártangavað* heimild um vað
“Á Kaldárholtslæk eru þessu vöð: Austast er Steinbogi, næst Bæjarholtsvað, þá Messuvað [014] og svo Breiðabakkavað, þá Brúnkolluvað og Brotið, en næst Þjórsá Ártangavað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kaldárholt, 3

RA-390:028 *Fornufjós* tóft fjós
“Suðvestur af bænum eru gamlar tættur, sem heita Fornufjós, en í suður er hóll, Akurhóll.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kaldárholt, 3

RA-390:029 *Akurhóll* örnefni akur
“Suðvestur af bænum eru gamlar tættur, sem heita Fornufjós, en í suður er hóll, Akurhóll.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kaldárholt, 3

RA-391 Akbrautarholt (Akbraut)

1708: 10 hdr áður en jörðin spilltist, Skáholtskirkjueign. 1270: Getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88 1708: “Jörðin er stórum fordjörfuð af sandi og fordjarfaðist árlega meir og meir, og vonlegt hann muni jörðina um síðir eyðuleggja.” JÁM I, 324 1917: Tún 3,3 ha, þar af slétt 0,8 ha, garðar 480 m²

RA-391:001 *Akbrautarholt (Akbraut)* bæjarhóll bústaður
“Minjar elstu byggðar í Akbraut eru blásnar rústir bæjar, kirkju og kirkjugarðs sunnan Kirkjuhóls sv. frá núverandi bæ. Ætla má að þar hafi staðið kirkja þegar á 11 öld. Er þarna einn merkasti minjastaður Rangárþings. Yngri byggðarminjar eru í svonefnda Gamla túni þar skammt frá. Þaðan var bæinn fluttur af Daníel Jónssyni 1823 á núverandi bæjarstæði.” Segir í Sunnlenskum byggðum. “Bærinn hefur staðið hátt uppi undir brún á ásnum, en bænhús og kirkjugarður austur frá bænum og litlu lægra. Kirkjugarðurinn er nál. 15 faðmar í þvermál. Bæði bænhúsið og norður- og vesturhlið kirkjugarðsins hefur verið bygt af dröngum. Hafa þeir, að því er virðist, staðið hver við annars hlið utanvert í veggjunum. Veggirnir hafa fyrst fallið innan til, og drangarnir svo á þá ofan. Hefir þessi bygging vissulega þótt merkileg á sínum tíma. Bænhústóftin lítur næstum út sem hrúga, og liffur einn mikill drangi yfirum hana þvera framan til. Er sagt að hann hafi verið yfir dyrum. Þaðan liggur drangastétt að sáluhliðinu, og heldur hún sér nokkuð, en sáluhliðið er fallið saman. Austur- og suðurhliðar kirkjugarðsins eru meira úr lagi gengnar ... Í bæjarrústinni er lítið um dranga, enda er hún mjög úr lagi gengin.”
Heimildir: SB V, 273; Túnakort 1917; B J: “Skrá yfir eyðibýli ...” Árbók 1898, 22

RA-391:002 heimild um bænhús **Friðlýstar fornleifar**
“Minjar elstu byggðar í Akbraut eru blásnar rústir bæjar, kirkju og kirkjugarðs sunnan Kirkjuhóls sv. frá núverandi bæ. Ætla má að þar hafi staðið kirkja þegar á 11 öld. Er þarna einn merkasti minjastaður Rangárþings. Yngri byggðarminjar eru í svonefnda Gamla túni þar skammt frá. Þaðan var bæinn fluttur af Daníel Jónssyni 1823 á núverandi bæjarstæði.” Segir í Sunnlenskum byggðum. “Bærinn hefur staðið hátt uppi undir brún á ásnum, en bænhús og kirkjugarður austur frá bænum og litlu lægra. Kirkjugarðurinn er nál. 15 faðmar í þvermál. Bæði bænhúsið og norður- og vesturhlið kirkjugarðsins hefur verið byggt af dröngum. Hafa þeir, að því er virðist, staðið hver við annars hlið utanvert í veggjunum. Veggirnir hafa fyrst fallið innan til, og drangarnir svo á þá ofan. Hefir þessi bygging vissulega þótt merkileg á sínum tíma. Bænhústóftin lítur næstum út sem hrúga, og liggur einn mikill drangi yfirum hana þvera framan til. Er sagt að hann hafi verið yfir dyrum. Þaðan liggur drangastétt að sáluhliðinu, og heldur hún sér nokkuð, en sáluhliðið er fallið saman. Austur- og suðurhliðar kirkjugarðsins eru meira úr lagi gengnar ... Í bæjarrústinni er lítið um dranga, enda er hún mjög úr lagi gengin.” 1966: “Þarna var einu sinni kirkja, eins og nafnið bendir til. Sést kirkjurústin austan í hólnum, en lítt sést þar fyrir veggjum, heldur er þar allhá þúst, sandorpin og að nokkru vaxin melgrasi. Einkennilegt er, að víðarkol sjást á stöku stað í rústinni. Má vera, að kirkjan hafi brunnið. Leifar kirkjugarðsins sjást vel. Þessi garður hefur ekki átt sinn líka. Hann hefur verið hlaðinn úr stuðladröngum, sem eru flestir sexstrendir, sumir meira en 2 m langir. Hafa drangarnir staðið hlið við hlið, en eru nú allir fallnir. Hefur verið ærið erfiði að reisa þessa dranga upp af handafli. Beinaleifar má sjá víðs vega um krikjugarðinn, allmjög fúnar.”ABRAUTARHOLT Í HOLTUM (R) (HAGAÞING?) - BÆNHÚS'Kirkju- og kirkjugarðsleifar í Gamla-Akbrautarholti' Friðlýstar 1927.
Heimildir: SB V, 273; ÁG: Friðlýsingarskrá, 69; B J: “Skrá yfir eyðibýli ...” Árbók 1898, 22; ÁFÍ 1966, 35

RA-391:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-391:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-391:005 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1917

RA-391:006 *Gamla tún* bæjarstæði bústaður
"Minjar elstu byggðar í Akbraut eru blásnar rústir bæjar, kirkju og kirkjugarðs sunnan Kirkjuhóls sv. frá núverandi bæ. Ætla má að þar hafi staðið kirkja þegar á 11 öld. Er þarna einn merkasti minjastaður Rangárþings. Yngri byggðarminjar eru í svonefnda Gamla túni þar skammt frá. Þaðan var bæinn fluttur af Daníel Jónssyni 1823 á núverandi bæjarstæði." Segir í Sunnlenskum byggðum. BJ: "Þá [eftir 001] var hann settur suður og austur á túninu, og þar hélzt hann framyfir síðustu aldamót. En þá fór þar og alt í sand, og var bærinn þá setttur þar sem hann er nú ..."
Heimildir: SB V, 273; B J: "Skrá yfir eyðibýli ..." Árbók 1898, 26-27

RA-391:007 *Akbraut* bæjarstæði bústaður
"Minjar elstu byggðar í Akbraut eru blásnar rústir bæjar, kirkju og kirkjugarðs sunnan Kirkjuhóls sv. frá núverandi bæ. Ætla má að þar hafi staðið kirkja þegar á 11 öld. Er þarna einn merkasti minjastaður Rangárþings. Yngri byggðarminjar eru í svonefnda Gamla túni þar skammt frá. Þaðan var bæinn fluttur af Daníel Jónssyni 1823 á núverandi bæjarstæði." Segir í Sunnlenskum byggðum. BJ: "Þá [eftir 001] var hann settur suður og austur á túninu, og þar hélzt hann framyfir síðustu aldamót. En þá fór þar og alt í sand, og var bærinn þá setttur þar sem hann er nú ..."
Heimildir: SB V, 273; B J: "Skrá yfir eyðibýli ..." Árbók 1898, 26-27

RA-391:008 *Sönghóll* heimild um huldufólksbústað
"Suður frá bænum er Litlihóll og nef í austur, sem heitir Berjanef, og flöt, sem nefnist Fífukelsduflöt, og þar austur af er hóll, Sönghóll. Þar býr huldufólk." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Akbraut, 1

RA-391:009 *Selholt* örnefni sel
"Austan við Nátthagann er flatlendi að Selholti nokkru fyrri neðan bæinn." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Akbraut, 1

RA-391:010 heimild um leið
"Í suðvestur frá bænum er Brunurimi, og þar austur af eru Kirkjurimar, reiðgötur til Hagakirkju liggja eftir þeim." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Akbraut, 2

RA-392 Lækur

1708: "Jarðadýrleiki var fyrir 40-(45) árum haldinn x hdr, nú helst hún fyrir V hdr." Skálholtskirkjueign. JÁM I, 323"Landareign liggur á kafla meðfram Árnesarkvísl Þjórsár. Samföst Árnesi nú. Austur af Lækjarbjalla, sem bærinn stendur undir, er Lækjarey, eigna Lækjar og er í henni heit lind. Þetta er líklega Kolbeinsey sem um getur í Jarðabókinni 1708, slægjuland frá Læk nær öreytt." SB V, 272 1708: "Á jörðina gengur sandur til stórs skaða, eru slægjur jarðarinnar í Kolbeinsey svo gott sem öreyddar og túnið fordjarfast jafnlega af sandfjúki. Hagar skemmast og að nokkrum parti, og sýnist líkast að þessi jörð muni eki lengi bygð verða." JÁM I, 324 1917: Tún 2,5 ha, þar af slétt 2 ha, garðar 520 m²

RA-392:001 *Lækur* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-392:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-392:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-392:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-392:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-392:006 *Þinghólar* örnefni þingstaður

“Þar er stór hólmi í Þjórsá, sem heitir Árnes. Í því eru Þinghólar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lækjur, 1

RA-392:007 *Aftökugil* örnefni aftökustaður
“Þar er stór hólmi í Þjórsá, sem heitir Árnes. Í því eru Þinghólar. Suðvestan til, en niður með ánni framan við hólana, er Aftökugil.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lækjur, 1

RA-392:008 *Fornufjós* heimild um fjós
“Fornufjós heita hólar eða tóttarbrot í túninu vestan við bæinn.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lækjur, 1

RA-392:009 *Lækjarvað* heimild um vað
Sjá örnefnakort.
Heimildir: Örnefnakort

RA-393 Stúfholt

20 hdr., 1708. 1270: Getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88 Bænhús var á jörðinni. 1708 tvær eyðihjáleigur. “Skógarítak á jörðin ofarlega á Landi, nær Mörk, þar sem heitri Skúfholts-torfa.” JÁM I, 322. Nú tvíbýli.1708: “Jörðinni spillir á eina síðu sandur, sem ágengur meir og meir ár frá ári.” JÁM I, 322 1917: Tún 6,2 ha, þar af slétt 3,5 ha, garðar 920 m² . “Jörðin er með gott landrými til búskapar, öll grasi gróin, þurrlend að hálfu og gnægð af góðu ræktunarlandi. Hagar eru skjólgóðir.” SB V, 269

RA-393:001 *Stúfholt* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-393:002 heimild um bænhús
STÚFHOLT Í HOLTUM (R) (HAGAÞING) - BÆNHÚS1708: Menn segja hjer hafi bænhús verið fyrir löngu;
Heimildir: JÁM I, 322

RA-393:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-393:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-393:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-393:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-393:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-393:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-393:009 heimild um áveitu
“Hallsteinsholt. Kollótt holt austur af Kýrholti; þar er hornmark Saurbæjar, Akbrautar og Stúfholts. Valdimat Elísson segir að í Hallsteinsholti Stúfholtsmegin virðirst vera fornar minjar um áveitu.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Saurbær, 3

RA-393:010 *Vesturhjáleiga* bæjarstæði býli
1708: “Er eyðilögð fyrir 6, 7, eða 8 árum ut supra, er fyrst uppbygð fyrir 46 eða 48 árum. ... Kynni aftur að byggjast, ef vildi, en þar við minkaði heimajörðin, því hjáleigan stendur í heimajarðar túninu.” “Vesturhjáleiga stóð þar skammt vestur af bæ frá um 1660 til 1700 og eru rústir hennar nú innan túns.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: JÁM I, 322-323; SB V, 269

RA-393:011 heimild um legstað
“Framan við austurbæ var áður kofi sem átti að vera reistur yfir legstað Stúfs þess sem Stúfsholt var kennt við og skyldi kfanum jafnan haldið við. Hann er nú fyrir löngu jafnaður við jörðu.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: SB V, 270

RA-393:012 *Hjáleiga* bæjarstæði býli
“Austan við Stúfholtsbæi er Stúfholtsás. Sunnan í honum er nátthagi austurbæjarbónda. Þar sást móta fyrri gömlum, fyrirferðarlitlum tóftum og kallaðist Hjáleiga.” “Árið 1928 brugðu búi gömlu hjónin á Læk, Jóhann Friðriksson og Margrét Guðlaugsdóttir og fóru í einhverskonar búmennsku að Kambi til Elísar og Karenar. Með þeim fluttust þau að Kanastöðum í Landeyjum. Ekki undu þau það og fluttu til Hafleiða og Guðrúnar í Búð 1931. Langaði þá til að byrju búskap að nýju og fengu leyfi eiganda og ábúenda í Stúfholti til að byggj asér bæ í gömlu Hjáleigunni. íbúð var byggð, smiðja og gripahús fyrri iena kú, 2 hross og 12-14 kindur. Þrjú þök voru á þeim húsum sem byggð voru og seinna var hlöðu bætt við. Útidyr voru á öllum húsunum og innangengt milli þeirra allra svo ekki þurfi að hrekja sig út í vondum veðrum. Allt var smátt í sniðum en vel fyrir komið. Jóhann og nágrannar nefndu býlið Veröld.” Í eyði frá 1942.
Heimildir: SB V, 271

RA-393:013 *Smalaskáli* örnefni smalakofi
“Vestur af Bæjarholti heitir Kringlumýri. Vestur af henni er holt, sem heitir Smalanípur og Smalaskáli lítið eitt norðar ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stúfholt, 1

RA-393:014 *Selhnúkar* örnefni sel
“Norðaustur af Rannveigu er Hnúkakelduholt. Austur af því eru Selhnúkar, suður af þeim er Gyltuholt ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stúfholt, 1

RA-393:015 *Stekkjarlág* örnefni stekkur
“Heima við túnið er laut, sem hét Kálfalaut, og sunnan við hana Stekkjarlág.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stúfholt, 1

RA-393:016 *Torfholt* örnefni rista
“Suðvestur af bænum eru hæðir, sem heita Torfholt.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stúfholt, 1

RA-393:017 *Fjósakrókur* örnefni fjós
“Vestur af bænum er mýrarvik, sem heitir Fjósakrókur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stúfholt, 1

RA-393:018 *Torfrimi* örnefni rista
“Vestur af bænum er mýrarvik, sem heitir Fjósakrókur. Suður af honum heitir Torfrimi.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stúfholt, 1

RA-393:019 heimild um legstað
“Neðan við bæinn eru tvær þúfur, sem munnmæli segja að séu legstaðir og heita þær Leiði.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stúfholt, 2

RA-393:020 heimild um fjárhús
Ærhús nálægt Rannveigu, sjá örnefnakort.
Heimildir: Örnefnakort

RA-393:021 heimild um fjárhús
Nálægt Dælum, sjá örnefnakort.
Heimildir: Örnefnakort

RA-393:022 *Gerði* örnefni
Nálægt Dælum, sjá örnefnakort.
Heimildir: Örnefnakort

RA-393:023 heimild um fjárhús
Fjárhústóft nálægt veginum, sjá örnefnakort.
Heimildir: Örnefnakort

RA-393:024 *Eystri-Hjáleiga* bæjarstæði býli
1708: "Eystre hiáleiga. Er svo gömul, að enginn man hennar fyrstu bygð. Eyðilagðist um sama skeið og hin fyrri. ... Þessi hjáleiga kann ekki aftur að byggjast, því túnið er af sandi öldúngis eyðilagt, engjarnar og að mestu eyddar og hagarnir stórum forndjarfaðir." JÁM I, 3
Heimildir: JÁM I, 323

RA-394 Þverlækur

15 hdr 1708. 1270: Getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88 1917: Tún 4,1 ha, þar af slétt 1,5 ha, garðar 879 m² . "Þetta er notagóð jörð að víðáttu og landkostum, öll gróin og ræktunarland gott. landið skiptist um það bil að hálfu í þurrlendi og votlendi. Hagar eru sæmilega skjólgóðir." SB V, 268

RA-394:001 *Þverlækur* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-394:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-394:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-394:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-394:005 *Fjárhústún* örnefni fjárhús
"Í túninu eru þessi örnefni: Suður af bænum, sunnan lækjarins, er Fjárhústún." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þverlækur, 1

RA-394:006 *Lambhústún* örnefni lambhús
"Í túninu eru þessi örnefni: Suður af bænum, sunnan lækjarins, er Fjárhústún. Lambhústún er vestur af bænum og Gránahóll í suðaustur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þverlækur, 1

RA-394:007 *Stöðull* örnefni kvíar
"Norðan til við túnið er Stöðull." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þverlækur, 1

RA-394:008 *Markvaða* varða landamerki
Landamerki. "Í landsuður frá bænum er Markavarða. Hún er hornmark milli Þverlækjar, Skammbeinsstaða, Mykjuness og Hreiðurs. Þaðan liggur marklínan vestur yfir Háheiði í Markarima. Þaðan beygir línan til norðurs í Þverlækjarleiru, en þaðan liggja þau með Guttormshagagili (Þverlækjarmenn nefna það Guttormshagagil, en Guttormshagamenn Þverlækjargil) í Torfhol. Þetta gil er allvatnsmikill mýrarlækur. Á því er Markhólsvað. Út Torfholti liggja mörkin í Stakk, kringlóttan hól, og þaðan í Markvörðu."
Heimildir: Ö-Þverlækur, 1

RA-394:009 *Torfholt* örnefni rista
Landamerki. "Í landsuður frá bænum er Markavarða. Hún er hornmark milli Þverlækjar, Skammbeinsstaða, Mykjuness og Hreiðurs. Þaðan liggur marklínan vestur yfir Háheiði í Markarima. Þaðan beygir línan til norðurs í Þverlækjarleiru, en þaðan liggja þau með Guttormshagagili (Þverlækjarmenn nefna það Guttormshagagil, en Guttormshagamenn Þverlækjargil) í Torfhol. Þetta gil er allvatnsmikill mýrarlækur. Á því er Markhólsvað. Út Torfholti liggja mörkin í Stakk, kringlóttan hól, og þaðan í Markvörðu."
Heimildir: Ö-Þverlækur, 1

RA-394:010 *Markhólavað* heimild um vað
Landamerki. "Í landsuður frá bænum er Markavarða. Hún er hornmark milli Þverlækjar, Skammbeinsstaða, Mykjuness og Hreiðurs. Þaðan liggur marklínan vestur yfir Háheiði í Markarima. Þaðan beygir línan til norðurs

í Þverlækjarleiru, en þaðan liggja þau með Guttormshagagili (Þverlækjarmenn nefna það Guttormshagagil, en Guttormshagamenn Þverlækjargil) í Torfhol. Þetta gil er allvatnsmikill mýrarlækur. Á því er Markhólsvað. Út Torfholti liggja mörkin í Stakk, kringlóttan hól, og þaðan í Markvörðu."
Heimildir: Ö-Þverlækur, 1

RA-394:011 *Gamla-Stekkatún* örnefni stekkur
"Norður af honum [Brennhól] eru grasgefnir hólar, sem heita Gamla-Stekkatún." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þverlækur, 2

RA-394:012 *Stóristeinn* heimild um huldufólksbústað
"Stóristeinn er bjart á Þverlækjarheiði. Við það er tengd huldufólkstrú." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þverlækur, 2

RA-394:013 heimild um fjárhús
Sjá örnefnakort við Nýgræður.
Heimildir: Örnefnakort

RA-394:014 *Göturnar* heimild um leið
Sjá örnefnakort við Nýgræður.
Heimildir: Örnefnakort

RA-394:015 *Kálgarðsflöt* örnefni kálgarður
Sjá örnefnakort við Móatún
Heimildir: Örnefnakort

RA-394:016 *Gamliskurður* örnefni áveita
Sjá örnefnakort við Lambhúshól 006
Heimildir: Örnefnakort

RA-394:017 *Hesthúflöt* örnefni hesthús
Sjá örnefnakort við 005
Heimildir: Örnefnakort

RA-394:018 *Stekkatún* örnefni stekkur
Sjá örnefnakort
Heimildir: Örnefnakort

RA-394:019 *Stekkatún* örnefni stekkur
Sjá örnefnakort
Heimildir: Örnefnakort

RA-395 Skammbeinstaðir

Jarðadýrleiki talinn 30 hdr 1708. Skáholtskirkjueign. 1270: Getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88 1397: Skammbeinsstaða getið í máldaga kirkjunnar á Hofi í Gnúpverjahreppi sem átti jörðina. DI IV, 48 sbr. DI VI, 321. 1461 er Skammbeinsstaða getið í bréfi. DI V, 239. Hálfkirkja. Nú er fjórbýli á S. Fornbýlið Vakurstaðir í landareigninni. 1917: Tún 9,9 ha, þar af slétt 4 ha, garðar 2100 m²

RA-395:001 *Skammbeinstaðir* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-395:002 heimild um útkirkja
FF: "á Skammbejnsstödumm jnnann Martejnstúngu Sóknar er Ejrn fornmanna Hellir sem brúkadur er til Saudfjárgeimslu á vetur, þar hefur og so i firndinni kyrkja verid, sem siá má af leidjumm i Kirkiu gardi ..."
SKAMMBEINSSTAÐIR Í HOLTUM (R) (MARTEINSTUNGUÞING) - HÁLFKIRKJA1708: Hjer er hálfkirkja og heimamanna gröftur, embættar hjer presturinn að Haga, Marteinstungu og Árbæ, Þegar heimafólk gengur til sacramentis og betalast Þar fyrir af ábúanda eftir samkomulagi. Heimaskyldur (ljóstollar) falla niður og betalast ekki til Marteinstúngu;.
Heimildir: FF I, 185; JÁM I, 320

RA-395:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-395:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-395:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-395:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-395:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-395:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-395:009 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-395:010 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-395:011 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-395:012 *Vakurstaðir* bæjarstæði býli **Friðlýstar fornleifar**
"Um 2 km staðir með miklum og merkum friðlýstum miðaldarústum." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Norður af honum [Krika] eru Vakurstaðir, gamalt eyðibýli. Aðrir telja, að bærinn hafi heitið Akurstaðir." Segir í örnefnalýsingu. 1708: "Vakurstaðir heita í Skammbeinsstaða landi (nú sem stendur). Hefur auðsýnilega bær verið, og sjer glögt fyrir túni, girðingum og bæjarhúsa rústum, item merkigarði milli Skammbeinsstaða og þessarra Vakurstaða, so heitir og Vakurstaðaengi, er þeirri jörð skal fylgt hafa. Engin man að þessi jörð hafi bygð verið, og meinast hún í tvö hundruð ár eður þar um í eyði verið hafa. Kynni, eins og til forna, aftur að byggjast, því ekkert grandar jörðinni, en þetta lenti í sama stað, því svo yrði Skammbeinstaðir smærri jörð og leigumminni hverri nú fylgir þetta Vakurstaðaland alt."
ÁG: "Rústir eyðibýlisins Vakurstaða ásamt réttarrúst skammt frá.""Vakurstaðir heitir forn bæjarrúst, miðsvegar milli Lækjar og Skammbeinsstaða. Gömul arfsögn í Holtum hermir að þar hafi staðið útibú Skálholtsstaðar ... Fyrir löngu hruninn helir hefur verið neðst í halla sunnan við Vakurstaði. Móbergshröngl, borið út úr honum, finnst í smáhól úti í mýri skammt frá hellismunna ..."
Heimildir: SB V, 265; Ö-Skammbeinsstaðir, 2; JÁM I, 321; ÁG: Friðlýsingarskrá, 70; Manngerðir hellar, 197

RA-395:013 *Háavarða* varða
"Vestur af bænum er hár hóll, sem heitir Háavarða, og suður af henni lægð, sem heitir Klauf." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skammbeinsstaðir, 1

RA-395:014 *Kofarimi* örnefni
"Heim undir túninu eru tveir rimar. Sá, sem er fjær túninu, heitir Kofarimi ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skammbeinsstaðir, 1

RA-395:015 *Torfholt* örnefni rista
"Milli Rifs og heimatúsn heitir Litlaflóð. Austur af Rifi heita Gilbotnar. Þar er holt, sem heitir Torfholt ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skammbeinsstaðir, 1

RA-395:016 *Laugar* örnefni sundlaug
"Austur af Torfholti [015] er skagi, þar sem lækirnir renna saman, og heitir hann Tunga. Þar eru heitar uppsprettur, sem kallaðar eru laugar. Þær renna í Þvergilið, þar sem það kemur í Hjallaneslækinn." Segir í örnefnalýsingu.

Heimildir: Ö-Skammbeinsstaðir, 1

RA-395:017 *Gamlavað* heimild um vað
"Með Hjallaneslæk liggja engjarnar frá Skammbeinsstöðum. Austan við Laugar liggur Tunga áðurnefnd. Næst er Vaðstykki. Það dregur nafn af vöðum á læknum." Segir í örnefnalýsingu. Sjá örnefnakort Gamalvað og Nýjavað.
Heimildir: Ö-Skammbeinsstaðir, 1; Örnefnakort

RA-395:018 *Nýjavað* heimild um vað
"Með Hjallaneslæk liggja engjarnar frá Skammbeinsstöðum. Austan við Laugar liggur Tunga áðurnefnd. Næst er Vaðstykki. Það dregur nafn af vöðum á læknum." Segir í örnefnalýsingu. Sjá örnefnakort Gamalvað og Nýjavað.
Heimildir: Ö-Skammbeinsstaðir, 1; Örnefnakort

RA-395:019 heimild um fjárhús
"Austur af dýinu og að Torfholti [015] er Sniðarimi. Þar austur af heitir mýrin Torholtsmýri og í henni Torfholtslágar. Upp af Sniðunum heitir Stekkatúnsholt og austur af því Stekkatún. Þar eru fjárhús og fjárhústún." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skammbeinsstaðir, 2

RA-395:020 *Draugasund* örnefni draugur
"Vestur af Stekkatúni er Arnarhvammur og vestan við hann lægð, sem heitir Draugasund." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skammbeinsstaðir, 2

RA-395:021 *Stöðull* örnefni kvíar
"Vestur af túninu, milli þess og Þverlækjarbrúnar, er Stöðulholt, norður af því gömul varða í grjóturð og heitir Steinavarða." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skammbeinsstaðir, 2

RA-395:022 *Steinavarða* varða
"Vestur af túninu, milli þess og Þverlækjarbrúnar, er Stöðulholt, norður af því gömul varða í grjóturð og heitir Steinavarða." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skammbeinsstaðir, 2

RA-395:023 heimild um traðir
"Heima við traðirnar, sem liggja heim að bænum, er lítill hóll, Réttarhóll." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skammbeinsstaðir, 3

RA-395:024 *Réttarhóll* örnefni rétt
"Heima við traðirnar, sem liggja heim að bænum, er lítill hóll, Réttarhóll." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skammbeinsstaðir, 3

RA-395:025 *Stekkatún* örnefni stekkur
Sjá örnefnakort.
Heimildir: Örnefnakort

RA-395:026 *Borgarpyttir* örnefni
Sjá örnefnakort.
Heimildir: Örnefakort

RA-396 Mykjunes
19 hdr 1708, Skálholtskirkjueign. "Jörðin er 500 ha, öll vel gróin, þurrlend að 1/3 hluta og ræktunarland gott. Hagar eru skjólsamir." SB V, 264 1917: Tún 2,4 ha, þar af slétt 1,6 ha, 802 garðar m²

RA-396:001 *Mykjunes* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-396:002 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1917

RA-396:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-396:004 heimild um fjárhús
“Hellar. Móklettasvæði í jaðri Hellraheiðar, öðru nafni Kambsheiðar, um 600 m vestur frá Mykjunesi. Þar voru ærhús.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Mykjunes, 2

RA-396:005 heimild um fjárhús
“Kifarimar. Rimar tveir, sem skaga út úr Kambsheiði (Hellraheiði) austur í mýrina austan og suðaustan við Hellrana. Draga nafn af fjárhúsum, sem þar voru.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Mykjunes, 2

RA-396:006 heimild um mógrafir
“Mógrafir. Á norðurbakka Bauluskurðar, austur frá suðurenda Messurima.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Mykjunes, 3

RA-396:007 tóft stekkur
“Stekkatún. Í dalverpi þar sem Holtið nær lengst til suðurs, rétt við Bauluskurð, skammt austan við bílveginn.” Segir í örnefnalýsingu. “Suður af henni [Pokalág] er hvammur, sem heitir Stekkatún. Þar eru tættur eftir stekk eða fjárrétt.” Segir í örnefnalýsingu BK.
Heimildir: Ö-Mykjunes, 3; Ö-Mykjunes BK, 1

RA-396:008 heimild um fjárhús
“Stórholt. Miðleiðis milli Mykjunesáss og Gránubotna. Þar er ærhús.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Mykjunes, 3

RA-396:009 hellir
“Í Mykjunesi eru menjar um týnda eða hrunda hella á tveimur stöðum: Heima í túni og úti í högunum, í svonefndri Hellraheiði.”
Heimildir: Manngerðir hellar, 197

RA-396:010 hellir
“Í Mykjunesi eru menjar um týnda eða hrunda hella á tveimur stöðum: Heima í túni og úti í högunum, í svonefndri Hellraheiði.”
Heimildir: Manngerðir hellar, 197

RA-397 Pula

1332: Jarðarinnar er getið í máldaga Odda, eign kirkjunnar þar. DI III, 218-219. 1917: Tún 1,3 ha, þar af slétt 0,5 ha, garðar 438 m²

RA-397:001 *Gamla-Pula* bæjarhóll bústaður **Friðlýstar fornleifar**
“Býlið Pula sem nú er byggðist um 1660 af séra Þorleifi Jónssyni í Odda. Gamla Pula er friðlýst rústaþyrpin frá fornöld við Pulutjörn á mótum Hagabrautar og Landvegar. ... Sú Pula sem nú er í byggð nefndist Litla Pula 1708 ...” Segir í Sunnlenskum byggðum. BJ: “Þar er rúst Gömlu-Pulu, sem sagt er að í fyrndinni hafi verið kirkjustaður og stórbýli. Eru kringum túnstæðið miklar fornlegar girðingar. Rústin er mjög niðursokkin og orðin að þýfi. Þó má með vissu sjá bæjarrústina og fjós og heygarð litlu vesta í sömu línu. Er bæjarrústin (a) nál. 12 faðm. löng og 8 faðm. breið, að meðtöldum húsagarði. Fjós- og heygarðsrústin (b) er næstum viðlíka stór. Milliveggur sýnist í fjóstóftinni innantil miðri, en óvist er að það sé að marka. Haugstæðið (c) er framundan fjósveggnum djúp dæld, og er hún enn græn, að öðru leyti er hér móagróður. Fyrir kirkjugarði og kirkju sér mjög ógjörla; en þúfnabarð mikið (d) er fyrir neðan bæjarrústina, og sýnist svo, ef staðið er í nokkurra faðma fjarlægð, að nour frá þúfnabarðinu móti fyrirhálfhringmyndaðri girðingu. En sé gengið eftir þeirri girðingu sjálfri, þykir efasamt, að hún sé annað en náttúrulegt þýfi; svo óglögg er hún. Stuttu fyrir austan bæjarrústina er glögg girðing, sljóft ferhyrnd (e), nál. 8 faðm. í þvermál á hvorn veg. Það hygg ég þó eigi kirkjugarð. Hún er of lítil til þess, hún er slétt innan; og hún hefir dyr á austurhlið, fjærst bænum; hún er glöggust af rústunum, og er þó rýrari en túngarðurinn, því hygg ég að hún sé yngri. Hún gæti verið gjafahringur og hafi hann verið gjörður löngu eftir að bygðin lagðist af. Milli bæjarrústarinnar og þessarar girðingar sýnist

vera lítil tóft, eigi fornleg (f)."

"Þar fyrir sunnan er laut, sem heirti Langalág, nær hún að Pulutjörn. Þar stóð áður bærinn Pula vestan við tjörnina, og sjást þar miklar húsarústir og túngarðar." Segir í örnefnalýsingu. 1708: "Í Köldukinnarlandi er flatlendis hæð svo víð sem stórt túnstæði, kölluð að forngildu Stóra-Pula. Nú kallast heiðin þar og þar um kring Köldukinnarheiði. Í þessari Stóru-Pulu eru gamalla manna sagnir að staðið hafi bær sá og kirkja, er nú stendur í Marteinstúngu, og hafi þar ekki vært verið fyrir reimleikum. Þykjast gamlir menn í sínu úngdæmi hjer sjeð hafa nokkurs konar girðíngar, svo sem þar mundi einhverntíma hafa bygð verið. Nú er plátsið blásið og komið í mosa og í þann máta öldúngis óbyggilegt""Í hellaritgerð Helga Hannessonar er eftirfarandi að finna um Stóru-Pulu: "Stóra Pula heitir forn bæjarrúst við Pulutjörn. Þar sjást leifar langra varnargarða og akurgerða. Þjóðsagan segir að þar hafi fyrrum verið stórbær og átján hurðir á járnum og margt heimamanna. Í Svartadauða dó allt fólkið en gekk aftur svo hatramlega, að þar var engum lifandi mani vært. Síðan hefur engin búið þar. Enn segir sagan, að hundrað manna hafi safnast þar saman í helli, sem hrundi ofan á fólkið. Menn benda á slakka í heiðinni upp frá norðausturhorni Pulutjarnar, og segja að þar hafi hrundi hellirinnn verið". Stóra Pula (eða Gamla-Pula) er í landi Pulu, alllangt suðvestur af bæ, utanhalt í hoti ofan við Pulutjörn, rétt vestan þjóðvegarins, Hagabrautar."
Heimildir: SB V, 263; Ö-Pula, 2; JÁM I, 319; ÁG Friðlýsingarskrá, 70; Manngerðir hellar, 181-182; B J: "Skrá yfir eyðibýli ..." Árbók 1898, 25-26

RA-397:002 heimild um bænhús
PULA Í HOLTUM (R) (MARTEINSTUNGUÞING) - BÆNHÚS?1708: Í Köldukinnarlandi er flatlendis hæð svo víð sem stórt túnstæði, kölluð að forngildu Stóra-Pula. Nú kallast heiðin þar og þar um kring Köldukinnarheiði. Í þessari Stóru-Pulu eru gamalla manna sagnir að staðið hafi bær sá og kirkja, er nú stendur í Marteinstúngu, og hafi þar ekki vært verið fyrir reimleikum. Þykjast gamlir menn í sínu úngdæmi hjer sjeð hafa nokkurs konar girðíngar, svo sem þar mundi einhverntíma hafa bygð verið. Nú er plátsið blásið og komið í mosa og í þann máta öldúngis óbyggilegt.
Heimildir: JÁM I, 319

RA-397:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-397:004 *Litla-Pula* bæjarstæði bústaður
"Býlið Pula sem nú er byggðist um 1660 af séra Þorleifi Jónssyni í Odda. Gamla Pula er friðlýst rústaþyrpin frá fornöld við Pulutjörn á mótum Hagabrautar og Landvegar. ... Sú Pula sem nú er í byggð nefndist Litla Pula 1708 ..." Segir í Sunnlenskum byggðum. 1708: "Í útnorður hjer frá svo sem þriðjung úr bæjarleið liggur eyðipláts kallað Litla-Pula. Það hefur frá elstu tíð að minn til vita verið og brúkaðist til beitar leyfislaust og tolllaust frá Köldukinn, Mykjunesi og Hallstúni (Marteinstúngu hjáleigu) inn til þess fyrir 50 árum eður þar um, þá eignaðist Sr. Þorleifur sál. Jónsson í Odda þessa Litlu-Pulu Oddakirkju, og bygði þar bæ og setti þar á landseta. Varaði þessi bygð í 40 ár eður þar um og er nú fyrir 7 eða 8 árum í eyði lagt. Kynni aftur að og er nú fyrir 7 eða 8 árunum í eyði lagt. Kynni aftur að byggjast jarðarinnar vegna, ef leiguliði til fengist. Þó sæi umliggjandi jarðar ábúendur helst að það aldrei bygðist, með því þess bygð að þeim þrengir, en þeir beita nú landið eins og í gamla daga."
Heimildir: SB V, 263; JÁM I, 319

RA-397:005 *Grásteinn* heimild um huldufólksbústað
"Í norður þaðan er steinn, sem heitir Grásteinn, og er hann hornmark að Götu, Nefsholti og Hreiðri. Steinn þessi er eins og hús í lögun, og var talið, að þar byggði huldufólk." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Pula, 1

RA-397:006 *Selás* örnefni sel
"Þar fyrir sunnan [001] er ás, sem heitir Selás ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Pula, 2

RA-397:007 heimild um fjárhús
Samkvæmt örnefnakort var sauðhústóft í Pululaut.
Heimildir: Örnefnakort

RA-397:008 *Ærhúsholt* örnefni fjárhús
"Ærhúsholt, norðaustur frá bænum, skagar norður úr Puluehiði í stefnu á Brýnisrima." Sjá örnefnakort, við Krika.
Heimildir: Ö-Pula IE, 5; Örnefnakort

RA-397:009 *Kirkjugötur* örnefni leið
Sjá örnefnakort, við landamerki að Mykjunesi
Heimildir: Örnefnakort

RA-397:010 *Gamli garður* örnefni
Sjá örnefnakort, við landamerki að Köldukinn
Heimildir: Örnefnakort

RA-397:011 *Hundraðsmannahellir* heimild
Samkvæmt örnefnakorti var Hundraðsmannahellir í Hellisholti, ekki víst hvar. "Hellisholt: "í munnmælasögum frá gömlum dögum heyrði ég sagt, að norðaustur frá Gömlu-Pulu ætti að vera hellir, sem hefði verið notaður fyrir heygeymslu. Þetta er skammt frá, myndaðist þar að hæðarbreyting á heiðinni, átti að hafa lokað fyrir hellisopið, hrunið klettar, átti svo seinna að fara að grafa hann upp, en ekki borið árangur, en þarna sáust merki þess að grafið hefði verið inn í hæðina og var nefnt þarna Hellisholt."Í hellaritgerð Helga Hannessonar er eftirfarandi að finna um Stóru-Pulu: "Stóra Pula heitir forn bæjarrúst við Pulutjörn. Þar sjást leifar langra varnargarða og akurgerða. Þjóðsagan segir að þar hafi fyrrum verið stórbær og átján hurðir á járnum og margt heimamanna. Í Svartadauða dó allt fólkið en gekk aftur svo hatramlega, að þar var engum lifandi mani vært. Síðan hefur engin búið þar. Enn segir sagan, að hundrað manna hafi safnast þar saman í helli, sem hrundi ofan á fólkið. Menn benda á slakka í heiðinni upp frá norðausturhorni Pulutjarnar, og segja að þar hafi hrundi hellirinnn verið". Stóra Pula (eða Gamla-Pula) er í landi Pulu, alllangt suðvestur af bæ, utanhalt í hoti ofan við Pulutjörn, rétt vestan þjóðvegarins, Hagabrautar. Helirinn var í holti nokkru norðar, austan vegarins. Þar sem hellirinn er sagður hafa verið er hú gróin hvilft í allbrattri brekku, 2,5 x 5 m2. Ekki sér fyrir neinum tóftum við hvilftina en ekkert mælir þó gegn því að helir sé, eða hafi verið, þarna inn af. Um 17 m innar á holtinu er lítil dæld, hugsanlega eftir hrun niður um stromp. Hvergi sér í berggrunn á þessum slóðum. Fornlegir grónir garðar liggja þarna þvers og kruss um mýrar og holt, m.a. liggur garður, sem líklega hefur verið túngarður, eftir holtinu rétt ofan við "hellismunann". Hann má rekja vestur fyrir veginn þar sem hann beygir í átt að Stóru-Pulu. Hellirinn hefur því verið rétt innan við túngarðinn."
Heimildir: Örnefnakort; Ö-Pula IE, 3; Manngerðir hellar, 181-182

RA-397:012 garðlag landamerki
Landamerki 1889: "Að sunnanverðu liggja mörkin á móts við Marteinstungu landi frá steini á Klettholti sjónhending til nroðvesturs í Grástein, þaðan til norðausturs sjónhending í Flóðarima þaðan sjónhending í Bauluskurðsbotn og síðan ræður Bauluskurður mörkum að norðanverðu, allt að steini þeim norðanmegin skurðsins er liggur á móts við garðlagið norður í Puluheiði. Að austanverðu liggja svo mörkin úr síðast nefndum steini á móts við Köldukinnarland, sjónhending austanvert við Pulutjörn í steinin á Klettholti."
Heimildir: Landamerkjaskrá

RA-398 Kaldakinn

10 hdr 1708. Skálholtskirkjueign. 1270: Getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88 "Hún [jörðin] er landstór og öll veg gróin." SB V, 262. 1917: Tún 4,3 ha, þar af slétt 2,5 ha, garðar 920 m²

RA-398:001 *Kaldakinn* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-398:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-398:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-398:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-398:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-398:006 heimild um fjárhús
"Í norður frá bænum fast við túnið er lágur hóll, er heitir Lóuhóll, austur af honum er hóll, sem nefnist

Lambhúshóll. Þar munu hafa verið fjárhús fyrir löngu síðan, því þar sést móta fyrir tóftarbrotum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kaldakinn, 1

RA-398:007 *Kollóttihóll* heimild um huldufólksbústað
"Norður af Berjhól er Kollóttihóll, og er slétt flöt, sem skilur hann frá Berjhól. Um Kollóttahól hafa gengið þær sagnir, að í honum búi huldufólk, hafa sumir þótzt heyra þaðan undurfagran söng og enn aðrir þótzt heyra þaðan hurðaskelli og mannamál." "Skyggnir menn hafa séð þar á gangi mjög fagurt og tignimannlegt fólk." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kaldakinn, 1

RA-398:008 heimild um fjárhús
"Norðvestur af Berjhól er hæsti og fegursti hóll heiðarinnar, Stóri-Puluhóll. Suðaustan í honum stóðu sauðhúsin, sem tóku 80-90 fullorðna sauði." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kaldakinn, 1

RA-398:009 *Stekkjatúnskelda* örnefni stekkur
"Mýrin austur af túninu kallast Austurmýri. Um hana alla er aragrúi af dýjum, enn fremur ótel keldur, er renna um hana,, og skulu þær stærstu taldar, því þær bera allar eitthvart nafn. Heimakelda, Kílakelda, Markkelda, Brúnskelda, Stekkjatúnskleda, sem rennur í svonefnd Flóð, sem eru suðaustan til á mýrinni og eru ásamt umhverfi sínu aðalengjar jarðarinnar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kaldakinn, 2-3

RA-398:010 heimild um fjárhús
"Heimast á Rimunum standa fjárhús, þar voru veturgömlu sauðirnir hafðir." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kaldakinn, 3

RA-398:011 *Torfhóll* örnefni rista
"Vestan við Hryggjamýri taka við tveir, frekar lágir heiðarhryggir, sem heita Eystrihryggur og Vestrihryggur, syðst á honum er Torfhóll." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kaldakinn, 3

RA-398:012 *Torfdæla* örnefni rista
"Sunnarlega á Eystrihrygg er örmjótt mýrarsund með keldu í ... Þar sem Eystrihryggur er hæstur, kallast Háihryggur. Fyrir heiman hann er dæld í gegnum hrygginn með sléttri flöt, það heitir Hryggskarð. Suðvestur af því er Torfdæla, hún er full af vatni á vetrum, en þurr á sumrum. Í henni er ágætur torfvöllur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kaldakinn, 3

RA-398:013 heimild um fjárhús
"Sunnarlega á Eystrihrygg er örmjótt mýrarsund með keldu í ... Þar sem Eystrihryggur er hæstur, kallast Háihryggur. Fyrir heiman hann er dæld í gegnum hrygginn með sléttri flöt, það heitir Hryggskarð. Suðvestur af því er Torfdæla, hún er full af vatni á vetrum, en þurr á sumrum. Í henni er ágætur torfvöllur. Vestur frá hennir er Stekkjartúnið, þar eru ærhúsin." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kaldakinn, 3

RA-398:014 *Ból* örnefni
"Heiðin suðvestur frá Stekkjartúni kallast Suðurheiði. Rétt suðvestan við Stekkjartúnið er lágur hóll, sem heitir Ból." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kaldakinn, 3

RA-398:015 *Nónvarða* varða eyktamark
"Heiðin vestur af túninu kallast Holt. Fyrir norðvestan Stekkjartúnið er Kringlumýri, vestan við hana er Skoruhryggur, og norðast á honum er nónvarða í nónstað frá bænum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kaldakinn, 4

RA-398:016 *Kirkjugata* gata leið
"Á holtinu fyrir vestan túnið er svonefnt Messuflag, rétt við það liggja Kirkjugötur vestur holtið." Segir í örnefnalýsingu.

Heimildir: Ö-Kaldakinn, 4

RA-398:017 heimild um lambhús
"Á túninu við bæinn eru þessi örnefni: Rétt fyrir austan fjósið er Eldiviðarhóll, fyrir norðan hann er bæjarlindin. Austan við hana er Lambhústúnið, þar eru lambhúsin." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kaldakinn, 4

RA-398:018 heimild um rétt
"Þar sem túnið skagar lengst fram í mýrina, kallast Réttarrimi, þar var gamla fjárréttin, sem tók 500 fjár. Nú er þessi rimi orðinn að sléttu túni ásamt réttinni." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kaldakinn, 4

RA-398:019 *Kaldólfskinn* heimild um legstað
"Um 40 m suður frá bænum er Kaldólfskinn, slétt flöt með lágum hól í sér miðri. Sumir herma, að í þessari flöt, þar sem hóllin sé, sé fyrsti landnámsmaður þessarar jarðar heygður og hann hafi heytið Kaldólfur og hafi verið mikill sóldýrkandi, því sú saga er sögð, að hann hafi trúað fastlega á þann, sem skapaði sólina, og viljað láta grafa sig þar, sem sólar nyti sem bezt, er hún væri á lofti." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kaldakinn, 4

RA-398:020 heimild um vatnsból
"Lind. Vatnsból Köldukinnar, skammt norðaustan bæjarins." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kaldakinn IE, 5

RA-398:021 heimild um hesthús
"Merarrani, skammt norðaustan bæjar, en sunnan við lambhústún. Þar var áður hesthús og þar hýstar merar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kaldakinn IE, 6

RA-398:022 *Mykjunesgötur* heimild um leið
"Mykjunesgötur. Frá Köldukinn að nágrannabænum Mykjunesi: norður Heiðarhrygg, vestan Berjhóls og þá til norðvesturs um Syðsta-, Mið og Innstahvamm, í austurrótum Köldukinnarheiðar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kaldakinn IE, 6

RA-398:023 *Nónvörðurgötur* heimild um leið
"Nónvörðugötur. Frá Köldukinn til suðvesturs yfir Holtið og norðurtögl Klettholts." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Kaldakinn IE, 6

RA-399 Ölvaðsholt

16 hdr. 1503/1708, með Ölvaðsholtshjáleigu, annars 12 hdr. 1503: Jörðin seld fyrir 20 hdr í lausafé. DI VII, 635. Riðháttur á reiki, Ölvasshots eða Ölvarsholt. 1708: "Heyskapur utan túns mjög ljettur og taða í lakara lagi vegna eltíngar. Engjum jarðarinnar spilla nokkuð jarðföll." JÁM I, 336 1917: Tún 3,2 ha, þar af slétt 1,5 ha, garðar 620 m²

RA-399:001 *Ölvaðsholt* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-399:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-399:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-399:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-399:005 *Ölver* heimild um legstað
"Upp af bæjarstæðinu er hólkollur nokkuð hár, talinn haugur landnemans Ölvers." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Í túninu í Ölversholti er hóll, sem heitr Ölver, og segja gömul munnmæli, að þar sé Ölver heygður, enda hóllinn svo lagaður, að vel gæti verið mannaverk." Segir í örnefnalýsingu.

Heimildir: SB V, 260; Ö-Ölversholt og Ölversholtshjáleiga, 2

RA-399:006 *Hafursholt* bæjarstæði býli
"Til norðurs frá bæjarstæði er Hafursholt. Þar var byggt smábýli 1861 og stóð til 1886." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Norðan við Holtið er Bæjarsund, en norðan við þar Hafursholt, það er eyðibýli, sem var í byggð fram undir 1880." Segir í örnefnalýsingu. "Sést enn móta fyrri túnbletti." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 260; Ö-Ölversholt og Ölversholtshjáleiga, 2

RA-399:007 *Ærhúsdalur* örnefni fjárhús
"Vestan við bæinn eru hæðir, sem heita Hnúkar. ... Syðst í Hnúkum heitir Ærhúsdalur ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Ölversholt og Ölversholtshjáleiga, 1

RA-399:008 *Bjallastekkatún* örnefni stekkur
"Vestan í Hnúkum [sjá 007] er Leirdalur og vestan við hann Fagrabrekka, en vestast Bjalli og Bjallastekkatún." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Ölversholt og Ölversholtshjáleiga, 1

RA-399:009 *Stöðulbrún* örnefni kvíar
"Norðan við Skurðinn heita Flóð næst Skurðinum, þá Flóðamýri, nær bænum er svo þurrlendi, Stöðulbrúnir og Flóðarani, Dælur og Gömlukvíar hét heima við bæinn, sem nú er orðið að túni." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Ölversholt og Ölversholtshjáleiga, 2

RA-399:010 *Gömlukvíar* örnefni kvíar
"Norðan við Skurðinn heita Flóð næst Skurðinum, þá Flóðamýri, nær bænum er svo þurrlendi, Stöðulbrúnir og Flóðarani, Dælur og Gömlukvíar hét heima við bæinn, sem nú er orðið að túni." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Ölversholt og Ölversholtshjáleiga, 2

RA-399:011 heimild um þvottastað
"Vestan við gilið eru hvammar, efst Botnakompur, þá Kattakompur, næst Hlóðakompur (þar var ull þvegin) ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Ölversholt og Ölversholtshjáleiga, 2

RA-399:012 *Draugakompur* heimild um draug
"Vestan við gilið eru hvammar, efst Botnakompur, þá Kattakompur, næst Hlóðakompur (þar var ull þvegin), þar næst Imbupyttur, Kvígulaut, Þórðarlág og Draugakompur ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Ölversholt og Ölversholtshjáleiga, 2

RA-399:013 heimild um huldufólksbústað
"Huldufólk bjó í Hafursholti og þóttist fólk verða þess vart, og oft sást ljós í Hlotsnefi, er skyggja tók." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Ölversholt og Ölversholtshjáleiga, 2

RA-399:014 *Brúnavarða* örnefni
Í Brúnum, sjá örnefnakort.
Heimildir: Örnefnakort

RA-399:015 *Skógargötur* heimild um leið
Í Brúnum, sjá örnefnakort.
Heimildir: Örnefnakort

RA-399:016 heimild um mógrafir
Sjá við Efstafles á örnefnakorti.
Heimildir: Örnefnakort

RA-399:017 heimild um fjárhús
Á örnefnakortinu er merkt inn sauðahús Marles við Kelduna.
Heimildir: Örnefnakort

RA-399:018 heimild um fjárhús
Á örnefnakortinu er merkt inn sauðahús við Bríkur.

Heimildir: Örnefnakort

RA-399:019 heimild um landamerki
Landamerki: "Frá svonefndu gilmynni (þar sem Ölversholtsgil fellur í Rauðalæk) ræður gilið í austurgilsholti, úr austurgilsholti ræður skurður með pyttum upp í flóð, úr flóðunum ræður kelda með pyttum upp í austurbrúnarhorn, frá austurbrúanarbotni ræður bein stefna í Klettholt (sem er hornmark milli jarðanna Ölversholts, Marteinstungu, Pulu og Köldukinnar) frá Klettholti ræður bein stefna niður í Hamarsholt (sem er hornmark milli jarðanna Ölversholts, Austurvaðsholts, Snjallsteinshöfða og Árbæjar) úr Hamarsholti ræður bein stefna, norðanvert að Haukhól í vörðu sem stendur í gilbrúninni að ytri Hólmgili frá Hólasporðinum ræður Rauðilækur ofan að áðurnefnda gilinu."
Heimildir: Landamerki 1885

RA-399:020 varða landamerki
Landamerki: "Frá svonefndu gilmynni (þar sem Ölversholtsgil fellur í Rauðalæk) ræður gilið í austurgilsholti, úr austurgilsholti ræður skurður með pyttum upp í flóð, úr flóðunum ræður kelda með pyttum upp í austurbrúnarhorn, frá austurbrúanarbotni ræður bein stefna í Klettholt (sem er hornmark milli jarðanna Ölversholts, Marteinstungu, Pulu og Köldukinnar) frá Klettholti ræður bein stefna niður í Hamarsholt (sem er hornmark milli jarðanna Ölversholts, Austurvaðsholts, Snjallsteinshöfða og Árbæjar) úr Hamarsholti ræður bein stefna, norðanvert að Haukhól í vörðu sem stendur í gilbrúninni að ytri Hólmgili frá Hólasporðinum ræður Rauðilækur ofan að áðurnefnda gilinu."
Heimildir: Landamerki 1885

RA-399:021 *Tjaldhóll* örnefni tjaldstæði
"Suðvestur af Blautumýri er gil með vallendisbökkum, sem heitir Hjáleigugil. Hjá því er lítilll hóll, Tjaldhóll." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Ölversholt og Ölversholtshjáleiga BK, 1

RA-400 Ölvaðsholtshjáleiga

4 hdr 1708, þá í eyði. Bygt þar sem áður var stekkjartún og gert að lögbýli 1670. Högum skipt frá Ölvaðsholti árið 1946. "Þessu býli spulla jarðföll í engjunum so sem heimajörðunni." JÁM I, 337 1917: Tún 1,9 ha, þar af slétt 0,8 ha, garðar 580 m²

RA-400:001 *Ölvaðsholtshjáleiga* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-400:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-400:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-400:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-400:005 heimild um mógrafir
"Mótak var gott." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 261

RA-400:006 gripir
"Silfursjóður fannst 1924 í moldarflagi við Lækinn, suður af Nesinu, ríkisdalir og spesíur, auk annarrar myntar, um 115 peningar." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 261

RA-400:007 *Stekkjartún* örnefni stekkur
Sjá örnefnakort við Ölversholtshjáleigu
Heimildir: Örnefnakort

RA-400:008 *Gerði* örnefni
Sjá örnefnakort við Ölversholtshjáleigu

Heimildir: Örnefnakort

RA-400:009 heimild um rétt
Sjá örnefnakort við Ölversholtshjáleigu
Heimildir: Örnefnakort

RA-400:010 heimild um fjárhús
Á örnefnakorti eru merkt tvö ærhús hjáleigunnar og eitt sauðahús.
Heimildir: Örnefnakort

RA-400:011 heimild um fjárhús
Á örnefnakorti eru merkt tvö ærhús hjáleigunnar og eitt sauðahús.
Heimildir: Örnefnakort

RA-400:012 heimild um fjárhús
Á örnefnakorti eru merkt tvö ærhús hjáleigunnar og eitt sauðahús.
Heimildir: Örnefnakort

RA-401 Marteinstúnga

30 hdr 1708. c. 1200: Jarðarinnar er getið í kirknaskrá Páls biskups, DI XII, 7 [1367]:"Marteinskirkia j sottartungu a prestskylld j heimalande og halft ellefta kugillde." DI III 218 1382-91/1397: Máldagi kirkjunnar. DI IV 62-63 1575: Máldagi kirkjunnar DI XV, 659Bærinn hét áður Tunga, síðan Sóttartunga og síðast Marteinstunga. Kirkjustaður. 1708 hjáleigur Hallstún, Gata (í eyði) og Bjálmholt (í eyði).JÁM I, 332-334. "Landareignin er um 500 ha, þar af um fjórði hluti þurrlendi, og öll vafin gróðri. Hagar eru skjólgóðir." Hallstún og Bjálmholt hjáleigur M. SB V, 257 1917: Tún 4,4 ha, þar af slétt 1,5 ha, garðar 1300 m²

RA-401:001 *Marteinstúnga* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-401:002 heimild um kirkju
MARTEINSTUNGA Í HOLTUM (R) -Marteini (HOLTAÞING)
c. 1200: Kirknaskrá Páls, DI XII 7
[1367]: xxxv. Marteinskirkia j sottartungu a prestskylld j heimalande og halft ellefta kugillde. messuklæde ok kaleik og lausan hokul
les Vilchinsbok þui hun er langtum fyllre; Hítardalsbók DI III 218
1382-91: [á kýr og ær]
Þangad liggia .ix. bæer ad tyundumm enn .x. ad lysitollumm
Þar skal vera heimilisprestur oc hafa .iiij. merkur j Tyda offur. oc litla kistu [!]
kirkiann aa prests skylld j heimalandi.
Jtem lagdi Torfi Teitsson til kirkiunnar [ornamenti]
fiell nidur oll portio Ecclesiæ firir Þa hlute sem hann hefur giefid i kirkiunni jnnan sigh.
Jtem [frekari ornamenti og 6 ær er Margrét húsfreyja Torfa gaf til]
Jtem gefur Torfi epter sinn dag .vj. ær
1397 Jtem hefur gefist sydann biskup Michel reiknadi eitt hundrad vadmäla
Jtem lagde biskup Michel til klucku fra Skammbeinstodumm
Jtem lagdi virdiligur herra Herra Wilchin biskup j Skalhollti til Mariuskript.
portio Ecclesiæ vmm .xj. är halft atta hundrad. fiell nidur oll fyrer kirkiu vppgiaurd.
er kirkian nv skylldug honumm halft Þridia hundrad; Máld DI IV 62-63
1575: Máld DI XV 659
1708: Í ... Stóru-Pulu eru gamalla manna sagnir að staðið hafi bær sá og kirkja, er nú stendur í Marteinstúngu, og hafi Þar ekki vært verið fyrir reimleikum. Þykjast gamlir menn í sínu úngdæmi hjer sjeð hafa nokkurs konar girðíngar, svo sem Þar mundi einhverntíma hafa bygð verið; JÁM I: 319
1708: Hjer er alkirkja og embættað að Þriðjungi við Haga og Árbæ; JÁM I: 332
16.11.1907: HoltaÞing lögð niður og Marteinstungu- og Hagakirkjur lagðar til LandÞinga; ([lög]
Heimildir: Túnakort 1917; PP, 68; JÁM I, 332; DI

RA-401:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-401:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-401:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-401:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-401:007 heimild um þingstað
Þingstaður var lengi í M.
Heimildir: SB V, 257

RA-401:008 *Beindalur* örnefni
"Vestan við Saurteigsholt er Flaghóll, þar sem vegurinn heim að bænum liggur af þjóðvegi. Suðaustur af Flaghól er Beindalsholt og sunnan við það Beindalur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Marteinstunga, 1

RA-401:009 *Vörður* örnefni
"Vestan við Beindal [008] er rót holtsins eru hólar, sem heita Vörður, og vestan við þá Vörðumýri." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Marteinstunga, 1

RA-401:010 heimild um legstað
"Suður af Nónhamri er Nónhamarsvik, og mýrin vestur af því heitir lýtingsmýri. Sunnan hennar er hóllinn Lýtingur. ... Fjárhús hafa verið í Lýtingi um nokkurt skeið." "Sú sögn er um þann stað, að Lýtingur sá, sem fyrstur byggði á Lýtingsstöðum, hafi skotið ör af boga frá bæ sínum og mælt svo fyrir, að haugur hans skyldi gerður, þar sem örin fyndist. Átti örin að hafa fundizt í Lýtingi og talið, að Lýtingur væri þar heygður. Ekki sjást þar merki haugs eða dysjar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Marteinstunga, 1-2

RA-401:011 tóft beitarhús
"Suðaustur af Nónhamarsviki heitir Háihryggur og austur af honum Háahryggsmýri. Suðaustan við hana eru Hólar. Þar eru beitarhúsatættur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Marteinstunga, 2

RA-401:012 *Sjálfkvíavik* örnefni kvíar
"Austur af Hólum [sjá 011] er Grátjarnarmýri og í henni Grátjörn. Sunnan við hana er Djúpudalsheiði. Milli hennar og hóla er skeifulagað mýrarsund, sem heitir Sjálfkvíavik." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Marteinstunga, 2

RA-401:013 tóft beitarhús
"Suðvestur af því [012] er stakur klettur Hrafnaklettur, en suðaustur af honum er stórt holt, sem er kallað Hestaklettur. Þar eru beitarhúsatættur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Marteinstunga, 2

RA-401:014 tóft sel
"Norður af Hrafnakletti eru Selbrekkur, sem skiptast í Austur-Selbrekkur og Vestur-Selbrekkur. Í Austur-Selbrekkum eru miklar húsatættur mjög vallgrónar, sem gætu verið af seli." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Marteinstunga, 2

RA-401:015 *Götustykki* örnefni
"Sunnan Steinslækjar eru þurrlend engjastykki, næst Grafhól heitir Bjálmholtsstykki og austur af því Götustykki ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Marteinstunga, 3

RA-401:016 *Fjárhúsmýri* örnefni fjárhús
"Sunnan og suðvestan Stórabarðs er Fjárhúsmýri." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Marteinstunga, 3

RA-401:017 tóft fjárhús
"Sunnan og suðvestan Stórabarðs er Fjárhúsmýri. Austur af Fjárhúsmýri er Vesturkriki, er liggur að hæðardragi, sem heitir Hryggur. Þar eru tættur af fjárhúsum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Marteinstunga, 3

RA-401:018 tóft stekkur
"Austan Hryggjarins heitir Austurkriki, en austan við, en austan við hann er stórt holt, sem heitir Lambadalsholt. Suðvestan í því, upp af Austurkrika, er hvammur með fjárhústóttum, sem heitir
Stekkatún." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Marteinstunga, 3

RA-401:019 *Stíflur/Brú* vegur leið
"Vegurinn yfir Teiginn var nefndur Stífla eða Brú." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Marteinstunga, 4

RA-401:020 *Stöðull* tóft kvíar
"Austan undir Lambadalsholti milli þess og Saurteigs heitir Stöðull, og sést þar móta fyrir tóft rétt við heimreiðina." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Marteinstunga, 4

RA-401:021 *Fjósalág*örnefni fjós
"Í túninu og við það eru þessi örnefni: Lægð í Vesturtúni heitir Fjósalág ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Marteinstunga, 4

RA-401:022 *Brunnstígur* örnefni brunnur
"Austur af bænum er Brunnstígur ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Marteinstunga, 4

RA-401:023 *Brunnstígur* örnefni leið
"Austur af bænum er Brunnstígur ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Marteinstunga, 4

RA-401:024 heimild
"Austur af bænum er Brunnstígur og rétt sunnan við hann Dómflöt. Sjást þar glögg merki um hlaðinn hring nálægt 6 metrum í þvermál." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Marteinstunga, 4

RA-401:025 *Kvíaflatir* örnefni kvíar
"Í Framtúni suðvestur af bænum heita Kvíaflatir rétt ofan við lægð, sem heitir Traðir." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Marteinstunga, 4

RA-401:026 *Traðir* örnefni traðir
"Í Framtúni suðvestur af bænum heita Kvíaflatir rétt ofan við lægð, sem heitir Traðir." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Marteinstunga, 4

RA-401:027 tóft
Sjá örnefnakort við Hamar
Heimildir: Örnefnakort

RA-402 Bjálmholt

Byggt úr Marteinstungu löngu fyrir 1700. Í eyðu 1708, því ábúendur létust í bólunni. JÁM I, 333. "Bærinn stendur í góðu skjóli af hæð sem heitri Bjálmholtsbjalli. Landareignin er öll vafin í gróðri en var lítt þurrlend." SB V, 259 1917: Tún 2,5 ha, þar af slétt 0,5 ha, garðar 700 m²

RA-402:001 *Bjálmholt* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-402:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-402:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-402:004 *Hesthúsbrekka* örnefni hesthús
“Austan við bæinn heiti Mýrardalur, sunnan við hann Hesthúsbrekka ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Örnefnakort; Ö-Bjálmholt, 1

RA-402:005 *Stekkatún* örnefni stekkur
“Austan við bæinn heiti Mýrardalur, sunnan við hann Hesthúsbrekka, norður af henni heitir Heiðarbrúnin Barð, suður af því er allhá hæð, Stekkatúnsbjalli og vestan í honum Stekkatún.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Örnefnakort; Ö-Bjálmholt, 1

RA-402:006 *Ærhúsrimar* örnefni fjárhús
Sjá örnefnakort
Heimildir: Örnefnakort

RA-402:007 *Fjóshóll* örnefni fjós
“Í túninu eru þessi örnefni: Vestast Magrakinn, þá Bæjarbrekka, norður undan henni Fjóshóll ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Örnefnakort; Ö-Bjálmholt, 2

RA-402:008 *Tóttarhóll* örnefni
“Niður undan Hesthúsbrekku Tóttarhóll.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Örnefnakort; Ö-Bjálmholt, 2

RA-402:009 *Fjárhús* örnefni fjárhús
Sjá örnefnakort
Heimildir: Örnefnakort

RA-402:010 *Torfsund* örnefni rista
“Sunnan við Skyggni er Torfsund og í því grafarkelda Torfsundskelda, í henni neðst heitir Trippapyttur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bjálmholt, 1

RA-402:011 *Þvottadý*örnefni þvottastaður
“Austurmýri nær heim að túni, og heimast eru í henni tvær uppsprettulindir, Lambadý austar, en Þvottadý vestar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bjálmholt, 1

RA-402:012 *Kvíabrekkur* örnefni kvíar
“Þurrlendið austur af bænum heitir einu nafni Austurnasir, austan við þær eru Kvíabrekkur og Kvíabrekkuhóll.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bjálmholt, 1

RA-402:013 *Brunnskák* örnefni brunnur
“Í túninu fyrir neðan bæinn er austast Brunnskák ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bjálmholt, 2

RA-402:014 *Lambhústún* örnefni lambhús
“Í túninu fyrir neðan bæinn er austast Brunnskák, vestur af henni Rúðuskák og vestur af henni Lambhústún ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bjálmholt, 2

RA-402:015 *Stöðull* örnefni kvíar
“Í túninu fyrir neðan bæinn er austast Brunnskák, vestur af henni Rúðuskák og vestur af henni Lambhústún, og nðest í því heitir Stöðull.” Segir í örnefnalýsingu. .
Heimildir: Ö-Bjálmholt, 2

RA-402:016 *Fjárhúshóll* örnefni fjárhús

“ ... niður af því Mosakrókur, austur af honum Fjárhústún með Fjárhúshól.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bjálmholt, 2

RA-403 Hallstún

5 hdr 1708, Byggt úr Marteinstungu ekki seinna en á 17. öld. 1917: Tún 2,1 ha, þar af slétt 0,5 ha, garðar 720 m²

RA-403:001 *Hallstún* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-403:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-403:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-403:004 *Tóttarrimar* örnefni
“Vestur af Langás eru rimar, sem heita Tóttarrimar og vestur af þeim Stöðulmýri.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Örnefnakort; Ö-Hallstún, 1

RA-403:005 tóft fjárhús
“Austur af bænum heitir Langás, í honum eru fjárhústættur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hallstún, 1

RA-403:006 *Selsás* örnefni sel
“Austur af bænum heitir Langás, í honum eru fjárhústættur. Suðaustur af honum liggur Ásamýri, suðaustur af henni Selás ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hallstún, 1

RA-403:007 *Skógargötur* gata leið
“Vestur frá botni hennar [Vöðlakeldu] liggur ás, sem heitir Skógargötur ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hallstún, 1

RA-403:008 *Stöðulmýri* örnefni kvíar
“Vestur af Langás eru rimar, sem heita Tóttarrimar [004] og vestur af þeim Stöðulmýri.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hallstún, 1

RA-404 Gata

4 hdr 1708, í eyði frá 1700. JÁM I, 333. Byggð út Marteinstungu. “Landareign er um 130 ha algróin og vel til búskapar fallin, þurrlend að einum þriðja.” SB V, 256 1917: Tún 1,7 ha, þar af slétt 1 ha, garðar 580 m²

RA-404:001 *Gata* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-404:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-404:003 *Berjatótt* örnefni
Sjá örnefnakort
Heimildir: Örnefnakort

RA-404:004 heimild um fjárhús
Sjá örnefnakort, ærhús.
Heimildir: Örnefnakort

RA-404:005 *Brú* örnefni brú
Sjá örnefnakort
Heimildir: Örnefnakort

RA-404:006 heimild um fjárhús
“Austan við Mjósund er Stóra-Þúfnaholt (þar eru fjárhús).” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Gata, 1

RA-404:007 *Mói* bæjarstæði býli
Í Götutúni stóð kotbýlið Mói, byggt 1897. Það féll úr byggð 1902 við brottför Símonar Símonarsonar og Gróu Guðmundsdóttur.” Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 256

RA-404:008 *Lambhúsbrekka* örnefni lambhús
“Nyrzt í Götubrekkum er Háanef. Sunnan við það er Lambhúsbrekka ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Örnefnakort; Ö-Gata, 1

RA-405 Nefsholt

15 hdr 1708. 1540: Dómur um setu á jörðinni Nefsholti. DI X, 501. “Landstærð er um 200 ha, um helmingur þurrlendi.” SB V, 255 1917: Tún 4,5 ha, þar af slétt 1,5 ha, garðar 1640 m² . “Ræktunarland er allgott, hagar skjólgóðir.” SB V, 255

RA-405:001 *Nefsholt* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-405:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-405:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-405:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-405:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-405:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-405:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-405:008 *Fjóshóll* örnefni fjós
“Fjóshóll var fast vestan við Nefholtsbæ.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Nefholt, 2

RA-405:009 *Ærhúsgerði* örnefni fjárhús
“Lautin. Slakki austan við ærhúsgerði Guðjóns Jónssonar ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Nefholt, 4

RA-405:010 *Pyttur* örnefni
“Pyttur var niður af Vestrihól, norðan við Rana. Þar var saltfiskur lagður í bleyti.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Nefholt, 5

RA-405:011 *Stöðull* örnefni kvíar
“Stöðull var skammt norðasutan við bæinn, og var þá utan túns.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Nefholt, 6

RA-405:012 *Torfrimi* örnefni rista
“Torfrimi. Smárimi í Sundinu beint vestur af Kúahvammi. Þar var þurrkað heytorf.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Nefholt, 6

RA-405:013 *Þvottalaugar* örnefni þvottastaður
“Þvottalaugar voru örfáa tugu metra norðvestur frá núverandi skólahúsi á Laugalandi.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Nefholt, 7

RA-405:014 *Stekkatún* örnefni stekkur
Sjá örnefnakort.
Heimildir: Örnefnakort

RA-406 Hvammur

10 hdr 1708. 1270: Getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88 “Hún [jörðin] er um 200 ha og nær helmingurinn þurrlendi. Fjórði hluti jarðarinnar var uppblásinn.” SB V, 254 1917: Tún 4,5 ha, þar af slétt 3 ha, garðar 1260 m²

RA-406:001 *Hvammur* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-406:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-406:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-406:004 *Brúarrimi* örnefni brú
“Austan við túnið heitir Bjallamýri. Austast í hennni heitir Stakirimi og Brúarrimi ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hvammur, 1

RA-406:005 *Vörðurimi* örnefni
“Vestan við Brúnir heitir Vörðurimi ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hvammur, 1

RA-406:006 *Stekkatún* örnefni stekkur
“Vestan við Brúnir heitir Vörðurimi og sunnan við hann Stekkatún og Stekkatúnsrimi.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hvammur, 1

RA-406:007 *Lambhúsbrekka* örnefni lambhús
“Túnið vestur af bænum heitir Seigla. ... Ofan við Seiglu var Lambhúsbrekka ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hvammur, 2

RA-406:008 heimild um huldufólksbústað
“Vestast í túninu heita Lautir, en vestan við túnið eru klettabrúnir með hvömmum og heita Básar. Þar býr huldufólk.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hvammur, 2

RA-407 Lýtíngstaðir

20 hdr 1708. 1270: Getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88 Skálholtskirkjueign. “Landrými er gott, 405 ha, hvarvetna gróið og gnægð af góðu ræktunarlandi. Hagar eru skjólgóðir. Um 1/3 landareignar er þurrlendi.” Fosshólar nýbýli frá 1935. SB V, 252-253 1917: Tún 4,6 ha, þar af slétt 2 ha, garðar 1520 m²

RA-407:001 *Lýtíngstaðir* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-407:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-407:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-407:004 *Kambrétt* heimild um rétt

"Um það bil 600 m norðvestur af bænum upp í Kambsheiði, voru Kambsréttir, hinar fornu skilaréttir Holtahrepps hins forna." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Kambsrétt er hlaðin úr illalöguðu blágrýti, sem er þungt í meðförum og óstöðugt í hleðslu. Hefur því oft þurft að endurbæta hana. Almenningurinn er hringlagaður 17 m. og 17 dilkar, mismundandi stórir, út frá honum allt í kring. Hverfi og nábúar 4-10 eiga dilk saman og sjá um að halda honum við."

Heimildir: SB V, 253; Guðjón Jónsson: "Kambsrétt" Heima er bezt 1954 nr. 10, 298

RA-407:005 hellir fjárhús **Friðlýstar fornleifar**

"Tveir gamlir fjárhellar eru á Lýtingsstöðum, báður friðlýstir. Þeir voru síðast notaðir 1973." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Um 600 m beint suður af Lýtingsstöðum er allmikið holt af basalti gert sem Hellisholt heitir. Uppi á því eru sandsteinshólar og þar í gamall fjárhellir og leifar hlöðuhellir." "Í Sýslu- og sóknalýsingum Bólkmenntafélagsins er geti um tvo hella á bænum sem báðir standa enn: "C. Fjárhellir tilheyrandi bænum Lýtingsstöðum stendur í holti lausu við túnið í landnorður frá bænum; hann er 30 al. að lengd, 9 al. að vídd, 3 1/2 al að hæð, þráðbeinn til beggja hliða; dyrnar auk forskálans eru 3 al. að vídd og hæð. Hann er með nýjum strompi upp úr miðju; að öllu leyti náttúrunnar verk. Krossmark er í hann klappað uppyfir dyrunum". Svona lýsir sr. Sigurður Sigurðsson öðrum af tveimur Lýtingsstaðahellum í sóknarlýsingum sínum a´rið 1840. Þau pennaglöp eru í textanum að hellirinn sé í landnorður frá bænum. Lýsingin á við hellinn á Hellisholti, í hásuður frá bænum. Hann er manngerður að öllu leyti."Hlöðuhellirinn hefur fallið einhvern tíma fyrr á öldum og nú stendur braggi yfir grunni hans. byggingarnar snúa nær austur-vestur og er gengið inn í fjárhellinn að vestan.

Framan við hellinn er fallinn forskáli en að utan hefur verið gengið inn í hann um eins metra breið og 3-4 m löng hlaðin tröppugöng. Hellirin sjálfur er 14-15 m langur og víðast 5-6 m breiður. veggjahæð er um 1 m, þar yfir er óreglulegt bogamyndað þak og eru 2 m upp í það þar sem hæst er. Eftir hellisþakinu endilöngu sér í gamalt bogasveigt þak hins upprunalega hellis en til beggja handa út frá því gengur þakið samsíða lagskiptingu sandsteinsins í víðum boga út að veggjunum. Annaðhvort hefur hellirinn verið víkkaður eða hann hefur breyst með þessum hætti í tímans rás. Trégarði er á miðju gólfi en nær ekki nema rétt rúmlega inn fyrir miðjan helli og óvandaðar tréjötur með veggjum að hluta til beggja vegna. Talsvert mikið hrun hefur orðið úr þakinu framan til, innan til er strompur, 0,8 m í þvermál. Þar er þykkt þaksins 30 cm. Bragginn yfir hlöðuhellistóftinni er 16,0 x 6,6 m2. Hellirinn sjálfur hefur þá lengd en breidd hans er víðast á bilinu 5-6 m. Dyr hafa verið austan til á norðurvegg og þar eru nú upfylling. Dálítil mjódd á milli hellanna hefur aðgreint þá í eina tíð. Veggjahæð í hlöðunni up að bárujárninu er nú 2,5-3 m nema fremst þar sem hún lækkar um 0,4 m Í heild er hellirinn rúmir 30 m að lengd og hafi hann staðið uppi allur í einu hefur hann verið með alstærstu hellum af sinni gerð. hellirinn var notaður sem fjárhús fram til 1973. heyhelirinn var gleymdur og grafinn og kom ekki í ljós fyrr en farið var að gera grunn undir braggann. Áletranir á veggjum eru allar unglegar og ártöl öll frá 20. öld. ... Torfgarður mikill er kringum helana á holtinu, 80 x 110 m2. Í norðvestur horni hans virðist mega greina hellisleifar."

Heimildir: SB V, 253; ÁG: Friðlýsingarskrá, 69; Manngerðir hellar, 179-180

RA-407:006 hellir fjárhús **Friðlýstar fornleifar**

"Tveir gamlir fjárhellar eru á Lýtingsstöðum, báður friðlýstir. Þeir voru síðast notaðir 1973." Segir í Sunnlenskum byggðum. 1708: "Hellir einn er út í högunum, sem brúkaður er tilfjárhúss á vetur með nokri aðgerð." 1840: "Um hellinn í Kambsheiði segir sr. Sigurður: "D. Hellir sem ekki er brúkaður, en tilheyrir strax nefndum bæ, stendur upp í fyrrnefndri Kambsheiði, því nær á miðri leið milli bæjanna Lýtingsstaða og Raptsholts, samt í Lýtingsstaðalandi og í útnorður frá bænum. Hann er 12 al. að lengd, 4 al. að vídd og 3 al. að hæð. Afhellir liggur til útnorðurs, út úr strax nefndum hellir; hann er 18 al. að lengd, 3 al. að vídd, 2 1/2 að hæð, báðir að fornu klappaðir"."Hellir í Kambsheiði. Þetta er hellirinn sem getið er um í Jarðabók Árna og Páls. hann stendur enn og er í góðu lagi. Mælitölur sóknarlýsingarinnar frá 1840, sem vitnað er til hér að framan, eru þær sömu og mælast nú. hellirinn er tvískiptur og standa hlutarnir hornrétt hvor á annan. Hann er höggvinn í harðan foksandstein. Hér og þar eru trjáför. Meitilför sjást enn víða á veggjum. Einnig vitför eftir skilrúm milli hellanna og eftir garðabönd. Naglar standa á stöku stað í veggjum. Ytri hellirinn er styttri en innri hlutinn og snýr sem næst norður-suður. Hann er vel hvelfdurr og lítið útgrafinn til veggjanna. Gert hefur verið laglegt rjáfur úr timbri og bárujárni yfir stórt gat sem þar er í lofti. Sandsteinninn í loftinu er þunnur, 30 cm í gatinu og 20 cm í munnanum. hæð frá gólfi og upp í bárujárnsrjáfið er um 4 m. Gólfið er lárétt og slétt. Í innra hellinum er það lægra og er 0,7-0,8 m þrep niður á það. Því hallar til austurs og í austurendanum er það 0,5-1,0 m lægra en vestast. Þar er sporöskjulagaður strompur í lofti. Engar hleðslur eru í honum. Sandsteininn þar er á bilinu 60-80 cm. Austast í hellinum er gat í loftinu og moldarhrúga þar niður undan. Forskáli, sem nú er tekin að bila, er fyrir suðurenda hellisins."

Heimildir: SB V, 253; ÁG: Friðlýsingarskrá, 69; Manngerðir hellar, 179-181

RA-407:007 varða landamerki

Landamerki: “Mörkin hefjast á landnorðurhorni við vörðu á Krosshól; þaðan sjónhending í svonefndan Grástein, þaðan sjónhending í þúfu á rimanum þar fyrir neðan; þaðan sjónhending í þúfu fram í mýrinni, þaðan í vörðu við Markakeldubotn. Frá vörðunni við Markakeldubotn eftir keldunni fram í Steinslæk. Síðan ræður Steinslækur út í Mjóalækjarkjaft. Síðan ræður mörkum Mjóilækur svo langt sem hann nær, síðan út Mjóalækjarbotni sjónhending í hornmark í miðju Mjóasundi framanvert við brúna. Þaðan sjónhending í vörðu á vestustu Fögrubrekku; þaðan að síðustu sjónhending í fyrstnefnda vörðu á Krosshól.”
Heimildir: Ö-Lýtingsstaðir, 1

RA-407:008 varða landamerki
Landamerki: “Mörkin hefjast á landnorðurhorni við vörðu á Krosshól; þaðan sjónhending í svonefndan Grástein, þaðan sjónhending í þúfu á rimanum þar fyrir neðan; þaðan sjónhending í þúfu fram í mýrinni, þaðan í vörðu við Markakeldubotn. Frá vörðunni við Markakeldubotn eftir keldunni fram í Steinslæk. Síðan ræður Steinslækur út í Mjóalækjarkjaft. Síðan ræður mörkum Mjóilækur svo langt sem hann nær, síðan út Mjóalækjarbotni sjónhending í hornmark í miðju Mjóasundi framanvert við brúna. Þaðan sjónhending í vörðu á vestustu Fögrubrekku; þaðan að síðustu sjónhending í fyrstnefnda vörðu á Krosshól.”
Heimildir: Ö-Lýtingsstaðir, 1

RA-407:009 varða landamerki
Landamerki: “Mörkin hefjast á landnorðurhorni við vörðu á Krosshól; þaðan sjónhending í svonefndan Grástein, þaðan sjónhending í þúfu á rimanum þar fyrir neðan; þaðan sjónhending í þúfu fram í mýrinni, þaðan í vörðu við Markakeldubotn. Frá vörðunni við Markakeldubotn eftir keldunni fram í Steinslæk. Síðan ræður Steinslækur út í Mjóalækjarkjaft. Síðan ræður mörkum Mjóilækur svo langt sem hann nær, síðan út Mjóalækjarbotni sjónhending í hornmark í miðju Mjóasundi framanvert við brúna. Þaðan sjónhending í vörðu á vestustu Fögrubrekku; þaðan að síðustu sjónhending í fyrstnefnda vörðu á Krosshól.”
Heimildir: Ö-Lýtingsstaðir, 1

RA-407:010 heimild um brunn
“Norðvestur frá bænum er ávalahóll, sem heitir Brunnhóll. Vestast í honum var brunnur, en hann hvarf í miklum jarðskjálftum, líklega 1896.” Segir í örnefnalýsingu. “Aftur kom vatn í brunninn, en síðar þornaði hann í miklum þurrkum, sem gerðist aldrei áður. Brunnhóll var við heimreiðina, og var einkum farið það á sumrin, en minna notað á vetrum. Þarna voru kýr líka reknar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lýtingsstaðir, 2

RA-407:011 heimild um leið
“Brunnhóll var við heimreiðina, og var einkum farið það á sumrin, en minna notað á vetrum. Þarna voru kýr líka reknar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lýtingsstaðir, 2

RA-407:012 heimild um rétt
“Fyrir norðan bæinn, austur af Brunnhól, er lítill hóll, sem heitir Réttarhóll. Við hann var rétt, heimarétt, aðeins notuð fyrir bæinn.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lýtingsstaðir, 2

RA-407:013 heimild um traðir
“Fyrir norðan bæinn, austur af Brunnhól, er lítill hóll, sem heitir Réttarhóll. Við hann var rétt, heimarétt, aðeins notuð fyrir bæinn. Hóllinn er alveg í traðarkjaftinum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lýtingsstaðir, 2

RA-407:014 heimild um kvíar
“Vestur af Réttarhól er Stöðuldæla. Vatn var í henni, en hún var þó þurr á sumrin. Kýr voru mjólkaðar á stöðli, norður af bæ, þar sem tröðin byrjaði.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lýtingsstaðir, 2

RA-407:015 heimild um hesthús
“Beint norður af bæ, aðeins austar en þessir hólar, er Hesthúshóll, stærsti hóllinn í túninu. Þar var hesthús fyrri brúkunarhesta, sem þurftu að vera tiltækir, en hesthús var annars staðar fyrir önnur hross.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lýtingsstaðir, 2

RA-407:016 heimild um hesthús

“Beint norður af bæ, aðeins austar en þessir hólar, er Hesthúshóll, stærsti hóllinn í túninu. Þar var hesthús fyrri brúkunarhesta, sem þurftu að vera tiltækir, en hesthús var annars staðar fyrir önnur hross.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lýtingsstaðir, 2

RA-407:017 *Gerði* heimild
“Austan við traðirnar heitir Gerði. Þar var gamalt tún, sem girt var með stórum garði, sem hlaðinn var út kökkum og náði ofan frá Lambavörðu. Nú er allt tún þarna.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lýtingsstaðir, 2

RA-407:018 *Lambavarða* örnefni
“Austan við traðirnar heitir Gerði. Þar var gamalt tún, sem girt var með stórum garði, sem hlaðinn var út kökkum og náði ofan frá Lambavörðu. Nú er allt tún þarna. Lambavarða er hæð með kletti í norðurhorni túns, eins og það var.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lýtingsstaðir, 2

RA-407:019 *Magragerði* örnefni kvíar
“Austan til í túninu, uppi á Hátúni, er Magragerði. Þar var alls staðar grjót upp úr. Kvíar voru hafðar þar, og gréri þar smátt og smátt.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lýtingsstaðir, 2

RA-407:020 *Kirkjuhóll* heimild um huldufólksbústað
“Nokkru norðan við heimreiðina að Lýtingsstöðum er stakur hóll, sem heitir Kirkjuhóll. Þar átti að vera álfakirkja. Hóllinn er sérstæður með brattar hliðar og sléttar grundir í kring. Engin kirkjulögun er á honum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lýtingsstaðir, 3

RA-407:021 vegur leið
“Nokkru vestar en Kirkjuhóll og í norður frá bæ er Ólafshóll. Engin sögn er um nafn hans. ... Norður yfir Grjótin lá gamall vegur að Raftholti. Hann var á milli Kirkjuhóls og Ólafshóls.” Segir í örnefnalýsingu. “Gamli vegurinn að Rafntholi, sem fyrr var nefndur og lá norður yfir Gjrótin, lá áfram í norður fyrir endana á Syðstu- og Mið-Fögrubrekku, yfir Hellislaut og austan við Utustu-Fögrubrekku.” Segir í örnefnalýsingu. Í athugasemdum og viðbótum við örnefnalýsingu segir: “Hestvegnavegur lá norður Grjótin. Vegurinn lá fyrst út í hellinn og var aðeins ætlaður til að fara í hellinn og flytja þaðan t.d. skán, en síðar var vegurinn lengdur. Þar sem þessi vegur lá, var mesta snjóakista á vetrum, og því var veguirnn færður upp í heiðina, þegar bílvegur var lagður.”
Heimildir: Ö-Lýtingsstaðir, 3, 4; Ö-Lýtingsstaðir ath og viðb., 1

RA-407:022 heimild um mógrafir
“Neðan við eða nest í Flatholtsmýri eru Mógrafir. Ekki var þar tekinn mór í tíð Katrínar ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lýtingsstaðir, 5

RA-407:023 heimild um fjárhús
“Hún [Markakelda] er á merkjum Lýtingsstaða og Hvamms og kemur niður í Steinslæk vestan við Hvammsholtin. (Á Hvammsholtum voru sauðahús).” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lýtingsstaðir, 5

RA-407:024 heimild um ristu
“Torfholt er stakt holt vestan við Flatholtsmýrina og beint í suður frá bæ. Á því var þurrkað torf, sem skorið var í Bæjarmýrinni.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lýtingsstaðir, 5; Ö-Lýtingsstaðir ath og viðb., 2

RA-407:025 *Stekkholt* örnefni stekkur
“Suður eða suðvestur frá Trofholti er Stekkjarholt, og er þurrlendi milli þeirra.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lýtingsstaðir, 5

RA-407:026 heimild um hesthús
“Suður eða suðvestur frá Trofholti er Stekkjarholt, og er þurrlendi milli þeirra. ... Á Stekkholti var hesthús, fyrir tvær hryssur og tvö folöld.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lýtingsstaðir, 5

RA-407:027 *Ærhellir* hellir fjárhús
"*Ærhellir* er á Stekkjarholti, á háholtinu. Þrep voru gerð ofan í holtið, hlaðnar tröppur. Hellirinn tók 120 fjár." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lýtingsstaðir, 5

RA-407:028 heimild um áveitu
"Suður af túni hét Vondadý. Þar voru mikil dý, en var skorið úr þeim og gerður skurður út í Bæjarmýrina." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lýtingsstaðir, 6

RA-407:029 tóft
"Á Flötunum var smátóft, og hafði þar verið kofi, sem einsetumenn bjuggu í ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lýtingsstaðir, 6

RA-407:030 *Kúagata* heimild um leið
"Kúagata lá meðfram Grjótdælu." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lýtingsstaðir, 6

RA-407:031 heimild um kvíar
"Kúagata lá meðfram Grjótdælu. Bólbakkar eru við Grjótdælu, austur af henni. Þeir eru suður af Grjótum. Bólbakkar eru sléttir. Sandfok hefur verið úr Grjótunum, sem hefur sléttað þá. Þarna voru hafðar kvíar, meðan ekki var búið að slá túnið." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lýtingsstaðir, 6

RA-407:032 heimild um mógrafir
"Mór var sóttur að Útgili, og þá lá leiðin yfir Utastahól." Segir í örnefnalýsingu. "Mórinn var tekinn í háum barmi við gilið og venjulega fyllt í eldri gröf, þegar tekið var ný. ... Margar stungur voru af mó og margar stungur einnig ofan á hann. Mórinn var nokkuð góður, en ljós öskulög í honum langt niður. Erfitt var að vinna móinn, þar sem hann var djúput og langt að sækja. Tekinn var mór fram undir 1930, en þá fóru að koma kol, og einnig var notuð skán." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lýtingsstaðir, 6, 7

RA-407:033 heimild um leið
"Úti í graslendinu [NV] eru tveir dálitlir hólar, sem heita Litla-Grásteinsholt og Stóra-Grásteinsholt, sem er norðar. Stærra holtið er hátt holt, eins og hryggur, og steinar í því. Það er gróðurlítið, gráleitt að sjá. Litla-Grásteinsholt er meira klettaholt eða grjóthóll, alveg við götuna, sem farin var út í hagana og í mógrafirnar við útgilið [030]. " Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lýtingsstaðir, 6-7

RA-407:034 *Háirimi* heimild um huldufólksbústað
"Háirimi er norðurhluti Rimanna [vestur af Bæjarmýri]. Klettar eru í honum, sléttir niður, og átti að vera þar huldufólk." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lýtingsstaðir, 8

RA-407:035 *Brúarhóll* örnefni samgöngubót
"Vestan við Rima [sjá 034], sunnar en Kringli og Arnarhóll, er Brúarhóll. Hann er út af keldunni í miðju sundi, en hægt var að fara meðfram honum, því að þurrara var beggja megin við hann." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lýtingsstaðir, 8

RA-407:036 heimild um fjárskýli
"Austur eða suðaustur af Fosshólum, við Steinslæk, er Byrgishóll. Í honum eru skútar, sem eru skjól fyrir skepnur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lýtingsstaðir, 9

RA-407:037 *Skúlabyrgi* örnefni fjárskýli
"Norður af Nónhólsbríkum er svonefnt Skúlabyrgi. Þar eru háir hólar að vestan og sunnan. Engin tóft er þar, sem lítill bergskúti, sem skepnur hafa skjól í." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lýtingsstaðir, 9

RA-407:038 heimild um lambhús
“Austurtúnið er hærri hóll og meiri um sig; þar var lambhús og hesthús.” Segir í athugasemdum og viðbótum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lýtingsstaðir ath og viðb., 1

RA-407:039 heimild um hesthús
“Austurtúnið er hærri hóll og meiri um sig; þar var lambhús og hesthús.” Segir í athugasemdum og viðbótum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lýtingsstaðir ath og viðb., 1

RA-407:040 heimild um ristu
“Svokallað “kringutorf” var rist hjá Háarima.” Segir í athugasemdum og viðbótum við örnefnalýsingu. “Það var skorið á sérstakan hátt, torfurnar kringlóttar og ekki stórar. Rist var með ristuspaða eða sérstökum ljá. Þetta torf var notað á húsaþök.” Segir í athugasemdum og viðbótum við
örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lýtingsstaðir ath og viðb., 2

RA-408 Sumarliðabær

20 hdr 1708, tveir aðskildir bæir frá 1702, túnum og engjum skipt.. 1504: 13 hundruð í jörðinni seld Ásgauti Ögmundssyni. DI VII, 715. Tvíbýli frá 1703 “Hún [jörðin] er meðaljörð að stærð, þurrlendi og mýrlendi nokkuð að jöfnu. Landþurrkun er hér veruleg sem annarsstaðar og landareignin að mestu varin með skurðum og girðingum.” SB V, 369-370 1920: Tún 5,4 ha, sléttað 2 ha, garðar 1700 m²

RA-408:001 *Sumarliðabær* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1920

RA-408:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-408:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-408:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-408:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-408:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-408:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-408:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-408:009 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-408:010 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-408:011 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-408:012 heimild um mógrafir
“Mótak var áður nota.” Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 369

RA-408:013 heimild um huldufólksbústað
KÓ “Klettabelti liggur frá austri til vesturs, fyrir ofan Neðri-Sumarliðabæ. ... Í klettunum bjó huldufólk ...”
Heimildir: KÓ: “Eyktamörk og örnefni Efri-Sumarliðabæjar”, 424

RA-408:014 tóft
KÓ: “Þá var hádegi, er sól bar yfir Hádeigshnúk, sem er á milli Meiritungu (áður Moldartungu) og Þórisstaða sem eru í Berustaðalandi. Þar eru tóftarbrot.”
Heimildir: KÓ: “Eyktamörk og örnefni Efri-Sumarliðabæjar, 425

RA-408:015 *Sel* heimild um sel
KÓ: “Selás er smá ás, rjett fyrir austan Sel. Þegar sólina bar yfir hann, þá var nón.”
Heimildir: KÓ: “Eyktamörk og örnefni Efri-Sumarliðabæjar, 425

RA-408:016 heimild um túngarð
KÓ: “Í útnorður frá bænum (fyrir norðan túngarðinn) voru tvö Vörðuholt.” “Túnum bæjanna er skipt með garði sem nær frá eystra horni kálgarðsins niður að Steinslæk.”
Heimildir: KÓ: “Eyktamörk og örnefni Efri-Sumarliðabæjar, 425. 426

RA-408:017 *Vörðuholt* örnefni
KÓ: “Í útnorður frá bænum (fyrir norðan túngarðinn) voru tvö Vörðuholt. Þegar sólin bar yfir vestra Vörðuholtið voru náttmál að Efri-Sumarliðabæ.”

Heimildir: KÓ: “Eyktamörk og örnefni Efri-Sumarliðabæjar, 425

RA-408:018 *Vörðuholt* örnefni
KÓ: “Í útnorður frá bænum (fyrir norðan túngarðinn) voru tvö Vörðuholt. Þegar sólin bar yfir vestra Vörðuholtið voru náttmál að Efri-Sumarliðabæ.”
Heimildir: KÓ: “Eyktamörk og örnefni Efri-Sumarliðabæjar, 425

RA-408:019 heimild um kálgarð
KÓ: “Hlaðið er framan af bæjardyrum austanmegin við stóran kálgarð, sem liggur mót suðri, vestur eftir allri bæjarröndinni, fyrir neðan stéttina.”
Heimildir: KÓ: “Eyktamörk og örnefni Efri-Sumarliðabæjar, 425

RA-408:020 heimild um leið
KÓ: “Gata liggur frá kálgarðinum vestru í túnfót, sem er kallaður Rani, og skiptir túninu í Efra og Neðratún. Þar var heimreiðin vestan að bænum.”
Heimildir: KÓ: “Eyktamörk og örnefni Efri-Sumarliðabæjar, 425

RA-408:021 heimild um hesthús
KÓ: “Fyrir vestan kálgarðinn neðan túngötu er Eldiviðarhóllinn, austast á honum stóðu hesthúsin ...”
Heimildir: KÓ: “Eyktamörk og örnefni Efri-Sumarliðabæjar, 425

RA-408:022 *Bólbrekka* örnefni
KÓ: “Fyrir vestan kálgarðinn neðan túngötu er Eldiviðarhóllinn, austast á honum stóðu hesthúsin ...Þar vestar og neðar var Bólbrekkan, sljett að mestu.”
Heimildir: KÓ: “Eyktamörk og örnefni Efri-Sumarliðabæjar, 425

RA-408:023 heimild um fjós
KÓ: “Fjósið stóð vestast í bæjarröndinni, frá því lá stígur út að bergvatnslind, sem aldrei þraut og kemur undan smá klettabrún þar fyrir ofan.”
Heimildir: KÓ: “Eyktamörk og örnefni Efri-Sumarliðabæjar, 425

RA-408:024 heimild um vatnsból
KÓ: “Fjósið stóð vestast í bæjarröndinni, frá því lá stígur út að bergvatnslind, sem aldrei þraut og kemur undan smá klettabrún þar fyrir ofan.”
Heimildir: KÓ: “Eyktamörk og örnefni Efri-Sumarliðabæjar, 425

RA-408:025 heimild um lambhús

KÓ: “Fyrir vestan lindina [024] var Leynimýri. Þar vestur af voru lambhúsin á dálitlum hól, sem hallar mót sólu.”
Heimildir: KÓ: “Eyktamörk og örnefni Efri-Sumarliðabæjar, 425

RA-408:026 heimild um heystæði
KÓ: “Heykuml var fyrir norðan þau [025].”
Heimildir: KÓ: “Eyktamörk og örnefni Efri-Sumarliðabæjar, 425

RA-408:027 heimild um hesthús
KÓ: “Hesthús með kumli þar vestar á hesthúsflötinni við túngarðinn.”
Heimildir: KÓ: “Eyktamörk og örnefni Efri-Sumarliðabæjar, 425

RA-408:028 heimild um heygarð
KÓ: “Norðan við bæinn er heygarðurinn. Þar voru heyin ...”
Heimildir: KÓ: “Eyktamörk og örnefni Efri-Sumarliðabæjar, 425

RA-408:029 heimild um kálgarð
KÓ: “Norðan við bæinn er heygarðurinn. Þar voru heyin, þar norður af í brekkunni, mót suðri, var kartöflugarðurinn.”

Heimildir: KÓ: “Eyktamörk og örnefni Efri-Sumarliðabæjar, 425

RA-408:030 tóft kvíar
KÓ: “Frá eldhúsveggnum lá gata upp á Stöðulinn. Þar var búsmali mjólkaður, sjást enn kvíatóftirnar.”
Heimildir: KÓ: “Eyktamörk og örnefni Efri-Sumarliðabæjar, 425

RA-408:031 heimild um leið
KÓ: “Frá eldhúsveggnum lá gata upp á Stöðulinn. Þar var búsmali mjólkaður, sjást enn kvíatóftirnar.”
Heimildir: KÓ: “Eyktamörk og örnefni Efri-Sumarliðabæjar, 425

RA-408:032 heimild um varnargarður
KÓ: “Varnargarður úr kökkum liggur trá túngarðinum, norðan við bæinn, alla leið vestur að Markakeldu ...”
Heimildir: KÓ: “Eyktamörk og örnefni Efri-Sumarliðabæjar, 425

RA-408:033 *Svartalækjarvað* heimild um vað
KÓ:”Steinslækur skiptir löndum milli Sumarliðabæjar og Þjóðólfshaga að sunnan, vestaur að Svartalækjarvaði, sem ber í Markakeldu.”
Heimildir: KÓ: “Eyktamörk og örnefni Efri-Sumarliðabæjar, 425

RA-408:034 *Sauðaból* örnefni
KÓ: “Þaðan í vestur [hylnum í Fossbrekku] er Sauðaból og Agðahvammur ...”
Heimildir: KÓ: “Eyktamörk og örnefni Efri-Sumarliðabæjar, 425

RA-408:035 gata leið
KÓ: “Frá Svartalækjarvaði liggja götur upp Ásinn og heim að kálgarði í Efri-Sumarliðabæ.”
Heimildir: KÓ: “Eyktamörk og örnefni Efri-Sumarliðabæjar, 425

RA-408:036 *Selmýri* örnefni sel
KÓ: “Nokkru fyrir ofan varnargarðinn er Flatholt, þá Miðás, og Flóðarimi, Egghólar vestar. Þar er Eggjargrjót. Lengra austur er Selmýri. Þar var reiðingsrista.”
Heimildir: KÓ: “Eyktamörk og örnefni Efri-Sumarliðabæjar, 425

RA-408:037 heimild um ristu
KÓ: “Nokkru fyrir ofan varnargarðinn er Flatholt, þá Miðás, og Flóðarimi, Egghólar vestar. Þar er Eggjargrjót. Lengra austur er Selmýri. Þar var reiðingsrista.”
Heimildir: KÓ: “Eyktamörk og örnefni Efri-Sumarliðabæjar, 425

RA-408:038 heimild um fjárhús
KÓ: “Þar ofar og austar [en 037] voru ærhúsin og fjárréttin.” “Þar var féð rekið inn og rúið og lömbunum stíað á vorin.”

Heimildir: KÓ: “Eyktamörk og örnefni Efri-Sumarliðabæjar, 425

RA-408:039 heimild um rétt
KÓ: “Þar ofar og austar [en 037] voru ærhúsin og fjárréttin.” “Þar var féð rekið inn og rúið og lömbunum stíað á vorin.”
Heimildir: KÓ: “Eyktamörk og örnefni Efri-Sumarliðabæjar, 425

RA-408:040 *Flóðlækjarvað* heimild um vað
KÓ: “Suður undir ærhúsunum [038] eru Flóðin, Eystri- og vestri-Flóðalækur rennur eftir þeim. Vað er á honum um mið Flóðin og heitir það Flóðalækjarvað.”
Heimildir: KÓ: “Eyktamörk og örnefni Efri-Sumarliðabæjar, 425

RA-408:041 heimild um fjárhús
KÓ: “Skamt fyrir austan ærhúsin [038] voru Sauðahúsin á Sauðhússflötinni. Þar var kuml.”
Heimildir: KÓ: “Eyktamörk og örnefni Efri-Sumarliðabæjar, 425

RA-408:042 heimild um heystæði
KÓ: “Skamt fyrir austan ærhúsin [038] voru Sauðahúsin á Sauðhússflötinni. Þar var kuml.”
Heimildir: KÓ: “Eyktamörk og örnefni Efri-Sumarliðabæjar, 425

RA-408:043 heimild um sel
KÓ: “Langholt er þar ofar og austar [en 041-042] og Langholtsbásar. Selhóll og Sel eru þar austar og ofar.”
“Þar var setið yfir lömbum á vorin eftir fráfærur.”
Heimildir: KÓ: “Eyktamörk og örnefni Efri-Sumarliðabæjar, 425

RA-408:044 *Fornmannagarður* garðlag landamerki
KÓ: “... Fornmannagarður efst á landamærum Herríðarhóls og Sumarliðabæjar.”
Heimildir: KÓ: “Eyktamörk og örnefni Efri-Sumarliðabæjar, 425-426

RA-408:045 *Stekkjarnef* örnefni stekkur
KÓ: “Brúnirnar eru framhald af Bjallanum. Á þeim eru þessi örnefni: Brýnisnef, Stekkjarnef ...”
Heimildir: KÓ: “Eyktamörk og örnefni Efri-Sumarliðabæjar, 426

RA-408:046 *Borgarnef* örnefni
KÓ: “Brúnirnar eru framhald af Bjallanum. Á þeim eru þessi örnefni: Brýnisnef, Stekkjarnef, Háanef, Borgarnef ...”
Heimildir: KÓ: “Eyktamörk og örnefni Efri-Sumarliðabæjar, 426

RA-408:047 *Selkelda* örnefni sel
“Ofan við bæinn er há brún, upp af Bjallabrekku. Hún nær alla leið inn að keldu, sem kölluð er Selkelda ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Neðri-Sumarliðabær, 1-2

RA-408:048 *Skiptsstígur* örnefni leið
“Ofan við bæinn er há brún, upp af Bjallabrekku. Hún nær alla leið inn að keldu, sem kölluð er Selkelda, en brúnin nefnist Háibjalli. Nálægt miðjum Háabjalla er skarð eins og tröppur niður, heitir það Skiptsstígur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Neðri-Sumarliðabær, 1-2

RA-408:049 garðlag landamerki
“Keldan rann til vesturs, vestur að landamerkjagarðinum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Neðri-Sumarliðabær, 2

RA-408:050 heimild um fjárhús
“Upp af Reiðingsholti, upp með garðinum, tekur við mýri, kölluð Selmýri, og í henni miðri er hóll, kallaður Selhóll. Þar er sauðhús.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Neðri-Sumarliðabær, 2

RA-408:051 heimild um fjárhús
“Fram undan Stekkjarnefi [045] er Stekkjartún. Þar eru ærhús.” Segir í örnefnalýsingu.

Heimildir: Ö-Neðri-Sumarliðabær, 2

RA-408:052 tóft
"Nálægt miðjum Innbrúnum er djúp laut. Þar eru gamlar kofarústir eftir einsetumann, sem bjó það á tímabili. Lautin er síðan kölluð Kofalaut." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Neðri-Sumarliðabær, 3

RA-408:053 *Sumarliðabær* bæjarstæði bústaður
Samkvæmt JÁM voru tveir aðskildir bæir frá 1702.
Heimildir: JÁM I, 343

RA-409 Þjóðólfshagi

20 hdr 1708. 1270: Getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88 Konungseign, var eign Þykkvabæjarklausturs. Nú tvíbýli. 1917: Tún 4,6 ha, þar af slétt 1,6 ha, garðar 1400 m²

RA-409:001 *Þjóðólfshagi* bæjarhóll bústaður
"Árið 1976 var byrjað að undirbúa flutning á bænum [Þ I] á svonefnt Vallartún, um 1500 m suðvestur af gamla bænum." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 250; Túnakort 1917

RA-409:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-409:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-409:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-409:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-409:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-409:007 *Austurbæjarhellir* hellir fjárhús **Friðlýstar fornleifar**
"Um 500 m suðvestur af gamla bænum [Þ I] er fjárhellir sem nú er friðlýstur." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Við bæinn er Fjárhellir, sem telur um 40 kindur. Út af honum eru tveir afhellar, annar notaður fyrir hey, en hinn til að baða í sauðfé, og er hann með baðþró og sigpall, og vatnsbrunnur er þar hjá. Annar hellir er út í túninu, álíka stór og Fjárhellir." Segir í örnefnalýsingu.

Hellar þrír manngjörvir; gamlir; einn er rjett útsunnan við bæinn; annar er heima á túninu rjett vestan við bæinn, þriðji er á svonefndu Stekkjartúni, í útsuður frá bænum." 1708: "Tveir hellar stórir eru í túninu, sem brúkaðir eru á vetur fyrir fje og hesta, þriðji er lítill, sem brúkaður er fyrir lömb." "Í Sóknarlýsingu Efri-Hlotaþinga frá 1840 segir svo frá Þjóðólfshaga: "E. Í túninu hér um 10 faðma vestur af bænum Þjóðólfshaga er heyhellir, hann er 15 al. að lengd, 6 al. að vídd, 5 al. að hæð. Norður úr honum er afhellir 15 al. að lengd, 6 al að vídd, 6 al. að hæð. Einn strompur er upp úr hvorum klappaður gegnum 3 al. þykkt berg. Þessi hellir hefur tvennar dyr frá austri til vesturs milli dyranna. F. Lítið eitt vestar í túninu er hellir sem brúkaður er fyrir lambhús. Dyr hans snúa mót vestri með 7 al. löngum upphlöðnum forskála til dyra, en 5 al. háum, niðurgrafinn um 3 al. Hellirinn sjálfur er 17 al. að lengd 9 al. að vídd 4 al. að hæð, að öllu leyti klappaður af mönnunum en að nýju stórum endurbættur af þar núverandi dugnaðarsömum ábúanda Ólafi Loptssyni því vatnsuppgangur upp úr gólfinu gerði hann áður lítt brúkanlegan. Á honum eru tveir upphlaðnir strompar, einnig klappaðir.""Austurbæjarhellir.

Bærinn að Þjóðólfshaga II er gamall og sambyggður útihúsunum. hellir er undir hluta af útihúsunum, geymslum og lítilli hlöðu. Ekki er eiginlegur forskáli við hellinn heldur er gengið beint niður í hann frá miðdyrunum á húsalengjunni. Hellismuninn er um 4 m frá dyrunum og liggja 7 þrep ofan í hann. Sum þrepin eru úr gangstéttarhellum en önnur úr blágrýtishellum. Við hliðina á þrepunum er kró sem gengið er inn í úr þriðja þrepi ofan frá. Veggirnir meðfram þrepunum eru hlaðnir úr torfi og grjóti og ná upp að gólfhæð í húsunum. Aðalhellishvelfingin kemur síðan í beinu framhaldi af þeim. Þetta er bein og reglulega höggvin hvelfing. Veggirnir eru nokkuð farnir að slitna neðan til vegna þess að hellirinn er notaður sem fjárhús.

Þakhvelfingin er í góðu ásigkomulagi nema að innst er hún nokkuð farin að láta á sjá. Eftir miðjum hellinum er grégarði. Vinstra megin á hellisveggnum neðarlega er stallur sem höggvinn er inn í vegginn, á milli 8.-9. lengdarmetra. hann er um 30 cm frá gólfi og lagður blágrýtishellum. Í hellisgaflinn eru höggnar tvær litlar holur, vísast fyrir ljósfæri. Vinstra megin úr hellinum ganga tveir afhellar og einn er inn úr gafli hans. Þeir verða hér eftir nefndir afhellar I, II og III. Einnig hafa verið göng út úr hægri vegg hellisins sem hugsanlega tengjast afheli III. Þau eru nú fuoll af mold. Árið 1923 var steypt fjárbað í afhelli III og þá var höggvinn klefi í sandsteininn þar sem féð gat hrist af sér bleytuna og úr honum lágu síðan göng inn í aðalhellinn. Þau eru því sem næst gengt afhelli II. Fyrir framan dyrnar á afhelli II er innfall og er sandsteinninn þar um 1 m á þykkt. Afhelir I gengur til vinstri yst í aðahelli. Hann er skilinn frá honum með tréþili og er gólf hans nokkuð lægra en í aðalhellinum. Fremst eru dálítil göng en þar fyrir innan er hellishvelfing. Í hægri vegg ganganna er höggvinn svolítil skvompa. Veggurinn gegnt innganginum er hlaðinn úr mold og grjóti og blágrýtishellur lagðar upp við hann til styrktar. Einhvern tíma hefur hellirinn náð lengra í þá átt eða þar hefur verið inngangur. Við aðra veggi eru jötur. Við suðurvegg er jata gerð úr blágrýtishellum sem reistar eru upp á rönd. Hún er um 35 cm á hæð og 10 cm á dýpt og hellurnar um 5 cm á þykkt. Fyrir aftan jötuna á norðurvegg eru göng sem hlaðið hefur verið upp fyrir löngu og hafa tengst afhelli I og II. Ef að er gáð má sjá á milli efst á mörkum veggja og hvelfingar. Hlaðið var upp í ganginn milli hellanna um fjárskipti. þar er lofthæð ekki nema 1,5 m. Við austurvegg er jata úr þunnum blágrýtishellum en fyrir aftan hana er önnur jata listilega höggvin í vegginn. Hellujata er um 30 cm há en sú höggna er um 50 cm há, 35 cm á breidd og 10 á dýpt. Einn strompur er í þessum helli. Hann er um 30 cm í þvermál og er sandsteinsþykktin þar um 30 cm. Þar er lofthæð 1,60 m. Þessi hellir var hrútakró. Inngangurinn í afhelli II er einnig á venstri vegg um metra frá gaflinum. Gólfið í þessum helli er einnig nokkru lægra en í aðalhellinum. Hann er nú kartöflugeymsla en var áður hlaða sem varð að taka úr notkun árið 1942 vegna raka. Gerð hefur verið steinsteypt gátt utan um dyrnar. Meginhluti hellisins er talsvert hærri undir loft en afgangurinn og býkúpulaga. hellishvelfingin er nokkuð farin að láta á sjá þarna enda er sandsteinninn mjúkur og rakur þannig að sorfist hefur úr honum. í miðjum ehlli er lofthæðin 3,2 m. Suður úr hellinum eru fyllt göng yfir í afhelli I. Á vestruvegg hefur verið hlaðið upp í inngang sem áður lá inn í niðurgrafna hlöðu. Enn áður var þar forskáli. Þar sem hæst er til lofts er baggagat en það hefur nú ver byrgt. Þar er lofthæð 4,1 m. Í þessum hellishluta er fornlegt óskýrt krot á austurvegg. Nokkuð af því gæti vísast verið fornar rúnir án þess að hægt sé að fullyrða það.

Á vestruvegg eru nýleg fangamörk og er þetta helst, R.M. H.M. og þar fyrir neðan G.M. Afhellir III hefur verið höggvinn inn úr gafli aðalhellisins hægra megin. Hann er stór og víður og víðast hvar mannhæðar hár eða meira nema rétt í göngunum milli hellanna. Vinstra megin í honum er hlaðinn veggur og er líklegt að þar hafi einhvern tíma verið inngangur. Þar er hæð hellisins 2,4 m. Hægra megin er sömu sögu að segja nema þar er hlaðslan að falli komin og þar er einnig áðurnefnt fjárbað gert úr steinsteypu. Á veggnum gegnt fjárbaðinu er steyptur brunnur þannig að hægt er að brynna fénu inni og ekki þarf að sækja vatn annað. Þessi brunnur var gerður á stríðsárunum og þótti vatnið íhonum leirugt. Helinum er skipt í tvennt með trégirðingu. Loft og veggir eru víða skemmd af raka því þessi hluti hellisins er mjög rakur, rétt eins og afhellir II. Sandsteinnin þarna er mýkri en í aðalhellinum. Innföll eru tvö, annað er fyrir ofan baðið og er sandsteinninn þar um 60 cm á þykkt, þar er hellirinn 2,1 m á hæð. Hitt er nálægt hleðslunni í vinstri enda hellisins og er óvist hvað sandsteinninn er þykkur þar vegna þess að innfallið er hrunið saman efst og nær moldin langt niðru á sandsteininn. í þessum helli voru höfð lömb en á sumrin var hann búr. Hellirinn er fornlegur og hefur oft verið breytt á áranna rás eins og lýsingin ber með sér. Aðalhellirinn ásamt afhellum I og II koma allvel heim við helli E í sóknarlýsingunni. Afhellir III gæti komið heim við helli F. Ef þetta er rétt hafa þessir hellar verið sameinaðir eftir 1840."

Heimildir: SB V, 250; Ö-Þjóðólfshagi, 1; ÁG: Friðlýsingarskrá, 70; JÁM I, 343; Manngerðir hellar, 165, 166-169

RA-409:008 *Gvendarhellir* hellir lambhús **Friðlýstar fornleifar**

"Við bæinn er Fjárhellir [007], sem telur um 40 kindur. Út af honum eru tveir afhellar, annar notaður fyrir hey, en hinn til að baða í sauðfé, og er hann með baðþró og sigpall, og vatnsbrunnur er þar hjá. Annar hellir er út í túninu, álíka stór og Fjárhellir." Segir í örnefnalýsingu. Hellar þrír manngjörvir; gamlir; einn er rjett útsunnan við bæinn; annar er heima á túninu rjett vestan við bæinn, þriðji er á svonefndu Stekkjartúni, í útsuður frá bænum." 1708: "Tveir hellar stórir eru í túninu, sem brúkaðir eru á vetur fyrir fje og hesta, þriðji er lítill, sem brúkaður er fyrir lömb.""Annar var í túninu og nefndist Gvendarhellir eftir Guðmundi Þorsteinssyni sem var bóndi í Þjóðólfshaga 1906-1932. Þessi helllir var notaður fyrir lömb fram udnir fjárskipti. Hann var um mannhæðar hár og ekki stærri en svo að aðeins komust fyrir í honum um 10 lömb. Ekkert innfall var á honum. hann var felldur niður og fylltur af mold árið 1964 en þá var hann orðinn hættulegur sauðfé. Hvorki er minnst á þennan helli í sóknalýsingunni né hjá Matthíasi Þórðarsyni."

Heimildir: Ö-Þjóðólfshagi, 1; ÁG: Friðlýsingarskrá, 70; JÁM I, 343; Manngerðir hellar, 170-171

RA-409:009 *Ærhellar* hellir fjárhús **Friðlýstar fornleifar**

“Tveir hellar eru hér [Þ II] og voru vel um búnir með forskálum undir sperrum og þöktum hellu og torfi. Þarna var sauðfé á vetrum og tók góðum þrifum.” Segir í Sunnlenskum byggðum. “Austur af bænum, ofar með læknum, eru tveir hellar, annar fyrir 50, en hinn 30 fjár.” Segir í örnefnalýsingu. Hellar þrír manngjörvir; gamlir; einn er rjett útsunnan við bæinn; annar er heima á túninu rjett vestan við bæinn, þriðji er á svonefndu Stekkjartúni, í útsuður frá bænum.” 1708: “Tveir hellar stórir eru í túninu, sem brúkaðir eru á vetur fyrir fje og hesta, þriðji er lítill, sem brúkaður er fyrir lömb.” “Ærhellar við Steinslæk. Við Steinslæk norðaustur af Þjóðólfshaga eru tvier hellar. Annar er örlítið gjögur en hinn nokkuð stór, notaður fyrir sauðfé og tengdur hlöðukumli. Hann er í fullri notkun og vel við haldið. Hann hefur forskála góðan og eftir miðjum hellinum liggur garði úr tré. Hinn endinn opnast, eins og áður sagði, inn í hlöðukumlið. Forskálinn og hlöðukomlið voru endurhlaðin 1957 og aftur 1977. Þessi hellir er mjög reglulegur, ein aflöng hvelfing án allra útskota. Ekki er vitað umneinar ristur í helli þessum en neðsti hluti veggjanna er mjög nuddaður af sauðfé. Gjögrið er nú svo hrunið að varla er hægt að mæla það og þar að auki fullt af alls kyns rusli. Fyrir framan það eru leifar af forskála og sér enn móta fyrir dyrum hans. Innfall hefur verið á honum og sér enn móta fyrir því til vinstri við innganginn. Árið 1898 gerði Jón Jónsson frá Fífilbrekku, sem þá var húsmaður í Þjóðólfshaga, hellinn upp og ætlaði að nota hann fyrir fé sitt. Í forskálatóftinni kom hann niður á beinagrind sem hann hugði vera af konu. Erlendur bóndi Erlendsson í Þjóðólfshaga geymdi beinin í viku og ætlaði að vita hvort han fengi ekki fyrirmæli frá hinum látna um hvað gera skyldi við þau en engin slík bárust. Hugðu menn þá að hinn látni vildi engar breytingar gera á legstað sínum og voru beinin því sett nest í vegg forskálans. Erlendur vildi síðar beikka hellinn og taldi sig þá finna fleiri mannabein. Þessi bein eru þar enn. Frá fornöld var í Þjóðólfshaga þingstaður Holtamannahrepps hins forna enda eru þar örnefnin Þinghóll og Gálgaklettur. Sagt er að sakakonur, sem drekkt var í Steinslæk eða Kolavatni, hafi verið huslaðar í þessu hellisgjögri. Í bríkinni fyrir ofan innganginn á gjögrinu eru klappaðir stafir 1898 J.J, upphafsstafir Jóns Jónssonar þess sem áður var getið og árið sem hann gerði endurbætur á gjögrinu.”
Heimildir: SB V, 251; Ö-Þjóðólfshagi, 2; ÁG: Friðlýsingarskrá, 70; JÁM I, 343; Manngerðir hellar, 170

RA-409:010 *Ærhellar* hellir fjárhús **Friðlýstar fornleifar**
“Tveir hellar eru hér [Þ II] og voru vel um búnir með forskálum undir sperrum og þöktum hellu og torfi. Þarna var sauðfé á vetrum og tók góðum þrifum.” Segir í Sunnlenskum byggðum. “Austur af bænum, ofar með læknum, eru tveir hellar, annar fyrir 50, en hinn 30 fjár.” Segir í örnefnalýsingu. Hellar þrír manngjörvir; gamlir; einn er rjett útsunnan við bæinn; annar er heima á túninu rjett vestan við bæinn, þriðji er á svonefndu Stekkjartúni, í útsuður frá bænum.” 1708: “Tveir hellar stórir eru í túninu, sem brúkaðir eru á vetur fyrir fje og hesta, þriðji er lítill, sem brúkaður er fyrir lömb.” “Ærhellar við Steinslæk. Við Steinslæk norðaustur af Þjóðólfshaga eru tvier hellar. Annar er örlítið gjögur en hinn nokkuð stór, notaður fyrir sauðfé og tengdur hlöðukumli. Hann er í fullri notkun og vel við haldið. Hann hefur forskála góðan og eftir miðjum hellinum liggur garði úr tré. Hinn endinn opnast, eins og áður sagði, inn í hlöðukumlið. Forskálinn og hlöðukomlið voru endurhlaðin 1957 og aftur 1977. Þessi hellir er mjög reglulegur, ein aflöng hvelfing án allra útskota. Ekki er vitað umneinar ristur í helli þessum en neðsti hluti veggjanna er mjög nuddaður af sauðfé. Gjögrið er nú svo hrunið að varla er hægt að mæla það og þar að auki fullt af alls kyns rusli. Fyrir framan það eru leifar af forskála og sér enn móta fyrir dyrum hans. Innfall hefur verið á honum og sér enn móta fyrir því til vinstri við innganginn. Árið 1898 gerði Jón Jónsson frá Fífilbrekku, sem þá var húsmaður í Þjóðólfshaga, hellinn upp og ætlaði að nota hann fyrir fé sitt. Í forskálatóftinni kom hann niður á beinagrind sem hann hugði vera af konu. Erlendur bóndi Erlendsson í Þjóðólfshaga geymdi beinin í viku og ætlaði að vita hvort han fengi ekki fyrirmæli frá hinum látna um hvað gera skyldi við þau en engin slík bárust. Hugðu menn þá að hinn látni vildi engar breytingar gera á legstað sínum og voru beinin því sett nest í vegg forskálans. Erlendur vildi síðar bíkka hellinn og taldi sig þá finna fleiri mannabein. Þessi bein eru þar enn. Frá fornöld var í Þjóðólfshaga þingstaður Holtamannahrepps hins forna enda eru þar örnefnin Þinghóll og Gálgaklettur. Sagt er að sakakonur, sem drekkt var í Steinslæk eða Kolavatni, hafi verið huslaðar í þessu hellisgjögri. Í bríkinni fyrir ofan innganginn á gjögrinu eru klappaðir stafir 1898 J.J, upphafsstafir Jóns Jónssonar þess sem áður var getið og árið sem hann gerði endurbætur á gjögrinu.”
Heimildir: SB V, 251; Ö-Þjóðólfshagi, 2; ÁG: Friðlýsingarskrá, 70; JÁM I, 343

RA-409:011 *Þinghóll* heimild um þingstað
“Svonefndur þinghóll er fram af austurbæ [II], þó í landi vesturbæjar, og minnir á það að Þjóðólfshagi var mjög lengi þingstaður Holtamannahrepps.” Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 251

RA-409:012 *Gálgaklettar* örnefni aftökustaður
“Fyrir norðan túnið, við lækinn, eru klettar, sem nefndir eru Gálgaklettar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þjóðólfshagi, 1

RA-409:013 *Fjárhústún* örnefni fjárhús
“Holtið sem þeir eru í, heitir Flatholt [hellarnir]. Þar eru Fjárhústún.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þjóðólfshagi, 1-2

RA-409:014 *Kolavatn* örnefni kolagröf
“Skammt frá þeim [Smárarimum] er vatn, sem stundum þornar og heitir Kolavatn.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þjóðólfshagi, 2

RA-409:015 *Vörðuholt* örnefni
“Í suður af bænum er hóll, sem er hornmark að Brekkum, Litlutungu og Marteinstungu. Heitir hann Markhóll. Norður og vestur af honum eru smáhólar, sem kallaðir eru Vallarhólar. ... Vestast á Vellinum er holt, sem heitir Vörðuholt.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þjóðólfshagi, 2

RA-409:016 tóft
“Norðan í Vellinum við Ölduna er há bún með grjóturð, sem heitir Háenni. Nær bænum eru húsatættur ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þjóðólfshagi, 2

RA-409:017 heimild um fjárhús
“Fyrir framan túnið eru tvö smágil, sem falla saman og síðan í Steinslæk, milli þeirra heitir Giljatunga. Fyrir sunnan gilin er tún, sem heirti Stekkatún. Þar eru fjárhús og einn helllir fyrri 40 kindur, hann er illa lagaður og lágt undir bergið. Aðrir hellar eru allir vel manngengir.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þjóðólfshagi, 2

RA-409:018 *Stekkatúnshellir* hellir fjárhús **Friðlýstar fornleifar**
“Fyrir framan túnið eru tvö smágil, sem falla saman og síðan í Steinslæk, milli þeirra heitir Giljatunga. Fyrir sunnan gilin er tún, sem heirti Stekkatún. Þar eru fjárhús og einn helllir fyrri 40 kindur, hann er illa lagaður og lágt undir bergið. Aðrir hellar eru allir vel manngengir.” Segir í örnefnalýsingu. Hellar þrír manngjörvir; gamlir; einn er rjett útsunnan við bæinn; annar er heima á túninu rjett vestan við bæinn, þriðji er á svonefndu Stekkjartúni, í útsuður frá bænum.” “Hinn er við gamlan stekk austur frá bænum og er sá einig að mestu fallinn. Hann var frekar lágur undir loft og var notaður sem fjárhús fram til 1957 og tók um 30-40 ær. Jötur voru meðfram öllum veggjum. Hellir þessi er nr. 1 í lýsingu Matthíasar.”
Heimildir: Ö-Þjóðólfshagi, 2; ÁG: Friðlýsingarskrá, 70; Manngerðir hellar, 171

RA-409:019 *Brunnur* örnefni brunnur
Sjá örnefnakort
Heimildir: Örnefnakort

RA-409:020 *Lambahellir* hellir
Sjá örnefnakort
Heimildir: Örnefnakort

RA-409:021 *Hádegisvarða* varða eyktamark
Sjá örnefnakort
Heimildir: Örnefnakort

RA-409:022 *Byrgisvöllur* örnefni
Sjá örnefnakort
Heimildir: Örnefnakort

RA-409:023 heimild um fjárhús
Sjá örnefnakort, sauðahús við Pontu.
Heimildir: Örnefnakort

RA-409:024 heimild um fjárhús
Sjá örnefnakort, sauðahús við Nónhóla
Heimildir: Örnefnakort

RA-409:025 *Skiphóll* örnefni

Sjá örnefnakort, sauðahús við Nónhóla
Heimildir: Örnefnakort

RA-409:026 *Sandgötur* heimild um leið
Heimildir: Örnefnakort

RA-409:027 hellir fjárhús
Týndur hellir. 1840: “Fyrir sunnan túnið stendur á litlum grasivöxnum hól hellir sem ærnar eru hafðar við.” “Hann er 12 al. að lengd, 13 al. að vídd, 2 1/2 að hæð. Fyrir hliðarvegg sem upphalðinn er af ábúandanum og klappaðar dyr getur nefndur hellir álitist að vera upp tekinn og í stand settur af honum. Strompartveir eru á hann klappaðir og heyhlaða er innar af af hellirinum, sem tekur 40 hesta af heyi.”
Heimildir: Manngerðir hellar, 165-166

RA-409:028 mannabein
“Árið 1898 gerði Jón Jónsson frá Fífilbrekku, sem þá var húsmaður í Þjóðólfshaga, hellinn upp [009-010] og ætlaði að nota hann fyrir fé sitt. Í forskálatóftinni kom hann niður á beinagrind sem hann hugði vera af konu.” “Erlendur bóndi Erlendsson í Þjóðólfshaga geymdi beinin í viku og ætlaði að vita hvort hann fengi ekki fyrirmæli frá hinum látna um hvað gera skyldi við þau en engin slík bárust. Hugðu menn þá að hinn látni vildi engar breytingar gera á legstað sínum og voru beinin því sett neðst í vegg forskálans. Erlendur vildi síðar beikka hellinn og taldi sig þá finna fleiri mannabein. Þessi bein eru þar enn. Frá fornöld var í Þjóðólfshaga þingstaður Holtamannahrepps hins forna enda eru þar örnefnin Þinghóll og Gálgaklettur. Sagt er að sakakonur, sem drekkt var í Steinslæk eða Kolavatni, hafi verið huslaðar í þessu hellisgjögri.”
Heimildir: Manngerðir hellar, 170

RA-410 Moldartúnga
30 hdr 1708, bænhús var á jörðinni. 1332: Getið í máldaga Árbæjarkirkju, þar nefnt Meiritunga. DI II, 698. Nú er fjórbýli í Meiri-Tungu eins og jörðin heitir nú. 1917: Tún 5,7 ha, þar af slétt 3,6 ha, garðar 2930 m² . Um allar jarðinr ar má segja að land sé vel gróið og grasgefið og ræktunarland allgott. SB V, 246-249

RA-410:001 *Moldartúnga* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-410:002 heimild um bænhús
MEIRITUNGA Í HOLTUM (ÁRBÆJARÞING) (R)
[1332]: prestur fra aa skal syngia j tungu oc taka Þar ij merkur; Máld DI II 698 [Árbæjar]
[1371]: [í Árbæ] gropttur af Þessum bæium. ... vr meiri tungv oc Þadan halfur lysitollur. [en heima tíund að Því er virðist]
prestur fra a skal syngia j Tungv oc taka Þar ij. merkurMáld DI III 266-267 [Árbæjar]
1397: [í Árbæ] gropttur af Þessum bæium. vr meiri tungv oc Þadann halfur lysitollur [en heima tíund að Því er virðist]
prestur fra A skal Þar syngia j Tungv oc taka Þar .ij. merkur
af ollum Þessum bæium sem hier eru nefnder. skulu menn sækia skriptt oc Þionustv oc adrar naudsyniar til Þess prestz sem ad A syngur; Máld DI IV 87 [Árbæjar]
1708: Heyrst hefur hjer hafi bænhús verið, Þó löngu fyrir manna minni;
Heimildir: JÁM I, 341; DI

RA-410:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-410:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-410:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-410:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-410:007 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1917

RA-410:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-410:009 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-410:010 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-410:011 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-410:012 varða landamerki
"Austur af bænum er holt, sem heitir Melrakkaholt, og eru mörkin að Brekum og Rauðalæk fremst í því. Þar er forn markvarða." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Meiritunga, 1

RA-410:013 *Torfholt* örnefni rista
"Vestur af Hábrún heitir Engjaskarð og Engjahóll, suðvestur af honum Lágabrún, neðan við hana Lágubrúnarrimi. Lágabrún liggur að Torfholti .." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Meiritunga, 1

RA-410:014 *Torholtsrimar* örnefni rista
"Móts við Engjahól er Engjaskarð. Vestur af Irphól er Arnarsetur og Arnarsetursхóll. Arnarsetur er þúfa á Arnarsetursхól. Ofan við hann eru Torfholtsrimar og vestar Markhóll." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Meiritunga, 1

RA-410:015 *Gíslahellar* hellir
"Upp með Skammalæk er Skrokkhóll, en austan við hann eru Hellishólar og í þeim hellar, Gíslahellar." Segir í örnefnalýsingu. "Í Meiri-Tungu er vitað um a.m.k. 9 hella. Sumir þeirra eru fallnir til grunna. ... Matthías Þórðarson getur um 7 hella og hellaleifar í Meiri-Tungu." "Gísli, bóndi á Berustöðum, gerði hellana." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Meiritunga, 1-2; Manngerðir hellar, 171

RA-410:016 *Stekkatúnsmýri* örnefni stekkur
"Fyrir norðan Hellishóla [sjá 015] heitir Stekkatúnsmýri ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Meiritunga, 2

RA-410:017 *Stekkatúnshólar* örnefni stekkur
"Ofan við Bæjargilið heitir Stekkatúnshólar, og ná þeir alla leið að Mjóasundi." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Meiritunga, 2

RA-410:018 *Gildruhóll* örnefni refagildra
"Austur af gilinu, skammt fyrir ofan bæinn, heirti Gildruhóll. Hann liggur að Hæðardragi, sem heitir Brún og nær upp fyrri þjóðveg." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Meiritunga, 2

RA-410:019 *Sundhóll* örnefni sundlaug
"Í Mjóasundi er holl í mörkum, sem heitir Sundhóll." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Meiritunga, 2

RA-410:020 *Selhólar* örnefni sel
"Norðaustur af Brúnarhóll er Kist(u)hóll. Austur af honum heita Sandhólar, austur af þeim Vestri-Selhóll og Eystri-Selhóll (einu nafni Selhólar)." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Meiritunga, 2

RA-410:021 *Lambhúshóll* örnefni lambhús
"Í túninu eru þessi örnefni talin: Suður af bænum heitir Lambhúshóll. Þar hefur nýlega verið grafinn hellir."

Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Meiritunga, 2

RA-410:022 hellir fjárhús **Friðlýstar fornleifar**
"Austan við bæinn heitir Hellishóll, og eru í honum tveir gamli hellar allstórir. Þeir eru notaðir fyrir fé." Segir í örnefnalýsingu. "Í Meiri-Tungu er vitað um a.m.k. 9 hella. Sumir þeirra eru fallnir til grunna. ... Matthías Þórðarson getur um 7 hella og hellaleifar í Meiri-Tungu." "Hellir í hellishól. Suður frá bænum í Meiri-Tungu, handan við Bæjargil, er holt sem nefnist Hellisholt. Í því er hellir. Hann er tvískiptur og tilheyrði tveimur býlum í Meiri-Tungu. Núna er aðalinngangur hellisins því sem næst fyrir honum miðjum en þó í eystri hluta hans, og er á honum forskáli sem þeir feðgarketill Vilhjálmsson, Þórarinn Vilhjálmsson og Vilhjálmur Þorsteinsson erðu á árunum 1930-1940. Veggir forskálans eru listilega hlaðnir og standa enn vel en þakið er nokkuð farið að láta á sjá, sérstaklega járn og torf en sperrur eru góðar. Grjótið í þennan forksála var sótt langt að og flutt á vögnum að hellinum. Inngangurinn snýr sem næst í nlrður. Núna er einnig hægt að komast um op vestan megin á honum út í hlöðutóft en hlöður voru sitt hvorum megin við hellinn. Eins og áður sagði þá er helirinn tvískiptur og er vesturhluti hans heldur stærri. Milli Hellishlutanna er haft sem skilið hefur verið eftir þegar hellirinn var gerður og hlaðinn steinveggur. Þegar honum sleppir er tréverk sem nær út í vegg. Fyrrum var þarna trégrind en grútarnir áttu það til að brjóta hana niður á fengitímanum og þess vegna var steinveggurinn hlaðinn. Hjá honum var brunnur um 2 m á dýpt en hann sést nú ekki lengur, er fullur af mold sem hrunið hefur niður um innfall sem er þarna á hellismörkunum. Vestari hluti hellisins er enn notaður sem skjól fyrir suðafé og er hann orðinn svo fullur af taði að hann er ekki manngengur lengur. Við norðurvegg hellisins hefur verið reist kartöflugeymsla. Innrabyrgði á veggjum hennar er úr asbesti en það ytra úr járni og einangrun úr heyi og torfi. utan við veggina hefur verið hlaðið taðhnausum til einangrunar. Hellishvelfingin er ávöl og hellishlutinn nálega jafn breiður og hann er langur. Lítil mannaverk sjást nú á hvelfingunni, enda er hún fáguð af langri notkun. Eftir miðjumausturhluta hellisins er timburgarði á sökkli úr torfi og mold. Austurhluti hans er nú horfinn undir moldarhrúgu sem hrunið hefur inn í hellinn gegnum innganginn úr hlöðunni en hlöðurústin er nú að mestu full af mold. Hinn endinn er grafinn undir mild sem fallið hefur inn um áðurnefnt innfall. Við suðurvegg hellisins eru jötur haglega gerðar úr stórum steinhellum. Þær eru í tvöfaldri röð, þær innri um einn metri á hæð, en þær ytri tæplega helmingi lægri. Þessar jötur gerði Vilhjálmur bóndi í MeiriTungu árið 1904. Nokkuð frá jötunum er lítil lofttúða á þakinu, 45-50 cm í þvermál og er sandsteinninn þar um 70 cm á þykkt. Hún er nú stífluð af mold. Í austurenda hellisins norðan megin hefru verið hlaðið upp í fornan inngang og var það gert fyrir minni núlifandi manna. ... Að sögn Helga Hannessonar fyrrum kaupfélagstjóra á Rauðalæk gerði Sigurður Guðbrandsson þenna helli meðan hann bjó í Meiri-Tungu 1834-1844. Ketill Vilhjálmsson tekur að svo ekki vera ... Óglöggar rúnir voru víða á veggjunum en eru nú horfnar."
Heimildir: Ö-Meiritunga, 2; ÁG: Friðlýsingarskrá, 69; Manngerðir hellar, 171-173

RA-410:023 hellir fjárhús **Friðlýstar forleifar**
"Austan við bæinn heitir Hellishóll, og eru í honum tveir gamli hellar allstórir. Þeir eru notaðir fyrir fé." Segir í örnefnalýsingu. "Í Meiri-Tungu er vitað um a.m.k. 9 hella. Sumir þeirra eru fallnir til grunna. ... Matthías Þórðarson getur um 7 hella og hellaleifar í Meiri-Tungu."
Heimildir: Ö-Meiritunga, 2; ÁG: Friðlýsingarskrá, 69; Manngerðir hellar, 171-173

RA-410:024 heimild um mógrafir
Sjá örnefnakort, við Gildruhól
Heimildir: Örnefnakort

RA-410:025 *Ranakot* bæjarstæði býli
Sjá örnefnakort, við bæjarstæðið
Heimildir: Örnefnakort

RA-410:026 *Ranavað* heimild um vað
Sjá örnefnakort.
Heimildir: Örnefnakort

RA-410:027 *Hólavað* heimild um vað
Sjá örnefnakort.
Heimildir: Örnefnakort

RA-410:028 *Móklettavað* heimild um vað
Sjá örnefnakort.
Heimildir: Örnefnakort

RA-410:029 *Skrokkhólsvað* heimild um vað
Sjá örnefnakort.
Heimildir: Örnefnakort

RA-410:030 *Göturimi* örnefni leið
Sjá örnefnakort.
Heimildir: Örnefnakort

RA-410:031 hellir fjárhús
1708: "Hellir er í túninu fyrir fje á vetur."
Heimildir: JÁM I, 342

RA-410:032 hellir
"Í Meiri-Tungu er vitað um a.m.k. 9 hella. Sumir þeirra eru fallnir til grunna. ... Matthías Þórðarson getur um 7 hella og hellaleifar í Meiri-Tungu." "Rétt austur af síðastnefndum helli (022) er örlítið hellisgjögur." "Sigurður Guðbrandsson og Brennu-maga vinkuna hans hjuggu það á fyrri hluta 19. aldar. Sagt er að Sigurður hafi höggvið en Manga borið mylsnuna út í svuntu sinni. Siguður gerði Möngu þessari barn sem fæddist andvana og brenndu þau líkið í holti suðvestur af bænum. Þetta komst upp af því að beinin fundust í öskunni. ... Gjögrið hefur lítið verið notað á þessari öld."
Heimildir: Manngerðir hellar, 171, 174

RA-410:033 hellir
"Í Meiri-Tungu er vitað um a.m.k. 9 hella. Sumir þeirra eru fallnir til grunna. ... Matthías Þórðarson getur um 7 hella og hellaleifar í Meiri-Tungu." Hellir í Botnsholtsþýfi. "Þessi hellir var gerður á árunum 1928-1931 og er í svonefndu Botnsholsþýfi nokkuð austur frá bæjarhúsunum." "Hann er nú að mestu hruninn saman og fullur af mold þannig að ekki er hægt að mæla hann upp. Á helli þessum voru tveir inngangar, annar frá bæjarlæknum og er sá alveg lokaður en hinn úr hólnum hinum megin og má vera að lipur og grannur maður geti smogið þar inn. Einnig var innangengt í hellinn úr hlöðu þar hjá. Í helli þessum var fé baðað og var baðið því sem næst á móts við innganginn í hlöðuna. Brunnur var í hellinum. Hlaðan var höggvin í sandsteininn neðan til en efri hluti veggjanna var hlaðinn úr grjóti. hellirinn tók um 70 kindur og fimm hesta í forskála. Hætt var að nota hann um 1950. Ketill, Þórarinn og Vilhjálmur grófu þennan helli. Ketill segir að það hafi tekið um tvö ár að fullgera hann enda var unnið við verkið í íhlaupum. Hann segir að þeir hafi fyst og fremst notað haka til að höggva sandsteininn en síðan mikað mylsnunni upp í hjólbörur með skóflu. Steinninn var erfiður viðureignar og verkið því seinlegt, t.d. þurfti að brýna hakann á hverjum degi til að vel gengi."
Heimildir: Manngerðir hellar, 171, 174-175

RA-410:034 *Stekkatúnshellir* hellir
"Í Meiri-Tungu er vitað um a.m.k. 9 hella. Sumir þeirra eru fallnir til grunna. ... Matthías Þórðarson getur um 7 hella og hellaleifar í Meiri-Tungu." "Stekkatúnshellir er lítill gamallegur hellir. Hann er aflagur en hvelfingunni er skipt með steinbrík. Innri hlutinn er styttri og er kallaður Kór. Hvelfingin er regluleg en för eftir graftól sjást víða þó að á nokkrum stöðum hafi flísast stykki úr lofti og veggjum vegna frostskemmda. Innst, á gaflinum, eru tævr holur en óvíst er um hlutverk þeirra. Á gólfinu hefur hlaðist upp mikið af mold og sauðataði þannig að víða þarf að skríða á fjórum fótum til að komast leiðar sinnar. Annras staðar er hægt að bogra. Skófir eru á veggjum og sveppagróður sem gerir hellinn litskrúðugan á að líta en hvergi eru stafir eða krot. Við hellismunann vaxa burknar og annar gróður. Fyrri framan hellinn er um 9 m löng vegghleðsla, sigin mjög, og liggur skáhalt út frá hægri hlið hellisins. Ekki er vitað um aldur veggjarins en líklega hefur hann verið notaður sem aðhald fyrir innrekstur í hellinn. Ókunnugt er um upphaf og aldur hellisins. Hann hefur ekki verið notaður fyrir búfé í manna minnum að því undanskildu að stundum var hann hafður sem rétt fyrir lömb á haustin."
Heimildir: Manngerðir hellar, 171, 175

RA-410:035 *Lambhúshólshellir* hellir lambhús
"Í Meiri-Tungu er vitað um a.m.k. 9 hella. Sumir þeirra eru fallnir til grunna. ... Matthías Þórðarson getur um 7 hella og hellaleifar í Meiri-Tungu." "Lambhúshólshellir er í litlum hól skammt frá veginum." "Hann grófu Bjarni Jónsson bóndi í meiri-Tungu og Mensalder Raben Mensaldesson árið 1928 og tók verkið eitt ár. ... Fyrir framan aðahellishvelfinguna var forskáli sem nú er horfinn en fyrir aftan hana var hlaða sem stendur enn. Hún var byggð 1936. Forksálinn var á sínum tíma notaður sem hesthús og var hægt að hýsa þar sex hross. Þil og þak voru úr bárujárni en veggirnir úr torfi og grjóti. Firksálinn var rifinn 1970. Hellishvelfingin er um 7 m á lengd og regluleg. Hún er höggvin í harðan sandstein og sjást förin eftir hakana vel enþá. Neðsti hluti veggjanna er slípaður af búfé. Hægra megin við hellismunann er brunnur í útskoti. Fyrir honum er trégrindarhlið. Þrjú önnur

útskot eru í hellisveggina og voru geymd í þeim ýmis áhöld svo sem meisar, fötur, skóflur o.fl. Um 2,5 m inn frá brunninum hefur einhvern tíma verið inngangur í hellinn en forskáli hans er nú að mestu fallinn. Trégólf er í þessum hluta, fúið mjög af vatni sem gengur upp um gólfið. Hægra megin við gaflinn er stór og rúmgóður afhellir. Rétt innan við munna hans er steypt fjárbað sem Ketill Vilhjálmsson gerði um 1940. Hellisgólfið, sem er steypt, hallast að baðinu. Við það er brunnur með svipuðum umbúnaði og sá sem áður var minnst á en þeir voru gerðið um elið og hellirinn ári 1928. Þrjú helluþrep liggja upp úr afhellinum í forskála sem stendur enn og er í sæmilegu ásigkumulagi. Á gafli aðalhellisins eru dyr sem lágu inn í hlöðuna en þær eru nú lokaðar vegna þess að mikill moldarhaugur hefur hrunið fyrir þær niður um innfall í loftinu og fyllir að mestu innri hluta hellisins. Þarna er sandsteinninn mjög þunnur. Dyrnar hafa sennilega verið um 170 cm á hæð og 50 cm á breidd. Grunnur hlöðunnar er einnig höggvinn í sandsteininn. Á veggnum milli afhellanna tveggja er dálítið gat í um 70 cm hæð."
Heimildir: Manngerðir hellar, 171, 175-177

RA-410:036 hellir
"Vilhjálmur Þorsteinsson hjó helli í Miðsandhól árið 1909. Hann var aldrei notaður og er nú fallinn."
Heimildir: Manngerðir hellar, 177

RA-410:037 hellir
"Meiri-Tunguhólar er sandsteinhólaröð suðaustan við Meiri-Tungu, skammt frá læk á merkjum við Arnkötlustaði. Í hólnum eru hellar bæði fornir í nýir. Bjarni Jónsson bóndi í Meiri-Tungu hjó stóran fjárhelli á árunum 1909-1913 syðst í hólnum." "Forskáli sem nú er gjörfallinn var við hellinn. Hellirinn er 15 m langur, framhlutinn er um 4 m á breidd en innri hlutinn 3 m. Hann mjókkar fyrir miðju og þar hefur honum verið skipt og innri hlutinn hafður undir ehy. Meitilför eru mjög glögg á veggjum, steinninn ferskur og grár, lítt vaxinn mosa og skófum. Veggir eru máðir neðan til af ágangi sauðfjár inn að mjódd en hrjúfir úr því. Grópir eru í mjódd og þangað inn ná garðaleifar úr tré sem eru fyri rmiðju í fremri hlutanum. brunnur hefur verið í hellinum. Hann er nú hálffullur af hruni og þurr, dýpi nú 1,6 m. Sérkennilegur klefi er í hellisveggnum frammi undir forskála. Lofthæðin þar er 1,65 m en dyrnar inn í hann eru 1,4 m háar. Gólf klefans er lægra en gólfið úri fyrir. Aukainngangur er í botn heyhellisins. Mikið hrun er þar í ganginum en undir munu vera allmargar tröppur því hæðarmunurinn inni og úti er 2,2 m. Úti fyrir sér fyrri forskálatóftum, 3 x 4 m2. Engar álegranir eru í hellinum. Hann var notaður fram undir 1960."
Heimildir: Manngerðir hellar, 177

RA-410:038 hellir
"Nokkuð norðan með hólaröðinni [en 037] er hellisskúti sem opnast til suðausturs." "Hann er tæpir 3 m að lengd og er hvelfdur vel með meitilförum í veggjum. Engin merki eru um forskála eða innréttingar í skútanum. Hann hækkar og víkar eftir því sem innar dregur. Hætt var að nota skútann um 1960. Veggjaskrift GIÞ AV"
Heimildir: Manngerðir hellar, 177-178

RA-410:039 hellir
"Suðaustur af skútanum [038] eru lágir sandsteinshólar. í þeim eru leifar af tveimur hellum sem báðir eru löngu hrundir og fullir af mold og sandsteinsbrotum. Líklega eru þetta hellar þeim sem Ketill Vilhjálmsson kalar Gíslahellra í Meiri-Tunguhólum. Hann segir þá vera frá ómunatíð og hafi ekki verið notaðir í manna minnum."
Heimildir: Manngerðir hellar, 178

RA-411 Rauðalækur neðri (syðri)

20 hdr. 1708 1270: Getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88 1332: Getið í máldaga Árbæjarkirkju. DI II, 698. Bænhús var á jörðinni. Jörðin eru um 600 ha. 1917: Tún 9,9 ha, þar af slétt 6,5 ha, garðar 1260 m² "Jörðin er ... algróin og grasgefin og ræktunarland gott. Þurrlendi hefur verið fremur lítið. Hagar eru sæmilega skjólgóðir." SB V, 244

RA-411:001 *Rauðalækur neðri (syðri)* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-411:002 heimild um bænhús
SYÐRI RAUÐALÆKUR Í HOLTUM (R) - BÆNHÚS MUNNMÆLI1708: Heyrst hefur að í gamaldaga hafi hjer bænhús verið, en engin sannindi vita menn um það;
Heimildir: JÁM I, 351

RA-411:003 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1917

RA-411:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-411:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-411:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-411:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-411:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-411:009 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-411:010 hellir fjárhús
"Hér eru tveir hellar sem notaðir voru fyrir sauðfé." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 244; Manngerðir hellar, 183-184

RA-411:011 hellir fjárhús
"Hér eru tveir hellar sem notaðir voru fyrir sauðfé." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Í Sóknalýsingu Efri-Holtaþinga 1840 segir svo: "I Á bænum Syðra-Rauðalæk eru tveir hellrar, báðir klappaðir af núverandi ábúanda þar, Ásmundi Gíslasyni. Annar þeirra stendur í sokölluðum Markhól, sem reiknast að vera landamerkjahóll milli jarðanna Brekkna og Syðri-Rauðalækjar, upp á holti fyrir ofan eða upp frá samnefndum Rauðalæk. Hóllinn er ílangur frá norðri til suðurs og lítil þúfa upp úr miðju. Vestan í nefndan hól fór bóndinn Ásmundur að grafa árið 1824, og fann þar hart móberg sem hann klappaði inn í hellir, 12 al. að lengd og 3 al. að breidd og 3 1/2 al. að hæð, með strompi upp úr. Þennan hellir brúkaði hann fyrir geldsauði. K. Annar hellir er af sama bónda klappaður árið 1830 inn úr graslág austan í túnhólnum sem bærinn stendur upp á. Hann er 8 al. að lengd, 4 al. að vídd, 4 al. að hæð með strompi klöpuðum upp úr. Þessi hellir brúkast fyrir lambhús." ... Hellir Runólfs Halldórssonar frá 1916. Hellirinn er í lækjargilinu suður og niður af bænum, í túnfætinum. Jarðlög eru þar úr foksandsteini. Í hellisveggjunum eru för eftir tré sem hafa kaffærst í sandinum. Hellirinn er vel höggvinn, veggir tiltölulega beinir, loftið flatbogamyndað, tæpir 2 m á hæð, og gólfin slétt. Hann skiptist í aðalhelli, hliðarhelli og hlöðuhelli. Steinlagt ræsi er á miðju gólfi allt innan úr hlöðuhelli, úr undir forskála aðalhellir og niður í brekkuna úti fyrir. Það er nú stíflað og stór pollur á miðju hellisgólfi. Vandað steinsteypt baðker er í hliðarhelli með tröppum í og hallar gólfinu að því. Baðkerið er 190 x 90 cm2 að utanmáli með 15 cm veggjaþykkt. Í hliðarhelli er brunnur í dálitlu skoti. Hann er nú 1 m á dýpt og fullur af vatni en mikill sandur er í botni hans. Inngangur hefur hugsanlega verið um loftlúgu í hliðarhelli. Þar úti fyrir er tóft 1,5 x 5 m2, með dyrum til suðurs 0,5 m breiðum. Aðalinngangur hefur þó verið um enda á aðalhelli og þar sjást glöggt leifar eftir skepnur í hellinum en það er vegna þess að hann var fyrst og síðast notaður sem baðhellir."
Heimildir: SB V, 244; Manngerðir hellar, 184-185

RA-411:012 hellir
"Hér eru tveir hellar sem notaðir voru fyrir sauðfé." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Í Sóknalýsingu Efri-Holtaþinga 1840 segir svo: "I Á bænum Syðra-Rauðalæk eru tveir hellrar, báðir klappaðir af núverandi ábúanda þar, Ásmundi Gíslasyni. Annar þeirra stendur í sokölluðum Markhól, sem reiknast að vera landamerkjahóll milli jarðanna Brekkna og Syðri-Rauðalækjar, upp á holti fyrir ofan eða upp frá samnefndum Rauðalæk. Hóllinn er ílangur frá norðri til suðurs og lítil þúfa upp úr miðju. Vestan í nefndan hól fór bóndinn Ásmundur að grafa árið 1824, og fann þar hart móberg sem hann klappaði inn í hellir, 12 al. að lengd og 3 al. að breidd og 3 1/2 al. að hæð, með strompi upp úr. Þennan hellir brúkaði hann fyrir geldsauði. K. Annar hellir er af sama bónda klappaður árið 1830 inn úr graslág austan í túnhólnum sem bærinn stendur upp á. Hann er 8 al. að lengd, 4 al. að vídd, 4 al. að hæð með strompi klöpuðum upp úr. Þessi hellir brúkast fyrir lambhús." ... Hellir í Markhól. Hellir sá sem Ásmundur Gíslason hjó í Markhól á merkjum Syðri-Rauðalækjar og Brekikna árið 1824 stendur enn vel. Hóllinn er eins og skapaður til hellagerðar. Með þremur fagurgrænum hundaþúfum í kollinn rís hann um 10 m upp yfir mýrlendið á bökkum Rauðalækjar. hellirinn er afar einfaldur í sniði. Dyrnar eru nánast í sömu hæð og mýrarnar fram undan þeim og innan við er hellisgólfið í ámóta hæð. Ekki verður séð að forskáli hafi verið fyrir

hellinum og líklega hefur hurðin einfaldlega verið í munnanum sjálfum. Innan við munnann víkkar hellirinn og hækkar lítillega. Bergið er ósvikið foksandsteinn með bogasveigðri lagskiptingu en hellirinn hefur ekki verið lagaður að henni. Hvelfingin er bogasveigð með höggnum útskotum og stalli fyrir jötur meðfram veggjum. Upprunalegt lag hellisins er vel varðveitt nema e.t.v. innst. Þar er hann víðastur, með dálitlu útskoti til vinstri. Þar eru veggbogarnir horfnir svo og jötustallurinn . Kannski hafa þeir aldrei verið innst því þarna kann að hafa verið geymd heytugga. Lítill strompur er fremst í loftinu, þvermál 40 cm, sandsteinsþykkt 1 m, hleðslur og jarðvegur ístrompi 75 cm. Hrunið hefur úr loftinu kring um strompinn. Hellirinn er 10,8 m út úr dyrum en 9,7 m að sandsteinsbrún í munna. För eru í lofti og veggjum eftir stoðir og garðbönd."
Heimildir: SB V, 244; Manngerðir hellar, 185

RA-411:013 *Skurðgarður* örnefni
Sjá örnefnakort.
Heimildir: Örnefnakort

RA-411:014 *Þvotapyttur* örnefni þvottastaður
Sjá örnefnakort.
Heimildir: Örnefnakort

RA-411:015 *Lambahellir* örnefni lambhús
Sjá örnefnakort.
Heimildir: Örnefnakort

RA-411:016 *Austastagerði* örnefni
Sjá örnefnakort.
Heimildir: Örnefnakort

RA-411:017 *Miðgerði* örnefni
Sjá örnefnakort.
Heimildir: Örnefnakort

RA-411:018 *Vestastagerði* örnefni
Sjá örnefnakort.
Heimildir: Örnefnakort

RA-411:019 heimild um rétt
Sjá örnefnakort, hestarétt.
Heimildir: Örnefnakort

RA-411:020 heimild um fjárhús
Sjá örnefnakort, ærhús við heimreiðina.
Heimildir: Örnefnakort

RA-411:021 *Brekknagötur* heimild um leið
Sjá örnefnakort
Heimildir: Örnefnakort

RA-411:022 *Þvottapyttsvað* heimild um vað
"Hjá Brattastíg sveigist vegurinn aftur að læknum, og taka aftur við vöð og eyrar. Fyrst er Mógilsvað, þá Svartabakkavað, Steinagilsvað, Ásendavað, Engjavað, Klaufarvað, Þvottapyttsvað og Kirkjuvað. Er þá komið upp fyrir bæinn Syðra-Rauðalæk, og eru öll vöð þau, er síðast voru talin, öll, að undanskildu Mógilsvaði, í landi Syðra-Rauðalækjar."
Heimildir: Örnefnakort; Guðlaugur E. Einarsson: "Holtavegur hinn forni" Blanda VII, 321

RA-411:023 *Heybandsvað* heimild um vað
Sjá örnefnakort
Heimildir: Örnefnakort

RA-411:024 *Kirkjuvað* heimild um vað
"Hjá Brattastíg sveigist vegurinn aftur að læknum, og taka aftur við vöð og eyrar. Fyrst er Mógilsvað, þá Svartabakkavað, Steinagilsvað, Ásendavað, Engjavað, Klaufarvað, Þvottapyttsvað og Kirkjuvað. Er þá komið

upp fyrir bæinn Syðra-Rauðalæk, og eru öll vöð þau, er síðast voru talin, öll, að undanskildu Mógilsvaði, í landi Syðra-Rauðalækjar."
Heimildir: Örnefnakort; Guðlaugur E. Einarsson: "Holtavegur hinn forni" Blanda VII, 321

RA-411:025 *Klaufarvað* heimild um vað
"Hjá Brattastíg sveigist vegurinn aftur að læknum, og taka aftur við vöð og eyrar. Fyrst er Mógilsvað, þá Svartabakkavað, Steinagilsvað, Ásendavað, Engjavað, Klaufarvað, Þvottapyttsvað og Kirkjuvað. Er þá komið upp fyrir bæinn Syðra-Rauðalæk, og eru öll vöð þau, er síðast voru talin, öll, að undanskildu Mógilsvaði, í landi Syðra-Rauðalækjar."
Heimildir: Örnefnakort; Guðlaugur E. Einarsson: "Holtavegur hinn forni" Blanda VII, 321

RA-411:026 *Skástígur* heimild um leið
Sjá örnefnakort
Heimildir: Örnefnakort

RA-411:027 *Brattistígur* heimild um leið
Sjá örnefnakort "Næst vestan við þessi gil heitir Stekkagil. Hjá því heitir Stekkatún og gatn í því Brattistígur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Örnefnakort; Ö-Syðri-Rauðilækur, 1

RA-411:028 heimild um fjárskýli
Sjá örnefnakort.
Heimildir: Örnefnakort

RA-411:029 heimild um fjárhús
Sjá örnefnakort, sauðahús
Heimildir: Örnefnakort

RA-411:030 *Stekkjartún* örnefni stekkur
Sjá örnefnakort. "Næst vestan við þessi gil heitir Stekkagil. Hjá því heitir Stekkatún og gat í því Brattistígur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Örnefnakort; Ö-Syðri-Rauðilækur, 1

RA-411:031 *Borgarhólar* örnefni
Sjá örnefnakort við Borgargil

Heimildir: Örnefnakort

RA-411:032 *Baðhellir* örnefni bað
Sjá örnefnakort
Heimildir: Örnefnakort

RA-411:033 *Bólhóll* örnefni
Sjá örnefnakort. "Suðvestur í túninu er hóll, Bólhóll. Í honum eru hellar, sem höggnir hafa verið á síðari árum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Örnefnakort; Ö-Syðri-Rauðilækur, 1

RA-411:034 *Kúavað* heimild um vað
Sjá örnefnakort
Heimildir: Örnefnakort

RA-411:035 *Ásendavað* heimild um vað
Sjá örnefnakort "Hjá Brattastíg sveigist vegurinn aftur að læknum, og taka aftur við vöð og eyrar. Fyrst er Mógilsvað, þá Svartabakkavað, Steinagilsvað, Ásendavað, Engjavað, Klaufarvað, Þvottapyttsvað og Kirkjuvað. Er þá komið upp fyrir bæinn Syðra-Rauðalæk, og eru öll vöð þau, er síðast voru talin, öll, að undanskildu Mógilsvaði, í landi Syðra-Rauðalækjar."
Heimildir: Örnefnakort; Guðlaugur E. Einarsson: "Holtavegur hinn forni" Blanda VII, 321

RA-411:036 *Rauðkutóft?* örnefni
Sjá örnefnakort

Heimildir: Örnefnakort

RA-411:037 *Steinagilsvað* heimild um vað
Sjá örnefnakort "Hjá Brattastíg sveigist vegurinn aftur að læknum, og taka aftur við vöð og eyrar. Fyrst er Mógilsvað, þá Svartabakkavað, Steinagilsvað, Ásendavað, Engjavað, Klaufarvað, Þvottapyttsvað og Kirkjuvað. Er þá komið upp fyrir bæinn Syðra-Rauðalæk, og eru öll vöð þau, er síðast voru talin, öll, að undanskildu Mógilsvaði, í landi Syðra-Rauðalækjar."
Heimildir: Örnefnakort; Guðlaugur E. Einarsson: "Holtavegur hinn forni" Blanda VII, 321

RA-411:038 *Svartabakkavað* heimild um vað
Sjá örnefnakort "Hjá Brattastíg sveigist vegurinn aftur að læknum, og taka aftur við vöð og eyrar. Fyrst er Mógilsvað, þá Svartabakkavað, Steinagilsvað, Ásendavað, Engjavað, Klaufarvað, Þvottapyttsvað og Kirkjuvað. Er þá komið upp fyrir bæinn Syðra-Rauðalæk, og eru öll vöð þau, er síðast voru talin, öll, að undanskildu Mógilsvaði, í landi Syðra-Rauðalækjar."
Heimildir: Örnefnakort; Guðlaugur E. Einarsson: "Holtavegur hinn forni" Blanda VII, 321

RA-411:039 *Húsamýri* örnefni
Sjá örnefnakort PG
Heimildir: Örnefnakort PG

RA-411:040 *Engjavað* heimild um vað
"Hjá Brattastíg sveigist vegurinn aftur að læknum, og taka aftur við vöð og eyrar. Fyrst er Mógilsvað, þá Svartabakkavað, Steinagilsvað, Ásendavað, Engjavað, Klaufarvað, Þvottapyttsvað og Kirkjuvað. Er þá komið upp fyrir bæinn Syðra-Rauðalæk, og eru öll vöð þau, er síðast voru talin, öll, að undanskildu Mógilsvaði, í landi Syðra-Rauðalækjar."
Heimildir: Guðlaugur E. Einarsson: "Holtavegur hinn forni" Blanda VII, 321

RA-411:041 *Mógilsvað* heimild um vað
"Hjá Brattastíg sveigist vegurinn aftur að læknum, og taka aftur við vöð og eyrar. Fyrst er Mógilsvað, þá Svartabakkavað, Steinagilsvað, Ásendavað, Engjavað, Klaufarvað, Þvottapyttsvað og Kirkjuvað. Er þá komið upp fyrir bæinn Syðra-Rauðalæk, og eru öll vöð þau, er síðast voru talin, öll, að undanskildu Mógilsvaði, í landi Syðra-Rauðalækjar."
Heimildir: Guðlaugur E. Einarsson: "Holtavegur hinn forni" Blanda VII, 321

RA-411:042 *Traðarkjaftur* örnefni traðir
Sjá örnefnakort.
Heimildir: Örnefnakort

RA-412 Brekkur

10 hdr 1708. 1270: Jarðarinnar er sennilega getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88 1332: Getið í máldaga Árbæjarkirkju. DI II, 698. 1497: Magnús Magnússon lofaði biskup 17 hdr og 6 aura í jörðinni Brekkum. DI VII, 375 Nú er tvíbýli í B. 1917: Tún 6,2 ha, þar af slétt 2,7 ha, garðar 2220 m² . Á báðum jörðin er gott ræktunarland, vel gróið og lítið þurrlendi.

RA-412:001 *Brekkur* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-412:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-412:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-412:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-412:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-412:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-412:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-412:008 hellir fjárhús **Friðlýstar fornleifar**
"Tveir hellar eru austan í túninu á Brekkum, áður notaðir fyrir lömb á vetrum." Segir í örnefnalýsingu. "Hellar tveir manngjörvir í brekku austaní túninu og er gangur milli þeirra." "Í sóknarlýsingum 1840 er getið um einn helli á Brekkum: "L. Á bænum Brekkum er hellir austan í túnhólnum. Hann er 12 al. að lengd, 4 al. að breidd, 3 1/2 al. að hæð með strompi upp úr og forskála. Álíst hálfur klappaður af mönnum". Lýsing þessi virðist eiga við syðri hluta hellisins á Brekkum. Nyrðri hlutinn er síst nýlegri. Hellirinn er grafinn inn í bæjarhólinn upp af bæjarlækjnum. Hann er í raun tveir hellar tengdir með göngum. Dyr eru á hvorum helli. Hellirinn er grafinn inn í lárétt lagskipt vatnaset og skiptast þar á leir, sandur og fín möl. Möl er sjaldgæft að sjá í hellum enda óhellilegt hellisgerðarefni. Hellirinn er rakur, einkum nyrðri hlutinn, en það stafar af því að vatn sígur inn með mölinni. Lækur rennnur skammt utan hellismunnann. Þar sér á basaltklöpp. Virðist sem hún muni vera um 2 m undir hellisgólfinu. Syðri hlutinn er laglega bogamyndaður og fremur lítið útgrafinn til vegggjanna. Eftir miðjum helli liggur vandaður trégarði á steinhleðslu. Strompurinn er höggvinn upp í gegnum 40 cm sandstein. Þar ofan á er 1,5 m steinhleðsla og efst er um 50 cm torfhleðsla. Strompurinn er 1 m í þvermál neðst en 30-40 cm efst. Í ganginum milli hellanna er steypt baðþró hugvitsamlega staðsett og myndar hún 40 cm þrep í ganginum, en botn nyrðra hellisins liggur nokkuð hærra en þess syðri. Hleðslur við hellismunna eru a falli komnar. Nyrðri hellirinn er víðari og lægri en sá syðri. Lofthæðin er á bilinu 1,5-2,0 m. Öll framhlið hans er hlaðin og út frá einfaldri tréhurð á hellisdyrunum eru hlaðnir veggir sem eitt sinn hafa verið í forskála. Dálítið hrun hefur orðið úr þeim við hurðina. 70 cm hlaðið þrep er innan við hurðina. Á gólfinu er rúmur metri niður á hellisgólfið af dyraþröskuldinum. Tréjöturæfill er við gaflinn hægra megin við innganginn. Vænar hellir, sem standa upp á rönd eftir miðju gólfi, skipta hellinum í tvennt. Sú tilhögun er í tengslum við kartöfluflokkun og geymslu í hellinum. Kartöfluúrgangur myndar lag á gólfinu. Utan við syðri hellinn eru tóftarbrot hlöðu sem reist var milli 1910 og 15. Veggirnir standa enn, mannhæða háir. Sérkennilega forskálagöng hafa legið meðfram hlöðuveggnum og inn í hellinn. Öll ummerki koma vel heim við lysingu Matthíasar Þórðarsonar frá 1917. Sunnan við hlöðuna er smátóft, 80-100 cm djúp, sem ekki er gott að sjá af hverju er."
Heimildir: SB V, 241; ÁR. Friðlýsingarskrá, 69; Manngerðir hellar, 186-187

RA-412:009 hellir fjárhús
1708: "Fjárhellir er í túninu fyrir sauði á vetrardag, so ekki þarf fjárhús annars við."
Heimildir: JÁM I, 341

RA-412:010 varða landamerki
"Í byrja við mörkin við Litlutungu. Þar er markvarða við lækinn og ... frá [svo] hvorum bæ." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Brekkur, 1

RA-412:011 heimild um vað
"Í Austrbæjardal var dæla, sem kölluð var Stóradæla og seinna gerð uppistaða með læknum, var kallaður Bugur. Þar var vað, sem var þrautavað, áður en brúin kom á lækinn. Þar fyrir neðan Kirkjuvað ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Brekkur, 1

RA-412:012 *Kirkjuvað* heimild um vað
"Í Austrbæjardal var dæla, sem kölluð var Stóradæla og seinna gerð uppistaða með læknum, var kallaður Bugur. Þar var vað, sem var þrautavað, áður en brúin kom á lækinn. Þar fyrir neðan Kirkjuvað ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Brekkur, 1

RA-412:013 *Réttarvað* heimild um vað
"Svo koma Fosshólar, þar niður af Undirlendið, þar er Réttarvað." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Brekkur, 1

RA-412:014 *Réttarvað* örnefni rétt
"Svo koma Fosshólar, þar niður af Undirlendið, þar er Réttarvað." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Brekkur, 1

RA-412:015 *Ferðamannagötur* heimild um leið
“Vestan við það [013] Litlitangi við gilið. Svo koma Ferðamannagötur, Ferðamannavað ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Brekkur, 1

RA-412:016 *Ferðamannavað* heimild um vað
“Vestan við það [013] Litlitangi við gilið. Svo koma Ferðamannagötur, Ferðamannavað ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Brekkur, 1

RA-412:017 *Mýrarvað* heimild um vað
“Vestan við það [013] Litlitangi við gilið. Svo koma Ferðamannagötur, Ferðamannavað, þá Rönkuhóll og suður af honum Háibakki, við hann Mýrarvað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Brekkur, 1

RA-412:018 *Surtteigsholt* heimild um huldufólksbústað
“Þar hjá [017] Surtteigsholt með stórum steinum, og var álitið, að þar væri mikið af huldufólki.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Brekkur, 1

RA-412:019 *Stöðulmói* örnefni kvíar
“Norður af túninu í Vesturbænum Stóðulmói, nú kominn í tún.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Brekkur, 1-2

RA-412:020 varða
“Þau austur af hólar í mörkum milli Marteinstungu, Litlutungi og Brekkna. Þar ber mest á Markhól. Niður undan honum Tryppishóll og Smalaskáli, grjóthóll með vörðu.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Brekkur, 2

RA-412:021 *Tóftarrimi* örnefni
“Þau austur af hólar í mörkum milli Marteinstungu, Litlutungi og Brekkna. Þar ber mest á Markhól. Niður undan honum Tryppishóll og Smalaskáli, grjóthóll með vörðu. Vestan af honum Slakkinn, oft fullur af krapi og vatni. Þar vestur af Hólabrún, upp af henni Tóftarrimi.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Brekkur, 2

RA-412:022 *Húsabrekka* örnefni
“Hjá húsunum Húsabrekka og vestast í vellinum Skjólbrekka.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Brekkur, 2

RA-412:023 *Torfdælur* örnefni rista
“Niður af velinum Vondakelda, en norður af vellinum krikinn, blautur. Þaðan rennur kelda fram í dælur, Torfdælur ... mýrina niður Botna.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Brekkur, 2

RA-412:024 *Torfrimi* örnefni rista
“Þá telja Króka að vestan, en Tungan austan Torfholtskeldu og Torfholts.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Brekkur, 2

RA-412:025 *Heybandsvað* heimild um vað
“Þá telja Króka að vestan, en Tungan austan Torfholtskeldu og Torfholts. Þar neðar var vað, sem hét Heybandsvað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Brekkur, 2

RA-412:026 *Gömlutraðir* örnefni traðir
“Upp af þeim Hólabrekka, suður af henni Básar, upp af þeim Miðhóll og upp af honum Lautir, niður af hólabrún og Gömlutraðir.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Brekkur, 2

RA-412:027 *Gömlufjós* örnefni fjós

“Austur (?) fjósinu, sem nú eru, eru Gömlufjós.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Brekkur, 2

RA-412:028 *Fjósbrunnur* heimild um brunn
“Austur (?) fjósinu, sem nú eru, eru Gömlufjós. Þar skammt frá Fjósbrunnur, líklega sést [hann] ekki lengur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Brekkur, 2

RA-412:029 heimild um fjárhús
Sjá örnefnakort, fjárhús Austurbæjar í Vallartúni.
Heimildir: Örnefnakort

RA-412:030 heimild um fjárhús
Sjá örnefnakort, ærhús Vesturbæjar í Brekknaholti.
Heimildir: Örnefnakort

RA-412:031 *Kúagötur?* örnefni leið
Sjá örnefnakort
Heimildir: Örnefnakort

RA-412:032 *Gerði* örnefni
Sjá örnefnakort
Heimildir: Örnefnakort

RA-412:033 *Engjavað* heimild um vað
Sjá örnefnakort
Heimildir: Örnefnakort

RA-412:034 *Myllufoss* örnefni mylla
Sjá örnefnakort
Heimildir: Örnefnakort

RA-412:035 heimild um mógrafir
Sjá örnefnakort
Heimildir: Örnefnakort

RA-412:036 hellir
“Helgi Hannesson nefnir helli sem hefur verið sunnar í brekkunni [en 008] við lækinn.” “Það sýnir haugur í móbergsmylsnu í mýrarbletti fyrir framan hvilft í brekkunni. Þegar mýrin var ræst fram fyrir um það bil 50 árum fannst þar aska, viðarkol og tvær stórar tennur. Menn héldu þær vera jaxla úr mjög stórum hesti og sendu þær Fornminjasafninu í Reykjavík. Askan virðist benda til þess að fólk hafi fyrrum búið í helli þessum. Munnmæli herma að hann hafi síðast verið kúafjós og í jarðskjálfta hrunið ofan á kýrnar á Brekkum, fyrir mörgum öldum.”
Heimildir: Manngerðir hellar, 187

RA-413 Rauðalækur efri

15 hdr 1708 1270: Getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88 1332: Getið í máldaga Árbæjarkirkju. DI II, 698. Bænhús var á jörðinni. “Landareignin er víðáttumikil, um 600 ha, algróin og grösug, þurrlendi að einum fjórða, í meðallagi skjólsöm. Ræktunarland er gott.” SB V, 240 1917: Tún 4,8 ha, þar af slétt 3 ha, garðar 620 m²

RA-413:001 *Rauðalækur efri* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-413:002 heimild um bænhús
“Austur í túninu, segja munnmæli, að verið hafi Bænhús og grafreitur, þó að nú sé ekki hægt að staðsetja það.” Segir í örnefnalýsingu BK. “Leiðið var nefnt fast við kálgarðsvegg (sem nú er horfinn) suðaustan við bæinn. Þar kvað hafa verið bænhús og grafreitur [002].” Segir í örnefnalýsingu.
EFRI RAUÐILÆKUR Í HOLTUM (ÁRBÆJARÞING) (R)
[1332]: prestur fra aa skal syngia ... til raudalækiar efra oc taka Þar v. aura ... aa hueriu aare; Máld DI II 698

[Árbæjar]
[1371]: [í Árbæ] liggur til tiund heimamanna fra Raudalæk hinum efra
prestur fra a skal syngia ... Til Raudalækiar efra oc taka Þar .v. aura; Máld DI III 266-267 [Árbæjar]
1397: [í Árbæ] liggur til tiund heimamanna fra Raudalæk hinum efra oc vr litlu tungv. af Brecku.
[heima gröftur og lýsistollar?]
prestur fra A skal Þar syngia ... Til Raudalækiar Efra oc taka Þar .v. aura.
af ollum Þessum bæium sem hier eru nefnder. skulu menn sækia skriptt oc Þionustv oc adrar
naudsyniar til Þess prestz sem ad A syngur; Máld DI IV 87 [Árbæjar]
1708: Menn segjast heyrt hafa, að hjer hafi fyrrum bænhús verið; JÁM I: 340
Heimildir: Ö-Efri-Rauðalækur BK, 1; Ö-Efri-Rauðalækur, 4; J´M I, 340; DI

RA-413:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-413:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-413:005 heimild um stekk
"Austan við bæinn heitir Heimaholt og austar (mýrarsund er á milli) Melholt. Gilið vestan við bæinn heitir Stekkjagil. Ber nafn af stekk, sem enn sést móta fyrir." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efri-Rauðalækur BK, 1

RA-413:006 heimild um fjárskýli
"Þá er Miðmundarhóll [eftir 005]. Vestan við hann er Borgargil og upp af því Borgarhólar, kenndir við fjárborgir, sem þar hafa staðið." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efri-Rauðalækur BK, 1

RA-413:007 *Fornufjós* örnefni fjós
"Norðvestur af bænum í túninu er hóll, sem heitir Fornufjós." Segir í örnefnalýsingu BK. "Fornufjós "vestan í Fjósþýfi [sjá 011], þar sem lambhúsið stóð, vestan af bænum" að sögn Ingveldar Jónsdóttur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efri-Rauðalækur BK, 1; Ö-Efri-Rauðalækur, 3

RA-413:008 heimild um leið
"Brúin. Götuslóði yfir mýrarsund til vesturs frá sauðahúsi á Miðmundarholti, í stefnu á Brekkuskarð." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efri-Rauðalækur, 2

RA-413:009 heimild um fjárhús
"Brúin. Götuslóði yfir mýrarsund til vesturs frá sauðahúsi á Miðmundarholti, í stefnu á Brekkuskarð ... Miðmundarholt. Suður af Litlaholti og Sundi, skagar til vestnorðvesturs frá Heiðinni, sunnan við Suðurlandsveg. Á vesturenda þess sauðahús." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efri-Rauðalækur, 2, 4

RA-413:010 varða landamerki
"Fauskás, í mörkum að Ægissíðu fast sunnan Suðurlandsvegar og austan Bugavegar. Lágt holt. Norðan undir ásnum var reist nýbýlið Lyngás fyrri um 40 árum, og er nú þarna komin dálítil þyrping íbúðarhúsa báðum megin við Suðurlandsveginn. Á Fauskási var Markavarða." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efri-Rauðalækur, 2

RA-413:011 *Fjósaþýfi* örnefni fjós
"Fjósaþýfi var skamt vestan við bæinn. Fyrir löngu sléttað út." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efri-Rauðalækur, 2

RA-413:012 heimild um fjárhús
"Holtsendi. Austurendi Heimaholts. Þar eru ærhús." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efri-Rauðalækur, 3

RA-413:013 *Vesturlambhús* heimild um lambhús
"Lambhúshóll var vestur af bænum, um það bil lengd bæjarrandar til vesturs, að sögn Ingveldar Jónsdóttur. Þar

var Vesturlambhús." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efri-Rauðalækur, 4

RA-413:014 heimild um leið
"Langirimi, allstór þurrlendisspilda vestsuðvestur frá Fauskási og suðvestur frá Heiðinni. Á Langarima eru gamlar ferðamannagötur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efri-Rauðalækur, 4

RA-413:015 heimild um kálgarð
"Leiðið var nefnt fast við kálgarðsvegg (sem nú er horfinn) suðaustan við bæinn. Þar kvað hafa verið bænhús og grafreitur [002]." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efri-Rauðalækur, 4

RA-413:016 varða landamerki
"Markvarða, önnur, á Melholti, í mörkum að Heiðarbrún." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efri-Rauðalækur, 4

RA-413:017 heimild um stekk
"Stekkatún var fyrir vestan túnið, rétt fyrir suðvestan Suðurlandsvegin. Þar mótar fyrir stekk og rétt. Og þar er dálítill hellir." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efri-Rauðalækur, 5

RA-413:018 *Stöðull* örnefni kvíar
"Stöðull var fáa tugi metra norðan við bæinn." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efri-Rauðalækur, 5

RA-413:019 *Suðurlambhús/Vestrulambhús* heimild um lambhús
"Suðurlambhús eða Vesturlambhús var "upp af Svíra", var fram undir túngarðinum", vestur frá bænum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efri-Rauðalækur, 5

RA-413:020 heimild um túngarð
"Suðurlambhús eða Vesturlambhús var "upp af Svíra", var fram undir túngarðinum", vestur frá bænum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efri-Rauðalækur, 5

RA-413:021 heimild um traðir
"Traðir. Ingveldur Jónsdóttir komst svo að orði: "Gömul heimreið með hlöðnum veggjum; uppgróið um 1910, en mótaði mjög vel fyrir". Suðvestur af bænum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efri-Rauðalækur, 5

RA-413:022 heimild um fjárhús
"Vestast í túninu var ærhús gamalt, nú löngu horfið." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efri-Rauðalækur, 6

RA-413:023 heimild um rétt
Sjá örnefnakort, við bænhúsið 002.
Heimildir: Örnefnakort

RA-413:024 heimild um samgöngubót
"Enn heldur vegurinn áfram um Breiðavik og Brekkuþýfi, og er þá komið í Efra-Rauðalækjar land. Þá snarbeygir vegurinn til suðausturs um mýrarsund, sem "brúað" hefur verið endur fyrir löngu, um Miðmundarholt, þá um lága lyngheiði, yfir Ægissíðusund og Ægilssíðugil, að Ytri-Rangá hjá Ægissíðu og er þá lokið ferðinni yfir holtin."
Heimildir: Guðlaugur E. Einarsson: "Holtavegur hinn forni" Blanda VII, 321

RA-413:025 kuml legstaður
Frá þessum stað fékk safnið nokkra gripi árið 1902, og fylgdi þeim ekki önnur greinagerð en sú, að þeir fyndust í svonefndri Miðmundaholti, og er ekki skýrt fram tekið, að kuml hafi verið. En telja verður það mjög sennilegt. Gripirnir eru þessir: 4946. Öxi af hreinræktaðri G-gerð, Sverd 38. Þegar öxin fannst, sáust á henni leifar af

vefnaði, bæði smáofnum og stórgerðum, og mælir þetta sterklega með að gripirnir séu úr kumli. 4947a. Mannbroddur úr járni, þríhyrndur, af sömu gerð og fundizt hefur í Stöng í Þjórsádal, Forntida gårdar i Island, bls. 95, 30. mynd. 4947b. Steinn lítill, gulur og fitukenndur (auripigment).
Heimildir: KEKH, 51

RA-413:026 *Fauskás* örnefni
"Ásinn fyrir austan bæinn er í mörkum. Hann heitir Fauskás. Við hann er tengd sú sögn, að þar eigi skip að vera grafið." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efri-Rauðalækur BK, 1

RA-413:027 hellir
"Á Efri-Rauðalæk er lítill hellir niður með bænum, kippkorn neðan við Rauðalækjarfoss. Honum var einn vetur breytt í íslhús og geymt þar ket til refafóðurs."
Heimildir: Manngerðir hellar, 186

RA-414 Litla Túnga

15 hdr. 1708. 1270: Getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88 1332: Getið í máldaga Árbæjarkirkju. DI II, 698. Jörðin skiptist í tvo jafna hluta, alls um 400 ha að stærð. 1917: Austurbær, tún 2,7 ha, þar af slétt 2 ha, garðar 760 m² . Vesturbær, tún 2 ,2ha, þar af slétt 1 ha, garðar 690 m²

RA-414:001 *Litla Túnga* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-414:002 heimild um bænhús
LITLATUNGA Í HOLTUM (ÁRBÆJARÞING) (R)
[1332]: prestur fra aa skal syngia ... j litlu tungu oc taka Þar halfa mork aa hueriu aare;
Máld DI II 698 [Árbæjar]
[1371]: [í Árbæ] liggur til tiund heimamanna ... vr litlu tungv.
prestur fra a skal syngia ... j litlu Tungv oc taka Þar halfa mork a hueriu are; Máld DI III 266-267 [Árbæjar]
1397: [í Árbæ] liggur til tiund heimamanna ... vr litlu tungv.
prestur fra A skal Þar syngia ... J litlu Tungv oc taka Þar halfa mork aa hveriu are.
af ollum Þessum bæium sem hier eru nefnder. skulu menn sækia skriptt oc Þionustv oc adrar
naudsyniar til Þess prestz sem ad A syngur; Máld DI IV 87 [Árbæjar]
Heimilir: DI

RA-414:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-414:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-414:005 *Stekkatún* örnefni stekkur
"Austan við bæinn að Rauðalæk liggur áðurnefnt Brandsholt. Suður af því við lækinn heitir Stekkatún." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Litlatunga BK, 1

RA-414:006 heimild um vatnsból
"Mýrarblettur niður undan Vatnsbólinu heitir Veita." Segir í örnefnalýsingu BK. "Veita, spildan sunnan og neðan við Austurbæ, að Lækjarbakka. Ofan við Veitu var brunnur, hið gamla vatsnból." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Litlatunga BK, 1; Ö-Litlatunga, 3

RA-414:007 heimild um fjárhús
"Í hæð austan við bæinn eru tveir hellar. Annar 6x10m, en hinn 6x30 m (eða nálægt því). Þeir eru notaðir tilfjár- og heygeymslu." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Litlatunga BK, 1

RA-414:008 hellir fjárhús **Friðlýstar fornleifar**
1708: "Jörðunni er til hlunninda hellir í túninu fyrir fje á vetrardag, so ekki þarf fjárhús við." ÁG: "Hellir manngjörvir fyrir austan bæinn." "Í hæð austan við bæinn eru tveir hellar. Annar 6x10m, en hinn 6x30 m (eða

nálægt því). Þeir eru notaðir til fjár- og heygeymslu." Segir í örnefnalýsingu. "Í sóknarlýsingum segir: "[1840] M. Á bænum Litlu-Tungu er þrídyraður hellir sem brúkast fyrri fé, hey og lömb. Hann liggur í túnhólnum fáa faðma austur frá bænum. Allar dyrnar eru gerðar af mönnum og 3 strompar. Afdeilingin fyrir féð er 14 al. að lengd, 4 al. að vídd 3. al að hæð. Afdeilingin fyrir heyið er 8 al. að lengd, 6 al. á vídd, 5 al. að hæð, með stúku til vesturs úr norðurendanum. Hún er 5 al, að lengd, 6 al. að vídd, 3 al. að hæð. Til hægri hliðar þegar inn er gengið í fjárhellinn er afdeiling fyrir lömbin. Hún er 8 al. að lengd, 6 al, að vídd, 4 al. að hæð. Norður af henni er aftur stúka til norðurs og suður, 5 al. að lengd, 3 al. að vídd og 3 al. að hæð. Þessi hellir er að fornu allur klappaður og boraður. Ekkert letur er í honum ellegar neinum af þeim fyrrtöldu hellrum."

Að sögn Vilhjálms Þórarinssonar bónda var hellirinn að Litlu-Tungu notaður sem fjárhús þar til nokkru fyrir 1980. Hann tók milli 70-80 fjár. AÐ stofni til er hann löng hvelfing en út frá henni liggja þrír afhellar. Í ytri hluta hellisins var fjárhús og er þar enn garði eftir miðju gólfi en undir honum er steinræsi sem áður fyrr lá út í forskálann. Vinstra megin við munnann er samfallinn gangur fullur af mold en beint á móti hægra megin er annar gangur, um 10 m langur, og sveigir síðan til hægri þar sem hefur verið inngangur. Nú er þessi hellishluti nokkru hærri en gólfið í aðalhellinum og lokar tréverk hellinum. Í aðalhellinum er innfall um 6 m frá munna og í afhelinum til hægri er einnig innfall um 5 m frá inngangi. Moldarhrúgur hafa hlaðist upp neðan við innföllin. Innsti hluti hellisins hefur verið notaður sem hlaða og er hann skilinn frá fjárgeymslunni með trégirðingu. Þarna er innfall á lofti en gafl aðalhellisins er nú mikið til hruninn. Á enda þessa afhellis eru göng sem nú eru full af mold. Vilhjálmur Þórarinsson getur sér þess til að þessi göng liggi yfir íhelli undir súrheysgeymslunni en þar heyrist tímahlóð undir ef barið er í. Matthías Þórðarson hefur það hins vegar eftir gömlum manni í Litlu-Tungu að göng þessi hafi legið upp á hlað og þar hafi verið annar inngangur í hellinn. Rétt fyrir innan tréskilrúmið milli hellishlutanna er brunnur og yfir honum tréhlemmur. Brunnurinn er um 0,5 m í þvermál og ekki gamall. Veggir hans eru fóðraðir með olíutunnu. Aðalhellishvelfingunni lauk svo í hesthúsi sem áður stóð á hlaðinnu og var þar enn einn inngangurinn í hellinn. Forskálaleifum hjá hellisnum var rutt burt fyrir nokkrum árum."
Heimildir: JÁM I, 340; ÁG: Friðlýsingarskrá, 69; Ö-Litlatunga, 1; Manngerðir hellar, 189-190

RA-414:009 heimild um mógrafir
"Mógrafir voru við Engjagil suðaustan við Botnholt." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Litlatunga, 1

RA-414:010 *Vilborgarhóll* heimild
"Vilborgarhóll, sagður vera nærri suðaustushorni Vallar við mörk að Brekkum. Rústir eru þar, að sögn Helga Hannessonar frá Sumarliðabæ, fyrrum kaupfélagsstjóra á Rauðalæk." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Litlatunga, 1

RA-414:011 heimild um fjárhús
Sauðahús eru merk inná örnefnakort við Einstökusnös.
Heimildir: Örnefnakort

RA-415 Árbær

40 hdr 1708 með afbýlunum Helli og Vesturhjáleigu. 40 hdr. með eyðihjáleigunni Kornhóli og hjáleigunum Árbæjarhelli, Árbæjarhjáleigu og Gilsbakka, 1847. c. 1200: Jarðarinnar er getið í kirknaskrá Páls biskups, DI XII, 7 [1332]: Máldagi kirkjunnar. "a prestz skylld j heima landi Þar liggur til tiund heima manna fra raudalæk hinum efra. oc vr litlu tunghu. af brecku groptur af Þessum bæium raudalæk hinum nedra oc af arnkotlustodum. oc vr meiri tungu oc Þadann halfur lysitollur." DI II, 698 [1367]: Máldagi kirkjunnar. DI III 218 [1371]: Máldagi kirkjunnar. DI III 266-267 1397: Máldagi kirkjunnar DI IV, 87 1575: Máldagi kirkjunnar DI XV, 6601708: "Skógarítak á þessi jörð, kallast Árbæjartorfa, í Næfurholtslandi. Hefur verið í manna minni brúkað af eigendum jarðarinnar bæði til husa áreftis og kolagjörðar, nú segja menn það nærri eytt og er ekki nú brúkað." JÁM I, 339 Heiðarbrún einnig byggð úr Árbæjarlandi árið 1935. Árbær er kirkjustaður, í eyði frá 1977. 1708: "Engjum spillir Rángá nokkuð bæði með landbroti og vikursábúrði í vatnavöxtum." JÁM I, 339 1917: Tún 8,9 ha, þar af slétt 5,3 ha, garðar 1000 m²

RA-415:001 *Árbær* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-415:002 heimild um kirkju
ÁRBÆR Í HOLTUM (R) -Jóni babtista, Maríu (HOLTAÞING)
c. 1200: Kirknaskrá Páls, DI XII 7
[1332]: a prestz skylld j heima landi
Þar liggur til tiund heima manna fra raudalæk hinum efra. oc vr litlu tunghu. af brecku

groptur af Þessum bæium raudalæk hinum nedra oc af arnkotlustodum. oc vr meiri tungu oc Þadann halfur lysitollur
prestur fra aa skal syngia j tungu oc taka Þar ij merkur.
til raudalækiar efra oc taka Þar v. aura
j litlu tungu oc taka Þar halfa mork aa hueriu aare
af ollum Þessum bæium sem her eru nefnder. skulu menn sækia skrift oc Þionustu oc adrar
naudsyniar. til Þess prestz sem at aa syngur; Máld DI II 698
[1367]: a prestskylld j heimalande. vj kyr oc vj ær. messuklæde oc kaleik
les Vilchins maldaga Þui hann er fyllre; Hítardalsbók, sjá [1371]; DI III 218
[1371]: a prestskylld j heimalande
Þar liggur til tiund heimamanna fra Raudalæk hinum efra oc vr litlu tungv.
gropttur af Þessum bæium. Radalæk hinum nedra og af arnkotlustodum oc vr meiri tungv
oc Þadan halfur lysitollur.
prestur fra a skal syngia j Tungv oc taka Þar ij. merkur.
Til Raudalækiar efra oc taka Þar .v. aura.
j litlu Tungv oc taka Þar halfa mork a hueriu are.
af ollum Þessum bæium sem hier eru nefnder skulu menn sækia skript oc Þionustu oc adrar
naudsyniar til Þess prestz sem ad a syngur; Máld DI III 266-267
1397: a prestskylld j heimalandi
Þar liggur til tiund heimamanna fra Raudalæk hinum efra oc vr litlu tungv. af Brecku.
gropttur af Þessum bæium. Raudalæk hinumm nedra og af Arnkotlustodum oc vr meiri tungv oc
Þadann halfur lysitollur
prestur fra A skal Þar syngia j Tungv oc taka Þar .ij. merkur.
Til Raudalækiar Efra oc taka Þar .v. aura.
J litlu Tungv oc taka Þar halfa mork aa hveriu are.
af ollum Þessum bæium sem hier eru nefnder. skulu menn sækia skriptt oc Þionustv oc adrar
naudsyniar til Þess prestz sem ad A syngur.
Þetta a hun vmm framm Þad sem adur er skrifad j fornum maldogum.
hefur Jon Haralldsson tillagt [ornmenti]
Hafa logd verid messuklædi firir tiolld.
Jtem bvinn stenn med helgumm domumm er Herra Wilchin biskup lagdi til.
Jtem kaleikur er vegur .vj. aura er gaf Kolbeinn Pietursson [ofl. ornamenti]
Portio Ecclesiæ wmm .xix. är .vijc. oc fimm aurar; Máld DI IV 87
1575: Máld DI XV 660
1708: Á heimajörðunni er alkirkja og embættað Þriðja hvern helgan dag á móts við Marteinstúngu og Haga; JÁM I: 337
16.11.1907: HoltaÞing lögð niður og Árbæjarkirkja lögð til Kálfholts; (PP, 68) [lög]
Heimildir: Túnakort 1917; PP, 68; JÁM I, 337; DI

RA-415:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-415:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-415:005 gripir
1870: "Gömul SYLGJA þornlaus úr kopar, stór, ofan á hana hafa verið lóðaðar 2-3 aflángar plötur úr tini, líkt og á Þjms. 198. Ofaná henni er og máð samskonar letur, eða líkt. ... Hún fannst uppblásin á andi nálægt Árbæ sumarið 1869."
Heimildir: Skýrsla FÍ II, 136

RA-415:006 heimild um sel
"Vestur af Langarima eru Selhólar. Þar eru tættur, en nú eru þær að nokkru leyti sléttaðar í Fjárhústún." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árbær og Árbæjarhjáleiga, 1

RA-415:007 heimild um fjárhús
Ærhús við Selhóla sjá örnefnakort.
Heimildir: Örnefnakort

RA-415:008 *Lambhúshóll* örnefni lambhús
“Austan við Pínu við Rangá er hóll, sem heitir Lambhúshóll.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árbær og Árbæjarhjáleiga, 2

RA-415:009 *Skollalautir* þjóðsaga
“Eftir endilagri heiðinni frá suðri til norðurs eru tvær samliggjandi lautir með smáhrygg á milli; þær heitaa Skollalautir, og segir þjóðtrúin, að þar hafi Kölski dregið viðardrögur á leiðinni frá fjalli til fjöru. Við endann á lágum þessum er vað á gilinu, sem heitir Skógarvað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árbær og Árbæjarhjáleiga, 3

RA-415:010 *Skógarvað* heimild um vað
“Eftir endilagri heiðinni frá suðri til norðurs eru tvær samliggjandi lautir með smáhrygg á milli; þær heitaa Skollalautir, og segir þjóðtrúin, að þar hafi Kölski dregið viðardrögur á leiðinni frá fjalli til fjöru. Við endann á lágum þessum er vað á gilinu, sem heitir Skógarvað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árbær og Árbæjarhjáleiga, 3

RA-415:011 heimild um fjárhús
Sjá örnefnakort við merkin við Árbæjarhelli, fast við Langarima.
Heimildir: Örnefnakort

RA-415:012 *Stekkatúnshólar* örnefni stekkur
Sjá örnefnakort við merkin við Árbæjarhelli.
Heimildir: Örnefnakort

RA-415:013 varða landamerki
Sjá örnefnakort við merkin við Efri-Rauðalæk.
Heimildir: Örnefnakort

RA-415:014 *Réttartún* örnefni rétt
Sjá örnefnakort.
Heimildir: Örnefnakort

RA-415:015 *Sauðhústún* örnefni fjárhús
Sjá örnefnakort.
Heimildir: Örnefnakort

RA-415:016 *Ærhústún* örnefni fjárhús
Sjá örnefnakort.
Heimildir: Örnefnakort

RA-415:017 heimild um fjárskýli
“Borgarvik er sunnan við bæinn Heiðarbrún. Neðan við það er Lindin. Í því var lítil borgartótt, áður en það var sléttað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árbær, 1

RA-415:018 hellir
“Hellirinn í Árbæ er í lækjargili á merkjum Árbæjar og Árbæjarhellis. Hann er grafinn í sandsteinslög inn frá gilinu og inn undir túnfótinn sem þarna nær fram á gilbarminn.” “Hellir þessi er haglega gert hús. Munninn er víður og fyrir honum er nýlegt bárujárnsklætt framhús með trégrind, 5 x 5 m2. Hellirinn hefur sýnilega verið notaður fyrir skepnur til skamms tíma en svo er ekki lengur. Hann er tvískiptur í gripahelli og heyhelli. Gripahelirinn er 15 x 5 m2 auk 7 m2 útskots og 2-2,5 m há hæð. Engar jötur eru í honum né neins konar innanbúðar, nema hvað frumstæð trégrind er á milli hellishlutanna. Þegar hellirinn var höggvinn út hefur verið skilinn eftir sandsteinstallur á miðju gólfi fyrir garða. Leifar hans sjást enn ef vel er skoðað. Framarlega í gripahellinum er lítill krókur inn í vegginn, e.t.v. gerður fyrir hrúta. Gegnt hrútakróknum gengur heyhellirinn hornrétt út frá gripahellinum. Gólf hans ligur 0,5-1,0 m lægra en gólf gripahellisins. Í einu horni hans er brunnur, 70 cm víður, hálffullur af sandi svo dýpt hans er nú 1,5 m. Tréhléri byrgir brunninn. Baggagatið í heyhellinum er mikið mannvirki, 8-9 m eru frá gólfi og upp úr, en lofthæðin er þarna um 3,5 m. Sjálfur er helirinn 4 x 10 m2 og sennilega yfir 100 m3. Smá upphækkun er að baggagatinu úti fyrir. Hellirinn er prýðilega staðsettur með tilliti til heyskapar og hefur verið létt verk að koma í hann tröðunni, einkum þeirri sem verkuð hefur verið á vellinum við lækjargilið. Hellirinn er þurr og þreifalegur. Axar- og meitilför eru greinileg á

veggjum, einkum í gripahelli."
Heimildir: Manngerðir hellar, 190-191

RA-416 Árbæjarhellir

Heimjörðin 40 hdr 1708 með afbýlunum Helli og Vesturhjáleigu. 1917: Tún 3,1 ha, þar af slétt 1,4 ha, garðar 420 m² . "Landareignin öll er algróin og fremur skjólsöm, um 1/3 hluti landsins er móar og valllendi og ræktunarlandið í heild eitt hið besta í Holtahreppi." SB V, 234

RA-416:001 *Árbæjarhellir* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-416:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-416:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-416:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-416:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-416:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-416:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-416:008 *Háugötur* heimild um leið
Sjá örnefnakort.
Heimildir: Örnefnakort

RA-416:009 *Borgarmýri* örnefni fjárskýli
Sjá örnefnakort.
Heimildir: Örnefnakort

RA-416:010 heimild um fjárhús
Sjá örnefnakort, ærhús við Breiðabakka.
Heimildir: Örnefnakort

RA-416:011 *Tjaldlág* örnefni tjaldstæði
Sjá örnefnakort.
Heimildir: Örnefnakort

RA-416:012 *Borgarhóll* örnefni fjárskýli
Sjá örnefnakort. "Hæð í túninu niðri við ána heitir Borgarhóll." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Örnefnakort; Ö-Árbæjarhellir, 1

RA-416:013 hellir **Friðlýstar fornleifar**
"Heima við bæinn er Hellir allmerkilegur. Stærð hans er 4x8 metrar, en hæðin nálægt 3 m. Allmikið er af gamalli áletrun í hellinum." Segir í örnefnalýsingu. "Hellir manngjörður rjett fyrir vestan bæjarhúsin.""Hellirinn í Árbæjarhelli er tvímælalaust meðal merkustu fornminja á Íslandi. Fyrst er komið inn í feiknlegan hlaðinn forskála með traustum steinþrepum ofan í helishvelfinguna. Þar innst, á bogasveigðum gaflveggnum er höggvinn krossaþrenning í bergið; tákn krossa Krists og ræningjanna á Golgata, en undir henni er ógreinileg brík þvert yfir vegginn með máðum rúnum. Þá er fornlegt letur, bandrúnir, búmerki og fleira um hliðarveggi; blær forneskju og dulúðar andar hér um gesti. ... Í fornleifaskýrslu frá 4 ágúst 1817 seigr séra Einar Þorleifsson ... "Hellir hjá Árbæ sem brúkast til heygeymslu ... Hellir sá sem þarna er minnst á mun ver Árbæjarhellishellir því að ekki er vitað til að á sjálfri Árbæjarjörðinni hafi verið manngerður hellir fyrr en á þessari öld. Í sóknarlýsingu

séra Sigrðar Sigurðssonar frá 1840, sem áður var vitnað til, er enn minnst á heyhelli á þessum slóðum en þar er hann staðsettur: "Á afbýlinu Hellir frá Árbæ ..." þar segir enn fremur "... í hann er innangengt úr fjósinu. Hann tekur 90 hesta af heyi. Hann er 15 al. að lengd, 6 al. að vídd og 5 al. að hæð. Han er að því leyti merkilegur, að í hann eru klappaðir stafir ..."

Árbæjarhellishellirinn. Hellirinn er rétt vestan við bæjarhúsin á Árbæjarhelli. Matthías Þórðarson skoðaði hann 15. ágúst 1911. Þá hafði Gísli Gíslason þáverandi bóndi í Helli nýlega byggt forskálann sem enn stendur og eru hleðslur raunar í furðu góðu standi við aldur. Í staðinn fyrir hellur og torf, sem voru í þaki forksálans þegar Matthías þórðarson kom að Árbæjarhelli, hefur verið sett bárujárn, sem nú er farið að gefa sig hér og þar. Utan frá að sjá er forskálinn heflur tilkomulítill. Dyrnar eru úr óvönduðum kassafjölum 1,0 x 0,7 m2, og á ónýtum hjörum. Inngangurinn er suður úr austurenda hellisins, en að sögn Matthíasar Þórðarsonar var áður forskáli austur og upp úr þessum sama enda, en sá var brattur og erfiður svo hann var rifinn 1906-07. Líklega hfur Gísli þá byrjað að byggja nýja forskálann. Forskálahleðslan lokar nú fyrir austurveggginn niðri, þannig að ekki sést lengur móta fyrir gamal innganginum. Matthías þórðarson segir þrepin niður í hellinn 12, en eitt er líklega sokkiuð í gólf, því að nú eru þau aðeins 11 - myndarleg helluþrep. Þegar niður þau er komið gengur hellirinn hornrétt út til vinstri beinn og hvelfdur vel. Efst í rjáfrinu er hann þó sléttur eins og lárétt lagskipting í berginu gefur tilefni til, en hellirinn er grafinn í lárétt lagskipt straumvatnaset. Í innri enda hans gengur afhellir hornrétt inn tilvinstri og er svo að sjá sem þar hafi verið op eða inngangur út úr hellinum. Nú er hlaðið þarna fyrir. Hellirinn er allur fornlegur en þó sjást glöggt axarför í hvelfingunni fyrir ofan 1,60 m. Þar fyrir neðan eru veggirnir nokkuð útgrafnir. Sandsteinþykktin við stromp er 35 cm; strompurinn er kringlóttur, vel hlaðinn úr tilhöggnum sandsteini og mjókkar upp. Lág grjóthleðsla, ca 60 cm, gengur út á mitt golf skammt innan við inngang og víða eru för eftir milliverk á veggjum. Árið 1911 voru höfð 50 lömb í hellinum og var þá trégarði á miðju gólfi. Hann var notaður fyrir fé fram undir 1975. Rúnir og ristingar í Árbæjarhellishelli.

Einar Benediktsson kom í Árbæjarhelli laust eftir aldamótin. Í áðurnefndri grein í Fjallkonunni 1905 skrifar hann: "Í Árbæjarhelli í Holtum hefi eg fundið glöggvastar og merkilegastar rúnir, mjög blandaðar afbökuðu rómversku letri. því miður hefur verið höggvið mikið af letri út úr þessum helli og hefur mér ekki tekist enn að lesa greinilega úr rúnunum þar, annað en skammstöfuð nöfn. Þess skal getið, að í þeim helli, eins og víðar, er rúmstæði og sæti einsetumanns höggvið út úr berginu og krossmörk víða höggvin og meitluð í hvelfinguna". Skáldinu blandast lítt hugur um aldur og uppruna hellisins. Í rúmlega ærhæð frá gólfi, allt um kring í hellinum - hefur myndast dálítil brík, en undan helli hefur sauðfé að öllum síkindum sorfið í aldanna rás. Á gaflvegg, undir krossunum mótar fyrir letri víða á þessari brík sem nú er svo máð að það er ólæsilegt. Þarna gæti einhvern tíma hafa verið löng rúnalína, því að þeir stafir sem hlest má sjá lag á líkjast rúnum. E.t.v. er þetta hið "afbakaða rímverska letur" sem Einar benediktsson minnist á. Matthías skráir komu sína í hellinn á suðvesturvegg hans, MÞS 15 VIII 1911. hann mældi hann upp og hripaði niður þær ristur sem hann sá. Aldursgreining hans er allt önnur en Einar gefur í skyn: "virðist mest vera frá 17.-18. öld", segir hann sjálfum sér samkvæmur um ungan aldur veggjaristinganna. Rúmstæðið eða sæti nefnir hann ekki. Nokkrum árum síðar er Kjarval í hellinum og teiknar risturnar með vísindarlegri nákvæmri. Hellirinn að Árbæjarhelli er sá af þeim hellum sem Kjarval kom í sem minnst hefur breyst síðan hann var á ferð. Þar getur enn að líta nær allar þær ristur sem hann dró upp. Af myndunum fjórum sem hann teiknaði á þessum stað eru þrjár af stöfum og rúnum en ein af krossasamstæðu á hellisgafli. Þetta eru sundurleitar ristur. Vera má að einvherjar þeirra séu búmerki og fangamörk en ræplega allar og ekki verður séð á hvaða rökum Matthías Þórðarson byggir þá skoðun sína, að þær séu mest frá 17. og 18. öld. Á gaflvegg Árbæjarhellir, örlítið hægra megin við miðju í u.þ.b. mannhæð frá gólfi, er stór kross og annar minni af sömu gerð undir hægra armi stóra krossins (frá áhorfanda séð). Undir vinstri armi virðist vera leifar af öðrum krossi af minni gerðinnni sem molnað hefur upp úr, sérstaklega vinstra megin. Matthías segir frá aðalkrossinum og þeim litla til hægri, en teiknar þá ekki upp. Kjarval teiknar þá hins vegar nokkuð nákvæmlega. Hvorugur virðist hafa veitt leifunum af litla krossinum til vinstri athygli. Þótt krossaþrenningin sé ólík Gengishólakrossinum er samsvörunin auðsæ. Hér, eins og á Gengishólum, er stór kross frelsarans fyrir miðju, hinum til vinstri handar er kross illvirkjans sem það hann ásjár, en til hægri örlar á krossi hins illvirkjans, þess sem glötunin beið."

Heimildir: Ö-Árbæjarhellir, 1; ÁG Friðlýsingarskrá, 69; Manngerðir hellar, 191-196

RA-416:014 *Stekkatúnshólar* heimild um rétt

"Norður af bænum heita Stekkatúnshólar. Þar var áður fjárrétt." Segir í örnefnalýsingu.

Heimildir: Ö-Árbæjarhellir, 1

RA-417 Árbæjarhjáleiga

Heimjörðin 40 hdr 1708 með afbýlunum Helli og Vesturhjáleigu. Sama og Vesturhjáleiga. "Landareignin er alls 210 ha, algróin og grösug en skjóllítil." SB V, 236 1917: Tún 2,4 ha, þar af slétt 1,2 ha, garðar 940 m² . "Þurrlendi var hér að 1/4 en nú er annað land að mestu framræst." SB V, 236

RA-417:001 *Árbæjarhjáleiga* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-417:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-417:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-417:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-417:005 *Þorleifstættur* tóft
"Uppi í heiðinni í suðvestur frá Árbæjarhjáleigu er hóll, sem heitir Litlihóll. Í mýrinni norður af honum er hóll, sem heitir Skurðhóll. Suðvestur af honum eru rimar í mýrinni, sem, heita Þorleifstættur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árbær og Árbæjarhjáleiga, 3

RA-417:006 *Guddutótt* tóft
"Sunnan við Pínu niður með ánni heitir Hjáleigustykki. Mýrin þar fyrir ofan heitir Stallamýri. Í rima í mýrinni er tóttarbrot, sem heitir Guddutótt, kennd við einsetukonu, sem þar á að hafa búið." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árbær og Árbæjarhjáleiga, 3

RA-417:007 *Vagnvað*heimild um vað
Sjá örnefnakort.
Heimildir: Örnefnakort

RA-418 Gilsbakki
Hjáleiga Árbæjar.

RA-418:001 *Gilsbakki* bæjarhóll bústaður
"Upp með Gili voru lengi tættur, sem sagt er, að verið hafi bær, og heitir Gilsbakki, en ekki er þess getið í Jarðabók Árna Magnússonar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árbær og Árbæjarhjáleiga, 2

RA-418:002 hellir fjárhús
"Í Gili, sem er milli Áræbjar og Árbæjarhellis er Hellir. Hann er höggin í móberg af fyrri ábúnda jarðarinnar nálægt 1914, og er nú notaður til fjárgeymslu." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árbær og Árbæjarhjáleiga, 2

RA-419 Ægisíða
40 hdr., 1709. 1270: Getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88 "Engiteigar tveir hafa verið brúkaðir af Ægissíðu ábúendum, annar í Rafntófta landi, annar í Bjólu landi, og það so lengi átölulaust sem menn til vita; er sögn manna að sá, sem liggur í Bjólu landi, eigi að vera hundrað faðmar í hvert horn, og eigi þar fyrir að koma vetrarbeit fyrir fje og hesta frá Bjólu í Ægissíðu landi, eins og fyrir hinn teiginn, fyrri Rafntófta ábúenda fje og hesta. Ey ein liggur í Rangá gegnt Ægissíðu landi, sem kölluð er Ægissíðu ey; hefur verið brúkuð af Ægissíðu ábúendum til beitar af aldaöðli það menn hyert hafa, inn til þess fyrri 12 árum, þá lögfesti eignarmaður jarðarinnar Gunnarhoslts þetta ey undir Gunnarsholts kirkju, og síðan hefur hún ýmist ljeð eður brúkuð verið af Gunnarsholts ábúanda." JÁM I, 355 Landinu skipt upp frá 1927, síðan þá Ægissíða I og II, Rangá byggð úr jörðinni 1933, Bjarg árið 1939, Ægissíða III 1957, Skúti 1960, Ægissíða IV 1967. SB V, 432

1708: "Engjar eru nær sem engar á þessarri jörðu, og verður oftast slægjur til að kaupa, því teigarnir, sem áður umgetur, nást ekki nema í þerrisumrum, og er slægjan keypt í Bjólulandi, þá við þarf, fyrri greiðan þann, sem ábúendur forlíkast um, en engan vissan betalning." JÁM I, 355 1920: Tún 8,2 ha, sléttað 3,5 ha, garðar 2860 m²

RA-419:001 *Ægisíða* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1920

RA-419:002 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1920

RA-419:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-419:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-419:005 *Árbugsvað* heimild um vað
"Árbugsvað. Í Eyjuna úr Efra-Sandskarði í Árbugnum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Ægissíða, 1

RA-419:006 *Bóldælur* örnefni
"Bóldælur. Vestan Bólhrygginn. Þar eru vatnsdælur sem þorna á sumrin. Bólhryggur. Norðan við túnið, dálítil hæð á móanum sunnan Bóldælur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Ægissíða, 1

RA-419:007 tóft fjárskýli
"Borgarhóll. Vestan við Lágtún; vestast á honum er lítil borgartótt, sem hann heitir eftir." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Ægissíða, 1

RA-419:008 heimild um hesthús
"Brunnhellir. Norðan í Austurhól hjá hesthúsi, sem þar er." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Ægissíða, 1

RA-419:009 heimild um brunn
"Brunnhellir. Norðan í Austurhól hjá hesthúsi, sem þar er. Hann fannst 1913, og var grafinn í hann brunnur og þar höfð vatnsdæla fyrri fjósið. Nú er hætt að nota hann." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Ægissíða, 1-2

RA-419:010 *Djúpavað* heimild um vað
"Djúpavað. Á Gilinu hjá Blautahvammi." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Ægissíða, 2

RA-419:011 *Eyjavað* heimild um vað
"Eyjavað. Vað á Rangá, rétt ofan við Ægissíðufoss." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Ægissíða, 2

RA-419:012 *Felixarstekkur* heimild um stekk
"Felixarstekkur. Sunnan við Blautahvamm." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Ægissíða, 2

RA-419:013 heimild um fjós
"Fjóshellir. Í Fjóshólnum, innangengt úr fjósinu. Fjóshóll. Norðan við fjósið." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Ægissíða, 2

RA-419:014 *Gilshólsvað* heimild um vað
"Gilhólsvað. Vað á Ægissíðuey ofan við Gilkjaftinn." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Ægissíða, 2

RA-419:015 *Gilvað* heimild um vað
"Gilvað er vað á Gilinu hjá Gilhólnum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Ægissíða, 3

RA-419:016 *Grænarétt* hleðsla rétt
"Grænarétt. Norðan undir miðjum Hryggnum, gamalt réttarbrot, af því er nafnið." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Ægissíða, 3

RA-419:017 heimild um ristu

“Torfhóll. Norðan Brúnkolluhól; á honum var þurrkað heytorf. Torfrimi. Norðan Hólakeldu, vestan Blautahvamm.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Ægissíða, 6

RA-419:018 *Ægissíðuvað* heimild um vað
“Ægissíðuvað. Á Rangá fyrir neðan túnið.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Ægissíða, 7

RA-419:019 heimild um hjall
“Hjallhóll. Lítill hóll austan við bæinn. Sunnan í honum var áður fyrr hjallur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Ægissíða, 3

RA-419:020 *Kúagötur* gata leið
“Kúagötur. Liggja heim frá Sandhólnum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Ægissíða, 4

RA-419:021 *Lambabyrgi* heimild um fjárskýli
“Lambabyrgi. Við ána, skamt fyrir innan Höfðann. Þar var byrgi (rétt) fyrir lömb, þegar stið var yfir þeim um fráfærur. Þar fyrir norðan er nýbýlið Bjarg.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Ægissíða, 4

RA-419:022 *Löngubrú* vegur leið
“Löngubrú. Var upphlaðinn vegarspotti fyrir sunnan Gilið, efst í Árbugnum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Ægissíða, 4

RA-419:023 heimild um mógrafir
“Mórimi. Sunnan Borgarhól; á honum var þurrkaður mór. Nú er hann slétt tún. Mógrafir. Við ána fyrir neðan og austan Mórimann.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Ægissíða, 5

RA-419:024 *Reyrhólmavað* heimild um vað
“Reyrhólmavað. Norðast í hólmann og þaðan í Eyjunna.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Ægissíða, 5

RA-419:025 heimild um fjárhús
“Stekkatún. Vestan við Stekkatúnshól, þar er fjárhús. Stekkatúnshellir. Vestan í Stekkatúnshól. Hann er nú hruninn. Stekkatúnshóll. Vestan við Kúaflag.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Ægissíða, 5-6

RA-419:026 *Stekkatún* örnefni stekkur
“Stekkatún. Vestan við Stekkatúnshól, þar er fjárhús. Stekkatúnshellir. Vestan í Stekkatúnshól. Hann er nú hruninn. Stekkatúnshóll. Vestan við Kúaflag.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Ægissíða, 5-6

RA-419:027 *Hellistúnshellar* hellir **Friðlýstar fornleifar**
“Hellistúnshellar. Í miðju Hellistúni. Þeir eru tveir, annar fyrir lömb, en hinn fyrir hey, sá eystri. Hann var grafinn upp 1913, þá nær fullur af mold og skán. 1927 voru grafin göng á milli þeirra, 10 m.” Segir í örnefnalýsingu. ÁG: “Hellar manngerðir, fornir, 12 að tölu, við bæinn og í grendinni.” Alls voru 18 hellar á Ægissíðu áður fyrr. “Arngrímur Jónsson, sonur Jóns, hefur lýst áhuga föðurs síns á hellinum: “Er faðir minn kom að Ægissíðu var þar tvíbýli. Á austurjörðinni bjó Guðmundur Felixson og Ólafur faðir sr. Ólafs fríkirkjuprests. ... Ég vissi til þess að þeim sem á undan okkur vour notuðu hellana. Faðir minn var mjög áhugasamur um viðhald þeirra og sífellt var verið að grafa og lagfæra, svo nota mætti. Hann lét auðvitað okkur strákana gera það .... Við byggðum forskála úr torfi og grjóti fyrir þá flesta held ég. Dyrnar voru eins og hverjar aðrar hesthús- eða kofadyr í dag. Þær voru gerðar úr plönkum settar á sperrur og rafta. Stundum gerðar úr reka. ... Þessar dyr héldu illa og var alltaf verið að bæta þetta. Við stækkuðum líka götin og strompana og lagfærðum á þann hátt sem best var. Ég hef aldrei heyrt þess getið að hellarnir voru notaðir sem mannabústaðir.”

“Í Hellistúni á Ægissíðu, rétt við þjóðveginn skammt frá Rangárbrú, eru tveir hellar tengdir saman við löngum göngum, Hlöðuhellir og Fjárhellir. Þeir eru grafnir í lárétt lagskitan árósasand frá ísaldarlokum sem runnið hefur saman í allþéttan sandstein. Fram eftir þessari öld var Hlöðuhellir hafður undir hey en kindur í hinum eins og nöfn þeirra gefa til kynna. Á síðari árum hafa hellarnir verið notaður sem jarðávaxtageymslur.

Hlöðuhellir hefur verið lagaður að hlutverki sínu sem kartöflugeymsla með því að dráttarvélafær inngangur var steyptur up við enda hans árið 1967 þar sem gamli forskálinn var og er jafn halli niður frá dyrunum og inn í hellinn. Um aldamót var þessi hellir ekki í notkun og hafði ekki verið í manna minnum. Innri endi hans hafði hrunið einhvern tíma í fyrndinni og hann var hálffullur af mold. Árið 1913 var hellirinn mokaður út, inn þangað sem hrunið hafði úr loftinu. Þar var geður strompur en síðan hlaðinn sandsteinsveggur fyrir endann svo hellirinn er styttri en áður var. Arngrímur Jónsson hefur lýst þessu verki ... Nýr forksáli var hlaðinn og úr honum mikil steinþrep og brött niður í hellinn. Áður virðast göngin inn í hann hafa verið neðar, e.t.v. ekki fjarri því halladni gólfi sem nú liggur í hellinn. Í hólnum úti fyrir markar lægð fyrir hinum hrunda hluta hellisins. Hún er 7 m löng, svo hann hefur styst a.m.k. sem því nemur. Hellirinn er nú víðari innst en yst. Í loftinu virðist mega sjá móta fyrir eldri lögun. Þar gengur tiltölulega jafnhvelft rjáfur inn hann allan. Hann hefur því upphaflega verið langur, jafnbreiður, með bogalaga þaki. Síðar hefur hann verið víkkaður til beggja handa og líklega dýpkaður. Á kafla er sylla í veggnum hægra megin í hellinum sem gegnur um1 m inn undir bergið. Mikið af kroti er á veggjunum, allt frá þessari öld, og var ei um það sinnt. hellirinn sjálfur er nú um 10 m langur. Þar við bætist 11-12 m langur steyptur inngangur. Breidd 5-7 m víðast, hæð 2,65-3,15 m, hækkar inn. Áður fyrr hefur hann verið a.m.k. 17 m langur. Göng yfir í hinn hellinn voru gerð 1927. Þau eru 10 m á lengd, 1,8-1,0 m á hæð og 0,9 m víð, hvelfd með beinum veggjum. Torfi Jónsson bóndi á Ægissíðu stóð fyrir verkinu. Fjárhellirinn virðist hafa verið í notkun þegar Jón Guðmundsson kom að Ægissíðu 1885. Árið 1906 hafði hann þar 19 ær og tvo lambhrúta og þá líklega hey innst í hellinum því þetta var áður en Hlöðuhellirinn var tekinn upp. Það markverðasta við Fjárhellirinn er líklega forskálinn. Þeir Ægissíðubræður, Þorgils og Torfi Jónssynir, gerðu hann upp í sinni gömlu mynd á árunum milli 1935 og 1940. Hann er hlaðinn úr hellugrjóti og torfi og með lögn í þaki úr stórum þunnum basalthellum. Þetta virðist vera gamalt og klassískt byggingarlag á forskálum hella og fágætt að sjá það jafn vel varðveitt og hér. Dyraumbúnaðurinn er nýlegur, úr mótatimbri, og áfalega óvandaður. Átta góð helluþrep liggja niður í hellinn, einhver þeirra eru reyndar úr steyptum hellum. Í búskapartíð Þorgils á Ægissíðu var hellirinn notaður fyrir lömb og mátti hafa þar 60-70 hausa en heyið var í hellinum við hliðina. Á þessum árum var hann því oft kallaður Lambahellir. Ekkert sér nú af gömlum innréttingum hellisins. Óvandaðar kartöflustíur eru með veggum innan við þrepin. Fyrir miðjum vinstri vegg gróf Torfi Jónsson brunn, 0,65 m í þvermál og 4,5-5,0 m djúpan. Niður á vatnsborðið eru 3,6 m. Þegar Ægis Þorgilsson byggði hús sitt þarna rétt hjá setti hann dælu og vatnslögn í brunninn og notaði hann sem vatnsból um skeið. Strompurinn er vel hlaðinn úr sandsteini og torfi, 4,75 m eru frá gólfi og upp úr. Sandsteinþykktin er 1,0-1,25 m. Hleðslan er því um 2 m há. Þvermál neðst í strompi 0,9 m, efst 0,5 m. Hellirinn er 10 m langur og forskálinn 4 m. Breidd 3-6 m, víkkar inn. Hæð 1,6-1,8 m. Veggjakrot er bæði lítið og ómerkilegt."
Heimildir: Ö-Ægissíða, 3; ÁG: Friðlýsingarskrá, 70; Manngerðir hellar, 144, 146, 154-156

RA-419:028 *Fjóshellir* hellir fjós **Friðlýstar fornleifar**
ÁG: "Hellar manngerðir, fornir, 12 að tölu, við bæinn og í grendinni." Alls voru 18 hellar á Ægissíðu áður fyrr. "Fjóshellir var stærsti hellirinn á Ægissíðu og raunar meðal stærstu manngerði hellanna. Hann var í notkun til 1975 en þá var kúabúskapur lagður af á ægissíðu. Hann hafði þá verið notaður sem fjáshlaða svo lengi sem elstu menn mundu, en fósið stóð í brekkunni framan við hellinn."

"Arngrímur Jónsson, sonur Jóns, hefur lýst áhuga föður síns á hellinum: "Er faðir minn kom að Ægissíðu var þar tvíbýli. Á austurjörðinni bjó Guðmundur Felixson og Ólafur faðir sr. Ólafs fríkirkjuprests. ... Ég vissi til þess að þeim sem á undan okkur vour notuðu hellana. Faðir minn var mjög áhugasamur um viðhald þeirra og sífellt var verið að grafa og lagfæra, svo nota mætti. Hann lét auðvitað okkur strákana gera það .... Við byggðum forskála úr torfi og grjóti fyrir þá flesta held ég. Dyrnar voru eins og hverjar aðrar hesthús- eða kofadyr í dag. Þær voru gerðar úr plönkum settar á sperrur og rafta. Stundum gerðar úr reka. ... Þessar dyr héldu illa og var alltaf verið að bæta þetta. Við stækkuðum líka götin og strompana og lagfærðum á þann hátt sem best var. Ég hef aldrei heyrt þess getið að hellarnir voru notaðir sem mannabústaðir."

"Nýr inngangur var gerður í hellinn úr fjósi sem reist var sunnan við hann árið 1934 og vann Torfi Jónsson mest við það. Þar var lengi aðalinngangurinn í hellinn og lá niður úr fjósgólfinu. niður er alllöng göng að fara, nokkuð brött. Þau eru hlaðin efst en nest eru þau höggvin í hvelfingu. Til þess að koma heyi úr hellinum uppi í fjósið var notaður vagn sem rann á teinum. Teinarnir eru úr gömlu járnbrautinni sem notuð var við gerð Reykjavíkurhafnar. Uppi var spil sem vagninn var dreginn með. Í efsta hluta ganganna eru þrep allgóð en neðar eru þau mjög farin að láta á sjá. Þó er niðurgangan allgreið. Þegar niður í sjálfan Fjóshellinn er komið er innsti hluti hans á vinstri hönd fallega höggvinn í hvelfingu. Þessi hluti er í daglegu tali nefndur Kapellan en það nafn er að líkindum ekki gamalt því áður var þessi hellishluti kallaður Gaflað og jafnan talað um að gefa úr Gaflaðinu. Á gafli kapellunnar er lítið krossmark og á veggjunum báðum megin eru allmörg önnur krossmörk af svipaðri gerð. Krossarnir eru allir með latnesku formi, heldur óvandaðir, en þó af óvenjulegri gerð. Útlínur þeirra eru ristar inn í vegginn en síðan er ekki tekið innan úr þeim. Þeir eru því eins og upphleyptir. Krossinn á gaflinum er gamall, bæði Matthías og Einar benedfiktsson nefna hann en hina krossana minnast þeir ekki á, enda eru þeir sennilega ungar eftirlíkingar af gaflkrossinum. Innst í Kapellunni hefur verið byrjað á strompi sem aldrei var lokið við. Holan nær svo sem 55 cm upp í klettinn og er sporöskjulöguð, 50 x 60 cm. Framan við

kapelluna er stallur á hellisgólfinu og er hann 60 cm þar sem hann er lægstur en 80 cm þar sem hann er hæstur og er aðalhellisgeimurinn því þetta miklu dýpri en Kapellan. Tvö þrep hafa verið á stalli þessum og er annað vel merkjanlegt en hitt er nú orðið að hallandi moldarbreku. Aðalhellirinn er mjög breiður og hár. Í lofti hans eru tvö baggagöt. Annað er frá þessari öld, þar sem hvelfingin er breiðust en hitt er miklu eldra. Á miðjum vegg vinstra megin er hleðsla langsum eftir veggnum og virðist hún hlaðin upp í sprungu. Þessi hluti hellisins er farinn að láta allmikið á sjá. Í lofti má sjá á nokkrum stöðum hvar fallið hafa niður stykki en ekki er vitað um nýlegt hrun. Víða í veggjum eru för eftir sívalar holtu og för sem ómögulegt er að skýra öðruvísi en að þau séu eftir trjástofna og greinar, sem kaffærst hafa í foksandinum sem sandsteinninn er myndaður úr. Holurnar eru allt að 15 cm víðar og sums staðar má reka tommustokk 1 m inn í þær. Sumar eru bognar og hlykkjóttar og því örugglega ekki eftir verkfæri manna. Í hellisloftinu inn af innganginum má sjá greina- eða rótaför ganga eins og í stjörnu út frá stofnfari. Fyrir enda hellisins er hlaðið upp í gamlan útgang og mun það hafa verið gert þegar nýi inngangurinn var höggvinn. Þar er svo þriðja baggagatið og steinhleðsla í því. Fyrir neðan gatið eru hlaðnar tröppur. Í veggnum til hægri við endahleðsluna eru tveir stallar líkt og sæti hlið við hlið. Þarna utan við var gamla fjósið en nú sjást engin merki eftir það, enda allt sléttað út þegar það var rifið. hellirinn var eingöngu notaður fyrir hey.

Í bók Einars Benediktssonar, Thules Beboere, er uppdráttur af þessum heli, sennilega gerður 1915. Þá hefur verið gengið um tröppur niður í enda hellisins. Þar er baggagatið aðeins eitt. Í hellinum öllum, og einkum þó Kapellunni, er mjög mikið af kroti en mest af því er orðið svo máð a það er næstum torlæsilegt. yngstu ártölin eru frá 1970 og þau elstu frá 1906. Einar Benediktsson þóttist sjá merki um fornkeltneskt letur, svokalað ogham, í Fjóshellinum. Ekki er ljóst við hvaða ristur hann átti og e.t.v. eru þær horfnar. En á hægri vegg, 4,5 m frá núverandi inngangi og um 2,5 m frá gólfi, má sjá sérkennilegar grópir. Á myndum Kjarvals úr Fjóshellinum eru þessar grópir m.a. sýndar. hugsanlega eru þetta risturnar en ekki er hægt að sjá að þetta sé ogham. Gríðarmikið krot er á veggjunum og ekki vinnandi vegur að skrá það allt. Mest mun þetta vera 20. aldar túrhestaspark. Allmikið var um að ferðafólk kæmi í Fjóshellinn á fyrri árum en síðasta áratuginn hefur það farð minnkandi."

Heimildir: ÁG: Friðlýsingarskrá, 70; Manngerðir hellar, 144, 146-151

RA-419:029 *Búrhellir* hellir **Friðlýstar fornleifar**

ÁG: "Hellar manngerðir, fornir, 12 að tölu, við bæinn og í grendinni." Alls voru 18 hellar á Ægissíðu áður fyrr. "Arngrímur Jónsson, sonur Jóns, hefur lýst áhuga föðurs síns á hellinum: "Er faðir minn kom að Ægissíðu var þar tvíbýli. Á austurjörðinni bjó Guðmundur Felixson og Ólafur faðir sr. Ólafs fríkirkjuprests. ... Ég vissi til þess að þeim sem á undan okkur vour notuðu hellana. Faðir minn var mjög áhugasamur um viðhald þeirra og sífellt var verið að grafa og lagfæra, svo nota mætti. Hann lét auðvitað okkur strákana gera það .... Við byggðum forskála úr torfi og grjóti fyrir þá flesta held ég. Dyrnar voru eins og hverjar aðrar hesthús- eða kofadyr í dag. Þær voru gerðar úr plönkum settar á sperrur og rafta. Stundum gerðar úr reka. ... Þessar dyr héldu illa og var alltaf verið að bæta þetta. Við stækkuðum líka götin og strompana og lagfærðum á þann hátt sem best var. Ég hef aldrei heyrt þess getið að hellarnir voru notaðir sem mannabústaðir."

"Búrhellir (Stéttahellir). Vorið 1899 gróf Jón Guðmundsson á Ægissíðu upp gamlan helli, sem þar var við bæinn og að nokkru leyti undir honum. Brynjúlfur frá Minna-Núpi skrifaði um hann smáklausu í Árbók Fornleifafélagsins árið 1900. Þar nefnir hann að hellirinn hafi lengi staðið ónotaður en hafi augsýnilega verið búr fyrrum. Það sýndu m.a. nokkrar allvíðar holur eftir matarkeröld. Uppi yfir þeim voru skot út í bergið en hleinar gengu fram milli þeirra. Inni í þær voru djúpar holtu sem Brynjúlfur gat sér til um að væru eftir oka undir búrhillum. Jón notaði hellinn fyrir heyhlöðu fyrst í stað. Síðar var hann hafður undir eldsneyti, tað o.fl. en nú er hann á ný í sinu forna hlutverki sem búr. Á dögum Jóns Guðmundssonar var smiðja yfir hellinum og var inngangurinn í hann sjá smiðjudyrunum áður en Jón hreinssaði hann út. Hann færði innganginn og lagði hann upp í smiðjuna. Innst, þar sem hellirinn hafði hrunið saman, hlóð Jón vegg og útbjó innfall. Þar virðist hafa verið forn uppgangur. Hellirinn er að nokkru undir íbúðarhúsi Einars Ólafssonar Ægissíðu II, sem bygt var 1966. Hann var strax tengdur húsinu og er innangengt í hann úr kjallaranum um innganginn sem áður lá upp í smiðjuna. Matthías Þórðarson lýsir hellinum allnáið og teknaði upp grunn hans og langsnið. Á teikningu hasn sjást holur eða för eftir 7 keröld í hellisgólfinu, 4 meðfram suðurvegg, eða vinstra vegg, eitt stendur að hálfu út undir hleðslunni við hellisgaflinn að norðan og tvær grynnri holur þar utar með veggnum. Að auki var nýleg ferhyrnd gryfja í skoti utarlega við suðurvegginn. Mál keraldsfaranna við suðurvegginn voru eftirfarandi: Ysta farið var 95-100 cm í þvermál, næsta far 1,5-1,65 m í þvermál og 75 cm djúpt og það næst innsta var 13-1,4 m í þvermál og 60 cm djúpt. Lengd hellisins var 15 m. Tveir strompar voru á hellinum, annar innarlega, allvíður, um 70 cm í þvermál neðst, hinn lítill, utar. Eins og sjá má af teikningunum hafa orðið allmiklar breytingar á hellinum á þeim 60 árum sem liðin eru síðan Matthías kom í hann. Í fyrsta lagi hefur inngangurinn verið breytt þannig að steyptur stigi og stigagangur ligja upp í kjallara íbúðarhússins. Hann hefur einnig verið styttur í báða enda og hlaðslan fyrri gafli færð rúma 2 m inn. Innfallið er því horfið og þrjú keraldsför. Skilin milli keraldsfaranna þriggja sem eftir eru við suðurvegginn eru að mestu horfin og þau orðin að samfalldri laut í gólfinu. Ferhyrnda gryfjan í skotinu er orðin kringlótt og hefur dýpkað en ný ferhyrnd gryfja hefur verið gerð

þar rétt utar. Hellirinn er fremur óreglulega lagaður, framparturinn er þrengri og lægri en innsti hlutinn og þar er einnig töluverður halli á gólfinu. Lengd hellisins er nú 11 m og breiddin 2,5 m yst en um 3 m innar. Egnin veggjaskrift er í hellinum. Að sögn Einars Ólafssonar var komið niður á forna rúst þegar nýja íbúðarhúsi á Ægissíðu var byggt. Hún var með skálalagi og langeldi. Þessa byggingu vildu menn tengja hellinum því inngangur í hann var úr skálagólfinu." Hellirinn nefndur Stéttahellir í örn. Munir hafa fundist í hellinum sem nú eru á Þjóms.
Heimildir: ÁG: Friðlýsingarskrá, 70; Manngerðir hellar, 144, 146, 151-154

RA-419:030 *Kirkjuhellir (Túnhellir)* hellir **Friðlýstar fornleifar**
ÁG: "Hellar manngerðir, fornir, 12 að tölu, við bæinn og í grendinni." Alls voru 18 hellar á Ægissíðu áður fyrr. "Arngrímur Jónsson, sonur Jóns, hefur lýst áhuga föðurs síns á hellinum: "Er faðir minn kom að Ægissíðu var þar tvíbýli. Á austurjörðinni bjó Guðmundur Felixson og Ólafur faðir sr. Ólafs fríkirkjuprests. ... Ég vissi til þess að þeim sem á undan okkur vour notuðu hellana. Faðir minn var mjög áhugasamur um viðhald þeirra og sífellt var verið að grafa og lagfæra, svo nota mætti. Hann lét auðvitað okkur strákana gera það .... Við byggðum forskála úr torfi og grjóti fyrir þá flesta held ég. Dyrnar voru eins og hverjar aðrar hesthús- eða kofadyr í dag. Þær voru gerðar úr plönkum settar á sperrur og rafta. Stundum gerðar úr reka. ... Þessar dyr héldu illa og var alltaf verið að bæta þetta. Við stækkuðum líka götin og strompana og lagfærðum á þann hátt sem best var. Ég hef aldrei heyrt þess getið að hellarnir voru notaðir sem mannabústaðir."Nafn Kirkjuhellir er ekki gamlat. í örnefnaskrá Torfa Jónssonar heitir hann Túnhellir. Matthías Þórðarson minnist ekki á Kirkjuhellirnefnið og ekki heldur Einar Benediktsson sem þó hefði örugglega getið um það, ef hann hefði heyrt það og talið það vera gamalt, jafn fundvís og hann var á röksemdir til stuðnings kennningum sínum um að hellarnir væru margir hverjri forn guðshús frá dögum papa á Íslandi. ... Ástæðan fyrir nafngiftinni á þessum helli er lögun hans. Lágur forhellirinn og víð og há hvelfingin þar inn af minna ögn á kirkju. Kirkjuhellirinn er því til vitnis um ungan aldur papahugmynda og helgisagna varðandi manngerðu hellana. Hellirinn stendur nú opinn og ónotaður norðan í Austurhólnum á Ægissíðu, kippkorn frá Fjóshelli. Áður fyrr var hann notaður sem gripahús og seinna sem heyhlaða. Hellirinn er notaður sem gripahús og liggja ofan í hann fimm vel hlaðin þrep og veggir meðfram þeim, traustlega hlaðnir. Gömul taðskán, rusl og hrun úr lofti þekja hellisgólfið svo óljóst er hver upprunaleg dýpt hans hefur verið. Í grófum dráttum er hellirinn tvískiptur. Fremri hlutinn er 4 m á lengd, 4 m á bridd og 2,5 m á hæð, nokkuð reglulega höggvinn. Innri hlutinn er miklu stærri, eða um 8 m á breidd þar sem hann er víðastur, 7 m á lengd og 4 m á hæð. Nokkuð þar sem hann er víðastur, 7 m á lengd og 4 m á hæð. Nokkuð hefur hrunið úr lofti hans svo hvelfingin er óregluleg. Fram við forhellinn má glöggt sjá upprunalegt lag innra hellisins og hefur hann verið höggvinn í hvelfingu sem er allmiklu minni en núverandi hvel. Ágangur búfjár hefur víkkað hellinn í tímans rás. Strompur er í lofti og er hann fallega höggvinn og hlaðinn. Sandsteinþykktin í honum er 2 m, hleðslan er 1,5 m og í henni skiptast á lög af torfi og grjóti. Trégrind lokar opinu. Frá hellisgólfi og upp á yfirborð jarðar eru um 9 m. Sandsteinnninn í hellisveggjum er foksandsteinn með trjáförum í."
Heimildir: ÁG: Friðlýsingarskrá, 70; Manngerðir hellar, 144, 146, 157-158

RA-419:031 *Hrútshellir* hellir **Friðlýstar fornleifar**
ÁG: "Hellar manngerðir, fornir, 12 að tölu, við bæinn og í grendinni." Alls voru 18 hellar á Ægissíðu áður fyrr. "Arngrímur Jónsson, sonur Jóns, hefur lýst áhuga föðurs síns á hellinum: "Er faðir minn kom að Ægissíðu var þar tvíbýli. Á austurjörðinni bjó Guðmundur Felixson og Ólafur faðir sr. Ólafs fríkirkjuprests. ... Ég vissi til þess að þeim sem á undan okkur vour notuðu hellana. Faðir minn var mjög áhugasamur um viðhald þeirra og sífellt var verið að grafa og lagfæra, svo nota mætti. Hann lét auðvitað okkur strákana gera það .... Við byggðum forskála úr torfi og grjóti fyrir þá flesta held ég. Dyrnar voru eins og hverjar aðrar hesthús- eða kofadyr í dag. Þær voru gerðar úr plönkum settar á sperrur og rafta. Stundum gerðar úr reka. ... Þessar dyr héldu illa og var alltaf verið að bæta þetta. Við stækkuðum líka götin og strompana og lagfærðum á þann hátt sem best var. Ég hef aldrei heyrt þess getið að hellarnir voru notaðir sem mannabústaðir."hrútshellir er á milli fjóshellir og Kirkjuhellis. Hann er lítill, nær kringlóttur að grunnfleti og kúpulaga að innan, 4,4 x 4,5 m að þvermáli. Trjáför eru í sandsteininum og inn í iett þeirra má reka tommustokk 1,2 m. Strompur er á hellinum, 50 cm í þvermál. Þar er sandsteinsþykktin 50 cm og hleðsla þar ofan á. Fyrir dyrum eru leifar af trévegg. hellirinn er hálffullur af rusli. Rör gengur upp úr því og upp um strompinn en yfir honum er húskofi. Í honum var kaldreykt kjöt í nokkur ár. Þá var kveikt upp niðri í hellinum og var reykurinn orðinn hæfilega kaldur þegar hann hafði stigið upp í gegnum strompinn og inn í kofann. Í áðurnefndum minnisbókum Jóns Guðmundssonar á Ægissíðu segir 1895: "Búinn til Hrútshellir". Einar Ólafsson á Ægissíðu tekur að þarna sé átt við viðbyggingu framan við helinn en hellirinn sjálfur sé eldri. Þetta var töluverð byging með hallandi skúrþaki en nú sést aðeins grunnur hennar við hellismunann."
Heimildir: ÁG: Friðlýsingarskrá, 70; Manngerðir hellar, 144, 146, 158-159

RA-419:032 *Brunnhellir* hellir **Friðlýstar fornleifar**
ÁG: "Hellar manngerðir, fornir, 12 að tölu, við bæinn og í grendinni." Alls voru 18 hellar á Ægissíðu áður fyrr.

“Arngrímur Jónsson, sonur Jóns, hefur lýst áhuga föðurs síns á hellinum: “Er faðir minn kom að Ægissíðu var þar tvíbýli. Á austurjörðinni bjó Guðmundur Felixson og Ólafur faðir sr. Ólafs fríkirkjuprests. ... Ég vissi til þess að þeim sem á undan okkur vour notuðu hellana. Faðir minn var mjög áhugasamur um viðhald þeirra og sífellt var verið að grafa og lagfæra, svo nota mætti. Hann lét auðvitað okkur strákana gera það .... Við byggðum forskála úr torfi og grjóti fyrir þá flesta held ég. Dyrnar voru eins og hverjar aðrar hesthús- eða kofadyr í dag. Þær voru gerðar úr plönkum settar á sperrur og rafta. Stundum gerðar úr reka. ... Þessar dyr héldu illa og var alltaf verið að bæta þetta. Við stækkuðum líka götin og strompana og lagfærðum á þann hátt sem best var. Ég hef aldrei heyrt þess getið að hellarnir voru notaðir sem mannabústaðir.”“brunnhellir er norðan í Austurhól hjá gömlu hesthúsi sem þar er. Hann fannst 1913. Milli 1920-1930 gróf Torfi Jónsson brunn í hellisgólfið. Dæla var látin í hann til að fá vatn í fjósið. Seinna var sett upp vinda yfir hellinum og vatnið dregið upp í fötum. Upp úr 1940 var hætt að nota hellisbruninn og árið 1949 voru breikkaðar dyr á hesthúsi við innganginn; við það lokaðist hellirinn og hefur verið luktur síðan svo ekki verður komist í hann nema í kaðli niður um strompinn.”
Heimildir: ÁG: Friðlýsingarskrá, 70; Manngerðir hellar, 144, 146, 159

RA-419:033 *Skagahellir* hellir **Friðlýstar fornleifar**
ÁG: “Hellar manngerðir, fornir, 12 að tölu, við bæinn og í grendinni.” Alls voru 18 hellar á Ægissíðu áður fyrr. “Arngrímur Jónsson, sonur Jóns, hefur lýst áhuga föðurs síns á hellinum: “Er faðir minn kom að Ægissíðu var þar tvíbýli. Á austurjörðinni bjó Guðmundur Felixson og Ólafur faðir sr. Ólafs fríkirkjuprests. ... Ég vissi til þess að þeim sem á undan okkur vour notuðu hellana. Faðir minn var mjög áhugasamur um viðhald þeirra og sífellt var verið að grafa og lagfæra, svo nota mætti. Hann lét auðvitað okkur strákana gera það .... Við byggðum forskála úr torfi og grjóti fyrir þá flesta held ég. Dyrnar voru eins og hverjar aðrar hesthús- eða kofadyr í dag. Þær voru gerðar úr plönkum settar á sperrur og rafta. Stundum gerðar úr reka. ... Þessar dyr héldu illa og var alltaf verið að bæta þetta. Við stækkuðum líka götin og strompana og lagfærðum á þann hátt sem best var. Ég hef aldrei heyrt þess getið að hellarnir voru notaðir sem mannabústaðir.”

“Skagahellir er í bæjarhólnum við Ægissíðu IV en hóllinn sjálfur heitir Skagi. Þetta er lítill hellir. Hvelfing hans er regluleg en hellirinn virðist allmikið notaður og því slitinn. Hann hefur nú um nokkurt skeið staðið opinn, veggir mosagróið og ennfremur er forskálinn tekinn að sligast. Forskálinn er 3,4 m á lengd og hlaðinn úr torfi og grjóti að gömlum sið. Sperrur eru úr timbri en reft yfir með steinhellum og torfi. Ekki er niett kort að sjá í hellinum. Um 20 cm frá gólfi er 40 cm þykkt jarðvegslag, mun mýkra en sandsteinninn sem hellirinn er annars höggvinn í, og hefur það mulist burt og skilið eftir syllu í vegginn, sem nær allt í kringum innsta hluta hellisins. Eitt innfall er á hellinum, 60 cm í þvermál, og er því lokað ofan frá með grjóthellu. Sandsteinninn er þar um 30 cm á þykkt. Í hellinum eru nýlegar tréstírur, tvískiptar svo sem sjá má á teikningu, og eru þær undan garðávöxtum. Á þriðja áratug 20. aldar var refabú á Ægissíðu og stóð það á Skaganum rétt við Skagahelli. Refafóðrið, sem aðallega var kjöt, var stundum geymt í hellinum og var þá hafður ís í honum til að fóðrir geymdist betur. Skagahellir er því í tölu gamalla íshúshella, en þeir voru allnokkrir.”
Heimildir: ÁG: Friðlýsingarskrá, 70; Manngerðir hellar, 144, 146, 159-160

RA-419:034 *Lambahellar, Fjárhellir* hellir **Friðlýstar fornleifar**
ÁG: “Hellar manngerðir, fornir, 12 að tölu, við bæinn og í grendinni.” Alls voru 18 hellar á Ægissíðu áður fyrr. “Arngrímur Jónsson, sonur Jóns, hefur lýst áhuga föðurs síns á hellinum: “Er faðir minn kom að Ægissíðu var þar tvíbýli. Á austurjörðinni bjó Guðmundur Felixson og Ólafur faðir sr. Ólafs fríkirkjuprests. ... Ég vissi til þess að þeim sem á undan okkur vour notuðu hellana. Faðir minn var mjög áhugasamur um viðhald þeirra og sífellt var verið að grafa og lagfæra, svo nota mætti. Hann lét auðvitað okkur strákana gera það .... Við byggðum forskála úr torfi og grjóti fyrir þá flesta held ég. Dyrnar voru eins og hverjar aðrar hesthús- eða kofadyr í dag. Þær voru gerðar úr plönkum settar á sperrur og rafta. Stundum gerðar úr reka. ... Þessar dyr héldu illa og var alltaf verið að bæta þetta. Við stækkuðum líka götin og strompana og lagfærðum á þann hátt sem best var. Ég hef aldrei heyrt þess getið að hellarnir voru notaðir sem mannabústaðir.”“Lambahellar. Tveir samstæðir hellar eru grafnir inn í brekuna sem liggur að Rangá vestan við Ægissíðu. Þar eru Ægissíðuhella nr. 9 og 10 í lýsingu Matthíasar Þórðarsonar. Gata liggur frá hellunum upp á túnið fyrir ofan brekkuna. Hér er um að ræða litin heli og hlöðu. Fjárhellirinn er um 3,5 x 6,5 m2, lægstur fram við dyr, 1.6 m, en hækkar í 1,8 m innst. Loftið er höggvið í fallegan boga og í neðri hluta veggjanna er höggvin hvelfing yfir jöturnar. Jötur eru með báðum veggjum, gerðar úr hellusteinum sem reistir hafa veið upp á rönd. Breidd jötunnar er 30 cm. Mjór strompur er á hellinum og upphækkun að honum úti fyrir. Sandsteinsþykkt í strompi er 1,7 m og 90 cm jarðvegur þar ofan á. Sandsteinþykkt í hellismunna er 30 cm. Hleðslur eru í fordyri en þak og hurð eru á bak og burt.”
Heimildir: ÁG: Friðlýsingarskrá, 70; Manngerðir hellar, 144, 146, 160-161

RA-419:035 *Lambahellar, Hlöðuhellir* hellir **Friðlýstar fornleifar**
ÁG: “Hellar manngerðir, fornir, 12 að tölu, við bæinn og í grendinni.” Alls voru 18 hellar á Ægissíðu áður fyrr. “Arngrímur Jónsson, sonur Jóns, hefur lýst áhuga föðurs síns á hellinum: “Er faðir minn kom að Ægissíðu var þar tvíbýli. Á austurjörðinni bjó Guðmundur Felixson og Ólafur faðir sr. Ólafs fríkirkjuprests. ... Ég vissi til þess

að þeim sem á undan okkur vour notuðu hellana. Faðir minn var mjög áhugasamur um viðhald þeirra og sífellt var verið að grafa og lagfæra, svo nota mætti. Hann lét auðvitað okkur strákana gera það .... Við byggðum forskála úr torfi og grjóti fyrir þá flesta held ég. Dyrnar voru eins og hverjar aðrar hesthús- eða kofadyr í dag. Þær voru gerðar úr plönkum settar á sperrur og rafta. Stundum gerðar úr reka. ... Þessar dyr héldu illa og var alltaf verið að bæta þetta. Við stækkuðum líka götin og strompana og lagfærðum á þann hátt sem best var. Ég hef aldrei heyrt þess getið að hellarnir voru notaðir sem mannabústaðir."

"Lambahellar. Tveir samstæðir hellar eru grafnir inn í brekuna sem liggur að Rangá vestan við Ægissíðu. Þar eru Ægissíðuhella nr. 9 og 10 í lýsingu Matthíasar Þórðarsonar. Gata liggur frá hellunum upp á túnið fyrir ofan brekkuna. Hér er um að ræða litin helli og hlöðu. ... Hlöðuhellirinn er höggvinn í hvelfingu2,5 x 3,5 m2, og 2,8 m hár við baggagat. Það er með 40-50 cm þykkum sandsteini og hálfhruninni hleðslu ofan á sem er 1,25 m þar sem hún er hæst. Baggagatið liggur rétt við túnfótinn og er góð hleðsla í og upphækkun úti. Göngunum, 2,7 m löngum, hallar inn í hlöðuna en gólf hennar er um 1 m lægra en jörðin úti fyrir. Þau eru 1,6-2,0 m há og með helluþaki. Axarför eru afar greinileg á veggjunum. Veggjaletur niður undir núverandi gólfi bendir til að þykkt moldarflag sé á hinu upprunalega gólfi. Hellirinn er hvað breiðastur efst á veggjum niður undan hvelfingunni en mjókkar svo niður. Af lýsingu Matthíasar Þórðarsonar má ráða að hellirinn hafi verið mun dýpri 1917. Hellar þessir voru síðast notaðir 1962."

Heimildir: ÁG: Friðlýsingarskrá, 70; Manngerðir hellar, 144, 146, 161

RA-419:036 *Hólahellir* hellir **Friðlýstar fornleifar**

ÁG: "Hellar manngerðir, fornir, 12 að tölu, við bæinn og í grendinni." Alls voru 18 hellar á Ægissíðu áður fyrr. "Arngrímur Jónsson, sonur Jóns, hefur lýst áhuga föðurs síns á hellinum: "Er faðir minn kom að Ægissíðu var þar tvíbýli. Á austurjörðinni bjó Guðmundur Felixson og Ólafur faðir sr. Ólafs fríkirkjuprests. ... Ég vissi til þess að þeim sem á undan okkur vour notuðu hellana. Faðir minn var mjög áhugasamur um viðhald þeirra og sífellt var verið að grafa og lagfæra, svo nota mætti. Hann lét auðvitað okkur strákana gera það .... Við byggðum forskála úr torfi og grjóti fyrir þá flesta held ég. Dyrnar voru eins og hverjar aðrar hesthús- eða kofadyr í dag. Þær voru gerðar úr plönkum settar á sperrur og rafta. Stundum gerðar úr reka. ... Þessar dyr héldu illa og var alltaf verið að bæta þetta. Við stækkuðum líka götin og strompana og lagfærðum á þann hátt sem best var. Ég hef aldrei heyrt þess getið að hellarnir voru notaðir sem mannabústaðir."

"Hellishólar eru efsti hlutinn af mikilli sandsteinahólaröð sem teygir sig frá mýrunum vestur af Ægissíðu niður hjá Vetleifsholti um eyðibýlin Hrút og Refshalakot og að Vetleifsholtshelli í Safamýri, um 7 km leið í kynlega beinni línu. Hellirhólar rísa 6-8 m yfir mýrarnar í kring. Sá syðsti þeirra heitir Hellishóll. Þar eru tveir hellar. Annars þeirra er Fjárhellir. Hann er nú að fyllast af mold og mjög farinn að láta á sjá en hætt var að hafa kindur þarna árið 1972. Við innganginn sem snýt til vesturs hefur verið hlaðið hús eða andyri og reft yfir. Það er nú fallið svo vart verður komist inn í hellinn þeim megin frá. Að austan má skríða inn í hann um hálffallna hlöðuna. Hellirinn er allstór, 21 m að lengd og 3-4 m á breidd og um 2 m á hæð þar sem hæst er en lækkar út í ekki enitt til hliðanna. Strompur er innarlega í loftinu. Þykkt fokmoldarlag er á gólfi og mikið tað undir. Í hellinum var hægt að hafa 140 kindur. Í honum miðjum var trégarði sem 100 kindur komust að og síðan var bætt við garða þar sem hann var breiðastur. Sá hluti var kallaður breiða gjögrið. Djúp hlöðutóft er í framhaldi hellisins. Samkvæmt frásögn Matthíasar Þórðarsonar gróf Jón Guðmundsson hana í hólinn árið 1899. Hún er hlaðin upp að hluta til úr sandsteinshnullungum og síðan reft yfir. Síðasta yfirbygging hlöðunnar hefur verið úr bárujárni, því þjóðlega byggingarefni. Hún er nú hálffallin ofan í tóftina. Hrafnar hafa enn gagn af þessari byggingu og er laupur þar á syllu í vegg."

Heimildir: ÁG: Friðlýsingarskrá, 70; Manngerðir hellar, 144, 146, 161-162

RA-419:037 *Grýluhellir* hellir **Friðlýstar fornleifar**

ÁG: "Hellar manngerðir, fornir, 12 að tölu, við bæinn og í grendinni." Alls voru 18 hellar á Ægissíðu áður fyrr. "Arngrímur Jónsson, sonur Jóns, hefur lýst áhuga föðurs síns á hellinum: "Er faðir minn kom að Ægissíðu var þar tvíbýli. Á austurjörðinni bjó Guðmundur Felixson og Ólafur faðir sr. Ólafs fríkirkjuprests. ... Ég vissi til þess að þeim sem á undan okkur vour notuðu hellana. Faðir minn var mjög áhugasamur um viðhald þeirra og sífellt var verið að grafa og lagfæra, svo nota mætti. Hann lét auðvitað okkur strákana gera það .... Við byggðum forskála úr torfi og grjóti fyrir þá flesta held ég. Dyrnar voru eins og hverjar aðrar hesthús- eða kofadyr í dag. Þær voru gerðar úr plönkum settar á sperrur og rafta. Stundum gerðar úr reka. ... Þessar dyr héldu illa og var alltaf verið að bæta þetta. Við stækkuðum líka götin og strompana og lagfærðum á þann hátt sem best var. Ég hef aldrei heyrt þess getið að hellarnir voru notaðir sem mannabústaðir.""Grýluhellir. Árið 1932 var byggð fjárrétt á hólnum við Hólahelli. Þá fanst þar dálítill skúti eða hola. Holan fékk nafnið Grýluhellir og voru börn á Ægissíðu oft minnt á þessi heimkynni ef þau voru óþekk. Hola þessi er á mörkum þess að flokkast með hellum. Hún er vestan í hólnum rétt við Fjárhellinn, 4 m á lengd, 1 m á breidd, 0,7 m á hæð og gengur skáhallt niður á við inn í hólinn."

Heimildir: ÁG: Friðlýsingarskrá, 70; Manngerðir hellar, 144, 146, 172-163

RA-419:038 hellir **Friðlýstar fornleifar**
ÁG: "Hellar manngerðir, fornir, 12 að tölu, við bæinn og í grendinni." Alls voru 18 hellar á Ægissíðu áður fyrr. "Arngrímur Jónsson, sonur Jóns, hefur lýst áhuga föðurs síns á hellinum: "Er faðir minn kom að Ægissíðu var þar tvíbýli. Á austurjörðinni bjó Guðmundur Felixson og Ólafur faðir sr. Ólafs fríkirkjuprests. ... Ég vissi til þess að þeim sem á undan okkur vour notuðu hellana. Faðir minn var mjög áhugasamur um viðhald þeirra og sífellt var verið að grafa og lagfæra, svo nota mætti. Hann lét auðvitað okkur strákana gera það .... Við byggðum forskála úr torfi og grjóti fyrir þá flesta held ég. Dyrnar voru eins og hverjar aðrar hesthús- eða kofadyr í dag. Þær voru gerðar úr plönkum settar á sperrur og rafta. Stundum gerðar úr reka. ... Þessar dyr héldu illa og var alltaf verið að bæta þetta. Við stækkuðum líka götin og strompana og lagfærðum á þann hátt sem best var. Ég hef aldrei heyrt þess getið að hellarnir voru notaðir sem mannabústaðir."
Heimildir: ÁG: Friðlýsingarskrá, 70; Manngerðir hellar, 144, 146

RA-419:039 heimild
"Að sögn Einars Ólafssonar var komið niður á forna rúst þegar nýja íbúðarhúsi á Ægissíðu var byggt. Hún var með skálalagi og langeldi. Þessa byggingu vildu menn tengja hellinum [029] því inngangur í hann var úr skálagólfinu."
Heimildir: Manngerðir hellar, 154

RA-420 Rafntóptir
16 hdr 1709, með Steintóftum, heimajörðin 12 hdr. 1270: Getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88 "Sagt er þessi jörð muni eiga beit í Ægissíðu landi fyrir fje og hesta á vetur, og komi þar fyrir engja takmark í Hrafntópta landi frá Ægissíðu, sem kallast Efri-Ægissíðuteigur. Annað engjapláts er sagt Garðastaða á Rángárvöllum eigi hjer og svari það nærri hinum teignum; hafi brúkað verið átölulaust, en bæði þessi ítök sjeu nú orðin að litlu gagni, því gras spretti hjer lítið." JÁM I, 372-373 Landnáma segir Hrafn Hængsosn lögsöguamann hafa fæðst á Hrafntóftum árið 879, nú er þar tvíbýli. 1920: Tún 6,8 ha, sléttað 4 ha, garðar 1300 m²

RA-420:001 *Rafntóptir* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1920

RA-420:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-420:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-420:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-420:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-420:006 *Þvottaklettar* heimild um þvottastað
"Byrjað er, þar sem tún jarðarinnar byrja, austur af efri bænum (tvíbýli er á jörðinni). Þar við ána eru nokkrir klettar, sem notaðir eru við skolun á þvotti, og heita því Þvottaklettur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrafntóftir, 2

RA-420:007 *Bóndaþúfa* álagablettur legstaður
"Þar austur af (austan við veginn) Austurtún; í því er strýtumynduð þúfa, sem nefnd er Bóndaþúfa, er hún kennd við einhvern bónda, sem á að vera grafinn þar. Þúfu þessi fylgja þau ummæli, að ekki má slá hana." Segir í örnefnalýsingu. "Sé þar út af brugðið, á að fara illa fyrir þeim, sem það gerir, eða ábúandanum. Stendur hún því jafnan óslegin." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrafntóftir, 2

RA-420:008 heimild um fjárhús
"Austur með ánni, nokkru innan við Þvottakletta, er undirlendi nokkurt, sem Fit nefnist. Norður af hinu forna Austurtúni, er nokkur lægð, og var hún nefnd Lágaból. Austur af Lágabóli stóðu fyrrum fjárhús, og var þar nefnt Fjárhústún." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrafntóftir, 2

RA-420:009 heimild um kvíar
“Austur með ánni, nokkru innan við Þvottakletta, er undirlendi nokkurt, sem Fit nefnist. Norður af hinu forna Austurtúni, er nokkur lægð, og var hún nefnd Lágaból. Austur af Lágabóli stóðu fyrrum fjárhús, og var þar nefnt Fjárhústún. Þar niður við ána var kvíastæði og hét Kvíaból.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrafntóftir, 2

RA-420:010 heimild um stekk
“Þar áfram með ánni [frá Stóragili] er sléttur völlur, sem kallaður er Stekkjartún. Mun þar hafa verið stekkur fyrr, eins og nafnið bendir til.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrafntóftir, 2

RA-420:011 *Rimahús* heimild um fjárhús
“Þar norður af [010] eru rimar, á þeim standa fjárhús, sem kölluð eru Rimahús.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrafntóftir, 2

RA-420:012 *Fossflataþúfa* hleðsla landamerki
“Á þessum flötum [Fossflötum við Ægissíðufoss] er allmikil, upphlaðin þúfa, sem nefnist Fossflataþúfa. Þar eru hin fornu mörk milli Hrafntófta og Ægisíðu.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrafntóftir, 3

RA-420:013 *Mýrarhús* tóft fjárhús
“Mýri sú, er liggur þaðan [frá Smárimum] og heima til túns, er nokkru hærra norðan til og heitir þar Brún, en mýrin sunnan til er nefnd Lágamýri. Á þessu svæði er fátt um nefnda staði. Þar eru tæftur eða rústir, sem eru eftir fjárhús, sem kölluð voru Mýrarhús ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrafntóftir, 3

RA-420:014 *Sauðahús* tóft fjárhús
“Mýri sú, er liggur þaðan [frá Smárimum] og heima til túns, er nokkru hærra norðan til og heitir þar Brún, en mýrin sunnan til er nefnd Lágamýri. Á þessu svæði er fátt um nefnda staði. Þar eru tæftur eða rústir, sem eru eftir fjárhús, sem kölluð voru Mýrarhús; einnig eru þar fjárhús, sem kölluð eru Sauðahús.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrafntóftir, 3

RA-420:015 *Móagarður* garðlag
“Í túninu er laut, sem nær yfir það þvert; ofan við laut þessa, nálægt veginum, mótar fyrir gömlu garðstæði, var sá garður kallaður Móagarður.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrafntóftir, 3

RA-420:016 *Lambhússkák* örnefni lambhús
“Í túninu er laut, sem nær yfir það þvert; ofan við laut þessa, nálægt veginum, mótar fyrir gömlu garðstæði, var sá garður kallaður Móagarður. Þar vestur af hét Steinstóftarmói (eru nú sléttar túnflatir). Við veginn sunan við áðurnefnda laut heitir Lambhússkák.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrafntóftir, 3

RA-420:017 heimild um fjós
“Hólbbunga liggur þar suður af [RA-421], og er það gamalt fjósstæði, kallað Fornufjós.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrafntóftir, 4

RA-420:018 *Hólagarður* garðlag kálgarður
“Hólbbunga liggur þar suður af [RA-421], og er það gamalt fjósstæði, kallað Fornufjós. Seinna var þarna kálgarður, sem kallaður var Hólagarður.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrafntóftir, 4

RA-420:019 *Bensahöll* heimild
“Þar vestur af [RA-421] rétt við Bjólumörk, er nokkur bunga. Er hún menjar frá þeim tíma, er umrenningur nokkur byggði sér þar skjól, ef nefnt var Bensahöll eða öðru nafni Marz (byggt í marz); var þetta hreysi byggt úr mýrarhnausum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrafntóftir, 4

RA-420:020 *Eyjarvað* heimild um vað

“Fjórir hólmar eru í ánni, vestan við eyna ... eru þrír hinir fremstu kallaðir Litluhólmar og sá efsti Stórhólmi. Er hann efst við eyjartagl, þar sem farið er út í eyna, og kallað er Eyjavað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrafntóftir, 5

RA-420:021 garðlag
“Gil eitt örstutt fellur í Rangá ofan við garð Hrafntófta, það heitir Gunnugil og er brúað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bjóluhverfi, 2

RA-421 Steintópt
4 hdr 1709, hjáleiga Rafntófta.

RA-421:001 *Steintópt*bæjarhóll býli
“Í túninu er alut, sem nær yfir það þvert; ofan við laut þessa, nálægt veginum, mótar fyrir gömlu garðstæði, var sá garður kallaður Móagarður. Þar vestur af hét Steinstóftarmói (eru nú sléttar túnflatir). ... Þar norður af er tún, kallað Steinstóftartún, er það kennt við býli sem þar stóð og Steintóft hét (mun býlið hafa farið í eyði um eða eftir miðja 19. öld).” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrafntóftir, 3, 4

RA-421:002 *Pálskofi* heimild um fjárhús
“Norðan til á þessu túni er hóll, ; þar var til skammt tíma kindakofi, sem Pálskofi var kallaður.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrafntóftir, 4

RA-422 Bjóla
20 hdr 1709. Tvíbýli nú. 1920: Tún 5,7 ha, sléttað 2,5 ha, garðar 3400 m²

RA-422:001 *Bjóla* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1920

RA-422:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-422:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-422:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-422:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-422:006 heimild um fjárhús
“Allangt vestur af Fúladal er holt eitt langt og mjótt í Hagamýrinni og heitir Þorgeirsholt. Þar voru fjárhús Bjólubænda.” “Talið var reimt þar fyrr á tímum, en holtsbúi þó frekar vinveittur bændum.”
Heimildir: Ö-Bjóluhverfi, 2

RA-422:007 *Snorrastekkur* heimild um stekk
“Heiman við Hestalæk, rétt vestan við Þorgeisholt, stóð Snorrastekkur á rimateygingum, að því er gamlir menn töldu.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bjóluhverfi, 2

RA-422:008 heimild um áveitu
“Neðan við þau [túnin] er upphaf Flóðakeldu, sem lá alla leið á mótum Hagamýrar og Dafamýrar vestur í Frakkavatn. Upp úr síðustu aldamótum var grafinn skurður mikill eftir henni, og er mönnum síðan tamara að tala um Mýrarskurð en Flóðakeldu, svo það nafn mun nálega fyrnt.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bjóluhverfi, 3

RA-422:009 hleðsla

“Neðan við bæina eru svonefndir Balar og ná fram að Bjóluósum heimri. Þar braut Rangá skarð í bakka sína og flæddi vestur yfir Safamýri. ... Ósar þessir voru tepptir og grjóti klædd hleðslan, og hefur ekki haggazt síðan. Áveituskurður er nú á þessum slóðum.”
Heimildir: Ö-Bjóluhverfi, 3

RA-422:010 hleðsla
“Rangá braut tvö skörð í bakka sína fram uyndir Djúpós, og nefndust þar Bjóluósar fremri. Var hlaðið í þá nálega á vori hverju á árunum 1900-1918 eða lengur, því alltaf rifu þeir úr sér, unz teppt var með mýrarkekkjum og grjóti.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bjóluhverfi, 4

RA-422:011 hellir
“Á Bjólu er forn fjárhellir fjalli bæ, í svonefndu Þorgerisholti. Hann er nú opinn í báða enda og líklega kominn nærri falli.”
Heimildir: Manngerðir hellar, 144

RA-423 Bóluhjáleiga
Þriðjungur býlisins 1709, hjáleiga Bjólu. 1920: Tún 2,2 ha, sléttað 1 ha, garðar 1200 m²

RA-423:001 *Bóluhjáleiga* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1920

RA-423:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-423:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-423:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-423:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-423:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-423:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-423:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-423:009 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-423:010 *Gapi* heimild um fjárhús
“Fyrir vestan Hestalæk sunnanverðan, rétt vestur við mörk, voru sauðahús frá Bjóluhjáleigu og nefndust Gapi.” Segir í örnefnalýsingu. “Í norðvestur, um 650 m frá Holtinu, er Gapi.” Segir í örnefnalýsingu. “Húsin voru tvö og stóðu með litlu millibili á aðeins örlitlu rimabroti.” Segir í örnefnalýsingu. “1884-85 var sauðahús fyrir 60-65 sauði byggt þar. Nokkrum árum seinna var annað hús fyrri um 40 kindur byggt þar. Bæði þessi hús voru rifin á árunum 1900-1910. Þar sem þau stóðu, er ofurlítil þurrlendisflöt núna.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bjóluhverfi, 2; Ö-Bjóluhjáleiga, 7

RA-423:011 *Gapi* heimild um fjárhús
“Fyrir vestan Hestalæk sunnanverðan, rétt vestur við mörk, voru sauðahús frá Bjóluhjáleigu og nefndust Gapi.” Segir í örnefnalýsingu. “Í norðvestur, um 650 m frá Holtinu, er Gapi.” Segir í örnefnalýsingu. “Húsin voru tvö og stóðu með litlu millibili á aðeins örlitlu rimabroti.” Segir í örnefnalýsingu. “1884-85 var sauðahús fyrir 60-65 sauði byggt þar. Nokkrum árum seinna var annað hús fyrri um 40 kindur byggt þar. Bæði þessi hús voru rifin á

árunum 1900-1910. Þar sem þau stóðu, er ofurlítil þurrlendisflöt núna." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bjóluhverfi, 2; Ö-Bjóluhjáleiga, 7

RA-423:012 heimild um hesthús
"Landslag þetta myndaðist af því, að á þessum árum og áður fór Ytri-Rangá stundumí frostavetrum undir gaddaskorpuna, lyfti henni upp og sprengdi sér útrás mörgum föðmum frá árfarveginum. Einn veturinn kom hún upp í hesthúsi, sem stóð neðst í túnjaðrinum í Bjóluhjáleigu, um 350 m frá ánni." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bjóluhjáleiga, 2

RA-423:013 *Gamligarður* garðlag heygarður
"Norðan við bæinn er flatur hóll. Þar hefur einhvern tíma verið heygarður, það er Gamligarður." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bjóluhjáleiga, 3

RA-423:014 heimild um kvíar
"Vestan við bæinn er Vesturtúnið. Norður af því er Kvíahóll. Þar voru kvíarnar, og ærnar mjólkaðar þangað til að farið var að nota færigrindur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bjóluhjáleiga, 3

RA-423:015 heimild um áveitu
"Milli bæjanna var mýrarsund, Sundið. Árið 1884 eða ´85 var skurður grafinn í það um 50 m austan við bæinn (Bjóluhjáleigu). Mun það hafa verið fyrsti skurðurinn, sem grafinn var þar í kring, enda þá mikið umtalaður sem tálgryfja fyrir alla gripi." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bjóluhjáleiga, 3

RA-423:016 heimild um áveitu
"Um 100 m vestan við Litlagil var annað gil, Stóragil. Í því var síkið. ... Skurður var grafinn í Stóragil rétt fyri aldamótin." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bjóluhjáleiga, 3

RA-423:017 *Torfrimi* örnefni rista
"Milli giljanna [Stóra- og Litlagils] var Torfrimi. Hann bar nafn af því, að þar var heytorfið þurrkað, meðan á því þurfti að halda." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bjóluhjáleiga, 3-4

RA-423:018 heimild um fjárhús
"Milli giljanna [Stóra- og Litlagils] var Torfrimi. Hann bar nafn af því, að þar var heytorfið þurrkað, meðan á því þurfti að halda. Fyrir aldamót var þar byggt fjárhús og heygarður. Nokkru seinna var riminn sléttaður. Eftir það breyttist nafnið, og túnið var nefnt Gerði." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bjóluhjáleiga, 3-4

RA-423:019 heimild um brú
"Heimreiðin var yfir tvo brúarspotta, Kelduna." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bjóluhjáleiga, 4

RA-423:020 heimild um brú
"Heimreiðin var yfir tvo brúarspotta, Kelduna." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bjóluhjáleiga, 4

RA-423:021 heimild um kvíar
"Heimreiðin var yfir tvo brúarspotta, Kelduna. Milli þierra var Stöðullinn. Þar voru kýr mjólkaðar á sumrin." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bjóluhjáleiga, 4

RA-423:022 heimild um fjárhús
"Vestan við bæinn og Stóragil, niður við kelduna, er Keldurimi. Upp af honum, um 300 m frá bænum, er Hóllinn. Þar voru hús fyrri rúmar 100 ær og heykuml." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bjóluhjáleiga, 6

RA-423:023 heimild um rétt

“Um 400 m frá Hólnum [021] er Holtið. Þangað var ánum smalað um sauðburðinn. Þar var fjárrétt, og lömbum stíað og færð frá.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bjóluhjáleiga, 6

RA-423:024 heimild um fjárhús
“Um 400 m frá Hólnum [021] er Holtið. Þangað var ánum smalað um sauðburðinn. Þar var fjárrétt, og lömbum stíað og færð frá. Tvö fjárhús voru þar fyrir einsvetra sauði og þá rýrustu tveggjavetra.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bjóluhjáleiga, 6

RA-423:025 heimild um fjárhús
“Um 400 m frá Hólnum [021] er Holtið. Þangað var ánum smalað um sauðburðinn. Þar var fjárrétt, og lömbum stíað og færð frá. Tvö fjárhús voru þar fyrir einsvetra sauði og þá rýrustu tveggjavetra.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bjóluhjáleiga, 6

RA-423:026 *Gömluhlöð* hleðsla brú
“Skammt ofar með læknum [Hestalæk] eru Gömluhlöð, brúarhlað frá löngu liðnum tíma.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bjóluhjáleiga, 6

RA-423:027 *Eystraskýli* garðlag
“Spölkorn vestur í mýrarbrúninni ofan við kelduna er Eystraskýli. Dálítið vestar, á landamörkum Bóluhjáleigu og Rifshalakots, er Brúnarholtið. Uppi í mýrarbrúninni, aðeins vestan við mörkin, er Ytraskýli. Skýli þessi eru gamlir og fallnir skjólgarðar.” Segir í örnefnalýsingu. “Þeir voru ýmist eitt eða fjögur horn, garður hlaðinn í kross. Skjólgarðar höfðu verið hlaðnir úti í haganum til skjóls fyrir hross að standa undir í illviðrum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bjóluhjáleiga, 6-7

RA-423:028 *Ytraskýli* garðlag
“Spölkorn vestur í mýrarbrúninni ofan við kelduna er Eystraskýli. Dálítið vestar, á landamörkum Bóluhjáleigu og Rifshalakots, er Brúnarholtið. Uppi í mýrarbrúninni, aðeins vestan við mörkin, er Ytraskýli. Skýli þessi eru gamlir og fallnir skjólgarðar.” Segir í örnefnalýsingu. “Þeir voru ýmist eitt eða fjögur horn, garður hlaðinn í kross. Skjólgarðar höfðu verið hlaðnir úti í haganum til skjóls fyrir hross að standa undir í illviðrum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bjóluhjáleiga, 6-7

RA-424 Vetleifsholt

60 hdr 1695. Landnámsjörð ÍF I, 367. 1397: Fyrsti máldagi hálfkirkjunnnar í V. DI IV, 61 {1598: hálfkirkja; AM 263 fol. bl. 57}”Úr þesari jörðu eru partar bygðir, so heimajarðarinnar dýrleiki síðan Gata og Petursbýli eyðilögðust er xxxv hdr.” Jörðin á rekafjöru fyrir Þykkvabæjarlandi. Hjáleigur bæjarsins 1709, Reiksarkot, Gata (í eyði), Hellar (í eyði), Lindarbær, Kastalabrekka, Péturbýli (í eyði) JÁM I, 368 Í eyði frá 1946. 1920: Tún 4,3 ha, sléttað 2,7 ha, garðar 2843 m²

RA-424:001 *Vetleifsholt* bæjarhóll bústaður
Ekkert býli stendur nú á forna bæjarstæðinu.
Heimildir: Túnakort 1920

RA-424:002 heimild um útkirkja
VETLEIFSHOLT Í HOLTUM (R) -Þorláki (ODDAÞING) - HÁLFKIRKJA
1397: [á ær og kýr]
portio Ecclesiæ vmm .xix. ær .ixc. fiell nidur firir kirkiu uppgiord oc bræd .viij. hundrad; Máld DI IV 61
{1598: hálfkirkja; AM 263 fol. bl. 57}
1709: Hjer er hálfkirkja (bænhús) og embættað af staðarhaldaranum að Odda, Þegar heimafólk og hjáleigumenn gánga til sacramentis, og betalar eignarmaður jarðarinnar prestinum árlega sljettan dal fyrir embættisgjörðina. Heimaskyldur (ljóstollur) falla niður og betalast ekki til Odda. Hjáleigumenn lykkja presti kirkju tíund og heytoll; JÁM I: 368
- Búendur Í Vetleifsholti og hjáleigum Þar kvarta yfir óbærilega löngum og slæmum kirkjuvegi til Odda. Væri miklu betra og skemra að sækja kirkju að Ási; Ath.gr. AM -
Heimildir: JÁM XIII, 483; DI

RA-424:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-424:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-424:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-424:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-424:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-424:008 *Lambhúsholt* bæjarstæði býli
"Árið 1803 er Lambhúsholt eitt býlið í Vetleifsholtshverfi."
Heimildir: SB V, 393

RA-424b Kastalabrekka

15 hdr, en 5 hdr lögð til Pétursbýlis og því aðeins 10 hdr 1709. Pétursbýli lagðist undir Kastalabrekku. "Kastalabrekka heldur nafni í manntalinu 1762 en árið 1801 en því breytt í Vetleifsholtspartur I, II og III." SB V, 392 "Land Kastalabrekku liggur að landi Arnkötlustaða í Holtahreppi. Þetta er allstór jörð, var mýrlend að mestu en nú er nær allt landið ræst fram og þurrkað." SB V, 392

RA-424b:001 *Kastalabrekka* bæjarhóll bústaður
Heimildir:

RA-424b:002 *Pétursbýli* bæjarstæði býli
1709: "Sjötta Vetleifsholts afbýli hefur í eyði verið 44 ár. Þess fyrstu bygð muna menn ekki. Jarðadýrleiki var X hndr fyrir 44 árum þá býlið bygðist ekki, fjellu slægjur til heimajarðarinnar, og var þá þessi partur tíundaður og reiknaður með heimajörðunni, þar til fyrir 2 árum, að hálfur þessi partur var lagður til Kastalabrekku, sem enn nú hlest, hálfur fyrir heimajörðunni, og er dýrleikinn með reiknaður, sem áður sagt er."
Heimildir: JÁM I, 371-372

RA-425 Hellir

Hjáleiga Vetleifsholts. Í eyði 1709. "Árin 1838-1855 var þar þríbýli og tvíbýli árin 1855-1890." SB V, 398 1920: Garðar 100 m² . "Engin tún voru í Helli. Mun styttra var að sækja þaðan heyskap í Safamýri en frá örðum bæjum í Vetleifsholtshverfi." SB V, 398

RA-425:001 *Hellir* bæjarhóll bústaður
"Hellir stóð um 1800 m í hafsuður frá Vetleifsholti. Tjörn er 200 m sunnan við bæjarstæðið." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Aftur hófst þó byggð í Vetleifsholtshelli. Árin 1838-1855 var þar þríbýli og tvíbýli árin 1855-1890. Þar bjuggu gjárflestu bændur sveitarinnar. Jón Jónsson sem bjó þar árin 1858-1884 átti 166-700 fjár. Engin tún fylgdu jörðinni en engjaheyskapur var stundaður í Safamýri og fé gekk þar mjög sjálfala. Jörðin fór í eyði 1936."
Heimildir: Túnakort 1920; SB V, 398; Manngerðir hellar, 143

RA-425:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-426 Rifhalakot

Hjáleiga Vetleifsholts, nefnt Reiksarkot 1709, byggð fyrir elstu manna minni. Helmingur landareingarinnar lagður undir Bjólu. 1709: "Af engjum og túni brýtur Reiksarakotsvatn árlega nokkuð, so slægjur fara smámsaman minkandi." JÁM I, 370. 1920: Tún 2,3 ha, sléttað 2 ha, garðar 1158 m²

RA-426:001 *Rifhalakot* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1920

RA-426:002 heimild um mógrafir
"Mótak var hér gagnlegt." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 396

RA-427 Gata

Hjáleiga Vetleifsholts., í eyði frá 1707, var 10 hdr þegar byggð var. JÁM I, 370 Búið á jörðinni til 1934. 1709: "Á engjarnar ber Flóðalækur leir og óklárindi, so hey verður þá ekki til nota nautpeningo, líka tekur vatn hey í burt af engjunum, þá Frakkavatn belgir upp Flóðalæk." JÁM I, 370. 1920: Tún 1,4 ha, sléttað 0,7 ha, garðar 2236 m²

RA-427:001 *Gata* bæjarhóll bústaður
"Bærinn stóð um 250 m í suður frá Vetleifsholti. Engin hús eru uppistandandi." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: Túnakort 1920; SB V, 397

RA-428 Lindarbær

10 hr 1709, hjáleiga Vetleifsholts, landareignin um 600 ha. 1920: Tún 2,2 ha, sléttað 1,8 ha, garðar 2852 m²

RA-428:001 *Lindarbær* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1920

RA-428:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-428:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-429 Partur

Hjáleiga Vetleifsholts. 1920: Tún 1,7 ha, sléttað 0,6 ha, garðar 1670 m²

RA-429:001 *Partur* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1920

RA-429:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-430 Gíslakot

"Nýlendi, Pétrusbýli, Gíslakot. Í húsvitjunarból Oddasóknar frá 1813 er nýbýli hjá Vetleifsholti nefnt Nýlenda. Því heiti heldur það í 16 ár. Árið 1829 segir um býli þetta: "Pétursbýli, öðru nafni Nýlenda." Pétursbýli er það nafnt árin 1830-1832. Árið 1835 er Pétrusbýli horfið, en í stað þess kemur Gíslakot og þar sömu húsræðanedur og á Pétursbýli 1832 ... Allt mun þetta eitt og sama býlið, aðeins með þremur nöfnum. Ætla má að Pétursbýli sem um getur í jarðabókinni 1708 hafi staðið nálægt Kastalabrekku." SB V, 393 1920: Tún 0,8 ha, sléttað 0,4 ha, garðar 1130 m²

RA-430:001 *Gíslakot* bæjarhóll bústaður
"Þriggja nafna býlið mun hafa verið byggt suðaustan við túnið í Vetleifsholti eða um túngarðinn." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: Túnakort 1920; SB V, 383

RA-431 Hrútur

Býlið var fyrst nefnt Rifshalakotshjáleiga, en nefnt Hrútur frá 1836. Í eyði frá 1907. "Tún voru engin, ein

engjaskák í Safamýri, en beitiland heldur gott." SB V, 398

RA-431:001 *Hrútur* bæjarhóll bústaður
"Bærinn stóð á lágum rima, um 1200 m í austur frá Vetleifsholti." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 398

RA-432 Ráðagerði

Ráðagerði byggt úr landi V 1828, búið til 1934. 1920: Tún 0,7 ha, sléttað 0,4 ha, garðar 830 m² . "Þetta var smábýli með lítil tún, að mestu slétt undir lök búskapar." SB V, 397

RA-432:001 *Ráðagerði* bæjarhóll bústaður
"Bærinn stóð um 190 m í suðvestur frá Vetleifsholi. Búið er að jafna út hústóftir." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: Túnakort 1920; SB V, 397

RA-432:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-432:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1920

RA-671 Fornleifar á fl. en einni jörð

RA-671:001 *Brattistígur* heimild um leið
"Tittlingagil er stutt gilspræna, sem fellur í Rauðlæk. Það mun draga nafn af smæð sinni. Fyrir vestan það er Mógil, fremur jarðfall en gil. Þar var áður tekinn mór frá Arnkötlustöðum. Þá koma Borgarhólar. Þar voru áður beitarhús frá Arnkötlustöðum, og þar var ám smalað saman um sauðburð, stíað og fært frá. Þar mátti og oft sjá tjöld og hesta ferðamanna, meðan gamli ferðamannavegurin lá með Rauðalæk. ... Brattistígur er móbergsstígur, sem hallar norður að læknum frá Borgarhólum. Þar lá áður fyrr ferðamannavegur með Rauðalæk." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Arnkötlustaðir, 2

RA-671:002 heimild um leið
"Engjarnar eru meðfram Steinslæk, þar sem gamla þjóðbrautin lá suður að Sandhólaferju, kallaðar Skákir einu nafni." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Húsar, 2

RA-671:003 heimild um leið
"Hann [Daníel Jónsson] hefur heyrt, að bærinn [Akbraut] dragi nafn af því, að braut þeirra Skálholtsbiskupanna hafi legið þar um, er þeir drógu að sér föng sunnan af Landeyjarsandi."
Heimildir: Ö-Akbraut, 2

RA-671:004 *Holtavegur hinn forni* heimild um leið
Gamli vegurinn með Rauðlæk milli Þjórsár og Ytri-Rangár."Allt þar til er búin kom á Þjórsá hjá Þjótanda árið 1895, lá vegur þessi upp bakkana hjá Ferjuhamri, yfirr mýrarsund að Hrútsvatni og meðfram því að norðanverðu, fyrir neðan bæinn Ásmúla, yfir Ásengjar og að læknum Rauðalæk, þar sem hann beygir til suðurs í Andalæk. Eftir það lá vegurinn með Rauðalæk um 10-12 km. leið eftir eyrum hans og bökkum, og er vegastæðið sýnilega valið með það fyrir augum, að þarna var þurrlendast yfirferðar að minnsta kosti að sumrinu, þegar mest var umferð. Rauðalækur rennur í bugðum og krókum eftir eyrum og með bökkum, en til þess að vegurinn væri sem beinastur og styztur, var farið yfir vöð á læknum. Voru þau 18 á allri leiðinni sem farin var, og höfðu hvert sitt nafn. Hét fremsta vaðið Lækjarmótavað eða Ásmúlavað. Þá var Vörðuvað, Engjavað, Sigmundarvað, Sauðavað og Ísleifsvað, öll í landaereign Áss og Hellatúns. Næst var Grænrimavað efra og syðra, þá Grænaflóðsvað og Hrossaviksvað syðra, öll í landi Arnkötlustaða. Á móts við Arnkötlustaði rennur Rauðalækur í allmiklum boga og tekur þá vegurinn beina stefnu út Hrossaviki um holtabörð, en kemur aftur að læknum hjá Brattastíg, sem er móbergsklapparbrekka nálægt sauðahúsum frá Arnkötlustöðum, er stóðu í svonefndum Borgarhólum. ... Hjá Brattastíg sveigist vegurinn aftur að læknum, og taka aftur við vöð og eyrar. Fyrst er Mógilsvað, þá Svartabakkavað, Steinagilsvað, Ásendavað, Engjavað, Klaufarvað, Þvottapyttsvað og Kikrjuvað. Er þá komið upp fyrir bæinn Syðra-Rauðalæk, og eru öll vöð þau, er síðast voru talin, öll, að undanskildu Mógilsvaði, í landi

Syðra-Rauðalækjar. Enn heldur vegurinn áfram um Breiðavik og Brekkuþýfi, og er þá komið í Efra-Rauðalækjar land. Þá snarbeygir vegurinn til suðausturs um mýrarsund, sem "brúað" hefur verið endur fyrir löngu, um Miðmundarholt, þá um lága lyngheiði, yfir Ægissíðusund og Ægilssíðugil, að Ytri-Rangá hjá Ægissíðu og er þá lokið ferðinni yfir holtin. Hún mun hafa tekið 4-5 tíma lestargang með áningu á sumardaginn, en að hausti og vetri gat þessi vegalengd tekið lengri tíma eða meiri hluta dags, því að þá varð oft að fara miklu krókóttara, ef lækjarvöðin voru ófær."
Heimildir: Guðlaugur E. Einarsson: "Holtavegur hinn forni" Blanda VII, 319-324

RA-671:005 heimild um áveitu
"Ásengjar voru taldar með betri engjasvæðum því þær liggja lágt og eru jafnledra og voru oft grasgefnar. Árið 1910 tóku Ás- og Sandhólaferjubændur (sem áttu mest land með Hrútsvatni) sig til og hlóðu stíflugarð í svonefndan Þverlæk, sem er frárennsli úr vatninu á Andalæk." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Þessi Þverlækur var um 30 metra breiður, nokkuð djúpur og gat orðið vatnsmikill ef flóð gerði. Stíflugarðuinn var því töluvert mannvirki á þeim tímum, í senn breiður og traustur til að þola vatnsþungann." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 301

RA-671:006 heimild um áveitu
"Svo var grafinn skurður 280 m langir milli Fyrrnefndra lækja [sjá 005] til að geta haft vald á vatninu því það vildi eyðileggja hey og slægjur þegar flæddi yfir." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 301

RA-671:007 heimild um brú
"Á skýrslum Magnúsar Stephensen sýslumanns í Rangárvallasýslu 1844-57 um vegaframkvæmdir í sýslunni kemur fram að á árunum 1845-1856 voru byggðar tvær stórar upphlaðnar brýr á þessum slóðum. Lá önnur yfir Ás- og Framnesengjar, gerð "af kekkjum og torfi með sandi á ofan". Er hún að lend 215 faðmar en 3 álnir danskar að breidd. Í Ferjusundi er "310 faðma lönd kekkjabrú" segir þar." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 307

RA-671:008 heimild um brú
"Á skýrslum Magnúsar Stephensen sýslumanns í Rangárvallasýslu 1844-57 um vegaframkvæmdir í sýslunni kemur fram að á árunum 1845-1856 voru byggðar tvær stórar upphlaðnar brýr á þessum slóðum. Lá önnur yfir Ás- og Framnesengjar, gerð "af kekkjum og torfi með sandi á ofan". Er hún að lend 215 faðmar en 3 álnir danskar að breidd. Í Ferjusundi er "310 faðma lönd kekkjabrú" segir þar." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 307

RA-671:009 garðlag varnargarður
"Um 1880 var mjög um það rætt að taka í tauma og vernda Safamýri fyrir vatnagangi frá Rangá til björgunar heyskap og verndar gegn meiri eyðileggingu. ... Garðurinn var 2500 faðmar á lengd, 8-20 feta breiður og 2-8 fet á hæð. Hann kostaði 6-7 þúndus krónur sem jarðeigendur lögðu fram að mestu leyti." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Garðurinn kom að góðum notum fyrstu árin en þurfti mikið viðhald sem bændur létu í the með mikilli fórnfýsi. Brátt varð þó að láta udnan síga og garðurinn eyðilagðist tiltöluvega fljótt."
Heimildir: SB V, 312

RA-671:010 hleðsla
"Áður en hlaðið var í Djúpós, sem skildi Safamýri frá Þykkvabæ, ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þykkvibær, 2

RA-671:011 *Fjarskastokkur* heimild
"Skammt fyrir ofan Unhól féll áll úr Hólsá, sem var nefndur Fjarstokur. Hann varð svo vatnsmikill, að nærri lá, að hann eyddi byggð í Þykkvabæ. En árið 1903 réðust bændur í að hlaða álinn ... " Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þykkvibær, 4

RA-671:012 heimild um leið
"Alfaraleiðir yfir sóknirnar eru: Fyrst frá Egilsstaðaferju á Þjósrá yfir Kálfholtssókn liggur vegurinn fyrst spölkorn inn með ánni austur yfir mýrarsundið í svokallað Fjárhúsholt austur fyrir framan Lónsheiði, yfir Lónið á jarðbrú í landnorður upp á Miðmundarholt austur fyrir norðan Krosshól fyrir norðan Brattahól austur á Kambsheiði í Marteinstungusókn eða upp á milli Gíslholtsvatna í Hagasókn."
Heimildir: SSR, 210

RA-671:013 heimild um leið

“Alfaraleiðir yfir sóknirnar eru: Fyrst frá Egilsstaðaferju á Þjósrá yfir Kálfholtssókn liggur vegurinn fyrst spölkorn inn með ánni austur yfir mýrarsundið í svokallað Fjárhúsholt austur fyrir framan Lónsheiði, yfir Lónið á jarðbrú í landnorður upp á Miðmundarholt austur fyrir norðan Krosshól fyrir norðan Brattahól austur á Kambsheiði í Marteinstungusókn eða upp á milli Gíslholtsvatna í Hagasókn.”
Heimildir: SSR, 210

RA-671:014 heimild um leið
“Annar frá sama stað beint hingað heim eftir vörðurnar og brýnar vísa á héðan austur að Syðrihömrum austur yfir Steinslæk á Selvaði fyrir ofan Sel og Ásmundarstaði austur í Árbæjarsókn. Nýlagðar brýr á þessum vegi eru 3 brýr frá ánni og að Kálfholti, ein þaðan að Syðrihömrum og ein þaðan niður að læknum, en frá læknum að' Seli er illfær mýri og mikið torvelt að endurbæta hana, þar yfir er þó kirkjuvegur prests að Áskirkju.”
Heimildir: SSR, 210

RA-671:015 heimild um leið
“Þriðji vegurinn liggur frá ánni suður hjá Sauðholti yfir Steinslæk á hemjum austur fyrir ofan Ás og Hellatún niður að Rauðalæk fyrir framan Arnkötlustaði og hann er hvað skástur.”
Heimildir: SSR, 210

RA-671:016 heimild um leið
“Alfaravegurinn frá Sandhólaferju liggur austur með Steinslæk á næst áður talinn veg fyrir austan hemjurnar og annar suður með ánni að Háfi. Þaðan austur yfir Háfsósa á ferju í Þykkabæ, þaðan austur í Landeyjar.”
Heimildir: SSR, 210

RA-672 Óstaðsetjanlegar fornleifar

RA-672:001 gripir
21. Óviss fundarstaður, Holtahreppur (hinn forni). Nationalmus. Kbh. 5425-26. Árið 1839 sendi séra Tómas Sæmundsson á Breiðabólsstað eftirtalda gripi til Museet for nordiske Oldsager (12. mynd): 5425. Tvær kúptar nælur, öldungis eins, af Borróstílgerð, Smykker 48, allmikið slitnar. 5426. Þríblaðanæla af “norsku gerðinni”, Smykker 97. Um fund þennan eru ekki önnur gögn en safnaskýrslur Nationalmuseets (ópr.), og í þeim segir svo frá: “Disse tre Spænder ere fundere i en Mose i Distriktet Holtene i Rangarvalla Syssel.” Ekki er tekið fram, að þetta sé kumlfundur, en gripasamstæðan, tvær kúptar nælur og þríblaðanæla, bendir eindregið í þá átt, að úr kumli sé, að rétt þykir að hafa fundinn í kumlatali. Aths. Undset birtir í bók sinni (bls. 54) mynd af þríblaðanælu, sem ekki er Holtanælan, svo sem hann tekur fram í leiðréttingu á bls. 86. Næla sú, sem nú ber merkið 5426 í Nationalmuseet, er af “den norske type”, og verður að telja hana hina réttu Holtanælu. Svo gerir og Poul Nörlund, Trelleborg, bls. 127, nmgr. 5. Skrýtið er þó það, að í safnskýrslum Nationalmuseets er nr. 5426 lýst á þessa leið: “Et klöverbladformet Spænde af Bronce. Paa Forsiden Zirater, meget lignende dem paa de ovale Spænder, nemlig Arme der med Hænderne griber korsvis i hinanden.” Síðar hefur C. Neergaars skrifað í skýrsluna: “Det med Nr. 5426 mærkede Spænde svarer ikke rigtigt til denne Beskrivelse.” Það er vissulega rétt, því að lýsingin á alls ekki við þríblaðanælu af norsku gerðinni, heldur einmitt við nælu þá, sem Undset birtir myndina af. Hér er einhver ruglingur, sem ekki er nú erfitt að rekja til róta. (Undset blandar einnig saman Mjóadalsfundi og Holtafundi, sbr. Kålund i Aaböger 1882, bls. 74-75)
.**Heimildir:** KEKH, 51-53

RA-672:002 *Áskelshöfði* bæjarstæði býli
“Landnáma segir að Áskell hnokan, sonur Dufþaks Dufníálssonar, Kjarvalssonar írakonungs, hafi numið land milli Steinlækjar og Þjórsár og búið í Áskelshöfða. Engin veit nú hvar þessi bær stóð.” Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 345; ÍF I, 367

RA-672:003 *Grettissteinn* heimild
“Eftirtakaverða steina hef ég hvörki séð hér né heyrt um getið. Þó er hér einn steinn býsna stór, á að gizka 1½ al. á hvörn veg, kallaður Grettisteinn, og stendur á sléttri klöpp og er í mæli, að Grettir hafi sett hann þar.”
Heimildir: SSR, 214

RA-672:004 gripir
PS:”Í skriðu norðan í Stóru-Dómon fannst fyrir stuttu hlekkjafesti með bogalöguðum hólk eða hespu í öðrum enda; það er líkast, að þetta verið hafi partr af fornum fjötri, en þessu var því miðr, eytt af þeim er fundu, áðr en það varð hljóðbært.”

Heimildir: PS: “Um forn örnefni” StSÍ II, 545

RA-673 Holtamannaafréttur

Holtamannaafréttur takmarkast af Þjórsá að vestan, Tungnaá að sunnan, Köldukvísl að austan og Fjórðungskvísl að norðan. Vestasti hluti hinna fornu Þjórsártungna. “Álitið hefur verið, að Landmannaafréttur hafi að fornu tilheyrt Landmönnum einum og Holtamannaafréttur bændum í Holtamannahreppi hinum forna. Eftir miðja 19. öld er nokkur breyting á orðin, því að þá eru nokkrir bændur úr Holtamannahreppi farnir að reka fé sitt á Landmannaafrétt, og bændur í Landssveit reka þá almennt hross sín á Þóristungur og sumir fé sitt á Holtamannaafrétt. Hvænær breytingin hefir á komist eða hvort hún hefir byggst á samningi er óvíst. Um 1890 var Holtamannahreppi skipt í tvo hreppa. Ákváðu þá hreppsnefndir hinna nýju hreppa, að Holtamenn skyldu reka á Landmannaafrétt en Áshreppingar á Holtmannaafrétt. Hefir sú tilhögun haldist síðan, þó að eigi hafi hlotið samþykki Landmanna.” GR I, 257. (ATH dóm um Holtamannaafrétt 1476) Guðjón Jónsson í Ási telur líkur til að “upprekstur þangað hafi hafist seinna en á flesta eða alla afrétti ... sunnanlands sökum fjarlægðar hans úr byggð og erfiðra notkunaraðstæðna. Um 80 km eru inn að honum úr þeim sveitum , sem ahnn hafa notað, og inni við hann er stórt straumhart vatnsfall, Tungnaá, sem verður að flytja allt féð yfir á bátum, bæði þegar það er rekið á vorin og sótt á haustin.” GR I, 300

“Afrétturinn er bungumyndað hálendi og er mestur hluti hans gróðurlausar grjót- og sandöldur. ... Neðst í hlíðum [Búðarháls] á þrjá vegu: austan, sunnan og vestan, er samfelldasta og mesta graslendi afréttarins. Þegar því og Hálsinum sleppir, er afrétturinn öldótt sandauðn fyrstu 20 km en þá koma allstór mýrarver á milli sandaldanna, ásamt mosateygingum meðfram kvíslum, sem víða renna úr verunum. / Stærst veranna eru: 1. Stóraver, 2. Biskupsþúfuver, 3. Eyvindarverið fremra, 4. Háumýrar, 5. Svörtubotnar, 6. Hnausaver, 7. Krókaver, 8. Illugaver.” GR I, 301. - Á Holtamannaafrétti var farið í grasa- og rótarfjall í Bása og Hvanngil og var þá farið yfir Tungnaá á Tangavaði - GR I, 322

RA-673:001 *Eyvindarkofi* tóftir útilegumannabústaður **Friðlýstar fornleifar**
Á lækjarbakka austarlega í Eyvindarveri sem er graslendi norðan við Eyvindarkvísl og Þúfuver. Kofarnir eru rétt vestan við Sprengisandsleið Í Eyvindarveri er mikið graslendi og þar skiptast á brokflóar og starartjarnir ... Bæjarstæðið virðist ekki hafa verið gott sökum votlendis ...” ÚAT, 98 “Sumarhagar eru ágætir í Eyvindarveri, og jafnvel eru þar sumstaðar einhverjar snapir að vetrarlagi. Þess er t.d. skammt að minnast, að hestur gekk úti í Arnarfellsöldu, sem er gegnt Eyvindarveri hinum megin Þjórsár. Eflaust hefur Eyvindur einnig getað heyjað eitthvað í verinu.”

DB gróf í 1897 og GG aftur 26.8.1956 Dagók Einars Brynjólfssonar 7. ágúst 1772: “Þoka um morguninn, en er henni létti, tókum við okkur upp frá Biskupsþúfu ... Þegar við höfðum farið yfir lækjarsprænu, sem rennur norðan við þúfuna, og skammt komnir, sáum við nokkrar kofatóttir. Þaðan riðum við þrír saman og gengum úr skugga um, að kofarnir hefði verið fimm, veggir fremur vel hlaðnir, og þóttumst við mega ráða af ýmsum vegsummerkjum, að í þeim hefði verið búið um vorið.” HH I, 44-48. Lýsing Stefáns Stefánssonar sem fór Sprengisandsleið um 1840: “Þar var að sjá sem ein tótt, að utan hlaðin úr hnausum, en að innan virtust honum tóttirnar verið hafa fjórar, nálægt faðmi á lengd hver þeirra, og veggir og göng á milli og útidyr á öllum, veggir meðalmanni í öxl, þar sem hæst var, og hólf í veggjum innanverðum af smáhellum. Uppsprettuvatn rann undan skálatóttunum á þrjá vegu, og í þeirri vatnsrásinni, er til útnorðurs rann, voru mörg hrossbein og nokkuð af fuglabeinum. Þar hafa og fundizt kindabein. Það er sagt, að um hin síðustu aldamót [um 1800] hafi Bárðdælingar fundið páog reku í tóttum þessum og flutt heim með sér. Þóttu þau mjög haglega gerð og smíðað eftir þeim.” Endursögn Páls Melsteð í Íslendingi 1861-62; Að mestu samhljóða lýsing hjá Birni Gunnlaugssyni í Um stöðvar útilegumanna. Daniel Brunn var á ferð 1897: “Bústaður hans var vesæll moldarkofi, sem nú er sokkinn í jörð. Við reyndum að létta af hinni leyndardómsfullu hulu, sem hvílir yfir ögninni, með því að grafa kofann upp. Það kom í ljós, að kofinn var eingöngu byggður úr grjóti með torflögum á milli. Hann var 10 skrefa langur og álíka breiður og mjög óreglulegur í lögun. Gegnum bæjardyr var komið inn í mjög lítið aðalherbergi, og bak við það var annað enn minna. Með mjög haglegu móti voru veggirnir látnir hallast inn á við að ofan, svo að herbergið að lokum laukst saman við það, að steinarnir snertu hver annan næstum eins og í hvelfingu. Óskaplega lágt og þrögt var þar, gluggar voru engir, og hér hlýtur lífið að hafa verið afar ömurlegt. / Í kofunum fannst mikið af beinum, sem voru klofin af manna höndum. Mest voru það álftabein og kindabein. Álftirnar höfðu Eyvindur og kona hans augljóslega veitt úti í verinu um verptímann, en kindunum stálu þau af afréttum. Vatn sprettur upp fast við kofann, en það er ekki heitt.” DB: Fjældveje gennem Islands indre Höjland (Turistruter paa Island IV): 140-42 ATH

“Erfitt er að koma lýsingu Brunns heim við kofana, eins og þeir eru nú. Enda virðist lýsing hans fremur miðast við hugmyndir hans sjálfs um, hvernig kofarnir hafi verið í upphafi, en ásigkomulag þeirra er hann gróf þá upp. ... Um eitt atriði virðist Bruun hafa misminnt. Það er þegar hann segir, að veggirnir séu að mestu hlaðnir úr grjóti. Nú er sáralítið grjót í rústunum, og sízt af öllu hefur það verið fjarlægt við uppgröftinn. Hinsvegar gefur uppdráttur Bruuns allglögga mynd af lögun tóttanna. Hið helzta, sem skilur hann frá útliti þeirra nú, er

þverveggurinn, sem skiptir aðalhúsi rústanna í tvennt. Hann er ekki lengur til, og hefur honum sennilega verið mokað burt, er Bruun gróf kofann upp." ÚAT, 104. Dagbók Gísla Gestssonar 26.8.1953: "Nr. 1 hefur verið brunnhús. Þar voru í gólfhæð hellur, og er þeim var lyft upp, reyndust þær vera lagðar yfir lind. [105] Lindin kemur upp á yfirborð jarðar 3-4 metrum norðan við rústina og virðist vera byggt yfir hana alla leið. Að minnsta kosti voru hellur yfir henni fyrir framan dyrnar á kofanum, sem merktur er nr. 2. Lokræsi þetta ætti því að ligja undir vesturvegginn á þeim kofa. Nr. 2 er langstærsti kofinn í rústunum. Norðarlega í honum eru á tveim stöum upphækkanir úr torfi, sem virðast vera leifar af millivegg þeim, er Daníel Bruun sýnir á uppdrætti sínum, en hefur verið mokað burt við uppgröftinn. Gólfið í þessum kofa er mjög blautt og hefur alltaf verið það, ef dæma má eftir hæð yfirbyggðu lindarinnar. Grunnvatn mýrarinnar er aðeins 50 cm undir yfirborði í þessum kofa. Nr. 3 er lítill kofi, sem ekki hefur verið grafinn upp áður. Þar fundust leifar af bæli, þ.e. lyng- og graslag, sem var um 2,20 m á lengd, en ekki yfir 1,40 m á breidd. Í veggjum var nokkuð af beinum, sem hefur verið stungið í þá innanfrá. Á milli 2 og 3 lágu göng, krókbogin og þröng. Niðri í þeim var töluvert af grjóti, og náði það alldjúpt niður. Virtist sumt af því sett þar til varnar gegn bleytu. Sumt kann að hafa verið þakhellur. Nr. 4 er stór lind, og í henni mikið af beinum, einkum hrossbeinum. Nr. 5 er rof- eða moldardyngja, líklega mynduð við uppgröft Bruuns. [106] Eftir því, sem næst verður komizt, hefur húsaskipun Eyvindar litið út svo sem myndin sýnir [uppdr ÚAT, 106]. Hafa þá kofarnir verið fjórir eða fimm, séu göng talin með ... Hins vegar sýnist nú vera harla ólíklegt. að það geti verið rétt hjá Stefáni, að útidyr væru á öllum kofunum." ÚAT, 104-106. ÓB telur að E+H hafi flutt sig í Innra-hreysi þar sem þó er verra til búskapar vegna þess hve nálægt Sprengisandsleið Eyvindarkofi er, og jafnvel að bæjarstæðið þar hafi reynst óbyggilegt til lengdar sökum bleytu
Heimildir: ÁG: Friðlýsingarskrá, 69; ÚAT, 104-107

RA-673:002 *Innra-Hreysi* 2 tóftir útilegumannab ústaður
"Um 8 kílómetra í norðaustur af rústunum í Eyvindarveri [RA-673:001] eru leifar af ... Innra-Hreysi. Það er í dalverpi milli melaldna ... [99] Fast norðan við rústirnar rennur á, sem dregur nafn af hreysi Eyvindar og er nefnd Hreyiskvísl." ÚAT, 98-99. Rústirnar munu fara undir vatn þegar Kvíslaveita "Það er í dalverpi milli melaldna. Útsýni er þar ekkert og staðurinn sést hvergi af alfaraleið. ... Við Innra-Hreysi er graslendi sæmilegt, en lítið að víðáttu ..." ÚAT, 98er fullgerð (1985) GG ath 27.8.1953; GG 1983 Dagbók Einars Brynjólfssonar 7.8.1772: "[fundu Eyvindarkofa] Síðan lögðum við upp á Sprengisand og komum þá brátt á troðna og breiða slóð. Þóttumst við geta greint spor fjögurra manna ... Brátt komum við að smálæk með dálitlum grasteygingum báðum megin. Með honum lá brautin, og fylgdum við henni, unz við komum auga á nokkura kofa, og skammt þaðan var strjálingur af búfé ..." ÚAT, 100 [en fjórir hestar voru í hafti fjær kofunum. E+H handtekin og færð til Reykjahlíðar en á suðurleið komu þeir Einar enn við í Innra-Hreysi] og færðu til byggðar frá hreysinu það, sem þeir fundu fémætt, nefnilega skinn, beðjardýnu og nokk- [102] ura skinnbjóra og tágakörfu, en páli, potti, kjöti, mör og axarkjaggi var sá burthlaupni Eyvindur búinn að ná, þá að norðan komu." Úr bréfi frá Sigurði Sigurðssyni landþingsskrifara 18.8.1772 til Þorsteins Magnússonar sýslumanns Rangvellinga í HH I, 49.

Úr dagb. Gísla Gestssonar 27.8.1953: "Þar er aðeins ein greinileg kofarúst, sem merkt er nr. 2 á uppdráttinn. Virðist kofinn hafa verið 1,70 m á lengd, en breidd ekki minni en 1,25. En nú vantar með öllu norður- [108] vegg kofans, sem vissi út að kvíslinni. Ef til vill hefur hann verið felldur. Í gólfi er ármöl, en ofan á henni torfa, en ekki gólfskán. Enda er þess varla að vænta, þar eð Eyvindur var nýlega fluttur í hreysið, þegar hann var tekinn. Við 3 voru aðeins undirstöður veggjar, en við 5 var veggurinn 65 cm hár. Allar hleðslur voru úr grjóti. Nr. 1 er grjótflekkur, sem gæti verið leifar af kofa. Þar nálægt fannst hausbein úr kind. Nr. 4 er Hreysiskvísl. / Þar sem Einar Brynjólfson talar um nokkra kofa við Hreysiskvísl, verður að ætla, að kofarnir hafi ekki verið færri en þrír. Er því sennilegast, að einhverjir þeirra hafi lent í kvíslinni, þar eð nú eru ekki sýnilegar menjar eftir fleiri en tvo kofa, þó að grjótflekkurinn sé talinn með. / Ekki hafa fundizt þarna neinir munir, svo að vitað sé."
Heimildir: ÚAT, 107-108.

RA-673:003 þjóðsaga
Útilegumannabyggð í Köldukvíslarbotnum upp við Vatnajökul, suðaustan við Vonarskarð
Heimildir:

RA-673:004 *Tungnaárflutningur* heimild um ferju
Bátar við Hald í Tungnaá, við Tungnaárflutning sem er á.a.g. 6-7 km frá ármótum Þjórsár og Tungnaár, innst á Ferjufit á Landmannaafrétti. "Sunnan megin árinnar er 5-6 m hár stuðlabergshamar. Í honum er brött klauf eða skora, sem farið er um með allan farnagur , sem fluttur er. ... Norðan megin árinnar er hallandi graslendi, Stóra-Hestatorfa, en mjó sandeyri meðfram ánni. ... Á ferjustaðnum er áin um 110-112 m breið, straumþung og kaststrengur í henni sunnan til." 1772: bátur við Tungnaá og eiga hann nokkrir bændur í Holtum. Fá þeir 1 lamb fyrir hver 20 sem flutt eru yfir ána á honum - Ferðaskýrsla Einars Brynjólfssonr um Sprengisandsleið. 1775: Bátur á Tungnaá - SP Ferðabók - GR I, 323. "Elstu menn, sem nú [um 1945] lifa og sjálfir fóru í leitir á Holtamannaafrétt strax eftir fermingu, segja, að þegar þeir fóru fyrst til fjalls, hafi 3 bátar verið við flutninginn,

og að forfeður þeirra hafi sagt, að svo hafi verið í þeirra tíð, 2 bátar nokkuð stórir, oft nefnt skip, og 1 minni. Þeir þurftu að vera með sérstöku lagi, breiðir og flatbotnaðir, svo að þeir rúmuðu margar kindur og flytu vel á grunnu vatni við löndin. Árið 1894 smíðaði Kristján Pálsson bóndi á Borgartúni í Þykkvabæ nýjan bát, ágætt skip. Á honum var hægt að flytja 60 fráfærulömb, eða 35 kindur fullorðnar. Um aldamótin smíðaði Kristján annan bát, lítið minni. Þriðji báturinn er minnstur, [325] notaður þegar lítið þurfti að flytja, svo sem þegar kindur voru reknar úr Sultartanga ... Eins þegar farið var í eftirsöfn og þriðju leitir. / Tveir menn réru hvorum hinna stærri báta, nema ef mikill stormur var, þá kom fyrir, að fjórir yrðu að róa. Einn maður sat í skutnum og gætti þess, að kindurnar færu ekki upp úr bátnum. Kindurnar voru handlangaðar að bátnum (maður rétti þær manni). Við bátinn stóðu tveir menn, hvor móti öðrum; þeir tóku undir kindina og lyftu upp í bátinn. Eftir síðustu aldamót var smíðaður timburfleki með þéttum þverrimlum. Var annar endi hans látinn standa upp á borðstokkinn á bátnum og kindurnar látnar ganga hann upp í bátinn. Þetta þótti bót frá því, sem áður var, en féð var hálftregt að gnaga flekann." Bátarnir voru eign sveitarinnar. "Þjóðsaga er til um það, að Þorlákur helgi hafi vígt þennan ferjustað við Tungnaá .
Heimildir: GR I, 304-305, 323-26

RA-673:005 heimild um rétt
Uppi á hamrinum sunnan Tungnaár við Tungnaárflutning, er fjárbyrgi, sem rúmar 12-14 þús. fjár, hlaðið úr hraungrjóti. "Beggja megin árinnar eru réttir hlaðnar úr grjóti. Sú sem er norðan árinnar kallast Innra-Hald, en hin sunnanmegin Fremra-Hald." Segir í örnefnalýsingu. Þegar leitarmenn komu að Tungnaárflutningi lét fjallkóngurinn menn hlaða upp byrgin og lagfæra færigrindur -Í byrgið á syðri bakkanum var fjársafnið sett á haustin, jafnóðum og það var ferjað suður yfir ána og látið vera þar næstu nótt .
Heimildir: GR I, 304, 324; Ö-Holtamannaafréttur B, 6

RA-673:006 heimild um rétt
Aðhald fyrir fé á norðurbakka Tungnaár við Tungnaárflutning "Beggja megin árinnar eru réttir hlaðnar úr grjóti. Sú sem er norðan árinnar kallast Innra-Hald, en hin sunnanmegin Fremra-Hald." Segir í örnefnalýsingu. Þegar leitarmenn komu að Tungnaárflutningi lét fjallkóngurinn menn hlaða upp byrgin og lagfæra færigrindur - Aðhaldið norðanmegin var úr blágrýti .
Heimildir: GR I, 304, 324; Ö-Holtamannaafréttur B, 6

RA-673:007 heimild um sæluhús
Leitarmannakofi er innan við Tungnaá hjá Tungnaárflutningi .
Heimildir: GR I, 304

RA-673:008 heimild um hlóðir
Hlóðir á berangri við tjaldsstað norðan Tungnaár hjá Tungnaárflutningi
Heimildir: GR I, 304

RA-673:009 heimild um rétt
Hestarétt byggð 1901 sunnan megin Tungnaár hjá Tungnaárflutningi, um 50 m frá fjárbyrginu á hamrinum - GR I, 305, 323 "Sunnar árinar er einnig Hestarétt ..." Segir í örnefnalýsingu. "Venja var að skilja nokkuð af heyi eftir við ána til að gefa hestunum nóttina, sem verið var við ána á frameftirleið. Þá voru þeir byrgðir í rétt, sem byggð var 1901 sunnan megin árinnar. Reynt var að skilja þar eftir mat til að létta á klyfjahestunum, en ekki gafst það vel. Hagamúsin var ásækin í hann og hann skemmdist meira en sá matur, sem fluttur var með sér."
Heimildir: GR I, 305, 323; Ö-Holtamannaafréttur B, 6

RA-673:010 heimild um sæluhús
Leitarmannakofi á Klifshagavöllum Þar eru rýrir hesthagar "Leitarmannakofi var byggður þar nokkru fyrir s.l. aldamót." Þriðji náttstaður austurleitarmanna á frameftirleið "Þar vað þá að gefa hestunum hey, því að hagar voru bitnir af fallhestunum á inneftirleið."
Heimildir: GR I, 305-307

RA-673:011 *Svörtubotnar* heimild um náttstað
Tjaldstaður í Svörtubotnum "Þar er blautt mýrarver með starar- og brokgróðri og smátjörnum."Innsti tjaldstaður á austurhluta Holtamannaafréttar. Þar sameinuðust undanreiðarmenn meginliðinu
Heimildir: GR I, 306

RA-673:012 *Innra-Hreysi* heimild um náttstað
Tjaldstaður og rétt við Eyvindarhreysi Innra (Innra Hreysi) Á þessum stað gistu 6 undanreiðarmenn sem smöluðu Vesturkrók innan við Svörtubotna þar sem þeir sameinuðust meginliðinu. GG segir í Árb 1983, 103,

107 að fornleg rétt sé norðan Hreysikvíslar, andspænis Innra-Hreysi. Telur hann vafa leika á hvort hún hafi verið fjárrétt og stingur upp á að hún gæti hafa verið heimilsrétt þeirra Eyvindar. Hermann Guðjónsson í Árb 1984, 100 segir hinsvegar að rétt þessi hefði lengi verið talin hluti af tjaldstæðinu eða allt frá því að smölun hófst á þessum hluta afréttarins nálægt miðbiki 19. aldar. Vitnar hann um þetta til manna sem voru fæddir á árunum 1863-78 og sem voru samtíma þeim eldri mönnum sem voru brautryðendur um leitir á þessu svæði. "Réttin var notuð fram á fjórða tug þessarar aldar, eða þar til mæðiveikin fór að herja á sauðfé Áshreppinga ... Var þá annar háttur tekinn upp við smölun [afréttarins] og þessi tjaldstaður lagður niður. Síðast gistu réttina tvær kindur norðan úr Skagafirði, sem fundust á Háumýrum í haustleitum 1934."
Heimildir: HG: "Athugasemd um Innra-hreysi og fornlega rétt" Árbók 1984, 100

RA-673:013 heimild um sæluhús
Leitarmannakofi í Illugaveri Annar náttstaður austurleitarmanna á frameftirleið
Heimildir: GR I, 307

RA-673:014 *Byrgistorfur* heimild um náttstað
Byrgistorfur eru austan undir Búðarhálsi á bili þar sem Kaldakvísl rennur í Tungnaá. "Þar eru tvær litlar valllendistorfur með góðum hesthaga." 4. náttstaður austurleitarmanna á frameftirleið
Heimildir: GR I, 307-308

RA-673:015 *Biskupsþúfa* tóft sæluhús
Biskupsþúfa er í Þúfuveri norðan við Sóleyjarhöfðavað - áningarstaður á Sprengisandsleið. "Hjá þúfuveri er Biskupsþúfa. Framan undir þúfunni eru tóftarrústir." Segir í örnefnalýsingu. "Eru hagar góðir í verinu. Biskupsþúfa ... er há, bungumynduð malaralda með lyng- og mosagróðri í hlíðunum neðanverðum, en sléttum valllendisgrundum fyrir sunnan og vestan." Áningarstaður á Sprengisandsleið þegar Þjórsá var farin á Sóleyjarhöfðavaði. "Talið er að biskuparnir hafi hafi haft þarna náttstað fyrr á öldum, þegar þeir ferðuðust milli Suður- og Austurlands, og af því sé nafnið komið. Vottar þar enn fyrir fornu tóttarbroti, sem á að vera leifar frá þeim tíma."
Heimildir: GR I, 308; Ö-Holtamannaafréttur, 2

RA-673:016 *Þúfuver* heimild um náttstað
Tjaldstaður vesturleitarmanna. "Austur frá Sóleyjarhöfða [sjá 026] er Ferðmannaalda, og austur frá henni eru Þúfuvötn. Inn af þeim er Þúfuver; þar er tjaldstaður, og þar er verið að byggja nýjan kofa fyrir innan Þúfuvershvísl." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: GR I, 308; Ö-Holtamannaafréttur, 2

RA-673:017 *Hvanngil* heimild um náttstað
Hvanngil eru við Þjórsá gegnt Loðnaveri á Gnúpverjaafrétt. Í Hvanngil vareinnig farið á rótar- og grasafjall - Tjaldstaður vesturleitarmanna aðra nótt á frameftirleið.
Heimildir: GR I, 322

RA-673:018 *Þrívörður* varða samgöngubót
3 háar grjótvörður á öðrum af tveimur stöðum þar sem farið verður niður hamrabrúnina á efsta pallinum í Básum norðvestan í Búðarhálsi
Heimildir: GR I, 309

RA-673:019 *Manntapahella* örnefni
"... alllöng, slétt grágrýtishella, er liggur skáhallt niður að og ofan í Þjórsá." Í Neðstugöngu vestur með Búðarhásli . "Úr berginu fyrir ofn hana seytlar alltaf vatn á hana, sem heldur henni feikilega sleipri. Sagt er, að nokkrir Neðstugöngumenn hafi freistast til að stökkva hana til að tka af sér langan og erfiðn krók, en runnið ofan í Þjórsá ... Dregur hellan nafn sitt af því. Herma munnmæli, að 18 menn hafi farist á Manntapahellu."
Heimildir: GR I, 310

RA-673:020 *Einistorfur* heimild um náttstað
Einistorfur "eru niður undir Þjórsá, vestan í Búðarhálsi framarlega." "Innar með Þjórsá er Uppgöngugil; innan við gilið eru Einirtorfur, þar er tjaldstaðir." Segir í örnefnalýsingu. Síðasti tjaldstaður vesturleitarmanna á frameftirleið áður en komið er að Tungnaárflutningi. "Í dimmviðri og þoku (en hún er oft á Hálsinum) er vont að finna Sniðin [sem er bratt og gróið mosaklif skammt innan við tjaldstaðinn], en annarsstaðar er ómögulegt að komast með hesta niður af Hálsinum í tjaldstaðinn."
Heimildir: GR I, 310; Ö-Holtamannaafréttur, 1

RA-673:021 *Búðarháls* örnefni
Búðarháls er neðsti hluti Holtamannaafréttar og eftir honum liggur Sprengisandsvegur niður á Rangárvelli. “Upp og inn af Einirtorfum eru Sniðin; ná þau upp á Búðarháls að vestan.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Holtamannaafréttur, 1

RA-673:022 heimild um náttstað
Í eftirleitum var tjaldað “niður við Þjórsá skammt innan við Búðarhálsfoss (Dynk).”
Heimildir: GR I, 313

RA-673:023 gata leið
“Gamlar, grónar götur, ... liggja margar hlið við hlið efst í Hestatorfu í stefnu vestur yfir Blautukvísl að Tangavaði.” á Sprengisaandsleið
Heimildir: GR I, 322

RA-673:024 *Tangavað* heimild um vað
Tangavað er neðsta vað á Tungnaá. Þegar það var farið, var haldið rétt ofan við smáhólma í ánni um miðjan Sultartanga, sem er syðsti oddinn, milli Tungnaár og Þjórsár.” “Tangavað mun haf verið lengi aðalvaðið yfir ána, þegar farin var leiðn um Sprengisand eða Vonarskarð. Eins þegar farið var á grasa- eða rótarfjall á Holtamnnaafrétt ... Á því vaði fór Sveinn Pálsson 1795, er hann fór til Veiðivatna. Lítið farið síðan um 1880.” GR I, 322 Þegar trippi voru enn rekin á Þóritungur (fyrir 1881) voru þau rekin yfir Tungnaá á Tangavaði - sbr. örn Vaðfit á Landmannaafrétt sunnan við ána
Heimildir: GR I, 322-323

RA-673:025 heimild um brunn
Við Tungnaárflutning “Þjóðsaga er til um það, að Þorlákur biskup helgi hafi vígt þennn ferjustað við Tungnaá og brunn, sem þar var, en er nú samfallinn og týndur.”
Heimildir: GR I, 326

RA-673:026 *Sóleyjarhöfðavað* heimild um vað
“Fyrir innan kvíslarnar er Sóleyjarhöfði vestur við Þjórsá. Þar er vað á Þjórsá, sem heitir Sóleyjarhöfðavað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Holtamannaafréttur, 1

RA-673:027 heimild um vað
“Foss myndast í henni [Þúfuverskvíslinni], þar sem hún fellur ofan af grjót og malarkambi niður í verið. Kallast hann Þúfuversfoss. Vað er á kvíslinni rétt innan við fossbrúnina.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Holtamannaafréttur B, 3

RA-673:028 *Þorláksbrunnur* heimild um brunn
“Innan megin [við Tunguá á ferjustaðnum] var einnig brunnur, sem hét Þorláksbrunnur, en er nú samfallinn og týndur, en hefur efalaust verið rétt vestn við kofann, þar er uppsprettulind og aðstaða til brunngraftar.” Segir í örnefnalýsingu. “Hann var kenndur við Þorlák biskup helga, sem á að hafa vígt ferjustaðinn gegn slysum og óhöppum, og virðist sú vígsla hafa gefið góða raun.”
Heimildir: Ö-Holtamannaafréttur B, 6

RA-674 Þóristungur

Þóristungur eru miðhluti Þjórsártungna hinna fornu og takmarkast af Blautukvísl að austan, Tungnaá að sunnan og Köldukvísl að vestan. Norðurmörk eru óljós en leitarsvæði náði ekki lengra norður en á móts við Illugaver á Holtamannaafrétti. “[frá því um miðja 19. öld reka] bændur í Landssveit ... almennt hross sín á Þóristungur og sumir fé sitt á Holtamannaafrétt. Hvænær breytingin hefir á komist eða hvort hún hefir byggst á samningi er óvíst ... Hross hafa eigi verið rekin á Þóristungur síðan 1881, en um annan stað er ekki að ræða fyrir hross á afrétt- [258] um þessum, og þau því síðan gengið allt árið í heimahögum. Smölun þeirra á afrétti er óþekkt núlifandi mönnum.” GR I, 257-58 “Um og eftir miðja síðutu öld voru trippi rekin á Þóristungur og höfð þar á sumrin. Síðast voru þau rekin þangað árið 1881. Þau voru alltaf rekin yfir ána á Tangavði. / Þegar hætt var að reka trippi á Þóristungur, tóku 7 bændur úr Holtamannahreppi, nú Áshreppi, sig saman og ráku kindur þangað.” - GR I, 323

Þóristungur “eru sandöldur með mýrarverum og allgóðum gróðri með kvíslum og giljum, sem mikil hvönn óx í að fornu, en er nú horfin að mestu. Þangað var farið á rótar- og grasafjall fram til 1880.” - GR I, 300. Hvanngil heitir líka langt inn með Köldukvísl gegnt Sauðafelli á Holtamannaafrétti. - GR I, 317 Á

Þóristungum eru víða örnefni sem minna á hestaafréttinn s.s. Trippavað á Köldukvísl við Miðtungur, Trippagil og Trippagilsalda inn með Köldukvísl - Herforingjaráðskort - Fjallagrös eru sunnarlega með Þórisvatni - GR I, 317 og heitir Grasatangi sem gengur út í vatnið í suðvesturhorni þess - DMA

RA-674:001 *Þórisós* heimild um náttstað
Þórisós er við enda þess arms Þórisvatns sem er vestan við Útigönguhöfða og er hann affall úr vatninu í Köldukvísl. Þar undir hraunnefi er tjaldsstaðurinn“Hagi er sem enginn” - Annar tjaldstaður leitarmanna, einnig notaður í eftirleitum
Heimildir: GR I, 313, 317

RA-674:002 heimild um rétt
“Hestarétt og fjár er” við tjaldstað hjá Þórisósi, sem er affallið úr Þórisvatni í Köldukvísl
Heimildir: GR I, 317

RA-674:003 *Miðtungur* heimild um náttstað
Miðtungur eru vestast í Þóristungum, við Köldukvísl, sunnan við þar sem kemur krókur á hana til vesturs. “Innst á Miðtungu er Tjaldstaður, undir barði. Á því eru reistar tvær uppmjóar hellur, sem eiga að minna á tjaldsúlur.” Segir í örnefnalýsingu. Tjaldstaður - síðar færður innst í Fremstutungu
Heimildir: GR I, 313, 316, 317; Ö-Þóristungur, 1

RA-674:004 *Fremstatunga* heimild um náttstað
Tjaldstaðurinn var innst á Fremstatungu sem er syðst og vestast á Þóristungum gegnt Hrauneyjum Tjaldstaður eftir að hætt var að tjalda á Miðtungu “Þar var betri tjaldstaður og skýlla fyrir hesta.” Á þessum slóðum er sýndur kofi á Herforingjaráðskorti.
Heimildir: GR I, 316

RA-674:005 *Útkvíslar* heimild um náttstað
Útkvíslar eru í suðausturhorni Þóritungna, suður undir Bólöldu, og heitir Tjaldkvísl þar sem tjaldstaðurinn er Tjaldstaður leitarmanna
Heimildir: GR I, 313, 318, 341

RA-674:006 *Byrgisver* heimild um rétt
Byrgisver er vestan við Fremstutungu, vestast á Þóristungum. “Á Miðtungu er Byrgisver, vestur af Köldukvísl.” Segir í örnefnalýsingu. Í Byrgiveri eru fjárbyrgi sem taka 12-14 hundruð fjár og er rekið í þau tvo síðustu gangnadaga
Heimildir: GR I, 318, 319; Ö-Þóristungur, 1

RA-674:007 *Þórisvatnsbotn* heimild um náttstað
Við botn Þórisvatns “Upp úr vatnsbotninum er ekki hægt að komast með hesta nema á einum stað, norðvestur af tjaldstað.” Tjaldstaður leitarmanna
Heimildir: GR I, 317

RA-674:008 heimild um rétt
“Lítið byrgi uppi í öldunni norðan við tjaldstað.” í Þórisvatnbotni. Fé var rekið í byrgi þetta þá einu nótt sem leitarmenn gistu þar
Heimildir: GR I, 317

RA-674:009 heimild um ferju
Bátur við ármótin þar sem Kaldakvísl rennur í Tungnaá
Heimildir:

RA-674:010 *Flekavík* örnefni
Þar gæti hafa verið geymdur fleki til að róa á út á Þórisvatn, sjá örnefnakort.
Heimildir: Örnefnakort

Fornleifar í Landmannahreppi

RA-433 Irjar

20 hdr., 1708, Skarðskirkjueign. 1332. Jarðarinnar getið í máldaga Skarðakirkju. DI II, 695-696. 1626: Guðrún Brynjólfsdóttir selur sinn hluta í kirkjukotinu Irjum. Jarðabréf, 2 Yrjar réttnefni að nafni HÞ. H Þ: "Rannsókn og leiðrjettingar ..." Árbók1923, 20 "Yrjur nefnist eyðijörð ofan Skarðsfjalls á bökkum Þjóðrsár, fór í eyði 1925. Áður hafði bærinn verið fluttur um set 1912 sökum sandágangs. Túnstæðið var ekki gott á síðasta bústaðnum og sandurinn búinn að gagna svo á jörðina að ekki var lífvænt til búskapar." SB V, 199 1917: Tún 0,5 ha, sléttað 0,2 ha, garðar 207 m²

RA-433:001 *Irjar* bæjarhóll bústaður
"Yrjur nefnist eyðijörð ofan Skarðsfjalls á bökkum Þjórsár, fór í eyði 1925. Áður hafði bærinn verið fluttur um set 1912 sökum sandágangs. Túnstæðið var ekki gott á síðasta bústaðnum og sandurinn búinn að gagna svo á jörðina að ekki var lífvænt til búskapar."
Heimildir: SB V, 199

RA-433:002 *Irjar* bæjarstæði bústaður
"Yrjur nefnist eyðijörð ofan Skarðsfjalls á bökkum Þjórsár, fór í eyði 1925. Áður hafði bærinn verið fluttur um set 1912 sökum sandágangs. Túnstæðið var ekki gott á síðasta bústaðnum og sandurinn búinn að gagna svo á jörðina að ekki var lífvænt til búskapar."
Heimildir: SB V, 199; Túnakort 1917

RA-433:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-433:004 varða landamerki
Landamerki 1887: "Þjórsá í garðlag það sem er á móts við Gaukshöfða, og ræður garðlag það svo langt sem það nær, og frá enda þess í Fagurhól, þaðan í vörðu sem er á Karlsnessporði. Þaðan ræður áin í fyrsnefnt mark."
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún, Skarðssel, Eskiholt og Yrjum, 3

RA-433:005 *Skógarvað* heimild um vað
"Framan megin lækjarins, andspænis Skógarvaði ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Yrjur, 36

RA-433:006 *Hólmavað* heimild um vað
"Frá Hólmavaði liggja langar, krappar lautir til suðus og suðvesturs og nefnast Hólmavaðsstokkar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Yrjur, 36

RA-433:007 gata leið
"Austar en miðja vega milli Skógarvaðs og Yrjabæjar er einstæður hóll, er nefnist Sveltishóll. Yfir hann og meðfram honum liggja götur til Yrja frá Skarfanesi og Ósgröf." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Yrjur, 36

RA-433:008 *Árnatóft* tóft fjárhús
"Frammi í Yrjaheiði eru rústir af gömlu fjárhúsi eða fjárborg undir hól með nokkrum steinum upp á. Rústir þessar nefnast Árnatóft." Segir í örnefnalýsingu. "Bein lína út Yrjabæ í ærhús frá Skarði austan í Skarðsfjalli og nein lína úr Hagabæ í Gnúpverjahreppi í Bjalla, sem fyrr er getið, skarast í Árnatóft, og má finna hana af því." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Yrjur, 36

RA-433:009 *Helgatóft* tóft
"Helgatóft er ánorðvesturjaðri Yrjaheiðar í stefnu frá Haga í Gnúpverjahreppi í Selsundsfjalli á Rangárvöllum. Hún er nú aðeins grjótlag upp úr grasi vöxnum bala." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Yrjur, 37

RA-433:010 garðlag landamerki
Landamerki 1687: "Í fyrst úr þeim garði sem liggur norður við Þjórsá að sjá úr Gaukshöfða og sjónhending þá hann slítur í Ósgrafarlæk. úr Ósgrafarlæk og í Markhól, úr Markhól og í þúfu þá sem upp var sett á Síðunesi, úr þeirri þúfu í Fagurhól og úr Fagurhól út í Þjórsá."
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún, Skarðssel, Eskiholt og Yrjum, 2-3

RA-434 Skarð

50 hdr.1708, kirkjustaður. c. 1185: kirkjugarður umhverfis kirkju getið í Þorlákssaga yngri, Bsk I, 291 pq. 1178: Páll Jónsson ekki meir en djákni bjó Þar; Þorláks saga B, Bsk I, 282; Páls saga, Bsk I, 127 [sbr og að Loptr sonur hans bjó Þar eftir hann, Prestssaga Guðmundar, Bsk I, 487] c. 1200: Jarðarinnar getið í kirknaskrá Páls, DI XII, 7 1207: Þar er djákni, Páls saga, Bsk I, 138 [1332]: máldagi kirkjunnar. "Michaels kirkia j skarde aa heimaland haalft med skogum oc xij kýr. med þorlaks ku." DI II, 695-696 1353: Anno domini M°. ccc°. l°. iij°. j visitatione herra gyrdz biskups gaf sæmundur j skarde þar kirkiunne vpp alla þa skoga halfva sem skardz skogar voru kallader. ef þeir hefde eighe adur fylgt ad fornu. hiaverandum brodur eysteini. sira Eyulfur paalsson. sira ormur hoksson. sira sygurdur hallzson. þordur logmanne. DI III, 77 Eyjólfur varð ábóti í Þykkvabæ 1354, d. 1378. [1367]: Máldagi kirkjunnar. DI III 218 1397: Máldagi kirkjunnar. DI IV, 63-64 1423 fellur dómur þar sem Jóni Ófeigssyni var dæmd jörðin í Skarði fyrir hönd konu sinnar sem erfði hana eftir föður sinn. DI IV, 310. 1438: Eyjólfur Þorvaldsson dæmdur til að halda dóm um reikning kirkjunnar. DI IV, 577-578 1444: Vitnisburður um að Skarðskirkja hafi alltaf átt Ölmóðsey í Þjórsá; DI IV, 660-661 1465: Getið um þingstaðin á Skarði. DI V, 455. [1553]: Máldagi kirkjunnar DI XII 656 1575: Máldagi kirkjunnar DI XV 661 1626: Guðrún Brynjólfsdóttir selur kauphlutann í skarði 6 hdr og 4 ærgildi., Brynjólfur Jónsson selur 14. hdr 40 ál í Skarði fyrir 10 hdr. Jarðabréf, 2Skarð ytra eða vestra kemur fyrir í fornum sögum. Mál manna var að til forna hefði staðurinn verið 100 hdr., en helmingur hefði verið eign kirkjunnar. Hjáleigur 1708: Sel 5 hdr., Garðar 10 hdr., Erill 5 hdr., Hátún 10 hdr., og eyðibýlið Skógarkot. Heimajörðin með Erli 25 hdr. Jörðin á Skóg og reka fyrir Þykkvabæjarlandi. JÁM I, 292 Skarð með Skarðsseli og Króktúni er um 1600 ha. 1708: "Högum spillir stórlega blásturs sandur árlega og liggja framvegis undir ágangi og stórum spjöllum. Túni grandar mold og grjót, sem rennur úr fjallinu í snjóa leysingu og vatnagángi." JÁM I, 292 1917: Tún 9,1 ha, sléttað 7 ha, garðar 1296 m²

RA-434:001 *Skarð* bæjarhóll bústaður
1898: " ... stóð suðaustanundir miðju Skarðsfjalli á fögrum stað og í góðu skjóli. Þar var kirkja, sem kunnugt er. Skarð eyddist 1882, og er bærinn hulinn undir sandfönn. Aftur var reistur bær og kirkja fram við lækinn. Heldur sá bær nafninu Skarð, þó hann sé fjær fjallinu, sem skarðið er í." "Bærinn stóð áður fast upp undir Skarðsfjalli að suðaustanverðu, undir Skarðinu svonefnda sem bærinn ber nafn af. Þar var hið fegursta bæjarstæði en oft snjóþungt. Jón Árnason bóndi og kirkjuhaldari í Skarði flutti bæ og kirkju undan sandfoki og landauðn og byggði bæinn upp vestan við hraunhæðina Arnarbæli syðst í Skarðslandi og kirkju suður frá bæ." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 197; Árb. 1898, 3

RA-434:002 heimild um kirkju
SKARÐ (YTRA) Á LANDI (R) -Mikjáli (LANDÞING)
c. 1185: kirkjugarður umhverfis kirkju - Þorlákur bp á yfirreið; Þorlákssaga yngri, Bsk I, 291
pq. 1178: Páll Jónsson ekki meir en djákni bjó Þar; Þorláks saga B, Bsk I, 282; Páls saga, Bsk I, 127 [sbr og að Loptr sonur hans bjó Þar eftir hann, Prestssaga Guðmundar, Bsk I, 487]
c. 1200: Kirknaskrá Páls, DI XII 7
1207: Þar er djákni, Páls saga, Bsk I, 138
[1332]: Skard. Gamall maldagi.
Michaels kirkia j skarde aa heimaland haalft med skogum oc xij kýr. med þorlaks ku. c. asaudar.
kluckur vj. glerglugga viij. v. manna messuklædi. sloppa ij. kantarakapur iij. oc kaleka ij. alltaris steinn. skrin. mariu skriftt oc kistil oc budka ij. kertistikur iij. glodarker. oc elldbera. bakstur iarn ein. munnlaughar ij. horn ij. biarnfell oc tiolld vmmhuerfis sig. alltaris klædi fern.laas oc merki ij. krossa iij. font med vmmbuning.
kirkia j skardi a tiund fra hellum oc fra aa oc xviij alner enn fra a tijund af ýrsum oc skarfvanesi oc grof oc eskihollte. oc fra galltalæk tiund.
kirkiann a x hundrat j bokum.
þar skulu vera prestar ij oc diakn.
hun a kistu oc stol. michals skriftt. Máld DI II 695-696
1353: Anno domini M°. ccc°. l°. iij°. j visitatione herra gyrdz biskups gaf sæmundur j skarde þar kirkiunne vpp alla þa skoga halfva sem skardz skogar voru kallader. ef þeir hefde eighe adur fylgt ad fornu. hiaverandum brodur eysteini. sira Eyulfur paalsson. sira ormur hoksson. sira sygurdur hallzson. þordur logmanne. Máld DI III

77 Eyjólfur varð ábóti í Þykkvabæ 1354, d. 1378.
[1367]: xxxi. Michaelskirkia j Skarde a heimaland alltt med skogum. xiij kyr. hundrad asaudar. kluckur sex les Vilchinsmaldaga. þui flest ber saman. vtann hier nefner tijund af yrium. Skarfanese og grof. eskiuhollte og Galltalæk; Hítardalsbók DI III 218
1397: a heimaland halft med skogum
Kirkia j Skarde a tyund fra Hellumm oc fra A og .xviij. alner vmm framm tiund a Yrium oc
Skarfanesi. Eskihollti og fra Galltarlæk
Þar skulu vera .ij. prestar og diakn.
portio Ecclesiæ vmm .iiij. är tuær merkur arliga
Jtem a kirkiann sierliga j Þann reikning sem .vj. skynsamer menn meta epter skipan virduligs herra Otthgeirs biskups godrar minningar .vijc. oc .xl. hundrada
oreiknud oll Mortuaria Þau sem fallid hafa kirkiunni fra Þui er Sæmundur bondi atte jordina j
Skardi oc til Þess er sira Jon tok.
j Skardi reiknadist j portio Ecclesiæ .xviij. aurar; Máld DI IV 63-64
10.6.1438: Eyjólfur Þorvaldsson dæmdur til að halda dóm um reikning kirkjunnar og koma til Skarðs föstudaginn næsta eftir Pétursmessu og gera Eiríki Krákssyni sem umboð hefur heilagrar Skarðskirkju eða hans umboðsmanni fullan og allan reikningsskap og heilagri Skálholltskirkju 4 merkur í dómrof; DI IV 577-578
8.10.1444: Vitnisburður um að Skarðskirkja hafi alltaf átt Ölmóðsey í Þjórsá; DI IV 660-661
[1553]: Máld DI XII 656
1575: Máld DI XV 661
1709: Þar er alkirkja og embættað þriðja hvern helgan dag;
Heimildir: JÁM I, 291; DI

RA-434:003 *Skarð* bæjarstæði bústaður
1898: " ... stóð suðaustanundir miðju Skarðsfjalli á fögrum stað og í góðu skjóli. Þar var kirkja, sem kunnugt er. Skarð eyddist 1882, og er bærinn hulinn undir sandfönn. Aftur var reistur bær og kirkja fram við lækinn. Heldur sá bær nafninu Skarð, þó hann sé fjær fjallinu, sem skraðið er í." "Bærinn stóð áður fast upp undir Skarðsfjalli að suðaustanverðu, undir Skarðinu svonefnda sem bærinn ber nafn af. Þar var hið fegursta bæjarstæði en oft snjóþungt. Jón Árnason bóndi og kikrjuhaldari í Skarði flutti bæ og kirkju undan sandfoki og landauðn og byggði bæinn upp vestan við hraunhæðina Arnarbæli syðst í Skarðslandi og kirkju suður frá bæ." Segir í Sunnlenskum byggðum.

"Arnarbæli heitir sá stóri hóll, sem Skarðsbær hefur staðið vestan í síðan 1877 eða 1878, en Skarðskirkja var flutt utan frá Gamla-Skarði 1879. Í 1. hefti Íslenzkra sagnaþátta og þjóðsagna Guðna Jónssonar er sögn um álfatrú tengd Arnarbæli, en því var trúað, að huldufólk þar hefði hefnt sín grimmilega á bóndanum Jónsi (f. 12/9 1818 á Reynifelli á Rangárvöllum, d. 4/10 1889 í Skarði) Árnasyni, fólki hans og nokkrum afkomenda hans, fyrri þau friðarspjöll, sem bygging hins nýja bæjar í hólnum olli."
Heimildir: SB V, 197; Árb. 1898, 3; Ö-Skarð, Króktún, Skarðssel, Eskiholt og Yrjum, 3-4; Túnakort 1917

RA-434:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-434:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-434:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-434:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-434:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-434:009 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-434:010 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-434:011 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1917

RA-434:012 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-434:013 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-434:014 *Húshólsdalur* örnefni
“Slakkinn vestan við Gamla-Selstún, fram frá enda Vesturhrauns, heitir Húshólsdalur. Suður frá Húshólsdal er Stóri-Húshóll nær Gamla-Seli og Litli-Húshóll nær Selsbæ.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún og Skarðssel, 39

RA-434:015 *Gildruhóll* varða lambhús
“Upp í hálsinum suður frá Stóra-Húshól [sjá 014] er Gildruhóll, einstæður, kúpumyndaður grjóthóll með vörðu eða steinhrúgu efst uppi.” Segir í örnefnalýsingu. Landamerki: “Bein stefna úr Víxlhnúk í vörðu á Miðfelli, úr þeirri vörðu í Dagmálahól, úr Dagmálahól í Vindskarði, sem fyrr er getið, úr Vindskarði í Hvítuskriðu, úr Hvítuskriðu í Gildruhól, úr Gildruhól í Þjórsá nokkuð fram frá Skarðsseli, þaðn ræður Þjórsá í Stórakald, úr Stórakarli í Fagurhól, úr Fagurhól í vörðu innan við Eksiholt, úr þeirri vörðu í Stóra-Grenhól, úr Stóra-Grenhól í grjóthólinn Hrísa, norðvestan við Litlavöll, úr Hrísa í Vatnsskarð vestan við Baðheiðarhól, úr Vatnsskarði í Litlabæli, úr Litlabæli í flúð eina í Klofalæk, úr flúðinni í Borgarbæli, úr Borgarbæli í Víxlhnúk.”
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún og Skarðssel, 41, 44-45

RA-434:016 tóft
“Skammt frá suðausturjaðri Skarðsheiðar framarlega eru háir hólar, sumir með grjóti í og hálfföllnum tóftum. Liggja þeir í beinni stefnu frá Haga í Gnúpverjahreppi í Skarð, og heita Grenhólar eða Syðri-Grenhólar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún og Skarðssel, 41

RA-434:017 heimild um fjárhús
“Frá ærhúsum suðaustan í Skarðsfjalli ber þá í Bjólfell á Rangarvöllum.” Segir í örnefnalýsingu. “Fjallhús hefur verið nefnt ærhúsið uppi í Skarðsfjalli vestan við upptök Kambsgils.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún og Skarðssel, 41-42; Ö-Skarð, Króktún, Skarðssel, Eskiholt og Yrjum, 6

RA-434:018 *Gerði* örnefni
“Graslendið suðaustan við Skarðsmela nefnist Teygingar; nái þær fram að engjastykki innan við túnið, því er Gerði nefnist.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún og Skarðssel, 42

RA-434:019 *Kompuhús* heimild um fjárhús
“Í Teygingunum innantil á móti við Skarðsmela eru graslautir með grjóthólum á milli; heitir þar Kompur. Fjárhús, sem þar stendur, nefnist Kompuhús.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún og Skarðssel, 42

RA-434:020 heimild um túngarð
“Með túngarðinum suðaustanvert við túnið í Skarði ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún og Skarðssel, 42

RA-434:021 *Háhlaðnaborg* tóft
“Á Skarðsflöt er hóll með tóftarbroti á, nefnist hann Háhlaðnaborg.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún og Skarðssel, 42

RA-434:022 *Jónasargata* gata leið
“Af Skarðsflöt liggur götuslóði innan við Skyggni til ærhúsanna suðaustan í Skarðsfjalli; nefnist hún Jónasargata.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún og Skarðssel, 42

RA-434:023 heimild um fjárhús
“Af Skarðsflöt liggur götuslóði innan við Skyggni til ærhúsanna suðaustan í Skarðsfjalli; nefnist hún Jónasargata.” Segir í örnefnalýsingu.

Heimildir: Ö-Skarð, Króktún og Skarðssel, 42

RA-434:024 *Þinghóll* örnefni þingstaður
"Á Miðnum sama gára [og Ketilshóll er á] er stórgrjóthóll í stefnu frá Bæli í Skarðsfjalli rétt norðan við Stuðulgil, sem síðar mun getið verða. Nefnist hann Þinghóll. Þar mun hafa verið þingstaður Landamanna fyrr á tímum." Segir í örnefnalýsingu. Þingstaðarins er getið í dómi frá 1465.
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún og Skarðssel, 42; DI V, 455

RA-434:025 *Svarta-rétt* heimild um rétt
"Á gáranum í stefnu frá Bælinu í Litla-Víxlahnúk, sem síðar mun verða getið, heitir Svarta-rétt, var þar áður fjárrétt." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún og Skarðssel, 43

RA-434:026 heimild um fjárhús
"Allar hinar háu brekkur frá Stuðlagili að ærhúsunum heita Sniðin." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún og Skarðssel, 44

RA-434:027 varða landamerki
Landamerki: "Bein stefna úr Víxlhnúk í vörðu á Miðfelli, úr þeirri vörðu í Dagmálahól, úr Dagmálahól í Vindskarði, sem fyrr er getið, úr Vindskarði í Hvítuskriðu, úr Hvítuskriðu í Gildruhól, úr Gildruhól í Þjórsá nokkuð fram frá Skarðsseli, þaðn ræður Þjórsá í Stórakald, úr Stórakarli í Fagurhól, úr Fagurhól í vörðu innan við Eksiholt, úr þeirri vörðu í Stóra-Grenhól, úr Stóra-Grenhól í grjóthólinn Hrísa, norðvestan við Litlavöll, úr Hrísa í Vatnsskarð vestan við Baðheiðarhól, úr Vatnsskarði í Litlabæli, úr Litlabæli í flúð eina í Klofalæk, úr flúðinni í Borgarbæli, úr Borgarbæli í Víxlhnúk."
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún og Skarðssel, 44-45

RA-434:028 varða landamerki
Landamerki: "Bein stefna úr Víxlhnúk í vörðu á Miðfelli, úr þeirri vörðu í Dagmálahól, úr Dagmálahól í Vindskarði, sem fyrr er getið, úr Vindskarði í Hvítuskriðu, úr Hvítuskriðu í Gildruhól, úr Gildruhól í Þjórsá nokkuð fram frá Skarðsseli, þaðn ræður Þjórsá í Stórakald, úr Stórakarli í Fagurhól, úr Fagurhól í vörðu innan við Eksiholt, úr þeirri vörðu í Stóra-Grenhól, úr Stóra-Grenhól í grjóthólinn Hrísa, norðvestan við Litlavöll, úr Hrísa í Vatnsskarð vestan við Baðheiðarhól, úr Vatnsskarði í Litlabæli, úr Litlabæli í flúð eina í Klofalæk, úr flúðinni í Borgarbæli, úr Borgarbæli í Víxlhnúk."
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún og Skarðssel, 44-45

RA-434:029 varða landamerki
Landamerki: "Bein stefna úr Víxlhnúk í vörðu á Miðfelli, úr þeirri vörðu í Dagmálahól, úr Dagmálahól í Vindskarði, sem fyrr er getið, úr Vindskarði í Hvítuskriðu, úr Hvítuskriðu í Gildruhól, úr Gildruhól í Þjórsá nokkuð fram frá Skarðsseli, þaðn ræður Þjórsá í Stórakald, úr Stórakarli í Fagurhól, úr Fagurhól í vörðu innan við Eksiholt, úr þeirri vörðu í Stóra-Grenhól, úr Stóra-Grenhól í grjóthólinn Hrísa, norðvestan við Litlavöll, úr Hrísa í Vatnsskarð vestan við Baðheiðarhól, úr Vatnsskarði í Litlabæli, úr Litlabæli í flúð eina í Klofalæk, úr flúðinni í Borgarbæli, úr Borgarbæli í Víxlhnúk."
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún og Skarðssel, 44-45

RA-434:030 *Borgarbæli* örnefni
Landamerki: "Bein stefna úr Víxlhnúk í vörðu á Miðfelli, úr þeirri vörðu í Dagmálahól, úr Dagmálahól í Vindskarði, sem fyrr er getið, úr Vindskarði í Hvítuskriðu, úr Hvítuskriðu í Gildruhól, úr Gildruhól í Þjórsá nokkuð fram frá Skarðsseli, þaðn ræður Þjórsá í Stórakald, úr Stórakarli í Fagurhól, úr Fagurhól í vörðu innan við Eksiholt, úr þeirri vörðu í Stóra-Grenhól, úr Stóra-Grenhól í grjóthólinn Hrísa, norðvestan við Litlavöll, úr Hrísa í Vatnsskarð vestan við Baðheiðarhól, úr Vatnsskarði í Litlabæli, úr Litlabæli í flúð eina í Klofalæk, úr flúðinni í Borgarbæli, úr Borgarbæli í Víxlhnúk."
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún og Skarðssel, 44-45

RA-434:031 garðlag landamerki
Landamerki 1687: "... fyrst úr þeim garði, sem liggur í lækinn yfir um þvera heiði á milli Fellsmúla og Skarðs og uppundir fjall; úr garðsendanum sjónhending í Litla Vígslahnúk. Út Litla Vígslahnúk sjónhending í Stóra Vígslahnúk." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún, Skarðssel, Eskiholt og Yrjum, 2

RA-434:032 *Koltjörn* örnefni kolagröf

“Koltjörn segir Árni í Klofa að heiti tjörn sú, sem núverandi bílvegur liggur yfir, í Skarðstúni norðvestan við bæinn. Ingvar á Bjalla segir, að á uppvaxtarárum hans í Skarði hafi tjörnin verið kölluð Sílatjörn. Núverandi íbúar í Skarði nefndu hana Fífutjörn, enda er fífan þar mikils ráðandi.” Segir í örnefnalýsingu. Landamerki 1687: “... fyrst úr þeim garði, sem liggur í lækinn yfir um þvera heiði á milli Fellsmúla og Skarðs og uppundir fjall; úr garðsendanum sjónhending í Litla Vígslahnúk. Út Litla Vígslahnúk sjónhending í Stóra Vígslahnúk. Út Stóra Víglsahnúk og sjónhending í Miðfell að vestan, úr Miðfelli og í þann hrygg er liggur úr Miðfelli yfir um þvert utan vert við Dalbotna, úr hryggnum sjónhending og norður eftir eggjunum fyrir vestan alla Dalbotna og laust við alla Hrossahnúka. Af þessari öldu og austanvert við Hvítuskriðu, þaðan og í Gildruhól, þaðan sjónhending í Kistufell, sem stendur fyrir norðan Núpsfjall, so norður með á og uppundir Yrjaland. Einnig lögfesti ég að sunnan og austan plátsið á milli Koltjarnar og Seltjarnarlæks, sem kallast Klofi og í þúfuna, sem er við Koltjarnarauga og uppeftir þeim garði er liggur í Vatnshlíð. Þaðan og uppeftir þeim garði er liggur hartnær uppundir Skógarhól. Úr Skógarhól og sjónhending í Fagurhól og í þúfuna sem upp var sett í Síðunesi, þá forlíkun gerðist milli Skarðseiganda og Eskiholts. Úr þeirri þúfu og sjónhending í Markhól og so sjónhending rétta í Skógartorfu og Markhellu og austan til við Þjófapollsmel og norður með ánni, sem nefnist Skarðstangi. Þaðan sjónhending og ofan með Seljabrúnum og í garðinn sem Gamla-Skarfanes stóð á og eftir garðinum og rétta sjónhending í Ósgrafarbotna og so eftir því sem Ósgrafarlækur rennur allt í móts við Markhól, og so aftur í Markhól.”
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún, Skarðssel, Eskiholt og Yrjum, 2, 9

RA-434:033 garðlag landamerki
Landamerki 1687: “Einnig lögfesti ég að sunnan og austan plátsið á milli Koltjarnar og Seltjarnarlæks, sem kallast Klofi og í þúfuna, sem er við Koltjarnarauga og uppeftir þeim garði er liggur í Vatnshlíð. Þaðan og uppeftir þeim garði er liggur hartnær uppundir Skógarhól. Úr Skógarhól og sjónhending í Fagurhól og í þúfuna sem upp var sett í Síðunesi, þá forlíkun gerðist milli Skarðseiganda og Eskiholts. Úr þeirri þúfu og sjónhending í Markhól og so sjónhending rétta í Skógartorfu og Markhellu og austan til við Þjófapollsmel og norður með ánni, sem nefnist Skarðstangi. Þaðan sjónhending og ofan með Seljabrúnum og í garðinn sem Gamla-Skarfanes stóð á og eftir garðinum og rétta sjónhending í Ósgrafarbotna og so eftir því sem Ósgrafarlækur rennur allt í móts við Markhól, og so aftur í Markhól.”
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún, Skarðssel, Eskiholt og Yrjum, 2

RA-434:034 garðlag landamerki
Landamerki 1687: “Einnig lögfesti ég að sunnan og austan plátsið á milli Koltjarnar og Seltjarnarlæks, sem kallast Klofi og í þúfuna, sem er við Koltjarnarauga og uppeftir þeim garði er liggur í Vatnshlíð. Þaðan og uppeftir þeim garði er liggur hartnær uppundir Skógarhól. Úr Skógarhól og sjónhending í Fagurhól og í þúfuna sem upp var sett í Síðunesi, þá forlíkun gerðist milli Skarðseiganda og Eskiholts. Úr þeirri þúfu og sjónhending í Markhól og so sjónhending rétta í Skógartorfu og Markhellu og austan til við Þjófapollsmel og norður með ánni, sem nefnist Skarðstangi. Þaðan sjónhending og ofan með Seljabrúnum og í garðinn sem Gamla-Skarfanes stóð á og eftir garðinum og rétta sjónhending í Ósgrafarbotna og so eftir því sem Ósgrafarlækur rennur allt í móts við Markhól, og so aftur í Markhól.”
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún, Skarðssel, Eskiholt og Yrjum, 2

RA-434:035 heimild um landamerki
Landamerki 1687: “Einnig lögfesti ég að sunnan og austan plátsið á milli Koltjarnar og Seltjarnarlæks, sem kallast Klofi og í þúfuna, sem er við Koltjarnarauga og uppeftir þeim garði er liggur í Vatnshlíð. Þaðan og uppeftir þeim garði er liggur hartnær uppundir Skógarhól. Úr Skógarhól og sjónhending í Fagurhól og í þúfuna sem upp var sett í Síðunesi, þá forlíkun gerðist milli Skarðseiganda og Eskiholts. Úr þeirri þúfu og sjónhending í Markhól og so sjónhending rétta í Skógartorfu og Markhellu og austan til við Þjófapollsmel og norður með ánni, sem nefnist Skarðstangi. Þaðan sjónhending og ofan með Seljabrúnum og í garðinn sem Gamla-Skarfanes stóð á og eftir garðinum og rétta sjónhending í Ósgrafarbotna og so eftir því sem Ósgrafarlækur rennur allt í móts við Markhól, og so aftur í Markhól.”
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún, Skarðssel, Eskiholt og Yrjum, 2

RA-434:036 *Þjófapollsmelur* örnefni
Landamerki 1687: “Einnig lögfesti ég að sunnan og austan plátsið á milli Koltjarnar og Seltjarnarlæks, sem kallast Klofi og í þúfuna, sem er við Koltjarnarauga og uppeftir þeim garði er liggur í Vatnshlíð. Þaðan og uppeftir þeim garði er liggur hartnær uppundir Skógarhól. Úr Skógarhól og sjónhending í Fagurhól og í þúfuna sem upp var sett í Síðunesi, þá forlíkun gerðist milli Skarðseiganda og Eskiholts. Úr þeirri þúfu og sjónhending í Markhól og so sjónhending rétta í Skógartorfu og Markhellu og austan til við Þjófapollsmel og norður með ánni, sem nefnist Skarðstangi. Þaðan sjónhending og ofan með Seljabrúnum og í garðinn sem Gamla-Skarfanes stóð á og eftir garðinum og rétta sjónhending í Ósgrafarbotna og so eftir því sem Ósgrafarlækur rennur allt í móts við

Markhól, og so aftur í Markhól."
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún, Skarðssel, Eskiholt og Yrjum, 2

RA-434:037 garðlag landamerki
Landamerki 1687: "Einnig lögfesti ég að sunnan og austan plátsið á milli Koltjarnar og Seltjarnarlæks, sem kallast Klofi og í þúfuna, sem er við Koltjarnarauga og uppeftir þeim garði er liggur í Vatnshlíð. Þaðan og uppeftir þeim garði er liggur hartnær uppundir Skógarhól. Úr Skógarhól og sjónhending í Fagurhól og í þúfuna sem upp var sett í Síðunesi, þá forlíkun gerðist milli Skarðseiganda og Eskiholts. Úr þeirri þúfu og sjónhending í Markhól og so sjónhending rétta í Skógartorfu og Markhellu og austan til við Þjófapollsmel og norður með ánni, sem nefnist Skarðstangi. Þaðan sjónhending og ofan með Seljabrúnum og í garðinn sem Gamla-Skarfanes stóð á og eftir garðinum og rétta sjónhending í Ósgrafarbotna og so eftir því sem Ósgrafarlækur rennur
allt í móts við Markhól, og so aftur í Markhól."
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún, Skarðssel, Eskiholt og Yrjum, 2

RA-434:038 varða landamerki
Landamerki 1887: "Borgarbæli í Stóra-Víxlahnúk, þaðan í Miðfell þar sem það er hæst, þaðan í Gildruhól, þá í Húshól, þaðan beint í Þjórsá "móts við mitt Kistufell", síðan ræður Þjórsá fyrir austan alla hólma og sker norður á móts við markvörðu, sem er skammt fyrir sunnan Yrjur."
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún, Skarðssel, Eskiholt og Yrjum, 3.

RA-434:039 varða landamerki
Samkvæmt landamerkjalýsingu frá 1887 var varða á Hrísum.
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún, Skarðssel, Eskiholt og Yrjum, 3

RA-434:040 varða landamerki
Samkvæmt landamerkjalýsingu frá 1887 var varða vestantil við Vatnsskarð.
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún, Skarðssel, Eskiholt og Yrjum, 3

RA-434:041 tóft fjárhús
"Eskiholtshóll er á Austurjaðri skammt norðaustur af Efri-Grenhólum en 600 m vestur af Eskiholti III. Í hólnum eru tættur sauðahúss frá Skarði." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún, Skarðssel, Eskiholt og Yrjum, 6

RA-434:042 *Garðvað*heimild um vað
"Garðabalar eru suðvestarlega í Punthólma, við Garðavað á Króktúnslæk. Garðar stóðu síðast þar, sem fjósið og gamla hlaðan eru nú frá Fellsmúla, norðan við bæjarhús þau, sem byggð voru 1912. ... Garðavað var á Króktúnslæk austur af Fellsmúlabæ (frá 1912)." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún, Skarðssel, Eskiholt og Yrjum, 6-7

RA-434:043 tóft
"Garðdalur er slakki ofan við Tjörvakletta. Þar er kofatótt." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún, Skarðssel, Eskiholt og Yrjum, 7

RA-434:044 *Garðahús/Guðbrandstættur* tóft fjárhús
"Garðahús var fjárhúskofi framan undir Miðfelli." Segir í örnefnalýsingu. "Annað nafn á rústum þessum er Guðbrandstættur, kennt við Guðbrand Arnbjörnsson, er bjó síðastur í Görðum (til 1897, er Garðar lögðust til Fellsmúla), en bjó síðast á Stóruvöllum og drukknaði þar í læknum (Guðbrandshyl) 10. maí 1913, 63 ára gamall." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún, Skarðssel, Eskiholt og Yrjum, 7

RA-434:045 *Gíslatættur* tóft
"Gíslatættur eru neðst í grastorfu skammt austur og niður frá vörðunni á Víxlahnúk." Segir í örnefnalýsingu.
"Kenndar við Gísla Árnason, sem bjó í Klofa um skeið, en átti um hríð heima í Látalæti og byggði þá þennan kindakofa í gömlum tóttum frá Hátúni eða Króktúni." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún, Skarðssel, Eskiholt og Yrjum, 7

RA-434:046 varða landamerki
"Gíslatættur eru neðst í grastorfu skammt austur og niður frá vörðunni á Víxlahnúk." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún, Skarðssel, Eskiholt og Yrjum, 7

RA-434:047 *Háavarða* varða
“Hávarða er þar, sem Skarðsfjall er hæst, 336 m yfir sjávarmáli.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún, Skarðssel, Eskiholt og Yrjum, 7

RA-434:048 *Hagavað* heimild um vað
“Hagavað er á Þjórsá úr vestanverðum Bæjarnessporði í stefnu á Haga í Gnúpverjahreppi.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún, Skarðssel, Eskiholt og Yrjum, 7

RA-434:049 *Hólmahús* heimild um fjárhús
“Hólmahús er fjárhús Skarðsbóndans austantil í Punthólma, nálega miðja vega milli Skarðsbæjar og Berjaþýfis.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún, Skarðssel, Eskiholt og Yrjum, 8

RA-434:050 *Kumburtjörn* þjóðsaga
“Í Þjóðsögum Jóns Árnasonar I, 131, útg 1954, er saga um nykur í “Kumbrutjörn hjá Skarði undir Skarðsfjlali í Landasveit”, og stendur þar: “Úr Kumburtjörn kom einu sinni graðhestur grár í aðra hesta og fyljaði meri eina, folaldið sem hún átti varð stór hestur og hinn mesti valsgripur, en aldrei mátti ríða honum mjög djúpt í vatni því þá vildi hann leggjast niður”. Þar segir ennfremur: “Fyrir kemur það að nykur er nefndur Kumbur”.”
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún, Skarðssel, Eskiholt og Yrjum, 9-10

RA-434:051 heimild um kolagröf
Kolagrafir voru í Landaskógi.
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún, Skarðssel, Eskiholt og Yrjum, 10

RA-434:052 *Litlaklofavað* heimild um vað
“Litlaklofavað var á Klofalæk suðaustur af Hólmahúsi og litlu austar en beint norður af bæjarstæði Litla-Klofa.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún, Skarðssel, Eskiholt og Yrjum, 10

RA-434:053 heimild um myllu
“Mylla var við Króktúnslæk örskamt suðvestan við Fellsmúlastíflu.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún, Skarðssel, Eskiholt og Yrjum, 11

RA-434:054 þjóðsaga
“Strýtuhóll er strýtumyndaður hóll fast austan vð Grænuflöt miðja, örskammt norðvestan við Fjárhól. Í hól þessum átti að vera gull.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún, Skarðssel, Eskiholt og Yrjum, 12

RA-434:055 *Torfagarður* garðlag
“Torfagarður er nefnt þykkt og breitt garðlag, algróið, er stefnir frá norðri til suðurs á mörkum Mosa og Grænuflatarhæðar.” Segir í örnefnalýsingu. “Vestanmegin er garðurinn um mannhæð, en að austan eru Mosarnir, og er land þar hærra. Því hefur verið trúað, að hér sé um að ræða leifar af garði þeim, sem Torfi ríki Jónsson í Klofa (d. 1504) lét hlaða til að reka á honum sauði sína til vesturbeitar norður í Skarðshálsa, en með því nafni var átt við norðurenda Skarðsfjalls. “Engum leiðst að sjá garðinn eða fara yfir hann nema hann nema hann styngi þrjá hnausa og legði í garðinn og voru þær álögur kallaðar “Torfalög”; þaðan er sagt að dregið sé orðatiltækið “að fjalda Torfalögin”. Í sögnum segir raunar, að garðurinn hafi legið yfir Klofaland, Merkurland og Skarðsland, og í Þjóðsögum Jóns Árnasonar II, 138 útg. 1954, segir: “... sér enn deili (garðsins) bæði sunnan til í Merkurheiði og norðan til í Skarðsheiði og liggur hann beina stefnu norður í Skarðshálsa.” Þetta er örðugt að tengja við þann Torfagarð, sem nú er nefndur svo. Á flugmyndum af þessum slóðum má greina hraunsvigður undir gróðurkápu Mosanna, og eru þær einkar stórar og fallegar vestan við Syðri-Grenhóla; margir, samhliða hryggir, sem stefna frá norðri til suðurs, en lægðir á milli.”
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún, Skarðssel, Eskiholt og Yrjum, 12-13

RA-434:056 *Tröð* heimild um hesthús
“Tröð heitir hesthús í túngarðinum skammt norðaustan við Skarðsbæ.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún, Skarðssel, Eskiholt og Yrjum, 13

RA-434:057 *Vatnshólagata* gata leið
“Vatnshólagata er gömul gata suðaustur yfir Skarðsheiði, utan frá Vatnshólum og framan við Vörðuhól og

Eksiholt III í stefnu á mörk." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún, Skarðssel, Eskiholt og Yrjum, 13

RA-434:058 *Vörðuhóll* örnefni
"Vörðuhóll er skammt norðvesturrá austurjaðri Skarðsheiðar, norðvestur frá Eskiholti III. Mun vera sami hóll, sem nefndur er Markhóll í örnefnalýsingu ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún, Skarðssel, Eskiholt og Yrjum, 14

RA-434:059 heimild um fjárhús
"Þemba er laut eða slakki austast í Skarðstúni, innan við innsta fjárhúsið á túninu ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún, Skarðssel, Eskiholt og Yrjum, 14

RA-434:060 *Ketilhóll* heimild
FF: "Skamt fyrir Nordan Túngardin á Skardi er nefndur Ketilhóll, hvarí Bóndi ad Skardi skyldi í Forntíd hafa grafid ketil sinn med Fje miklu." "Sunnaní Hólnum má sjá, að einhvörntíma hefur verid grafid til, og er sagt ad Menn vegn amissyninga hafi frá sér géfid en séd þó adr á Kétil Eyrad. Holl þesse er næsta kríngłóttur og lidugir 30 Fadmar ummmáls ad nedann. Allur er hann med smáþrepum uppeptir, og geingur sköpulega ad sér, Lysir hann þó í þad heila nú ecke á sér neinum sjáanlegum Mannaverkum."
Heimildir: FF I, 135

RA-434:061 *Garðar* bæjarstæði býli
1708: "Garðar. Engin man þess fyrstu bygð. ..." 1898: "Garðar stóðu niðri á túninu fyir austan Eril. Þeir voru og fluttir undan sandfoki fram að læknum litlu síðar en Hátún." "Í Stefnu frá Bælinu í Tjörvaklett, sem síðar verður getið, er hár grasi gróinn hóll á þessum sama gára; þar stóð bærinn Garðar á fyrri tímum, og heitir þar því Gömlu-Garðar." Segir í örnefnalýsingu. "Við norðurenda Garðatjarnar, sem er norðvestur af Króktúni, er grænn hóll. Þar stóðu Garðar, sem flytja varð, líklega um 1860, þangað sem Fellsmúli er nú. En Garðar hurfu úr tölu býla 1897, er þeir voru lagðir undir Fellsmúlann, en bóndanum í Görðum byggðir hálfir Stóruvellir." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Garðabalar eru suðvestarlega í Punthólma, við Garðavað á Króktúnslæk. Garðar stóðu síðast þar, sem fjósið og gamla hlaðan eru nú frá Fellsmúla, norðan við bæjarhús þau, sem byggð voru 1912." Segir í örnefnalýsingu. "Bæjarstæðið er allstór hóll, þakinn hleðslugrjóti og sýnir, að þar hafa verið töluverðar byggingar."
Heimildir: JÁM I, 293; Árb. 1898, 3; Ö-Skarð, Króktún og Skarðssel, 43; SB V, 130; Ö-Skarð, Króktún, Skarðssel, Eskiholt og Yrjum, 6-7; GÁ: "Uppblástur og eyðing býla í Landsveit" Minningarit Sandgræðslunnar 1958, 84

RA-434:062 *Litla-Skarð* heimild um býli
1898: "Litla Skarð stóð undir fjallinu fyrir austan túnið. Þar var bygð lögð niður nálægt 1850 til að bæta upp ágang af sandfoki, sem heimajörðin varð fyrir á öðrum stöðum." "Litla-Skarð hét hjáleiga austan við Gamla-Skar, og eyddist um 1870." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Litla-Skarð er úti í gáranum beint niður undan Stuðlulgili, um 350 m norður af Gömlu-Görðum. Sjást þar bæjarrústir á litlum, grænum hól, og garðleifar umhverfis." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: BJ: "Skrá yfir eyðibýli í Landsveit ..." Árbók 1898, 3; SB V, 129; Ö-Skarð, Króktún, Skarðssel, Eskiholt og Yrjum, 210

RA-434:063 *Grænuflatarrústir* 4 tóftir **Friðlýstar fornleifar**
1898: "Grænuflatarrústir verður hér að telja, því þær eru í Skarðslandi: Norðaustanundir Skarðsfjalli, eigi all-langt suður frá Skarðsseli, er flöt, sem Grænaflöt heitir og liggur móabrekka eigi brött frá henni upp í fjallið. Í þeirri brekku eru rústir, miklar og einkennilegar, sem ekkert nafn eiga og enginn hefir tekið eftir fyrr en nú. Lítur út fyrir, að þar hafi bær verið einhverntíma til forna. Rústirnar eru á 4 stöðum, og eru þær merktar með stórum bókstöfum á uppdrætti, sem ég læt fylgja." "Neðst í Bláberjaholti, sem er fyrir innan ærhúsin og fyrr er getið, eru fornar tóftarleifar, sem nefnast Grænuflatarrústir." Segir í örnefnalýsingu.
BJ 1898.: "Hin efsta og mesta (A) líkist mjög fornum bæjarrústum. Hún snýr mót suðaustri, og er austast tóft, er snýr hliðinni fram, nál. 9 faðma löng. Dyr sýnast að vera við norðausturgaflinn, og aðrar inn úr vesturendanum inn í aðra tóft, sem þar er áföst við og snýr stafni fram með dyrum á Hún er nál. 4 fðm löng. Þar vestan við er tóft, sem virðist hlðain sundur í miðju og sínar dyr á hvorum enda, eru það þá 2 tóftir, hvor fyrir sig 2 faðma löng. Svo eru enn 2 tóftir í röðinni, er snúa stöfnum fram með dyrum á; er lengd hinnar eystri nál. 5 faðm. En hinnar vestri nál. 8 faðm. Skammt til suðausturs frá suðvesturenda hennar er önnur rústin (B): Þar eru 2 tóftir samhliða, nál. 10 faðm langar.; það gæti verið lambhústóftir. Þaðan til suðausturs nokkru neðar er hin þriðja rústin (C). Hún er mjög einkennileg: Efst eru 3 tóftir (eða 4?), eigi allstórar og veit hver frá annari. - Það kynni að hafa verið hesthús fyrir reiðhesta og tryppi. - Við norðurhlið neðstu tóftarinnar er hálfhringmynduð tóft, nál. 8

faðm. Löng og 6 faðm. víð; það hefir naumast verið hús, en öllu heldur heystæði. Neðan við þessa tóft er eins og lítil þvertóft, er snýr til norðurs, og aftur niður frá henni liggur stór tóft til austurs, nál. 10 faðm. Löng, og gengur mjó tröð eða stórt ræsi niður frá dyrum hennar. Þetta gæti verið fjóstóft. Fjórða rústin (D) er nálægt í norður frá þessari, og eru svo sem 14-16 faðmar í milli. Það er nál. 7 faðm. löng tóft frá norðri til suðurs og hefir dyr á hliðinni mót austri, en lítið afhús við suðurendann, er einnig hefir dyr mót austri, en engar inn í aðaltóftina. Eftir löguninni kynni þetta að geta verið hoftóft, og séu rústirnar frá heiðni. … ég get ekki ætlað, að hér séu rústir peningshúsa frá þeim tíma, sem eigi var venja að hýsa "útigangspening" og sízt á ágætri útigangsjörð. Eigi líkjast þær heldur seltóftum, þeim er ég hefi séð; eru líka of margar saman til þess í heimalandi, þar eð allar virðast þó frá sama tíma. Ég réð því að telja þetta með eyðibýlum; …"
Heimildir: BJ: "Skrá yfir eyðibýli í Landsveit ..." Árbók 1898, 3-4; Ö-Skarð, Króktún og Skarðssel, 44; ÁG Friðlýsingarskrá, 69; B J: "Skrá yfir eyðibýli ..." Árbók 1898, 3-4

RA-434:064 *Skógarkot* bæjarstæði býli
1708: "Skógarkot hefur býli heitið lángt út í högum jarðarinnar. Í því takmarki, sem kallast Markvörður. Er fyrst bygt fyrri 28 árum, bygging hjelst 10 ár. Eyðilagðist síðan í Hekluhlaupi því síðasta. ... Þetta kot kann ekki aftur byggjast, því slægjur eru engar, þar til hús og tóftir fallið í grunn." "Skammt suðaustan Seljabrúnar [067] er önnur hraunbrún með ívið suðlægri stefnu og heiir Skógarkotsbrún, en vestan undir henni, um 1200 m suðvestur af seljarústinni undir Seljabrúnum er bæjarstæði Seljakots á grasi grónum hól en dálítil grasslétta framan við. Skógarkot var í byggð 1683-1870." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Skógarkot stóð í brekku vestan í móti, spölkorn austur í hrauninu frá Ósgrafartorfu. Sjást enn rústir af bænum og örlitar gróðurleifar, svo að bæjarstæðið er grænt tilsýndar á sumrum." Kotið lagðist af sem lögbýli 1834 að sögn BJ en var byggt húsfólki eftir það.
Heimildir: JÁM I, 292-293; SB V, 133; Ö-Skógarkot, Mörk, Eskiholt, Stóri-Klofi, Litli-Klofi, Borg, 15; B J: "Skrá yfir eyðibýli ..." Árbók 1898, 6

RA-434:065 *Stritla* bæjarstæði býli
"Sumir hafa talið að kot að nafni Stritla hafi staðið undir fjallinu sunnan við Hátún, en af því fara ekki sögur." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 129

RA-434:066 *Erill* bæjarstæði býli
1708: "Erill. Hans fyrstu bygð muna menn ekki. Þetta býli hefur ekki nærst ár bygt verið, nema hvað heimajarðarinnar ábúandi hefur það til slægja brúkað fyrir eftirlátsemi landsdrottins. ... Þessi hjáleiga byggi að sönnu byggjast ómagalausum manni, en þrengir að heimajörðunni og þurfa ábúendur hennar við til slægna. Húskona er í hjáleiguhúsumum ..." 1898: "Erill stóð fyrir sunnan og vestan heimatúnið. Hann hefir eigi verið byggður í manna minnum, en gekk þó kaupum og sölum sem sérstakt býli og notuðu eigendur túnið til slægna, unz það fór af af sandi. Þar sem Erill stóð sést grjótrúst í sandinum." "Í Stefnu frá Bæli á Hátún, sem síðar mun verða getið,er á þessum sama gára, sléttur blettur, sem nefnist Erill; voru þar engjar, áður en landið blés upp." Segir í örnefnalýsingu. "Skammt fyrir innan Hátún hét kot nokkurt Erill, en eyddist um 1870 og munu tætturnar vera sandkafnar og týndar." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: JÁM I, 294; Árb. 1898, 3; Ö-Skarð, Króktún og Skarðssel, 43; SB V, 129

RA-434:067 tóft sel
"Suðaustur frá Bóndahól og Jónsmosum blasir við há hraunbrún sem veit í norðvestur: Seljabrúnir. Undir nyrðri enda Seljabrúna er gömul selrúst." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 133

RA-434:068 *Selatætur* tóft sel
"Litlu framar [en RA-434:004] er Selhóll, einnig á norðvesturjaðri heiðarinnar, er hann í stefnu frá Haga í Gnúpverjahreppi í vesturenda Hvolfjalls í Hvolhreppi. Vestan undir honum er dálítill klettur. Milli Selhóls og sauðahúsa frá Skarði, sem eru skammt suður frá honum, eruhúsarústir, uppgrónar að mestu; heita þær Selatættur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún og Skarðssel, 39

RA-434:069 heimild um fjárhús
"Litlu framar [en RA-434:004] er Selhóll, einnig á norðvesturjaðri heiðarinnar, er hann í stefnu frá Haga í Gnúpverjahreppi í vesturenda Hvolfjalls í Hvolhreppi. Vestan undir honum er dálítill klettur. Milli Selhóls og sauðahúsa frá Skarði, sem eru skammt suður frá honum, eru húsarústir, uppgrónar að mestu; heita þær Selatættur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún og Skarðssel, 39

RA-434:070 *Erlendartættur* tóft
“Norðvestan við Skarðsheiði er hraunbelti, sem Austurhraun nefnist. Nær það frá Þjórsá skammt fyrir vestan Yrjur fram að norðurenda Skarðsfjalls. Framarlega í því hrauni sér móta fyrir tóttum á ávölum grjóthól, fremur stórum; heita þær Erlendartættur; eru þær í beinni stefnu frá Fossnesi í Gnúpverjahreppi í Selhól.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún og Skarðssel, 39

RA-435 Sel

Hjáleiga frá Skarði 1708 segir að hjáleigan hafi verið byggð fyrir elstu manna minni. “Skarðssel er eyðijörð, óskipt úr Skarðstorfu, forn að byggingu, ein af Skarðshjáleigunum. Var 5 hundruð að fornu mati. Lá undir miklum áflöllum af sandi og fór í eyði 1935.” SB V, 199 1708: “Slægjum, sem vour, hefur blástur sandur spilt og liggur það lítið sem eftir er undir ágángi, jafnvel eyðileggingu. Líka grandar gil nokkurt úr fjallinu, sem í eysíngu og vatnsgágni rennur í húsin, so stórt skaðavon er, ef ekki væru athugi á hafður. Beitilandinu grandar og stórum blásturs sandur.” JÁM I, 293 1917: Garðar 200 m²

RA-435:001 *Sel/Gamlasel* bæjarhóll bústaður
1898: “Skarðssel stóð við norðurenda Skarðsfjalls. Það var flutt undan sandfoki vestur á bakka Þjórsár nú fyrir 2 árum, er þetta er ritað.” “Norðvestan við Austurhraun tekur við grastunga, er Bæjarnes nefnist. Mun nesið draga nafn af því, að fremst í því stóð bærinn að Skarðsseli fyrr á tímum, heitir þar nú Gamla-Sel.” Segir í örnefnalýsingu. “Norðaustur frá Skarðsfjalli er Skarðsheiði að framanverðu en Yrjaheiði ofar. Suðaustan þessara grösugur hólóttu heiða er sandorpið hraun, nefnt Gárinn, og norðvestan heiðarinnar er einnig blásið hraun til norðausturs, að Þjórsá. Mjó gróðurræma utanvert við miðku hraunsins skiptir því í Austur- og Vesturhraun, en grasræman heitir Bæjarnes, og í suðurenda þess, rétt við norðurtagl Skarðsfjalls, er Gamlasel, þar sem bærinn Skarðssel stóð til 1895, en var þá fluttur að Þjórsá á gróðurspildu norðvestur af Skarðsfjalli. ... Skarðssel fór í eyði 1935.” Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: BJ: “Skrá yfir eyðibýli í Landsveit ...” Árbók 1898, 3; Ö-Skarð, Króktún og Skarðssel, 39; SB V, 130; Túnakort 1917

RA-435:002 *Sel* bæjarstæði bústaður
1898: “Skarðssel stóð við norðurenda Skarðsfjalls. Það var flutt undan sandfoki vestur á bakka Þjórsár nú fyrir 2 árum, er þetta er ritað.” “Framarlega í Karlsnesi, á bökkum Þjórsár, stendur bærinn að Skarðsseli.” Segir í örnefnalýsingu. “Norðaustur frá Skarðsfjalli er Skarðsheiði að framanverðu en Yrjaheiði ofar. Suðaustan þessara grösugur hólóttu heiða er sandorpið hraun, nefnt Gárinn, og norðvestan heiðarinnar er einnig blásið hraun til norðausturs, að Þjórsá. Mjó gróðurræma utanvert við miðku hraunsins skiptir því í Austur- og Vesturhraun, en grasræman heitir Bæjarnes, og í suðurenda þess, rétt við norðurtagl Skarðsfjalls, er Gamlasel, þar sem bærinn Skarðssel stóð til 1895, en var þá fluttur að Þjórsá á gróðurspildu norðvestur af Skarðsfjalli. ... Skarðssel fór í eyði 1935.” Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: BJ: “Skrá yfir eyðibýli í Landsveit ...” Árbók 1898, 3; Ö-Skarð, Króktún og Skarðssel, 40;SB V, 130

RA-435:003 kuml legstaður
Sumarið 1932 komu í ljós mannabein í uppblæstri í svonefndu Karlsnesi fyrir norðan Skarðsfjall, allnærri Þjórsá, skammt fyrir neðan Hagavað. Land er þar allt blásið á mjög stóru svæði, og hraun, sem undir er, víða orðið bert. Ekki er vitað til, að bær hafi nokkru sinni verið þarna í nánd. Næsti bær er Skarðssel, sem stóð norðan undan Skarðsfjalli. Lægð var í hrauninu, þar sem beinin fundust. Voru þau að mestu óhreyfð, er Matthías Þórðarson rannsakaði kumlið 1932. Maðurinn hafði verið lagður á bakið, höfuð lítið eitt hærra en búkurinn. Tekin hafði verið gröf, 2 m að l. og 75 sm að br., ofan að dökku vikurlagi, en ekki er getið um grjót í kumlinu. Gröfin snéri NV-SA, höfuð í suðausturenda. Hægri fótur hafði verið lagður yfir hinn vinstri fyrir neðan hné, vinstri hönd og framhandleggur þversum yfir bakið, hægri framhandleggur upp með upphandlegg og höndin við hálsinn og hefur sennilega haldið um spjótsskaft, sem nú er horfið. Beinin voru úr fremur ungum karlmanni. Haugfé (11. mynd): 11354. Spjót, sem helzt er að skipta í flokk hinna einkennasnauða spjóta frá seinni hluta 10. aldar, Sverd, bls. 34-36. Var við fætur líkinu. 11355-56. Tvö met úr blýi, annað flatt og kringlótt, hitt aflangur ferstrendingur. 11357-59. Þrjár sörvistölur, ein úr hvítri, holóttri steintegund, önnur úr rafi, þriðja úr grænu gleri með hvítum röndum. Höfðu verið um háls manninum. 11360. Lítill steinn, glær og ferstrendur.- Smáhlutirnir, aðrir en sörvistölurnar, munu hafa verið í pússi mannsins. 11361. Hnífur, lítilfjörlegar leifar. Við hægri mjöðm.
Heimildir: KEKH, 50-51

RA-435:004 heimild um leið
“Framarlega á norðvesturjaðri hennar [Skarðsheiðar] eru Vatnshólar og suðaustur frá þeim Vatnshólabrún

meðfram götum, sem liggja frá Skarðsseli til Merkur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún og Skarðssel, 39

RA-435:005 heimild um vatnsból
"Vestast í Gamla-Serlstúni er hóll, að nokkru uppblásinn, er heitir Lindarbali. Framan undir honum var áður vatnsból frá bænum í Gamla-Seli." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún og Skarðssel, 40

RA-436 Hátún

Hjáleiga frá Skarði, í byggð 1708. Í eyði frá 1974, nefnist Krókur eða Króktún. 1708: "Túninu grandar grjót og aur úr fjallinu." JÁM I, 294. 1917: Tún 3,1 ha, sléttað 2,5 ha, garðar 664 m²

RA-436:001 *Hátún* bæjarhóll býli
1898: "Hátún stóð vestur í fjallshlíðinni á fögrum stað. Það var flutt þaðan fram að læknum undan sandfoki 1854. Heitir það síðan Króktún." "Einn þeirra var Hátún, á hjalla við fjallsrætur undir Lambabrekkum, beint austur og niður af Víxlahnúk. Bærinn var fluttur árið 1853 austur að læk þeim, sem nú heitir Króktúnslækur, á spildu þar sem heitir Krókur skammt fyrir ofan Fellsmúla, og heitir síðan Krókatún. Þar var búið til 1974." Segir í Sunnlenskum byggðum. BJ 1898 "Króktún er afbýli frá Skarði og stendur á grasspildu norðan við Skarðslæk, er Krókur nefnist. Jörðin er fremur landlítil og er óskipt úr Skarðslandi. Hún er þurrlend og fremur vel gróin, skjólgóð og góð til beitar." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: BJ: "Skrá yfir eyðibýli í Landsveit ..." Árbók 1898, 3; SB V, 129; Túnakort 1917

RA-436:002 *Hátún* bæjarstæði bústaður
1898: "Hátún stóð vestur í fjallshlíðinni á fögrum stað. Það var flutt þaðan fram að læknum undan sandfoki 1854. Heitir það síðan Króktún." "Einn þeirra var Hátún, á hjalla við fjallsrætur undir Lambabrekkum, beint austur og niður af Víxlahnúk. Bærinn var fluttur árið 1853 austur að læk þeim, sem nú heitir Króktúnslækur, á spildu þar sem heitir Krókur skammt fyrir ofan Fellsmúla, og heitir síðan Krókatún. Þar var búið til 1974." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: BJ: "Skrá yfir eyðibýli í Landsveit ..."Árbók 1898, 3; SB V, 129

RA-436:003 *Jónasarhús* tóft
"Fyrir innan Gerðið er girt engjastykki frá Króktúni. Þar eru fallnar tættur, ef nefnist Jónasarhús."
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún og Skarðssel, 42

RA-436:004 *Króktúnsgerði* örnefni
"Króktúnsgerði er nafn á gömlu engjastykki frá Króktúni um 100 m norðaustur frá Skarðsbæ. Þar eru nú engar slægjur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún, Skarðssel, Eskiholt og Yrjum, 9

RA-437 Fellsmúli

Jarðadýrleiki óviss 1708, talin ekki meir en 15 hdr. c. 1185. Þorlákur bp þar á yfirreið; Þorlákssaga yngri, Bsk I, 290. c. 1200: Jarðarinnar getið í kirknaskrá Páls biskups, DI XII 7 1270: Getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88 "[1367]: Máldagi kirkjunnar. DI III 218 1375: Selur Ólafur Þorsteinsson Þórði Kolbeinssyni jörðina Fellsmúla. "tveggia manadar beit j hellna jord j annad maal fram. [eda] mandar j bædi. tvijtuga grof j ostvatzholts jord og fimm stodhrossa beit a svmar. Jtem filgia kirkivne ij kyr." [ef falsbréf þá eru þessar uppl líklega rétt stolnar]DI III, 291. [1375x97]: Máldagi kirkjunnar. DI III 266; DI IV 64-65 [1553]: Máldagi kirkjunnar DI XII, 656 {1598: hálfkirkja; AM 263 fol. bl. 57}.Útkirkja á jörðinni. Jörðin á skógarpláss og hólma í Þjósá. Eyðihjáleigan Vindás 1708.

1708: "Á túnið rennur mold og sandur í vatna leysingum og gjörir skaða, liggur og framvegis undir spjöllum." JÁM I, 300 Á 19. öldinni er þar jafnan góður meðalbúskapur fram yfir 1870, en þá er farið að skefla yfir austurtúnið, sem var undir snarbrattri brekku. ... En þegar sandurinn var kominn vestur fyrir öxlina - en svo er fremsta horn Skarðsfjalls nefnt - færðist hann ört yfir túnið og bæinn, svo að 4 árum liðnum, eða 1878 átti Þórður ekki annarra kosta en að flytja bæinn. Var þá fullur helmingur landsins blásinn upp eða kominn í kaf, þar á meðal tún og engjar með öllu." GÁ: "Uppblástur og eyðing býla í Landsveit" Minningarit Sandgræðslunnar 1958, 80 1917: Tún 4,2 ha, sléttað 2,8 ha, garðar 486 m²

RA-437:001 *Fellsmúli* bæjarhóll bústaður
"Gamli-Fellsmúli heitir þar sem nú er þykkt sandhaf vaxið melgrasi undir Snösum, syðstu töglum Skarðsfjalls.

Þaðan varð að flýja með bæinn 1878 austur undir Króktúnslæk, og 1912 var bærinn færður þaðan ofar, alveg að læknum, þangað sem hann stendur nú." "Bærinn stóð í fögrum hvammi í suðurmúla Skarðsfjalls. Sandur tók að herja á jörðin á 17. öld og undan sandi var bærinn fluttur 1878, enda mest land jarðarinnar þá að fara í auðn. Nýr bær var byggður í austurjaðri landareignar." Segir í Sunnlenskum byggðum. BJ: "Til hins gamla bæjar sést ekki nema lítil grjóthrúga, sem er köstuð saman til merkja. Fjós og heygarður hafði verið fram á túninu, og sér til þeirrar rústar."
Heimildir: SB V, 129, 195; B J: "Skrá yfir eyðibýli ..." Árbók 1898, 2

RA-437:002 heimild um útkirkja
FELLSMÚLI Á LANDI (R) -Jóni (LANDÞING) - HÁLFKIRKJA
c. 1185. Þorlákur bp þar á yfirreið; Þorlákssaga yngri, Bsk I, 290.
c. 1200: Kirknaskrá Páls, DI XII 7
[1367]: xxxiii. Jonskirkia ad fellsmula a xxc j lande. ij kyr. tuenn messuklæde
les Vilchinsbok. hun er og hier fyllre; Hítardalsbók, sjá [1371]; DI III 218
22.2.1375: [Ólafur Þorsteinsson selur jörðina] med þessvm jskilldvm
syngia hvern dag helgar tijder. luka iiij. merkur preste.
Biskvpsgistijngar þa er hannn vm Rijdvr.
Jtem tvævetrann gelldijng hvertt havst til Odda.
Enn þessvm jtokvm j annra manna jarder.
tveggia manadar beit j hellna jord j annad maal fram. [eda] mandar j bædi.
tvijtuga grof j ostvatzholts jord og fimm stodhrossa beit a svmar.
Jtem filgia kirkivne ij kyr. DI III 292 [ef falsbréf þá eru þessar uppl líklega rétt stolnar]
[1375x97]: XLIII. Fellsmvle.
Jonskirkia ad fellsmula a .xxc. j lande. iiij. kyr. tuenn messuklæde. og þriu vond. alltaraklædi. iij. kluckur. ij. iiij. biollur. krossa .ij. Jons lijkneski. tiolld vm kirkiu. vatskietill. skijrnar sär. kista olæst. messuklædi. ij. merki. glerglugg. alltarissteinn buinn. bokastoll.
þar skal syngia huern dag helgann oc luka. iiij. merkur presti.
þar er heima manna groptur oc biskups gisting.
Jtem [glóðarker og ásauðarkúgildi]
portio Ecclesiæ vmm .xij. är .iij. hundrud.
A Fellsmvla vantar [skírnarsá, 2 merki, glerglugg og tjöld, sem talið var í inventorii] Vilchinsbók Máld DI III 266; DI IV 64-65 [Tvær kýr hafa bæst við e. 22.2.1375. JÞ telur að Hít hafi endað á biskups gistingu]
[1553]: Máld DI XII 656
{1598: hálfkirkja; AM 263 fol. bl. 57}
1709: Hjer er hálfkirkja og heimamanna gröftur. Embættar hjer prestur sá, sem til er kvaddur Þegar heimafólk er til sacramentis; betalast Þar ei annað fyrir en Þjónustugjörð aftur hjá Þeim sama af prestinum, sem á býr, og so hefur Það verið um lángan tíma; JÁM I: 299 [Lénsjörð prests í LandÞingum]
17.5.1765: Hálfkirkja í Fellsmúla lögð niður; (PP, 67) [konungsbréf]
Heimildir: PP, 67; JÁM I, 299; DI

RA-437:003 *Fellsmúli* bæjarstæði bústaður
"Gamli-Fellsmúli heitir þar sem nú er þykkt sandhaf vaxið melgrasi undir Snösum, syðstu töglum Skarðsfjalls. Þaðan varð að flýja með bæinn 1878 austur undir Króktúnslæk, og 1912 var bærinn færður þaðan ofar, alveg að læknum, þangað sem hann stendur nú." "Bærinn stóð í fögrum hvammi í suðurmúla Skarðsfjalls. Sandur tók að herja á jörðin á 17. öld og undan sandi var bærinn fluttur 1878, enda mest land jarðarinnar þá að fara í auðn. Nýr bær var byggður í austurjaðri landareignar." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 129, 195

RA-437:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-437:005 kuml legstaður
Vindás hefur heitið hjáleiga frá Fellsmúla og mun hafa verið um 300 m SA þaðan, sem gamli bærinn í Fellsmúla stóð (Gamli Fellsmúli). Rétt hjá hinu gamla bæjarstæði Vindáss hafa smám saman komið fram nokkrar beinagrindur sem munu vera úr fornum kumlum. Sennilegt er, að þetta sé kumlateigur frá Fellsmúla, eldri en byggð hjáleigunnar. 1. kuml. Árið 1888 fannst beinagrind úr stórvöxnum manni 57 m SA frá Vindárrústum. Hún lá á bakinu með handleggi niður með síðum og snéri austur og vestur, "eins og nú tíðkast að jarða lík" (Guðmundur Árnason í Múla í bréfi til Matthíasar Þórðarsonar, dags. 15. 12. 1917). Ekkert fannst hjá beinunum, og var þó vandlega leitað. Þau voru jörðuð að kirkju í Skarði.2.-3. kuml. Aftur fundust tvær beinagrindur vorið 1907. Engin glögg vitneskja er um þær, en þær voru 200 m ASA frá Vindási. Líklega hefur ekkert fundizt með

þeim. Grafnar að Skarði.4.-6. kuml. Vorið 1927 fundust enn mannabein um 107 m vestur frá bæjarleifum Vindáss, og voru kumlin talin tvö og 14 m milli þeirra. Matthías Þórðarson kom á staðinn og hirti leifarnar. Allmargir steinar höfðu verið fluttir í þessi kuml, en annars var svo úr þeim fokið, að fátt er víst um þau. Við rannsókn beinanna komst Jón Steffensen að því, að þau voru úr a.m.k. þremur mönnum. Þekkjanlegt virtist eitt bein úr karli og annað úr konu. Af þessum rökum eru þessi kuml tölusett hér sem 4.-6. Með beinunum í syðra kumlinu fundust þessir gripir: 9357. Spjót, falbrotið, en hefur verið af rennilegri K-gerð, Sverd 21. 9358. Lykkja úr bronsi, lítil og óvönduð, 1,5, sm að br., tvö göt á spaðanum.7. kuml. Enn fannst ein beinagrind á þessum slóðum 1930, og rannsakaði Matthías Þórðarson legstaðinn óhreyfðan. Kumlið var nokkrum metrum NV við þau, sem fundust 1927, 4.-6. kuml, en var nú mikið blásið. "Höfuðkúpan var efst, fremur heilleg; handleggsbein, nokkrir liðir og bein úr fótleggjum voru undir henni og suðvestan-undir henni; mjaðmabein neðst, um ¼ m undir yfirborðinu. Svo var að sjá sem hér hefði verið gerð lítil gröf, varla meira en ¾ m að lengd og ½ m að breidd og líkið látið sitja í henni með fæturna dregna að búknum, og arnarnir lagðir yfir þá, en höfuð hneigt fram yfir fæturnar, móti norðaustri.... Virtust þetta vera leifarnar gamallar konu, sjálfsagt frá heiðni. Gripir fundust þarna alls endir, og grjót var ekkert í dysinni." Greining beinanna er rétt. Þetta ætti að vera góð heimild um, að lík hafi "setið" í gröf sinni. Verður þetta athugað nánar síðar, sjá bls. 219-21.
Heimildir: KEKH, 48-49

RA-437:006 *Markagarður* garðlag varnargarður
"Vestan í því [Garðastykki] liggur varnargarður, er Markagarður nefnist; er hann milli Króktúns og Fellsmúla." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Fellsmúli, 47

RA-437:007 *Borgardalur* örnefni fjárskýli
"Norðaustast í Vesturhrauni, milli Fellsmúla og Múla er gamalt eldvarp, er heitir Borgardalur. Hann er nú grasi gróin. Um hann liggur Þjóðleiðin." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Fellsmúli, 47

RA-437:008 heimild um fjárhús
"Við norðvesturjaðar Fellsmúlaheiðar framarlega er Stór-Selhóll og Litli-Selhóll nokkrum föðmum austar." Segir í örnefnalýsingu. "Litli-Selhóll er í ytri jaðri Fellsmúlaheiðar, um kílómetra norðnorðaustur af Háfnum og örlitlu skemmri spöl beint vestur af Hestakletti. Þar eru sauðahústættur. Hann er ranglega nefndur Stóri-Selhóll í lýsingu Magnúsar Finnbogasonar." Segir í viðbótum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Fellsmúli, 47; Ö-Fellsmúli viðb., 4

RA-437:009 *Dalatóftarvarða* varða landamerki
Landamerki: "Bein stefna úr Víxlahnúk í Borgarbæli, úr Borgarbæli í Arnarbæli, sem er sunnan við Stóruvallalæk í bugðu, sem er á læknum, úr Arnarbæli í Háf, hraundranga upp úr gróinni grund vestur frá Arnarbæli, úr Háfi í Dráttarhól, sem er innan megin við Stóruvallalæk, skammt norðvestur frá Stóruvöllum, úr Dráttarhól í Dalatóftarvörðu, norðaustur frá Minnivöllum, úr Dalatóftarvörðu í hinn vestasta hinna svo nefndu Þerrishóla, en þeir eru skammt vestan við Gamla-Fellsmúla, sem er spölkorn fram frá Fellsmúlabæ, úr vestasta Þerrishól í Víxlahnúk."
Heimildir: Ö-Fellsmúli, 47-48

RA-437:010 *Dalatóftarvarða* örnefni
Landamerki: "Bein stefna úr Víxlahnúk í Borgarbæli, úr Borgarbæli í Arnarbæli, sem er sunnan við Stóruvallalæk í bugðu, sem er á læknum, úr Arnarbæli í Háf, hraundranga upp úr gróinni grund vestur frá Arnarbæli, úr Háfi í Dráttarhól, sem er innan megin við Stóruvallalæk, skammt norðvestur frá Stóruvöllum, úr Dráttarhól í Dalatóftarvörðu, norðaustur frá Minnivöllum, úr Dalatóftarvörðu í hinn vestasta hinna svo nefndu Þerrishóla, en þeir eru skammt vestan við Gamla-Fellsmúla, sem er spölkorn fram frá Fellsmúlabæ, úr vestasta Þerrishól í Víxlahnúk."
Heimildir: Ö-Fellsmúli, 47-48

RA-437:011 *Dísuvað* heimild um vað
"Dísuvað var á Fellsmúlalæk "framan við Garðatanga", skammt sunnan við mót Króktúnslækjar og Klofalækjar." Segir í viðbótum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Fellsmúli viðb., 2

RA-437:012 *Fornufjós* örnefni fjós
"Fornufjós er örnefni örskammt sunnan við hið gamla bæjarstæði á Gamla-Fellsmúla." Segir í viðbótum við örnefnalýsingu.

Heimildir: Ö-Fellsmúli viðb., 2

RA-437:013 *Jaðarshús* heimild um fjárhús
"Jaðarshús nefnist kofi fyrir vesturgamalt fé á Jaðrinum suðaustur af Borgardal." Segir í viðbótum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Fellsmúli viðb., 3

RA-437:014 *Borgardalur* örnefni fjárskýli
"Jaðarshús nefnist kofi fyrir vesturgamalt fé á Jaðrinum suðaustur af Borgardal." Segir í viðbótum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Fellsmúli viðb., 3

RA-437:015 *Lambhúsás* örnefni lambhús
"Lambhúsás er í suðvesturenda Skarðsfjalls vestan við bæjargil ofan Gamla-Fellsmúla, en austur af Þerrishólum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Fellsmúli viðb., 3

RA-437:016 tóft fjárhús
"Stóri-Selhóll er í Fellsmúlaheiði örskammt austan við Litla-Selhól. Ranglega nefndur Litli-Selhóll í lýsingu Magnúsar Finnbogasonar. Á eystri jaðri heiðarinnar, austur af Stóra-Selhól, er ærhústótt
frá Felsmúla." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Fellsmúli viðb., 4

RA-437:017 *Stritla* bæjarstæði býli
"Um þetta örnefni stendur þetta í fyrrnefndri ritgerði Guðmundar Árnasonar. "Í æsku heyrði ég oft talað um, að bær með þessu nafni hefði staðið austur af Gamla-Fellsmúla, enda hjáleiga þaðan. Bæjarstæðið var þó aldrei nákvæmlega staðsett, enda þar þá allt sandgrafið." "Örnefnið Stritlugil er enn til. Sunan í ásnum, sem er austan við gilið, eru grjótrústir allmiklar og meiri en svo, að líkur séu fyrir því, að þar hafi fjárhús staðið frá fyrri tímum. Rústir þessar voru svo sandorpnar, að eigi var hægt að greina húsaskipun, nema með uppgreftri. Þykir mér samt mjög líklegt, að þar hafi Stritlubær staðið. Á síðari árum, eftir að landið var girt, hefur melgróður hulið rústirnar."
Heimildir: Ö-Fellsmúli viðb., 5

RA-437:018 heimild um vatnsból
"Stritlugil mun vera austast tveggja eða þriggja gilskorninga í suðurenda Skarðsfjalls, milli Laufáss og Axlar. Dagbjartur Hannesson segir að þarna muni hafa verið vatnsból frá Gamla Fellsmúla." Segir í viðbótum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Fellsmúli viðb., 5

RA-437:019 tóftir **Friðlýstar fornleifar**
ÁG: "Fornar tóftir, 10 að tölu, við Stóru-Valla-læk; þar hét Hólmengi." BJ: "Í þeim hólma [sem var í læknum áður en farvegurinn breyttist] hafa menn nýlega tekið eftir fornum rústum, mjög niður sokknum. Þær skiftast í tvo flokka og er svo sem 20 faðma bil á milli. Í þeim flokknum sem ofar er með er með læknum eru 6 tóftir að meðaltali um 7-8 fðm. langar. Eru 3 samhliða og snúa austur og vestur, við austurenda þeirra eru tvær er snúa norður og suður, hvor af enda annarar og þó ekki samfastar. Austur af þeim, næsta læknum, er ein sem snýr austur og vestur og er hún óglöggust þeirra allra. Í hinum flokknum, neðar með læknum, eru þrjár tóftir samhliða og snúa frá norðausturi til suðvesturs. Sú sem sjærst er læknum, er styzt um 4 faðmar, miðtóftin um 8 faðmar en sú sem næst er læknum alt að 16 faðmar, og mismunar lengd þeirra til suðvesturs, hinir endarnir virðast jafnir. Í milliblilinu milli flokkanna, nálega jafnnærri þeim báðum, er kringlótt tóft, um 5 faðmar í þvermál og virðist hún dálítið upphækkuð. Eigi er tóftin svo glögg að skil sjáist fyrir dyrum á henni. Hvaða bygging hefur hér verið? Mér sýnist tvent til suðurdráttarrétt eða þingstaður."
Heimildir: ÁG: Friðlýsingarskrá, 68; B J: "Fornleifar í Landsveit" Árbók 1907, 27-28

RA-437:020 heimild um landamerki
BJ: "Til hins gamla bæjar sést ekki nema lítil grjóthrúga, sem er köstuð saman til merkja. Fjós og heygarður hafði verið fram á túninu, og sér til þeirrar rústar."
Heimildir: B J: "Skrá yfir eyðibýli ..." Árbók 1898, 2

RA-437:021 heimild um fjós
BJ: "Til hins gamla bæjar sést ekki nema lítil grjóthrúga, sem er köstuð saman til merkja. Fjós og heygarður

hafði verið fram á túninu, og sér til þeirrar rústar."
Heimildir: B J: "Skrá yfir eyðibýli ..." Árbók 1898, 2

RA-437:022 *Vindás* bæjarstæði býli
1708: "Hjáleiga hefur fyrrum bygð verið skamt frá túninu, kölluð Vindás, var fyrst bygð áður menn minnast. Eyðilagðist að öllu leyti fyrir 17 árum eða so. Landskuld var xx álnir. Leigukúgildi i. Þetta býli var til engra gagnsmuna. Kann ekki aftur byggjast vegna slægjuleysis og aðþrengingar á jörðunni." "En í hrauninu skammt suður af Gamla-Fellsmúli, norðan í hraunhrygg, heiti Gamli-Vindás. Þar var kot sem eyddist 1694." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Vindás, nú nefndur Gamli-Vindás. Var hjáleiga frá Gamla-Fellsmúla og um 300 m suður þaðan. Tætur eru í norðurenda dálítils hraunhryggjar, og hefur Hlöðver Filippusson á Hellum sagt mér, að þar hafi Vindás staðið, og bar Guðmund í Múla fyrir því. Í ritgerð Guðmundar stendur: "Bærinn stóð á aflöngum hól, neðan við tún heimajarðarinnar, þar sem norðan- og landnyrðingsvindar, er koma beggja megin fjallsins, mætast. Á uppvaxtarárum mínum var þar grjótbreið töluverð, sem sjálfsagt hefur verið leifar bæjarins. Það grjót hefur verið tekið til annars. Þá var og þar örnefnið Vindásgerði, og sást greinilega steinlag fyrir norðan og austan bæjarrústirnar, sem hefur sennielga verið leifar túngarðs býlisins. Eigi er vitað, hvenær þar var fyrst byggð, en sennilega hefur býlið alla tíð verið fremur lítil. ... Vottaði þar [Vindásgerði] fyrir steinslögum, sem minntu á gerði, mynduðu nokkrun veginn hring, þó mjög óljóst væri sums staðar. Geri ég ráð fyrir, þó þar sé aðeins eftir minni að fara, að þetta gerði hafi verið 4-5 dagsláttur. Innaní geðinu var nokkuð hár moldarhryggur; grassvörður var allur blásinn, þegar ég man fyrst eftir. Nálægt því á miðjum hryggnum var grjótbreiða, og vottaði fyrir húsalögun í þeirri breiðu. Mér var þá sagt, að þar hafi staðið bær. Nú eru allar þessar leifar í burt; grjótið tekið í sandvarnargarð og til annarra nota, og hryggurinn blásinn niður í hraun. Aðeins vottar fyrir garinum á einum stað. Þó þykist ég muna fyrir víst hvar bæjarrústirnar voru. Þar hef ég halaðið smávörðu. Hún er 160 faðma frá Gamla-Fellsmúla." " Segir í viðbótum við örnefnalýsingu.
Heimildir: JÁM I, 300; SB V, 129; Ö-Fellsmúli viðb., 5-6

RA-438 Árbær
10 hdr., Skálholtskirkjueign. 1708: "Munnmæli eru að Árbær sje að forngildu partur úr Hvammi, og að sönnu er Árbæjar land horn af Hvammslandi." JÁM I, 297 "Rústir af landnámsbýlinu Á eru í Hvammslandi við Bæjarnes, öndvert Ölmóðsey í Þjórsá. Þar byggði fyrst Ketill einhenti að sögn Landnámu. Síðar stóð lengi bærinn Árbær á þeirri spildu en hvarf úr byggð á 18. öld sökum sandfoks. Annar Árbær byggðist í Hvammslandi 1838 og hélst þar byggð tæp 50 ár." Í sama riti er augljóst að landnámsbærinn og Árbær hafa ekki byggst á sama stað. Athuga þetta við skráningu. SB V, 128, 191 Nýbýlir Árbær var byggt í Hvammslandi án samþykkis bænda þar. Athuga betur. B J: "Skrá yfir eyðibýli ..." Árbók 1898, 2 1708. "Högum grandar blástur, sandur og spillast eftir henginni. Sýnist mönnum þetta býli liggja undir Eyðileggíng."

RA-438:001 *Árbær* bæjarhóll bústaður **Friðlýstar fornleifar**
"Rústir Árbæjar hins forna. Þær eru í 4 stöðum á króknum við Þjórsá fyrir ofan Ölmóðsey." "Á eða Árbær fornu, þar sem Ketill einhendi landnámsmaður bjó, hefir staðið á eystri bakka Þjórsár, ofanvert við Ölmóðsey, í útnorður frá Hvammi. ... Uppi á horninu milli lækjarfarvegsins og árinnar, sér til rústa á 3 stöðum. ... Ekki er hægt að lýsa rústunum, svo eru þær úr lagi gengnar. Þó virðist sem lítið eitt móti fyrir undirstöðu í hinni vestustu (a), sem tæpast stendur á horninu við ána. Hin nyrsta (b) er ekki annað en lítið brot úr undirstöðu einhverrar byggingar, en sú sem næst liggur botni lækjarfarvegarins (c) er einna fyrirferðarmest. Dálítil rúst (d) er og fram í lægðinni, þar sem oddi nessins hefir myndast, er lækurinn rann í ána. Þykir mér líklegast að annaðhvort a eða c sé bæjarrústin, en hitt fjós og heystæðisrúst."
Heimildir: ÁG: Friðlýsingarskrá, 68; B J: "Skrá yfir eyðibýli ..." Árbók 1898, 1-2

RA-438:002 *Árbær* bæjarstæði bústaður **Friðlýstar fornleifar**
"Rústir Árbæjar hins forna. Þær eru í 4 stöðum á króknum við Þjórsá fyrir ofan Ölmóðsey."
Heimildir: ÁG: Friðlýsingarskrá, 68

RA-438:003 *Árbær* bæjarstæði bústaður **Friðlýstar fornleifar**
"Rústir Árbæjar hins forna. Þær eru í 4 stöðum á króknum við Þjórsá fyrir ofan Ölmóðsey."
Heimildir: ÁG: Friðlýsingarskrá, 68

RA-438:004 *Árbær* bæjarstæði bústaður **Friðlýstar fornleifar**
"Rústir Árbæjar hins forna. Þær eru í 4 stöðum á króknum við Þjórsá fyrir ofan Ölmóðsey."
Heimildir: ÁG: Friðlýsingarskrá, 68

RA-438:005 *Tröllaskógur* bæjarstæði býli

TRÖLLASKÓGUR Á LANDI (R)1709: Hefur án efa verið byggður til forna, og kirkja Þar staðið, sem bevísa girðíngar og mannabein, er uppblása í stórviðrum; JÁM I: 234-Ei langt frá Árbæ til útnorðurs liggur blásin eyðijörð, er oftast kölluð Stóri Skógur (en mun rjett nefnd Tröllaskógur), hvar sagt er til garðlaga og tófta mynda sjáist, einninn mannabein, sum stór, í einni breiðu helst; Þar meinast kirkja verið hafi; Til undirvísunar fáein orð um eyðijarðir við Árverja repp .
Heimildir: JÁM I, 278

RA-439 Hvammur

40 hdr., 1708, talið er að hálfkirkja hafi verið þar. 1397: Máldagi kirkjunnar "a .xc. j heimalandi" DI IV 64 {1598: hálfkirkja; AM 263 fol. bl. 57}Jörðin er með tvö skógarítök, Vestari-Hvammsskógur og Eystri-Hvammsskógur. Talið er að Árbær hafi byggst úr Hvammslandi, 1708 voru tvær eyðihjáleigur á býlinu Norðurhjáleiga og Hvammshjáleiga. Munnmæli eru um að Ölmóðsey í Þjórsá hafi tilheyrt Hvammi, eða réttast sagt Árbæ þegar býlið var hluti af Hvammslandi. JÁM I, 198. Tvíbýli lengi í Hvammi. Hvammsland um 1142 ha að stærð. "Jörðin er þurrlend og sendin, talsvert af landinu hraun sem er að gróa upp." SB V, 191 1708: "Túninu granda stórlega gil og lækir, sem renna úr fjallinu og bera á það grjót, sand og mold, svo með miklum erfiðismunum verður árlega að hreinsa. Á úthaga gengur blástur sandur." JÁM I, 296. 1917 Suðurbær: Tún Garðar 1310 m² 1917 Norðurbær: Tún 8,6 ha, sléttað 4,8 ha, garðar 719 m²

RA-439:001 *Hvammur* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-439:002 heimild um útkirkja
HVAMMUR Á LANDI (R) -Tómasi - HÁLFKIRKJA
1397: a .xc. j heimalandi
portio Ecclesiæ vmm .vij. ar .vijc
yngra J Hvammi hefur aukist ein kyr. vantar Þad sem adur seiger j maldaga Herra Wilchins ein kista oc brijkar klædi. preststoll.
reiknadist portio .x. aurar vmm .iiij. ar oc fiellu Þeir af firir kirkiubot er Þorsteinn Magnusson giordi vpp.
er kirkian skylldug honum hundrad; Máld DI IV 64
{1598: hálfkirkja; AM 263 fol. bl. 57}
1709: Heyrt segjast menn hafa hjer hafi hálfkirkja (bænhús) verið í gamaldaga, og líka Þykjast Þeir hafa sjeð rök Þar til af byggíng en öðru ekki;
Heimildir: JÁM I, 295; DI

RA-439:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-439:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-439:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-439:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-439:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-439:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-439:009 *Nautavað* örnefni vað
1708: "Silúngsveiði hefru fyrrum gagnleg verið í Hvammsvötunum við Nautavað á Þjórsá, en hefur hún ekki brúkast um nokkur ár sökum fólkseklu og vegalengdar, þar til þótti veiðin fara í minkun." "Vestan Markhelluheiðar er hólótt heiði, Langhólar, og áfast við þá Gráskjölduhólar, hraunhólarnir norðan við girðinguna vestast og Vaðvöllur ... Um Vaðhólma og Vaðeyri er farið þegar Þjórsá er farin á Nautavaði." "Vað þetta var fyrst farið af nautum er voru að strjúka frá Skálholti austur að Skaftafellssýslu að Kirkjubæjarklaustri. Síðan

hefur það oft verið farið, og áður en vegir voru lagðir hér austur og brú á Þjórsá varð það nær altaf farið af Landmönnum þegar fært þótti með lestir í og úr kaupstað."
Heimildir: JÁM I, 296; Ö-Hvammur, 5-6

RA-439:010 heimild um ferju
1708: "Ferju hefur um 20 ár eða því nær hjer frá uppi haflið verið á Þjórsá þar sem heitir Hrosshylur, ekki þó í skyldu nefni, hafa ferjumenn uppborið þar fyrir af sumum (er yir hafa reist) nokkurn betalíng, sumum lítinn jafnvel engan, því engi viss tollur hefur verið uppá settur. Ferjustaðurinn er slæmur og hættulegur." "Vestan í því, við ferjustaðinn Hrosshyl í Þjórsá, er Ferjuklettur." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Vestast í því [Krókshrauni] móts við Þjórsárholt í Gnúpverjahreppi er hár klettur rétt við ána [þ.e. Þjórsá] sem heitir Ferjuklettur. Af honum er "kölluð ferjan" yfir Hrosshyl." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: JÁM I, 296; SB V, 128; Ö-Hvammur, 6-7

RA-439:011 heimild um vatnsból
Slæmt vatnsból var árið 1708.
Heimildir: JÁM I, 296

RA-439:012 *Norðurhjáleiga* bæjarstæði býli
1708. "Nordurhiáleiga hjet býli í túninu. Var fyrst bygt fyrir 40 árum eða þar um. Byggíngin hjelst í 10 ár, eyðilagðist síðan sökum aðþrengíngar á slægjum. ... Kann ekki aftur byggjast vegna slægnaleysis og aðþrengingar á heimajörðunni." "Sléttan sunnanundir hæðinni [Tortryggur ?] heitir Norðurgarður sennilega gamalt bæjarnafn." Segir í örnefnalýsingu. "Norðurgarður "hét önnur hjáleiga frá Hvammi. Stóð hún nyrst í túni norðurbæjar. ýmis merki eru þar sýnileg enn, hvar bærinn stóð, þó lítið beri á húsaminjum ... Í sóknarlýsingu séra Jóns Torfasonar 1841 er talað um Norður-Hvammshjáleigu." Segir í viðbótum við örnefnalýsingu.
Heimildir: JÁM I, 297; Ö-Hvammur, 4; Ö-Hvammur viðb., 4

RA-439:013 *Hvammshjáleiga* bæjarstæði býli
1708. "Annað býli hefur og verið í túnfætinum, kallað hvamshiáleiga. hennar fyrstu bygð muna menn ekki. Var lögð í eyði eitthvað fyrir 30 árum. Landskuld minnir menn væri xl álnir. Var eyðilögð vegna aðþrengíngar á slægjum. Kann og ekki þar fyrir aftur bygð verða." "Hammshjáleiga "stóð í túninu niður frá Frambæ, og sér enn vel fyrir bæjartóftum." ... Í sóknarlýsingu séra Jóns Torfasonar 1841 er talað um Suður-Hvammshjáleigu." Segir í viðbótum við örnefnalýsingu.
Heimildir: JÁM I, 297; Ö-Hvammur viðb., 3

RA-439:014 *Á* bæjarstæði býli
"Rústir af landnámsbýlinu Á eru í Hvammslandi við Bæjarnes, öndvert Ölmóðsey í Þjórsá. Þar byggði fyrst Ketill einhenti að sögn Landnámu. Síðar stóð lengi bærinn Árbær á þeirri spildu en hvarf úr byggð á 18. öld sökum sandfoks. Annar Árbær byggðist í Hvammslandi 1838 og hélst þar byggð tæp 50 ár." "Á árbakkanum gegnt norðurenda Ölmóðseyjar þar sem heitir Bæjarnestorfa var Á, landnámsbær." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Norðan Bæjarneshrauns er löng og mjó grasspilda, en nefnist Bæjarnes. Syðst á því, gegnt Ölmóðsey stóð "Á" hin forna eða Árbær eins og bærinn var seinna nefndur, og sést vel fyrir bæjarrústum og nokkuru af túninu sem nú er kallað Bæjarnestorfa. Árbær var síðan fluttur í Hvammsland samanber Árbæjartún, Árbæjarheiði og Árbæjarkers sem áður var nefnt." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: SB V, 128, 191; Ö-Hvammur, 6

RA-439:015 *Baðhús* heimild um bað
"Í heiðinni, um kólómetra vestur af bænum, er heitt gufuuppstreymi, og heitir þar Bað og Baðhús (ærhús)." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Umhverfis þau [026-027] er mikið af hitaholtum, ein stærst og heitir Bað, anað ærhúsið er hjá þessari holtu og heitir baðhús. Af líkum má ráða hafa menn fyrrum baðað sig í heitir vatnsgufunni sem þarna streymir upp sí og æ."
Heimildir: SB V, 129; Ö-Hvammur, 6

RA-439:016 *Háavarða* varða
"Hæstu kollar Skarðsfjalls eru, taldir frá suðri til norðurs: Víxlahnúkur austur og upp af Hellnahverfi, en upp af honum Miðfell. Þá kemur hákollurinn þar sem Háavarða stendur." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 129

RA-439:017 *Hádegisvarða* varða eyktamark
"Í hádegisstað frá bænum í Hvammi, á mörkum Hellnahverfis, er dálítill hnjúkur á fjallsbrúninni með vörðu, sem

heitir Hádegisvarða.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hvammur, 1

RA-439:018 heimild um leið
“Þá aflíðandi grashjalli, er nefnist Stígur, er han genginn þegar farið er fótgangandi yfir Skarðsfjall, eða fjallið, eins og við í dagl. tali nefnum það.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hvammur, 1

RA-439:019 *Gildruhóll* örnefni refagildra
“Skammt fyrir norðan Hvítuskriðu er hár toppmyndaður gr. hóll er nefnist Gildruhóll og brekkurnar vestan við hann Gildruhólsbrekkur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hvammur, 2

RA-439:020 *Húshóll* örnefni
“[skamt frá 019] er annar hóll með berum grágrýtisklöppum og allstórum klettum hér og þar. Það er Húshóll. Sunnan og vestan við hann er slétt grasflöt, sem kennd er við hólinn og kölluð Húshólsflöt.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hvammur, 3

RA-439:021 tóft skotbyrgi
“Framan við Lækina er hólbrekka eða hæð, Lækjarhæð. Nokkru sunnar löng og há torfa vestur af Hvítuskriðu framanverðu, sem heitir Skothúshæð, hefur þar fyrr meir verið skothús og sést enn fyrir tóftinni neðst í brekkunni.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hvammur, 3

RA-439:022 *Eyjólfsstekkatún* örnefni stekkur
“Fyrir vestan jarðfallið [við Gránubrekku] er hringmynduð torfa sem nefnist Eyjólfsstekkatún.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hvammur, 3

RA-439:023 heimild um vatnsból
“Norðan við Norðurbæ ... er hæðaþyrping sem gengur til vesturs frá fjallinu móts við Sveppaflöt sem yr er nefnd. Myndast þannig hvos eða hvammur milli hæða-armsins annarsvegar og fjallsins hinsvegar. Tvær lægðir eða rásir liggja til norðurs upp í brúnina. Í hinni eystri er vatnsból, Lindin.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hvammur, 3

RA-439:024 heimild um fjárskýli
“Á túninu bak við bæinn er hóll, Glerhaus, hefir hann að líkindum þótt harður og óljáþýður. Norður af honum eru dálitlar móbergsklappir, Hellirinn. Þar var í mínu minni lítill hellir og fjárréttir. Nú er hellirinn hruninn og réttin, en sést vel fyrir hvorutveggju.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hvammur, 4

RA-439:025 *Réttarhólar* örnefni rétt
“Frambæjartún er sunnan og vestan við bæinn. Vestan til á því eru þrír lágir hólar er heita Réttarhólar, en framan við bæinn er dálítil slétt bunga, Hóllinn.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hvammur, 4

RA-439:026 heimild um fjárhús
“Nyrst í Markhelluheiði á götunum að ærhúsum Norðurbæjar er dálítill steinn sem nefnist Grásteinn ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hvammur, 5

RA-439:027 heimild um leið
“Nyrst í Markhelluheiði á götunum að ærhúsum Norðurbæjar er dálítill steinn sem nefnist Grásteinn ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hvammur, 5

RA-439:028 *Dúnkur* varða
“Nyrst í Markhelluheiði á götunum að ærhúsum Norðurbæjar er dálítill steinn sem nefnist Grásteinn, og nokkru utar er varða sem nefnist Dúnkur.” Segir í örnefnalýsingu.

Heimildir: Ö-Hvammur, 5

RA-439:029 tóft smalakofi
"Nálægt miðjum Vaðvelli [009] er Yfirsetuhóll, og framundir honum tóftir, brot af yfirsetukofa. Þar var búið þegar ærnar voru setnar eftir fráfæruna." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hvammur, 5

RA-439:030 heimild um fjárhús
"Norður af Vaðvelli er Árbæjartún, kringum sauðahús Frambæjar. Húsið byggt rétt hjá rústum bæjarins Árbæjar, sem lagðist í eyði árið 1889." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hvammur, 6

RA-439:031 heimild um fjárhús
"Vestast á heiðinni eru sauðahús Norðurbæjar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hvammur, 7

RA-439:032 heimild um fjárhús
"Austan við Mosana eða efst á þeim (miðað við Árbæ) eru tvö ærhús frá Frambæ." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hvammur, 6

RA-439:033 *Baðhús* heimild um fjárhús
"Austan við Mosana eða efst á þeim (miðað við Árbæ) eru tvö ærhús frá Frambæ." Annað húsið er fast við baðið 009 og heitir því Baðhús. Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hvammur, 6

RA-439:034 *Finnstættur* tóft
"Finnstættur voru þrennar í Hvammslandi: 1) í túninu fast austan við Frambæ ..." Segir í viðbótum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hvammur viðb., 2-3

RA-439:035 *Finnstættur* heimild
"Finnstættur voru þrennar í Hvammslandi: 1) í túninu fast austan við Frambæ 2) Í svonefndum Seta, spildu túnsins uppi í fjlallsrótum, austur eða suðausturs af bæjunum. Nú með öllu horfnar ..." Segir í viðbótum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hvammur viðb., 2-3

RA-439:036 *Finnstættur* tóft
"Finnstættur voru þrennar í Hvammslandi: 1) í túninu fast austan við Frambæ 2) Í svonefndum Seta, spildu túnsins uppi í fjlallsrótum, austur eða suðausturs af bæjunum. Nú með öllu horfnar 3) Nálægt línu frá norðurbæ að Krummhól, miklu nær hólnum en bænum." Segir í viðbótum við
örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hvammur viðb., 2-3

RA-439:037 *Fjárhústún* örnefni fjárhús
"Fjárhústún. Afgirt túnspilda við ærhús Frambæjar, um kílómetra vestur frá Hvammi." Segir í viðbótum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hvammur viðb., 3

RA-439:038 *Stíflur* garðlag
"Stíflur. Mjódd verður milli Veiðitanga að norðan og nafnlauss tanga að sunnan. "Grjótgarður er á milli tanganna, er hann tilorðinn fyrir það að um aldamótin 1900 var gerð tilraun til að hækka efri part vatnanna, í því skyni að fá þar orku fyrir kornmyllu, en það mistókst, stendur í gamalli örnefnaskrá um Hellnahverfi. Þessi garður er nú nefndur Stíflur." Segir í viðbótum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hvammur viðb., 4

RA-439:039 *Guðmundarhús/Jónshús/Gunnarshús* heimild um fjárhús
Um ærhús Norðurbæjar, en siður var að kenna þau við bændur í Norðurbænum.
Heimildir: Ö-Hvammur viðb., 5

RA-440 Hellur [Hellar]

40 hdr með afbýlinu Látalæti 8 hdr., 1708, eyðhjáleigan Gata einnig. 1332. Jarðarinnar getið í máldaga Skarðakirkju. DI II, 695-696. Jörðin heitir nú Hellar. "Býlið hellar stendur á fögrum hjalla við suðvesturhlíð Skarðsfjalls. Byggð þar mun mjög gömul og tengist merkilegum sandsteinshellur heima við bæinn og voru að þeim margvísleg not við búskap. ... Óskipt land Hella og Múla [Látalæta] er um 788 ha. Láglendi jarðarinnar er uppgróið, skjólsamt hraun." SB V, 193 1708. "Túnið og slægjum í fjallinu spilla skriður, sem í leysingum falla á með grjóti, sandi og mold og með erfiðismunum verður í burt að koma, skuml slægjurnar verða brúkaðar." JÁM I, 289-299 1917: Tún 5,2 ha, sléttað 3,5 ha, garðar 958 m²

RA-440:001 *Hellur* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-440:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-440:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-440:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-440:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-440:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-440:007 heimild um fjárhús
"Þvert á gamla veginn [RA-681:003], norðaustan við Selhól [016], er ærhús og gerði frá Múla." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellar og Múli IE, 14

RA-440:008 *Kirkjur* örnefni
"Í brekkunni fyrir framan bæinn eru tvær lautir sem nefnast Kirkjur. Þær eru augljóslega eftir fallna hella. Börnum var bannað að vera með hávaða þar í kring."
Heimildir: Manngerðir hellar, 213

RA-440:009 *Dagmálavarða* varða eyktamark
"Í Skarðsfjall, talið frá norðri, er smáfell, sem Miðfell nefnist, ennfremur Stór-Vindármúli, Hellnahnúkur, Klauf og Látur, sem er blágrýtisklettur, þar er og Dagmálanef eða Dagmálavarða og Dagmálalág, sem eru eyktamörk frá Hellum og Götu." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellnahverfi, 1

RA-440:010 *Miðmundavarða* varða eyktamark
"Í Skarðsfjall, talið frá norðri, er smáfell, sem Miðfell nefnist, ennfremur Stór-Vindármúli, Hellnahnúkur, Klauf og Látur, sem er blágrýtisklettur, þar er og Dagmálanef eða Dagmálavarða og Dagmálalág, sem eru eyktamörk frá Hellum og Götu. Em Miðmundavarða eyktamörk frá Múla." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellnahverfi, 1

RA-440:011 *Skógargötur* örnefni leið
"Örnefni í Heiði og högum, talið frá suðaustri: Jaðar, Skógargötur ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellnahverfi, 1

RA-440:012 *Austastavarða* varða
"Örnefni í Heiði og högum, talið frá suðaustri: Jaðar, Skógargötur, Hellishólar, Djúpahola, Miðmundarflag, Bakkar, Austastavarða ...." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellnahverfi, 1

RA-440:013 *Miðvarða* varða
"Örnefni í Heiði og högum, talið frá suðaustri: Jaðar, Skógargötur, Hellishólar, Djúpahola, Miðmundarflag,

Bakkar, Austastavarða, Miðvarða ....” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellnahverfi, 1

RA-440:014 *Vestastavarða/Húsvarða* varða
“Örnefni í Heiði og högum, talið frá suðaustri: Jaðar, Skógargötur, Hellishólar, Djúpahola, Miðmundarflag, Bakkar, Austastavarða, Miðvarða, Vestastavarða eða Húsvarða ....” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellnahverfi, 1

RA-440:015 *Strákur* varða
“Örnefni í Heiði og högum, talið frá suðaustri: Jaðar, Skógargötur, Hellishólar, Djúpahola, Miðmundarflag, Bakkar, Austastavarða, Miðvarða, Vestastavarða eða Húsvarða, Strákur (vörðubrot), ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellnahverfi, 1

RA-440:016 *Selhóll* örnefni sel
“Örnefni í Heiði og högum, talið frá suðaustri: Jaðar, Skógargötur, Hellishólar, Djúpahola, Miðmundarflag, Bakkar, Austastavarða, Miðvarða, Vestastavarða eða Húsvarða, Strákur (vörðubrot), Selhóll (grjóthruni margir grjóthólar) ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellnahverfi, 1

RA-440:017 *Efri-Smokkvarða* varða
“Örnefni í Heiði og högum, talið frá suðaustri: Jaðar, Skógargötur, Hellishólar, Djúpahola, Miðmundarflag, Bakkar, Austastavarða, Miðvarða, Vestastavarða eða Húsvarða, Strákur (vörðubrot), Selhóll (grjóthruni margir grjóthólar), þá Krappihruni, Efri-Smokkvarða og Syðri Smokkvarða ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellnahverfi, 1

RA-440:018 *Syðri-Smokkvarða* varða
“Örnefni í Heiði og högum, talið frá suðaustri: Jaðar, Skógargötur, Hellishólar, Djúpahola, Miðmundarflag, Bakkar, Austastavarða, Miðvarða, Vestastavarða eða Húsvarða, Strákur (vörðubrot), Selhóll (grjóthruni margir grjóthólar), þá Krappihruni, Efri-Smokkvarða og Syðri Smokkvarða ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellnahverfi, 1

RA-440:019 *Gatnahólar* heimild um leið
“Örnefni í Heiði og högum, talið frá suðaustri: Jaðar, Skógargötur, Hellishólar, Djúpahola, Miðmundarflag, Bakkar, Austastavarða, Miðvarða, Vestastavarða eða Húsvarða, Strákur (vörðubrot), Selhóll (grjóthruni margir grjóthólar), þá Krappihruni, Efri-Smokkvarða og Syðri Smokkvarða, Grenhólar, Gatnahólar og Daltóttavarða.” Segir í örnefnalýsingu. Ferðamannagötur lágu áður milli hólanna segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellnahverfi, 1; Ö-Hellur og Múla, 2

RA-440:020 *Daltóttavarða* varða landamerki
“Örnefni í Heiði og högum, talið frá suðaustri: Jaðar, Skógargötur, Hellishólar, Djúpahola, Miðmundarflag, Bakkar, Austastavarða, Miðvarða, Vestastavarða eða Húsvarða, Strákur (vörðubrot), Selhóll (grjóthruni margir grjóthólar), þá Krappihruni, Efri-Smokkvarða og Syðri Smokkvarða, Grenhólar, Gatnahólar og Daltóttavarða. Við Daltóttavörðu er mark að Fellsmúla og Minni-Völlum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellnahverfi, 1

RA-440:021 *Prestsvarða* varða
“Upp af Múla í fjallinu eru þessi örnefni talin frá suðri: Sléttulækir, valllendisbalar með læknum, Lækir, Prestvarða og Prestsvörðuhóll ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellnahverfi, 1

RA-440:022 *Smalaskáli* örnefni smalakofi
“Upp af Múla í fjlalinu eru þessi örnefni talin frá suðri: Sléttulækir, valllendisbalar með læknum, Lækir, Prestvarða og Prestsvörðuhóll, Ósbotn, Minni-Vallalækur ... hét lækurinn Vindásós og hjá honum ósbotnahæðir, þá er Ölfusmýri. Þar var áður stöðutjörn, Gróf heitir í ós lækjarins, og Smalaskáli valllendisbrúnin ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellnahverfi, 1-2

RA-440:023 *Hannesarvarða* varða
“Upp af Múla í fjallinu eru þessi örnefni talin frá suðri: Sléttulækir, valllendisbalar með læknum, Lækir, Prestvarða og Prestsvörðuhóll, Ósbotn, Minni-Vallalækur ... hét lækurinn Vindásós og hjá honum ósbotnahæðir,

þá er Ölfusmýri. Þar var áður stöðutjörn, Gróf heitir í ós lækjarins, og Smalaskáli valllendisbrúnin, Norðasti-, Mið- og Syðsti-Smalaskáli, Smalakriki og Smalaskálanef, Skyggnir og Smalaskálaheiði, Stíghóll, Hannesarvarða ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellnahverfi, 1-2

RA-440:024 *Sauðhústættur* örnefni fjárhús
“Upp af Múla í fjallinu eru þessi örnefni talin frá suðri: Sléttulækir, valllendisbalar með læknum, Lækir, Prestvarða og Prestsvörðuhóll, Ósbotn, Minni-Vallalækur ... hét lækurinn Vindásós og hjá honum Ósbotnahæðir, þá er Ölfusmýri. Þar var áður stöðutjörn, Gróf heitir í ós lækjarins, og Smalaskáli valllendisbrúnin, Norðasti-, Mið- og Syðsti-Smalaskáli, Smalakriki og Smalaskálanef, Skyggnir og Smalaskálaheiði, Stíghóll, Hannesarvarða, Vatnaþýfi, Sauðhústættur ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellnahverfi, 1-2

RA-440:025 *Flagveltuvað* örnefni vað
“Upp af Múla í fjlalinu eru þessi örnefni talin frá suðri: Sléttulækir, valllendisbalar með læknum, Lækir, Prestvarða og Prestsvörðuhóll, Ósbotn, Minni-Vallalækur ... hét lækurinn Vindásós og hjá honum ósbotnahæðir, þá er Ölfusmýri. Þar var áður stöðutjörn, Gróf heitir í ós lækjarins, og Smalaskáli valllendisbrúnin, Norðasti-, Mið- og Syðsti-Smalaskáli, Smalakriki og Smalaskálanef, Skyggnir og Smalaskálaheiði, Stíghóll, Hannesarvarða, Vatnaþýfi, Sauðhústættur, Svartibakki, Flagveltuvað ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellnahverfi, 1-2

RA-440:026 *Tangavað* örnefni vað
“Upp af Múla í fjlalinu eru þessi örnefni talin frá suðri: Sléttulækir, valllendisbalar með læknum, Lækir, Prestvarða og Prestsvörðuhóll, Ósbotn, Minni-Vallalækur ... hét lækurinn Vindásós og hjá honum ósbotnahæðir, þá er Ölfusmýri. Þar var áður stöðutjörn, Gróf heitir í ós lækjarins, og Smalaskáli valllendisbrúnin, Norðasti-, Mið- og Syðsti-Smalaskáli, Smalakriki og Smalaskálanef, Skyggnir og Smalaskálaheiði, Stíghóll, Hannesarvarða, Vatnaþýfi, Sauðhústættur, Svartibakki, Flagveltuvað, Tangavað ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellnahverfi, 1-2

RA-440:027 *Nýjavaðsflöt* heimild um vað
“Upp af Múla í fjlalinu eru þessi örnefni talin frá suðri: Sléttulækir, valllendisbalar með læknum, Lækir, Prestvarða og Prestsvörðuhóll, Ósbotn, Minni-Vallalækur ... hét lækurinn Vindásós og hjá honum ósbotnahæðir, þá er Ölfusmýri. Þar var áður stöðutjörn, Gróf heitir í ós lækjarins, og Smalaskáli valllendisbrúnin, Norðasti-, Mið- og Syðsti-Smalaskáli, Smalakriki og Smalaskálanef, Skyggnir og Smalaskálaheiði, Stíghóll, Hannesarvarða, Vatnaþýfi, Sauðhústættur, Svartibakki, Flagveltuvað, Tangavað, Veiðihólspyttar og Veiðipyttir, Vatnsgrjót, Gráhella og Nýjavaðsflöt við Þjórsá.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellnahverfi, 1-2

RA-440:028 garðlag
“Næst [eftir 027] koma Hellapollur, Fjártangi, Fjártangaeyri, Norðurþýfi, Veiðitangi, Grjótgarður er á milli tanganna, er hann tilorðinn fyrir það að um aldmaótin 1900 var gerð tilraun til að hækka efri parta vatnana, í því skyni að fá þar orku fyrir kornmyllu, en það mistókst.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellnahverfi, 2

RA-440:029 heimild um fjárhús
“Þá kemur [eftir 028] Vatnsbotn og Vatnsbotnahóll, þar eru sauðhús frá Hellum, þá Sauðhúsgerði ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellnahverfi, 2

RA-440:030 *Þórðarvarða* varða
“Þá kemur [eftir 028] Vatnsbotn og Vatnsbotnahóll, þar eru sauðhús frá Hellum, þá Sauðhúsgerði, Krosshóll, Skyggnirhólar, Austasti-, Mið- og Norðasti-, Þórðarvarða ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellnahverfi, 2

RA-440:031 *Gatnakofi* örnefni
“Þá kemur [eftir 028] Vatnsbotn og Vatnsbotnahóll, þar eru sauðhús frá Hellum, þá Sauðhúsgerði, Krosshóll, Skyggnirhólar, Austasti-, Mið- og Norðasti-, Þórðarvarða, Norðurhruni, Sléttnahóll, Stóru-Steinhæðir, Stór-Steinn, Fagurhóll og Fagurhólsheiði, Gatnakofi, Árbæjargötur, Gatnahæð ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellnahverfi, 2

RA-440:032 *Árbæjargötur* gata leið
“Þá kemur [eftir 028] Vatnsbotn og Vatnsbotnahóll, þar eru sauðhús frá Hellum, þá Sauðhúsgerði, Krosshóll, Skyggnirhólar, Austasti-, Mið- og Norðasti-, Þórðarvarða, Norðurhruni, Sléttnahóll, Stóru-Steinhæðir, Stór-Steinn, Fagurhóll og Fagurhólsheiði, Gatnakofi, Árbæjargötur, Gatnahæð ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellnahverfi, 2

RA-440:033 *Hellnarétt* örnefni rétt
“Þá kemur [eftir 028] Vatnsbotn og Vatnsbotnahóll, þar eru sauðhús frá Hellum, þá Sauðhúsgerði, Krosshóll, Skyggnirhólar, Austasti-, Mið- og Norðasti-, Þórðarvarða, Norðurhruni, Sléttnahóll, Stóru-Steinhæðir, Stór-Steinn, Fagurhóll og Fagurhólsheiði, Gatnakofi, Árbæjargötur, Gatnahæð, Stórhólar, Gjár, Fénaðarhóll, Kerlingagrjót, Hellnarétt ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellnahverfi, 2

RA-440:034 *Götuflöt* örnefni leið
“Þá kemur [eftir 028] Vatnsbotn og Vatnsbotnahóll, þar eru sauðhús frá Hellum, þá Sauðhúsgerði, Krosshóll, Skyggnirhólar, Austasti-, Mið- og Norðasti-, Þórðarvarða, Norðurhruni, Sléttnahóll, Stóru-Steinhæðir, Stór-Steinn, Fagurhóll og Fagurhólsheiði, Gatnakofi, Árbæjargötur, Gatnahæð, Stórhólar, Gjár, Fénaðarhóll, Kerlingagrjót, Hellnarétt, Lágaheiði, Götuflöt ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellnahverfi, 2

RA-440:035 heimild um brunn
“Í túninu á Hellum: Hellnahóll, Kirkjur, Leynir (Hellna) Leynishóll og Ofgóð, þar var brunnur sem notaður var af bæjunum Hellum og Látalæti.” Segir í örnefnalýsingu. “Ágreiningur varð um notkun vatnsbólsins, og lagðist það svo niður.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellnahverfi, 3

RA-440:036 tóft fjárhús
“Suður af Götukofa er stór grjóthóll með vörðubroti, þar heitir Efri-Smokkvarða [017]. Þar er einnig hústótt. Þar voru l v. sauðir hafðir, en húsið féll 1896 og ekki byggt upp síðan.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellur og Múla, 2

RA-440:037 heimild um túngarð
Túngarður var nælægt Hellnarétt 033 Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellur og Múla, 5

RA-440:038 *Hádegisvarða* varða eyktamark
“Brekkurnar upp af Innstuflöt eru nefndar Hádegisvörðubrekkur, kenndar við vörðu þar á fjallsbrúninni sem heitir Hádegisvarða. Hún er um leið markvarða á milli Hvamms og Hellahverfis.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellur og Múla, 6

RA-440:039 varða landamerki
Landamerki Hella, Götu og Látalæta: “Frá Miðfelli, sem er uppi á suðurhrygg Skarðsfjalls, er lína suð-suðvestur á Víxlahnúk, þaðan suðvestur á hinn vestasta svonefndra Þerrihóla, sem eru framan undir fjallsendanum. Þaðan er bein lína til suðvesturs á Dalatóftarvörðu [020], sem er fram undir Minnivallalæk. Frá Dalatóftarvörðu er línan bein til norðvesturs í vörðu á Ósbotnahól við svokallaðan Ósbotn.” Segir í örnefnalýsingu IE.
Heimildir: Ö-Hellar og Múli IE, 2

RA-440:040 *Hellabrunnur* heimild um brunn
“Suðvestan undir Hellahól voru tveir brunnar. Hét sá eystri Hellabrunnur og sá ytri Götubrunnur, en Brunnþýfi hét þýfi fast framan undir Hellahól.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellar og Múli IE, 4

RA-440:041 *Götubrunnur* heimild um brunn
“Suðvestan undir Hellahól voru tveir brunnar. Hét sá eystri Hellabrunnur og sá ytri Götubrunnur, en Brunnþýfi hét þýfi fast framan undir Hellahól.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellar og Múli IE, 4

RA-440:042 *Álfaberg* örnefni huldufólksbústaður
“Norður frá hellunum, við brekkuræturnar, er Puntstykki, en norðar, að Lindargili, heitir Álfaberg.” Segir í örnefnalýsingu IE.

Heimildir: Ö-Hellar og Múli IE, 5

RA-440:043 *Kvíahóll* örnefni kvíar
"Norður frá hellunum, við brekkuræturnar, er Puntstykki, en norðar, að Lindargili, heitir Álfaberg. Sléttan neðan við hellana er nefnd Fremriflöt, og vestar, nær veginum að Hvammi, er Kvíahóll. En Stöðull var sunnan við Kvíahól, í krikanum norðan við heimreiðina, þar sem hún liggur út af veginum að Hvammi." Segir í örnefnalýsingu IE.
Heimildir: Ö-Hellar og Múli IE, 5

RA-440:044 *Stöðull* örnefni kvíar
"Norður frá hellunum, við brekkuræturnar, er Puntstykki, en norðar, að Lindargili, heitir Álfaberg. Sléttan neðan við hellana er nefnd Fremriflöt, og vestar, nær veginum að Hvammi, er Kvíahóll. En Stöðull var sunnan við Kvíahól, í krikanum norðan við heimreiðina, þar sem hún liggur út af veginum að Hvammi." Segir í örnefnalýsingu IE.
Heimildir: Ö-Hellar og Múli IE, 5

RA-440:045 *Stöðull* örnefni kvíar
"Um 300 m suðvestur af Múla, vestan við mót heimreiðar og vegar að Hellum og Hvammi, var Stöðull." Segir í örnefnalýsingu IE.
Heimildir: Ö-Hellar og Múli IE, 7

RA-440:046 *Guðmundarkofi/Nónhús* heimild um lambhús
"Skammt vestan við túngarð og veg, og beint vestur af Múla, er lambhús, sem nú á dögum er stundum kallað Guðmundarkofi, en heitir að gömlu og góðu lagi Nónhús." Segir í örnefnalýsingu IE.
Heimildir: Ö-Hellar og Múli IE, 7

RA-440:047 *Borgir* heimild um lambhús
"Skammt norður af Hellarétt [033] er afgirt slægjuspilda, og þar er lambhús. Heita þar Borgir." Segir í örnefnalýsingu IE.
Heimildir: Ö-Hellar og Múli IE, 7

RA-440:048 *Stóravarða* varða
"Nokkra tugi metra norðan við veg þennan, um það bil á miðri leið milli Hellaréttar [033] og Skyggnirhóla, heitir Stóravarða." Segir í örnefnalýsingu IE.
Heimildir: Ö-Hellar og Múli IE, 8

RA-440:049 tóft
"400 m suður af Smalaskálanefi {sjá 022] eru rústir rjómabús, sem rekið var í byrjun þessarar aldar þarna fram við lækinn. Síðan var þar um skeið samkomuhús hreppsbúa. Nú stendur þar eftir reykháfur." Segir í örnefnalýsingu IE.
Heimildir: Ö-Hellar og Múli IE, 10-11

RA-440:050 *Flagveltugata* gata leið
"Skammt fyrir vestan Sauðhúsgerði [024] liggur út af Skógargötum [011] gamall götuslóði til suðvesturs og heitir Flagveltugata. Stefnir hann að vaði að Vindásósi er Flagveltuvað [025] nefnist, um 400 m suður frá Tangavaði." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellar og Múli IE, 11

RA-440:051 heimild
"Munnmæli eru um að þriðji hellirinn sé skammt frá þessum tveimur [055-056], lengra inn í túninu, en hann hefur ekki fundist enn."
Heimildir: Manngerðir hellar, 213

RA-440:052 hellir hlaða
1708: "Hellir er við fjósið, sem hey er geymt í."
Heimildir: JÁM I, 298

RA-440:053 heimild um fjós
1708: "Hellir er við fjósið, sem hey er geymt í."
Heimildir: JÁM I, 298

RA-440:054 *Hellnahellir* hellir **Friðlýstar fornleifar**

"Á Hellum eru nafnkunnir hellar með ævagömlum ristum á veggjum: Heyhellir, Gamlihellir og Lambahellir." Segir í Sunnlenskum byggðum. Í bókinni manngerðir hellar á Íslandi segir að hellarnir þrír heiti Hellnahellir, Lambahellir og Hestahellir. En Hellnahellir skiptist í Heyhelli, Gamlahelli og Göngin". "Hellnahellir (Fjóshlöðuhellir) er meðal stórbrotnustu fornminja á Íslandi. Sandsteinninn sem hellirinn er grafinn í virðist allur vera foksandur. Efnið er sendið-fínsendið, steinvala finnst ei. Lagskipting er nokkuð regluleg og hvergi verulega hallandi. Hellirinn í heild sinni er 50 m langur. Hann er þrískiptur og nefnast hellishlutarnir Heyhellir, Göngin og Gamlihellir. Göngin tengja Heyhellir og Gamlahelli. Þau ganga úr enda annars hellisins skálæg og bogasveigð yfir í enda hins. Göngin hafa vafalítið verið gerð milli tveggja sjálfstæra hella. Gamlihellir og Göngin stóðu lengi full af mold. Árið 1914 voru Göngin mokuð út. Árið 1950 kom dráttarvél með uppmoksturstækjum að Hellum. Eitt af hennar fyrstu verkum var að hreinsa út Gamlahelli. Hlöðver Filippus Magnússon bóndi á Hellum segir að moldin í hellinum hafi verið eins og hún hefði skriðið inn í hellinn. Sagnir eru um að hann hafi fyllst af mold um 1600, e.t.v. í jarðskjálftunum en nánar um það síðar. Hellnahellir er stærstur allra manngerða hella á Íslandi. Að flatarmáli er hann nálægt 200 m2. Heyhellir. Gamli inngagnurinn í heyhelli er á suðurhlið hans. Þar var kofi og forskáli úti fyrir er Matthías Þórðarson kom 1917. Þarna var aðalinngangur hellisins fram yfir 1940. Eftir að hætt var að binda bagga upp á hesta var hætt að nota þetta op og því lokað en heyinu mokað lausu af dráttarvélum inn um strompana. Núna er gengið inn í hellinn úr áfastri hlöðu. Til hægri við innganginn er hleðsla sem lokar fyrir lágan helliskrók sem Dísukrókur kallast. Sú sögn að þarna hafi á fyrri tíð verið geymd geðveik kona sem hét Dísa og hún bundin við berghald í veggnum. Sagt er að þarna hafi vrið reimt. Þar skamt fyrir innan er gríðarmikið innfall í loftinu og eru veggir þess að nokkru steyptir. Þessi hluti hellisins er 4 m á hæð. Veggir og hvelfing eru mjög regluleg og vel höggvin, auk þess sem yfirborðið er fágað af margra alda notkun. hellirinn var til skamms tíma notaður sem hlaða. Töluvert krot er á veggjum hellisins og margt af því fornlegt. Bárður Jónsson hefur skrifað nafn sitt fullum stöfum á vegginn. Ekki er vitað hver hann var en fornleg stafagerðin bendir til 18. aldar eða enn eldri tíma. Tvö búmerki má sjá þarna og töluvert af ókennilegu kroti. Nokkrir stafir minna á gríska letur. Þeir eru að vísu illlæsilegir en þó má þekkja ýmisa stafi. Innst í hellinum er Dýrlingastallurinn svonefndi, höggvinn eins og skápur í vegginn í tæpra tveggja metra hæð. Hann er 70 cm breiður neðst og 75 cm djúpur og um 1 m á hæð. Botn hans er sléttur en að ofan er hann bogasveigður eins og kirkjugluggi í rómönskum stíl. Tvær grópir ganga inn í vegg hans við botn.

Nafngiftin Dýrlingastallur er umhugsunarverð. Filippus á Hellum segir aldrei hafa heyrt stallinn nefndan annað. Sú sögn fylgir hellinum að hann væri frá tíð papa á Íslandi og á stallinum hefðu þair haft helgimyndir. Hvorki Einar Benediktsson né Matthías Þórðarson nefna Dýrlingastallinn. Einar var góðkunningi Hellnamanna á sýslumanstíð sinni og kom oft í hellana. meðal þess sem hann taldi sig finna á hellisveggjunum voru leifar af ogham-letri og orðið ábóti með rómversku letri. Ekki er óalgengt að stallar fyrir ljós séu höggnir í hellisvegginn og þótt ekki sé hægt að fullyrða að Dýrlingastallurinn sé til þess gerður er víst gott hefur verið að setja þar frá sér ljóstýru. Göngin. Göngin eru vafalítið yngsti hluti Hellnahellis og hafa verið grafin milli tveggja eldri hella. Grafið hefur verið frá Gamlahelli en stefnan ekki tekin alveg rétt og því er beygja á göngunum við Heyhellinn. Þau eru 11 m löng en hæð og breidd víðast um 2 m. Þau eru því mun þrengri en hellarnir sitt hvorum megin. Gólf ganganna er nokkuð hærra en gólf hellanna beggja. Engin strompur eða hleðslur eru í Göngunum og ekkert krot á veggjum. Gamlihellir. Sjálfstæður inngangur er í Gamlahelli um op vestast á þaki. Þar er og góður forskáli sem Magnús Jónsson á Hellum og Ásgeir Auðnunsson frá Minni-Völlum byggður árið 1953. Úr forskálanum er tréstigi ofan í hellinn. Gamlihellir er ekki eins hár og glæsilegur og Heyhellir og veggirnir heldur ekki eins slétir. Hann er víðast um 3-4 metrar á hæð. Tvö innföll eru á honum, annað rétt fyrir innan Göngin en hitt um 5 m frá innganginum í hinum endanum. Til vinstri við þann inngang byrgir nýleg hleðsla gamlan inngang. Þar úti fyrir var gömul forskálarúst sem ýtt var burt með jarðýtu þegar hellirinn var hreinsaður 1950. Í inngangunum kom íljós kringlótt hola í sandsteinsgólfið, um metra að dýpt, líklega far eftir sá. Í henni var lag af e.k. laufblöðum, líklega grávíði, að sögn Hlöðvers Filippusar Magnússonar bónda. Lítið er af kroti í þessum hellishluta ef frá eru taldir 7 einfaldir krossar sem ristir eru í röð í hellisloftið. Í gólfið hefur verið borinn hraunbruni. Í öllum 5 strompum hellisins eru góðar hraungrýtishleðslur. Þjóðsögur. "Um þennan helli eru sagðar 2 þjóðsögur, gamlar. Önnur er sú, að horfið hafi kálfur á Hellum, og fór maður ofan í stóra hellinn að leita hans. Gekk hann lengi áfram í myrkrinu, en loks heyrði hann árnið yfir sér og varð þá hræddur, snéri aftur og komst upp. En er að var gætt, voru skór hans fullir af sandi og kom í ljós, að það var gullsandur. Nokkrum dögum síðar heyrðist baul undir hjónarúminu á Stóra-Núpi, og er grafið var til, fannst kálfurinn undir, en var rófulaus. En það var kennt orminum, sem menn héldu liggja á gullinu. - Hin sagan er sú, að lengi hafði legið öfund á Hellna-bónda. Einhvern tíma var hér hé bóndi, sem jafnan hafði nóg í búi, og var það bjargvætti að þakka, er fylgdi Hellna-bónda. Kvað nú svo rammt að þessari öfund, að nágrannar hans sendu mann til höfuðs honum. Bóndi varð var við, hljóp í hellinn og forðaði sér. Flugumaðurinn fór inn á eftir, en sá ekki fyrir sér og rataði ekki, fór út og beið við hellisdyrnar. En fyrr en hann varði var bóndinn kominn að honum út um leynidyr og rak hann í gegn."

Heimildir: SB V, 128; Manngerðir hellar, 208-211; ÁG: Friðlýsingarskrá, 68

RA-440:055 *Lambahellir* hellir **Friðlýstar fornleifar**
"Á Hellum eru nafnkunnir hellar með ævagömlum ristum á veggjum: Heyhellir, Gamlihellir og Lambahellir." Segir í Sunnlenskum byggðum. Í bókinni manngerðir hellar á Íslandi segir að hellarnir þrír heiti Hellnahellir, Lambahellir og Hestahellir. En Hellnahellir skiptist í Heyhelli, Gamlahelli og Göngin. "Lambahellir og Hestahellir. Nokkuð norður frá bæjarhúsunum á Hellum eru Lambahellir og Hestahellir. Þeir liggja samhliða og eru tengdir með göngum. Filippus Þórðarson bóndi á Hellum mokaði úr Lambahelli árið 1876. Hann var svo þá fullur af mold að með naumindum varð skriðið niður um opið inn undir bergsbúnina. Filippus fann hestastall klappaðan í bergið innst við hellisgaflinn og grópir eftir borð er verið hafði fyrri jötuna. Árið 1917 var stalluinn horfinn. Þórður, faðir Filippusar, hafði sagt honum að í fyrndinni hefði þessi hellir kallast Hestahellir. Innst á berginu að vestanverðu, neðarlega, fann Filippus upphafsstafina THS og ártalið 1722 þar hjá. Hellirinn er kallaður Lambahellir nú vegna þess að þar voru geymd lömb fram eftir þessari öld. Garði er eftir honum miðjum. Hann stendur nokkuð hærra en Hestahellir og er um 10 m á lengd og um 4,5 m á breidd. Skammt frá munanum á göngunum er innfall. Veggirnir eru frekar ósléttir og um einn metra frá gafli hellisins er stallur í loftinu eins og ekki hafi verið að fullu lokið við gerð hans. Innst í hellinum er brunnur. Jón smiður, bóndi á Hlemmiskeiði á Skeiðum, hlóð forskála Lambahellir árið 1876. Syðri veggurinn stendur enn en sá nyrðri hrundi í skjálftanum 1896 og aftur 1912. Jón Hannesson í Húsagarði endurbyggði forskálann árið 1913 en hann var mikill byggingameistari. Úr forskálanum eru 11 þrep niður í hellinn. ... Báðir eru þessir hellar fallega hvelfdir. Framan við þá eru smekklegir forksálar, bárujárnsklæddir og hvítmálaðir með otrfþaki og laglega hlöðnum veggjum úr hraunhellum. Sagnir herma að þessir hellar hafi lagst af um 1600 er þeir fylltust af jarðvegsskriðum úr Skarðsfjalli líkt og Gamlihellir. Þær sagnir standast varla hvað Lambahelli varðar ef rétt er að ártalið 1722 sé rist á vegg. Ekki er hægt að útiloka að sögurnar eigi við Gamlahelli og Hestahelli. Ekki fannst neitt það í hellunum sem benti til að tjón hafi orðið þegar þeir fylltust."
Heimildir: SB V, 128; Manngerðir hellar, 208-213; ÁG: Friðlýsingarskrá, 68

RA-440:056 *Hestahellir* hellir **Friðlýstar fornleifar**
"Á Hellum eru nafnkunnir hellar með ævagömlum ristum á veggjum: Heyhellir, Gamlihellir og Lambahellir." Segir í Sunnlenskum byggðum. Í bókinni manngerðir hellar á Íslandi segir að hellarnir þrír heiti Hellnahellir, Lambahellir og Hestahellir. En Hellnahellir skiptist í Heyhelli, Gamlahelli og Göngin. ."Lambahellir og Hestahellir. Nokkuð norður frá bæjarhúsunum á Hellum eru Lambahellir og Hestahellir. Þeir liggja samhliða og eru tengdir með göngum. Magnús bóndi Jónsson og Guðmundur Árnason hreppstjóri í Mýla grófu upp hellinn, sem nú nefnist Hestahellir, árið 1940. Lítil ummerki sáust úti fyrir en sagnir gengu um að þarna væri helir undir sem kallaðist hefði Hestahellir. Annar hvor þessara hellar hefur vafalítið heitið Hestahellir áður fyrr og hugsanlega báðir. Hestahellir er um 13 m á lengd og um 3 m á breidd og víðast hvar um 2,4 m á hæð. Hann var um tíma notaður sem hlaða. Ofan í þennan helli liggja 12 þrep. Veggir og loft eru fremur óslétt. Um 7 m frá forskála eru áðurnefnd göng sem tengja hellana. Þau voru gerð um 1940 þegar Hestahellir var grafinn upp. Þar hjá er innfall ú loftinu. Í botni ganganna er ræsi úr hleðslugrjóti, um 20 cm breitt og 30 cm djúpt. Göngin eru um 6 m á lengd en ekki nema 0,75-1 m á breidd. Hæðin er yfirleitt um 1,75 m. Báðir eru þessir hellar fallega hvelfdir. Framan við þá eru smekklegir forksálar, bárujárnsklæddir og hvítmálaðir með otrfþaki og laglega hlöðnum veggjum úr hraunhellum. Sagnir herma að þessir hellar hafi lagst af um 1600 er þeir fylltust af jarðvegsskriðum úr Skarðsfjalli líkt og Gamlihellir. Þær sagnir standast varla hvað Lambahelli varðar ef rétt er að ártalið 1722 sé rist á vegg. Ekki er hægt að útiloka að sögurnar eigi við Gamlahelli og Hestahelli. Ekki fannst neitt það í hellunum sem benti til að tjón hafi orðið þegar þeir fylltust."
Heimildir: SB V, 128; Manngerðir hellar, 208-213; ÁG: Friðlýsingarskrá, 68

RA-441 Gata

Hjáleiga Hella. 1708 mundu menn ekki hennar fyrst byggð en var í eyði frá 1694, og segir að jörðin kunni ekki að byggjast aftur vegna slægjaleysis og aðrengingar á heimajörðinni. JÁM I, 299 Jörðin fór í eyði árið 1882. SB V, 128

RA-441:001 *Gata* bæjarhóll bústaður
Heimildir:

RA-442 Látalæti

Hjáleiga Hella. 1708 segir að hún hafi byggst innan 60 ára. Jörðin heitri nú Múli. "Láglendið er uppgróið hraun, jarðvegur þurr og sendinn. Ræktunarskilyrði eru fremur góð." SB V, 194 1917: Tún 7,6 ha, sléttað 5 ha, garðar 1127 m²

RA-442:001 *Látalæti* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-442:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-442:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-442:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-442:005 varða landamerki
“Þá kemur [eftir 018] Vatnsbotn og Vatnsbotnahóll, þar eru sauðhús frá Hellum, þá Sauðhúsgerði, Krosshóll, Skyggnirhólar, Austasti-, Mið- og Norðasti-, Þórðarvarða, Norðurhruni, Sléttnahóll, Stóru-Steinhæðir, Stór-Steinn, Fagurhóll og Fagurhólsheiði, Gatnakofi, Árbæjargötur, Gatnahæð, Stórhólar, Gjár, Fénaðarhóll, Kerlingagrjót, Hellnarétt, Lágaheiði, Götuflöt, Einbúi, Flög, Kragabrún, Þerrihóll, á honum er markavarða milli Múla og Fellsmúla.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellnahverfi, 2

RA-442:006 *Álfabrekka* örnefni huldufólksbústaður
“Í túninu eru þessi örnefni austur af bænum Múla: Þrætubrekka, Álfabrekka ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellnahverfi, 2

RA-442:007 *Kvíaflöt* örnefni kvíar
“Í túninu eru þessi örnefni austur af bænum Múla: Þrætubrekka, Álfabrekka ... og Suðurbrekkur að Rauðhólagili, Kvíaflöt, norður af bænum Skriðustekkur ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellnahverfi, 2-3

RA-442:008 *Skriðustekkur* örnefni stekkur
“Í túninu eru þessi örnefni austur af bænum Múla: Þrætubrekka, Álfabrekka ... og Suðurbrekkur að Rauðhólagili, Kvíaflöt, norður af bænum Skriðustekkur ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellnahverfi, 2-3

RA-442:009 *Brunnþýfi* örnefni brunnur
“Í túninu eru þessi örnefni austur af bænum Múla: Þrætubrekka, Álfabrekka ... og Suðurbrekkur að Rauðhólagili, Kvíaflöt, norður af bænum Skriðustekkur, Götuþýfi og Götukrókur (Gata lagðist í eyði 1882) og loks Brunnþýfi.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellnahverfi, 2-3

RA-442:010 heimild um fjárhús
“... hjá henni [RA-440:014] vóru ærhús frá Látalæti til 1914 að þau vóru flutt vestur fyrir veginn.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellur og Múli, 2

RA-442:011 heimild um fjárhús
“... hjá henni [RA-440:014] vóru ærhús frá Látalæti til 1914 að þau vóru flutt vestur fyrir veginn.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellur og Múli, 2

RA-442:012 *Götukofi* heimild um fjárhús
“Þá tekur við Grjóthrun. Syðst í honum eru hústættur, þar voru sauðahús frá Múla til 1915, að þau vóru flutt vestur undir veginn. Þar sem sauðahústætturnar eru var áður fyrr eitt hús frá Götu, var það kallað Götukofi - helst nafnið enn.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellur og Múli, 2

RA-442:013 heimild um fjárhús
“Þá tekur við Grjóthrun. Syðst í honum eru hústættur, þar voru sauðahús frá Múla til 1915, að þau vóru flutt vestur undir veginn. Þar sem sauðahústætturnar eru var áður fyrr eitt hús frá Götu, var það kallað Götukofi - helst nafnið enn.” Segir í örnefnalýsingu.

Heimildir: Ö-Hellur og Múli, 2

RA-442:014 heimild um lambhús
"Lambhús frá Múla eru skamt fyrir vestan túnið, í kringum það er gerði, Lambhúsagerði ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellur og Múli, 4

RA-442:015 heimild um fjárhús
"Neðst og syðst í Suður-Brekkum er slétt flöt sem heitir Kvíaflöt [007]. Efst á henni stendur fjárhús frá Múla." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellur og Múli, 5

RA-442:016 *Skemmubrekka* örnefni skemma
Norðan við Rauðhólsgil er Rauðhóll. Upp af honum, með gilinu, er Þvertorfa. Norður af heni og Rauðhól heitir Skemmubrekka að Hellnamörkum og niður að Hellnatúni." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellur og Múli, 5

RA-442:017 *Syðsti-Nátthagi* heimild um nátthagi
"Neðan við túnið eru 3 smágerði, sem vóru höfð fyrir nátthaga á meðan fært var frá. Þau voru nefnd Syðsti-Mið- og Syrzti-Nátthagi." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellur og Múli, 5

RA-442:018 *Mið-Nátthagi* heimild um nátthagi
"Neðan við túnið eru 3 smágerði, sem vóru höfð fyrir nátthaga á meðan fært var frá. Þau voru nefnd Syðsti-Mið- og Syrzti-Nátthagi." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellur og Múli, 5

RA-442:019 *Nyrzti-Nátthagi* heimild um nátthagi
"Neðan við túnið eru 3 smágerði, sem vóru höfð fyrir nátthaga á meðan fært var frá. Þau voru nefnd Syðsti-Mið- og Syrzti-Nátthagi." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellur og Múli, 5

RA-442:020 heimild um traðir
"Það sem liggur fyrir ofan traðir(heimreið) köllum við Litlatún." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellur og Múli, 5

RA-442:021 *Hellagata* gata leið
"Fyrir norðan bæinn ofan við Hellagötu ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellur og Múli, 5

RA-442:022 gata leið
"Göturnar að Hellum [021] Götu og Skriðustokkurinn mynduðu þríhyrning." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hellur og Múli, 5

RA-442:023 *Jóhannstættur* heimild
"Jón Árnason á Lækjarbotnum segir, að sunnan við Götu, sennilega nyrzt í nátthögunum [17-19] hafi verið kofi, og hafi þar síðar verið nefndar Jóhannstættur, ef til vill kenndar við síðasta bóndann í Götu, Jóhann Jónsson. Þetta er óstaðsetjanlegt nú." Segir í örnefnalýsingu IE.
Heimildir: Ö-Hellar og Múli IE, 4

RA-443 Minnivellir

30 hdr., 1708, eyðihjáleigan Minnivallahjáleiga. "Minni-Vellir eru landnámsjörð, um 728 ha að stærð. Ketill örriði byggði þar fyrstur og hét býlið þá Vellir hinir ytri. ... Landareignin er uppgróið hraun, valllendi og mýri er með góðum skjólum og vetrarbeit." SB V, 190 1708. "Högum spilir bláslurs sandur og hefur mikinn part aftekið, liggur og framvegis undir spjöllum." JÁM I, 305. 1917: Tún 2,5 ha, sléttað 1 ha, garðar 986 m²

RA-443:001 *Minnivellir* bæjarhóll bústaður
" ... seint á 18. öld var bærinn fluttur undan sandi. Fornbærinn "stóð stuttri bæjarleið sunnar en bærinn stendur nú." Gamla bæjarstæðið er uppgróið og mótar þar fyrir tóftum." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Skammt

vestan hryggja eru Gömlu-Minnivellir; lágur grænn grashóll með litlum ummerkjum, í grónu hrauninu tæplega kílómetra litlu austar en beint suður af núverandi Minnivöllum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: SB V, 190; Ö-Minnivellir, 11

RA-443:002 *Minnivellir* bæjarstæði bústaður
" ... seint á 18. öld var bærinn fluttur undan sandi. Fornbærinn "stóð stuttri bæjarleið sunnar en bærinn stendur nú." Gamla bæjarstæðið er uppgróið og mótar þar fyrir tóftum." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 190; Túnakort 1917

RA-443:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-443:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-443:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-443:006 *Skógargötur* gata leið
"Hólótt grashraunið ofan lækjar og vegar upp að Skarðsfjalli heitir einu nafni Hruni, en þar er ógrynni örnefna. Vestur frá veginum á móts við suðurenda fjallsins getur að líta gamlar, grónar götur, sem heita Skógargötur og stefna vestur Hrunann og yfir Vindásós á Tangavaði austur af Vindási." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 128

RA-443:007 *Tangavað* heimild um vað
"Hólótt grashraunið ofan lækjar og vegar upp að Skarðsfjalli heitir einu nafni Hruni, en þar er ógrynni örnefna. Vestur frá veginum á móts við suðurenda fjallsins getur að líta gamlar, grónar götur, sem heita Skógargötur og stefna vestur Hrunann og yfir Vindásós á Tangavaði austur af Vindási." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 128

RA-443:008 varða landamerki
Landamerki 1930. "Á austursíðu úr Dráttarhól sjónhending í Gráhellu, þaðan í Skjólstein, þaðan í vörðu á stóra Moshól, þaðan í vörðu á nyrðri Stekkjarhól, þaðan í vörðu á miðri engjamýri, þaðan Smyrilshól, þaðan í vörðu framan í há Skammbeinsás, þaðan í vörðu á vesturbakka Vindástjarnar, þaðan sjónhending í vörðu á austurbakka tjarnarinnar, þaðan í vörðu á Ósbotn hinum forna, þaðan sjónhending í Dalatóftarvörðu og þaðan í áðurnefndan Dráttarhól."
Heimildir: Ö-Minnivellir, 2

RA-443:009 varða landamerki
Landamerki 1930. "Á austursíðu úr Dráttarhól sjónhending í Gráhellu, þaðan í Skjólstein, þaðan í vörðu á stóra Moshól, þaðan í vörðu á nyrðri Stekkjarhól, þaðan í vörðu á miðri engjamýri, þaðan Smyrilshól, þaðan í vörðu framan í há Skammbeinsás, þaðan í vörðu á vesturbakka Vindástjarnar, þaðan sjónhending í vörðu á austurbakka tjarnarinnar, þaðan í vörðu á Ósbotn hinum forna, þaðan sjónhending í Dalatóftarvörðu og þaðan í áðurnefndan Dráttarhól."
Heimildir: Ö-Minnivellir, 2

RA-443:010 *Stekkjarhóll* örnefni stekkur
Landamerki 1930. "Á austursíðu úr Dráttarhól sjónhending í Gráhellu, þaðan í Skjólstein, þaðan í vörðu á stóra Moshól, þaðan í vörðu á nyrðri Stekkjarhól, þaðan í vörðu á miðri engjamýri, þaðan Smyrilshól, þaðan í vörðu framan í há Skammbeinsás, þaðan í vörðu á vesturbakka Vindástjarnar, þaðan sjónhending í vörðu á austurbakka tjarnarinnar, þaðan í vörðu á Ósbotn hinum forna, þaðan sjónhending í Dalatóftarvörðu og þaðan í áðurnefndan Dráttarhól."
Heimildir: Ö-Minnivellir, 2

RA-443:011 varða landamerki
Landamerki 1930. "Á austursíðu úr Dráttarhól sjónhending í Gráhellu, þaðan í Skjólstein, þaðan í vörðu á stóra Moshól, þaðan í vörðu á nyrðri Stekkjarhól, þaðan í vörðu á miðri engjamýri, þaðan Smyrilshól, þaðan í vörðu framan í há Skammbeinsás, þaðan í vörðu á vesturbakka Vindástjarnar, þaðan sjónhending í vörðu á austurbakka tjarnarinnar, þaðan í vörðu á Ósbotn hinum forna, þaðan sjónhending í Dalatóftarvörðu og þaðan í áðurnefndan Dráttarhól."

Heimildir: Ö-Minnivellir, 2

RA-443:012 varða landamerki
Landamerki 1930. "Á austursíðu úr Dráttarhól sjónhending í Gráhellu, þaðan í Skjólstein, þaðan í vörðu á stóra Moshól, þaðan í vörðu á nyrðri Stekkjarhól, þaðan í vörðu á miðri engjamýri, þaðan Smyrilshól, þaðan í vörðu framan í há Skammbeinsás, þaðan í vörðu á vesturbakka Vindástjarnar, þaðan sjónhending í vörðu á austurbakka tjarnarinnar, þaðan í vörðu á Ósbotn hinum forna, þaðan sjónhending í Dalatóftarvörðu og þaðan í áðurnefndan Dráttarhól."
Heimildir: Ö-Minnivellir, 2

RA-443:013 varða landamerki
Landamerki 1930. "Á austursíðu úr Dráttarhól sjónhending í Gráhellu, þaðan í Skjólstein, þaðan í vörðu á stóra Moshól, þaðan í vörðu á nyrðri Stekkjarhól, þaðan í vörðu á miðri engjamýri, þaðan Smyrilshól, þaðan í vörðu framan í há Skammbeinsás, þaðan í vörðu á vesturbakka Vindástjarnar, þaðan sjónhending í vörðu á austurbakka tjarnarinnar, þaðan í vörðu á Ósbotn hinum forna, þaðan sjónhending í Dalatóftarvörðu og þaðan í áðurnefndan Dráttarhól."
Heimildir: Ö-Minnivellir, 2

RA-443:014 varða landamerki
Landamerki 1930. "Á austursíðu úr Dráttarhól sjónhending í Gráhellu, þaðan í Skjólstein, þaðan í vörðu á stóra Moshól, þaðan í vörðu á nyrðri Stekkjarhól, þaðan í vörðu á miðri engjamýri, þaðan Smyrilshól, þaðan í vörðu framan í há Skammbeinsás, þaðan í vörðu á vesturbakka Vindástjarnar, þaðan sjónhending í vörðu á austurbakka tjarnarinnar, þaðan í vörðu á Ósbotn hinum forna, þaðan sjónhending í Dalatóftarvörðu og þaðan í áðurnefndan Dráttarhól."
Heimildir: Ö-Minnivellir, 2

RA-443:015 *Hesthúshóll* heimild um hesthús
"Þar, sem íbúðarhúsið stendur nú, hét áður Hesthúshóll eða Hesthússkák, og var í hásuður af og mjög nærri eldra bæjarstæðinu Fyrrum var hesthús norðan í hólnum, við traðirnar sem þá voru.." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Minnivellir, 2

RA-443:016 heimild um traðir
"Þar, sem íbúðarhúsið stendur nú, hét áður Hesthúshóll eða Hesthússkák, og var í hásuður af og mjög nærri eldra bæjarstæðinu Fyrrum var hesthús norðan í hólnum, við traðirnar sem þá voru.." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Minnivellir, 2

RA-443:017 *Lambhúsdalur* örnefni lambhús
"Í lægðinni heitir Lambhúsdalur dálítil laut aflöng til suðurs." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Minnivellir, 2

RA-443:018 *Vatnsgötur* gata leið
"Fast suðvestan undir rótum Sjónarhóls var djúp laut, sem var kölluð Vatnsdalur, því þar safnaðist oft vatn. Vestan við Vatnsdal og Sjónarhól getur en að líta svonefndar Vatnsgötur, en þær lágu til norðausturs þar sem styzt er í Minnivallalæk, sem síðar verður getið." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Minnivellir, 3

RA-443:019 *Lækjarkofi* tóft fjárhús
"Tættur lítils fjárhúskofa eru á hól vestan við Vatnsgötur [018] um 300 m norður af bænum, og hét sá Lækjarkofi." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Minnivellir, 3

RA-443:020 *Stöðull* örnefni kvíar
"Annar Nátthagi var skammt suðvestan við gamla bæinn, en vestur af núverandi íbúðarhúsi. Þar var stöðull." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Minnivellir, 3

RA-443:021 *Tjaldlaut* örnefni tjaldstæði
"Slakki í túninu austur af norðurenda þessa hólahryggjar [Lönguhóla/Bríka] heitir Tjaldlaut og dregur nafn af því að þar tjaldaði heyvinnufólk frá Hvammi." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Minnivellir, 3

RA-443:022 *Vallarkofi* heimild um fjárhús
“Skammt norðaustur af Miðhól var um skeið fyrir mjög löngu, í búskapartíð Jóns Sigurðssonar, fjárhúskofi sem nefndist Vallarkofi.” Segir í örnefnalýsingu.
“Hann hefur verið til árið 1907, að minnsta kosti er hann sýndur á korti herforingjaráðsins útgefnu 1908.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Minnivellir, 4

RA-443:023 *Gömlu Vindásgötur* heimild um leið
“Gömlu Vindásgötur lágu skamt norðaustan við núverandi akveg í áttina að Vindási.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Minnivellir, 5

RA-443:024 *Flagveltugötur* heimild um leið
“100 m suðaustur af Flaghól [rétt við 005] er Stórihóll. Hann er mjög svipaður Flaghól að stærð, lögun og stefnu. Í suðurrótum hans ligjga Flagveltugötur í átt til Flagbjarnarholts, sem oft er kallað Flagvelta ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Minnivellir, 6

RA-443:025 varða
“Um 300 m vest-norðvestur af Flagveltuhól [sjá 024] og sömu vegalengd suðvestur af Stórahól er enn allstór hóll. Á honum er varða úr hraunsteinum. ... Hóll þessi er nú kallaður Húshóll [nýnefni] ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Minnivellir, 6

RA-443:026 heimild um fjárhús
“Um 300 m vest-norðvestur af Flagveltuhól [sjá 024] og sömu vegalengd suðvestur af Stórahól er enn allstór hóll. Á honum er varða úr hraunsteinum. ... Vestan í hólnum átti Jón Sigurðsson ærhús, en heytóft í suðausturbrekkunni.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Minnivellir, 6

RA-443:027 heimild um heystæði
“Um 300 m vest-norðvestur af Flagveltuhól [sjá 024] og sömu vegalengd suðvestur af Stórahól er enn allstór hóll. Á honum er varða úr hraunsteinum. ... Vestan í hólnum átti Jón Sigurðsson ærhús, en heytóft í suðausturbrekkunni.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Minnivellir, 6

RA-443:028 heimild um fjárhús
“Um 300 m vest-norðvestur af Flagveltuhól [sjá 024] og sömu vegalengd suðvestur af Stórahól er enn allstór hóll. Á honum er varða úr hraunsteinum. ... Vestan í hólnum átti Jón Sigurðsson ærhús, en heytóft í suðausturbrekkunni. En neðan við hólinn að suðvestan er nokkuð yngri tóft af ærhúsi Arnbjörns Guðjónssonar. Hóll þessi er nú kallaður Húshóll [nýnefni] ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Minnivellir, 6

RA-443:029 *Heyholtsgötur* heimild um leið
“Heyholtsgötur hétu gömlu göturnar milli Millivalla og Heyholts.” Segir í örnefnalýsingu.
“Þær stefna frá Minnivallabæ norðan við Grjótin, suðvestur með Flagveltuhól að austan við síðan í höfuðstefnu til suðvesturs um Nýgræður og inn í Heyholtsland suðaustan við Litla-Stekkjarhól.”
Heimildir: Ö-Minnivellir, 6-7

RA-443:030 heimild um ristu
“Austur af Smyrilshól og suðvestur af Tíðsholti er stór tjörn, sem heitir Magnhildartjörn og er kennd við konu, sem þar mun hafa drukknað. Austan við tjörnina er dálítill kringlóttur þurrlendisrimi, sem heitir Litla-Torfholt, og sunnan við það annar rimi s-laga, kallaður Stóra-Torfholt. Þarna var þurrkað heytorf, sem skorið var við Magnhildartjörn.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Minnivellir, 8

RA-443:031 *Mýrarvarða* varða
“Skammt vestur af leirtjörn miðri er svokölluð Mýrarvarða. Frá henni eru landamerki að Heysholti rúmlega 600 m norðvestur í Smyrilshól ...”
Heimildir: Ö-Minnivellir, 8

RA-443:032 *Stóruvallagötur* heimild um leið
“Norðan undir Dagmálahól [400 m austur af 001] lágu svokallaðar Stóruvallagötur yfir Flatirnar, austur með læknum og um Sléttulæki í átt til Stóruvalla.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Minnivellir, 8

RA-443:033 heimild um fjárhús
“Um 200 m norðan við Gömlu-Minnivelli eru vestan undir lágum hól tættur af sauðahúsi frá búskap Arnbjörns Guðjónssonar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Minnivellir, 11

RA-443:034 varða
“Langhóll heitir hár, aflangur hóll með vörðubroti á norðurenda, um kílómetra suðvestur af Gömlu-Minnivöllum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Minnivellir, 11

RA-443:035 *Hundhóll* varða
“Í miðju Minnivallahrauni framarlega, tæpan kílómetra suðaustur af Langhól og um 500 m norðasutur frá Heyholtsmörkum, er stór, hálfgróinn hraunhóll með vörðu og heitir Hundhóll.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Minnivellir, 12

RA-443:036 *Gamlabrú* örnefni brú
“Gamli þjóðvegurinn vestan Minnivalla lá yfir Minnivallalæk á brú skammt norðvestan Prestvörðuhóls, og nefnir Kristinn staðinn Gömlubrú, þó þar sé engin brú lengur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Minnivellir, 13

RA-443:037 *Minnivallavað* heimild um vað
“Það er svonefnt Minnivallavað, sem Dagbjartur Hannesson í Þúfu mundi eftir einn manna; nálægt 100 m fyrir austan þjóðveginn hjá Brúarlundi liggur markagirðingin á einum stað yfir örlítið vik af læknum, en austanvert á þeim lækjarbug var þetta vað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Minnivellir, 14

RA-443:038 heimild um vatnsból
1708. Vatsnból þornar í þurki.
Heimildir: JÁM I, 305

RA-443:039 *Minnivallnahjáleiga* bæjarstæði býli
1708: “Minnevallne hiáleiga hefur heitið afbýli af Minnivöllum úr í land jarðarinnar. Þess fyrstu bygging muna menn ekki. Eyðilagðist fyrir 14 árum eða þar um. ... Nú eru hús öll fallin og tóftir, tún og mikið ar um kríng blásið af sandi og vindi. Kann og ekki þess vegna aftur að byggjast.” “Bær hét Minnivallarhjáleiga eða Minnivallakot, um það bil mitt á milli þessara bæjarstæða [001-002]. Líklegt er að kot þetta hafi staðið í námunda við s-laga hrygg lágra hóla fast vestan Landvegar, er heita Lönguhólar eða Bríkur.” Segir í Sunnlenskum byggðum. “Einhvers staðar ínámunda við Kothól og lönguhóla stóð Minnivallahjáleiga, sem einnig hefur verið nefnd Minnivallakot.” Segir í örnefnalýsingu.

Var 6 hdr var einn bestu partur jarðarinnar. “En ekki eru menn á eitt sáttir um, hvar bær þessi stóð, enda langt um liðið síðan hann eyddist. Sumir telja hann verið hafa austan hins nyrzta af Lönguhólum, aðrir að hann hafi staðið austur af suðurenda þeirra. ... Á sgeir Auðundsson núverandi bóndi á minnivöllum telur sig hafa séð móta fyrir garðlögum austan undir lönguhólum og muni þar vera bæjarstæði kotsins. Hann segir einnig, að Jón heitinn Árnason á Lækjarbotnum hafi dregið mjög í efa að kotið hafi verið við Kothól, en þótzt fyrrum hafa séð móta fyrir rústum austan við Lönguhóla.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: JÁM I, 305; SB V, 126; Ö-Minnivellir, 3-4

RA-443:040 *Hólgrið* varða
“Flatlendi vestur og norðvestur af bænum heitir Völlur. Þar eru nokkrir hólar. Sá nyrsti þeirra, með vörðu á kolli, heitir einkennilegu nafni; Hólgrið.” Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 126

RA-444 Vindás
20 hdr., 1708, Skálholtskirkjueign. “Land jarðarinnar liggur að Þjósrá og stendur bærinn á hraunhól skamt frá

ánni. Landareignin er um 420 ha, öll gróin, um helmingur valllendi, hitt mýri." SB V, 189 1708: "Engja slægjum spillir vatns eins og í Heysholti." JÁM I, 312 1917: Tún 4,8 ha, sléttað 3 ha, garðar 990 m²

RA-444:001 *Vindás* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-444:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-444:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-444:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-444:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-444:006 garðlag landamerki
Landamerki 1886: "Frá Vindáslaugum ræður gamall markagarður, suður yfir Laugarholtið, og að vörðu þeirri sem er á Bæjarholti fyrir sunnan Dvergastein, úr þeirri vörðu sjónhending í aðra vörðu á brúninni, við hið nefnda Berjaflag austaní holtinu, úr henni sjónhending í hornmarksvörðu framaní Skammbeinsás, frá hornmarksvörðu sjónhending í gamlan markagarð á vesturbakka Vindástjarnar, frá þeim markagarði sjónhending yfir Vindástjörn beint að sjá í hinn forna Ósbotn; að öðru leyti ræður gamall markagarður, frá austur bakka Vindástjarnar, uppí hinn áður nefnda Ósbotn, úr Ósbotnum ræður Vindás-Ós, út í Þjórsá, þaðan ræður Þjórsá út að Búða, þaðan Árnesskvíslin, í áður nefndar Vindárslaugar."
Heimildir: Ö-Vindás, 2-3

RA-444:007 garðlag landamerki
Landamerki 1886: "Frá Vindáslaugum ræður gamall markagarður, suður yfir Laugarholtið, og að vörðu þeirri sem er á Bæjarholti fyrir sunnan Dvergastein, úr þeirri vörðu sjónhending í aðra vörðu á brúninni, við hið nefnda Berjaflag austaní holtinu, úr henni sjónhending í hornmarksvörðu framaní Skammbeinsás, frá hornmarksvörðu sjónhending í gamlan markagarð á vesturbakka Vindástjarnar, frá þeim markagarði sjónhending yfir Vindástjörn beint að sjá í hinn forna Ósbotn; að öðru leyti ræður gamall markagarður, frá austur bakka Vindástjarnar, uppí hinn áður nefnda Ósbotn, úr Ósbotnum ræður Vindás-Ós, út í Þjórsá, þaðan ræður Þjórsá út að Búða, þaðan Árnesskvíslin, í áður nefndar Vindárslaugar."
Heimildir: Ö-Vindás, 2-3

RA-444:008 heimild um lambhús
"Í framhaldi af þessum bæjarhól til norðausturs gengur Lambhúshóll. ... Lambhúshóll dregur að sjálfsögðu nafn af lambhúsi, sem þar hefur staðið, en hólbrekkan niðru frá því nefnist Lambhúsbrekka." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vindás, 3

RA-444:009 heimild um leið
"Austan undir Lambhúshól er Kúadalur. Austur þaðan heitir Norðlingalág, við hinar gömlu ferðamannagötur frá Tangavaði, sem síðar getur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vindás, 3

RA-444:010 *Tangavað* heimild um vað
"Austan undir Lambhúshól er Kúadalur. Austur þaðan heitir Norðlingalág, við hinar gömlu ferðamannagötur frá Tangavaði, sem síðar getur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vindás, 3

RA-444:011 heimild um traðir
"Austur af bænum, en suður eða suðasutur af fjósinu, framan við gömlu traðirnar hét Fjóshóll." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vindás, 3

RA-444:012 heimild um fjós
"Austur af bænum, en suður eða suðasutur af fjósinu, framan við gömlu traðirnar hét Fjóshóll." Segir í

örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vindás, 3

RA-444:013 heimild um brunn
"Austur af bænum, en suður eða suðasutur af fjósinu, framan við gömlu traðirnar hét Fjóshóll. Utan í honum, við traðirnar, var brunnur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vindás, 3

RA-444:014 *Brú* bæjarstæði fjárhús
"Sunnan við Bólin, fáa tugi metra frá læknum, eru tættur sauðahúss frá Vindási, en áður var þar lítið býli, sem hét Brú." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vindás, 4

RA-444:015 *Þrívörður* varða
"Fast austan við veginn, um 200 m norðvestur af Brú, en sunnan við Stjórasjó, er hár hóll með þremur vörðum. Þar heita Þrívörður." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vindás, 5

RA-444:016 *Fúsatótt* tóft
"Að honum nær sá hluti Vallarins, sem heyrir til Vindárslandi. Vestan í nyrðri enda hans er dálítill hraunklettur, og skammt norðaustan við hann, á bláenda rimans, er lítil kofarúst, sem heitir Fúsatótt, vafalaust kennd við áðurnefndan Vigfús á Brú." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vindás, 5-6

RA-444:017 *Torfkrókur* örnefni rista
"Slakki vestur að suðvestur þaðan [016] heitir Torfkrókur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vindás, 6

RA-444:018 heimild um fjárhús
"Þar, sem fjárhús stóðu á lágum hól rétt við túnið eins og það var fyrrum, heitir Háaból ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vindás, 7-8

RA-444:019 *Borgarrimi* örnefni
"Austur frá norðurenda Skammbeinsáss heitir Borgarrimi, og stefnir heim undir Vindástún." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vindás, 8

RA-444:020 *Vindáslaugar* heimild um þvottastað
"Mörkin milli Vindáss og Flagbjarnarholts enda á grýttri eyri við efri enda Árneskvíslar, sem er hluti Þjórsár. Suðaustast á eyri þessari, við lítinn læk er verður á mörkum hennar og brúnarinnar ofan við hana, er snarpheitur jarðhiti á allstóru svæði, og heita hér Laugar, öðru nafni Vindáslaugar. Þær voru fyrrum notaðar til þvotta." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vindás, 9

RA-444:021 heimild um kálgarð
"Mörkin milli Vindáss og Flagbjarnarholts enda á grýttri eyri við efri enda Árneskvíslar, sem er hluti Þjórsár. Suðaustast á eyri þessari, við lítinn læk er verður á mörkum hennar og brúnarinnar ofan við hana, er snarpheitur jarðhiti á allstóru svæði, og heita hér Laugar, öðru nafni Vindáslaugar. Þær voru fyrrum notaðar til þvotta. Í hallanum upp frá eyrinni eru gamlir kálgarðar, báðum megin við mörkin." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vindás, 9

RA-444:022 *Búðavörður* varða
"Fast upp frá norðausturenda eyrarinnar við Vindáslaugar er dálítill höfði, myndaður af samvaxinni þyrpingu hóla, þar sem hraungrjót Þjórsárhrauns stendur víða upp úr grassverðinum. Vörður uppi á hólnum þessum heita Búðavörður. Karen nefndi hólana sjálfa Búðahóla." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vindás, 9

RA-444:023 tóft fjárhús
"Stakur hóll skammt austan við Búðahóla [sjá 022], einnig með hraunsteinum upp úr grjóðurkápunni, heitir

Smalahóll. Austan hans, en norðaustan Laugarholts, er hraunhólaþyrping grasi gróin, og heitir Sauðahúshólar, og í suðurjaðri þeirra, fáa tugi metra frá norðausturtagli Laugarholts, er sauðahústótt, og hefur húsið verið hlaðið úr hraunsteinum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vindás, 9

RA-444:024 tóft sel
"Mjög austarlega á Króknum heita Seltættur, og eru þær ævagamlar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vindás, 10

RA-444:025 garðlag
"Meðfram rótum Hrúthóla að norðvestan, milli Löngugrófar og Þjórsár, vottar vel fyrir torfgarði, æði fornlegum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vindás, 10

RA-444:026 heimild um huldufólksbústað
Í Hrúthólum býr huldufólk, austarlega á þeim er varða, Prestsvarða segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vindás, 11

RA-444:027 *Prestsvarða* varða
Í Hrúthólum býr huldufólk, austarlega á þeim er varða, Prestsvarða segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vindás, 11

RA-444:028 heimild um fjárhús
Ærhústófit eru austan í Hrúthólum segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vindás, 11

RA-444:029 *Gamla-Stekkatún* örnefni stekkur
"Karen segir, að Mýrardæla hafi verið "rétt hjá Gamla-Stekkatúni", sem hafi verið "undir bakkanum" við ána. Hafi Gamla-Stekkatún verið rétt fyrir norðan Mýrardælu. Ærhústóttin austan við Hrúthóla er yngri, og mun hafa tekið við hlutverki Gamla-Stekkatúns er það var lagt niður." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vindás, 12

RA-444:030 *Stóraból* örnefni
"En fáa tugi metra vestan við Mýrardælu en löng, falleg laut með sléttum botni, breiðust í miðju en mjókkar til norðurs- og suðursenda. Lautin nefnist Höfðingjadalur. Vestur þaðan, tæplega 100 m, er allstór hóll með slakka í miðju og nyrðri kollurinn örlítið hærri, en djúp og falleg laut vestan undir.
Hóllin heitir Stóraból og er stærsti hóllinn á þessu svæði." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vindás, 12

RA-444:031 heimild um fjárhús
"Í stefnu frá Sigludælu norð-norðvestur til Þjórsár skerst vatnsgrafningur, sem dýpkar og breikkar er nær dregur ánni. Gil þetta heitir Stekkjargróf. Skammt frá ytri bakka hennar er ærhús; var fært þangað þegar ærhúsið austan Hrúthóla var rifið." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vindás, 12-13

RA-444:032 heimild um vað
"Norðaustan við Lambhúshól [009] er Vaðhóll. Þar er vað á Vindáslæk." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vindás SP, 1

RA-444:033 *Fúsatóft* tóft
"Suðaustur af Þrívörðum er flatlendi, er nær austur í Minni-Vallaland, nefnist það Völlur. Suður af honum er vallgróin tóft, rétt hjá stórum, einstökum kletti, nefnist hún Fúsatóft." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vindás SP, 1

RA-444:034 garðlag landamerki
Landamerki 1886: "Frá Vindáslaugum ræður gamall markagarður, suður yfir Laugarholtið, og að vörðu þeirri sem er á Bæjarholti fyrir sunnan Dvergastein, úr þeirri vörðu sjónhending í aðra vörðu á brúninni, við hið nefnda Berjaflag austaní holtinu, úr henni sjónhending í hornmarksvörðu framaní Skammbeinsás, frá hornmarksvörðu sjónhending í gamlan markagarð á vesturbakka Vindástjarnar, frá þeim markagarði sjónhending yfir Vindástjörn beint að sjá í hinn forna Ósbotn; að öðru leyti ræður gamall markagarður, frá austur bakka Vindástjarnar, uppí

hinn áður nefnda Ósbotn, úr Ósbotnum ræður Vindás-Ós, út í Þjórsá, þaðan ræður Þjórsá út að Búða, þaðan Árnesskvíslin, í áður nefndar Vindárslaugar."
Heimildir: Ö-Vindás, 2-3

RA-444:035 varða landamerki
Landamerki 1886: "Frá Vindáslaugum ræður gamall markagarður, suður yfir Laugarholtið, og að vörðu þeirri sem er á Bæjarholti fyrir sunnan Dvergastein, úr þeirri vörðu sjónhending í aðra vörðu á brúninni, við hið nefnda Berjaflag austaní holtinu, úr henni sjónhending í hornmarksvörðu framaní Skammbeinsás, frá hornmarksvörðu sjónhending í gamlan markagarð á vesturbakka Vindástjarnar, frá þeim markagarði sjónhending yfir Vindástjörn beint að sjá í hinn forna Ósbotn; að öðru leyti ræður gamall markagarður, frá austur bakka Vindástjarnar, uppí hinn áður nefnda Ósbotn, úr Ósbotnum ræður Vindás-Ós, út í Þjórsá, þaðan ræður Þjórsá út að Búða, þaðan Árnesskvíslin, í áður nefndar Vindárslaugar."
Heimildir: Ö-Vindás, 2-3

RA-444:036 varða landamerki
Landamerki 1886: "Frá Vindáslaugum ræður gamall markagarður, suður yfir Laugarholtið, og að vörðu þeirri sem er á Bæjarholti fyrir sunnan Dvergastein, úr þeirri vörðu sjónhending í aðra vörðu á brúninni, við hið nefnda Berjaflag austaní holtinu, úr henni sjónhending í hornmarksvörðu framaní Skammbeinsás, frá hornmarksvörðu sjónhending í gamlan markagarð á vesturbakka Vindástjarnar, frá þeim markagarði sjónhending yfir Vindástjörn beint að sjá í hinn forna Ósbotn; að öðru leyti ræður gamall markagarður, frá austur bakka Vindástjarnar, uppí hinn áður nefnda Ósbotn, úr Ósbotnum ræður Vindás-Ós, út í Þjórsá, þaðan ræður Þjórsá út að Búða, þaðan Árnesskvíslin, í áður nefndar Vindárslaugar."
Heimildir: Ö-Vindás, 2-3

RA-444:037 varða landamerki
Landamerki 1886: "Frá Vindáslaugum ræður gamall markagarður, suður yfir Laugarholtið, og að vörðu þeirri sem er á Bæjarholti fyrir sunnan Dvergastein, úr þeirri vörðu sjónhending í aðra vörðu á brúninni, við hið nefnda Berjaflag austaní holtinu, úr henni sjónhending í hornmarksvörðu framaní Skammbeinsás, frá hornmarksvörðu sjónhending í gamlan markagarð á vesturbakka Vindástjarnar, frá þeim markagarði sjónhending yfir Vindástjörn beint að sjá í hinn forna Ósbotn; að öðru leyti ræður gamall markagarður, frá austur bakka Vindástjarnar, uppí hinn áður nefnda Ósbotn, úr Ósbotnum ræður Vindás-Ós, út í Þjórsá, þaðan ræður Þjórsá út að Búða, þaðan Árnesskvíslin, í áður nefndar Vindárslaugar."
Heimildir: Ö-Vindás, 2-3

RA-444:038 heimild
Heimildir:

RA-445 Flagbjarnarholt efra

30 hdr., 1616/1708, aðeins ein jörð. 1270: Getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88 1497: Halldóra Gunnarsdóttir samþykkir prófentu Ingimundar Gunnarssonar en hann gaf Vigfúsi Erlendssyni jörðina Flagbjarnarholt, ekki ljóst hvort Flagbjarnarholtið þetta er. DI VII, 333. Ekki vitað hvort þetta er Flagbjarnarholt I eða II, skrásetjari ákvað að giska á að þetta væri F II. Meðalstór jörð 330 ha að stærð. "Landið er allt gróið, um helmingur valllendi, hitt mýri. Jörðin er grasgefin og skjólgóð." SB V, 187 Landamerki beggja jarða frá 1886: "Frá Vindárslaugum við Þjórsá (Árneskvísl) eftir gömlum markagarði "yfir Laugarholtið að vörðu sem er á Bæjarholti fyrir sunnan Dvergastein, úr þeirri vörðu sjónhendingí aðra vörðu á brúninni við hið svonefnda Berjaflag, sem er austan á holtinu". Úr þeirri vörðu í "hornmarksvörðu framan íhá-Skammbeinsás", þaðan í Smyrilshól, þaðan í Rauðhól, þaðan í Steinarima, þaðan í "syðri þúfuna á Langarima, sem er norðurundan Þúfu-Stekkjarás". Þvínæst "sjónhending úr Langarima í vörðu sunnarlega á Stóru holtunum." Síðan í Markarima við Kolbeinslæk. Svo ræður "Kolbeinslækur út að Leiru, svo úr miðju Kolbeinslkjarmynni í mitt Lækjarósmynni". Síðan "Lækjarós úti í Árneskvísl". Loks ræður "Árneskvísl upp að áðurnefndum markagarði sem liggur í suður frá Vindáslaugum". " Jörðinni var skipt eftir 1940. Ö-Flagbjarnarholt, 2. 1708: "Högum jarðarinnar spillir blásturs sandur." JÁM I, 313 1917: Tún 9,5 ha, sléttað 4,5 ha, garðar 2013 m² Sameiginlegt fyrir báða bæina.

RA-445:001 *Flagbjarnarholt efra* bæjarhóll bústaður
Heimildir:

RA-445:002 heimild um kálgarð
"Mörkin milli Vindáss og Flagbjarnarholts enda á grýttri eyri við efri enda Árneskvíslar, sem er hluti Þjórsár.

Suðaustast á eyri þessari, við lítinn læk er verður á mörkum hennar og brúnarinnar ofan við hana, er snarpheitur jarðhiti á allstóru svæði, og heita hér Laugar, öðru nafni Vindáslaugar. Þær voru fyrrum notaðar til þvotta. Í hallanum upp frá eyrinni eru gamlir kálgarðar, báðum megin við mörkin." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Vindás, 9

RA-445:003 *Þúfu-Stekkjarás* örnefni stekkur
Landamerki beggja jarða frá 1886: "Frá Vindárslaugum við Þjórsá (Árneskvísl) eftir gömlum markagarði [RA-444:002] "yfir Laugarholtið að vörðu [RA-444:003] sem er á Bæjarholti fyrir sunnan Dvergastein, úr þeirri vörðu sjónhendingí aðra vörðu [RA-444:004] á brúninni við hið svonefnda Berjaflag, sem er austan á holtinu". Úr þeirri vörðu í "hornmarksvörðu [RA-444:005] framan í há-Skammbeinsás", þaðan í Smyrilshól, þaðan í Rauðhól, þaðan í Steinarima, þaðan í "syðri þúfuna á Langarima, sem er norðurundan Þúfu-Stekkjarás". Þvínæst "sjónhending úr Langarima í vörðu sunnarlega á Stóru holtunum." Síðan í Markarima við Kolbeinslæk. Svo ræður "Kolbeinslækur út að Leiru, svo úr miðju Kolbeinslækjarmynni í mitt Lækjarósmynni". Síðan "Lækjarós úti í Árneskvísl". Loks ræður "Árneskvísl upp að áðurnefndum markagarði sem liggur í suður frá Vindáslaugum". "
Heimildir: Ö-Flagbjarnarholt, 2

RA-445:004 varða landamerki
Landamerki beggja jarða frá 1886: "Frá Vindárslaugum við Þjórsá (Árneskvísl) eftir gömlum markagarði [RA-444:002] "yfir Laugarholtið að vörðu [RA-444:003] sem er á Bæjarholti fyrir sunnan Dvergastein, úr þeirri vörðu sjónhendingí aðra vörðu [RA-444:004] á brúninni við hið svonefnda Berjaflag, sem er austan á holtinu". Úr þeirri vörðu í "hornmarksvörðu [RA-444:005] framan í há-Skammbeinsás", þaðan í Smyrilshól, þaðan í Rauðhól, þaðan í Steinarima, þaðan í "syðri þúfuna á Langarima, sem er norðurundan Þúfu-Stekkjarás". Þvínæst "sjónhending úr Langarima í vörðu sunnarlega á Stóru holtunum." Síðan í Markarima við Kolbeinslæk. Svo ræður "Kolbeinslækur út að Leiru, svo úr miðju Kolbeinslækjarmynni í mitt Lækjarósmynni". Síðan "Lækjarós úti í Árneskvísl". Loks ræður "Árneskvísl upp að áðurnefndum markagarði sem liggur í suður frá Vindáslaugum". "
Heimildir: Ö-Flagbjarnarholt, 2

RA-445:005 heimild um brunn
"Um 25 m austan við heimreiðina og nokkra tugi metra niðru frá efri bænum var Brunnur frá báðum bæjum, og hét upphaflega Lind. Hann er nú aflagður, en af graslagi og fleira má greina staðinn. Niður frá Lind hét Brunnstykki." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Flagbjarnarholt, 4

RA-445:006 heimild um lambhús
"Svipaða vegalengd suðaustur og niður frá efri bænum hét Lamabadý eða Lambhúsdý, um 35 m fyrir neðan núverandi dælukofa, en vatn efri bæjar er nú tekið úr Lambadýi. Lambhús stendur skammt fyrir ofan dælukofann." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Flagbjarnarholt, 4

RA-445:007 *Karlsstekkatún* örnefni stekkur
"Norður frá rima þessum [austan Norðurmýrar], en austur frá túninu, heitir Karlsstekkatún." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Flagbjarnarholt, 4

RA-445:008 hellir heystæði
"Í "Íslenskum þjóðhátttum" (2. útg 1945 bls. 471) nefnist séra Jónas Jónsson stóra heyhelli neðanjarðar í Flagbjarnarholti. Teitur Kjartansson segir mér að hann muni vera undir hlaðinu fast að bæjarbaki efri bæjar, en hann hefur ekki verið notaður óralengi, en er nú mjög vandlega byrgður." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Flagbjarnarholt, 4-5

RA-445:009 *Harðhaushesthús* örnefni hesthús
"Til austur frá efri enda Kinnar gendur svonefndur Harðhaus. ... Norðan í Harðhaus hét Harðhaushesthús." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Flagbjarnarholt, 5

RA-445:010 *Stöðulholt* örnefni kvíar
"Norður eða norðvestur af Harðhaus [009] heitir Stöðulholt." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Flagbjarnarholt, 5

RA-445:011 heimild um fjárhús
“Ofanvið Flögin er afgirt tún umhverfis ærhús efri bæjar. Núverandi Flagveltufólk nefnir það sín á milli Ærhústún, og er það algert nýnefni.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Flagbjarnarholt, 5-6

RA-445:012 *Eyfagerði/Eyfanátthagi* örnefni nátthagi
“En vestan eða suðvestan við tún þetta [011]hét eitt sinn Eyfagerði eða Eyfanátthagi, kennt við Eyjólf Finnbogason, sem bjó í Flagveltu um skeið eftir 1914.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Flagbjarnarholt, 6

RA-445:013 *Háavarða* varða
“Þar, sem Bæjarholt ber hæst, 148 m yfir sjó, skammt fyrir ofan ærhúsið, heitir nú Háaverða og var hlaðin fyrir eigi alllöngu af landmælingamönnum úr fleiri smærri vörðum, sem voru ætíð nefndar Vörður(nar).” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Flagbjarnarholt, 6

RA-445:014 *Laugarvað* heimild um vað
“Rétt við norðurenda Laugareyrar var riðið á svonefndu Laugarvaði yfir í Árnesið:” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Flagbjarnarholt, 8

RA-445:015 *Sandskarðavaði/Hestadalsvað/B* heimild um vað *átsvað*
“Beint norður frá Kistuhól var farið yfir í Árnesið á svonefndu Sandskarðavarði, sem þau Sveinn og Guðfinna nefna svo. Teitur nefndi það líka Hestadalsvað, einnig Bátsvað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Flagbjarnarholt, 8

RA-445:016 heimild um ferju
“Beint norður frá Kistuhól var farið yfir í Árnesið á svonefndu Sandskarðavarði, sem þau Sveinn og Guðfinna nefna svo. Teitur nefndi það líka Hestadalsvað, einnig Bátsvað. En skammt norðaustan við vaðið, nánar sagt norðvestur af Sandskörðum, var ferjustaður.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Flagbjarnarholt, 8

RA-445:017 *Kelduvað* heimild um vað
“Beint norður frá Kistuhól var farið yfir í Árnesið á svonefndu Sandskarðavarði, sem þau Sveinn og Guðfinna nefna svo. Teitur nefndi það líka Hestadalsvað, einnig Bátsvað. En skammt norðaustan við vaðið, nánar sagt norðvestur af Sandskörðum, var ferjustaður. Um 250 m suðvestur af Kistuhól er Kelduvað á allvatnsmiklum læk, sem heitir Illakelda ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Flagbjarnarholt, 8-9

RA-445:018 *Stekkatúnsholt* örnefni stekkur
“Mörkin milli efri og neðri bæjar ligjga frá ósi Illukeldu við Árneskvísl rúmlega kílómetra spöl suðvestur í hornstólpa suðvestan á svonefndu Stekkatúnsholti, sem er fremur lítið þurrlendisholt ílangt frá norðri til suðurs, um 300 m suð-suðvestur af Miðási og er að mestu leyti í landi efri bæjarins. Í Stekkatúnsholti er hellir, en ekki kann ég að lýsa honum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Flagbjarnarholt, 9

RA-445:019 *Brúarkelda* örnefni brú
“Austan undir Stekkatúnsholti [018] heitir Brúarkelda í mýrinni.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Flagbjarnarholt, 9

RA-446 Flagbjarnarholt neðra

30 hdr., 1708, aðeins ein jörð. 1270: Getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88 [1332]: “[af Stóruvöllum] er songur j flagbiarnar hollt huern dag helgan oc dagh j ymbrudoghum ollum.” DI II 696-697 1382-91: Getið í máldaga Stóruvallarkirkju. DI IV 65-66 1397: Máldagi kirkjunnar. DI IV 66 {1598: hálfkirkja; AM 263 fol. bl. 57} Ágiskun skrásetjara að þetta sé Flagbjarnarholt I. Hálfkirkja á jörðinni. Stærð 370 ha að stærð “ ... landið allt grasgefið, um helmingur valllendi, hitt mýri.” SB V, 186 1708: “Högum jarðarinnar spillir blásturs sandur.” JÁM I, 313 1917: Tún 9,5 ha, sléttað 4,5 ha, garðar 2013 m² Báðar jarðirnar.

RA-446:001 *Flagbjarnarholt neðra* bæjarhóll bústaður

Heimildir:

RA-446:002 heimild um útkirkja
Í Flagveltu neðri var bænhús áður fyrr, segir í Sunnlenskum byggðum. “Fáeinir tugir metra eru á milli bjanna, en örlítið neðar en mitt á milli þeirra var svonefnt Kirkjugarðsstæði. Á þeim stað var fyrrum bænhús, að því er sagt er. Ekki er það nefnt í Jarðabók Árna og Páls frá 1710, en í áðurnefndri sóknarlýsingu frá 1841 stendur þetta: “Sjö bænhús hafa verið í sóknunum, sem menn vita með vissu á Merkihvoli, Eksiholt, Fellsmúla, Hvammi, Keraugsstöðum, Lunaðsholti og Neðri-Flagveltu, aftekin fyrir elztu manna minni”. Því miður mótar ekki lengur fyrir þeim mannaverkum á þessum stað.” Segir í örnefnalýsingu.
FLAGBJARNARHOLT Á LANDI (STÓRUVALLAÞING) (R) -Þorláki - HÁLFKIRKJA
[1332]: [af Stóruvöllum] er songur j flagbiarnar hollt huern dag helgan oc dagh j ymbrudoghum ollum. Þar skal syngia messu vigilia dagha. alla Þä er fyrr er sungit epter vmm daginn. Þar skal syngia at vincula petri oc sebastianus messu. blasius messu. oc taka iiij merkur kaups
songur a kyraugha stadi oc lunans hollt oc syngia annann huern dagh huaart oc taka ij merkur huaart
syngia skal allar tijder efstu viku oc paska viku j flagbiarnar hollte. ef Þeir vilia er Þar bua. enn ef Þeir vilia ei Þa skal j lunanashollte oc [a] kyhaugastodum. haalf mork tekz huaart. heimolt skal Þeim at ei se sungid af Þeir vilia
vaxtollur liggur til valla af Þessum Þrim kirkium. ef ei eru sungnar jolatijder
Þar sem prestur syngur fyr helga dagha vm langha fostu. Þar skal nonmessa fyrer oc sua Þar sem hann syngur sijdarr Þar skal saalu messa epter vm daginn;
Máld DI II 696-697 [Stóruvalla]
1382-91: [af Stóruvöllum] er songur j Flagbiarnarhollt hvern dag helgann og dagh j ymbrodogumm ollumm. Þar skal syngia messu Vigiliudaga alla Þa er fyr er sungid epter vmm daginn. Þar skal syngia ad Vicula Petri og Sebastianusmessu. Blasiusmeso oc taka .iiij. merkur kaups.
Songur aa Kyraugastodumm oc Lunanshollte oc syngia annann hvern dagh hal[f]t oc taka .ij.
merkur hvort. Syngia skal allar tijder efstv vikv oc paskaviku j Flagbiarnarhollti ef Þeir vilia er Þar bva. enn ef Þeir vilia eij. Þa skal j Lunanashollti oc aa Kyraugastodum half mork takast huortt. heimillt skal Þeim ad eij sie sungit ef Þeir vilia.
Vaxtollur liggur til Walla af Þessum Þremur kirkium ef ei eru svngnar tijder Jolanott Þar sem
prestur syngur fyr helga daga vmm langafostv. Þar skal nonmessa fyrer. og so Þar sem hann syngur sijdar Þar skal salumessa epter vmm daginn; Máld DI IV 65-66 [Stóruvalla]
1397: a kur .iij.
Syngia hvern dag helgann. luka .iiij. merkur presti; Máld DI IV 66
{1598: hálfkirkja; AM 263 fol. bl. 57}
Heimildir: DI

RA-446:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-446:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-446:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-446:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-446:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-446:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-446:009 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-446:010 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-446:011 gripir
Enskur silfurpeningur fannst í Flagbjarnarholti. Enskur silfurpeningur frá tíð Aðalráðs II ráðlausa (978-1016), sagður hafa fundizt í haug, sem naumast hefur þó verið fornt kuml. Var sendur til Hafnar 1842.
Heimildir: KEKH, 365

RA-446:012 heimild um þingstað **Friðlýstar fornleifar**
"Vestan við Ilukeldu miðja er Þingholt, sem er lágt og flatt holt norð-norðaustur og í framhaldi af Stórholti, aðeins mjótt sund á milli. ... Vestan undir þingholti eru fornar búðatættur." Segir í örnefnalýsingu. "Annað mikið holt í landareigninni nefnist Þingholt. Vestan við það eru fornar tóftir þingbúða, nú friðlýstar." Segir í Sunnlenskum byggðum. Kaalund segir frá hring hjá Flagbjarnarholti. "Skammt fyrir norðan [vestan réttara] bæinn Flagbjarnarholt liggur út undan Árnesi löng hæð (nýra- eða hálfmánalöguð). Heitir hún Þingholt." "Þingbúðartóftir og önnur forn mannvirki á hinum forna Þingholts-þingstað."

KK: "Hæðarhornin skaga fram, og verður lítill hvammur milli þeirra, og er þar skýlt við norðan- og austanvindum. Þar eru allmargar tóftir og teljast með merkilegri fornminjum, sýnilega minjar gamals þingstaðar. Þar má sjá alls 8 búðartóftir (þar af 2 nú eyðilagðar), allar setta þannig, að þær liggur út frá brekkunni og snúa öðrum gafli, þar sem inngangur virðist hafa verið, að hvamminum. Þær eru yfirleitt mjög stórar, 10-13 faðma langar. Útbygging virðist vera frá sumum eða hefur verið skipt í minni og stærri hluta. Fyrst kemur yzt til suðvesturs stór búðartóft og virðist hafa verið minni og mjórri næst brekkuni, skáhallur upphækkaður vegur virðist hafa legið upp að búðinni að neðan. Fast við hliðina á henni er hringlaga garður, um 9 faðmar þvermál, er torfveggurinn mjög greinilegur og þar að auki faðms þykkur. Þessi hringur virðist með réttu talinn dómhringur. Nokkru austar hefur verið stór búð og önnur minni. Þær hafa báðar verið eyðilagðar af lítilli hlöðu sem þar hefur verið sett. Lengst til norðausturs eru að lokum fjórar stórar búðartóftir, en virðast hafa verið skipt litlum hluta úr tveimur þeirra, og hinni þriðju virðist meira að segja hafa verið skipt í þrennt. Hvergi er minnzt á þennan þingstað í neinni sögu, og engin munnmæli eru um hann."SV: "Fyrir vestan hæðina standa fornar tóftir eða búðir. Syðsta tóftin (1.) snýr í austr og vestr; hún er fornleg; sést þó nokkuð greinilega; er 52 fet á lengd og 18 fet á breidd. Tíu faðma norð frá búðinni er stór hringr, nær kringlóttur, með þykkum veggjum, fornlegr, enn þó glöggr, dyr greinilegar vestr úr; hann er 59 fet í þvermál á annan veg, enn 56 fet á hinn veginn. Norðr frá hringnum standa undir brekkunni fimm fjárhus; eru 30 faðmar norðr að syðstu fjárhúsunum frá hringnum; ofan og nær brekkunnni stendr eitt fjárhúsið. Það hefir verið byggt ofan í enda einnar búðarinnar (2)., sem snýr austr og vestr, undan brekkunni; á eystra gaflhlaðið sést út undan fjárhúsinu; búðin er 49 fet á lengd og 20 fet á breidd; dyr verða ekki sénar, því að nokkuð af búðinni hefir líka verið stungið upp. Tveimr föðmum fyrir ofan fjárhúsin er lítil búð (3.), snýr nær í norðr og suðr; hún er 39 fet á lengd, enn 16 fet á breidd; dyr óglöggar. - Átján föðmum neðar og heldr norðar er stór búð (4.); snýr nær í austr og vestr og undan brekkunni; eitt af fjárhúsunum stendr á neðsta enda búðarinnar, og þvert í gegn fyrir ofan er hún stungin í sundr. Lengd verðr ekki með vissu mæld, enn hún hefir víst verið 55 fet eða meira, enn breidd er 20 fet. - Tveimr föðmum norðar er stór búð (5.); snýr eins og hin undan brekkunni; hún er 55 fet á lengd og 21 fet á breidd; dyr verða ekki sénar, því að búðin er svo fornleg. - Fimm föðmum vestar og neðar er enn búð (6.); snýr í norðr og suðr eins og hin undan brekkunni; ofan í syðri enda hennar er bygt fjárhús, enn á horni búðarinnar má þó sjá suðr undan, með nokkurn veginn vissu; búðin er 56 fet á lengd, enn 19 fet á breidd. Þessi búð er svo norð sokkin, að lengdin er ekki fullkomlega viss, enn lengri hefir hún þó trauðla verið. - Sextíu föðmum norðar með brekkunni er enn búð, sem með engu móti verðr mæld því að jarðhlaup úr brekkunni hefir hlaupið yfir hana, enn varla hefir hún verið stór." Heimildarmaður V sagði búðirnar upphaflega hafa verið 13.
Heimildir: Ö-Flagbjarnarholt, 12; SB V, 186; KK I ,150; ÁG: Friðlýsingarskrá, 68; SV. "Rannsóknir sögustaða" Árbók 1888-1892, 61

RA-446:013 heimild um mógrafir
"Mótekja var notuð fram um 1930." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 186

RA-446:014 hellir
"Sagnir hafa gengið um hella í Flagbjarnarholti. Árið 1985 opnaðist gat niður í helli sem menn höfðu óljósa hugmynd um að væri hlaðinn ofan við fjósið. Gatið var í gömlum strompi. Hann er grafinn ofan í grófan jökulruðning og er nú hálffullur af mold og ruðningsmöl." "Þrír strompar eru í lofti en engar aðrar innréttingar er hægt að sjá. Sú álma hellisins sem hægt var að skríða um er 12 m löng en upprunleg lofthæð er um 1,8 m. Breiddin er um 2 m. Breiðari álman gegnur hornrétt á hana. Í henni er fjórði strompurinn. Moldarhaugur undir honum sem nær upp í loft kom í veg fyrir að unnt væri að kanna þennan hellishluta. Jökulruðningurinn í hellisveggjum og lofti er grófur og ekki vel fallin til hellisgerðar enda er þessi hellir ásamt hellinum að Kýraugastöðum einu dæmin um hellisgerð í jökulberg. Hrjúfleiki bergsins gerir það að verkum að lítið hefur verið krotað á veggi. Þó eru þar tvö ártök og eitt fangamark: 1908, 1909 GÞ. Hellinum var lokað aftur strax eftir skoðun. Sagnir eru um fleiri hella í Flagbjarnarholti."

Heimildir: Manngerðir hellar, 206

RA-446:015 *Uppborg* örnefni
“Fast ofanvið Efsta-leyni var svokölluð Uppborg.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Flagbjarnarholt, 9

RA-446:016 *Hesthúshóll* örnefni hesthús
“Fast vestan við neðri enda Vestrikinnar er dálítill hóll, sem heitir Hesthúshóll.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Flagbjarnarholt, 9

RA-446:017 *Stóragerði* örnefni
“Norðan við Stykkin, nærri eða í mörkum milli bæjanna, voru Gerðin svonefndu, Stóragerði og Litlagerði.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Flagbjarnarholt, 9-10

RA-446:018 *Litlagerði* örnefni
“Norðan við Stykkin, nærri eða í mörkum milli bæjanna, voru Gerðin svonefndu, Stóragerði og Litlagerði.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Flagbjarnarholt, 9-10

RA-446:019 *Fjárhústún* örnefni fjárhús
“Suðvestur og niður af Gerðunum hét Fjárhústún, lítil skák.” Segir í örnefnalýsingu. ““Vestast í túninu heitir Ærhústún” stendur í örnefnalýsingu Bergsteins Kristjánssonar. Hvorki Sveinn né Teitur viðurkenna þetta nafn, en þvertaka ekki fyrir að það kunni að hafa verið notað stöku sinnum um það, sem tíðast var nefnt Fjárhústún.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Flagbjarnarholt, 10

RA-446:020 *Lambhúsflöt* örnefni lambhús
“Niður undan Hvanngrashól hét Lambhúsflöt.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Flagbjarnarholt, 10

RA-446:021 *Stekkjarás* örnefni stekkur
“En í mýrarkrika við rætur holtsins skammt suðvestur af Hvanngrashól var lítil dæla, sem var kölluð Túndæla. Þar fyrir vestan gengur dálítið rimatagl út úr Bæjarholtinu örlitlu vestar en beint suður og niður í mýrina, og heitir Stekkjarás.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Flagbjarnarholt, 10

RA-446:022 heimild um túngarð
“Á löngu horfnum túngarði, sem var neðan við túnið, niður undir mýri, var svonefnd Hádegisvarða neint suður og niður af neðri bænum. En svo langt er nú síðan hún hvarf, að miðaldra fólk man ekki eftir henni.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Flagbjarnarholt, 10

RA-446:023 *Hádegisvarða* heimild um eyktamark
“Á löngu horfnum túngarði, sem var neðan við túnið, niður undir mýri, var svonefnd Hádegisvarða neint suður og niður af neðri bænum. En svo langt er nú síðan hún hvarf, að miðaldra fólk man ekki eftir henni.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Flagbjarnarholt, 10

RA-446:024 *Siggutóft* tóft fjárhús
“Örskammt vestan við syðri enda Svartarima er á litlum, kringlóttum rima, fjárhústótt sem nefnd er Siggatótt.” Segir í örnefnalýsingu. “Hún er kennd við Sigurð Erlendsson, er húsmaður var í Flagveltu, en fluttist síðan út á Eyrabakka.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Flagbjarnarholt, 11

RA-446:025 *Selholt* örnefni sel
“Í vesturjaðri melanna eru tvö lítil holt; Selholt norðan og Flatholt um 300 m sunnar, ... Vestur af Selholti heita Selholtsdælur, en suður af þeim og suðvestur af Melum, Flatholti og Einbúa verður 500-800 m breið mýri, sem nær suðvestur að Kolbeinslæk og heitir Selholtsmýri.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Flagbjarnarholt, 13

RA-446:026 hellir
"Einn þeirra [týndu hellana] vestan megin vegarins sem liggur upp frá bænum í átt til lauganna."
Heimildir: EG: "Ritgerð um hella í Rangárvallasýslu", 57

RA-447 Heysholt

10 hdr., 1708, Skálholtskirkjueign. "Jörðin er um 284 ha að stærð og skiptist í uppgróið Þjóðrárhraun, valllendi og mýrar." SB V, 185 1708: "Engjaplátsi, sem var, hefur vatn spilt og rót úr eytt, so nú verður ekki til slægna brúkað." JÁM I, 311 1917: Tún 3,4 ha, sléttað 1 ha, garðar 455 m²

RA-447:001 *Heysholt*bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-447:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-447:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-447:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-447:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-447:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-447:007 heimild um útihús
Útihús úr torfi sést á ljósmynd í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 185

RA-447:008 *Stekkjardæla* örnefni stekkur
"Austan við Krókadælur er Stekkjardæla. Hún er á mörkum Heyholts og Minni-Vallar. ... Austur frá ærhúsinu, en suðaustur frá Stekkjardælunni er stór allstrýtumyndaður hóll, er kallast Stóri-Stekkjarhóll. Norðan við hann er lítill grýttur hóll með vörðu, nefnist hann Litli-Stekkjarhóll. Hann er á mörkum Heyholts og Minni-Valla." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Heysholt, 1

RA-447:009 heimild um fjárhús
"Austan við Krókadælur er Stekkjardæla. Hún er á mörkum Heyholts og Minni-Vallar. ... Austur frá ærhúsinu, en suðaustur frá Stekkjardælunni er stór allstrýtumyndaður hóll, er kallast Stóri-Stekkjarhóll. Norðan við hann er lítill grýttur hóll með vörðu, nefnist hann Litli-Stekkjarhóll. Hann er á mörkum Heyholts og Minni-Valla." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Heysholt, 1

RA-447:010 varða landamerki
"Austan við Krókadælur er Stekkjardæla. Hún er á mörkum Heyholts og Minni-Vallar. ... Austur frá ærhúsinu, en suðaustur frá Stekkjardælunni er stór allstrýtumyndaður hóll, er kallast Stóri-Stekkjarhóll. Norðan við hann er lítill grýttur hóll með vörðu, nefnist hann Litli-Stekkjarhóll. Hann er á mörkum Heyholts og Minni-Valla." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Heysholt, 1

RA-447:011 *Steinborg* örnefni
"Í suður frá Dagmálahól er gígur, sem nefnist Steinborg." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Heysholt, 1

RA-447:012 garðlag
"Mýrin framan við túnið heitir Kríumýriu. Framan við Kríumýrina er strýtumyndaður hóll, sem heitir Gamli-

Stekkjartúnshóll. Þar er gamalt garðbrot.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Heysholt, 1

RA-447:013 *Markvaðra* varða landamerki
Landamerki: “Að vestan úr svonefndri Markavörðu í Vallartanga til norð-norðvesturs í Steinarima, sem er hornmark Heyholts, Þúfu og Flagbjarnarholts. Að norðvestan úr Steinarima til norðausturs í Rauðhól og þaðan ívið meir norður á við í Smyrilshól, sem er hornmark Heysholts, Flagbjarnarholts og Minnivalla. Að norðaustan úr Smyrilshól til suð-suðausturs í Mýrarvörðu, þaðan meir til suðausturs yfir suðvesturenda Leirtjarnar í Litla-Stekkjarhól, og úr honum til suð-suðaustus í Moshól í ytri jaðri Stóruvallaheiðar; en þar er hornmark Heysholts, Minnivalla, Tjörvastaða, Bjalla og Lækjarbotna. Að suðvestan er markalínan úr Moshól til vest-norðvesturs í Jaðarsvörðu og þaðan nokkru norðan en til vesturs í Markavörðu á Vallartanga, en það er hornmark Heysholts, Lækjarbotna og Þúfu.”
Heimildir: Ö-Heysholts viðb., 1

RA-447:014 *Mýrarvaðra* varða landamerki
“Mýrarvarða er í mörkum mað Minnivöllum, skammt norðvestur af Leirtjörn en norðaustur af Litlutjörn.” Segir í viðbótum við örnefnalýsingu. Landamerki: “Að vestan úr svonefndri Markavörðu í Vallartanga til norð-norðvesturs í Steinarima, sem er hornmark Heyholts, Þúfu og Flagbjarnarholts. Að norðvestan úr Steinarima til norðausturs í Rauðhól og þaðan ívið meir norður á við í Smyrilshól, sem er hornmark Heysholts, Flagbjarnarholts og Minnivalla. Að norðaustan úr Smyrilshól til suð-suðausturs í Mýrarvörðu, þaðan meir til suðausturs yfir suðvesturenda Leirtjarnar í Litla-Stekkjarhól, og úr honum til suð-suðaustus í Moshól í ytri jaðri Stóruvallaheiðar; en þar er hornmark Heysholts, Minnivalla, Tjörvastaða, Bjalla og Lækjarbotna. Að suðvestan er markalínan úr Moshól til vest-norðvesturs í Jaðarsvörðu og þaðan nokkru norðan en til vesturs í Markavörðu á Vallartanga, en það er hornmark Heysholts, Lækjarbotna og Þúfu.”
Heimildir: Ö-Heysholts viðb., 1, 3

RA-447:015 *Jaðarsvarða* varða landamerki
“Jaðarsvarða er um eða yfir 100 m austan við þjóðveginn á Jaðrinum, í mörkum að Lækjarbotnum.” Segir í viðbótum við örnefnalýsingu. Landamerki: “Að vestan úr svonefndri Markavörðu í Vallartanga til norð-norðvesturs í Steinarima, sem er hornmark Heyholts, Þúfu og Flagbjarnarholts. Að norðvestan úr Steinarima til norðausturs í Rauðhól og þaðan ívið meir norður á við í Smyrilshól, sem er hornmark Heysholts, Flagbjarnarholts og Minnivalla. Að norðaustan úr Smyrilshól til suð-suðausturs í Mýrarvörðu, þaðan meir til suðausturs yfir suðvesturenda Leirtjarnar í Litla-Stekkjarhól, og úr honum til suð-suðaustus í Moshól í ytri jaðri Stóruvallaheiðar; en þar er hornmark Heysholts, Minnivalla, Tjörvastaða, Bjalla og Lækjarbotna. Að suðvestan er markalínan úr Moshól til vest-norðvesturs í Jaðarsvörðu og þaðan nokkru norðan en til vesturs í Markavörðu á Vallartanga, en það er hornmark Heysholts, Lækjarbotna og Þúfu.”
Heimildir: Ö-Heysholts viðb., 1, 2

RA-447:016 heimild um lambhús
“Lambhúsbrekka er örlítill halli mót suðri, í túninu, örfáa tugi metra beint vestan við bæinn, í stefnu af Heyholtsbænum í Gömlu-Þúfu. Í þessari brekku stóð lengi lambhús, sem hún er kennd við, en lambhús þetta er horfið fyrir nokkru.” Segir í viðbótum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Heysholts viðb., 2

RA-447:017 heimild um ristu
“Torfdæla er skammt suður af Krókadælum og fáa tugi metra suðaustur af vegamótum heimreiðar að Heysholti og vegar að Flagbjarnarholti. Nafnið mun vera dregið af torfskurði.” Segir í viðbótum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Heysholts viðb., 3

RA-448 Þúfa
10 hdr., 1708. “Þúfa er fremur landlítil, sjálfstæð jörð, um 284 ha að stærð. Var áður mýrlend en nú mikið til þurrkuð og orðin allgóð til ræktunar. Hagar eru grasgefnir og með fremur góðum skjólum.” SB V, 184. 1708: “Engjar eru so litlar sem engar.” JÁM I, 313. 1917: Tún 2,5 ha, sléttað 1 ha, garðar 688 m²

RA-448:001 *Þúfa* bæjarhóll bústaður
“Bærinn stóð áður á hól í miðju Þúfulandi en árið 1950 var hann fluttur suðst í það, á svonefndan Vallartanga í þjóðbraut.” Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 184; Túnakrot 1917

RA-448:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakrot 1917

RA-448:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakrot 1917

RA-448:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakrot 1917

RA-448:005 heimild um mógrafir
“Mótekja var á jörðinni fyrr á tíð.” Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 184

RA-448:006 *Vörðuholt* örnefni
“Suðaustur af Stórholti eru Smáholt, en austur af þeim heita Hlalar. Suður af þeim er smáholt, Dýjaholt, en austur af Vörðuholt. Austur af Vörðuholti er lágur klettóttur melur sem heitir Stekkjarás ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þúfa, 1

RA-448:007 *Stekkjarás* örnefni stekkur
“Suðaustur af Stórholti eru Smáholt, en austur af þeim heita Hlalar. Suður af þeim er smáholt, Dýjaholt, en austur af Vörðuholt. Austur af Vörðuholti er lágur klettóttur melur sem heitir Stekkjarás ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þúfa, 1

RA-448:008 *Lambhúsbali* örnefni lambhús
“Austan við bæinn í gamla túninu heitir Lambhúsbali ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þúfa, 1

RA-448:009 heimild um fjárhús
“Grásteinn er klettur nyrzt á Grásteinsholti, norðvestur af Vallartanga. Við eða í Grásteini hafði Dagbjartur Hannesson fjárhús um skeið.” Segir í viðbótum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þúfa viðb., 3

RA-448:010 *Hádegisvarða* varða eyktamark
“Hádegisrimar eru tvö lítil þurrlendisholt miðja vegu milli Gömlu-Þúfu og Grásteinsholts. Á eystri rimanum var Hádegisvarða. Hádegisvarða var örnefni á hinum eystri svonefndra Hádegisrima, skammt vestan við brautina að Gömlu-Þúfu.” Segir í viðbótum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þúfa viðb., 3

RA-448:011 *Kirkjugötur* heimild um leið
“Kirkjugötur lágu til austurs frá Gömlu-Þúfu, um lægðina milli Yrpholts og Kirkjurima.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þúfa viðb., 3

RA-448:012 heimild um ristu
“Torfholt er örlítill, kringlóttur rimi í mýrarhallanum mitt á milli Dýholts og Túnhóls Gömlu Þúfu. Á Torfholti var þurrkað torf, sem skorið var í eða við Breiðukeldu, segir Stefán Hansson.” Segir í viðbótum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Þúfa viðb., 4

RA-449 Lækjarbotnar

10 hdr., Skálholtskirkjueign. Jörðin átti skógarítak í hraunteig og skógarhögg í Staðarmel. “Landareignin er um 364 ha og skiptist í Uppgróið hraun, mýri og valllendi.” Segir í Sunnlenskum byggðum. SB V, 183. 1708: “Högum spillir blásturs sandur og liggja undir spjöllum.” JÁM I, 311 1789: Skirfar bóndinn þar stiiftamtmanni og segir að jörðin sé af sér gengin af sandfoki sem hafi spilt högum og engjum, túnið sé næstum eyðilagt. GÁ: “Uppblástur og eyðing býla í Landsveit” Minningarit Sandgræðslunnar 1958, 75. 1917: Tún 3,4 ha, sléttað 1,5 ha, garðar 644 m²

RA-449:001 *Lækjarbotnar* bæjarhóll bústaður

“Hrauntá heitir fast norðan hans, og liggur vegurinn þar til norðurs, austan bæjar á Lækjarbotnum eða Botnum. Á þeim stað hefur bær staðið síðan um 1809. Áður stóðu Lækjarbotnar tæplega kílómetra norðar, en flytja varð bærinn vegna sandfoks.” Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 124

RA-449:002 *Lækjarbotnar* bæjarstæði bústaður
“Hrauntá heitir fast norðan hans, og liggur vegurinn þar til norðurs, austan bæjar á Lækjarbotnum eða Botnum. Á þeim stað hefur bær staðið síðan um 1809. Áður stóðu Lækjarbotnar tæplega kílómetra norðar, en flytja varð bærinn vegna sandfoks.” Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 124; Túnakort 1917

RA-449:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-449:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-449:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-449:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-449:007 *Gildruvarða* varða landamerki
“Gildruvarða er hóll með vörðu á, á mitt á milli efst upptaka Tvíbytnulækjar.” Segir í örnefnalýsingu. “Að suðaustan er markalínan úr Moshól óljóst tilgreind í landamerkjabréfi Kýraugastaðasel frá 24. apríl 1733 í “Gjildru vörðu lækjar botn”, eins og það er orðað. Þeir, sem nú eiga hlut að máli, munu ekki vera á eitt sáttir um það, hvaða lækjarbotn átt er við, því að lækur þessi, Gildrulækur, eða Tvíbytnulækur, á sér fleiri en ein upptök. Frá þessum óljósa lækjarbotni ræður þessi lækur mörkum Lækjarbotn að sunnan, þar til hann hverfur til Bjallalækjar. Síðan ræður Bjallalækur fáa tugi metra suður að svonefndum Gildruvaðspytti í þeim læk, og frá þeim hyl er markalínan litlu norðar en beint til vesturs á Stóra-Gilshól.”
Heimildir: Ö-Lækjarbotnar, 1-2, 3

RA-449:008 *Gildruvað* heimild um refagildru
“Að suðaustan er markalínan úr Moshól óljóst tilgreind í landamerkjabréfi Kýraugastaðasel frá 24. apríl 1733 í “Gjildru vörðu lækjar botn”, eins og það er orðað. Þeir, sem nú eiga hlut að máli, munu ekki vera á eitt sáttir um það, hvaða lækjarbotn átt er við, því að lækur þessi, Gildrulækur, eða Tvíbytnulækur, á sér fleiri en ein upptök. Frá þessum óljósa lækjarbotni ræður þessi lækur mörkum Lækjarbotn að sunnan, þar til hann hverfur til Bjallalækjar. Síðan ræður Bjallalækur fáa tugi metra suður að svonefndum Gildruvaðspytti í þeim læk, og frá þeim hyl er markalínan litlu norðar en beint til vesturs á Stóra-Gilshól.”
Heimildir: Ö-Lækjarbotnar, 1-2

RA-449:009 *Gildruvað* örnefni vað
“Gildruvað er vað á Bjalla fast neðan við mót hans og Tvíbytnulækjar.” Segir í örnefnalýsingu. “Að suðaustan er markalínan úr Moshól óljóst tilgreind í landamerkjabréfi Kýraugastaðasel frá 24. apríl 1733 í “Gjildru vörðu lækjar botn”, eins og það er orðað. Þeir, sem nú eiga hlut að máli, munu ekki vera á eitt sáttir um það, hvaða lækjarbotn átt er við, því að lækur þessi, Gildrulækur, eða Tvíbytnulækur, á sér fleiri en ein upptök. Frá þessum óljósa lækjarbotni ræður þessi lækur mörkum Lækjarbotn að sunnan, þar til hann hverfur til Bjallalækjar. Síðan ræður Bjallalækur fáa tugi metra suður að svonefndum Gildruvaðspytti í þeim læk, og frá þeim hyl er markalínan litlu norðar en beint til vesturs á Stóra-Gilshól.”
Heimildir: Ö-Lækjarbotnar, 1-2, 3

RA-449:010 *Fjárhústún* örnefni fjárhús
“Fjárhústún er nafn á syðsta hluta túnsins, suðaustan Bæjarlækjar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lækjarbotnar, 3

RA-449:011 *Gamal-Stekkatún* örnefni stekkur
“Gamla-Stekkatún var suðaustan við Bakkalæk, milli Nátthaga að norðvestan og Veitustokks að suðaustan.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lækjarbotnar, 3

RA-449:012 *Hesthúsbakki* örnefni hesthús
“Hesthúsbakki er miðhluti Bakkanna, suðvestan við Bakkalæk, beint vest-suðvestur af bænum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lækjarbotnar, 4

RA-449:013 *Heyholtsgötur* gata leið
“Heyholtsgötur er nafn á gömlum götutroðningum, sem stefna frá Gömlu-Lækjarbotnum norðaustur yfir jaðar í átt að Heysholti.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lækjarbotnar, 4

RA-449:014 *Kindavað* heimild um vað
“Kindavað er á Bakkalæk við norðvestanverð Tungu, um 250 m norðvestur frá bænum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lækjarbotnar, 5

RA-449:015 heimild um fjárhús
“Kjóaflöt er grasflöt íhrauninu um 150 m norður af sauðahúsinu, sem var um 600 m litlu sunnar en í austur frá bænum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lækjarbotnar, 5

RA-449:016 *Stórarétt*heimild um rétt
“Stórarétt er í hrauninu skammt austur af bænum og þjóðveginum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lækjarbotnar, 7

RA-449:017 *Stöðull* örnefni kvíar
“Spónahól ... við mjaltir á stöðlunum þótti krökkum gott að gæða sér á mjólkurfroðunni.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lækjarbotnar, 7

RA-449:018 *Veitustokkur* heimild um áveitu
“Veitustokkur er skurður, sem hest við Bakkalæk, austan Gamla-Stekkatúns, og gengur langt suður í Lunandsholtsland.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lækjarbotnar, 8

RA-450 Lunansholt
Jörðin tíundast ekki 1708, Skálholtskirkjueign. Landnámsjörð Þorsteins Lunans. ÍF I, 366. 1332: Getið í máldaga Stóruvallakirkju. DI II, 696-697. [1332]: “[af Stóruvöllum] er ...songur a kyraugha stadi oc lunans hollt oc syngia annann huern dagh huaart” DI II 696-697 1382-91: Getið í máldaga Stóruvallarkirkju. DI IV 65-66 1397: Máldagi kirkjunnar.DI IV 66-67 {1598: hálfkirkja; AM 263 fol. bl. 57}Hálfkirkja var á jörðinni. Beit hafði jörðin í Tjörfastaðalandi. Lunansholt II var bygt árið 1966, jörðin öll 534 ha að stærð. Engin búið á jörðinni frá 1971 en jörðin er nytjuð.
1708: “Engjar fylgja jörðunni mjög litlar, og spillir þeim þó sandfjúk, so að litlu gagni eru.” JÁM I, 310. 1917: Tún 8,6 ha, sléttað 3,2 ha, garðar 1204 m²

RA-450:001 *Lunansholt* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-450:002 heimild um útkirkja
1708: “Hjer hefur í gamaldaga hálfkirkja verið og heimamanna gröftur og embættað þegar heimafólk hefur gengið til sacramentis, jafnvel þukjast menn heyst hafa oftar, og muni þá nokkrir bæir þar um kríng hafa þángað legið til kirkjusóknar. Nú hefur hjer ekki um elstu manna tíð embættað verið.” “... austur af Aukatúni er lágur hóll, auðséð mannvirki, hann heitir Lunanshóll, og á Þorsteinn lúnan að vera þar grafinn. Austan í honum heitr Bænhóll, þar á að hafa verið bæahús, og sást til tótta áður en sléttað var.” Segir í örnefnalýsingu.
LÚNANSHOLT Á LANDI (STÓRUVALLAÞING) (R) -Ólafi - HÁLFKIRKJA
[1332]: [af Stóruvöllum] er ...songur a kyraugha stadi oc lunans hollt oc syngia annann huern dagh huaart oc taka ij merkur huaart
syngia skal allar tijder efstu viku oc paska viku j flagbiarnar hollte. ef Þeir vilia er Þar bua. enn ef Þeir vilia ei Þa skal j lunanashollte oc [a] kyhaugastodum. haalf mork tekz huaart. heimolt skal Þeim at ei se sungid af Þeir vilia
vaxtollur liggur til valla af Þessum Þrim kirkium. ef ei eru sungnar jolatijder

Þar sem prestur syngur fyr helga dagha vm langha fostu. Þar skal nonmessa fyrer oc sua Þar sem hann syngur sijdarr Þar skal saalu messa epter vm daginn;

Máld DI II 696-697 [Stóruvalla]

1382-91: [af Stóruvöllum] er songur ... aa Kyraugastodumm oc Lunanshollte oc syngia annann hvern dagh hal[f]t oc taka .ij. merkur hvort.

Syngia skal allar tijder efstv vikv oc paskaviku j Flagbiarnarhollti ef Þeir vilia er Þar bva. enn ef Þeir vilia eij. Þa skal j Lunanashollti oc aa Kyraugastodum half mork takast huortt. heimillt skal Þeim ad eij sie sungit ef Þeir vilia.

Vaxtollur liggur til Walla af Þessum Þremur kirkium ef ei eru svngnar tijder Jolanott

Þar sem prestur syngur fyr helga daga vmm langafostv. Þar skal nonmessa fyrer. og so Þar sem hann syngur sijdar Þar skal salumessa epter vmm daginn; Máld DI IV 65-66 [Stóruvalla]

1397: a .xij. ær.

portio Eclesiæ vmm .vj. ær .xij. aurar

Jtem a kirkiann .c. er Hreinn tok j forna portionem; Máld DI IV 66-67

{1598: hálfkirkja; AM 263 fol. bl. 57}

1709: Hjer hefur í gamaldaga hálfkirkja verið og heimamanna gröftur og embættað Þegar heimafólk hefur gengið til sacramentis, jafnvel Þykjast menn heyrt hafa oftar. og muni Þá nokkrir bæir Þar um kríng hafa Þángað legið til kirkjusóknar. Nú hefur hjer ekki um elstu manna tíð embættað verið.

Heimildir: JÁM I, 309; DI; Ö-Lunansholt, 2

RA-450:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-450:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-450:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-450:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-450:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-450:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-450:009 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-450:010 *Lúnanshóll* heimild um legstað **Friðlýstar fornleifar**
"Framan við bæinn er Lunanshóll þar sem landnámsmaðurinn Þorsteinn Lunan á að vera heygður." Segir í Sunnlenskum byggðum. "... austur af Aukatúni er lágur hóll, auðséð mannvirki, hann heitir Lunanshóll, og á Þorsteinn lúnan að vera þar grafinn. Austan í honum heitr Bænhóll, þar á að hafa verið bæahús, og sást til tótta áður en sléttað var." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: SB V, 182; Ö-Lunansholt, 2; ÁG Friðlýsingarskrá, 68

RA-450:011 *Skrokkhóll* heimild **Friðlýstar fornleifar**
"Í Skrokkhól á skip hans [Þorsteinn sjá 010] að vera grafið." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Sunnan við það [Efsta-Flatholt] er stór hóll með vörðu sem heitir Skrokkhóll og segja munnmæli að þar hafi skip Þorsteins lunans verið grafið." Segir í örnefnalýsingu. HM: "Suðaustan í hólnum er grasstallur, sem gæti verið hússtæði, um 8 m langur og 3 m breiður. Umhverfis hólinn er rúst af garði, einkum glögg að norðan, austan og sunnan.": "I Storuvalla Sókn er ein svo kalladur Fornmannahaugur fyrir nordan bæin Lúnadsholt ad Nafne Skrockhóll, í hvörjum Saan seigir ad Þorsteinn Lúni, hejgdur sé med Skipe sínu - Holt þetta ílángt austur og vestur, er ummáls ad nedann hérum bil 200 Fadmar einn einginn viss merke sjást nú til eninnrar Haug-gérdar á Holtinu; enn til gardlags sést umhverfis þad, nema á Nordursídunne, hvar hann verdu er Iardfall hérum 4 álna breidt og 5 ál lángt og vel 3 ál djúpt, og er i Mæle af þar hafe verid grafid til Haugsins, Þó fyrir nú lifandi elstu Manna Minne; - Þar uppundir iardfallinu synist ecke ólíklegt ad i Forntíd hafe hledsla verid."
Heimildir: SB V, 182; Ö-Lunansholt, 1; Bergsveinn Skúlason: Bárusog. Sögur og sagnir úr Breiðafirði 1988,

290-291; ÁG Friðlýsingarskrá, 68; FF I, 182; Haraldur Matthíasson: Landið og landnáma II, 451

RA-450:012 garðlag landamerki
"Sunnan við Mosa heita Lautir en sunnan við þær er landamerkjagarður." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lunansholt, 1

RA-450:013 *Litli-Torfhóll/Litla-Torfholt* örnefni rista
"Vestan við Lautir er Dælustykki, en sunnna ivð það heitir Brúarstykki, en milli þeirra er lág hæð sem heitir Rani. Sunnan við stykkin heitir Litli-Torfhóll, í honum er mörk að Bjala og Seli." Segir í örnefnalýsingu. Samkvæmt viðbótum við örnefnalýsingu heitir holtið Litla-Torfholt.
Heimildir: Ö-Lunansholt, 1; Ö-Lunansholt viðb., 4

RA-450:014 *Borgarhóll/Borgarholt* örnefni
"Norður af þessu heitir einu nafni Lunansholtsheiði. Í austurjaðri hennar heitir Borgarhóll ..." Segir í örnefnalýsingu. "Borgarholt heitir allhár þurrlendisrimi eða hóll í miðju sundinu milli vesturtagla Hæðar og norðausturtagli Eystri-heiðartagls. Það heitir ekki Borgarhóll." Segir viðbótum við í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lunansholt, 1; Ö-Lunansholt viðb., 2

RA-450:015 *Ásdísartættur* tóft
"Vestur af því [V-Heiðartagli] er Syðsta-Flatholt, en suður af því heitir Blautasund, í holtinu er gamlar tættur sem heita Ásdísartættur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lunansholt, 1

RA-450:016 *Kofarimi* örnefni
"Sunnna við Skrokkhól [010] heitir Hæð, norður af henni er kringlóttur hóll sem heitir Smyrilshóll, en norður af honum Kofarimi." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lunansholt, 1-2

RA-450:017 *Árnaborg* tóft
"Í Krókum er tótt sem heitir Árnaborg." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lunansholt, 2

RA-450:018 *Árnagarður* garðlag
"Í Krókum er tótt sem heitir Árnaborg. Suður af henni heitir Háibakki. Hann liggur að Bjallalæk, vestur af honum er hóll sem heitir Lamphóll, en suður af honum er hæð sem kölluð er Valhöll. Hjá honum er gamalt garðbrot, sem liggur heim úr túni og austur úr læk, Árnagarður." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lunansholt, 2

RA-450:019 *Gömlufjós* tóft fjós
"Í túninu syðst í nýgræðunni heitir Rani, austan við bæinn er hæð sem heitir Gömlufjós. Þar sést til gamalla tótta, og tættur með sama nafni eru vestur í túninu. En milli þeirra heitir Kinn." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lunansholt, 2

RA-450:020 *Gömlufjós* tóft fjós
"Í túninu syðst í nýgræðunni heitir Rani, austan við bæinn er hæð sem heitir Gömlufjós. Þar sést til gamalla tótta, og tættur með sama nafni eru vestur í túninu. En milli þeirra heitir Kinn." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lunansholt, 2

RA-450:021 *Vörðumýri* örnefni
"Vestan við túnið heitir Vörðumýri ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lunansholt, 2

RA-450:022 *Stekkatún* örnefni stekkur
"Vestan við túnið heitir Vörðumýri, en suður af henni Stekkatún og Stekkatúnsdý." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lunansholt, 2

RA-450:023 *Stöðuldæla* örnefni stekkur
"Efst á túninu er lægð sem heitir Stöðuldæla." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lunansholt, 2

RA-450:024 *Árnatættur* tóft
“Árnaborg [017], Árnagarður [018] og Árnatættur eru kenndar við Árna (f. 24/9 1830) Jónsson, sem bóndi var í Lunansholti og síðar á Bjalla ...” Segir viðbótum við í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lunansholt viðb., 2

RA-450:025 tóft fjárhús
“Fast vestan að vegabrún nyrst á Mið-Flatholti vottar fyrir tóttum sauðahúss frá búskap Odds Jónssonar og síðar Jóns Eiríks, sonar hans.” Segir viðbótum við í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lunansholt viðb., 2

RA-450:026 *Gerði* örnefni
“Gerði er nyrzt í núverandi túni Lunansholts, beint norður af bænum.” Segir viðbótum við í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lunansholt viðb., 3

RA-450:027 *Kirkjuvað* heimild um vað
“Kirkjuvað er á Bjallalæk, rétt norðan við Árnagerði.” Segir viðbótum við í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lunansholt viðb., 3

RA-450:028 *Kúavað* heimild um vað
“Kúavað er á Bjallalæk rétt norðan við Kirkjuvað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lunansholt viðb., 3

RA-450:029 heimild um myllu
“Myllan var við Bjallalæk, rétt suðaustan við brúna á læknum.” Segir viðbótum við í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Lunansholt viðb., 4

RA-450:030 *Lampahóll* þjóðsaga
BS: “Skammt norður af Skrokkhól er annar hóll miklu minni. Hann hetir Lamphóll. Þar sést oft ljós á vetrum.” “Frá Flagveltu sjást þar stundum ljós veturinn 1929-1930, sáu það stundum margir í einu, ég sem aðrir. Þar var svo bjart sem bílljós í álíka fjarska, 10-12 km., fyrsta kvöldið sem það sást, en nokkru daufara seinna. Sagt var að reynt hafi verið að ganga á ljósið, en þá hefði það alltaf horfið. Ekki er þess getið að grafið hafi verið í Lamphól, en haldið að einhverskonar líf væri þar.”
Heimildir: Bergsveinn Skúlason: Bárusog. Sögur og sagnir úr Breiðafirði 1988, 290-291

RA-451 Hjallanes
20 hdr., Skálholtskirkjueign. Tvíbýli er nú á jörðinni. HI “Landareignin er um 290 ha, öll grasgróin en mestöll mýrlend.” Hjallanes II er um 252 ha. “... landið er allt grasigróið, með valllendisholtum og mýrarsundum.” SB V, 179-180. 1917: Tún 7 ha, sléttað 2 ha, garðar 1406 m²

RA-451:001 *Hjallanes* bæjarhóll bústaður
Tvíbýli lengi en bæirnir á sama stað til 1929
Heimildir: Ö-Hjallanes, 2; Túnakort 1917

RA-451:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-451:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-451:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-451:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-451:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-451:007 varða landamerki

Landamerki 1887: "... segir að Kolbeinslækur ráði mörkum "úr leirunni upp að Markarima", þaðan sjónhending í Grástein, "þaðan bein stefna í vörðu í Markaflóðinu, þaðan í vörðuna á Gilshól, þaðan í Hundaþúfuna sælu, þaðan í vörðu sem stendur við Flóðakelduna, þaðan ræður mörkum Flóðakelda að Hjallaness-gilbotnum, út því ræður Hjallaneslækur (öðru nafni Bakkalækur) norður að leiru, síðan úr Baggalækjarmynni í mynnið á Kolbeinslæk."
Heimildir: Ö-Hjallanes, 2

RA-451:008 varða landamerki
Landamerki 1887: "... segir að Kolbeinslækur ráði mörkum "úr leirunni upp að Markarima", þaðan sjónhending í Grástein, "þaðan bein stefna í vörðu í Markaflóðinu, þaðan í vörðuna á Gilshól, þaðan í Hundaþúfuna sælu, þaðan í vörðu sem stendur við Flóðakelduna, þaðan ræður mörkum Flóðakelda að Hjallaness-gilbotnum, út því ræður Hjallaneslækur (öðru nafni Bakkalækur) norður að leiru, síðan úr Baggalækjarmynni í mynnið á Kolbeinslæk."
Heimildir: Ö-Hjallanes, 2

RA-451:009 varða landamerki
Landamerki 1887: "... segir að Kolbeinslækur ráði mörkum "úr leirunni upp að Markarima", þaðan sjónhending í Grástein, "þaðan bein stefna í vörðu í Markaflóðinu, þaðan í vörðuna á Gilshól, þaðan í Hundaþúfuna sælu, þaðan í vörðu sem stendur við Flóðakelduna, þaðan ræður mörkum Flóðakelda að Hjallaness-gilbotnum, út því ræður Hjallaneslækur (öðru nafni Bakkalækur) norður að leiru, síðan úr Baggalækjarmynni í mynnið á Kolbeinslæk."
Heimildir: Ö-Hjallanes, 2

RA-451:010 *Lambhúshóll* örnefni lambhús
"Þar sem það bæjarhús [sem flutt var] stendur nú, hét áður Lambhúshóll." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hjallanes, 2

RA-451:011 *Stöðull* örnefni kvíar
"Nokkra tugi metra fyrir norðaustan þann bæ var Stöðull ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hjallanes, 2

RA-451:013 *Borgarhóll* örnefni
"Örstutt norðvestan í Gerðishól og suðvestan og neðan við Efribæ er Borgarhóll." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hjallanes, 3

RA-451:014 *Prettir* heimild um brunn
"Í lítilli kvos norðvestan og neðan við Efribæ var vatnsuppspretta, og var þar gerður brunnur, sem nefnur var Prettir, og rás niður frá honum Prettisrás." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hjallanes, 3

RA-451:015 *Gömlutóftir* tóft
"Austur og upp frá henni [Jarðfallinu] , en suður af Dagmálahól, hétu Gömlutóftir "á hól, sem alltaf var grænn, suðvestan við leiðina í ærhúsin á Hamarsholti" ..."
Heimildir: Ö-Hjallanes, 3

RA-451:016 heimild um leið
"Austur og upp frá henni [Jarðfallinu] , en suður af Dagmálahól, hétu Gömlutóftir "á hól, sem alltaf var grænn, suðvestan við leiðina í ærhúsin á Hamarsholti" ..."
Heimildir: Ö-Hjallanes, 3

RA-451:017 heimild um fjárhús
"Austur og upp frá henni [Jarðfallinu] , en suður af Dagmálahól, hétu Gömlutóftir "á hól, sem alltaf var grænn, suðvestan við leiðina í ærhúsin á Hamarsholti" ..."
Heimildir: Ö-Hjallanes, 3

RA-451:018 *Mógrafarstykki* örnefni mógrafir
"Sunnan við Vindurás miðja var Kíldala, og fleiri dælur voru þar suður af í mýrinni. Mógrafarstykki hétu fyrir sunnan Vondurás ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hjallanes, 3

RA-451:019 tóft fjárhús
“Norður þaðan [Hrafnabjörgum] er bein röð nokkuð misstórra, hallandi, hálfþurra rima, með mýrarsundum á milli, og heita þessir hallar Lágubrúnir. Austarlega á einum þessara rima, um 500 m norð-norðaustur af Hrafnabjörgum, var sauðahús frá Efribæ, en nú tættur einar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hjallanes, 4

RA-451:020 heimild um fjárhús
“Heimreiðin frá þjóðveginum liggur vorðvestur eftir miðju Hamarsholti, en á norðvesturbrún þes, fast framan við brautina, er ærhús Efribæjar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hjallanes, 4

RA-451:021 *Fjóshóll* örnefni fjós
“Suðvestan við nyrðri Hjallanesbæinn, svonefndan Neðribæ, heitir Fjóshóll.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hjallanes, 5

RA-451:022 *Stekkjarrimi* örnefni stekkur
“Niður og suðvestan við hann [021] var Kálfatunga. Vestan við hana var Kúadaæla. Norðvestur þaðan, upp frá læknum, heitir Stekkjarvik, og norðan eða norðvestan við það var Stekkjarrimi, en mun nú með öllu hrongin eins og fleiri kennileita nærri bæjum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hjallanes, 5

RA-451:023 *Nýjavað* heimild um vað
“Austan við lækjarmótin er Nýjavað á Hjallaneslæk.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hjallanes, 6

RA-451:024 *Gamlavað* heimild um vað
“En Gamalvað, var á sama læk [og 023], fáa tugi metra fyrir norðvestan lækjarmótin.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hjallanes, 6

RA-451:025 *Smiðjukinn* örnefni smiðja
“Fast austan við Neðribæ var Smiðjukinn.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hjallanes, 6

RA-451:026 *Lambhúsbrekka* örnefni lambhús
“En brekkan norðaustan við þann bæ [Neðribæ] heitir Lambhúsbrekka.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hjallanes, 6

RA-451:027 heimild um fjárhús
“Á norðruenda hins flata hjalla norður af Háabjalla er ærhús Neðribæjar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hjallanes, 7

RA-451:028 heimild um fjárskýli
“Suðvestur af Langarima er Borgarrimi, beint vestur af ærhúsinu. Á Borgarrima eru tættur nokkurra fjárborga.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hjallanes, 7

RA-451:112 *Gerðishóll* örnefni
“Gerðishóll er nokkra tugi metra fyrir norðvestan og neðan Hádegisholt.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hjallanes, 2

RA-452 Holtsmúli

20 hdr., 1534/1708. 1270: Getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88 1534: Ögmundur biskup selur jörðina fyrir 20 hndr. DI IX, 695. Þar er nú tvíbýli. “Holtsmúli I er um 280 ha., landið allt grasigróið, valllendi og mýri, skjólsamt og þótti gott til vetrarbeitar.” H II er 266 ha.SB V, 177-178. 1917: Vesturbær, tún 3,3 ha, sléttað 1 ha, garðar 922 m². Austurbær, tún 3,9 ha, sléttað 1 ha, garðar 672 m²

RA-452:001 *Holtsmúli* bæjarhóll bústaður
Heimildir:

RA-452:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-452:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-452:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-452:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-452:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-452:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-452:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-452:009 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-452:010 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-452:011 heimild um túngarð
Túngaðurin er nefndur í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Holtsmúli, 3

RA-452:012 *Balahesthús* heimild um hesthús
“Fast ofan við bæjarhúsin verður dálítill afslepptur bali, og heitir Bali. Á honum standa hesthús, sitt frá hvorum bæ, annað að austan og hitt að vestan, og heita bæði Balahesthús.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Holtsmúli, 3

RA-452:013 *Balahesthús* heimild um hesthús
“Fast ofan við bæjarhúsin verður dálítill afslepptur bali, og heitir Bali. Á honum standa hesthús, sitt frá hvorum bæ, annað að austan og hitt að vestan, og heita bæði Balahesthús.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Holtsmúli, 3

RA-452:014 *Lambhúshóll* örnefni lambhús
“Örskammt norðaustur frá Leyni er Lambhúshóll, lítill og ávalur, en norðan undir honum heitir Aukatún.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Holtsmúli, 3

RA-452:015 *Stöðull* örnefni kvíar
“Vestur af Nátthögum var Stöðull, og liggur núverandi heimreið þvert í gagnum hann, um 200 m norðan Austurbæjar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Holtsmúli, 3

RA-452:016 *Fjárhústún* örnefni fjárhús
“Norðaustur af Harðhraus, að túnhorninu, verður ofurlítið þurrlendisnef úr túninu niður í mýrarsundið. Það heitir Fjárhústún.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Holtsmúli, 3

RA-452:017 *Stakaborg* heimild um fjárskýli
“Um 100-200 m norður frá túngarði Austurbæjartúns, norður frá Nátthögum, var fjárborg, sem nefnd var Stakaborg.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Holtsmúli, 4

RA-452:018 *Messugötur* heimild um leið
“Rétt neðan (suðaustan) við Dali lágu Messugötur til norðausturs.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Holtsmúli, 4

RA-452:019 *Miðheiðarnefsgötur* heimild um leið
“Svonefndar Miðheiðarnefsgötur lágu heiman frá Holtsmúla norð-norðaustur eftir Holtsmúlaheiði, í stendur á sauðahús á svonefndu Miðheiðarnefni, sem síðar verður nefnt. Götur þessar má sjá um 100 m vestur frá Stökuborg, Litlahól og Fagurhól.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Holtsmúli, 4

RA-452:020 tóft fjárhús
“Svonefndar Miðheiðarnefsgötur lágu heiman frá Holtsmúla norð-norðaustur eftir Holtsmúlaheiði, í stendur á sauðahús á svonefndu Miðheiðarnefni, sem síðar verður nefnt. Götur þessar má sjá um 100 m vestur frá Stökuborg, Litlahól og Fagurhól. ... Á Miðheiðarnefi miðju eru tættur af sauðahúsi Þorsteins (f. 1840, d. 1909) bónda Þorsteinssonar í Holtsmúla.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Holtsmúli, 4

RA-452:021 *Torfflöt* örnefni rista
“Fyrir neðan (vestan) gömlu heimreiðina að Vesturbæ, miðja vegu milli Nefs og vegamóta þjóðvegar og heimreiðar, heitir Torfflöt.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Holtsmúli, 5

RA-452:022 *Borgarholt* örnefni fjárskýli
“Örskammt norðvestan við vegamót þjóðvegar og heimreiðar er hið minnsta þessara holta. Það nefnist Litla-Borgarholt. Vestur og norðvestur af því er Borgarholt.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Holtsmúli, 5

RA-452:023 tóft fjárhús
“Örskammt norðvestan ivð vegamót þjóðvegar og heimreiðar er hið minnsta þessara holta. Það nefnist Litla-Borgarholt. Vestur og norðvestur af því er Borgarholt. Norðarlega á vesturjaðri þess, niður við mýri, er ærhústættur frá Vesturbæ.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Holtsmúli, 5

RA-452:024 tóft fjárhús
“Nokkra tugi metra frá suðausturjaðri Hundaþúfuheiðar, niður undir Blautasundi, eru á heiðinni tættur sauðahúss frá bræðrunum Jóni (f. 1875) og Þorsteini Þorsteinssonum í Austurbænum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Holtsmúli, 6

RA-452:025 tóftir
“Þar, sem ber hæst á heiði þessari [Hundaþúfuheiði], heitir Hundaþúfa, Þúfan sæla eða Sæluþúfa, en yrstnefnda nafnið er nú eingöngu notað. Í Hundaþúfu er hornmark Holtsmúla, Hjallaness og Lunansholts ... Örskammt sunnna og neðan við háhólinn vottar fyrir mjög fornlegum tóttum og torfgarði. Óskari Jónssyni og fleiri Holtsmúlamönnum þykir líklegt, að hér muni einhvern tíma hafa staðið bær.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Holtsmúli, 6

RA-452:026 heimild um brunn
“Tvær alldjúpar grjótur í hallanum fyrir neðan þessi mannaverk [025] gizkar hann á að geti verið leifar gamallla brunna.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Holtsmúli, 6

RA-452:027 *Rimakofi* tóft
“Mjög blautt mýrarsund verður suðaustan undir túnbrekkunni og heitir Sund. Mjóst er það á móts við Harðhaus Austurbæjar, en breikkar mjög til suðvesturs. Réttnefndur Rimi er suðvestast í Sundinu, beint fram af bæjunum, og sunnarlega í Rima eru tættur svonefnds Rimakofa, sem tilheyrði Vesturbæ.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Holtsmúli, 7

RA-452:028 heimild um fjárhús
“En austur af Rima [027] og suðaustan við Sundið rís upp úr mýrinni allmikil hæð, sem vanalega er nefnd Holt, en heitir fullu nafni Kvígildisholt. Það er um 800 m langt frá suðvestri til norðausturs, og er nú orðið að túni, frá

Austurbænum. Á því stendur fjárhús." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Holtsmúli, 7-8

RA-452:029 varða landamerki
"Mörkin eru talin frá þúfu í Selgili í vörðu á Fögrubrekku." Segir í örnefnalýsingu BK.
Heimildir: Ö-Holtsmúli BK, 2

RA-453 Austvaðsholt

15 hdr., 1708. 1270: Getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88 Jörðin nefnd Ostvatnsholt. HÞ vill taka upp hið forn nafn Ostvaðsholt. H Þ: "Rannsókn og leiðrjettingar ..." Árbók1923, 20. Auðsvaðsholt I byggt úr jörðinni árið 1923, báðar jarðirnar 768 ha. "Landið er allt graasigróið og 1917: Tún 7,7 ha, sléttað 4,5 ha, garðar 830 m²skiptist í valllendi og mýrar sem mikið er búið að ræsa fram og þurrka." SB V, 171-173.

RA-453:001 *Austvaðsholt* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-453:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-453:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-453:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-453:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-453:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-453:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-453:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-453:009 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-453:010 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-453:011 *Bestaskjólsvað* heimild um vað
"Bestaskjólsvað er á Selgili undan norðurenda Hryggja. Er kennt við Bestaskjól í Neðra-Sels landi." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Austvaðsholt, 3

RA-453:012 *Byrgisgróf* örnefni
"Byrgisgróf er allstór, krókóttur gilsgrafningur, sem gengur frá Selsgili suðvestur í Sléttur, mitt á milli þjóðvegar og Ytri-Rangár. Í tungunni vestan við Byrgisgróf var um skeið nautagirðing." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Austvaðsholt, 3-4

RA-453:013 *Ferðamannavað* heimild um vað
"Ferðamannavað er á Selgili fast austan undir brúnir; norðan undir Hellishól." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Austvaðsholt, 4

RA-453:014 *Flatavað* heimild um vað
"Flatavað er á Selgili, á næstu beygju gilsins fyrir austan brúna. Er kennt við svonefnda Flöt í Neðra-Sels landi."

Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Austvaðsholt, 4

RA-453:015 *Fornufjós* örnefni fjós
“Fornufjós var örnefni í Austvaðsholtstúni skammt austan við bæina.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Austvaðsholt, 4

RA-453:016 *Gerði* heimild um fjárhús
“Gerði var norðan við bæina, mitt milli þeirra og Byrgisholts. Þar er fjárhús.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Austvaðsholt, 4

RA-453:017 *Gerði* örnefni
“Gerði heitir spilda norður undir Selgili, austan Krókakeldu og vestan Löngubrúar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Austvaðsholt, 5

RA-453:018 *Halldórsgerði* örnefni
“Halldórsgerði var nefnd slægjuspilda norðan og neðan við Rúnkarima, vestan við Löngubrú. Var kennt við Halldór Jónsson frá Næfurholti, sem fékk þar slægjur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Austvaðsholt, 5

RA-453:019 *Heiðarvað* heimild um vað
“Heiðarvað var á Ytri-Rangá, rétt norðan við tunguna þar, sem Austvaðsholtsland skagar lengst til austurs, milli Selsgilskjafts og Tvígildishóls. Austanmegin var lagt úr í ána fast við norðurenda lítillar eyrar við austurlandið. Vaðið er kennt við bæinn heiði á Rangárvöllum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Austvaðsholt, 5

RA-453:020 *Ingvarðstótt* tóft
“Ingvarstótt var nafn á kofatótt norðvestan við Stekkatún.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Austvaðsholt, 6

RA-453:021 *Koltjörn* örnefni kolagröf
“Koltjörn er á mýrinni suðasutur af Hádegilsholti; allstórt vatn, aflangt fr´anorðaustri til suðvesturs. Aðeins örlítil sneið af norðausturenda Koltjarnar er í landi Austvaðsholts, en að öðru leyti er tjörnin í landi Snjallsteinshöfða.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Austvaðsholt, 6

RA-453:022 heimild um fjárhús
“Nónholt er 103jam há hæð, um kólómetra suðvestur af Austvaðsholti. Ágætur útsýnisstaður. Suðvestan í Nónholti er ærhús, og gerði kringum það.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Austvaðsholt, 7

RA-453:023 *Nónholtsborg* tóft fjárskýli
“Nónoltsborg stóð uppi á vestanverðu Nónholti, og mun enn sjást móta fyrir þeirri gömlu fjárborg.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Austvaðsholt, 7

RA-453:024 *Skógarvað* heimild um vað
“Skógarvað er austast vað á Selsgili, 400-500 m frá Ytri-Rangá.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Austvaðsholt, 8

RA-453:025 *Stekkatún* örnefni stekkur
“Stekkatún var á litlu, aflöngu holti, skammt norður af Hádegilsholti en austur af Austvaðsholti. Stekkatúnsmýri heitir mýrin milli Austvaðsholtstjarnar að vestan, Stekkatúns að austan og Hádegisholts að suðaustan.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Austvaðsholt, 8

RA-453:026 heimild um rétt
“Sunnan við gilið [Selsgil] eru valllendisflatir sem heita Sléttur, í þeim eru tvær grófir, heitir sú eystri Skollagróf en sú vestri Birgisgróf, hún ber nafn af fjárrétt sem í henni hefur verið.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Austvaðsholt BK, 1

RA-453:027 varða
"Syðst á Sléttunum er hóll sem heitir Tvígildishóll, og á honum eru tvær vörður." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Austvaðsholt BK, 1

RA-453:028 heimild um huldufólksbústað
"Vestur af henni [Koltjörn 012] eru fjórir klettar sem heita Grásteinar, og var gömul trú að í þeim byggi huldufólk." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Austvaðsholt BK, 1

RA-453:029 *Austvað* örnefni vað
Nafn bæjarins líklega dregið af vaði.
Heimildir:

RA-454 Snjallsteinshöfði

30 hdr., með hjáleigunni Snjallsteinshöfðahjáleigu sem var 10 hdr. Jarðarinnar getið í landnámu er þangað flutti Snjallsteinn Baugsson. ÍF I, 353. c. 1200: Jarðarinnar er getið í kirknaskrá Páls biskups, DI XII, 7 1270: Getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88 [1332]: Máldagi kirkjunnar. "Olafs kirkia j sneallz hofda a prestz skylld j heima landi." DI II, 697 [1367]: Máldagi kirkjunnar. DI III 217. 1397: Máldagi kirkjunnar DI IV 86. 1575: Máldagi kirkjunnar DI XV, 660 {1598: hálfkirkja; AM 263 fol. bl. 59}"Landareingin er á vestri bakka Ytri-Rangár, alls um 600 ha., mjög grasgefin með góðum skjólum og góðri vetrarbeit." SB V, 174.1917: Tún 6,7 ha, sléttað 4 ha, garðar 956 m²

RA-454:001 *Snjallsteinshöfði* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-454:002 heimild um útkirkja
"Enn eru greinilegar rústir kirkju og kirkjugarðs." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Fast austan við hlaðið mótar skýrt fyrir gömlum grafreit, sem einnig er friðlýstur. Þessi litli reitur var vanalega kallaður Kirkjugarðurinn." Segir í örnefnalýsingu.
SNJALL(STEIN)SHÖFÐI Á LANDI (R) -Ólafi - (HOLTAÞING) HÁLFKIRKJA
c. 1200: Kirknaskrá Páls, DI XII 7
[1332]: Sniallzhofdi. Gamall maldagi.
Olafs kirkia j sneallz hofda a prestz skylld j heima landi.
hun a kalek oc messuklædi. bokaskref iij. rodukross einn. kertistiku. alltaris blæiu oc alltara klædi. munnlaugh. vatzketil oc glodarker. kyr ij. oc vj. ær. kluckur iij. tiolld vond vmm saunghus. Máld DI II 697
[1367]: xxvi. Olafskirkia j Sniallshofda a prestskylld j heimalande.
les Vilchinsbok þui þad er allt eins; Hítardalsbók DI III 217
1397: a prestskylld j heimalandi; Máld DI IV 86
1575: Máld DI XV 660
{1598: hálfkirkja; AM 263 fol. bl. 59}
1709: Hjer hefur fyrrum hálfkirkja verið og heimamanna gröftur, en fyrir 26 árum eða Þar um er embættisgjörðin niður feld, húsið aðeins hángir uppi, en allt annað, sem til Þjónustugjörðarinnar heyrði, er í burt.
Heimildir: SB V, 174; Ö-Snjallsteinshöfði, 3; JÁM I, 316

RA-454:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-454:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-454:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-454:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-454:007 hellir fjárskýli

“Í Snjallsteinshöfða heima á túni voru ummerki tveggja hruninna hellar. Önnur kölluð Hellisflöt vestast í túninu - bollalautar sem sléttað var yfir svo eigi sér lengur stað. Hin langt laugarkorn austan bæjar upp frá Kúadölum. Útburðurinn frá þeim helli hefur verið borinn í haug fram undan hellismunanum. Hann er fyrir langa löngu orðin að algrónum fallega hnöttóttum hól. ... Enn er í Snjallsteinshöfða fjárhellir inn í högunum.” “Fjárhellirinn í högunum er við gömul fallin fjárhús nokkurn spöl frá Snjallsteinshöfða upp með Rangá. Þar er hóll úr foksandsteini og rennur lækur niður með honum til Rangár. Hellirinn hefur verið grafinn gegnum hólinn og hefur verið allt að 20 m langur. Nú stendur aðeins austasti hluti hans uppi, hálffullur af hruni.”
Heimildir: Manngerðir hellar, 199

RA-454:008 áletrun landamerki
Landamerki 1884: “Landamerki jarðanna Snjallsteinshöfða og Snjallsteinshöfðahjáleigu byrja að sunnanverðu á litlu holti niður undir Rangá og beint niðrí ána á svokallaðan Gutlfoss, á fyrrnefndu holti er lítill steinn, merktur M.S.T. Þaðan beint sjónhending uppá heiðina þar fyrir ofan, og er það annar steinn merktur M.S.T. Þaðan beint sjónhending í svo kallað Hamarsholt, sem margar jarðir eiga hornmark í; þaðan sjónhending í vörðu á hryggnum fyrri austan Nónholtið, og þaðan beint sjónhending í vörðu á miðju efra Flatholti, og er það steinn í vörðunni merktur M.S.T. Þaðan beint sjónhending í vörðu sem er á mýrarbrúninni fyrir vestan svokallaða Litlu-Smáhóla; og þaðan beint niðrí Rangá.”
Heimildir: Ö-Snjallsteinshöfði, 2

RA-454:009 áletrun landamerki
Landamerki 1884: “Landamerki jarðanna Snjallsteinshöfða og Snjallsteinshöfðahjáleigu byrja að sunnanverðu á litlu holti niður undir Rangá og beint niðrí ána á svokallaðan Gutlfoss, á fyrrnefndu holti er lítill steinn, merktur M.S.T. Þaðan beint sjónhending uppá heiðina þar fyrir ofan, og er það annar steinn merktur M.S.T. Þaðan beint sjónhending í svo kallað Hamarsholt, sem margar jarðir eiga hornmark í; þaðan sjónhending í vörðu á hryggnum fyrri austan Nónholtið, og þaðan beint sjónhending í vörðu á miðju efra Flatholti, og er það steinn í vörðunni merktur M.S.T. Þaðan beint sjónhending í vörðu sem er á mýrarbrúninni fyrir vestan svokallaða Litlu-Smáhóla; og þaðan beint niðrí Rangá.”
Heimildir: Ö-Snjallsteinshöfði, 2

RA-454:010 varða landamerki
Landamerki 1884: “Landamerki jarðanna Snjallsteinshöfða og Snjallsteinshöfðahjáleigu byrja að sunnanverðu á litlu holti niður undir Rangá og beint niðrí ána á svokallaðan Gutlfoss, á fyrrnefndu holti er lítill steinn, merktur M.S.T. Þaðan beint sjónhending uppá heiðina þar fyrir ofan, og er það annar steinn merktur M.S.T. Þaðan beint sjónhending í svo kallað Hamarsholt, sem margar jarðir eiga hornmark í; þaðan sjónhending í vörðu á hryggnum fyrri austan Nónholtið, og þaðan beint sjónhending í vörðu á miðju efra Flatholti, og er það steinn í vörðunni merktur M.S.T. Þaðan beint sjónhending í vörðu sem er á mýrarbrúninni fyrir vestan svokallaða Litlu-Smáhóla; og þaðan beint niðrí Rangá.”
Heimildir: Ö-Snjallsteinshöfði, 2

RA-454:011 varða landamerki
Landamerki 1884: “Landamerki jarðanna Snjallsteinshöfða og Snjallsteinshöfðahjáleigu byrja að sunnanverðu á litlu holti niður undir Rangá og beint niðrí ána á svokallaðan Gutlfoss, á fyrrnefndu holti er lítill steinn, merktur M.S.T. Þaðan beint sjónhending uppá heiðina þar fyrir ofan, og er það annar steinn merktur M.S.T. Þaðan beint sjónhending í svo kallað Hamarsholt, sem margar jarðir eiga hornmark í; þaðan sjónhending í vörðu á hryggnum fyrri austan Nónholtið, og þaðan beint sjónhending í vörðu á miðju efra Flatholti, og er það steinn í vörðunni merktur M.S.T. Þaðan beint sjónhending í vörðu sem er á mýrarbrúninni fyrir vestan svokallaða Litlu-Smáhóla; og þaðan beint niðrí Rangá.”
Heimildir: Ö-Snjallsteinshöfði, 2

RA-454:012 varða landamerki
Landamerki 1884: “Landamerki jarðanna Snjallsteinshöfða og Snjallsteinshöfðahjáleigu byrja að sunnanverðu á litlu holti niður undir Rangá og beint niðrí ána á svokallaðan Gutlfoss, á fyrrnefndu holti er lítill steinn, merktur M.S.T. Þaðan beint sjónhending uppá heiðina þar fyrir ofan, og er það annar steinn merktur M.S.T. Þaðan beint sjónhending í svo kallað Hamarsholt, sem margar jarðir eiga hornmark í; þaðan sjónhending í vörðu á hryggnum fyrri austan Nónholtið, og þaðan beint sjónhending í vörðu á miðju efra Flatholti, og er það steinn í vörðunni merktur M.S.T. Þaðan beint sjónhending í vörðu sem er á mýrarbrúninni fyrir vestan svokallaða Litlu-Smáhóla; og þaðan beint niðrí Rangá.”
Heimildir: Ö-Snjallsteinshöfði, 2

RA-454:013 heimild um traðir

“Rétt á vesturbarmi Kúadals hefst túnið, en austurhluti þess, heim að bænum og tröðunum, er nefndur Austurtún. .. Hinasr djúpu og fremur þröngu traðir, sem lágu norðaustur og upp brekkuna
fast austan við bæinn, hafa nú verið fylltar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Snjallsteinshöfði, 3-4

RA-454:014 *traðarhlið* heimild
“Rétt á vesturbarmi Kúadals hefst túnið, en austurhluti þess, heim að bænum og tröðunum, er nefndur Austurtún. Uppi á hábrekku Austurtúns, örskammt suðaustan við traðarhlið ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Snjallsteinshöfði, 3

RA-454:015 heimild um lambhús
“Rétt á vesturbarmi Kúadals hefst túnið, en austurhluti þess, heim að bænum og tröðunum, er nefndur Austurtún. Uppi á hábrekku Austurtúns, örskammt suðaustan við traðarhlið, standa tvö lambhús.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Snjallsteinshöfði, 3

RA-454:016 heimild um lambhús
“Rétt á vesturbarmi Kúadals hefst túnið, en austurhluti þess, heim að bænum og tröðunum, er nefndur Austurtún. Uppi á hábrekku Austurtúns, örskammt suðaustan við traðarhlið, standa tvö lambhús.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Snjallsteinshöfði, 3

RA-454:017 *Gerði* heimild
“En litlu vestar en mitt á milli Leynis og vesturenda túnsins eins og það er nú, hét Gerði eða Vesturgerði. Umhverfis það mótaði fyrir garðlagi, sem síðar var sléttað út.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Snjallsteinshöfði, 4

RA-454:018 *Göngugarður* garðlag göngugarður
“Heiman frá túnfæti framan bæjar í Snjallsteinshöfða mótar vel fyrir mjög gömlum torfgarði yfir mýrarsundið að norðvesturtöglum Holtsins.” Segir í örnefnalýsingu. “Magnús Jónsson telur líklegt, að garður þessi hafi upphaflega verið áveitugarður, til þess að láta vatn flæða yfir Bæjarmýrina. Hvað sem um það er, er hitt víst, að á síðari áratugum kom hann að mestu gagni sem gönguleið yfir mýrina milli bæjanna, og var því ætíð kallaður Göngugarðurinn.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Snjallsteinshöfði, 6

RA-454:019 heimild um mógrafir
“Austan undir Holtinu er mjótt mýrarsund, sem var stundum slegið, en austan að þessu sundi er aflangur þurrlendisrimi, sem liggur samhliða Holtinu, mjókkar mjög til norðurs, og nyrztu tögl hans hverfa norður á móts við Veraldarauga. Rimi þessi heitir mógrafarbörð, því að þar var mótak.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Snjallsteinshöfði, 6

RA-454:020 heimild um vað
“Rangá sveigir örlítið fyrir nefið [Köllunarnef], og rennur þarna á brotum. Mun hún stöku sinnum hafa verið vaðin þarna, en ekki riðin.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Snjallsteinshöfði, 7

RA-454:021 *Gerði* örnefni
“Túnslakki ofan við Austurtúnið norðan lambhúsanna [015-016], heitir Gerði eða Norðurgerði. Það nær að dálitlum urðarhrygg með jökulfáguðu stórgrýti og grettistökum, sem stefnir frá norðvestri til suðausturs.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Snjallsteinshöfði, 7

RA-454:022 *Grettistak* heimild
“Túnslakki ofan við Austurtúnið norðan lambhúsanna [015-016], heitir Gerði eða Norðurgerði. Það nær að dálitlum urðarhrygg með jökulfáguðu stórgrýti og grettistökum, sem stefnir frá norðvestri til suðausturs.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Snjallsteinshöfði, 7

RA-454:023 *Rúnasteinn* áletrun **Friðlýstar fornleifar**
“Á austurbrún Höfðans, nærri eða við austurenda Steinhrúgubala, er grágrýtirsteinn með gamalli, torskilinni áletrun, sem fróðir menn segja að sé bandrún.” Segir í örnefnalýsingu. “Framan á höfðanum, fyrir austan bæinn, stendr hinn alkunni steinn með bandrúninni og grjót í kring. ... Rúnin er klöppuð á hliðinni að austanverðu.” SV

gróf í kring um hana og fann ekkert. 1840: “Einn staf á steini hefi ég séð á Höfðanum í landnorður af bænum Snjallsteinshöfða, sem hefur þessa mynd. [sjá teiknað tákn bls. 194]”
Heimildir: Ö-Snjallsteinshöfði, 7-8; ÁG Friðlýsingarskrá, 69; SV. “Rannsóknir sögustaða” Árbók 1888-1892, 62; SSR, 194

RA-454:024 *Stekatúnsgil* örnefni stekkur
“Frá Steinhrúgubölum er brekka norðaustur og niður að Stekkatúnsgili.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Snjallsteinshöfði, 8

RA-454:025 *Bólið* örnefni
“Frá Steinhrúgubölum er brekka norðaustur og niður að Stekkatúnsgili. Slakkinn ofan við Vesturtún og vestur af Norðurgerðinu er kallaður Bólið, og er nýlega orðin að túni.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Snjallsteinshöfði, 8

RA-454:026 *Ullardæla* heimild um þvottastað
“Vestan undir Bólinu [025] er röð að minnsta kosti fjögurra eða fimm lágra hóla, og stefnir röðin til norðausturs. Hólaröð þessi heitir Þverhryggur. En austan undir hryggnum er lítil tjörn, sem heitr Ullardæla, því að þar var ull þvegin fyrrum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Snjallsteinshöfði, 8

RA-454:027 heimild um hlóðir
“Vestan undir Bólinu [025] er röð að minnsta kosti fjögurra eða fimm lágra hóla, og stefnir röðin til norðausturs. Hólaröð þessi heitir Þverhryggur. En austan undir hryggnum er lítil tjörn, sem heitr Ullardæla, því að þar var ull þvegin fyrrum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Snjallsteinshöfði, 8

RA-454:028 heimild um mógrafir
“Upptök Bæjarkeldu nefnast Keldubotn, og eru norðan undir Mógrafarhól. En því nafni segja þau Magnús Jónsson og Halldóra Magnúsdottir að heitir austasti hóllinn í Þverhrygg, og að austan í hól þessum hafi legið götutroðningar upp að Austvaðsholti. ... Vottar fyrir afgömlum mógröfum norðan undir Mógrafarhól.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Snjallsteinshöfði, 8

RA-454:029 gata leið
“Upptök Bæjarkeldu nefnast Keldubotn, og eru norðan undir Mógrafarhól. En því nafni segja þau Magnús Jónsson og Halldóra Magnúsdottir að heiti austasti hóllinn í Þverhrygg, og að austna í hól þessum hafi legið götutroðningar upp að Austvaðsholti.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Snjallsteinshöfði, 8

RA-454:030 heimild
“Við vesturenda Snjallsteinshöfðatúns, þar sem nú eru vegamót og brúsapallur, heitir Sandvöllur. Þar eru einhverjar gamlar mannvirkjaleifar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Snjallsteinshöfði, 9

RA-454:031 *Vallartótt* tóft fjárhús
“Á suðvesturhorni Heimrivallar, rétt við mynni Vallasunds, um 60 m norðvestan við núverandi markagirðingu milli Árbakka og Snjallsteinshöfða, er fjárhústótt.” Segir í örnefnalýsingu. “Árni Sæmundsson, sem bjó í Snjallsteinshöfðahjáleigu 1921-38, byggði þarna hús fyrir veturgamalt fé, en notaði það skamman tíma. Tóttin er nú nefnd Vallartótt.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Snjallsteinshöfði, 9

RA-454:032 tóft stekkur
“En á austurjaðri Ytrivallar, fast við Vallasundið, sunnan við þjóðveginn, var Stekkatún. Þar var stíað, og þar voru ær rúnar, í tíð Magnúsar Jónssonar og fyrstu sumar Halldóru Magnúsdóttur í Snjallsteinshöfða. Enn sér móta þar fyrir tóttarbrotum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Snjallsteinshöfði, 11

RA-454:033 þjóðsaga
Nykur á að vera í Koltjörn RA-453:012 segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Snjallsteinshöfði, 13

RA-454:034 tóft fjárskýli
“En svipaðan spöl suður af Fremra-Flatholti er enn rimi, minni um sig en Flatholtin, en áberandi hærri, og tættur gamallar fjárborgar norðanvert á honum. Holt þeta heitir Borgarholt, en mýrlendið umhverfis það, líklega þó einkum austur og fram af því, var nefnt Borgarmýri.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Snjallsteinshöfði, 13

RA-454:035 heimild um fjárhús
“Um hálfs kílómetra spöl suðvestur af Hvanneyjahól er stór, klofinn mógergsklettur, sem heitir Stórklettur. Þar var hús fyrir eldri sauðina; kletturinn sjálfur myndaði hliðarveggina báða og suðurgafl, en dyrnar snéru til norðurs.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Snjallsteinshöfði, 14

RA-454:036 hellir fjárhús
“En í tungunni ofan við mót gils og ár, uppi í hallanum, eru tveir hellar. Þar voru hafðir yngri sauðir. Hellarinir voru notaðir sem sauðahús fram um eða yfir 1930. Var heykuml við annan þeirra. Minni hellirinn var aflagður sem fjárhús alllöngu fyrr. Hólarnir, þar sem hellarnir eru, og í næsta nágrenn þeirra, heita Hellishólar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Snjallsteinshöfði, 14-15

RA-454:037 hellir fjárhús
“En í tungunni ofan við mót gils og ár, uppi í hallanum, eru tveir hellar. Þar voru hafðir yngri sauðir. Hellarinir voru notaðir sem sauðahús fram um eða yfir 1930. Var heykuml við annan þeirra. Minni hellirinn var aflagður sem fjárhús alllöngu fyrr. Hólarnir, þar sem hellarnir eru, og í næsta nágrenn þeirra, heita Hellishólar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Snjallsteinshöfði, 14-15

RA-454:038 heimild um ferju
“Allt fram um 1936 var öðru hverju ferja á vegum Vestri-Geldingalækjarmanna yfir ána þar sem hún er hvað breiðust undan hinnni háu og bröttu brekku beint austur eða inn af Hellunum. Árbakkinn þar utan ár við ferjustaðinn, eða jafnvel ferjuleiðin sjálf yfir ána, gekk í Snjallsteinshöfða tíðum undir nafninu Flutningur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Snjallsteinshöfði, 14-15

RA-454:039 heimild um fjárskýli
“Austan af valllendisbungunni norðan og ofan Hellishóla kvíslast Ytri-Rangá um tvo stóra, grasi vaxna og fagra hólma, sem voru kallaðir einu nafni Hólmarnir, en aðgreindir í Ytriey og Eystriey. ... Í Ytriey voru fyrrum látin ganga úti allan veturinn sex lömb, en þrjú í Eystriey, enda er hún miklu “Hólmarnir eru vaxnir hvannstóði, svartviðarkjarri og öðrum gróðri ...” Segir í örnefnalýsingu.minni. Lítill kofi, til skjóls fyrir lömbin var í Ytriey.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Snjallsteinshöfði, 15

RA-454:040 heimild um vað
“Fært er á hesti út í Hólmana [039], en talið illfært vegna straumhörku og stórgrýtir í botni. Stöku sinnum mun Rangá hafa verið riðin “Á hólmunum”, eins og það var kallað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Snjallsteinshöfði, 15-16

RA-454:041 gata leið
“Vestur af Strýtuhól, í ytri hólaröðinni, er hár kúptur hóll, sem fóstursystir mín fullyrðir ... að hafi verið kallaður Einbú. Hún segir, að valllendiskragi hafa verið kringum hólinn, að báðum megin hans hafi verið fjárgötur, og að hann hafi verið mjög álfaborgarlegur í langinu, ernda hafi huldufólkstrú verið tengd honum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Snjallsteinshöfði, 16

RA-454:042 heimild um huldufólksbústað
“Vestur af Strýtuhól, í ytri hólaröðinni, er hár kúptur hóll, sem fóstursystir mín fullyrðir ... að hafi verið kallaður Einbú. Hún segir, að valllendiskragi hafa verið kringum hólinn, að báðum megin hans hafi verið fjárgötur, og að hann hafi verið mjög álfaborgarlegur í langinu, ernda hafi huldufólkstrú verið tengd honum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Snjallsteinshöfði, 16

RA-454:043 garðlag
“Suðaustan við Vonduvaðshóla og Skarshóla voru mjótt mýrarsund, að svonefndum Börðum, sem er þurrlend slægjuspilda allstór, ofan frá gömlum þykkum torfgarði, og hallar niður að Veitunum, sem nefndar voru fyrr. Fyrir löngu var hlaðinn þessi mikli og þykki torfgarður norðvestan með Börðunum, í stefnu til norðausturs, en norðvestanvert við Börðin var grafinn skurður suðaustur og niður í Rangá skammt neðan við Hellishólagil, líklega sem afrás fyrir eitthvað af honum mikla mýrarvatni ofan við Börðin. Skurður þessi er nú orðin eins og hvert annað grafgil ...” Segir í örnefnalýsingu
Heimildir: Ö-Snjallsteinshöfði, 16-17

RA-454:044 renna áveita
“Suðaustan við Vonduvaðshóla og Skarshóla voru mjótt mýrarsund, að svonefndum Börðum, sem er þurrlend slægjuspilda allstór, ofan frá gömlum þykkum torfgarði, og hallar niður að Veitunum, sem nefndar voru fyrr. Fyrir löngu var hlaðinn þessi mikli og þykki torfgarður norðvestan með Börðunum, í stefnu til norðausturs, en norðvestanvert við Börðin var grafinn skurður suðaustur og niður í Rangá skammt neðan við Hellishólagil, líklega sem afrás fyrir eitthvað af honum mikla mýrarvatni ofan við Börðin. Skurður þessi er nú orðin eins og hvert annað grafgil ...” Segir í örnefnalýsingu
Heimildir: Ö-Snjallsteinshöfði, 16-17

RA-454:045 heimild um fjárhús
“Ærhús er í svonefndu Stekkatúni suðaustan og neðan við sjálf Börðin.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Snjallsteinshöfði, 17

RA-454:046 *Borgir* tóft fjárskýli
“Ærhús er í svonefndu Stekkatúni suðaustan og neðan við sjálf Börðin. En skammt innan við ærhúsið vottaði fyrri tveimur tóttum hringlaga fjárborga, sem hétu Borgir.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Snjallsteinshöfði, 17

RA-454:047 heimild um myllu
“Myllukofi var á árbakkanum, gegnt Viðarhólmanum, en nú sér lítt eða ekki til tótta hans ...” Segir í örnefnalýsingu. Gamli myllusteinninn er í stéttinni undir bæjarhúsinu í S
Heimildir: Ö-Snjallsteinshöfði, 18

RA-454:048 heimild um hlóðir
“Einnig voru hlóðir hér við ána [við 047], því að hér var upp þvegin, en nú er því hætt fyrir löngu.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Snjallsteinshöfði, 18

RA-454:049 heimild um fjárskýli
“Suðvestan við hjáleiguna er hóll í mýrinni, Borgarrimi, ber hann nafn af gömlum fjárborgum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Snjallsteinshöfði BK, 1

RA-454:050 sögustaður
“Hér var það [á S], sem Snjallsteinn að sögn Landnámu var handtekinn og drepinn af Önundi til hefnda fyrir víg við Sandhólaferju.”
Heimildir: KK I, 150

RA-454:051 heimild um legstað
“Steinn með fornri bandrún eða búmarki er austur á Höfðanum og var í sögum sagt að þar væru kuml Snjallsteins.” Segir í Sunnlenskum byggðum. “En í miðri brekkunni niður frá þeim [015-016] er stór þúfa, sem ekki bar sérstakt nafn. Því hefur lengi verið trúað, að Þúfa þessi sé leiði Steins snjalla Baugsonar, fyrsta bóndans í Snjallsteinshöfða, og látin var hún í friði er Austurtúnið var sléttað ...” Segir í örnefnalýsingu. 1840: “ ... ekki heldur þekkjanlegir haugar, en hóll er framan í túninu fyrir austan bæinn Snjallsteinshöfða, sem liggur frá norðri til suðurs. Hann er ummáls við jarðveginn 35 faðmar, 12 faðmar á lengd, en 10 á breidd, að hæð 3 al. Í þessum hól er mælt að liggi Steinn hinn snjalli Baugsson, sem byggði Snjallshöfðan og Landnámu 5. partur IV. Capituli um getur, að Önundur bíldur lét drepa þar í höfðanum.”
Heimildir: SB V, 174; Ö-Snjallsteinshöfði, 3; SSR, 195

RA-454:052 heimild um mógrafir

“Mótekja var á jörðinni, um hana vitna enn mógrafir, en langt er síðan þau not féllu niður.” Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 174

RA-454:053 hellir
“Í Snjallsteinshöfða heima á túni voru ummerki tveggja hruninna hellar. Önnur kölluð Hellisflöt vestast í túninu - bollalautar sem sléttað var yfir svo eigi sér lengur stað.”
Heimildir: Manngerðir hellar, 199

RA-454:054 hellir
“Í Snjallsteinshöfða heima á túni voru ummerki tveggja hruninna hellar. Önnur kölluð Hellisflöt vestast í túninu - bollalautar sem sléttað var yfir svo eigi sér lengur stað. Hin langt laugarkorn austan bæjar upp frá Kúadölum. útburðurinn frá þeim helli hefur verið borinn í haug fram undan hellismunanum. Hann er fyrir langa löngu orðin að algrónum fallega hnöttóttum hól.”
Heimildir: Manngerðir hellar, 199

RA-455 Snjallsteinshöfðahjáleiga

10 hdr., 1708, hjáleiga Snjallsteinshöfða, ekki vitað hvenær hún bygðist. Jörðin heitir nú Árbakki, löndum skipt milli Snjallsteinshöfða og hjáleigunnar 1947, hjáleigan fékk um þriðjung. 1917: Tún 3,6 ha, sléttað 1,5 ha, garðar 510 m²

RA-455:001 *Snjallsteinshöfðahjáleiga* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-455:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-455:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-455:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-455:005 heimild um traðir
“Að því er Ingibergur Runólfsson segir, var Kvíatún fyrir norðan traðir, ... líklega rétt norðan við núverandi heimreið.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árbakki, 3

RA-455:006 *Gerði* örnefni
“Gerði var örskammt sunnar, vestan bæjar, sunnan við traðirnar ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árbakki, 3

RA-455:007 *Stöðull/Kvíaból* örnefni kvíar
“Gerði var örskammt sunnar, vestan bæjar, sunnan við traðirnar, og Stöðull eða Kvíaból hét vestan við Gerðið, vestur af bænum ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árbakki, 3

RA-455:008 *Gamlibrunnur* heimild um brunn
“Brunnur var í lægð í túninu, nokkra tugi metra suðaustur af bænum, og hét Gamlibrunnur, en hefur týnzt er túnið var sléttað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árbakki, 3

RA-455:009 *Norðurlambhús* heimild um lambhús
“Laut var í túninu sunnan við svonefnt Norðurlambhús. Lambhús þetta er löngu horfið og staðurinn týndur ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árbakki, 3

RA-455:010 heimild um fjós
“Suðaustur af bænum (eða öllu heldur fjósinu, eins og það var fyrrum) segir Bergur að kölluð hafi verið

Fjósatunga ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árbakki, 3

RA-455:011 *Stekkhóll* örnefni stekkur
“Stekkhóll er á ytri gilbarnionum, suðvestan við og gengt Stórabergi.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árbakki, 4

RA-455:012 heimild um huldufólksbústað
“Sunnan við Stóraberg og Stórihvammur ... Árni Sæmundsson segir að hann hafi verið kallaður Fagnrihvammur. Um þennan hvamm mun vera álfasaga ...” Segir í örnefnalýsingu. “Jón Sigurðsson hét maður; hann átti heima á bæ þeim í Landsveit er Snjallsteinshöfðahjáleiga heitir. Jón smalaði á vorin um sauðburð meðan hann var ungur. Skammt frá bænum er gil eitt djúpt og grasbrekur fagrar báðumegin gilsins og á einum stað stór hvammur. Einu sinni um hvítasunnuhátíðina varð Jóni reikað fram á Hvammsbrekkuna og heyrði svo indælan söng að hann sagðist aldrei á ævi sinni hafa heyrt eins vel sungið. Stóð Jón þar góða stund, og heyrði að sungnir voru hvútasunnusálmar þeir í grallaranum er vanalegt að syngja í kirkjum og heimahúsum meðan grallarinn var tíðkaður enda bar Jón aldrei framan á móti því er honum hafi verið sagt að álfat ættu heima í hvammi þessum.”
Heimildir: Ö-Árbakki, 4

RA-455:013 tóft
“Vegurinn liggur norðaustan við Nóndælu til norðvesturs yfir Sundið. Sundið er um eð ayfir 200 m breitt, en norðvestan þess er þurrlendisholt, sem heitir Vesturrani. Hann er suðausturjaðar allstórrar þurrlendissléttu, sem heitir heimrivöllur og er vestur af túni Snjallsteinshöfða. Ofan við Vesturrana, við vegamótin beint vestur af Snjallsteinshöfðatúni, heitir Sandvöllur og er í löndum beggja jaðra. Þar eru tóttaleifar og garðbrot.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árbakki, 5-6

RA-455:014 heimild um leið
“Frá Vötununum upp í Vallartögl og Ranatögl er um hálfs kílómetra spölur yfir Blautumýrina. Enn mótar vel fyrir gömlum og víða alldjúpum götutroðningum ofan frá Sandvelli, suðvestur Vesturrana,, fram úr Ranatöglum og suðvestur yfir Blautumýri, fast í vesturbakka Vestastavatns og svo áfam suður um Vatnshóla í Árbæjarhellislandi.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árbakki, 7

RA-455:015 tóft fjárskýli
“Frá hreppamörkum norðaustur að Vöðlaskurði nefnist mýri þessi Borgarmýri, og er það nafn dregið af fjárborg, sem stóð á dálitlum þurrlendisrima úti í mýrinni mitt á milli skurðsins og hreppamarka. Enn sér til tótta á rima þessum, sem heitir Borgarrimi.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árbakki, 9

RA-455:016 heimild um leið
“Nyrzt í mýrinni, rétt framan við bæinn, er lítil dæla, sem heitir Miðmundardæla. Suður og suðvestur af henni var hin hálfþurrra mýri kölluð Troðningar, seigr Bergur, en Slóði að því er Þorsteinn segir. Þarna mun enn móta fyrir samhliða götutroðningum heiman frá bæ að Hjáleiguvaði ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árbakki, 9

RA-455:017 *Hjáleiguvað* heimild um vað
“Nyrzt í mýrinni, rétt framan við bæinn, er lítil dæla, sem heitir Miðmundardæla. Suður og suðvestur af henni var hin hálfþurrra mýri kölluð Troðningar, seigr Bergur, en Slóði að því er Þorsteinn segir. Þarna mun enn móta fyrir samhliða götutroðningum heiman frá bæ að Hjáleiguvaði ... Við norðurenda Þengisleyrar hét Vaðbali eða Vaðbakki, segir Bergir, því að á móts við hann eða fast hjá honum var farið yfir Rangá á Hjáleiguvaði, sem var á alfaraleið, og talið fremur tæpt vað. Fóstru mína rámar í að hafa heyrt nafnið Dýjavað einnig notað um þetta vað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árbakki, 9-10

RA-455:018 tóft fjárhús
“Tættur af ærhúsi Hjáleigubænda eru á Bringum beint niður undan Vöðlaskurði.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árbakki, 10

RA-455:019 *Eyrarvað* heimild um vað
“Árni Sæmundsson og Júlíus Guðjónsson vinnumaður hans fundu árið 1923 annað og talsvert betra vað yfir ána

örskammt sunnar, úr Þengilseyri. hefur vaðið verið kennt við eyrina og nefnt Eyrarvað." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árbakki, 10

RA-455:020 áletrun landamerki
Í landamerkjabréfi frá 1884 er nefndur steinn með áletruninni M S T á Markanefi segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árbakki, 11

RA-455:021 gripir
"Í byrjun 18. aldar fannst kirkjuklukka lítil þar í hjáleigunni." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Snjallsteinshöfði BK, 2

RA-455:022 *Árbæjarbraut* heimild um leið
"Fyrr, á tímum hestvagna en ekki bíla, var leiðin hér fram hjá nefnd Árbæjarbraut." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árbakki, 3

RA-455:023 *Kvíatún* örnefni kvíar
"Að því er Ingibergur Runólfsson segir, var Kvíatún fyri norðan traðir, ... líklega rétt norðan við núverandi heimreið." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Árbakki, 3

RA-456 Neðrasel

"Í Jarðabókinni 1709 getur Kýraugnastaðasels sem byggðist fyrst árin 1706-1709 við fluttning Kýraugnastaða [RA-458b] undan sandi. ... Kýraugnastaðasel nefnist nú Neðra-Sel. Jörðin er 215 ha að stærð, öll grasigróin og meiri hlutinn þurrlendur, allgóð til ræktunar en með frekar litlum skjólum." SB V, 170 "Efra-Sel, Neðra-Sel og Bjalli áttu fyrrum sameiginlegt haglendi, óskipt; hið forna Kýraugsstaðaland." Ö-Efra-Sel og Neðra-Sel viðb., 2 Landamerki Kýraugsstaðasels frá 1733: "... alt land innan þessara takmarka: úr "Stóru botnum" og í "Digru vördu", þaðan og í "Stóra Flaghól" og síðan í "Moshól" sem mætist land þeirra jarða: Minnivalla og Lækjarbotna, þaðan og í "gjildru vörðu lækjar botn", aptur firir sunnan lækjinn, frá "itri smágrófinni" og í þá þúfu sem stendur á "litla torfholti" þaðan og í "Ferstiklu", þar sem mætast Lúnansholt og Holtsmúli; þaðan sjónhending í kjekki þá sem síslu maðurinn í Rangárvallasíslu Hákon Sál. Hannesson og Sjera Páll Sál. Amundason að Kolfreijustað í Múlasíslu, settu á gilbarminn, móts við þúfu þá sem stendur við gjilsbotninn þar Holtsmúli kjemur að vestan, um hvurja þúfu gétur í vitnirburðum að verið hafi Kéraugsstaðasels landamerki og nú er afbrotinn, er þa´var að nokkru leíti sjanleg nær kjekkirnir settir voru; Síðan ráði það gjil fram í Rángá, hún aptur til þess að Kjeraugastaða lækur rennur í hana, og so lækurinn til "Stórubotna" sem firr var um gétið." Ö-Bjalli, 2 Landamerki Selsbæjanna: "Að norðanverðu úr hornmarki á Litla-Torfholti suðaustur yfir norðurtagl Torfholts fram á bakka Grófar; síðan ræður girðing á nyrðri bakka Grófar austur að Grófarkjafti, og síðan Bjallalækur unz hann mætir Tjörnvastaðalæk. Að austanverðu ræður Bjallalækur og Ytri-Rangá, að ósi Selgils. Að sunnanverðu ræður Selsgil og Syðragil vestur undir Efri-Gilbotn. Að vestanverðu ræður markalæinan frá Syðragili norð-norðvestur yfir Efragil að hornmarkinu Ferstiklu, og frá Ferstiklu beint norðaustur á fyrrnefnt Litla-Torfholt." Ö-Efra-Sel og neðra-Sel viðb., 2 1917: Tún 4,2 ha, sléttað 1,6 ha, garðar 610 m²

RA-456:001 *Neðrasel* bæjarhóll bústaður
1709: "Kýraugastada sel heitir bygð útí landi jarðarinnar, sem fyrr um getur. Hefur verið um nærstu 3 ár smám saman uppbygt og heimajarðar hús hingað flutt. ... Tún er ekkert, því bygging er nýlega á komin, þykir og ekki líklegt það verði uppgrætt til stórra gagnsmuna, því túnstæði í kríngum húsin er slæm. Á haga og slægjur gegnur stórum blástus sandur og liggur undir miklum spjöllum, jafnvel foreyðing."
Heimildir: JÁM I, 308-309; Túnakort 1917

RA-456:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-456:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-456:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-456:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-456:006 heimild um fjárhús
"Parturinn milli Skarðanna heitir Húsahryggur. Þar eru fjárhús frá Neðra-Seli." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efra-Sel, 3

RA-456:007 heimild um fjárhús
"Stærstur er Stórhóll sunnarlega, og skamt fyrir austan Neðra-Sels fjárhúsin." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efra-Sel, 4

RA-456:008 *Torfholt* örnefni rista
Landamerki Selsbæjanna: "Að norðanverðu úr hornmarki á Litla-Torfholti suðaustur yfir norðurtagl Torfholts fram á bakka Grófar; síðan ræður girðing á nyrðri bakka Grófar austur að Grófarkjafti ..." Segir í viðbótum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efra-Sel og neðra-Sel viðb., 2

RA-456:009 *Ferðamannavað* heimild um vað
"Ferðamannavað er á Selsgili, fast austan undir brúnni yfir gilið." Segir í viðbótum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efra-Sel og neðra-Sel viðb., 3

RA-456:010 *Flatavað* heimild um vað
"Flatavað er á Selgili, um 250 m suðvestan Ferðamannavaðs. Er kennt við svonefnda Flöt." Segir í viðbótum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efra-Sel og neðra-Sel viðb., 3

RA-456:011 *Heiðarvað* heimild um vað
"Heiðarvað var á Ytri-Rangá við suðausturhorn Klofans, fast norðaustan við ós Selgils. Er kennt við bæinn Heiði á Rangárvöllum." Segir í viðbótum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efra-Sel og neðra-Sel viðb., 3

RA-456:012 heimild um myllu
"Mylla var við Syðragil, suðaustan undir Syðrabarði." Segir í viðbótum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efra-Sel og neðra-Sel viðb., 4

RA-456:013 *Sandvallakofi* heimild um fjárhús
"Sandvallakofi, fjárhúskofi á Sandvelli, norðaustan Taglhóls." Segir í viðbótum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efra-Sel og neðra-Sel viðb., 4

RA-456:014 *Akurgarðar* heimild **Friðlýstar fornleifar**
ÁG: "Fornar girðingar, er kallast Akurgarðar, ofanvert við Lækjarbotnalæk." BJ: "Í þessari landareign eru Akurgarðar; þar eru fornar girðingar miklar út með læknum að ofanverðu. Hefir vatni verið veitt á þær til forna úr læk einum, sem þar kemur ofan að og fellur í Lækjarbotnalæk, og nefndur er Tvíbytnulækur."
Heimildir: ÁG Friðlýsingarskrá, 69; B J: "Skrá yfir eyðibýli ..." Árbók 1898, 8

RA-457 Efrasel

"Bærinn Efra-Sel er byggður í landi Keraugastaða á 18. öld og nefndist framan af Holt eða Holtið. Jörðin er um 230 ha að stærð, að meirihluta þurrlendi og með góðum skjólum." Í eyði frá 1966, jörðin nytjuð frá Skarði. SB V, 169 "Efra-Sel, Neðra-Sel og Bjalli áttu fyrrum sameiginlegt haglendi, óskipt; hið forna Kýraugsstaðaland." Ö-Efra-Sel og Neðra-Sel viðb., 2 1917: Tún 4,6 ha, sléttað 2,6 ha, garðar 600 m²

RA-457:001 *Efrasel* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-457:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-457:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-457:004 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1917

RA-457:005 heimild um túngarð
“Heima undir túngarði í Sandvelli er Langalág.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efra-Sel, 2

RA-457:006 *Taglhóll* álagablettur huldufólksbústað
“Vestur af Sandvelli, rétt við túngarðshornið, er flatur og ekki stór hóll er heitir Taglhóll. Það ákvæði er á Taglhól að hann má ekki slá, því þar býr huldufólk.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efra-Sel, 2

RA-457:007 heimild um brunn
Brunnur er nefndur í örnefnaskrá, án staðsetningar.
Heimildir: Ö-Efra-Sel, 3

RA-457:008 heimild um traðir
“Suðaustur frá bænum lá heimreiðin gegnum túnið og var nefnd Traðir. Beggja megin Traðanna voru hlaðnir garðar og hétu Traðargarðar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efra-Sel, 3

RA-457:009 heimild um kvíar
“Í túninu norðan við Traðirnar fyrir ofan útskefjar heitir dálítil skák Kvíaaból. Þar voru ærnar mjólkaðar í færikvíum að loknum túnslætti.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efra-Sel, 3

RA-457:010 heimild um þvottastað
“Skamt þar frá [009] niður við túngarðinn eru tvær lautir, sín hvoru megin við brunninn, og heitir sú stærri Stóradæla. Í henni var oftast vatn á vetrum og var þar oft skolaður þvottur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efra-Sel, 3

RA-457:011 *Hestaréttarhólar* örnefni rétt
“Vestan Norðurskarða eru Hestaréttarhólarnir litlir og brotnir. Þar er sennilega vesturendi hryggjarins.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efra-Sel, 3-4

RA-457:012 *Hjáleiguhóll* örnefni býli
“Vestan Norðurskarða eru Hestaréttarhólarnir litlir og brotnir. Þar er sennilega vesturendi hryggjarins. Litlu vestar er Hjáleiguhóll. Líklega hefir þar verið mannabústaður þó er það ekki vitað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efra-Sel, 3-4

RA-457:013 heimild um fjárhús
“Fyrir innan Hestaréttarhóla [011] samhliða þeim og Norðurskörðum er annar hryggur, óbrotinn og ekki langur, en liggur suður í Klofann. Rétt nyrst á hryggnum eru fjárhús frá Efra-Seli og hjá þeim gömul tóttarbrot er heita Þurutótt og hryggurinn Þurutóttarhryggur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efra-Sel, 4

RA-457:014 *Þurutótt* tóft
“Fyrir innan Hestaréttarhóla [011] samhliða þeim og Norðurskörðum er annar hryggur, óbrotinn og ekki langur, en liggur suður í Klofann. Rétt nyrst á hryggnum eru fjárhús frá Efra-Seli og hjá þeim gömul tóttarbrot er heita Þurutótt og hryggurinn Þurutóttarhryggur.” Segir í örnefnalýsingu.Þarna bjó einsetukona sem hét Þura og var flutt nauðug af kotinu. Ekki mátti slá tóftina.
Heimildir: Ö-Efra-Sel, 4

RA-457:015 *Torfholt* örnefni rista
“Vestan í Teigastykkið er lítill hóll bungumyndaður, þó líkari breiðum rima en hól, og nefnist Torfholt.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efra-Sel, 4

RA-457:016 *Borgarhóll* örnefni fjárskýli
“Þar nokkru austar [RA-456:003] eru Smáhólar og er Borgarhóll enn með sérheiti. þar hefur sennilega verið

fjárborg.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efra-Sel, 5

RA-457:017 *Bjallavað/Messuvað* heimild um vað
“Önnur gróf nokkuð dýpri og breiðari er norðar á Klofanum og heitir Messugróf. Hún liggur frá vaði á Bjallalæk sem nú heitir Bjallavað, en mun hafa heitið Messuvað. Grófin liggur framan í Suðurskörð. Meðfram henni eru grónir götuslóðar, sem heita Messugötur. Þarna mun hafa verið kirkjuleið frá Seljum ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efra-Sel, 5-6

RA-457:018 *Messugötur* gata leið
“Önnur gróf nokkuð dýpri og breiðari er norðar á Klofanum og heitir Messugróf. Hún liggur frá vaði á Bjallalæk sem nú heitir Bjallavað, en mun hafa heitið Messuvað. Grófin liggur framan í Suðurskörð. Meðfram henni eru grónir götuslóðar, sem heita Messugötur. Þarna mun hafa verið kirkjuleið frá Seljum ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efra-Sel, 5-6

RA-457:019 *Sandhólsvað* heimild um vað
“Stóridalur er stærstur og fallegastur, og kemur mest við sögu. Þar er vað á læknum er nefnist Sandhólsvað og dregur nafn af gróðurlausum hól er Sandhóll nefnist og er rétt fyrri austan lækinn (hann er í Hrólfsstaðahellislandi).” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efra-Sel, 6

RA-457:020 *Jarðfallið* heimild um rétt
“Stóridalur er stærstur og fallegastur, og kemur mest við sögu. Þar er vað á læknum er nefnist Sandhólsvað og dregur nafn af gróðurlausum hól er Sandhóll nefnist og er rétt fyrri austan lækinn (hann er í Hrólfsstaðahellislandi). í Stóradal er jarðfall, sem lengi var notað sem fjárrétt og kallaðist Jarðfallið.” Segir í örnefnalýsingu. “Það var rúið á vorin og dregið sundur á haustin ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efra-Sel, 6

RA-457:021 *Tótttarsund* örnefni
“Norður af hólnum [sjá 011-012] eru pyttir og grafgiljadrög sem heita Grófarbotnar, milli þeirra Tóttarsund ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efra-Sel og Neðra-Sel, 1

RA-457:022 *Skógarvað* heimild um vað
“Norðaustur frá gilinu að norðan liggur löng graslaut sem heitir Skollagróf. Þar er Skógarvað á gilinu.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efra-Sel og Neðra-Sel, 2

RA-457:023 *Mógrafir* heimild um mógrafir
“Í Svíra eru þessi örnefni: Vestast eru grónar en lítið uppfylltar gamlar mógrafir og heita Mógrafir.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efra-Sel, 1

RA-457:024 *Baðstofan* heimild um huldufólksbústað
“Gegnt Neðra-Seli er Langabarð, dálítill bali, og við suðurenda þess laut er Leynir nefnist. Í lautinni er smáhóll með burstalögun, Baðstofan. Þar býr huldufólk.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efra-Sel, 1

RA-457:025 *Sandvallagarður* garðlag varnargarður
“55 ára gamall varnargarður skilur Sandvöll frá Móanum og nefnist hann Sandvallagarður.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Efra-Sel, 2

RA-458 Bjalla (Bjallinn)
“Bjallir er meðalstórt býli og stendur bærinn við brún Þjórsárhrauns þar sem það skagar lengst til suðurs í Landsveit. Bjallinn er byggður úr Kýraugastöðum, er um 436 ha að stærð, þurrlendur, með góðum skjólum, landið að nokkru hálfgróin hraun og hluti þess innan sandgræðslugirðingar frá 1945.” SB V, 168 “Efra-Sel,

Neðra-Sel og Bjalli áttu fyrrum sameiginlegt haglendi, óskipt; hið forna Kýraugsstaðaland." Ö-Efra-Sel og Neðra-Sel viðb., 2 Landamerki: "Að sunnan ræður Bjallalækur austan frá mótum hans og Tjörvastaðalækjar að Grófarkjafti. Þaðan ræður girðing á nyrðri bakka Grófar og norðvestur yfir norðausturtagl Torfholts að hornmarki Bjalla, efra-Sels og Lunansholts á Litla-Torfholti. Að vestan ræður í fyrstu girðing frá Litla-Torfholti beint norðaustur að mótum hans og Tvíbytnulækjar (Gildrulækjar). Að norðan ræður í fyrstu Tvíbytnulækur, en deilt mun vera um það, úr hvaða botni lækjarins mörkin liggja þaðan rétt nroðvestur við ytri jaðar Stóruvallaheiðar í Moshól sem er hronmark Bjalla, Lækjarbotna, Heysholts, Minnivalla og Tjörvastaða. Að austan er línan úr Moshól suðaustur á Flaghól, þaðan suð-suðvestur í Digruvörðu og þaðan í Kerauga. Úr Kerauga ræður svo Tjörvastaðalækur að mótum hans og Bjallalækjar." Ö-Bjalli, 31917: Garðar 886 m²

RA-458:001 *Bjalla (Bjallinn)* bæjarhóll bústaður
"Bærinn stóð áður suðaustur í tungu milli Bjallalækjar og Tjörfastaðlækjar, þar sem nú er Gamli-Bjalli. Hann var fluttur 1908." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Gamli-Bjalli er hið gamla bæjarstæði Bjalla, til 1908. Þetta nafn hefur fyrri löngu færzt yfir allt graslendið á þesum slóðum, framan frá Bjallalæk og upp að hraunbrún við Kýraugsstaði. Í brekkunni austan við bæjartætturnar er hellir, en hann er byrgður. Þarna hefur verið einkar fagurt bæjarstæði." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: SB V, 168; Ö-Bjalli, 5

RA-458:002 *Tóttarsund* örnefni
"Austan vegar ofan við gilið [Selsgils] er gróin gömul uppblástursspilda, Suðurskörð, og litlu norðar Norðurskörð, af sama tagi. Er þá skammur spölur norður Tóttarsund að upptökum Grófar, sem rennur þaðan í Bjallalæk." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 123

RA-458:003 *Akurgarðar* heimild um akur **Friðlýstar fornleifar**
"Frá Bjalla liggur Árbæjarvegur norður með Bjallalæk yfir valllendissléttuna Akurgarð, en þar eru miklar leifar fornra garða, sem eru friðlýstir." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Akurgarðar er stór valllendisspilda, sem takmarkast að austan af suðvesturenda Stóruvallaheiðar, að vestan af Bjallalæk, að norðan af Tvíbytnulæk (Gildrulæk) og að sunnan af Sandinum vestan við bæinn á Bjalla. Í Akurgörðum eru miklar lefar fornlegra garðbrota." Segir í örnefnalýsingu. "Fornar girðingar, er kallast Akurgarðar, ofanvert við Lækjarbotnalæk."
Heimildir: SB V, 124; Ö-Bjalli, 3; ÁG: Friðlýsingarskrá, 68

RA-458:004 *Digravarða* varða landamerki
Landamerki Kýraugsstaðasels frá 1733: "... alt land innan þessara takmarka: úr "Stóru botnum" og í "Digru vördu", þaðan og í "Stóra Flaghól" ..." Segir í örnefnalýsingu. Landamerki Bjalla: Að austan er línan úr Moshól suðaustur á Flaghól, þaðan suð-suðvestur í Digruvörðu og þaðan í Kerauga. Úr Kerauga ræður svo Tjörvastaðalækur að mótum hans og Bjallalækjar."
Heimildir: Ö-Bjalli, 2, 3

RA-458:005 *Árnaborgir* heimild um fjárskýli
"Árnaborgir voru fjárborgir þar sem nú er hraun blásið skammt frá austurjaðri Stóruvallaheiðar, suður af ærhústóttum frá Bjalla, en austa-suðaustur af Efribrúnum. Árnaborgir eru kenndar við Árna Jónsson, er bjó um skeið á Bjalla, en áður í Lunansholti, á 19. öld." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bjalli, 3

RA-458:006 tóft fjárhús
"Árnaborgir voru fjárborgir þar sem nú er hraun blásið skammt frá austurjaðri Stóruvallaheiðar, suður af ærhústóttum frá Bjalla, en austa-suðaustur af Efribrúnum. Árnaborgir eru kenndar við Árna Jónsson, er bjó um skeið á Bjalla, en áður í Lunansholti, á 19. öld." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bjalli, 3

RA-458:007 tóft fjárskýli
"Borgir eru rústir nokkurra fjárborga uppi á hraunbrúninni um 400 m norðaustur af Bjalla. Nýi vegurinn austur að Hrólfsstaðahelli liggur yfir að minnsta kosti eina þessara borga." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bjalli, 4

RA-458:008 heimild um fjárhús
""Skammt framan við gömlu fjárhúsin heita Efribrúnir, náðu lengra austur áður hraunið blés", skrifaði mér Ingvar á Bjalla. Hann á við ærhús á Austurjaðri." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bjalli, 5

RA-458:009 *Gamal-Stekkatún* örnefni stekkur
“Gamla-Stekkatún var örnefni í námunda við Kýraugastaði. Leikur vafi á um staðsetningu þess. Ingvar á Bjalla vill ekkert fullyrða um þetta, en Magnús Árnason segir að Gamla-Stekkatún muni hafa verið skammt suðaustur og niður af þeim stað, þar sem almennt er álitlið að Kýraugastaðir hafi staðið.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bjalli, 5

RA-458:010 hellir
“Gamli-Bjalli er hið gamla bæjarstæði Bjalla, til 1908. Þetta nafn hefur fyrir löngu færzt yfir allt graslendið á þesum slóðum, framan frá Bjallalæk og upp að hraunbrún við Kýraugsstaði. Í brekkunni austan við bæjartætturnar er hellir, en hann er byrgður. Þarna hefur verið einkar fagurt bæjarstæði.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bjalli, 5

RA-458:011 *Stakikofi* tóft
“Stakikofi var sauðahús frá Bjalla á ytri jaðri Stóruvallaheiðar, mitt á milli Gildruvörðu og Moshóls. Nú tættur einar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bjalli, 9

RA-458:012 *Stöðull* örnefni kvíar
“Stöðull var suðvestur frá bænum á Gamla-Bjalla, austan við Skollagróf.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Bjalli, 9

RA-458:013 hellir
“Í landi Bjalla, ekki víðsfjarri gamla bæjarstæðinu er hraunhellir. Hann lokaðist að mestu í jarðskjálftunum miklu 1896.” Var notaður sem geymsla og lokaðist skyr og blóðmör inni í hellinum.
Heimildir: EG: “Ritgerð um hella í Rangárvallasýslu”, 56

RA-458b Kýraugastaðir
Býlið farið í eyði árið 1708 vegna mikils sandfoks, en ábúendur flutt að býlinu Kýraugsstaðaseli. 1332: Jarðarinnar er getið í máldaga Stóruvallakirkju. DI II, 696-697. [1526/27]: Selur Ögmundur biskup jörðina fyrir 30 hndr. DI IX, 395-396. Bænhús var á jörðinni. 1708 er eyðihjáleigan Kýraugastaðahjáleiga. 1708: “Tún alt, sem var eð gagnlegasta, og landið um kring hefur blásturs sandur yfir gengið, so þar bærinn fyrrum stóð er alldeilis óbyggulegt.” JÁM I, 307.

RA-458b:001 *Kýraugastaðir* bæjarhóll bústaður
1708: “Jarðarhúsin eydd og í burt, því blásturs sandur aftók öll túnin, þar til við húsin óverandi, hafa húsin smá saman í burt flutt verið og niður sett lángt út í landi jarðarinnar og heitir býlið Kýraugastaða sel [sama og Neðra-Sel RA-456].” “Í haugbrúninni norður af Gamlbjalla, vestan við Kerauga, upptök Tjörvastaðalækjar, var stórbýlið Kýraugastaðir, sem eyddist 1707. Þar hefur fyrrum verið bænahús að því er heimildir telja. En við túnið var Kýraugastaðahjáleiga, sem eyddist um 1690.” Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: JÁM I, 307; SB V, 123

RA-458b:002 heimild um bænhús
KÝRAUGASTAÐIR Á LANDI (STÓRUVALLAÞING) (R)
[1332]: [af Stóruvöllum] er ...songur a kyraugha stadi oc lunans hollt oc syngia annann huern dagh huaart oc taka ij merkur huaart
syngia skal allar tijder efstu viku oc paska viku j flagbiarnar hollte. ef Þeir vilia er Þar bua. enn ef Þeir vilia ei Þa skal j lunanashollte oc [a] kyhaugastodum. haalf mork tekz huaart. heimolt skal Þeim at ei se sungid af Þeir vilia
vaxtollur liggur til valla af Þessum Þrim kirkium. ef ei eru sungnar jolatijder
Þar sem prestur syngur fyr helga dagha vm langha fostu. Þar skal nonmessa fyrer oc sua Þar sem hann syngur sijdarr Þar skal saalu messa epter vm daginn;
Máld DI II 696-697 [Stóruvalla]
1382-91: [af Stóruvöllum] er songur ... aa Kyraugastodumm oc Lunanshollte oc syngia annann hvern dagh hal[f]t oc taka .ij. merkur hvort.
Syngia skal allar tijder efstv vikv oc paskaviku j Flagbiarnarhollti ef Þeir vilia er Þar bva. enn ef Þeir vilia eij. Þa skal j Lunanashollti oc aa Kyraugastodum half mork takast huortt. heimillt skal Þeim ad eij sie sungit ef Þeir vilia.
Vaxtollur liggur til Walla af Þessum Þremur kirkium ef ei eru svngnar tijder Jolanott

Þar sem prestur syngur fyr helga daga vmm langafostv. Þar skal nonmessa fyrer. og so Þar sem hann syngur sijdar Þar skal salumessa epter vmm daginn; Máld DI IV 65-66 [Stóruvalla]
1709: Hjer hefur fyrir 7 árum bænhús (hálfkirkja) verið og embættað þegar heimafólk var til sacramentis af prestinum að Skarðs, Stóruvallna, Klofa, Leirubakka og Næfurholts kirkjum, betalaði ábúandinn honum þar fyrir 20 álnir. Tíund og ljósstollur fjellu niður og guldust ekki til sóknarkirkjunnar Stóruvallna. Nú er bænhúsið af felt og öll Jarðarhúsin eydd og i burt, því blásturs sandur aftók öll túnin.
Heimildir: JÁM I: 307; DI

RA-458b:003 *Kýraugastaðahjáleiga* bæjarstæði býli
1708: "Við tún heimajarðarinnar var hjáleiga fyrrum kölluð Kýraugastada hjáleiga, meinast fyrst bygð fyrir 30 árum eða þar um. Byggingin hjelst í 10 ár eða so. Eyðilagist síðan af blásturs sandi, sem aftók tún og alt land um kríng, eru nú tóftir og alt það komið í sand og mold og kann ekki aftur byggjast." "Kýraugsstaðahjáleiga er nefnd í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns. Bærinn stóð rétt við tún Kýraugsstaða. Mun hafa byggzt um 1680, en farið í eyði eftir um það bil tíu ár af sandfoki. Enginn mun nú vita með vissu, hvar þessi bær stóð." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: JÁM I, 308; Ö-Bjalli, 7

RA-458b:004 hellir fjárskýli
Manngerður hellir við Kýraugastaði. "Hann er grafinn í jökulruðningsmel vestan við Kerauga. Hægt er að komast í hann niður um strompinn en inni er ekkert sem gleður augað. Hann er hálffullur af mold og hruni. Veggirnir eru úr hrjúfri jökulurð. Það hefur verið hið versta verk að grafa þennan helli og í vætutíð hefur hann allaf verið rakur. hellirinn er nefdur í sóknalýsingu Landþinga sem skrifuð er af sr. Jóni Torfasyni 1841: "Hjá gömlu Keraugastöðum er ogso gamall fjárhellir (aflagður), 11 álnir á lengd, en 9 á breidd, en 3 á hæð. Er ofanluktur af hraungrýtis hellubjargi. Er hlaðið undir það öðru megin en móberg er hinu megin og til endans, standa á því þessir stafir eða teikn: H.S."
Heimildir: Manngerðir hellar, 200

RA-459 Tjöfrastaðir
20 hdr., 1708. 1270: Getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88 Jörðin á skógarítak í landi Merkihvols kallað Tjörfastaðaskógur. Jörðin fór í eyði árið 1900 vegna sandblásturs. 1708: "Túninu grandar blástur sandur mikið. engjar sem voru hefur hann aftekið. Af beitarlandinu er að vísu þriðjúngur í burt og komið ísand, hefur landið eyðst mest um 20 ár. Fyrir 42 árum var landið óblásið. Tún og hafar sem eftir er liggur undir spjöllum, jafnvel foreyðing." JÁM I, 306 "Túnið var allstórt og grasgefið, og engjar í tungunni fyrir neðan og heiðinni upp af bænum." GÁ: "Uppblástur og eyðing býla í Landsveit" Minningarit Sandgræðslunnar 1958, 73

RA-459:001 *Tjöfrastaðir* bæjarhóll bústaður
Bæjarstæðið er í hraunbrúninni milli Hrólfsstaðahellir og Bjalla. "Skammt suðaustar á hraunbrúninni hefur melgrasið hlaðið háan hól ofan á rústir Tjörvastaða, sem eyddust af sandi 1900, ..." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Melgróður eykst stöðugt á þessu svæði, en einna fyrst og bezt festu melkubbar ræður þar, sem bærinn Tjörvastaðir stóð, uppi á brekkubrún, um 250 m suðaustur af kerauganu. Bæjarrústirnar eru að heita má komnar í kaf í mikinn og vaxandi hnapp melhnubba." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: SB V, 123; Ö-Tjörvastaðir, 3

RA-459:002 heimild um fjárhús
"Vestan við Svartahraunið, svo sem 700 m norður frá Stórhólum í Lautum, er hraunhóll, hvorki hár né mikill um sig, en þó áberandi brattur til að sjá, og lítill sandlægð sunnan og austan undir honum. Gömul fjárhústótt [RA-460:059] er suðvestan undir hólnum, og var þar haft veturgamalt fé. Bræðurnir Jón og Árni Hannessynir byggðu húsið, en það var lagt niður 1920, er sauðahúsin í Stóruvallaheiði (Í Tjörvastaðalandi) var stækkað. Húsið í Lautum var byggt síðar. Þetta fjárhús við hólinn var kallað hraunhús, og standa veggir þess prýðilega enn í dag [1968], orpnir svörtum foksandi, og vitana um fagurt og traust handbrgð þeirra, en hlóðu það." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 14-15

RA-459:003 *Mýrarvaða* varða landamerki
Landamerki 1889. "... viðbyrjum á mýrarvörðu og þaaðn í Markhellu, sem er með þessu merki: L.M. Þaðan í vestasta hraunnefið, mitt á milli þeirra fornu bæja: Tjörfastaða og Hrólfsstaða. Þaðan sjónhending suður í Ytri-Rangá, mitt á milli tanganna: Hrólfsstaða og Tjörvastaða. - Svo ræður Rangá þar til Tjörvastaðalækur fellur í ána; þaðan ræður hann upp í Keraugabotn, þaðan í digruvörðu: þaðan í vörðu á heiðar-jaðri; þaðan í Flaghól; þaðan í Stóra-Moshól og þaðan í Skjólstein. Þaðan sjónhending í fyrrnefnda Mýrarvörðu."

Heimildir: Ö-Tjörvastaðir, 1

RA-459:004 áletrun landamerki
Landamerki 1889. "... viðbyrjum á mýrarvörðu og þaaðn í Markhellu, sem er með þessu merki: L.M. Þaðan í vestasta hraunnefið, mitt á milli þeirra fornu bæja: Tjörfastaða og Hrólfsstaða. Þaðan sjónhending suður í Ytri-Rangá, mitt á milli tanganna: Hrólfsstaða og Tjörvastaða. - Svo ræður Rangá þar til Tjörvastaðalækur fellur í ána; þaðan ræður hann upp í Keraugabotn, þaðan í digruvörðu: þaðan í vörðu á heiðar-jaðri; þaðan í Flaghól; þaðan í Stóra-Moshól og þaðan í Skjólstein. Þaðan sjónhending í fyrrnefnda Mýrarvörðu."
Heimildir: Ö-Tjörvastaðir, 1

RA-459:005 varða landamerki
Landamerki 1889. "... viðbyrjum á mýrarvörðu og þaaðn í Markhellu, sem er með þessu merki: L.M. Þaðan í vestasta hraunnefið, mitt á milli þeirra fornu bæja: Tjörfastaða og Hrólfsstaða. Þaðan sjónhending suður í Ytri-Rangá, mitt á milli tanganna: Hrólfsstaða og Tjörvastaða. - Svo ræður Rangá þar til Tjörvastaðalækur fellur í ána; þaðan ræður hann upp í Keraugabotn, þaðan í digruvörðu [skráð með Bjall] : þaðan í vörðu á heiðar-jaðri; þaðan í Flaghól; þaðan í Stóra-Moshól og þaðan í Skjólstein. Þaðan sjónhending í fyrrnefnda Mýrarvörðu."
Heimildir: Ö-Tjörvastaðir, 1

RA-459:006 þjóðsagadraugur
Menn töldu áður að reimt væri í Kerinu. Segir í örnefnalýsingu. Ingibjörn á Hellum kona Filippusar klöngraðist eitt sinn siður og upgvötaði að sennielga mátti reka reimleikanna til andahóps sem hafðist við í neðanjarðartjörninni.
Heimildir: Ö-Tjörvastaðir, 2

RA-459:007 *Fornufjós* tóft fjós
"Beint suður af Tjörvastöðum sveigisr lækurinn aftur til suðvesturs. Austur af þeirri bugu lækjarins eru, neðan við hraunbrekkuna, um 200 m suðaustur af Tjörvastöðum, húsatættur, sem heita Fornufjós." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Tjörvastaðir, 3

RA-459:008 *Krókvað* heimild um vað
"En á læknum vestan eða suðvestan Fornufjósa [007], á lækjarbugnum, var vað, sem hét Krókvað." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Tjörvastaðir, 3

RA-459:009 varða landamerki
"Lítil varða suðvestan á Utastanefi er í mörkum að Hrólfsstaðahelli ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Tjörvastaðir, 3

RA-459:010 varða
"Um 300 m suður af vörðunni á Utastanefi [?] ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Tjörvastaðir, 5

RA-459:011 *Engjakofi* tóft
"Um 300 m suður af vörðunni á Utastanefi [?], austan gömlu girðingarinnar, eru rústir svonefnds Engjakofa, sem byggður var í tíð Árna Hannessonar sem viðlegukofi heyvinnufólks þann tíma, að loknum túnslætti á hverju sumri, meðan heyjað var í nesinu." Segir í örnefnalýsingu. "Þetta var lítill kofi úr grjóti og torfi, og í honum var sofið og snætt, en matur færður að heiman. Kofinn var í notkun, fram um 1940. Hann hrundi veturinn 1947-1948, enda var þá sandgárinn kominn þangað, og lengra. Nú er þar gróið að nýju." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Tjörvastaðir, 5

RA-459:012 heimild um vatnsból
"Um 300 m suður af vörðunni á Utastanefi [?], austan gömlu girðingarinnar, eru rústir svonefnds Engjakofa, sem byggður var í tíð Árna Hannessonar sem viðlegukofi heyvinnufólks þann tíma, að loknum túnslætti á hverju sumri, meðan heyjað var í nesinu. ... Svonefnd Rás, lítill kelduskurður, á upptök hjá kofarústinni (áður sunnan og austan kofans), og var þar vatnsból kofabúans forðum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Tjörvastaðir, 5

RA-459:013 garðlag
"Suður af gömlu engjagirðingunni, en fyrir þeim torfgarði mótar vel enn ..." Segir í örnefnalýsingu.

Heimildir: Ö-Tjörvastaðir, 5

RA-459:014 heimild um vað
“Fleiri vöð [En Sandhólsvað RA-457:019] eru Sjaldfarnari, voru á læknum; eitt vað vestanvert við Efri-dý, annað mjög sunnarlega í Tjörvastaðatanga, sem brátt verður nefndur nánar. En þau vöð voru nafnlaus.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Tjörvastaðir, 5

RA-459:015 heimild um vað
“Fleiri vöð [En Sandhólsvað RA-457:019] eru Sjaldfarnari, voru á læknum; eitt vað vestanvert við Efri-dý, annað mjög sunnarlega í Tjörvastaðatanga, sem brátt verður nefndur nánar. En þau vöð voru nafnlaus.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Tjörvastaðir, 5

RA-459:016 tóft
“Framarlega í tanganum [Tjörvastaðatanga] er kofatótt, sem enginn virðist vita hvernig á stendur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Tjörvastaðir, 6

RA-459:017 *Bæjarvarða* örnefni
“Um 300 m austur af Tjörvastöðum er allhár hraunhóll, sem heitir Bæjarhóll, örðu nafni Bæjarvarða.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Tjörvastaðir, 7

RA-459:018 *Mýrargrjótavarða* örnefni landamerki
“Frá markhellu er um hálfur annar kílómetri norðaustur að Mýrargjótavörðu, sem er hornmark Tjörvastaða, Hrólfsstaðahellis og Húsagarðs. Svæðið, þar sem varðan stendur, heitir Mýrargrjót, líklega einkum hæstu hraunklettarnir austan við hann. Um eða yfir 600 m norðaustur frá mýrargrjótum er hár hóll með vörðu á, og heitir hann Mýrarvarða [003] ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Tjörvastaðir, 7-8

RA-459:019 garðlag varnargarður
“Í ytri jarði Bóar getur að líta að minnsta kosti sjö grjótgarða, sem stefna frá norðvestri til suðausturs; þvert á sandfoksstefnuna.” Segir í örnefnalýsingu. “Þeir voru hlaðnir í þeim tilgangi að tefja fyrir framrás sandsins, og mun þetta hafa verið meðal einverra fyrstu tilrauna í þá átt í Landsveit ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Tjörvastaðir, 8

RA-459:020 gerði
“Um 300 m norðvestur af Markhellu er stórt gerði, 76x152 m að stærð, aflangt frá norðvestri til suðausturs.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Tjörvastaðir, 8

RA-459:021 tóft fjárskýli
“Um 300 m norðvestur af Markhellu er stórt gerði, 76x152 m að stærð, aflangt frá norðvestri til suðausturs. Nær suðausturhorni þess er hóll með borgartótt á.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Tjörvastaðir, 8

RA-459:022 *Borgarhóll* tóft fjárskýli
“Alllangt norðaustur frá Stórhólum, en um kólímetra vest-norðvestur af Mýrargrjótum, er Borgarhóll, allhár hóll með Borgartótt á.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Tjörvastaðir, 9

RA-459:023 *Þrívörður* varða
“Eigi langt norður af honum [022] er aflangur hraunhóll með þremur vörðum og heitir Þrívörðuhóll eða Þrívörður.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Tjörvastaðir, 9

RA-459:024 tóft fjárhús
“Litlu vestan er mitt á milli Moshóla og Skjólsteins er þyrping smáhóla, og er nokkur hluti þeirra í landi Minnivalla. Hólahnappur þessi nefnist Hnapphólar. Sunnan við þá eru tættur sauðahúss frá bústað Árna

Hannessonar í Hrólfsstaðahelli." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Tjörvastaðir, 9-10

RA-459:025 *Ingveldarhóll* heimild um huldufólksbústað
"Suður af Skjólsteini [sjá 024], skammt suðvestan marka að Stóruvöllum og svipaða vegalengd frá Heiðarjaðri er fremur flatvaxin en fyrirferðarmikill hóll með stökum hraunsteini upp úr grasssverðinum. Hann heitir Ingveldarhóll. Um hann er prentuð huldufólkssaga í "Íslenzkum sagnaþáttum og þjóðsögum", 10. hefti." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Tjörvastaðir, 10

RA-459:026 heimild um leið
"Suður af Skjólsteini [sjá 024], skammt suðvestan marka að Stóruvöllum og svipaða vegalengd frá Heiðarjaðri er fremur flatvaxin en fyrirferðarmikill hóll með stökum hraunsteini upp úr grasssverðinum. Hann heitir Ingveldarhóll. Um hann er prentuð huldufólkssaga í "Íslenzkum sagnaþáttum og þjóðsögum", 10. hefti. En skammt suður frá Ingveldarhól, fast við gamlar götur, sem liggja eftir endilöngum Heiðarjaðrinum standa upp úr grassverðinum tveir fremur litlir, jarðfastir steinar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Tjörvastaðir, 10

RA-459:027 *Heiðargata* gata leið
"Leið Hrólfsstaðahellismanna til suðahússins í Stóruvallaheiði [024] var nefnd Heiðargata og var vörðuð." Segir í örnefnalýsingu. "Sá hluti götunnar [027], sem liggur um Tjörvastaðaland, hefst rétt framan við Mýrargrjót og stefnir í höfuðdráttum beint norðvestur yfir Bót og Ytrahraun nokkuð norðaustan við Þrívörður, um lítið skarð í hinn háa Heiðarjaðar, þar sem er dálítil varða á jaðarsbrúninni. Síðan stefnir gatan á sauðahúsið, en það var lagt niður laust fyrir eða um 1945." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Tjörvastaðir, 10

RA-459:028 varða
"Sá hluti götunnar [027], sem liggur um Tjörvastaðaland, hefst rétt framan við Mýrargrjót og stefnir í höfuðdráttum beint norðvestur yfir Bót og Ytrahraun nokkuð norðaustan við Þrívörður, um lítið skarð í hinn háa Heiðarjaðar, þar sem er dálítil varða á jaðarsbrúninni. Síðan stefnir gatan á sauðahúsið, en það var lagt niður laust fyrir eða um 1945." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Tjörvastaðir, 10

RA-460 Hrólfsstaðahellir
10 hdr. 1708, heitir þá Hrólfsstaði fór í eyði 1708. Skálholtsstólsjörð. 1270: Jarðarinnar er ef til vill getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88 "Upp af Utastanefi er há gróðurtorfa, hið forna bæjarstæi Hrólfsstaða, sem fór í eyði af sandfoki árið 1708. "Fáum árum síðar var bærinn byggður aftur austar í landareigninni hjá fjárhelli frá Hrólfsstöðum. Hét bærinn í fyrstu sínu gamla nafi og því er hann nefndur í manntali 1729. En smám saman festirst við hann nafið Hrólfsstaðahellir, og eru þó enn bæði nöfnin tilfærð í jarðarbókinni 1706" ..." Ö-Hrólfsstaðahellir, 10. "Jörðin er öll 356 ha að stærð, þar af er 148 ha innan sandgræðslugirðingar. Hún er þurrlend og sendin." SB V, 166.

1708: "Tún og engjar er komið í sand, hús í burt og tóftir falnar, þar til yfirgegnar af sandi. Af beitarlandinu mesti partur sandi kafinn, halda menn ekki meir en þriðjúng eftir vera, og liggur það þó undir spjöllum." JÁM I, 306 1917: Tún 3,2 ha, sléttað 1 ha, garðar 896 m² "Túnið er ða nokkru leyti á hraunbrúninnu en aðallega þó nú orðið á tanga sem myndast við Rangá suður af bænum, en þar voru engjar áður." SB V, 166

RA-460:001 *Hrólfstaðir* bæjarhóll bústaður **Friðlýstar fornleifar**
"Hrólfsstaðahellir er byggður í landi gamallar jarðar sem hét Hrólfsstaðir. Þeir stóðu í brún Minnivallahrauns um tvo km vestan við Hrólfsstaðahelli. Þar sér nú lítt fyrir bygðaleifum. ... Líklegast er að gömlu Hrólfsstaðir hafi farið í eyði fyrir 1685 og bærinn þá verið fluttur um 1,5 km vestur með hraunbrúninni, að Gamlahelli, og þá fengið nafnið Hrólfsstaðahellir til aðgreiningar frá gamla bæjarstæðinu." " "... og enn suðaustar er einstök há grastorfa, bæjarstæði Hrólfsstaða, sem fór af árið 1708. Skömmu síðar var byggður bær við fjárhelli austar í landareigninni og festist við þann bæ nafnið Hrólfsstaðahellir eða Hellir. Vegna sandágangs varð enn að flytja bæin þaðan 1805 austaur þangað sem hann stendur nú, uppi á gróinni brún Þjórsárhrauns skammt frá Rangá. ... En gamla bæjarstæðið nefnist nú Gamlihellir; grashóll á brúninni skammt vestan Hellis." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Bærinn stóð fyrr vestan á hraunbrúninni en var fluttur á núverandi stað árið 1805 af þáverandi bónda, Jóni Ögmundssyni." Segir í Sunnlenskum byggðum.

"Rústir Hrólfsstaða. Þær eru vestur á hraunbrúninni, 21/4 km frá bænum." 1865: Þjms. 236: "SKÓSPENNA eða KNÉSPENNA úr kopar. Hún fannst þar sem gamli Hrólfstaðahellir var." Þjms. 237: "Blað

af VOPNKNÍF eða TYGILKNÍF. Það er með koparbúnum "öxlum", en oddbrotið. Það fannst á sama stað og nr. 236. Áður hafði þar fundizt koparskapt af knífi, er beindoppur voru greyptar inn í, og er eigi ólíklegt, að það skapt hafi heyrt til þessu blaði."
Heimildir: Manngerðir hellar, 203-204; SB V, 123, 166; ÁG: Friðlýsingarskrá, 68

RA-460:002 *Hrólfstaðahellir* bæjarstæði bústaður
"... og enn suðaustar er einstök há grastorfa, bæjarstæði Hrólfsstaða, sem fór af árið 1708. Skömmu síðar var byggður bær við fjárhelli austar í landareigninni og festist við þann bæ nafnið Hrólfsstaðahellir eða Hellir. Vegna sandágangs varð enn að flytja bæin þaðan 1805 austaur þangað sem hann stendur nú, uppi á gróinni brún Þjórsárhrauns skammt frá Rangá. ... En gamla bæjarstæðið nefnist nú Gamlihellir; grashóll á brúninni skammt vestan Hellis." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Bærinn stóð fyrr vestan á hraunbrúninni en var fluttur á núverandi stað árið 1805 af þáverandi bónda, Jóni Ögmundssyni." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Uppi í hraunbrúninni, vestan í nefinu við Móinn, er grasibróinn hóll, sem heitir Gamli-Hellir. Þar stóð Hrólfsstaðahellir frá því á fyrri hluta 18. aldar fram til ársins 1805, er Jón Ögmundsson ... flutti bæinn undan sandfoki þangað sem hann er nú. Er mælt, að hann hafi sett bþinn við landamerki, og okki það landaþrætu milli Hellis og Húsgarðs." "Þriðji hellirin, Gamlihellir, er 200-300 m austan við bæin, fast þar við sem gamli bærin að Hrólfsstaðahellir stóð fram til 1805." Sjá 015.
Heimildir: SB V, 123, 166; ; Ö-Hrólfsstaðahellir, 8; Manngerðir hellar, 200

RA-460:003 *Hrólfstaðahellir* bæjarstæði bústaður
"... og enn suðaustar er einstök há grastorfa, bæjarstæði Hrólfsstaða, sem fór af árið 1708. Skömmu síðar var byggður bær við fjárhelli austar í landareigninni og festist við þann bæ nafnið Hrólfsstaðahellir eða Hellir. Vegna sandágangs varð enn að flytja bæin þaðan 1805 austaur þangað sem hann stendur nú, uppi á gróinni brún Þjórsárhrauns skammt frá Rangá. ... En gamla bæjarstæðið nefnist nú Gamlihellir; grashóll á brúninni skammt vestan Hellis." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Bærinn stóð fyrr vestan á hraunbrúninni en var fluttur á núverandi stað árið 1805 af þáverandi bónda, Jóni Ögmundssyni." Segir í Sunnlenskum byggðum Nýja bæjarstæðið, öll hús það féllu 1896. Gamla smiðjan hefur verið endurrbyggð var áður austasta hús í bæjarröðinni.
Heimildir: SB V, 123, 166; Ö-Hrólfsstaðahellir, 4; Túnakort 1917

RA-460:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-460:005 gripir
1864: "Stór SKAFLASKEIFA fimmboruð. Það er dragstappa fornleg. Hún fannst þar vestur undan bænum [í Hrólfsstaðahelli] í uppblásinni jörð."
Heimildir: Skýrsla FÍ I, 81

RA-460:006 gripir
1866: "Grænn STEINN með gati á. Hann fannst nálægt Hrólfsstaðahelli gamla."
Heimildir: Skýrsla FÍ I, 134

RA-460:007 gripir
1866: "Lítið BRÝNI með gati í enda, er fannst hjá Hrólfstaðahelli gamla."
Heimildir: Skýrsla FÍ I, 136

RA-460:008 gripir
1866: "KNAPPUR eða ÁDRÁTTUR með fornlegri ljónsmynd á, líkt og tíðkaðist á skjöldum, og með laufum allt í kríng. Hann fannst hjá Hrólfsstaðahelli niður við á."
Heimildir: Skýrsla FÍ I, 136

RA-460:009 gripir
1868: "Glertala gul úr steinaseyrvi, fannst 1868 á hraunhól, skammt frá sama bæ."
Heimildir: Skýrsla FÍ II, 99

RA-460:010 gripir
1868: "Lítill SILFURSNÚNÍNGUR, fannst nálægt [Hrólfstaðahelli]."
Heimildir: Skýrsla FÍ II, 99

RA-460:011 gripir

1868: “Lítill KOPARPENÍNGUR, fannst ... nálægt [Hrólfstaðahelli].”
Heimildir: Skýrsla FÍ II, 100

RA-460:012 gripir
1868: “Lítil LENGJA úr bronzi (?) með tveimur götum og gröfnum á eins og fléttíng, mjó í annan enda, gamlleg, óvíst af hverju hún er, ef til vill af ólarenda (?); hún fannst og ... nálægt [Hrólfstaðahelli].”
Heimildir: Skýrsla FÍ II, 100

RA-460:013 *Hrútshellir/Fjárhellir* hellir fjárhús **Friðlýstar fornleifar**
“Tveir hellar eru rétt austan við bærinn. Þeir voru notaðir fyrir hey og sauðfé til 1912 en aflögðust þá sökum jarðskjálfta.” Segir í Sunnlenskum byggðum.“Í Hrólfsstaðahelli eru þrír hellar, allir grafinir í sandsteinsbakka sem kemur fram undan jaðri Þjórsárhrauns, mikla sem á þessum slóðum kallast Minnivallahraun. Ytri-Rangá hefur grafið út þennan bakka en hún rennur þarna með hraunröndinni. Sandsteinninn virðist að mestu vera lagskipt vatnaset að uppruna með þunnu foksandslagi efst. Hraunið hefur lagst beint ofan á sandinn og er hvergi gróðurleifar né annarskonar millilög að sjá. Tveir hellanna, Fjárhellir (sem áður var nefndur Hrútshellir) og Heyhellir, eru í brekkunni fast austan við bæjarhúsin. Framan við þá er nú fallegur trjá- og matjurtagarður. ... Hellarnir heima við bæinn eru fornlegir og um Hrútshelli eru til elstu heimildir sem kunnar eru um einstakan uppi standandi sandsteinshelli en han er nefndur í landamerkjalýsingu Víkingslækjar 1604. ... Í frásögnum um tjón af völdum jarðskjálftanna 1896 koma hellarinir í Hrólfsstaðahelli við sögu. Í Þjóðólfi 1896 segir Guðmundur Guðmundsson bóndi þar (faðir Guðmundar skálds), að í hræringunum 26. ágúst hafi þar komið miklar sprungur í jröðu. Ein þeirra klauf grundvöll bæjarins svo að öll hús hrundu. Þar voru tveir hellar og gengu sprungurinar í þá og brotnuðu þar niður stór björg svo ekkert sást að ráði inn í hellana. Annar þeirra var heyhellir, þar innbyrgðust 250 hestar af heyi, hinn var fjárhellir og var mjólk geymd í honum á sumrum, þar innikokuðust öll mjólkurílát. Ekki var hægt að komast inn í hellana því óviðráðanleg stórbjörn höfðu hrapað niður og stóðu fyrir. Guðmundur flutti brott úr Hrólfsstaðahelli með fólk sigg eftir þetta en árið eftir flutti Sigurbjörg Sigurðardóttir ekkja frá Haukadal á Rangárvöllum í Hrólfsstaðahelli ásamt sonum sínum tveimur, Árna og Jóni Hannessonum. Þau byggðu þar allt upp frá grunni, hreinsuðu hellana og bjuggu dyr á milli þeirra. þeir voru síðan notaðir fyrir sauðfé og hey til 1912. Í jarðskjálftanum 6 maí það ár löskuðust hellarnir á ný og þótti ekki fært að geyma þar skepnur eða hey eftir það.Í daglegu tali er hellirinn oftast nefndur Fjárhellir. Hann er grafinn í sandstein inn undir hraunið. Fallegur burstalaga hraunklettur rís 4-5 m upp af munanum og gefur hellinum reisulegan svip. Hann er 16 m. langur, 3-4 m á breidd og 1,6-2,3 m á hæð. Hellisgólfið er 1,5 m lægra en jörðin úti fyrir svo sennilega hafa verið þrep niður í hann. Moldarhalli liggur nú inn frá munanum. Eftir miðju hellisgólfi er hlaðinn garði úr hrauni og sandsteini sem tréverk hefur verið byggt ofan á þótt þess sjáist nú lítil merki. Garðinn hverfur í moldina frammi við dyr en er 0,5 m hár innst. Grjótdreif úti, við veggina innarlega í hellinum var undirlag undir jarávaxtakassa. Um síðustu aldamót voru höggnar dyr yfir í heyhellinn eins og fyrr er sagt. Þær eru nú byrgðar með grjóti og jarðvegi. Framan við hellismuunann sjást óljósar tóftir forskála. Eins og fyrr getur arð mikið hrun úr loftinu bæði 1896 og 1912 svo víðast hvar er allur sandsteinn fallin burt en slétt hraunhellan myndar þak og drýpur vatn niður um hana. Í framparti hellisins hangir sandsteinninn þó enn uppi en stykki hafa hrunið úr honum svo upprunalegt lag hellisins er nánast hvergi varðveitt.”
Heimildir: SB V, 166; Manngerðir hellar, 200, 204-205; ÁG: Friðlýsingarskrá, 68

RA-460:014 *Heyhellir* hellir fjárhús **Friðlýstar fornleifar**
“Tveir hellar eru rétt austan við bærinn. Þeir voru notaðir fyrir hey og sauðfé til 1912 en aflögðust þá sökum jarðskjálfta.” Segir í Sunnlenskum byggðum. “Í Hrólfsstaðahelli eru þrír hellar, allir grafinir í sandsteinsbakka sem kemur fram undan jaðri Þjórsárhrauns, mikla sem á þessum slóðum kallast Minnivallahraun. Ytri-Rangá hefur grafið út þennan bakka en hún rennur þarna með hraunröndinni. Sandsteinninn virðist að mestu vera lagskipt vatnaset að uppruna með þunnu foksandslagi efst. hraunið hefur lagst beint ofan á sandinn og er hvergi gróðurleifar né annarskonar millilög að sjá. Tveir hellanna, Fjárhellir (sem áður var nefndur Hrútshellir) og Heyhellir, eru í brekkunni fast austan við bæjarhúsin. Framan við þá er nú fallegur trjá- og matjurtagarður. ... Hellarnir heima við bæinn eru fornlegir og um Hrútshelli eru til elstu heimildir sem kunnar eru um einstakan uppi standandi sandsteinshelli en han er nefndur í landamerkjalýsingu Víkingslækjar 1604. ... Í frásögnum um tjón af völdum jarðskjálftanna 1896 koma hellarinir í Hrólfsstaðahelli við sögu. Í Þjóðólfi 1896 segir Guðmundur Guðmundsson bóndi þar (faðir Guðmundar skálds), að í hræringunum 26. ágúst hafi þar komið miklar sprungur í jröðu. Ein þeirra klauf grundvöll bæjarins svo að öll hús hrundu. Þar voru tveir hellar og gengu sprungurinar í þá og brotnuðu þar niður stór björg svo ekkert sást að ráði inn í hellana. Annar þeirra var heyhellir, þar innbyrgðust 250 hestar af heyi, hinn var fjárhellir og var mjólk geymd í honum á sumrum, þar innikokuðust öll mjólkurílát. Ekki var hægt að komast inn í hellana því óviðráðanleg stórbjörn höfðu hrapað niður og stóðu fyrir. Guðmundur flutti brott úr Hrólfsstaðahelli með fólk sigg eftir þetta en árið eftir flutti Sigurbjörg Sigurðardóttir ekkja frá Haukadal á Rangárvöllum í Hrólfsstaðahelli ásamt sonum sínum tveimur, Árna og Jóni Hannessonum. Þau byggðu þar allt upp frá grunni, hreinsuðu hellana og bjuggu dyr á milli þeirra.

þeir voru síðan notaðir fyrir sauðfé og hey til 1912. Í jarðskjálftanum 6 maí það ár löskuðust hellarnir á ný og þótti ekki fært að geyma þar skepnur eða hey eftir það.... Heyhellirinn gengur samsíða Fjárhellinum inn undir hraunið. Hann er 12x5 m2. Hæðin frá gólfi upp í hraunþakið er 3,2 m þar sem hann er dýpstur. A.m.k. 3 m eru frá gólfi og upp í munann. Stigi mun hafa legið upp úr hellinum fyrrum. Annar stigi lá upp í dyrnar milli hellanna. Enn meira hrun hefur orðið þarna ern í fjárhellinum. Miklir haugar af mold, sandi og grjóti eru bæði innst og yst. Hvergi sér í hið upprunalega lag lofts eða veggja. Leki úr hraunloftinu olli því að heyið í hellinum vildi skemmast og fúna. Líklega hefur þessi leki ekki hafist fyrr en eftir 1896. eftir 1912 var ösku og rusli frá bænum kastað í helinn. Fiskáli var framan við þennan helli en nú sést ekkert móta fyrir honum."
Heimildir: SB V, 166; Manngerðir hellar, 200, 204; ÁG: Friðlýsingarskrá, 68

RA-460:015 *Gamlihellir* hellir
"Nálægt 30 m suðvestur af tóftarbrotum gamla Hrólfsstaðahellis [002] er Gamlihellirk, hálffullur af foksandi. Sennilega er hér um að ræða hellinn sem bærinn er kenndur við og mun því ekdri en frá 1685." ellirinn er grafinn inn í sandbakkann ofan við Rangá en nær ekki inn undir hraunið. Frá forskálatóftum hans og út á árbakkann eru aðeins um 30 m. Framhluti hellisins er sandfylltur en hægt er að komast niður í innri hluta hans um tvö innföll sem nýlega eru komin í ljós undan uppblásturtorfum. Hann er fallega gerður, beinn og hvelfdur. Engin axarför sjást á veggjum og er það merki um háan aldur. Það sem sést af hellinum er óskemmt með öllu en það eru 12 m. Heildarlengd hans hefur verið um 20 m, breiddin 3 m og hæð um2 m. Sandsteinsþykkt við innföll er 50-60 cm. Úti mótar ólgögt fyrir forskála. Inni í hellisbotni eru tveir kassalaga skápar í vegginn niður við gólf, 50x50x50 cm3. Þeir virðast nýlegir, a.m.k. er engin veðrunarhúð í þeim en greinilega meitilför. Grópir fyrir sperrur eru á þremur stöðum í veggnum. Engar álegranir eru sjánlegar, hins vegar eru naglar fyrir ljós á tveimur stöðum."
Heimildir: Manngerðir hellar, 205-206

RA-460:016 varða landamerki
Landamerki: "Á vestursíðu: úr vörðu við Ytri-Rangá, mitt á milli Hrólfsstaðatanga og Tjörvastaðatanga, þaðan sjónhending í vörðu á Utastanefi ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 1

RA-460:017 varða landamerki
Landamerki: "Á vestursíðu: úr vörðu við Ytri-Rangá, mitt á milli Hrólfsstaðatanga og Tjörvastaðatanga, þaðan sjónhending í vörðu á Utastanefi ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 1

RA-460:018 áletrun landamerki
Landamerki: "Á vestursíðu: úr vörðu við Ytri-Rangá, mitt á milli Hrólfsstaðatanga og Tjörvastaðatanga, þaðan sjónhending í vörðu á Utastanefi, þaðan sjónhending í Markhellu, er merkt er með stöfunum L.M ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 1

RA-460:019 *Mýrargrjótavarða* varða landamerki
Landamerki: "Á vestursíðu: úr vörðu við Ytri-Rangá, mitt á milli Hrólfsstaðatanga og Tjörvastaðatanga, þaðan sjónhending í vörðu á Utastanefi, þaðan sjónhending í Markhellu, er merkt er með stöfunum L.M, þaðan sjónhending í vörðu á Mýrargrjótum ..." Segir í örnefnalýsingu. "Mýrargrjótavarða er um 700 m norðaustur frá hinum fornu rétum. Hún myndar hronmark mlli Hrólfsstaðahellis, Húsagarðs og Tjörvastaða; rís allháttá litlum hraunhól, og sést greinilega heiman af túni."
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 1, 15

RA-460:020 varða landamerki
Landamerki: "Á vestursíðu: úr vörðu við Ytri-Rangá, mitt á milli Hrólfsstaðatanga og Tjörvastaðatanga, þaðan sjónhending í vörðu á Utastanefi, þaðan sjónhending í Markhellu, er merkt er með stöfunum L.M, þaðan sjónhending í vörðu á Mýrargrjótum, þaðan sjónhending í vörðu á Skothól ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 1

RA-460:021 varða landamerki
Landamerki: "Á vestursíðu: úr vörðu við Ytri-Rangá, mitt á milli Hrólfsstaðatanga og Tjörvastaðatanga, þaðan sjónhending í vörðu á Utastanefi, þaðan sjónhending í Markhellu, er merkt er með stöfunum L.M, þaðan sjónhending í vörðu á Mýrargrjótum, þaðan sjónhending í vörðu á Skothól, þaðan í vörðu á norðurenda "Balans", sem er niður við Ytri-Rangá austur af syðra nefi ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 1

RA-460:022 heimild um kvíar
“Fram úr brúnum túnbrekknanna skaga nokkur klettanef. Hið vestasta þeirra gengur fram skammt vestan bæjarins, á mótum túns og bithaga, og heitir Stöðulnef. Á æskuárum Guðmundar skólaskálds var stöðull þar í nánd.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 4

RA-460:023 *Vitleysa* heimild um hesthús
“Norðaustan við Hellisklett skaga tvö nafnlaus fram úr brúninni, en milli þeirra liggur vagnfær braut norðaustur og niður brekkuna. Þar undir nyrðra nefinu stóð lítill kofi, sem kallaður var Vitleysa, upphaflega byggður sem hesthús af Þorsteini Runólfssyni ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 5

RA-460:024 heimild um leið
“Norðaustan við Hellisklett skaga tvö nafnlaus fram úr brúninni, en milli þeirra liggur vagnfær braut norðaustur og niður brekkuna. Þar undir nyrðra nefinu stóð lítill kofi, sem kallaður var Vitleysa, upphaflega byggður sem hesthús af Þorsteini Runólfssyni ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 5

RA-460:025 garðlag
“Innan við þetta innra nef [sjá 023] er Hrútbrekkuhvammur, vanalega aðeins nefndur Hvammur, en norðan að honum heitr Hrútbrekka. Á austurhorni Hrútabrekkur heitir Hrútabrekkunef. Uppi á Hrútabrekku liggur garðbrot austan frá Hrútabrekkunef vestur í túngarðinn.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 5

RA-460:026 garðlag túngarður
“Innan við þetta innra nef [sjá 023] er Hrútbrekkuhvammur, vanalega aðeins nefndur Hvammur, en norðan að honum heitr Hrútbrekka. Á austurhorni Hrútabrekkur heitir Hrútabrekkunef. Uppi á Hrútabrekku liggur garðbrot austan frá Hrútabrekkunef vestur í túngarðinn.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 5

RA-460:027 heimild um traðir
“Til vesturs frá bænum liggur heimreiðin yfir túnið, en þar voru áður djúpar og þröngar traðir, er ýtt var saman, líklega 1952, um leið og rutt var burt allháum hól, sem var upp af Stöðulnefi.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 6

RA-460:028 *Ólán* heimild
“Túnslétta suðvestur frá Hrútabrekkunefi og austan Hvammsins er á svonefndum Eystribala. Framarlega á honum var kofatótt, sem nefnd var Ólán ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 6

RA-460:029 *Balahesthús* heimild um hesthús
“Nokkru norðar [en 028], á móts við Hellisklett, stóð svonefnt Balahesthús, og er nú farið sömu leiðina.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 6

RA-460:030 garðlag landamerki
“Austan Eystribala [028] er lægð, en austan við hana, að Rangá, heitir Litlibali, og liggur landamerkjagarðurinn að Húsagarði yfir norðurenda hans.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 6-7

RA-460:031 garðlag
“Frá syðri enda garðbrots, sem hefst við Stöðulnef, gengur til suðvesurs mjög gamalt garðbrot, því ósjálegra sem vestar dregur. Heitir Vestribali þar, sem garðbrot þetta liggur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 7

RA-460:032 garðlag
“Frá syðri enda garðbrots, sem hefst við Stöðulnef, gengur til suðvesurs mjög gamalt garðbrot, því ósjálegra sem vestar dregur. Heitir Vestribali þar, sem garðbrot þetta liggur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 7

RA-460:033 heimild
“En milli Vestribala og Gránubala var Heimribali. Þar voru áður einhverjar kofatættur eða garðbrot, en nú nýsléttað tún.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 7

RA-460:034 garðlag nátthagi
“En vestan Fremribala, að Rangá, heitir Lágbali. Fast sunnan við Fremribala liggur gamall torfgarður þvert yfir Nesið frá austri til vesturs. Heitir Flatitangi fyrir framan nátthagagarð þennan.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 7-8

RA-460:035 heimild um ferju
“Þarna [við 034] við suðvesturhorn Flatatanga var ferjustaður. Fyrrum var löngum ferja þarna á ánni milli Hrólfsstaðahellir og Kaldbaks, og munu Kaldbaksmenn hafa átt bátinn.” Segir í örnefnalýsingu. “En ferjan lagðist niður um langt skeið þar til um 1943, að Hellismenn fengu sér bát ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 8

RA-460:036 garðlag
“Frá traðarhliði liggur braut suðvestur og niður hraunbrekkuna, fast meðfram garðinum sem ver Elftinguna.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 8

RA-460:037 heimild um leið
“Frá traðarhliði liggur braut suðvestur og niður hraunbrekkuna, fast meðfram garðinum sem ver Elftinguna.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 8

RA-460:038 *Hellisgarður* hleðsla kálgarður
“Frá traðarhliði liggur braut suðvestur og niður hraunbrekkuna, fast meðfram garðinum sem ver Elftinguna. Eru þar þrír litir grasbalar í vikum milli hraunnefja. Í vestari vikinu af þessum þremur, mós við vesturenda Elftingar, er lítill matjurtagarður ...” Segir í örnefnalýsingu. “... Hannes (f. 27/4 1907) Árnason hlóð [hann] þegar hann var unglingur; og því er garðholan nefnd Hallargarður.”
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 8

RA-460:039 heimild um mógrafir
“Vestan við vik þetta [038] skagar fram hraunnef, sem af sumum er nefnt Mónef, en fram af því, við ána og garðsendann, heitir Mór. Þar eru verksummerki eftir mótekju, en síðast var tekinn þarna mór vorið 1940.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 8

RA-460:040 garðlag
“Skammt austan við Gamla-Helli [sjá 002 og 015] mótar fyrir gamalli garðhleðslu ofan úr brúnni niður að ánni, við Móinn.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 8-9

RA-460:041 garðlag
“Vestan Gamla-Hellis [sjá 002 og 015] gengur enn fram hraunnef, en ofan úr því og niður í á eru leifar af gömlum grjótgarði. Hlið var á garði þessum, þar sem brautin liggur, og því er þessi staður nefndur Gamlahlið.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 9

RA-460:042 *Gamlahlið* heimild
“Vestan Gamla-Hellis [sjá 002 og 015] gengur enn fram hraunnef, en ofan úr því og niður í á eru leifar af gömlum grjótgarði. Hlið var á garði þessum, þar sem brautin liggur, og því er þessi staður nefndur Gamlahlið.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 9

RA-460:043 heimild um leið
“Vestan Gamla-Hellis [sjá 002 og 015] gengur enn fram hraunnef, en ofan úr því og niður í á eru leifar af gömlum grjótgarði. Hlið var á garði þessum, þar sem brautin liggur, og því er þessi staður nefndur Gamlahlið.”

Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 9

RA-460:044 *Langavað* heimild um vað
“Austur undan hraunnefni skammt vestur af Gamlahliði sprettur upp lítill, fagurtær lækur, sem Lindarlækur heitir, og fellur til Rangár. Frá mynni Lindalækjar yfir á norðvesturhorn Kaldbaksness handan árinnar hét Langavað og hefur verið í lengra lagi.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 9

RA-460:045 *Stekkatúnsrétt* heimild um stekk
“Stekkatúnsnef heitir næsta hraunnef vestan nefsins, sem Lindalækur kemur undan. ... Framan í nefinu var rétt, með lambastekk, en nú aflögð fyrir allmörgum árum, enda að mestu leyti hrunin. Hún nefndist Stekkatúnsrétt, og staðurinn að sjálfsögðu Stekkatún.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 9

RA-460:046 heimild um leið
“Fram um 1940 var krikinn milli Miðnefs og Utastanefs algróinn, þó snöggur væri, og í þann tíma lá hesta- og vagnbrautin út á bæi fastupp við ræður Miðnefs að sunnan ... frá Miðnefi lá svo gatan yfir í Utastanef framan undir Hrólfsstaðatorfu [001].” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 10-11

RA-460:047 heimild um leið
“Vegna þess [blásturs og jarðeiðingar] færðist brautin suður fyrir Utastanef, en þar, sem brautin var áður, er síðan gersamlega ófært hverju farartæki.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 11

RA-460:048 garðlag
“Hrólfsstaðatangi gengur til suðrs frá Nýgræðum, og er á honum allmikil sveigja til suðausturs. Suðvestur frá Sandinum utan við ós Lindalækjar verður dálítil brún, hærri en Nýgræðurnar norðvestsur udan, og nefnist Tsngabrún. Má telja að þar hefjist Hrólfsstaðatangi. Nokkru framar sést enn votta fyrir fornum torfgarði þvert yfir tangann, í stefnu frá norðaustri til suðvesturs.” Segir í örnefnalýsingu. “Garður þessi er fá þeim tíma, er Hrólfsstaðir voru eign dómkirkjunnar í Skálholti, og í tanganum var safnað landskuldafé af stóljörðunum í Rangárþingi. Létu biskupar sækja þangað landskuldina. Frá þessum tíma mun vera örnefnið Biskupstangi ...”
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 11

RA-460:049 *Hrólfsstaðarétt* heimild um rétt
“Í “Íslenskum sagnaþáttum og þjóðsögum” segir, að sjá megi við vesturenda garðbrotsins móta fyrir stórri rétt, Hrólfsstaðarétt. Nokkuð mun þetta hæpin fullyrðing, því að á staðnum sé nú engin merki um neina rétt, enda getum margt breyst á skemmri tíma en þeim er liðinn er síðan Hrólfsstaðarétt var við lýði.” Segir í örnefnalýsingu.”Oddur Árnason segir, að þEgar gerð var túnslétta í Hrólfsstaðatanga, um eða laust efitr 1945, lítinn spöl fyrir sunnan garðbrotið forna, hafi verið sléttaðar út einhverjar gamlar tættur vestast í þeirri skák. Hann hefur gizkað á, að þar muni ef til vill hafa verið leifar hinnar fornu réttar, og sé því tilgangslítið að leita hennar við vesturenda hins fornar garðbrots. Garðleifar þessar ná ekki lengur vestur að ánni ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 11-12

RA-460:050 garðlag
“Litlu framar [en 048] er nýlegur garður, og framan við hann túnsléttan ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 12

RA-460:051 heimild um fjárhús
“Litlu framar [en 048] er nýlegur garður, og framan við hann túnsléttan, sem nefnd var hér á undan, og gerð var umhverfis ærhús og hesthús, sem þarna stóðu, en hafa nú verið rifin.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 12

RA-460:052 heimild um hesthús
“Litlu framar [en 048] er nýlegur garður, og framan við hann túnsléttan, sem nefnd var hér á undan, og gerð var umhverfis ærhús og hesthús, sem þarna stóðu, en hafa nú verið rifin.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 12

RA-460:053 heimild um leið
“Hestagata fram Hrólfsstaðatanga ligur að vaði syðst í tanganum; það er kallað Tangavað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 12

RA-460:054 *Tangavað* heimild um vað
“Hestagata fram Hrólfsstaðatanga ligur að vaði syðst í tanganum; það er kallað Tangavað. Lágur bali verður austan við götuna, fram undan vaðinu.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 12

RA-460:055 heimild
“Skammt norðavestur frá túngarðshlið (traðarhliði) er í hrauninu dálítill slakki, grasi gróinn.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 13

RA-460:056 heimild um rétt
“Skammt norðavestur frá túngarðshlið (traðarhliði) er í hrauninu dálítill slakki, grasi gróinn. Þar er rétt, og var stundum kölluð áður kölluð “heimaréttin”, til aðgreiningar frá Stekkatúnsréttinni.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 13

RA-460:057 heimild um kálgarð
“Skammt norðavestur frá túngarðshlið (traðarhliði) er í hrauninu dálítill slakki, grasi gróinn. Þar er rétt, og var stundum kölluð áður kölluð “heimaréttin”, til aðgreiningar frá Stekkatúnsréttinni. Bílvegi var ýtt upp árið 1962 beint norðvestur yfir hraunið, og stenfir hann heim að túni milli réttarinnar og lítils matjurtagarðs.”“ Segir í örnefnalýsingu. Í garðinum eru reyniviðarhríslur sem gróðursettar voru 1911 eða 1912 af Ólafi Sigurðssyni vinnumanni.
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 13

RA-460:058 heimild um fjárhús
“Suðurskák hraunsins á 200-300 m breiðu belti, heiman frá túni vestur á móts við upptök Lindalækjar, nefnist einu nafni Lautir ... Í Lautum, skammt upp frá Lindalækjarbotni, var fjárhús með kumli (fyrir veturgamalt fé), en nú aflagt.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 14

RA-460:059 *Hraunhús* heimild um fjárhús
“Vestan við Svartahraunið, svo sem 700 m norður frá Stórhólum í Lautum, er hraunhóll, hvorki hár né mikill um sig, en þó áberandi brattur til að sjá, og lítill sandlægð sunnan og austan undir honum. Gömul fjárhústóft er suðvestan undir hólnum, og var þar haft veturgamalt fé.” Segir í örnefnalýsingu. “Bræðurnir Jón og Árni Hannessynir byggðu húsið, en það var lagt niður 1920, er sauðahúsin í Stóruvallaheiði (Í Tjörvastaðalandi) var stækkað. Húsið í Lautum var byggt síðar. Þetta fjárhús við hólinn var kallað Hraunhús, og standa veggir þess prýðilega enn í dag [1968], orpnir svörtum foksandi, og vitana um fagurt og traust handbragð þeirra, en hlóðu það.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 14-15

RA-460:060 heimild um fjárskýli
“Leifar gamalla fjárborga eru á háhólnum og rétt austan eða norðaustan hans.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 15

RA-460:061 heimild um fjárskýli
“Leifar gamalla fjárborga eru á háhólnum og rétt austan eða norðaustan hans.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 15

RA-460:062 heimild um rétt
“En 300-400 m norðvestan hraunhúsatóttar eru við ytri kant Eystrahrauns einnig allmerkilegar mannvirkjaleifar: stór rétt að almenningi og að minsta kosti tíu dilkum.” Segir í örnefnalýsingu. “Hér mun vera um að ræða forna skilarétt, sem líkega hefur verið í notkun áður en svonefnd Hraunrétt í Stóruvallalandi kom til. Því miður virðist engin kunna nánari skil á þessum réttarústum, sem eru mjög fornvitnilegar og furðu stæðilegar enn.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 15

RA-460:063 *Heiðargata* heimild um leið
"Svonefnd Heiðargata, frá Hrólfsstaðahelli út í Stóruvallaheiði, liggur frá túngarðinum vestan við Kinnar beint norður yfir Svartahraun í stefnu á Mýrargljót, en örskammt framan við þau vikur gatan meir til norðvesturs út yfir bót og Ytrahraun. Varðaður er þessi götuslóði, sem er enn allglöggur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Hrólfsstaðahellir, 15-16

RA-460:064 gripir
1864: "STÁLSIGNET. mjög haglega sorfið. Það hefir fundizt í jörðu hjá Hrólfstaðahelli á Landi í Ráng árvalla sýslu, en er frá síðari tímum."
Heimildir: Skýrsla FÍ I, 65

RA-460:065 tóft fjárhús
1966: "Frá Hrólfsstaðahelli liggur vegurinn til landnorðurs. Norðan við móbergsholtið er fallegur grashvamur vestan við veginn. Þar standa þrjú fjárhús í gömlum stíl." "Eru tvö þeirra hálffallinn, hlaða og fjárhús, en eitt stæðilegt."
Heimildir: ÁFÍ 1966, 22

RA-460:066 tóft hlaða
1966: "Frá Hrólfsstaðahelli liggur vegurinn til landnorðurs. Norðan við móbergsholtið er fallegur grashvamur vestan við veginn. Þar standa þrjú fjárhús í gömlum stíl." "Eru tvö þeirra hálffallinn, hlaða og fjárhús, en eitt stæðilegt."
Heimildir: ÁFÍ 1966, 22

RA-460:067 tóft fjárhús
1966: "Frá Hrólfsstaðahelli liggur vegurinn til landnorðurs. Norðan við móbergsholtið er fallegur grashvamur vestan við veginn. Þar standa þrjú fjárhús í gömlum stíl." "Eru tvö þeirra hálffallinn, hlaða og fjárhús, en eitt stæðilegt. Það er topphlaðið úr stóru hraungrýti og engin spýta í. Veggir og kampar eru afar þykr, 2 m eða meir. Dyr eru að vídd og hæð hæfilegar fyrir sauðkind. Að utan sýnist húsið nær kringlótt, en er inn kemur sést að veggir eru í ferhyrnng. Er stærð gólfsins um 3x3 m. neðan til eru veggir hlaðnir nær beinir, en síðan gengur hleðslan ört að sér og kemur saman í toppinn í tæplega 3 m hæð frá gólfi. Hellujötur eru við hvorn hliðvegg. Fyrir ofan húsiðerhraunbrúnin. Sést þar glögglega hraunstálið, nokkurra metra þykkt, en undir er sandsteinn."
Heimildir: ÁFÍ 1966, 22

RA-461 Húsagarður
20 hdr. 1708. Landnámsbær Orms auðga. ÍF I, 364-366. 1708. "Beitarlandinu spillir blásturs sandur og eyðir smám saman, sýnist framvegis liggja undir spjöllum." JÁM I, 302. 1917: Tún 2,9 ha, sléttað 0,5 ha, garðar 899 m²

RA-461:001 *Húsagarður* bæjarhóll bústaður
"Elsta bæjarstæði Húsgarðs er uppi á blásnu hrauninu um 500 m norðvestur af núverandi Húsagarði, en mun hafa verið flutt þaðan um 1780 vegna sandfoks niður fyrir brúnina austur að Rangá, en þaðan var bærinn svo fluttur, sennilega um 1840, þangað sem hann er nú." "Þar er bærinn nú, stóð til um1840 við hraunbrúnina og áður uppi á hrauninu þar sem varð örfoka land, nú ört gróandi." Segir í Sunnlenskum byggðum.
"Í uppblæstrinum eyddist heiðarland uppi á brúninni, og kom þá í ljós rúst elzta Húsgarðs; og sáust undirstöður, en nú er þar grjótdreif ein. Þar höfðu verið margar tóftir og stórar. Hin stærsta, sem leit úr fyri að hafa verið aðal bæjarhúsið , var 16 faðma löng. Stuttu fyrir norðan bæjarstæðið blésu upp mannabein og hjá þeim fanst spjótsblað og leifar af skeggbursta (?) af hvalbeini. Mun þar hafa verið haugur, ef til vill Orms hins auðga." 1871: "Þrír kljásteinar. Þeir eru nokkuð flatir veltisteinar (rúllusteinar), og fundust í Húsagarði gamla á Landi."
Heimildir: SB V, 123-124, 165; B J: "Skrá yfir eyðibýli ..." Árbók 1898, 7 Skýrsla FÍ III, 6

RA-461:002 *Húsagarður* bæjarstæði bústaður
"Elsta bæjarstæði Húsgarðs er uppi á blásnu hrauninu um 500 m norðvestur af núverandi Húsagarði, en mun hafa verið flutt þaðan um 1780 vegna sandfoks niður fyrir brúnina austur að Rangá, en þaðan var bærinn svo fluttur, sennilega um 1840, þangað sem hann er nú." "Þar er bærinn nú, stóð til um1840 við hraunbrúnina og áður uppi á hrauninu þar sem varð örfoka land, nú ört gróandi." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 123-124, 165

RA-461:003 *Húsagarður* bæjarstæði bústaður

“Elsta bæjarstæði Húsgarðs er uppi á blásnu hrauninu um 500 m norðvestur af núverandi Húsagarði, en mun hafa verið flutt þaðan um 1780 vegna sandfoks niður fyrir brúnina austur að Rangá, en þaðan var bærinn svo fluttur, sennilega um 1840, þangað sem hann er nú.” “Þar er bærinn nú, stóð til um 1840 við hraunbrúnina og áður uppi á hrauninu þar sem varð örfoka land, nú ört gróandi.” Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 123-124, 165; Túnakort 1917

RA-461:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakrot 1917

RA-461:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakrot 1917

RA-461:006 bæjarstæði bústaður
1866: Þjms. 327: “STEINSNÚÐUR, sívalur annarsvegar, en hinsvegar flatur, með hríng í kríngum augað. Það mun vera þráðarsnældusnúður. Hann fann Sigurður [Ólafsson bóndi í Húsagarði] hjá uppblásnum skálatóptum úti í hrauni, skammt frá Húsagarði gamla.” Þjms. 328: “Slípuð TALA úr kristalli (?), eður öðrum líkum steini. Hún er hnöttótt og með sex lautum er allar gánga sama veg, og er að líkindum úr steinasörvi. Hana fann Sigurður árið 1852 á sama stð og nr. 327.”
Heimildir: Skýrsla FÍ I, 134

RA-461:007 kuml legstaður
Skammt norðan við bæjarstæði Húsagarðs hins forna hefur blásið upp mannsbein, vafalaust úr fornmannskumli. Sumarið 1898 sá Brynjúlfur Jónsson þar enn tvo mannsleggi og grjótdreif úr kumlinu. Uppblásturinn hefur orðið í kringum 1850, því að þá voru frumvaxta menn, er lifðu fram um aldamót og fundið höfðu beinin. Sögðu þeir Brynjúlfi, að hjá beinunum hefði fundizt spjót, sem gefið var nágranna, er smíðaði úr því tálguhníf, leifar af einhverjum hlut úr hvalabeini og fleiri smáhlutir, sem allir glötuðust. Í safnaukaskrá ópr. er getið um fund þennan, og er þar minnzt á brýni með gati, einnig glatað. Á safninu er einnig forn sörvistala úr gleri (Þjms. 3786), fundin í rústum Húsagarðs hins forna, enda er byggðar þar getið í Landnámu.
Heimildir: KEKH, 48

RA-461:008 hleðsla fjárskýli
“Tvær merkilegar, topphlaðnar fjárborgir eru í landi Húsagarðs.” Segir í Sunnlenskum byggðum. “Undir hraunnefi vestur af Rás standa tvö borghlaðinn fjárhús, hlaðinn um 1911 af Jóni Hannessyni, sem var nafntogaður hleðslumaður ... Þessar fjárborgir standa að mestu leyti enn. Þær nefnast Borgir.”
Heimildir: SB V, 165; Ö-Húsagarður, 4

RA-461:009 hleðsla fjárskýli
“Tvær merkilegar, topphlaðnar fjárborgir eru í landi Húsagarðs.” Segir í Sunnlenskum byggðum. “Undir hraunnefi vestur af Rás standa tvö borghlaðinn fjárhús, hlaðinn um 1911 af Jóni Hannessyni, sem var nafntogaður hleðslumaður ... Þessar fjárborgir standa að mestu leyti enn. Þær nefnast Borgir.”
Heimildir: SB V, 165; Ö-Húsagarður, 4

RA-461:010 *Mýrargjótvarða* varða landamerki
Landamerki: “Landamerki Húsagarðs hefjast, að framanverðu, á norðurenda svonefnds Litlabakka á bakka Ytri-Rangár, um kílómetra suðvestur af bænum. Meginhluti Litlabala er raunar í landi Hrólfsstaðahellis. Frá Litlabala eru mörkin í Skothól uppi á heiðinni þar norðvestur af, þaðan í svipaða stefnu í Mýrargrjótvörðu, þaðan norðaustur til Mýrarvörðu, þaðan í svipaðar stefnu í Ásgrímsvörðu, þaðan suðaustur í vörðu þar sem heitir Byrgisnef á hraunbrúninni austur undir Ytri-Rangá, og loks eftir grjótgarði niður í ána. Síðan ræður Ytri-Rangá mörkum allt að áðurnefndur Litlabala.”
Heimildir: Ö-Húsagarður, 1-2

RA-461:011 *Mýrarvarða* varða landamerki
Landamerki: “Landamerki Húsagarðs hefjast, að framanverðu, á norðurenda svonefnds Litlabakka á bakka Ytri-Rangár, um kílómetra suðvestur af bænum. Meginhluti Litlabala er raunar í landi Hrólfsstaðahellis. Frá Litlabala eru mörkin í Skothól uppi á heiðinni þar norðvestur af, þaðan í svipaða stefnu í Mýrargrjótvörðu, þaðan norðaustur til Mýrarvörðu, þaðan í svipaðar stefnu í Ásgrímsvörðu, þaðan suðaustur í vörðu þar sem heitir Byrgisnef á hraunbrúninni austur undir Ytri-Rangá, og loks eftir grjótgarði niður í ána. Síðan ræður Ytri-Rangá mörkum allt að áðurnefndur Litlabala.”
Heimildir: Ö-Húsagarður, 1-2

RA-461:012 *Ásgrímsvarða* varða landamerki
Landamerki: “Landamerki Húsagarðs hefjast, að framanverðu, á norðurenda svonefnds Litlabakka á bakka Ytri-Rangár, um kílómetra suðvestur af bænum. Meginhluti Litlabala er raunar í landi Hrólfsstaðahellis. Frá Litlabala eru mörkin í Skothól uppi á heiðinni þar norðvestur af, þaðan í svipaða stefnu í Mýrargrjótvörðu, þaðan norðaustur til Mýrarvörðu, þaðan í svipaðar stefnu í Ásgrímsvörðu, þaðan suðaustur í vörðu þar sem heitir Byrgisnef á hraunbrúninni austur undir Ytri-Rangá, og loks eftir grjótgarði niður í ána. Síðan ræður Ytri-Rangá mörkum allt að áðurnefndur Litlabala.”
Heimildir: Ö-Húsagarður, 1-2

RA-461:013 *Byrgisnef* varða landamerki
Landamerki: “Landamerki Húsagarðs hefjast, að framanverðu, á norðurenda svonefnds Litlabakka á bakka Ytri-Rangár, um kílómetra suðvestur af bænum. Meginhluti Litlabala er raunar í landi Hrólfsstaðahellis. Frá Litlabala eru mörkin í Skothól uppi á heiðinni þar norðvestur af, þaðan í svipaða stefnu í Mýrargrjótvörðu, þaðan norðaustur til Mýrarvörðu, þaðan í svipaðar stefnu í Ásgrímsvörðu, þaðan suðaustur í vörðu þar sem heitir Byrgisnef á hraunbrúninni austur undir Ytri-Rangá, og loks eftir grjótgarði niður í ána. Síðan ræður Ytri-Rangá mörkum allt að áðurnefndur Litlabala.”
Heimildir: Ö-Húsagarður, 1-2

RA-461:014 garðlag landamerki
Landamerki: “Landamerki Húsagarðs hefjast, að framanverðu, á norðurenda svonefnds Litlabakka á bakka Ytri-Rangár, um kílómetra suðvestur af bænum. Meginhluti Litlabala er raunar í landi Hrólfsstaðahellis. Frá Litlabala eru mörkin í Skothól uppi á heiðinni þar norðvestur af, þaðan í svipaða stefnu í Mýrargrjótvörðu, þaðan norðaustur til Mýrarvörðu, þaðan í svipaðar stefnu í Ásgrímsvörðu, þaðan suðaustur í vörðu þar sem heitir Byrgisnef á hraunbrúninni austur undir Ytri-Rangá, og loks eftir grjótgarði niður í ána. Síðan ræður Ytri-Rangá mörkum allt að áðurnefndur Litlabala.”
Heimildir: Ö-Húsagarður, 1-2

RA-461:015 heimild um lambhús
“Austasta sneið Nessins að endilöngu, meðfram ánni, fáa tugi metra, heitir Lambhústangi, enda stendur þar lambhús.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Húsagarður, 2

RA-461:016 heimild um fjárskýli
“En úti í Rangá, austur af Lambhúsatanga [015] er fagurlega gróin eyri allstór, sem heitir Húsagarðshólmi. Þar hafa lömb verið látin ganga úti, og var eitt sinn byggt þar skýli fyrir þau.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Húsagarður, 2

RA-461:017 *Ranahesthús* heimild um hesthús
“Næst bænum heitir rimi þessi Rani [heimreiðin liggur þar] , og stóð þar löngum svonefnt Ranahesthús, en var rifið fyrir mörgum árum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Húsagarður, 3

RA-461:018 *Kvíaból* örnefni kvíar
“Grunn lægð takmerkar Ranann að vestan, en vestan lægðarinnar var Kvíaból, vanalegt nefnt Bólið. Núverandi bílvegur eða heimreið liggur þvert yfir Bólið.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Húsagarður, 3

RA-461:019 *Kúarétt* heimild um rétt
“En fast norðan undir bænum var svonefnd Kúarétt.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Húsagarður, 3

RA-461:020 garðlag
“Nesbrún er örmjór þurrlendisrindi, en vorðvestur frá honum eru þýfðir móar. Þeir ná út að hraunbrún, og nefnast einu nafni Sandur, aðgreindir í Eystri-Sand og Ytri-Sand af fornlegu garðbroti, sem hefst við ytri Rásarbotninn og stefnir til norðausturs á Hellisnef, sem síðar verður getið.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Húsagarður, 3-4

RA-461:021 heimild um heystæði
“En vestan við borgirnar [008 og 009] eru tættur af heykumli.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Húsagarður, 3-4

RA-461:022 *Rekstrargötur* gata leið
“Austan við Borgir mótar fyrir gömlum, uppgrónum götur, sem nefndust Rekstrargötur.”
Heimildir: Ö-Húsagarður, 4

RA-461:023 *Árnagarður* garðlag
“En ofan úr nefinu ofan við Borgir [008-009] mun votta fyrir gömlum grjótgarði, er stefndi á efri Rásarbotninn. Garðurinn nefndist Árnagarður, kenndur við Árna Magnússon frá Snjallsteinshöfða.” “Hann dvaldist um hlíð í Húsagarði, og hlóð þennan garð. Síðar mun Jón Hannesson hafa tekið grjót úr garði þessum til annarra nota.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Húsagarður, 4

RA-461:024 *Ólafskofi* heimild um fjárhús
“Um það bil hálfum kílómetra norðaustur frá Borgunum [008 og 009] eru undir hraunbrúninni tættur af fjárhúsi, og nefnast Ólafskofi.” Segir í örnefnalýsingu. “Var kofinn kenndur við Ólaf (1847-1933)Sigurðsson, sem hafði þarna kindur sínar nokkrar, eftir að hafa rugðið búi og leigt Jóni Hannessyni jörðina.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Húsagarður, 4

RA-461:025 *Kirkjugata* gata leið
“Um það bil 250 m norðaustur frá Ólafskofa verður dálítið vik í hraunbrúnina. Upp úr vikinu liggur Kirkjugata skáhalt til norðurs.” Segir í örnefnalýsingu. “Eins og fyrr sagði liggur Kirkjugatan upp á brúnina milli Stóru- og Litlu-Melbrekku. Liggur gatan fyrst stuttan spöl í norðaustur, en stenfir síðan nokkrun veginn beint norðvestur Eystrahraun og yfir Bótina, litlu suðvestan en miðleiðis milli Ásgrímsvörðu og Mýrarvörðu. Suðvestur frá Klöppum, um 200-300 m frá hraunbrúninni, liggur Kirkjugatan yfir Skollagróf eða Kollalágar, sem er aflöng lægð í hrauninu frá norðaustri til suðvesturs, alllangan spöl. En utar, fast austan við Bótina, liggur gatan á dálitlum kafla norðvestur eftir lægð, sem stefnir þvert á stefnu Skollagrófar.”
Heimildir: Ö-Húsagarður, 4, 7-8

RA-461:026 hellir fjárskýli
“Dálítil grasbrekka vestan að götunni nefnist Stóra-Melbrekka, en austan við götuna heitir Litla-Melbrekka. Síðastnefnda brekkan er suðvestan í hraunnefi, sem heitir Hellisnef. Framan í því var fjárhellir, sem tók um 50 fjár eða meira, en hrundi fyrir síðustu aldamót.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Húsagarður, 4-5

RA-461:027 heimild um fjárskýli
“Um 300-400 m norðaustur frá Bæjarhól [001] undir Klettum verður dálítið vik inn í hina háu hraunbrún. Þar heitir Stórihvammur. Þar inn með hraunbrúninni virðist allt vera nafnlaust, allt að Byrgisnefi, sem er í mörkum. ... Byrgisnef er því hálft í Húsagarðslandi, og dregur nafn af gömlu byrgi, sem enn mun sjá móta fyrir.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Húsagarður, 5

RA-461:028 heimild um fjárhús
“Rúmlega 300 m suðvestur frá mörkum í Byrgisnefi við Grænablett eru ærhústættur frá Húsagarði. Þær eru efst og nærri austast í svonefndu Fjárhúsnesi, sem Ytri-Rangá myndar í stórum boga líkt og um nesið sunnar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Húsagarður, 5-6

RA-461:029 *Gömlulabhús* örnefni lambhús
“Upp á Klettum, beint upp af Bæjarhól, er hár og fagur grashóll, sem heitir Gömlulambhús.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Húsagarður, 6

RA-461:030 *Þrívörður* varða
“Norð-austur frá Stórasteini heitir Einbúi dálítill gjallklettur, sem er í langinu eins og væri hann steyptur í mót. En vestur frá Einbúa voru Þrívörður á flatvötnum, ávölum hraunhól.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Húsagarður, 6

RA-461:031 gripir
1866: “KNÍFSKAPT með koparkinnum, líkt og á borðkníf. Þær eru negldar á með tveimur nöglum. Apturendinn er líkur og Þjms. 36. Það fannst vorið 1866 hjá Húsagarði gamla á Landi.”

Heimildir: Skýrsla FÍ I, 133

RA-461:032 gripir
1866: Þjms. 327: "STEINSNÚÐUR, sívalur annarsvegar, en hinsvegar flatur, með hríng í kríngum augað. Það mun vera þráðarsnældusnúður. Hann fann Sigurður [Ólafsson bóndi í Húsagarði] hjá uppblásnum skálatóptum úti í hrauni, skammt frá Húsagarði gamla." Þjms. 328: "Slípuð TALA úr kristalli (?), eður öðrum líkum steini. Hún er hnöttótt og með sex lautum er allar gánga sama veg, og er að líkindum úr steinasörvi. Hana fann Sigurður árið 1852 á sama stð og nr. 327."
Heimildir: Skýrsla FÍ I, 134

RA-462 Stóruvellir

Talin vera 80 hdr., 1534/1708, en aðeins tíðundið fyrir 44 hdr. 60 hdr. 1847. Barnabarn Orms landnámsmanns reisti fyrsta bæ á Völlum. ÍF I, 366. Kirkjustaður. c. 1185: Þorlákur bp Þar á yfirreið, kirkju getið; Þorlákssaga yngri, Bsk I, 290. c. 1200: Jarðarinnar er getið í kirknaskrá Páls biskups, DI XII, 7. [1332]: Máldagi kirkjunnar. "a fiordung j heima landi" DI II, 696-697 [1367]: Máldagi kirkjunnar. DI III, 218 1382-9(1397]: Máldagi kirkjunnar. DI IV 65-66 1529: Dómur um erfðahluta í Stóruvöllum. DI IX, 500-501. 1575: Máldagi kirkjunnar DI XV 660-661.Jörðin á ítak kallað Stóruvallnaskógur og fjörustúf í Eystri-Landeyjum við Bryggnaland. Eyðihjáleigan Hólakot. Járnlaugastaðir einnig skráðir með Stóruvöllum enda J eign þeirra áður en hún fór í eyði. JÁM I, 303-304 Jöðrin hét Vellir hinir eystri til forna. Jörðin í eyði frá 1950, nú verið að reisa nýbýli. Land jarðarinnar illa farið af uppblástri. SB V, 163 "Árið 1882 fauk svo mikið á bæinn og túnið, að þar var ekki lengur byggilegt. Lagðist þá niður bæði staður og kirkja. Þó er þar enn graslendi nokkuð. Bærinn var byggður upp aftur lengar útmeð læknum, og heldur hann nafninu, en er þó aðeins smábýli." B J: "Skrá yfir eyðibýli ..." Árbók 1898, 2

1708: "Högum jarðarinnar hefur blásturssandur stórlega spilt mest um nærstu 30 ár, halda menn að vísu þriðjúng þeirra eyddan, jafnvel helmíng, liggur jörðin undir miklum ágángi og sýnist innan margra ára muni foreyðast." JÁM I, 303 1917: Garðar 722 m² "Frá því að uppblástur tók að herja á landið, hélt hann stöðugt áfam eftir árferði. ... Árið 1892 neyddist Þorgbergur Jónsson, er þá bjó þar að flytja bæinn spölkorn vestur með læknum. Var þar nóg grjót til húsagjörða en túnstæði lélegt mjög harður lækjarbakki með hraunnibbum upp úr víðs vegar. Slægjur voru rietingur í högum og nokkurar á gamla túninu, sem þó var alltaf að eyðast." GÁ: "Uppblástur og eyðing býla í Landsveit" Minningarit Sandgræðslunnar 1958, 71

RA-462:001 *Gömlu-Stóruvellir* bæjarhóll bústaður **Friðlýstar fornleifar**
"Um hálftíma gang austsuðaustur af Minnivöllum eru á lækjarbakkanum tættur Stóruvalla, en sá bær fór í eyði 1950, ekki af sandfoki, heldur af öðrum ástæðum. Á þessum stað hafði bærinn staðið frá 1892, en fram til þess tíma stóðu Stóruvellir, sem fyrrum voru kirkjustaður og prestsetur, um 500 m suðaustar, þar sem heita Gömlu-Stóruvellir. Votttar þar enn greinilega fyrir bæjarrústum og kirkjugarði. Stóruvallarkirkja var rifin 1887 ...." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Árið 1882 fauk svo mikið á bæinn og túnið, að þar var ekki lengur byggilegt. Lagðist þá niður bæði staður og kirkja. Þó er þar enn graslendi nokkuð. Bærinn var byggður upp aftur lengar útmeð læknum, og heldur hann nafninu, en er þó að eins smábýli." "Bæjar-, kirkju- og kirkjugarðsminjar, á Stóru-Völlum eldri."
Heimildir: SB V, 126; ÁG Friðlýsingarskrá, 69; B J: "Skrá yfir eyðibýli ..." Árbók 1898, 2

RA-462:002 heimild um kirkju
FRIÐLÝSTAR FORNMINJAR "Bæjar-, kirkju- og kirkjugarðsminjar, á Stóru-Völlum eldri."
STÓRUVELLIR Á LANDI (R) -Ólafi (LANDÞING)
c. 1185: Þorlákur bp Þar á yfirreið, kirkju getið; Þorlákssaga yngri, Bsk I, 290.
c. 1200: Kirknaskrá Páls, DI XII 7.
[1332]: a fiordung j heima landi
Þangat liggia vnder xj bæir at tijundum oc lysitollum
Þadann er songur j flagbiarnar hollt huern dag helgan oc dagh j ymbrudoghum ollum. Þar skal syngia messu vigilia dagha. alla Þä er fyrr er sungit epter vmm daginn. Þar skal syngia at vincula petri oc sebastianus messu. blasius messu. oc taka iiij merkur kaups
songur a kyraugha stadi oc lunans hollt oc syngia annann huern dagh huaart oc taka ij merkur huaart
syngia skal allar tijder efstu viku oc paska viku j flagbiarnar hollte. ef Þeir vilia er Þar bua. enn ef Þeir vilia ei Þa skal j lunanashollte oc [a] kyhaugastodum. haalf mork tekz huaart. heimolt skal Þeim at ei se sungid af Þeir vilia
vaxtollur liggur til valla af Þessum Þrim kirkium. ef ei eru sungnar jolatijder
Þar sem prestur syngur fyr helga dagha vm langha fostu. Þar skal nonmessa fyrer oc sua Þar sem hann syngur sijdarr Þar skal saalu messa epter vm daginn

Þar er ij presta skylld oc diakns; Máld DI II 696-697
[1367]: a fiordung j heimalande. kyr og tuær ær
les Vilchinsbok. Þui hun er fyllre; Hítardalsbók,DI III 218
1382-91: a fiordung j heimalandi
Þangad liggia vnder .xj. bæer ad tiundum oc lysitollumm.
Þadan er songur j Flagbiarnarhollt hvern dag helgann og dagh j ymbrodogumm ollumm. Þar skal
syngia messu Vigiliudaga alla Þa er fyr er sungid epter vmm daginn. Þar skal syngia ad Vicula Petri og Sebastianusmessu. Blasiusmeso oc taka .iiij. merkur kaups.
Songur aa Kyraugastodumm oc Lunanshollte oc syngia annann hvern dagh hal[f]t oc taka .ij.
merkur hvort. Syngia skal allar tijder efstv vikv oc paskaviku j Flagbiarnarhollti ef Þeir vilia er Þar bva. enn ef Þeir vilia eij. Þa skal j Lunanashollti oc aa Kyraugastodum half mork takast huortt. heimillt skal Þeim ad eij sie sungit ef Þeir vilia.
Vaxtollur liggur til Walla af Þessum Þremur kirkium ef ei eru svngnar tijder Jolanott Þar sem
prestur syngur fyr helga daga vmm langafostv. Þar skal nonmessa fyrer. og so Þar sem hann syngur sijdar Þar skal salumessa epter vmm daginn.
Þar er tveggia presta skylld oc diakns
poertio Ecclesiæ wmm .vij. är .xc. fiell apttur. .vc. firir käpu oc onnur ornamenta er Jon lagde til
kirkiunnar. Jtem batt Jon sig vnder ad lata giora kaleik kirkiunne firir onnur .vc. skal hann Þa vera kvittur
1397 portio Eclesiæ vm x. är sijdan herra Michel visiteradi .xxc. oc eitt hundrad og fiell nidr oll firir
kirkiu vppgiord. hokul oc alltaraklædi oc kaleik. er Jon Biarnarson lauk kirkiunni j
greinda portionem. er kirkian nu skylldug Jone .ijc.
Jtem gaf herra Vilchin kirkiunni vatskeitil oc litla mvnnlaug
Hefir aukist .ij. kyr oc asaudar kugilldi oc .ij. ær. vantar [ýmis ornamenta talin í uinventarii]
portio Ecclesiæ medann Þorsteinn Andriesson hefr bui a .iiij. är. .xij. aurar hvert är; Máld DI IV 65-66
1575: Máld DI XV 660-661
'kirkju-, og kirkjugarðsminjar, á Stóru-Völlum eldri' Friðlýst 1927 - Fornleifaskrá, 69
1709: Hjer er alkirkja og embættað Þriðja hvern dag til jafns við Skarð; JÁM I: 302
11.5.1886: Stóru-Vallakirkja lögð niður; (PP, 67) [landshöfðingjabréf]
Heimildir: ÁG Friðlýsingarskrá, 69;, PP, 67, JÁM I, 302; DI

RA-462:003 *Stóruvellir* bæjarstæði bústaður
“Um hálftíma gang austsuðaustur af Minnivöllum eru á lækjarbakkanum tættur Stóruvalla, en sá bær fór í eyði 1950, ekki af sandfoki, heldur af öðrum ástæðum. Á þessum stað hafði bærinn staðið frá 1892, en fram til þess tíma stóðu Stóruvellir, sem fyrrum voru kirkjustaður og prestsetur, um 500 m suðaustar, þar sem heita Gömlu-Stóruvellir. Votttar þar enn greinilega fyrir bæjarrústum og kirkjugarði. Stóruvallarkirkja var rifin 1887 ....” Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 126; Túnakort 1917

RA-462:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-462:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-462:006 *Stóruvallahjáleiga* bæjarstæði býli
“Í túnfæti Stóruvalla vestan bæjar var Stóravallahjáleiga, en fór í eyði 1803.” Segir í Sunnlenskum byggðum. “Lítið eitt sunnar eru Lambhústættur. Þar var Stóru-Vallahjáleiga, en seinna lambhús frá Gömlu-Stóru-Völlum.” Segir í örnefnalýsingu. BJ: “Stóruvallahjáleiga stóð frammi á túninu. Þar voru síðast lambhús.”
Heimildir: SB V, 126; Ö-Stóru-Vellir, 1; B J: “Skrá yfir eyðibýli ...” Árbók 1898, 2

RA-462:007 hleðsla áveita
“ ... um 1851 unnu Landamenn í sameiningu það ágæta verk að stífla í Stóruvallalæk, sem hvarg ofan í hraunið milli Minnivalla og Stóruvalla en spratt upp aftur suður frá Lækjarbotnum, og veita honum þangað, sem Vindásós spratt upp í ósbotni.” Segir í Sunnlenskum byggðum. “Það sést en í dag, 1966, hvar hlaðið var fyrir lækinn vestan við Stóruvelli. Er þar álit síðari tíðar manna, sem kunnugir eru, að þetta hafi verið mesta og stærsta þarfaverk, sem Landamannahreppur framkvæmdi á síðastliðinni öld ...”
Heimildir: SB V, 127-128

RA-462:008 *Gamlavað* heimild um vað
“Vöð þau á Stóru-Vallalæk, sem ég þekki og veit að eru í Stóru-Vallalandi eru þessi: Gamlavað á móts við

gamla bæinn á Stóru-Völlum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóru-Vellir, 1

RA-462:009 *Kúavað* heimild um vað
“Vöð þau á Stóru-Vallalæk, sem ég þekki og veit að eru í Stóru-Vallalandi eru þessi: Gamlavað á móts við gamla bæinn á Stóru-Völlum. Kúavað svolítið neðar, Bæjarvað hjá Bænum, Stekkjartúnsvað fyrir vestan nátthagann og Trippavað lítið eitt vestan upp í hólmann, eða hólmana, sem þarna eru í læknum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóru-Vellir, 1

RA-462:010 *Bæjarvað* heimild um vað
“Vöð þau á Stóru-Vallalæk, sem ég þekki og veit að eru í Stóru-Vallalandi eru þessi: Gamlavað á móts við gamla bæinn á Stóru-Völlum. Kúavað svolítið neðar, Bæjarvað hjá Bænum, Stekkjartúnsvað fyrir vestan nátthagann og Trippavað lítið eitt vestan upp í hólmann, eða hólmana, sem þarna eru í læknum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóru-Vellir, 1

RA-462:011 *Stekkjartúnsvað* heimild um vað
“Vöð þau á Stóru-Vallalæk, sem ég þekki og veit að eru í Stóru-Vallalandi eru þessi: Gamlavað á móts við gamla bæinn á Stóru-Völlum. Kúavað svolítið neðar, Bæjarvað hjá Bænum, Stekkjartúnsvað fyrir vestan nátthagann og Trippavað lítið eitt vestan upp í hólmann, eða hólmana, sem þarna eru í læknum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóru-Vellir, 1

RA-462:012 *Stekkjartúnsvað* örnefni stekkur
“Vöð þau á Stóru-Vallalæk, sem ég þekki og veit að eru í Stóru-Vallalandi eru þessi: Gamlavað á móts við gamla bæinn á Stóru-Völlum. Kúavað svolítið neðar, Bæjarvað hjá Bænum, Stekkjartúnsvað fyrir vestan nátthagann og Trippavað lítið eitt vestan upp í hólmann, eða hólmana, sem þarna eru í læknum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóru-Vellir, 1

RA-462:013 *Trippavað* heimild um vað
“Vöð þau á Stóru-Vallalæk, sem ég þekki og veit að eru í Stóru-Vallalandi eru þessi: Gamlavað á móts við gamla bæinn á Stóru-Völlum. Kúavað svolítið neðar, Bæjarvað hjá Bænum, Stekkjartúnsvað fyrir vestan nátthagann og Trippavað lítið eitt vestan upp í hólmann, eða hólmana, sem þarna eru í læknum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóru-Vellir, 1

RA-462:014 heimild um leið
“Rétt fyrir vestan þá [Hryggi] er langur hóll, sem heitir Vatnsás og er við leið þá, er lá vestur að læk, þega sótt var vatnið frá Gömlu-Stóru-Völlum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóru-Vellir, 1-2

RA-462:015 heimild um vatnsból
“Rétt fyrir vestan þá [Hryggi] er langur hóll, sem heitir Vatnsás og er við leið þá, er lá vestur að læk, þega sótt var vatnið frá Gömlu-Stóru-Völlum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóru-Vellir, 1-2

RA-462:016 *Fornufjós* örnefni fjós
“Þá má nefna Fornufjós, en næsti hóll fyrir sunnan er Gamli-Bærinn [001].” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóru-Vellir, 2

RA-462:017 *Fjóshóllinn* örnefni fjós
“Fyrir vestan hann [001] er Fjóshóllinn.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóru-Vellir, 2

RA-462:018 heimild um traðir
“Suður með tröðunum austanmegin er Efri-Flötin ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóru-Vellir, 2

RA-462:019 heimild um lambhús
“Suður með tröðunum austanmegin er Efri-Flötin, en svo vestar Neðri-Flötin. Nokkuð austar er svo Bóndahóll, eru það eiginlega tveir hólar, því að hann hefur blásið í sundur. Á öðrum þeirra er tóftarbrot. Þar var einhverntíma lambhús frá Stóru-Völlum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóru-Vellir, 2

RA-462:020 *Biskup* örnefni
“Í norður frá Gamla-Bænum er flatlendur blettur, sem heitir Efri-Leynir, en svo lægra svæði, er kallast Neðri-Leynir. Við norðurneda hans er stór einstakur klettur, sem heitir Biskup.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóru-Vellir, 2

RA-462:021 *Gerði* örnefni
“Í norður frá Gamla-Bænum er flatlendur blettur, sem heitir Efri-Leynir, en svo lægra svæði, er kallast Neðri-Leynir. Við norðurneda hans er stór einstakur klettur, sem heitir Biskup. Flatlendið þar fyrir innan kallasst Gerði ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóru-Vellir, 2

RA-462:022 *Vörðuholt* örnefni
“Í norður frá Gamla-Bænum er flatlendur blettur, sem heitir Efri-Leynir, en svo lægra svæði, er kallast Neðri-Leynir. Við norðurneda hans er stór einstakur klettur, sem heitir Biskup. Flatlendið þar fyrir innan kallasst Gerði ... Meðfram gerðinu að austan er stór hraunhóll, sem ég heyrði alltaf kallað Vörðuholt, en var áður kallað Bæjarholt.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóru-Vellir, 2

RA-462:023 garðlag
“Svæðið norður frá því [022] nefndist áður Holtsheiði, en nafn það hefur sennilega horfið við uppblásturinn. Þarna sést á einum stað móta fyrri garðhleðslu á hólrima, sem heitir Grjóthryggur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóru-Vellir, 2

RA-462:024 *Borgarbæli* örnefni
“Þarna skammt frá [Hrosshól] er Borgarbæi. Þar er hornmark milli Stóru-Valla, Fellsmúla og Klofa.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóru-Vellir, 3

RA-462:025 *Hlöðuhólar* örnefni hlaða
“Í Borgarbæli [024] liggur marklínan í suðurátt á Hlöðuhóla.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóru-Vellir, 3

RA-462:026 varða
“Dálítið austan í hrauninu [en Hólakot] er Bræðrafall, hóll með þremur vörðum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóru-Vellir, 3

RA-462:027 *Gömlu-Landréttir* heimild um rétt
“Dálítið austar [en 026] voru Gömlu-Landréttir.” Segir í örnefnalýsingu. “Afi minn, Guðjón á Stóru-Völlum, taldi sig hafa séð móta fyrir þeim þarna. Einnig sagði hann, að Ólafur heitin Sigurðsson í Húsagarði hefði sagt sér, að þar hefði þær eitt sinn verið.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóru-Vellir, 3

RA-462:028 *Réttarnes* örnefni rétt
“Þá [efntir 027] liggur eftir hrauninu sandgári, sem nefnist Bót, en nyrðri endi hennar Bótarnögl. Austan við hana eru svo Gunnumelar, en þar á einhver Guðrún að hafa orðið úti. Næst er svo Réttarneshraunið. Fyrir austan Gunnumela er Markhella, sem er landamerki milli Leirubakkahverfis og Stóru-Valla. Svo er línan í Sprunguhól, sem er á mosanum norður af Réttarnesi ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóru-Vellir, 3

RA-462:029 *Smalaskáli* örnefni smalakofi
“Þá [efntir 027] liggur eftir hrauninu sandgári, sem nefnist Bót, en nyrðri endi hennar Bótarnögl. Austan við hana eru svo Gunnumelar, en þar á einhver Guðrún að hafa orðið úti. Næst er svo Réttarneshraunið. Fyrir austan Gunnumela er Markhella, sem er landamerki milli Leirubakkahverfis og Stóru-Valla. Svo er línan í Sprunguhól, sem er á mosanum norður af Réttarnesi ...” Segir í örnefnalýsingu.

Heimildir: Ö-Stóru-Vellir, 3

RA-462:030 garðlag
“Fagrihvammur er í næsta nefi fyrir innan Járnlaugsstaðanes. Hefur þar verið hlaðinn garður niður að ánni, en Húsagarðsland liggur að honum annars vegar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóru-Vellir, 4

RA-462:031 *Guðmundartættur* heimild um fjárhús
“Í stefnunni milli Húsagarðs og Stóru-Valla norðan við Bótina, eru gamlar fjárhústættur, sem ég vil kalla Guðmundartættur. Þar voru sauðahús séra Guðmundar Jónsonar á Stóru-Völlum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóru-Vellir, 4

RA-462:032 *Hádegisvarða* varða eyktamark
“Rétt fyrir sunnan bæinn er Flagghóll. ... Þá er lítið eitt austar Hádegisvarða ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóru-Vellir, 4

RA-462:033 *Hraunrétt/Stóru-Vallarétt* heimild um rétt
“Hæsti hóllinn vestur við Heiðarjarðarinn heitir Hríshóll. Svolítið sunnar gengur grjótrimi upp í heiðarjaðarin, sem endar á fremur stórum kletti. Það var kallað Klettanef. Dálítið sunnar er Fagrabrekka, suður undir Hraunrétt. ... Í hrauninu fyrir vestan heiðarjaðarinn er fjárrétt, sem var annaðhvort kölluð Hraunrétt eða Stóru-Vallarétt.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóru-Vellir, 4-5

RA-462:034 *Guðbrandstættur* heimild um fjárhús
“Hæsti hóllinn vestur við Heiðarjarðarinn heitir Hríshóll. Svolítið sunnar gengur grjótrimi upp í heiðarjaðarin, sem endar á fremur stórum kletti. Það var kallað Klettanef. Dálítið sunnar er Fagrabrekka, suður undir Hraunrétt. Skammt austur af Fögrubrekku eru Guðbrandstættur. Þar voru ærhús Guðbrandar Arnbjörnssonar á Stóru-Völlum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóru-Vellir, 4

RA-462:035 *Ærtótt* heimild um fjárhús
“Í vesturátt frá honum er Skjólsteinn. Hann er hornmark milli Stóru-Valla, tjörvastaða og minni-Valla. Dálítið norðar er svo Ærtótt. Þar var ærhús Guðjóns Þorbergssonar á Stóru-Völlum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóru-Vellir, 5

RA-462:036 heimild um áveitu
“Þarna rann Stóru-Vallalækuráður og rann ofan í hraunið að líkindum suður hjá Gjáhólum. Sennilega er nefn þeirra dregið af einhverri gjá, þó að hún sé horfin nú. Hann hafði svo komið undan hrauninu suður hjá Lækjarbotnum og runnið austur í Rangá. Það mun hafa verið laust fyrir 1860, sem Stóru-Vallalækur var skorinn fram. Var grafinn skurður út í Ósbotn, en ósinn kom upp milli Minni-Valla og Vindáss.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóru-Vellir, 5

RA-462:037 *Vörðuhólar* örnefni
“Austan Sléttulækjar er kjóablettur, en það verpti kjóinn áður fyrr. Dálítið austar eru Vörðuhólarnir.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóru-Vellir, 5

RA-462:038 *Hrauntættur* heimild um fjárhús
“Austan Sléttulækjar er kjóablettur, en það verpti kjóinn áður fyrr. Dálítið austar eru Vörðuhólarnir. Millli þeirra eru gamlar fjárhústættur, sem kallaður voru Hrauntættur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóru-Vellir, 5

RA-462:039 *Grjótnátthaginn* heimild um nátthagi
“Austan við Hraunnefið [norður undir læk] er Gjrótnátthaginn.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóru-Vellir, 6

RA-462:040 *Stekkjartúnið* örnefni stekkur
“Vestan við nátthagann [039], sem er áfastur túninu er Stekkjartúnið. Þar var einhverntíman stekkur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóru-Vellir, 6

RA-462:041 *Kvíakrókur* örnefni kvíar
"Krókurinn milli nátthagans og túnsins hét Kvíakrókur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóru-Vellir, 6

RA-462:042 *Ullarbali* örnefni þvottastaður
"Norður á túninu var Ullarbalinn." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóru-Vellir, 6

RA-462:043 *Gráflekkuvarða* varða
"Gráflekkuvarða er inni á hrauninu um 300 m norð-norðvestur af Járnlaugsstöðum." Segir í viðbótum við örnefnalýsingu. "Nafnið er að vísu á reiki; sumir segja Gráhálsuvarða eða Gráhölsuvarða eða Gráhólavarða, en Oddur Árnason í Hrólfsstaðahelli hefur nafnið Gráflekkuvarða eftir föðurbróðir sínum Jóni bónda Hannessyni í Húsagarði, sem var glöggur maður og gætinn."
Heimildir: Ö-Stóruvellir viðb., 3

RA-462:044 *Norðurhesthús* heimild um hesthús
"Norðurhesthús, á Stóruvallatúni norðaustan við bæinn." Segir í viðbótum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóruvellir viðb., 5

RA-462:045 *Þvergötur* gata leið
"Þvergötur hétu gamlar götur suðvestan Hríshóla." Segir í viðbótum við örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóruvellir viðb., 5

RA-462:046 *Hólakot* bæjarstæði býli
"Hoolakot hjet hjáleiga frá Stóruvöllum. Þess fyrstu bygð muna menn ekki. Eyðilagðist fyrir 19 árum. ... Byggínguna, túnið og grasslandið þar um kríng aftók blásturs sandur, en nú komið í sand og mold. Kann aldrei aftur byggjast vegna blásturs, því tóftir, tún og landið sem grasivaxið var þar nálægt er kafið sandi." "Um hálfs annars kílómetra spöl austur frá Gömlu-Stóruvöllum eru á hól í blásnu hrauninu rústir Hólakots, sem eyddist af sandi 1691." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Spölkorn í suðvestur frá Hlöðuhólnum er Hólakot, gamlat eyðibýli. Þar sést enn móta fyrir bæjarrústum." Segir í örnefnalýsingu. BJ: "Hólkot var svo sem stekkjarveg austur frá Stóruvöllum. Þar er nú örblásið og rústin að nokkru leyti í sandi, sér þó til hennar." "Bærinn stóð á all háum hól, sem næst miðja vegu á milli Borgar eldri og Stóru-Valla. Sér þar enn fyrir bæjarrústum og ekki litlum."
Heimildir: JÁM I, 304; SB V, 126; Ö-Stóru-Vellir, 3; B J: "Skrá yfir eyðibýli ..." Árbók 1898, 2; GÁ: "Uppblástur og eyðing býla í Landsveit" Minningarit Sandgræðslunnar 1958, 70

RA-462:047 *Járnlaugarstaðir* bæjarstæði býli
1708: 10 hdr. jörð, Stóruvallakirkjueign. Fór í eyði á 18. öld. Átti skóg með heimajörðinni og var beitialnd óskipt úr Stóruvallalandi. "Tveimur hraunnefjum fyrir innan Húsagarð eru nokkrar þúfur á grasi gróinni flöt, en fornlegur hestasteinn með gati er hið eina sem beinlínis gefur í skyn að hér hafi staðið bær. Hér stóðu Járnlaugsstaðir, vanalega kallaðir Árlaugsstaðir, sem fóru í eyði af sandfoki 1874." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Tún og engjar hafa verið á undirlendinu með ánni og beitiland á heiðinni fyrir ofan, á milli leirubakka og Húsagarðs-landa ..." 1864: Þjms. 157. "Þrjár GLERTÖLUR. Inn í hina stærstu, sem er óreglulega löguð, hvorki hnöttótt, köntuð né kvarnarsteinslöguð, heldur þar mitt á milli, er smelt rauðum, bláum, hvítum og svörtum litum. Önnur talan, sem er sívöl og brotin til annars endans, því hun hefir verið laung, er með blám, rauðum, gulum og grænum litum. Þriðja er tvöföld eða samsett af tveim hnöttóttum tölum samföstum, gulum að lit. Tölur þessar hafa, eptir því sem menn komast næst, fyrir laungu síðan fundist í bæjar rúst, þar sem kallað er á Jarlángstöðum, Jarðlaugstöðum eða Arlaugstöðum (eyðijörð) á Landi í Rangárvallasýslu. Þetta munu vera tölur úr fonu steinasörvi ... og munu vera samskonar og talan er fannst hjá Baldursheimi (Þjms. 11) ..." Skýrsla FÍ I, 91 1866: Þjms. 336: "Lítil KOPARTALA með rós. Hún fannst á eyðijörðinni Arlaugstöðum, skammt frá Húsagarði." Skýrsla FÍ I, 136
Heimildir: JÁM I, 300-301; SB V, 124; GÁ: "Uppblástur og eyðing býla í Landsveit" Minningarit Sandgræðslunnar 1958, 72; FÍ I, 136

RA-463 Stóri Klofi

60 hdr., 1708 með afbýlum, heimajörðin 44 hdr. Kirkjustaður. c. 1200: Jarðarinar getið í kirknaskrá Páls biskups DI XII 7 1236: Þorsteinn prestur, hálfbróðir Órækju Snorrasonar bjó þar; Íslendingasaga, Sturl, 380 [1332]: Máldagi kirkjunnar "At þorlaks kirkiu I klofa skal vera heimilis prestz skylld. hun a ij kýr. xviij ær. þangath liggur bænhus j mork." DI II 695 [1367]: Máldagi kirkjunnar DI III 217 [1387]: Máldagi kirkjunnar.

DI III 4051397: Máldagi kirkjunnar DI IV 67-68 1497: Jtem gallt torfe bondi [Jónsson í Klofa] j sin afgiolld jordena alla mykines er reiknadizt. xij. hundrvdum ok þar til gaf hann kuitta alla þa tolla sem gialldazt hefdi att til hans kirkna eda jarda af stadarins jordum j skalahollti til þeirrar stvndar er þa var komid. DI VII, 376 [1553]: Máldagi kirkjunnar DI XII 655Býli sem byggst hafa úr jörðinni eru Borg 8 hdr., Litli Klofi 8 hdr og Kollakot í eyði 1708 4 hdr. "Skóga ítök fjörug eru jörðunni eignuð, eitt þar sem heitri Klofaskógur, segjast menn heyrt hafa þar hafi til forna selstaða brúkuð verið frá Klofa. Annað ítak heitri ogso Klofaskógur; er í millum þessarra takmarka annar skógur, sem almenníngur brúkar og kallast Almenníngur, öðru nafni Bessahraun. Þriðja sógarítak frá Klofa kalla menn Kjarlakatúngur, fjórða Áskóga; verða þessir skógar nú aðeins brúkaðir til eldíngar, en valla til kolagjörðar, þó er það við borið. Í elstu manna minni varð þar nokur raftviður til smáhúsa fundinn, en hefur bæði eyðst af brúkun manna og Heklu vikri. Ey ein í Þjórsá gegnt Árskógum heitri Klofaey, fylgir jörðunni. Var þar til forna raftviður nokkur, sem eyddur er að öllu leyti, mestan part af Heklu; nú er þetta pláts mjög spilt og að so litlu sem engu gagni. Engjaítak hefur jörðunni eignað verið í Þykkvabæjar landi, kallað Sökkur; var þángað sóktur heyskapur í úngdæmi manna, bæði frá heimajörðunni og afbýlum, síðan hefur það aflagst sökum vanefna fólks og vegalengdar, er so þar fyrir engið spilt og mjög af sjer gengið." JÁM I, 290 Landareign öll um 1220 ha.1708: "Land jarðarinnar spillir stórkostlega blásturs sandur, so meining manna er, að helmíngur úthaganna sje eyddur, það eftir er liggur undir spjöllum og foreyðing. Slægjur nokkrar, sem utan túns voru, eru sandi kafnar túninu er og mjög hætt fyrir sandblástri, þegar vindar standa á þvera sandgarðana." JÁM I, 290

RA-463:001 *Stóri Klofi* bæjarhóll bústaður
"... árið 1879 flytur Höskuldur Jónsson frá gamla bæjarstæðinu og byggir sér smábæ á skika sem þá var eftir óblásinn vestur með Klofalæk og er þar nú Stóri-Klofi." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Um hálfan annan kílómetra austur frá núverandi Stóra-klofa er hið forna bæjarstæði og kirkjustaður Stóra-Klofa. Þar heitir nú Gamli-Klofi, allfyrirferðarmikill melhóll. Melgróður hylur þar allar rústir, en girt hefur verið kringum kirkjugarðinn, sem kvað hafa verið hlaðinn upp 1912. Þarna hélzt byggð og kirkja til ársins 1879 eins og fyrr var að vikið." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: SB V, 161; Ö-Stóri-Klofi, Litli-Klofi, Borg, 6; ÁG Friðlýsingarskrá, 68

RA-463:002 heimild um kirkju
KLOFI Á LANDI (R) -Þorláki (LANDÞING)
c. 1200: Kirknaskrá Páls, DI XII 7
1236: Þorsteinn prestur, hálfbróðir Órækju Snorrasonar bjó þar; Íslendingasaga, Sturl, 380
[1332]: Klofe. Gamall maldagi.
At þorlaks kirkiu I klofa skal vera heimilis prestz skylld.
hun a ij kýr. xviij ær.
þangath liggur bænhus j mork.
hun a messuklædi oc kalek. er þorbiorn bonde jatadi. kross oc þorlaks lineski. koparskrin. med helgum domum. toflu yfer alltare. kertistikur ij med kopar. slopp oc glerglugg. alltaris steinn buinn. kluckur ij oc biollur ij. glodarker. munnlaugar ij. tiolld slijk sem eru. oc þorlaks sogu. Máld DI II 695 [Klofa-Þorbjörn dó 1373 - IA. Þessi máld er tekinn upp í Hít og Vilch sem aðeins hafa eitt hross og Ólafslíkneski (Vilch) umfram en sleppa úr um Þorbjörn og 2 bjöllur í inventarii. Klukkur vj í stað ij er mögulega villa. Þessi er því sennil. nær 1370 en 1330]
[1367]: xxx. Ad þorlakskirkiu j klofa skal vera prestskylld i heimalandi. hun a ij kyr. xviij ær. hross
Vilchinsmaldage helldur meira; Hítardalsbók, sjá [1387]; DI III 217
[1387]: XLVIII. Klofe.
Ad þorlakskirkiu j klofa skal vera prestskylld j heimalande.
hun a ij kyr. oc xviij ær. hross.
þangad liggur bænhvs j Mork.
Hun a mesuklædi oc kaleik. kross. thorlaks lykneski. olafs lykneski. koparkier med helgum domum. Tabulam yfer alltari. kiertistikur. ij. med kopar. slopp. oc glerglugg. alltaris steinn bvinn. kluckur. vj. glodarkier. mvnnlaugar. ij. tiolld slijk sem eru oc þorlaks sogu.
portio Ecclesie vm. ix. ær. ijc. er Þorsteinn tok af kotlu. enn. iij. fieck hann ecke. Vilchinsbók Máld DI III 405
1397: Hun ä yfer þat framm sem j fornum maldogumm er skrifad oc herra Wilchin lagdi til hennar
.xviij. ær oc .iiij. kyr.
portio Ecclesiæ vmm .x. ær fra Þui er herra Michel visiteradi eyri fatt j ccc. fiell nidur halft annad hundrad af adur greindri portione fyrer elldbera oc .ij. kiertastikur med jarn sem Krakur lagdi thil.
Þesse þijng gaf herra Wilchin kirkiunni j Klofa. Jn primis [ornementi margvísleg];Máld DI IV 67-68
1497: Jtem gallt torfe bondi [Jónsson í Klofa] j sin afgiolld jordena alla mykines er reiknadizt. xij. hundrvdum ok þar til gaf hann kuitta alla þa tolla sem gialldazt hefdi att til hans kirkna eda jarda af stadarins jordum j skalahollti til þeirrar stvndar er þa var komid. DI VII, 376 [úr minnisgreinum Stefáns bps sbr. Skálholt og er ekki

víst að hversu miklu leyti þetta kemur við Klofakirkju]
[1553]: Máld DI XII 655
1709: Hjer er alkirkja og embættað níunda hvern helgan dag.
29.7.1879: Klofakirkja lögð niður; [konungsúrskurður]
'kirkjurústir Stóra-Klofa' Friðlýstar 1927 -
Heimildir: ÁG Friðlýsingarskrá, 68; PP, 67; DI; JÁM I, 289

RA-463:003 kuml legstaður
Einn hinna mörgu bæja, er sandfok hefur eytt á Landi, er Stóri-Klofi austur frá Skarði. Hann hefur verið í eyði síðan 1879. Árið 1933 blés upp tvö forn kuml í landi þessarar jarðar, og rannsakaði Matthías Þórðarson þau samsumars.1. Kuml. Það var 2-300 m SSA frá bæjarrústunum, mjög blásið, en við nána athugun mátti fá af því allglögga mynd. Enginn steinn hafði verið í því, en gröf hafði verið tekin, ferhyrnd og regluleg, 1,50 m að l., 50 sm að br., sneri A-V, höfuð í vesturenda. Beinin eru úr miðaldra manni, líklega konu. Haugfé (10. mynd):11474. Hnífur venjulegur, lá þversum í miðri gröf og hafði verið við hægri hlið líksins. 11475. Heinbrýni laglegt, brotið af báðum endum, lá nærri fótum. 11476. Jaspismoli gulur, urinn, hefur verið notaður með eldstáli, var nær miðju vinstra megin í gröfinni. 11477. Járnbrot fastryðgað við tré, fannst hjá jaspismolanum og kann að vera af eldstáli. Fáum metrum NA við kumlið voru allmörg hrossbein á víð og dreif í sandinum, þó mest á einum stað, og mun þar hafa verið hrossadys, sem átt hefur við kumlið, þótt Matthíasi Þórðarsyni virtist helzti langt á milli til þess. 2. Kuml. Það var um 600 m VSV frá bæjarrústunum, en þó innan hins gamla túnstæðis. Kumlið var illa leikið af blæstri, en þó mátti sjá, að tekin hafði verið stutt gröf og líkið lagt í hana með allmikið kreppta fætur. Í skýrslunni stendur, að maðurinn hafi horft móti vestri, og ber að skilja það svo, að höfuðið hafi verið í austurenda grafarinnar og hún þá snúið A-V. Úr því að líkið var kreppt, mun það hafa legið á hliðinni. Ekki er getið um grjót í kumlinu. Beinin eru úr miðaldra manni, líklega karlmanni. Haugfé (10. mynd): 11479. Spjót, falbrotið, má þó teljast af K-gerð. Það er grannt og rennilegt, óvenju lítið og að mörgu leyti sérkennilegt, með litlu dragi frá legg og fram eftir fjöður báðum megin, en skoru eða mitti um leggina. Fannst áður en rannsókn var gerð. 11480. Heinbrýni með gati nær öðrum enda. 11481. Hnífur, illa leikinn, vinstra megin í gröfinni. 11482. Met úr blýi, flatt og óreglulega þríhyrnt. 11483. Járnbrot ryðgað, ókennilegt. - Allir smáhlutirnir, 11480-83, fundust vinstra megin í miðri gröf. 11484. Rónagli, fannst við vinstri öxl beinagrindarinnar.
Heimildir: KEKH, 46-48

RA-463:004 heimild um sel
“Skóga ítök fjörug eru jörðunni eignuð, eitt þar sem heitir Klofaskógur, segjast menn heyrt hafa þar hafi til forna selstaða brúkuð verið frá Klofa.”
Heimildir: JÁM I, 290

RA-463:005 *Kollakot* bæjarstæði býli
1708: “Þess fyrstu bygð mun amenn ekki, Hefur 2 ár í eyði verið. ... Býlið er lítið og kann ekki vel aftur byggjast, nema ef ske mætti eynhleypum manni.” “Um 500 m suður af Gamla-Klofa hefur bærinn Kollakot staðið, en það eyddist 1709.” Segir í Sunnlenskum byggðum. “I, 500 m litlu austar en í suður af Gamla-Klofa hefur hár melhóll hlaðizt ofan á rústir Kollakots, sem var hjáleiga frá Stóra- (nú Gamla-) Klofa, en fór í eyði 1709.” Segir í örnefnalýsingu. “Bærinn stóð í túnjaðri Klofa, suður frá bænum. Bæjarstæðið var gleymt og grafið, en fyrir fám árum var þar tekið grjót í sandvarnargarð og komu þá bæjartóftinar greinilega í ljós, hlóðir og fl.”
Heimildir: JÁM I, 291; SB V, 130; Ö-Stóri-Klofi, Litli-Klofi, Borg, 6; GÁ: “Uppblástur og eyðing býla í Landsveit” Minningarit Sandgræðslunnar 1958, 68

RA-463:006 heimild um bað
“Jarðhiti er í Klofalandi í Baðsheiði. Þar var jarðbað í baðhúsi og sótt til úr fjarlægum sveitum.” “Rúmlega kílómetra norðaustur af núverandi Stóra-Klofa er nokkur jarðylur; volg eða snarpheitt uppstreymi lofts um glufur og holur í blásnu hrauni á dálitlu svæði. Rúst er hér að baðhúsi, jarðbaði.” Segir í Sunnlenskum byggðum. “Í hrauninu, er á dálitlu svæði um 200 m norðvestur af Baðsheiðarhól, en 500 m suðvestur af Stórurétt. Mild á þessari spildu ber nokkurn lit af vilgrunni. Rúst er hér að baðhúsi, jarðbaði og mun hingað mega rekja nafn Baðheiðar.”
Heimildir: SB V, 139, 161; Ö-Stóri-Klofi, Litli-Klofi, Borg, 10

RA-463:007 *Stóri Klofi* bæjarstæði bústaður
“... árið 1879 flytur Höskuldur Jónsson frá gamla bæjarstæðinu og byggir sér smábæ á skika sem þá var eftir óblásinn vestur með Klofalæk og er þar nú Stóri-Klofi.” Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 161

RA-463:008 bæjarstæði bústaður
“Tvíbýli var í Stóra-Klofa á árunum 188-1876 ...” Segir í Sunnlenskum byggðum.
“Vegna vöntunar á jarðnæði reistu foreldrar mínir nýbýli milli lækja fyrir vestan Mörk árið 1865, en vegna slæmra afkomuskilyrða þar notuðu þau tækifærið, þegar hálfur Klofinn losnaði 1868, og fóru að búa þar, og var það talin sæmileg jörð, enda lítið farin að skemmast af sandfoki þá.”
Heimildir: SB V, 161; Ö-Stóri-Klofi, Litli-Klofi, Borg, 6

RA-463:009 *Gloppa/Glompa* bæjarstæði býli
“Á leiðinni austur frá Stóra-Klofa er farið yfir Tjarnarlæk, sem á upptök í hinni sömu brún yngri Tungnaárhrauna og Litlavallarlækur og Bæjarlækur. Á brúninni ofan við upptök Tjarnarlækjar er örnefnið Glompa eða Gloppa. Sagt er að þar hafi verið býli með þessu nafni. En af því fara engar sögur.” Segir í Sunnlenskum byggðum. BJ: Gloppa hét kot milli Merkur og Galtalækjar. Þar sjást byggingaleifar í hraunbrún og er sandurinn deigur fyrir neðan; hefir þar komið upp lækur áður og mun það hafa verið efstu upptök Leirubakkalækjar. Enginn veit, hve langt er síðan Gloppa lagðist í eyði.”
Heimildir: SB V, 130-131; B J: “Skrá yfir eyðibýli ...” Árbók 1898, 6

RA-463:010 *Stíflan* örnefni
Landamerki 1727: “Úr hellunni sem stendur í hrauninu nærri Hnuðumel, og í Miðmelabót, þaðan í Klofahól sem stendur skamt frá Styflune ...”
Heimildir: Ö-Stóri-Klofi, Litli-Klofi, Borg, 2-3

RA-463:011 garðlag landamerki
Landamerki 1727: “Úr hellunni sem stendur í hrauninu nærri Hnuðumel, og í Miðmelabót, þaðan í Klofahól sem stendur skamt frá Styflune; þaðan sjónhending í Skógarhólinn, úr hólnum og í grjótgarðinn sem stendur á Miðtorfunni, úr garðinum og í Nónhólinn frá Mörk ...”
Heimildir: Ö-Stóri-Klofi, Litli-Klofi, Borg, 2-3

RA-463:012 garðlag landamerki
Landamerki 1727: “... úr garðinum [011] og í Nónhólinn frá Mörk, úr Nóhólnum og í Klofahól, úr Klofahól og í hól þann er stendur út á Hrísnunum fyrri sunnan Eskiholtsmela, úr hólnum og í garðinn þar hjá: Ræður þar sá garður suður í Vatnshlíð ...”
Heimildir: Ö-Stóri-Klofi, Litli-Klofi, Borg, 2-3

RA-463:013 *Koltjörn* örnefni kolagröf
Landamerki 1727: “Ræður þar sá garður [012] suður í Vatnshlíð úr Vatnshlíð og suður í Koltjarnarauga, þá ræður Koltjörn nokkuð suður eftir, úr henni og í Arnarbæli ...”
Heimildir: Ö-Stóri-Klofi, Litli-Klofi, Borg, 2-3

RA-463:014 varða landamerki
“Landamerki Stóra-Klofa, Litla-Klofa og Borgar eru þannig, samkvæmt landamerkjalýsingu 5. apríl 1890: úr Markhellu beint sjónhending í Borgarbæli, þaðan í Litlabæli, þaðan í vörðu á Nónhól, þaðan í Króktorfu þar sem hún er hæst, og þaðan í áðurnefnda Markhellu.”
Heimildir: Ö-Stóri-Klofi, Litli-Klofi, Borg, 2-3

RA-463:015 varða landamerki
“Mörk milli Klofa- og Borgarlands annars vegar og Leirubakkahverfis hins vegar eru greind öðruvísi í landamerkjalýsingu Leirubakkahverfis 18. desember 1921; þar segir, að úr “Merkhellu sem er fyrri austan Bótartöglin” séu mörkin “beint í vörðu á Markhól, sem L M er höggvið á. Þaðan beint í Krókatorfu þar sem hún er hæst”. Þar heitir nú Markvaða, sem hér var kallað Markhóll; um 4 km norðaustur af Markhellu og röska 2 km suðvestur af innri enda krókatorfu. Klofhóll eða Klofhóll er 300-400 m suður af fyrrgreindri Markvörðu. Hóll sá er gamalt landamerki, eins og lögfestan frá 1778 ber með sér, en er nú á dögum um 200 m innan vesturlandamerkja Leirubakkahverfis.”
Heimildir: Ö-Stóri-Klofi, Litli-Klofi, Borg, 2-3

RA-463:016 *Markvarða* varða landamerki
“Mörk milli Klofa- og Borgarlands annars vegar og Leirubakkahverfis hins vegar eru greind öðruvísi í landamerkjalýsingu Leirubakkahverfis 18. desember 1921; þar segir, að úr “Merkhellu sem er fyrri austan Bótartöglin” séu mörkin “beint í vörðu á Markhól, sem L M er höggvið á. Þaðan beint í Krókatorfu þar sem hún er hæst”. Þar heitir nú Markvaða, sem hér var kallað Markhóll; um 4 km norðaustur af Markhellu og röska 2 km suðvestur af innri enda krókatorfu. Klofhóll eða Klofhóll er 300-400 m suður af fyrrgreindri Markvörðu. Hóll

sá er gamalt landamerki, eins og lögfestan frá 1778 ber með sér, en er nú á dögum um 200 m innan vesturlandamerkja Leirubakkahverfis."
Heimildir: Ö-Stóri-Klofi, Litli-Klofi, Borg, 2-3

RA-463:017 *Kirkjuvað* heimild um vað
"Á læknum um 200 m suðvestur af bænum, og sömu vegalengd norður af Blákolli heitir Kirkjuvað, og Litlaklofavað um 100 m suðvestur af Blákolli." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóri-Klofi, Litli-Klofi, Borg, 4

RA-463:018 *Litlaklofavað* heimild um vað
"Á læknum um 200 m suðvestur af bænum, og sömu vegalengd norður af Blákolli heitir Kirkjuvað, og Litlaklofavað um 100 m suðvestur af Blákolli." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóri-Klofi, Litli-Klofi, Borg, 4

RA-463:019 *Þorvarðartættur* heimild um fjárhús
"En nokkur hundruð metra norðaustur frá Merkhellu [016] og fáa tugi metra vestan við markagirðinguna segir Ingar Árnason að séu fjárhústættur á hól í hinu blásna hrauni. Hann segir að þær heiti Þorvarðstættur eða Þorvarðartættur, kenndar við Þorðvarð (f 1801) Erlendsson, sem bjó á Stóra-Klofa 1836-69." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóri-Klofi, Litli-Klofi, Borg, 5

RA-463:020 heimild um stekk
"Nokkuð ofan með læknum vestur frá svokölluðum Brandhól var stekkatúnið, þar var stíað af og fært frá." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóri-Klofi, Litli-Klofi, Borg, 7

RA-463:021 *Engigarður* örnefni
"Krókatorfa er um 500 m löng og um 100 m breið gróðurtorfa, sem rís allhátt upp af hinum blásna hrauni í norðausturhorni Klofalands. ... En í framhaldi af Krókatorfu, suðvestan lækjarins, er önnur torfa, litlu mjórri en ívið lengri, í sömu stefnu; suðvestur. Hún heitir Engigarður."
Heimildir: Ö-Stóri-Klofi, Litli-Klofi, Borg, 8

RA-463:022 heimild um fjárhús
"Skammt vestur frá suðurenda Krókatorfu [sjá 021] er, vestan við lækinn, ærhústótt frá búskap Guðmundar Árnasonar í Vatnagarði ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóri-Klofi, Litli-Klofi, Borg, 8

RA-463:023 *Tjaldhóll* örnefni náttstaður
"Hann er við suðvesturenda Baðsheiðar, sem er nálega fjögurra kílómetra löng gróðurtorfa, fárra tuga metra breið syðst, en smábrekkar til norðausturs og endar þar sem bærinn Mörk stóð til ársins 1895. Breiðust er Baðsheiði um 200-300 m. Örnefni þar eru nú ekki kunn nema Tjaldlaut nálægt heiðinni miðri ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóri-Klofi, Litli-Klofi, Borg, 9

RA-463:024 *Stóraréttheimild um rétt*
"Austan þeirra [Grávallahóa], á sléttunni skammt frá jaðri Baðsheiðar, er skilarétt sem kölluð er Stórarétt." Segir í örnefnalýsingu. "Hún var hlaðin af hreppsbúum, ekki veit ég hve mörgum, eitt dagsverk af hverjum bónda. Hún er um eða undir 30 m á hvern veg. Fáeinir dilkar út frá almenningi. Af misskilningi af sumum nefnd "Skarðsrétt", en það nafn segir Árni í Klofa að sé rangnefni, enda aldrei notað fyrrum svo hann viti; auk þess er réttion í Klofalandi. Rétt þessi mun hafa verið hlaðin eftir 1914, að sögn Ingvars á Bjalla." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóri-Klofi, Litli-Klofi, Borg, 10

RA-463:025 heimild um fjárskýli
PS: "Það er ei ólíklegt, að garðrinn [RA-681:004]sjá hafi meðfram til þessa bygðr verið, því í Klofa landi, nærri garðinum, hafa sést uppblásin fjárborgarstæði mörg, hvort sem að Torfi hefir látið leggja garðinn að grundvelli, eða hann verið fyr gjörðr, en Torfi aukið hann og endrbætt."
Heimildir: PS: "Um forn örnefni" StSÍ II, 539

RA-464 Borg

8 hdr., 1708, hjáleiga Stóra Klofa, byggð fyrst af hjáleigunum. “Enn sunnar [en Litli-Klofi], beint austur af háum hól sem heitir Borgarbæli stóð Borg. Báðir þessir bær fóru í eyði 1882.” SB V, 130
Ekkert tún.

RA-464:001 *Borg* bæjarhóll bústaður
1708: “Fyrir 28 árum eða þar umvar bærinn fluttur,því þann fyrra tók blásturs sandur af, so og tún alt, sem þó ver rjett gagnlegt; er það hverttveggja nú komið í sand og mold.” “Enn sunnar [en Litli-Klofi], beint austur af háum hól sem heitir Borgarbæli stóð Borg. Báðir þessir bær fóru í eyði 1882. Áður hafði Borg staðið nokkur hundruð metrum suðaustar, þar sem nú heitir Gamlaborg. Þaðan var Borg flutt 1683.” “Um 600 m suðaustur frá Borg stóð bærinn áður, til 1683. Þar heitir nú Gamla Borg, sunnan í hólbrekku.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: JÁM I, 291; SB V, 130; Ö-Stóri-Klofi, Litli-Klofi, Borg, 4-5

RA-464:002 *Borg* bæjarstæði bústaður
1708: “Fyrir 28 árum eða þar umvar bærinn fluttur,því þann fyrra tók blásturs sandur af, so og tún alt, sem þó ver rjett gagnlegt; er það hverttveggja nú komið í sand og mold.” “Enn sunnar [en Litli-Klofi], beint austur af háum hól sem heitir Borgarbæli stóð Borg. Báðir þessir bær fóru í eyði 1882. Áður hafði Borg staðið nokkur hundruð metrum suðaustar, þar sem nú heitir Gamlaborg. Þaðan var Borg flutt 1683.”
Heimildir: JÁM I, 291; SB V, 130

RA-464:003 *Borgarbæli* örnefni
“En 400 m vestur frá Borg er landamerkið Borgarbæli, hár hraunhóll strýtumyndaður.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóri-Klofi, Litli-Klofi, Borg, 4

RA-465 Litli Klofi

8 hdr., 1708, hjáleiga Stóra Klofa. Lagðist í eyði um 1702 eða 1703 vegna sandblásturs og segir í JÁM að býlið byggist ekki aftur. “Á Klofaflötum suður af núverandi Stóra-Klofa var Litli-Klofi.” Í eyði frá 1882. SB V, 130
1917: Garðar 1483 m²

RA-465:001 *Litli Klofi* bæjarhóll bústaður
1708: “Kann ekki aftur byggjast, því húsatóftir, tún og engjar er komið í sand.”
Heimildir: JÁM I, 291; Túnakort 1917

RA-465:002 tóft
“Þær mannvirkjaleifar, sem nú ber einnamest á í Litla-Klofa, eru tættur engjakofa frá Guðmundi Árnasyni í Múla, en hann átti lengi Litla-klofa og lét stunda engjaheyskap þar á Litlaklofaflötum ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóri-Klofi, Litli-Klofi, Borg, 4

RA-465:003 *Litlaklofabæli* örnefni
“Um 400 m austsuðaustur frá Litla-klofa er Litlaklofabæli, allhá hólstrýta.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóri-Klofi, Litli-Klofi, Borg, 4

RA-465:004 *Dísuvað* heimild um vað
“Skammt sunnan við lækjarmót Klofalækjar og Króktúnslækjar, en þau eru um 500 m suðvestur af Litla-Klofa, er Dísuvað á læknum ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóri-Klofi, Litli-Klofi, Borg, 4

RA-466 Leirubakki

60 hdr, með afbýlum 1708, heimajörðin 40 hdr. Kirkjustaður. c. 1185: Þorlákr bp þar á yfirreið; Þorlákssaga yngri, Bsk I, 290 c. 1200: Jarðarinnar er getið í kirknaskrá Páls biskups, DI XII 7 [1332]: Máldagi kirkjunnar. “Peturs kirkia a leirubacka a suo mykla jskylld j landi.” DI II 694 [1367]: Máldagi kirkjunnar. DI III 217 [1371]: Máldagi kirkjunnar. “Peturskirkia a leyrubacka a prestskylld j heimalande oc taka .iiij. merkur.” Máld DI III 265-266; DI IV 67 [1553]: Máldagi kirkjunnar DI XII 655 1575: Máldagi kirkjunnar DI XV 662Afbýli Vatnagarður 10 hdr., Hóll, Suðurhjáleiga v hdr og Réttanes 5 hdr. Jörðin á skógarítak í Merkurlandi, Flataskóg, engjaítak í Þykkvabæjarlandi í Holtum, Kirkjan á ítak á Rangárvöllum kallað Kot, og halda sumir að það hafi verið sama jörð og Kastalabrekka. JÁM I, 186-187. “Jörðin er alls um 950 ha., landið að mestu lítt gróið hraun, ræktanlegt land um 100 ha, gott til ræktunar en fremur áburðarfrekt.” SB V, 160 1917: Tún 5,4 ha, sléttað 1,5

ha, garðar 654 m² "Sú sögn lifir hér enn, að suður af Leirubakkatúni hafi fyrrum verið flóð, er fóðruðu 20 kýr." GÁ: "Uppblástur og eyðing býla í Landsveit" Minningarit Sandgræðslunnar 1958, 65

RA-466:001 *Leirubakki* bæjarhóll bústaður
Heimildir: Túnakort 1917

RA-466:002 heimild um kirkju
"Þar er kirkja og embættað níunda hvern helgan dag af prestinum að Skraðs, Stóruvallna, Næfurholts og Klofa kirkjum." "Örskammt suðaustan við Leirubakkabæ heitir Kirkjugarður, og vottar þar fyrir þeim reit." Segir í örnefnalýsingu.
LEIRUBAKKI Á LANDI (R) -Pétri (LANDÞING)
c. 1185: Þorlákr bp þar á yfirreið; Þorlákssaga yngri, Bsk I, 290
c. 1200: Kirknaskrá Páls, DI XII 7
[1332]: Leirubacke. Gamall maldagi.
Peturs kirkia a leirubacka a suo mýkla jskylld j landi. at þar skal vera prestur heimilisfastur oc taka iiij. merkur.
Hun aa iij kugilldi oc. cc. j bokum er aarni gaf. messuklædi ein. kalek. kantarakapu oc slopp. glerglugg oc kross. jons skrift baptiste oc mariu skriftt. kluckur iij. tiolld vmmhuerfis sig. glodarker. oc elldbera. munnlaugar ij. oc kirkiu kolu. alltara klædi ij. brikarklædi sæmiligt. kertistikur iiij. texta. Máld DI II 694 Árni Ólafsson á Leirubakka dó 1339 - IA.
[1367]: xxix. Peturs kirkia a leyrubacka a suo micla jskylld j lande ad þar skal vera prestur heimilisfastur oc taka iiij merkur.
þesse maldage er nockru fyllre j Vilchinsbok; Hítardalsbók, sjá [1371]; DI III 217
[1371]: XLVII. Leirubacke.
Peturskirkia a leyrubacka a prestskylld j heimalande oc taka .iiij. merkur.
hvn aa. v. bvfiar kugilldi. cc. j Bokumm er Arni gaf. messuklædi ein. kaleik. kantara käpu oc slopp. glerglugg oc kross. Jons skript Baptiste oc pieturs lijknneski. Mariuskript. kluckur. iij. tiolld vmmhverfis kyrkiu. glodarkier. elldbera. munnlaugar. ij. kyrkiukola. alltaraklædi. ij. brijkarklædi sæmiligt. kiertistikur. iiij. texyi. merki.
Jtem hundrads hest.
portio Ecclesiæ vmm so langann tijma sem Magnus bio .vj. hundrad.
Hun ä yfer þat framm sem forner maldagar votta .ij. kugillde. er Hrafn Magnusson gaf. hest einn.
portio Ecclesiæ vmm .vj. är sijdan Hoskulldur kom til jarðarinar .iiij. merkur. fiell nidur oll firir vppgiord kirkiunnar. er kirkiann nv skylldug honumm .vj. hundrad oc mork. Vilchinsbók Máld DI III 265-266; DI IV 67 [JÞ telur að Hít hafi endað á línunni um Magnús]
[1553]: Máld DI XII 655
1575: Máld DI XV 662
1709: Þar er kirkja og embættað níunda hvern helgan dag af prestinum að Skarðs, Stóruvallna, Næfurholts og Klofa kirkjum; JÁM I: 286
17.5.1765: Leirubakkakirkja lögð niður; (PP, 67) [konungsbréf]
"Á Leirubakka er nefndur Kirkjugarður sem örnefni austan við bæinn, enda var kirkja þar til 1765, köllið "anexja" í sóknarlýsingu séra Jóns Torfasonar 1841 og sögð "aftekin á næstliðinni öld". Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: JÁM I, 286; Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 3; SB V, 159, 131; DI

RA-466:003 *Hóll* bæjarstæði býli
1708: "Hefur öðru hverju íeyði verið, bygður fyrir elstu manna minni." "Jörðin Hóll var afbýli úr Leirubakka, um 374 ha að stærð en með óskipt land úr Leirubakkatorfu. ... Jörðin hefur ekki verið í stöðugri byggð frá árinu 1882 en árin 1915-1934 bjó á henni Sigurður Magnússon með bústýru, Margréti Finnbogadóttur. Hún liggur nú að hálfu undir Leirubakka og að hálfu undir Vatnagarð." Segir í Sunnlenskum byggðum. "En um 400 m vest-suðvestur af þeim Nátthaga, og um 200 m fyrir norðan Leirubakkabæ, norðan núverandi vegar, stóð hjáeligan Hóll eða Lierubakkahóll, sem fór alfarið í eyði árið 1935."

"Og um 200 m fyrir norðan Leirubakka, norðan vegar stóð hjáleigan Hóll, fullu nafni Leirubakkahóll, sem fór alfarið í eyði 1935." Segir í Sunnlenskum byggðum. BJ segir Hól fara í eyði árið 1879. Til er túnakort Leirubakkahóls 1917: Tún 2,7 ha, sléttað 1 ha, garðar 120 m² Þar eru engin útihús merkt inn.
Heimildir: JÁM I, 287; SB V, 159, 131; Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 6; B J: "Skrá yfir eyðibýli ..." Árbók 1898, 7

RA-466:004 *Suðurhjáleiga* bæjarstæði býli
1708: "Er fyrst bygð áður elstu menn til minnast." "Um 200 m suðvestan bæjarins stóð Leirubakkahjáleiga og mótar þar enn fyrir bæjarstæðinu á lágum hól. Þar er talið að byggð hafi haldist, að líkindum óslitið, til 1785. Í

Jarðabók Árna og Páls frá 1710 er hjáleiga þessi nefnd Suðurhjáleiga." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Skammt suðvesta, um 200 m frá bænum, stóð Leirubakkahjáeliga, og mótar þar enn fyrir bæjarstæði á lágur hól. Þar er talið að byggð hafi haldizt, að líkindum óslitið, til 1785." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: JÁM I, 288; SB V, 131; Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 3

RA-466:005 *Réttanes* bæjarstæði býli
1708: "Er fyrst bygð hjer um fyrir 50 árum." "Réttanes var fyrrum hjáleiga frá Leirubakka, en lagðist í eyði 1836, og vottar fyrir bæjarstæðinu vestan við réttirnar." Segir í Sunnlenskum byggðum. "En vestan við réttirnar vottar fyrir leifum af hjáleigunni Réttaness, sem mun hafa eyðst alfarið 1836." Segir í örnefnalýsingu. "Réttanes hét bær á undirlendi við Rangá nálægt móts við Svínhaga. ... Hann átti áður haglendi mikið upp á hraunheiðinni fyrir ofan, en er það var allt blásið, lagðist hann í eyði 1773. En 1832 byggði sá maður, er Höskuldur hét, hann upp aftur. Hann fór aftur eftir 2 ár og hefir Réttanes ekki bygst síðan." Um 1791 fer fram skoðun á jörðinni og segir þá að eina graslendið sé nesið við ána um 800 faðma á lengd og 60 faðma á breidd og gefi af sér 60 hesta í meðal ári.
Heimildir: JÁM I, 288; SB V, 124; Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 14; B J: "Skrá yfir eyðibýli ..." Árbók 1898, 7; GÁ: "Uppblástur og eyðing býla í Landsveit" Minningarit Sandgræðslunnar 1958, 67

RA-466:006 *Gömlu-Landréttir* heimild um rétt
1708: "Átroðningur er hjer mikill af fólki, er sækir til fjárretta á haust, sem haldnar eru rjett við túnið, og er túninu spilt af torfstúgu í rjettirnar, en högum með beit hestanna og fjárins." "Landréttir voru fyrrum um hálfan annan kílómetra inni á hruninu, sem þá hefur verið gróið, beint norður af núverandi réttum, og heita þar enn Gömlu-Landrétttir. Vottar þar greinilega fyrir almenningi og dilkum." Segir í Sunnlenskum byggðum. "Vestan götunnar [033], um hálfs kílómetra spöl suð-vestan við enda Miðmelabóat, vottar enn fyrir almenningi og dilkum Gömlu-Landrétta; en hvenær þær voru lagðar niður og réttarhaldið flutt suður í Réttanes hefur ekki tekizt að fá vitneskju um." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: JÁM I, 288-289; SB V, 124; Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 13

RA-466:007 heimild um fjárhús
"Austan við ærhús frá Leirubakka tengjist ökuslóðinn úr Réttanesi þjóðveginum." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 131

RA-466:008 *Hesthúshóll* örnefni hesthús
"Fast vestan í Leirubakkabæ er lítill hóll, sem olíugeymir hefur verið grafinn í, og heitir hesthúshóll, og skammt austan við bæinn er annar hóll, sem líka heiti Hesthúshóll." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 2

RA-466:009 *Hesthúshóll* örnefni hesthús
"Fast vestan í Leirubakkabæ er lítill hóll, sem olíugeymir hefur verið grafinn í, og heitir hesthúshóll, og skammt austan við bæinn er annar hóll, sem líka heiti Hesthúshóll." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 2

RA-466:010 *Fjósatunga* örnefni fjós
"Slétt lægð fast sunnan við vestari Hesthúshólinn heitir Fjósatunga ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 2

RA-466:011 *Álfaþúfa* örnefni huldufólksbústaður
"Slétt lægð fast sunnan við vestari Hesthúshólinn heitir Fjósatunga, en suðvestur frá bænum heitir Álfatún, og þar er Álfaþúfa." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 2-3

RA-466:012 heimild um brunn
"En fast suðaustan bæjar og vestan Kirkjugarðs var brunnur, og hét þar fyrrum Brunnþýfi, en er nú tíðum nefnt Brunnstykki síðan sléttað var." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 3

RA-466:013 *Stöðuldalur* örnefni kvíar
"Um 200-300 m suðaustur af bænum heitir Stöðuldalur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 3

RA-466:014 *Stekkatún* örnefni stekkur
"Þar við lækinn, og austurenda Grófar, er djúpt dalverpi með vatnslænu, móts við Smátanga í Galtalækjarlandi. Í dalverpi þessu var Stekkatún frá Leirubakka." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 3

RA-466:015 heimild um fjárhús
"Þar er kallað Litlahraun. Norðavestan við það er Stóralaut, og liggur þjóðvegurinn yfir hana að einhverju leyti. Vestur af Stórulauter, sunnanvegar, ærhús frá Leirubakka." Segir í örnefnalýsingu. "Í fyrrnefndu bréfi Jóns H. Magnússonar stendur: "þar sem nú er ærhús við veginn vestan við Stórulaut, voru upphaflega fjárborgir, áður en fjárhús var byggt þar. Mér var sagt að Sigurður, afi minn, hafi ævinlega kallað staðinn Borgir."
Heimildir: Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 4

RA-466:016 heimild um rétt
"Um 300 m suðaustur af Skyggni, og suður af Litlahrauni, eru úti í hrauninu gamallegar leifar mannvirkja, líklega tveggja rétta." Segir í örnefnalýsingu. "Annars eru gamlar hústóftir býsna margar í þessari landareign. mIg minnir að mér hafi einu sinni talizt þær um tuttugu" þetta skrifar Jón í bréfi sínu.
Heimildir: Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 4

RA-466:017 heimild um rétt
"Um 300 m suðaustur af Skyggni, og suður af Litlahrauni, eru úti í hrauninu gamallegar leifar mannvirkja, líklega tveggja rétta." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 4

RA-466:018 heimild um kálgarð
"Norður, og norðaustur af norðurenda Farvegs heitir Gári, líklega báðu megin landamerkja. Norðaustur þaðan, um 250 m norð-norðaustur af Borgum, er Klofhóll, og er auðþekktur af því, að framan í honum var um skeið kálgarður." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 5

RA-466:019 *Hringur* heimild
"Rúmlega 300 m suðaustur af Klofhól [sjá 018] er hringur, leifar af fornu skýli fyrir skepnur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 5

RA-466:020 *Stekkatúnsvað* heimild um vað
"Suðurendi Flata, þar sem mjóst verður, um 100 m, milli Litlalækjar og Vatnagarðslækjar,nefnist Flatisporður eða Flatabrún. Þar er vað á Vatnagarðslæk, og var ýmist kallað Stekkatúnsvað, Skógarvað eða Grunnavað." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 6

RA-466:021 *Stekkatún* örnefni stekkur
"Suðurendi Flata, þar sem mjóst verður, um 100 m, milli Litlalækjar og Vatnagarðslækjar,nefnist Flatisporður eða Flatabrún. Þar er vað á Vatnagarðslæk, og var ýmist kallað Stekkatúnsvað, Skógarvað eða Grunnavað. Fast framan vaðsins er beygja á læknum til austurs og norðausturs. Framan við þann lækjarbug var Stekkatún frá Leirubakka." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 6

RA-466:022 *Hólsvað* heimild um vað
"Um 200 m suður frá beygjunni [sjá 021] er hólsvað, öðru nafni Djúpavað." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 6

RA-466:023 *Glompa/Gloppa* bæjarstæði býli
"Norðaustur og upp af lækjarbotnum ofan við Tjarnartorfu er hár hóll uppiá hraunbrúninni. Þar eru rústir með aðfluttu grjóti, svo sem blágrýtirhellum, sem bendir til þess að hér hafi verið annað og meira en kindakofar. Samkvæmt herforingjaráðskortinu ætti þetta að vera Glompa eða Gloppa, rústir bæjar, sem litlar eða engar sögur fara af, en lifir í örnefninu einu." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 9

RA-466:024 tóftir
"Spölkorn austur þaðan [023], austan við hraunslakkann sem Glompubotn komur upp í, eru greinilegar rústir,

meðan annars dyr í heilu lagi, sem blasa við frá suðri. En þarna fundum við ekki annað en hraunsteina, ekkert aðflut gjrót. Þessar tættur eru nokkuð umfangsmeiri en hinar ytri (Glompa). Einhverjum okkar kom í hug að ef til vill gæti Glompa hafa verið flutt. En það er aðeins hugdetta."
Heimildir: Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 9

RA-466:025 *Erlendartótt* tóft
"Á heiðarjaðrinum, mitt á milli Fögrubrekku og hólavaðs á Vatnsgarðslæk, er tóttarbrot, sem heitir Erlendartótt." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 10

RA-466:026 tóft fjárhús
"Við smátanga (Galtalækjarörnefni), um 300 m suðaustur af Fossinum, víkur Vatnagarðslækur næstum því í austur, norðan undir Höfða og Lághöfða. Höfðinn er allstór grösug háslétta austur af Heiðarhotni, en Lághöfði er stallur norðaustan undir Höfðanum. Ekki er að fullu ljóst, hvort sléttan austan undir höfða telst til Lághöfða. En á þeirri sléttu er sauðahústótt frá Leirubakka. Hafði það verið byggt í slægjulandi frá Vatnsgarði, og haft þarna veturgamalt fé." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 11

RA-466:027 2 tóftir fjárhús
"Suðvestur af Grjótbrekku, uppi á grónu hrauninu, eru tættur tveggja sauðahúsa frá Leirubakka. Tætturnar er suðaustan undir háum, 300 m löngum, en mjóum bakka, sem stefnir frá suðvestri til norðausturs, og heitir Stakibakki." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 12

RA-466:028 *Fjárhúsnes* örnefni fjárhús
"Stakibakki og sauðhúsatætturnar [sjá 027] eru ofan við meira en kílómetra langt en mjótt nes, sem verður meðfram Rangá þaðan til suðurs og suðvesturs og heitir Fjárhúsnes. Er það grösugt vel, og ofan við það, suður af Stakabakka, er há hæð, aflöng til suðvesturs, með grónum bökkum móti norðvestri, og heitir Fjárhúsnesbakki." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 12

RA-466:029 *Fjárhúsnesvað* heimild um vað
"Stakibakki og sauðhúsatætturnar [sjá 027] eru ofan við meira en kílómetra langt en mjótt nes, sem verður meðfram Rangá þaðan til suðurs og suðvesturs og heitir Fjárhúsnes. Er það grösugt vel, og ofan við það, suður af Stakabakka, er há hæð, aflöng til suðvesturs, með grónum bökkum móti norðvestri, og heitir Fjárhúsnesbakki. Svonefnt Fjárhúsnesvað var á Rangá sunnan við Höfðalæk, sem rennur í ána frá suðaustri, Rangárvallamegin. Vaðið var líka nefnt Höfðavað ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 12

RA-466:030 *Brúnkróksvað* heimild um vað
En Brúnukróksvað er á Rangá syðst í Fjárhúsnesi, austan við Brúnukrók í Svínhagalandi." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 12

RA-466:031 *Fjárhúsnesgata* gata leið
"Frá girðingarhliði á bakkanum framan við bæinn lá svonefnd Fjárhúsnesgata í höfuðstefnu suðaustur yfir hraunið, framanvert við Lautir og fyrir norðurenda Stakabakka að efra húsinu." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 12

RA-466:032 *Fjárhúshólar* örnefni fjárhús
"En norðan Árgils eru engin örnefni á hinu flata hrauni, nema Fjárhúshólar, sem eru alláberandi hólar mitt á milli Árgils og áðurnefndra Skyggnishóla. Lítt eða ekki mun sjást til rústa við hóla þessa." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 13

RA-466:033 *Réttanesgata* gata leið
"Fram úr suðausturtagli Miðmelabótar lá hin gamla Réttanesgata suður í Réttanes ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 13

RA-466:034 *Skarðsgata* gata leið
"Til norðvesturs í stefnu frá Gömlu-Landréttum [006] lá svonefnd Skarðsgata út í Skarðshverfi." Segir í

örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 13

RA-466:035 varða
"Um 300 m suður af Gömlu-Landréttum stendur varða fast vestan götunnar, en hún er nafnlaus." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 13

RA-466:036 tóft fjárhús
"En spölkorn norðvestur af þeirri vörðu [035], og um það bil mitt á milli suðurtagla Miðmelabótar og Markhellu, eru sauðhústættur frá búskap Sigurðar Markússonar á Leirubakka." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 13

RA-466:037 heimild um rétt
"Áður voru nefndar Landréttir, sem standa nærri norðausturhorni nessins [Réttaness], uppi undir Klettum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 14

RA-466:038 heimild um fjárhús
"Austan við þær [037] er sauðhústótt frá búskap Páls Jónssonar í Svínahaga." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 14

RA-466:039 heimild um vað
"Úr norðurenda Austureyrar er nafnlaust vað yfir ána, í stefnu að Svínhaga." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 15

RA-466:040 heimild um ferju
"Úr norðurenda Austureyrar er nafnlaust vað yfir ána, í stefnu að Svínhaga. Þar var fyrrum einnig ferja." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 15

RA-466:041 tóft
"Örskammt ofan við Pytt er svonefndur Kór, lítil, djúp laut, ílöng til suðvesturs. Skammt ofar er gömul, vallgróin kofatótt, sem enginn veit nú hvernig á stendur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 15

RA-466:042 *Stóruvallagata* heimild um leið
"Er þá að lokum ógetið Stóruvallagötu. Hún lá upp úr Réttanesi austan við Smalaskálanef, í stefnu að Stóruvöllum." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 16

RA-467 Vatnagarðar
10 hdr., 1708, afbýli Leirubakka. Í eyði frá 1944. 1917: Tún 3 ha, sléttað 1 ha, garðar 393 m²

RA-467:001 *Vatnagarðar* bæjarhóll bústaður
Búið að rífa bæjarhúsin.
Heimildir: Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 2; Túnakort 1917

RA-467:002 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-467:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-467:004 *Stekkatún* örnefni stekkur
"Rúmlega 100 m norðvestur af Stekkatúni Leirubakka [RA-466:014] er við lækinn annað dalverpi með lækjarlænu, og var þar Stekkatún frá Vatnagarði." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 3

RA-467:005 gata leið
"Vestur þaðan, vestan við gömlu götuna, sem lá frá Vatnagarði til bæjanna austan ár ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 3-4

RA-467:006 *Fornufjós* örnefni fjós
"Fast norðaustan við bæjarstæðið er fyrirferðamikil, há hústótt, sem heitir Fornufjós ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 4

RA-467:007 tóft geitakofi
"En rúmlega 200 m aust-norðaustur frá Hól eru, á norðurbarmi gamals, uppgróins blástursgára, tættur gimbrakofa frá Vatnagarði." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 6

RA-467:008 *Botnhús* heimild um fjárhús
"Það var áður nefnt, að Vatnagarðslækur kemur upp undan hraunbrún. Tættur ærhúss eru þar ofan við lækjarbotninn, og hét það Botnhús." Segir í örnefnalýsingu. "Það var byggt í búskapartíð Guðmundar Árnasonar í Vatnagarði 1905-1912." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 6

RA-467:009 *Gvendartættur* 3 tóftir fjárhús
"Vestur frá Glompubotni, sunnan undir hraunbrúninni, eru á þremur stöðum fjárhústættur, nefndar Gvendartættur, kenndar við þann er byggði þær, Guðmund Árnason í Vatnagarði, síðar í Múla." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 9

RA-467:010 *á Beinkrók* tóft fjárhús
"Næst sunnan Ossteigs er Beinkróksnef. Sunnan í nefninu, upp á brúninni, eru tættur sauðahúss frá Vatnagarði, sem heitir hér á Beinkrók." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 11

RA-467:011 *Árnatorfuvað* heimild um vað
"Næst sunnan Ossteigs er Beinkróksnef. Sunnan í nefninu, upp á brúninni, eru tættur sauðahúss frá Vatnagarði, sem heitir hér á Beinkrók. Hét Árnatorfuvað á ánni fram undan (suðaustan) húsinu, kennt við svonefnda Árnatorfu, sem við blasir austan árinnar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 11

RA-467:012 tóft
"Sauðnef skagar fram að ánni framan við Beinkrók [sjá 011] og eru tvær gamlar tættur þar uppi undir brúninni." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 11

RA-467:013 tóft
"Sauðnef skagar fram að ánni framan við Beinkrók [sjá 011] og eru tvær gamlar tættur þar uppi undir brúninni." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 11

RA-467:014 2 tóftir fjárhús
"Sauðnef skagar fram að ánni framan við Beinkrók [sjá 009] og eru tvær gamlar tættur þar uppi undir brúninni. En suðvestan við Sauðanef er allstórt og grösugt vik upp frá ánni inn í hinn háa hraunjaðar, og heitir Dýjafit. Þarna efst í vikinu eru tætur tveggja ærhúsa frá Guðmundi Árnasyni í Vatnagarði." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 11

RA-467:015 *Dýjafitavað* heimild um vað
"En Dýjafitavað var á ánni suðaustur undan húsum þessum [014]." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Leirubakkahverfi og Réttanes, 11-12

RA-468 Galtalækur
30 hdr. 1708, 1332. Jarðarinnar getið í máldaga Skarðakirkju. DI II, 695-696. 1704 var Stampur hjáleiga. "Galtalækur er nú efsti bær í Landsveit og hefur um langan aldur verið talin með landmeiri jörðum þar, alls um

1695 ha, til mestra muna Þjórsárhraun. ... Um einn fjórði er grasi gróin frá fornu fari, hinn hlutinn er uppblásið hraun ..." G II var byggt árið 1978. SB V, 157 1708: "Jörðunni fylgja engjar alls engar so sem hinum, er fyrr getur í Landmannahrepp." JÁM I, 286. 1917: Tún 6,5 ha, sléttað 4 ha, garðar 936 m²

RA-468:001 *Galtalækur* bæjarhóll bústaður
"Með læknum austanverðum suður frá Seilunum er hár grashóll; þar stóð bærinn fyrr á tímum, og nefnist þar því Gamli-Galtalækur." Segir í örnefnalýsingu. Gamli Galtalækur er um 300 m austur af bænum. "Stór og fagur grashóll austan við Galtalæk, beint austur af bænum, er nefndur Gamli-Galtalækur. Hleðsluleifar eru sýnilegar austan í þeim hól." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Galtalækur, 28; SB V, 131; Ö-Galtalækur IE, 7; Túnakort 1917

RA-468:002 heimild um bænhús
1709: Heyrt þykjast menn hafa hjer hafi til forna bænhús (hálfkirkja) verið, en engi veit þar framar um að segja, og ekki sjást þar nú nokkur líkindi til;
Heimildir: JÁM I: 280

RA-468:003 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-468:004 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-468:005 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-468:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-468:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-468:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-468:009 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-468:010 kuml legstaður
"Dys manns og hests frá 10. öld hefur fundist í landi jarðarinnar við Ytri-Rangá." Segir í Sunnlenskum byggðum. Árið 1929 kom í ljós kuml rétt við Rangá ytri, milli Galtalækjar og Vatnagarða, í landi Galtalækjar, mjög skammt þar fyrir ofan, sem lækur samnefndur fellur í ána. Staðurinn heitir Hrútshagatangi, og er þar að sögn náttúrufegurð mikil bæði fjær og nær, foss, skógur, fjallasýn. Kumlið fannst við það, að áin braut bakka sinn, unz úr því fór að hrynja, en það var 1,50 m ofan við vatnsborð árinnar. Frá haugfénu og upp á landnámsyfirborð virtust vera um 65 sm, en á seinni öldum hafði árfok borizt á, svo að nú voru 2 m niður að leifunum. Engin haugur virtist hafa verið orpinn né heldur dysjargrjót borið saman. Því miður var búið að færa kumlið mjög úr lagi, þegar Matthías Þórðarson kom á vettvang, en þó sást, að maður hafði verið lagður svo, að höfuð vissi því sem næst í norður; hafði höfði verið lyft dálítið, maður legið á bakinu, fætur dálítið krepptar um hnén. Hægri handleggur hafði verið sveigður lítið eitt inn yfir nárann, en önnur bein voru flest úr lagi færð, og verður ekki meira um leguna sagt. Gröfin virðist hafa verið um 1,50 m að l., grafin niður að hvítleitu smágerðu vikurlagi og því mjög hreinleg og þurr. Við fætur mannsins hafði verið lagður gamall hestur, jafndjúpt grafinn og hann. Hrossabeinin voru öll úr lagi færð. Maðurinn hafði dáið gamall. í kumli hans var hinn mesti fjöldi gripa. En allir voru þeir upp teknir, áður enn rannsóknarmaðurinn kom á vettvang. Ekkert er því vitað um afstöðu þeirra í kumlinu, og margir eru skemmdir. Gripirnir eru sem hér segir: 10480. Spjót af K-gerð, sýnilega Sverd 21, þótt ekki hafi varðveizt nema falurinn og lítið brot af fjöðrinni. 10481. Skjaldarbóla af gerðinni Rygh 562, óheilleg. Áfastar við hana eru ryðþrungnar leifar af einskeftudúk. 10482. Öxi, sennilega af K-gerð, en eigi er það fullvíst. 10483-84. Tvö brýni úr hein, annað lítið og með gati, ferstrent og snoturt, hitt stórt og klunnalegt, 29,8 sm að l., en úr sams konar steini. 10485-86. Tvær eldtinnur, báðar urðar með eldstáli, enda fastryðgaður járnbútur við aðra þeirra, efalítið af eldstáli. 10487. Hnífblað úr járni, venjulegt. 10488. 4 met úr blýi og jafnvel eitt úr járni, þótt greining þess sé óviss. Stærsta metið er sem toppstýfð keila, Rygh 481, annað kringlótt og dæld tekin í það ofan, þriðja sem bumbumynduð kringla, fjórða ekki ósvipað öxi í laginu, minnir þó á metið frá Stóra-

Klofa (kt 16). Metin voru öll læst í ryðkökk. 10489. Klömbur úr beini, brot. 10490. Þrír önglar úr járni, bundnir saman með bandi, sem vafið er um leggina. 10491. Járnkrókur, líkur önglunum, en vantar bæði agnhald og lykkju og mun því vera af gogg eða ífæru. 10492. Viðakolamolar allmargir. 10494. Járnmél, og eru mislangir hlutarnir. 10495 Járnhringja af venjulegri gerð. 10496. Járnmolar og ryðkekkir, um 50 talsins, sumir eflaust úr reiðtygjum. Auðþekktur er einn rónagli.
Heimildir: KEKH, 44-46; SB V, 157

RA-468:011 *Stampur* bæjarstæði býli
Hjáleiga 1704, 1708 fóðrast á henni I kýr og I vetrungur. "... hið fjarsta Stampslindargil, kennt við Stamp, öðru nafni Galtalækjarhjáleigu, sem er gömul hjáleiga frá Galtalæk, en liggur nú undir jörðinni; sér fyrir rústum hennar á túninu suðvestur frá bænum." Segir í örnefnalýsingu. "Stutt þaðan til suðvesturs, skammt frá túngirðringu, er lítill hóll. Þar stóð eittt sinn Galtalækjarhjáleiga, sem einnig, og líklega í niðrunarskyni, var kölluð Stampur. Gengur þessi hóll, sem ekki hefur verið hróflað við, enn undir Stampsnafninu. Milli Stamps og túngirðingar segir Magnús Magnússon að verið hafi örnefnið Litli-Stampur, og muni þar sennilega hafa verið einvher útikofi frá Stampi." Segir í örnefnalýsingu IE. "Hjáleigan stóð vestan við tún heimajarðarinnar, en er nú orðin þar innan garðs. Bæjartóftirnar sjást enn greinilega, enda enginn uppblástur þar nærri." Jörðin fór í eyði árið 1834. "Enginn blástur hafði orðið vestan lækjarins, er rennur norðan og austan við túnið, en eftir miðja 19. öld fór að myndast skarð framan lækjarins norðan við túnið og eigi stærra en svo í fyrstu að haft var fyrir fjárrétt."
Heimildir: JÁM I, 286; Ö-Galtalækur, 26; Ö-Galtalækur IE, 3; GÁ: "Uppblástur og eyðing býla í Landsveit" Minningarit Sandgræðslunnar 1958, 65

RA-468:012 *Gamlabrú* heimild um brú
"Örskammt suðaustur frá bænum var fyrrum brú á læknum; þar heitir Gamlabrú." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Galtalækur, 25

RA-468:013 heimild um fjárhús
"Með læknum fram frá Gófinni er girt engi, sem nefnt er Flatir. Framan við þær eru ærhús og kring um þau girðing, er Gerði nefnist." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Galtalækur, 26

RA-468:014 *Borgir* heimild um fjárhús
"Frá Fögurbrekku liggur löng laut til norðausturs. Hjá henni eru fornar fjárhúsrústir, er nefnast Borgir." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Galtalækur, 27

RA-468:015 varða
"Í hraunbrúninni norðaustur frá Notnaskyggni er hár grjóthóll með vörðu á; nefnist hann Uppgjöf." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Galtalækur, 28

RA-468:016 *Fosshólmi* álagablettur
Í Fosshólmanum austan við túnið í Galtalæk, á fossbrúninni er álagablettur sem líf á að vera á og keki má hreyfa við honum. Hólminn er vaxinn birkihríslum.
Heimildir: Bergsveinn Skúlson: Bárusog. Sögur og sagnir úr Breiðafirði 1988, 288-289

RA-468:017 *Vatnsgata* gata leið
"Svokölluð Vatnsgata lá frá bænum austur og niður að lækjum, í stefnu á Skógarfoss og Skógarfosshólma." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Galtalækur IE, 2

RA-468:018 heimild um lambhús
"Lambhús stendur örskammt norðaustan við bæinn ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Galtalækur IE, 2

RA-468:019 heimild um traðir
"Lambhús stendur örskammt norðaustan við bæinn, en fast vestan þess, milli lambhúss og traða ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Galtalækur IE, 2

RA-468:020 *Brúin* heimild um brú
“Norðaustur af lambhúsinu, fast við lækinn og suðvestan við nyrðri enda brúarinnar, þar sem nú er ekið yfir Galtalæk, var hóll, sem hét Brúarhóll, en hefur fyrir nokkru verið gersamlega rofinn vegna vegabóta. Var kenndur við hlaðna göngubrú, sem enn er yfir lækinn, beint austur undan hólnum. Hún var kölluð Brúin.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Galtalækur IE, 2

RA-468:021 *Hrúthagavað* heimild um vað
“Fast ofan við þetta gil [Kúagil] hét Hrúthagavað á læknum, því að um það lá leiðin fram í Hrúthaga ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Galtalækur IE, 2

RA-468:022 heimild um leið
“Fast ofan við þetta gil [Kúagil] hét Hrúthagavað á læknum, því að um það lá leiðin fram í Hrúthaga ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Galtalækur IE, 2

RA-468:023 *Eyfatótt* heimild
“Suðaustur af Stampi [011] var einhverju sinni kofi, og hét þar síðar Eyfatótt ... þar er engin tótt lengur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Galtalækur IE, 3

RA-468:024 *Hólakofi* heimild um fjárhús
“Vallendisheiðin suðvestur og vestur af Glatlækjartúni, báðum megin þjóðvegar, heitir einu nafni Galtalækjarheiði eða aðeins Heiði. Úr því kemur suðvestur fyrri Gróf breikar Heiðin mjög. Skammt suðvestur af fremri og lægri enda Grófar stendur svonefndur Hólakoti; þar voru hafðar veturgamlar ær, að minnsta kosti fyrr á tímum.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Galtalækur IE, 3

RA-468:025 *Gerðisrétt* heimild um rétt
“Gerðishlið svonefnd var á girðingunni að ofanverðu [sjá 013] og þar suður við Gerði var einnig talað um Gerðisrétt.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Galtalækur IE, 4

RA-468:026 *Gjögrabrú* heimild um brú
“Austast á Gjögralænu var svonefnd Gjögrabrú.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Galtalækur IE, 4

RA-468:027 heimild um rétt
“Í ritgerði Guðmundar Árnasonar ... stendur þetta meðal annars: “Engin blástur hafði orðið vestan lækjarins, er rennur norðan og austan við túnið, en eftir miðja 19. öld fór að myndast skarð framan lækjarins norðan við túnið og eigi stærra en svo í fyrstu, að haft var fyrir fjárrétt.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Galtalækur IE, 5-6

RA-468:028 garðlag
“Í ritgerði Guðmundar Árnasonar ... stendur þetta meðal annars: “Engin blástur hafði orðið vestan lækjarins, er rennur norðan og austan við túnið, en eftir miðja 19. öld fór að myndast skarð framan lækjarins norðan við túnið og eigi stærra en svo í fyrstu, að haft var fyrir fjárrétt. En skarðið færðist út og fram, svo að um ladamót var það farið að nálgast lönd Vatnagarðs og Leirubakka og stefndi á þá bæi. Var þá farið að hlaða grjótgarða í gárann, sem að vísu dró úr framgangi hans, en teppti ekki til hlítar.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Galtalækur IE, 5-6

RA-468:029 *Stöðull* örnefni kvíar
“Lá hólmbunga á suðausturbarmi Litluskarða, vestan við þjóðveginn, var Stöðull. Lág hólbunga á suðausturbarmi Litluskarða, beint norður af heimreiðinni, er í lýsingu Magnúsar Finnbogasonar kölluð Staðarhóll. heimildarmenn mínir muna ekki eftir því nafni, en sumir þeirra hafa talið sennilegast að hóllinn hafi jafnvel heitið Stöðulhóll, því að hann er fast norðan við Stöðulinn.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Galtalækur IE, 6

RA-468:030 heimild um túngarð

“Vest-norðvestur yfir hana [Noðurheiði], yfir framanverð Skörð, frá svonefndu Ærhliði á túngarðinum, lá svonefnd Ærgata.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Galtalækur IE, 6

RA-468:031 *Ærhlið* heimild
“Vest-norðvestur yfir hana [Noðurheiði], yfir framanverð Skörð, frá svonefndu Ærhliði á túngarðinum, lá svonefnd Ærgata.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Galtalækur IE, 6

RA-468:032 *Ærgata* gata leið
“Vest-norðvestur yfir hana [Noðurheiði], yfir framanverð Skörð, frá svonefndu Ærhliði á túngarðinum, lá svonefnd Ærgata.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Galtalækur IE, 6

RA-468:033 *Merkurgata* gata leið
“Litlu norðaustar [en 031], í stefnu frá bænum til Merkur, lá Merkurgata.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Galtalækur IE, 6

RA-468:034 *Ósgrafargata/Skarfanesgata* gata leið
“En ósgrafargeta, öðru nafni Skarfanesgata, lá til norður frá bænum, yfir norðaustanverða Norðurheiði og noður yfir Slakka, sem nánar verður nefndur, í átt til Ósgrafar og Skarfaness.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Galtalækur IE, 6

RA-468:035 varða
“Svipaða vegalengd [1 1/2 km] norð-norðaustur frá bænum er hár hóll með vörðu á, uppi á sömu braunbrún.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Galtalækur IE, 7

RA-468:036 *Litluhús* heimild um fjárhús
“Í tungunni ofan við þann litla læk, örskammt austan við Gamla-Galtalæk [001], eru tættur svonefndra Litluhúsa, en þar voru hafðir yngri sauðir.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Galtalækur IE, 7

RA-468:037 *Hrúthagahús* heimild um fjárhús
“Allstór tunga, hrauni þakain, verður milli galtalækjar og Ytri-Rangár, og mjókkar mjög til suðvesturs. Hraun þetta heitir Hrúthagahraun, en framrlega og austarlega í tungunni er stór gróðurtorfa, sem var slegin og heitir Hrúthagi. Suðausturbrekkur Hrúthaga eru háar niður að Rangá, og heita Hrúthagabrekkur. Í þeim framarlega var svonefnt Hrúthagahús. Þar voru ýmist höfð lömb eða veturgamlar kindur.” Segir í örnefnalýsingu.
Hrúthagatún umhverfis.
Heimildir: Ö-Galtalækur IE, 7

RA-468:038 *Ölduvað* heimild um vað
“Beinasta leið milli Galtalækjar og Næfurholts var yfir Rangá á Ölsuvaði, sem er örskammt ofan við ós fremri Hrúthagalænu.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Galtalækur IE, 8

RA-468:039 heimild um leið
“Beinasta leið milli Galtalækjar og Næfurholts var yfir Rangá á Ölsuvaði, sem er örskammt ofan við ós fremri Hrúthagalænu.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Galtalækur IE, 8

RA-468:040 *Sporvað* heimild um vað
“Tungan milli Galtalækjar og Rangár er örmjó syðst, og heitir þar Hrúthagatangi. Þar eru tvö vöð á ánni. Hið syðra heitir Sporvað, liggur úr suðurodda Hraunteigs austan ár, Hraunteigssporði.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Galtalækur IE, 8

RA-468:041 *Dýjavað* heimild um vað
“Tungan milli Galtalækjar og Rangár er örmjó syðst, og heitir þar Hrúthagatangi. Þar eru tvö vöð á ánni. Hið syðra heitir Sporvað, liggur úr suðurodda Hraunteigs austan ár, Hraunteigssporði. Hitt vaðið er 200-300 m ofar, nálega mitt á milli Sporvaðs og lítils viðarhólma við austurlandið er vað áður lítillega getið, og heitir það vað

Dýjavað." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Galtalækur IE, 8

RA-468:042 *Stóruhús*heimild um fjárhús
"Norðvestan við Brík er stórt svæði skóglaust, og stendur þar fjárhús og hlaða. Hér voru áður hýstir sauðir, og voru þá húsin nefnd Stóruhús." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Galtalækur IE, 9

RA-468:043 varða
"Austan Botnaskyggnis, uppi í hraunbrúninni, er hóll með vörðu, og heitir Uppgjöf ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Galtalækur IE, 9

RA-469 Mörk

60 hdr í landamerkabréfi frá 1475 þá sennilega verið að tala um Fornumörk. 10 hdr. 1708. 1475 er Merkur og Merkihvols getið í landamerkjabréfi en bréfið er talið víðsjálvert. Merkihvoll eyðibýli 5 hdr 1847. Fór í eyði árið 1894/5. Mörk og Merkihvoll ekki sama jörðin, báðar í byggð 1708. 1708: "Túninu spillir mold og blástur sandur, líka högum, og liggur hvertveggja undir spjöllum." JÁM I, 285

RA-469:001 *Fornamörk* bæjarhóll bústaður
"Bærinn í Mörk stóð suðvestan undir allhárri brún, sem nú er aðeins hraun og sandur, eins og mestur hluti Merkurlands. Þó er enn graslendi kringum bæinn, ..." Segir í örnefnalýsingu. 1475 er talað um gamalt bæjarstæði Fornumörk sem hafi verið sama jörð og Mörk.
Heimildir: Ö-Skógarkot, Mörk, Eskiholt, Stóri-Klofi, Litli-Klofi, Borg, 16; DI V, 795

RA-469:002 heimild um bænhús
MÖRK Á LANDI (KLOFAÞING) (R) - BÆNHÚS[1332]: [til Klofa] liggur bænhus j mork; Máld DI II 695 [Klofa] [1387]: [til Klofa] liggur bænhvs j Mork; Máld DI III 405 [Klofa]
Heimildir: DI II, 695; III, 405.

RA-469:003 *Mörk* bæjarstæði bústaður
"Bærinn í Mörk stóð suðvestan undir allhárri brún, sem nú er aðeins hraun og sandur, eins og mestur hluti Merkurlands. Þó er enn graslendi kringum bæinn, ..." Segir í örnefnalýsingu. 1475 er talað um gamalt bæjarstæði Fornumörk sem hafi verið sama jörð og Mörk.
Heimildir: Ö-Skógarkot, Mörk, Eskiholt, Stóri-Klofi, Litli-Klofi, Borg, 16; DI V, 795

RA-469:004 kuml legstaður
Sumarið 1936 rannsakaði Matthías Þórðarson kuml, er blásið hafði upp um 1 km suður frá bæjarrústunum, þar sem Mörk var áður, norðan við norðausturendann á svonefndri Blindubrún. Kumlið var illa leikið. Höfuð mannsins hafði snúið vestur, og sást það af höfuðbeinum og tönnum allmörgum í sandinum. Önnur bein sáust ekki utan við smáar flísar, en þó má þekkja, að beinin eru úr rosknum karlmanni. Líkið hefur verið grafið niður að blásvörtu, þunnu vikurlagi, líklega úr Heklu. Gripir fundust sem hér segir: 11921. Vefjaráhald úr járni, sama gerð og Rygh 413. Steinflís ljósgrá, (hefur glatazt, ekki tölusett). Um 1 m austar, til fóta manninum, var örfoka hrosskuml, og lágu þar allmiklar beinaleifar eftir. Hausinn var nyrzt, og hjá honum fundust brot af járnmélum (Þjms. 11922).
Heimildir: KEKH, 44

RA-469:005 *Merkihvoll* bæjarstæði býli **Friðlýsar fornleifar**
Getið í bréfi frá 1475, bréfið talið víðsjálverrt. 5 hdr., 1708, talin hafa verið 10 hdr., áður. Merkihvols-rústir hinar fornu. Þær eru um 4,3 km landnorður frá [Galtalæk], við veginn, upp með Rangá ytri að vestan. "Austan við veginn, um 600 m inn frá Flataskógi, er kollóttur hraunhóll með graslit, og rofatorfa austna við. Hóllinn heiitir Gamli-Merkihvoll. Hér stóð bærinn Merkihvoll lengst af. Í sóknarlýsingu 1841 er getið um bænhús á Merkihvoli, "aftekið fyrir elstu manna minni.". Segir í Sunnlenskum byggðum. 1708: "Túninu því litla sem er spillir blástur sandur og liggur undir spjöllum. Líka grandar hann högum." BJ: "Gamli Merkihvoll er alllangri bæjarleið inn frá Galtalæk inn með Rangá. Þar er rústarbúnga afar mikil og er svo mikið grjót í henni að það hefir varnað því að hún blési burt. Annað er þar örblásið. Dálítið af melgrasi vex á rústinni, enda mundi eigi unt að sjá húsaskitun þó hún væri ekki, því grjótið úr veggjunum er alt um kring hrunið út af bungunni. Fyrir sunnan vesturenda hennar er önnur minni bunga, hún er flöt ofan og sýnist svo, sem leifar af garði sjáist á þeirri brún hennar, sem að bænum viet. Hinum megin er meira niður hrunið. Ofan á henni er alt ein grjótdreif. En þó virtist mér sem þar mætti greina undirstöðusteina dálítillar tóftar, er hefði snúið vestur. Ef mér hefir virzt það

rétt, þá mun það hafa verið kirkjuundirstaðan. - Það mun raunar aðeins hafa verið bænhús. - Flöturinn ofan á þeirri bungu er þá það sem eftir er af kirkjugarðinum. Ég aðgætti hvort hvergi stæði mannabein útúr suðurhliðinni, sem mest er hrunin, en það var ekki þá sem stóð. Samt munu mannabein hafa komið þar út áður og fokið burtu, því á sandinum skamt framar fann eg 2 brot af leggjum, sitt á hvorum stað, sem sjá m´´atti að votu af mannsleggjum. Skamt frá rústinni eru æðði grjótbungur og garðslög á fleirum en einum stað, og hafa þar verið allmiklar byggingar. Vatnsbólið hefir verið lækur, sem runnið hefir í Rangá rétt fyrir austan bæinn."

MERKIHVOLL Á LANDI (R) (LANDÞING) – BÆNHÚS. 1709: Heyrt þykjast menn hafa hjer hafi til forna bænhús (hálfkirkja) verið, en engi veit þar framar um að segja, og ekki sjást þar nú nokkur líkindi til 1866: Þjms. 332: "BRONZ-ÍSTAÐ mjög fornlegt. Það er 3 þumlúngar og 7 línur á breidd yfir um skóinn, og með spaða að ofan, sem er 1 þumlúngur og 6 línur á breidd. Við hann hefir verið negld ólin með 4 nöglum. Skórinn er beinn og sléttur. Niður úr ístaðinu ganga tveir spaðar, sem eru framhald af hliðum ístaðsins, og út úr því neðanverðu eru tveir hnöttóttir agnúar. Á ístaði þessu eru tvæ ormamyndir, og rísa ormarnir hver gegn öðrum með gapandi hausa, en eru bundnir saman á sporðunum. ... Ístað þetta fannst 1866 í rústum af eyðijörðinni Merkihvoli, sem er fyrir innan Galtalæk, efsta bæ á Landi."
Heimildir: DI V, 794; SB V, 132; JÁM I, 281; ÁG: Friðlýsingarskrá, 67-68; B J: "Athugasemd um Merkihvol" Árbók 1911, 66-67; FÍ I, 136

RA-469:006 *Merkihvoll* bæjarstæði býli
"Á öndverðri 19. öld varð að flytja bæinn um hálfan annan kílómetra innar með ánni. Ekki mun jörðin hafa verið byggileg lengi eftir það, og 1829 leggst hún alfarið í eyði." Segir í Sunnlenskum byggðum.
BJ: Þá var þar fjárhús frá Galtalæk
Heimildir: SB V, 132; B J: "Skrá yfir eyðibýli ..." Árbók 1898, 6

RA-469:007 heimild um áfangastað
"Mjótt sandskarð grunnt skildi Merkihvolsskóg frá Rjúpnavöllum lengra upp með Rangá, stórri og fallegri grasspildu, sem fyrrum var sjálfsagður áningastaður ferðamanna og fjallamanna." Segir í Sunnlenskum byggðum. "En örkufall frá gilsinu við heklu í mai 1970 kæfði þar allan gróður, og eiga þessir fögru vellir langt í land að ná fyrri svip." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 132

RA-469:008 *Miðmorgunhóll* varða eyktamark
"Á melum þessum, beint í austur frá merkurbæ er hár grjóthóll með vörðu og heitir miðmorgunhóll." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skógarkot, Mörk, Eskiholt, Stóri-Klofi, Litli-Klofi, Borg, 16

RA-469:009 gata leið
"Norðaustur í hruninu, við götuna milli Skarfaness og Galtalækjar, eru rústir af sauðahúsi frá mörk á nokkuð grasi vöxnum hól. Nefnast þær Hraunborgir og eru miðja vega milli Skarfaness og Galtalækjar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skógarkot, Mörk, Eskiholt, Stóri-Klofi, Litli-Klofi, Borg, 17

RA-469:010 *Hraunborgir* heimild um fjárhús
"Norðaustur í hruninu, við götuna milli Skarfaness og Galtalækjar, eru rústir af sauðahúsi frá mörk á nokkuð grasi vöxnum hól. Nefnast þær Hraunborgir og eru miðja vega milli Skarfaness og Galtalækjar." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skógarkot, Mörk, Eskiholt, Stóri-Klofi, Litli-Klofi, Borg, 17

RA-469:011 gripir
Bronsístað. "Merkihvoll, eyðibær í Landsveit, Þjms. 332: Ístað úr bronsi, bogamyndað, með sléttum skó, hnúðar út úr boganum neðarlega báðum megin, spaði efst til þess að negla ístaðsólina á. Dýraskraut í rúnasteinastíl er á spaðanum, og heldur mynztrið verið fyllt með niello. Hæð með spaða 15,5 sm, nest breidd 11.2 sm."
Heimildir: Skýrsla FÍ I, 136; KEKH, 258

RA-469:012 *Gloppa* bæjarstæði býli
"Sá bær var í hraunbrúninnni á milli merkur og Galtalækjar og sér þar enn fyrir gömlum bæjarrústum. ... Enginn veit nú neitt um sögu þessa bæjar ..."
Heimildir: GÁ: "Uppblástur og eyðing býla í Landsveit" Minningarit Sandgræðslunnar 1958, 63

RA-470 Eskjuholt

1708: Jaðradýrleiki takin 14 hdr., talin hafa verið 20 hdr., áður. Skarðskirkjueign að helmingi. 1332. Jarðarinnar getið í máldaga Skarðakirkju. DI II, 695-696. 1465 er jörðin gefin Sigríði Arnardóttur. DI V, 455. Ítak í Skarfanesskógi. JÁM I, 283-284. Bænhús var á jörðinni. Í eyði frá 1882 1708: "Túninu, sem parti Margretar og Bjarna fylgir, hefur blásturs sandur stórlega spilt og nærri nelmíng af tekið, líka grandar hann hinum parti túnsins. Af högum halda menn að vísu fjórúng sandi kafinn, og sýnist, að jörðin liggi framvegis undir stórum spjöllum." JÁM I, 284

RA-470:001 *Eskjuholt* bæjarhóll bústaður **Friðlýstar fornleifar**
"Úti í þessum gára suðaustur af Yrjaheiði er Eskiholtsbjalli. Vestan í honum stóð bærinn Ekiholt. Síðar varð að flýja með bæinn undan sandinum skamman spöl til vesturs og lokst til suðvesturs þar sem hann stóð þar til hann fór í eyði 1882." Segir í Sunnlenskum byggðum. BJ: "Eskiholt stóð stuttri bæjarleið í útnorður frá Mörk, vestan undir suðurendanum á dálitlum ási, sem heitir Eskiholtsbjalli. ... Eskiholtsbjalli er sú eina hæð, önnur enn Skarðsfjall, sem tekur upp úr hrauninu, er liggur undir jarðveginum í allri Landsveit fram til Lækjarbotna. Rústin er mikil ummáls og virðist þar hafa verið stórbýli; en er uppblásið fyr enn menn hafa sögur af. Hafði bærinn þá verið byggður aftur nokkru utar, en eyðst að nýju. Þá var hann aftur fluttur legra út eftir, nær Skarðsfjalli, og þar hélzt hann til 1882, en var þó mjög lelegt býli." "Eskiholt. Eskiholtsbær hefur staðið á þremur stöðum.

Elzta bæjarstæðið, Eskiholt I, er hár melgrashóll á gráleitum hjalla litlu framar (suðvestar) en undir miðri norðvesturbrekku Eskiholtsbjalla. Í ferð okkar um þessar slóðir 18. júní, fann Ingar Árnason á Bjalla hraunstein, sem í henfru verið höggvin fallega löguð hola, um 15 cm að lengd, en lítið eitt færri cm að breidd, sennilega berzluker; fannst þetta utan í leifum kofa, sem verið hefur vestan íháhólnum, og gæti þarna hafa verið smiðja. Kerið er nen geymt á Bjalla, en ég hvatti til þess að því yrði komið til varðveizlu að byggðasafninu á Skógum. Vestan þessa bæjarhóls og Bjallans er lægð, sem virðist hafa verið mýri fyrrum, en á lágum dökkleitum, örfoka hól fast vestan þessa sunds, um 250 m norðvestur af eskiholti I, hefur Eskiholt II staðið. Þetta hefur að vísu verið undarlega stuttur bæjarfluttningur, enda herma munnlegar og skriflegar heimildir, að á miðstaðnum hafi Eskiholt staðið skamma hríð. Síðasta bæjarstæðið, Eskiholt III, eru rústir allmiklar, talsvert er þar um grágrýtirhellur og mikið af beinum og ýmsum smáminjum. Bærinn hefur staðið uppi á allmiklum hraunkambi eða brún, en hraunslétta neðan og austan við. En suðvestan sléttunnar tekur enn við hærra hraunsvæði allhólótt, að og meðfrem heiðarjaðrinum. Ingar sagði, að þegar farin var Vatnshólagata til Merkur, hefði bæði Vörðuhóll og Eskiholt verið á vinsri hönd, gatan lá neðan undir brúninni, sem eyðibýlið stóð uppi á. Síðasta bæjarstæðið Eksiholts er nú grænleitur hraunhóll, sem sker mjög úr við umhverfið; örfoka hraun, sem nú er tekið að gróa nokkuð. Eskiholt fór alfarið í eyði 1882."
Heimildir: SB V, 134; Ö-Skarð, Króktún, Skarðssel, Eskiholt og Yrjum, 5; ÁG: Friðlýsingarskrá, 68; B J: "Skrá yfir eyðibýli ..." Árbók 1898, 5-6

RA-470:002 heimild um bænhús
"Í Eskiholti var bænhús "fyrir elsu mana minni." Segir í Sunnlenskum byggðum.
ESKIHOLT Á LANDI (R) (LANDÞING) - BÆNHÚS
Heimildir: SB V, 134

RA-470:003 *Eskjuholt* bæjarstæði bústaður **Friðlýstar fornleifar**
"Úti í þessum gára suðaustur af Yrjaheiði er Eskiholtsbjalli. Vestan í honum stóð bærinn Eskiholt. Síðar varð að flýja með bæinn undan sandinum skamman spöl til vesturs og lokst til suðvesturs þar sem hann stóð þar til hann fór í eyði 1882." Segir í Sunnlenskum byggðum. BJ: "Eskiholt stóð stuttri bæjarleið í útnorður frá Mörk, vestan undir suðurendanum á dálitlum ási, sem heitir Eskiholtsbjalli. ... Eskiholtsbjalli er sú eina hæð, önnur enn Skarðsfjall, sem tekur upp úr hrauninu, er liggur undir jarðveginum í allri Landsveit fram til Lækjarbotna. Rústin er mikil ummáls og virðist þar hafa verið stórbýli; en er uppblásið fyr enn menn hafa sögur af. Hafði bærinn þá verið byggður aftur nokkru utar, en eyðst að nýju. Þá var hann aftur fluttur legra út eftir, nær Skarðsfjalli, og þar hélzt hann til 1882, en var þó mjög lelegt býli." "Eskiholt. Eskiholtsbær hefur staðið á þremur stöðum. Elzta bæjarstæðið, Eskiholt I, er hár melgrashóll á gráleitum hjalla litlu framar (suðvestar) en undir miðri norðvesturbrekku Eskiholtsbjalla. Í ferð okkar um þessar slóðir 18. júní, fann Ingar Árnason á Bjalla hraunstein, sem í henfru verið höggvin fallega löguð hola, um 15 cm að lengd, en lítið eitt færri cm að breidd, sennilega berzluker; fannst þetta utan í leifum kofa, sem verið hefur vestan íháhólnum, og gæti þarna hafa verið smiðja. Kerið er enn geymt á Bjalla, en ég hvatti til þess að því yrði komið til varðveizlu að byggðasafninu á Skógum. Vestan þessa bæjarhóls og Bjallans er lægð, sem virðist hafa verið mýri fyrrum, en á lágum dökkleitum, örfoka hól fast vestan þessa sunds, um 250 m norðvestur af Eskiholti I, hefur Eskiholt II staðið. Þetta hefur að vísu verið undarlega stuttur bæjarfluttningur, enda herma munnlegar og skriflegar heimildir, að á miðstaðnum hafi Eskiholt staðið skamma hríð. Síðasta bæjarstæðið, Eskiholt III, eru rústir allmiklar, talsvert er þar um grágrýtirhellur og mikið af beinum og ýmsum smáminjum. Bærinn hefur staðið uppi á allmiklum

hraunkambi eða brún, en hraunslétta neðan og austan við. En suðvestan sléttunnar tekur enn við hærra hraunsvæði allhólótt, að og meðfrem heiðarjaðrinum. Ingar sagði, að þegar farin var Vatnshólagata til Merkur, hefði bæði Vörðuhóll og Eskiholt verið á vinsri hönd, gatan lá neðan undir brúninni, sem eyðibýlið stóð uppi á. Síðasta bæjarstæðið Eksiholts er nú grænleitur hraunhóll, sem sker mjög úr við umhverfið; örfoka hraun, sem nú er tekið að gróa nokkuð. Eskiholt fór alfarið í eyði 1882."
Heimildir: SB V, 134; Ö-Skarð, Króktún, Skarðssel, Eskiholt og Yrjum, 3-4; B J: "Skrá yfir eyðibýli ..." Árbók 1898, 5-6

RA-470:004 *Eskjuholt* bæjarstæði bústaður **Friðlýstar fornleifar**
"Úti í þessum gára suðaustur af Yrjaheiði er Eskiholtsbjalli. Vestan í honum stóð bærinn Eskiholt. Síðar varð að flýja með bæinn undan sandinum skamman spöl til vesturs og lokst til suðvesturs þar sem hann stóð þar til hann fór í eyði 1882." Segir í Sunnlenskum byggðum. BJ: "Eskiholt stóð stuttri bæjarleið í útnorður frá Mörk, vestan undir suðurendanum á dálitlum ási, sem heitir Eskiholtsbjalli. ... Eskiholtsbjalli er sú eina hæð, önnur enn Skarðsfjall, sem tekur upp úr hrauninu, er liggur undir jarðveginum í allri Landsveit fram til Lækjarbotna. Rústin er mikil ummáls og virðist þar hafa verið stórbýli; en er uppblásið fyr enn menn hafa sögur af. Hafði bærinn þá verið byggður aftur nokkru utar, en eyðst að nýju. Þá var hann aftur fluttur legra út eftir, nær Skarðsfjalli, og þar hélzt hann til 1882, en var þó mjög lelegt býli." "Eskiholt. Eskiholtsbær hefur staðið á þremur stöðum. Elzta bæjarstæðið, Eskiholt I, er hár melgrashóll á gráleitum hjalla litlu framar (suðvestar) en undir miðri norðvesturbrekku Eskiholtsbjalla. Í ferð okkar um þessar slóðir 18. júní, fann Ingar Árnason á Bjalla hraunstein, sem í henfru verið höggvin fallega löguð hola, um 15 cm að lengd, en lítið eitt færri cm að breidd, sennilega berzluker; fannst þetta utan í leifum kofa, sem verið hefur vestan íháhólnum, og gæti þarna hafa verið smiðja. Kerið er nen geymt á Bjalla, en ég hvatti til þess að því yrði komið til varðveizlu að byggðasafninu á Skógum. Vestan þessa bæjarhóls og Bjallans er lægð, sem virðist hafa verið mýri fyrrum, en á lágum dökkleitum, örfoka hól fast vestan þessa sunds, um 250 m norðvestur af Eskiholti I, hefur Eskiholt II staðið. Þetta hefur að vísu verið undarlega stuttur bæjarfluttningur, enda herma munnlegar og skriflegar heimildir, að á miðstaðnum hafi Eskiholt staðið skamma hríð. Síðasta bæjarstæðið, Eskiholt III, eru rústir allmiklar, talsvert er þar um grágrýtirhellur og mikið af beinum og ýmsum smáminjum. Bærinn hefur staðið uppi á allmiklum hraunkambi eða brún, en hraunslétta neðan og austan við. En suðvestan sléttunnar tekur enn við hærra hraunsvæði allhólótt, að og meðfrem heiðarjaðrinum. Ingar sagði, að þegar farin var Vatnshólagata til Merkur, hefði bæði Vörðuhóll og Eskiholt verið á vinsri hönd, gatan lá neðan undir brúninni, sem eyðibýlið stóð uppi á. Síðasta bæjarstæðið Eksiholts er nú grænleitur hraunhóll, sem sker mjög úr við umhverfið; örfoka hraun, sem nú er tekið að gróa nokkuð. Eskiholt fór alfarið í eyði 1882."
Heimildir: SB V, 134; Ö-Skarð, Króktún, Skarðssel, Eskiholt og Yrjum, 3-4; B J: "Skrá yfir eyðibýli ..." Árbók 1898, 5-6

RA-470:005 *Sæmundartættur* tóft fjárhús
"Sæmundartættur eru sauðahústættur 200-300 m norður af Imbuhól, kenndar við Sæmund Arnbjörnsson í mörk. Hann byggði þennan litla sauðahúskofa, og heytótt fast norðan við, er hann bjó í Mörk. Tættur þessar eru í þeim hluta Eskiholtslands, sem nú er í eigu Skarsðbónda." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarð, Króktún, Skarðssel, Eskiholt og Yrjum, 12

RA-470:006 *Síðunes* bæjarstæði býli **Friðlýstar fornleifar**
"Rústir hinna fornu eyðibýla Síðuness og Ekiholts. Síðuness-rústir eru suðvestaní hraunbrúninni fyrir innan gamla Eskiholt ..." BJ: "Þar í brúninni hefir fyrri skömmu blásið upp bæjarrúst. Talsvert grjót er í henni, sem liggur á dreif, og er því óhægt að ákveða undirstöður nema hér og svar. Enda voru þær nokkuð gengnar úr lagi, því jarðvegurinn er sendinn og halli nokkur. Þó má sjá, að aðaltóftin, bæjarhúsið, hefir verið hér um bil 12 faðma löng og um 1 1/2 faðm breið og hefir enginn miðgafl verið í hennni, svo séð verði. Fleiri tóftir eru þar og allar óglöggvar." B.J getur þess til að bærinn hafi heitið Síða.
Heimildir: ÁG: Friðlýsingarskrá, 68; B J: "Fornleifar í Landsveit" Árbók 1907, 26-27

RA-471 Ósgröf
10 hdr., 1708, Skarðskirkjueign. 1626: Guðrún Brynjólfsdóttir selur sinn hluta í kirkjukotinu Ósgröf. Jarðabréf, 2. 1708: "Bygð á þessarri hörðu hefur samfleytt haldist í næstu 8 ár, þángað til var hún í eyði frá síðasta Hekluklaupi. Áður var byggíngin eins og nú." JÁM I, 282 Í eyði árið 1919. 1917: Tún 0,9 ha, sléttað 0,6 ha, garðar 254 m² "Tún var grasgefið en lítið og engjar litlar og lélegar. Allmikið skóglendi átti jörðin norður við Landkóga." SB V, 156

RA-471:001 *Gamla Ósgröf* bæjarhóll bústaður
"Bærinn Ósgröf stóð framan við Stekktúnslæk, gegnt Skarfanesi, en fór í eyði 1919. Áður var Ósgröf austarlega

og ofarlega á Miðklofa; þaðan var bærinn fluttur 1890 og heitir þar síðan Gamla-Ósgröf." Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 134; Ö-Ósgröf, 11; Túnakort 1917

RA-471:002 *Ósgröf* bæjarstæði bústaður
"Bærinn Ósgröf stóð framan við Stekktúnslæk, gegnt Skarfanesi, en fór í eyði 1919. Áður var Ósgröf austarlega og ofarlega á Miðklofa; þaðan var bærinn fluttur 1890 og heitir þar síðan Gamla-Ósgröf." Segir í Sunnlenskum byggðum. "... árið 1890 er bóndinn Ólafur Ólafsson, orðinn svo hræddur um bæinn, að hann flytur hann vestur á lækjarbakkann gegnt Skarfanesi, en tókst ekki að rækta tún þar ..."
Heimildir: SB V, 134; GÁ: "Uppblástur og eyðing býla í Landsveit" Minningarit Sandgræðslunnar 1958, 60

RA-471:003 *Skógarvað* heimild um vað
"Við landamerki milli Ósgrafar og Yrja, suður frá Skógarvaði ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Ósgröf, 11

RA-471:004 *Dansdalur* örnefni leikvöllur
"Austan við Hábrúnarbrekkuna, austur við nessjaðarinn, er allstór, sléttur dalur, sem heitir Dansdalur." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Ósgröf, 11

RA-471:005 *Galtalækjargata* gata leið
"Frá Ósgrafarbæ [001 eða 002?] liggur götuslóði, sem orðinn er óglöggur, til suðausturs í áttina til Galtalækjar; nefnist hann Galtalækjargata." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Ósgröf, 12

RA-471:006 *Stekkartún* örnefni stekkur
"Í hraunbrúninni inn frá Galtalækjargötu [005] kemur upp lækur, sem nefnist Stekkartúnslækur eftir gömlu stekkartúni frá Ósgröf." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Ósgröf, 12

RA-471:007 *Stekkatúnsvað* heimild um vað
"Um Miðklofa liggur löng, barðabrött laut frá Stekkatúnslæk vestarlega austur að hrauninu. Er hún grynnri að austanverðu og heitir Stekkartúnslaut. Þar sem Stekkatúnslaut liggur að læknum, er að á honum, er nefnist Stekkatúnsvað." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Ósgröf, 12

RA-471:008 *Sauðavað* heimild um vað
"Annað vað [en 007] litlu nær Ósgrafarbæ nefnist Sauðavað." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Ósgröf, 12

RA-471:009 *Litlabrú* heimild um brú
"Í túnjaðrinum norðaustur frá bænum var brú á Stekkatúnslæk, fáum föðmum frá þeim stað, þar sem hann sameinast Djúpalæk; hét hún Litlabrú." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Ósgröf, 12

RA-471:010 *Stórabrú* heimild um brú
"Í túnjaðrinum norðaustur frá bænum var brú á Stekkatúnslæk, fáum föðmum frá þeim stað, þar sem hann sameinast Djúpalæk; hét hún Litlabrú. Er það nafn andstaða við Stóra-brú, sem er á Dúpalæk, alveg þar sem hann sameinast Stekkatúnslæk." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Ósgröf, 12

RA-471:011 varða
"Í hrauninu skammt suðsuðaustur frá Ósgröf, hægra megin við Galtlækjargötuna, fast við hana, er allstór klettur með lítilli vörðu eða smásteinum uppi á; heitir hann Karlssteinn eða Stóri-steinn. Sennilega mun hann vera utan takmarka Ósgjafarlans, þótt nafn hans sé tekið hér með." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Ósgröf, 13

RA-472 Skarfanes
30 hdr., 1708. Jörðin nefnd í Landnámu. ÍF I, 351. 1332. Jarðarinnar getið í máldaga Skarðakirkju. DI II, 695-

696. “Efst í Landsveit er landnámsjörðin og eyðibýlið Skarfanes. ... Land jarðarinnar er víðáttumikið og liggur á löngum kafla að Þjórsá. Þarna hafa verið landkostir góðir fram eftir öldum og skóglendi vítt og fagurt.” Jörðin í eyði frá 1941, íbúðarhúsið flutt. 1708: “Af landinu brýtur Þjórsá, líka gengur á hagana blásturs sandur.” JÁM I, 282 1917: Tún 3,5 ha, sléttað 2 ha, garðar 662 m²

RA-472:001 *Elsta Skarfanes* bæjarhóll bústaður **Friðlýstar fornleifar**
“Sandfok gekk stórum á gróðurlendi Skarfaness og var bærinn fluttur fjórum sinnum undan sandi. Lengst stóð bærinn þar sem nú heitir elsta Skarfanes. Er bæjarstæðið ógróið á eyðisandi.” “Vestan við Ósgrafarbotna er Elsta- eða Forna-Skarfanes; þrír lágir grjóthólar, en miðhóllinn stærstur og líklegt að þar hafi bærin staðið.” Segir í Sunnlenskum byggðum. BJ: “Þar eru 3 rústir og er miðrústinmest; mun það vera bæjarrústin. ... En nú er þar allt blásið og enginn veit, hve langt er síðan bærinn var fluttur þaðan. Stóð hann, frá því menn vita fyrst, kippkorn norðar. En 1864 var hann færður undan sandfoki þangað, sem hann er nú; löngum stekkjarvegi framar með læknum.” BJ: “Rústirnar eru hjá efstu upptökum Skarfanesslækjar, sem í fornöld mun hafa heitið Engá, og rennur í Þjórsá um Yrjaós. Þær eru í þremur smáhólum og örskamt milli. Á mið-hólnum hefur sjálfur bærinn verið og er rústabungan yfirum hann þveran frá austri til vesturs. Sunnanundir hennir er hóllinn lítið eitt lægri. Virðist þar votta fyrir stuttri veggjarundirstöðu svo sem 4 fðm. frá suðurbrún bungunnar. hjá henni fundum við hauskúpu, sem eigi var aalveg ofanjarðar. Vildum við fornvitnast um hvort þar væri meira, og fundum þá leifar af heilli beinagrind sem sneri frá vestri til austurs. Svo nærri var komið að hún blési upp, að moldarlagið sem hún lá í, var varla 1/2 al þykkt. Undir því var 8 þml. þykkt lag af svörtum vikri og þar undir annað af hvítum vikri, vel 12 þuml. þykkt. Undir því var 2 þuml þykkt moldarlag en svo aftur hvítur vikur. Þetta sáum við í gröf þeirra er við grófum beinin í, ásamt 4 öðrum hauskúpum, sem þar láu í sandinum uppblásnar, og höfðu borist sín í hverja áttina. yfir gröfina settum við leiði af grjóti.”

“Elzta-Skarfanes, öðru nafni Forna-Skarfanes, stóð “norðan við upptök Skarfaneslækjar” (Litlalækjar) “eins og þau eru nú.” Þar “eru 3 grjótbreiður allmiklar á örblásnu landi, og er miðbreiðan mest og sýnilega bæjarrúst ... Sunnan við hana hafa á síðari árum komið upp nokkur mannabein, sem benda til, að þar hafi verið legstaður ...”
Heimildir: SB V, 133, 156; Ö-Skarfanes viðb., 2; ÁG Friðlýsingarskrá, 69; B J: “Skrá yfir eyðibýli ...” Árbók 1898, 6; B J: “Fornleifar í Landsveit” Árbók 1907, 28

RA-472:002 heimild um bænhús
“Kirkja var þar á miðöldum og sést enn vel til kirkjugarðsins framan í bæjarrústinni.” Segir í Sunnlenskum byggðum. BJ: “Rústirnar eru hjá efstu upptökum Skarfanesslækjar, sem í fornöld mun hafa heitið Engá, og rennur í Þjórsá um Yrjaós. Þær eru í þremur smáhólum og örskamt milli. Á mið-hólnum hefur sjálfur bærinn verið og er rústabungan yfirum hann þveran frá austri til vesturs. Sunnanundir hennir er hóllinn lítið eitt lægri. Virðist þar votta fyrir stuttri veggjarundirstöðu svo sem 4 fðm. frá suðurbrún bungunnar. hjá henni fundum við hauskúpu, sem eigi var aalveg ofanjarðar. Vildum við fornvitnast um hvort þar væri meira, og fundum þá leifar af heilli beinagrind sem sneri frá vestri til austurs. Svo nærri var komið að hún blési upp, að moldarlagið sem hún lá í, var varla 1/2 al þykkt. Undir því var 8 þml. þykkt lag af svörtum vikri og þar undir annað af hvítum vikri, vel 12 þuml. þykkt. Undir því var 2 þuml þykkt moldarlag en svo aftur hvítur vikur. Þetta sáum við í gröf þeirra er við grófum beinin í, ásamt 4 öðrum hauskúpum, sem þar láu í sandinum uppblásnar, og höfðu borist sín í hverja áttina. yfir gröfina settum við leiði af grjóti.” “Árið 1972 komu menn sem lögðu raflínu frá orkuverinu við Búrfell niður á mannabein, fjórar beinagrindur eða hluta af þeim, í Elsta-Skarfanesi. Nokkrum áratugum fyrr höfðu mannabein fundist á þessum slóðum.” Segir í Sunnlenskum byggðum.
Heimildir: SB V, 133, 156; B J: “Fornleifar í Landsveit” Árbók 1907, 27-28

RA-472:003 *Skarfanes* bæjarstæði bústaður
“Sandfok gekk stórum á gróðurlendi Skarfaness og var bærinn fluttur fjórum sinnum undan sandi. Lengst stóð bærinn þar sem nú heitir elsta Skarfanes. Er bæjarstæðið ógróið á eyðisandi.” “Héðan [001] mun Skarfanes hafa verið flutt á 18. öld nokkur hundruð metra spöl norður á svonefnda heiði, þar sem nú heitir Gamla-Skarfanes. Skarfanesbóndi varð að flýja undan sandi með bæ sinn 1864 suður að Ósgrafarlæk austan og ofan við nes, sem Gráviðarnes heitir. Fimm árum síðar var talið að gróður væri að ná yfirhöndinni á heiðinni, og var þá aftur flutt þangað, enda lá sá staður betur við landsnytjum.” Segir í Sunnlenskum byggðum. BJ: “Þar eru 3 rústir og er miðrústinmest; mun það vera bæjarrústin. ... En nú er þar allt blásið og enginn veit, hve langt er síðan bærinn var fluttur þaðan. Stóð hann, frá því menn vita fyrst, kippkorn norðar. En 1864 var hann færður undan sandfoki þangað, sem hann er nú; löngum stekkjarvegi framar með læknum.”
Heimildir: SB V, 133-4, 156; B J: “Skrá yfir eyðibýli ...” Árbók 1898, 6

RA-472:004 *Skarfanes* bæjarstæði bústaður
“Sandfok gekk stórum á gróðurlendi Skarfaness og var bærinn fluttur fjórum sinnum undan sandi. Lengst stóð bærinn þar sem nú heitir elsta Skarfanes. Er bæjarstæðið ógróið á eyðisandi.” “Skarfanesbóndi varð að flýja

undan sandi með bæ sinn 1864 suður að Ósgrafarlæk austan og ofan við nes, sem Gráviðarnes heitir. Fimm árum síðar var talið að gróður væri að ná yfirhöndinni á heiðinni, og var þá aftur flutt þangað, enda lá sá staður betur við landsnytjum." Segir í Sunnlenskum byggðum.

BJ: "Þar eru 3 rústir og er miðrústinmest; mun það vera bæjarrústin. ... eEn nú er þar allt blásið og enginn veit, hve langt er síðan bærinn var fluttur þaðan. Stóð hann, frá því menn vita fyrst, kippkorn norðar. En 1864 var hann færður undan sandfoki þangað, sem hann er nú; löngum stekkjarvegi framar með læknum."
Heimildir: SB V, 133-4, 156; B J: "Skrá yfir eyðibýli ..." Árbók 1898, 6

RA-472:005 *Skarfanes* bæjarstæði bústaður
"Sandfok gekk stórum á gróðurlendi Skarfaness og var bærinn fluttur fjórum sinnum undan sandi. Lengst stóð bærinn þar sem nú heitir elsta Skarfanes. Er bæjarstæðið ógróið á eyðisandi." "En aftur sótti í sama horf, og 1874 varð enn að flytja suður að læk, þar sem Skarfanes stóð uns búskap lauk þar árið 1941." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: SB V, 134, 156; Túnakort 1917

RA-472:006 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-472:007 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-472:008 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-472:009 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-472:010 heimild um útihús
Heimildir: Túnakort 1917

RA-472:011 *Hestaréttardalur* örnefni rétt
"Suður frá Elzta-Skarfanesi [001] var Skarfanesheiði. Í heiðinni eru Hestaréttardalur ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarfanes ÞB, 2

RA-472:012 *Fjárhúsadalur vestri* örnefni fjárhús
"Suður frá Elzta-Skarfanesi [001] var Skarfanesheiði. Í heiðinni eru Hestaréttardalur, Gráblesudalur, Djúpidalur, Fjárhúsdalur vestri ..." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarfanes ÞB, 2

RA-472:013 *Fjárhúsdalur eystri* örnefni fjárhús
"Suður frá Elzta-Skarfanesi [001] var Skarfanesheiði. Í heiðinni eru Hestaréttardalur, Gráblesudalur, Djúpidalur, Fjárhúsdalur vestri, Fjárhúsdalur eystri." Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarfanes ÞB, 2

RA-472:014 *Hómavað* heimild um vað
Landamerki 1893: "First: er þúfa með grjóti í, við hómavað á Irjaósi úr þeirri þúfu eftir garðlagi í beina stefnu í "grænós" sem ber frá þúfunni norðanvert við "Hagagil" (fyrir utan Þjórsá" þaðan ræður Þjórsá merkjum þar til austanvert við grentanga, þaðan vestantil í Seljubrúnir, þaðan í lækjarbotnin norðan í Ósgrafartorfu, ræður svo sá lækur merkjum í áðurnefnda þúfu."
Heimildir: Ö-Skarfanes viðb., 1

RA-472:015 garðlag landamerki
Landamerki 1893: "First: er þúfa með grjóti í, við hómavað á Irjaósi úr þeirri þúfu eftir garðlagi í beina stefnu í "grænós" sem ber frá þúfunni norðanvert við "Hagagil" (fyrir utan Þjórsá" þaðan ræður Þjórsá merkjum þar til austanvert við grentanga, þaðan vestantil í Seljubrúnir, þaðan í lækjarbotnin norðan í Ósgrafartorfu, ræður svo sá lækur merkjum í áðurnefnda þúfu."
Heimildir: Ö-Skarfanes viðb., 1

RA-472:016 *Berfótavað* heimild um vað
"Af Bugnum óð fól stundum berfætt yfir lækinn að Ósgröf, heitir þar Berfótavað." Segir í örnefnalýsingu.

Heimildir: Ö-Skarfanes, 3

RA-472:017 heimild um hesthús
“Norðvestur á túninu, fáa faðma frá bænum [001?], er lítill hóll, er nefnist Þorbjargarhóll. Ber hann nafn af því, að þar sem hann er nú, var fyrr á tímum hesthús en í því hesthúsi vann kona, er Þorbjörg hét, að vefnaði um síðustu aldamót.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarfanes, 3

RA-472:018 *Vesturhesthús* heimild um hesthús
“Á norðurhluta túnsins eru hesthús tvö, en annað norður frá bænum en norðvestur frá hinu hesthúsinu, og nefnist Vesturhesthús ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarfanes, 3

RA-472:019 *Norðurhesthús/Austurhesthús* heimild um hesthús
“Á norðurhluta túnsins eru hesthús tvö, en annað norður frá bænum en norðvestur frá hinu hesthúsinu, og nefnist Vesturhesthús, en hitt er norðaustur frá bænum og nefnist Norðurhesthús eða Austurhesthús.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarfanes, 3

RA-472:020 *Skógarvaðsgötur* gata leið
“Eftir því [Gráviðarnesi] liggja götur frá túninu að vaði á læknum; er það vað rétt við landamerki Ósgrafar og Yrja og nefnist Skógarvað [sjá Ósgröf], en göturnar nefnast Skógarvaðsgötur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarfanes, 4

RA-472:021 *Kúavað* heimild um vað
“Skammt fyrir framan túnið var áður var á læknum úr Gráviðarnesinu yfir til Ósgjafarlands, nefnist það Kúavað, eigi er það framar notað.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarfanes, 4

RA-472:022 heimild
“Vestur frá bænum, spölkorn norður frá Löngulág, hefst dálítill, samfelldur grashryggur, með fjárgötuslóða á. Stenfir hann norðvestur til útmela, sem síðar verður greint frá, og endar rétt hjá þeim. Hryggur þessi mun vera gamall garður, sem fallið hefur og gróið upp.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarfanes, 4

RA-472:023 *Gaukhöfðagata* gata leið
“Vestur frá bænum, spölkorn norður frá Löngulág, hefst dálítill, samfelldur grashryggur, með fjárgötuslóða á. Stenfir hann norðvestur til útmela, sem síðar verður greint frá, og endar rétt hjá þeim. Hryggur þessi mun vera gamall garður, sem fallið hefur og gróið upp. Götuslóðinn á hrygg þessumm nefnist Gaukhöfðagata eða öllu heldur Gaukhöfðavaðsgata, því hún liggur í áttina til Gaukhöfðavaðs, sem er vað á Þjórsá norðvestur frá Skarfanesi og kennt við Gaukshöfða í Hagafjalli hinum meign Þjórsár.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarfanes, 4

RA-472:024 *Gaukshöfðavað* heimild um vað
“Vestur frá bænum, spölkorn norður frá Löngulág, hefst dálítill, samfelldur grashryggur, með fjárgötuslóða á. Stenfir hann norðvestur til útmela, sem síðar verður greint frá, og endar rétt hjá þeim. Hryggur þessi mun vera gamall garður, sem fallið hefur og gróið upp. Götuslóðinn á hrygg þessumm nefnist Gaukhöfðagata eða öllu heldur Gaukhöfðavaðsgata, því hún liggur í áttina til Gaukhöfðavaðs, sem er vað á Þjórsá norðvestur frá Skarfanesi og kennt við Gaukshöfða í Hagafjalli hinum meign Þjórsár.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarfanes, 4

RA-472:025 *Lambhagagötur* gata leið
“Frá bænum liggja götur með Öldumelum vestanverðum inn í Lambhaga; nefnast þær Lambhagagötur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarfanes, 7

RA-472:026 heimild um kvíar
“Innan við bæjarstæðið í Gamla-Skarfanesi er allhár hóll; halli hans móti suðvestri er nefndur Bóltún; þar var kvíaból.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarfanes, 8

RA-472:027 *Heiðartóft* tóft fjárhús
“Fyrir framan Gamla-Skarfanes taka við lynghólar með lautum á milli, nefnist þar heiðin. Þar sem hallar niður af hólum þessum að framanverðu heitir Heiðarbrún. Uppi á brúninni eru rústir af fjárhúsi; nefnast þær Heiðartóft.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarfanes, 8

RA-472:028 *Gamlabæjargötur* gata leið
“Frá bænum liggja götur inn að Gamla-Skarfanesi, nefnast þær gamlabæjargötur.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarfanes, 8

RA-472:029 *Mannabeinahóll* mannabein legstaður
“Við botn Litla-lækjar er allstór grjóthóll. Hefur fundizt í honum forn dys, sem nú er friðlýst. Er hóllinn nefndur Mannabeinahóll.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarfanes, 8

RA-472:030 tóft sel
“Þar heita Seljabrúni. Niðri á hraunsléttunni norður frá Seljabrúnum sjást leifar af húsum; hefur þar sennilega verið sel frá Skarfanesi, því að hús þessi hafa verið í Skarfanesslandi, rétt við mörk.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarfanes, 9

RA-472:031 *Fjósdalur* örnefni fjós
“Sunnan við þær er Lækjarbotn. Norðan við hann stóð Elzta-Skarfanes [001]. Þar hefir verið stórt tún, og hafa örnefni í túninu geymst í manni manna. Þau eru þessi: Fjósdalur ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarfanes ÞB, 2

RA-472:032 *Hesthúsdalur* örnefni hesthús
“Sunnan við þær er Lækjarbotn. Norðan við hann stóð Elzta-Skarfanes [001]. Þar hefir verið stórt tún, og hafa örnefni í túninu geymst í manni manna. Þau eru þessi: Fjósdalur, Hesthúsdalur ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarfanes ÞB, 2

RA-472:033 *Fornafjósdalur* örnefni fjós
“Sunnan við þær er Lækjarbotn. Norðan við hann stóð Elzta-Skarfanes [001]. Þar hefir verið stórt tún, og hafa örnefni í túninu geymst í manni manna. Þau eru þessi: Fjósdalur, Hesthúsdalur, Þorsteinsdalur, Vatnsdalur, Fornafjósdalur ...” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarfanes ÞB, 2

RA-472:034 *Stóragerði* örnefni
“Vesturtúninu [við 001] var skipt í gerði, er nefnd voru Atóragerði og Litlagerði, í því var Miðmundarflöt.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarfanes ÞB, 2

RA-472:035 *Litlagerði* örnefni
“Vesturtúninu [við 001] var skipt í gerði, er nefnd voru Atóragerði og Litlagerði, í því var Miðmundarflöt.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Skarfanes ÞB, 2

RA-681 Fornleifar á fl en einni jörð

RA-681:001 *Merkurgata* gata leið
“Leiðin frá Leirubakkahverfi upp að Mörk lá um hraunið sunnan engigarðs, um eða fyrir norðausturenda torfunnar og svo áfram í stefnu á Mörk. Gatan var, að minnsta kosti í Leirubakkahverfi, kölluð Merkurgata.” Segir í örnefnalýsingu.
Heimildir: Ö-Stóri-Klofi, Litli-Klofi, Borg, 8

RA-681:002 *Stóruvallagata* heimild um leið
“Stóruvallagata hét hin gamla leið milli Hellnahverfis og Stóruvalla, í höfðastefnu beint milli bæjanna. Lá beint til suðurs vestan við háa hraunhrygginn, þar sem Gamli-Vindás stóð, og vestan við LitlaSelhól og yfir Stóruvallalæk við samnefndan bæ.” Segir í örnefnalýsingu.

Heimildir: Ö-Fellsmúli viðb., 5

RA-681:003 vegur leið
"Hann [Selhóll RA-440:016] er rétt sunnan við gamal þjóðveginn, sem í notkun var fram um eða rétt eftir 1940, og sýndur er á eldri útgáfum herforingjaráðskortanna. Vel mótar fyrir þeim vegin enn; hann lá yfir brúna hjá rjómabrúinu og þá til norðausturs austan Skyggnir og vestan við sauðahúsið frá Múla, vestan Grjóthóla og norðvestan Selhóls og síðan þráðbeint að kalla í stefnu á Múla.
Heimildir: Ö-Hellar og Múli IE, 14

RA-681:004 garðlag
"Mjög langur garður eða upphækkaður vegur liggur fyrri ofan Stóra-Klofa og nær næstum yfir þveran hreppinn (um 1/2 mílu) og er eignaður Torfa, sem var frægastur maður þar." PS: "Geta má hér og garðs þess mikla, sem að fornu hefir hlaðinn verið næstum yfir þvera ytri Rángárvelli, og sem enn sér merki til." PS: "Garðr þessi lá fyrir ofan Stóra-Klofa og austr að Rángá, og vestr á Skarðsfjall, og hefir hann þá, eptir ágizkun, verið nokkur þúsund faðma lángr. Garðr þessi hefir verið mesta mannvirki, en ekki er ljóst, hver hann hafi gjöra látið. Það eru fornar sagnir, að Torfi ríki í Klofa hafi látið leggja hann, til að reka eptir honum fé sitt í harðindum út á Skarðsfjall, eða austr að Rángá, þar sem það náði lengst til haga. Það er ei ólíklegt, að garðrinn hafi meðfram til þessa bygðr verið, því í Klofa landi, nærri garðinum, hafa sést uppblásin fjárborgarstæði mörg, hvort sem að Torfi hefir látið leggja garðinn að grundvelli, eða hann verið fyr gjörðr, en Torfi aukið hann og endrbætt." "Sennilega er þar einn af þessum greinilegu, en oft furðulegu görðum frá fornöld, sem má sjá svo víða á íslandi og eru taldir landamerkjagarðar milli jarða. Oft er gizkað á að þetta hafi verið göngugarður ..."
Heimildir: KK I, 151;, PS: "Um forn örnefni" StSÍ II, 539

RA-681:005 *Fjallabaksvegur nyrðri* heimild um leið
Hann hefst við Galtalæk á Landi og nær austur í Skaftafellssýslu.
Heimildir: ÁFÍ 1966, 33

RA-683 Landmannaafréttur/Glæður

"Afrétt á jörðin sem aðrar í Landamannahrepp, sem af flesturm búendum á Landi er halinn fyrir framan Túná, og nú kallast Landmanna afrjettur eða Glæður. Þó hafa bændur í Holtamannahreppi brúkað hann til fjelags með Landamönnum og Landmenn í sama máta Holtmanna afrjett (so kallaðan) fyrir norðan eða innan Túná og vita menn ekki fyrir víst, hver afrjettur hverri sveit með rjettu framar tilheyrir." JÁM I, 281. Landmannaafréttur nær frá norðurhlíðum Heklu, um há-Torfajökul að Kirkjufellsvatni og ós, er úr því fellur í Tungnaá. Landmenn eiga einnig afrétt norðan við Tungnaá í Veiðivötnum (RA-684) en Tungnaá ræður merkjum við afrétti Holtamanna. - "Álitið hefur verið, að Landmannaafréttur hafi að fornu tilheyrt Landmönnum einum og Holtamannaafréttur bændum í Holtamannahreppi hinum forna. Eftir miðja 19. öld er nokkur breyting á orðin, því að þá eru nokkrir bændur úr Holtamannahreppi farnir að reka fé sitt á Landmannaafrétt, og bændur í Landssveit reka þá almennt hross sín á Þóristungur og sumir fé sitt á Holtamannaafrétt. Hvænær breytingin hefir á komist eða hvort hún hefir byggst á samningi er óvíst. Um 1890 var Holtamannahreppi skipt í tvo hreppa. Ákváðu þá hreppsnefndir hinna nýju hreppa, að Holtamenn skyldu reka á Landmannaafrétt en Áshreppingar á Holtmannaafrétt. Hefir sú tilhögun haldist síðan, þó að eigi hafi hlotið samþykki Landmanna." GR I, 257

Um ferjustaði og vöð á Tungnaá sjá nyrðri afréttina - Holtamannaafrétt, Þóristungur og Veiðivötn. - Lambafit - stór grasflöt sem var með fram Helliskvísl, sem Lambafitjahraun frá 1913 dregur nafn sitt af, rann það yfir fitina og huldi með öllu. Hafði það verið siður Landmanna að sleppa þar fráfærulömbum á vorin, er þau voru rekin á fjall -- HB Sumar, 75-76

RA-683:001 *Áfangagil* tóftir sæluhús
Tóftir leitarmannakofa í Áfangagili vestan í Valafelli "... hestar una illa gróðrinum sem er að mestu þursaskegg, og vatn er þar eigi annað en smálind, er fellur niður gilið" "Um mjög langa tíð hefir verið sæluhús í Áfangagili. Sér þar votta fyrir fornum tóttabrotum."
Heimildir: GR I, 253

RA-683:002 *Áfangagil* heimild um sæluhús
Leitarmannakofi frá 19. öld í Áfangagili vestan í Valafelli. "... hestar una illa gróðrinum sem er að mestu þursaskegg, og vatn er þar eigi annað en smálind, er fellur niður gilið" "Fram um síðustu aldamót var þar afarforn torfkofi, borghlaðinn úr hnaus, og stæði sennilega enn ef eigi hefði blásið að utan fyrir hirðuleysi. Í honum gátu hafst við 4-5 menn. Eftir að kofi þessi hrundi, var byggður annar úr torfi og grjóti með járnþaki. Tekur hann sex menn á bálka og fjóra hesta." Getið í frásögn af eftirleitum 1886 .
Heimildir: GR I, 253, 336

RA-683:003 *Áfangagil* heimild um sæluhús
Leitarmannakofi frá um 1900 í Áfangagili vestan í Valafelli. "... hestar una illa gróðrinum sem er að mestu þursaskegg, og vatn er þar eigi annað en smálind, er fellur niður gilið" "Um mjög langa tíð hefir verið sæluhús í Áfangagili. Sér þar votta fyrir fornum tóttabrotum [RA-683:001]. Fram um síðustu aldamót var þar afarforn torfkofi, borghlaðinn úr hnaus, og stæði sennilega enn ef eigi hefði blásið að utan fyrir hirðuleysi. Í honum gátu hafst við 4-5 menn [RA-683:002]. Eftir að kofi þessi hrundi, var byggður annar úr torfi og grjóti með járnþaki. Tekur hann sex menn á bálka og fjóra hesta." "Hafi einhverjum ekki tekist að útvega sér tjaldrúm, leita þeir sér skjóls í kofanum, og þykir ekki vegsauki í fyrsta safni, og eru þeir kallaðir kofabúar." Kofarnir fyrst og fremst notaðir við eftirleitir.
Heimildir: GR I, 253, 259

RA-683:004 *Áfangagil* heimild um náttstað
"Tjöldin eru reist í hálfhring á sama hvamminum frá ómunatíð. Er hann bæði fagur og veðursæll." "... hestar una illa gróðrinum sem er að mestu þursaskegg, og vatn er þar eigi annað en smálind, er fellur niður gilið" GR I, 253 sbr. 259 um óróa í hestum.
Heimildir: GR I, 253, 259

RA-683:005 *Landmannahellir* heimild um náttstað
"Þegar komið er að Landmannahelli, reisa Hellismenn tjöld sín á bakka Helliskvíslar, niður og vestur af Hellisdyrum." - "Há og svipmikil fjöll eru umhverfis og flest gróin að efstu brún. Á láglendi eru þar og sæmilegir hesthagar."
Heimildir: GR I, 260

RA-683:006 *Landmannahellir* heimild um sæluhús
"... var smákofi í Hellisdyrum." Hellirinn er sunnan í litlu felli, Hellisfjalli, og fyrir munna hans rennur Hellsikvísl. Hellirinn tekur um 70 hesta . Eldri en sæluhúsið sem byggt var 1907. "Sá kofi var einkar hlýr og oftast vel um genginn, þó að gluggalaus væri. Menn tendruðu þá kertaljós og vildu ekki geyma hroðann í skúmaskotum. Ýmsir vildu halda því fram, að í kofa þessum væri ekki allt með felldu og settu í samband við mann sem endur fyrir löngu hrapaði til bana í Löðmundi í svonefndu Egilsgili, og er við manninn kennt. Engir sögulegir atburðir eru kunnir af reimleika þessum, enda töldu aðrir, að þeir væru eigi annað en dropatal í Hellinum sjálfum." Á fyrsta degi þegar tjöldin eru reist eiga Hellismenn " að hreinsa Hellinn, þ.e. moka út óhreinindi, er í hann hafa safnast árið áður." -
Heimildir: GR I, 253-254, 261

RA-683:007 *Landmannahellir* heimild um hlóðir
í Landmannahelli "voru fernar hlóðir á bálka inn með berginu vestan megin." - Hellirinn er sunnan í litlu felli, Hellisfjalli, og fyrir munna hans rennur Hellsikvísl. Hellirinn tekur um 70 hesta - "Þar gátu menn hitað kaffi, hvernig sem veður var, þó að reykur væri þar fullmikill inni, ef vindur stóð upp á dyrnar. Tjöld voru fleiri en hlóðir, og urðu því sumir að bíða, þangað til aðrir voru búnir að hita, en skylt var að láta þá vita, þegar hlóðir losnuðu, enda er mikilsvert að komat í þær heitar og vel lifandi glóð, því að þá þurfti miklu skemmri tíma [262] til að hita á katlinum ... Eftir að prímusar komu til sögunnar (um aldamót) breyttist þetta á skömmum tíma."
Heimildir: GR I, 253-54 , 261-262

RA-683:008 *Landmannahellir* heimild um sæluhús
"Í brekkunni skammt vestur frá Hellinum er sæluhús, byggt fyrir almannafé 1907, fullsæmilegt þegar vel er um það gengið." - Hellirinn er sunnan í litlu felli, Hellisfjalli, og fyrir munna hans rennur Hellsikvísl. Hellirinn tekur um 70 hesta
Heimildir: GR I, 253-254

RA-683:009 hleðsla rétt
byrgi skammt inn með/sunnan í Hellisfjalli frá Landmannahelli. Fjárbyrgi Hellismanna voru frá ómunatíð í Suaðleysum en "við fjárfellinn mikla 1882 voru svo fáar kindur á afrétti, að eigi þótti taka því að fara með þær svo langt í burtu "fram í Sauðleysur", og var þá hlaðin smárétt fyrir þær sunnan í Hellisfjalli, er síðan var stækkuð og öðrum bætt við, eftir því sem fé fjölgði." - Eftir að Hellismenn höfðu reist tjöld sín á fyrsta degi "eiga þeir að hressa upp byrgin, sem eru þar skammt inn með jallinu og hlaðin úr vondu grjóti (þursabergi) og oft meira og minna fallin."
Heimildir: GR I, 261, 278

RA-683:010 *Hellsifjall* heimild

Áður en Laugamenn fara frá Landmannahelli á fyrsta degi gangna ganga þeir frá “heypokum sínum í smáskútum í Hellisfjali og geyma þar, þangað til þeir koma aftur austan að.”
Heimildir: GR I, 260

RA-683:011 *Landmannalaugar* heimild um náttstað
“Reisa [Laugamenn] tjöld sín á Laugarbakkanum.” - “Undan [Laugahrauni] renna tærar lindir, og samhliða þeim koma heitar lindir upp úr eyri austan við hraunið og renna saman við kalda vatnið og myndast af því dálítill lækur. Á bökkum hans er gróður fjölbreyttur og kjarngóður, smári o.fl. ... [gróðurblettur þessi er þó] eigi stærri en svo, að upp nýtist af 30 hestum á 2-3 sólarhringum.” “Þar er þurrast, en þó svo rakt, að breiða verður reiðing í botn tjaldanna, svo að eigi drepi í gegnum föt manna. Fljótlega er gengið að heitir uppsprettu og bergt á Laugakaffi.”
Heimildir: GR I, 260

RA-683:012 hús sæluhús
í Landmannalaugum. “Enn er þar með hraunbrúninni, fyrir noraðn lækinn, smákofi, borghlaðinn, yfir 100 ára gamall, og eigi að sjá, að þar hafi haggast steinn. En kaldur er hann orðinn, því að súg dregur í gegnum veggina. Þyrfti litla aðhlynningu, en aðeins aðgæslu til þess að hann stæði enn um ómælda tíð. Kofi þessi tekur aðeins þrjá menn. Hurð hefir aldrei verið fyrir honum, en heypoka stungið í dyrnar á nóttunni, á meðan sofið var þar.” Leystur af hólmi af sæluhúsi b. 1905 'Handan við lækinn er lítill dýrgripur, gerður af mannahöndum. Það er kringlóttur kofi, allur úr grjóti hlaðinn, svo þak sem veggir, en að utan þakinn grassverði að mestu. - Sagður er hann um hundrað ára gamall og lengi getur hann staðið enn.'
Heimildir: GR I, 256, - HB Sumar, 79

RA-683:013 heimild um sæluhús
Í Landmannalaugum. “Skammt neðar í brekkunni (hraunbrúninni) [en sæluhúsið frá 1927] er tóttarbrot af sæluhúsi, er byggt var 1905, en brotnaði niður sökum snjóþyngsla.” - Nýtt sæluhús var byggt ofar í brekkunni 1927 “sæmilega vistlegt og rúmgott” 'Rústir af sæluhúsi, sem byggt var laust eftir síðustu aldamót, eru í hraunjaðrinum, en það sligaðist af snjóþyngslum, svo að það var endurbyggt 1927 á hærri og snjóléttari stað.' –
Heimildir: GR I, 256; HB Sumar, 79

RA-683:014 heimild um rétt
Í Landmannalaugum Á fyrsta degi þegar búið er að tjalda “er farið að byrgjunum (réttir, sem féð er geymt í á nóttum), og hresst við, ef úr hefir fallið frá því árið áður, sem venjulega er lítið. Þau byrgi eru hlaðin úr góðu hrungrjóti.” “Allmiklu sunnar [en sæluhúsið] við hraunið er sú rétt, sem nú er notuð til fjárgeymslu.”-
Heimildir: GR I, 260; HB Sumar, 79

RA-683:015 heimild um rétt
“Fyrrum, og frá ómunatíð, voru fjárbyrgi Hellismanna suður í Sauðleysum, meira en hálftíma ferð frá Hellinum.” 1882 var byrjað að hafa í byrgjum við Hellisfjall og hafa þá byrgin í Sauðleysum lagst af
Heimildir: GR I, 278

RA-683:016 *Jónsvarða* örnefni
“Reykjadalamenn fara ... að smalaleiðum Rangvellinga sunnan Markarfljóts, við Blautukvísl og Jónsvörðu ...”
Heimildir: GR I, 263

RA-683:017 *Vaðfit* örnefni
Vaðfit er á austurbakka Þjórsár sunnan við Sultartanga þar sem Tangavað [RA-673:024] var
Heimildir: Hkort

RA-683:018 heimild um kolagröf
Kolagrafir í Sölvahrauni. -Skógur í Sölvahrauni og kolagrafir 'Fyrir tiltölulega skömmu hafði það verið alvaxið skógi, sem var höggvinn svo miskunarlaust, að nú sér þar enga hríslu, en kolagrafir hér og þar bera vitni um það sem var.'
Heimildir: HB Sumar, 72

RA-683:019 *Byrgi* heimild um rétt
'Rétt við veginn [Landmannaleið] þar [austan til í Sölvahrauni] eru gerði nokkur, sem Byrgi heita, og geyma gangnamenn þar fé sitt í seinni leitum á haustin. Hefur túngresi mikið vaxið þar upp af sauðataðinu og þótti klárunum gott að grípa þar niður ...'

Heimildir: HB Sumar, 72

RA-683:020 heimild um rétt
Landmannalaugar: “Byggingaleifar fornar eru við hraunröndina, skammt frá litla kofanum, og lítur helzt út fyrir, að þar hafi fjárréttir verið.” “Kaldavermsl mörg vella þar undan hrauninu og hafa myndað mýrarsvakka, svo að hleðslur allar hafa mjög sokkið, og er óhugsandi, að í því feni hafi verið byggt frá upphafi, svo að uppspretturnr hafa hlotið að koma fram síðar, sennilega við jarðskjálfta eða annað rask.”
Heimildir: HB Sumar, 79

RA-683:021 *Brennisteinsalda* náma
Brennisteinsalda er sunnan Laugahrauns á Landmannaafrétti “Þarna hleðst brennisteinninn upp í háar hrúgur umhverfis hveraaugun, engum til nota, nema þá sjaldan gangnamenn hafa tekið dáitið af honum í vettling sinn og haft til að bræla fjárhús, en nú mun það að mestu lagt niður.”
Heimildir: HB Sumar, 81

RA-683:022 *Torfajökull* þjóðsaga
Þjóðsaga um að Torfi í Klofa hafi flúið pláguna seinni (1443) með allt sitt hyski og búfénað og haldið upp í jökul þann, er síðan er við hann kenndur, og hafzt þar við í stórum og frjósömum dal, unz plágunni létti. Gekk hann öðru hvoru upp á jökulinn og sá þá bláa móðu upp í miðjar hlíðar byggðafjallanna, og var það veikin. Er móðan var horfin, hélt hann til byggða og var þá plágunni aflétt, en sagt var að sumu fólki hans hafi fallið svo vel vistin í dalnum í jöklinum, að það ílengdist þar og gerðist reglulegir útilegumenn.”
Heimildir: HB Sumar, 82

RA-683:023 *Jökulgil* þjóðsagaútilegumannab ústaður
“... sagt var að sumu fólki [Torfa í Klofa sbr. RA-683:022] hafi fallið svo vel vistin í dalnum í jöklinum, að það ílengdist þar og gerðist reglulegir útilegumenn. Mun það vera Jökulgil, sem munnmælin gerðu að frjósömum dal, og var því almennt trúað statt og stöðugt, að þar byggju útilegumenn, þar til Landmenn tóku sig til og könnuðu það árið 1852, og hafa þeir leitað það síðan á hverju hausti.”
Heimildir: HB Sumar, 82

RA-683:024 *Frostastaðir* örnefni býli
“Þó Húngurvaka segi að Næfurholt hafi staðið í miðri sveit og Hekla þíngstaður, þá viet eg ei nje heyrt hefi eyðijarða nöfn fyrir norðan Næfurholt, nema einasta Frostastada, hvar þó ekkert um fyrir mjer hefi annað en gamalla manna mál, þá eg úngur um þann afrjett í lambasafn með öðrum reið; þar er stöðuvatn, sem kallast Frostastaðavatn.”
Heimildir: JÁM I, 278

RA-683:025 heimild
“Við vatnið [Frostastaðavatn] er sagt til vergagna sjáist, sagt er þar hafi fólk við legið við veiðiskapar. Þetta er vestarlega í Lanmanna afrjett nú nefndum.”
Heimildir: JÁM I, 278

RA-683:026 *Dómdalur* örnefni
“Í vestur ei lángt frá þessu Frostastaða vatni er dalur breiður, grasi vaxinn kallaður Dómadalur; getið er þar hafi þíngstaður verið og dómar gengið.”
Heimildir: JÁM I, 278

RA-683:027 *Fjallabaksvegur nyrðri* heimild um leið
GÁ: “Frá Galtalæk á Landi að Svarta-Núp í Skaftártungu liggur varðaður vegur, sem kallaður er Fjallabaksvegur nyrðri. Liggur hann eftir afréttinum.”
Heimildir: GÁ: “Örnefni á Landamannaafrétt” Árbók 1928, 81

RA-683:028 *Kirkjufell* örnefni
GÁ: “Vestan við vatnið [Kirkjufellsvatn] er hátt fell, gróðurlaust, sem heitir Kirkjufell. Þar líkist mjög turnlausri kirkju að lögun séð vestan að.”
Heimildir: GÁ: “Örnefni á Landamannaafrétt” Árbók 1928, 81

RA-683:029 heimild um sæluhús
GÁ: “Meðfram Kirkjufellsósi að vestan og fyrir norðan veginn er ölduhryggur norður í Tungnaá, nafnlaus; fyrir vestan þann hrygg er hnöttótt grasigróið fell; það er Stóri-Kýlingur. Sunnan í honum er gamalt sæluhús,

endurbyggt af Skaftfellingum í mínu minni."
Heimildir: GÁ: "Örnefni á Landamannaafrétt" Árbók 1928, 81

RA-683:030 *Bóndavarða* varða
GÁ: "... miðja vega milli Bjalla og Vatnakvíslar, þar sem farið er yfir hana - er lítil grjótalda með vörðu. Varða þessi heitir Bóndavarða."
Heimildir: GÁ: "Örnefni á Landamannaafrétt" Árbók 1928, 89-90

RA-683:031 *Karl* varða
GÁ: "... miðja vega milli Bjalla og Vatnakvíslar, þar sem farið er yfir hana - er lítil grjótalda með vörðu. Varða þessi heitir Bóndavarða. Skammt austur af Blautukvíslarbotni er lítil alda með rauðleitu klettabelti efst; hún heitir Hattur; skammt í landsuður þaðan eru 2 vörður, sem heita Karl og Kerling ..."
Heimildir: GÁ: "Örnefni á Landamannaafrétt" Árbók 1928, 89-90

RA-683:032 *Kerling* varða
GÁ: "... miðja vega milli Bjalla og Vatnakvíslar, þar sem farið er yfir hana - er lítil grjótalda með vörðu. Varða þessi heitir Bóndavarða. Skammt austur af Blautukvíslarbotni er lítil alda með rauðleitu klettabelti efst; hún heitir Hattur; skammt í landsuður þaðan eru 2 vörður, sem heita Karl og Kerling ..."
Heimildir: GÁ: "Örnefni á Landamannaafrétt" Árbók 1928, 89-90

RA-684 Veiðivötn

Svæðið takmarkast af Tungnaá að sunnan og austan til upptaka við Vatnajökul. Vesturmörk eru við Blautukvísl og þaðan bein lína um Heljargjá í Tröllahraun. GR I, 300. Veiðivötn eru austasti hluti þess svæðis sem til forna kallaðist Þjórsártungur. " Veiðivatnasvæðið er á afrétti Landmanna og smala þeir einu sinni á hverju hausti. Er talsvert gróið umhverfis vötnin og í Snjóöldu, en minna í Snjóöldufjallgarði." ÚAT, 110 - "Nokkur gróður er víðast hvar á vatnsbökkunum, en mosi og annar háfjallagróður ... teygir sig upp eftir öldunum umhverfis." GR I, 256

Veiðivötn voru áður kölluð Fiskivötn og er þeirra getið í Njáls sögu ATH. "Á fyrri öldum virðist veiðin hafa verið stunduð bæði úr Skaftártungu og Rangárvallasýslu, en hin síðustu 200 ár einkum úr Rangárvallasýslu og nokkuð úr Árnessýslu." GG í ÚAT, 125 Árni Magnússon segir í Chorographicu frá um 1700: "Í Fiskivötnum veiða þeir mest í Novembri (quod fieri non deberet), er nógur silungur. Skálavatn, Tjaldvatn, Langavatn, Fossvatn eru þar sérlegustu, sem í er veitt." Chorographica, 26. Þorsteinn Magnússon sýslumaður segir 1744: "De fra Schaftefields Sijssel have tilforn haft der Hijtter eller Boder saavel som en Fiskebad og der skal endnu sees de Fiskegaarde af Steen som de have törred deres flekkede Örter paa mun nu er dend Fangs forlagt." Sýslulýsingar 1744-47, 62. Sveinn Pálsson segir í dagb. 1793 (um Skaftártungu) "áður fyrr voru stundaðar miklar silungsveiðar úr þessari sveit að haustinu, einkum uppi við Fiskivötn, sem liggja eina dagleið héðan til norð-norðvesturs, en þessi bjargræðisvegur lagðist niður nokkru eftir 1740, en að fullu í síðasta gosi. Frá þessum tíma eru enn þrír bátar við vötnin til engra nytja ... Auðsætt er, að í fyrri daga hafa margir farið til þessara vatna, því að umhverfis þau eru margar götur og breiðar, en auk þess sést þar enn fjöldinn allur af görðum, er notaðir hafa verið til þess að herða aflann á." FSP, 649-59 og ennfremur: "Í fyrndinni kvað samt mest hafa kveðið að veiðinni í Stóra-Sjó [nú Litlisjór], en síðan hefur hún lagst af vegna þess, að menn þóttust verða varir við báta á norðanverðu vatninu og fleiri ummerkja eftir veiðiskap ókunnra manna." og "Skaftártungumenn stunduðu veiðarnar lengst, þar eð þeir eiga aðeins eina dagleið úr byggð. Þeir fóru Tungná austan við vötnin á móts við Tungnárfjall [nú Snjóalda] en það vað hefur nú færzt lengra til norðausturs, upp á móts við hvassan gadd, sem heitir Göndull [nú Nátttröll], en áin er þó sögð mjög ysjótt þar." SP Ferðabók(dagbók 1795: Ferð til Fiskivatna) 649-59. Skv. sóknalýsingu Ásprestakalls 1840 veidu Skaftártungubúar í Veiðivötnum og Landmenn og máske Rangvellingar - SSR.

Í lýsingu Stóruvallasóknar frá 1841 segir: "Í Fiskivötnum er silungsveiði, sem emir var stunduð til forna en nú á tímum. Þykir það eki tilvinnandi um heysláttartímann að lát fólk liggja þar, því oft er þar lítið um aflabrögð." SSR; ath. Enn er mest veitt í vötnum þeim sem ÁM nefnir en ekki fæst branda úr Litlasjó, Grænavatni eða Ónýtavatni - ÚAT, 125-26. Veiði virðist hafa verið lítil í Veiðivötnum á 18. öld og má þar vera um að kenna tíðum eldgosum, en eftir Kötlugosið 1918 hvarf veiði úr vötnunum því sem næst gersamlega og fór ekki að votta fyrir ungviði fyrr en 4-5 árum seinna og þó talið að silungurinn hafi ekki náð sér að fullu að stærð og gæðum 20 árum seinna. Þá gæti ofveiði verið um að kenna því að reynsla hefur sýnt að séu veiddir t.d. 30 hestburðir í nokkur ár, þá þverri veiðin að miklu mun. - Guðmundur Árnason í ÁFÍ 1940.

RA-684:001 tóft útilegumannabústaður
Austan í Snjóöldufjallgarði. "Spölkorn sunnar en skútinn er [sand]vik við [Tungnaá] og nær suður þangað, sem djúpt skarð klýfur fjallgarðinn ... en austan í skarðsbrekkunni stendur mjög hár steindrangi, sem nú nefnist

“Nátttröllið”. Frá “Nátttröllinu” að skútanum mun ver nær hálfs annars klukkutíma gangur.”“Fellur Tungnaá víðast upp að fjöllunum og eru þar andskriður allbrattar upp frá ánni, en móbergshamrar ofar, undir brekkurótunum rennur áin án þess nokkurt undirlendi sé, en sums staðar verða þó sandvik milli fjalla. ... Skútinn er neðst í alháum kletti, mjög víður, ekki minna en 20 m fyrir munnann, en grunnur og hár að framan, þar eð bergið slútir raunverulega nokkuð. Niður frá skútanum er snarbrött sandskriða með mósteinum og dálitlum mosateygingum á stangli.” ... “Sé gengið með Tungná, er naumast unnt að koma auga á skútann né kofa, sem í honum leynast, þar eð bunga ofarlega í brekkunni skyggir á.” “Skútinn snýr samhliða ánni, hár og víður ... er hann ... ekki minna en 20 m langur meðfram ánni, og slútir bergið fram yfir innri brún kofaveggjanna, og er skútinn því meira en 4 m djúpur.”

Ingvar Árnason í Bjalla og Óskar Jónsson í Holtsmúla fundu fyrst hrossmjöðm uppi í sandbrekku og síðan hleðslurnar í skútanum laugardaginn í 22. viku sumars 1936. GG ofl gerðu athugun 21.9.1952 en stærri rannsóknarleiðangur með 12 mönnum var gerður 22.-24.8.1953. Kvikmynd var tekin af verkinu 21.9.1952 var rannsakaður austurhluti “mannvirkisins og komu þar í ljós lágir veggir, hvergi hærri en 90 cm, en ekki sáust leifar af þaki. Myndaðist þarna kofatótt ca. 3x3 m að stærð, og voru hlaðnir þrír veggir, en bakveggurinn var kletturinn, sem slútti alveg fram yfir kofann. Ekki fundum við annað fémætt í tóttinni en fáein bein.” ... Kofarnir voru tveir og nefni ég þann, sem var nær jöklinum, eystri kofann, en hinn vestri kofann. Kofarnir stóðu hlið við hlið, svo að einn veggur með tveim dyrum á sneri fram að ánni, sá veggur var (að utanmáli) [113] meira en 11 m langur, vestasti hluti hans var ekki grafinn fram. / Veggir eystri kofans voru hvergi hærri en 90 cm. Það var við dyrnar, sem voru nokkru vestar en á miðjum vegg. Frá dyrum austur í horn var 1,20 m. Dyrnar voru 55 cm breiðr innst, en víkkuðu lítið eitt út. Veggjaþykkt var víðast kringum 1,30 m. Kofagólfið hækkaði allmikið innan við [114] miðju, en þar lækkuðu veggir að sama skapi, þannig að yfirborð þeirra var sem næst lárétt. Eystri veggurinn náði því ekki nema vel hálfa leið inn að berginu, og var kofinn því ekki greindur frá skútanum fyrir austn, næst berginu. Vestri veggurinn náði alla leið upp að hellisveggnum. Í horninu vestan við dyrnar lágu nokkrar hellur í gólfinu. Þar voru miklar kolaleifar, en þó var þetta varla eldstæði, þar eð óbrenndum beinflísum og trjáleifum var blandað í kolin. Gólfið innan við hellurnar var einnig mjög svart af viðarkolum. Gólfskán í eiginlegum skilningi var ekki í kofanum, en þunnt mannvistarlag var þó á öllu gólfinu. Í því var mikið af beinaleifum, einkum fiskbein, og kolamylsnu, ásamt litlu af tréflísum. Svipað lag var uppi á veggjunum, einkum innanverðum, bar þar met á beina- og trjáleifum. Frá dyrum að vegg oru tæpir 3 m, en breiddin milli veggja var rúmir 3,20 m. Hér má nefna, að í loft skútans voru gerð berghöld þannig, að ýmist var borað gat í gegnum þunnan kamb í rjáfrinu eða tvær holur voru gerðar skáhallt inn í það, þannig að þær mættust inni í berginu. Vou þessi berghöld ekki færri en 30 á ýmsum stöðum í skútaþakinu.

Sú tilgáta kom fram, að tjaldað hafi verið frá veggjunum upp í loft og tjöldin bundin í berghöldin, en ekki tókst að finna neitt annað, sem styrkti þessa tilgátu, en þessi möguleiki er fyrir hendi. / Vestri kofinn var allur meiri og merkilegri en hinn. Þar höfðu veggirnir verið hlaðnir upp að hellisrjáfrinu, og hefur þetta þarmeð verið sæmileg vistarvera. Hæð veggjanna upp að þaki hefur hvergi verið mikið yfir 2,50 m. 4,65 m vestan við dyr eystri kofans lágu göng inn í vestri kofann, þau voru um 2,30 m löng og rúmlega 40 cm breið. Utarlega í göngunum var þröskuldur, steindrangi, þvert yfir þau, 12 cm hár yfir gólfið. Litlu innar lá steinn þvert yfir göngin í 65 cm hæð frá gólfi. Var aðeins brotið af öðrum enda hans, og má vera, að hann hafi legið þarna á sínum [115] stað, en hafi þó verið nokkru hærri upphaflega. Ekki fannst annar dyraumbúnaður, og hvergi fundust neinar leifar af hurð. Innan við göngin var ferhyrnt gólf um 1,50 m á hvorn veg, og var vel manngengt á gólfinu. Í því vr 10 cm þykk, hörð, flögótt gólfskán, mjög dökk að lit. Auturjaðar gólfsins var í beinu framhadi af austurvegg ganganna. Beint inn af gólfinu var bálkur eða svefnstaður, frá 1 1/2 til 2 m að lengd frá gólfi að bergi, en um 175 cm á hinn veginn. Í frambrún hans risu þrjár hellur á rönd, og var bálkurinn um 30 cm hærri en gólfið. Á honum var 5-10 cm þykkt lag af einhverjum jurtaleifum, að því er virðist einkum víðigreinum og grasi. Austan og vestan bálksins voru nokkrir steinar, en ekki mátti greina, hverjir voru upphaflegir á þeim stað eða hverjir voru úr efstu lögum veggjanna. Vestast í kofanum, vestan bálks og “gólfs”, var laust eða ótroðið lag af kolasalla og beinamylsnu, og voru fiskbein mest áberandi. Í austurbrún þessa sorplags, vestan gólfsins, lágu þrír steinar, en mynduðu ekki eiginlega hleðslu. Í innsta horni að vestan, í smugu á milli veggjar og bergs, lá hrúga af hrossleggjum, [116] sem notaðir hafa verið sem kubbar á net. Ekki er víst, að þeir hafi verið faldir þarna. Austan við gólfið risu tvær hellur á rönd, og má þó vera, að hellan hafi upphaflega verið ein, en sprungið síðar í tvennt. Austan þeirra (og bálksins) var öskuhaugur, um 25 cm hærri en gólfið. Neðst var askan ljós (viðaraska) og mikið af brunnum beinum í henni, en svartar koladrefjar innan um. Ofar vas askan dekkri og mikið af óbrunnum beina- og viðarleifum í henni.

Raunverulegt eldstæði fannst hvorki í kofunum né utan þeirra, en askan sýnir, að þar hefur þó verið kveiktur eldur. Veggir vestri kofans voru allt að 1,75 m að hæð, yfirleitt hlaðnir úr flötum mósteinum og lengsta mál þeirra 20-60 cm. Upphaflega hafa veggirnir náð allt upp í skútarjáfrið, en vænta má, að efst hafi hleðslan verið óvönduð, líklega einhlaðin og þétt með mosa og grasrót. Eins og að framan er sagt, hefur verið farið með eld í kofanum, og má því vænta, að raufar hafi verið í hleðslunni upp við bergið. Trúlegt er, að hellur, sem lágu niðri á utanverðum framveggnum, hafi verið notaðar sem hlerar fyrir vindaugu. Niðri við gólfskán innan við veggina var talsvert af grjóti, sem eflaust hefur upphaflega verið í ofanverðum veggjunum, en hrunið eftir að

íbúarnir yfirgáfu kofana. Á sorphaugnum vestan gólfsins lágu allstórar hellur og yfir þeim sandblandinn leir. Ætla má, að hellur þessar hafi verið reistar upp á rönd efst á vestri veggnum og hallað upp að berginu, en hrunið inn, er kampinn snaraðist, en hann var orðinn hrörlegur. Sandborni leirinn á hellunum gæti verið leifar af grasrót, sem notuð hafi verið til að þétta kofann. Á tveimur stöðum, innst í göngunum að vestan og í miðjum kofavegg að vestan, voru stórar hellur, meira en 1 m á lengd og allt að 80 cm á hæð, reistar upp á rönd til drýginda í hleðslu. Mjög var það misjafnt, hve langt bergveggurinn gekk fram, og á milli kofanna gekk berghaft langt fram í skútann, og var það notað sem [117] hluti af vegg á milli kofanna. Stærð vestri kofans var frá útvegg að bergi 3 m, en vegglengd frá austri til vesturs 4,30 m. Ekki var kofinn manngengur annars staðar en frammi við vegg og á öllu "gólfinu".

Utan kofanna fór ekki mikil rannsókn fram, enda ekki eftir neinu að grafa vegna staðhátta, nema fyrir austan kofana, þar er skútinn enn allhár og flatt gólfið. Austan við innri enda austasta kofaveggjarins lá dálítill steinn, og þegar hann var fjarlægður, kom í ljós, að undir honum voru hrossleggir, sem notaðir hafa verið sem kubbar á net. Þeim hafði verið raðað lögulega saman og steinninn síðan lagður yfir þá. Ekki vottaði þarna fyrir neinum netjaleifum, hvorki [118] riðils né teina, en í kringum kubbahrúguna fannst mikið af tréleifum, líkast því að það væru tálgu- eða höggspænir. Annað fannst ekki utandyra. / Loks er að geta jarðvegs þess, sem burt var grafinn, en efst var, þar sem þykast var (rétt innan við vegg), um 13 cm lag af smágervum foksandi, undir honum var svart vikurlag 90 cm þykkt, skiptist þar á grófur vikur, allt að cm í þvermál, og fíngerðari vikur eða öllu heldur aska, en ekki var vikurinn samt lagskiptur, heldur var askan í afmörkuðum fyllum í grófa vikrinum. Neðst var aftur 10 cm þykkt lag af svipuðum foksandi og efst, en aftur á móti var neðsta lagið talsvert þéttara. Þegar þess er gætt, að svona grófur, svartur vikur fýkur sem ekki, og að neðan skútans er snarbrött brekka að Tungná, og að allt sem ofan af klettunum kemur, steypist langt fram yfir skútann, enda gætir vinda ekki í skútanum, nema lítils súgs samhliða ánni, verður vikurdyngjan varla öðruvísi skýrð, en að hún hafi borizt þangað í eldgosi og hafi staðið vindur á landsunnan og gosstöðvarnar verið í þeirri átt. Nú er það ekki kunnugt, að svona grófur vikur falli öllu lengra en 25-35 km frá eldstöðvunum í lengsta lagi, en þá hlýtur vikurinn að stafa frá Skaftáreldunum 1783, því að Lakagígir eru einmitt í suðaustri til austurs og fjarlægðir til þeirra eru 20-30 km. ...

Ekki var um auðugan garð að gresja í kofanum að því er til gripa kom, en þó skal því lýst, sem fannst. / Munir úr járni. 1 lítill kengur eða lykkja, og er annar [119] armur hennar aðeins hálfur. Lengd (heila armsins) 7 cm, breidd 2,5 cm, þykkt armanna efst um 0,5 cm. 2. Þrír naglahausar, líkastir róm á hnoðnaglaendum. 3. Nokkrir litlir óskilgreinanlegir ryðkekkir. Allt er þetta afmyndað af ryði. / Munir úr tré. 1. Sívöl spýta úr furu eða greni, hálfkúlulöguð fyrir nedana, 14 cm löng og 2,5 cm gild í þvermál. Spýtan líkist mjög handfangi af hníf, en ekki hefur tangi verið rekinn í það. Spýtan er klofin í báða enda, og má [120] vera, að hnífblaði hafi verið stungið í hana öðrum megin, og þeim megin vottar fyrir ryði, en auk þess er sá endinn lítið eitt sviðinn. Spýtan fannst í holu í berginu uppi yfir vestri kofanum. Hjá henni var ofin pjatla. 2. Smáspýtur og flísar í sorpinu í vestri kofanum. 3. Spænir og flísar austan við eystri kofann. 4. Brunnar spýtur, flest mjóar greinar, en einnig viðarkol úr erlendu tré, fundnar hér og hvar. / Vefnaður. Hjá spýtunni í hellisloftinu fannst lítil, ofin pjatla, sem næst rifin í þrennt, og eru allir bútarnir ekki meira en 20 fersentimetrar. Vefnaðurinn er einskefta úr ullarbandi allsnúðhörðu, og er ívaf og uppistaða mjög vipuð. Pjatlan er græn að lit og hefur líklega verið lituð svo í upphafi. Í einn jaðarinn hefur verið stoppað með grófara bandi, og virðist það vera að einhverju leyti úr togi. Stoppið er mógult að lit. / Bein. 1. Kubbar af netjum. Ein og fyrr er getið fundust á tveimur töðum hrúgur af kubbum. Austan við eystri kofann og innst og vestast í vestri kofa. Steinn lá yfir eystri kubbunum, annað hvort til að þeir geymdust betur eða til að fela þá, en þeir vestri voru inni í afkima innst við bergið og því heldur ekki á gangvegi. Í hvorri hrúgu um sig voru 24 kubbar.

Eystri kubbarnir voru að því er séð verður allir úr hrossleggjum. Tuttugu leggir voru klofnir, líklega með þunnum meitli, og síðan boruð göt í báða enda, víðast þannig, að fyrst er höggvið með meitli, unz komið er inn í frauð, en þá er gatið hreinborað, líklega heldur með oddmjóum hníf en bor, en á 5 kubbum er gatið gert eingöngu með bor, 3 með 9,2 mm og 2 með 7,6 mm breiðum bor. Á einum hefur smíðin misheppnazt, og er hann heill í annan endann, en flaskað úr til hálfs í hinn, síðan hafa verið gerð tvö göt í ggnum báða enda eins og á hinum 20. Þrír leggir eru ekki klofnir, en aðeins gerð göt í gegnum þá skammt frá endunum. Kubbarnir hafa að líkindum verið bundnir við leggja-[121]tein netsins með sérstökum þáttum, sem hfa verið þræddir í gegnum götin. Allir eru kubbarnir töluvert slitnir. Þeir eru frá 16,5 cm til 28 cm langir, og er samanlögð lengd þeirra 5,45 m, en alls vega þeir 2930 gr. Kubbarnir í vestri kofanum voru allt öðruvísi. Þeir voru þó úr hrossleggjum, en hver leggur hefur verið sagaður um þver í þrennt og síðan boruð hola í framlengingu mergholsins og kubbarnir síðan þræddir á snæri, leggjateininn. Leggirnir hafa verið unnir þannig, að fyrst er söguð í þá skora inn undir frauð allt um kring með lélegri sög eða hníf, og leggirnir síðan brotnir um skoruna, holurnar á tveimur kubbum eru líklega boraðar með oddmjóum hníf, en á 14 með nálægt 12 mm gildum bor. Í þessum kubbum eru 5 efri endar af leggjum, 8 miðhlutar og 11 neðri endar leggja. Lengd kubbanna er frá 6-12 cm, en samanlögð lengd þeirra er 2,05 m, og allir vega þeir 1965 gr. Tveir kubbarnir, hvort tveggja neðri endar, eru einnig með gati þvert í gegn rétt við hlassið og hafa líklega áður verið notaðir eins og eystri kubbarnir. Þessir kubbar eru allir mjög lítið slitnir, en þó aðeins máðir á brúnum og virðast vera yngri eða skemur notaðir eða kannske hvort tveggja. Auk þess sem kubbar fundust í þessum tveimur hrúgum, fundust á öðrum stöðum 5 kubbar. Í eystri tótt

einn langsboraður og einn þverboraður klofinn kubbur og í vestri kofa tveir langboraðir og einn þverboraður kubbur, hann var mjög fornlegur og virðist vera klofinn úr einhverju stærra beini en hrosslegg. Enn fremur fundust tvö brot úr kubbum, sitt í hvorri tótt, sem eru þannig til orðin, að þegar búið var að sagla þverskoru um legg, hefur hann ekki brotanð um skoruna, heldur hefur sjálfur leggurinn sprungið. Brotin eru allsmá og geta bæði verið úr sama legg og virðast taka af öll tvímæli um, að þar á staðnum hafi menn fengizt við að gera kubba úr hrossleggjum. / [122] Allmikið fannst af beinum og beinabrotum á víð og dreif í kofunum, og einnig mátti sjá á ösku, að miklu hafði verið brennt af beinum. Ekki fundust svo víst sé önnur stórgripabein en netjakubbarnir, en þó er vert að minna á hrossmjöðmina, sem þeir Ingvar og Óskar fundu, þegar þeir sáu kofann fyrst. Mest var þarna af kindabeinabrotum, hryggjarliðum, rifjum og lærleggjum, en bein úr fótum eða hausum fundust ekki. Sá möguleiki er því fyrir hendi að öll kindabeinin séu nestisbein, þótt það verði ekki sannað. Talsvert var einnig þarna af fuglabeinum, en meira þó af fiskbeinum, einkum í sorpinu. Þar á meðal var einn hryggjarliður og er bolur hans 1,9-2,3 cm í þvermál. Ekki er ljóst úr hvaða fiski hann er, en þess má geta, að í Veiðivötnum veiðast allt að 8 kg þungir silungar, og má vera að liðurinn sé úr mjög stórum urriða.

Munir úr steini. Eins og fyrr er sagt fann Óskar í Holtsmúla steinker í brekkunni framan við kofana. Það fluttum við inn í eystri kofann. Kerið er úr mósteini, að utanmáli 67 cm langt, 30 cm breitt og 26 cm hátt, lítið eitt óregluelga tilsett. Ofan í steininn hefur verið klöppuð ferstrend þró, líklega með meitli, en örðugt er að ákveða breidd hans af meitilförunum, þó þau séu í sjálfu sér ljós, þar eð horni meitilsins virðist hafa verið beitt fremur en allri egginni. Innanmál kersins er: lengd 38 cm, breidd 16 cm og dýpt 15 cm. Nokkuð hefur flaskazt úr annarri hlið kersins, og er því ekki hægt að barmafylla það af vatni./ Sumarið 1954 kom Guðmundur Jónsson bílstjóri í kofana með hóp farþega. Þá fannst þar brýni í veggjarholu, en þegar til átti að taka síðar var það horfið, og lék grunur á að (útlendur) farþegi hafi hirt það til minja um komuna í rústirnar./ Loks er að geta þess, að raufarnar fyrir berghöldin í hellisrjáfrinu, sem eru ekki færri en 30, hafa verið klappaðar [123] með meitli, sem varla hefur verið meira en 1 cm fyrir munnann." GG í ÚAT, 112-23. "Þegar vestri kofinn var lagfærður í ágústlok 1959, fundust tveir lambskjálkar og einn boraður fótleggur ásamt með brýni." GG í ÚAT, 2. nmgr s. 128. GG telur að hin þykka gólfskán bendi til að í kofunum hafi verið búið alllengi og reiknar út að frá því hann var yfirgefinn og þar til vikurinn úr Skaftáreldum settist í skútann hafi liðið a.m.k 170 ár og hafi þeir því verið í notkun ekki síðar en um 1600 - ÚAT, 123-25. Hann telur jafnframt líklegast að kofarnir hafi verið gerðir af útilegumönnum þar sem þeir séu langt frá vötnum þeim sem veiði er í (minnst 6 km) en mjög torfundnir og langt frá öllum leiðum - GG telur að 2-4 menn hafi getað hafst við í kofunum, þeir hafi verið vel búnir tólum og öðrum áhöldum, s.s. netjum og að þeir hafi yfirgefið staðinn án flausturs og ætlað sér að koma þangað aftur.
Heimildir: ÚAT, 109-129

RA-684:002 heimild
3 bátar við Veiðivötn 1793. Þorsteinn Magnússon sýslumaður segir 1744: "De fra Schaftefields Sijssel have tilforn haft der Hijtter eller Boder saavel som en Fiskebad og der skal endnu sees de Fiskegaarde af Steen som de have törred deres flekkede Örter paa mun nu er dend Fangs forlagt." Sýslulýsingar 1744-47, 62. Sveinn Pálsson segir í dagb. 1793 (um Skaftártungu) "áður fyrr voru stundaðar miklar silungsveiðar úr þessari sveit að haustinu, einkum uppi við Fiskivötn, sem liggja eina dagleið héðan til norð-norðvesturs, en þessi bjargræðisvegur lagðist niður nokkru eftir 1740, en að fullu í síðasta gosi. Frá þessum tíma eru enn þrír bátar við vötnin til engra nytja ... "
Heimildir: FSP, 649-59

RA-684:003 heimild um leið
Götur/troðningar umhverfis Veiðivötn. Sveinn Pálsson segir í dagb. 1793 (um Skaftártungu) "áður fyrr voru stundaðar miklar silungsveiðar úr þessari sveit að haustinu, einkum uppi við Fiskivötn, sem liggja eina dagleið héðan til norð-norðvesturs, en þessi bjargræðisvegur lagðist niður nokkru eftir 1740, en að fullu í síðasta gosi. Frá þessum tíma eru enn þrír bátar við vötnin til engra nytja ... Auðsætt er, að í fyrri daga hafa margir farið til þessara vatna, því að umhverfis þau eru margar götur og breiðar, en auk þess sést þar enn fjöldinn allur af görðum, er notaðir hafa verið til þess að herða aflann á."
Heimildir: FSP, 649-59

RA-684:004 heimild um herslugarð
við Veiðivötn. Þorsteinn Magnússon sýslumaður segir 1744: "De fra Schaftefields Sijssel have tilforn haft der Hijtter eller Boder saavel som en Fiskebad og der skal endnu sees de Fiskegaarde af Steen som de have törred deres flekkede Örter paa mun nu er dend Fangs forlagt." Sýslulýsingar 1744-47, 62. Sveinn Pálsson segir í dagb. 1793 (um Skaftártungu) "áður fyrr voru stundaðar miklar silungsveiðar úr þessari sveit að haustinu, einkum uppi við Fiskivötn, sem liggja eina dagleið héðan til norð-norðvesturs, en þessi bjargræðisvegur lagðist niður nokkru eftir 1740, en að fullu í síðasta gosi. Frá þessum tíma eru enn þrír bátar við vötnin til engra nytja ... Auðsætt er, að í fyrri daga hafa margir farið til þessara vatna, því að umhverfis þau eru margar götur og breiðar, en auk þess sést þar enn fjöldinn allur af görðum, er notaðir hafa verið til þess að herða aflann á." FSP, 649-59.

Heimildir: SSR, 62; FSP, 649-59

RA-684:005 þjóðsaga
Útilegumannabyggð við norðurenda Litlasjós. "Í fyrndinni kvað samt mest hafa kveðið að veiðinni í Stóra-Sjó [nú Litlisjór], en síðan hefur hún lagst af vegna þess, að menn þóttust verða varir við báta á norðanverðu vatninu og fleiri ummerkja eftir veiðiskap ókunnra manna." SP Ferðabók (dagbók 1795: Ferð til Fiskivatna) ATH sagni um útilegumannabyggðir við Stórasjó sbr. ÚAT, 170-71
Heimildir: SP Ferðbók; ÚAT, 170-71

RA-684:006 *Skálavatn* örnefni
Skálavatn er eitt Veiðivatn, um mitt vatnasvæðið, austan við Tjaldvatn og Langavatn. Suðaustan við það er stakt fell sem kallast Skálafell. Skálavatn er eitt þeirra vatna sem veiði er í og er þess fyrst getið um 1700 - Chorographica, 26. Ekki hafa fundist neinar menjar um byggingar við vatnið - ÚAT, 125-127. Óglögg merki um tóft eru á Skálanefi/Skálatanga - GG Tjarnarkot, 82 GÁ: "Vestarlega með Skálavatni að sunnan heitir Skálanef; þar sér enn fyrir tótt og líklegt að þar hafi verið veiðimannakofi til forna og nefndur Skáli og svo vatnið eftir honum." sbr. Þorsteinn Magnússon sýslumaður segir 1744: "De fra Schaftefields Sijssel have tilforn haft der Hijtter eller Boder ..." Sýslulýsingar 1744-47, 62. GG Tjarnarkot, 75 bendir á að ekki sé vitað að Skaftfellingar hafi nokkurntíma átt kofa við Tjaldvatn og því megi kofar þeirra og búðir hafa verið við Skálavatn. "...nokkrar líkur eru til að fyrsta hús í Veiðivötnum hafi staðið við Skálavatn. Þar heitir á einum stað Skálanef eða Skálatangi. Þar sér fyrir tótt, en óljós er hún og getur vart talist ótvíræð
Heimildir: Chorographica, 26; SSR, 62; ÚAT, 125-27; GÁ: "Örnefni á Landamannaafrétt" Árbók 1928, 91; ." GG Tjarnarkot, 82

RA-684:007 *Tjaldvatn* örnefni
Tjaldvatn er eitt Veiðivatna, og er nálægt miðju veiðisvæðinu í vestari vatnaröðinni. Tjaldvatn er eitt þeirra vatna sem veiði er í og er þess fyrst getið um 1700 (Chorographica, 26). Við það hafa lengi verið aðalbækistöðvar veiðimanna í Veiðivötnum sbr RA-684:008.
Heimildir: Chorographica, 26, ÚAT, 125-27

RA-684:008 *Tjarnarkot* hús sæluhús
"Veiðimannakofi Landmanna stendur við Tjaldvatn, og er af þeim kallaður Tjarnarkot. Hann er og sæluhús þeirra fjallmanna, er safna fyrir innan Tungnaá." GR I, 256 "Bækistöð veiðimanna í Veiðivötnum, vatnakarla, heitir Tjarnarkot. Það stendur á litlum tanga, sem skagar út í Tjaldvatn. Er tanginn eldbrunninn mjög og eru öll mannvirki þar byggð við hraunhóla eða smágígi. Tjarnarkot er tvö hús byggð við hólahrúgald framan við miðjan tangann, og eru ekki ótvíræð mannaverk á neinu þar fyrir framan á tanganum." GG Tjarnarkot, 79 "Tjarnarkot nefnist veiðimmakofi við Vötnin, og hefur hann verið þar svo lengi sem sögur herma. Hann var einnig bakistöð Öræfamanna, en svo voru þeir nefndir, er smöluðu Vatnasvæðið."

Sbr. Þorsteinn Magnússon sýslumaður segir 1744: "De fra Schaftefields Sijssel have tilforn haft der Hijtter eller Boder saavel som en Fiskebad og der skal endnu sees de Fiskegaarde af Steen som de have törred deres flekkede Örter paa mun nu er dend Fangs forlagt." Sýslulýsingar 1744-47, 62. Sveinn Pálsson lýsir tveimur kofum við Veiðivötn 1795 og voru þeir báðir hrörlegir og ónothæfir en ekki er ljóst hvort þeir voru við Tjaldvatn þó líkur þyki til þess - FSP, 649-59 sbr GG Tjarnarkot, 82. Þjóðsaga er að Brandur á Merkihvoli (þar 1819-29) hafi eitt sinn legið einn við veiðiskap við Veiðivötn og skotið útilegumann í kofadyrunum er hann vildi ryðjast inn til Brands - GG Tjarnarkot, 77 Þorvaldur Thoroddsen kom til Veiðivatna 1889 og lýsir Tjarnarkoti svo: "Kofarnir eru tveir; er annar með hlóðum, hafður fyrir eldhús, en hinn er íveruhús veiðimanna; þar er breiður bálkur til að liggja á, hey var þar inni dálítið og netstubbar gamlir."

"Syðra húsið er eldhús og snýr nær því frá austri til vesturs. Dyr eru á vesturgafli við suðurvegg, en stuttur kampur norðan dyra, þær eru 0,90 m víðar og án dyraumbúnaðar og hurðar. Áður var torfþak á húsinu, en nú er það þaklaust og hvolft yfir það báti. Lengd hússins frá dyrakampi að gafli er 2,50 m, breidd um 1,30 m. Við gafl er hlaðinn stallur þvert yfir húsið, 0,50 m breiður með öskustó í miðju, og yfir hana eru lagðar hellr og verður rifa á milli, sem aska getur hrunið niður um ef eldur er kveiktur á hellunum, einnig kemur þá loft upp um glufuna, sem glæðir eldinn. Ekki var eldstó á stallinum, og hafa [80] pottar og katlar hangið í hóbandi yfir eldinum. Í norðurveggnum er lítið, ferskeytt hólf rétt við eldstæðið, og hefur það verið notað sem geymsla eð skápur. Eldhúsið hefir ekki verið notað mörg undanfarin ár, enda er örðugt að afla eldiviðar við Veiðivötn. / Norðan við eldhúsið er 2 m breitt sund, en þá er komið að aðalhúsinu í Tjarnarkoti, enda munu sumir nefna það eitt Tjarnarkot. Það snýr frá norðaustri til suðvesturs, dyr á langvegg og snúa á móti norðvestri, lengd að utan er 8 m, en breidd um 4 m, en hún er raunar óljós vegn hraunhólsins. Innanmál hússins er l. 4,20 m og br. 2,30 m. Dyr eru aðeins 0,70 m víðar og lengd dyragangs, eða þykkt framveggjar, er 1,30 m. Hurð er fyrir dyrum allhá, en áður var lágur gluggi yfir hurðinni, en þó var hann ekki þar frá upphafi. Þegar komið er inn úr dyrum, verða lágir bálkar til beggja handa og 1,20 m br. gangur á milli. Báðir ná bálkarnir þvert yfir húsið, og er nyrðri

bálkurinn 1,20 m br., en hinn syðri 1,70 m. Bálkarnir eru vart hnéháir, hlaðnir úr grjóti, og framan við þá eru tréstokkar, svo sem rúmstokkar, og er búið var í Tjarnarkoti, lögðu menn reiðingsdýnur á bálkana, lágu á þeim og hlúðu að sér með skinnum o.fl. Fram að 1918, þegar veiði hvarf að mestu í vötnunum vegna Kötlugoss, var fjórum tilteknum mönnum ætlað rúm á nyrðri bálki, en 6 á þeim syðri, og var það almenningur, "en þröngt var á báðum væri þessi tala fyllt" (J.Á.), sjá mynd. Í beinu framhaldi af ganginum eru dyr í gegnum bakvegg hússins inn í helli. Er hann lágur fremst, en manngengur að heita má, þegar inn er komið, hann er óreglulega lagaður, mesta vídd um 2 m, en lengd frá kofa inn í botn um 3,50 m. Hellirinn mun vera elzta vistarvera á staðnum og á sér ýmis gælunöfn "svo sem Hoíló, Blíðheimur, Aftanköld o. fl." (J.Á.). / Þetta hús er ekki gamalt. Þegar fyrst er vitað, stóð hér lítill kofi með aðeins einum bálki, en árið 1910 var húsið stækkað til muna og sett á það járnþak. Á báðum stöfnum kofans eru nú litlir gluggar, en engin eru þar þil. Gluggarnir munu ekki vera gamlir. Bæði húsin eru hlaðin úr hraunsteinum, sem hér eru nógir til, en að utan er byggt úr torf- og grjótlögum til skiptis. Útveggir eru allt að 2 m þykkir." GG Tjarnarkot, 79-80. Einhverjar viðbætur eru komnar á húsið síðan og 1968 tók Þjms húsið að sér og var það það ár endurhlaðið að hluta og nýtt þak sett á.
Heimildir: GR I, 256; SSR, 62; GG "Tjarnarkot", 82-83; Árbók 1971, 79-80; Jón Árnason: "Örnefni við Veiðivötn á Landamannaafrétti" Goðasteinn, 61; ÞT Ferðabók II, 240-57.

RA-684:009 *Kvíslarvað* heimild um vað
á Tungnaá, sunnan við Blautukvísl. SP fór hér yfir á leið sinni frá Veiðivötnum 1795 - Ath Ferðabók. "Notað fram um 1910."
Heimildir: GR I, 322

RA-684:010 *Bjallavað* heimild um vað
á Tungnaá, undan Bjöllum á Landmannaafrétti. Þetta vað er enn [um 1945] farið þegar farið er til Veiðivatna og ekki er mjög mikið í ánni. - GR I, 323. "Vorið 1934 var bátur látinn á Tungnaá hjá Bjallavaði á Landmannaafrétti, og annar bátur 1936 á sama stað. Á sumrin eru þessir bátar hafðir sinn hvorum megin árinnar til afnota fyrir fólk, sem fer til Veiðivatna, þegar mikið er í ánni, svo að hún er illfær eða ófær á vaðinu."
Heimildir: GR I, 323

RA-684:011 *Svartakróksvað* heimild um vað
á Tungnaá, nálægt Blautaveri, þar sem áin beygist til suðvesturs. "Lítið farið eftir síðustu aldamót."
Heimildir: GR I, 323

RA-684:012 *Austurkróksvað* heimild um vað
Á Tungnaá, rétt austan við Austur-Bjalla. "Ekkert notað síðustu áratugina."
Heimildir: GR I, 323

RA-684:013 *Snjóölduvað* heimild um vað
Á Tungnaá, austur undan Tröllinu, sem er um 60 feta hár drngur á sléttum sandi innan við Snjóöldu. "Ekki farið um langa tíð."
Heimildir: GR I, 323

RA-684:014 *Ampahóll* bæjarstæði bústaður
Ampahóll er hjá Tjaldvatni. Árið 1880 brá Arnbjörn Guðmundsson, sem lengi hafði stundað veiðar í Veiðivötnum og var þá 64 ára, búi sínu í Króktúni á Landi og flutti ásamt konu sinni með litla búslóð að Tjaldvatni. "Þar gerði hann sér skúta inn í hraunhól þann, sem síðan er nefndur Ampahóll, og byggði forskála fram af. Þetta var þröng vistarvera, súgmikil og svo lág að kona hans gat vart setið þar upprétt við rokkinn. Um haustið sótti sonur Arnbjarnar foreldra sína; voru þau þá komin í þrot af kulda og skorti, þar eð slingsbirgðir þeirra höfðu eyðilagst og var Arnbjörn búinn að fá skyrbjúg, en kona hans nær lögst í kör." GG Tjarnarkot, 77
Heimildir: GG Tjarnarkot, 77, 81

RA-684:015 *Suðurlandskofi* tóft sæluhús
"Nokkra faðma norðaustur frá Tjarnarkoti er hóll með smáskúta í, sem snýr suðvestur, og tóttarbrot fram af skútanum, og kallast Suðurlandskofi. Þar héldu þeir til á tímabili, sem syðst bjuggu í Landssveit, en nú er því löngu hætt."
Heimildir: Jón Árnason: Örnefni við Veiðivötn

RA-684:016 *Geymsla* gryfja
"Rétt austar [en Suðurlandskofi RA-684:015] er smá hólstrýta hol að innan og kallast Geymsla. Þar mun Ampi (arnbjörn Guðmundsson fr´Króktúni) hafa geymt eitthvað af búslóð sinni" Arnbjörn hafðist við í Veiðivötnum ásamt konu sinni Guðlaugu Stefánsdóttur sumarið 1880 .

Heimildir: Jón Árnason: Örnefni við Veiðivötn

RA-684:017 tóft hesthús
"Rétt þar austar [en Geymsla RA-684:016] er ílangt tóttarbrot, og átti það að vera hesthús Ampa, en aldrei mun hafa verið gert yfir það." Arnbjörn hafðist við í Veiðivötnum ásamt konu sinni Guðlaugu Stefánsdóttur sumarið 1880
Heimildir: Jón Árnason: Örnefni við Veiðivötn

RA-684:018 tóft eldhús
"Frammi fyrir dyrum Ampahóls [RA-684:008] eru óljósar leifar mannvirkja. Þar var áður lítið, borghlaðið eldhús ..." Arnbjörn hafðist við í Veiðivötnum ásamt konu sinni Guðlaugu Stefánsdóttur sumarið 1880.
Heimildir: GG Tjarnarkot, 81

RA-684:019 hleðsla
"Frammi fyrir dyrum Ampahóls [RA-684:008] eru óljósar leifar mannvirkja. Þar var áður lítið, borghlaðið eldhús [RA-684:018] og nokkrar kræ, sem hann saltaði silung í." Arnbjörn hafðist við í Veiðivötnum ásamt konu sinni Guðlaugu Stefánsdóttur sumarið 1880.
Heimildir: GG Tjarnarkot, 81

RA-684:020 *Vatnsgígur* þjóðsaga
"Vestur frá Ampahól er annar hár hraunhóll flatur í kollinn og nefnist Vatnsgígur. Er gjóta niður í hann með vatni í botni og er talið að séu allt að 15 metrar niður að vatninu. Ofan í þetta ker á Brandur á Merkihvoli að hafa varpað útilegumanninum dauðum." [Sbr RA-684:008]
Heimildir: GG Tjarnarkot, 81

RA-684:021 hleðsla herslubyrgi
"Norður frá Vatnsgíg [RA-684:020], úti á flötu hrauni, stendur herslubyrgi Ampa. Það var áður borghlaðið, en fyrir nokkru var tekið ofan [82] af því til að gera við rétt, sem er norðan undir kletti skammt norðaustur frá Ampahól og var áður heygarður Ampa." Arnbjörn hafðist við í Veiðivötnum ásamt konu sinni Guðlaugu Stefánsdóttur sumarið 1880.
Heimildir: GG Tjarnarkot, 81-82

RA-684:022 hleðsla heygarður
"Norður frá Vatnsgíg [RA-684:020], úti á flötu hrauni, stendur herslubyrgi Ampa [RA-684:021]. Það var áður borghlaðið, en fyrir nokkru var tekið ofan [82] af því til að gera við rétt, sem er norðan undir kletti skammt norðaustur frá Ampahól og var áður heygarður Ampa." Arnbjörn hafðist við í Veiðivötnum ásamt konu sinni Guðlaugu Stefánsdóttur sumarið 1880 .
Heimildir: GG Tjarnarkot, 81-82

RA-684:023 *Hlíðarendakofi* tóft sæluhús
"Austur af Ampahól, niðri við sléttan sand, er lítil tótt, nefnd Hlíðarendakofi. "Segir sagan, að Vigfús sýslumaður Þórarinsson á Hlíðarenda hafi gjört út til Veiðivatna og átt kofa þarna." (GÁ Veiðivötn) Vigfús var sýslumaður Rangæinga 1789-1819." Hlíðarendalind kom upp suður af kofanum, en hún og austasta vík Tjaldvatns fylltust af sandi veturinn 1946-47.
Heimildir: GG Tjarnarkot, 82

RA-684:024 *Hórukofi* hellir náttstaður
"Í krika inn í Hádegisöldu, austur frá Tjarnrkoti, er smáhellir, sem stundum var legið í. Hann nefndist Hórukofi."
Heimildir: GG Tjarnarkot, 82

RA-684:025 *Hestagígur* hleðsla rétt
"Í eldgíg norðaustur frá Ampahól, handan við slétt, sandorpið hraun, hefir verið gerð hestarétt og er óvenjulegt mannvirki. Þar heitir Hestagígur."
Heimildir: GG Tjarnarkot, 82